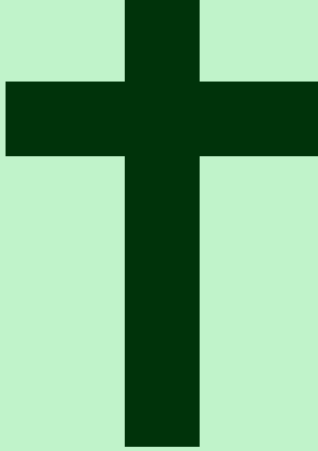

KILƏ-MİNDİ Kİ
SİĞİ

New Testament in Bedjond (CD:bjv:Bedjond)

KĪLƏ-MĪNDĪ KĪ SĪGĪ
New Testament in Bedjond (CD:bjv:Bedjond)

copyright © 2011 Wycliffe Bible Translators, Inc.

Language: Bedjond

Translation by: Wycliffe Bible Translators, Inc.

Copyright Information

© 2011, Wycliffe Bible Translators, Inc. All rights reserved.

This translation text is made available to you under the terms of the Creative Commons License: Attribution-Noncommercial-No Derivative Works. (<http://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/3.0/>) In addition, you have permission to port the text to different file formats, as long as you do not change any of the text or punctuation of the Bible.

You may share, copy, distribute, transmit, and extract portions or quotations from this work, provided that you include the above copyright information:

You must give Attribution to the work.

You do not sell this work for a profit.

You do not make any derivative works that change any of the actual words or punctuation of the Scriptures.

Permissions beyond the scope of this license may be available if you contact us with your request.

The New Testament

in Bedjond

© 2011, Wycliffe Bible Translators, Inc. All rights reserved.

This translation is made available to you under the terms of the Creative Commons Attribution-Noncommercial-No Derivatives license 4.0.

You may share and redistribute this Bible translation or extracts from it in any format, provided that:

You include the above copyright and source information.

You do not sell this work for a profit.

You do not change any of the words or punctuation of the Scriptures.

Pictures included with Scriptures and other documents on this site are licensed just for use with those Scriptures and documents. For other uses, please contact the respective copyright owners.

2021-11-01

PDF generated using Haiola and XeLaTeX on 21 Feb 2024 from source files dated 29 Jan 2022
a4f34a03-c89e-55e0-bc3f-22f7829df823

Contents

Matiye	1
Marki	30
Luki	49
Ja	79
Kilə lə NJé kaw kilə je	101
Rom je	129
1 Koreti je	142
2 Koreti je	155
Galati je	163
Epəji je	168
Pilipi je	173
Kolosi je	177
1 Təsaloniki je	181
2 Təsaloniki je	184
1 Timote	186
2 Timote	191
Titi	194
Piləmq	196
Ebirə je	197
Jaki	208
1 Piyər	212
2 Piyər	216
1 Ja	219
2 Ja	223
3 Ja	224
Judi	225
Nə ki tēq ki dəe	227

Poy Ta ki Maji lə Jəju ki Matiye ndangi

Ta ki də Poy ta ti ki Maji lə Jəju ki Matiye ndangi

Poy Ta ki Maji lə Jəju ki Matiye ndangi e ki kare dan Poy Ta je ti ki Maji ki so, adi e Matiye, Marki, Luki ki Ja. NGA ningə, ta je ngay ki Matiye əl, toi me Poy Ta ti ki Maji lə Jəju ki Marki ndangi nōq tə. J-a j-ingə:

MBe lə Ja Batsi ki ilə (3.1-12);
Batəm lə Jəju ki na ki su na-e (3.13-4.11);
Kilə je ki Jəju ra-de dənangi Galile ti, adi e kilə mbe Poy Ta ki Maji, ndo kosi dije ne, ki kaji njé moy je (4.12-18.35);

Kosi də rəbi ti mba kaw ki Jorijaləm (19-20);

Jorijaləm ti, Jəju ra ndə ngay əl, ra ndə ki asi dimasi kare be par, ningə təl ta ndə je ləne ki ta ki gangi ki dije gangi dəe ti, təl-e-n, 6a go ti, j taa lo koy, tēe adi dije ooi-e ki lo lo (21-28).

Nə kare ki to ta dangi, Matiye ilə ngirə makitibi ləne ki kər gin ka lə Jəju nim, koji Jəju nim, taa dəkagilo ki Jəju e-n ngon 6əy nim tə. Ta ki ilə-n ngirə makitibi ləne kin əl adi goe ngal (1-2), ningə mee ti nōq, toji dəw ki e Jəju ki n-aw tə n-ndangi Poy Ta ki Maji lie kin kadi dije gəri-e tək i e ə e NGar ki nje kaji dije ki Luwə ə nə n-a n-ilə sie, e tə ə e Emanuwəl ki kər mee nə Luwə e səje, taa e tə ə Luwə a un-e kadi təl-n ta koji ra ləne ki un mindine də ti kəte nu kin tə.

Nə kare ki to ta dangi 6əy tə me makitibi ti lə Matiye, e kəsi ki əsi də ne ndo je lə Jəju ngay naa ti, asi gin mi, adi e:

Nə ndo ki də mbal ti (5-7) ki əl ta ki də pa njijə ti ki dana ki Luwə isi nginə tae ki rə dije ti lie ki e ngar dode ti.

NDu je ki e ki kadi dije ki səbi kadi a iləi mbe ki kəbe ki e 6asi (10).

Kəbe lə Luwə ki e ki kəl tae me kuji ta ti asi gin siri, e kəbe ki to lo 6əy tə 6asine, nə ndə ree a to ki taga pay (13).

Go rəbi kisi naa ti lə ngakonaa je me 6eko ti ki sigi kin (18).

Go rəbi kisi də nja ti nginə-n rə ki tət i ki dəbəy ti ki kəbe ki sigi kin a re-n (24-25).

Makitibi lə Matiye toji Jəju tə Bəbe ki a re kadi adi ndune də 6eko ti ləne ki sigi, tēe-n tae. Bəy tə adi dije ki a uri me ti ne ndo ki awi ki ndooe kadi mai naji lie ki rə ndəgi dije ti tə.

*Gin ka lə Jəju
(Lk 3.23-38)*

¹ Gin ka lə Jəju Kirisi ki ngon ka *Dabidi, ki ngon ka *Abirakam ə to kin: ² Abirakam oji *Isaki, Isaki oji *Jakobi, Jakobi oji Juda ki ngakəe je. ³ Juda əi ki Tamar oji Parəsi əi ki Jara, Parəsi oji Əsirom, Əsirom oji Aram, ⁴ Aram oji Aminadabi, Aminadabi oji Naso, Naso oji Salmo, ⁵ Salmo əi ki Rakabi oji Bowaji, Bowaji əi ki Rut i oji Obədi, Obədi oji Jəse, ⁶ Jəse oji ngar Dabidi.

Dabidi taa ne Uri oji-n Salomo, ⁷ *Salomo oji Robowam, Robowam oji Abiya, Abiya oji Aja, ⁸ Aja oji Jojapa, Jojapa oji Joram, Joram oji Ojijasi, ⁹ Ojijasi oji Jowatam, Jowatam oji Akaji, Akaji oji Ejəkijasi, ¹⁰ Ejəkijasi Oji Manasi, Manasi oji Amo, Amo oji Jojijasi, ¹¹ Jojijasi oji Jəkonijasi ki ngakəe je. Dəkagiloe ti kin ə uwəi dije ki Jorijaləm awi səde 6əə *Babilon ti^o.

¹² Loki awi səde Babilon ti, Jəkonijasi oji Salatiyəl, Salatiyəl oji Jorobabəl, ¹³ Jorobabəl oji Abiyudi, Abiyudi oji Eliyakim, Eliyakim oji Ajər, ¹⁴ Ajər oji Sadoki, Sadoki oji Akim, Akim oji Eliyudi, ¹⁵ Eliyudi oji Eliyajar, Eliyajar oji Mata, Mata oji Jakobi, ¹⁶ Jakobi oji Jisəpi ki ngaw mari. Ningə Mari oji Jəju ki bəri-e Kirisi ki e dəw ki Luwə mbəte. ¹⁷ Hə ngire də Abirakam ti biti də Dabidi ti, gin koji e dəgi gide so, ə j də Dabidi ti biti kaw 6əə Babilon e gin koji dəgi gide so, taa j də kaw 6əə Babilon ti biti koji Kirisi ti, e gin koji dəgi gide so tə.

*Koji Jəju
(Lk 2.1-7)*

¹⁸ Go rəbi koji Jəju Kirisi ə to kin. Kəe Mari e nje nongi lə Jisəpi ki uwə dəe. Ningə, loki ingəi-naa dəne ki dingəm al 6əy ə, Mari j səm ki togi lə NDil Luwə. ¹⁹ Lo kin ti nōq be, Jisəpi ki nje nongi lə Mari, ki e dəw ki dana, ndigi kadi n-əl ta kin ki taga n-ilə-n rəsəl də Mari ti əl, adi oji mene ti kadi n-iyəi-naa ki Mari gidi ngəy par. ²⁰ Loki oji ta kin be mene ti ningə, malayka lə Bəbe tēe hōy me ni ti əl-e ə nə: «Jisəpi, ngon ka *Dabidi, i bəl əl kadi itaa Mari nei ti, tado ngon ki to mee ti kin, e ngon ki re ki go rəbi lə NDil Luwə. ²¹ Mari a oji ngon ki dingəm, ningə a ində təe nə Jəju, tado e ə e dəw ki a aji dije ləne me majal je ti ləde.»

²² Nə je kin pəti a rai ne be mba kadi ta ki Bəbe əl ki ta nje kəl ta ki tae ti kəte nu kin təl tane:

²³ Bəbe əl ta ki ta nje kəl ta ki tae ti ə nə: «Oi ngon ki mand i ki gər dingəm al 6əy a j səm,

A oji ngon ki dingəm,
Ningə a bəri-e nə Emanuwəl,
Ki kər gine nə: “Luwə e səje”^o»

²⁴ Loki Jisəpi ndəl də 6i ti, ra tək i malayka əl-e-n, adi taa Mari nene ti, re sie kay. ²⁵ Nə

gær-e ki dæne ki dingəm ti al, biti kadi Mari oji-
n ngon Oji ngon ki dingəm, adi Jisæpi indæ tæe
næ Jæju.

2

*Ta ki dæ nje ne gær je ki dæ mee je ti ki koji
Jæju*

¹ Oji Jæju Bætilihæm^ø, dånangi ki Jude ti,
dåkagilo kõebe ti læ ngar Erodi. Go koje ti, nje
ne gær je ki dæ mee je ti, ii lo kibæ kadi ti ræi
Jorijalæm, ² ningæ dæji æi næ: «NGar læ *Jipi je
ki oji-e kin e ra be æ? J-o mee lie tæe lo kibæ
kadi ti æ ji re kadi j-osi mækasije nangi nõe ti.»

³ Loki NGar *Erodi oo ta kin, mee gangi man,
naa ti ki dije ki Jorijalæm ti ba pæti. ⁴ Be æ, ngar
kaw ki bo je læ nje kijæ ne mæsi kadi-kare je,
ki nje ndo ndu-kun je læ Luwæ, dæji-de se lo ki
ra be æ oji Kirisi ki e *Dæw ki Luwæ mbæte titi
wa? ⁵ Æ æli-e æi næ: «A oji-e Bætilihæm, dånangi
ki Jude ti, taddæ ta ki nje kæl ta ki ta Luwæ ti æl
æ to kin:

⁶ «Sæi dije ki Bætilihæm ki dånangi ti ki Jude,
Kadi igæri taki røjeti,
Be læsi e ki ndæe goto al jagi dan be bo je ti ki
dånangi ki Jude ti, ki ndæde to ti,
Taddæ ngar ki nje kær nõ dije læm, je a tæe dansi
ti.»^ø

⁷ Lo kin ti, Erodi bæ nje ne gær je ki dæ mee je
ti gidi ngæy, dæji-de se dåkagilo ki ra wa bangi
æ mee tæe-n wa? ⁸ Ba go ti, ilæ-de Bætilihæm ti
æ næ: «Awi idæji ta ki røjeti dæ ngon ti kin. Lo
ki ingæi-e bæ, iræi æli-mi adi mi ka m-aw m-osi
mækasim nangi nõe ti to.»

⁹ Go ta ti læ ngar kin bæ, nje ne gær je osi dæ
ræbi ti isi awi. Æ loki isi awi ningæ yæ ooi mee
ka ki ooi-e lo kibæ kadi ti ka kin æ a njiyæ nõde
ti. Njiyæ re tæe dæ kay ti ki ngon to ti bæ, a lo
ka ti. ¹⁰ Loki ooi mee kin, ræde næl-de ngay.
¹¹ Æ uri me kæy ti ningæ, ooi ngon æi ki kõe
Mari, bæ osi mækaside nangi, piti-e. Go ti, tæeji
ta bæ læ læde, adi-e ær, ki nduji kagi ki æti maji,
ki nom kagi. ¹² Go ne je ti kin, Luwæ æl-de me
ni ti kadi tæli gogi ki ræbi ki dæ Erodi ti al. Be
æ, tæli awi bæ læde ki ræbi ki rangi.

Ayi-naa ki Jæju awi sie Ejipi ti

¹³ Loki nje ne gær je awi ningæ, malayka læ
Bæbe tæe me ni ti æl Jisæpi æ næ: «J taa un ngon
æi ki kõe, æ ay aw sæde Ejipi ti. Aw isi ti nõõ biti
kadi mi wa m-adi ndum bæy taa itæl ire sæde,
taddæ *Erodi a sangi kadi n-tæl ngon kin.»

¹⁴ Jisæpi j taa kondæ nõõ, un ngon æi ki kõe,
bæ ay aw sæde Ejipi ti. ¹⁵ Isi ti nõõ biti koy
Erodi, adi ta ki Bæbe æl ki ndu nje kæl ta ki tæe
ti æ næ: «M-bær ngonm kadi tæe me be ti ki Ejipi
kæ»^ø kin tæl tane.

*Erodi tæl ngan je ki kasi me be ti ki
Bætilihæm*

¹⁶ Loki *Erodi oo kadi nje ne gær je ædi-e,
wongi ra-e ngay. Wongi ra-e adi un ndune

ø 2:1 1 Samiyæl 16.1 ø 2:6 Mise 5.1 ø 2:15 Oje 11.1

kadi tæli ngan je ki kasi ki j dæ bæ ki joo ti tæl
ki nangi ne pæti me be ti ki Bætilihæm, ki ngan
be je ki gidi ti. Bæl kin e ki go dåkagilo ti ki nje
ne gær je oji-e-n. ¹⁷ Be æ, ta læ nje kæl ta ki ta
Luwæ ti Jærami, ki æl tæl-n tane. Jærami æ næ:

¹⁸ «NDu dæw bæ me be ti ki Rama,
Nõ je, ki ndinga ræ ki æti bæ ngay je.

Adi e Rasæl æ nõ ngane je,
NDigi kadi dæw sæl mene al,
Taddæ gotoi.»^ø

Jisæpi tæl Ejipi ti aw Najaræti

¹⁹ Loki *Erodi oy ngata bæ, go koye ti,
malayka læ Bæbe tæe ki ræ Jisæpi ti, Ejipi ti me
ni ti, æl-e æ næ: ²⁰ «J taa, un ngon ki kõe, æ
itæli awi dånangi Isirayæl ti gogi, taddæ dije ki isi
sangi kadi n-tæli ngon ka oyi ngata.» ²¹ Jisæpi
j taa, un ngon ki kõe, æ tæli awi dånangi
*Isirayæl ti gogi. ²² Næ loki oo kadi Arkalosi
o be dæ Jude ti to bawne Erodi ti, bæ læ ra-e kadi
aw Jude ti. Be æ, Luwæ æl-e me ni ti æde aw
Galile ti yo. ²³ Aw isi me be bo ta ki ki bæri-e næ
Najaræti. Be kadi ta ki nje kæl ta je ki ta Luwæ
ti æli æi næ: «A bæri-e dæw ki Najaræti ti kin tæl-n
tane.»

3

*Jæ ki nje ra dije batæm
(Mk 1.2-6; Lk 3.1-6; Jæ 1.19-23)*

¹ Bæl je dæ go ti, Jæ Bætiis tæe, ilæ mbæ dilæ lo ti
ki Jude æ næ: ² «Iyæi go ræbi njiyæsi je ki majal
kæ, taddæ kõebe læ Luwæ e bæsi.» ³ Jæ Bætiis æ, e
dæw ki nje kæl ta ki ta Luwæ ti Ejay al ta dæe ti
æ næ: «NDu dæw mædi bæ dilæ lo ti æ næ:

“Irai go ræbi læ Bæbe!
Irai go ræbi lie adi a njururu!»^ø

⁴ Jæ ilæ kibi ki ra ki bj jambæl ræne ti, ningæ
dæ mene ki ndæ to. Ne kusoe e gibiri je ki tæji
je. ⁵ Dije ki bæ bo Jorijalæm ti, ki dånangi Jude
ti pæti, ki dånangi ki kadi bæ Jurde ti pæti, ræi
ræ Jæ ti, ⁶ ræi tæri ndude dæ majal je ti læde, adi
Jæ ra-de batæm me bæ Jurde ti.

⁷ Loki Jæ oo adi *Parisi je, ki *Sadusi je ngay
ræi kadi ra-de batæm bæ, æl-de æ næ: «Sæi nje
man majal ta li je be kam, næ æl sæsi kadi
ayi-naa wongi læ Luwæ ki a re æ? ⁸ Maji kadi
kilæ ræsi tæji kadi sæ dije ki iyæi pa njiyæsi je
ki majal kæ. ⁹ Ningæ, kadi iyæi ta koji mesi
ti kæ næ: “Je ngan ka *Abirakam.” MBata,
Luwæ asi kadi a tæl gæji mbæl je kam ngan ka
Abirakam ti kare. ¹⁰ Ki ne kin, kingæ e bæsi
kadi tigæ ngiræ kagi je gangi ngata. Kagi ki ra
ki andi maji æl æ, a tigæi-e kadi ilæi-me por
ti kæ. ¹¹ Mi, m-ra sæsi batæm me man ti, mba
kadi tæji taki iyæi pa njiyæsi je ki majal kæ, næ
dæw ki a re gom ti, e nje tægi ki æti bæ, ki itæ-
m sæy. M-æsi kadi sa ki njæe ti ka m-æ al. E
a ra sæi batæm, me NDil Luwæ ti, ki me por ti.
¹² Uwæ kee to ne jine ti kadi to-n kæ ko ki maji,

ø 2:18 Jærami 31.15 ø 3:3 Ejay 40.3

oy me dam ti, 6a ila tise por. E por ki a oy al ratata.»

Jaju ra batam

(Mk 1.9-11; Lk 3.21-22; Jq 1.29-34)

13 Lo kin ti noq, Jaju j Galile ti, re ta ba Jurde ti ro Ja ti, kadi Ja ra-e batam. 14 Na Ja ge kadi al, adi al Jaju a na: «E mi a kadi j, iram batam, ninga j taa ital ire rom ti kadi mra-i batam bay to a?» 15 Na Jaju al-e a na: «Ki basine kin, ira be, tado e ki goe kin a j-a ji taln ta ndigi la Luwa.» Be a, Ja ndigi do ti, ra-en batam. 16 Loki Jaju ra batam taa par, a tee me man ti ninga, loe ti noq, ta dora tee, adi oo NDil Luwa risi ta da dum be re isi doe ti. 17 Ninga, ndu ta madi tee dora ti, a na: «E kam e NGonm, nje ndigi lam, ki rom nal-m doe ti ngay.»

4

Su na Jaju

(Mk 1.12-13; Lk 4.1-13)

1 Go ti, NDil Luwa or noq Jaju aw sie dil la lo ti, mba kadi su na-e. 2 Jaju agi rone kuso ne, kondo ki kada, ndo kuti so, a go ti bo ra-e. 3 Lo kin ti, su, nje na dije oti re roe ti, al-e a na: «Re j NGon la Luwa a, adi mbal je kin tali mapa adi m-o.» 4 O Jaju ile ti a na: «NDangi me makitibi ti la Luwa ai na: “Daw a isi ki done taa ki takul ne kuso par al, na ki takul ta je poti ki tee ta Luwa ti to.”»

5 Go ti, su aw ki Jaju me be ti ki Jorijalam, ki e be bo la Luwa, aw sie jam do kay ti la Luwa taa, 6 ba al-e a na: «Re j NGon la Luwa a, iy a jii taa osi adi m-o, tado ndangi me makitibi ti la Luwa ai na: “Luwa a adi ndune malayka je lone kadi a lai-ni dajide ti, mba kadi njai tig a mbal al.» 7 Jaju tal al-e a na: «NDangi me makitibi ti la Luwa to ai na: A na BaBe Luwa lai al.»

8 Su tal aw ki Jaju do mbal ti ki ngal taa ngay bay, oje kobe je ki donangi ti ne poti, ki ne kinga je ki me ti, 9 ninga al-e a na: «M-a m-adi ne je kin poti, loki re osi makasi nangi nom ti, a ila toji dam.» 10 Jaju tal al-e a na: «I *Sata, oti ko say. Tado ndangi me makitibi ti la Luwa ai na: “A osi makasi nangi no BaBe Luwa ti lai, ninga e ki karne ba par a re noe ti kadi igose.”»

11 Be a, su iy a Jaju a oti aw. Ba malayka je rai ro Jaju ti, rai rai sie.

Jaju ila mbe Poy Ta ki Maji Galile ti

(Mk 1.14-15; Lk 4.14-15)

12 Dokagilo madi uwai Ja dangay ti, a Jaju oo tae ba, tal or rone aw Galile ti. 13 Na ke a, iy a be bo ki Najarat i, a aw isi Kaparnayim ti yo. Kaparnayim ki e be bo ki a kadi ba ti ki Galile, donangi ti la Jabilo je, ki Nepitali je.

14 Be kadi tol ta ta ki nje kal ta ki ta Luwa ti Ejay al a na:

15 «Sai dije ki Donangi Jabilo ti ki donangi Nepitali ti,

Ki isi basi kadi ba ti,

Gidi ba Jurde ti,

Sai dije ki donangi Galile ti,

Ki sai dije ki sai Jipi je al!

Uri mbisi oi:

16 Dije ki kate isi lo ki ndul ti,

Ooi kunji ki bo,

Ninga dije ki kate isi be la yo,

Ki e lo ki ndul kururu,

Lo kunji tee dode ti.»

17 Do gangi loe ti kin, Jaju ila ngira kil a mbe a na: «Iyai go rabi nyias i je ki majal ko, tado kobe la Luwa e basi rasi ti.»

Nje ndo je ki dasay ki Jaju bar-de

(Mk 1.16-20; Lk 5.1-11)

18 NDo kare, Jaju a nyia kadi ba bo ti ki Galile, ninga oo ngakona a je joo, adi e Simo ki Bari-e Piyar ai ki ngokone Andire ki ai nje ndo kanji je, a ila i bandi me man ti. 19 Jaju al-de a na: «Irai gom ti adi m-ndo sasi, kadi sai nje ndo dije kadi ingai kaji.» 20 Kalangi ba, iyai bandi je lade, a awi uni go Jaju ta nje ndo je lie. 21 Jaju oti ki kate say nday ninga, oo ngakona a je ki rangi joo: Jaki ai ki Ja ki ai ngan la Jabade, isi me to ti ki bawde, isi rai go bandi je lade, ba bar-de. 22 Loki Jaju bar-de ninga, kalangi ba, iyai bawde Jabade ki to, a awi uni go Jaju.

23 Jaju nyia donangi Galile ti ba poti, ndo ne dije me kay kaw-naa je ti la *Jipi je, ila mbe Poy Ta ki Maji ki oji do kobe la Luwa, taa aji nje moy je ki nje ro to je ki dan dije ti to. 24 Toba lie sane donangi ti ki Siri ba poti, adi rai ki dije poti ki rade ra-de, nje ro to je ki dangi dangi, nje ki ndil je ki majal rai-de je, nje damsil je, ki nje ro koy je, adi aji-de. 25 Kosi dije ngay rai go Jaju ti. Nje ki donangi Galile ti je, donangi Be bo je ti ki Dagi je, be bo Jorijalam je, ki donangi Jude ti je, ki donangi ki gidi ba Jurde ti je.

5

Jaju ndo ne nje ndo je lone do mbal ti

1 Loki Jaju oo kosi dije kin ba, oti aw do mbal ti, isi nangi, ninga nje ndo je lie rai roe ti. 2 Lo kin ti, Jaju ila rone ndo ne dije a na:

Maji ki rojeti

(Lk 6.20-26)

3 «Maji-kur e la nje ki ooi rade kadi n-asi al ta kam Luwa ti, tado kobe la Luwa e yade.

4 Maji-kur e la nje ki isi noi bone, tado lo ti a Luwa a sol mede.

5 Maji-kur e la nje ki soli lom lom, tado Luwa a adi-de donangi kadi-kare ti.

* 3:17 Pa je 2.7; Ejay 42.1 * 4:4 Dataranom 8.3 * 4:6 Pa je 91.11-12 * 4:7 Dataranom 6.16 * 4:10 Dataranom 6.13 * 4:16 Ejay 8.23; 9.1

- 6 Maji-kur e læ njé ki 60 ra ne ki go ndu Luwə ti e mede ti, tado lo ti ə a ingəi tagi.
 7 Maji-kur e læ njé ki isi ooi kəm-to-ndoo læ dije, tado Luwə a ra səde maji.
 8 Maji-kur e læ njé ki mede e kare dō Luwə ti, tado a ooi Luwə ki kəmdə.
 9 Maji-kur e læ njé ki isi sangi rəbi lapiya, tado a bari-de ngan læ Luwə.
 10 Maji-kur e læ njé ki dije isi adi-de kō mbata ne ra ki dana, tado kōbe læ Luwə e yade.
 11 Maji-kur e læsi loki dije isi taji səsi je, isi adi səsi kō je, isi tati ta dōsi ti je mbata læm.
 12 İrai rənəl, itiləi kole, tado ne kigə go jisi e ngay dora ti. *Njé kal ta je ki ta Luwə ti, ki rai kilə kəte nōsi ti, ingəi kō kin be tō.

Nje kun go Kirişi e kati ki kunjı ki dənangi ti

13 «Səi ə səi kati ki dənangi ti. Ningə kin ə mbə kati goto ə, dəw a ra ban ə kadi a təl ade mbə gogi bəy ə? Maje goto ngata; a buki-e kō gidi lo ti kadi dije njıyəl dō ti par ngata.

14 «Səi ə səi kunjı ki dənangi ti. Ningə 6e bo ki indəi-e dō mbal ti taa, asi kadi a bəyo rone al. 15 Dəw a re ki lambi kəy ə dəbi ngo dō ti al. A ində dō ne ti taa mba kadi dije ki me kəy ti pəti ooi lo. 16 Be tō ə, səbi kadi adi dije pəti ooi kunjısi me ne ra ki maji ti. Loki ooi ne rasi ki maji ningə, a iləi tōji dō Bawsi Luwə ti ki isi dora ti.

Nə ndo ki dō ndu-kun ti læ Luwə

17 «Səbi kadi igai təkı m-re kadi m-buji ndu-kun je læ *Moji ə se ta læ njé kal ta je ki ta Luwə ti al. M-re mba buji-de al, nə m-re mba təl tade yo. 18 Təkı rəjeti, m-əl səsi, kəte nō kadi dora əi ki dənangi kin a gotoi kō, ngon ku ta ki ndəy be, ə se ngon ndajı madi ki me ndu-kun ti læ Luwə ki ndangi ki dəw a rə kō goto. A to be bıti kadi ne je pəti ki ndangi me ti rai ne. 19 Dəw ki al dō ngon ndu-kun ki ndəy be dan made je ti, ə ndo dije kadi rai təkı e r-a-n be tō 6a, a e ki du ngay me bəko ti ki dora ti tō. Nə dəw ki təl rone go ti, ə ndo dije, a e ki bo me bəko ti ki dora ti. 20 Adi m-əl səsi: kin ə ne ra ki dana læsi itə ya njé ndo ndu-kun je ki *Parisi je al ə, a uri me bəko ti ki dora ti al.

Nə ndo ki dō wongı ti

21 «Səi, igəri maji təkı ndu ta əl kaje je ə nə: “A itəl dəw al,* dəw ki təl madine 6a, səbi kadi awi sie nō njé gangi ta je ti.” 22 Nə mi m-əl səsi: «Dəw ki ra wongı ki ngokone, səbi kadi awi sie lo gangi ta ti; dəw ki taji ngokone “mbə”, səbi kadi awi sie lo gangi ta ti ki bo læ Jipi je, ə dəw ki 6a ngokone “ma”, səbi kadi iləi-e me por ti læ su. 23 Kin ə aw ki kadi-kare læi dingiri lo kilə kadi-kare ti kadi Luwə, ə mei

ole dō ti kadi ngokoi aw səi ki ta madi 6a, 24 maji kadi iyə kadi-kare kin nōq, ə ire aw ilə noji naa ti sie bəy taa itəl ire un kadi-kare læi adi Luwə.

25 «Kin ə isi awi lo gangi ta ti ki nje ta læi 6a, loki səi dō rəbi ti bəy kin ə, isangi rəbi kadi ndusi osi go-naa ti sie kalangi, nə tə aw səi iləi ji nje gangi ta ti, adi nje gangi ta uni iləi ji asigar je ti, adi asigar je awi səi iləi-ni dangay ti. 26 Təkı rəjeti, adi m-əl, a iteə lo kin ti al bıti kadi ugə dəbəy sisi bəy taa a iyəi-ni taa.

Nə ndo ki dō kuwə marım ti

27 «İgəri ndu ki əl ə nə: “A uwə marım al,*” kin maji. 28 Nə mi m-əl səsi: “Dəw ki go dənə ki kəm-nda 6a, uwə sie marım mene ti ngata.” 29 Kin ə kəmi ki dō ji kō ti rai adi osi me majal ti ə, r-e-e ile kō. Tado e soti kadi ngon rəi kare goto, itə kadi iləi darı ba pu me por ti læ su. 30 Kin ə ji kōi rai adi osi me majal ti ə, igange ile kō. Tado, e soti kadi ngon rəi kare goto, itə kadi iləi rai ba pu me por ti læ su.

Ta ki dō gangi-naa ti læ dənə ki dingəm

31 «İgəri kadi ndu-kun əl bəy tō nə: “Re dəw tuwə nene 6a, kadi ade makitibi gangi-naa.*” 32 Nə mi m-əl səsi: “Dəw ki ra ki tuwə nene mbata ne ki rangi, 6i e ta læ kaya ki ra, al ə, dəwe kin sur-e ta kuwə marım ti. A re dəw taa dənə ki ngawe tuwe 6a, dəwe kin təl nje kuwə marım tō.”

Ta ki dō kibi rō ti

33 «NDU ta əl kaje je kəte bəy tō ə nə: “Re ibi rəi dō ne madi ti ə, a dō ti, kadi ira ne ki ibi rəi dō ti nō Bəbe ti*.” 34 Nə mi m-əl səsi təkı a ibi rəi al tə kibi al. A ibi rəi ki dora al, tado dora e kimbər kisi Luwə; 35 a ibi rəi ki dənangi al, tado dənangi e kimbər kində njae; a ibi rəi ki Jorijaləm al, tado Jorijaləm e 6e bo læ NGar ki bo; 36 a ibi rəi ki jam dōi al, tado jı asi kadi itəl bjı dōi kare be ki nda ti ə se ki ndul ti al. 37 Re ta læsi e oyo 6a, ai dō oyo ti, re ta læsi e jagı 6a, ai dō jagı ti par tō. NDəgi ta je ki a re go ti kin jı rō su ti.

Ta ki dō dal bə ti

38 «İgəri kadi ndu ta əl ə nə: “Re dəw tō kəm madine 6a, tō kadi e ki tō kəme tō, a re dəw təti ngangi madine 6a, tō kadi e təti ngange tō.*” 39 Nə mi m-əl səsi kadi itai rō nje me ndul al. Re dəw ində dam mbəi ki kō ə, iyəti dame ki gəl ade ində bəy. 40 Re dəw aw səi nō nje gangi ta ti kadi taa kibi ki goji læi ə, ade e ki ngal dō ti. 41 Re dəw ində gu dōi ti kadi injiyə njai dibi ə, injiyə sie njay dibi joo. 42 Dəw ki ra ki dəji ne ə ade, ningə re dəw ndiməi ne ə oge al tō.

Ta ki dō ndigi njé bə je ti

⁴³ «İğəri tæki ndu ta əl ə nə: “A indigi dəw madi, nə ə ɔsi ta nje bə lai”.⁴⁴ Nə mi, m-əl səsi kadi indigi njé bə je ləsi, ə əli ta ki Luwə mbata lə njé ki isi adi səsi kə, ⁴⁵ İrai be ningə, a səi nğan lə Luwə ki e Bawsi ki isi dərə ti. Tado adi kadi ɔsi də njé me maji ti ki njé me majal. Adi ndi ədi də njé ra nē ti ki dana, ki njé ra nē ti ki dana al. ⁴⁶ Kin ə indigi njé ki ndigi səsi tə par ə, nē kigə go ji ri ə Luwə a adi səsi ə? *Njé taa la-mbə je ka rai be tə. ⁴⁷ Kin ə irai lapiya ngakəsi je par ə, ri ki to ta dangi ə irai ə? Tado njé gər Luwə al ka rai be tə. ⁴⁸ Ningə səi, səbi kadi indigi dije adi ɔsi taga pay tæki Bawsi Luwə ki isi dərə ti ndigin-dije adi ɔsi taga pay kin be tə.»

6

Ta ki də ra ki njé ndoo je ti

¹ «Kadi oi maji, kin ə re isi rai nē ki ndu Luwə ndigi kadi irai 6a, kadi irai ta kəm dije ti ki kadi dije ooi səsi al. Re irai be 6a, Bawsi ki isi dərə ti, a adi səsi nē kigə go ji ləsi al. ² Kin ə ira ki nje ndoo ə, kadi ində gangi də ti kadi dije ooi, al. İrai tæki nje kədi kəm dije isi rai gin kəy kaw-naa ti lə *Jipi je, ki go rəbi ti je kin al. Rai be mba kadi dije piti-de. Nə ki rəjeti, adi m-əl səsi, ingəi nē kigə go ji ləde ngata. ³ Nə j, loki ira maji ki njé ndoo je, maji kadi ji gəli gər nē ki ji kəi adi al. ⁴ Be ningə, nē ləi ki adi kin to lo ɔyo ti, 6a Luwə ki oo nē je ki to lo ɔyo ti, a igəi kire.»

Ta ki də kəl ta ti ki Luwə

⁵ «Loki isi əli ta ki Luwə 6a, kadi irai tæki njé kədi kəm dije isi rai kin be al. Njé kədi kəm dije ki nəl-de ngay kadi ai taa me kay ti lə *Jipi je, ki sil rəbi je, taa əli ta ki Luwə kin. Əi je rai be mba kadi dije ooi-de. Nə ki rəjeti, adi m-əl səsi, ingəi nē kigə go ji ləde ngata. ⁶ Nə j, loki igə kəl ta ki Luwə 6a, maji kadi ur kəy toi ti, uti ta kəy dəi ti, 6a əl ta ki Luwə lo ɔyo rə ti kin, ningə Bawsi Luwə ki isi lo ki ɔyo ti, a oo, ə a adi nē ki idə-je.

⁷ «Loki isi əli ta ki Luwə 6a, əli ta ki də-naa ti, də-naa ti tə dije ki njé gər Luwə al be, al. Əi je ooi ə nə me ta ti ki kəl ngay kin ə Luwə a oo-n də ndude. ⁸ Maji kadi irai tæki əi je isi rai kin be al, tado Bawsi Luwə gər nē je ki awi ki ndooe, kəte ɔy taa kadi əli sie ta də ti.

Kuji kəl ta ki Luwə

⁹ «Səi 6a, kadi əli ta ki Luwə əli əi nə: “Bawje ki isi me dərə ti taa, Kadi dəw ki ra gər toi tæki j Luwə, ¹⁰ Kadi kəbe ləi re. Kadi dije rai ndigi ləi dənangi ti nē, Tæki njé ki dərə ti isi rai kin be tə. ¹¹ Adi-je nē kusoje ki asi taje me ndə ti ki 6one.

¹² İyə go majal je ləje kə,

Tæki je wa ka j-iyə-n go majal je lə dije ki rai səje majal kə kin be tə.

¹³ İyə-je adi j-osi me nē na ti al, Nə kadi ɔr-je ji nje majal ti kə. [MBata j ə, kəbe, ki təgi, ki tə6a e ləi biti ki nə ti.]”

¹⁴ Kin ə re iyəi go majal je lə dije kə 6a, Bawsi ki isi dərə ti a iyə go majal je ləsi kə tə.

¹⁵ A kin ə re iyəi go majal je ki dije rai səsi kə al 6a, Bawsi a iyə go majal je ləsi kə al tə.

Kəgi rə nē kuso

¹⁶ «Loki ɔgi rəsi nē kuso 6a, maji kadi isikiti kəmsi sikiti sikiti tə yə njé kədi kəm dije be al. Əi, sikiti kəmde mba kadi dije ooi-de tæki n-ɔgi rəde nē kuso. Nə ki rəjeti, adi m-əl səsi, ingəi nē kigə go ji ləde ngata. ¹⁷ Ningə j, loki ɔgi rəi nē kuso 6a, maji kadi itogi ta kəmi suki, ə indu dəi. ¹⁸ MBa kadi dije gəri, tæki ɔgi rəi nē kuso, al. Ningə, Bawsi ki isi lo ki ɔyo ti par ə oo, e ki gər nē ki to lo ɔyo ti a adi səsi nē ki idəi-e.

Nē kigə ki dərə ti

(Lk 12.33-34)

¹⁹ «İmbəi nē kigə je mbata ləsi dənangi ti ne al. Dənangi ki e lo ki nē ki titi a ndusi je, yə je a ɔi je, taa njé 6ogi je a mbuti bole bər kadi 6ogii je. ²⁰ Nə kadi imbəi nē kigə je ləsi dərə ti taa, ki e lo ki nē ki titi a ndusi al nim, yə je a ɔi al nim, taa njé 6ogi je a mbuti bole bər 6a a bogii al nim tə. ²¹ Tado lo ki nē kigə ləi e titi a mei a e titi tə.»

Kəm e lambi lə darə

(Lk 11.34-36)

²² «Kəm dəw ə e lambi lə darəe. Kin ə re kəmi oo lo maji 6a, darəi pəti e me kunji ti. ²³ A kin ə re kəmi oo lo maji al tə 6a, darəi pəti e me til ti tə. A kin ə re kunji ki to rəi ti kin təl til nim, a e til ki dum kəl tae.

Me ka sururu

(Lk 16.13; 12.22-31)

²⁴ «Dəw ki a ra kilə 6əə lə ngar je joo goto: re ɔsi ta ki kare ə, a ndigi ki nungi, re kidi ki kare ə, a uwə ki ki nungi tə. A asi kadi irai 6əə lə Luwə nim, 6əə lə la nim al.

²⁵ «E mbata kin ə, m-əl səsi kadi adi mes i a sururu də nē kusosi ti, ki man kaysi ti, ki kadi isi ki dəsi taa al, taa də kibi kəsi ti al nim tə. Tado kisi ki də taa itə nē kuso, taa darə dəw itə kibi ki kə tə. ²⁶ İgoi yəl je ki a nali dan nəl ti kin oi, dibi ko al nim, təti ko al nim, taa kaw i nē me dam ti al nim tə, nə Bawsi ki isi dərə ti taa, adi-de nē usoi maji. Ə se, səi je, itə yəl je kin gidi bay bay al wa? ²⁷ Nə dansi ti ə asi kadi a ilə ngon kadi ki ndəy be də ndəne ti ki takul me ka sururu ləne ə? ²⁸ Asi al, nga ra ban be ə mes i a sururu də kibi kəsi ti ə? İgoi puti kam je ki ai me wale ti kin oi. Rai kilə madi al nim, oji kibi al nim tə, ²⁹ nə ngar *Salomə ki təe 6a ngay me nē kigə ti kin ka ə kibi ki ndole asi

✦ 6:29 1 NGar je 10

naa sæde al^o. ³⁰ ð kin ə Luwə ilə kibi rə ngan kagi je ti ki wale, ki j-o-de bone, ə lo ti par ə a oi por kin be ningə, səi dije taa a ilə kibi rəsi ti al a? Sai tō je me kadi-me ti. ³¹ Adi mesi a sururu kadi əli ə nə: “Ri ə j-a j-uso wa? Ri ə j-a j-ay wa? J-a j-ingə kibi ra ə j-a j-wa?” al. ³² Nə je kin pəti, ə dije ki gəri Luwə al, ə isi sangi ki nō kəmde ti. Ningə Bawsi ki isi me dora ti gər maji kadi awi ki ndooe tō. ³³ Isangi kōbē lə Luwə ki ndigi lie kəte, ningə a adi səsi ndəgi nē je kin pəti dō ti. ³⁴ Adi mesi a sururu dō ndō ki lo ti ti al. Tado ndō ki lo ti ti aw ki me ka sururu ləne. NDō je pəti awi ki nē tō rō ki sōbi dode, 6i awi ki made dō ti al.»

7

*Gangi ta do-naa ti
(Lk 6.37-38, 41-42)*

¹ Igangi ta dō dəw ti al, kadi Luwə gangi ta dōsi ti al tō. ² Tado Luwə a gangi ta dōsi ti tēki igangii dō madisi je ti be tō. Ningə kadi igəri tēki go rəbi ki igangii ta dō dije kin ə Luwə a gangi-n ta dōsi ti tō. ³ Ra ban be ə, oo burim wale ki to kəm ngokoi ti yo, ə oo kagi ki boy ki to ya ti kin al ə? ⁴ Kagi ki boy ə to kəmi ti ne tō kin, nga ki go rəbi ki ban ə a əl ngokoi ə nə: «Adi m-un burim wale ki to kəmi ti kin,» ə? ⁵ I nje kədi kəm dije, un kagi ki boy ki kəmi ti kin ningə tə, a o lo ay njay kadi un-n burim wale ki kəm ngokoi ti.

⁶ «Oti kadi ilai nē ki ay njay adi bisi je, nə tə a ii tēli ki dōsi ti tə tōi səsi. Taa ifuki mēdi-kōsi je ləsi nō kōsongi je ti al, nə tə a ii njiyai dō ti, tibai ki njade.»

*Dəji nē Luwə
(Lk 11.9-13)*

⁷ «idəji, ə a adi səsi, isangi ə a ingəi, indəi ta kəy ə a tēgi adi səsi. ⁸ Tado dəw ki dəji ə a adie, dəw ki sangi ə a ingə, dəw ki ində ta kəy ə a tēgi adi-e tō. ⁹ Nə dansi ti ə ngone dəje mapa ningə a un mbal taa ade ə? ¹⁰ ð se dəje kanji ningə a un li taa ade ə? ¹¹ A kin ə səi ki səi dije ki kilə rasi majal kin mindi ə igəri rəbi kadi nē ki maji ngansi je ningə, ra ban be ə, Bawsi ki isi me dora ti taa kin taa a adi nē ki maji dije ki dəji-e al ə?

¹² «Nə je pəti ki indigi kadi dije rai adi səsi kin ə irai adi-de tō. Tado e wa kin ə e nē ndo ki to me ndu-kun je ti lə *Mojī nim, me ta je ti ki njé kal ta je ki ta Luwə ti ndangi nim tō.

*Ta rəbi je ki joo
(12.3-24)*

¹³ «Uri kəy ki ta rəbi ki mbəngirə, tado ta rəbi ki boy, tati pandangi, rəbi ki kun-e o al, e rəbi ki nje kaw ki dije tui ti. NGata ningə, e rəbe kin ə dije ngay uni. ¹⁴ Ningə ta rəbi ki nje kaw ki dije kajī ti taa e mbəngirə ba, ibə dije. Ba rəbe kin, njé kun-e je əi ngay al tō.

Njé bar rōde njé kəl ta ki ta Luwə ti ki əi njé ngom je

(Lk 6.43-44)

¹⁵ «Indəi kəm-kadi dō rəsi ti ki rō njé bar rōde njé kəl ta ki ta Luwə ti ki əi njé ngom je. A rai rəsi ti, a oi gidide taga ne əi bati je, nə mede ti kəy, əi jagim je ki njé kuwə nē kul je. ¹⁶ A e ki go kilə ra njé ngom je ki njé kal kə nə n-əi njé kal ta ki ta Luwə ti ə a igəri-de. Dəw a ijə kandi mbay-kote dō kon ngə ti al tō. ¹⁷ Kagi ki maji, 6a a andi kandi ki maji, ə kagi ki majal, a andi kandi ki majal tō. ¹⁸ Kagi ki maji a asi kadi a andi kandi ki majal al, taa kagi ki majal a asi kadi a andi kandi ki maji al tō. ¹⁹ Kagi ki ra ki andi kandi ki majal, a tīgəi-e kadi ilai-e me por ti kō. ²⁰ Adi, a e ki go kilə ra njé ngom je ki njé kal kə nə n-əi njé kal ta ki ta Luwə ti, ə a igəri-de.

*Njé ndo je ki rəjeti
(Lk 6.46; 13.25-27)*

²¹ «E njé ki isi 6ari-mi “Ba6e, Ba6e!” tade ti ne par kin ə a uri kōbē ti lə Luwə al, nə e njé ki isi rai go ndigi ti lə Bai ki isi me dora ti taa. ²² NDō gangi ta ti ə, dije ngay a əi nə: “Ba6e, Ba6e! e me tōi ti al ə j-əl-n ta ki ta Luwə ti a? E me tōi ti al ə ji tuwə-n ndil je ki majal a? E me tōi ti al ə ji ra-n nē kōji je ngay ki əti 6əl 6əl a?” ²³ Ba lo kin ti, m-a m-əl-de ki taga wangi m-ə nə: “Awi say nu, m-gər səsi ndō kare al, səi ki səi njé ra majal je!”

*Kəy je joo
(Lk 6.47-49)*

²⁴ «Be ə, dəw ki ra ki oo ta je ki m-əl kin, ə təl rone go ti ningə, tō tə dəw ki nje kəm-kadi, ki ra kəy ləne dō dii ti be. ²⁵ Adi loki ndi ədi ningə, man kō lo re un kəy ka kin, nim taa nəl ka osi ki dō ti tō, nə kəy budi nangi al, tado ngire e dō dii ti. ²⁶ Nə dəw ki ra ki oo ta je ki m-əl kin, ə təl rone go ti al ningə, tō tə dəw ki mbə, ki ra kəy ləne dō yangira ti be. ²⁷ Adi loki ndi ədi ningə, man kō lo re un kəy ka kin, nim taa nəl ka osi ki dō ti tō, 6a kəy budi nangi mur mur, adi toe to dilə yiw.»

*Təgi nē ndo lə Jəju
(Mk 1.22; Lk 4.32)*

²⁸ Loki Jəju təl ta ta ləne, nē ndo lie əti kosi je 6əl to ti ki dum. ²⁹ MBata ndo nē tə dəw ki aw ki təgi ki i rō Luwə ti, 6i ndo nē tə njé ndo-de ndu-kun je lə Luwə al.

8

*Jəju aji nje banji
(Mk 1.40-45; Lk 5.12-14)*

¹ Loki Jəju i ki dō mbal ti isi risi ki nangi, kosi dije ngay əi goe ti. ² Nje banji kare tēg re rō Jəju ti, əsi məkəsi sine nangi nōe ti, ningə əl-e ə nə: «Ba6e, re indigi ə, a adi banji ləm ur, kadi rəm ay njay.» ³ Jəju ilə jine, əde-n, ningə

əl-e ə nā: «M-ndigi, ə kadi banji lai ur, adi rōi ay njay.» Ba ta naa ti nōq banji lie ur, adi rōe ay njay. ⁴ Go ti Jəju əl-e ə nā: «Onoi kadi əl tae dāw madi, ə aw ɔji rōi nje kijə ne məsi kadi-kare, ningə adi kadi-kare ki go ndu-kun ti lə *Moji. Ira be mba kadi gari təkī banji lai ur adi ingə rō nga.»*

Jəju aji ngon nje kilə lə nje kun dō buti asigar je ki bu
(Lk 7.1-10; Jq 4.43-54)

⁵ Loki Jəju isi ur ki me be ki Kapərnayim ti ningə, dāw ki Rom ti kare ki nje kun dō buti asigar je ki bu, re rōe ti, nō ki dōe ti ə nā: ⁶ «Babe, ngon nje kilə ləm kare to mōy be nōq, njae oy ta gine ti, adi ingə kō ngay.» ⁷ Ə Jəju əl-e ə nā: «M-a m-aw kadi m-aje.» ⁸ Nə nje kun dō buti asigar je ki bu əl-e ə nā: «Babe, mi m-asi kadi ində njai ta kəy ti ləm al, ə əl ta kare par ə ngon nje kilə ləm a ingə rō nga. ⁹ M-əl be tado, mi ki dōm mi gin tōgi ti lə njé ki dōm ti, ningə m-aw ki asigar je ki əi gin tōgi ti ləm to. Adi re m-əl asigar kare m-ə nā: «Aw!» 6a aw; kin ə m-əl ki nungi m-ə nā: «Ire!» 6a re; kin ə m-əl ngon nje kilə ləm m-ə nā: «Ira ne ki be!» 6a ra nee kin to.» ¹⁰ Loki Jəju oo ta kin tae ti, pite, ə əl njé ki ai sie ə nā: «Təki rōjeti adi m-əl səsi, ko kadi-me ki be kin, m-ingə rō dāw madi ti donangi ki *Isirayal ti al 6ay. ¹¹ NGA ningə, m-əl səsi 6ay to, dije ngay ki əi *Jipi je al, a jī ki lo kibə kadi ti je, lo kur kadi ti je, kadi rōi isi ta ne kuso ti ki *Abirakam je, ki *Isaki je, ki *Jakobi je me 6eko ti ki dora ti. ¹² Nə njé ki kəte 6eko ki dora ti sōbi dode, a tuwəi-de, 6uki-de kō taga, me til ti. Loki a nōi je, a ngəi ngangide je titi.» ¹³ Ba, Jəju təl əl nje kun dō buti asigar je ki bu ka kin ə nā: «Maji, aw! Ningə kadi ngon nje kilə lai aji ki go kadi-me ti lai kin.» Ningə dō kade ti nōq, ngon nje kilə lie ingə rō ki nga to.

Jəju aji njé mōy je ngay
(Mk 1.29-34; Lk 4.38-41)

¹⁴ Go ti, Jəju aw me kəy ti lə Piyər 6a, oo məme ki dāne to nangi, rōe q por rigi rigi. ¹⁵ Ə Jəju ɔdi jje, ningə, rōe ki kəte tingə ngay ka kin, təl səl, adi ingə rō nga. Go ti, j ta ra ne kuso adi Jəju.

¹⁶ Loki lo səl, dije rōi ki njé mōy je ngay ki ndil je ki majal rai-de, rō Jəju ti. Adi Jəju tuwə ndil je ki majal ka kin dode ti kō ki ta ki tane ti, taa aji njé mōy je pəti to. ¹⁷ Be mba kadi ta ki nje kəl ta ki ta Luwə ti Ejay əl ka kin təl tane. Ejay ə nā:

«Oy tuji je,
Ki mōy je laje ki dāne ti?»*

Kun go Jəju
(Lk 9.57-60)

¹⁸ NDō kare, Jəju oo kosi dije ngay iləi-naa gəi gide, ningə əl njé ndo je ləne kadi n-gangi ba n-awi dame ti ki kare. ¹⁹ Lo kin ti, nje ndo ndu-kun lə Luwə kare re rō Jəju ti əl-e ə nā: «Nje ndo dije, m-a m-un goi lo je pəti ki a aw ti.» ²⁰ Ə Jəju əl-e ə nā: «Nja je ai ki 6e tode, ə yal je ai ki kəyde to, nə *mi Ngon dāw m-aw ki lo ki kadi m-ilə dōm ti al.» ²¹ Dāw kare dan njé ndo je ti lə Jəju əl-e ə nā: «Babe, adi-m ta rəbi adi m-aw m-dibi bawm 6ay taa.» ²² Ə Jəju əl-e ə nā: «Un gom, ə iyə njé koy je adi dibi njé koy je ləde.»

Jəju ndangi nəl ade a lo ka ti
(Mk 4.35-41; Lk 8.22-25)

²³ Jəju al me to ti, 6a njé ndo je lie ali goe. ²⁴ Ningə yə, nəl ki bo ngay ibə səde busi dō ba ti, adi to aw tə nduy man. Lo ti kin, Jəju isi to 6i. ²⁵ NGA ə, njé ndo je lie rəi ki rōe ti, ndəli-e ki nō tade ti əi nā: «Babe, aji-je, nə j-si j-oy.» ²⁶ Ə Jəju əl-de ə nā: «Ra ban ə i6əli be ə? Sai dije ki kadi-me ləsi e ndikiri ba.» Ningə, i taa, ndangi nəl əi ki man ba, adi lo təl to jiji. ²⁷ Ne kin əti dije 6əl ngay, adi əli əi nā: «Dəw ə wa kam e dāw ki ban ə, nəl je ki ba je ka oi ta lie be ə?»*

Jəju tuwə ndil je ki majal dō dingəm je ti joo
(Mk 5.1-20; Lk 8.26-39)

²⁸ Loki Jəju re tēe gidi ba ti, dōnangi ti lə dije ki Gadara, dingəm je joo, ki ndil je ki majal rai-de tēe ki dō 6adi je ti rəi ingəi-e. Dije kin rai ne majal ngay, adi dāw ki kadi un rəbi kin goto.

²⁹ Lo kin ti, iləi rōde uri kəl əi nā: «NGon lə Luwə, e ri ə ige rōje ti ə? Ire ne mba kadi adi-je kō kəte nō dəkagiloe ti a?» ³⁰ NGA ningə, kosi kōsongi je ngay a usoi ne kadi lo ti nōq say ndəy. ³¹ Ə NDil je ki majal nōi dō Jəju ti əli-e əi nā: «Re ituwə-je ə, adi j-aw me kōsongi je ti kam.» ³² NGA ə, Jəju əl-de ə nā: «Awil!» Ba tēe, awi uri me kōsongi je ti, adi kosi kōsongi je 6ingəi-naa kadi mbal ti taa, tosi me ba ti, ayi-naa man oyi. ³³ NJé ngəm kōsongi je ayi-naa awi me 6e bo ti, ɔri poy ne ki ra ne, ki ne ki tēe dō dingəm je ti ki joo ki ndil je ki majal rai-de ka kin, pəti adi dije ool. ³⁴ Dije pəti ki me 6e bo ti tēe awi kadi ingəi Jəju, ə loki ooi-e 6a, ɔaji-e kadi iyə dōnangi ləde ə aw.

9

Jəju aji nje rō koy njururu
(Mk 2.1-12; Lk 5.17-25)

¹ Jəju al me to ti, ində ba gangi, aw me 6e bo ti ləne. ² Dije madi oti dāw ki rōe oy njururu, me ne koti njé mōy je ti, rəi sie rō Jəju ti. Loki Jəju oo kadi-me ləde ningə, əl dāw ki rōe oy njururu ka kin ə nā: «NGonm, uwə tōgi ba, majal je lai e ki kiyə go kə.» ³ Lo kin ti, njé ndo ndu-kun je lə Luwə ki nā je əli ta mede ti

* 8:4 Ki go jibəl r-a-e ti lə Jipi je, nje banji e dāw ki dije ooi-e kadi ay njay al, adi asi kadi aw lo ne ra je ti ki 6a to Luwə al, Labəstiki 14.2-32. ✧ 8:17 Ejay 53.4 ✧ 8:27 Pa je 65.8; 89.10; 107.23-32

ai n : «D w kam  l ta ki mal d  Luw  ti!» 4 N  J ju g r m r ta lade, adi  l-de   n : «Ra ban   isi im ri ta je ki majal mesi ti  ? 5 K l d w k  n : “Majal je lai e ki kiy  go k ” 6a ng  ngay al,   se k l-e k  n : “I taa,   injiy ”   ng  ngay al  ? 7 Ba re e be 6a, m-a m- ji sai taki mi NGon D w, m-aw ki t gi d nangi ti ne, mba kadi m-iy -n go majal je la dije k .» Ning , J ju  l nje r  koy njururu   n : «I taa, un tuw  lai,   aw 6e.» 7 Ba ding m i taa,   un r bi, aw 6e. 8 Loki k m kosi je oo n  kin, ra-de b l ki dum, adi ilai taji d  Luw  ti, ki adi dije t gi ki  ti b l be kin.

*J ju 6ar Matiye kadi un goe
(Mk 2.13-17; Lk 5.27-32)*

9 Loki J ju  ti n o isi aw ning , lo d  ti ki isi d , oo ding m ki b ri-e n  Matiye, isi me k y taa la-mb  ti.   J ju  l-e   n : «Un gom.» Ba Matiye i taa, un go J ju. 10 Go ti, J ju isi ta n  kuso ti me k y ti la Matiye. NGa ning  nj  taa la-mb  je, ki nd gi nj  ra majal je, ngay, r i isi naa ti ki J ju, ki oj  ndo je lie ta n  kuso ti. 11 Loki *Parisi je oo J ju isi uso n  ki dije kin ning ,  li nj  ndo je lie  i n : «Ra ban   NJe ndo sasi n  isi uso n  ki nj  taa la-mb  je, ki nj  ra majal je  ?» 12   J ju oo ndude, adi  l-de   n : «E dije ki nj  moy je   a sangi d w ki nje ra moy, 6i e nj  r  nga je   a sangi d w ki nje ra moy, al. 13 Awi isangi kadi ig ri me ta ki Luw   l   n : “E ra maji   m-ge, 6i m-ge kij  m si kadi-kare al . Tado, m-re mba 6ar nj  ka dana je al, n  m-re mba nj  ra majal je yo”»

*J ju  l ta d  kiy  ta n  kuso
(Mk 2.18-22; Lk 5.33-39)*

14 *NJ  ndo je la J  Batisi r i ng i J ju  li-e  i n : «Ra ban   je ki *Parisi je j-iy  ta n  kuso,   nj  ndo je lai rai al  ?» 15   J ju ila-de ti   n : «Oi kadi dije ki b ri-de lo n  kuso taa-naa ti,    i ki ron l al, d kagilo ti ki nje taa d ne isi-n s de naa ti  ? ND  je a r i n o kadi a uni-e tade ti ning , d kagilo e ti kin   a iy i ta n  kuso. 16 D w a un ta kibi ki sigi kadi il n k m kibi ki k ke al. Re e be  , ta kibi ki sigi ka kin a i ki ki k ke raki raki, kadi bole a to wororo it  ki k te 6ay. 17 Taa, d w a un kasi kandi nju ki j al 6ay uti me mbu nda je ti ki k ke al t . Re e be ning , loki kasi a j 6a, mbu nda je a ndui, kadi kasi kandi nju a lo k  nim, taa mbu nda je ka tali n  ki tuji k  nim t . Be  , re kasi kandi nju j al 6ay 6a, maji kadi mbu nda je  i ki sigi taa. Be 6a, mbu a ndu al nim, kasi ki me ti ka a lo k  al nim t .»

*J ju aji ngon ki d ne  i ki d ne ki nje moy
m si
(Mk 5.21-43; Lk 8.40-56)*

18 Loki J ju a  l-de ta kin ning , nje kun d  *Jipi je kare, re  si makasine nangi nge ti,  l-e   n : «NGonm ki d ne ki du oy taji naa ti ne 6ay. N  re ire ind  jii doe ti  , a tal t si nd l.»

19 J ju i taa, un goe  i ki nj  ndo je l ne.

20 Ning , d ne kare ki moy masi ade k  6al d gi gide e joo, re b si r  J ju ti, ki r bi ki gide ti,  di ta kibi lie. 21 MBata  l mene ti   n : «Kin   re ta kibi lie wa par mindi   m- di ka, rom a nga.» 22 J ju il  r ti oo-e, 6a  l-e   n : «Uw  t gi ba ngonm, kadi-me lai aji.» Ning  d  kade ti wa kin par, d ne ing  r  nga.

23 Loki J ju re t e me k y ti la ki bo la Jipi je ka kin ning , oo nj  k l nal je, ki kosi dije sing i sokito d -naa ti,    l-de   n : 24 «Ori t si gogi, ngon oy al, n  to 6i kare.» Dije ib i J ju kogii. 25 Loki adi kosi dije t eji taga ning , J ju ur k y, uw  ji ngon, 6a ngon ki d ne i taa. 26 Poy n  kin sane ki d nangi ki n o ba p ti.

J ju adi nj  k m t  je joo oi lo

27 Loki J ju isi aw, nj  k m t  je joo uni goe,  li ta ki ndude ki boy  i n : «NGon ka Dabidi*, o kam-to-ndoo laje.»

28 J ju re 6e ning , nj  k m t  je ki joo ka kin r i r e ti b si,   J ju  l-de   n : «Oi kadi m-asi kadi m-ra n  kin wa kare wa?»   nj  k m t  je il i-e ti  i n : «Oyo, j-  kadi asi, Ba6e.»

29 Lo kin ti, J ju  di k mde,    l-de   n : «Maji, kadi n  je rai n  ki go kadi-me ti l si!» 30 Ba, k mde oo lo. Ning , go ti, J ju nd ji-de ki t gine   n : «Oi maji, kadi d w madi gar n  ki ra n  kin al.» 31 N  loki t eji ki taga be par  , il i ngir  k l ta ki d e ti ki go nangi ki n o p ti.

J ju tuw  ndil ki majal d  d w ti ki  l ta al

32 Loki nj  k m t  je t eji awi ning , dije r i ki ding m kare ki ndil ki majal ra-e adi  l ta al. 33 J ju tuw  ndil ki majal 6a, ding m ki kate  l ta al ka kin, t l  l ta. Ning  n  kin  ti kosi dije 6 l ngay, adi  li  i n : «J-  n  ki be kin d nangi *Isiray l ti nja kare al 6ay!» 34 N  *Parisi je  li  i n : «E ki t gi l  ngar l  ndil je ki majal,   isi tuw -n ndil je ki majal.»

J ju oo k m-to-ndoo la kosi je

35 J ju aw ki 6e bo je, ki ngan 6e je, ndo n  me k y kaw-naa ti la *Jipi je, il  mbe Poy Ta ki Maji  ji d  k be la Luwa, taa aji nj  moy je, ki nj  r  to je p ti t . 36 Loki J ju oo kosi je, oo kam-to-ndoo l de, tado k  rade, t gide goto, awi t  bati je ki nje kul-de goto be . 37 Be  , J ju  l nj  ndo je l ne   n : «Ko ki asi kij , dile e ngay, n  nj  kije je  i ngay al. 38    li ta ki Ba nje ko, adi il  ki nj  ra ko je me ko ti l ne.»

10

*Nj  ndo je la J ju ki d gi gide e joo
(Mk 3.16-19; Lk 6.14-16)*

  9:13 Oje 6.6 * 9:27 Igoi Mk 10.47 ki ta ki d  ti gin makitibi ti nangi.   9:36 Kor Isiray l je 27.17; 1 NGar je 22.17

¹ Jəju ɓar njé ndo je ləne ki dɔgi gide e joo, adi-de tɔgi kadi tuwəai ndil je ki majal je, ajii njé moy je, ki njé rɔ to je, pəti. ² Tɔ njé kaw kilə je ki dɔgi gide e joo a to kin: E ki dəsay e Simo, ki ɓari-e nə Piyər əi ki ngokone Andire; Jaki əi ki Ja ki ngan lə Jəbade; ³ Pilipi əi ki Batiləmi, Tomasi əi ki Matiye ki nje taa lamɓa; Jaki ki ngon lə Alpe əi ki Tade; ⁴ Simo ki e mɓo njé rɔ mbata kingə dɔ lə ɓe lade ti əi ki Judasi Isikariyoti ki nje kun do Jəju.

Jəju ila njé kaw kilə je ləne ki dɔgi gide joo
(Mk 6.7-11; Lk 9.2-5; Lk 10.3-12)

⁵ Jəju ila njé kaw kilə je ləne ki dɔgi gide joo ki ndu kin ə nə: «Awi rɔ dije ti ki əi *Jipi je al, al, taa awi me ɓe bo je ti ki *Samari ti al tɔ. ⁶ Awi ki rɔ gin koji ti ki *Isirayəl, ki toi tə bati je ki ndəmi be kin yo. ⁷ Dɔ rəbi ti, ilai mɓe təkɪ kɔɓe lə Luwə e ɓasi. ⁸ Ə aji njé moy je, adi njé koy je ii lo koy ti, adi banji ur kɔ rɔ njé banji je ti adi rɔde ay, ə ituwəi ndil je ki majal dɔ dije ti tɔ. E ne ki ingəi kare, ə adi dije kare tɔ. ⁹ Uni ɔr al nim, la al nim, silə al nim, ilai dɔ nda ti ki ɓədisi ti al. ¹⁰ Taa, uni ɓal kaw mba al nim, ɔyi kibi joo al nim, ɔyi sa al nim, uni kagi tasi al nim tɔ. Tado sɓi kadi nje ra kilə ingə ne kusone ji dije ti ki ra kilə dande ti. ¹¹ Loki uri me ngon ɓe ti, ə se me ɓe bo ti ə, idəji ta, ə re ingəi dəw ki asi kadi uwə sasi rone ti ɓa, isi ɓe lie nɔɔ biti kadi awii. ¹² Loki uri me kəy ti ningə, irai dije ki me ti lapiya. ¹³ Kin ə re uwəi sasi ki rɔde ti ɓa, kadi lapiya ləsi aw ki dade ti, a kin ə re uwəi sasi ki rɔde ti al tɔ ɓa, kadi itəli itaai lapiya ləsi gogi. ¹⁴ A kin ə re, me kəy ti, ə se me ɓe ti, dije mbati kuwəi sasi ki rɔde ti, ə se mbati koo dɔ ta ləsi ɓa, loki isi tɛɛi me ɓe ti kin ki taga ə, indəi bu ki njasi ti kɔ.* ¹⁵ M-əl sasi təkɪ rojeti, ndo gangi ta ti ə, ta ki gangi ki dɔ ɓee ti kin a itə yə Sodom ki Gomər ɓəy^o.

Ko ki a ingə njé ndo je lə Jəju
(Mk 13.9-13; Lk 12.11-12; 21.12-19)

¹⁶ «Ki ne kin, mi, m-ilə sasi tə bati je dan jagim je ti. Maji kadi indəi kəm-kədi dɔ rəsi ti tə li je be, ə isəli ləm ləm tə də dum je be tɔ. ¹⁷ Adi kəmsi ədi dɔ rəsi ti ki rɔ dije ti, tado a awi sasi lo gangi ta je ti, a tindəi sasi ki ndəy kabɪlay gin kəy kaw-naa je ti. ¹⁸ A awi sasi nɔ njé kɔɓe je ti, ki nɔ ngar je ti ki boy ki mbata ləm. Lo kin ti, əi je, ki dije ki əi *Jipi je al, a e ta rəbi ki kadi a ingəai naji ki ma ki dəm ti rəsi ti. ¹⁹ Loki a uwəi sasi kadi a awi sasi lo gangi ta ti, onosi kadi mesi ɓəl, kə nə se ta ri ə əli-de wa, ə se a əli-de ki kuje ki ban wa. Ta ki kadi a əli-de ɓa, Luwə a ində tasi ti loe ti nɔɔ. ²⁰ Tado e səl je wa ə a əli ta al, nə e NDil Bawsi Luwə ə a un sasi kadi əl-n ta.

²¹ «NGakonaa je a uni dɔ-naa awii lo təl-naa ti, baw ngon a aw ki ngon kadi təl-e kɔ, ningə ngan je, mede a majal ki njé koji-de je, ə a uni

dəde awi kadi təl-de tɔ. ²² Dije pəti mede a majal sasi ki mbata ləm, nə dəw ki uwə rone ba biti ta təl tae ti, ə a ingə kaji. ²³ Loki a adi sasi kɔ me ɓe bo ti ki kare ə, ayi-naa awi ki nungi ti. Ningə təkɪ rojeti, adi m-əl sasi, a ilai ta nja ɓe bo je ki *Isirayəl ti naa ti al ɓəy ə mi *NGon dəw m-a m-re. ²⁴ Nje ndo itə nje ndo-e ne al, taa ɓəə itə ɓane al tɔ. ²⁵ Nje ndo, re asi ki nje ndo-e ne be ɓa, e ngay; ə ɓəə, re asi ki ɓane ɓa e ngay tɔ. Kin ə, ɓa nje kəy wa mindi ə, dije ɓari-e ɓəljəbul ki e ngar lə ndil je ki majal ningə, njé ki me kəy ti lie yəde a to ban?

Luwə ki karne ba ə e dəw ki sɓi ɓəl-e
(Mk 8.38; Lk 9.26; 12.2-9)

²⁶ «Iɓəli-de al, tado ne ra ki gidɪ ngəy ti ki gine a tɛɛ al goto, taa ne ki to lo ɓoyɔ ti, ki dəw a gar al ka goto tɔ. ²⁷ Ne ki m-əl sasi lo ki ndul ti, əli tae kada wangi, ə ne ki dije kəti mbisi ti ngun ngun ngun, ilai mɓee dɔ kagi ti taa tɔ. ²⁸ Iɓəli dije ki a təlɪ darasi par, ɓi asi təl ndilsi al kin, al. Nə kadi iɓəli Luwə ki asi kadi tuji ndilsi əi ki darəsi naa ti me por ti lə su kin. ²⁹ Dije isi gati ki ngan yəl je joo ə gusi kare adi oi ne, na ki kare dande ti ki kadi osi nangi ki kanji kadi Bawsi Luwə ndigi goto. ³⁰ Ki ɔji dəsi, bɔ dəsi wa kin ka Luwə tidə kare kare gar kərə. ³¹ Iɓəli ne madi al, səl je, Luwə oo ndasi itəi ngan yəl je ki ngay.

³² «Dəw ki ra ki un ndune ta kəm dije ti wangi, təkɪ n-e dəw ləm, mi ka m-a m-un ndum nɔ Bai ti, ki isi dɔrɔ ti, təkɪ e dəw ləm tɔ. ³³ Nə dəw ki naji ta kəm dije təkɪ, n-gər-m al, mi ka m-a m-naji ta kəm Bai ti, ki isi dɔrɔ ti təkɪ m-gər-e al tɔ.»

Jəju ə nə n-re ki rɔ dan dije ti
(Lk 12.51-53; 14.26-27)

³⁴ «Igai mesi ti təkɪ m-re ki lapiya dɔnangi ti al; m-re ki lapiya al, nə m-re ki rɔ dan dije ti. ³⁵ M-re ki gangi-naa dan ngon ki dingəm ti əi ki bawne, m-re ki gangi-naa dan ngon ki dɔne ti əi ki kone, m-re ki gangi-naa dan ngon ki dɔne ti əi ki mamne ki dɔne. ³⁶ Dəw madi, dije ki me kəy ti lie e wa, a təlɪ njé ɓa je lie^o.

³⁷ «Dəw ki ndigi kone, ə se bawne itə-m, dəwe kin asi kadi e dəw ləm al. Dəw ki ndigi ngonne ki dingəm, ə se ki dɔne itə-m, dəwe kin asi ta kadi e dəw ləm al. ³⁸ Dəw ki un kagi-dəsi ləne dɔne ti, ə un gom, al, dəwe kin asi ta kadi e dəw ləm al. ³⁹ Dəw ki ge ngəm rone ne wa, a tɔ tae, nə dəw ki ilə rone kɔ ki mbata ləm, ta rə e ta al.

Ta ki dɔ ne kigə go ji ti
(Mk 9.41)

⁴⁰ «Dəw ki uwə sasi ki rone ti, e mi ə dəwe uwə-m ki rone ti. Ningə dəw ki uwə-m ki rone ti, e nje kilə-m ə uwe ki rone ti tɔ. ⁴¹ Dəw ki

* 10:14 Ki go kuji rae ti lə Jipi je, kinda bu ki nja ti kɔ, toji təkɪ lo ki n-ii ti, ə ɓe ɓe ki n-iteɛi me ti ki taga kin, ne kare ki dɔo-de sie naa ti goto. * 10:15 Kilə ngira ne je 18-19 * 10:36 Mise 7.6

uwə nje kəl ta ki ta Luwə ti ki rone ti, mbata ke ki e nje kəl ta ki ta Luwə ti 6a, a ingə ne kigə go ji ki asi naa ki ya nje kəl ta ki ta Luwə ti wa kin be to. Dəw ki uwə dəw ki dana ki rone ti, mbata ke ki e dəw ki dana 6a, a ingə ne kigə go ji ki asi naa ki ya dəw ki dana wa kin be to. ⁴²M-al səsi təkı rəjeti, dəw ki adi man ki səl wa kin par me ngon kal man ti, ki kare dan njé ki du ti ki dan njé ndo je ti ləm kin, mbata ke ki e nje ndo ləm 6a, dəwe kin, təkı rəjeti, adi m-al səsi, a nal ne kigə go ji ləne al.»

11

Ja Batisi ai ki Jəju
(Lk 7.18-35)

¹ Lokı Jəju adi ndu kin njé ndo je ləne ki dəgi gide e joo, gine gangı 6a, ətı noq, aw ndo ne je, ilə mbə Poy Ta ki Majı je me 6e bo je ti ki dənangı ti ki noq. ² Lo kin ti, Ja Batisi ki to kəy dangay ti, oo poy ne je ki Kirisi ra, adi ilə njé ndo je ləne, kadi dajı ta Jəju ai nə: ³ «*! ə j dəw ki Luwə mbəte, ki sobı kadi a re ka kin ə se, e nay noq 6əy kadi tə jı ngəm tae ə?*» ⁴ Ə Jəju ilə-de ti ə nə: «*Awi əli ja ne je ki oi ki mbisi je, ki kəmsi je kin: 5 NJé kəm to je ooi lo, njé məti je njıyai majı, njé banji je ingəi rə nga, njé mbi bəy je ooi ta, njé koy je jı taa lo koy ti, taa njé ndoo je ka, e ki kilə-de mbə Poy Ta ki Majı to. 6 Majı-kur e lə dəw ki m-təl gin kosi lie, al.»*

⁷ Lokı ətı awı, Jəju ilə ngırə kəl kosi je ta ki do ja ti ə nə: «*E ri ə awı isi oi dilə lo ti ə? E gakıra ki nal isi aw sie ki yo je, ki ne je kin a? 8 A re e e al ə, e ri wa bangı awı isi oi ə? E dəw ki ə kibi ki ndole ngay 6a awı oi-e ma? NGA njé ki oi kibi je ki ndole ngay ka, isi me kəy je ti ki ngar je isi ti. 9 Ə se e ri wa ə awı oi wa? E nje kəl ta ki ta Luwə ti ə awı oi-e ma? Re e e ə, m-al səsi m-ə na oyo, e nje kəl ta ki ta Luwə ti ki itə njé kəl ta je ki ta Luwə ti 6əy. 10 E e ə makitibi lə Luwə əl ta ki dōe ti kəte ə nə: “M-a m-ilə ki nje kaw kilə ləm kəte kadi ra go rəbi nōi ti⁶.” 11 Təkı rəjeti, adi m-al səsi, dan dije ti pəti ki dəne je oji-de kin, dəw ki bo itə Ja Batisi goto. Nə ki 6asine kin, dəw ki e ki du ngay me 6əkō ti ki dorə ti, bo ite. 12 Lo kilə ngire dəkagilo ti lə Ja Batisi, bitı 6one, kō6e lə Luwə e gin ne ra ki ki tōgi ti, ningə njé tōgi je sangı kadi n-taai-e gin tōgide ti. 13 Makitibi je lə njé kəl ta je ki ta Luwə ti pəti, ki ndu-kun je lə *Moji, əli ta ki do ne je ti ki a rai ne bitı tēpi do ja Batisi ti. 14 Re indigi kadi igəri gine majı 6a, ja e nje kəl ta ki ta Luwə ti, Eli ki kadi a təl re. 15 Ə dəw ki aw ki mbine mba koo-n do ta 6a, kadi oo ta kin majı!*

¹⁶ «*M-o dəw ki kadi m-un-e m-əji-n dije ki dəkagilo ti ki 6one kin al. M-a m-ə nə toi tə ngan je ki du ki isi ta mbalo je ti, 6ari-naa ki yo je ki ne je ai nə: 17 “Jı kəl nal kadi indamii, ə imbati ndam, j-osi pa yo kadi inōi, ə imbati*

no.” ¹⁸ E be ə, ja re, uso ne al nim, ay man al nim 6a, dije əli əi nə: “*Dəe majal*”, ¹⁹ NGA ə, mi *NGon dəw m-re, ə m-uso ne je, m-ay man je 6a, dije əli əi nə: “*Mi nje kuso ne kadi, mi nje kəy ne, mi madi njé taa la-mbə je, ki njé ra majal je,*” 6əy ta! Nə njé ki ndigi gosi lə Luwə, gəri kadi gosi lə Luwə e gosi ki dana ki go kilə rae ti ki to ki taga.»

Be je ki mbati ki yə rəbi ne rade je ki majal ko

(Mt 10.15; Lk 10.12-15)

²⁰ Lo kin ti, Jəju ilə rone, kəl ki dije ki me 6e bo je ti, ki əi ə əi dije ki, ra ne kōji je ngay dande ti, nə iyəi rəbi ne rade je ki majal ko al, ə nə: ²¹ «*Kəm-to-ndoo e ləsi, səi dije ki Koraj! Kəm-to-ndoo e ləsi səi dije ki Bətisayda! Ne kōji je ki əti 6əl, ki Luwə ɔji dansı ti kin, re ne je kin rai ne me 6e bo Tir ti, ki 6e bo Sidō ti be ə, re dije ki me ti a iyəi rəbi ne rade je ki majal mari nu. Re a iyəi rəbi ne rade je ki majal ko, ki go rəbi kilə kibi kuwə ndoo rō ti, kōy-n bu por ki do ti. 22 E be ə, m-al səsi kadi igəri təkı, ndo gangı ta ti ə, ta ki gangı ki do Tir ti ki Sidō, yası a nga ite. 23 NGA ningə i Kapərnayim, o kadi a un doi taa bitı kadi ɔdi rə, nə Luwə a təl səi bitı kaw səi koo. Tado ne kōji je ki rai ne Kapərnayim ti kin, re rai ne Sodom ti be ə, re 6one kin 6e bo ki Sodom a ki dōne taa ne 6əy. 24 E be ə, m-al səsi kadi igəri təkı, ndo gangı ta ti ə, ta ki gangı ki do dije ti ki Sodom a nga ngay ta yası be al.»*

Jəju ai ki Bawne Luwə
(Lk 10.21-22)

²⁵ Dō gangı loe ti kin, Jəju un ta, əl ə nə: «*Bai, ki j Ba dōra ki dənangı, m-ilə toji dōi ti, təkı i6o yə ne je kin njé tər je, ki njé ne gər je, ə itēe ki dōe adi ngan je ki du gari. 26 Oyo, Bai, e ndigi ləi kadi ne kin ra ne be.»*

²⁷ Ba, Jəju əl dije ki ai noq ə nə: «*Bai, adi-m ne je pəti, ningə dəw kare ki gər-m, mi NGon, goto, e Bai ki karne ba par, taa dəw kare ki gər Bai ka goto to, e mi NGon ki karm ba par, ningə e dije ki mi wa ə m-ndigi kadi m-adi gəri-mi par to.*

²⁸ «*İrəl ki rəm ti, səi pəti ki oi rōgōgō gin ne kōti ti ki ɔy, ə m-a m-adi səsi ɔri kəə. 29 Uni jugı ləm, ə itaai ne ndo ləm, tando mi dəw ki səl ləm ləm, taa mi nje kilə dəm ngan nim to. Re irai be ə, a ingəi lo kər kəə lə ndilsi. 30 Mi, jugı ləm ɔy al, taa ne ki madi səsi kadi oti ka əle pəl pəl to.»*

12

Ta lə Jəju do ndo taa kəə ti
(Mk 2.23-28; Lk 6.1-5)

¹ NDō kare, Jəju ində də me ndor gəme je ti, ndo taa kəə ti lə *Jipi je. *NJé ndo je lie ki əi sie, 6o ra-de adi gangı do ko je, usoi. ² Ə lokı *Parisi je ooi-de ningə, əli Jəju ai nə: «*O njé ndo je ləi rai ne ki kadi dəw ra ndo taa*

kəə ti al.»³ Ө Jəju təl əl-de ə nə: «itidai ne ki ngar *Dabidi ra loki 60 ra-de ki dije ki goe ti kin al a?»⁴ Dabidi ur me kəy ti lə Luwə ki ra ki kibi, əi ki dije ki gone ti, usoi mapa ki dije adi Luwə kadi-kare ti. E mapa ki kuso-e səbi dəe al nīm, səbi də njé ki goe ti al nīm, nə e njé kijə ne məsi kadi-kare par ə səbi dəde kadi usoi*.⁵ Ө se ta ki ndu-kun lə *Moji ndangi əl ə nə: ndə taa kəə ti, njé kijə ne məsi kadi-kare je, rai kilə ki e ne ki kadi dəw ra ndə taa kəə ti al, gin kəy ti lə Luwə, nə dəw tidə dəde ti kadi e majal al kin, itidai al a?»⁶ NGA ningə kadi m-əl səsi, lo ki j-a ti ne kin, ne ki bo ngay itə kəy lə Luwə to ti ne.⁷ Ninga kin ə re igari me ta ki ə nə: «E koo kəm-to-ndoo ə m-ge, 6i e kilə məsi kadi-kare par al*» kin ə, re a igangi ta də dije ti ki ta ləde goto kin al.⁸ Tado mi *NGon dəw, m-aw ki tōgi də ndə taa kəə ti.»

Jəju adi rə nga dingəm ki jie oy njururu
(Mk 3.1-6; Lk 6.6-11)

⁹ Jəju j nōo, aw kəy kaw-naa ti lə *Jipi je.¹⁰ Ningə dingəm kare ki jie oy njururu e me kəy kaw-naa ti nōo. Ba, dije sangi rəbi ki kadi n-indai ta də Jəju, adi daji-e ta əi nə: «NDU-kun adi ta rəbi kadi dəw əji madine ndə taa kəə ti ə se əje al ə?»¹¹ Ө Jəju ilə-de ti ə nə: «Nə dansi ti ə, aw ki bati kare ba, ə bati ka kin osi 6e ti ndə taa kəə ti, ə aw un-e tēe sie taga al ə?»¹² NGA ningə re e dəw 6a, itə bati gidi bay bay! Ө Ə m-əl səsi təkəi ndu-kun adi ta rəbi kadi dəw ra maji ndə taa kəə ti.»¹³ Lo kin ti nōo, Jəju əl dingəm ka kin ə nə: «tsurə jii.» Ө dingəm surə jine 6a, jie təl to maji asi-naa ki ki nungi.¹⁴ Ө loki *Parisi je tēgi taga 6a, awi əli-naa ta ki də Jəju ti, kadi n-ooi se n-a n-rai ban ə n-a n-təli-e wa.

Jəju e 6əə kilə lə Luwə

¹⁵ Loki Jəju oo poy ne ki gei ra sie, əti lo kin ti nōo kə. Dije ngay uni goe, ningə əji njé moy je pəti tə.¹⁶ Ba, ndəji-de ki tōgine, kadi rai adi dəw gər-ne al.¹⁷ Ningə ne kin ra ne be kadi ta ki Luwə əl ki ta nje kəl ta ki tae ti, Ejay kin*¹⁸ təl tane. Luwə əl ə nə: «Oi 6əə kilə ləm ki m-kəte, Nje ndigi ləm, ki rəm nəl-m ngay kadi m-ilə jim dəe ti. M-a m-ində NDil m dəe ti, Ningə a ilə mbə ne ra ki dana rə gin 6e je ti ki dangi dangi*».

¹⁹ A kəli-naa ki dəw al nīm, a ində ndu al nīm. Dəw a oo ndue əl ta ta mbalo ti al*.

²⁰ A budi gakira ki to ki mbəne nangi al, Taa, a təl lambi ki isi oy al nīm to. A ra be biti kadi ta ne ra ki dana 0 6e*.

²¹ Gin 6e je ki dangi dangi a indəi mede dəe ti.»

Dije əi nə Jəju e ngar lə ndil je ki majal
(Mk 3.22-30; Lk 11.14-23)

²² Dije rəi ki dingəm kare ki ndil ki majal ra-e adi kame oo lo al nīm, əl ta al nīm, ə Jəju ade əl ta je, oo lo je.²³ Ne kin əti kosi dije 6əl ngay, adi daji-naa ta əli əi nə: «Dəw kam e *NGon ka Dabidi al ma?»²⁴ Nə loki *Parisi je ooi ta kin ningə, əli əi nə: «E kam isi tuwa ndil je ki majal ki tōgi lə Bəljəbul, ki e ngar lə ndil je ki majal.»²⁵ Jəju gər mər ta lade adi əl-de ə nə: «Kin ə, dije ki me 6əkə ti ki kare ba, təl də-naa ti rəi-naa ə, 6e kəe kin a tuji. Taa, 6e bo, ə se me kəy ki dije ki me ti təl də-naa ti, rəi-naa, ki kadi a a taa ka goto tə.²⁶ Kin ə re *Satə wa tuwə dije lə Satə, e wa adi dije lie təl də-naa ti rəi-naa ə, lo kadi kəe lie a aw ki kəe goto.²⁷ Kin ə re e ki tōgi lə Bəljəbul ə m-tuwə-n ndil je ki majal ə, dije ki gosi ti tuwai-de ki tōgi lə nə ə?» Dije ki gosi ti wa a tōji kadi ta ləsi e ta ki go ti al.²⁸ A re e ki tōgi lə NDil Luwə ə m-isi m-tuwə-n ndil je ki majal tə ningə, tōji kadi kəe lə Luwə re tēe rəsi ti ngata.

²⁹ «Ningə təkəi rəjeti, re dəw uwə dəw ki nje tōgi dəe kəte al ə, a asi kur me kəy ti lie, kadi ndur ne kəngə lie al. Loki dəe ngata ningə, a ndur ne ki me kəy ti lie təkəi mene ge.³⁰ Ningə kadi igəri, dəw ki e səm al, e nje kosi-m ta, taa dəw ki kaw səm ne ki naa ti al, e nje tində tji tə.³¹ Be ə, m-əl səsi təkəi, majal je pəti ki dije a rai-de, ə se ta je ki mal pəti ki dije a əli də Luwə ti, Luwə a iyə goe kə adi-de, nə ta ki mal ki kəl də NDil Luwə ti, Luwə a iyə go kə adi-de al ratata.³² Kin ə re dəw əl ta ki majal əsi-n tam, mi *NGon dəw ə, Luwə a iyə go kə ade, nə re əl ta ki mal əsi-n ta NDil Luwə ə, Luwə a iyə go kə ade ki 6one ti al nīm, ki lo ti ti al nīm, ratata.

Ta ki tēe ta dəw ti ki ngame dəw
(Mt 7.16-17; Lk 6.44-45)

³³ «Kin ə re kagi maji 6a, kande maji tə, a re kagi majal 6a, kande majal tə. Tado e ki kandi kagi ə dəw a gər-n kagi.³⁴ Səi njé man majal tə li je be kam, a rai ban be ə ta ki maji a tēe tasi ti, səi ki səi dije ki majal ə? Tado e ne je ki rosi me dəw kin ə isi tēe tae ti.³⁵ Dəw ki maji, kilə rae je tēe me ne ra ti ki maji ki uwə mee. Ningə dəw ki majal, kilə rae je tēe me ne ra ti ki majal ki uwə mee tə.³⁶ M-əl səsi, ngan ta je ki galala pəti ki isi tēe ta dije ti kin, a əli gine ndə gangi ta ti.³⁷ Tado e ki ta ki tai ti ə a rəi ta dəl ti, ə e ki ta ki tai ti tə ə ta a uwəi.»

Parisi je daji Jəju ne kəji
(Mt 16.1-4; Mk 8.11-12; Lk 11.16, 29-32)

³⁸ NJé ndo ndu-kun je ki *Parisi je uni ta əli Jəju əi nə: «Nje ndo dije, jə ndigi kadi ira ne kəji madi kare adi j-o.»³⁹ Ө Jəju ilə-de ti ə nə: «Dije ki dəkagilo ti ki 6one, əi dije ki majal, ki njé kuwə marim, ndigi kadi n-ooi ne kəji, nə ne kəji madi ki rangi ki kadi a oi ore də ne kəji lə nje kəl ta ki ta Luwə ti Jonasi,

* 12:4 1 Samiyal 21.2-7; Labatiki 24.9 * 12:7 Oje 6.6 * 12:17 Ejay 42.1-4 * 12:18 Ejay 42.1 * 12:19 Ejay 42.2 * 12:20 Ejay 42.3

goto ngata. ⁴⁰ Tado, tã ka ki Jonasi ra kondõ mitã, kadi mitã me kanji ti ki boy ka kin a, mi *NGon daw m-a m-ra kondõ mitã, kadi mitã gin nangi ti to^o. ⁴¹ NDõ gangi ta ti a, dije ki Ninibi ti a i taa ta kãm dije ti ki dõkagilo ti ki ßone kin kadi a ilai ta dode ti. MBata, loki Jonasi ilã mbe Poy Ta ki Maji, dije ki Ninibi ti iyã rãbi ne rade je ki majal kã^o. NGA ningã, ki ßasine kin, daw ki itã Jonasi say e ne. ⁴² NDõ gangi ta ti a, ngar ki dãne ki i gin ße ti, a i taa ta kãm dije ti ki dõkagilo ti ki ßone kin kadi a ilã ta dode ti. MBata, i soy dãnang i ti nu a ndõ ki re kadi oo gosi ta lã Salomõ^o. NGA ningã, ki ßasine kin, daw ki itã Salomõ say e ne.

*NDil ki majal ki tãl re tone ti gogi
(Lk 11.24-26)*

⁴³ «Loki ndil ki majal tẽẽ me daw ti, aw ilã ki dilã lo ki tuti mba kadi n-ingã lo kisi ki rangi kadi n-õr kãã ti, nã ingã al ßa, ⁴⁴ al a nã: “M-a m-tãl kadi m-aw lo kisi-m ti ki kãte m-isi ti a m-tẽẽ ka kin gogi.” Loki tãl aw gogi ningã, ingã me lo ka kin to kare, utã, rai adi maji. ⁴⁵ NGA a, tãl aw, õy ndil je ki majal itãi-e e wa ßay siri, ßa rãi uri me daw ti ki kin isi. Lo kin ti, ji kisi daw kin ki dõe taa a majal ngay itã e ki kãte ßay. Be a, dije ki majal ki dõkagilo ti ki ßone ka a toi be to.»

*Jaju al ta lã kone je ki ngakone je ki rãjeti
(Mk 3.31-35; Lk 8.19-21)*

⁴⁶ Jaju isi al ta kosi je ba ßay ningã, kõe je ki ngakõe je rã ai taga, sangi kadi n-ãli sie ta. ⁴⁷ NGA a daw madi al-e a nã: «O kõi je ki ngakõi je ai taga nõõ, a sangi kadi n-ãli sãi ta.» ⁴⁸ Ñ Jaju tãl al daw ka kin a nã: «Nã je a ai kom je, ki ngakom je a?» ⁴⁹ Ba un jine tãji-n njẽ ndo je lane, a a nã: «Oi kom je, ki ngakom je a isi kin. ⁵⁰ Tado daw ki nje ra ndigi lã Bawm ki isi me dõrã ti a, e ngokom je, e konanm je, ki kom je.»

13

*Kuji ta ki dõ nje dibi ne ti
(Mk 4.1-9; Lk 8.4-8)*

¹ NDõe ti kin, Jaju tẽẽ me kãy ti, aw isi kadi ba bo ti. ² Kosi dije ngay kaw-i-naa gãi gide, adi aw al isi me to ti. Ba kosi dije pãti, ai ngang i ba ti ne. ³ Jaju al-de ne je ngay me kuji ta je ti a nã: «Nje ndõr kare aw kadi dibi ne, ⁴ ningã dõkagilo ti ki a ilã ko ne, kã ko je madi tosi ngang i rãbi ti adi yãl je rãi õi maki. ⁵ Kã ko madi je, tosi dãnang i njãkirã ti, adi lo kadi ingã dãnang i asi tam ilãi ngirãde ti goto. Nã ke a, tãgi kalang i ba, tado ngirãde to taa ne. ⁶ Loki kadi õsi ningã, ngan ko je ka kin ndolãi mbaw, ßa go ti, tuti kurim, tado ngirãde aw nang i boy al. ⁷ Kã ko je ki nungi, tosi dan kon je ti, adi kon je tãgi ndãmi-de mbãl. ⁸ Nã kã ko je madi, tosi dãnang i ti ki maji, adi andi.

Ki nã je andi asi ßu kare, njẽ ki nungi andi asi kuti mehe, taa njẽ ki nungi ßay andi asi kuti mitã to.» ⁹ Jaju ilã dõ ti a nã: «Daw ki aw ki mbine mba koo-n dõ ta ßa, kadi oo dõ ta kin maji!»

*Gin ne ki Jaju ndo-n ne ki kuji ta je
(Mk 4.10-12; Lk 10.9-10)*

¹⁰ *NJẽ ndo je lã Jaju rãi rõe ti daji-e ai nã: «Mba ri a al-de ta ki kuji ta je a?» ¹¹ Ñ Jaju al-de a nã: «M-al-de ta ki kuji ta tado sãi, Luwã tẽẽ ki dõ ne ki to lo ßayõ ti ki õji dõ kõe lie adi igãri, nã ai je, Luwã tẽẽ ki dõe adi-de al. ¹² Tado daw ki aw ki ne jine ti, a adi-e dõ ti ßay, kadi to mbar mbar jie ti, nã daw ki ne lie goto, e ki ndikiri wa ki aw-n jine ti kin ka, a taai jie ti wa ßay. ¹³ E mbata kin a, m-al-n-de ta ki kuji ta, tado gõi lo maji ka, ooi ne al nim, ooi ta maji ka, gãri me al nim. ¹⁴ E be kadi ta ki Luwã al ki nje kãl ta ki tãe ti Ejay kin tãl tane. Ejay^o al a nã:

“A ooi dõ ta maji, nã a igãri me al nim, A igõi lo maji, nã a ooi lo al nim,

¹⁵ Tado me dije kin tãl ngã ngororo.

Uti mbide,
NDãmi kãmde,
NDigi kadi kãmde oo lo al nim,
Kadi mbide oo ta al nim,
Taa kadi n-gãri ne madi kare al nim to,
Nã tãki ne n-ii n-rãi rãm ti,
Adi m-aji-de^o.”

¹⁶ «Nã sãi, sãi njẽ maji-kur, tado kãmsi oo ne je maji nim, mbisi oo ta maji nim. ¹⁷ Tãki rãjeti, adi m-al sãsi, njẽ kãl ta je ki ta Luwa ti, ngay, ki njẽ ra ne je ki dana ngay, ndigi kadi kãmde oo ne ki sãi je, kãmsi oo kin, nã asi koo al, ndigi kadi mbide oo dõ ta ki sãi je, mbisi oo kin, nã asi koo al ta.

*Jaju or me kuji ta ki õji dõ nje kilã ko
(Mk 4.13-20; Lk 8.11-15)*

¹⁸ «Sãi, maji kadi gãri me kuji ta lã nje kilã ko kin maji. ¹⁹ NGAngã rãbi ki kã ko je tosi ti, e daw ki oo ta ki dõ kõe ti lã Luwã, nã gãr me al, a su re or ta ki dibi mee ti ka kin ko. ²⁰ Dãnang i njãkirã ki kã ko je tosi ti, e daw ki oo ta lã Luwã ningã, taa langsi ba ki rãlãl, ²¹ nã ta kin, ilã ngirãne mee ti al. E daw ki nje kuwã ki ta lã Luwã dõkagilo ki ndãy be par. Dõkagilo ki kõi je, a se kindã kãm-ndoo ki mbata ta lã Luwã re ßa, iyã kadi-me lane kã kalang i ba. ²² Kã ko je ki tosi dan kon ti, e daw ki oo ta lã Luwã, nã me ka sururu dõ ne je ti ki dãnang i ti, ki ra ta ne maji je uti dõ ta ki oo, adi lo kadi andi goto. ²³ Ningã, dãnang i ki maji ki kã ko je tosi ti, e daw ki oo ta lã Luwã, gãr mee, adi andi maji. Dõe ki madi je andi ßu kare je, ki nungi andi kuti mehe je, kuti mitã je.»

Kuji ta ki dõ jone ti

²⁴ Jəju ində kuji ta ki rangi nōde ti bəy ə nā: «Kōbe la Luwə, to tə dəw ki dibi kandi ne ki maji me ndər ti ləne, ²⁵ ə kondə, loki dije toi bi 6a, nje bə lie re dibi jəne də ne ti ki maji ki dibi ka kin, 6a ətə aw. ²⁶ Loki kandi ne ki maji ka kin ibə təgi, ə kande je isi tēgi 6a, jəne ka kande tē tə. ²⁷ Lo kin ti, njə ra kilə je awi əli bade əi nā: “Baje, e kandi ne ki maji ə idibi me ndər ti ləi tə, nga jəne je kin tēgi ra ə?” ²⁸ Ə bade əl-de ə nā: “E nje bə ə ra ne kin.” NGA ə njə ra kilə je daji-e əi nā: “Indigi kadi ji rəy-de kə a?” ²⁹ Nə 6a nje ndər əl-de ə nā: “Jagi, lo rəy jəne je ti kin, a rəyi ki ko ki maji ba. ³⁰ Ə iyəl-de adi təgi naa ti biti kagi lo kijə ko ti, ningə ndə kijə ti 6a, m-a m-əl njə kijə je m-ə nā: frəyi jəne je kin idəi ki dəe dəe kadi tə iləi por bəy taa, ijəi wa ki me dam ti ləm.”»

Kuji ta də kə kagi ti ki bari-e mutadi
(Mk 4.30-32; Lk 13.18-19)

³¹ Jəju ində kuji ta ki rangi nōde ti bəy ə nā: «Kōbe la Luwə to tə kə kagi madi ki bari-e nā mutadi ki dəw madi un dibi me ndər ti ləne kin be. ³² Kə mutadi ə e kandi ne ki du itə ndəgi kandi ne je pəti, nə lo ki təgi 6a, təl kagi təy ki bo itə kam təy je pəti ki me ndər ti. Təl kagi ki bo, adi yəl je rəi rai kəy tode bajie je ti.»

Kuji ta də əm ti
(Lk 13.20-21)

³³ Jəju əl-de kuji ta ki rangi bəy ə nā: «Kōbe ki dərə ti to titi-naa ki əm ki dāne madi un ləy-n nduji ki me kee joo, adi nduji ki ləy ba pəti j kin be.»

Jəju əl ta je pəti ki kuji ta
(Mk 4.33-34)

³⁴ Ta je kin pəti, Jəju əl kosi je ki kuji ta. Ta ki kadi əl-de ki kuji ta al, goto. ³⁵ E be kadi ta je ki Luwə əl ki ta nje kəl ta ki tae ti kin təl tane. Nje kəl ta ki ta Luwə ti əl ə nā: «M-a m-tē tam kadi m-əl kuji ta je, m-a m-ilə mbə ne je ki toi lo bəy tə ti lo kilə ngirə dərə ti ki dənangi ti nu kin.»

Kor gin kuji ta ki də jəne ti

³⁶ Jəju iyə kosi je ə aw 6e. Loki rəi 6e, njə ndo je lie rəi rəe ti, daji-e əi nā: «Ɔr-je gin kuji ta ki də jəne ti ki a me ndər ti kin adi j-ə.» ³⁷ Ə Jəju ilə-de ti ə nā: «Dəw kin nje dibi ko ne ki maji kin, e mi NGON dəw; ³⁸ ningə ndər, e dənangi; ə kandi ko ki maji, e njə je ki ndigi kadi Luwə o 6e dəde ti; jəne, e njə je ki uni go nje majal; ³⁹ nje bə ki nje dibe, e su; kagi lo kijə ko e dəbəy ndə; 6a njə kijə ko je əi malayka je tə. ⁴⁰ Tə ka ki, e ki rəy-n jəne buki poro, dəbəy ndə a to be tə. ⁴¹ *Mi NGON dəw m-a m-ilə ki malayka je ləm kadi tui dije pəti ki njə kosi madide je kadi osi me majal ti, ki dije ki njə ra majal. ⁴² *Malayka je a buki-de me por ti ki dum kəl tae, ki e lo ki a nōi je a ngəi ngangide je titi. ⁴³ Lo kin ti, njə ra ne ki

dana a unji tə kadi be me bəko ti lə Bawde Luwə. Dəw ki aw ki mbine kadi oo-n də ta 6a, kadi oo də ta kin maji.

Kuji ta ki də ne kingə ti ki to lo bəy tə ki madi-kosi

⁴⁴ «Kōbe ki dərə ti to tə ne kingə ki bəy tə me ndər ti, ə dəw madi aw tē də ti kin be. Dəw ka kin təl bəy tə gogi, 6a rəe nəl-e ngay, adi aw gati ki ne maji je ləne pəti, ə iyə lae re ndogi-n ndər ka kin. ⁴⁵ Kōbe ki dərə ti to tə nje ra gati ki isi sangi madi-kosi ki ndole be. ⁴⁶ Loki ingə e ki gate e ngay, təl aw gati ki ne kingə je ləne pəti, ə iyə lae re ndogi-n madi-kosi ka kin.

Kuji ta ki də bandi ti

⁴⁷ «Kōbe la Luwə to tə bandi ki dəw a ilə me ba ti ə a əy də kə kanji je ki dangi dangi kam be. ⁴⁸ Loki bandi ka kin rosi 6a, nje ndo ndər re-n ngangide ba ti, isi nangi, ningə tər njə ki maji maji me sukim ti, ə iyə njə ki tēgi ne al buki-de kə. ⁴⁹ Kae ti ka kin ə, dəbəy ndə a e be tə. *Malayka je a rai kadi ərī kam dije ki njə ra ne je ki dana ki njə ra ne je ki dana al, naa ti. ⁵⁰ A buki dije ki njə ra ne je ki majal me por ti ki dum kəl tae, ki e lo ki a nōi je a ngəi ngangide je titi.»

⁵¹ Lo kin ti nōo, Jəju daji njə ndo je ləne ə nā: «Igarī me ta je kin pəti a?» Ə iləi-e ti əi nā: «Oyo, ji gər.» ⁵² Ningə Jəju əl-de ə nā: «E be ə, nje ndo dije ndu-kun ki təl nje taa ne ndo ki də kōbe ti la Luwə, to tə 6a nje kəy ki ingə ne je ki sigi ki ne je ki kəke lo ngəm ne ti ləne kin be.»

Dije ki Najarəti ti adi mede Jəju al
(Mk 6.1-6; Lk 4.16-30)

⁵³ Loki Jəju əl kuji ta je gine gangi 6a, ətə lo ki a ti kin kə. ⁵⁴ Ɔti nōo, aw 6e bo ti ki təgi ti. Jəju ndo ne dije gin kəy kaw-naa ti la *Jipi je. NDO-de ne ndo ki əti-de bəl, adi əli əi nā: «Gosi ta je ki ne kəji je kin ij-n ra ə? ⁵⁵ Ma ngon lə nje rəgi kagi də kay ti wa ka am wa? Kəe al ə e Mari a? Ə Jaki je, ki Jisəpi je, ki Simo je ki Judi je to al ə əi ngəkoje je a? ⁵⁶ Taa, konane je ka isi səje ne tə al a? NGA ne je kin pəti ingə ra dana?» ⁵⁷ Ta ki daji kin əgi-de kadi adi mede Jəju, ə Jəju əl-de ə nā: «Nje kəl ta ki ta Luwə ti 6a, e me 6e kəje ti, e me kəy ti lie ə dije a kidi-e ti.» ⁵⁸ Lo kin ti, Jəju ra ne kəji je ngay al mbata mbati kadi-e mede.

14

Koy Jə Batisi
(Mk 6.14-19; Lk 9.7-9; 3.19-20)

¹ Dəkagiloe ti kin, *Erodi ki e nje kōbe dənangi ti ki Galile, oo ta tōba lə Jəju. ² Ə əl njə ra kilə je ləne ə nā: «Dəw kin e Jə Batisi! E e ə j taa dan njə koy je ti. Gine kin ə, aw-n ki təgi mba ra-n ne je ki əti bəl bəl.» ³ Erodi əl be, tadə ndə ki adi uwəi Jə, dəi-e ki sən, iləi-e dangay ti, mbata mbati kadi-e mede.

Pilipi, ⁴ ki Ja əl-e ta do ti ə nə: «E go ti al kadi itaa-e nei ti»⁵. ⁵ Me ta ti kin, Erodi ndigi təl Ja, nə bəl kosi je, tado kosi je ooi Ja kadi e nje kəl ta ki ta Luwə ti. ⁶ NGa ə, ndo rənal koji Erodi ti, ngon lə Erodıyadi ki dāne, tēē ndam nō dije ti ki bəri-de lo ne kuso ti, ə nəl Erodi ngay, ⁷ adi Erodi un ndune ki kibi rō kadi n-ade ne je pəti ki dāji-ne. ⁸ Lo kin ti, kōe sule, adi əl ə nə: «Adi-m, təkı j-a-n wa kin, do Ja Batisi me supira ti.» ⁹ Me ngar tuji oji-n do ne ki ngon ki dāne dāje kin, nə ki mbata kun mindi ki un, taa ki mbata dije ki bəri-de lo ne kuso ti kin to ba, un ndune kadi adi-e do Ja. ¹⁰ Be ə, adi dəw madi aw gangi do Ja kəy dangay ti, ¹¹ re-n me supira ti, adi ngon ki dāne ka kin, adi aw-n adi kone. ¹² *Njé ndo je lə Ja rai uni nine awi dibi, ba awi əri poye Jəju ade oo.

Jəju adi ne kuso dibi dije usoi
(Mk 6.30-44; Lk 9.10-17; Jə 6.1-15)

¹³ Loki Jəju oo ta kin ba, un to ə aw əsi rone ngərangi ki karne ba, lo ki dije gotoi ti. Loki kosi je ooi tae ba, ji ki be bo je ki dangi dangi awi ki njade goe ti. ¹⁴ Loki Jəju ur nangi me to ti, oo kosi dije ngay. Loki oo-de, oo kəm-to-ndoo lade, adi aji njé moy je lade. ¹⁵ Loki kadi aw ta ur ba, njé ndo je əti ki rō Jəju ti əli-e əi nə: «Lo ki j-ai ti ne kin, e lo ki dije gotoi ti, ningə kadi isı ur to ngata, ə ituwə kosi dije kam adi awi ki ngan be je ti, ndogi ne kuso usoi.» ¹⁶ Nə Jəju əl-de ə nə: «Awi ki ndoo kadi awi lo al, səi je wa adi-de ne usoi.» ¹⁷ Ə əli Jəju əi nə: «Ki j-a-n ne kin, j-aw ki mapa mi ə kanji joo to par.» ¹⁸ Ba Jəju əl-de ə nə: «trai adi-mi m-o.» ¹⁹ Ningə go ti, adi ndune kadi kosi dije ka kin isı nangı do wale je ti. Ba əy mapa ki mi ki kanji ki joo ka kin, un kəmne ki taa, əl ta ki Luwə mba kadi njangi dāe, ningə uwə gangi naa ti, adi njé ndo je, adi adi kosi je. ²⁰ Dije pəti usoi ne ndani maji, adi njé ndo je əyi gindi mapa je, ki kanji je ki naye, kare dāgi gide e joo bəy. ²¹ Dije ki usoi ne kin asi dıngəm je dibi mi, ki kanji tidə dāne je ki ngan je.

Jəju njıyə do man ti
(Mk 6.45-52; Jə 6.16-21)

²² NDəy ba go ti, Jəju əsi njé ndo je ləne kadi ali me to ti, awi gidi ba ti kəte nōne ti, dakagilo ti ki e a tuwə-n kosi je. ²³ Loki Jəju tuwə-de adi awi ningə, əti aw do mbal ti, əsi rone ki karne, mba kəl ta ki Luwə. Loki kadi ur, Jəju isı loe ti nōo ki karne ba. ²⁴ Do gangi loe ti kin, to lə njé ndo je e dan ba ti, say ki ngangi ba ngata. Nəl ilə, sur to ki gogi gogi, adi pungi ba ra-de majal. ²⁵ Dan lo ti ba, Jəju j a njıyə do man ti, isı aw ki rō njé ndo je ti. ²⁶ Ə loki njé ndo je ooi-e a njıyə do man ti ningə, dāde majal, adi əli əi nə: «E muwə dəw,» ba bəl təl-de, adi uri kəl. ²⁷ Nə kalangi ba, Jəju əl-de ə nə: «Adi mesi osi nangı nə e mi, ə ibəli

al!» ²⁸ Lo kin ti, Pıyər ilə Jəju ti ə nə: «Baəe, re e j ə, adi-m ndui adi m-njıyə do man ti m-aw rai ti.» ²⁹ Ə Jəju əl-e ə nə: «trə!» Ba Pıyər j me to ti, ur do man ti, njıyə do ti isı re ki rō Jəju ti. ³⁰ Nə loki Pıyər oo nəl ki isı ilə ba, bəl ra-e adi ilə ngıre nduy man, adi nō ə nə: «Baəe, aji-m!» ³¹ Ə kalangi ba, Jəju ilə jıne uwə-n Pıyər, ba əl-e ə nə: «j dəw ki kadi-me lai e ndikiri ba, ra ban ə ibadi ə?» ³² Ningə loki ali taa me to ti ba, gin nəl gangi. ³³ Ə njé ki isı me to ti əsi məkəsıde nangı nōe ti, ba əli-e əi nə: «Təkı rəjeti, j NGon lə Luwə wal!»

Jəju nga njé moy je dənangi Gənəjarəti ti
(Mk 6.53-56)

³⁴ Loki Jəju əi ki njé ndo je ləne indəi ba gangi ningə, tēēi dənangi Gənəjarəti ti. ³⁵ Dije ki loe ti gəri Jəju, adi iləi kilə ki lo lo, dənangi ki Gənəjarəti ti ba pəti, ə dije rai ki njé moy je pəti rəe ti. ³⁶ Dije nōi do Jəju ti kadi iyə njé moy je adi ədi ta kibi lie par ə a ingəi rō nga, ba dije pəti ki ədi ta kibi lie ingəi rō nga to.

15

Jəju əl ta ki do ne jıbal be ti
(Mk 7.1-13)

¹ *Parisi je j njé ndo ndu-kun je lə Luwə ki madi je j Jorıjaləm ti, rai ingəi Jəju dāji-e əi nə: ² «Mba ri ə njé ndo je lai təl rəde gon ne jıbal be ti lə kaje je al ə? Jı dāji be tado togi jıde al par ə usoi ne.» ³ Ə Jəju ilə-de ti ə nə: «NGa səi, mba ri ə itali rəsi gon ndu-kun ti lə Luwə al mbata ne jıbal be ləsi ə? ⁴ Təkı rəjeti, Luwə əl ə nə: «Jı gon bawı ki koi.» Taa əl bəy ə nə: «Dəw ki taji bawne ə se kone asi ta koy»⁵. ⁵ Nə səi, əli əi nə: «Dəw ki əl bawne ə se kone ə nə: «Nə maji je ki re m-a m-əsi-n səli e kadi-kare ki m-ində ta dangi mbata lə Luwə ngata,» ba, ⁶ dəwe kin aw ki ndoo kadi əsi gon bawne al ngata. Lo kin ti, isı tuji ki ta lə Luwə mbata ne jıbal be ləsi.» ⁷ Səi njé kadi kam dije, ta ki Luwə əl ki ta nje kəl ta ki tane ti Ejay dəsi ti e ta ki rəjeti. Luwə əl ə nə: ⁸ «Gin dije kin əsi gonm ki nda tade kare, Nə mede e say səm. ⁹ Təji ki isı iləi dəm ti, ndae goto, Tado ne ndo je ki isı ndoi dije ka, E kam-kadi ki j rō dije ti to»¹⁰»

Ne ki nje təl dəw ne ki to nje ti
(Mk 7.14-23)

¹⁰ Go ti, Jəju bər kosi dije ki rone ti, ə əl-de ə nə: «Uri mbisi maji oi ta ləm, ə kadi igəri mee to. ¹¹ Nə madi ki j taga aw ta dəw ti ki a təl-e ne ki to nje ti ta kəm Luwə ti goto. Nə ne ki tēē ta dəw ti ə a təl dəw ki ne ki to nje ti.» ¹² Lo kin ti, njé ndo je lə Jəju rai rəe ti əli-e əi nə: «Ta ki əl kin to me *Parisi je ngay, kin igar ma?» ¹³ Ə Jəju ilə-de ti ə nə: «Kagi ki ra ki Bai mə-e al, a əri-e ka. ¹⁴ İygi-de, əli njé kam to je ki isı ndəri njé kəm to je. NGa ningə, re nje kəm to

✧ 15:4 Tēē ki taga 20.12; 21.17; Dətarənom 5.16; Labətiki 20.9

✧ 15:9 Ejay 29.13

ndor nje kəm tɔ ɓa, joo pu a osi me ɓe ti.»¹⁵ Ɖ Piyar un ta əl-e ə nā: «Ɔr me kuji ta kin adi j-o.»¹⁶ Ba Jaju əl ə nā: «Adi səi je wa ka igəri ne al tɔ a?»¹⁷ Adi m-əl səsi, ne je pəti ki ɔdi ta dəw, a aw tɛɛ kandae ti, ɓa go ti ə, tɛɛ kɔ, aw ɓe sɪ ti.¹⁸ Nə ne ki tɛɛ ta daw ti, e ne ki j ngame dəw ti, ningə e kin ə e ne ki nje təl dəw ne ki to nje ti.¹⁹ NGA me dəw ə e lo ki mər ta je ki majal isi tɛɛ ti, ki təl-naa, ki kuwə marim, ki kaya ki ra, ki ɓogi, ki ma naji ki ngom, ki kəl ta ki majal dɔ-naa ti.²⁰ Ɖi je kin ə əi ne je ki isi təlɪ dəw ne ki to nje ti; nə kuso ne, ki kanji togɪ ji, a təl dəw ne ki to nje ti al.»

Dəne ki Kana ti adi mene Jaju
(Mk 7.24-30)

²¹ Jaju j loe ti nɔɔ, ɔr rone aw dɔnangi ti ki Tir ki Sidɔ.²² Ningə yə, dəne ki Kana ti kare tɛɛ nɔɔ re, ɓa un ndune ki taa əl ə nā: «Baɓe, *NGon ka Dabidi, o kəm-to-ndoo ləm! tado ndil ki majal adi kɔ ngonm ki dane ngay.»²³ Nə Jaju ile ta ti al. Ba njé ndo je lie rai rɔe ti, əli-e əi nā: «Ituwe kɔ goje ti, tado a ində ndu goje ti.»²⁴ Ɖ Jaju ila ti ə nā: «E ngan *Isirayal je, ki toi tɔ bati je ki nayi-naa be kam par ə Luwə ilə-m ki rɔde ti.»²⁵ Nə dəne re ɔsi makasine nangi nɔe ti ə nā: «Baɓe, ire ira səm!»²⁶ Ɖ Jaju ile ti ə nā: «E go ti al kadi dəw un ne kuso lə ngan je, ila adi ngan bisɪ je.»²⁷ Ba dəne əl Jaju ə nā: «E rɔjɛti Baɓe, nga ke ə, ngan bisɪ je ki ai gin tabilə ti, a usoi yongiro ne je ki tɛɛ ta ɓade je ti tosi nangi tɔ.»²⁸ Lo kin ti, Jaju əl-e ə nā: «Dane, kadi-me ləi bo ngay! Ningə kadi ingə ne ki to rai kin, təkɪ idəji-n.» Ba ngone ki dane ka kin, ingə rɔ nga dɔ kade ti wa kin nɔɔ tɔ.

Jaju aji njé moy je ngay
(Mk 7.31-37)

²⁹ Jaju ɔti loe ti nɔɔ, aw ta ba ti ki Galile. Al aw dɔ mbal ti, isi nangi.³⁰ Kosi dije ngay rai rɔ Jaju ti ki njé mətɪ je, ki njé kam tɔ je, ki njé kingə tuji je, ki njé mbi ɓəy je, taa njé moy je ki rangi ngay nɔɔ ɓəy. Rai ki njé moy je kin buki-de nɔ Jaju ti, ɓa Jaju aji-de.³¹ E ne ki ɔti kosi je ɓal ngay, kadi njé mbi ɓəy je əli ta nim, njé kingə tuji je ingai rɔ nga nim, njé mətɪ je njiyai nim, taa njé kəm tɔ je ka ooi lo nim tɔ, adi ilai tɔji dɔ Luwə ti lə *Isirayal je.

Jaju adi ne kuso dibi dije usoi ɓəy
(Mk 8.1-10; Mt 14.13-21)

³² Jaju ɓar njé ndo je lane əl-de ə nā: «M-o kəm-to-ndoo lə kosi dije kin, tado ndo mita ɓone ə əi səm naa ti, ningə, ne ki kadi usoi goto. Ba m-ge kadi m-tuwə-de ki mede ki ɓo ba al, nə tɔ ɓo j taa tɔgide rəbə.»³³ Ɖ njé ndo je lie daji-e əi nā: «J-a j-jɪ ki mapa ra dilə lo ti ne, ə kosi dije ki ɔti ɓəl be kin a usoi əsi-de ə?»³⁴ Ba Jaju daji-de ə nā: «Mapa ki jisi ti e ban ə?» Ɖ əli-e əi nā: «Mapa e siri ki ngan kanji je ndəy dɔ ti.»³⁵ Ɖ Jaju əl kosi dije kadi isi nangi.³⁶ Ba ɔy mapa ki siri ki ngan kanji je ka kin jine ti,

ra oyo Luwə dɔ ti, ningə gangi naa ti, adi njé ndo je lane, adi adi kosi dije usoi.³⁷ Dije pati usoi ne ndani, adi njé ndo je kawɪ ginde je ki nay, kare siri.³⁸ Dije ki usoi ne, asi dingam je dibi ɔɔ, ki kanji tidə dāne je ki ngan je.³⁹ Go ti, Jaju tuwə kosi je adi awi, ɓa al me to ti, aw dɔnangi Magadɔ ti.

16

Parisi je ki Sadusi je, daji ne kaji Jaju
(Mk 8.11-13; Lk 12.54-56)

¹ Parisi je ki *Sadusi je rai rɔ Jaju ti, daji-e kadi ra ne kaji ki j dɔrɔ ti adi-de n-ooi. Daji-e be tɔ kulə ki kiyə mba kuwə-n dəw.² Ɖ Jaju ila-de ti ə nā: «Loki kadi aw ta ɔr ningə əli əi nā: “Lo a to maji, mbata dɔrɔ kər jo.”³ Loki lo ti ki sɪ ɓati ningə, əli əi nā: “Bone ndi a ədi, mbata dɔrɔ kər wuu.” E be ə, asi kadi igəri kəm ne je ki a rai ne dɔrɔ ti, nə ne je ki isi rai ne dɔkagilo ti ki ɓone taa asi gər al!»⁴ Dije ki dɔkagilo ti ki ɓone, əi dije ki majal, ki njé kuwə marim, ndigi kadi n-ooi ne kaji, nə ne kaji madi ki rangi ki kadi a ooi ore dɔ ne kaji lə Jonasi, goto ngata.» Ba iyə-de, ə ɔti aw.

Ɖm lə Parisi je ki lə Sadusi je
(Mk 8.14-21; Lk 12.1-6)

⁵ Loki isi awi dam ba ti ki kare, me njé ndo je oyo dɔ mapa ti ki kadi ɔyi.⁶ NGA ningə Jaju əl-de ə nā: «Oɪ maji! Indai kəm-kədi dɔ rɔsi ti, ɔji-n dɔ əm lə *Parisi je, ki əm lə *Sadusi je.»⁷ Nə əi je isi məri ta kin yo dode ti əi nā: «E mbata kɔy ki j-ɔy mapa al!»⁸ Nə Jaju gər ta ki mede ti, adi əl-de ə nā: «Sai dije ki kadi-me ləsi e ndikiri ba, mba ri ə isi məri ta ki dɔ mapa ti ki ɔyi al ə?»⁹ Igəri me ne je al ka ɓəy a? Mesi ole dɔ mapa ti ki mi ki dingam je dibi mi usoi kin al a? NDɔ ki ɔyi ndage ki nay kare ban ə itəlɪ ə?»¹⁰ Taa mapa ki siri ki dingam je dibi ɔɔ usoi kin ka mesɪ ole dɔ ti al nim tɔ a? NDɔ ki ɔyi ndage ki nay kare ban ə itəlɪ ə?»¹¹ Ta ki m-əl m-ə nā: Indai kəm-kədi dɔ rɔsi ti, ɔji dɔ əm lə Parisi je, ki əm lə Sadusi je kin, e ta ki ɔɓi dɔ mapa al, kin ra ban be ə asi kadi igəri mee al ə?»¹² Lo kin ti ngata ə gəri təkɪ əl-de kadi n-indai kəm-kədi dɔ rɔde ti, ɔji dɔ əm ra mapa al, nə ɔji dɔ ne ndo lə Parisi je ki Sadusi je.

Piyar əl təkɪ Jaju e daw ki Luwə mbate
(Mk 8.27-30; Lk 9.18-21)

¹³ Loki Jaju aw tɛɛ Səjare ti ki Pilipi ti, daji njé ndo je lane ta ə nā: «Dije isi əli ta ki dɔm ti təkɪ mi *NGon dəw mi na ə?»¹⁴ Ɖ njé ndo je əli-e əi nā: «Dije madi əli əi nā jɪ Batisi; njé ki nungi əi nā j nje kəl ta ki ta Luwə ti Eli; njé ki rangi ɓəy əi nā j nje kəl ta ki ta Luwə ti Jərəmi al ə ki kare dan njé kəl ta je ti ki ta Luwə ti.»¹⁵ Lo kin ti, Jaju əl-de ə nā: «NGa sai je wa ki dəsi, əli əi nā mi na ə?»¹⁶ Ɖ Simɔ Piyar ile ti ə nā: «J Kirisi, ki Luwə mbate, NGon lə Luwə ki nje kisi kəm ba!»¹⁷ Ba Jaju əl Simɔ ə nā: «J nje maji-kur, Simɔ ki ngon Jonasi, tado e dəw ɓa tɛɛ ki dɔ ne kin adi igər al, nə e Bai ki nje kisi

me dɔrɔ ti taa ə tɛɛ ki dɔe adi. ¹⁸ NGA ningə m-a m-əli m-ə nə j Piyər (ki kɔr mee nə MBal), ningə dɔ mbal ti kin ə m-a m-ində ngirə njé kaw-naa je ləm dɔ ti. Təgi koy a ra sie ne madi al. ¹⁹ M-a m-adi lakale kɔfɛ ki dɔrɔ ti. Ningə ne je pəti ki a dɔɔ dɔnangi ti ne, a dɔɔi dɔrɔ ti tɔ, ə ne je pəti ki a tuti dɔnangi ti ne, a tuti dɔrɔ ti tɔ.» ²⁰ Ba ndəji njé ndo je ki təgine təkɛ ke n-e Kirisi ki Luwə mbəte kin, kadi əli tae dəw madi al.

Jəju əl ta koyne ki kine lo koy ti
(Mk 8.31-9.1; Lk 9.22-27)

²¹ I dəkagiloe ti nɔɔ, Jəju ilə ngirə tɔji njé ndo je adi gəri təkɛ, sɔbi kadi n-aw Jorijaləm, n-ingə kɔ ngay ji ngatɔgi je ti lə *Jipi je, ki ki bo je lə njé kijə ne məsi kadi-kare je, ki njé ndo ndu-kun je. A tɔli-ne, nə ndo ki kɔ mitə lə ndo koyne ba, n-a n-tɛɛ lo koy ti. ²² Nə dɔ ta ti kin, Piyər ɔr Jəju aw sie dabi kare, ningə ilə ngirə kɔl sie ə nə: «Bəfə! Luwə a ngəm-l, ne kin a rai al!» ²³ Nə Jəju təl rɔne, əl Piyər ə nə: «təl gogi *Sata, ɔr rɔi kɔ gom ti! I jigi ki nje tigə-m, tado mər ta lə e mər ta ki j rɔ Luwə ti al, nə e mər ta lə dije.»

²⁴ Ningə go ti, Jəju əl njé ndo je ləne ə nə: «Re dəw madi ndigi njiyə gom ti ningə, kadi oo rɔne tə ne madi al, kadi e wa un kagi-dəsi koy ləne, ə re un gom. ²⁵ Təkɛ rɔjɛti, dəw ki ge kaji rɔne ne wa dɔnangi ti ne a tɔ ta rɔne. Nə dəw ki tɔ ta rɔne ki mbata ləm, a isi ki dɔne taa gogi. ²⁶ Kin ə re dəw ingə ne maji je ki dɔnangi ti ne pəti tigə, nə ndile tuji ə, maje to ra be ə? Ne madi ki dəw a adi ɔr-n to ndilne to nɔɔ a? ²⁷ Mi *NGon dəw m-a m-re ki malayka je ləm me tɔfə lə Bai Luwə, ningə m-a m-igə dəw ki ra go jie ki go kilə rae ti. ²⁸ Təkɛ rɔjɛti, adi m-al sasi: dije madi dansi ti ne a oyi əl bəy ə, a ooi-mi NGon dəw ki m-a m-re tə NGar kin.»

17

Jəju mbəl rɔne
(Mk 9.2-3; Lk 9.28-36)

¹ NDɔ mehe go ti ningə, Jəju ɔr Piyər nim, Jaki nim, taa jə ki ngokɔ Jaki nim tɔ, ə aw sədə dɔ mbal ti ki ngal, say ki ndage je. ² Loe ti nɔɔ, Jəju mbəl rɔne ta kəmde ti. Ta kəme unji tə kadi be, taa kibi ki rɔe ti ka unji ta kadi be tɔ*. ³ Ningə loe ti nɔɔ, *Moji əi ki Eli tɛɛi ki rɔde ti hɔy, a əli ta ki Jəju. ⁴ Ə Piyər un ta əl Jəju ə nə: «Bəfə, kin ə j-isi lo kin ti ne be par ə maji ngay. Re ige ə, m-a m-ra kay-lo mitə: kare e yəi, kare e yə Moji, ə ki kare e yə Eli tɔ.» ⁵ Loko Piyər a əl ta tane ti ba bəy ningə yə, kil ndi ki kunje to, i səbi dɔde liti. Ba ndu ta madi tɛɛ me kil ndi ti ə nə: «E kam e NGonm ki m-ndige ngay, e ki nəl-m ngay kadi m-kəte, ə oi ta lie.» ⁶ Loko njé ndo je ooi dɔ ta kin ba, osi ki ta kəmde nangi, bəl tɔl-de. ⁷ Ə Jəju re rɔde ti, ədi-de ə əl-de ə nə: «I taa, ə adi bəl ra sasi al.» ⁸ NGA ningə, loko əi nə n-uni kəmde

ki taa ba, ooi dəw madi ki rangi əl, ooi Jəju ki karne ba par.

⁹ Loko jɔ dɔ mbal ti isi uri ki nangi, Jəju ində ndu kin nɔde ti ə nə: «əli ne ki ra ne adi oi kin dəw madi al, biti kadi mi *NGon dəw m-tɛɛ dan njé koy je ti.» ¹⁰ Go ti, njé ndo je daji-e əi nə: «MBari wa bangi ə, njé ndo ndu-kun je əi nə sɔbi kadi Eli re kəte taa a?» ¹¹ Ə ilə-de ti ə nə: «E ki rɔjɛti kadi Eli a re kadi ra go ne je pəti adi asi-naa gogi.» ¹² Ningə mi, adi m-əl səsi madi oi, Eli re ngata, nə dije gəri əl, adi rai sie ne ki mede ge. Be tɔ ə, mi NGon dəw ka m-a m-ingə-n kɔ jide ti. ¹³ Loko kin ti, njé ndo je gəri kadi ta ki Jəju əl-de kin sɔbi dɔ Jə Batisi.

Jəju nga ngon ki nje damsil
(Mk 9.14-29; Lk 9.37-43)

¹⁴ Loko tɔli isi rai ki rɔ kosi dije ti, dingəm madi kare re rɔ Jəju ti, ɔsi məkəsi ne nangi nge ti, əl-e ə nə: «Bəfə, o kəm-to-ndoo lə ngonm ki dingəm, ki damsil ra-e adi ingə kɔ ngay kin. Taa taa, isi tosi ki poro je, ki me man ti je. ¹⁶ M-re sie rɔ njé ndo je ləl, nə asi kadi adi-e ingə rɔ nga, al.» ¹⁷ Lo kin ti, Jəju un ta əl ə nə: «Səi dije ki dəkagilo ti ki bɔne ki səi njé me nga je, səi njé ra ne ki majal, kadi tə m-isi səsi dəkagilo ban bəy taa adi mesə ə? Kadi m-a m-ɔsi ginsi dəkagilo ban bəy taa ə? frəi ki ngon rɔm ti ne.» ¹⁸ Ba Jəju ndangi ndil ki majal ade tɛɛ rɔ ngon ti, par ə ta naa ti nɔɔ, ngon ingə rɔ nga.

¹⁹ Go ti, njé ndo je rai rɔ Jəju ti, loko əi sie ki karde ba, daji-e əi nə: «MBari ə je j-asi kadi ji tuwə ndil ki majal kin al ə?» ²⁰ Ə Jəju ilə-de ti ə nə: «Asi əl, mbata kadi-me ləsi e ndikiri ba. Ningə kadi m-əl səsi təkɛ rɔjɛti, re awi ki kadi-me ki e ndikiri ba tə kə kagi ki bari-e mutadi kin be mindi ka, a əli mbal kam əi nə: “Əti, aw a nu be” ə, a ɔti kadi aw a. Ne ki a dum dəsi goto. [²¹ Taa kɔ ndil je ki be kin, dəw a tuwə-de ki takul kəl ta ki Luwə ki kogi rɔ ne kuso par.]

Jəju təl əl ta ki dɔ koyne ti ki kine lo koy ti
bəy

(Mk 9.30-32; Lk 9.43-45)

²² NDɔ kare njé ndo isi naa ti pəti Galile ti, ə Jəju əl-de ə nə: «A iləi-mi *NGon dəw ji dije ti, ²³ kadi a tɔli-mi, nə ndo ki kɔ mitə lə ndo koym ə, m-a m-i taa lo koy ti.» Ta kin ɔr tɔgi njé ndo je ə təl ɔr bəy.

Jəju əi ki Piyər igəi la-mbə ki me kəy ti lə Luwə

²⁴ Loko Jəju əi ki njé ndo je rai tɛɛi Kapərnayim ti, njé ki isi taai la-mbə me kəy ti lə Luwə rai rɔ Piyər ti daji-e əi nə: «Nje ndo səsi ne igə la-mbə ki me kəy ti lə Luwə əl a?» ²⁵ Ə Piyər ilə-de ti ə nə: «Oyo, igə la-mbə.» Ningə loko Piyər re tɛɛ bə ba, Jəju un ta kəte əl-e ə nə: «Mər ta ləi e ri ə Simo? Nə je ə əi njé kigə la-mbə je ki njé kigə ne ki ngar je ki

dɔnangi ti ne gangi dɔ dije ti ə? E ngan njé 6e je ə se e mba je ə?» ²⁶ Ə Piyar əl-e ə nɔ: «E mba je.» Loki ə nɔ: «Mba je», Jəju ə nɔ: «Re e be ə, ngan njé 6e je, ai kare ən. ²⁷ Nə re e be ka, kadi je jɪ təl jigi tigə dije kam al, ə aw baa, ilə kuy, uwə-n kanji ki dɔsaj ki a re un kuy, ningə iteɛ tae, 6a a ingə silə kare mbɔe ti, kadi igə-n la-mbə ləi tɔ, yam tɔ.»

18

*Dəw ki e ki bo me beko ti la Luwə
(Mk 9.33-37; Lk 9.46-48)*

¹ Dɔ kade ti wa kin, njé ndo je rai daji Jəju əi nɔ: «Nə ə e ki bo me beko ti la Luwə ə?» ² Ə Jəju 6ar ngon ki du ade re a dande ti, ³ ningə əl-de ə nɔ: «Təki rɔjeti, adi m-əl sasi, re itəli itoi tə ngan je ki du be al ə, a uri me kɔ6e ti la Luwə al jagi. ⁴ Dəw ki səl dɔne ləm ləm tə ngon be ə, dəwe kin a e ki bo ngay me beko ti la Luwə. ⁵ Re dəw uwə ngon ki be kin rɔne ti, me tɔm ti ə, e mi wa ə dəwe kin uwə-m rɔne ti.

*Jəju ndaji dije dɔ majal ti
(Mk 9.42-48; Lk 17.1-2)*

⁶ «Kin ə təkɪ dəw madi ra adi ki kare dan njé ki du ti ki adi-mi mede, osi me majal ti ə, e soti ngay 6ay mbata ti lie kadi dɔɔi mbal ki bo ngay minde ti, ə əsi-e, iləi-e 6ul ba ti. ⁷ Kəm-to-ndoo ki dɔ dije ti ki dɔnangi ti ki njé re ki ne je ki isi tigəi madide je jigi ti adi osi. Təki rɔjeti, sɔbi kadi ne je ki njé tigə dije jigi ti toi, nə kəm-to-ndoo e lə dəw ki nje ra kadi dəw osi. ⁸ Kin ə jii, ə se njai rai-ni adi osi me majal ti ə, igangi-de ilə-de kɔ say. Tado, e soti ngay kadi ingə kaji ki jii ki kare, ə se ki njai kare wa, itə kadi ingəm jii je joo pu, ə se njai je joo pu wa, ə iləi-ni me por ti ki gine a gangi al kin. ⁹ Kin ə kəmi kare rai adi osi majal ti ə, ɔr-e ile kɔ say. Tado, e soti kadi ingə kaji ki kəmi ki kare, itə kadi ingəm kə kəmi je joo pu, ə iləi-ni me dilə por ti lə su. ¹⁰ Oi maji! Kadi ikidi ki kare dan ngan je ti kin al, tado, təki rɔjeti, malayka je ləde isi ki dəkagilo je pəti, ta kəm Bai ti ki isi dɔrə ti taa. [¹¹ MBata mi *NGon dəw m-re mba kaji dije ki tade ti.] *

*Kuji ta dɔ bati ti ki nay
(Lk 15.3-7)*

¹² «Dəw madi aw ki bati je 6u, ə e ki kare nay ningə, iyə ndəge je ki dɔ jikare gide jikare dɔ wale ti, ə aw sangi e ki nay ka kin. Ə se ki go koe ti lasi, ta ri ə a əli dɔ lo kin ti wa?» ¹³ Təki rɔjeti, adi m-əl sasi, re ingə bati ki nay kin ə, rɔe a nal-e ngay dɔe ti itə njé ki dɔ jikare gide jikare ki nayi-naa al kin. ¹⁴ Be tɔ ə, Bawsi ki isi me dɔrə ti, ge kadi ki kare ka tae ti dan ngan je ti kin al.»

Rabi kingə dəw ki ra majal

¹⁵ «Loki ngokoi ra majal ə, aw inge, səi sie joo ba, 6a ilə jii dɔ majal ti lie ki ra, ade gar. Re oo ta lai 6a, i ingə ngokoi gogi. ¹⁶ A re oo ta lai al 6a, aw un dəw ki rangi kare, ə se dije joo wa səi, aw inge-n 6ay. Fra be mba kadi «ne je pəti e ki kun-ndu dɔ ti ki go ta ti la dije joo ə se mitə ki kadi mai naje.» ¹⁷ Kin ə re mbati koo ta ləde ə, əl njé kaw-naa je. Ə re mbati koo ta lə njé kaw-naa je 6ay tɔ ningə, kadi o-e tə dəw ki 6ar Luwə al, ə se tə nje taa la-mbə be. ¹⁸ Təki rɔjeti, adi m-əl sasi: ne je pəti ki a dɔɔi dɔnangi ti ne, a dɔɔi dɔrə ti tɔ, ə ne je pəti ki a tuti dɔnangi ti ne, a tuti dɔrə ti tɔ.»

¹⁹ «Təki rɔjeti, m-əl sasi m-adi igəri 6ay təki re dije joo dansi ti, indai ndude naa ti dɔnangi ti ne, kadi daji ne ri ki uwə mede ə, Bai ki isi me dɔrə ti a adi-de. ²⁰ Tado lo ki dije joo ə se mitə kawinaa ti, me tɔm ti ə, mi dande ti nɔq.»

Kiyə go majal je lə naa kɔ

²¹ Lo kin ti, Piyar ɔti ki rɔ Jəju ti dajə ə nɔ: «Ba6e, kin ə ngokom ra səm majal ə, kadi m-iyə go kɔ nja ban m-ade ə? Kadi m-iyə go kɔ biti nja siri a?» ²² Ə Jəju əl-e ə nɔ: «M-əl m-ə nɔ biti nja siri al, nə biti nja dɔsiri nja siri.»

²³ «E be ə, kɔ6e lə Luwa tɔ ta ta kin be. NDɔ kare ngar madi ge kadi njé ra kilə je ləne idəi kɔr ne je ləne nɔne ti adi n-oo. ²⁴ Ə ilə ngire, adi rai ki e ki kadi a ade la ki dum kidə kɔre. ²⁵ Nə dingəm ka kin aw ki ne ki kadi igə-n kirə kin al, adi 6ae un ndune kadi gati sie ki nee, ki ngane je, ki ne maji je lie ba pəti tɔ kirə ti kin. ²⁶ Ə nje ra kilə osi nangi nɔ 6ane ti, nɔ uwə njae ə nɔ: “Isi səm dɔ ti, ə m-a m-igə-i kirə kin pəti.” ²⁷ NGA ə, lo kin ti, 6ae oo kəm-to-ndoo lie, adi iyə kirə ki dɔe ti kin kɔ, ə iyə adi aw kare.

²⁸ «Loki dəw ki kirə e dɔe ti ka kin ə nə n-teɛ ki taga 6a, inga madi-kilə lie kare ki e, aw ki kirə ləne ki ndəy be par dɔe ti, ə osi sie uwe, sangirə minde, ningə əl-e ə nɔ: “Iga-m kirə ki dɔi ti!” ²⁹ Ə made osi nangi nɔe ti, nɔ dɔe ti ə nɔ: “Isi səm dɔ ti, ə m-a m-igə-i kirə kin.” ³⁰ Nə mbati, adi aw sie biti ile dangay ti, nginə-n ta kirə ki kadi igə-ne. ³¹ Loki madi kile je ooi ne ki ra kin 6a, tɔ rɔde ngay adi awi ɔri poy ne je kin pəti 6ade adi-e oo. ³² Ə ngar 6ar-e ade re, 6a əl-e ə nɔ: “I nje ra kilə ki majal, m-iyə go kirə ki dɔi ti pəti kɔ mbata nɔ ki inɔ dɔm ti. ³³ NGA j, ri ə ɔgi kadi o kəm-to-ndoo lə madi təki mi m-o-n kəm-to-ndoo lai kin be tɔ ə? ³⁴ Lo kin ti, wongi ra 6ae dɔe ti ngay, adi ilə sie dangay ti, lo ra kilə ti ki kɔ, biti kadi igə-n kirə ki dɔne ti pəti tigə. ³⁵ Ningə Jəju ilə dɔ ti ə nɔ: E be tɔ ə, Bai ki isi me dɔrə ti taa, a ra-n sasi, loki dəw madi dansi ti, iyə go majal kɔ kiyə ki j ngame ti adi ngokone, al.”»

* **18:11** Bar ta kin goto me makitibi je ti madi ki ndangi kate nu ki ndon ta girəki. * **18:16** Dɔtərənɔm 19.15

19

*Ta ki dɔ gangi-naa ti lɔ dɔne ki dingəm
(Mk 10.1-12)*

¹ Loki Jaju tɔl ta ta je ɓa, ɔti Galile ti, aw dɔnangi Jude ti, gidi ba Jurde ti. ² Kosi dije ngay uni goe, adi aji-de dɔ moy je ti lɔde. ³ *Paris je ɔti rɔi rɔ Jaju ti, daji-e ta tɔ kulɔ ki kiyɛ mba kuwɛ-n dɛw ɛi nɔ: «NDu-kun adi ta rɔbi kadi dingəm tuwɛ-n nene, ɔji dɔ ne ki ra ki ra adi nɔl-e al ɔ se adi ta rɔbi al ɔ?» ⁴ Ɖ Jaju ilɔ-de ti ɛ nɔ: «itidai ndu Luwɛ ki ndangi kin al biti a? Ndu Luwɛ ɔl ɛ nɔ: “Lo kilɔ ngirɛ kindɔ ne je ti, Nje kindɔ ne je ra dingəm ɛi ki dɔne», ⁵ ningɔ ɔl ɛ nɔ: E be ɔ, dingəm a iyɔ kone je ki bawne je, ɔ a tiyɔi-naa ki nene, kadi tali daro ki kare». ⁶ Lo kin ti, a ɔi joo al ngata, nɔ ɛi daro ki kare ba. Ningɔ ne ki Luwɛ dɔɔ naa ti, maji kadi dɛw gangi naa ti al.” ⁷ Ba ɔli Jaju ɛi nɔ: «NGa ra ban be ɔ *Mojɔ adi ndu ɛ nɔ re dingəm tuwɛ nene ɓa maji kadi ade makitibi gangi-naa jie ti ɔ?» ⁸ Ɖ Jaju tɔl ɔl-de ɛ nɔ: «E ki mbata me nga lɔsi ɔ Mojɔ adi-n sasi ta rɔbi kadi ituwɛi nesi je, nɔ lo kilɔ ngirɛ ne je ti, e be ɔ. ⁹ NGA ninga, adi m-ɔl sasi, re dɛw tuwɛ nene, mbata ne ki rangi, ɓi e ta lɔ kaya ki ra, al, ɔ taa dɔne ki rangi ɔ, dɛwe kin tɔl nje kuwɛ marim.»

¹⁰ Lo kin ti, njɛ ndo je ɔli-e ɛi nɔ: «Re e kin ɔ e ndu ki to dɔ dingəm ti ki rɔ dɔne ti ɔ, taa dɔne al e soti.» ¹¹ Ɖ Jaju ɔl-de ɛ nɔ: «Dije pɔti gari me ta kin al, nɔ njɛ ki Luwɛ adi-de ta rɔbe par. ¹² Dije madi ɛi nɔɔ, taai dɔne al, mbata tɔgide sangi dɔne goto, ningɔ e ne ki tɛɛi me kɔde ti nu; njɛ ki madi je e mbata kor ki ɔri-de kuji, ɔ njɛ ki nungi, mbati taa dɔne mbata kɔbe lɔ Luwɛ tɔ. Dɛw ki asi kadi gɔr me ta kin ɓa kadi gɔr.»

*Jaju njangi dɔ ngan je ki du
(Mk 10.13-16; Lk 18.15-17)*

¹³ Dije rɔi ki ngan je ki du rɔ Jaju ti kadi njangi dɔde, ɔ ɔl ta ki Luwɛ ki mbata ti lɔde, nɔ njɛ ndo je kɔli sɔde. ¹⁴ Ɖ Jaju ɔl ɛ nɔ: «tyɔi ngan je du adi-de rɔi ki rɔm ti, ɓi ɔgi-de ta rɔbi al, taddo kɔbe ki dɔrɔ ti e ya dije ki toi tɔ ngan je ki du be.» ¹⁵ Go ti, Jaju njangi dɔde, ɓa ɔti ilɔ dɔne aw lo ki rangi ti.

*Ta ki dɔ ngon ki basa ti ki nje ne kingɔ
(Mk 10.17-31; Lk 18.18-30)*

¹⁶ NDɔ kare, ngon ki basa kare re rɔ Jaju ti, ningɔ dɔje ɛ nɔ: «Nje ndo dije, e ri ki maji, ɔ kadi m-ra, ɔ m-a m-ingɔ-n kaji ki a to biti ki nɔ ti ɔ?» ¹⁷ Ɖ Jaju ɔl-e ɛ nɔ: «Mba ri ɛ idaji-m ta dɔ ne ki maji ti ɔ? Dɛw ki maji e kare ba. Re ige kadi ingɔ kaji ɓa, itɔl rɔi go ndu-kun je ti.» ¹⁸ Ɖ ngon ki basa ka kin daji Jaju ɛ nɔ: «NDu-kun je ki ra ɔ?» Ba Jaju ile ti ɛ nɔ: «A tɔl dɛw al, a uwɛ marim al, a ɓogi al, a ma naji ki ngom dɔ madi ti al», ¹⁹ ɔsi gon bawi ɛi

ki kɔi, taa a ndigi dɛw madi tɔ daro i wa be tɔɔ.» ²⁰ Ningɔ ngon basa ɛ nɔ: «Nɛ je kin pɔti, m-tɔl rɔm go ti. NGA ki ne kin, e ri ɓay ɔ nay-m kadi m-ra ɔ?» ²¹ Ɖ Jaju ɔl-e ɛ nɔ: «Re ige kadi asi-naa tapi ta kɔm Luwɛ ti ɓa, aw, igati ki ne maji je lai pɔti, adi lae njɛ ndoo je, ɓa a aw ki ne kingɔ ngay me dɔrɔ ti, ɔ ire un gom.» ²² Nɔ loki ngon basa oo ta je kin ɓa, ɔti aw ki rɔnɔl al, taddo e dɛw ki aw ki ne kingɔ ngay.

²³ Ɖ Jaju ɔl njɛ ndo je lɔne ɛ nɔ: «Tɔki rɔjeti, adi m-ɔl sasi, a nga ngay ki rɔ nje ne kingɔ ti kadi ur me beko ti ki dɔrɔ ti, ²⁴ ningɔ m-tɔl m-ɔl sasi ɓay, e ne ki nga ngay kadi jambal ki oi-e kin ur bole kon ku ne ti, nɔ a nga ngay itɔ e kin ɓay kadi nje ne kingɔ ur me beko ti lɔ Luwɛ.» ²⁵ Ta kin ɔti njɛ ndo je ɓɔl ngay, adi ɔli ɛi nɔ: «NGA kin ɔ e be ningɔ, na wa bangi ɔ asi kadi ingɔ kaji ɔ?» ²⁶ Ɖ Jaju indaɔ manjide ba ningɔ ɔl-de ɛ nɔ: «Ki rɔ dije ti ɓa, dɛw ki asi goto, nɔ Luwɛ ɓa, asi ra ne je pɔti.» ²⁷ Ɖ Piyar un ta ɔl-e ɛ nɔ: «NGA o je ki, j-iyɔ ne je lɔje pɔti kɔ, ɔ j-un goi kin, ri ɔ j-a j-ingɔ ɔ?» ²⁸ Ɖ Jaju ile ti ɛ nɔ: «Tɔki rɔjeti, adi m-ɔl sasi: ndo ki ne je pɔti a indaɔ ngirɔde kindɔ ki sigi, ɔ mi *NGon dɛw m-a m-isi dɔ kimbɔr kɔbe ti lɔm, ki dije a ilaɔi taji dɔm ti kin ɓa, sai ki uni gom kin, sai ka a isi dɔ kimbɔr kɔbe ti ki dɔgi gide joo kadi igangi ta dɔ gin ka *Isirayal ti ki dɔgi gide joo. ²⁹ Ningɔ re dɛw madi, iyɔ kɔy lɔne, ki ngakone je, ki konane je, ki kone, ki bawne, ki ngane je ɔ se dɔnangi lɔne ki mbata lɔm ɔ, a ingɔ ne je ki al dɔ e kin, taa a ingɔ kaji ki a to biti ki nɔ ti tɔ, tɔ ne ki sɔbi dɔne. ³⁰ NGA ningɔ, dije ngay ki kate, a tali njɛ ki gogi, ɔ njɛ ki gogi, a tali njɛ ki kate tɔ.»

20

Kuji ta dɔ njɛ ra kilɔ me ndɔr nju ti

¹ «Kɔbe lɔ Luwɛ tɔ tɔ ɓa njɛ ndɔr nju, ki tɛɛ ki si ɓati ba kadi n-ɔy njɛ ra kilɔ je kadi rai kilɔ me ndɔr nju ti lɔne kin be. ² NDude osi naa ti ki njɛ ra kilɔ je, kadi adi-de la ki lo ra kilɔ ti ki ndo kare, ɓa adi-de awi me ndɔr nju ti. ³ Loki tɛɛ ki kadi ki jikare ningɔ, oo njɛ ra kilɔ je ki rangi ɓay, ki rɔi ai ta mbalo ti ki kanji ra kilɔ, ⁴ ɔ ɔl-de ɛ nɔ: “Sai ka, awi me ndu ti lɔm irai kilɔ, ɔ m-a m-adi sasi ne kiga go ji ki asi go rɔbe ti.” ⁵ Ba ɔti awi. Loki tɛɛ taga ki kadi ki jam dɔ ɓe ti nim, ki kadi ki mɔ ɓe ti nim ɓa, ra kae ti ka kin ɓay. ⁶ Go ti, tɛɛ re ki kadi ki kadi ra biyɔ bilɔ ningɔ, oo njɛ ra kilɔ je ki rangi ɓay, ki rɔi ai nɔɔ, ɔ ɔl-de ɛ nɔ: “Ra ban ɔ isi lo kin ti lo sɔl, ki kanji ra kilɔ ɔ?” ⁷ Ɖ ilaɔi-e ti ɛi nɔ: “Dɛw ki un-je kilɔ ti goto.” Ɖ ɔl-de ɛ nɔ: “Sai ka, awi me ndu ti lɔm irai kilɔ tɔ.”

⁸ «Loki kadi ur ningɔ, ɓa nje ndɔr nju ɔl nje ngam ne lie kare ɛ nɔ: “Ɔɓar njɛ ra kilɔ je, ɔ adi-de ne kiga go jide, ilɔ ngire dɔ njɛ re gogi ti, itɔl tae dɔ njɛ re kate ti.” ⁹ NJɛ re ki kadi

✧ 19:4 Kilɔ ngirɛ ne je 1.27; 5.2 ✧ 19:5 Kilɔ ngirɛ ne je 2.24 ✧ 19:7 Dɔtarɔnom 24.1 ✧ 19:18 Tɛɛ ki taga 20.12-16; Dɔtarɔnom 5.16-20 ✧ 19:19 Labatiki 19.18

ra biyæ bilæ, na na ka ingæ la ki lo kilæ ti ki ndo kare. ¹⁰Lo kin ti, njé re do kate ræi yæde ngata 6a, mæri kadi n-a n-ingæi la ki ita ya madide je, na æi ka, ingæi la ki lo kilæ ti ki ndo kare wa ka kin to. ¹¹Loki isi taai la kin, 6ai ta ki nje ndor ¹²æi æi na: "Njé ki ræi gogi ne kin, rai kilæ kadi-kare ba par, ningæ i adi-de la ki asinaa ki yaje, je ki ji ra kilæ si biti j-ilæ kadi, adi kadi ndabi-je." ¹³Lo kin ti, nje ndor æl ta ki kare dande ti æ na: "Madim, ne madi kare ki majal ki m-ra sai go. NDuje sæi osi naa ti do la ti ki lo kilæ ti ki ndo kare al ma? ¹⁴Itaa ne læi, æ aw. M-ge kadi m-adi e ki re gogi ne kin, taki m-adi kin be to. ¹⁵E ta læm mi wa kadi ne ki mem ndigi æ m-ra ki ne kingæ læm al a? Æ se e ta læi kadi mei oi mbata maji ki m-ra a?" ¹⁶NGa ningæ Jæju ilæ ti æ na: E be æ, njé ki gogi a taliij njé ki kate, æ njé ki kate a taliij njé ki gogi to.»

Jæju æl ta do koyne ti ki kine lo koy ti 6æy
(Mk 10.32-34; Lk 18.31-34)

¹⁷Ta kaw ki Jorijalæm ti, loki æi do ræbi ti, Jæju ijæ rone ki njé ndo je ki dogi gide e joo dæbi kare, ningæ æl-de æ na: ¹⁸«Oi, j-isi j-awi ki Jorijalæm ti, ningæ a ilæi-mi *NGon dæw ji njé kun do njé kijæ ne mæsi kadi-kare je ti ki njé ndo ndu-kun je. A gangi ta koy dæm ti, ¹⁹ningæ a ilæi-mi ji dije ti ki æi *Jipi je al, kadi kogi dæm ti je, tindæi-mi ki ndøy kabilay je, 6æi-mi kagi-dæsi ti je. Næ ndo mitæ læ ndo koym 6a, m-a m-tæj lo koy ti.»

Ko Jaki æi ki Ja daji ne Jæju
(Mk 10.35-45)

²⁰Go ti, kô ngan læ Jæbæde ræi ki ngane je ro Jæju ti, 6a kô ngan je osi makæsine nangi nô Jæju ti mba dæje ne kare. ²¹Æ Jæju dæje æ na: «E ri æ ige æ?» Ningæ, æl æ na: «Un ndui kadi nganm je ki joo kam, dæw kare isi do ji koi ti, æ e ki nungi isi do ji gæli ti to, loki a isi do kimbær kôbe ti læi.» ²²Lo kin ti nqo, Jæju ilæ ti æ na: «Igaræ me ne dæji læsi kin al. A asi kadi ingæi kô ki m-aw tæ m-ingæ kam kare mindi wa?» Ba æi æ na: «Oyo, j-a j-asi kare.» ²³Æ Jæju æl-de æ na: «Kô ki m-aw tæ m-ingæ kam æ a ingæi kare, næ ta ki oji do kisi do ji kom ti, ki do ji gælm ti; e ta læm kadi mi æ m-adi sæsi al. Lo je kin to mba dije ki Bai Luwæ ra goe kate nu ki mbata ti læde.» ²⁴NDægi njé ndo je ki dogi, loki oi ta je kin, røde næl-de ki ngan læ Jæbæde ki joo ka kin al. ²⁵Æ Jæju 6ar-de pæti ki rone ti, æl-de æ na: «Igaræi kadi njé kôbe je do gin dije ti ki dangi dangi ki donangi ti ne, isi tæ jôgi do dije ti, adi-de kô, taa dije ki njé tæba, oi 6e do de ti 6æy to. ²⁶Næ maji kadi to be dansi ti al. Re dæw madi dansi ti, ndigi kadi n-e ki bo ningæ, kadi tæl nje ra kilæ læsi pæti. ²⁷Taa re dæw madi ndigi kadi n-e dæw ki do kate dansi ti ningæ, kadi tæl 6ææ kilæ læsi to. ²⁸E be to æ, mi

*NGon dæw m-re mba kadi dije rai kilæ adi-mi al, næ kadi mi æ m-ra kilæ m-adi-de nim, taa m-adi röm kadi m-taa-n kosi dije ngay m-ilæ-de taa nim to.»

Jæju æi njé kæm to je joo
(Mk 10.46-52; Lk 18.35-43)

²⁹Loki Jæju æi ki njé ndo je læne isi tægi me 6e ti ki Jæriko ki taga, kosi dije ngay njiyæi gode ti muki muki. ³⁰Ningæ njé kæm to je joo isi ngangæi ræbi ti. Loki ooi kadi e Jæju æ isi indæ dæ ningæ, uni ndune ki taa æi æi na: «Bæbe, NGon ka Dabidi*, o kæm-to-ndoo læje!» ³¹Kosi je kængi-de kængi kadi uti tade, næ njé kæm to je uni ndude ki taa wa 6øy æi na: «Bæbe, *NGon ka Dabidi, o kæm-to-ndoo læje!» ³²Lo kin ti, Jæju a lo ka ti, 6ar-de, 6a dæji-de æ na: «E ri æ, igei kadi m-ra madi sæsi æ?» ³³Æ æli-e æi na: «Bæbe, ji ge kadi kamje tæj, adi j-o-n lo!» ³⁴Jæju oo kæm-to-ndoo læde, æ odi kæmde, par æ ta naa ti nqo, kæmde oo lo, adi uni goe.

21

Jæju ur Jorijalæm ti ki kasi-gon
(Mk 11.1-11; Lk 19.28-40; Jq 12.12-19)

¹Loki Jæju æi ki njé ndo je læne ræi, indæi do 6e ki Jorijalæm 6asi, gidi 6e ti ki Bætipaje, ki kadi mbal kagi bini je ti, ilæ njé ndo je joo, ²æl-de æ na: «Awi me ngon 6e ti ki a nqsi ti kam. Lo kur æ wa ki a uri ki me 6e ti par æ, a ingæi kô koro æi ki ngon koro ki dæi-de adi æi, 6a ituti-de, iræi sæde adi-mi. ³A re dæw madi dæji sæsi ta do ti æ, æli-e æi na: «Bæbe æ ge-de», æ a iyæ-de kalangi ba kadi ituti-de.

⁴«Næ kin a ra ne be mba kadi ta ki nje kæl ta ki ta Luwæ ti æl kin tæl tane:

⁵«Æli dije ki *Siyo ti æli æi na:

Oi ngar læsi a re dæsi ti,

E dæw ki söl læm læm,

Isi do kô koro ti æi ki ngon koro*.»

⁶*Njé ndo je awi, ræi tæki Jæju æl-n-de. ⁷Ræi ki kô koro æi ki ngon koro ka kin ningæ, labi kibi je læde gidide ti, 6a Jæju al isi do ti. ⁸Kosi dije ngay labi kibi je læde go ræbi ti. Njé ki næ je tæti mbi kam je æ tilæi do ræbi ti. ⁹Nje njiyæ nqo Jæju ti, ki njé njiyæ goe ti, uni ndude ki taa æli æi na:

«Tôji e ki do NGon ka Dabidi ti!

Ningæ kadi Luwæ njangi do dæw ki re ki to Bæbe!

Tôji e ki do Nje kisi dora ti taa*!»

¹⁰Loki Jæju ur Jorijalæm ti, lo ki me 6e ti ba pæti ndigi bir bir. Adi dije dæji røde ta æi na: «E dæw ki ban æ?» ¹¹Æ kosi je ilæi-de ti æi na: «E Jæju, nje kæl ta ki ta Luwæ ti, ki Najaræti, donangi Galile ti.»

Jæju tuwæ njé ra gati je nati kæy ti læ Luwæ
(Mk 11.15-19; Lk 19.45-48; Jq 2.13-16)

* 20:30 Iggøi Mk 10.47 ki ta ki do ti gin makitibi ti nangi.

✧ 21:5 Ejay 62.11; Jakari 9.9 ✧ 21:9 Pa je 118.25-26

12 Go ti, Jəju aw ur nati kəy ti lə Luwə, ningə tuwə njé labi ne je ki njé ndogi ne je nati kəy ti lə Luwə kə. Jəju sur tabilə je lə njé mbəl la je tilə, naa ti ki ne kisi lə njé gati də dum je. 13 Ningə əl-de ə nə: «NDangi me makitibi ti lə Luwə əi nə: “Kay lam a bəri-e kəy kəl ta ki Luwə, nə səi, itali-e lo bəyə rə ti lə njé bogi je yo^ə!”» 14 Lo kin ti nōō, njé kam tə je ki njé mətə je, rəi rəe ti nati kəy ti lə Luwə, adi adide rə nga. 15 Loki njé kun də njé kijə ne məsi kadi-kare je ki njé ndo ndu-kun je ooi ne je ki əti bəl ki Jəju ra-de, ki ndu ngan je ki isi bə ə nə: «Təji e ki də *NGon ka Dabidi ti,» kin bə, mede ɔ-de, 16 adi əli Jəju əi nə: «O ta ki ngan je a əli kam ta?» Ə Jəju ilə-de ti ə nə: «Oyo, m-o, nə se itidəi ndu Luwə ki ndangi əi nə: “İra adi ngan je ki du, ki njé tə ta mba ti ka, tade ilə təji dəi ti,» kin əl wa^ə?»

17 Ningə lo kin ti, Jəju iyə-de nōō, ə tēē me bə bo ti kə, aw Botani ti, aw to nu.

Jəju man kagi mbay-kote (Mk 11.12-14, 20-24)

18 Lo ti ki sɔ, Jəju təl isi re me bə bo ti, ningə bə ra-e. 19 Ə oo kagi mbay-kote ki a kadi rəbi ti, tə kadi n-aw gin ti, nə loki re bəsi bə, oo mbie je par bə oo kande al. Ə Jəju əl mbay-kote ka kin ə nə: «A andi gogi əl biti ki nō ti.» Ba loe ti nōō, mbay-kote tuti. 20 Loki njé ndo je ooi ne kin bə, əti-de bəl ngay, adi daji ta əi nə: «Ra ban ə loe ti ne par ə kagi tuti ə?» 21 Ə Jəju ilə-de ti ə nə: «Təki rəjeti, adi m-əl səsi, re awi ki kadi-me, ə mesi təsi əl ə, e ne ki m-ra ki mbay-kote kin par ə a rai əl, nə re əli mbal kam əi nə: “Oti lo kin ti rangi, aw osi me ba ti,» ka ne kin a ra ne. 22 NGa ningə, ne je pəti ki a idəji ki kadi-me, me kəl ta ti ki Luwə ə, a ingəi.»

Ta ki dəji də təgi ti ki Jəju aw-n (Mk 11.27-33; Lk 20.1-8)

23 Jəju ur nati kəy ti lə Luwə, isi ndo ne dije ningə, njé kun də njé kijə ne məsi kadi-kare je, ki ngatəgi je lə *Jipi je, rəi ki rəe ti, dəji-e əi nə: «E ki təgi ki j ra ə isi ra-ne ne je kin be ə? Ə nə tə ə adi ndune ə isi ira-n wa əl-je adi j-o?» 24 Ə Jəju təl əl-de ə nə: «Mi ka m-a m-dəji səsi ta kare ba be tə. Re iləi-mi ti ningə, m-a m-əl səsi dəw ki adi-m ndune kadi m-ra-n ne je kin tə. 25 Nə ə ilə Jə kadi ra dije batəm ə? E Luwə ə se e dije ə?» Nə təl a əli-naa ta dande ti əi nə: «Re j-əl-e j-ə nə: “E Luwə ə ile” ə, a dəji-je ə nə se ra ban ə j-adi Jə meje əl wa?» 26 A kin ə re j-əl j-ə nə: “E dije ə iləi Jə” ə, e ta ki rə kosi je ti tə, tadə dije pəti ooi Jə kadi e nje kəl ta ki ta Luwə ti.» 27 Bə ə, təl əli Jəju əi nə: «Ji gər əl.» Ə Jəju ka təl ilə-de ti ə nə: «Re igəri əl ə, mi ka m-a m-əl səsi təgi ki m-isi m-ra-n ne je kin əl tə.»

Kuji ta də ngakonaa je ti ki joo

28 Jəju əl ta ki rangi bəy ə nə: «Əli-mi ta ləsi də ta ti kin adi-mi m-o. Dingəm kare aw ki ngan dingəm je joo, ə un ta əl ki dəsəy ə nə: “NGonm, aw ira kilə me ndər nju ti bəne.” 29 Ba ngon ka kin ilə bawne ti ə nə: “M-a m-aw əl,» ə isi ba biti ningə me uwe ki ta, adi j aw. 30 Dingəm re rə ngon ti ki kə joo, əl-e ka ta ki əl ngokəe ka kin, ningə e əl ə nə: “Oyo, m-a m-aw bawm,» bə aw əl. 31 Ə se dan ngan je ti ki joo kin e ki ra ə ra go ndigi ti lə bawne wa?» Ba iləi Jəju ti əi nə: «E ki dəsəy.» Ə Jəju əl-de ə nə: «Təki rəjeti, adi m-əl səsi, njé taa lam-bə je ki dəne je ki njé ra kaya je a tēēi kəbə ti lə Luwə nōsi ti. 32 Tado Jə Batisi re rasi ti, təji səsi rəbi ki dana, nə itaai mee əl, nə njé taa lam-bə je ki dəne je ki njé ra kaya je taa mee. Ə səi je, oi ne kin be ka, mesi uwə səsi ki ta go gogi bə adi iyəi ne rasi je ki majal kə, ə itaai mee əl.»

Kuji ta də njé ra kilə me ndər nju ti, ki njé me majal

(Mk 12.1-12; Lk 20.9-19)

33 Go ti, Jəju əl-de ə nə: «Uri mbisi oi kuji ta ki rangi bəy. Dəw kare ki nje ndər nju e nōō, ningə ində singə gugi gide wuki. Ur bə kadi tə mborəi man nju ti, ningə ur ne tə ta kagi bə, kadi dije isi də ti ngəmi ndər ka kin. Ba go ti, dəi ta naa ti ki dije ki njé ra kilə nju, kadi tə rai kile adi-e, ə kagi loe ti bə, a kayi-naa nee, ningə e wa əti aw mba. 34 Loki kagi lo kijə kandi nju əsi ningə, ilə bəə je lane kadi awi taa kandi ne ndər ka kin, ki yane ji njé ra kile ti adi-ne. 35 Nə loki bəə je awi ningə, njé ra kilə je uwəi-de. Tindəi ki kare ngay, təl ki nungi, bə ki kə mite, tilə-e ki mbal təl-e tə. 36 Nje ndər təl ilə ki bəə je ki rangi, ngay itə e ki kəte wa kin bəy. Nə rai sədə ko ne wa ki rai ki njé ki kəte ka kin bəy. 37 Ta təl tae ti, dingəm təl ilə ngonne wa rəde ti, ə nə: “A bəli gidi ngonm.” 38 Nə njé ra kilə nju, loki ooi ngon ka kin bə əli-naa dande ti əi nə: “Dərəe ə wa kam ə a e nje ne nduwə, irəi adi ji töl-e, ningə j-a j-uwəi ndər nju kin yaje ti.” 39 E be ə, uwəi ngon ka kin, ndər-e, awi sie gidi ndər ti taga, təl-e. 40 Ə se ndə ki dingəm ki bə nje ndər kin a re ə, ri ə a ra ki njé ra kilə ndər je kin wa?» 41 Ningə əi je əli Jəju əi nə: «A tə kode, bə a adi ndər ləne njé ki rangi, ki kadi a adi-e kande ki dəkagilo ki əji.» 42 Ningə Jəju əl-de ə nə: «İtidəi me makitibi ti lə Luwə oi əl a?»

“MBal ki njé ra kəy je mbati-e, E ə təl mbal ki e təgi kəy. E kin e kilə ra Bəbə. E ne kəji ki əti bəl ə to ta kəmje ti kin^ə.”»

43 Ningə adi m-əl səsi bəy tə: «A taa kəbə lə Luwə jisi ti, kadi təl adi gin dije ki rangi ki kadi a raii kilə ki maji. 44 NGa ningə, dəw ki osi də mbal ti kin ə, a tətə njəki njəki, a re e

ə mbal kin osi dæe ti to ningə, a rəkite rəkita rəkita.» ⁴⁵ Loki njé kun də njé kijə nę məsi kadi-kare je ki *Parisi je ooi kuji ta kin 6a, gəri mee kadi e ta ki dədəe ti ə Jəju a əl. ⁴⁶ Ə sangi rəbi kadi n-uwəi-e, nə 6əli kosi je, tado kosi je ooi Jəju tə nje kəl ta ki ta Luwə ti.

22

Kuji ta ki oji də 6ar dije lo nę kuso taa-naa

ti

(Lk 14.15-24)

¹ Jəju ilə rone əl-de ta ki kuji ta 6əy ə nə: ² «Kəbe ki dərə ti to tə ta lə ngar ki ra nę kuso ki bo mbata ngone ki aw tə taa dəne kin be. ³ NGar ilə njé kilə je ləne adi awi əli dije ki 6ari-de lo nę kuso ti, kadi rəl, nə dije ka kin mbati. ⁴ NGar təl ində ta ta njé kilə je ti ki rangi 6əy ə nə: “Ki basine kin, nę kuso oy ngata, m-təl baw mangi je, ki biyə je ki bati je ləm, ki əməi maji, nę je pəti asi-naa, ə iřəl lo nę kuso taa-naa ti.” ⁵ Nə dije ki 6ari-de ka kin, rai kilə ki ta lie kin al, njé ki madi awi ki wale je ləde, njé ki nā je awi ki lo gati je ti lade, ⁶ ə njé ki nungi 6əy, uwəi njé kilə je adide kə je, tōli-de je.

⁷ «Lo kin ti, wongi təl ngar, adi ilə ki asigar je ləne adi awi tōli njé təl nę je ka kin nim, tīləi 6e je ləde por nim to. ⁸ Ningə go ti, ngar əl njé kilə je ləne ə nə: “Nę kuso taa-naa oy ngata, nə dije ki e ki 6ar-de, əi dije ki asi ta tēē loe ti al. ⁹ Awi ki ta tə rəbi je, i6ari dije pəti ki ingəi-de, adi-de rəl lo nę kuso taa-naa ti.” ¹⁰ Njé kilə je awi ki go rəbi je, kawı dije pəti ki ingəi-de, ki maji je, ki majal je, adi dije rosi me kəy ki kadi dije usoi nę taa-naa ti. ¹¹ Loki ngar ə nə n-ur kəy kadi n-oo dije ki 6ari-de ka kin ningə, oo dingəm madi kare ki isi ki kibi kuso nę taa-naa rone ti al. ¹² Ə ngar əl-e ə nə: “Madim, ira ban ə ur kəy ne ki kanji kibi kuso nę taa-naa rōi ti ə?” Ba dingəm ka kin ilə ti al. ¹³ NGa ə ngar əl njé kilə je ləne ə nə: “Idəi jie je ki njae, ə iləi-e taga lo ki ndul ti, ki e lo ki a nō je, a ngə ngangine je titi.” ¹⁴ Taki rōjeti, Luwə 6ar dije ngay, nə njé ki mbəti je əi ngay al.»

Ta də kigə la-mbə nje kəbe ki bo Səjar ti
(Mk 12.13-17; Lk 20.20-26)

¹⁵ *Parisi je ingəi-naa, əli-naa ta, kadi n-iyəi kulə n-uwəi Jəju me ta ti ki n-a n-dəji-e ə a tēē tae ti. ¹⁶ Be ə, iləi njé ndo je lade əi ki dije madi ki me 6uti ti lə *Erodi, adi awi əli-e əi nə: «Nje ndo dije, ji gər kadi i njə kəl ta ki rōjeti, i nje ndo dije rəbi ki rōjeti ki nəl Luwə nim, i6əl kəm dəw al nim, tado i o nę ra ki gidi ti taga ne kam al. ¹⁷ Ə əl-je adi j-o ta ki mei ti: e loe ti ə se e loe ti al kadi dəw igə la-mbə nje kəbe ki bo Səjar ə?» ¹⁸ Nə Jəju, təkı gər-n me majal lade, əl-de ə nə: «Səi njé kədi kəm dije! MBa ri ə iyəi kulə kadi uwəi-mi ə? ¹⁹ Oji-mi silə ki

kadi dəw a igə-n la-mbə adi-mi m-o.» Ba oji-e silə kare. ²⁰ NGa ə dəji-de ə nə: «Də nā ə indəi, ə to nā to ə ndangi silə ti kin ə?» ²¹ Ə iləi-e ti əi nə: «E nje kəbe ki bo Səjar.» Ə Jəju təl əl-de ə nə: «Nə lə Səjar ə adi Səjar, nę lə Luwə ə adi Luwə tə.» ²² Ta ki Jəju əl-de kin dum dədə, adi iyəi-e ə 6ti awi.

Ta də ki njé koy je lo koy ti
(Mk 12.18-27; Lk 20.27-38)

²³ NDəe ti nōo, *Sadusi je ki əi dije ki ooi kadi njé koy je a i jii taa lo koy ti al, rai rə Jəju ti dəji-e əi nə: ²⁴ «Nje ndo dije, *Moji əl ə nə: “Re dəw madi oy, ki kanji kiyə ngan je tone ti 6a, səbi kadi ngokə taa dəne nduwə kin, oji-n ngan je, kadi tēēi to nje goto ti 6.” ²⁵ Ki oji də ta kin, ndə ki to danje ti nōo. NGakona je əi siri, ki dəsəy taa dəne, ningə oji-n ngon ki kadi tə ər toe al 6əy ə oy, adi iyə dəne nduwə adi ngokone. ²⁶ Nę kin ra nę be, i jii-n də ki kə joo ti, ki ki kə mita ti, biti tēē-n də ki kə siri ti. ²⁷ Gode ti pəti, darə dəne wa re oy tə. ²⁸ NGa ə se ndə ki njé koy je a i jii taa lo koy ti ə, nā dandə ki siri kin ə dəne kin ə nee wa? Tado əi pəti taai-e nede ti.» ²⁹ Ə Jəju ilə-de ti ə nə: «Səi dije ki indəmi rəbi, tado igəri makitibi lə Luwə al nim, taa igəri tōgi lə Luwə al nim tə. ³⁰ NDə ki njé koy je a i jii taa lo koy ti, dingəm je ki dəne je a taai-naa al ngata. Pəti a toi tə *Malayka je be me dərə ti. ³¹ Ki oji də ki taa lo koy ti lə njé koy je, itidəi ta ki Luwə əl səsi kin al a? ³² Luwə əl ə nə: “Mi Luwə lə *Abirakam, mi Luwə lə *Isaki, ki Luwə lə *Jakobi.” Luwə e Luwə lə dije ki njé kisi kəm ba, 6i e Luwə lə njé koy je al 6.” ³³ Kosi je ki ooi ta lə Jəju, nę ndo lie əti-de 6əl ngay.

NDu-kun ki itə ndəgi ndu-kun je
(Mk 12.28-34; Lk 10.25-28)

³⁴ Loki *Parisi je ooi kadi Jəju dum də *Sadusi je 6a, əi je kawı-naa. ³⁵ Ə ki kare dandə ti, ki e nje ndo ndu-kun je, iyə kulə me ta ti, dəji Jəju ə nə: ³⁶ «Nje ndo, dan ndu-kun je ti lə Luwə pəti kin, e ki ra ə e də madine je ti ə?» ³⁷ Ə Jəju ilə ti ə nə: «A indigi 6əbe Luwə ləi ki ngamei ba pəti, ki ndili ba pəti, taa ki mər ta ləi ba pəti tə 6.” ³⁸ E kin ə e ndu-kun ki dəsəy ki itə ndu-kun je pəti. ³⁹ Ningə ndu-kun ki kə joo ki e ndu-kun ki ngə ngay tə ə to kin: A indigi dəw madi tə darəi j wa be tə 6.” ⁴⁰ *NDu-kun je lə *Moji ba pəti, ki ta je lə njé kəl ta ki ta Luwə ti, ngirəde e də ndu-kun je ti ki joo kin.»

Dəw ki Luwə mbəte tə Dabidi tə
(Mk 12.35-37; Lk 20.41-44)

⁴¹ Loki *Parisi je kawı-naa ka kin, Jəju dəji-de ta ə nə: ⁴² «Kı go mər ta ti ləsi də Kiri si ti ki e *Dəw ki Luwə mbəte kin, oı kadi e gin kōji ti lə nā ə?» Ə əli-e əi nə: «E ngon ka *Dabidi.» ⁴³ Ə Jəju əl-de ə nə: «Ra ban be ə Dabidi ki NDil

Luwə e mee ti ɓar-e “Bam” ə? ⁴⁴ Tado Dabidi al ə nə:

“Baɓe Luwə əl Baɓe ləm ə nə:

ɔre isi do ji kom ti ne,

Biti kadi m-ilə njé ɓə je lai gin togi ti^o.”

⁴⁵ «Ə re Dabidi ɓar-e Bane ə, ra ban taa Kirisi, ki e daw ki Luwə mbəte a e ngon ka Dabidi ə?» ⁴⁶ Lo kin ti, daw ki asi kadi ile ta ti kare be goto. Ningə j do ndəe ti nu kin, daw ka sangi kadi n-dəje ta al ngata.

23

Jaju gangi ta do njé ndo ndu-kun je ti ki Parisi je

(Mk 12.38-40; Lk 11.39-52; 20.45-47)

¹ Jaju al kosi je ki njé ndo je ləne ə nə: ² «Njé ndo ndu-kun je ki *Parisi je, kilə ləde e kor gin ndu-kun la *Moji. ³ NGA ningə səi, maji kadi itali rəsi go ne je ti ki əli səsi, nə indaji kilə rade je al, tado rai ne ki əi je wa isi əli ki tade kin, al. ⁴ Dooi ne ki əy indai do dije ti, nə mbati kun ngon jide taa ndəy be kuwə-n sade tae. ⁵ Kilə rade je pəti, rai ki kadi dije ooi gidide. Nغان ndu-kun je ki ndangi ilai me ngan buwati je ti, ə dije dooi nati nɔde ti ə sə jide ti wa kin, rai yade adi boy, taa kulə je ki dije əsi sil kibi je ti kin ka, rai yade adi ngal to^o. ⁶ Əi dije ki gei lo kisi ki kate nɔ dije ti, lo ne kuso ti, ki ne kisi ki kate nɔ dije ti, gin kəy kaw-naa je ti. ⁷ Taa gei kadi dije rai-de lapiya ki ɓuki-naa ti lo kingə-naa je ti la kosi je nim, kadi dije ɓari-de “Njé ndo dije” nim to. ⁸ Nə səi, adi daw ɓar səsi “NJe ndo dije”, al, tado pəti, səi ngakonaa je, ningə Nje ndo səsi e kare ba to. ⁹ ɓari daw madi donangi ti ne “Bawsi” al, tado Bawsi e kare ba, ə isi dora ti taa. ¹⁰ Taa adi daw ɓar səsi “Dije ki bo”, al to, tado Daw ki bo ləsi e kare ba, ə e Kirisi ki e daw ki Luwə mbəte. ¹¹ Daw ki bo dansi ti, a e nje ra kilə ɓə ləsi. ¹² Daw ki un done ki taa, a ilai doe ki nangi, ə daw ki ilə done ki nangi, a uni doe taa to.

Kəm-to-ndoo e la Parisi je ki njé ndo ndu-kun je

¹³ «Kəm-to-ndoo e ləsi, səi njé ndo ndu-kun je, ki *Parisi je. Səi njé kədi kəm dije! Isi uti ta rəbi ki kaw koɓe ti ki dora ti do dije ti. Səi je wa uri me ti al, ningə dije ki gei kur me ti ka, əgi-de nim to.

[¹⁴ «Kəm-to-ndoo e ləsi, səi njé ndo ndu-kun je ki Parisi je. Itaa ne maji je lə njé ngaw koy je pəti pəti jide ti, ningə ədi kəm dije ki kəl ta ki Luwə ki gine gangi al, kadi dije ooi səsi, təkəi səi dije ki maji. Go kilə ra je ti ki be kin, Luwə a gangi-n ta ki ngə ngay dəsi ti.*]

¹⁵ «Kəm-to-ndoo e ləsi, səi njé ndo ndu-kun je ki Parisi je, səi njé kədi kəm dije! Awi mba, ayi-naa ngodi donangi rai je ti ki lo lo, do ba

ti je mba kadi ingai daw kare gosi ti. Ə loki ingai-e ningə, irai-e adi tal asi ta kaw me por ti nja joo itə səi je wa ɓəy to.

¹⁶ «Kəm-to-ndoo e ləsi, səi njé kor dije ta rəbi, ki kəmsi to! Isi əli əi nə: “Re daw ibi rone ki kəy la Luwə ɓa, to kare, a re ibi rone ki lər ki kəy la Luwə ə, səbi kadi ra ne ki ibi-n rone.”

¹⁷ Səi mbə dije, dije ki kəmsi oo lo al! Lər e ne ki kəy la Luwə, adi e ya Luwə. Ə se lər ɓa e ki bo ngay ə se, kəy la Luwə ki təl lər ne ki kində ta dangi ti kin wa? ¹⁸ Itali əli ɓəy əi nə: “Re daw ibi rone ki dingiri lo kində kadi-kare ɓa, to kare, a re ibi rone ki kadi-kare ə, səbi kadi ra ne ki ibi-n rone.” ¹⁹ Səi njé kəm to je! E ri ə e ki bo ngay ə? E kadi-kare ə se e dingiri lo kində kadi-kare ki təl kadi-kare ne ki kində ta dangi ti kin ə? ²⁰ Daw ki ibi rone ki lo kində kadi-kare ɓa, ibi rone ki dingiri lo kində kadi-kare nim, ki ne je pəti ki isi do ti nim to. ²¹ Daw ki ibi rone ki kəy la Luwə ɓa, ibi rone ki kəy la Luwə nim, ki Luwə ki isi me ti nim. ²² Daw ki ibi rone ki dora ɓa, ibi rone ki kimbər ngar la Luwə nim, ki Luwə ki isi do ti nim^o.

²³ «Kəm-to-ndoo e ləsi, səi njé ndo ndu-kun je, ki Parisi je, səi njé kədi kəm dije. Ɔri ne kare dan ki dɔgi ti, me mbi kam je ti ki əti maji, ki me mbi kam ndir tay je ti, ki me ngan ne ndir tay je ti, adi Luwə, ningə indai njasi do ne je ti ki rojeti me ndu-kun ti la Luwə, ta ne ra ki dana, ki koo kəm-to-ndoo, ki ra go ti. Ki rojeti, e kin ə e ne je ki sɓi kadi re a indai kəmsi go ti irai, ki kanji kiyə ndəge je. ²⁴ Səi njé kor dije ta rəbi, ki kəmsi to! Isi ilai ne ta ngoo man ti itaa man mbata ngan ku je ki du, ə isi tiwi kədi mesi ti.

²⁵ «Kəm-to-ndoo e ləsi, səi njé ndo ndu-kun je, ki Parisi je, səi njé kədi kəm dije! Itogi gidi ka man, ki gidi ka kuso ne adi ay, nə mee kəy rosi ki ne ɓogi je, ki ne ki ingai ki go rabi ngur ne ra ki majal. ²⁶ J Parisi ki nje kəm to! Itogi me ka man, ningə gide a ay to.

²⁷ «Kəm-to-ndoo e ləsi, səi njé ndo ndu-kun je ki Parisi je, səi njé kədi kəm dije! Itoi to do ɓadi je ki dije lati pɔ gidi ti adi ndai kam be: re o gide taga ne ɓa, ndole, nə mee ki kəy rosi ki singə dije, ki ne je ki ndum. ²⁸ E be to ə, gidisi ti taga ne, itoji adi dije ooi təkəi səi njé təl rəsi go ndu Luwə ti, nə mesi ti kəy ɓa, kədi kəm dije ki majal ki ra, rosi.

²⁹ «Kəm-to-ndoo e ləsi, səi njé ndo ndu-kun je ki Parisi je, səi njé kədi kəm dije! Indai ɓadi njé kal ta ki ta Luwə ti adi maji, irai ɓadi dije ki dana adi ndole, ³⁰ ningə əli əi nə: “Re dəkagilo ti la kaje je kin je ngɔ ə, re j-a j-ində rɔje naa ti sade kadi ji təl-n njé kəl ta je ki ta Luwə ti, al.” ³¹ Lo kin ti, səi je wa isi toji kadi səi ngan ka njé təl njé kəl ta ki ta Luwə ti. ³² E ən ə, irai ki nɔsi ti, itolli ta ne ki kasi je ilai ngire!

* 22:44 Pa je 110.1 * 23:5 Kor Isirayal je 15.38-41

njé ndange ndangi kəte. * 23:22 Ejay 66.1

* 23:14 Bar ta je ki me ne je ti kin [I] goto me makitibi je ti ki

³³ «Səi dije ki mansi majal tə li pi je be, ra ban ə iməri kadi a ayi-naa, ta ta ki gangi ti lə por ə? ³⁴ E mbata kin ə, m-a m-ilə-n ki njé kəl ta je ki ta Luwə ti, ki njé gosi je, ki njé ndo dije ta lə Luwə, rəsi ti. A təl-de je, a bəi-de kagi-dəsi ti je, a tindai-de ki ndəy kabilay gin kəy kaw-naa ti je, taa a ngədi-de, ii səde be bo ti ki kare ə igangi səde be bo ti ki nungi ki kəte kəte. ³⁵ Lo kin ti, dije ki dana ki məside e ki buki kə, ilə ngire də Abəl ti, tē-n də Jakari ti ki ngon lə Barasi kin, ta məside a e dəsi ti. E Jakari ki ndə ki itəli-e dadan lo ti ki j kəy ti lə Luwə re lo dıngiri kadi-kare ti kin^o. ³⁶ Təki rəjeti, adi m-əl səsi, ta ne təl je kin pəti a e də dije ti ki dəkagilo ti ki bəne.

Jəju al ta də be bo Jorijaləm ti
(Lk 13.34-35)

³⁷ «Səi dije ki Jorijaləm ti, səi dije ki Jorijaləm ti, səi njé təl njé kəl ta je ki ta Luwə ti, səi njé tılə dije ki Luwə ilə səde adi səsi ki mbal təl-de. Nja ngay, m-sangi kadi m-kaw səsi təkı kə kinjə a kaw-n ngane je gin bagine ti kin be, nə ədi al. ³⁸ Ningə ki ne kin, Luwə a iyə kəy kaw-naa ləsi kə jisi ti. ³⁹ Tado a oi-mi al ngata, bitı ndo ki a əli əi nə: «Njangı də e də dəw ti ki re me tə Bəbe ti^o.»

24

Jəju al təkı kəy lə Luwə a tuji
(Mk 13.1-4; Lk 21.5-7)

¹ Jəju tē me kəy ti lə Luwə ki taga, isi aw ningə, njé ndo je lie, rəi rəe ti, əli-e kadi oo kəy lə Luwə ki dije indai adi əti bəl kin! ² Ə Jəju un ta əl-de ə nə: «Nə je kin pəti, kəmsi oo maji, nə təkı rəjeti, adi m-əl səsi m-adi oi, mbal kare ki a nay kadi isi də madi ti ne goto; a budi-de nangı mur mur.»

Nə je ki a rai ne kəte nq dəbəy ndo ti
(Mk 13.3-13; Lk 21.7-19)

³ Go ti, loki Jəju aw isi də mbal kagi bini je ti, njé ndo je lie rəi rəe ti, əli-e ta loki əi sie ki karde ba əi nə: «Əl-je adi j-o, dəkagilo ki ra ti ə ne je kin a rai ne ə? Ə ne kəji ki ban ə a təji kadi ji gər təkı e dəkagilo ki kadi tə ire-n nim, e dəbəy ndo nim tə ə?» ⁴ Ə Jəju ilə-de ə nə: «İndai kəm-kədi də rəsi ti, adi dəw ədi səsi al. ⁵ Tado dije ngay a rəl ki təm, a əli əi nə: «Mi ə mi Kirisi ki e Dəw ki Luwə mbəte», ningə a buki dije ngay wale tə. ⁶ A oi ka rə je ki e səsi bəsi, ki poy rə je ki e say, nə oi maji! Adı bəl ra səsi al. Ri ri ka ne je kin a rəi, nə e dəbəy ndo al bəy. ⁷ Gin be madi a aw rə də gin be madine ti, kəbe madi a aw rə də kəbe madine ti; bə a o je, dənangi a yəkı je, ki lo je ki dangı dangı, ⁸ nə ne je kin pəti a toi tə lo kilə ngirə tə ndoo ki a ra dəne kin be bəy. ⁹ Dije a uni dəsi, awi səsi kadi ingəl kə je, kadi təlı səsi je. Dije pəti ki əi *Jipi je al, mede a majal səsi ki mbata ləm. ¹⁰ Lo kin ti, dije ngay a iyəi

kadi-me je ləde kə. A uni də-naa ki yo je ki ne je, a əsi-naa ta. ¹¹ Njé kəl ta ngom kə nə n-əi njé kəl ta ki ta Luwə ti, a tēē, ədi dije ngay buki-de wale. ¹² Majal a taa dənangi taa ki kadi, dije ngay ndigi-naa ləde a təl gogi. ¹³ Nə dəw ki uwə tagine ba bitı dəbəy ti, a ingə kaji. ¹⁴ Poy Ta ki Maji ki də kəbe ti lə Luwə kin, dije a ilai mbəe ki dənangi pəti, kadi dije pəti ki gəri Luwə al ooi naji ki ma ki də ti. Ningə go ti, dəbəy ndə a re.

Ko ki bo ngay ki a re
(Mk 13.14-23; Lk 21.20-24)

¹⁵ «Ningə loki a oi dəw ki nje ra ne ki kəbi, dəw ki nje tuji lo, ki nje kəl ta ki ta Luwə ti Daniyal al ta lie kin^o, a uwə lo kisi lo ki ay njay ti kin bə, maji kadi dəw ki nje tidə ne je kin, gər gine maji. ¹⁶ Ningə njé ki isi Jude ti a ayi-naa ki də mbal je ti. ¹⁷ Dəw ki un ne madi tē-n al. ¹⁸ Dəw ki a e me ndər ti, a əsi kadi təl re bə un kibı rəne al. ¹⁹ NDəe ti nq kin, kəm-to-ndoo ki gəe goto a e lə dəne je ki njé səm, ki njé kadi mbə ngan je. ²⁰ Əli ta ki Luwə kadi ayi-naa ngodi kin bəra al, taa kadi e ndə taa kəə ti al tə. ²¹ Tado dəkagiloe ti kin, kə ki dije a ingəi, e kə ki dəw oo ndə kare al bəy. Lo kilə ngirə dərə ki dənangi ti nu, bitı bəne, dəw oo ko kə kin nja kare al, taa dəw a oo ko kə kin gogi al tə. ²² Re Bəbe uwə ta ndo je kin gangi al ə, dəw kare ki a isi ki dəne taa goto. Nə ki mbata lə dije ki e wa mbəti-de ə, a uwə-n ta ndo je kin gangi. ²³ NGA ningə, re dəw əl səsi ə nə: «Kirisi ki e *Dəw ki Luwə mbəte ə e yo bə, e ə ne bə^o», onosi kadi-e mesi. ²⁴ MBata kirisi je ki ngom, ki njé kəl kə nə n-əi njé kəl ta je ki ta Luwə ti, a rai nq tə rai ne kəji je ki əti bəl ki ne je ki dum kəl tae. A rai ra ki kadi tə njə wa ki Luwə mbəti-de kin ka, n-buki-de wale. ²⁵ E be ə, m-əl səsi ne je kin kəte be kadi igəri.

NDə re NGon dəw
(Mk 13.24-31; Lk 21.25-31)

²⁶ «Kin ə re dəw əl səsi ə nə: «Dəw ki Luwə mbəte ə a dilə lo ti yo am^o» ə, awi al. Re əl səsi ə nə: «E ə bəyə rəne mbə lo ti gogi nu am^o» ə adi-e mesi al. ²⁷ Ningə, təkı ndi təl j-n lo kibə kadi ti, aw-n lo kur kadi ti ka kin, kirem mi *NGon dəw ka e be tə. ²⁸ Loki nin to ti a mal je a kawı-naa ti. ²⁹ NGay al par go kə je ti ki dəkagiloe ti kin bə, kadi a tēē kəmne al, nay a nda al, mee je a ii ki dərə ti tosi ki nangı, ningə təgi je ki dərə ti a yəkı. ³⁰ Lo kin ti, ne kəji ki dəm ti mi NGon dəw a tēē dərə ti, ningə gin kəji je pəti ki dənangi ti ne a ndigəi rəde. NGA ningə, a oi-mi NGon dəw m-a m-re me kil ndi ti ki təgi, me kunjı ti ki əti bəl^o. ³¹ M-a m-ilə malayka je ləm ki təbi ki bə ər lo də kum

✦ 23:35 Kilə ngirə ne je 4.8; 2 Poy ta je 24.20-22 ✦ 23:39 Paje 118.26 ✦ 24:15 Daniyal 9.27; 11.31; 12.11 ✦ 24:30 Daniyal 7.13

dɔnangi ti ki sɔ kadi kawi njé ki Luwə mbəti-de ki naa ti. A kawi-de ɔi ngangɔ dɔnangi ti ki kare tɛɛi e ki nungɔ ti.

Nɛ ndo ki ɔji dɔ kagi mbay-kote (Mk 13.28-31; Lk 21.29-33)

³² «Maji kadi igəri nɛ ndo ki dɔ kagi mbay-kote ti kin maji. Loki bajie je indai rungiru, ə mbie iti kin ningə, igəri kadi nay ɓa e ɓasi ngata. ³³ Be tɔ ə, loki oi nɛ je kin pəti rai nɛ ningə, maji kadi igəri təkɔ mi *NGon dəw mi ta kəy ti ɓasi rəsi ti. ³⁴ Ningə təkɔ rɔjeti, adi m-əl səsi, dije ki isi ki dɔde taa nɛ kin a oyi tigə al ɓəy ə nɛ je kin a rai nɛ. ³⁵ Dɔrɔ ki dɔnangi a gotoi ndɔ madi, nɛ ta ləm a to lo tone ti ba biti ki nɔ q ti.

Luwə ki karne ba ə gər ndo ki dɔbɔy ti (Mk 13.32-37; Lk 17.26-30, 34-36; 12.39-40)

³⁶ «Dəw kare ki gər ndo əi ki dɔ kadi ki nɛ je kin a rai nɛ ti goto. *Malayka je ki dɔrɔ ti al nim, mi NGon lə Luwə ə wa al nim. Dəw ɓa e Bawje Luwə ki karne ba par ə gər. ³⁷ Ningə, nɛ ki ra nɛ dɔkagilo ti la Nuwe kin ə, nɛe a ra nɛ ndo rem ti mi *NGon dəw tɔ. ³⁸ Kəte nɔ kadi man kɔ ki bo kin re, dije usoi je, ayi-naa je, taai-naa je, iləi ngande je ngaw ti je, biti ndo ti ki Nuwe ur-n me bato ti³⁹. ³⁹ Me dije uwə-de ki ta al, biti kadi man ki bo re ɔ-n-de⁴⁰. E be ə, kirem mi NGon dəw ka a to be tɔ. ⁴⁰ Dingəm je joo a ai me ndor ti ɓa, a uni kare ə a iyəi ki nungɔ. ⁴¹ Dəne je joo a uri nɛ me bir ti ki kare, a uni ki kare ə a iyəi ki nungɔ. ⁴² Ə maji kadi isi dɔgi ti, tado igəri dɔ kadi ki Bəbe ləsi a re-n al. ⁴³ Igəri maji kadi re ɓa nje kəy gər dɔ kadi ki nje ɓogi a re-n dan lo ti ə, a isi kəm ba, ɓi a iyə nje ɓogi kadi ur kəy al. ⁴⁴ E mbata kin ə, səi ka, isi dɔ njasi ti tɔ, tado mi NGon dəw m-a m-re dɔ kadi ti ki igəri al.

Bəb kilə ki nje ra nɛ ki dana (Lk 12.42-46)

⁴⁵ «Bəb kilə ki dana, ki kame ədi, ə e dəw ki ɓae a inde dɔ dije ti ki me kəy ti ləne kadi adide nɛ kuso ki dɔ kadi ki kadi adi-n-de. ⁴⁶ Nje ra kilə kin a e nje maji-kur, lo ki ɓae təl ə inge ta kilə ti kin, a ra. ⁴⁷ Təkɔ rɔjeti adi m-əl səsi, a inde dɔ nɛ maji je ti ləne pəti. ⁴⁸ A kin ə re e nje ra kilə ki majal ə, a əl mene ti ə nɛ: “Bam a re law al ɓəy”, ⁴⁹ ɓa a ta tində madi-kiləne je ti, a usɔ je, a ay je ki njə kasi ra je. ⁵⁰ Lo kin ti, ɓa nje kəy a re ki ndo ki e ində mene dɔ ti al, ki dɔ kadi ki gər al. ⁵¹ Bae a tuwe kɔ, kadi oo nɛ kɔ ki a ra dije ki njə kədi kəm dije, lo nɔ ti ki lo ngo ngangɔ ti.»

25

Kuji ta dɔ ngan mandɔ je ti ki dɔgi

¹ «Kɔɓe ki dɔrɔ ti a to tɔ ta ləngan mandɔ je ki dɔgi ki ɔyi lambi je lade ə awi kadi tilai kəm dəw ki aw tɔ taa dɔne kin be. ² Njé ki

mi əi mbə je ə njé ki mi əi njé kəm-kaa je tɔ. ³ Njé ki mbə je ɔyi lambi je lade nɔ uni yibi ki rangi dɔ made ti al, ⁴ nɔ njé kəm-kaa je, ɔyi lambi je lade ki yibi ki rangi dɔ made ti. ⁵ NGA ningə, loki dəw ki aw tɔ taa dɔne ka kin re law al, ɓi rade adi toi ɓi. ⁶ Ə dan lo ti, ndu dəw ɓa ə nɛ: “Oi nje taa dɔne ka ə am, itɛɛi itiləi kame.” ⁷ Lo kin ti, ngan mandɔ je ka kin pəti ndəli dɔ ɓi ti, indəi dɔ lambi je lade dana. ⁸ Ningə njé ki mbə je əli njé kəm-kaa je əi nɛ: “Adi-je yibi lambi ləsi ndəy, nɔ lambi je ləje isi oyi.” ⁹ Ə njé kəm-kaa je əli-de əi nɛ: “Jagi, a əsi kadi j-əi səsi dɔ ti al, ə awi rɔ njé gati nɛ ti indogi yasi.” ¹⁰ Ə loki mbə je mi lo ndogɔ yibi lambi ti ningə, nje taa dɔne re tɛɛ. Njé ki isi dɔ njade ti, uri sie kəy taa-naa ti, adi uti ta kəy dɔde ti. ¹¹ Go ti gogi ɓəy taa njé ki nungɔ ka kin ɔi nɔ rai yade, əli əi nɛ: “Bəbe, Bəbe, itɛɛ ta kəy adi-je!” ¹² Nɔ nje taa dɔne ilə-de ti ə nɛ: “Təkɔ rɔjeti, adi m-əl səsi, m-gər səsi al.” ¹³ Lo kin ti, Jəju ilə dɔ ti ə nɛ: «E be ə, maji kadi isi dɔ njasi ti, tado igəri dɔ ndəe ə se dɔ kade al.

Kuji ta dɔ njé kilə je ti ki mitə (Lk 19.12-27)

¹⁴ «Ta ki dɔ Kɔɓe ti lə Luwə to tɔ ta lə dingəm ki isi aw mba ə ɓa njé kilə je ləne ladi-de nɛ kingə ləne kin be. ¹⁵ Adi dəw kare saki la mi, adi ki nungɔ saki la joo, ningə adi ki nungɔ ɓəy saki la kare to. Adi dəw ki ra ki go tɔge ti, ɓa ɔti aw mba. ¹⁶ Be ə, nje kilə ki ingə saki la mi, aw ra-n gati, ingə saki la mi dɔ ti. ¹⁷ Be tɔ ə, e ki ingə joo, ra, ingə joo dɔ ti. ¹⁸ Nə e ki ingə saki la kare, aw ur ɓe, dibi la ti ki ɓae ade ka kin.

¹⁹ «NGata ningə, dɔkagilo ngay go ti, ɓa njé kilə je ka kin ɔi nɔ re. Loki re ɓa, dɔji-de kadi ɔji kandi kilə je lade ki rai nɔne ti kadi n-oo. ²⁰ Lo kin ti, e ki ingə saki la mi ka kin, re nɔ ɓane ti ki saki la ki rangi mi dɔ ti, ningə əl-e ə nɛ: “Bam, saki la ki mi ki adi-m ka, yə m-ra be m-ingə mi dɔ ti kin.” ²¹ Ə Bae əl-e ə nɛ: “Maji ngay, ɔ nje kilə ki maji ki a dana. Təkɔ a-n dana me nɛ ti ki ndəy be ka kin ə, m-a m-ində-i dɔ nɛ je ti ki ngay tɔ. Ire, ira səm rɔnəl.” ²² E ki ingə saki la joo ka kin, re nɔ ɓane ti ki saki la ki rangi joo dɔ ti ningə əl-e ə nɛ: “Bam, saki la ki joo ki adi-m ka, yə m-ra be m-ingə joo dɔ ti kin.” ²³ Ə Bae əl-e ə nɛ: “Maji ngay, ɔ nje kilə ki maji ki a dana. Ningə təkɔ a-n dana me nɛ ti ki ndəy be ka kin ə, m-a m-ində-i dɔ nɛ je ti ki ngay tɔ. Ire, ira səm rɔnəl.” ²⁴ Ta təl tae ti, e ki ingə saki la kare ka kin, re nɔ ɓane ti əl-e ə nɛ: “Bam, m-gər kadi ɔ dəw ki nga ngay: lo ki idibi nɛ ti al ka itəti nim, lo ki inaji nɛ ti al ka ɔy nim. ²⁵ Nɛ kin ə m-ɓəl, adi m-aw m-ɓəyɔ la ki adi-m ka kin nangɔ. Ningə ki ɓasine kin, nɛ ləi ə to kin.” ²⁶ Lo kin ti, ɓae əl-e ə nɛ: “I nje kilə ki majal, ɔ nje dabi! I igər maji kadi lo ki m-dibi nɛ ti al ka m-təti nim, lo

✧ 24:38 Kilə ngirə nɛ je 6.9-7.6 ✧ 24:39 Kilə ngirə nɛ je 7.7-24

ki m-naji ne ti al ka m-oy nim. ²⁷ NGA e re be kin ba, re a inda la lam ro njé ngam la je ti, e taki m-tal kin ba, re m-a m-taa ki mane do ti. ²⁸ Itai saki la ki kare ki jie ti kin adi e ki aw ki saki la dogi kin. ²⁹ Tado daw ki aw ki ne jine ti, a adi-e do ti kadi to-e mbar mbar, na daw ki ne lie goto, e ki ndikiri wa ki aw-n kin ka a taai jie ti wa bay. ³⁰ Ninga e ki e nje kilá ki ndae goto, ilai-e taga lo ki ndul ti ki kadi a no ti je, a nga ngangine ti je.”

Ta ki gangi ki dabay ti

³¹ Jaju al bay e na: «Loki mi *NGon daw m-a m-re me togi ti ki eti bal, ki malayka je poti gom ti kin ba, m-a m-isi do kimbær ngar ti lam me toba ti. ³² Ninga gin be je ki dangi dangi a kawinaa ki nom ti. M-a m-or kam dije naa ti taki nje ne kul je a or-n kam bati je ki biye je naa ti kin be. ³³ M-inda bati je do ji kom ti, e m-a m-inda biye je do ji galm ti to. ³⁴ Lo kin ti, ngar a al njé ki do ji kone ti e na: “Irae, sai ki Bai inda jine dasi ti kin, e itai koqe ki Luwa inda doe naa ti mbata ti lési lo kilá ngira dora ki donangi ti nu kin. ³⁵ MBata bo ra-m e adi-mi ne m-uso; kindá ra-m e adi-mi man m-ay; mi mba e uwai-mi ki rosi ti; ³⁶ m-a ki rom kare e adi-mi kibi m-ilá rom ti; rom to-m e irai sam; m-to dangay ti e irai oi-mi.” ³⁷ NGA e njé ra go ndu Luwa ti a ilai-e ti ai na: “Babe, kadi ban ti e j-o-i bo ra-i e j-adi ne uso e? Kinda ra-i e j-adi man ay e? ³⁸ I mba e j-uwai ki roje ti e? A ki roi kare e j-adi kibi ilá roi ti e? ³⁹ Roi to-i e ji ra sai e? Ito dangay ti e ji re j-o-i e?” ⁴⁰ E ngar al njé ra go ti je e na: “Taki rojeti, adi m-al sasi, dokagilo je poti ki irai ne je kin ki ki du ngay dan ngakom je ti ki oi-de kam ba, e mi e irai sam.”

⁴¹ «Ninga go ti, ngar a al njé ki ai do ji galne ti e na: “Eti say ko rom ti, sai dije ki ndal e dasi ti! Awi me por ti ki gine a gangi al, ki Luwa inda doe dana mbata ti la su ai ki malayka je lane kin. ⁴² MBata bo ra-m, e adi-mi ne m-uso al; kindá ra-m, e adi-mi man m-ay al; ⁴³ mi mba e uwai-mi ki rosi ti al; m-a ki rom kare e adi-mi kibi m-ilá rom ti al; rom to-m e irai sam al; m-to dangay ti e irai oi-mi al.” ⁴⁴ Ba ai je ka a ilai-e ti ai na: “NGA Babe, kadi ban ti e j-o-i bo ra-i e j-adi ne uso al, e se kindá ra-i e j-adi man ay al e? I mba, e se a ki roi kare, e se roi to-i, e se ito dangay ti e ji mbati ra sai e?” ⁴⁵ E ngar a ila-de ti e na: “Taki rojeti, adi m-al sasi, dokagilo je poti ki irai ne je kin ki ki du ngay dan ngakom je ti ki oi-de kam, al ba, mi ka irai sam al jagi to.” ⁴⁶ Lo kin ti, njé ra go ti al, a awi lo ko ti ki gine a gangi al, e njé ra go ndu Luwa ti je a awi lo kaji ti ki biti ki no ti.”»

26

Kinda do ta naa ti mba tal Jaju
(Mk 14.1-2; Lk 22.1-2; Jq 11.45-53)

✧ 25:46 Daniyel 12.2 ✧ 26:15 Jakari 11.12

¹ Loki Jaju tol ta ne ndo je lane ba, al njé ndo je lane e na: ² «Igarí kadi ndo joo par e, ndo ra nay Paki a asi, kadi dije a ilai-mi *NGon daw ji dije ti kadi a bai-mi kagi-dasi ti.»

³ Lo kin ti noo, njé kun do njé kijá ne masi kadi-kare je, ki ngatogi je la *Jipi je, kawinaa nati lo ti la Kayipi ki e ki boy la njé kijá ne masi kadi-kare je. ⁴ Ninga indai ndude naa ti kadi n-uwai Jaju gidí ngay n-tali-e. ⁵ Ba aili-naa ai na: «Adi j-uwai-e ndo ra nay ti al, na to j-ji j-osi me wongi ti la dije.»

Dane madi ur yibi ki eti maji do Jaju ti
(Mk 14.3-9; Jq 12.1-8)

⁶ Jaju e me be ti ki Batani, me kay ti la Simo ki kate e nje banji, ⁷ ninga dane madi re ro Jaju ti ki ku mbal ki bari-e albatir ki yibi ki eti maji rosi. E yibi ki gate e ngay. Ninga loki Jaju isi uso ne ba, ur yibi ka kin do Jaju ti. ⁸ E loki njé ndo je ooi ne kin be ba, nal-de al, adi ali ai na: «Kam tuji yibi kin ko be e ri e? ⁹ Asi kadi daw iyá taa-n la ki ngay e un ra-n ki njé ndoo je!» ¹⁰ Jaju oo ta ki isi ali be ba, al-de e na: «Mba ri e isi njibaí dane kin e? Ne ki ra dom ti kin e kilá ki maji.» ¹¹ Njé ndoo je kam, isi sasi ne ki ndo je poti, na mi m-a m-isi sasi ki no ti al. ¹² Yibi ki eti maji ki ur dom ti kin, ur ra-n go darom ki a aw bada. ¹³ Ninga adi m-al sasi ta ki rojeti: lo je poti donangi ti ne, ki dije a ilai mbe Poy Ta ki Maji kin titi, a ori poy ne ki dane ra kin kadi mede ole-n doe ti.

Judasi un do Jaju
(Mk 14.10-11; Lk 22.3-6)

¹⁴ Daw kare ki mbo njé ndo je ti la Jaju ki dogi gide joo, ki toe na Judasi Isikariyoti aw inga njé kun do njé kijá ne masi kadi-kare je, ¹⁵ al-de e na: «Kin e m-ilá Jaju jisi ti e a adi-mi ri e?» Ba ai je tidai la silá kuti mitá adi-e. ¹⁶ Ha ngire loe ti kin noo, Judasi isi sangi dokagilo ki to kadi ila-n Jaju jide ti.

Jaju uso ne Paki ki njé ndo je lane
(Mk 14.12-16; Lk 22.7-13)

¹⁷ Ndo ki dasay la ra nay kuso mapa ki am ode al, njé ndo je la Jaju rai daji-e ai na: «Lo ki ra be e indigi kadi j-aw ji ra ne kuso Paki titi j-adi e?» ¹⁸ E Jaju al-de e na: «Kam me be bo ti kam, be la daw ki be, e ali-e ai na: “Nje ndo dije e na: «Dokagilo lam e basi, ninga e be lai e m-a m-ra paki ti ki njé ndo je lam.»” ¹⁹ *Njé ndo je awi rai taki Jaju al-n-de, adi rai ne kuso Paki.»

Jaju al taki nje ndo kare a un dane

²⁰ Loki kadi ur, Jaju isi ta ne kuso ti ki njé ndo je lane ki dogi gide e joo. ²¹ Loki isi usoi ne, Jaju al-de e na: «Taki rojeti, adi m-al sasi, daw kare dansi ti ne a ila-m ji dije ti.» ²² Lo kin ti, me njé ndo je tasi-de, adi daji ta Jaju kare kare ai na: «E mi be, Babe?» ²³ E Jaju ila-de ti e na: «Daw ki ila jine sam naa ti me ka ti kin e, daw e ila-m ji dije ti. ²⁴ Mi *NGon daw

m-a m-oy tæki ndangi me makitibi ti læ Luwæ, n-æ kam-to-ndoo e læ dæw ki a ila-m mi NGON dæw ji dije ti. Dæwe kin, koje al wa ka e soti ngay⁴³.» ²⁵ Judasi ki a ila Jaju ji dije ti ka kin, dæji Jaju æ næ: «E mi 6e, Nje ndo dije?» Æ Jaju ile ti æ næ: «Tæj tai ti.»

Næ kuso læ Babe

(Mk 14.22-25; Lk 22.14-20; 1Kor 11.23-25)

²⁶ Loki isi ta næ kuso ti, Jaju un mapa, ra oyo Luwæ dæ ti, uwæ tæti naa ti, tæl-n adi njé ndo je, ningæ æl-de æ næ: «Itaai usoi, e kin e daræm.» ²⁷ Go mapa ti, Jaju un kœpi kasi kandi nju, ra oyo Luwæ dæ ti, ningæ tæl-n adi njé ndo je æ næ: «Itaai, ayj-naa pæti. ²⁸ E kin e masim, masi kun mindi ki sigi ki a ay mbata kosi dije, mba kiyæ go majal je læde kœ. ²⁹ Ningæ adi m-æl sæsi, m-a m-ay kasi kandi nju ki rangi al, biti kadi m-a m-ay sæsi ki sigi me bœkœ ti læ Bai.»

Jaju æl taki Piyær a naji ta gar-ne

(Mk 14.27-31; Lk 22.31-34; Jq 13.36-38)

³⁰ Loki osi pa kilæ tœji dœ Luwæ ti gine gangi⁴⁹, tæji awi dœ mbal kagi bini je ti. ³¹ Ningæ Jaju æl njé ndo je læne æ næ: «Kondo ne wa kin, a imbati-mi pæti, tadœ ndangi me makitibi ti læ Luwæ æl næ: "M-a m-tœl 6a bati je, ningæ kosi bati je a sanæi-naa ki lo lo⁴⁹." ³² Næ loki m-a m-ji lo koy ti, m-a m-aw kate nœsi ti, tæ ngæm sæsi Galile ti.» ³³ Lo kin ti, Piyær un ta æl Jaju æ næ: «Re dije pæti æ iyæi-mi kœ ka, mi m-a m-iyæi kœ al jagi.» ³⁴ Æ Jaju tæl æl-e æ næ: «Tæki rojeti, adi m-æli, me kondo ti ne wa kin, kate bœy taa kadi kunæ kinjæ nœ, a naji ta nja mitæ æ næ igar-m al.» ³⁵ Næ Piyær æl-e æ næ: «Re e-n koy ka m-a m-oy sæi, 6i m-a naji ta gæri, al ratata.» Ningæ ndœgi njé ndo je pæti æli ko ta wa ki Piyær æl ka kin tœ.

Jaju æl ta ki Luwæ Jætisæmane ti

(Mk 14.32-42; Lk 22.39-46)

³⁶ Go ti, Jaju æi ki njé ndo je læne œti ræi lo ti madi ki bari-e næ Jætisæmane. Jaju æl-de æ næ: «Isi lo kin ti ne be ingæmi-mi, dœkagilo ti ki m-a m-aw nu kadi m-æl ta ki Luwæ.» ³⁷ Jaju adi Piyær æi ki ngan læ Jæbæde ki joo awi sie. Lo kin ti, me-kœ ki 6æl ki me ndil ti ilæ ngiræ ra Jaju, ³⁸ adi æl-de æ næ: «Me-kœ rosi mem rosi ki asi koy. Isi lo kin ne be, isi sæm kæm 6i itoi 6i al.» ³⁹ Jaju œti ki kate ndæy ningæ, osi ki ta kæmne nangi, æl ta Luwæ æ næ: «Bai, re to ban æ, œsi kœ kin adi dæ ngærangi rœm ti! Næ ke æ kadi e ki go ndigi ti læm al, næ ki go ndigi ti læi yo taa.» ⁴⁰ Jaju tæl re rœ njé ndo je ti ningæ ingæ-de, isi toi 6i, adi æl Piyær æ næ: «Kin ka asi kadi isi sæm kæm dœ kadi ki kare be al biti a? ⁴¹ Isi kæm ba, æli ta ki Luwæ, kadi osi me nœ na ti al. Ndil ndigi ra nœ ki maji, næ darœ æ ki tœ.» ⁴² Tæl ær ndæne sade ki kœ joo, 6a æl ta ki Luwæ æ næ: «Bai, kin æ re kœ kin, sæbi kadi m-ingæ 6i

lo kœse ngærangi rœm ti goto 6a, kadi ira ndigi læi.» ⁴³ Loki tæl re rœ njé ndo je ti ningæ, ingæ-de isi toi 6i bœy, kæmde œy diriri. ⁴⁴ Jaju iyæ-de æ tæl ær ndæne bœy, æl ta ki Luwæ ki kœ mitæ, un go mindine ki kate ka kin bœy. ⁴⁵ Go ti, tæl re rœde ti æl-de æ næ: «Itœi ta 6i ti ne, isi ori kœæ bœy a? Dœ kadi kilæ-m mi *NGon dæw ji njé ra majal je ti asi ngata. ⁴⁶ Jj taai adi j-awi, nje kilæ-m ji dije ti æ re am!»

Kuwæ Jaju

(Mk 14.43-52; Lk 22.47-53; Jq 18.3-12)

⁴⁷ Loki ta nay ki ta Jaju ti ba bœy ningæ, Judasi, ki e ki kare dan njé ndo je ti ki dœgi gide e joo isi re. Re ki kosi dije ngay gone ti. Dije ki njé kuwæ kiyæ kasigar je, njé kuwæ gœl jide ti je. Kosi je kin, e njé kun dœ njé kijæ nœ mæsi kadi-kare je, ki ngatœgi je læ *Jipi je æ ilæi-de. ⁴⁸ Judasi ki nje kun dœ Jaju, æl-de nœ ki n-a n-ra kadi tæ gæri Jaju æ næ: «Dæw ki m-a m-uwæ rœm ti rututu kin 6a, e darœ æ wa æn æ, uwæi-e.» ⁴⁹ E be æ, re tæj taa par æ, sæbi Jaju æl-e æ næ: «M-uwæ ji, Nje ndo dije!» Ningæ, uwe rututu ki rœne ti. ⁵⁰ Æ Jaju æl-e æ næ: «Madim, ira nœ ki ire kadi ira.» Ba loe ti nœœ, dije indæi jide dœ Jaju ti uwæi-e. ⁵¹ Ningæ yæ, ki kare dan njé ki æi naa ti ki Jaju, indæi jine dœ kiyæ kasigar læne, ær tigæ-n paja læ ki bo læ njé kijæ nœ mæsi kadi-kare je, 6a tigæ mbie lati gangi. ⁵² Næ Jaju æl-e æ næ: «Ila kiyæ kasigar læi toe ti gogi, mbata dije ki njé rœ ki kiyæ kasigar a tuji-de ki kiyæ kasigar tœ. ⁵³ Se o kadi m-asi kadi m-dæji tœgi Bai, æ a ilæ ki kosi malayka je dibi kuti bay bay kadi ræi rœ læm al wa? ⁵⁴ Næ kin æ re e be æ, lo kadi makitibi læ Luwæ ki æl æ nœ nœ je a rai nœ be kin tœl ta nœ goto.»

⁵⁵ Go ti, Jaju æl kosi je æ næ: «To tæ nœ ki mi nje bœgi, æ iræi ki kiyæ kasigar je, ki gœl je taa kadi uwæi-mi be? NDœ je pæti, mi sæsi naa ti gin kœy ti læ Luwæ, m-ndo dije nœ, ka uwæi-mi al. ⁵⁶ Næ nœ je kin pæti rai nœ be 6one mba kadi ta læ njé kæl ta ki ta Luwæ ti ki ndangi, tœli tade.» Lo kin ti, njé ndo je lie pæti ayj-naa æ iyæi-e.

Jaju a nœ njé gangi ta je ti læ Jipi je

(Mk 14.53-65; Lk 22.54-55, 63-71; Jq 18.12-18)

⁵⁷ Njé kuwæ Jaju je, awi sie nœ ki bo ti læ njé kijæ nœ mæsi kadi-kare je ki tœe nœ Kayipi. E lo ki njé ndo ndu-kun je, ki ngatœgi je læ *Jipi je kawinaa ti. ⁵⁸ Piyær æ yœ adi ndæe ngal, 6a njiyæ-n go Jaju ti, ndæy, ndæy, biti re ur-n gode ti, nati lo ti læ ki bo læ njé kijæ nœ mæsi kadi-kare je ka kin. Re isi naa ti ki paja je kadi n-oo se ne kin a tœl tane ban wa.

⁵⁹ Njé kun dœ njé kijæ nœ mæsi kadi-kare je, ki njé gangi ta je læ Jipi je ba pæti, sangi ræbi kadi n-ingæi dije ki njé tæti ta ki ngom dœ Jaju ti, kadi n-gangii ta koy dœe ti, ⁶⁰ næ ingæi-de al. Dije ngay ki njé tæti ta ræi æli ta ki ngom dœe ti

kin ka, asi-naa ti al. Ta tɔl tae ti, dije joo rɔi əli əi nɔ: ⁶¹ «Dingam kin əl ə nɔ: “M-asi kadi m-tuji kəy lə Luwə kɔ, ə m-təl m-ində gogi me ndɔ ti ki mita.”» ⁶² Ə ki bo lə njé kijə nɛ məsi kadi-kare je j̄ taa əl Jəju ə nɔ: «Ta madi ki kadi əl dɔ ta ti ki dije a əli dɔi ti kam goto a?» ⁶³ Nə Jəju a tane mbə. Ə ki bo lə njé kijə nɛ məsi kadi-kare je əl Jəju ə nɔ: «Ki tɔ Luwə ki nje kisi kəm ba, m-dəji kadi-əl-je se j̄, ə j̄ Kirisi ki Luwə mbəte, ki e NGon lə Luwə wa?» ⁶⁴ Ə Jəju əl-e ə nɔ: «Tɛɛ tai ti! NGA ningə m-əl səsi taga wangi m-əd̄ oi tək̄i kaw ki kate nɔɔ, a oi-mi *NGon dɔw m-isi dɔ j̄ ki kɔ Luwə ti ki nje tɔgi, m-a m-j̄ dɔrɔ ti m-re me kil ndi ti?» ⁶⁵ Lo kin ti, ki bo lə njé kijə nɛ məsi kadi-kare je til kibi je ki rone ti, ɓa əl ə nɔ: «Əl ta ki mal dɔ Luwə ti. E kin, j̄ sangi kadi dɔw madi ki rangi taa əl ta dɔe ti ɓay a? Səi je wa oi ndue ki əl-n ta ki mal dɔ Luwə ti adi oi ki mbisi ne. ⁶⁶ Ta ləsi ki dɔe ti e ri ə?» Ba dije ilai-e ti əi nɔ: «E dɔw ki sɔbi koy.» ⁶⁷ Ningə tibi man tade kəme ti je, ɓari jide əsi-e-n je. Taa njé ki nɔ je tindəi mbəe je tɔ, ⁶⁸ ɓa əli-e əi nɔ: «Je ɓa, j̄ dəji, j̄ Kirisi ki Luwə mbəte, kadi ira nje ndɔ ndil, ə iɓa tɔ dɔw ki indəi adi j-o.»

Piyər naji ta gər Jəju
(Mk 14.66-72; Lk 22.56-62; Jq 18.15-18, 25-27)

⁶⁹ Loki Piyər isi nangi ta mbalo ti, tagane ningə, dənə kare ki dan dənə je ti ki njé ra kilə me kəy ti lə ki bo lə njé kijə nɛ məsi kadi-kare je re rɔ Piyər ti əl-e ə nɔ: «j̄ ka, j̄ ki Jəju, dingəm ki Galile ti kin tɔ.» ⁷⁰ Nə Piyər naji ta kəm dije pəti ə nɔ: «Jagi, m-gər me ta ləi ki ige kəl kin al.» ⁷¹ Go ti, Piyər əti isi aw ki ta ndogi ti be, ningə dənə ki rangi kare, ki nje ra kilə me kəy ti lə ki bo lə njé kijə nɛ məsi kadi-kare je oo-e, ɓa əl njé ki ai loe ti nɔɔ ə nɔ: «Dɔw kam e ki Jəju ki Najarəti ti tɔ.» ⁷² Ə nja kare ɓay Piyər naji ə nɔ: «Jagi, tək̄i rojeti, m-gər dingəm kin al!» ⁷³ Ba njaba go ti ə, dije ki ai səde nɔɔ, əti ki rɔ Piyər ti əli əi nɔ: «Tək̄i rojeti, j̄ ka, j̄ ki kare dan dije ti lie tɔ, taa ndui ki isi əl-n ta wa kin ka tɔji kadi j̄ dɔw lie.» ⁷⁴ Ə lo kin ti, Piyər ibi rone ki ta ki nɔɔ ngay ə nɔ: «M-ibi rəm kadi Luwə ra səm nɛ ki nɔɔ, re m-əl ta ki ngom. M-gər dingəm kin al.» Ba ta naa ti nɔɔ, kunə kinjə nɔ. ⁷⁵ NGA ningə me Piyər olə dɔ ta ti ki Jəju əl-e ə nɔ: «Kəte taa kadi kunə kinjə nɔ, a naji ta nja mitə ə nɔ igər-m al,» ka kin, adi Piyər ində lo tɛɛ taga, nɔ ki man kəmne.

27

Awi ki Jəju nɔ Pilati ti ki e nje kɔɓe
(Mk 15.1-2, 11-14; Lk 23.1-5; Jq 18.28-38)

¹ Loki lo ti, njé kun dɔ njé kijə nɛ məsi kadi-kare je pəti, ki ngatɔgi je lə *Jipi je, ingəi-naa, uni ndude kadi n-təli Jəju. ² Be ə, dɔɔi Jəju,

awi sie iləi-e j̄i *Pilati ti, dɔw ki Rom ti ki e nje kɔɓe dɔnngay Jude ti.

Koy Judasi
(Kɔnj̄k 1.8-9)

³ Loki Judasi ki nje kun dɔ Jəju kadi-de oo kadi gangi ta koy dɔ Jəju ti ɓa, me uwe ki ta adi təl ki la ki silə kuti mitə aw-n adi njé kun dɔ njé kijə nɛ məsi kadi-kare je, ki ngatɔgi je lə *Jipi je, ka kin, ⁴ ningə əl-de ə nɔ: «M-ra majal, m-un dɔ dɔw ki ra nje madi al.» Ə əi je əli-e əi nɔ: «Ta kare ki usi-je ti nɔɔ goto. E kin e ta ləi j̄.» ⁵ Lo kin ti nɔɔ, Judasi əti ilə la ki adie ka kin me kəy ti lə Luwə, ə aw ilə kilə. ⁶ Njé kun dɔ njé kijə nɛ məsi kadi-kare je əyi la ka kin ningə əli əi nɔ: «E go rəbe ti al kadi j̄ ɓuki la kin dɔ madi te ki me kəy ti lə Luwə, tado e la məsi.» ⁷ Be ə, go ndude ti ki osi go-naa ti, uni la ka kin ndogi lo ndɔr lə nje kibə ngoo, rai ta lo dibi mba je. ⁸ E mbata kin ə, biti ɓone ka isi ɓari lo ka kin «lo məsi». ⁹ Lo kin ti, ta ki nje kəl ta ki ta Luwə ti Jarəm̄i əl ə nɔ: «Taa silə kuti mitə ba par tə la ki ngan *Isirayal je əji dɔe ti. ¹⁰ Adi la kin ndogi lo lə nje kibə ngoo, tək̄i ɓaɓe əl-m.»

Jəju a nɔ ngar Pilati ti
(Mk 15.2-5, 11-14; Lk 23.1-5; Jq 18.28-38)

¹¹ Jəju a nɔ nje kɔɓe, *Pilati ti, ə nje kɔɓe dəje ə nɔ: «j̄ ngar lə *Jipi je a?» Ə Jəju əl-e ə nɔ: «E ta ki tɛɛ tai ti.» ¹² Me ta je ti lə njé kun dɔ njé kijə nɛ məsi kadi-kare je ki ngatɔgi je ki isi tati dɔ Jəju ti kin, Jəju tɛɛ tane ilə-de ti al. ¹³ Ə nɔɔ be, Pilati əl Jəju ə nɔ: «O ta je pəti ki dije a indəi dɔi ti kam al a?» ¹⁴ Ka Jəju tɛɛ tane ile ti al, adi ndoje ngay.

Dije gangi ta koy dɔ Jəju ti
(Mk 15.6-14; Lk 23.13-23; Jq 18.39-40)

¹⁵ Dɔ ɓal je pəti, lo ra nay Paki ti, nje kɔɓe a ɔr dangay kare ile taa, adi e dɔw ki kosi je dəji-e kadi ɔr-e dangay ti. ¹⁶ Ningə dɔkagiloe ti kin, dangay madi kare ki dije əli ta lie ngay ki tɔe nɔ Barabasi e nɔɔ. ¹⁷ *Pilati dəji kosi je ki kaw-i-naa nɔɔ ə nɔ: «Nə ə igei kadi m-iyɛ taa m-adi səsi ə? Jəju Barabasi ə se Jəju ki e *Dɔw ki Luwə mbəte ə?» ¹⁸ Pilati dəji ta kin be mbata gər maji kadi e ni ə ra-de dɔ Jəju ti ə iləi-e jine ti. ¹⁹ Loki Pilati isi lo gangi ta ti, nee adi əli-e ə nɔ: «Ində rɔi me ta ti lə dɔw ki dana kam al, tado kondɔ ne m-ingə kɔ ngay me ni ti mbata lie.»

²⁰ Njé kun dɔ njé kijə nɛ məsi kadi-kare je, ki ngatɔgi je lə *Jipi je suləi kosi je adi dəji Pilati kadi ɔr Barabasi adi-de ə tɔl Jəju kɔ. ²¹ Nje kɔɓe təl un ta dəji-de ə nɔ: «Nə dan dije ti ki joo kin ə igei kadi m-ɔr-e dangay ti m-adi səsi ə?» Ba iləi-e ti əi nɔ: «Barabasi!» ²² Ə Pilati, dəji-de ə nɔ: «NGa ri ə kadi m-ra ki Jəju ki ɓari-e Dɔw ki Luwə mbəte ə?» Ba pəti əli əi nɔ: «E ɓa, sɔbi be kagi-dəsi ti!» ²³ Ə Pilati tɔl dəji-de ə nɔ: «E ri ki majal ə ra ə?» Nə uni ndude ki

taa ngay ɔay əli əi nə: «Sɔbi ɔe kagi-dəsi ti!»
 24 Loki Pilati oo kadi nə madi ki kadi n-a n-ra
 goto, taa dije isi rai adi nga ki dɔ made ti ɔay,
 un man togi-n jine ta kəm kosi je ti, ningə əl-
 de ə nə: «Ta məsi dəw ki dana kam e dɔm ti
 al. E ta ləsi?» 25 Ningə dije pəti iləi-e ti əi nə:
 «Kadi ta məse e dɔje ti ki dɔ nga ləje je ti!» 26 Be
 ə, Pilati ɔr Barabasi adi-de, nga ningə Jəju taa
 adi indəi-e ki ndəy kabilay, ɔa ile ji asigar je ti
 kadi ɔai-e kagi-dəsi ti.

Asigar je ibai Jəju kogii

(Mk 15.16-20; Lk 23.11; Jə 19.2-3)

27 Asigar je lə *Pilati awi ki Jəju me lo ti
 ki boy ki Pilati isi ti wa kin, lo ti ki ɔari-e
 pirətuwar, ningə kawii ningə asigar je pəti ki
 dɔe ti. 28 MBa kadi tə ibəi-e kogii, ɔri kibi lie,
 ə ilai kibi ngal ki kər rɔe ti. 29 Oji jɔgi kon ilai
 dɔe ti, ə ilai gakira ji kɔe ti tɔ, ɔa ɔsi məkəsəde
 nangi nɔe ti ə mbəi sie əi nə: «Lapiriya ngar lə
 *Jipi je!» 30 Tibi man tade dɔe ti, taai gakira
 jie ti, indai dɔe. 31 Loki ibəi-e kogii asi-de
 ningə, ɔri kibi ngal ki kər ka kin rɔe ti kɔ, ə
 tali ilai kibi je lie wa rɔe ti gogi, ɔa awi sie kadi
 ɔai-e kagi-dəsi ti.

Bəi Jəju kagi-dəsi ti

(Mk 15.21-32; Lk 23.26-43; Jə 19.17-27)

32 Loki asigar je isi tɔeji me ɔe bo ti ki taga
 ningə, ingəi dingəm kare ki Sirən ti, ki tɔe nə
 Simɔ. Uwəi-e, indai tɔgi dɔe ti adi oti kagi-dəsi
 lə Jəju. 33 Awi tɔeji lo madi ti kare to nɔɔ, ɔari-
 e nə Golgota, ki kər me nə: «Lo ki to tə ka dɔ
 dəw be.» 34 Adi-e kasi kandi nju ki bui naa ti
 ki nɔe ki ati kadi Jəju ay, ə loki ɔdi tane ti ɔa,
 mbati kay. 35 Asigar je ka kin ɔai Jəju kagi-
 dəsi ti, ningə tigəi kir (mbare) dɔ kibi je ti lie,
 ləbi-naa». 36 Go ti, tali isi nɔɔ, isi ngəmi tae.

37 NDangi me bati, nɔe ki ra ə n-ɔai-e-n kagi-
 dəsi ti, indai dɔe ti taa əi nə: «Dəw kam e Jəju,
 ngar lə *Jipi je.» 38 Loe ti nɔɔ, ɔai njé ɔogi je
 joo kagi-dəsi ti. Ki kare dɔ ji kɔe ti ə ki nungi
 dɔ ji gəle ti tɔ». 39 Dije ki nje də rəbə, tigəi dɔde,
 ningə taji-e, 40 əi nə: «Ji ki nje tuji kəy lə Luwə,
 ə təl ra e ki rangi me ndɔ ti ki mitə ka kin, re
 j NGon lə Luwə ə, aji rəi j wa, ə j taa dɔ kagi-
 dəsi ti ur nangi adi j-o!» 41 Be tɔ ə, njé kun dɔ
 njé kijə nɔe məsi kadi-kare je, ki njé ndo ndu-
 kun je, ki ngatɔgi je lə Jipi je ibəi Jəju kogii əi
 nə: 42 «Aji dije ki rangi, nə e wa asi kajri rone
 al! NGar lə *Isirayal je ka kam, kaje ə wa ki j-
 a ne kin, kadi j taa dɔ kagi-dəsi ti ur nangi adi
 j-o, ningə j-a j-o ta lie tə ta ki rɔjeti!» 43 Uwə kul
 Luwə ən ə, re Luwə ndige ə, kadi taa-e ile taa
 adi j-o. MBata əl ə nə: «Mi NGon lə Luwə.»
 44 Taa baw kaya je ki ɔai-de kagi-dəsi ti naa ti
 sie ka kin ka taji-e kae ti wa kin to.

Koy Jəju

(Mk 15.33-39; Lk 23.44-49; Jə 19.28-30)

45 Flə ngire kadi ti ki a jam dɔ ɔe ti, lo ndul
 dɔnangi ti ba pəti, biti kadi ki mitə ki lo sɔlo.

46 Dɔ kadi ti ki mitə, Jəju nɔ ki ndune ki bo
 ə nə: «Eli, Eli, lama sabatani?» Kər me nə:
 «Luwə ləm, Luwə ləm, mbari ə iyə-m kɔ ə?»

47 Dije madi dan njé ti ki ai nɔɔ, ooi ndue,
 ningə əli əi nə: «Oi dəw ka yə ə ɔar Eli!»

48 Ningə kalangi ba, dər kare dande ti, ay
 ngədi, un nɔe ki to hom hom, ilə me man
 kandi ndu ti ki masi, ningə ilə ta gakira ti adi
 Jəju kadi ay. 49 Nə ndəge je əli əi nə: «Ingəm
 adi j-o se Eli a re aje wa?» 50 Lo kin ti nɔɔ be,
 Jəju təl nɔ ki ndune ki bo ɔay, ningə kəəe tɔe.

51 Ba go ti, kibi gangi lo ki a me kəy ti lə Luwə,
 til dana joo, j taa nu biti re nangi. Dɔnangi
 yəki, taa mbal je ka taji dana tɔ. 52 Ta dɔ ɔadi
 je tɔeji, adi dije ngay ki adi mede Luwə jii taa
 lo koy ti. 53 Go ti gogi, loki Jəju tɔe lo koy ti ɔa,
 dije ka kin awi me ɔe ti ki Jorijaləm ki e ɔe bo
 ki ay njay. Dije ngay ooi-de ki kəmde. 54 Loki
 ki bo ki dɔ ɔuti asigar je ti ki ɔu əi ki asigar je
 ki njé ngəm Jəju ki əi sie ooi dɔnangi ki yaki,
 ki nɔe ki ra nɔe kin ɔa, ɔəl tɔl-de adi əli əi nə:
 «Təki rɔjeti, dɔw kin e NGon lə Luwə.»

Dibi Jəju

(Mt 27.57-61; Lk 23.50-55; Jə 19.38-42)

55 Dəne je ngay ai nɔɔ, ai say, indai kəmde
 a ooi nɔe je ki isi rai nɔe. Əi dəne je ki uni go
 Jəju Galile ti nu, mba kadi rai sie. 56 Dande ti,
 Mari ki Magidala e nɔɔ nim, Mari ki kɔ Jaki
 əi Jisəpi nim e nɔɔ, taa kɔ ngan lə Jəbədə ka e
 nɔɔ nim tɔ. 57 Loki kadi aw tə ur, dingəm ki
 nje nɔe kingə kare ki Arimate ti, ki tɔe nə Jisəpi
 j nɔɔ re. E ka e dəw ki təl rone nje ndo ti lə
 Jəju tɔ. 58 Jisəpi aw rɔ *Pilati ti daje nin Jəju,
 ə Pilati adi ndune kadi adi-e. 59 Jisəpi un nin
 Jəju, dɔle ki ta kibi ki sigi, 60 ɔa ile me ɔe nin
 ti ki adi uri me mbal ti ɔasine ɔay mbata ləne
 wa, ningə nduguru mbal ki bo ilə ta ti, ə ɔti
 aw. 61 Loe ti kin, Mari ki Magidala əi ki Mari
 ki nungi əi nɔɔ, isi nangi ɔəbi nɔ ɔadi.

Asigar je ngəmi ta ɔadi Jəju

62 Lo ti go ti, ki e ndo ki re go ndo kində
 dɔ nɔe je dana mba ndo taa kəəe ti ɔa, njé kun
 dɔ njé kijə nɔe məsi kadi-kare je awi naa ti ɔe
 lə *Pilati, 63 əi-e əi nə: «Dəw ki bo ləje, meje
 ole dɔ ti təkii ndo ki nje ngom dəwe kin əl,
 dəkagilo ti ki a-n ki dɔne taa ɔay əl ə nə: “NDɔ
 ki kɔ mitə lə ndo koym ɔa, m-a m-j taa lo koy
 ti.” 64 Ə adi ndui adi dije ngəmi dɔ ɔadi biti
 ndo ki kɔ mitə, nə tə njé ndo je lie rəi ɔogi
 nine, ə tali əli əi nə: “Ji lo koy ti.” Lo kin ti, a rai
 kadi ta ngom kin a itə ki kəte ɔay.» 65 Ə Pilati
 əl-de ə nə: «Asigar je ki kadi ngəmi ta lo ə ai
 am, ə awi səde adi ngəmi dɔ ɔadi təkii igei.»
 66 Lo kin ti, awi dɔ ɔadi ti, tiyəi tae, ningə indai
 asigar je kadi ngəmi tae.

28

Jəju j lo koy ti

(Mk 16.1-8; Lk 24.1-11; Jə 20.1-2)

¹ Go ndo taa kəə ti, adi e ndo dimasi ki gin lo, Mari ki Magidala əi ki Mari ki nung; awi kadi n-ooi do badi. ² Lo kin ti noo be, donangi yaki yaki ki əti bəl ngay, tado malayka kare re nduguru mbal ta badi ti ko, ba təl isi do ti. ³ Roe unji tə kadi be, taa kibi ki roe ti nda tə buy be to. ⁴ Loki asigar je ki njé ngəm do badi ooi-e, bəl təl-de adi təli toi tə nin je be. ⁵ Nə malayka un ta əl dāne je ə nə: «Səi, iḃəli al, tado m-gər kadi isi sangi Jəju ki dije bəi-e kagi-dəsi ti. ⁶ E goto ne, i taa lo koy ti tək i e wa əl-n. frəi oi lo ki to ti ə to kare kin. ⁷ Ningə kadi awi law əli njé ndo je lie tək i “i taa dan njé koy je ti, ba aw kadi a nginə səsi Galile ti. Lo kin ə a oi-e ti.” E kin ə e ta ki kadi m-əl səsi.»

⁸ Dāne je əti ta badi ti ki ngodi njade ti, bəl ra-de, nə rōde nəl-de ngay. Awi əri poy nē ki ra nē kin adi njé ndo je lie ooi. ⁹ NDəy ba go ti, Jəju aw ingə-de, əl-de ə nə: «M-uwə jisi!» Ningə əi je əti ki rə Jəju ti, uwəi njəe, əsi məkəsidi nang; nqə ti. ¹⁰ Ə Jəju əl-de ə nə: «iḃəli al; ə awi əli ngakom je kadi awi Galile ti. Lo kin ə a ooi-mi ti.»

Ta je ki teḡ ta asigar je ti

¹¹ Loki dāne je njiyəi do rəbi ti isi awi, asigar je madi ki dan njé ngəm do badi ti, awi me ḃe bo ti, əli njé kun do njé kijə nē məsi kadi-kare je nē je pəti ki ra nē kin adi ooi. ¹² Be ə, njé kun do njé kijə nē məsi kadi-kare je kawī-naa ki ngatəgi je lə *Jipi je, uni ndude. Ba go kun-ndu ti, adi asigar je la ngay, ¹³ ə əli-de əi nə: «Ta ki kadi əli ə to kin: əli əi nə: “Njé ndo je lie ə rəi bəgi nine kondə, loki j-isi ji to ḃi.” ¹⁴ Ə re ta kin osi mbi njé kəḃe ki bo ti ə, je wa j-a gər lo ta ki kadi j-əl-e kadi j-ər-n ta dəsi ti.» ¹⁵ Be ə, asigar je taai la ka kin, ba rai ki go ndu ti ki adi-de. E be ə, ta kə nə njé ndo je bəgi nin Jəju kin, isi njiyə-n dan Jipi je ti bit i ḃone.

Jəju ilə njé ndo je ləne

¹⁶ *Njé ndo je ki dəgi gide kare awi Galile, do mbal ti ki Jəju əl-de kadi awi ti. ¹⁷ Loki awi ə ooi-e ningə, əsi məkəsidi nang; nqə ti, nə ki madi je badi kadi e Jəju. ¹⁸ Ə Jəju əti bəsi ki rōde ti, əl-de ta je kin ə nə: «Luwə adi-m təgi je pəti me dərə ti, ki do donangi ti. ¹⁹ Awi ki rə gin dije ti ki donangi ti ne pəti, itəli-de njé ndo je ti ləm, irai-de batəm me to Baw ti, ki NGon ti, ki NDil Luwə ti^o. ²⁰ Ningə indoi-de kadi ngəmi go nē je pəti ki m-dəji səsi kadi irai. NGA ningə, mi, m-a mi səsi naa ti ki ndo je pəti, bit i dəbəy ndo ti.»

Poy Ta ki Maji la Jaju ki Marki ndangi

Ta ki do Poy ta ti ki Maji la Jaju ki Marki ndangi

Poy Ta ki Maji la Jaju ki Marki ndangi, e ki kare dan Poy Ta je ti ki Maji la Jaju Kirisi ki ndangi so. Adi e Matiye, Marki, Luki, ki Ja. Dande ti ki so kin, Marki e nje ndange ndangi adi goji. Taa, go ndar gine ti ba, toji kadi Marki e ndange a e kate to.

Taki j-o-n tae do ti, e Marki ki ngon la Mari ki noji Barnabasi (Knjk 12.12; 13.5; Kolosi je 4.10) e e nje ndangi Poy Ta ki Maji kin.

Lo kilã ngirã ta ti wa bay, Marki toji Jaju ta «NGon Luwã». Nã Jaju ndigi kadi to kin to lo bayo ti biti kagi-dasi ti bay taa kadi dije gari. A gari taki nje kun do buti asigar je ki bu al-n lo koo ti ki oo Jaju lo koy ti ki oy kin be.

Kate taa kadi Jaju, NGon Luwã re, maji kadi daw madi re noe ti ra rabi lie. E be e Ja Batisi re ra-n rabi la Jaju, ningã ra-e-n batãm to (1.2-11).

Go na ti ki su na Jaju dilã lo ti, go batãm ti ki Ja Batisi ra-e, Jaju ilã ngirã kilã lãne ki taga ta kam dije ti. Lo kin ti, Marki toji tagi koobe ki Jaju aw-n, ki go rabi bar ki bar dije kadi uni goe, ki go rabi ne ndo ki ndo kosi je, ki go rabi ne kaji je ki eti bal, ki nga ki nga nje moy je (1.14-8.30).

Go ti, Marki toji Jaju ki un rabi ki Jorijalam, lo ko ti, ki lo koy ti, ki lo ki lo koy ti (8.31-10.52). Nja mitã, Jaju al nje ndo je lãne ta do koy ti ki n-a n-oy, nã gari me ta lie al. Taa, dakagilo je pãti, al ta sãbi-n done ta «NGon daw», nã dije gari-e al to.

Jaju ur Jorijalam ki kosi-gon, nã ingã ndor ki ro nje kun do jipi je ti, loki tuwã nje ra gati je me kay ti la Luwã ko. Ningã lo kin ti, e ta rabi ki Jaju ingã kadi ndo-n dabay ne ndo nje ndor-e je, ki kosi je, ki nje ndo je lãne (11-13). Bay to, Marki toji ndo ki dabay ti ki joo ki e dabay ndo la Jaju. Me ndo ti ki dabay ti ki joo kin e j-ingã ne kuso ki dabay ti ki Jaju uso ki nje ndo je lãne, ki ta ki al ki Luwã Jãtisãmane ti, ki kuwa ki uwã-e, ki gangi ki gangi ta koy do ti, ki ba ki bai-e kagi-dasi ti, ki kilã ki ilã-i-e be nin ti (14-15).

Go ti, lo tal tae ti, Jaju i lo koy ti ndo ki ko mitã la ndo koye, adi dãne je ki awi do badi ti, ingã be nin to kare. Be e, dãne je ayi-naa kadi awi ori poye nje ndo je lie adi-de ooi (16.1-8).

Ningã se, loki i itidã Poy Ta ki Maji la Jaju Kirisi ki Marki ndangi kin ilã nangi e, igar maji taki Jaju e «NGon Luwã» ki rãjeti wa wa? Se igar taki nje kun do buti asigar je ki bu al-n lo koo ti ki oo Jaju lo koy ti ki oy be to wa?

Ja ki nje ra dije batãm

(Mt 3.1-12; Lk 3.1-18; Ja 1.19-28)

¹ Poy Ta ki Maji ki oji do Jaju Kirisi, ki NGon la Luwã, e kulã ngire to kin. ² NDangi me makitibi ti la nje kal ta ki ta Luwã ti, Ejay, ai na:

«Mi Luwã m-a m-ilã ki nje kaw kilã lãm kate noji ti,

Kadi ra go rabi noji ti.

³ Ndu daw madi ba dilã lo ti e na:

ƒrai go rabi la Bãbe!

ƒrai go rabi lie adi a njururu!»*

⁴ Ja Batisi tee ilã mbe dilã lo ti e na: «ƒyã go rabi njiyãsi je ki majal ko, adi rai sasi batãm, mba kadi Luwã iyã-n go majal je lãsi ko.»

⁵ Dije pãti ki donangi Jude ti ki be bo Jorijalam ti, rã ro Ja ti, tãri ndude do majal je ti lãde, adi Ja ra-de batãm me ba Jurde ti. ⁶ Kibi ki Ja ilã rone ti, e ki ra ki bi jambal, ningã do mene ki nda to. Ne kusoe e gibiri je ki toji je par. ⁷ Ja al kosi dije e na: «Daw madi ki nje tagi ki eti bal, ki itã-m say, a re gom ti noo. E daw ki kilã sa lie ka m-asi kilã dom nangi tuti al. ⁸ Mi, m-ra sai batãm me man ti, nã e, a ra sai batãm, me NDil Luwã ti.»

Ja ra batãm Jaju

(Mt 3.13-17; Lk 3.21-22; Ja 1.29-34)

⁹ Dakagilo e kin, Jaju i Najarãti ti, ki e ngon beko ki Galile ti, re adi Ja ra-e batãm, me ba Jurde ti. ¹⁰ Loka Jaju isi tee me man ti, oo dora tee tane, ningã oo NDil Luwã, risi ta da dum be re isi doe ti. ¹¹ Ningã, ndu ta madi tee dora ti, e na: «ƒi NGONm ki nje ndigi lãm, ki i ne ronãl lãm ki bo ngay.»

¹² Kalangi ba go ti, NDil Luwã oasi Jaju aw sie dilã lo ti. ¹³ Jaju ra ndo dõso dilã lo ti. *Sata re roe ti, na-e. Jaju e naa ti ki da je ki wale, malayka je rai sie.

Jaju la mbe Poy Ta ki Maji Galile ti

(Mk 1.12-17; Lk 4.14-15)

¹⁴ Go kuwã ti ki uwã Jã dangay ti, Jaju aw Galile ti, ilã mbe Poy Ta ki Maji la Luwã e na: ¹⁵ «Dakagilo ki Luwã oji ka re nga, ningã koobe la Luwã ka, e basi rãsi ti to. ƒyã go rabi njiyãsi je ki majal ko, e adi mesi Poy Ta ki Maji.»

Dije ki dõsay ki Jaju bar-de

(Mt 4.18-22; Lk 5.1-11)

¹⁶ NDõ kare, Jaju a da kadi ba bo ti ki Galile ningã, oo Simo ai ki ngokone Andire ki ai nje ndo kanji je, a ilãi bandi me man ti. ¹⁷ Jaju al-de e na: «ƒrai gom ti adi m-ndo sasi, kadi itãli nje ndo dije kadi ingã kaji.» ¹⁸ Kalangi ba, iyã bandi je lãde, e awi uni go Jaju ta nje ndo je lie. ¹⁹ Jaju eti nday kate ningã, oo Jaki ai ki Ja ki ai ngan la Jãbade, isi me to ti, isi rai go bandi je lãde. ²⁰ Kalangi ba, Jaju bar-de, ningã iyãi bawde Jãbade ki nje ra sie kilã je, me to ti, e awi ki Jaju.

* 1:3 Malasi 3.1; Ejay 40.3 * 1:11 Pa je 2.7; Ejay 42.1

Jəju aji dəw ki ndil ki majal ra-e
(Lk 4.31-37)

²¹ Jəju əi ki njé ndo je ləne awi Kapərnayim ti. Jəju ur kəy kaw-naa ti lə *Jipi je, ki ndo taa kəə ləde, ningə ilə ngirə ndo ne. ²² Ne ndo lie, əti dije ki isi ooi dəe 6əl ki dum, mbata ndo ne ki təgi ki ingə rə Luwə ti, 6i ndo ne tə njé ndo ndu-kun je al. ²³ Ningə, dəw madi kare ki ndil ki majal ra-e, isi me kəy kaw-naa ti lade noo, nō ki ndune ki bo ə nā: ²⁴ «Jəju ki Najarəti, ri ə, ige roje ti ə? Ire mba kadi ituji-je a? M-gər-i maji: i ki Kay njay lə Luwə.» ²⁵ Jəju ndangi ndil ki majal ki təgine ə nā: «Uti tai, ə iteə kə rə dingəm ti kam.» ²⁶ Lo kin ti, ndil ki majal, ndaji dingəm rururu, ki təgine, ningə tēē rəe ti ki nō tane ti. ²⁷ Ne kin əti dije 6əl, adi dəji-naa ta dande ti əi nā: «Ri ə ra ne be ə? Oi ne ndo ki sigi, ki aw ki təgine ngay kin! Ningə, ndil je ki majal ka, ilə-de gin təgine ti, adi təli rəde go ndue ti bəy tə.» ²⁸ E be ə, dije sanəi-naa ki təba lə Jəju, dənangi ki Galile ti kalangi ba.

Jəju adi rə nga njé moy je ngay
(Mt 8.14-17; Lk 4.38-41)

²⁹ Loki tēēi kəy kaw-naa ti lə *Jipi je ka kin ningə, Jəju əi ki Jaki nim, Ja nim, awi me kəy ti lə Simo əi ki Andire. ³⁰ Məm Simo ki dāne, rəe p or rigi rigi, adi to nangi. Be ə, loki Jəju ur me kəy ti ningə, kalangi ba, əli-e ta rə to lie. ³¹ Jəju re rəe ti, uwə jie, un-e ki taa, ningə, rəe ki kəte tingə ngay ka kin, təl səl, adi ingə rə nga. Go ti, ra ne kuso adi-de.

³² Loki lo səl, go kadi kur ti, dije rəi ki njé moy je, ki dije pəti ki ndil je ki majal, rai-de, rə Jəju ti. ³³ Dije pəti ki me be bo ti kawinaa ki ta kəy ti, ta kəy ti. ³⁴ Jəju adi rə nga, njé moy je ki dangi dangi, taa tuwə ndil je ki majal dəde ti kə tə. Ningə, adi ta rəbi, ndil je ki majal kadi əli ta al, tadə gəri-e bəti.

Jəju ilə mbə Poy Ta ki Maji Galile ti
(Lk 4.42-44)

³⁵ Ta gin lo ti, loki lo tijə al bəy, Jəju i taa, tēē me kəy ti aw dilə lo ti, ningə loe ti noo, ilə ngirə kəl ta Bawne. ³⁶ Simo əi ki ndəgi dije ki əi sie, awi sangi Jəju. ³⁷ Loki ingəi-e ningə, əli-e əi nā: «Dije pəti a sangi-ni.» ³⁸ Ə Jəju əl-de ə nā: «Adi j-awi ngan be je ti, ki kadi ti kin ngata, tadə, səbi kadi m-ilə mbə Poy Ta ki Maji nu to. MBata, m-re kadi m-ra kilə kin.» ³⁹ E be ə, Jəju njiyə dənangi Galile ti ba pəti, ilə mbə Poy Ta ki Maji me kəy kaw-naa je ti lə *Jipi je, ningə tuwə ndil je ki majal tə.

Jəju nga nje banji
(Mt 8.1-4; Lk 5.12-16)

⁴⁰ Nje banji əti re rə Jəju ti, əsi makəsine nangi nōe ti, ningə nō dəe ti ə nā: «Re indigi ə, a adi banji ləm ur, kadi rəm ay njay.» ⁴¹ Jəju

oo kəm-to-ndoo lie, adi ilə jine əde-n, ningə, əl-e ə nā: «M-ndigi, ə kadi banji lai ur, adi rəi ay njay.» ⁴² Ta naa ti noo banji lie ur, adi rəe nga. ⁴³ Ningə kəte bəy taa kadi Jəju iyə adi aw, ndaje ki təgine ngay, ⁴⁴ ə əl-e ə nā: «Onoi kadi al tae dəw madi, ə aw əji rəi nje kija ne məsi kadi-kare, ningə adi kadi-kare ki ndu-kun lə *Moj i dəji. Ira be mba kadi gəri tək i banji lai ur adi ingə rə nga.»*⁴⁵ Nə loki dingəm ka kin əti aw ningə, ilə mbə də ne ti ki Jəju ra sie kin, adi dije pəti ooi. Ne kin ra adi Jəju asi kadi ur me be bo ti ki rangi, ta kəm dije ti ja ja al ngata. Be ə, isi gidi be ti, dilə lo ti, ningə dije i ki lo je ki dangi dangi, rəi rəe ti.

2

Jəju adi rə nga dəw ki rəe oy njururu
(Mt 9.1-8; Lk 5.17-26)

¹ NDə ngay al go ti, Jəju təl aw Kapərnayim ti. Dije gəri kadi e me kəy ti noo. ² Dije kawinaa ngay, adi lo ibə-de ndingi ndingi, lo ki kadi dəw ilə njane ti ka goto, biti ki ta kəy ti taga. Lo kin ti, Jəju ndo-de Poy Ta ki Maji lə Luwə. ³ Dije madi oti dəw ki rəe oy njururu rəi sie rə Jəju ti. Dingəm je sə, ə oti-e. ⁴ Lo kadi awi sie, iləi-e nō Jəju ti goto, mbata, dije ibəi lo ndingi ndingi. E be ə, ali taa, ndui də kəy*, səbi də lo ki Jəju e ti, ningə ki bole ka kin ə, iləi nje moy ki ne kot i njé moy je, ki dəi kulə ti, nō Jəju ti. ⁵ Loki Jəju oo kadi-me lade ningə, əl dəw ki rəe oy njururu ka kin ə nā: «NGonm, majal je lai e ki kiyə go kə.» ⁶ NJé ndo ndu-kun je lə Luwə ki nā je isi me kəy ti noo, isi məri ta əi nā: ⁷ «Ra ban ə dəwe kam, əl ta be ə? Əl ta ki mal də Luwə ti. Luwə ki karne ba par ə asi kiyə go majal lə dije kə, dəw ki rangi goto.» ⁸ Ta naa ti noo, Jəju gər mər ta je ləde kin, adi əl-de ə nā: «Ra ban isi iməri ta je ki be kin mesi ti ə? ⁹ Kəl nje rə koy njururu kə nā: "Majal je lai e ki kiyə go kə" bə ngə ngay əl ə se, kəl-e kə nā: "I taa, un tuwə lai, ə injiyə," ə ngə ngay əl ə? ¹⁰ Re e be bə, m-a m-əji səi tək i mi NGon Dəw, m-aw ki təgi dənangi ti ne, mba kadi m-iyə-n go majal je lə dije kə.» Ningə, Jəju əl nje rə koy njururu ə nā: ¹¹ «I taa, un tuwə lai, ə aw be.» ¹² Ba dingəm i taa ta naa ti noo, un tuwə ləne, ə tēē ta kəm dije ti aw. Bəl ra dije pəti, adi iləi tōji də Luwə ti əi nā: «Jagi, j-o ne ki be kin kəte əl bəy!»

Jəju bar Ləbi
(Mt 9.9-13; Lk 5.27-32)

¹³ Jəju təl aw kadi ba bo ti gogi. Dije pəti rəi rəe ti, ningə ndo-de ne. ¹⁴ Loki Jəju isi də ningə, oo *Ləbi ki ngon lə Alpe, isi me kəy taa la-mbə ti. Jəju əl-e ə nā: «Un gom.» Ningə Ləbi i taa, un go Jəju. ¹⁵ Go ti, Jəju isi ta ne kuso ti me kəy ti lə Ləbi. *NJé taa la-mbə je, ki njé ra

* 1:44 Ki go jibal ra-e ti lə Jipi je, nje banji e dəw ki dije ooi-e kadi ay njay al, adi asi kadi aw lo ne ra je ti ki 6a to Luwə al.

☆ 1:44 Labatiki 14.2-32 * 2:4 Kay ki əli ta də ti e kəy ki rai adi dəe lay. E kuji ra kəy ki dənangi Paləstin ti.

majal je, ngay, isi naa ti ki Jəju ki njé ndo je lie ta ne kuso ti, mbata ko dije ki be kin ngay ə njiyəi goe ti, muki muki. ¹⁶ Loki njé ndo ndu-kun je ki me buti ti la *Parisi je ool Jəju isi uso ne ki njé taa la-mbə je ki njé ra majal je ningə, əli njé ndo je lie əi na: «Tə, Basi isi uso ne ki njé taa la-mbə je ki njé ra majal je a?» ¹⁷ Jəju oo ndude, adi əl-de ə na: «E dije ki njé moy je ə a sangi dəw ki nje ra moy, bi e njé rə nga je ə a sangi dəw ki nje ra moy, al. Ningə, m-re mba ɓar dije ki dana al, nə m-re mba dije ki njé ra majal je yo.»

Kəl ta ki Luwə ki kiyə ta ne kuso
(Mt 9.14-17; Lk 5.33-39)

¹⁸ NDə kare njé ndo je la Jə Batisi əi ki *Parisi je iyəi ta ne kuso. Dokagilo ti kin ə dije rai rə Jəju ti dəji-e əi na: «Ra ban ə njé ndo je la Jə əi ki njé ndo je la Parisi je, isi iyəi ta ne kuso, ə yai je, rai al ə?» ¹⁹ Jəju ilə-de ti ə na: «Oi kadi e go rabe ti kadi dije ki ɓari-de lo ne kuso taa-naa ti, a iyəi ta ne kuso dokagilo ti ki nje taa dəne isi-n səde naa ti a? Jagi dokagilo ti ki nje taa dəne isi-n səde naa ti, a asi kiyə ta ne kuso, al. ²⁰ NDə je a rai nqə kadi a uni-e tade ti ningə, dokagilo ti kin ə a iyəi ta ne kuso. ²¹ Dəw a un ta kibi ki sigi kadi ilə-n kəm kibi ki kəke al. Re e be ə, ta kibi ki sigi ka kin, a i ki ki kəke raki raki, kadi bole a to wororo itə ki kəte ɓəy. ²² Taa, dəw a un kasi kandi nju ki j al ɓəy uti me mbu nda je ti ki kəke al tə. Re e be ningə, loki kasi a j ɓa, mbu nda je a ndui. Ningə mbu nda je ki kasi kandi nju je pəti a təli ne ki tuji kə. Be ə, re kasi kandi nju j al ɓəy ɓa, maji kadi mbu nda je əi ki sigi taa.»

Ta la Jəju də ndə ta kəə ti
(Mt 12.1-8; Lk 6.1-5)

²³ Jəju ində də me ndər ɓəme je ti, ndə taa kəə ti la *Jipi je. *NJé ndo je lie ki əi sie, gangi də ko je də njiyə ti usoi. ²⁴ Ningə *Parisi je əli Jəju əi na: «O ne ki to kin: njé ndo je lai rai ne ki kadi dəw ra ndə taa kəə ti al.» ²⁵ Jəju əl-de ə na: «Itidəi ne ki ngar *Dabidi ra loki ne nga səde, ə ɓo ra-de ki dije ki goe ti kin ndə kare al biti a? ²⁶ Dabidi: ur me kəy ti la Luwə, dokagilo ti ki Abiyatar ə e nje kijə ne məsi kadi-kare ki bo. Dabidi un mapa ki dije adi Luwə kadi-kare ti, ki njé kijə ne məsi kadi-kare par ə səbi dəde kadi usoi, uso, ə adi dije ki gone ti usoi tə.» ²⁷ Jəju təl əl-de ɓəy ə na: «Luwə ər ndə ta kəə ində ta dangi mba maji la dəw, bi ra dəw mbata ndə ta kəə al. ²⁸ E be ə, mi *NGon dəw, ndə taa kəə wa ka m-aw ki tɔgi də ti.»

3

Jəju adi rə nga dingəm ki jie oy njururu
(Mt 12.9-14; Lk 6.6-11)

¹ Jəju təl aw kəy kaw-naa ti gogi ɓəy. Ningə dingəm kare ki jie oy njururu e me kəy kaw-naa ti nqə. ² Dije isi jəke isi indəi kəmde kadi n-ooi se Jəju a adi dingəm kin rə nga ndə ta kəə ti wa? E ta bole ki isi sangi kadi n-indəi ta dəe ti. ³ Jəju əl dingəm ki jie oy njururu ka kin ə na: «I taa ire dana ne, ta kəm dije ti pəti.» ⁴ Ningə Jəju təl dəji ndəgi dije ə na: «Ri ə maji mba kadi dəw ra ndə ta kəə ti ə? Kadi dəw ra maji ə se kadi dəw ra majal ə? Kadi dəw nagi madine ta yo ti ə se kadi iye adi tuji kə ə?» Lo to jijji, dəw kare ka əl ta al. ⁵ Jəju ində kəmne go-n-de ba pəti, ki wongi, mee tinge dəde ti ngay mbata me nga ləde. Ningə əl dingəm ka kin ə na: «Isurə jii.» Dingəm surə jine ningə, jie təl to maji kare. ⁶ Ə loki *Parisi je tɛgi taga ɓa, awi kalangi ba ingəi njé ki gin *Erodi ti əli-naa səde ta ki də Jəju ti kadi n-ooi se n-a n-rai ban ə n-a n-təli-e wa.

Kosi dije rai rə Jəju ti
(Mt 4.25; 12.15-16; Lk 6.17-19)

⁷ Jəju ətə aw ki njé ndo je ləne ta ba Galile ti. Ningə kosi dije ngay rai goe ti. Kosi dije ka kin j dənangi Galile ti je, dənangi Jude ti je, ⁸ ɓe bo Jorjalam ti je, dənangi Idume ti je, dənangi ki gidi ba Jurde ti je, taa dije ki isi gai gidi ɓe bo ki Tir ki Sidə ba pəti ka rai goe ti tə. Kosi dije kin rai rə Jəju ti, mbata oy poy ne je ki ra. ⁹ Jəju əl njé ndo je ləne kadi indəi də to madi dana dangi adi-ne, mba kadi kosi dije mborəi-ne al. ¹⁰ Təki rɔjeti, Jəju adi rə nga dije ngay, adi dije pəti ki awi ki moy rəde ti, nagi rəde mba kadi n-ədi rəe. ¹¹ Loki dije ki ndil je ki majal uwəi-de gin tɔgide ti ool-e ningə, əsi məkaside nangi nqə ti, uni ndude ki taa nqi əi na: «I NGon la Luwə!» ¹² Nə, ndəji-de ki tɔgine kadi rai adi dəw ɓər-ne al.

Jəju mbati njé ndo je ləne ki dɔgi gide e joo
(Mt 10.1-4; Lk 6.12-16)

¹³ Go ne je ti kin, Jəju aw də mbal ti, ɓar njé ki ge-de, ningə rai rəe ti. ¹⁴ MBə dije ti ki ɓar-de kin ə Jəju mbati njé ndo je ləne ki dɔgi gide e joo ki kadi əi sie naa ti ki dokagilo je pəti. Əi sie naa ti, sie kadi ilə-de adi awi iləi mbə Poy Ta ki Maji. ¹⁵ Taa awi ki tɔgi kadi tuwəi ndil je ki majal to. ¹⁶ Tə dije ki dɔgi gide e joo ki Jəju mbati-de ə to kin: Simo, ki Jəju ində təe nə Piyar, ¹⁷ Jaki, ki ngon la Jəbade əi ki ngokone Jə, ki Jəju ɓar-de joo pu nə Bowanərjasi, ki kər me nə «ngan la ndangindi*», ¹⁸ ki Andire, ki Pilipi, ki Batiləmi, ki Matiye, ki Tomasi, ki Jaki ki ngon la Alpe, ki Tade, ki Simo ki e mbə njé rə mbata kingə də la ɓe ləde ti, ¹⁹ taa Judasi Isikariyoti ki nje kun də Jəju to.

Jəju ki nojine je

* 3:17 Bowanərjasi (ngan la ndangindi) e to ki Jəju ində də Jaki əi ki Jə. Dəw ɓər ne ki ində-n to kin dode ti al, nə dije madi ndəri gine ningə əi əi na Jəju ɓar-de ngan la ndangindi mbata əi dije ki ne ra ki ki tɔgi to maside ti.

20 Jəju aw 6e ningə, kosi dije rai uti kəm lo ka ka 6əy, adi lo kadi əi ki njé ndo je ləne ingəi dəkagilo kadi usoi ne ka goto. 21 Loki noje je ooi poy ta kin ningə, rai mba kadi n-ori-e n-awi sie 6e, tado əli əi nə: «Dəe isi dana al.»

(Mt 12.24-29; Lk 11.15-22)

22 Njé ndo ndu-kun je lə Luwə ki i Jori-jaləm ti əli əi nə: «Bəljəbəl isi mee ti. Ningə e ki təgi lə ngar lə ndil je ki majal, ə isi tuwə-n ndil je ki majal.» 23 Be ə Jəju 6ar-de ki rəne ti ningə, ər-de gin ne je me kuji ta je ti ə nə: «Oi kadi *Satə a tuwə dije lə Satə ban? 24 Kin ə, dije ki me 6əkə ti ki kare ba, təli də-naa ti rəi-naa ə, 6əkə kin a a taa al. 25 Loki dije ki me kəy ti ki kare ba təli də-naa ti, rəi-naa, me kəye kin a ra təgi kaw kate al. 26 Re Satə ə wa adi dije lie təli də-naa ti ki rə, adi gangi-naa dana joo ə, kə6e lie a ra təgi kaw ki kate al, gine a gangi. 27 Təki rəjeti, adi m-əl səsi, kin ə re daw uwə daw ki nje təgi də-e kate al ə, a asi kur me kəy ti lie, kadi ndur ne kingə lie al. Loki də-e ngata ningə, a ndur ne ki me kəy ti lie təki mene ge. 28 M-əl səsi təki rəjeti: Majal je pəti ki dije rai, se ne taji je pəti ki a tēē tade ti ki də Luwə ti, Luwə a iyə goe kə adide. 29 Nə re daw əl ta ki mal də NDil Luwə ti ningə, Luwə a iyə go kə ade al ratata. Dəw kin a oti kəy majal ləne kin ki nəne ti.» 30 Jəju əl-de ta kin be mbata njé ndo ndu-kun je əli əi nə: «Aw ki ndil ki majal rəne ti.»

Ko Jəju ki ngakəje je ki rəjeti
(Mt 12.46-50; Lk 8.19-21)

31 Kə Jəju ki ngakəje je rai ai taga, ningə iləi dəw kare kadi 6ar-e adi-de. 32 Kosi dije ngay gəi gide wuki. Loki rəi əli-e əi nə: «O kəi je, ki ngakəi je ai taga noq, a sangi-ni.» 33 Ningə Jəju təl əl-de ə nə: «Nə je ə əi kom je ki ngakom je ə?» 34 Ba go dije ki isi gəi dəw wuki ka kin, ningə əl ə nə: «Oi kom je, ki ngakom je ə isi kin. 35 Tado dəw ki nje ra ndigi lə Luwə ə, e ngokom je, e konanm je, ki kom je.»

4

Kuji ta ki də nje dibi ne ti
(Mt 13.1-9; Lk 8.4-8)

1 Jəju ilə ngirə kadi ndo dije ne kadi ba bo ti 6əy. Kosi dije ngay kaw-i-naa gəi gide, adi aw, əl isi me to ti, nangi də ba ti. Kosi dije ai ngangi ba ti ne, təli kamde ki dəe ti. 2 Jəju ndo-de ne je ngay me kuji ta je ti. Me ne ndo ti lie, əl-de ə nə: 3 «Nje ndər kare aw kadi dibi ne, 4 ningə dəkagilo ti ki a ilə ko, kə ko je ki madi tosi ngangi rəbi ti adi yəl je rai oī maki. 5 Kə ko je ki nungə tosi dənangi njəkirə ti, adi lo kadi ingəi dənangi asi tam iləi ngirəde ti goto. Nə ke ə təgi kalangi ba, tado ngirəde to tane. 6 Loki kadi əsi ningə, ngan ko je ka kin ndoləi mbaw, 6a go ti, tuti kurim, tado ngirəde aw nangi boy al. 7 Kə ko je ki nungə, tosi dan kon je ti, adi kon je təgi ndəmi-de mbəl, lo kadi

andi goto. 8 Nə kə ko je madi tosi dənangi ti ki maji. Be ə, təgi kalangi ba, adi andi. Ki nə je andi asi kuti mita, njé ki nungə andi asi kuti mehe, taa njé ki nungə 6əy andi asi 6u kare tə.» 9 Go ti ningə, Jəju əl-de ə nə: «Dəw ki aw ki mbine mba koo-n də ta 6a, kadi oo də ta kin maji!»

MBari ə Jəju ndo ne ki kuji ta je ə?
(Mt 13.10-15; Lk 8.9-10)

10 Loki kosi dije awi ningə, njé ki njé nay sie, ki njé ndo je lie ki dəgi gide e joo, dəji-e kadi ər-de gin kuji ta je ki ndo-n ne kadi n-gəri. 11 Ə əl-de ə nə: «Səi, Luwə tēē ki də ne ki to lo 6əyə ti ki əji də kə6e lie adi səsi. Nə ndəgi dije ki ai taga, ingəi ne ndo je pəti ki kuji ta. 12 E be mba kadi,

“Re gəi lo maji ka ooi ne al nim, Re ooi də ta maji ka gəri me al nim, Tado re gəri me ningə, A təli rəde go Luwə ti kadi Luwə iyə go majal je lade kə.”»

Jəju or me kuji ta ki əji də nje dibi ko
(Mt 13.18-23; Lk 8.11-15)

13 Jəju əl-de ə nə: «İgəri me kuji ta kin al a? A re igəri me kuji ta kin al ə a rai ban ə a igəri ndage je ə?» 14 Nje kilə ko, ne kilə lie e Poy Ta ki Maji lə Luwə. 15 Kə ko ki tosi ngangi rəbi ti, əji də dije madi ki ooi ta lə Luwə, ningə *Satə re ər ta ki ooi ka kin mede ti kalangi ba kə. 16 NGa ningə, əi je ki tosi dənangi njəkirə ti, əi dije ki ooi ta lə Luwə ningə, taaı langisi ba ki rənal, 17 nə ta kin, ilə ngirəne mede ti al. Əi dije ki njé kuwə ki ta lə Luwə dəkagilo ki ndəy be par. Dəkagilo ki kə je, ə se kində kam-ndoo ki mbata ta lə Luwə re 6a, iyəi kadi-me lade kə kalangi ba. 18 Kə ko ki tosi dan kon je ti, əi dije ki ooi ta lə Luwə, 19 nə me ka sururu də ne je ti ki dənangi ti, ki ra ta ne maji je ki dənangi ti, taa 6o ne je ki rangi ki dangi dangi, uti də ta ki ooi, adi lo kadi andi goto. 20 Ningə, ndəgi kə ko je ki tosi dənangi ki maji ti, əji də dije ki ooi Poy Ta ki Maji, ningə taaı mede ti, ə tēēi ki kandidate tə. Ki madi je andi kuti mita je, kuti mehe je, ki 6u kare je.

Kuji ta ki əji də lambi
(Lk 8.16-18)

21 Ningə Jəju təl əl-de 6əy ə nə: «Dəw a re ki lambi kəy ə dəbi ngo də ti, ə se ində gin tirə ti a? A ində də ne ti taa. 22 Nə je pəti ki e ki ra gidi ngəy ti, a to taga ta kəm dije, ə ne je ki e ki ra lo 6əyə ti, a to ki taga pay to. 23 Re daw aw ki mbine mba koo-n də ta ningə, kadi oo maji.» 24 Jəju təl əl-de 6əy ə nə: «Maji kadi uri mbisi maji oi də ta, 6i oy ki noq be al. ʼBa kadi igəri təki go rəbi ki igangii ta də dije kin ə Luwə a gangi-n ta dəsi ti tə. Ningə ta ki gangi ki dəsi ti a itə e ki səi igangi dəde ti kin 6əy. 25 Be ə, dəw ki aw ki ne jine ti, a adi-e də ti 6əy. Nə dəw ki

ne lie goto, e ki ndikiri wa ki aw-n jine ti kin ka, a taai jie ti wa bay.»

Kuji ta ki oji do kandi ne ki dibi

²⁶ Jaju tal al-de bay a na: «Kobe la Luwa to ta daw ki aw dibi ne me ndor ti lane be. ²⁷ Go ne dibi ti kin, re nje ndor to bi a se, to bi al ka, kondi ki kada, ne ki dibi, iba a isi togi to, ki kanji kadi nje dibe gar-n rabi ki isi togi-n. ²⁸ Nangi wa ki darone, ra adi ko iba a togi, kade tee, ninga go ti gogi, or done, a andi. ²⁹ Ninga dokagilo ki do ko kar asi lo kij ti, daw re ije ko tado naye asi.»

Kuji ta ki do ka kagi ti ki bari-e mutadi (Mt 13.31-32; Lk 13.18-19)

³⁰ Jaju al-de bay a na: «Ri a j-a j-uni kadi j-
ojii kobe la Luwa a? E se kuji ta ki ban a j-a j-un kadi j-al-n ta ki do ti a? ³¹ Kobe la Luwa to ta kandi ne ki bari-e mutadi kin be. E kandi ne ki du ita kandi ne je pati ki daw isi dibi donangi ti ne. ³² Loki daw dibe ninga, togi a tal kagi tay ki bo, ita ndagi kagi tay je pati. Bajie je ki toi, boyi ngay, kadi yal je uwai lo kisi do ti.» ³³ Ki kuji ta je ngay ki toi be, ki dije asi kadi gari, a Jaju ndo-n-de ta la Luwa. ³⁴ Ta ki kadi al-de ki kuji ta al, goto. Ninga dokagilo ki nayi ki nje ndo je lane wa par ba, or-de me pati.

Jaju ndangi nal ade a lo ka ti (Mt 8.18, 23-27; Lk 8.22-25)

³⁵ Me ndae ti noo, do ji lo sol ti ninga, Jaju al nje ndo je lane a na: «Adi ji gangi ba, j-awi dame ti ki kare.» ³⁶ Iyaji kosi dije, ninga nje ndo je awi ki Jaju me to ti ki re e ti kate. To je ki rangi dani-e. ³⁷ Ninga, nal ki bo ngay ba sade busi do bati. Pulum ta man inda kadi to bigim bigim adi man isi rosi to. ³⁸ Jaju la ne gati-n done, a to mongi to ti, isi to bi. *Nje ndo je lie ndali-e ki no tade ti ai na: «Nje ndo, j-isi j-oy be ka oo al a?» ³⁹ Jaju ndal do bi ti, ndangi nal, a al man ba a na: «A lo ka ti! Adi lo to jijiji!» Loe ti noo, nal ta kaa adi lo tal to jijiji. ⁴⁰ Ninga, Jaju al nje ndo je lane a na: «Ra ban a ibali be a? Biti bone ka adi mesi al bay a?» ⁴¹ Bal rade ngay, adi daji-naa ta dande ti ai na: «Daw a wa kam e na a, nal je ki ba je ka ooi ta lie be a?»»

5

Jaju tuwa ndil je ki majal do dingam ti donangi Garasa ti (Mt 8.28-34; Lk 8.26-39)

¹ Jaju ai ki nje ndo je lane teeji gidi ba ti, donangi ti la dije ki Garasa ti. ² Loki Jaju i me to ti ur nangi ninga, taji naa ti noo, daw madi kare ki aw ki ndil ki majal rone ti, tee do badi je ti re inge. ³ Daw ka kin ra be do badi je ti. Re e ki kula gindi ka, daw kare ki asi doe lo ka ti goto. ⁴ Doi-e ki kula gindi nja bay bay, taa ilai kangila gindi njae ti to. Na gangi kula

gindi riw riw, taa tati gindi nosi nosi to. Daw ki asi kuwe gin togine ti goto. ⁵ Dokagilo je pati, kondi ki kada, lo njiye e do badi je ti ki dan mbal je ti ki wuy ki kur tane ti. Ninga tijarone gangi bati bati ki gaji mbal je. ⁶ Loki oo Jaju say nu bay ninga, ay ki ngodi re asi makasine nangi nge ti. ⁷ Ninga ur kol ki togine ngay a na: «Jaju ki NGon la Luwa ki nje kisi dara ti taa nu, e ri a ige rom ti a? M-uwu njai me to Luwa ti, adi-m ko al!» ⁸ El ta kin be tado ta ki Jaju al-e a na: «I ndil ki majal, itee ko ro dingam ti kin.» ⁹ Jaju daja a na: «Toi na na?» E tal al-e a na: «Tom na "kosi nje ro je", mbata ji bay ngay.» ¹⁰ No ki do Jaju ki nja naa ti nja naa ti kadi tuwa-de ko me be ti kin al.

¹¹ Dokagiloe ti kin, kosi kasongi je ngay a usoi ne kadi mbal ti noo. ¹² NDil je ki majal noi do Jaju ti ali-e ai na: «ftuwa je j-aw dan kasongi je ti kam, j-ur mede ti.» ¹³ Jaju ndigi sade do ti, adi teeji me dingam ti ka kin, a awi uri me kasongi je ti. Taji naa ti noo, kosi kasongi je ki asi dibi joo kare, bingai-naa kadi mbal ti taa, tosi me ba ti, adi ayi-naa man oyi. ¹⁴ Nje ngam kasongi je ayi-naa awi me be bo ti, ki me ndor je, ori poy ne ki ra ne kin dije, adi dije awi kadi n-ooi ne ki ra ne ka kin. ¹⁵ Loki dije ka kin rai teeji ro Jaju ti ninga, ooi dingam ki aw ki ndil je ki majal ka kin isi rae ti. Ooi-e kadi isi ki angal ki maji, taa isi ki kibi rone ti to. Ne je kin ra adi bal rade ngay. ¹⁶ Ninga dije ki awi lo ne je ti ki Jaju ra, ori madide je poy ne ki tee do dingam ti ki aw ki ndil je ki majal, ki ne ki tee do kasongi je ti. ¹⁷ Be a, ilai ngira kadi noi do Jaju ai na: «NJai ba, iy do donangi laje, a aw.» ¹⁸ Dokagilo ti ki Jaju isi al me to ti gogi ninga, dingam ki Jaju tuwa ndil je ki majal me ti ka kin daja kadi n-aw sie. ¹⁹ Na Jaju odi al, a al-e a na: «Oti aw be dan noji je ti, or-de poy ne ki BaBe ra sai ki koo kam-to-ndoo ki ati bal ki oji dai ti kin.» ²⁰ E be a, dingam ka kin oti aw donangi be bo je ti ki dagi, or poy ne je ki Jaju ra sie. Dije pati ki oy ta kin, ati-de bal.

Ta la ngon la Jayrusi ki ta la dane kin nje moy masi (Mt 9.18-26; Lk 8.40-56)

²¹ Loki Jaju tal aw gidi ba ti ki to ninga, kosi dije ngay kawinaa roe ti kadi ba ti. ²² Ninga dingam kare ki dan nje kun do kay kawinaa ti la *Jipi je, ki tae na Jayrusi re. Loki oo Jaju ninga, osi nangi njae ti, ²³ no doe ti ki man kamne a na: «NGonm ki dane ki du isi oy. NJai ba, kadi aw inda jii doe ti adi inga ro nga, a oy al.» ²⁴ Jaju oti aw sie, ninga kosi dije ngay nijyai goe ti, mborai-e ki yo je ki ne je.

²⁵ Dane kare ki moy masi ade ko bal dagi gide e joo e dan kosi dije ti noo. ²⁶ Moy kin ade ko ngay, adi ay ngodi ninga to go dije ti ki nje ra dije moy, na tuji ne kinga lane do ti ko kare, ninga inga ko jide ti ta kinga yo. Moy

aw ki kate tæ kaw par par, ne ki to soti goto. ²⁷ Dane ka kin oo ta læ Jæju. Be æ, dan kosi dije ti, re ki ræbi ki gidi Jæju ti, odi ta kibi lie. ²⁸ MBata al mene ti æ na: «Kin æ re ta kibi lie par æ m-odi æ, röm a nga.» ²⁹ Ningæ taji naa ti nõõ par gin mæsi lie gangi, adi gær me rone ti tæki rone nga ngata. ³⁰ Loe ti nõõ, Jæju gær me angalne ti tæki tægi tæe rone ti. Be æ, tal kæmne gogi dan kosi je ti, dæji-de æ na: «Næ æ odi ta kibi læm æ?» ³¹ *Æ njé ndo je lie æli-e æi na: «J wa igær maji kadi kosi je mboræi-ni ki yo je ki ne je, æ ital idæji æ na: “Næ odi-m bæy a?”» ³² Næ Jæju nay ki lo go lo ti gæ gidine kadi n-oo dæne a wa ki ra ne kin. ³³ Bæl ra dane ka kin ngay, adi dadi par par, mbata gær ne ki ra-e me rone ti. Be æ, re osi nangi nja Jæju ti, æl-e ta je ki røjeti pæti ki to mee ti. ³⁴ Næ Jæju æl-e æ na: «NGonm, kadi-me læi aji. Aw ki lapiya, æ kadi ingæ rø nga do moy ti læi.»

³⁵ Loki Jæju a æl ta bæ bæy ningæ, dije madi jii me kæy ti læ Jayrusi, ki e ki bo do kæy kaw-naa ti læ Jipi je, ræ æli Jayrusi æi na: «NGoni oy, itapi Nje ndo, al ngata.» ³⁶ Loki Jæju oo ta kældæ be ningæ, use do ti al, æ æl ki bo ki do kæy kaw-naa ti æ na: «Adi bæl rai al, adi mei par!» ³⁷ Jæju oegi kadi dije awi sie, næ iyæ Piyar nim, Jaki nim, Jæ ki ngoko Jaki nim par æ adi awi sie. ³⁸ Loki ræi tæe be læ ki bo ki do kæy kaw-naa ti ningæ, Jæju oo dije ki isi singæi sokito, isi nõi je, uri wuy je. ³⁹ Jæju ur me kæy ti ningæ, æl-de æ na: «Ra ban æ dije singæi do-naa ti sokito ki nõ be æ? NGon oy al, na to bi kare.» ⁴⁰ Dije ibæi Jæju kogii. Be æ, Jæju adi dije pæti tæe taga, ningæ baw ngon nim, nõõ ngon nim, njé ndo je lie ki dani-e nim par æ awi sie me kæy ti ki ngon to ti. ⁴¹ Jæju uwæ jii ngon, æl-e æ na: «Talita kumi!»* Adi kær me na: «NGon ki dæne, m-æli m-æ na, j taa!»

⁴² Taji naa ti nõõ, ngon ki dæne j taa, njiyæ, tadd bæle e dægi gide e joo. Ne ki Jæju ra kin æti dije bæl ki dum. ⁴³ Lo kin ti, Jæju dæji-de kadi æli ta ne ki ra ne kin dæw madi al. Ningæ, æl-de kadi adi ne kuso ngon ki dæne ka kin uso.

6

Dije ki Najaræti ti taai me Jæju al (Mt 13.53-58; Lk 4.16-30)

¹ Jæju j loe ti nõõ, aw bæ bo ti ki tægi ti*, naa ti ki njé ndo je læne. ² Loki ndo ta kææ læ *Jipi je asi ningæ, Jæju ilæ ngira ndo dije ne me kæy kaw-naa ti læ Jipi je. Dije ngay ki oi ne ndo lie, ne ndo kin æti-de bæl, adi æli æi na: «Dæw kam, ingæ ne ndo kin ra æ? Æ næ æ ade gosi ta ki æti bæ be kin æ? Tægi ki ra-n ne kõi je ki æti bæ be kin ingæ ra æ? ³ Ma nje kijæ kægi wa ka am wa? E ngon læ Mari al a? Jaki je, ki Jose je, ki Judi je, ki Simo je, æi ngakoe je al a? Taa, konane je ka isi sæje ne to al a?» Ta ki dæji kin oegi-de kadi adi mede Jæju. ⁴ Be æ,

Jæju æl-de æ na: «Nje kæl ta ki ta Luwæ ti bæ, e me bæ koeje ti, ki dan noje je ti, ki me kæy ti lie æ dije a kidi-e ti.» ⁵ Lo kadi Jæju ra ne kõi ki æti bæl me bæ ti ki Najaræti ti goto, næ indæ jine do njé moy je ti ki næ je gandi gandi par, adi-de ingæi rø nga. ⁶ NDæji Jæju ngay ki mbata mbati ki mbati kadi-e mede.

Jæju ilæ njé ndo je læne ki dægi gide e joo (Mt 9.35; 10.1, 5-14; Lk 9.1-6)

Jæju njiyæ ki ngan bæ je ki gugi do Najaræti, ndo dije ne. ⁷ Ningæ, Jæju bar njé ndo je læne ki dægi gide e joo, æ læ-de joo joo. Adi-de tægi do ndil je ti ki majal tæ. ⁸ Jæju ndræ mbide kadi uni ne kare mbata do ræbi al, næ gol kare bæ par. Æl-de æ na: «A uni ne kuso al nim, bæl al nim, taa a bigiri læ me kulæ do bædisi ti al nim tæ. ⁹ Hæi sa njasi ti, æ awi ki kibi kare bæ.» ¹⁰ Kin æ uri me kæy ti madi, æ uwæ sæsi rone ti æ, isi ti ratata ndo kawsi ti. ¹¹ Æ re lo madi ti, æ dije mbati kuwæ sæsi ki røde ti, æ se mbati koo do ta læsi, loki isi tæe me bæ ti kin ki taga ningæ, indæ bu ki njasi ti kær, mba kadi to tæ ne ndæji ndude. ¹² *Njé ndo je awi ilæi mbæ Poy Ta ki Maji mba kadi dije iyæi kalde ki majal kæ. ¹³ Tuwæi ndil je ki majal ngay taa uri yibi do njé moy je ti ngay adi ingæi rø nga tæ.

Koy Jæ Batisi (Mt 14.1-12; Lk 9.1-6)

¹⁴ NGær *Erodi oo ta læ Jæju, tadd tæba lie asi lo je naki naki. Dije ki næ je æi na: «Jæ Batisi j taa dan njé koy je ti. Gine kin æ aw-n ki tægi mba ra-n ne je ki æti bæ bæl.» ¹⁵ Nje ki nungi æli æi na: «E Eli ki nje kæl ta ki ta Luwæ ti.» Njé ki næ je bæy æli æi na: «E nje kæl ta ki ta Luwæ ti tæ njé ki ræi kate kin be tæ.» ¹⁶ Loki Erodi oo ta kin ningæ, æl æ na: «E Jæ ki ndo ki madi gangi dæe ka æ j lo koy ti.»

¹⁷ Erodi æl be, tadd ndo ki adi uwæi Jæ, dæoi-e ki sæn, ilæi-e dangay ti, mbata læ Erodiyadi, ki ne ngokoe Pilipi, ki tæe nene ti, ¹⁸ æ Jæ æl-e ta do ti æ na: «E go ti al kadi itaa ne ngokoi, nei ti*.» ¹⁹ Wongi ra Erodiyadi do Jæ ti ngay, adi sangi ræbi tæl-e, næ asi tæl-e al. ²⁰ Tadd Erodi bæl Jæ, gær kadi e dæw ki nje ra ne ki dana, taa e dæw ki ay njay tæ. Be æ, Erodi ngæm-e-n maji. Loki Erodi oo ta kæl Jæ ningæ, ta kin uwe ki ta, næ bæ ka, Erodi gæ koo ta kæl Jæ par par. ²¹ NDæ ki maji ki Erodiyadi isi sangi kate kate kate ne nga. Adi e ndo rønæl kõi Erodi, æ Erodi adi rai ne kuso. Ningæ ndoe ti kin, Erodi bæ ki bo je læne nim, bæ njé kun do njé rø je læne nim, taa bæ njé tæba je ki dængangi Galile ti tæ. ²² Dækagilo kuso ne ti, ngon læ Erodiyadi ki dæne, ur kæy gode ti, ndam. Ndam læ ngon ki dæne kin næl Erodi ngay, taa næl dije ki bærdæ lo ne kuso ti ngay to, adi ngær al ngon ki dæne ka kin æ na: «Idæji-m ne ki mei gæ par æ

* **5:41** Talita kumi: e ta arame ki Jipi je isi æli to dækagilo ti læ Jæju. * **6:1** Be ki Jæju tægi ti e Najaræti, dængangi ti ki Galile. † **6:11** Ta læ kindæ bu ki nja ti kæ 6a, igoi Mt 10.14 ki ta ki do ti ki e gin ti nangi. ✪ **6:18** Labætiiki 18.16; 20.21

m-a m-adi.»²³ Erodi aw biti un ndune ki kibi rɔ ade ə nɔ: «Nɛ je pɛti ki idaji-m, ə m-a m-adi. Re e dɛbi kɔbɛ lɛm ka a ingɛ.»²⁴ Ngon ki dɛne tɛɛ aw taga, aw daji kone ə nɔ: «E ri ə kadi m-daje ə?» Ə kɔɛ əl-e ə nɔ: «idə-je dɔ Jɔ Batisi.»²⁵ Ngon ki dɛne tɛl langisi ba aw rɔ ngar ti əl-e ə nɔ: «Taki j-a-n taji-naa ti ne wa kin, kadi adi-m dɔ Jɔ Batisi me supira ti.»²⁶ Me ngar tuji ɔji-n dɔ nɛ ki ngon ki dɛne daje kin, nɔ lo kadi ɔge goto ki mbata kun mɛndi ki un, taa ki mbata dije ki ɛar-de lo nɛ kuso ti tɔ kin.²⁷ Be ə, taji-naa ti nɔɔ, ngar un ndune adi asigar kare ki nje ngɛm-e kadi aw kɛy dangi ti gangi dɔ Jɔ re-n.²⁸ Asigar aw gangi dɔ Jɔ me supira ti, re-n adi ngon ki dɛne, ningɛ ngon ki dɛne ka kin tɛl-n adi kone.²⁹ Loki njɛ ndo je lɛ Jɔ oi poye ningɛ, rai uni nine awi dibi.

Jaju adi nɛ kuso dingam je dibi mi usoi
(Mt 14.13-21; Lk 9.10-17; Jɔ 6.1-15)

³⁰ Loki njɛ kaw kilɔ je tɛli lo kilɔ je ti lɛde ningɛ, kawinaa rɔ Jaju ti, ɔri-e poy nɛ je ki rai ki nɛ je ki nɛ je ki ndoi dije adi-e oo.³¹ Kosi dije ngay awi nim, tɛli nim adi lo kadi njɛ ndo je ingai ngon dɔkagilo ndi be kadi usoi nɛ ka goto. Be ə, Jaju əl-de ə nɔ: «frɛi adi j-awi lo ki dije gotoi ti mba kadi ɔri kɛɔ ndɔy.»³² Be ə, ali me to ti mba kaw kosi rɔde ngɛrangi, lo ki dije gotoi ti.³³ Dije ngay ooi-de lo kawde ti, ə gari-de ɛati tɔ. Dije jɔ bɛ bo je ti ki dangi dangi, ayi-naa ki njade bur bur awi kɛte, lo ki Jaju ki njɛ ndo je isi awi ti.

³⁴ Loki Jaju un nangi me to ti ningɛ, oo kosi dije ngay. Loki oo-de, oo kam-to-ndoo lɛde, tɛdɔ ai tɛ bati je ki nje kul-de goto be. E be ə, Jaju un dɔkagilo ngay ndo-n-de nɛ.³⁵ Loki kadi yati rɛne ki balme taa njɛ ndo je ɔti ki rɔ Jaju ti əli-e əi nɔ: «Lo ki j-ai me ti ne kin, e lo ki dije gotoi ti, ningɛ kadi isi ur tɔ.»³⁶ Maji kadi ituwɔ dije kam adi awi ki lo ndɔr je ti, ki ngan ɛe je ti, ndogi nɛ kuso usoi.³⁷ Nɔ Jaju tɛl əl-de ə nɔ: «Sai je wa adi-de nɛ usoi.» Ningɛ, njɛ ndo je daji-e əi nɔ: «Kadi j-aw ji ndogi mapa asi silɛ ɛu joo? j-adi-de usoi wa?»³⁸ Jaju tɛl əl-de ə nɔ: «Mapa ki jisi ti e ban ə? Awi dan dije ooi.» Loki awi dan dije ti, daji ningɛ, tɛli əli-e əi nɔ: «Mapa e mi, ə kanji joo tɔ.»³⁹ Jaju un ndune adi-de kadi adi dije isi nangi ki kute kute dɔ wale ti ki mbal.⁴⁰ Be ə, dije uwai-naa ɛu ɛu je, kuti mi kuti mi je, ə isi nangi ki bare bare.⁴¹ Jaju ɔy mapa ki mi ki kanji ki joo, un kɛmne ki taa, əl ta ki Luwɔ mba kadi njangi dɔ nɛ kuso kin. Go ti, Jaju uwɛ mapa je ka kin gangi naa ti ə adi njɛ ndo je kadi lɛbi kosi dije. Kanji je ki joo ka, Jaju lɛbi dije pɛti tɔ.⁴² Dije pɛti usoi nɛ ndani maji.⁴³ Ningɛ, njɛ ndo je ɔyi gindi mapa je, ki kanji je ki nay, kare dɔgi gide e joo ɛay.⁴⁴ Dije ki usoi nɛ kin asi dingam je dibi mi.

Jaju njiyɔ dɔ man ti
(Mt 14.22-33; Jɔ 6.16-21)

⁴⁵ NDɔy ba go ti, Jaju ɔsi njɛ ndo je lɛne kadi ali me to ti, awi gidi ba ti kɛte nɔne ti, ki kaw ki ɛe bo Batisayda ti nu. Ninga dɔkagilo ti kin, e a tuwɔ kosi je kadi awi.⁴⁶ Loki Jaju adi-de awi ningɛ, ɔti aw dɔ mbal ti mba kal ta ki Luwɔ.⁴⁷ Loki lo ndul ngata ningɛ, to e dan bati, ə Jaju e ki karne ba ə nay nangi gogi.⁴⁸ Jaju oo kadi njɛ ndo je lɛne ingai kɔ ngay lo kosi to ti, tɛdɔ nɛl ilɛ, sur to ki gogi gogi, adi pungi ba ra-de majal. Dan lo ti ɛa, Jaju jɔ a njiyɔ dɔ man ti, isi aw ki rɔde ti, ningɛ ge kadi n-dɛ tade ɛay.⁴⁹ Ə loki ooi-e a njiyɔ dɔ man ti ningɛ, ooi kadi e muwɔ daw yo, adi uri kɔl.⁵⁰ Əi je wa pɛti ooi-e, adi ɛɛl rade ngay. Nɔ kalangi ba, Jaju əl-de ə nɔ: «Adi mesɛ ɔsi nangi nɛ e mi, ə ibali al!»⁵¹ Jaju al gode ti me to ti ningɛ, gin nɛl gangi. Nɛ je kin ɛti-de ɛɛl ngay.⁵² Tɛdɔ ki rɔjeti, njɛ ndo je gari kɛm nɛ ki Jaju ra ɔji dɔ mapa kin al, ki mba me nga lɛde.

Jaju adi rɔ nga njɛ moy je dɔnangi
Gɛnajarati ti
(Mt 14.34-36)

⁵³ Loki Jaju ai ki njɛ ndo je lɛne indai ba gangi ningɛ, tɛɛi dɔnangi Gɛnajarati ti, indai to lɛde nangi.⁵⁴ Loki uri nangi taa par ə, dije gari Jaju;⁵⁵ adi ayi-naa ngɔdi asi ɛe je ki dɔnangi Gɛnajarati ti naki, naki. Dije ilai rɔde, ɔyi njɛ moy je lɛde me nɛ koti njɛ moy je ti, rai sɛde rɔ Jaju ti.⁵⁶ Lo je pɛti ki aw ti, ngan ɛe je, ki ɛe bo je, ki lo ndɔr je, dije rai ki njɛ moy je ɛuki-de ta mbalo ti, ə nɔi dɔ Jaju ti kadi iyɔ njɛ moy je adi ɔdi ta kibi lie par ə a ingai rɔ nga. Ningɛ, njɛ ki ɔdi ta kibi lie, ingai rɔ nga tɔ.

7

Jaju ki nɛ jibɛl ɛe
(Mt 15.1-9)

¹ *Parisi je ki njɛ ndo ndu-kun je madi jɔ Jorijalɛm ti, kawinaa dɔ Jaju ti.² Ningɛ ooi kadi njɛ ndo je lie ki madi je usoi nɛ ki jide ki yoro, ki kanji togi ki go jibɛl rae ti.³ NGA ninga tɛki rɔjeti, Parisi je ai ki *jipi je ba pɛti, a usoi nɛ ki kanji kadi a togi jide kadi ay njay al. Adi e kinda kɛm go nɛ jibɛl ɛe ti lɛ kade je.⁴ Be tɔ ə, re tɛli suki ti ningɛ, a ndogi man rɔde suki suki ɛay taa a usoi nɛ. Awi ki nɛ jibɛl ɛe je ki rangi ngay ki indai kɛmde go ti ɛay tɔ togi nɛ kay man je ki ngo je ki ngoo ninga-kasi je, ki go rɛbi ra-e ti.

⁵ Parisi je ki njɛ ndo ndu-kun je daji Jaju ai nɔ: «Mba ri ə njɛ ndo je lɛi tɛli rɔde go nɛ jibɛl ɛe ti lɛ kaje je al ə? Usoi nɛ ki jide ki yoro ki kanji togi kin me nɔ ri ə?»⁶ Jaju ilɛ-de ti ə nɔ: «Ta ki Luwɔ əl ki ta nje kɛl ta ki tane ti Ejay

dosi ti e ta ki rōjeti. Sāi njé kadi kām dije, tado Luwə adi Ejay ndangi ə nā:
 “Gin dije kin əsi gonm ki nda tade kare,
 Nə mede e say sām.

⁷Taji ki isi ilāi dām ti, ndae goto,
 Tado nē ndo je ki isi ndoi dije ka,
 E kām-kadi ki i rō dije ti to.”*

⁸Jəju əl-de ə nā: «Iyāi ndu-kun lə Luwə dəbi kare, ə itāli rōsi go nē jibəl 6e ti lə dije yo.»

⁹Ningə, Jəju əl bəy ə nā: «To rōsi al kadi iyāi go ndu-kun lə Luwə kalangi ba mba kadi ingəmi go nē jibəl 6e ləsi! ¹⁰Təki rōjeti, *Moji ə nā: “Jsi gon bawi ki koi.” Taa əl bəy ə nā: “Dəw ki taji bawne ə se kone asi ta koy.”*
¹¹Na səi, əli əi nā: “Re dəw madi əl bawne ə se kone ə nā: «Nə maji je ki re m-a m-əsi-n sōli ə e korba,» adi e kadi-kare lə Luwə.” ¹²E kin oji kadi uti ta rəbi kadi dəw madi ra nē əsi-n sōl bawne ə se kone. ¹³Igoi tuiji ki isi tuiji ta lə Luwə ki nē jibəl 6e ləsi, ki isi indoi dije ki kəte kəte kin oi! Taa nē je ki rangi ki toi be ngay ki isi rai e nōq bəy.»

Nē je ki a ra dāw adi ay njay al ta kām Luwə ti

(Mt 15.10-20)

¹⁴Go ti ningə, Jəju bar kosi dije ki rāne ti bəy ə əl-de ə nā: «Sāi pəti, uri mbisi maji oi ta ləm, ə kadi igəri mee to.» ¹⁵Nə madi ki i taga aw me dāw ti, ki a tal-e nē ki to nje ti goto. Nə nē ki i me dāw ti ə a tal dāw nē ki to nje ti. ¹⁶[Re dāw madi aw ki mbine kadi oo-n dō ta ningə, kadi oo.] ¹⁷Loki Jəju iyə kosi dije, ə tal aw me kəy ti ningə, njé ndo je lie dāji-e kadi ər-de gin kuji ta ka kin. ¹⁸Jəju əl-de ə nā: «Adi səi je wa ka igəri nē al to a? Igarī me ta ki m-ge kəl kin al a? Nē pəti ki i taga ki aw me dāw ti, nē kare ki a tal-e ki nje ti goto. ¹⁹Təki rōjeti, nē je kin pəti awi ngame ti al, nə awi kandae ti yo, 6a go ti, tēgi kō.» Ta lə Jəju kin taji kadi nē kuso je pəti əl ki kay njay. ²⁰Ningə Jəju əl-de bəy ə nā: «Nē ki i me dāw ti ə e nē ki nje tal dāw nē ki to nje ti. ²¹E me dāw ti kəy, e ngame dāw ti ə, mar ta je ki majal isi tēgi ti, ki kaya ki ra, ki bogi, ki tōl-naa, ²²ki kuwə marim, ki ra kām-nda nē, ki me ndul, ki kədi-naa, ki nē ra ki go rəbe ti al, ki kōji rō, taa kilə ra je ki to mbə to. ²³Nē je kin pəti i me dāw ti, ningə əi ə tali-e nē ki to nje ti.»

Dəne ki mba adi mene Jəju

(Mt 15.21-28)

²⁴Jəju i loe ti nōq ningə, aw dānangi ti ki Tir. Aw ur me kəy ti madi, ge kadi dije gəri gone al, nə loe goto. ²⁵Təki rōjeti, re wa ki Jəju re tēgi bəy par ə, dəne madi ki ndil ki majal isi adi kō ngone ki dāne oo ta lie, ə ay re osi nangi njae ti. ²⁶E dāne ki e Jipi al, 6e koje e Pənəsi, dānangi Siri ti. Nō ki dō Jəju ti kadi tuwə ndil ki majal ki isi adi kō ngonne kin kō. ²⁷Nə Jəju əl-e ə nā: «Iyāi adi ngan je ki me kəy ti usoi

asi-de bəy taa. Tado e go ti al kadi dāw un nē kuso lə ngan je, ilə adi ngan bisi je.» ²⁸Ə dāne ka kin ilə ti ə nā: «E rōjeti Bəbe, nə ke ə, ngan bisi je ki ai gin tabila ti, a usoi yongirō nē je ki tēgi ta ngan je ti tosi nangi to.» ²⁹Ningə Jəju əl-e ə nā: «Ta kul ta ki tēgi tai ti kin, əi aw 6e ləi, tado ndil ki majal tēgi me ngoni ti ki dāne kō ngata.» ³⁰Dāne ka kin tal aw 6e ningə, ingə ngonne, to dō tirə ti kare, mbata ndil ki majal ka kin tēgi rəe ti kō.

Jəju adi nje mbi bəy oo ta

³¹Jəju i dānangi Tir, gangi Sido, ningə ində dānangi 6e bo je ki dāgi gangi bəy taa re tēgi ta ba Galile ti. ³²Dije rəi ki dingəm kare ki mbie bəy, ki lo kəl ta to rōe, rō Jəju ti, dāji-e kadi ində jine dōe ti, kadi ingə rō nga. ³³Jəju ər-e ki kare ba aw sie say ki kosi dije. Loki tilə ngan jine je mbi nje moy ti ningə, tibi man tane ədi-n ndon dingəm ka kin. ³⁴Go ti ningə, Jəju un kāmne ki dōrə ti, ilə kəə puu, ə əl ə nā: «Epata» (kər me ta kin nā: imbuti). ³⁵Taji naa ti nōq par ə mbi dingəm ka kin mbuti, ə ndone tuti adi əl ta ay njay njay. ³⁶Jəju ndor mbi dije ki oy nē kin kadi dāw əl tae kəte adi dāw ki rangi oo al. Loki ndor mbide ki nja naa ti naa ti kadi dāw ər poy nē kin al ningə, kadi be bəy ə dije əri poy nē rae ki kəte kəte. ³⁷Nē ra Jəju əti kosi dije bəl ngay adi əli əi nā: «Nē rae je pəti maji: Ra njé je ki mbide bəy adi ooi dō ta, taa ra mbiki je adi əli ta to.»

8

Jəju adi nē kuso dije dibi sō

(Mt 15.32-39)

¹Me ndo je ti kin, kosi dije ngay kawī-naa təki rangi bəy dō Jəju ti. Ningə, nē ki kadi usoi goto. Be ə Jəju bar njé ndo je lāne əl-de ə nā: ²«M-ə kām-to-ndoo lə kosi dije kin, tado ndo mitə 6one əi sām naa ti, ningə nē ki kadi usoi goto. ³Re m-tuwə-de madi awi 6e ki mede ki 6o ba ə, 6o a taa tōgide rəba, tado njé ki madi dande ti i say ə rəl.» ⁴*Njé ndo je lie tali əli-e əi nā: «J-a j-ingə mapa ra dilə lo ti ne, ə a usoi asi-de ə?» ⁵Jəju dāji-de ə nā: «Mapa ki jisi ti e ban ə?» Ə əli-e əi nā: «Mapa e siri.» ⁶Go ti ningə, Jəju əl kosi dije kadi isi nangi. Jy mapa ki siri ka kin jine ti, ra oyo Luwə dō ti ningə, gangi naa ti, ə adi njé ndo je lāne, kadi adi kosi dije. Be ə, njé ndo je taai ləbi kosi dije to. ⁷Awi ki ngan kanji je jide ti to. Jəju ra oyo Luwə dō ti ə adi njé ndo je lāne kadi ləbi dije to. ⁸Dije usoi nē ndani, adi, njé ndo je kawī ginde je ki nay, kare siri. ⁹Dije ki usoi nē, asi dibi sō. Go ti ningə, Jəju iyə-de adi awi. ¹⁰Kalangi ba go ti, Jəju əi ki njé ndo je lāne əli me to ti, awi dānangi Dalmanuta ti.

Parisi je dāji nē kōji Jəju

(Mt 16.1-4)

11 *Parisi je jì nòò rài ningə, ilai ngirə naji ta ti ki Jəju, 6a daji-e kadi ra ne kɔji madi ki i dora ti adi-de n-ooi. Daji-e be tə kulə ki kiyə mba kuwə-n dəw. 12 Jəju ila mene puu, ə əl-de ə nə: «MBari ə dije ki dɔkagilo ti ki 6one daji mba kadi n-ooi ne kɔji ki ətɪ 6al ə? Təki rɔjeti, adi m-əl sasi madi oi, ne kɔji madi ki kadi dəw a ra ki mbata lade goto.» 13 Be ə, Jəju iyə-de, ə al me to ti mba kaw dam ba ti ki kare.

Əm la Parisi je nim, əm la Erodi nim
(Mt 16.5-12)

14 Me njé ndo je oy dɔ mapa ti ki kadi ɔyi. E ki jide ti ki isi me to ti e kare ba par. 15 Jəju ndaji-de, ə əl-de ə nə: «Oi maji! Adi kəmsi ədi dɔ rəsi ti, ɔji-n dɔ əm lə *Parisi je, ki əm lə Erodi*.» 16 *NJé ndo je naji-naa ta dande ti əi nə: «Jəju əl be tado ji rai ki mapa al!» 17 Jəju gər ta ki mede ti, adi əl-de ə nə: «Mba ri ə isi naji-naa ta dansi ti dɔ mapa ti ki ɔyi al ə? Igəri me ne je al ka 6əy a? Kəmsi tɛɛ dɔ ne je ti madi al ka 6əy a? Səi dije ki ku dəsi goto a? 18 Kəmsi to mba kadi oi lo al a? Rai mbisi kadi oi dɔ ta al a? Mesi ole dɔ ti al a? 19 NDɔ ki m-ləbi mapa mi, dingəm je dibi mi kin, gindi mapa ki nay, ɔyi kare ban ə?» Ningə əli əi nə: «J-ɔy kare dɔgi gide e joo.» 20 «NGa ndo ki, m-ləbi mapa siri dingəm je dibi sɔ kin, ginde je ki nay, ndo ki ɔyi kare ban ə?» Ningə əli-e əi nə: «J-ɔy kare siri.» 21 Lo kin ti, Jəju əl-de ə nə: «Igəri al 6əy a?»

Jəju adi nje kəm tɔ kare oo lo me be ti ki Bətisayda

22 Loki Jəju əi ki njé ndo je ləne rai tɛɛi me be ti ki Bətisayda ti ningə, dije rai ki nje kəm tɔ kare rɔ Jəju ti. Dije ka kin nɔi dɔ Jəju ti kadi ɔde. 23 Jəju uwə ji nje kəm tɔ ka kin, ə aw sie gidi be ti. Loki yom kame ki man tane ningə, ində jine dɛ tɛ ə daje ə nə: «O ne madi a?» 24 NJe kəm tɔ gɔ lo ningə ə nə: «M-o dije, nə to ə toi tə kagi je ə a njiyəi be.» 25 Jəju təl ində jine dɔ kəme ti nja kare 6əy adi oo lo ay njay njay ngata. Ingə rɔ nga, ta oo ne je pəti ay njay njay tɔ. 26 Go ti ningə, Jəju iyə adi aw 6e ləne, ə əl-e ə nə: «Oti təl kaw me be ti kin gogi.»

Piyər gər kadi Jəju e Kirisi, ki MBati lə Luwə
(Mt 8.13-20; Lk 9.18-21)

27 Jəju ɔti loe ti nòò ningə, awi ki njé ndo je ləne ngan be je ti ki gidi Səjare ti, ki Pilipi. Loki əi dɔ rəbi ti, Jəju daji-de ə nə: «Dije isi əli ta ki dəm ti təkɪ mi nɔ ə?» 28 Ə njé ndo je əli-e əi nə: «Dije madi əl nə jì Jə Batisi; njé ki nungi əi nə jì nje kəl ta ki ta Luwə ti Eli; njé ki rangi 6əy əl nə jì ki kare dan njé kəl ta je ki ta Luwə ti.» 29 Ningə, Jəju təl re daji-de əi je wa ə nə: «NGa sɔi wa ki dəsi, əli əi na mi nɔ ə?» Ə Piyər ile ti ə nə: «I Kirisi, ki Luwə mbəte.» 30 Jəju ndaji-de ki tɔgine kadi əli ta kin kəte kadi dəw ki rangi oo al.

Jəju əl ta koynə ki kine lo koy ti
(Mt 16.21-28; Lk 9.22-27)

31 Go ta je ti kin ningə, Jəju ilə ngirə kadi ndo-de təkɪ ne *NGon dəw n-a n-ningə kɔ ngay. *NGatɔgi je lə *Jipi je, ki ki bo je lə njé kijə ne məsi kadi-kare je, ki njé ndo ndu-kun je a mbati-ne. Dije a tali-ne, nə ndo ki kɔ mitə lə ndo koynə 6a, n-a n-tɛɛ lo koy ti. 32 Əl-de ta je kin pəti ay njay. Piyər ɔr Jəju aw sie dabi kare, ningə ilə ngirə kəl sie. 33 Nə Jəju təl rəne, gɔ njé ndo je ləne ningə ndangi Piyər ki tɔgine ngay ə nə: «Ital gogi *Sata, ɔr rɔi kɔ gom ti! tado mar ta ləi e mar ta ki jì rɔ Luwə ti al, nə e mar ta lə dije.»

34 Go ti ningə, Jəju 6ar kosi dije ki njé ndo je ləne, ningə əl-de ə nə: «Re dəw madi ndigi njiyə gom ti ningə, kadi oo rone tə ne madi al, kadi e wa un kagi-dəsi koy ləne, ə re un gom. 35 Təkɪ rɔjeti, dəw ki ge kajɪ rone ne wa dɔnangi ti ne a ti ta rone. Nə dəw ki tɪ ta rone ki mbata ləm, ə se ki mbata Poy Ta ki Maji, a aji rone tɔ. 36 Kin ə re dɔw ingə ne maji je ki dɔnangi ti ne pəti tigə, nə ndile tuji ə, maje to ra be ə? 37 Ne madi ki dəw a adi ɔr-n to ndilne to nòò a? 38 Təkɪ rɔjeti, re rɔ dəw madi səl-e ki mbata ləm, ə se ki mbata ta ləm ta kəm dije ti ki njé ra kaya ki njé ra majal ki dɔkagilo ti kin, mi NGon dəw m-a m-ra rɔsəl dɛ tɪ tɔ, ndɔe ti ki ki m-a m-re-n me kəsi-gon ti lə Bawm, naa ti ki malayka je ki ayi njay.»

9

1 Jəju əl-de 6əy ə nə: «Təkɪ rɔjeti, adi m-əl səsi: dije madi dansi ti ne a ɔyi al 6əy ə, a ooi kɔbe lə Luwə ki a re ki tɔgine kin.»

Jəju mbəl rone
(Mt 17.1-13; Lk 9.28-36)

2 NDɔ mehe go ti ningə, Jəju ɔr Piyər nim, Jaki nim, taa Jə nim tɔ, ə al aw sɛde dɔ mbal ti ki ngal, ki karde ba, say ki ndəge je. Loe ti kin nòò, Jəju mbəl rone ta kəmde ti. 3 Kibi je lie ndoləi kəy kəy, taa ndai nda ki dəw ki dɔnangi ti ne ki kadi a togi kibi adi nda be goto. 4 Ningə lo kin ti nòò, Eli əi ki *Moji tɛɛi ki rɔde ti hɔy, a əli ta ki Jəju. 5 Ə Piyər un ta əl Jəju ə nə: «Nje ndo dije, kin ə j-isi lo kin ti ne be par ə nje ngay. J-a ra kəy-lo mitə: kare e yəi, kare e yə Moji, ə ki kare e yə Eli tɔ.» 6 Piyər gər ta wa bangi ki kadi əl al, tado əi ki madine je ki joo pu, 6əl rade ngay. 7 Ningə, taji naa ti nòò, kil ndi jì sabi dɔde lidu. Nti ta madi tɛɛ me kil ndi ti ə nə: «E kəm e NGonm ki m-ndige ngay, ə oi ta lie.» 8 Ki kəm ki kində jipi, njé ndo je gɔi lo gə gidide, nə dəw kare ka ooi-e al. Jəju ki karne ba par ə ooi-e rɔde ti. 9 Loki jì dɔ mbal ti isi uri ki nangi ningə, Jəju ndaji-de kadi ɔri poy ne ki ra ne ə ooi kin dəw madi al, biti kadi ne *NGon dəw n-tɛɛ dan njé koy je ti. 10 *NJé ndo je təlɪ rɔde go ta ti ki Jəju əl-de, nə ke ə, gari me ta ki nə: «Ki taa

* 8:15 Əm la Parisi je e ne ndo lade ki ngom, ningə əm la Erodi e mbati kun me kadi Jəju tɔ.

dan njé koy je ti kin» al, adi naji-naa ta do ti dande ti.

¹¹ Go ti, njé ndo je daji-e ai na: «MBarì ò, njé ndo ndu-kun je ai na sòbi kadi Eli re kate taa a?» ¹² Jaju ila-de ti ò na: «E ki rojeti kadi Eli a re kate bay taa, mba kadi ra go ne je pèti adi asi-naa gogi. Nga ra ban ò, ndangi me makitibi ti la Luwa, sòbi dam mi NGon daw bay ai na: “NGon daw a inga ko ngay, taa dije a kidi-e to?” ò? ¹³ Taki rojeti, adi m-èl sasi madi oi, Eli re, ò dije rai sie ne ki mede ge, taki ndangi me makitibi ti sòbi-n dae.»

*Jaju nga ngon ki ndil ki majal ade ko
(Mt 17.14-21; Lk 9.37-43)*

¹⁴ Løki tali rai ro ndagi njé ndo je ti ninga, oi kosi dije ilai-naa gai dade wuki, ninga njé ndo ndu-kun je ò isi naji-naa ta ti sàde to. ¹⁵ Løki kosi dije ooi Jaju ninga, ndaji-de ngay, adi ayi-naa bur bur ki røe ti, uwai jie rai-e lapiya. ¹⁶ Jaju daji njé ndo je lene ò na: «Ta ri ò isi naji-naa ta do ti sàde a?» ¹⁷ Daw madi kare dan kosi dije ti al-e ò na: «Nje ndo dije, m-re ki ngonm rai ti, tado e gin togi ti la ndil ki ra-e adi al ta al. ¹⁸ Lo je pèti ki ndil kin i sie ti ninga, ige ile nangi, adi kulum tae iba jugi jugi, nga ngangine gururu gururu, ninga nda-je ray, ade to ta kagi be. Be ò, m-daji njé ndo je lai kadi tuwai ndil ki majal kin dae ti ko, na asi togi al.» ¹⁹ Lo kin ti, Jaju un ta al njé ndo je lene ò na: «Sai dije ki dokagilo ti ki bone ki sai njé me nga je, kadi ta m-isi sasi dokagilo ban bay taa adi mesi a? Kadi m-a m-osi ginsi dokagilo ban bay taa a? Irai ki ngon rom ti ne.» ²⁰ Løki rai ki ngon røe ti ninga, taji naa ti noo wa ki ndil ki majal oo Jaju par ò, dadi ngon ka kin nangi nangi, ba man tae i kulum mbuki mbuki, ninga bi-e ile nangi, ade nduguru nangi. ²¹ Jaju daji Bawe ò na: «Dokagilo ki ra ti ò ne kin ila sie ngire a?» Ò Baw ngon ile ti ò na: «Ila ngire lo ki ngon to du ba bay. ²² Ninga, taa taa ndil ki majal kin, isi sur-e tile ki poro je, ki me man ti je, kadi tal-e, ò re asi ra ne madi ò, oo kam-to-ndoo laje, ira saje.» ²³ Ò Jaju tal al-e ò na: «Re asi... kin al be ki mba ri a? Daw ki adi mene, asi ra ne je pèti.» ²⁴ Ta naa ti noo, baw ngon al ta ki ndune ki bo ò na: «M-adi mem, na kadime lam ò e ngay al, ò ira sam!» ²⁵ Løki Jaju oo kadi kosi dije isi ayi-naa bur bur ki røe ti ninga, ndangi ndil ki majal ò na: «I ndil ki majal ki nje bay mbi dije ki nje kadi dije ali ta al, m-un ndum kadi itee ro ngon ti ki ko, ò ire gogi al ratata!» ²⁶ NDil ki majal ka kin ur kol, ra ngon adi dadi nangi nangi ki togine ngay, ninga tee røe ti ko. NGon tal to taki oy be, adi dije pèti ki ooi ne ki ra ne, ali ai na: «Oy ngata.» ²⁷ Na Jaju uwai ji ngon un-e ur-e taa. ²⁸ Løki Jaju ur me kay ti, ò njé ndo je lie isi sie ki karde ba, daji-e ai na: «MBarì ò je j-asi kadi

ji tuwà ndil ki majal kin al a?» ²⁹ Jaju tal al-de ò na: «Ko ndil je ki be kin, daw a tuwà-de ki go rabi kal ta ki Luwà taa.»

Jaju tal al ta ki do koyne ti ki kine lo koy ti bay

(Mt 17.22-23; Lk 9.43-45)

³⁰ Òi, òti loe ti noo ninga, indai donangi Galile gangi. Jaju ge kadi daw madi gar gone al. ³¹ Tado un dokagilo mba kadi ndo-n ne njé ndo je lene. Be ò al-de ò na: «A ilai-mi *mi NGon daw ji dije ti kadi a tali-mi, ninga loki tali-mi oy ba, ndo ki ko mita la ndo koym ò, m-a m-i taa lo koy ti.» ³² *Njé ndo je gari me ta lie kin al, ninga bali kadi daji-e ta do ti to.

Jaju un ta la ngan je ki du ndo-n ne njé ndo je lene

(Mt 18.1-5; Lk 9.46-48)

³³ Løki rai tee me be ti ki Kaparnayim, ò uri me kay ti ninga, Jaju un ta daji-de ò na: «Ta ri ò kate isi naji-naa ta do ti do rabi ti a?» ³⁴ Na tali isi kekeke, tado, do rabi ti, naji-naa ta, kadi ngari se na ò e ki bo wa? ³⁵ Jaju isi nangi, ninga bar njé ndo je lene ki dogi gide e joo, al-de ò na: «Re daw madi ge kadi n-e daw ki dosay ninga, maji kadi tal rone daw ki dobay ti nim, nje ra kilà ba kadi ndage je pèti nim to.»

³⁶ Go ti, Jaju un ngon ki du, ur-e dande ti, ò loki ore rone ti ba, al-de ò na: ³⁷ «Re daw madi uwà ngon ki be kin rone ti me tom ti ò, e mi wa ò dawwe kin uwà-m rone ti. Ninga, daw ki uwà-m ki rone ti, e mi ò uwà-m ki rone ti al, na ò nje kilà-m ò uwe ki rone ti.»

*Daw ki e nje kosi-m ta al e daw lam
(Lk 9.49-50)*

³⁸ Ja al Jaju ò na: «Nje ndo dije, j-o daw madi ki a tuwà ndil je ki majal me tai ti, ò ji ndigi kadi j-oge do ra ne kin, tado e njiyà saje goi ti al.» ³⁹ Jaju ila-de ti ò na: «Oti kadi ogi-e do, tado daw kare ki a ra ne ki ati bal me tom ti ki kadi a tal kalangi ba al ta ki majal dom ti goto. ⁴⁰ Taki rojeti, daw ki osi-je ta al e daw laje. ⁴¹ Taa re daw madi adi sai man kay me ngon kal man ti par, mbata ke ki sai dije la Kirisi ka, dawwe kin, taki rojeti, adi m-èl sasi, a nal ne kiga go ji lene al.

*NDaji-naa do majal ti
(Mt 18.6-9; Lk 17.1-2)*

⁴² «Kin ò taki daw madi ra adi ki kare dan njé ki du ti ki adi-mi mede, osi me majal ti ò, e soti ngay bay mbata ti lie kadi doo mbal ki bo ngay minde ti, ò ilai-e me ba ti. ⁴³ Kin ò jii kare rai adi osi me majal ti ò, igange ile ko. Tado, e soti kadi inga kaji ki jii ki kare, ita kadi ingam jii je joo pu, ò ilai-ni me por ti la su, me por ti ki a oy al ratata kin. [⁴⁴] * ⁴⁵ Kin ò njai kare rai adi osi me majal ti ò, igange ile ko. Tado, e soti kadi inga kaji ki njai ki kare, ita kadi ingam njai je joo pu, ò ilai-ni me por ti

✦ 9:12 Ejay 53.3; Pa je 22.7-18

* 9:44 Bar ta ki joo kin, dije madi ali taki goto me makitibi je ti ki njé ndange ki kate ndangi.

læ su. [46] 47 Kin ə kəmi kare rai adi osi me majal ti ə, ɔr-e ile kə. Tado, e soti kadi ur kəbe ti læ Luwə ki kəmi ki kare, itə kadi ingəm kəmi joo pu, ə iləi-ni me por ti læ su. 48 Loki kode je ki me ti oyi al, taa por ki səm ti ka oy al ratata tə. 49 Təki rəjeti, dəw ki ra ka por kə je a ra-e adi ay njay, təki kati a ra-n nē kuşo adi nəl be. 50 Kati e nē ki maji, nə loki nale goto ə, ri ə a rai kadi a təl nəl gogi ə? Nē ki kadi dəw a ra-n goto. Ningə maji kadi itəji hal ki maji ki rə-naa ti, ə isisi ki naa ki lapiya dansi ti.»

10

*Ta ki dō gangi-naa ti læ dāne ki dingəm
(Mt 19.1-9; Lk 16.18)*

1 Jəju j loe ti noq, aw dənangi Jude ti, gidi ba Jurde ti. Kosi dije kawinaa gəi gide wuki bəy. Ki go jibəl ra-e ti læ Jəju, ilə ngirə ndo-de ne. 2 *Parisi je ɔti rəi rə Jəju ti, ningə kadi tə iyəi kulə uwəi-e-n me ta ti, dəji-e əi nə: «NDU-kun adi ta rəbi kadi dingəm tuwə-n nene ə se adi ta rəbi al ə?» 3 Jəju dəji-de ə nə: «NDU-kun ri ə *Moji adi səi dō ti ə?» 4 Əi təli əli-e əi nə: «Moji adi ta rəbi kadi dingəm tuwə nene, nə ke ə, kadi ade makitibi gangi-naa jie ti.» 5 Ə Jəju təl əl-de ə nə: «E ki mbata me ngə ləsi ə Moji ndangi-n ndu-kun kin adi səsi. 6 Nə lo kilə ngirə kində nē je ti, Luwə ra dingəm əi ki dāne. 7 E be ə, dingəm a iyə kone je ki bawne je, ə a tiyəi-naa ki nene, 8 kadi təli darə ki kare. Lo kin ti, a əi joo al ngata, nə a əi darə ki kare ba.» 9 Ningə nē ki Luwə dō naa ti, maji kadi dəw gangi naa ti dō. 10 Loki təli rəi be, njé ndo je lie dəji-e ta dō ti bəy. 11 Ə Jəju əl-de ə nə: «Re dəw tuwə nene, ə taa dāne ki rangi ə, dəwe kin təl nje kuwə marim, tado nee ki kate isisi noq bəy. 12 A re e dāne ə mbati ngawne ə taa dingəm ki rangi ka, e nje kuwə marim tə.»

*Jəju njangi dō ngan je ki du
(Mt 19.13-15; Lk 18.15-17)*

13 Dije rəi ki ngan je ki du rə Jəju ti kadi njangi dōde, nə njé ndo je kəli sədə. 14 Loki Jəju oo kilə ra njé ndo je ləne ningə, nəl-e al adi əl-de ə nə: «Iyəi ngan je ki du adi rəi rəm ti, ɔti kadi ɔgi-de ta rəbi, tado kəbe læ Luwə e yə dije ki toi tə ngan je ki du be. 15 Təki rəjeti, adi m-al səsi, dəw ki ndəgi kadi Luwə ɔ be dæe ti tə ngon ki du be al, a ur kəbe ti læ Luwə al ratata.» 16 Go ti, Jəju uwə ngan je ki du ka kin ki rone ti, ində jine dōde ti, njangi dōde.

*Ta læ Jəju əi ki dəw ki nje nē kingə
(Mt 19.16-30; Lk 18.18-30)*

17 Loki Jəju ɔti osi dō rəbi ti ningə, dingəm madi kare ay re osi nangi njæe ti, ningə dəje ə nə: «Nje ndo ki maji, e ri ə m-a m-ra ə m-a m-ingə-n kajji ki a to biti ki nq ti ə?» 18 Jəju əl-e ə nə: «Mba ri ə ibar-m dəw ki maji ə? Dəw kare ki maji goto, nə Luwə ki karne ba par

ə e dəw ki maji. 19 I igər ndu-kun je læ Luwə ki ə nə: «A təl dəw al, a uwə marim al, a bogi al, a ma naji ki ngom dō madi ti al, a ra nē ki majal ki dəw madi al, osi gon bawi əi ki kəi kin maji.»» 20 Dingəm ka kin əl-e ə nə: «Nje ndo, nē je kin pəti m-təl rəm go ti dəkagilo kilə ngirə basam ti nu.» 21 Jəju gō dingəm ka kin ki rənəl, ningə əl-e ə nə: «Nē kare be ə nayi kadi ira. Aw, igati ki nē maji je læi pəti, adi lae njé ndoo je, ba a aw ki nē kingə ngay me dora ti, ə ire un gom.» 22 Nə loki dingəm ka kin oo ta je kin ningə, kəme il kiriri, ə ɔti aw ki rənəl al, tado e dəw ki aw ki nē kingə ngay.

23 Jəju gō njé ndo je ləne ki gəi gide, ningə əl-de ə nə: «A e nē ki nga ngay rə njé nē kingə je ti kadi uri me bəko ti læ Luwə!» 24 Ta læ Jəju kin ndəji-de, na Jəju a dō ti gərərə ba ə nə: «NGanm je, e nē ki nga ngay kadi dəw ur me bəko ti læ Luwə. 25 E nē ki nga ngay kadi jambal ki oi-e kin ur bole kon ku nē ti, nə a nga ngay itə e kin bəy kadi nje nē kingə ur me bəko ti læ Luwə.» 26 Ta kin əti-de bəl dō mada ti bəy, adi dəji-naa dande ti əi nə: «NGA kin ə e be ningə, nq ə asi kadi ingə kajji ə?» 27 Jəju ində manjide ba, ningə əl-de ə nə: «Ki rə dije ti ba, dəw ki asi goto, nə ki rə Luwə ti ba, nē ki dum-e goto, tado asi ra nē je pəti.» 28 Ə Piyar ilə rone əl-e ə nə: «NGA o je ki, j-iyə nē je ləje pəti kə, mba kadi j-un-n goi kin.» 29 Jəju ile ti ə nə: «Təki rəjeti, adi m-al səsi, re dəw madi, iyə kəy ləne, ki ngakone je, ki konane je, ki kone, ki bawne, ki ngane je ə se dənangi ləne ki mbata ləm, ə se ki mbata Poy Ta ki Maji ningə, 30 dəwe kin a ingə kəy je, ki ngakone je, ki konane je, ki kone je, ki ngane je, ki dənangi, nja bu dō ti. A ingə nē je kin, naa ti ki kə dəkagilo ti ki bəne, taa dəkagilo ti ki a re, a ingə kajji ki a to biti ki nq ti tə. 31 NGA ningə, dije ngay ki kate, a təli njé ki gogi, ə njé ki gogi, a təli njé ki kate tə.»

*Jəju əl ta dō koyne ti ki kine lo koy ti bəy
(Mt 20.17-19; Lk 18.31-34)*

32 Jəju əi ki njé ndo je ləne əi dō rəbi ti, isisi awi ki Jorijaləm. Jəju njiyə nōde ti nōde ti. Lo kin ti, bəl ra njé ndo je lie ngay, taa njé njiyə gode ti ka bəl rade tə. Jəju təl bər njé ndo je ki dəgi gide e joo rone ti, ningə ilə ngirə kadi əl-de nē je ki a ra-e Jorijaləm ti ə nə: 33 «Oi, j-isi j-awi ki Jorijaləm, ningə a iləi-mi *mi NGon dəw ji njé kun dō njé kingə nē məsi kadi-kare je, ki njé ndo ndu-kun je ti. A gangi ta koy dəm ti, ningə go ti, a iləi-mi ji dije ti ki əi *Jipi je al. 34 A kogi dəm ti je, a tibi man tade dəm ti je, a tindəi-mi ki nday kabilay je, taa a tōlimi tə. Nə ndo ki kə mətə læ ndo koym ba, m-a m-teq lo koy ti.»

*Nē daji læ Jakəi əi ki Jə
(Mt 20.20-28)*

* 10:4 Dataranom 24.1 * 10:8 Kilə ngirə nē je 1.27; 2.24

* 10:19 Teq ki taga 20.12-16; Dataranom 5.16-20

³⁵Go ta je ti kin ningə, Jaki əi ki Ja ki əi nğan la Jəbade, rəi rə Jəju ti bəsi, əli-e əi nə: «Nje ndo, ji ndigi kadi ıra ne ki j-aw tə dəji kam adi-je.» ³⁶Jəju dəji-de ə nə: «Ri ə igəi kadi m-ra madi səsi ə?» ³⁷Ningə, tali əli-e əi nə: «Re indigi do ti səje ə, adi dəw kare isi do ji kəji ti, ə e ki nungə isi do ji gəli ti to, loki a isi do kəbe ti ə dije a ilai təji do ti kin.» ³⁸Jəju əl-de ə nə: «İgəri me ne dəji ləsi kin al. A asi kadi ingəi kə ki m-aw tə m-ingə kam kare mindi wa? Taa, batəm ki to kə ngay ki m-aw tə m-ingə kam a ingəi kare to wa?» ³⁹Ba əli əi nə: «Oyo, j-a j-asi kare.» Ə Jəju əl-de ə nə: «Təki rəjeti, a asi kadi ingəi kə ki m-aw tə m-ingə kam kare, taa batəm ki to kə ngay ki m-aw tə m-ingə kam a ingəi kare to. ⁴⁰Nə ta ki cəji do kisi do ji kom ti ə se do ji gəlm ti; e ta ləm kadi mi ə m-adi səsi al. Lo je kin to ki mba dije ki rai goe kəte nu ki mbata ləde.» ⁴¹Loki ndəgi njé ndo je ki dəgi ooi ta je kin bə, rəde ilə ngira nəl-de al ki Jaki əi ki Ja. ⁴²Be ə, Jəju bər-de pəti ki rəne ti, əl-de ə nə: «İgəri kadi njé je ki indai-de tə njé kəbe do gin dije ti ki dangi dangi ki dənangi ti ne, isi tə jəgi do dije ti, adi-de kə, taa dije ki njé təba, oji be dəde ti bəy to. ⁴³Nə a e be dansi ti al. Re dəw madi dansi ti, ndigi kadi n-e ki bo ningə, kadi təl nje ra kilə ləsi pəti. ⁴⁴Taa re dəw madi ndigi kadi n-e dəw ki do kəte dansi ti ningə, kadi təl bəə kilə ləsi pəti to. ⁴⁵Tadə mi *NGon dəw m-re mba kadi dije rai kilə adi-mi al, nə kadi mi ə m-ra kilə m-adi-de nim, taa m-adi rəm kadi m-taa-n kosi dije ngay m-ilə-de taa nim to.»

Jəju tēg kəm Bartime ki nje kəm to
(Mt 20.29-34; Lk 18.35-43)

⁴⁶Jəju əi ki njé ndo je ləne rəi tēji Jəriko ti. Loki isi tēji me be bo ti ki taga ki kosi dije ngay gode ti, nje kəm to kare ki təe nə Bartime, e ngon lə Time, isi ngangi rəbi ti nqə, isi kəy nē. ⁴⁷Loki oo kadi e Jəju ki Najarəti ti ə isi ində də ningə, un ndune ki taa nqə ə nə: «Jəju ki *NGon ka Dabidi, o kəm-to-ndoo ləm!»* ⁴⁸Dije ngay kəngi-e kəngi kadi uti tane, nə nje kəm to un ndune ki taa do madi ti wa bəy ə nə: «NGon ka *Dabidi, o kəm-to-ndoo ləm!» ⁴⁹Lo kin ti, Jəju a lo ka ti, ə nə: «İbəri-e adi-mi.» Ningə bəri nje kəm to ka kin, ə əli-e əi nə: «Uwə rəi ba, i taa, nə isi bəri.» ⁵⁰Loki oo do to je kin ningə, bi kibi ləne, ilə kə, ə i taa rati aw rə Jəju ti. ⁵¹Jəju dəje ə nə: «E ri ə, ige kadi m-ra madi ə?» Ə nje kəm to əl-e ə nə: «Nje ndo, m-ge kadi kəm oo ləm!» ⁵²Ə Jəju əl-e ə nə: «Aw! tadə kadi-me ləi əji.» Par ə, ta naa ti nqə, kəme oo lo, adi un go Jəju do rəbi njije ti.

* **10:47** NGar Dabidi ra 6al asi dibi kare bəy taa oji Jəju, adi 6a Jəju kə nə "NGon ka Dabidi", me ə nə dəw ki gin koji ti lə Dabidi. * **11:10** Kaje Dabidi, kər me ə nə Dabidi ki je dije ki gin koji ti lie. MBata Dabidi ra 6al asi dibi kare bəy taa oji Jəju Kirisi. * **11:17** Ejay 56.7; Jərəmi 7.11

11

Jəju ur Jorijaləm ti ki kəsi-gon
(Mt 21.1-11; Lk 19.28-40; Jə 12.12-19)

¹Loki Jəju əi ki njé ndo je ləne indəi do be ki Jorijaləm bəsi, gidi nğan be je ti ki Bətipaje ki Bətəni, ki kaw kadi mbal kəgi bini je ti, ilə njé ndo je ləne joo. ²Jəju əl-de ə nə: «Awi me ngon be ti ki a nqəsi ti kam. Lo kur ə wa ki a uri ki me be ti par ə, a ingəi ngon koro ki dəəi-e adi a. E ngon koro ki dəw al gide ti al bəy. İtuti-e, ırai sie adi-mi. ³A re dəw madi dəji səsi ə nə: "Mba ri ə a rai ne be," wa ə, əli-e əi nə: "Bəbe ə ge-e, ə a təl ilə sie bəsi ne ba.»

⁴*Njé ndo je awi ningə yə ingəi ngon koro ki dəw dəe taga ta kəy ti, kadi rəbi ti. Adi tuti-e. ⁵Dije madi ki ooi-de lo tuti koro ti dəji-de əi nə: «E ri ə a ırai-e be ə? İtuti ngon koro kin mba ri ə?» ⁶Ningə njé ndo je iləi-de ti taki Jəju əl-n-de, 6a iyəi-de adi awi. ⁷Loki rəi ki ngon koro ka kin ningə, labi kibi je lade gide ti, 6a Jəju al isi do ti. ⁸Dije ngay labi kibi je lade go rəbi ti. Nje ki madi je, e mbi kam je ki wale ə təti tıləi ti. ⁹Njé njiyə nqə Jəju ti ki njé njiyə goe ti uni ndude ki taa əli əi nə: «Təji e ki do Luwə ti! Ningə kadi Luwə njangi do dəw ki re ki to Bəbe. ¹⁰Kadi Luwə njangi do kəbe ki a re, adi e kəbe lə kaje *Dabidi.* Təji e ki do Luwə ti, me dərə ti taa.»

¹¹Jəju ur Jorijaləm ti, aw me kəy ti lə Luwə. Loki ində kəmnə oo ne je pəti ki gə gide ningə, əi ki njé ndo je ləne ki dəgi gide e joo tēji awi Bətəni ti, tadə lo sol ngata.

Jəju man kəgi mbay-kote
(Mt 21.18-19)

¹²Loki lo ti go ti, Jəju əi ki njé ndo je tēji Bətəni ti ki taga, ningə bə ra-e. ¹³Jəju oo kəgi mbay-kote ki mbie to do ti, a səy nu, ningə oti aw gin ti kadi n-oo se n-a n-ingə kande do ti kadi n-uso wa? Nə loki re bəsi rə kəgi ti ningə, oo mbie je par, bi oo kande al, tadə e nay kandi mbay-kote al bəy. ¹⁴Be ə Jəju əl mbay-kote ə nə: «Kadi dəw uso kandi gogə al biti ki nqə ti.» *Njé ndo je lie ooi ndu ta ki əl.

Jəju tuwə njé ra gati je me kəy ti lə Luwə
(Mt 21.10-17; Lk 19.45-48; Jə 2.13-16)

¹⁵Loki rəi tēji Jorijaləm, Jəju aw ur nati kəy ti lə Luwə, ningə ilə rone tuwə njé labi nē je ki njé ndogə nē je nati kəy ti lə Luwə kə. Jəju sur tabilə je lə njé mbəl la je tılə, naa ti ki nē kisi lə njé gati də dum je. ¹⁶Iyə dəw madi adi un nē də-n me kəy ti lə Luwə al. ¹⁷Ningə ndo-de nē ə nə: «NDangi me makitibi ti lə Luwə əi nə: "Kay ləm a ibəri-e kəy kəl ta ki Luwə ki to ki mbata lə gin dije pəti, nə səi, itəli-e lo bəy rə ti lə njé bəgi je yo.»* ¹⁸Loki ki njé kun do

njé kijə ne məsi kadi-kare je ki njé ndo ndu-kun je ooi ta je kin ningə, sangi rabi kadi n-təli Jəju, nə bəli tado kosi je ndigi ne ndo lie ngay. ¹⁹ Lōki lo səl ningə, Jəju ai ki njé ndo je tēji me be bo ti kə.

Kadi-me ki kəl ta ki Luwə

²⁰ Lōki lo ti ki si, Jəju ai ki njé ndo je isi indai də ningə, njé ndo je ooi kagi mbay-kote ki tuti dəe ti ratata ki ngire ti. ²¹ Loe ti noo, me Piyər ole də ne ti ki ndo ki ra ne, adi əl Jəju ə nə: «Nje ndo ki bo, o kagi ki ndo ki iman-e ka tuti am.» ²² Ningə Jəju təl əl njé ndo je ləne ə nə: «Maji kadi adi mesi Luwə. ²³ Təki rəjeti, adi m-əl səsi, re dəw madi əl mbal kam ə nə: “Ōti lo kin ti rangi, aw osi me ba ti”, ki kadi-me, ki kanji badi, ə gər təkə ta ki n-əl kin a ra ne bə, Luwə a ra ade. ²⁴ E be ə, m-əl səsi madi igəri təkə, ne je pəti ki idəji Luwə me kəl sie ta ti, maji kadi indai dəsi ti təkə ingəi ki bəlme, ningə Luwə a ra adi səsi. ²⁵ Lōki j taa kadi əli ta ki Luwə, re ta to dansi ti ki dəw madi ə, maji kadi iyəi goe kə adi-e, kadi Bawsi ki isi dərə ti, iyə-n go majal je lasi kə adi səsi tə. [²⁶ MBata, re iyəi go majal je lə dije ki rangi kə əl ningə, Bawsi ki isi me dərə ti, a iyə go majal je lasi kə əl tə.]†

Ta ki daji də tōgi ti lə Jəju

(Mt 21.23-27; Lk 20.1-8)

²⁷ Jəju ai ki njé ndo je ləne təl rai Jorijaləm ti bəy. Lōki Jəju isi njiyə nati kəy ti lə Luwə, njé kun də njé kijə ne məsi kadi-kare je, ki njé ndo ndu-kun je, ki ngatōgi je, ²⁸ rai dəji-e ai nə: «E ki tōgi ki j ra ə isi ra-n ne je kin be ə? Ə nə tə ə adi ndune kadi ira-n-de wa əl-je adi j-o?» ²⁹ Jəju təl əl-de ə nə: «M-a m-dəji səsi ta kare be par. Re ilai-mi ti ningə, m-a m-əl səsi dəw ki adi-m ndune kadi m-ra-n ne je kin tə. ³⁰ Nə ə ilə Jə kadi ra dije batəm ə? E Luwə ə se e dije wa əli-mi adi m-o.» ³¹ Nə təl ə əli-naa ta dande ti əi nə: «Re j-əl-e j-ə nə: “E Luwə ə ile” ə, a dəji-je ə nə se ra ban ə j-ade meje əl wa? ³² Ə j-a j-əl j-ə nə: E dije ə ilai Jə əl tə...» Təkə rəjeti, bəli kosi je, tado dije pəti gari dəde ti kadi Jə e nje kəl ta ki ta Luwə ti ki rəjeti. ³³ Be ə təl əli Jəju ai nə: «ji gər əl.» Ə Jəju təl ilə-de ti ə nə: «Re igəri əl ə, mi ka m-a m-əl səsi tōgi ki m-isi m-ra-n ne je kin əl tə.»

12

Kuji ta də njé ra kilə me ndər nju ti, ki njé me majal

(Mt 21.33-46; Lk 20.9-19)

¹ Go ti Jəju lə rone əl-de ta ki kuji ta ə nə: «Dingəm kare ndər nju, ningə ində singə gugə gide wuki. Ur be kadi tə mborəi man nju ti, ningə ur ne tə ta kagi be, kadi dije isi də ti ngəmi ndər ka kin. Bə go ti, dəoi ta naa ti ki dije ki njé ra kilə nju, kadi tə rai kilə adi-e,

ə kagi loe ti bə, a kəyi-naa nee, ningə e wa əti aw mba. ² Lōki kagi lo kijə kandi nju asi ningə, ilə bəə ləne kare kadi aw taa kandi ne ndər ka kin, ki yane ji njé ra kilə ti adi-ne. ³ Nə lōki bəə aw ningə, njé ra kilə je uwəi-e, tindai-e ngay, ə tuwəi-e adi təl ki jine kare aw. ⁴ Nje ndər təl ilə bəə ki rangi bəy. E ka, tindai dəe mbuki mbuki je, taji-e je tə. ⁵ Be ka, dingəm ka kin təl ilə bəə ki rangi bəy. Bəə kin uwəi-e tōli-e, taa njé ki goe ti ka, tindai-de je, tōli-de je wa bəy tə. ⁶ Lo kin ti, ngonne ki dingəm ki ndige ngay, par ə nay ki karne sie. Ə un-e ile tə dəbəy dəw rəde ti, tado əl ə nə: “A bəli gidi ngonm.” ⁷ Nə njé ra kilə nju ka kin əli-naa dande ti əi nə: “Darə ə wa kam ə a e nje ne nduwə, ə adi j i tōli-e, ningə ndər nju kin a e ne ləje.” ⁸ E be ə, uwəi ngon ka kin tōli-e, ilai nine gidi ndər ti taga. ⁹ Ə se dingəm nje ndər kin a ra ban wa? A re kadi təl njé ra kilə je kin kə, ə sangi njé ki rangi ində-de ta ndər ti. ¹⁰ Itidai ta kin me makitibi ti lə Luwə oi əl a?

“MBal ki njé ra kəy je mbati-e,

E ə təl mbal ki e tōgi kəy.

¹¹ E kin e kilə ra Bəbə.

E ne kəji ki əti bəl ə to ta kəmje ti kin.”*†

¹² Lōki n ti, ki bo je ki də *Jipi je ti, sangi rəbi kadi n-uwəi Jəju, tado gəri maji kadi kuji ta ki Jəju əl kin səbi dəde, nə bəli kosi je, adi iyəi-e, ə əti awi lo ləde.

Ta də kigə la-mbə Səjar ti ki e ngar ki bo

(Mt 22.15-22; Lk 20.20-26)

¹³ Ki bo ki də *Jipi je ti ilai *Parisi je madi ki dije madi ki me buti ti lə *Erodi ti rə Jəju ti mba kadi tə n-iyəi kulə n-uwəi-e-n ki ta ki tae ti. ¹⁴ Rəi əli-e ai nə: «Nje ndo, ji gər kadi j i nje kəl ta ki rəjeti, taa ibəl kam dəw əl nim. I o ne ra ki gidi ti taga ne kam əl, taa j nje ndo dije rəbi lə Luwə ki goe ki rəjeti. Ə əl-je adi j-o: e loe ti ə se e loe ti əl kadi dəw igə la-mbə nje kəbe ki bo Səjar ə? Kadi tə j-igə la-mbə ə se j-igə əl ə?» ¹⁵ Nə Jəju gər kadi kəm dije ləde adi əl-de ə nə: «MBA ri ə iyəi kulə kadi uwəi-mi ə? İrai ki silə kare adi-mi m-o.» ¹⁶ Ə rai ki silə kare adi-e, ningə dəji-de ə nə: «Də nə ə indai, ə tə nə tə ə ndangi silə ti kin ə?» Ə ilai-e ti əi nə: «E nje kəbe ki bo Səjar.» ¹⁷ Jəju təl əl-de ə nə: «Nə lə Səjar ə adi Səjar, ne lə Luwə ə adi Luwə tə.» Lōki n ti, ta lə Jəju dum dəde ngay.

Ta də kə njé koy je lo koy ti

(Mt 22.23-33; Lk 20.27-38)

¹⁸ *Sadusi je ki əi dije ki ooi kadi njé koy je a j i taa lo koy ti əl, rai rə Jəju ti dəji-e ai nə: ¹⁹ «Nje ndo dije, *Moji ndangi ndu kin me makitibi ti adi-je ə nə: “Re dəw madi, ngokə taa dəne, ə ngokə ka kin oji ngon ki dəne ka kin əl bəy ə oy ningə, kadi taa dəne nduwə kin, oji-n ngan je kadi tēji to nje goto ti.”*†

† 11:26 Bar ta kin dije madi əli taki goto me makitibi je ti ki njé ndange ki kate ndangi. * 12:11 Pa je 118.22-23

* 12:19 Kilə ngirə ne je 38.8; Datarənom 25.5-10

20 Ki oji do ta kin, ngakonaa je ai siri. Ki dosay taa dane, a oji-n ngon ki kadi ta or toe al bay par a oti oy. 21 Ki ko joo re taa dane nduwə ka kin, ninga oji sie ngon ba or to nje goto ka kin al bay a re oy ka bay. Ki ko mita re a kae ti a wa ka kin bay. 22 Adi ngakonaa je ki siri kin, taai dane ki kare kin pati tigə, ka daw kare ki dande ti ki oji sie ngon bay taa kadi oy goto. Gode ti pati, daro dane wa re oy to. 23 Ə se ndo ki nje koy je a ii taa lo koy ti, a ai je a ii lo koy ti a, na dande ti a dane kin a e nee a? Tado ai siri pati taai-e nede ti.» 24 Jəju al-de a na: «Sai dije ki indami rəbi, ningə kadi igəri təkı indami rəbi tado igəri makitibi lə Luwə al nim, taa igəri təgi lə Luwə al nim to. 25 Təkı rojeti, ndo dije a ii taa lo koy ti, dingəm je ki dane je a taai-naa al ngata. Pati a toi tə *Malayka je be me dora ti. 26 Ta ki oji do ki ki nje koy je a ii taa lo koy ti, itidai ta ki oji do por ki o me nga ti, a e ki kəl tae me makitibi ti lə Moji kin al a? Luwə al Moji ta lo kin ti a nə: “Mi Luwə lə *Abirakam, mi Luwə lə *Isaki, ki Luwə lə *Jakobi.” 27 Luwə e Luwə lə dije ki nje kisi kəm ba, bi e Luwə lə nje koy je al. Indami rəbi ndəm ki do gangi.»

*NDu-kun ki itə ndu-kun je
(Mt 22.34-40; Lk 10.25-28)*

28 Nje ndo ndu-kun kare ki oo ndude lo naji-naa ta ti, lo ki oo adi Jəju ilə ta *Sadusi je ti maji ngay, oti aw ro Jəju ti dajə a nə: «Dan ndu-kun je ti pati kin, e ki ra a e ki dosay dan ti a?» 29 Jəju al-e a nə: «NDu-kun ki dosay ki itə ndu-kun je pati a to kin: “O *Isirayəl! Bafe Luwə laje e Bafe ki e karne ba. 30 A indigi Bafe Luwə lai ki ngamei ba pati, ki ndili ba pati, ki mər ta lai ba pati, taa ki təgi ba pati to.” 31 Ningə ndu-kun ki ko joo a to kin: “A indigi daw madi tə daro i wa be to.” *NDu-kun ki rangi ki itə ndu-kun je ki joo kin goto.» 32 Nje ndo ndu-kun je lə Luwə al Jəju a nə: «Maji ngay Nje ndo! ta ki əl e ta ki rojeti: Bafe Luwə laje e karne ba par a e Luwə, Luwə ki rangi goto. 33 Ningə, kadi daw ndige ki ngamene ba pati, ki ne gar ki dane ba pati, ki təgine ba pati, taa kadi daw ndigi daw madine tə darone wa be to. E kin e soti ngay itə da je ki kijə məsıde kadi-kare ti, kilə por do ti tə kadi-kare, ki kijə məsıde kadi-kare je ki dangi dangi ki kadi Luwə.» 34 Lokı Jəju oo kadi nje ndo ndu-kun kin ilə ta ti ki kəm-kədi, ningə əl-e a nə: «I say al ki kofe lə Luwə.» Go ta je ti kin, daw ka sangi kadi n-dəji ta Jəju al ngata.

*Kirisi ki Dabidi
(Mt 22.41-46; Lk 20.41-44)*

35 Lokı Jəju isi ndo dije ne gin kay ti lə Luwə, dəji-de ta a nə: «Ra ban be a nje ndo ndu-kun je ali par ai nə Kirisi ki e *Dəw ki Luwə mbətə

e ngon ka *Dabidi a? 36 Dabidi a wa ki dane, loki NDil Luwə ra kila mee ti, əl a nə:

“Bafe Luwə əl Bafe ləm a nə:
«Re isi do ji koḡm ti ne,
Biti kadi m-ilə nje ba je lai gin təgi ti.»*

37 «Dabidi a wa ki dane bar-e Bane, nga ki go rəbi ki ban taa Kirisi e-n ngon ka Dabidi* a?» Kosi dije ngay ooi ta lə Jəju ki rənəl.

Jəju gangi ta do nje ndo ndu-kun je ti lə Luwə

(Mt 23.1-12; Lk 20.45-47)

38 Me ne ndo ti lə Jəju ki isi ndo kosi je, əl-de a nə: «İndai kəm-kədi do rəsi ti ki ro nje ndo ndu-kun je ti. Ə dije ki gei njiyə ki kibi ngal, taa gei kadi dije rai-de lapiya ki buki-naa ti lo kingə-naa je ti lə kosi je to. 39 Gin kay kaw-naa je ti, a se lo ne kuso ti, a gei lo kisi dije ki bo, kəte nq dije ti. 40 Taai ne maji je lə nje ngaw koy je pati pati jide ti, ningə ədi kəm dije ki kəl ta ki Luwə ki gine gangi al, kadi dije ooi-de təkı n-ai dije ki maji. Go kilə ra je ti ki be kin, Luwə a gangi-n ta ki nga ngay do de ti itə ndəgi dije.»

*Kadi kare lə nje ngaw koy ki nje ndoo
(Lk 21.1-4)*

41 Jəju isi səbi nq lo kilə kadi-kare, isi isi oo kilə ki dije isi lai kadi-kare. Nje ne kingə je ngay adi la ngay ngay. 42 Ningə nje ngaw koy ki nje ndoo kare re ki ngan silə joo, tə ne ki tēg ne al ilə to. 43 Adi Jəju bar nje ndo je ləne əl-de a nə: «M-əl səsi təkı rojeti, nje ngaw koy ki nje ndoo kam ilə kadi-kare itə ndəgi dije pati. 44 Tado ndəgi dije adi burim la je ləde, nə nje ngaw koy kin adi ne kingə ki me kay ti ləne ba pu. E bay ne ki nay jie ti kadi ra-n ki rəne a un adi kin.»

13

*Jəju əl ta lə kay kaw-naa ki a tuji
(Mt 24.1-3; Lk 21.5-7)*

1 Lokı Jəju isi tēg me kay ti lə Luwə isi aw ningə, nje ndo lie kare əl-e a nə: «Nje ndo dije, oo mbal je ki rai kay, ki kay je ki boy boy ki əti bəl ki dum kam!» 2 Jəju təl əl-e a nə: «O kay je ki boy boy kam maji, mbal kare ki a nay kadi isi do made ti goto; a budi-de nangi mur mur.»

*Ne je ki a rai ne kəte nq dəbay ndo ti
(Mt 24.3-13; Lk 21.7-19)*

3 Go ti, lokı Jəju aw isi do mbal kagi bini je ti, səbi do kay lə Luwə. Piyər nim, Jakı nim, Jə nim, Andire nim, dəji-e ta lokı ai sie ki karde ai nə: 4 «Əl-je adi j-o, dokagilo ki ra ti a ne je kin a rai ne a? Ə ne kəji ki ban a a təji kadi ji gar təkı ne je kin pati a indai ngangıde a?»

5 Lo kin ti Jəju lə rəne əl-de a nə: «İndai kəm-kədi do rəsi ti, adi daw ədi səsi al. 6 Dije ngay a rai ki tom, a əli əl nə: “Mi ə mi Kirisi”, ningə a

* 12:26 Tēg ki taga 3.2, 6 * 12:30 Dətərənəm 6.4-5 * 12:31 Ləbətiki 19.18 * 12:36 Pa je 110.1 * 12:37 NGon ka Dabidi, kər me a nə daw ki gin koji ti lə Dabidi (10.47; 11.10).

6uki dije ngay wale tɔ. ⁷ Lɔki a oi kɔ rɔ je ki e sasi basi, ki poy rɔ je ki e sɔy, adi ɔal ra sasi al. Re e ri ri ka ne je kin a rai, nɛ e dɔbɔy ndɔ al ɔay. ⁸ Gin ɔe madi a aw rɔ dɔ gin ɔe madine, kɔɔɔe madi a aw rɔ dɔ kɔɔe madine ti; dɔnangi a yaki je, ɔo a o je ki lo je ki dangi dangi, nɛ ne je kin a toi tɔ lo kilɔ ngirɔ tɔ ndoo ki a ra dɛne kin be ɔay. ⁹ Ningɛ ki ɔji dɔsi sɔi je wa, maji kadi isi dɔ njasi ti maji, tado dije a awi sasi lo gangi ta je ti, a tindai sasi gin kɔy kaw-naa je ti. A awi sasi kadi ai nɔ njɛ kɔɔe je ti, ki nɔ ngar je ti ki boy ki mbata lɛm. Lo kin ti a e ta rabi ki kadi a ingɛai naji ki ma ki dɔm ti rɔsi ti. ¹⁰ NGata ningɛ, nɛ ki dɔsɔy, sobi kadi Poy Ta ki Maji osi mbi dije ti ki dɔnangi ti ne pɛti. ¹¹ Lɔki a uwai sasi kadi a awi sasi lo gangi ta ti, onosi kadi mesi ɔal, kɔ nɛ se ta ri a a ɔli nɔ njɛ gangi ta je ti wa? Ta wa ki Luwɛ a indɔ tasi ti loe ti nɔɔ kin ɔ ɔli-de par. Tado e sɔi je wa a a ɔli ta al, nɛ e NDil Luwɛ a a indɔ tasi ti kadi ɔli. ¹² NGakonaa je a uni dɔ-naa awii lo tɔl-naa ti, baw ngon a aw ki ngon kadi tɔli-e kɔ, ningɛ ngan je, mede a majal ki njɛ koji-de je, a a uni dɔde awi kadi tɔli-de tɔ. ¹³ Dije pɛti mede a majal sasi ki mbata lɛm, nɛ dɔw ki uwɛ tɔgine ba biti dɔbɔy ti a ingɛ kaji.

Kɔ ki bo ngay ki a re

(Mt 24.15-25; Lk 21.20-24)

¹⁴ «Ningɛ lɔki a oi dɔw ki nje ra ne ki kɔbi, ki nje tujɔ lo, ki a uwɛ lo kisi lo ti ki e lo ki sobi kadi e ti al*». Maji kadi dɔw ki nje tidɔ ne je kin gɛr gine maji. Ningɛ njɛ ki isi Jude ti a ayi-naa ki dɔ mbal je ti.[†] ¹⁵ Dɔw ki isi dɔ kɔy ti a ur nangi ɔa a aw me kɔy ti kadi tɔ un nɛ madi tɛɛ-n al.[†] ¹⁶ Dɔw ki a e me ndɔr ti, a asi kadi tɔl re ɔe un kibi rone al. ¹⁷ NDɔe ti nɔɔ kin, kɛm-to-ndoo ki gɛe goto a e lɔ dɛne je ki njɛ sɛm, ki njɛ kadi mba ngan je. ¹⁸ ɔli ta ki Luwɛ kadi ne kin ra ne ɔara al. ¹⁹ Ki rɔjeti, a e dɔkagilo kɔ ki dɔw oo ndɔ kare al ɔay. Lo kilɔ ngirɔ dɔrɔ ki dɔnangi ti, ki Luwɛ indɔ-n ne je nu, biti ɔone, dɔw oo ko kɔ kin nja kare al, taa dɔw a oo ko kɔ kin gogi al tɔ. ²⁰ Re Bɔbe uwɛ ta ndɔ je kin gangi al ɔ, dɔw kare ki a isi ki dɛne taa goto. Nɛ ki mbata lɔ dije ki e wa mbɔti-de, tɔ dije lane kin ɔ, uwɛ-n ta ndɔ je kin gangi.[‡] ²¹ NGa ningɛ, re dɔw ɔl sasi ɔ nɛ: «Kirisi, ki e *Dɔw ki Luwɛ mbate ɔ aw yo am, e ɔ aw ne am» ɔ, adi-e mesi al. ²² MBata kirisi je ki ngom, ki njɛ kɔl kɔ nɛ n-ai njɛ kɔl ta je ki ta Luwɛ ti, a rai nɔɔ tɔ rai ne kɔji ki ne je ki ɛti ɔal ɔal ki dum kɔl tae. A rai kadi tɔ re to ban ɔ njɛ wa ki Luwɛ mbɔti-de kin ka n-ɔuki-de wale. ²³ E be ɔ, kadi, sɔi isi dɔ njasi ti, m-ɔl sasi ne je kin pɛti kadi igari.

NDɔ re NGon dɔw

(Mt 24.29-31; Lk 21.25-28)

²⁴ «Ningɛ, dɔkagiloo ti ka kin, go kɔ je ti kin ɔa, kadi a tɛɛ kɛmne al, nay a nda al, ²⁵ mee je a ii ki dɔrɔ ti tosi ki nangi, ningɛ tɔgi je ki me dɔrɔ ti a yaki. ²⁶ Lo kin ti ɔ yɔ a oi-mi *NGon dɔw m-a m-re me kil ndi ti. M-a m-re ki tɔgi, me kunjɔ ti ki ɛti ɔal. ²⁷ M-a m-ɔl malayka je lɛm kadi tɔ dɔ kum dɔnangi ti ki sɔ, a kawɔ njɛ ki mbɔti-de ki naa ti. A kawɔ-de ii ngangɔ dɔnangi ti ki kare tɛɛi e ki nungɔ ti.

Ne ndo ki ɔji dɔ kagi mbay-kote

(Mt 24.32-36; Lk 21.29-33)

²⁸ «Maji kadi igari ne ndo ki dɔ kagi mbay-kote ti kin maji. Lɔki bajie je indɔi runguru, ɔ mbie iti kin ningɛ, igari kadi nay ɔa e basi ngata. ²⁹ Be tɔ ɔ, lɔki oi ne je kin rai ne ningɛ, maji kadi igari tɔki mi *NGon dɔw mi ta kɔy ti, basi rɔsi ti. ³⁰ Ningɛ tɔki rɔjeti, adi m-ɔl sasi, dije ki isi ki dɔde taa ne kin a oyi tigi al ɔay ɔ ne je kin a rai ne. ³¹ Dɔrɔ ki dɔnangi a gotoi ndɔ madi, nɛ ta lɛm a to lo tone ti ba ratata ki nɔ ti.

Luwɛ ki karne ba ɔ gɛr ndɔ ki dɔbɔy ti

(Mt 24.42; 25.13-15; Lk 12.36-38; 19.12-13)

³² «Dɔw kare ki gɛr ndɔ ɔ se dɔ kadi ki ne je kin a rai ne ti goto. *Malayka je ki dɔrɔ ti al nim, mi NGon lɔ Luwɛ ɔ wa al nim. Dɔw ɔa, e Bawje Luwɛ ba par ɔ gɛr. ³³ Maji kadi oi go rɔsi, isi dɔgi ti, tado igari dɔ kade kin al. ³⁴ A to tɔ ta lɔ dingɛm kare ki iyɛ me kay lane ɔ aw mba kin be. Kɛte ɔay taa kadi aw, iyɛ kilɔ je ki me kɔy ti ji njɛ kilɔ je ti lɔne. Adi nɔ nɔ kilɔ ki sobi dɔe kadi ra, ningɛ ndaji nje ngɛm ta kɔy kadi isi dɔgi ti. ³⁵ ɔ maji kadi isi dɔgi ti, tado igari ndɔ ki ɔa nje kɔy a re-n al. A re lo solo, ɔ se dan lo ti, ɔ se ndu nɔ kinjɔ ti, ɔ se ki sɔ, igari al. ³⁶ Re tɛɛ pɛti ningɛ, kadi ingɛ sɔi dɔ ɔi ti al. ³⁷ Ta ki m-ɔl sasi kin, e dije pɛti ɔ m-ɔl-de. Isi dɔ njasi ti.»

14

Ta kɔji ki dɔ tɔl Jɔju ti

(Mt 26.1-5; Lk 22.1-2; Jɔ 11.47, 49, 53)

¹ Nay ndɔ joo kɛte kadi ndɔ ra nay Paki, ki nay mapa ki ɛm ɔde al asi. Njɛ kun dɔ njɛ kijɛ ne mesi kadi-kare je, ki njɛ ndu ndu-kun je, sangi rabi kadi n-uwai Jɔju gidɔ ngay n-toli-e. ² Be ɔ, ɔli-naa ɔi nɛ: «Adi j-uwai-e ndɔ ra nay ti al nɛ dije a ii tɔ rai wongi.»

Dɔne madi ur yibi ki ɛti maji dɔ Jɔju ti

(Mt 26.6-13; Jɔ 12.1-8)

³ Jɔju e me ɔe ti ki Bɔtani, me kɔy ti lɔ Simo ki kɛte e nje banji. Lɔki Jɔju isi usɔ ne, dɛne madi re ki ku mbal ki ɔari-e albatir ki yibi ki ɛti maji rɔsi. Yibi kin gate e ngay, rai ki man kagi ki ɔari-e nar. Dɛne tɔ ku, ningɛ aw ur yibi ka kin dɔ Jɔju ti. ⁴ Dije madi dan njɛ ki ɔi loe ti

* 13:14 Lo ki sobi kadi e ti al: E kɔy lɔ Luwɛ. † 13:14 Daniyɔl 9.27; 11.31; 12.11 ‡ 13:15 Dɔnangi Palasitin ti, dije rai kɔy adi dɔe ki taa lay, ningɛ dɔe ki taa ki lay ka kin ɔ e lo kisi kɔr kɔɔi. Mt 24.17.

nogo, røde näl-de al adi äli-naa dande ti äi nä: «Kam tuiji yibi kin kò be par kin nä ri ä? ⁵ Asi kadi dæw taa-n la ki al dò kilä ti ki ndò bu mitä be ka e ki ra-n ki njé ndoo je!» To røde adi äli ta dæne ka kin ngay. ⁶ Nə Jaju ä-l-de ä nä: «tyäi dæne kin jåke. MBari ä isi njibäi-e ä? Nə ki ra döm ti kin e kilä ki maji. ⁷ NJé ndoo je kam, isi säsi ne ki ndò je pæti, adi ndò ki mesi ndigi par ä a rai säde, nä mi, m-a m-isi säsi ki nõ ti al. ⁸ Dæne kin ra ne ki asi go tågine: Jy yibi röm ti kæte kadi tæ darom aw-n bada. ⁹ Ningä adi m-äl säsi ta ki röjeti: lo je pæti donangi ti ne, ki dije a iläi mbë Poy Ta ki Maji titi, a çri poy ne ki dæne ra kin kadi mede ole-n dæ ti.»

Judasi un dō Jaju
(Mt 26.14-16; Lk 22.3-6)

¹⁰ Judasi Isikariyoti ki e ki kare mbø njé ndo je ti læ Jaju ki dægi gide joo, aw indä dō ta naa ti ki njé kun dō njé kijä ne mäsi kadi-kare je, mba kadi ilä-n Jaju jide ti. ¹¹ Loki ki bo je ooi ta ki ta Judasi ti, røde näl-de ngay adi uni mindide kadi n-adi-e la. Loe ti nogo, Judasi ilä ngirä sangi kadi n-oo se n-a n-ra ban ä n-a ningä dökagilo ki to kadi n-ilä-n Jaju jide ti wa.

Jaju uso ne Paki ki njé ndo je læne
(Mt 26.17-19; Lk 22.7-13)

¹² NDò ki dōsaj læ ra nay kuso mapa ki æm ode al, ki e ndò ki dije isi tölí ngan dægi bati je mbata ne kuso Paki, njé ndo je læ Jaju daji-e äi nä: «Lo ki ra be ä indigi kadi j-aw ji ra ne kuso Paki titi, j-indä dæe dana j-adi uso ä?» ¹³ Ningä Jaju ilä njé ndo je læne joo, ä-l-de ä nä: «Awi me bë bo ti kam 6a, a ingäi dingæm kare ki oti gum man done ti ningä uni goe. ¹⁴ Me kæy ki ur ti ä, äli 6a nje kæy kin äi nä: “NJé ndo dije ä nä se me kæy ki ra ä kadi n-re n-uso ne Paki ti ki njé ndo je læne wa?” ¹⁵ A oji säsi me kæy ki boy. Me kæy kin to taa, e ki ra oy, ki ne je ki me ti pæti. Lo kin ä a rai ne kuso Paki titi kadi j-usoi. ¹⁶ *NJé ndo je jji taai, awi me bë bo ti ka kin ningä, ingäi ne je pæti asi naa tæki wa ki Jaju ä-l-n-de, adi rai ne kuso Paki, indäi dæe dana.»

Nje ndo kare ki a un dō Jaju

¹⁷ Loki kadi ur, Jaju re ki njé ndo je læne ki dægi gide e joo. ¹⁸ Ningä loki isi ta ne kuso ti, Jaju ä-l-de ä nä: «Tæki röjeti, adi m-äl säsi, dæw kare dansi ti ki isi usoi sëm ne ne kin, a ilä-m ji dije ti.» ¹⁹ Me njé ndo je ilä ngirä tōsi-de, adi dæji ta Jaju ki bare bare äi nä: «E mi bë?» ²⁰ Jaju ä-l-de ä nä: «E dæw kare dansi ti säi ki dægi gide e joo wa kin. E ki isi ilä jine sëm naa ti me ka ti wa kin. ²¹ Mi *NGon dæw m-a m-oy tæki ndangi me makitibi ti læ Luwä*, nä kæm-to-ndoo e læ dæw ki a ilä-m mi NGon dæw ji dije ti. Dæwe kin, koje al e soti ngay.»

Ne kuso læ Babë
(Mt 26.26-30; Lk 22.14-20; 1Kor 11.23-25)

²² Loki isi ta ne kuso ti, Jaju un mapa, ra oyo Luwä dō ti, uwä tæti naa ti, tæl-n adi njé ndo je, ningä ä-l-de ä nä: «Itaai, e kin e darom.» ²³ Go mapa ti, Jaju un kōpi kasi kandi nju, ra oyo Luwä dō ti, ningä tæl-n adi njé ndo je äyi-naa pæti dande ti, ²⁴ ningä ä-l-de ä nä: «E kin e mäsim, mäsi kun mindi ki sigi ki a ay mbata kosi dije. ²⁵ Ningä tæki röjeti, adi m-äl säsi m-a m-ay kasi kandi nju ki rangi al, biti kadi m-a m-ay ki sigi me bëkò ti læ Luwä.» ²⁶ Loki osi pa kilä toji dō Luwä ti gine gangi, tæçi awi dō mbal kagi bini je ti.

Jaju ä tæki Piyär a naji ta gær-ne
(Mt 26.31-35; Lk 22.31-34; Jq 13.36-38)

²⁷ Jaju ä njé ndo je læne ä nä: «A imbati-mi pæti, tadò ndangi me makitibi ti læ Luwä äi nä: “M-a m-töl 6a bati je, ningä bati je a sanäi-naa ki lo lo”». ²⁸ Nə loki m-a m-ji lo koy ti, m-a m-aw kate nõsi ti, ta ngæm säsi Galile ti.» ²⁹ Piyär ä Jaju ä nä: «Re dije pæti ä iyäi-ni kò ka, ne kin a ra ne röm ti mi Piyär al.» ³⁰ Jaju tæl ä-e ä nä: «J, tæki röjeti, adi m-äli, bone, me kondò ti wa kin, kunä kinjå nõ nja joo al bëy ä a naji ta nja mitä ä nä igär-m al.» ³¹ Nə Piyär a dō ndune ä nä: «Re e-n koy ka m-a m-oy säi, 6i m-a naji ta gæri, al ratata.» Ningä ndægi njé ndo je pæti äli kò ta wa ki Piyär al ka kin to.

Jaju ä ta ki Luwä Jätisæmane ti
(Mt 26.36-46; Lk 22.39-46)

³² Go ti, Jaju ä ki njé ndo je læne oti ræi lo ti madi ki tœ ne bë Jätisæmane. Jaju ä-l-de ä nä: «Isi lo kin ti ne be inginæi-mi, dökagilo ti ki m-a m-äl ta ki Luwä.» ³³ Jaju adi Piyär nim, Jaki nim, Jä nim awi sie. Lo kin ti, dadi ki bël ki me ndil ti ilä ngirä ra Jaju. ³⁴ Adi Jaju ä-l-de ä nä: «Me-kò rosi mem rosi ki asi koy. Isi lo kin ti ne bë, isi kæm 6i itoi 6i al.» ³⁵ Jaju oti ki kæte ndæy, ningä osi ki nangi, dæji Luwä kadi re to ban ä, äsi dō kadi kō kin ngærangi rone ti. ³⁶ Jaju ä nä: «Aba! Bai, ne ki dum tægi goto, ä äsi kō kin ngærangi kō röm ti! Nə ke ä kadi e ndigi læm al, nä kadi e ndigi læi yoo taa.» ³⁷ Jaju tæl re rō njé ndo je ti ki mitä, ningä ingä-de, isi toi 6i, adi ä Piyär ä nä: «Simò, isi to 6i wa biti a? Asi kadi isi kæm dō kadi ki kare be al biti a? ³⁸ Isi kæm ba, äli ta ki Luwä, kadi osi me ne na ti ki ndil ndigi ra ne ki maji, nä daro e ki tq.» ³⁹ Ningä tæl or ndæne säde ki rangi bëy, ä ta ki Luwä, un go mindine ki kate wa ka kin bëy. ⁴⁰ Loki tæl re rō njé ndo je ti ningä, ingä-de isi toi 6i bëy, kæmde oy diriri, lo ta ki kadi äli ka gæri al. ⁴¹ Jaju tæl aw, re ki kō mitä, ä-l-de ä nä: «Itoi ta 6i ti ne, isi çri kæä bëy a? Asi be nga! Dökagilo re kadi a iläi-mi *NGon dæw ji njé ra majal je ti ngata. ⁴² Jji taai adi j-awi, nje kilä-m jide ti ä re am!»

Kuwä Jaju
(Mt 26.47-56; Lk 22.47-53; Jq 18.3-12)

⁴³ Loe ti nōō, loki ta nay ki ta Jəju ti ba ɓəy ningə, Judasi, ki e ki kare dan njé ndo je ti ki dɔgi gɔde e joo, ə tɛɛ isi re. Re ki kosi dije ngay gone ti. Dije ki njé kuwə kiya kasigar je, njé kuwə gəl jide ti je. Kosi je kin, e njé kun dɔ njé kijə nɛ məsi kadi-kare je, ki njé ndo ndu-kun je, ki ngatɔgi je, ə ilai-de. ⁴⁴ Judasi ki nje kun dɔ Jəju, əli-naa sade nɛ ki n-a n-ra kadi tə gəri Jəju ə nə: «Dəw ki m-a m-uwe rɔm ti rututu kin ɓa, e darəe ə wa ən ə, uwəi-e, indai kamsi goe ti awi sie!» ⁴⁵ E be ə, tɛɛ ə wa ki Judasi re tɛɛ par ə, sɔbi Jəju əl-e ə nə: «Nje ndo dije!» Ningə, uwe rututu ki rone ti. ⁴⁶ Ba loe ti nōō dije, ki rəi ki Judasi ka kin indai jide dɔ Jəju ti uwəi-e. ⁴⁷ Loki uwəi-e, ki kare dan njé ki əi sie naa ti, or kiya kasigar, tigə-n paja lə ki bo lə njé kijə nɛ məsi kadi-kare je, ɓa tigə mbie lati gangi. ⁴⁸ NGA ningə Jəju un ta əl-de ə nə: «To tə nɛ ki mi nje ɓogi, ə irəi ki kiya kasigar je, ki gəl je taa kadi uwəi-mi be?» ⁴⁹ NDɔ je pəti, mi dansi ti gin kəy ti lə Luwə, m-ndo dije nɛ, ka uwəi-mi al, nə e kin to be ɓone mba kadi ta je ki ndangi me makitibi ti lə Luwə tɔli tade.» ⁵⁰ Lo kin ti, njé ndo je lie pəti ayi-naa ə iyəi-e ⁵¹ Ngon ki basa kare, ki dole rone ni ta kibi ə wa par, un go Jəju. Dije uwəi ngon ki basa ka kin, ⁵² nə, iyə ta kibi ki dolə-n rone ka kin jide ti, ə ay ki rone kare aw.

Jəju a nɔ njé gangi taje ti lə Jipi je

(Mt 26.57-68; Lk 22.54-55, 63-71; Jə 18.12-18)

⁵³ Njé kuwə Jəju, awi sie nɔ ki bo ti lə njé kijə nɛ məsi kadi-kare je. E lo ki njé kun dɔ njé kijə nɛ məsi kadi-kare je, ki ngatɔgi je, ki njé ndo ndu-kun je, pəti kawinaa ti. ⁵⁴ Piyər adi ndəe ngal, ə njiyər-n go Jəju ti, ndəy, ndəy, re ur-n gode ti kəy, nati lo ti lə ki bo lə njé kijə nɛ məsi kadi-kare je ka kin. Re isi naa ti ki paja je ta por ti, isi ndibi. ⁵⁵ Njé kun dɔ njé kijə nɛ məsi kadi-kare je, ki njé gangi ta je lə *Jipi je, ba pəti, sangi rəbi ta madi kadi n-gangi ta koy dɔ Jəju ti, nə ingai al. ⁵⁶ Dije ngay təti ta je ki ngom dɔe ti, nə ta ki təti je ləde aw go-naa ti al. ⁵⁷ Njé ki nɔ je jii ai taa ki njade, taa təti ta je ki ngom minde ti əi nə: ⁵⁸ «J-o tae ti əl ə nə: “M-a m-tuji kəy lə Luwə ki dije rai ki jide kam kɔ, ningə me ndo ti ki mitə, m-a m-təl m-ində e ki rangi gogi. A e kəy ki dəw a ra ki jine al.”» ⁵⁹ Dɔ ta ti wa kin ka, ndu njé təti ta je osi go-naa ti al. ⁶⁰ Ə ki bo lə njé kijə nɛ məsi kadi-kare je j taa dan dije ti, daji Jəju ə nə: «Ta ki dije a əli dɔi ti kam, a əl ta madi dɔ ti al a?» ⁶¹ Nə Jəju a tane mbə, tɛɛ tane ilə-de ti al. Ə ki bo lə njé kijə nɛ məsi kadi-kare je daji Jəju ta ki rangi ɓəy ə nə: «E j, ə j Kirisi ki Luwə mbəte, ki e Ngon lə Luwə ki dije isi ilai tɔji dɔe ti kin a?» ⁶² Ə Jəju əl-e ə nə: «E mi wa, ningə a oi-mi *NGon dəw m-isi dɔ ji kɔ Luwə ti ki nje tagi, m-a m-j dorə ti m-re me kil ndi ti.» ⁶³ Ki bo lə njé kijə nɛ məsi kadi-kare je ti kibi je ki rone ti, ɓa əl ə nə: «E

kin, ji sangi kadi dəw madi ki rangi əl ta dɔe ti ɓəy a?» ⁶⁴ Səi je wa oi ndue ki əl-n ta ki mal dɔ Luwə ti ki mbisi ne. Ta ri ə iməri dɔe ti ə?» Ə dije pəti gangi ta dɔ Jəju ti, kadi e dəw ki sɔbi koy. ⁶⁵ Njé ki nɔ je, ilai gin tibi man tade dɔe ti, ndəmi ta kame, ningə ɓiri jide əsi-e-n, ə əli-e ə nə: «Indɔ ndil, ə iɓa tɔ dəw ki indai adi j-o.» Loe ti nōō, paja je taai Jəju, ɓa agi ki ta tində mbɔe ti.

Piyər naji ta gər Jəju

(Mt 26.69-75; Lk 22.56-62; Jə 18.15-18, 25-27)

⁶⁶ Loki Piyər e ta mbalo ti, nangi ne ɓəy, dɔne kare ki dan dɔne je ti ki njé ra kilə me kəy ti lə ki bo lə njé kijə nɛ məsi kadi-kare je j nōō re. ⁶⁷ Ə loki oo Piyər isi ndibi por ningə, ində manje ba, ɓa əl-e ə nə: «J ka, j ki Jəju ki Najarəti ti to al a?» ⁶⁸ Nə Piyər naji ə nə: «Jagi m-gər-e al, taa m-gər me ta lai ki igə kəl kin al tɔ.» Go ti Piyər ɔti njiyər isi aw ki ta ndogɔ ti, [ningə kunə kinjə nɔ.] ⁶⁹ Dəne ka kin ilə kəmnə oo-n Piyər, ningə təl re dɔ ta ti ka kin ɓəy, əl dije ki ai loe ti nōō ə nə: «Dingəm kam e ki kare dan dije ti lie tɔ.» ⁷⁰ Piyər təl naji nja kare ɓəy, ə nə n-gər-e al. Ningə njaba go ti ə, dije ki ai sɔde nōō, rai əli Piyər ɓəy əi nə: «Təki rɔjeti, j ka, j ki kare dan dije ti lie tɔ, tadd j dəw ki Galile ti.» ⁷¹ Ə lo kin ti, Piyər ibi rone ki ta ki nga ngay ə nə: «M-ibi rɔm kadi Luwə ra səm nɛ ki nga, re m-əl ta ki ngom. M-gər dingəm ki a əli ta lie kam al.» ⁷² Ba ta naa ti nōō, kunə kinjə nɔ ki kɔ joo. NGA ningə, me Piyər ole dɔ ta ti ki Jəju əl-e ə nə: «Kəte taa kadi kunə kinjə nɔ nja joo, a naji ta nja mitə ə nə igər-m al.» ka kin, adi Piyər ində lo tɛɛ taga ki ngədi njane ti, nɔ ki man kəmnə.

15

Awi ki Jəju nɔ ngar Pilati ti

(Mt 27.1-2, 11-14; Lk 23.1-5; Jə 18.28-38)

¹ Ki sɔ ɓati ba, njé kun dɔ njé kijə nɛ məsi kadi-kare je, ingəi-naa ki ngatɔgi je, ki njé ndo ndu-kun je, ki njé gangi ta je lə *Jipi je ba pəti, uni ndude, ɓa dɔi Jəju, awi sie ilai-e ji *Pilati ti. ² Ə Pilati daji Jəju ə nə: «J ngar lə Jipi je a?» Ba Jəju ile ti ə nə: «E ta ki tɛɛ tai ti.» ³ Njé kun dɔ njé kijə nɛ məsi kadi-kare je təti ta je ngay dɔ Jəju ti. ⁴ Ə Pilati təl daji Jəju ta ki rangi ɓəy ə nə: «A əl ta madi al a? O ta je pəti ki dije a indai dɔi ti kam!» ⁵ Nə Jəju tɛɛ tane ilə ti al, adi ndaji Pilati ki dum.

Gangi ta koy dɔ Jəju ti

(Mt 27.15-26; Lk 23.13-25; Jə 18.39-19.16)

⁶ Dɔ ɓal je pəti, lo ra nay Paki ti, *Pilati ɔr dangay kare ile taa, adi e dəw ki kosi je daji-e kadi ɔr-e dangay ti adi-de. ⁷ NGA ningə dingəm kare ki ɓari-e nə Barabasi e dangay ti nōō tɔ. Uwəi-de dangay ti əi ki madine je oji-n dɔ təl ki tɔli dəw, lo wongi ti ki ra-de dɔ njé kɔɓe je ti. ⁸ Kosi je awi rɔ Pilati ti, ningə

dąji-e kadi ra ne ki isi ra kate kate ka kin adide. ⁹NGata a Pilati dąji-de a na: «tgał kadi miyę ngar la *Jipi je taa madi sasi wa?» ¹⁰Pilati dąji ta kin be, mbata gęr maji kadi e ni a ra nję kun do nję kiję ne mąsi kadi-kare je do Jęju ti a ilai-e jine ti. ¹¹Nę nję kun do nję kiję ne mąsi kadi-kare sulai kosi je adi dąji Pilati kadi or Barabasi yo adi-de bi Jęju al. ¹²Pilati dąji-de bęy a na: «tgei kadi m-ra ri ki e ki bari-e ngar la Jipi je a?» ¹³Ba ai je tali uni ndude ki taa ai Pilati ai na: «tbe kagi-dasi ti!» ¹⁴Pilati dąji-de a na: «E ri ki majal a ra a?» Ningę uni ndude ki taa ngay bęy, ai ai na: «tbe kagi-dasi ti!» ¹⁵E be a, mba kadi r kosi je nal-n-de, Pilati or Barabasi adi-de. Ningę go ti, adi indai Jęju ki nday kabilay, a ile ji asigar je ti kadi bęi-e kagi-dasi ti.

Asigar je ibai Jęju kogii
(Mt 27.27-31; Ję 19.2-3)

¹⁶Asigar je ori Jęju awi sie dana, lo ti ki bari-e pirętuwar, me lo ti ki boy ki *Pilati isi ti wa kin noę, ningę bari ndęgi asigar je pęti adi-de rai. ¹⁷Loe ti noę, ilai kibi ki kęr pir pir* r Jęju ti, a oji jogi kon ilai doe ti to. ¹⁸Ningę, ilai rode rai-e lapiya ai na: «Lapiya ngar la *Jipi je!» ¹⁹Indai doe ki gakira, tibi man tade doe ti, a sasi makaside nangi, rai to ne ki isi sasi gone be. ²⁰Loki ibai-e kogii asi-de ningę, ori kibi ki kęr pir pir ka kin rae ti kę, a tali ilai kibi je lie wa rae ti gogi, ba tęęi sie taga kadi awi bęi-e kagi-dasi ti.

Bai Jęju kagi-dasi ti
(Mt 27.32-44; Lk 23.26-43; Ję 19.17-27)

²¹Dingęm kare ki Siran ti, tae na Simo, e baw Alęgijandır ai ki Rupusi, i wale, ningę asigar je uwai-e indai tęgi doe ti adi oti kagi-dasi la Jęju. ²²Awi ki Jęju lo madi ti kare to noę, bari-e na Golgota, ki kęr me na: «Lo ki to tę ka dę dęw be.» ²³Gei kadi n-adi-e kasi kandi nju ki bui naa ti ki ne ki bari-e na mir^t, kadi ay, na Jęju mbati kęy. ²⁴Go ti, asigar je bęi-e kagi-dasi ti, ba tigęł kir (mbare) dę kibi ti lie, kadi n-ooi ne ki dęw ki ra dande ti a ingę^o. ²⁵E ki kadi ki jikare, a bęi-e-n kagi-dasi ti. ²⁶NDangi me bati, ne ki ra a n-bęi-e-n kagi-dasi ti ai na: «NGar la *Jipi je.» ²⁷Bai nję bogi je joo naa ti sie kagi-dasi ti. Ki kare dę ji kęę ti, ki nungi dę ji gęle ti to. [²⁸E be kadi ta ki ndangi me makitibi ti la Luwę ai na: «Tidai-e dan nję ra majal je ti» kin tól-n tane.]^ę ²⁹Dije ki nję dę rąbę, tigęł dęde, ningę taji-e, a eli ai na: «Ma, i ki nje tuji kęy la Luwę, a tęł ra e ki rangi me ndę ti ki mitę ka kam!» ³⁰Aji roi i wa, a i taa dę kagi-dasi ti ur nangi adi j-o!» ³¹Be

to a, nję kun do nję kiję ne mąsi kadi-kare je, ki nję ndo ndu-kun je, ibai Jęju kogii dande ti ai na: «Aji dije ki rangi, nę e wa asi kaji rone al!» ³²Kirisi, ki Luwę mbate, ngar la *Isirayal je ka kam, kaje a wa ki j-a ne kin, kadi i taa dę kagi-dasi ti ur nangi adi j-o, adi ta j-o-n ta lie tę ta ki ręjeti!» Nję ki bęi-de kagi-dasi ti naa ti sie ka kin ka taji-e to.

Koy Jęju
(Mt 27.45-56; Lk 23.44-49; Ję 19.28-30)

³³Loki kadi a jam dę be ti, lo ndul donangi ti ba pęti, biti kadi ki mitę ki lo sęł. ³⁴Ningę kadi ti ki mitę, Jęju nę ki ndune ki bę a na: «Eloyi, Eloyi, lama sabatani?» Kęr me na: «Luwę lęm, Luwę lęm, mbari a iyę-m kę a?» ³⁵Dije madi dan nję ti ki ai noę, ooi ndue, ningę ai ai na: «Oi dęw ka a bęr Eli!» ³⁶Dęw kare dande ti ay ngędi, un ne ki to hom hom, ilę me man kandi ndu ti ki masi, ningę ilę ta gakira ti adi Jęju kadi ay, bę ał a na: «tngęmi adi j-oi se Eli a re rise nangi dę kagi-dasi ti wa?» ³⁷Lo kin ti noę be, Jęju nę ki ndune ki bo, ningę kęęę tęę. ³⁸Go ti, kibi gangi lo ki a me kęy ti la Luwę, til dana joo, i taa nu biti re nangi. ³⁹Ki bo lę buti asigar je ki bu, ki a ta kęm Jęju ti, oo-e lo koy ti ki oy, ał a na: «Tęki ręjeti, dęw kin e NGon la Luwę.» ⁴⁰Dęne je madi ai noę to, ai say, indai kęmde a ooi ne je ki isi rai ne. Dande ti, Mari ki Magidala e noę nim, Mari ki kę Jaki ki ibari-e ngon ki e kę Jose e noę nim, taa Salome e noę nim to. ⁴¹E ai je kin a ndolęi go Jęju, ta rai sie me ne ge je ti lie loki e-n Galile ti. Ningę, dęne je ki rangi ngay ki rai sie Jorijalęm ti ka ai noę bęy to.

Jisępi un nin Jęju dibi
(Mt 27.57-61; Lk 23.50-55; Ję 19.38-42)

⁴²NDęe ti kin, e ndę ki dije a sasi nja ne je naa ti indai, adi e ndę ki nę ndę ta kęę ti. ⁴³Loki lo sęł, Jisępi ki Arimate ti, ki e dęw kare ki dije buki-e ti ngay dan nję gangi ta je ti la *Jipi je re. E wa ka isi nginę ta kębe la Luwę ki kadi a re kin to. Bęł ra-e al, adi aw rę *Pilati ti dęje nin Jęju. ⁴⁴Loki Pilati oo kadi Jęju oy bę, a tę bęł, adi ilę go nje kisi dę buti asigar je ki bu, ade re, ningę dęje a nę se Jęju oy mari nu wa? ⁴⁵Loki oo ta ki ta nje kisi dę asigar je ti ningę, adi ta rabi Jisępi kadi un nin Jęju. ⁴⁶Jisępi ndogi ta kibi, risi nin Jęju dę kagi-dasi ti re-n nangi, dole, ile me bę nin ti ki uri me mbal ti, ningę nduguru mbal ilę ta ti. ⁴⁷Mari ki Magidala ai ki Mari ki kę Jose ai, a oi lo ki ilai Jęju ti.

* **15:17** Dękagiloe ti kin, kibi ki kęr pir pir, sębi dę ngar je par a kadi ay. † **15:23** Mir e yibi ki rai ki nom kagi madi donangi Palasitin ti noę. Gate e ngay, ningę lo ki daw oy bę, a oyi rę nin ti bęy taa a dibi. Taa lo ki rę daw to-e ngay ningę, rai adi bę rae yogiro ndęy. ✧ **15:24** Pa je 22.19 ‡ **15:28** Bar ta kin dije madi ali tęki goto me makitibi je ti ki nję ndange kate ndangi. § **15:38** Kibi gangi lo kin gangi lo ki kay njay ki lo ki kay njay njay naa ti. Lo ki kay njay njay, e ki bo lę nję kiję ne mąsi kadi-kare je par a a un majal la kosi je kadi aw-n me ti noę Luwę ti. Loki Jęju oy, kibi ka kin til dana joo, adi ta rabi to mbata lę dije pęti kadi awi nę Luwę ti. Tęę ki taga 26.31-33.

16

*Jəju i lo koy ti**(Mt 28.1-8; Lk 24.1-11; Jq 20.1-2)*

¹ Loki ndo taa kəə də, Mari ki Magidala nim, ki Mari ki kə Jaki nim, Salome nim, ndogi yibi kagi ki əti mbi, mba kaw koy ro nin Jəju ti. ² NDə dimasi, ki si ɓati ba, loki kadi isi bə kin, ə yə awi do ɓadi ti. ³ Loki isi awi ningə, əli-naa dande ti əi nə: «NGa kin, naa ə tə nduguru mbal ta ɓadi ti rangi adi-je ə?» ⁴ Nə loki uni kəmdə ningə, ooi kadi mbal ka kin, dəw nduguru-e rangi. ⁵ Dəne je kin uri me ɓe ɓadi ti ningə, oi ngon ki basa madi kare, ilə kibi ngal ki nda rone ti, isi-n ki do ji kə ti. Lo kin ti, ɓəl ra dəne je. ⁶ Nə, ngon ki basa ka kin əl-de ə nə: «tɓali al. Isi sangi Jəju ki Najarəti ti, ki dije ɓai-e kagi-dasi ti, nə e goto ne, i taa lo koy ti. Oi lo ki ilai-e ti ə to kare kin. ⁷ Ningə ki ɓasine kin, awi əli Piyər əi ki ndəgi njé ndo je lə Jəju təkɪ a aw kadi nginə sasi Galile ti. Lo kin ə a oi-e ti, təkɪ əl-n sasi kəte.» ⁸ Dəne je tɛɛi, ɔri ngodi ta ɓadi ti isi awi, dadi par par ki ɓəl, ɓəri rəbi rəde al. Ta ka əli dəw al, mbata ɓəl təl-de.*

Jəju ɔji rəne Mari ki Magidala

⁹ [Jəju i lo koy ti ki ndo dimasi, si ɓati ba. Loki i lo koy ti, dəw ki dasay ki tɔje rone e Mari ki Magidala, ki ndo ki tuwə ndil je ki majal siri dɔe ti kə. ¹⁰ Ningə, Mari ə e nje kaw kəl njé ndo je lie ki isi ta kuwə ndoo ti ki ta no ti. ¹¹ Nə loki Mari əl-de təkɪ Jəju i lo koy ti, adi ne wa n-oo-e ki kəmnə, njé ndo je taai me al.

Jəju ɔji rəne njé ndo je joo

¹² Go ti, Jəju ɔji rone kəji ki to-n ta dangi njé ndo je joo ki əi do rəbi ti, isi awi ki ngan ɓe je ti. ¹³ Loki Jəju ingə-de, təl awi ɔri poye ndəge je, nə ndəge je taai mede al tə.

Jəju ɔji rəne njé ndo je ki dɔgi gide kare

¹⁴ Ta təl tae ti, Jəju ɔji rone njé ndo je ki dɔgi gide e kare loki isi usoi nɛ. Lo kin ti, Jəju kəl səde do me ngə ti, ki kə m kuti ləde, mbata mbati taai me njé ki ool-e təkɪ i lo koy ti. ¹⁵ Go ti, əl-de ə nə: «Awi ki do ɓe je ki dɔnangi ti ne pəti, iləi mbɛ Poy Ta ki Maji mbi dije ti pəti. ¹⁶ Dəw ki un mənə, ə rai-e batəm, ningə a ingə kaji, nə dəw ki mbati kun mənə, ta ki gangi a e dɔe ti. ¹⁷ Nɛ kəji je ki njé ki uni mede adi Luwə a ɔji ə to kin: me təm ti, a tuwəi ndil je ki majal, a əli ndon ta je ki mba. ¹⁸ A uwəi li je ki jide, ningə re ayi-naa nɛ ki nje təl dəw ka, a ra səde nɛ madi al. A indəi jide do njé moy je ti, adi njé moy je ingəi ro nga.»

Jəju təl aw dɔra ti

¹⁹ Go ta je ti ki Bəbe Jəju əl-de, uni-e awi sie dɔra ti, adi isi do ji kə Luwə ti. ²⁰ Go kawə dɔra ti, njé ndo je awi iləi mbɛ Poy Ta ki Maji. Bəbe e səde naa ti, adi-de tɔgi adi rai nɛ je ki əti ɓəl

ɓəl. Nɛ kəji je kin to be, kadi tɔji təkɪ ta lə njé ndo je e ta ki rəjeti.]†

* **16:8** Be nin ləde dɔnangi Paləsitin ti e mbal ə uri kade tə ɓe ningə, ləi nin ti, ɓa ndugugui mbal ki rangi uti tae. † **16:20** Bar ta je kin dije madi əli təkɪ goto me makitibi je ti ki njé ndange kəte ndangi.

Poy Ta ki Maji la Jəju ki Luki ndangi

Ta ki do Poy Ta ti ki Maji la Jəju ki Luki ndangi

Poy Ta ki Maji la Jəju ki Luki ndangi e ki kare dan Poy ta je ti ki Maji ki ndangi so, adi e Matiye, Marki, Luki ki Ja. Ningə kae ti wa ki j-o-n me makitibi ti la Matiye ka kin ə, ta je ngay ki Luki əl, toi me Poy Ta ti ki Maji la Jəju ki Marki ndangi noo to. J-a j-ingə:

Ja Batisi ki tee ilə mbe ta daw ki nje ra rəbi no Jəju ti (3.1-20);

Batəm la Jəju ki na ki Su na-e (3.21-4.13);

Kilə je ki Jəju ra-de ki taga ta kəm dije ti donangi Galile ti, adi e kilə mbe Poy Ta ki Maji, ki kaji njé moy je (4.14-9.50);

Jəju osi do rəbi ti, i Galile aw Jorijaləm ti (9.51-19.28). Nə nē kare, Luki tee ki ngan ta je ki rangi ngay ki Marki əl al, tə kuji ta ki do dingəm ti ki Samari ki nje me-maji, kuji ta ki do nje nē kingə ti ki mba, kuji ta ki do ngon ti ki nje koo maji rone ki tae ti ə təl re kin, taa ngan ta je ki rangi ngay ta ta kaw Jəju be la Marti əi ki Mari kin je.

Nē je ki Jəju ra-de Jorijaləm ti (19.29-21.38), ki awi biti tōli tade do ko je ti ki inge, ki do koye ti (22-23).

Luki tōl ta makitibi ləne ki ra nay Paki (24), ningə lo kin ti, əl ta ki do Jəju ti ki, go tee lo koy ti, ingə njé ndo je joo do rəbi ti ki kaw Emawusi nim, əl ta ki do kawə dora ti nim.

Nē ki me makitibi ti la Luki ki to dangi ki ya Marki, e ta ki Luki əl do kate nday be, ə əl-n ta la daw ki makitibi kin sobi doe nim, gin nē ki ndangi-n makitibi kin nim to (1.1-4). Go ngon ta ti kin, Luki ilə ngirə ndangi Poy Ta ki Maji la Jəju kin ki kor gin nē je ki rai nē dokagilo koji Jəju ti əi ki Ja Batisi (1-2). Lo kin ti ə j-a j-ingə ta ki malayka əl ki Mari nim, ta ki do koji Ja batisi ti nim, ta ki do njé kul da je ti ki awi oi Jəju, taa j-a j-ingə pa la Mari ki osi nim, la Jakari nim, la Siməyo nim to. Lo kilə ngirə ta ti kin bay ba, Luki əl nga dan ta ləne ki ma naje kin ki taga ngata: adi e ngirə Jəju ki i ro Luwə ti nim, kee gin koji ti ki rojeti la Isirayal je nim, kire ki re mbata la gin dije pati ki donangi ti ne kin nim to. Lo kin ti, Luki toji ndigi ki Luwə ndigi dije ki madide je ooi tode al (njé do sol, ki njé ki dije əsi-de ngərəngi, ki dāne je, ki njé ndoo je, ki mba je) nim, toji rənəl ki bo ki njiyə naa ti Poy Ta ki Maji nim to.

Dan Poy Ta je ti ki Maji ki so, Luki ə ta girəki lie ki ndangi-n makitibi kin to ay njay ngay. Luki dangi makitibi kin adi dije ki əi girəki je ki gəri nē madi ngay do nē jibəl be ti la Isirayal je al, adi ər gin ta ləne njoti njoti kadi nē madi to mba rəde ti al. Ki rə dije ti ki bone kin ba, Luki ə e Poy Ta ki Maji ki daw tidə ba gər maji ngay nim, a ingə kadi Jəju e Nje kaji dije pati nim to.

Kilə ngirə ta

¹ Təwopil, dije ngay adi rəde, ndangi nē je ki rai nē danje ti ne kin ki goe goe*. ² NDangi təki, njé ki ooi nē je kin ki kəmdə əli-je. Ooi ki kəmdə lo kilə ngire ti nu, ə təl njé kilə mbe Poy Ta ki Maji la Luwə. ³ Be ə, mi ka, m-sangi gin nē je pati ki rai nē kin, lo kilə ngire ti nu kore kore kadi m-o. Ningə go sange ti ki m-sangi, m-o maji ngay kadi, m-ndangi me makitibi ti ki goe goe madi i ki bo Təwopil. ⁴ Lo kin ti, a gər kadi nē ndo je ki ingə-de e nē ndo ki rojeti.

Ta koji Ja Batisi

⁵ Dəkagilo ti ki *Erodi e-n ngar ki Jude ti, dingəm kare isi no tōe nə Jakari. Jakari e ki kare me buti ti la nje kijə nē məsi kadi-kare ki bari-e Abiya. Tō nee nə Elijabəti. E ngon dāne ki gin koji ti la *Aro. ⁶ Jakari əi ki Elijabəti joo pu əi dije ki dana ta kəm Luwə ti. Təli rəde maji ngay go ndu-kun je ti ki go rəbi je ti la Bafe pati. ⁷ Nə ingəi ngon al, tado Elijabəti e kuji. Ningə e dokagilo ki, əi joo pu, bugai ngata. ⁸ NDə kare Jakari isi ra kilə kijə məsi kadi-kare ta kəm Luwə ti, tado e ndo ra kilə la buti lie. ⁹ Ningə, ki go rae ti la njé kijə nē məsi kadi-kare je, kir osi do Jakari ti kadi ur me kəy ti la Luwə. Ur kəy kadi buki nduji kagi ki əti mbj poro*. ¹⁰ Lōki Jakari a buki nduji kagi ki əti mbj poro kin, kosi dije ngay ai taga nē a əli ta ki Luwə. ¹¹ Loe ti noo, malayka la Bafe tee hōy ki ro Jakari ti, a ki do ji ko lo buki nduji kagi ti be. ¹² Lōki Jakari oo malayka ka kin ningə, ndile tee ay nay sar, bəl təl-e. ¹³ Nə Malayka əl-e ə na: «təbəl al Jakari, tado Luwə oo do ndu ta ki əl sie. Nei Elijabəti a oji ngon adi, a ində tōe nə Ja. ¹⁴ A e nē rənəl lai ki bo ngay, taa dije ngay a rai rənəl do koje ti to. ¹⁵ Tado a e daw ki bo ta kəm Bafe ti. A ay kasi nju al nim, a ay ndəgi kasi je ki əm əde al nim to. Lōki to me kone ti bay, NDil Luwə a rose. ¹⁶ A təl ki ngan *Isirayal je ngay re səde ro Bafe Luwə ti ləde. ¹⁷ A njiyə ta kəm Bafe ti ki NDil nim, ki togi la nje kəl ta ki ta Luwə ti, Eli nim to. A njiyə ki NDil nim ki togi nim mba kadi ilə noji ngan je ki bawde je naa ti. Taa kadi njé do nga je təl njé kaw ki hal la dije ki dana, mba kadi dije indəi do rəde dana mbata la Bafe.» ¹⁸ Jakari daji malayka ə na: «Ki go rəbi ki ban ə m-a m-gər-n kadi e ta ki rojeti ə? Tado mi ki dəm m-biga, taa nem ka

6ale al dō lo tō ngata.»¹⁹ Ba malayka təl əl-e ə nā: «Mi Gabiriyəl, ki nje ra kilā ta kəm Luwə ti. Luwə ilā-m kadi m-əli ta, m-ilə Poy Ta ki Maji kin mbi ti.»²⁰ O maji, a təl mbiki, adi a asi kəl ta madi al, biti kadi ndō ki nje je ki m-əli tae kin rai nje 6əy taa. A e be, tado adi mei dō ta je ti ki m-əli kin al. Nje je kin a rai nje dəkagiloe ti ki Luwə oji.»

²¹ Me lo kin ti, kosi je toi ta ngəm ta Jakari ti, ta ndōji-de, tado Jakari un dəkagilo ngay me kəy ti lə Luwə.²² Loki ində lo tēē ki taga ki rō kosi je ti ningə, asi kadi əl-de ta al. Loki əl-de ta al, gəri kadi oo nje me ndil ti me kəy ti lə Luwə. Jakari əl-de ta ki jine par, ə isi ki mbiki ti.

²³ Loki təl ta kilā ningə, təl aw me kəy ti ləne.²⁴ Ba ngay al go ti, nee Elijabəti j səm. Elijabəti 6əy rōne kəy, adi dəw oo-e al, asi nay mi, ə əl ə nā:²⁵ «O maji ki Bəbe ra səm kin. Bəbe ində kəmne gom ti, ər rōsol dōm ti dan dije ti.»

Ta koji Jəju Kirisī

²⁶ Me nay ti ki kō mehe, Luwə ilā malayka Gabiriyəl me 6e bo ti ki tōe nā Najarəti, dōnangi ti ki Galile.²⁷ He rō ngon mandī ti madi ki gər ngaw al 6əy, ki dīngəm kare ki tōe nā Jisəpi, ki gin koji ti lə *Dabidi uwa dōe. Tō ngon mandī ka kin nā Mari.²⁸ Malayka ur kəy go Mari ti əl-e ə nā: «M-uwə jii Mari, j ki ingə me-maji ta kəm Luwə ti, Bəbe e naa ti səi.»²⁹ Ta kin əti Mari 6əl, adi dəji rōne ta ə nā se gin kuwə ji kin e ri wa?³⁰ Malayka əl-e ə nā: «f6əl al Mari, tado ingə maji ta kəm Luwə ti.»³¹ A j səm, a oji ngon ki dīngəm, a ində tōe nā Jəju.³² A e ki bo, a 6ari-e NGon lə nje ke dō nje je ti pəti. Ningə, Bəbe Luwə a ade kimbər ngar lə kae Dabidi.³³ A o 6e dō gin koji ti lə *Jakobi biti ki nō ti. Ningə kōbe lie a ində ngāngi al tō.»³⁴ Mari əl malayka ə nā: «Go rəbi ki ban ə nje je kin a rai nje ə? Tado m-gər ngaw al 6əy.»³⁵ Malayka əl-e ə nā: «NDil Luwə a re dōi ti, Luwə ki e dō nje je ti pəti a 6uki tōgine dōi ti. E mbata kin ə, ngon ki a oje j rō Luwə ti, a 6ari-e NGon Luwə.»³⁶ O noji Elijabəti ki 6igə wa kin ka j səm tō. E ki dije 6ari-e kuji ka ə yə j səm ra nay mehe kin.³⁷ J səm tado nje ki dum Luwə goto.»³⁸ Mari ə nā: «Mi 6əə lə Bəbe, maji kadi Luwə ra səm takī tēē-n tai ti.» Loe ti kin, malayka iyə Mari ə oti aw.

Mari aw mba dō Elijabəti ti

³⁹ Me ndō je ti ki go ti, Mari j taa, aw law law ki dōnangi ki mbal je əi ti, me 6e ti ki Jude.⁴⁰ Aw ur me kəy ti lə Jakari, uwə ji Elijabəti.⁴¹ Lōki Elijabəti oo ndu Mari ningə, NGon ki mee ti dōi rōne ndur kuti kuti. Ningə NDil Luwə rose tō.⁴² Lo kin ti, Elijabəti un ndune ki taa, əl Mari ə nā: «Luwə adi maji uri dan dāne je ti pəti. Ningə NGon ki to mei ti ka maji ur-e tō.»⁴³ Ra ban ə mi kin par, Luwə 6uki-m

ti kədi be biti, adi kō Bam re me kəy ti ləm ə?⁴⁴ Lōki m-o ndui ki uwə-n jim, ngon ki mem ti dōi rōne ndur ki rōnəl.⁴⁵ J nje maji-kur, tado adi mei kadi nje je ki Bəbe əli tae a tōli tade.»

Pa lə Mari

⁴⁶ Bə ə Mari ə nā:

«NGə mem osi pa ilə tōji dō Bəbe ti.

⁴⁷ NDilm ra rōnəl dō Luwə ti ki nje kaji-m.

⁴⁸ Tado Luwə təl kəmne oo-n 6əə ləne ki dāne ki asi nje madi al.

E be ə, kaw ki kəte nōq,

Dije pəti a 6ari-mi nje maji-kur ki dō lo je ki dangi dangi.

⁴⁹ MBata Luwə ki nje tōgi pəti,

Ra nje je ki əti 6əl 6əl mbata ti ləm.

Maji kadi tōe e ki kay njay.

⁵⁰ Ningə, kadi me-maji lie to ki dō 6əl je dō 6əl je dō dije ti ki njé 6əl NDile.

⁵¹ Luwə oji tōgine pəti ki taga,

NJé ki ngamede rosi ki koji rō,

Luwə tində-de sane-de.

⁵² Sur njé tōgi je tilə-de dō kimbər ngar je ti ləde,

Ningə njé dō səl, un dāde ki taa tō.

⁵³ Adī nje kingə rosi ji njé ndoo je,

ə tuwə njé nje je jide kare adi awi.

⁵⁴ ņsi sil *Isirayəl ki 6əə kilə lie,

Adi mee ole dō me-maji ti ki mbata dije lie.

⁵⁵ Me ole dō ti təkī un-n mindine adi kajje je kəte nu.

Un adi Abirakam ki gin koji lie ba pəti ki nō ti.»

⁵⁶ Mari isi ki Elijabəti asi nay mitə, ningə təl aw 6e.

Koji Jə Batisi

⁵⁷ Dəkagilo koji ngon lə Elijabəti asi, ə oji ngon ki dīngəm.⁵⁸ NJé gədi kəy je lie ki noje je ooi poy maji ki Luwə ra sie adi rai sie rōnəl.

⁵⁹ Lōki ndō ki kō jijoo go koji ngon ti asi ningə, rai kadi ijai mōte^o. Dije ndigi kadi n-6ari-e ki tō bawe ki Jakari.⁶⁰ Nə kōe əl-de ə nā: «Jagi, a 6ari-e nā Jə.»⁶¹ Ə dije əli Elijabəti əi nā: «Dəw ki gin koji ti ləi ki tōe to be goto.»⁶² Lo kin ti, dəji bawe ta ki jide əi nā se ge kadi n-6ari ngon ka kin nā nā wa?⁶³ Jakari dəji adi rai ki ba ndangi nje adi-e, ningə ndangi nje ti: «Tōe e Jə.» Lo kin ti, ta ndōji dije pəti.⁶⁴ Loe ti nōq,

ta Jakari tēē, ndone tuti adi əl ta ilə-n tōji dō Luwə ti.⁶⁵ Nje kin ra 6əl dije pəti ki me 6e je ti ki dō lo ti ki nōq, taa go nangī mbal je ti ki Juda pəti, dije əli tae ki lo lo.⁶⁶ Dije pəti ki ooi poy ta kin ngəmi mede ti, ə əli əi nā: «NGon kin a təl ri ə?» Təkī rojeti, ji Bəbe e dōe ti.

Pa lə Jakari

⁶⁷ NDil rosi Jakari ki baw ngon, adi əl ta ki ta Luwə ti ə nā:

⁶⁸ Tōji ki dō Bəbe ti, ki Luwə lə *Isirayəl,

MBata re oo dije ləne, taa-de ilə-de taa.

69 E ə teę ki Nje kaji ki Nje tığı gin koji ti lə *Dabidi adi-je.
 70 Teę sie taki ilə-n mbee ki ta njé kəl ta je ki tae ti ki ayi njay, dəkagilo ti ki mari nu.
 71 Nje kaji ki a taa-je ji njé bə je ti ləje ki njé koo kəmje je al pəti.
 72 E be ə, Luwə tɔji-n me-maji ləne ki rɔ kaje je ti,
 Nım taa, me ole dɔ kilə mindi ti ki ay njay nım tɔ.
 73 Kilə-mindi ki go minde ti ki un adi ka je *Abirakam.
 74 Kun mindi ki a ra kadi ji ra kilə bəə lie ki kanji bəl,
 Loki a taa-je ji njé bə je ti ləje.
 75 Kadi ji njiyə ta kəme ti, me kay njay ti nım, me ka dana ti nım,
 Dəkagilo pəti ki je-n ki doje taa.
 76 I ngonm, a bari-ni nje kəl ta ki ta Luwə ti ki e dɔ ne je ti pəti,
 MBata a njiyə nɔ Bəbe ti kadi ira rəbi lie.
 77 Lo kin ti, dije lie a gəri kaji ki aji-de ki go rəbi kiyə go majal je ti ləde kɔ.
 78 Luwə e nje me-maji.
 Ki takul me-maji ki koo kəm-to-ndoo lie ə,
 Kunji ki dɔrə ti unji-n doje ti tə kadi be.
 79 Kunji kin unji dɔ dije ti ki isi me til ti nım,
 Me ndil koy ti nım,
 MBa kadi ndr-je ta rəbi, aw səje dɔ rəbi kisi-maje ti.
 80 NGon ka kin tığı, təl dəw ki mbuji me ndil ti. Ra 6e dilə mbo ti, biti ndɔ ki teę-n taga ta kəm Isirayəl ti.

2

Koji Jəju (Mt 1.18-25)

1 Dəkagiloe ti kin, nje kɔbe ki bo Səjar Ogusiti un ndune kadi rai kər dije ki dɔnangi ti pəti me makitibi ti. 2 Kində tɔ ki dɔsəy kin e dəkagilo ti ki Kiriniwusi e-n nje kɔbe dɔnangi ti ki Siri. 3 Dije pəti awi kadi ndangi tade, Nə nə ka aw 6e koji-ne ti. 4 E be ə, Jisəpi ka j 6e bo Najarəti ti, dɔnangi Galile ti, isi aw 6e bo ti lə *Dabidi, ki bari-e Bətiləhəm, dɔnangi Jude ti. MBata Jisəpi e dəw ki gin koji ti lə Dabidi. 5 Awi kadi indəi tade naa ti ki Mari ki nje nongi lie, ki a ki səm.
 6 Loki əi Bətiləhəm ti nɔɔ bəy ningə, ndɔ koji ngon lə Mari asi. 7 Mari oji ngonne ki dɔsəy tə ngon ki dɔngəm. Bir ngon ka kin ki kibi, ile me ne ngəm ne kuso ti lə da je, tado lo ki kadi adi-de toi ti goto me kəy to mba je ti.

Njé kul da je

8 NJé kul da je əi me mu ti, dɔ lo ti ki nɔɔ, indəi bɔi taa isi ngəmi da je ləde kondɔ. 9 Ningə yə ooi malayka lə Bəbe teę hɔy ki rɔde ti. Təbə lə Bəbe unji gugɔ dɔde, adi bəl tɔl-de. 10 Nə malayka əl-de ə nə: «fəli al, mbata m-re ki

Poy Ta ki Maji kadi madi səsi. Poy Ta ki Maji kin a e ne rɔnal ki bo ngay mbata ti lə dije pəti ki dɔnangi ti ne. 11 E 6one ə oji nje kaji me 6e ti lə *Dabidi adi səsi. Nje kaji ki e Kirisi, Bəbe. 12 Ningə ne ki a igəri-e-n ə to kin: A ingəi ngon ki kasi ki 6iri-e ki kibi, ə iləi-e me ne ngəm ne kuso ti lə da je.»

13 Ta naa ti nɔɔ, kosi njé rɔ je ki dɔrə ti, teęi, indəi rɔde naa ti ki malayka ki kare ka kin, ningə osi pa tɔji Luwə əi nə: 14 «Təbə e ki dɔ Luwə ti ki nje kisi dɔrə ti taa nu. Taa, kisi maji ki dɔ dɔnangi ti, ki rɔ dije ti ki Luwə ndigi-de tɔ.»

15 Loki malayka je iyəi-de ə təli awi dɔrə ti gogi, njé ngəm da je əli-naa dande ti əi nə: «Adi j-awi biti ki Bətiləhəm ti j-oi ne ki ra ne ə Bəbe teę ki dɔe adi-je kin.» 16 II taai kalangi awi ningə yə, ingəi Mari əi ki Jisəpi, naa ti ki ngon ki kasi ki iləi-e me ne ngəm ne kuso ti lə da je. 17 Loki ooi ngon ki kasi ka kin ningə, go ti ərɔ gin ne je ki əli-de oji dɔ ngon ki kasi kin. 18 Dije pəti ki ooi ta ki njé ngəm da je ərɔ goe, əti-de bəl. 19 Mari ngəm ne je kin pəti mene ti, mər ta dɔ ti ki goe goe. 20 NJé ngəm da je tali gogi ki pa, ki kilə tɔji dɔ Luwə ti tade ti. MBata Luwə ədi-de ooi ne je ki mbide je, ki kamde je. Ningə ne je ka kin rai ne ki go rəbe ə wa ki malayka ilə-n-de mbee ka kin tɔ.

Koji Jəju me kəy kaw-naa ti

21 Loki ndɔ ki kɔ jiiɔo go koji ngon ti asi, ijəi mətə*, ningə indəi təe nə Jəju. E tɔ ki malayka əl-de, loki kɔe a ki səme al bəy, kadi tə bari-e-n. 22 Ningə, loki ndɔ ki e ndɔ kay rɔ ki go ndu-kun ti lə *Moji asi*, Jisəpi əi ki Mari awi ki ngon ka kin Jorijaləm ti kadi tɔji-e Bəbe, 23 ki go ndange ti ki ndangi me ndu-kun ti lə Bəbe əi nə: «NGan dər je ki dɔngəm pəti a əi ki kində ji dɔde ti mbata lə Bəbe*» 24 Nım taa, rəi kadi adi də kərməsi je joo ə se nğan də dum je joo kadi-kare ti, ki go ndange ti ki ndangi me ndu-kun ti lə Bəbe*.

Pa lə Siməyo

25 Dɔngəm kare e Jorijaləm ti nɔɔ təe nə Siməyo. E dəw ki dana taa e dəw ki nje ra go ndigi ti lə Luwə tɔ. Isi nginə ta nje kaji *Isirayəl mari nu ba. Ningə NDil Luwə e dɔe ti tɔ. 26 NDil Luwə əl-e kate ade gər təkɔ n-a n-oy al biti kadi n-oo Kirisi ki Bəbe kote ki kəme bəy taa n-a n-oy. 27 NDil ɔse kadi aw gin kəy ti lə Luwə, ningə təkɔ njé koji Jəju awi sie gin kəy ti kadi rai ki go ndu-kun ti lə Bəbe, 28 Siməyo taa Jəju jine ti, ningə ilə tɔji dɔ Luwə ə nə: 29 «Basine, Bəbe, iyə bəə lai ade aw maje, ki go ta ti ləi ngata, 30 MBata ka kəmm oo nje kaji dije ngata. 31 Kaji ki ində dɔe dana ta kəm kosi je ti pəti. 32 E kunji ki kadi unji dɔ gin dije ti pəti, taa a e tɔji ki dɔ dije ti lai, Isirayəl tɔ.»

33 Ta ki Siməyo əl dɔ Jəju ti əti kɔe je ki bawe je bəl. 34 Siməyo tər ndune dɔde ti, ningə əl

Mari ə nə: «Maji kadi igər maji, ngon ki oje kin a e rəbi kosi nim rəbi ki taa nim lə dije ngay dənangi Isirayəl ti. Taa, re tə nē ki nje re ki ta kasi-naa al tō. ³⁵ A adi gir ta ki ngame dije ti ngay, gine a tēg taga. Ningə rəi j wa ti, kiyə rə a gangi ndili dana tō.»

An ra oyo Luwə mbata Jaju

³⁶ Dane kare ki nje kəl ta ki ta Luwə ti isi nōō, tōe nə An. E ngon lə Panuwəl, gin koji ti lə Ajər. Loki taa dingəm mandine ti, isi sie asi 6al siri ba par ə ngawe oy. Ningə ki 6asine kin, An tōgi ngay ngata. ³⁷ Bale e dō jjuoo gide e sō. Nje ngaw koy kin e me kəy ti lə Luwə ki dəkagilō je pəti. Kondō ki kada e me kəy ti lə Luwə, əl sie ta, əgi rōne nē kuso. ³⁸ E be ə, dəkagilōe ti kin, e ka tēg nōō re tō. Osi pa ilə-n tōji dō Luwə ti, taa əl ta ki dō ngon ti kin dije pəti ki isi nginai kadi Luwə taa Jorijaləm ji njé bə je ti tō.

³⁹ Loki njé koji Jəju je rai ne je pəti ki go ndu Bəbe ti ningə, təli awi Galile me 6e bo ti ləde ki Najarəti ti gogi. ⁴⁰ Ningə, ngon ka kin tōgi, aw ki singəne. Rosi ki tər, ta me-maji lə Luwə e sie naa ti tō.

Jaju e me kəy ti lə Luwə loki 6ale e dōgi gide e joo

⁴¹ Dō 6al je pəti, njé koji Jəju awi lo ra nay ti ki 6ari-e nay paki. ⁴² Loki Jəju ra 6al dōgi gide e joo ningə, awi ki njé koji-ne je lo ra nay ti təkəi isi rai kəte kəte go kuji rae ti*. ⁴³ Ningə, loki ndō ra nay tigə 6a, njé koji Jəju je isi tali gogi, nə Jəju nay gogi Jorijaləm ti, ki kanji kadi njé koje je gəri go. ⁴⁴ Njé koji Jəju je ooi nə Jəju nay nja madide je ti ki uni səde rəbi, adi njiyāi ndō kare 6əy taa iləi ngirə sange dan nojide je ti ki madide je. ⁴⁵ Sangi-e, nə sangi-e pi ingəi-e al. Loki ingəi-e al, O ləi tui dəde awi Jorijaləm ti gogi sange ti. ⁴⁶ Sangi-e biti ndō ki kō mitə ningə yə, ingəi-e, isi gin kəy ti lə Luwə dan njé ndo ndu-kun je. Isi dande ti, isi ur mbine oo-n ta je ki isi əli tō, dəji-n-de ta tō. ⁴⁷ Dije pəti ki ooi ta kəl Jəju kin, nē gər lie, ki ta ki tur lie, əti-de 6əl ngay. ⁴⁸ Loki njé koje je ooi-e, əti-de 6əl ngay, adi kōe əl-e ə nə: «NGonm, ra ban ə ira saje ne be ə? O lə ki bawi, j-a ta sangi ti ki nō kəmje ti.» ⁴⁹ Ningə əl-de ə nə: «Isangi-mi ki mba ri ə? Səbi kadi m-ra kilə gin kəy ti lə Bai kin, igəri ə se igəri al ə?» ⁵⁰ Nə njé koje je gəri me ta lie kin al.

⁵¹ Ningə go ti, Jəju təl aw səde Najarəti ti gogi. Jəju təl rōne go ta ti lə njé koji-ne je. Kōe ngəm nē je pəti ki rai nē kin mene ti. ⁵² Jəju tōgi darone ti nim, me gosi ti nim tō, adi ingə maji ta kəm Luwə ti nim, ta kəm dije ti nim pəti.

3

*Jə ilə mbə Poy Ta ki Maji
(Mt 3.1-12; Mk 1.1-8; Jə 1.19-28)*

¹ Dəkagilōe ti kin, nje kō6e ki bo Sajar, ki 6ari-e na Tibar o 6e 6al dōgi gide e mi. Ningə Pōsi *Pilatı ə e nje kō6e dənangi ti ki Juda, *Erodi e ngar dənangi ti ki Galile, Pilipi ki ngon kō Erodi e ngar dənangi ti ki Iture ki dənangi ki Tirakonitidi, ningə Lisaniyasi e ngar dənangi ti ki Abilən tō. ² An əi ki Kayipi ə əi njé kijə nē məsi kadi-kare je ki bo ki dəkagilōe ti nōō. Ningə, dəkagilōe ti nōō kin, Jə ki ngon lə Jakari e dilə lo ti ə Luwə əl-e ta. ³ Jə aw dənangi Jurde ti pəti, ilə mbə ə nə: «Iyəi go rəbi njiyāsi je ki majal kə, adi rai səsi batəm, mba kadi Luwə iyə-n go majal je ləsi kə.» ⁴ Ra təkəi ndangi me makitibi ti lə nje kəl ta ki ta Luwə ti, Ejay, əi nə: «NDu dəw madi 6a dilə lo ti ə nə: İrai go rəbi lə Bəbe!

İrai go rəbi lie adi a njururu. ⁵ Uti bole 6e je adi asi naa, İkəsi dō mbal je ki dō gadi je adi asi ta nangi bərəre;

İrai rəbi je ki rugi gəndi gəndi adi a njururu; İrai rəbi kokirə je adi osi naa ti lay.

⁶ Lo kin ti, dije pəti a gəri kaji ki Luwə aji-je*».

⁷ Kosi dije ki rəi kadi Jə rade batəm, Jə əl-de ə nə: «Səi njé man majal tə li je be kam, nə ə əl səsi kadi ayi-naa wongi lə Luwə ki a re ə?»

⁸ Maji kadi kilə rasi tōji kadi səi dije ki iyəi pa njiyāsi je ki majal kə. Ningə oti kadi əli mesi ti əl nə: «Je ngan ka *Abirakam.» MBata, Luwə asi kadi a təl gəji mbal je kam ngan ka Abirakam ti kare. ⁹ Ki 6asine kin, kingə e 6asi kadi tigə ngirə kagi je gangi ngata. Kagi ki ra ki andi maji al ə, a tigəi-e kadi iləi-e me por ti kə.»

¹⁰ Kosi dije dəji Jə əi nə: «E ri ə kadi ji rə ə?»

¹¹ Ə Jə əl-de ə nə: «Dəw ki aw ki kibi joo ə, maji kadi adi kare dəw ki aw-n al, ningə dəw ki aw ki nē kuso ə, maji kadi ra-n ki e ki aw-n al tō.»

¹² *Njé taa la-mbə je ka, rəi kadi Jə rade batəm tō. Ningə dəji Jə əi nə: «Nje ndo, e ri ə kadi ji rə ə?» ¹³ Bə Jə əl-de ə nə: «İtaai la al dō e ki dəji səsi kadi itaai kin al.»

¹⁴ Asigar je ka dəji əi nə: «NGa je, e ri ə kadi ji rə ə?» Jə əl-de ə nə: «İndəi tōgi dō dəw ti itaai la lie al, taa, itəti ta ngom indəi dōe ti al tō. Ai dō la nay ti ləsi wa kin par.»

Jə ilə mbə lə dəw ki a re gone ti

¹⁵ Dəkagilōe ti kin, dije isi nginai dəw ki a re, adi dəji rōde ta se Jə e Kirisi ki Luwə kote al biti wa? ¹⁶ Ə Jə əl dije pəti ə nə: «Mi, m-ra səsi batəm me man ti, nə dəw madi a re gom ti nōō, a ra səi batəm me NDil Luwə, ki me por ti. E dəw ki tōge əti 6əl, itə-m say, kilə sa lie ka m-asi tuti al. ¹⁷ Dəw kin uwə kee to nē jine ti kadi to-n kə ko ki maji, əy me dam ti, 6a ilə tise por. E por ki a oy al ratata.»

¹⁸ Jə adi dije ta kōji je ki rangi ngay, ilə-n-de mbə Poy Ta ki Maji.

* 2:42 Tēg ki taga 12.1-27; Dəfərənəm 16.1-8 * 3:6 Tēg ki taga 40.3-5

19 Ne kare bay, Ja kol ki *Erodi ki e nje kobe donangi ti ki Galile, mbata taa ki taa Erodiyadi ki ne ngokone nim, taa ra ne je ki rangi ki majal ngay nim to. 20 Na, ne je ki go ti al pæti ki Erodi ra kin ka, tal uwæ Ja dangay ti do ti bay.

*Jæju ra batæm
(Mt 3.13-17; Mk 1.9-11)*

21 Loki dije pæti rai batæm ningæ, Jæju ka ra batæm to. O Loki isi al ta ki Luwæ ba, ta dæra tee. 22 NDil Luwæ, risi tæ dæ dum be isi dæe ti. Ningæ, ndu ta madi tee dæra ti, æ næ: «J NGonm ki nje ndigi læm, ki j ne rønæl læm ki bo ngay.»

*Gin ka la Jæju
(Mt 1.1-17)*

23 Jæju ilæ ngiræ kilæ læne, loki bæle e kuti mitæ. Ki go gær-e ti ki dije gæri, Jæju e ngon læ Jisæpi, Jisæpi ki ngon læ Oli, 24 Ningæ Oli e ngon læ Mata, Mata e ngon læ *Læbi, Læbi e ngon læ Mælsi, Mælsi e ngon læ Yanay, Yanay e ngon læ Jisæpi, 25 Jisæpi e ngon læ Matatiyasi, Matatiyasi e ngon læ Amosi, Amosi e ngon læ Nawim, Nawim e ngon læ Osilil, Osilil e ngon læ Nagay, 26 Nagay e ngon læ Mati, Mati e ngon læ Matatiyasi, Matatiyasi e ngon læ Sæmæyæin, Sæmæyæin e ngon læ Yosæki, Yosæki e ngon læ Yoda, 27 Yoda e ngon læ Yowana, Yowana e ngon læ Ræsa, Ræsa e ngon læ Jorobabæl, Jorobabæl e ngon læ Salatiyæl, Salatiyæl e ngon læ Næri, 28 Næri e ngon læ Mælki, Mælki e ngon læ Adi, Adi e ngon læ Kosam, Kosam e ngon læ Elmadam, Elmadam e ngon læ Oer, 29 Oer e ngon læ Jæju, Jæju e ngon læ Eliyæjar, Eliyæjar e ngon læ Yorim, Yorim e ngon læ Mata, Mata e ngon læ Læbi, 30 Læbi e ngon læ Simæyo, Simæyo e ngon læ Juda, Juda e ngon læ Jisæpi, Jisæpi e ngon læ Yonam, Yonam e ngon læ Eliyakim, 31 Eliyakim e ngon læ Mælæya, Mælæya e ngon læ Mana, Mana e ngon læ Matata, Matata e ngon læ Nata, Nata e ngon læ *Dabidi, 32 Dabidi e ngon læ Jæse, Jæse e ngon læ Obædi, Obædi e ngon læ Bowaji, Bowaji e ngon læ Sala, Sala e ngon læ Naso, 33 Naso e ngon læ Aminadabi, Aminadabi e ngon læ Adimin, Adimin e ngon læ Arni, Arni e ngon læ Osirom, Osirom e ngon læ Pæresi, Pæresi e ngon læ Juda, 34 Juda e ngon læ *Jakobi, Jakobi e ngon læ *Isaki, Isaki e ngon læ *Abirakam, Abirakam e ngon læ Tæra, Tæra e ngon læ Nawor, 35 Nawor e ngon læ Sarugi, Sarugi e ngon læ Ræwu, Ræwu e ngon læ Pelægi, Pelægi e ngon læ Ebær, Ebær e ngon læ Sæla, 36 Sæla e ngon læ Kaynam, Kaynam e ngon læ Arpasadi, Arpasadi e ngon læ Sæm, Sæm e ngon læ Nuwe, Nuwe e ngon læ Læmæki, 37 Læmæki e ngon læ Matusalæm, Matusalæm e ngon læ Oenæki, Oenæki e ngon læ Yæradil, Yæradil e ngon læ Malælæl, Malælæl e ngon læ Kaynam,

38 Kaynam e ngon læ Oenosi, Oenosi e ngon læ Sæti, Sæti ki ngon læ Adam, Adam ki ngon læ Luwæ.

4

*Su na Jæju
(Mt 4.1-11; Mk 1.12-13)*

1 Go NDil Luwæ ti ki rosi Jæju, Jæju tæl ta ba Jurde ti re. Tæl re ningæ, NDil Luwæ or nõe aw sie dilæ lo ti. 2 Su na-e ndo dæso dilæ lo ti. NDæ ki Jæju ra dæso kin, uso ne madi al, adi bo ra-e. 3 Nõõ be, su æl-e æ næ: «Re j NGon læ Luwæ æ, adi mbal kin adi tæl mapa adi m-o.» 4 O Jæju tæl æl-e æ næ: «NDangi me makitibi ti læ Luwæ æi næ: Dæw a isi ki dæne taa ki takul ne kuso par al.»

5 Su aw ki Jæju dæ lo ti taa, bæ ki kæm ki kindæ jipi, oje kobe je ki donangi ti ne pæti ade oo. 6 Loki oje ningæ, tæl æl-e æ næ: «M-a m-adi tægi dæ kobe je, su kin ki ne kinga je ki me ti pæti. Tædæ e ne ki adi-mi me jim ti, ningæ dæw ki mem ndigi æ m-ade. 7 Re j, osi mækæsi nangi nõm ti æ, m-a m-adi ba pæti ta yai.» 8 Jæju tæl æl-e æ næ: «NDangi me makitibi ti læ Luwæ æi næ: “A osi mækæsi nangi nõ Baæe Luwæ ti læi, ningæ e ki karne ba par æ a re nõe ti kadi igose.”»

9 Go ti gogi, su aw ki Jæju Jorijalæm ti, aw sie jam dæ kæy ti læ Luwæ taa. Loki aw sie taa, ningæ æl-e æ næ: «Re j NGon læ Luwæ æ, iyæ jii taa osi adi m-o, 10 tædæ ndangi me makitibi ti læ Luwæ æi næ: Luwæ a adi ndune malayka je læne kadi tæ indæi kæmde goi ti. 11 Bay taa, a lai-ni dajide ti, mba kadi njai tigæ mbal al.» 12 Jæju tæl æl-e æ næ: «NDangi me makitibi ti læ Luwæ æi næ: “A na Baæe Luwæ læi al.”» 13 Loki su tigæ ki ne na je ki kadi n-na-n Jæju bæ, or rone gogi say ræe ti. Or rone nginæn-dækagilo ki rangi.

*Jæju ilæ ngiræ kilæ Galile ti
(Mt 4.12-17; Mk 1.14-15)*

14 Lo kin ti, Jæju tæl Galile. Re ki tægi ki j ro NDil Luwæ ti. To Jæju bæ ki dæ lo je ki nõõ pæti. 15 NDo ne me kæy kaw-naa je ti læ *Jipi je. Dije pæti ilæi toji dæe ti.

*Dije ki Najaræti ti mbati taai ne ndo læ Jæju
(Mt 13.54-58; Mk 6.1-6)*

16 Jæju aw Najaræti ti, ki e bæ ki tægi ti. Tæki isi ra-n kate kate, loki ndæ taa kææ asi ningæ, Jæju aw kæy kaw-naa ti læ *Jipi je. Jæju j taa kadi n-tidæ makitibi. 17 Loki j taa, adi-e makitibi læ nje kæl ta ki ta Luwæ ti Ejay, ki kæi. Jæju riræ makitibi ka kin ningæ, ingæ ta ki ndangi æi næ: 18 «NDil læ Baæe e dæm ti, Baæe koti-m kadi m-ilæ mbe Poy Ta ki Maji njæ ndoo je. Baæe ilæ-m kadi m-æl dangay je ta teepe kæy dangay ti, Kadi m-æl njæ kæm to je tæki, kæmde a oo lo.

Kadi m-taa njé ki dije isi indai kámde ndoo m-ilá-de taa.

¹⁹ Kadi m-ilá mbé bal me-maji lá Bábé kin.»

²⁰ Go ti, Jəju kə makitibi ka kin, ningə tál-n adi nje kilá ki me kəy ti, ə isi nangi kadi əl ta. Dije pəti ki me kəy kaw-naa ti buki kámde ki dəe ti.

²¹ Lo kin ti, Jəju əl-de ə nə: «Ta ki oi kin, təl tane dəsi ti bəne.» ²² Dije pəti mai naji lá Jəju, taa mbé me-maji ki tēē tae ti əti-de bəl ki dum tə, adi əli-naa əi nə: «Ma, e ngon lá Jisəpi rəje ti ne al a?» ²³ Be ə Jəju əl-de ə nə: «M-gər kadi a əli-mi kuji ta ki ə nə: «I nje ra dije moy, əji rəi j wa,» kin. A əli-mi əi nə: «J-o poy ne je pəti ki ira Kapərnayim ti kin, ə ira bə kəji ti ne bə tə adi j-o-» ²⁴ Jəju təl əl-de bəy ə nə: «M-əl səsi ta ki rəjeti, nje kəl ta ki ta Luwə ti ki bə kəje uwe rəne ti maji goto. ²⁵ Ki rəjeti, dəkagilo ti lá nje kəl ta ki ta Luwə ti Eli, njé ngaw kəy je əi ngay *Isirayəl ti. Nə loki ndi ədi dənangi ti al bəl mitə ki nusi, ə 60 o ki dənangi pəti²⁶, ²⁶ dəw kare dande ti ki Luwə ilá Eli rəe ti goto. E nje ngaw kəy ki Sarəpita ti, dənangi ki Sidə ti yo ə Luwə ilá Eli ki rəe ti²⁷. ²⁷ Njé banji je ka əi ngay Isirayəl ti dəkagilo ti lá Elije tə, nə e ki kare ki kadi Luwə ər banji rəe ti goto. E Nama ki Siri ti yo ə Luwə ər banji rəe ti²⁸.» ²⁸ Loki dije ki isi gin kay kaw-naa ti ooi ta kin, wongí təl-de pəti. ²⁹ Lo kin ti, i taai tuwəi Jəju me bə bo ti kə, ningə awi sie jam də mbal ti ki indai bə bo ti. Awi sie ti mba kadi n-suri-e n-lai-e n-təli-e kə. ³⁰ Nə Jəju ur dande ti aw.

Dingəm ki ndil ki majal ra-e
(Mk 1.21-28)

³¹ Jəju aw Kapərnayim ti, ki e bə bo ki dənangi Galile ti. Jəju ndo ne dije ndə taa kəə ti. ³² Nə ndo lie əti dije bəl ki dum. Əti-de bəl ki dum tado əl ta ki təgi ki j rə Luwə ti. ³³ Ningə, dəw madi kare ki ndil ki majal ra-e, isi me kəy kaw-naa ti ləde nqə, nq ki ndune ki bo ə nə: ³⁴ «Jəju ki Najarəti, ri ə ige rəje ti ə? Ire mba kadi ituji-je a? M-gər-i maji: j ki Kay njay lá Luwə.» ³⁵ Jəju ndangi ndil ki majal ki təgine ə nə: «Uti tai, ə itēē kə rə dingəm ti kin.» Lo kin ti, ndil ki majal bi dingəm ilə dande ti, ningə tēē rəe ti ki kanji kade kə. ³⁶ Nə kin əti dije pəti bəl, adi dəji-naa ta dande ti əi nə: «Ta kin e ta ki ban ə əti bəl bə ə? Dəw kam aw ki təgi kəbə də ndil je ti ki majal, ndangi-de ki təgi ki j rə Luwə ti adi tēēi kə!» ³⁷ E bə ə, təbá lá Jəju sane ki dənangi ki nqə pəti.

Jəju adi rə nga njé moy je ngay
(Mt 8.14-17; Mk 1.29-34)

³⁸ Loki Jəju j kəy kaw-naa ti lá *Jipi je, aw me kəy ti lá Simə. Məm Simə ki dəne, moy ra-e, rəe tingə ngay. Bə ə, əli Jəju kadi ra ne madi mbata ti lie. ³⁹ Jəju rugi rəne dəe ti, ndangi rə ki tingə ngay ka kin adi iye. Kalangi ba go ti, məm Simə j taa ra ne kuso adi-de.

⁴⁰ Lo sələ, ta kadi kur ti, dije pəti ki awi ki dije ki moy je ki dangi dangi rai-de, rai sade rə Jəju ti. Jəju ində jine dəde ti kare kare pəti adi ingəi rə nga. ⁴¹ NDil je ki majal ka tēēi rə dije ti ngay ki nq tade ti əi nə: «I NGon lá Luwə!» Nə Jəju ində təgi dəde ti, adi-de ta rəbi kadi əli ta al, tado gəri-e bəti kadi e Kirisi.

Jəju ilá mbé Poy ta ki Maji me kəy kaw-naa je ti

(Mk 1.35-39)

⁴² Loki lo ti, Jəju tēē me bə bo ti aw dilá lo ti. Kosi dije ngay sangi-e, awi ingəi-e. Loki ingəi-e, ndigi kadi n-uwəi-e nangi rəde ti kadi tə aw lo al. ⁴³ Nə Jəju əl-de ə nə: «Səbi kadi m-ilá mbé Poy Ta ki Maji ki əji də kəbə lá Luwə ndəgi bə bo ti ki tə, tado e ki mbata ta kin ə Luwə ilá-m.» ⁴⁴ E bə ə, Jəju ilá-n mbé Poy Ta ki Maji me kəy kaw-naa je ti lá *Jipi je dənangi Jude ti.

5

Dije ki dəsəy ki Jəju bər-de

(Mt 4.18-22; Mk 1.16-20; Jə 21.1-11)

¹ NDə kare, Jəju e bəsi kadi ba bo ti ki Ganəjarəti ti. Kosi dije uwəi-naa gəi gide mba kadi n-ooi ta lá Luwə. ² Lo kin ti, Jəju oo to je joo ki isi ngangi ba ti. Əi to je ki njé ndə je ki me ti indai-de ə awi a togi bandi je ləde. ³ Jəju al me to ti ki kare ki e yə Simə, ningə əl Simə ade iyə ngangi ba ə aw ki dana ndəy. Go ti, Jəju isi nangi me to ti ndo nq kosi dije. ⁴ Loki əl ta oy ningə, əl Simə ə nə: «Aw ki dana lo ki man u ti, ə ilai bandi je ləsi indəi kanji je.» ⁵ Simə təl əl-e ə nə: «Bábé, j-ilá bandi ndə biti lo ti, na kanji kare ka j-ingə al. Nə təkə e j ə idəji-m, m-a m-ilá bandi təkə əl-m.» ⁶ Loki ilai bandi je ləde, əyi kanji kəy ki to bəl, adi bandi je ləde ka ge gangi. ⁷ Lo kin ti, dəji madide je ki əl me to ti ki nungí kadi rai rai səde. Madide je rai, adi əyi kanji ka kin rəsi to je ki joo. Kanji rəsi to je adi to je awi tə ndul man. ⁸ Loki Simə oo ne kin, əsi, əsi məkəsine nangi nq Jəju ti əl-e ə nə: «Bábé, əsi rəi ngərangí rəm ti, tado mi nje ra majal.» ⁹ Simə ki made je ki əi sie, bəl rade əji-n go kanji ki əyi me bandi ti to bəl ngay. ¹⁰ Jaki ki Jə ki ngan lá Jəbədə ki əi ki Simə ka bəl rade tə. Ə Jəju əl Simə ə nə: «Adi bəl rai al, kaw ki kate nqə, e dije ngata ə a isa-de.» ¹¹ Lo kin ti, təli rəi ki to je ngangi ba ti, ningə iyəi ne je pəti ə uni go Jəju tə njé ndo je lie.

Jəju nga nje banji kare
(Mt 8.1-4; Mk 1.40-45)

¹² NDə ki rangi, Jəju e me bə bo ti kare, ningə dingəm kare ki banji ra-e tēē nqə re. Loki oo Jəju ningə, əsi ki ta kəmne nangi nqə ti, nq ki dəe ti ə nə: «Bábé, re indigi ə a adi banji lam ur, kadi rəm ay njay.» ¹³ Jəju ilá jine əde-n ningə əl-e ə nə: «M-ndigi, ə kadi banji

lai ur, adi roi ay njay.» Ba ta naa ti noo par a banji ur, adi rae ay njay. ¹⁴ Go ti, Jaju ade ndune kadi al tae daw madi al, ninga al-e a na: «Nje kija ne masi kadi-kare yo a aw oje roi, ninga adi kadi-kare taki ndu-kun ti la *Mojj daji-n*. Ira be mba kadi gari taki banji lai ur adi inga ro nga.» ¹⁵ Toba la Jaju sane ki lo lo adi dije rai kosi kosi mba kadi n-ooi ta lie je kadi aji-n-de do moy je ti lade je. ¹⁶ Na Jaju or rone aw lo je ti ki to dilu mba kal ta ki Luwa.

Jaju nga daw ki nje ro koy njururu
(Mt 9.1-8; Mk 2.1-12)

¹⁷ ND^o kare Jaju isi ndo ne dije ninga, *Parisi je ki nje ndo ndu-kun je isi dan dije ti noo to. Dije ii ki ngan be je pati ki donangi Galile ti, ki donangi Jude, ki be bo Jorijalam. Babe oji togine me kaji nje moy je ti. ¹⁸ Lo kin ti, dije madi oti daw kare ki rae oy njururu, me ne koti nje moy je ti, rai sie ro Jaju ti. Sangi rabi kadi n-awi sie kay n-ilai-e no Jaju ti. ¹⁹ Na gari rabi ki kadi awi sie al, tado dije ai ngay. Be a, ali taa, rai bole do kay ti ninga, ilai nje moy ki ne koti nje moy je ti, ilai-e dan kosi dije ti no Jaju ti. ²⁰ Loka Jaju oo kadi-me lade ninga, al dingam a na: «Majal je lai e ki kiy^o go ko.» ²¹ Nje ndo ndu-kun je la Luwa ki Parisi je ilai r^ode mari ta ninga ali ai na: «Dawe kam e na a al ta ki mal do Luwa ti be a? Luwa ki karne ba par a asi kiy^o go majal je la dije ko, daw ki rangi goto.» ²² Jaju gar mar ta je lade ki mede ti adi al-de a na: «Ra ban a isi imari ta je ki be kin mesi ti a? ²³ Kal daw ka na: «Majal je lai e ki kiy^o go ko» ba nga ngay al a se, kal-e ka na: «I taa a injiya» ba nga ngay al a? ²⁴ Re e be ba, m-a m-oji sai taki mi NGON Daw, m-aw ki togid donangi ti ne, mba kadi m-iy^o-n go majal je la dije ko.» Ninga, Jaju al nje ro koy njururu a na: «I taa, un tuwa lai, a aw be.» ²⁵ Ta naa ti noo, dingam ka kin i taa ta kam dije ti pati, un tira ki kate to ti, a tee aw be ki kilu taji do Luwa ti tane ti. ²⁶ Dije pati, ne kin ai-de bal adi ilai taji do Luwa ti. Bal rosi mede adi ali ai na: «J-o ne ki mba bone.»

Jaju bar Labi
(Mt 9.9-13; Mk 2.13-17)

²⁷ Go ti Jaju tee ninga ya oo daw kare ki nje taa la-mba kadi nje kobe je ki bari-e na *Labi, isi me kay taa la-mba ti. Loka oo Labi ninga al-e a na: «Un gom.» ²⁸ Ninga Labi iy^o ne je pati, a i taa un go Jaju.

²⁹ Go ti, Labi ra ne kuso ki bo ngay me kay ti lane, bar-n Jaju. Lo ne kuso ti kin, nje taa la-mba je, ki ndagi dije ki rangi ai sade titi noo. ³⁰ *Parisi je ki nje ndo ndu-kun je bai ta, ali nje ndo je lie ai na: «Ra ban a isi usoi ne je, ayi-naa je ki nje taa la-mba je, ki nje ra majal je a?» ³¹ Jaju un ta al-de a na: «E dije ki nje moy je a a sangi daw ki nje ra moy, bi

e nje ro nga je a a sangi daw ki nje ra moy, al. ³² Ninga, m-re mba bar dije ki dana al, na m-re mba dije ki nje ra majal je yo mba kadi iy^o kilu rade je ki majal.»

Jaju al ta ki do kogi ro ne kuso ti
(Mt 9.14-15; Mk 2.18-20)

³³ Nje ki madi je ali Jaju ai na: «Taa taa, nje ndo je la Ja Batisi ai ki nje ndo je la *Parisi je isi iy^o ta ne kuso, taa isi ali ta ki Luwa to, a nje ki yayi je, isi usoi ne je, ayi-naa man je.» ³⁴ O Jaju al-de a na: «A asi kadi oji dije ki bari-de lo ne kuso taa-naa ti kuso ne a? Dokagilo ki nje taa dane isi-n sade naa ti kin, a asi kogi-de kuso ne al.» ³⁵ ND^o je a rai noo kadi a uni-e tade ti ninga to, a iy^o ta ne kuso.

Ne ndo la Jaju aw naa ti ki koki ne ndo la Parisi je al

(Mt 9.16-17; Mk 2.21-22)

³⁶ Jaju al-de kuji ta kare a na: «Daw a gangi ta kibi ki sigi kadi ilai-n kam e ki koke al. Re e be a, kibi ki sigi a e ki gangi ko, ninga ta kibi ki sigi ka kin uwai naa ki ki koke al bay to, adi joo pu tal ne ki tuji. ³⁷ Taa, daw a un kasi kandi nju ki ki i al bay uti me mbu nda je ti ki koke al. Re e be ninga, loka kasi a i ba mbu nda je a ndui, kadi kasi lo ko. Ninga mbu nda je tali ne ki tuji ko. ³⁸ Be a, re kasi kandi nju i al bay ba, maji kadi mbu nda je ai ki sigi taa. ³⁹ Loka daw ay kasi kandi nju ki i ninga, a ge e ki i al bay al ngata. Tado dije ali ai na: «Kasi ki i a maji!»»

6

Ta la Jaju do ndo taa koo ti
(Mt 12.1-8; Mk 2.23-28)

¹ ND^o kare, Jaju inda da me ndr game je ti. E ndo taa koo la *Jipi je. Ninga, nje ndo je lie ki ai sie, gangi do ko je jide ti, tami usoi. ² O *Parisi je madi ali-de ai na: «Ra ban a irai ne ki kadi daw ra ndo taa koo ti al be a?» ³ Jaju al-de a na: «Itidai ne ki ngar *Dabidi ra loka bo ra-de ki dije ki goe ti kin al biti a? ⁴ Dabidi ur me kay ti la Luwa, un mapa ki dije adi Luwa kadi-kare ti uso^o, ninga tal-n adi dije ki goe ti usoi to. Usoi mapa ki e ne ki sibi kadi nje kij^o ne masi kadi-kare je par a usoi^o.» ⁵ Jaju tal-de bay a na: «Mi *NGON daw m-aw ki togid do ndo taa koo ti.»

Jaju adi ro nga dingam ki jie oy njururu
(Mt 12.9-14; Mk 3.1-6)

⁶ ND^o taa koo ki rangi, Jaju aw kay kaw-naa ti la *Jipi je, ndo ne dije. Ninga dingam kare ki ji koe oy njururu, e me kay kaw-naa ti noo. ⁷ Nje ndo ndu-kun je ki *Parisi je isi jake isi indai kamde kadi n-ooi se Jaju a adi dingam kin ro nga ndo ta koo ti la Jipi je wa? E ta bole ki isi sangi kadi n-ingai ba n-indai

* 5:14 Labatiki 14.2-32 * 5:14 Ki go jibal ra-e ti la Jipi je, nje banji e daw ki dije ooi-e kadi ay njay al, adi asi kadi aw lo ne ra je ti ki ba to Luwa al. * 6:2 Tee ki taga 34.21 * 6:4 1 Samiyal 21.2-7 * 6:4 Labatiki 24.9

ta dœe ti. ⁸ Nə Jəju gər mər ta je ləde, adi əl dingəm ki jie oy njururu ka kin ə nə: «I taa, a dana ta kəm dije ti pəti.» Dingəm j a taa. ⁹ Ningə Jəju təl dəji ndəgi dije ə nə: «M-dəji səsi m-o, e ri ə maji kadi dər ra ndə ta kəə ti ə? Kadi dər ra maji ə se kadi ra majal ə? Kadi dər nagi madine ta yo ti ə se kadi iyə adi tuji kə ə?» ¹⁰ Jəju ində kəmne gō-n-de ba pəti, ningə əl dingəm ka kin ə nə: «Isurə jii.» Dingəm surə jine, ningə jie təl to maji kare. ¹¹ Wongi təl njə ndo ndu-kun je ki Parisi je, adi əli-naa ta dande ti də nē ti ki kadi n-rai ki Jəju.

Jəju mbəti njə ndo je ləne ki dəgi gide e joo
(Mt 10.1-4; Mk 3.13-19)

¹² Me ndœe je ti kin, Jəju aw də mbal ti mba kəl ta ki Luwə. Əl ta ki Luwə kondə biti lo ti. ¹³ Loki lo ti, Jəju 6ar njə ndo je ləne. Ningə mbə njə ndo je ti kin ə, mbəti-de dəgi gide e joo, 6ar-de njə kaw kilə je. ¹⁴ Adi e Simō, ki ində tœ nə Piyər əi ki ngokone Andire, ki Jaki, ki Ja, ki Pilipi, ki Batiləmi, ¹⁵ ki Matiyə, ki Tomasi, ki Jaki, ki ngon lə Alpe, ki Simō ki 6ari-e daw ki e mbə njə rə mbata kingə də lə 6e ləde ti, ¹⁶ ki Judi ki ngon lə Jaki, taa Judasi Isikariyoti ki təl nje kun də Jəju to.

Jəju aji njə moy je dan kosi dije ti
(Mt 4.23-25)

¹⁷ Jəju j ki njə kaw kilə je də mbal ti re tēē lo ti ki gide asi naa maji ningə, ingə kosi njə ndo je ləne, ki kosi dije ngay ki j dənangi Jude ti je, njə ki 6e bo Jorijalam ti je, njə ki 6e bo je ti ki kadi ba ti ki Tir je ki Sidō je. Rəi mba koo ta lə Jəju je mba kadi aji-de də moy je ti ləde je. ¹⁸ Njə ki ndil je ki majal yəti angalde ingəi rə nga to. ¹⁹ Ningə kosi dije pəti sangi kadi n-didi rœ, tado tōgi madi isi tēē rœ ti adi-de rə nga.

Maji-kur ki kəm-to-ndoo
(Mt 5.1-12)

²⁰ Jəju un kəmne oo-n njə ndo je ləne ningə əl-de ə nə:
Səi njə ndoo je, səi njə maji-kur, tado kō6e lə Luwə e yəsi.
²¹ Səi ki 6o isi ra səsi 6one, səi njə maji-kur, tado lo ti ə a indani.
Səi ki isi nōi 6one, səi njə maji-kur, tado lo ti ə a kogi.
²² Maji-kur e ləsi loki dije isi mbati səsi, dije isi tuwəi səsi, dije isi taji səsi, dije isi əli ta je ki majal dəsi ti, mbata ti ləm mi *NGon dər. ²³ NDə ki nē je kin tēē dəsi ti ə, maji kadi irai rənəl, itii bal, tado nē kigə go jisi e ngay dərə ti. Tado e be ə kade je adii kō njə kəl ta je ki ta Luwə ti, kəte.
²⁴ Nə səi njə nē kingə, səi njə kəm-to-ndoo. Səi njə kəm-to-ndoo tado ingəi nē səl me ləsi ngata.
²⁵ Səi ki 6one indani, səi njə kəm-to-ndoo, tado lo ti ə 6o a ra səsi.

Səi ki 6one isi kogi, səi njə kəm-to-ndoo, tado lo ti ə a uwəi ndoo je a nōi je.

²⁶ Səi ki dije isi əli ta ki maji maji dəsi ti, səi njə kəm-to-ndoo, tado e be ə kade je rai ki njə kəl ta ki ta Luwə ti ki njə ngom je.

NDigi njə bə je
(Mt 5.39-47)

²⁷ Ningə səi ki isi oi ta ləm, m-əl səsi kadi indigi njə bə je ləsi, irai maji ki njə ki isi əsi səsi ta. ²⁸ Injangi də njə ki isi mani səsi, ə əli ta ki Luwə mbata lə njə ki isi əli ta je ki majal dəsi ti.

²⁹ Re dər ində dam mbəi ki kare ə, iyəti dame ki nungi ade ində 6əy. Re dər taa kibi ki ngal lai ə, ade e ki gōji də ti. ³⁰ Dər ki ra ki dəji nē ə ade, ningə dər taa nē lai ə idəji goe al to. ³¹ Nē je ki indigi kadi dije rai adi səsi kin ə, irai kae ti wa kin adi-de to. ³² Kin ə indigi njə ki ndigi səsi to par ə, oyo ri ə kadi dər ra səsi ə? Dər a ra səsi oyo al, tado njə ra majal je ka ndigi njə ki ndigi-de to. ³³ Kin ə irai maji ki njə ki rai səsi maji par ningə, oyo ri ə kadi dər ra səsi ə? Dər a ra səsi oyo al, tado njə ra majal je ka rai təkəi irai kin be to. ³⁴ Kin ə adi njə ki igəri maji kadi a ugəi səsi 6angi par ə tunəi səsi nē ningə, oyo ri ə kadi dər ra səsi ə? Dər a ra səsi oyo al, tado njə ra majal je ka, adi njə ki gəri maji kadi a ugəi-de kar nē ləde gogi par ə tunəi-de nē to. ³⁵ Maji kadi indigi njə bə je ləsi, irai maji ki nōo par, ə adi dije tunəi səsi nē ki kanji kadi indai mesi də kinge ti gogi. E be ə a ingəi nē kigə go ji ki bo, taa a səi ngan lə nje kisi də nē je ti pəti to. Tado e nje ra maji ki dije ki gəri ra oyo al ki dije ki nje me majal.

Igangi ta də dije ti al

³⁶ Maji kadi səi njə ra maji ki ngay təkəi Bawsi Luwə e-n nje ra maji ki ngay kin be to. ³⁷ Igangi ta də dər ti al, ningə Luwə a gangi ta dəsi ti al to. Uwəi dər ki ta al, ningə Luwə a uwə səsi ki ta al to. Iyəi go majal lə dər kə, ningə Luwə a iyə go majal ləsi kə to. ³⁸ Adi, ə Luwə a adi səsi to. Luwə a 6uki posə kibi ti ləsi kadi rosi maji: a yəki, mbisi digi digi, 6uki kadi rosi re puu kə. Tado go rəbi ki igangii ta də dije kin ə Luwə a gangi-n ta dəsi ti to.

³⁹ Ningə Jəju təl əl-de ta kare me kuji ta ti 6əy ə nə: «Nje kəm to a ndrər nje kəm to madine ban ə? A ndrər-e al, tado re ndrər-e ə a osi joo pu me 6e ti. ⁴⁰ Nje ndo itə nje ndo-e nē al, re e nje ndo ki 6ae ndo-e nē bərəre bərəre maji ningə, a to tə 6ane be.

⁴¹ «Ra ban be ə, o burim wale ki to kəm ngokōi ti yo, ə o kagi ki boy ki to yai ti j wa kin al ə? ⁴² Kagi ki boy ki to kəmi ti j wa kin o al ningə, ki go rəbi ki ban ə a asi kadi əl ngokōi ə nə: “NGokom, adi m-un burim wale ki to kəmi ti kin,” ə? I nje kadi kəm dije, un kagi ki boy ki kəmi ti kin ningə tə, a o lo ay njay kadi un-n burim wale ki kəm ngokōi ti.

Kagi ki kande

(Mt 7.16-20; 12.33-35)

⁴³ «Kagi ki maji ki kadi a andi kandi ki majal goto, taa kagi ki majal ki kadi a andi kandi ki maji ka goto to. ⁴⁴ E ki kandi kagi ki sobi do kage kin a o gari-e-n. Daw a ijo kandi mbaykote do kon pa ti al, taa daw a ijo kandi nju do kon bar ti al to. ⁴⁵ Daw ki maji, kilae rae tee me ne ra ti ki maji ki uwae mee. Ningae daw ki majal, kilae rae tee me ne ra ti ki majal ki uwae mee to. Tado e ne je ki rosi me daw kin a isi tee tae ti.

Tal ro go ndu ti

(Mt 7.24-27)

⁴⁶ «Ra ban a i fari-mi “Babe, Babe”, a irai ne ki m-al sasi al a? ⁴⁷ Daw ki ra ki re rom ti, oo ta lam, a tal rone go ti ningae, e daw ki to ta daw ki m-a m-al sasi ta lie kam be. ⁴⁸ To ta daw ki nje ra kay, ki ur be do dii ti adi abi maji, bay taa, inda gin kay ti kin be. Loka man i ningae, man ko lo re un kay ka kin, na asi kadi to kay ka kin al, tado inda adi nga maji. ⁴⁹ Na daw ki oo ta lam, a tal rone go ti al, to ta daw ki inda kay lane donangi ti taa ne kare, ki kanji kur be kinda gine ti be. Loka man ko re un kay ka kin ningae, nday ba bay par a kay budi nangi mur mur ko.»

3

Jaju aji ngon nje kilae la ki bo ki do asigar je ki bu

(Mt 8.5-13)

¹ Loka Jaju al ta je kin pæti kosi dije ba, a aw Kaparnayim ti. ² Me be ti kin, daw kare ki nje kun do buti asigar je ki bu, aw ki ngon nje kilae lane kare ki e moy, to ta koy ti. Ningae e ngon nje kilae ki baee ge ta lie ngay. ³ Be a, loka ki bo la asigar je ka kin oo ta la Jaju ningae, ila ngatogi je madi, ki ai ngatogi la *Jipi je, adi-de awi ingai Jaju kadi daji-e adi re sade aji ngon nje kilae lane kin. ⁴ Loka rai ingai Jaju ningae, noi doe ti ki nja naa ti naa ti ai na: «Dingam kin, e daw ki asi kadi ira sie me ne daji ti lie kin, ⁵ tado ndigi-je je Jipi je ngay, taa e e to a ra kay kaw-naa laje adi-je.» ⁶ O Jaju a aw sade. Awi, a loka indai do kay basi ningae, ki bo la asigar je ka kin ila madine je madi adi awi ai Jaju ai na: «Babe, itapi roi al, tado mi m-asi kadi inda njai ta kay ti lam al. ⁷ E mbata kin a, mi wa m-aw-n ki rom roi ti al. Nga ningae, m-daji kadi al ta kare par a ngon nje kilae lam a ingae ro nga. ⁸ M-al be tado, mi ki dom mi gin tagi ti la nje ki dom ti, ningae m-aw ki asigar je ki ai gin tagi ti lam to. Adi re m-al asigar kare m-a na: “Aw!” ba aw; kin a m-al ki nungi m-a na: “Ire!” ba re; kin a m-al ngon nje kilae lam m-a na: “Ira ne ki be!” ba ra nee kin to.»

⁹ Loka Jaju oo ta je kin ba, piti ki bo la asigar je ka kin, ningae tal kamne ki do kosi dije ti ki a

njiyai goe ti, al-de a na: «Adi m-al sasi, ko kadi-me ki be kin, donangi ki *Isirayal ti wa ka mingae al bay.» ¹⁰ Loka nje kaw kilae je ai na n-tali be ningae yae ingai ngon nje kilae ka kin, roe nga adi isi kare.

Jaju adi ngon basa ki Nayim ti tasi ndal

¹¹ Jaju a ni noo aw be bo ti ki tae na Nayim. *Nje ndo je lie ki kosi dije ngay uni goe awi sie. ¹² Loka rai tee basi ki ta rabi ki ur ki me be ti ka kin ningae, dije isi awi ki daw ki oy kadi dibi-e. Daw ki oy ka kin e ngon la dane ki nje ngaw koy kare be. E ngone ki dingam ki kare ba be, adi kosi dije ngay ki me be ti, isi dani dane ka kin lo dibi ngone ti. ¹³ Loka Jaju o dane ka kin ningae, kam ko ra-e ngay mbata ti la dane ka kin, adi al-e a na: «Ino uni.» ¹⁴ Jaju aw kadi kasi yo ti, ila jine adi-n. Nje koti nin je ai nangi, ba Jaju al a na: «Basa, m-ali kadi i taa!» ¹⁵ Ningae nje koy i isi taa, a ila ngirae kal ta. Jaju tal ule ji koy ti. ¹⁶ Dije pæti, ne je kin ai-de bal, adi ilai toji do Luwae ti ai na: «Nje kal ta ki ta Luwae ti kare ki bo tee danje ti ne: Luwae ra ra ki dije lane.» ¹⁷ Ne ki ra ne kin, poye rosi donangi ki Jude ti pæti ki ngan be je ki gai gide.

Ja Batisi daji ta ki do Jaju ti

(Mt 11.2-6)

¹⁸ *Nje ndo je la Ja ari-e poy ne ki ra ne kin adi-e oo, a Ja bar nje ndo je lane joo, ¹⁹ ila-de ro Babe ti adi daji-e ai na: «I a i daw ki Luwae mbate, ki sobi kadi a re ka kin a se, e nay noo bay kadi ta ji ngam tae a?» ²⁰ Loka rai tee ro Jaju ti, ai-e ai «E Ja Batisi a ila-je ki roi ti kadi ji daji se “i a i daw ki Luwae mbate, ki sobi kadi a re ka kin a se, e nay noo bay kadi ta ji ngam tae wa?”»

²¹ Dakagiloe ti wa ki isi daji-e ta kin, Jaju isi aji nje moy je ngay nim, nje mæti je nim, isi tuwae ndil je ki majal do dije ti nim, taa adi nje kam to je ngay ooi lo nim to. ²² Ningae ila nje kilae je ti la Ja a na: «Awi ai Ja ne je ki oi ki mbisi je, ki kamsi je kin: Nje kam to je ooi lo, nje mæti je njiyai maji, nje banji je ingai ro nga, nje mbi bay je ooi ta, nje koy je i ta lo koy ti, taa nje ndoo je ka, e ki kilae-de mbe Poy Ta ki Maji to. ²³ Maji-kur e la daw ki m-tal gin kosi lie, al.»

Jaju al ta ki do Ja ti

(Mt 11.7-11)

²⁴ Loka nje ndo je la Ja tali awi, Jaju ila ngirae kal kosi je ta ki do Ja ti a na: «E ri a awi isi oi dilae lo ti a? E gakira ki nal isi aw sie ki yo je, ki ne je kin a? ²⁵ A re e e al a, e ri wa bangi awi isi oi a? E daw ki a kibi ki ndole ngay ba awi oi-e ma? Nga nje ki ai kibi je ki gate e ngay ka, isi lo je ti ki sol lum, isi me kay je ti ki boy ki ngar je isi ti. ²⁶ O se e ri wa a awi oi wa? E nje kal ta ki ta Luwae ti a awi oi-e ma? Re e e a, m-al sasi m-a na oyo, e nje kal ta ki ta Luwae ti ki ita nje kal ta je ki ta Luwae ti bay. ²⁷ E e a

makitibi la Luwə əl ta ki dæ ti kætə ə nɑ: “M-a m-ilə ki nje kaw kilə ləm kætə kadi ra go rəbi nɔi ti*.”²⁸ Ningə adi m-əl səsi, dan dije ti pəti ki dæne je oji-de kin, dæw ki bo ita Ja goto. Nə ki basine kin, dæw ki e ki du ngay me bəkə ti la Luwə bo ite.²⁹ Dije pəti ki ooi ta lie, naa ti ki njé taa la-mbə je gəri kadi Luwə ra ne ki dana, adi adi Ja ra-de batəm.³⁰ Nə *Parisi je ki njé ndo ndu-kun je əsi ne ki Luwə ində dæe dana mbata ti ləde ngarəngi, adi mbati kadi Ja ra-de batəm.³¹ M-o dæw ki kadi m-un-e m-əji-n dije ki dəkagilo ti ki bəne kin al. Toi tə nɑ wa ka m-gər al.³² M-a m-ə nɑ toi tə ngan je ki du ki isi ta mbalo ti, bari-naa ki yo je, ki ne je əi nɑ: “Ji kol nal kadi indamii, ə imbati ndam, j-osi pa yo kadi inɔi, ə imbati nɔ.”³³ E be ə, Ja Batisi re, ə uso mapa al nım, ay kasi nju al nım ɓa, əli əi nɑ: “Dəe majal.”³⁴ NGa ə, mi *NGon dæw m-re, ə m-uso ne je, m-ay man je ɓa, səi əli əi nɑ: “Mi nje kuso ne kədi, mi nje kəy ne, mi madi njé taa la-mbə je, ki njé ra majal je,” ɓəy tɔ! ³⁵ Nə ngan la Luwə pəti ki ndigi gosi lie, gəri kadi gosi lie e gosi ki dana.»

Jəju aw me kəy ti la Parisi kare ki bari-e nɑ Simo

³⁶ Parisi kare ɓa Jəju kadi aw uso səne ne. Be ə, Jəju aw isi sie ta ne kuso ti.³⁷ Lo kin ti, dæne kare ki me ɓe ti kin tɛɛ noɔ re. E dæne ki nje ra kaya, ə gər kadi Jəju isi ɓe la Parisi ki bari-e Simo kin noɔ, isi uso ne. Dæne re ki ku mbal ki bari-e albatir ki yibi ki əti maji rosi.³⁸ Re isi go Jəju ti, njæ ti, isi no, ningə yom nja Jəju ki man kəmne, ɓa bər ki bisi dæne. Go ti, təl tən nja Jəju, ɓa ɓuki yibi ti ka kin.³⁹ Lo kin ti, Parisi ki ɓa Jəju ɓe ləne ka kin əl mene ti ə nɑ: «Kin ə re dingəm kin e nje kəl ta ki ta Luwə ti təkɔ rəjeti ə, asi kadi a gər dæne ki isi ɔde kin, asi kadi a gər kilə ra-e je ki majal kin.»⁴⁰ Ə Jəju əl-e ə nɑ: «Simo, m-aw ki ta kare ne kadi m-əli.» NGa ə Simo ilə Jəju ti ə nɑ: «Nje ndo dije, əl-m.»⁴¹ Ba Jəju əl-e ə nɑ: «Dingəm kare adi la dije joo, ində kirə ti. Ki kare kadi a uge kirə ki lo kilə ki ndo ɓu mi, ə ki nungɔ kadi a uge kirə ki lo kilə ti ki ndo kuti mi tɔ.⁴² Nə loki asi kadi ugə kirə ka kin dode ti al, dingəm ki nje la ka kin iyə kə ki go me-maji ti adi-de joo pu. Ə se dan dije ti ki joo kin, e ki ra a ndigi dingəm ki nje la kin ngay ə?»⁴³ Ningə Simo ilə Jəju ti ə nɑ: «M-o kadi e e ki la ki dæe ti e ngay ə ɓae iyə kə kin ə a ndigi nje la kin ngay.» Ə Jəju əl-e ə nɑ: «Ta ləi e ta ki rəjeti.»

⁴⁴ Ningə təl kəmne ki də dæne ti ka kin, ɓa əl Simo ə nɑ: «O dæne kin a? M-re ɓe ləi, ə man ki kare ka imbəl də njam ti al, nə e, yom njam ki man kəmne, taa bər ki bisi dæne ɓəy.⁴⁵ I uwə-m ki rəi ti jururu al, nə e, loki m-ur kəy nu, ra kilə kəy njam jururu ki rəne ti.⁴⁶ I ɓuki yibi də njam ti al, nə e, ɓuki yibi ki əti maji

də njam ti pə pə.⁴⁷ Be ə, m-a m-əli təkɔ e ki go rəbi majal je lie ki ngay ki kiyə kin ə, əji-n ndigi-naa ki əti ɓəl kin. Ningə dæw ki majal je lie e ki kiyə go kə ngay al, a təji ndigi-naa ki ngay al tɔ.»⁴⁸ Ba Jəju əl dæne ka kin ə nɑ: «Majal je ləi e ki kiyə go kə kadi.»⁴⁹ Lo kin ti, dije madi ki isi sie ta ne kuso ti iləi ngirə kəl mede ti əi nɑ: «Dəw kin e nɑ ə aw bitɔ kadi iyə go majal lə dije kə ə?»⁵⁰ Nə Jəju əl dæne ə nɑ: «Kadi-me ləi əji, aw ki lapɔya.»

8

Dæne je ki njiyəi go Jəju ti

¹ Go ti, Jəju aw ki ɓe bo je, ki ngan ɓe je, əl ta, ilə-n mbə Poy Ta ki Maji ki əji də kɔɓe la Luwə. *NJé ndo je lie ki dɔgɔ gide joo əi sie naa ti.² Taa, dæne je madi ki ndo ki Jəju tuwə ndil je ki majal dode ti kə je, e ki adide rə nga də moy je ti lade je kin ka əi noɔ tɔ. Adi e Mari ki Magidala ki ndo ki Jəju tuwə ndil je ki majal siri dæe ti kə kin nım,³ Jan ki ne Suja, ki e dingəm ki nje ngəm ne lə *Erodɔi kin nım, Sujan nım, taa ndagi dæne je ki rangi ngay ɓəy tɔ. Əi kin ə əi dæne je ki njé ra ki Jəju ki ne kingə je lade.

Kuji ta ki də nje dibi ne ti

(Mt 13.1-9; Mk 4.1-9)

⁴ Kosi dije ki ii ki ɓe bo je ki dangɔ dangɔ, kawɔ-naa ki də Jəju ti, ə Jəju əl-de kuji ta madi ə nɑ: ⁵ «Nje ndər kare aw kadi dibi ne, ningə dəkagilo ki a ilə kə ne, kə kə je madi tosi ngangɔ rəbi ti, adi dije njiyəi də ti, yəl je rəi oɔ maki.⁶ Kə ko je madi tosi dɔnangi njəkira ti, adi loki mbie je əi nə n-tɛɛi ɓa, təlɔ tuti kurim, mbata lo ki səl ki kadi iləi ngirəde ti goto.⁷ Kə ko je ki nungɔ, tosi dan kon je ti, adi kon je tɔgɔ sæde naa ti, təlɔ ndəmi-de mbəl.⁸ Nə kə ko je madi, tosi dɔnangi ti ki maji, adi tɔgɔ, kandidate tɛɛ. Dæe kare andi əsi ɓu, ɓu.» NGa ningə, Jəju tɔl də ta ləne kin ə nɑ: «Dəw ki aw ki mbine mba koo-n də ta ɓa, kadi oo də ta kin maji!»

Gin ne ki Jəju əl-n ta me kuji ta ti

(Mt 13.10-17; Mk 4.10-12)

⁹ *NJé ndo je la Jəju daji-e əi nə se kuji ta kin me nəri wa?¹⁰ Ə Jəju ilə-de ti ə nɑ: «Səi, Luwə tɛɛ ki də ne ki to lo ɓəy tɔ ti ki əji də kɔɓe lie adi igəri, nə ndage je, ne kin e ki kəji-de ki kuji ta, mba kadi:

“Re kəmdə oo lo maji ka, ooi ne əl, MBide oo də ta maji ka gəri me al”*»

Jəju ɔr me kuji ta ki də nje dibi ne ti

(Mt 13.18-23; Mk 4.13-20)

¹¹ Jəju əl njé ndo je ləne ə nɑ: «Kuji ta kin, me ə to kin: kə ko, e ta la Luwə.¹² E ki tosi ngangɔ rəbi ti, e dije madi ki ooi ta la Luwə, ningə su re ɔr ta ki oi ka kin mede ti kə, nə tə pa ne ta ii adi mede Jəju kadi ii ingəi kaji.¹³ Kə ko ki tosi dɔnangi njəkira ti, əi dije ki ooi

ta læ Luwə 6a, taai ki rənəl, nə lo kadi ta kin ilə ngirəne mede ti nga goto. Adi mede ngon kagi lo ki ndəy be par, nə loki kə je tēē dōde ti 6a, iyəi go kadi-me lade kə. ¹⁴ Kə ko ki tosi dan kon ti, əi dije ki ooi ta læ Luwə, nə go ti, me ka sururu, ki nə maji je, ki koo maji rə ki dənangi ti ne əgi-de kadi tōgi me kadi-me ti lade. ¹⁵ Ningə kə ko ki tosi dənangi ti ki maji, əi dije ki ooi ta læ Luwə ki ngamede ki maji, ngame ki rəjeti, ningə ngəmi mede ti, uwəi togide ba, adi kandi kilə lade tēē.»

Kuji ta ki dō kunji ti
(Mk 4.21-25)

¹⁶ «Dəw a ində por lambi ti kadi dabi ngo dō ti al, taa ində gin tirə ti al tə. A ində dō nə ti taa, kadi dije uri kəy 6a, oi lo ki kunje. ¹⁷ Tado nə ki to lo 6əyō ti, ki gine a tēē al goto, taa nə ki to lo 6əyō ti, ki a to taga kadi dije gəri al ka goto tə. ¹⁸ Maji kadi uri mbisi maji oi dō ta ki isi oi, bi kadi oi ki nōq be al. Tado dəw ki aw ki nə jine ti, a adi-e dō ti 6əy. Nə dəw ki nə lie goto, e ki ndikiri wa ki ində mene dō ti kin ka, a taai jie ti wa 6əy.»

Ko Jəju ki ngakəje
(Mt 12.46-50; Mk 3.31-35)

¹⁹ Kə Jəju ki ngakəje je rəi kadi n-ooi-e, nə lo kadi tēēi rəe ti goto mbata kosi dije ki əi ngay. ²⁰ Ə əli-e əi nə: «O kəi je, ki ngakəi je ai taga nōq, a sangi kadi n-ooi-ni.» ²¹ Ningə Jəju təl əl-de ə nə: «Kom je, ki ngakom je ə əi dije ki ooi ta læ Luwə, 6a təl rōde go ti, rai kile.»

Jəju ndangi nəl adi a lo ka ti
(Mt 8.18, 23-27; Mk 4.35-41)

²² NDō kare, Jəju al me to ti əi ki njé ndo je ləne, ningə əl-de ə nə: «Adi ji gangi ba j-awi dame ti ki kare.» Ba awi. ²³ Loki isi əsi to isi gangi ba kin 6a, Jəju to bi maki. Ə nəl ki bo ngay osi dō ba ti, ra adi man rosi to, əi ta yo ti. ²⁴ Lo kin ti, njé ndo je rəl ki rəe Jəju ti, ndəli-e ki nō tade ti əi nə: «Nje ndo dije, Nje ndo dije, j-isi j-oy!» Loki Jəju ndəl, ndangi nəl je ki pungji man je adi təlī toi jəke, lo to jijji. ²⁵ Ba təl əl njé ndo je ə nə: «Kadi-me ləsi to ra be tōy ə?» NGa ningə 6əl rə-de, nə kin əti-de 6əl ngay, adi daji-naa ta dande ti əi nə: «Dəw ə wa kam e nq ə nəl je ki man je ka əl-de ta par a təlī rōde goe ti be ə?»

Jəju tuwə ndil je ki majal dō dingəm madi ti
(Mt 8.28-34; Mk 5.1-20)

²⁶ Jəju əi ki njé ndo je ləne rəi tēēi dənangi ti ki Gərasa, ki a ta 6e ti ki Galile. ²⁷ Loki Jəju j me to ti ur ki nangi ningə, dingəm kare ki me 6e ti ki Gərasa, j nōq re ki rə Jəju ti. E dingəm ki ndil je ki majal rai-e. Asi dəkagilo ngay, dingəm kin ilə kibi rone ti al nim, isi 6e me kəy ti al nim. Lo kise e dō 6adi je ti par. ²⁸ Loki oo Jəju ningə, osi nangi njae ti, 6a əl ta ki ndune ki boy ə nə: «Jəju ki NGon læ Luwə ki nje kisi dərə ti taa nu, e ri ə ige rəm ti ə? Njai ba, adi-m kə al.» ²⁹ Əl be tado Jəju adi ndune

ndil ki majal kadi tēē rə dingəm ti kin kə. Nja ngay ndil ki majal kin j ki dingəm ka kin 6a rə-e. Dije dōsi-e ki kulə gindi je, iləi kangila gindi njae ti je, nə gangi kulə gindi je kin riw riw ə təti kangila gindi je kin nusi nusi rone ti kə, 6a ndil je ki majal əsi-e adi aw ki dilə lo dilə lo. ³⁰ Ə Jəju dəje ə nə: «Təi nə nə?» Ba e ilə Jəju ti ə nə: «Təm nə kosi njé rə je.» Tado ndil je ki majal ngay uri me ti. ³¹ Lo kin ti, ndil je ki majal ka kin nōi dō Jəju ti kadi adide n-awi lo dangay ti læ ndil je ki majal al. ³² Kosi kəsongi je ai lo ti kin nōq a usoi nə dō mbal ti, ə ndil je ki majal ka kin nōi dō Jəju ti kadi adide n-awi mede ti. Ba Jəju adide ta rəbi kadi awi mede ti. ³³ NDil je ki majal tēēi me dingəm ti, awi uri me kəsongi je ti ka kin. Ningə yə, kəsongi je 6ingəi-naa kadi mbal ti taa, tosi me ba ti, ayi-naa man oyi. ³⁴ Loki dije ki njé ngəm kəsongi je ooi nə ki ra nə kin 6a, ayi-naa awi me 6e bo ti ki ngan 6e je, əri poy nə ki ra nə kin dije. ³⁵ Dije tēēi awi kadi n-ooi nə ki ra nə kin. Be ə, loki rai tēēi rə Jəju ti ningə, ooi dingəm ki ndil je ki majal tēēi me ti ka kin, isi nja Jəju ti. Ooi-e kadi isi ki kibi rone ti, ki angal ki maji, adi rə-de 6əl. ³⁶ Njé ki ai lo nə ti ki ra nə kin, əri madide je poye, tōji rəbi ki dingəm ki aw ki ndil je ki majal kin ingə-n rə nga. ³⁷ Lo kin ti nōq be, dije ki dənangi Gərasa ti, 6əl təl-de, adi daji Jəju kadi iyə dənangi lade ə aw. Ə Jəju al me to ti, təl gogi. ³⁸ Dingəm ki Jəju tuwə ndil je ki majal dōe ti kə ka kin daji Jəju kadi n-aw sie, nə Jəju tuwe ³⁹ ə nə: «Həl aw 6e, ər poy nə je pəti ki Luwə rə səi kin adi dije ooi.» Be ə, dingəm aw ilə mbə nə ki Jəju rə sie kin me 6e bo ti ki tae ba.

Ta læ ngon læ Jayrusi ki dāne ki ta læ dāne ki nje moy məsi

(Mt 9.18-26; Mk 5.21-43)

⁴⁰ Loki Jəju təl re, kosi daji uwəi-e ki rōde maji, tado pəti isi nginai tae. ⁴¹ Ningə yə dingəm kare ki tōe nə Jayrusi, ki e nje kun dō kəy kaw-naa læ *Jipi je j nōq re. Re osi nja Jəju ti, nō dōe ti kadi re aw 6e ləne. ⁴² Kadi aw 6e ləne mbata ngone ki dāne ki e kare ba, 6ale e dāgi gide joo to ta koy ti. Loki Jəju isi aw, kosi dije mborəi-e ki yo je ki ne je, lo kər kəə goto. ⁴³ Dan kosi dije ti kin, dāne kare ki moy məsi ade kə 6əl dāgi gide joo e nōq. Dāne kin tuji nə kingə ləne kə pəti ji njé rə dije moy ti, nə dəw ki kadi ade rə nga goto. ⁴⁴ Dāne re 6asi rə Jəju ti, ki rəbi ki gide ti, ədi ta kibi læ Jəju par ə, ta naa ti nōq, masi gangi rəe ti. ⁴⁵ Loe ti nōq Jəju daji ə nə: «Nq ə ədi-m ə?» Ningə dije pəti naji-e ti əi nə n-ədi-e al. NGa ə Piyər əl-e ə nə: «Babe, e dije ki rəsi gidi, mborəi-ni ki yo je ki ne je kin ə ədi-ni.» ⁴⁶ Nə Jəju ə nə: «Dəw madi ədi-m, m-gər kadi tōgi tēē rəm ti.» ⁴⁷ Loki dāne oo kadi nə ki n-ra kin Jəju gər 6a, dadi par par, osi nja Jəju ti. Ningə ər go nəe ki rə ə ədi n-ədi-n Jəju kin ta kəm dije ti pəti. Taa,

or-de go kingə ki ingə rə nga ta ji naa ti nōq par kin tə. 48 Ə Jəju əl-e ə nə: «NGonm, kadi-me lai aji. Aw ki lapiya.»

49 Loki Jəju a əl ta ba bəy ningə, dəw kare j 6e lə nje kun də kəy kaw-naa lə Jipi je re. Re əl Jayrusi ə nə: «NGoni oy, itapi NJe ndo dije əl ngata.» 50 Nə Jəju ki oo də ta kin əl Jayrusi ə nə: «Adi rai bəl al, adi mei par, ə a aji.» 51 Loki rai tēēi me kəy ti, Jəju iyə ta rəbi adi dəw ur kəy go ngon ti əl. Adi Piyər nim, Jə nim, Jaki nim, baw ngon əi ki kəq ngon nim tə par ə uri sie kəy go ngon ti. 52 Dije pəti nōi je, ndingai rəde je mbata ti lə ngon, nə Jəju əl-de ə nə: «Inoi al, ngon oy al, nə tə fi kare.» 53 Ba ibai Jəju kogii, mbata gəri kadi ngon oy. 54 Nə Jəju uwə ji ngon, 6a əl-e ta ki ndune ki boy ə nə: «NGonm, j taa.» 55 Lo kin ti, ngon tōsi ndəl, adi j taa ta ji naa ti nōq. Ba Jəju daji-de kadi adi-e ne uso. 56 Nə kin ra bəl njé koje je ngay. Nə Jəju adi-de ndune kadi əli tae dəw madi al.

9

Jəju ilə njé ndo je ləne ki dəgi gide e joo (Mt 10.1-9, 11-14; Mk 6.6-13)

1 Jəju 6ar njé ndo je ki dəgi gide joo, adi-de tōgi, ki kəbe də ndil je ti ki majal pəti, taa kadi ajii njé moy je tə. 2 Jəju ilə-de kadi ilai mbə Poy Ta ki Maji ki oji də kəbe lə Luwə, taa kadi adi rə nga dije tə. 3 Ningə əl-de ə nə: «Uni nē madi mbata də rəbi al nim, uni kagi tōsi al nim, uni bəl al nim, uni mapa al nim, uni la al nim, taa kadi awi ki kibi rōsi joo al nim tə. 4 Ə me kəy ki ra ki uri ti 6a, a isi titi nōq biti kadi awii. 5 A kin ə re, me 6e ti, dije mbati kuwai sasi ki rode ti 6a, loki isi tēēi me 6e ti kin ki taga ə, indai bu ki njasi ti kə*, mba kadi tə tə nē ndəji ndude.» 6 *NJé ndo je ilai dəde awi ki 6e 6e, ilai mbə Poy Ta ki Maji, taa aji njé moy je ki lo lo tə.

Ta ndəji Erodī də Jəju ti (Mt 14.1-2; Mk 6.14-16)

7 Loki *Erodī ki e nje kəbe dənangi ti ki Galile, oo poy nē je ki isi rai nē kin 6a, ta ndəje də Jəju ti, tādə dije madi əli əi nə: «E Jə Batisi ə j taa dan njé koy je ti.» 8 NJé ki nungi əli əi nə: «E Eli ki nje kəl ta ki ta Luwə ti ə tēē.» Njé je ki nā je bəy əli əi nə: «E njé kəl ta je ki ta Luwə ti ki kəte je kin ə ki kare j dan njé koy je ti.» 9 Lo kin ti Erodī əl ə nə: «Jə, e mi wa ə ndə ki madi gangi dəe, nga e na bəy ə m-isi m-o ta je ki be kin dəe ti wa ka m-gər al.» Ba sangi kadi n-oo Jəju.

Jəju adi nē kuso dingəm je dibi mi usoi (Mt 14.13-21; Mk 6.30-44; Jə 6.1-15)

10 Loki njé kaw kilə je tali nōq rəi 6a, əri Jəju poy nē je ki rai adi-e oo. Ə Jəju ər-de, aw səde kadi 6e bo ti ki bari-e Bətsayda. 11 Nə kosi je gəri gode, adi awi gode ti. Jəju uwə-de ki rone ti, əl-de ta ki də kəbe ti lə Luwə, taa aji njé je

ki sangi rə nga tə. 12 Ningə loki kadi aw tə ur, njé ndo je ki dəgi gide e joo, rai rə Jəju ti əli-e əi nə: «Ituwə kosi dije kam adi awi ki ngan 6e je ti, ki lo ndər je ti, sangi lo to je ki nē kuso je, tādə lo ki j-ai ti ne kin, e lo ki dije gotoi ti.» 13 Nə Jəju əl-de ə nə: «Sai je wa adi-de nē usoi.» Ə njé ndo je əli əi nə: «J-aw ki mapa mi ə kanji joo wa be tə par, adi re e be al wa ningə kadi je wa j-aw ji ndogi mapa mbata ti lə kosi dije kin pəti wa ta.» 14 Dingəm je asi dibi mi loe ti nōq. Nə Jəju əl njé ndo je ə nə: «Adi-de isi nangi, uwəi-naa asi kuti mi, kuti mi be.» 15 *NJé ndo je rai təkī Jəju əl-n-de, adi adi-de isi nangi pəti. 16 Ə Jəju əy mapa ki mi ki kanji ki joo ka kin, 6a un kəmne ki taa, əl ta ki Luwə mba kadi njangi də nē kuso kin. Go ti, Jəju uwə mapa je ka kin gangi naa ti, ə təl-n adi njé ndo je kadi ləbi kosi dije. 17 Dije pəti usoi nē ndani maji. Ningə, njé ndo je əyi gindi mapa je ki nay, kare dəgi gide e joo 6əy.

Piyər gər kadi Jəju e Kirisi ki Luwə mbəte (Mt 16.13-20; Mk 8.27-30; Jə 6.67-71)

18 NDə kare Jəju isi əl ta ki Luwə gidī lo ti gogi, njé ndo je lie əi sie naa ti, ə Jəju daji-de ə nə: «Kosi je isi əli ta ki dəm ti təkī mi nā ə?» 19 Ə ilai-e ti əi nə: «Dije madi əli əi nə j Jə Batisi, njé ki nungi əi nə j nje kəl ta ki ta Luwə ti Eli; njé ki rangi bəy əi nə e njé kəl ta ki ta Luwə ti ki kəte je kin ə e ki kare dande ti ə j dan njé koy je ti.» 20 Ningə Jəju əl-de ə nə: «NGa sai wa ki dəsi, əli əi nə mi nā ə?» Ba Piyər ile ti ə nə: «j Kirisi ki Luwə mbəte.» 21 Jəju ndəji njé ndo je ki tōgine ngay kadi əli ta kin dəw madi al.

Jəju əl ta koyne ki kine lo koy ti (Mt 16.24-28; Mk 8.34-9.1)

22 Jəju ilə də ta ti kin ə nə: «Səbi kadi mi *NGon dəw m-a m-ingə kə ngay. *NGatagi je lə *Jipi je, ki ki bo je lə njé kijə nē məsi kadi-kare je, ki njé ndo ndu-kun je a mbati-mi. Dije a təli-mi, nə ndə ki kə mītə lə ndə koym 6a, m-a m-tēē lo koy ti.» 23 Go ti, Jəju əl dije pəti ə nə: «Re dəw madi ndigi njiyə gom ti ningə, kadi oo rone tə nē madi al, kadi ndə je kare kare pəti, e wa un kagi-dəsi koy ləne, ə re un gom. 24 Təki rəjeti, dəw ki ge kajī rone ne wa dənangi ti ne a tī ta rone. Nə dəw ki tī ta rone ki mbata ləm, a aji rone tə. 25 Kin ə re dəw ingə nē maji je ki dənangi ti ne pəti tigə, nə kadi e wa tī ta rone, ə se tujī rone ə, maje to ra be ə? 26 Təkī rəjeti, re rə dəw madi səl-e ki mbata ləm, ə se ki mbata ta ləm ningə, mi NGon dəw ka, m-a m-ra rəsəl dəe ti tə, ndəe ti ki m-a m-re-n me kosi-gon ti ləm, ki me kosi-gon ti lə Bawm, ki me kosi-gon ti lə malayka je ki ayi njay.» 27 Təkī rəjeti, adi m-əl səsi: dije madi dānsi ti ne a oyi al bəy ə, a oi kəbe lə Luwə ki kamde.

Jəju mbəl rone (Mt 17.1-8; Mk 9.2-8)

* 9:5 Ta lə kində bu ki nja ti kə 6a, igōi Mt 10.14 ki ta ki də ti ki e gin ti nangi.

²⁸ ND^o jijoo go ta je ti kin ningə, Jəju ər Piyər nim, Ja nim, taa Jaki nim tə, ə al aw səde də mbal ti kadi n-əli ta ki Luwə. ²⁹ Loki Jəju isi əl ta ki Luwə ningə, ta kəme mbəl, taa kibi lie təl nda bal bal tə. ³⁰ Ningə loe ti noo, dingəm je joo a əli sie ta. Dingəm je ka kin e *Moji əi ki Eli. ³¹ Təgi me tə bə ti, a əli sie ta oji də kaw ki a aw Jorijaləm ti kadi oy, təl-n ta kilə lane. ³² Piyər əi ki madine je, bi təl-de maki. Ə loki ə nə n-ndəli ningə, ooi kunji Jəju ki dingəm je ki joo ki ai sie. ³³ Loki dingəm je ka kin iyəi Jəju ə isi awi bə, Piyər əl Jəju ə nə: «Bəbē, kin ə j-isi lo kin ti ne be par ə maji ngay. J-a ra kəy-lo misa: kare e yai, kare e yai, Moji, ə ki kare e yə Eli tə.» Piyər gər me ta ki isi əl kin al. ³⁴ Ə loki a əl ta tə kəl bə bəy ningə, kil ndi j re səbi dode liti. Loki kil ndi isi səbi dode kin, bəl təl njé ndo je. ³⁵ Lo kin ti, ndu ta madi tēg je kil ndi ti ə nə: «E kam e NGonm, e ə e dəw ki m-kote, ə oi ta lie.» ³⁶ Go ndu ta ti kin, Jəju təl nay ki karne bə, dəw oo dəw madi ki rangi kade ti al. *Njé ndo je ngəm tade, ta kare ka əli dəw madi ndəe ti noo də ne je ti ki ooi kin, al.

Jəju aji ngon ki ndil ki majal ra-e
(Mt 17.14-18; Mk 9.14-27)

³⁷ Lo ti go ti, Jəju əi ki njé ndo je lane ki mitə jii də mbal ti isi rəi ki nangi bə, kosi dije ngay tiləi kəme. ³⁸ Ningə dan kosi dije ti ka kin, dingəm kare un ndune ki taa ə nə: «Nje ndo dije, m-no ki dəi ti kadi igo ngonm kin adi-m, tado e ki karne ba jim ti. ³⁹ Dəkagilo je madi bə, ndil ki majal a uwə, ra-e adi ur kəl, ə yəke ki tōgine, adi kulum tae ibə jugi jugi. A ade kə ratata, tə ne ki a iyə əl be bəy taa təl iyə. ⁴⁰ Be ə, m-dəji njé ndo je ləi kadi tuwəi ndil ki majal kin dəe ti kə, nə asi kadi tuwəi-e al.» ⁴¹ Lo kin ti, Jəju un ta əl ə nə: «Səi dije ki dəkagilo ti ki bəne ki səi njé me ngə je, səi njé ra ne ki majal, kadi tə m-isi səsi dəkagilo ban bəy taa ə? Kadi m-a m-osi ginsi dəkagilo ban bəy taa ə? Ire ki ngoni rəm ti ne.» ⁴² Loki ngon isi re bəsi ki rə Jəju ti ningə, ndil ki majal ka kin un-e, ote nangi, yəke ki tōgine, nə Jəju ndangi ndil ki majal ade tēg rə ngon ti, adi ngon ingə rə nga, bə təl sie adi bawə. ⁴³ Lo kin ti, dije pəti, ta ndəji-de də tōgi Luwə ti ki əti bəl kin.

Jəju təl əl bəy kadi n-a n-oy
(Mt 17.22-23; Mk 9.30-32)

Loki ne je pəti ki Jəju ra, əti dije pəti bəl, Jəju əl njé ndo je lane ə nə: ⁴⁴ «Oi ta ki m-aw ta m-əl səsi kin maji: A iləi-mi *NGon dəw ji dije ti.» ⁴⁵ Nə njé ndo je gəri me ta kin al. Ta kin to ki ndəme ba mba kadi gəri me al. Ningə bəli kadi dəji ta Jəju do ti tə.

Jəju un ta lə ngan je ki du ndo-nə njé ndo je lane
(Mt 18.1-5; Mk 9.33-37)

⁴⁶ *Njé ndo je iləi ngirə naji-naa ta ti kadi n-gəri se nə dande ti ə e ki bo wa? ⁴⁷ Jəju gər ta ki mede ti, adi un ngon ki du, ur-e ade a gədinə ti, ⁴⁸ ningə əl-de ə nə: «Re dəw madi uwə ngon kin ki rone ti me təm ti ə, e mi wa ə dəwe kin uwə-m ki rone ti. Ningə, dəw ki uwə-m ki rone ti, e nje kilə-m ə uwe ki rone ti.» Təki rəjeti, dəw ki e ə e ki du ngay dansi ti, e dəwe kin ə e ki bo dansi ti.

Dəw ki e nje kəsi-m ta al e dəw ləm
(Mk 9.38-41)

⁴⁹ Ja un ta əl Jəju ə nə: «Nje ndo dije, j-o dəw madi ki a tuwə ndil je ki majal me təi ti, ə ji ndigi kadi j-oge də ra ne kin, tado e njiyə səje goi ti al.» ⁵⁰ Nə Jəju ile ti ə nə: «Ogi-e də al, tado dəw ki əsi səsi ta al, e dəw ləsi.»

NGon bə kare ki Samari ti mbati kuwə Jəju ki rone ti

⁵¹ Loki dəkagilo nay bəsi kadi a uni Jəju awi sie dərə ti, Jəju ilə ndune kadi gar n-aw Jorijaləm ti. ⁵² Be ə, ilə njé kaw kilə je nōne ti kəte. *Njé kaw kilə je awi, uri me ngon be ti ki *Samari mba kadi indəi də re lə Jəju naa ti kəte. ⁵³ Nə dije ki ngon be ti ka kin mbati kuwə Jəju ki rōde ti tado isi aw ki Jorijaləm. ⁵⁴ Loki njé ndo je lie, Jaki əi ki Ja ooi ta kin bə, əli Jəju ə nə: «Bəbē, indigi kadi ji dəji por j-adi j dərə ti, osi dode ti, ro-de kə a?» ⁵⁵ Ə Jəju təl kəme, kəl səde. ⁵⁶ Ba uni rəbi, awi ngon be ti ki rangi.

Kun go Jəju
(Mt 8.19-22)

⁵⁷ Loki əi də rəbi ti, dəw madi al Jəju ə nə: «M-a m-un goi lo je pəti ki a aw ti.» ⁵⁸ Ə Jəju əl-e ə nə: «Nja je ai ki be tode, ə yal je ai ki kəyde tə, nə *mi NGon dəw m-aw ki lo ki kadi m-ilə dəm ti al.»

⁵⁹ Go ti, Jəju əl dəw ki rangi ə nə: «Un gom.» Ningə dəw ka kin əl-e ə nə: «Bəbē, adi-m ta rəbi adi m-aw m-dibi bawm bəy taa.» ⁶⁰ Nə Jəju əl-e ə nə: «Iyə njé koy je adi dibi njé koy je ləde, nə j aw ilə mbə kōbē lə Luwə.» ⁶¹ E ki rangi bəy əl ə nə: «Bəbē, m-a m-un goi, nə m-dəji kadi adi-m ta rəbi adi m-aw m-əl ta ki kadi j-iyə-n-naa ki njé ki me kəy ti ləm bəy taa.» ⁶² Ə Jəju əl-e ə nə: «Dəw ki uwə də kəsi mangi, ə təl ilə rəti gogi bə, dəwe kin kōbē lə Luwə e ki ta təe al.»

10

Jəju ilə njé ndo je kuti siri gide joo
(Mt 9.37-38; 10.7-16; Mk 6.8-11; Lk 9.3-5)

¹ Go ne je ti kin, Jəju mbəti njé ndo je ki rangi kuti siri gide joo, bə ilə-de joo joo ki bə bo je ki lo je ki dangi dangi ki oji kadi re e wa a aw ti. ² Ningə əl-de ə nə: «Ko ki asi kija, dile e ngay, nə njé kije je əi ngay al. Ə əli ta ki Ba nje ko, adi ilə ki njé ra ko je me ko ti lie. ³ Ningə ki bəsi ne kin, osi də rəbi ti awi! M-ilə səsi tə ngon bati je dan jagim je ti. ⁴ Uni la al nim,

uni bəl al nim, uni sa njasi al nim tə. Taa ai rəbə ta lapiya ki ra ti al nim tə. ⁵ Kin ə awi kadi uri me kəy ti madi 6a, ne ki dəsəy, əli əi nə: "Lapiya ki də me kəy ti kin." ⁶ Ningə kin ə re dəw ki nje ndigi lapiya isi me kəye ti kin nōq 6a, lapiya lasi a aw ki dəe ti. A re dəw goto 6a, lapiya lasi a təl ki rəsi ti tə. ⁷ Isi me kəy ti ki uwə səsi ki rone ti kin nōq, ne kuso ki adi səsi ə usoi, man ki adi səsi ə ayi-naa. Tadə səbi kadi nje ra kilə ingə ne kigə go ji ləne, ji dije ti ki ra kilə dande ti. Həii kəy joo al. ⁸ Kin ə re uri me 6e ti, ə 6e uwə səsi ki rone ti 6a, ne ki adi səsi ə usoi par. ⁹ Re dije ki moy ra-de əi me 6e ti kin nōq ə, aji-de. 'Ba əli dije ki me 6ee ti əi nə: "Kəbe lə Luwə ə 6asi ki rəsi ti." ¹⁰ A re uri me 6e ti, ə dije ki me 6ee ti kin uwəi səsi ki rəde ti al 6a, iteji ki taga ta mbalo ti, ə əli əi nə: ¹¹ "Bu ki me 6e ti ləsi ki nay gin sa njaje ti ka, j-ində kə gogi j-adi səsi. Ningə kadi igəri təkə kəbe lə Luwə ə 6asi." ¹² Ə adi m-al səsi m-adi igəri təkə ndə gangi ta ti ə, ta ki gangi ki də 6ee ti kin a itə ya Sodom 6əy^ə.

¹³ «Kəm-to-ndoo e ləsi, səi dije ki Koraje! Kəm-to-ndoo e ləsi səi dije ki Bətişayda! Ne kəji je ki əti bəl, ki Luwə əji dansi ti kin, re ne je kin rai ne me 6e 6o Tir ti ki 6e bo Sidə ti be ə, re dije ki me ti a iyəi rəbi ne rade je ki majal mari nu. Re a iyəi rəbi ne rade je ki majal kə, ki go rəbi kilə kibi kuwə ndoo rə ti, kisi-n bu por ti. ¹⁴ E be ə, kadi igəri təkə, dəkagilo gangi ta ti ə, ta ki gangi ki də Tir ti ki Sidə, yəsi a ngə ite. ¹⁵ NGA ningə j Kapərnayim, o kadi a un dəi taa biti kadi ədi rə, nə Luwə a təl səi biti kaw səi koo^ə.»

¹⁶ Jəju təl əl njé ndo je ləne 6əy ə nə: «Dəw ki oo ta ləsi, e mi ə dəwe kin oo ta lam. Ə dəw ki əsi səsi ngərəngi 6a, e mi ə dəwe kin əsi-m ngərəngi. Ningə dəw ki əsi-m ngərəngi 6a, e nje kilə-m tə ə əse ngərəngi.»

Təl njé ndo je ki kuti siri gide joo

¹⁷ *NJé ndo je ki kuti siri gide joo ki Jəju ilə-de, təl lo kilə ti ki rənəl, ningə əli Jəju əi nə: «Bəbe, ndil je ki majal ka, lo ki ji 6a tōi 6a, iləi dəde gin tōgije ti.» ¹⁸ Jəju əl-de ə nə: «M-o *Satə j dərə ti osi ki dənangi ti tə təl ndi be. ¹⁹ Ningə m-adi səsi tōgi kadi injiyəi də li je ti, də ni je ti, ki də tōgi je ti pəti ki nje bə aw-n. Ne madi kare ki kadi a ra səsi majal goto. ²⁰ NGA ningə kadi irai rənəl mbata kilə ki ndil je ki majal iləi dəde gin tōgisi ti kin al, nə kadi irai rənəl mbata tōsi ki e ki ndangi me dərə ti taa.»

Rənəl lə Jəju (Mt 11.25-27)

²¹ Dəkagiloe ti nōq, NDil Luwə ra adi rənəl rosi me Jəju, ə Jəju əl ə nə: «Bai, ki j Ba dərə ki dənangi, m-ilə tōji dəi ti, təkə i6əy ne je kin njé tər je, ki njé ne gər je, ə iteji kə dəe adi ngan je ki du gəri. Oyo, Bai, e ndigi ləi kadi

ne kin ra ne be.» ²² Ba, Jəju əl dije ki ai nōq ə nə: «Bai, adi-m ne je pəti, ningə dəw kare ki gər-m, mi NGon, goto, e Bai ki karne ba par, taa dəw kare ki gər Bai ka goto tə, e mi NGon ki karm ba par, ningə e dije ki mi wa ə m-ndigi kadi m-adi gəri-mi par tə.» ²³ Go ti, Jəju təl kəmne ki də njé ndo je ti əl-de ki karde ba ə nə: «Səi njé maji-kur mbata ne ki kəmsi oo kin! ²⁴ *NJé kəl ta je ki ta Luwə ti ngay ki ngar je ngay ndigi kadi kəmdə oo ne ki səi je, kəmsi oo kin, nə asi koo al, ndigi kadi mbide oo də ta ki səi je, mbisi oo kin, nə asi koo al tə.»

Kuji ta də dəw ki Samari ti ki nje me-maji

²⁵ Nje ndo ndu-kun kare əsi nangi j taa, ningə dəji ta kare Jəju tə ta kuwə-naa ki ta ə nə: «Nje ndo dije, e ri ə səbi kadi m-ra kadi tə m-ingə-n kajji ki biti ki nōq ti ə?» ²⁶ Ə Jəju əl-e ə nə: «E ta ri ə ndangi me ndu-kun ti? Ə go gər-e ləi e ban?» ²⁷ Ba nje ndo ndu-kun ka kin ilə Jəju ti ə nə: «A indigi Bəbe Luwə ləi ki ngamei ba pəti, ki ndili ba pəti, ki tōgi ba pəti, ki mər ta ləi ba pəti. Ningə a ndigi dəw madi tə darəi j wa be tə^ə.» ²⁸ Ə Jəju əl-e ə nə: «Ta ki m-dəji, ilə-m ti maji ki dum. Ə ira be, 6a a ingə kajji.» ²⁹ Nje ndo ndu-kun sangi kadi n-tōji təkə ne dəw ki dana, adi təl dəji Jəju ə nə: «Nə ə e dəw madim ə?» ³⁰ Ə Jəju əl-e ə nə: «Dingəm kare j Jorijaləm isi aw Jəriko, 6a osi ji kaya je ti ki njé gangi rəbi, adi taa ne je lie pəti jie ti, tindəi-e adi to ta koy ti, ningə iyəi-e ə əti awi. ³¹ Go ti 6a, nje kijə ne məsi kadi-kare j nōq re tēe dəe ti, nə loki oo-e, gangi say aw lo ləne. ³² Go ti, dəw ki gin kōji ti lə *Ləbi kare j nōq re tə, nə loki oo dingəm ka kin 6a, gangi say aw lo ləne. ³³ Go ti ningə, dəw ki *Samari ti kare ki isi aw mba j nōq re tēe də dingəm ti ka kin. Loki oo-e, oo kəm-to-ndoo lie ki rojeti. ³⁴ Be ə, re rəe ti, ur yibi kasi nju ta do ti, də-n, ningə un-e inde də koro ti ləne, aw sie lo to mba je ti, ində kəmne goe ti. ³⁵ Lo ti go ti, dingəm ki Samari ti ka kin ər la ki asi ra kilə ndə joo adi nje kində kəmne go kəy mba je ti, ningə əl-e də ti ə nə: "Ində kəmi goe ti maji, a re ne ki ində-n kəmi goe ti, al də e ki madi kin 6a, ndə talm ə, mi wa m-a m-igə-i."» ³⁶ Ningə Jəju dəje ta də ti ə nə: «Dan dije ti ki mitə kin, e ki ra ə e madi dingəm ki kaya je ki njé gangi rəbi gangi-e kin ə?» ³⁷ Ba, nje ndo ndu-kun ə nə: «E e ki oo kəm-to-ndoo lie kin.» NGA ə Jəju əl-e ə nə: «Re e be ningə, j ka kadi aw, ə ira be tə.»

Jəju aw 6e lə Marti əi ki Marti

³⁸ Jəju əi ki njé ndo je ləne j də rəbi ti rai tēeji ngon 6e ti kare be ningə, dāne madi ki tēe nə Marti uwə Jəju rone ti me kəy ti. ³⁹ Marti aw ki ngokone ki dāne ki tēe nə Marti nōq. Ə ngokōe ka kin re isi nangi nja Bəbe Jəju ti, isi oo də ta ki Jəju isi əl. ⁴⁰ Nə Marti a ta ngan

✧ 10:12 Kilə ngirə ne je 19.24-28 ✧ 10:15 Ejay 14.13-15

✧ 10:27 Dətarənom 6.5; Ləbatiki 19.18

kilə je ti ki njae ədi nangi al, aw yo je ki ne je. Ningə tēə pati, re əl Jəju ə nə: «Baḅe, ra ban ə ngokom Mari iyə-m adi m-a ta kilə je ti ki karm ba be ka usi al par ə? Əl-e adi re ra səm kilə je.»⁴¹ Ə Baḅe əl Marti ə nə: «Marti, Marti, mei osi nangi al, adi aw ki yo je ki ne je mbata ne je ngay.⁴² Nə ne ki soti e kare ba. Ningə Mari un ne ki maji itə ne je pati. E ne ki dəw a taa jie ti al.»

11

Jəju ndo njé ndo je ləne rəbi kal ta ki Luwə (Mt 6.9-13)

¹ NDə kare Jəju isi əl ta ki Luwə lo madi ti. Loki əl ta ki Luwə gine gangi ningə, nje ndo lie kare əl-e ə nə: «Baḅe, indo-je kəl ta ki Luwə tək i Jə Batisi ndo-n njé ndo je ləne kin be to.»

² Ə Jəju əl-de ə nə: «Loki isi əli ta ki Luwə ningə, kadi əli əi nə:

“Bawje,

Kadi dəw ki ra gər toi tək i Luwə,

Kadi kəḅe ləi re.

³ Adi-je ne kusoje ki asi taje ki ndə je ndə je.

⁴ Iyə go majal je ləje kə, tado je wa ka,

J-iyə go majal lə dije pəti ki rai səje majal kə to.

Iyə-je adi j-osi me ne na ti al.»

⁵ Ba Jəju təl əl-de ḅəy ə nə: «Kin ə, dəw kare dāsi ti je be, aw ki madine nōḅ, ə j dan lo ti aw ində ta kəy ḅəe ti ə nə: “Madim, itunə-m mapa mitə,⁶ mbata madim kare j mba ti re tēə ḅəm ti, nə ne ki kadi m-ra-e-n mba goto.”

⁷ Ə re made ka kin to ki kəy nōḅ ə nə: “Itapi-m al, ta kəy e ki kuti ngata, ningə je ki nganm je ji to nangi to, ḅi lo kadi m-a m-j taa m-adi mapa goto.”⁸ M-əl səs i kadi igəri, kin ə re i taa ade mapa kin mbata ke madi-naa ləde al ka, a j kadi ade ne je pəti ki ge, mbata ta kəy ki a ində ki naa ti naa ti kin.⁹ Ningə mi, m-əl səs i: Idəji, ə a adi səs i, isangi ə a ingəi, indəi ta kəy ə a tēəi adi səs i.¹⁰ Tado dəw ki dəji ə a adi-e, dəw ki sangi ə a ingə, dəw ki ində ta kəy ə a tēəi adi-e to.¹¹ Baw ngon ki ra dāsi ti ə ngone dəje kanji, ningə a un li yo taa ade ə? ¹² Ə se ngone dəje kaw, ningə a un ni yo taa ade ə? ¹³ A kin ə səs i ki səs i dije ki kilə rasi majal kin mindi ə igəri rəbi kadi ne ki maji ngāsi je ningə, ra ban be ə, Bawje ki isi dərə ti taa kin taa, a adi NDilne dije ki dəji-e al ə?»

Jəju əl ki ndil je ki majal (Mt 12.22-30; Mk 3.22-27)

¹⁴ NDə kare Jəju tuwə ndil ki majal ḅə dīgəm kare ti ki ndil ka kin ra-e adi əl ta al. Loki ndil ki majal tēə ḅə, dīgəm ki kəte əl ta al ka kin, təl əl ta, adi əti kosi dije ḅəl ngay.¹⁵ Ningə dije madi əli əi nə: «E ki tōgi lə Bəljəbul ki e ngar lə ndil je ki majal, ə isi tuwə-n ndil je ki majal.»¹⁶ Ə njé ki nungi, kadi nai-e-n ḅə, dəji-e kadi ra ne kōji madi

kare ki j dərə ti adi-de n-ooi.¹⁷ Nə Jəju gər mər ta ləde ḅəti, adi əl-de ə nə: «Kin ə, dije ki me ḅəḅə ti ki kare ba, təl i ḅə-naa ti rəi-naa ə, ḅe kəe kin a tuji, ningə kəy je a budi ḅə-naa ti mur mur to.¹⁸ Kin ə re *Satə ə wa adi dije lie təl i ḅə-naa ti rəi-naa ə, lo kadi kəḅe lie a aw ki kəte goto. M-əl be mbata əli əi nə e ki tōgi lə Bəljəbul ki e ngar lə ndil je ki majal ə m-isi m-tuwə-n ndil je ki majal.¹⁹ Kin ə re e ki tōgi lə Bəljəbul ə m-tuwə-n ndil je ki majal ə, dije ki gosi ti tuwai-de ki tōgi lə nā ə? Dije ki gosi ti wa a taji kadi ta ləsi e ta ki go ti al.²⁰ A re e ki tōgi lə Luwə ə m-isi m-tuwə-n ndil je ki majal to ningə, tōji kadi kəḅe lə Luwə re tēə rəsi ti ngata.²¹ Kin ə dəw ki tōge e ngay, ki aw ki ne rə je, ngəm ta kəy ləne ə, ne kare ki a ədi kadi ne kingə lie goto.²² A re dəw madi ki tōge ite re ur goe ti ə tate rə ə, a əy ne rə je lie ki ində mene ḅə ti kin pəti, taa a sane ne kingə je lie to.²³ Ningə kadi igəri, dəw ki e səm al, e nje kəsi-m ta, taa dəw ki kaw səm ne ki naa ti al, e nje tində ti to.»

Loki ndil ki majal təl re me dəw ti gogi (Mt 12.43-45)

²⁴ «Loki ndil ki majal tēə me dəw ti, aw ilə ki dilə lo ki tuti mba kadi n-ingə lo kisi ki rangi kadi n-ər kəə ti, nə ingə əl ḅə, əl ə nə: “M-a m-təl kadi m-aw lo kisi-m ti ki kəte m-isi ti ə m-tēə ka kin gogi.”²⁵ Loki təl aw gogi ningə, ingə me lo ka kin, utəi, rai adi maji.²⁶ NGA ə, təl aw, əy ndil je ki majal itəi-e e wa ḅəy siri, ḅə rəi uri me dəw ti ka kin isi. Lo kin ti, j i kisi dəw kin ki ḅəe taa a majal ngay itə e ki kəte ḅəy.»

Maji ki rəjeti

²⁷ Loki Jəju a əl ta kin ba ningə, dāne kare ilə ndune dan kosi je ti ə nə: «Maji-kur e ḅə dāne ti ki nje koji ki nje kadi mba.»²⁸ Nə Jəju ile ti ə nə: «Maji-kur ḅə e ḅə dije ti ki njé koo ndu Luwə ə təl rəde go ti kin yo taa.»

Dije dəji ne kōji (Mt 12.38-42)

²⁹ Dije uwəi naa muki muki gidi Jəju ti, adi Jəju əl-de ə nə: «Dije ki ḅəkagilo ti ki ḅone kin əi dije ki maji al. Dəji kadi ta n-ooi ne kōji madi, nə ne kōji madi ki rangi ki kadi dəw a ra ore-n ḅə ne kōji lə Jonasi, goto ngata.³⁰ MBata, tək i Jonasi e-n ne kōji mbata ti lə dije ki Ninibi ti ka kin ə^ḅ, mi NGon dəw m-a mi-n ne kōji mbata lə dije ki ḅone to.³¹ NDə gangi ta ti ə, ngar ki dāne ki j gin ḅe ti, a j taa ta kəm dije ti ki ḅəkagilo ti ki ḅone kin kadi a ilə ta ḅḅe ti. MBata, j soy ḅənangi ti nu ə ndə ki re kadi oo gosi ta lə Salomə^ḅ. NGA ningə, ki ḅasine kin, dəw ki itə Salomə say e ne.³² NDə gangi ta ti ə, dije ki Ninibi ti a j taa ta kəm dije ti ki ḅəkagilo ti ki ḅone kin kadi a iləi ta ḅḅe ti. MBata, loki Jonasi ilə mḅə Poy Ta ki Maji, dije ki Ninibi ti iyəi rəbi ne rade je

* 11:30 Jonasi 3.3-5

* 11:31 1NGar je 10.1-10

* 11:32 Jonasi 3.5, 8, 10

ki majal ko⁵⁰. NGa ningə, ki basine kin, dəw ki itə Jonasi say e ne.

Njɔy me kunjɔ ti
(Mt 5.15; Mk 4.21; Lk 8.16)

³³ «Dəw a ində por lambi ti kadi ɔyɔ ə se dəbi ngo dɔ ti al, nə a ində dɔ nɛ ti taa, kadi dije uri kəy ɔa, ooi lo ki kunjɛ. ³⁴ Kəm dəw ə e lambilə darəe, re kəmi oo lo maji ɔa, darəi ba pəti e me kunjɔ ti tɔ. A kin ə re kəmi oo lo maji al ningə, darəi e me til ti tɔ. ³⁵ Ə ində manji rəi adi kunjɔ ki aw-n rəi ti təl til al. ³⁶ Kin ə re darəi pəti e me kunjɔ ti ki kanji kadi ngon til ndəti kade ɔa, darəi a unji njay njay təkɔ lambi a unji-n dəi ti kin be tɔ.»

Jəy gangi ta dɔ Parisi je ti ki njé ndo ndu-kun je ti

(Mt 23.4-36)

³⁷ Loki Jəy əl ta oy ningə, Parisi kare ɔar-e kadi aw uso ne ɔe ləne. Be ə, Jəy aw isi sie ta nɛ kuso ti. ³⁸ Lo kin ti, ta ndəji Parisi ka kin ngay kadi Jəy togi jine kəte nɔ nɛ kuso ti al. ³⁹ Nə Jəy əl-e ə nə: «Səi *Parisi je, ki ne kin, isi itogi gidi ka man, ki gidi ka kuso nɛ adi ay, nə ngur ɔogi, ki me ndul rosi mesi. ⁴⁰ Səi dije ki mbə, Luwə ra gidi nɛ, ə ra me nɛ tɔ. ⁴¹ Maji kadi adi njé ndoo je nɛ ki e me ka ti, ə nɛ je pəti a ayi njay ki rəsi ti.

⁴² «Kəm-to-ndoo e ləsi səi Parisi je. Ɔri nɛ kare dan ki dəgi ti, me mbi kam je ti ki ətɔ maji, ki me mbi kam je ti ki dangi dangi ki mba ndir təy, adi Luwə⁵¹, ningə indəi njasi dɔ nɛ ra ki dana ti ki dɔ ndigɔ-naa ti lə Luwə. Ki rɔjeti, e kin ə e nɛ je ki sɔbi kadi re a indəi kəmsi go ti iral, ki kanji kər kəm ndəge je. ⁴³ Kəm-to-ndoo e ləsi, səi Parisi je, mbata igei lo kisi ki kate nɔ dije ti gin kəy kaw-naa je ti, taa igei kadi dije rai səsi lapiya lo kingə-naa je ti lə kosi je tɔ. ⁴⁴ Kəm-to-ndoo e ləsi səi, mbata itoi tə dɔ ɔadi je ki nɛ ki toji kadi dəw ɔar-n-de goto, adi dije njyɔi dode ti ki nɔɔ be par kin be.»

⁴⁵ Lo kin ti, nje ndo ndu-kun kare əl Jəy ə nə: «Nje ndo dije, me ta ti ləi ki isi əl kin, e je tɔ ə isi itaji-je!» ⁴⁶ Ə Jəy ilə ti ə nə: «Oyo, kəm-to-ndoo e ləsi, səi njé ndo ndu-kun je tɔ, tadd indəi nɛ ki oy ngay dɔ dije ti, nə ngon jisi ki ndəy be ka uni taa, uwəi səde nɛ ki kəy kin al. ⁴⁷ Kəm-to-ndoo e ləsi! Indəi ɔadi njé kəl ta ki ta Luwə ti ki e bawsi je wa ə tɔli-de. ⁴⁸ Lo kin ti, isi toji təkɔ indigi ki bawsi je dɔ kilə rade ti ki rai, mbata əi je əi njé tɔl njé kəl ta ki ta Luwə ti, ningə səi je səi njé kində ɔadide tɔ. ⁴⁹ E mbata kin ə, Luwə əl ta me tər ti ə nə: “M-a m-ilə ki njé kəl ta je ki tam ti, əi njé kaw kilə je, m-adi-de, ɔa a tɔli-de je, a adi-de kɔ je.” ⁵⁰ E be mba kadi dajji dije ki dəkagilo ti ki ɔone, məsi njé kəl ta je ki tam ti e ki ɔuki kɔ lo kilə ngirə dərə ki dənangi ti nu biti ɔone. ⁵¹ Məsi ki ilə ngire dɔ Abəl ti nu biti tɛɛ-n dɔ

Jakari ti, ki ndə ki tɔli-e dadan lo ti ki jɔ dingiri kadi-kare ti re kəy ti lə Luwə⁵². Ki rɔjeti, adi m-əl səsi təkɔ dije ki dəkagilo ti ki ɔone a ugəi kirə nɛ je ki ra nɛ kin. ⁵² Kəm-to-ndoo e ləsi, səi njé ndo ndu-kun je ki ta rəbi nɛ ɔər e jisi ti, ə səi wa uri me ti al nim, taa dije ki gei kadi tə n-uri me ti ka ɔgi-de nim tɔ.»

⁵³ Loki Jəy tɛɛ me kəy ti ka kin ɔa, njé ndo ndu-kun je ki Parisi je iləi ngirə ra togi dɔ Jəy ti je, dajɛ-e ta je ki dangi dangi. ⁵⁴ Sangi rəbi me ta je ti kadi tə n-ingəi ta ki go ti al tae ti ɔa n-uwəi-e-n.

12

Kəl ta ay njay təkɔ Jəy e NGon dəw
(Mt 10.26-33, 19-20)

¹ Dəkagiloe ti kin, dibi dije ki bay bay ə kawɔ-naa dɔ Jəy ti, adi mbisəi-naa ki yo je, ki ne je. Lo kin ti, Jəy əl njé ndo je ləne ə nə: «Nɛ ki dɔ kəte, maji kadi indəi kəm-kadi dɔ rəsi ti ɔji-n dɔ əm lə *Parisi je, adi e kadi kəm-naa ləde. ² Nɛ ra ki gidi ngay ti ki gine a tɛɛ al goto, taa nɛ ki to lo ɔyɔ ti, ki dəw a ɔər al ka goto tɔ. ³ Mbata, ta je pəti ki əli lo ki ndul ti, dije a oi dɔe kada wangi, ə ta je ki uwəi tasi mbinaa ti taa əli kay kərəkɔ, dije a iləi mbɛe dɔ kagi ti taa tɔ.»

⁴ Səi ki səi madim je, m-əl səsi kadi ifəli dije ki a tɔli darəsi par, ə go ti asi ra nɛ ki rangi al, kin al. ⁵ M-a m-toji səsi dəw ki sɔbi kadi ifəli-e. Dəw ki sɔbi kadi ifəli-e e Luwə ki a tɔl darəsi, ɔa tɔl a dɔ ti nɔɔ kadi ilə səsi me por ti lə su ɔəy kin. Təkɔ rɔjeti, e ə sɔbi kadi ifəli-e. ⁶ Dije isi gati ki ngan yəl je mi ə gusi joo adi oi ne, nə ki kare dande ti ki kadi me Luwə oy dɔe ti goto. ⁷ Ki ətɔ bəl ngay wa ɔay ki kadi igəri, bi dəsi wa kin ka Luwə tidə kare kare ɔər kərə. Ifəli nɛ madi al, səi je, Luwə oo ndasi itəi ngan yəl je ki ngay. ⁸ M-əl səsi ta ki rɔjeti kadi igəri təkɔ, dəw ki ra ki un ndune ta kəm dije ti wangi təkɔ n-e dəw ləm, mi *NGon dəw m-a m-əl ta wangi ta kəm malayka je ti lə Luwə təkɔ e dəw ləm tɔ. ⁹ Nə dəw ki naji ta ta kəm dije ti təkɔ n-ɔər-m al, mi NGon dəw m-a m-naji ta ta kəm malayka je ti təkɔ m-ɔər-e al tɔ. ¹⁰ Dəw ki əl ta ki majal əsi-n tam mi NGon dəw ə, Luwə a iyə go majal je lie kɔ, nə dəw ki əl ta ki mal əsi-n ta NDil Luwə, Luwə a iyə go majal lie kɔ al ratata. ¹¹ Loki a uwəi səsi kadi awi səsi lo kaw-naa je ti lə *Jipi je kadi gangi ta dəsi ti, a awi səsi nɔ ngar je ti, ki nɔ njé kɔɔje je ti, onosi kadi mesi bəl kə nə se a asi kadi inaji ta dəsi ti wa, se ta ri ə ə əli wa. ¹² Tadd, loe ti wa nɔɔ kin, NDil Luwə a ndo səsi ta ki kadi əli.

Kuji ta dɔ nje nɛ kingə ti ki mbə

¹³ Dəw kare dan kosi dije ti əl Jəy ə nə: «Nje ndo dije, əl ngokom adi, nɛ nduwa ki bawje iyə adi-je kin, kay yam adi-m.» ¹⁴ Ə Jəy əl-e ə nə: «Dəw ki ində-m kadi tə mi nje ngangɔ ta

✧ 11:42 Labatikɔ 27.30; Dətarənom 14.22

✧ 11:51 Kilə ngirə nɛ je 4.8; 2 Poy ta je 24.20-22

dansi ti ə se kadi tə mi nje kay səsi ne kingə goto.»¹⁵ Ba təl əl dije pəti ə nə: «Maji kadi indəi kəm-kədi dō rōsi ti oji-n dō mal ne kingə ki duniya ti. Tado re daw ingə-n ne tə ri, tə ri ka, ne kingə lie kin ə a ra adi isi-n ki dōne taa al.»

¹⁶ Ba Jəju təl əl-de kuji ta madi ə nə: «Dingəm madi kare ki nje ne kingə isi noo, lo ndor je lie, ingə ne me ti ngay. ¹⁷ Ə dəji rone ta ə nə: “E ri ə kadi tə m-ra dana? Lo ki kadi ta m-kaw ne ndor ti ləm goto.”¹⁸ Ningə təl əl ə nə: “Maji, ne ki m-a m-ra ə to kin: m-a m-ndu dam je ləm ki kate kin kō, 6a m-a m-ur dam je ki boyi ngay kadi tə m-kaw ne ko je ləm ti pəti, naa ti ki ndəgi ne maji je ləm. ¹⁹ Ningə m-a m-əl mem ti m-ə nə: «Basine m-aw ki ne kingə ki to mbar mbar kadi m-ra-n 6al bay bay, ə kadi m-uwə kō rəm, m-uso je, m-ay je, m-o-n maji rəm.»²⁰ Nə Luwə əl-e ə nə: “Imbə dəw ki isi əl ta kin, kondə ki ne wa kin ndoi a asi. Ə se ne je ki isi kaw ki dō-naa ti kin, a e ya nā wa?”²¹ E kin ə e ne ki a tēē dō dəw ti ki nje kaw ne kingə je ki naa ti mbata lə rone wa, bi mbata ti lə Luwə al.»

*Kində me dō Luwə ti
(Mt 6.25-33)*

²² Jəju əl njé ndo je ləne ə nə: «E mbata kin ə, m-əl səsi kadi adi mesi a sururu dō ne kusosi ti, ki kadi isi ki dōsi taa al, taa dō kibi kōsi ti al nim tō. ²³ Tado kisi ki dō taa itə ne kuso, taa darō dəw itə kibi ki kō tō. ²⁴ Igoi kaga je oi, dibi ko al nim, təti al nim, taa awi ki lo madi ki kadi ngəmi ne ti mba ndo ki lo ti ti al nim, dam ləde ka goto nim tō, nə Luwə isi adi-de ne usoi maji. Ningə səi, oi kadi Luwə oo ndasi itə yəl je al a? ²⁵ Nā dansi ti ə asi kadi a ilə ngon kadi ki ndəy be dō ndone ti ki takul me ka sururu ləne ə? ²⁶ Kin ə ne ki ndəy be kin ka asi kadi irai ki dōrosi al ə, ra ban be ə mesi osi nangi dō ndəgi ne je ti al ə? ²⁷ Igoi puti kam je ki ai me wale ti kin oi. Rai kilə madi al nim, oji kibi al nim tō, nə ngar *Salomō ki tōe 6a ngay me ne kingə ti kin ka o kibi ki ndole asi naa səde al^o. ²⁸ Ə kin ə Luwə ilə kibi rō ngan kagi je ti ki wale, ki j-o-de 6one, ə lo ti par ə a oji por kin be ningə, ra ban ə səi dije taa a ilə kibi rōsi ti al ə? Səi tō je me kadi-me ti. ²⁹ Adi ta ga al dōsi oji-n dō ne kusosi ə se man kaysi al. ³⁰ Ne je kin pəti, e dije ki gəri Luwə al ki dōnangi ti ne kin ə isi sangi ki nō kəmde ti, nə səi, Bawsi gər maji kadi awi ki ndooe tō. ³¹ Ne ki kadi isangi, e kōbe lie, ningə a adi səsi ndəgi ne je kin dō ti. ³² Səi ki itoi tə ne kul je ki ngay al, ki isi uni go 6ade be kin, adi 6əl ra səsi al, mbata Bawsi oo maji ngay kadi adi səsi beko ləne.

*Kində ne kingə rō Luwə ti
(Mt 6.19-21)*

³³ «Igati ki ne maji je ləsi, ə adi lae njé ndoo je. Irai 6əl la ki a tuji al, ikawi ne kingə je ləsi dōrə ti, ki e lo ki nje 6ogi a tēē ti al nim, e lo ki yo goto ti nim kin. ³⁴ Tado lo ki ne kingə ləsi e titi ə mesi a e ti tō.

Kuji ta dō kisi dō nja ti

³⁵ «Isti dō njasi ti ki kibi ra kilə, adi por lambi je ləsi o maji. ³⁶ Ningə kadi itoi tə dije ki isi ngəmi ta təl 6ade ki aw lo taa naa ti be. Isi ngəmi tae kadi re təl taa, ə ində ta kəy 6a tēē adi-e. ³⁷ Maji-kur e dō 6əə kilə je ti ki, 6ade təl 6a ingə-de isi dō njade ti. Təki rōjeti, adi m-əl səsi, 6ade a un kibi kilə ləne ilə rone ti, ə a adi-de isi nangi kadi adi-de ne usoi. ³⁸ Kin ə re təl dan lo ti, ə se ta gin lo ti, ə ingə-de isi dō njade ti ə, maji a ur-de.

³⁹ «Igəri maji kadi re 6a nje kəy gər dō kadi ki nje 6ogi a re-n ə, a iyə nje 6ogi kadi ur kay al. ⁴⁰ Ə səi ka, isi dō njasi ti tō, tado mi *NGon dəw m-a m-re dō kadi ti ki igəri al.»

⁴¹ Lo kin ti, Piyər dəji Jəju ə nə: «Bəbe, kuji ta ki əl kin sōbi dōje je par ə se sōbi dō dije pəti ə?»⁴² Ə Bəbe əl-e ə nə: «Nje ngəm ne ki e dəw ki dana, ki kəme ədi, ə e dəw ki 6ae a inde dō me kəy ti kadi ləbi ne kuso dije ki kadi ki kadi adi-n-de. ⁴³ Nje ra kilə kin a e nje maji-kur, lo ki 6ae təl ə inge ta kilə ti kin, a ra. ⁴⁴ Təki rōjeti kadi m-əl səsi, a inde dō ne maji je ti ləne pəti. ⁴⁵ A kin ə re nje ra kilə kin əl mene ti ə nə: “Bam a re law al 6əy” ə, a a ta tində ndəgi njé kilə je ti ki dāne ki ki dingəm, a ta kuso ti, ki ta kay ti, ra-n kasi ra. ⁴⁶ Lo kin ti, 6a nje kəy a re ki ndo ki e ində mene dō ti al, ki dō kadi ki e gər al. Bae a tuwe kō, kadi oo ne kō ki a ra dije ki nje ra ne ki dana al. ⁴⁷ Bəə kilə ki gər ndigi ra lə 6ane maji, nə ində rone ta ndigi ra ti kin ra al, a ingə ndəy ta bay bay. ⁴⁸ NGA ningə, 6əə kilə ki gər ndigi ra lə 6ane al, ə ra ne ki asi ta kində ə, a ingə kində ngay al. Igəri kadi dəw ki adi-e ngay, a dəji-e ngay tō, ə dəw ki adi-e ne ngay kadi ngəm, a gei ne ngay jie ti tō.

Jəju re ki gangi-naa

⁴⁹ «M-re ki por dōnangi ti; ningə kin, m-ndigi kadi por ka kin o ngata! ⁵⁰ Sōbi kadi m-nduy me kō ti tək dəw a ra-n batam kin be. Ningə e ne ki adi-m kō me ndilm ti, biti kadi ne je tali tade. ⁵¹ Kadi igai mesi ti tək m-re ki lapiya dōnangi ti, al. M-əl səsi, m-re ki lapiya al jagi, nə m-re ki gangi-naa yo. ⁵² Ningə ki 6asine kin, dije mi ki isi me kəy ti ki kare a gangi-naa, dije ki mitə a əsi ta njé ki joo, ə dije ki joo a əsi ta njé ki mitə. ⁵³ Baw ngon a əsi ta ngonne ki dingəm, ngon ki dingəm a əsi ta bawne; kō ngon a əsi ta ngonne ki dāne, ngon ki dāne a əsi ta kone; kō ngon ki dingəm a əsi ta məmne; ngon ki dāne a əsi ta məmne ki dāne^o.»

*Ta do dokagilo ti
(Mt 16.2-3)*

⁵⁴ Jəju əl kosi je ə nə: «Loki oi ndi i lo kibə kadi ti ningə, ta naa ti nqo əli əi nə: “NDi a ədi”, 6a ndi ədi tə. ⁵⁵ A re oi nəl ki i gin 6e ti ə isi ilə ningə, əli əi nə: “Lo a tingə”, 6a lo tingə ka tə. ⁵⁶ Səi dije ki njé me nga, asi kadi igəri kəm ne je ki a rai ne donangi ti ne, ə se dərə ti, ningə dokagilo ki 6one kin 6a, asi kadi igəri ne je isi ra ne titi al!

*Kində do ta naa ti ki nje ta ləi
(Mt 5.25-26)*

⁵⁷ «Ra ban be ə səi je wa, ne ki to kadi igangi ta ki dana do ti ə, igangi al ə? ⁵⁸ Kin ə isi awi lo gangi ta ti ki nje ta ləi 6a, loki səi do rəbi ti 6əy ə, isangi rəbi kadi ndusi osi go-naa ti sie, nə tə aw səi iləi ji nje gangi ta ti, adi nje gangi ta uni iləi ji asigar je ti, adi asigar je iləi-ni dangay ti. ⁵⁹ Ningə adi m-əli, a iteḡ lo kin ti al biti kadi ugə dəbəy sisi 6əy taa a iyəi-ni taa.»

13

Maji kiyə pa njiyə ki majal kə

¹ Dokagiloe ti nqo ə, dije madi rəi əli Jəju ta lə dije ki Galile ti ki ndə ki *Pilati ki nje kəbe adi tali-de dokagilo ti ki isi ijaḡ məsi kadi-kare adi Luwə. ² Ə Jəju ilə-de ti ə nə: «Igiri kadi dije ki Galile ti ki ingəi ne ki to ki əti 6al be kin e mbata ke ə si njé ra majal je ki ngay itəi ndəgi dije ki Galile ti a? ³ Jagi e be al. Ningə səi je wa ka adi m-əl səsi, re iyəi pa njiyəsi je ki majal kə al ə, kosi a tə pəti be tə. ⁴ Se oi kadi dije ki dəgi gide e jijoo ki ndogi bər ki Silowe ti osi dode ti təl-de kin, majal ləde itə ndəgi dije ki Jorijaləm ti pəti tigə a? ⁵ Jagi e be al. Ningə səi je wa ka adi m-əl səsi, re iyəi pa njiyəsi je ki majal kə al ə, kosi a tə pəti be tə.»

Kuji ta do kagi mbay-kote ti ki andi al

⁶ Go ta je ti kin, Jəju əl kuji ta kare ə nə: «Dingəm kare aw ki kagi mbay-kote kare ki m-ə me ndər nju ti ləne, ə ndə kare aw kadi tə n-ijə kande 6a ingə kande do ti al. ⁷ Ə əl nje ngəm ndər ləne ə nə: “O, asi 6al mitə ngata ə m-sangi kadi m-ijə kandi mbay-kote kam m-uso, nə m-ingə kande al. Maji kadi itige kə, tado kame ki kadi a uti-n lo kare goto.” ⁸ Nə nje ngəm ndə ka kin ile ti ə nə: “Bam, iyə adi a 6al kare 6əy. M-a m-r- gine kadi m-6uki sj ne je njəe ti. ⁹ Dəmaji ə 6al ki rangi ə a andi. A re 6al ki rangi ə andi al 6əy ə tə adi m-tige kə mindi.”»

Jəju ki ndə taa kəḡ

¹⁰ NDə kare Jəju isi ndo ne dije kəy kaw-naa ti madi kare ndə ta kəḡ ti. ¹¹ Ningə me kəy kaw-naa ti ka kin, dəne kare ki ndil ki majal uwə, ilə tae nangi, asi 6al dəgi gide jijoo isi me ti nqo. NDil ki majal ka kin də-e ngən, lo kadi ndaji taa maji goto tə goto. ¹² Loki Jəju oo-e ningə 6ar-e ə əl-e ə nə: «Dəne i ki ta kaa kiyə

taa do tḡ ti ləi.» ¹³ Jəju ində jine dəe ti, 6a ta ji naa ti nqo par ə, dəne ndaji rone taa maji, ningə ilə ngirə kilə təji do Luwə ti. ¹⁴ Lo kin ti, ki bo ki do kəy kaw-naa lə Jipi je ka kin, mee o-e mbata kadi ki Jəju adi dəw rə nga ndə taa kəḡ ti, adi əl kosi dije ə nə: «NDə ki kadi dije rai kilə e meheḡ, ə irəi ndəe je ti ki meheḡ kin adi adi səsi rə nga, 6i e ndə taa kəḡ ti al!» ¹⁵ Bəbe əl-e ə nə: «Səi njé kədi kəm dije! dəw ki ra dansi ti ə tūti mangi ləne ə se koro ləne ndə ta kəḡ ti, lo kuso ne ti aw sie lo kəy man ti al ə? ¹⁶ NGA dəne kam ki e ngon ka *Abirakam, ki *Satə uwe gin tḡgi ti ləne asi 6al dəgi gide e jijoo be kin ə, kadi m-tute m-ile taa al mba ke ki e ndə ta kəḡ a?» ¹⁷ Dokagiloe ti ki Jəju isi əl ta kin ningə, rə njé bə je lie səl-de ngay. Nə rə kosi dije nal-de ngay mbata ne je ki əti 6al ki Jəju isi ra.

*Kuji ta ki do kə kagi ti ki bari-e mutadi
(Mt 13.31-33; Mk 4.30-32)*

¹⁸ Go ti ningə Jəju ə nə: «M-a m-əji səsi ne ki titi-naa ki kəbe lə Luwə, m-a m-un ne kare kadi m-əji-n səsi. ¹⁹ To titi-naa ki kandi kagi madi ki a bari-e nə mutadi ki dəw madi un dibi me ndər ti ləne kin be. Kandi kagi ka kin ibə, tḡgi, adi yəl je uwai lo kisi bajie je ti.» ²⁰ Jəju təl əl 6əy ə nə: «M-a m-un ne ki rangi kare kadi m-əji-n səsi kəbe lə Luwə. ²¹ To titi-naa ki əm ki dəne madi un ləy-n nduji ki me kee joo, adi nduji ki ləy ba pəti i kin be.»

*Ta do rəbi ti ki mbəngirə
(Mt 7.13-14)*

²² Loki Jəju isi aw Jorijaləm ti, ndo ne dije 6e bo je ti ki ngan 6e je ki ində man titi. ²³ Ningə dəw madi dəje ə nə: «Bəbe, dije ngay al ba par ə a aji a?» Ə Jəju əl-de ə nə: ²⁴ «Uwai tḡgisi ba kadi uri kəy ki ta rəbi ki mbəngirə, tado adi m-əl səsi, dije ngay a sangi kadi n-urii nə a asi al. ²⁵ Loki 6a nje kəy a i taa, ə a uti ta kəy ningə, səi je inay-i-naa taga, iləi ngirə kində ta kəy əi nə: “Bəbe, iteḡ ta kəy adi-je!” kin 6a, e a əl səsi ə nə: “Səi, m-gər lo ki iḡ ti al.” ²⁶ Lo kin ti, a əli əi nə: “J-uso səi nim, j-ay səi nim, taa ta mbalo je ləje ə indo ne dije ti nim tə.” ²⁷ Nə, a əl səsi ə nə: “M-gər lo ki iḡ ti al, əri rəsi kə rəm ti. Səi pəti səi njé ra majal je.” ²⁸ Loe ti kin, a nḡi je, a ingəi ngangisi je, loki a oi *Abirakam je, ki *Isaki je, ki *Jakobi je, ki njé kal ta ki ta Luwə ti pəti me 6əko ti lə Luwə. Ningə səi je, a tuwəi səsi 6uki səsi kə taga. ²⁹ Dije a iḡ ki lo kibə kadi ti je, lo kur kadi ti je, jam do 6e ti je, gin 6e ti je, kadi rai isi ta ne kuso ti 6eko ti lə Luwə. ³⁰ Lo kin ti, dije madi ki əi njé ki gogi a təli njé ki kəte, ə dije ki madi ki əi njé ki kəte a təli njé ki gogi tə.»

Jəju əl ta ki do Jorijaləm ti

³¹ Dokagiloe ti wa kin, *Parisi je madi rəi rə Jəju ti əli-e əi nə: «Oti lo kin ti kə, aw lo ki rangi

* 13:14 Tee ki taga 20.9-10; Dətaranom 5.13-14

ti, tado *Erodi ge kadi n-töli.»³² Ə Jəju əl-de ə nə: «Awı əli nja dəw kam, təki böne ki lo ti, m-a m-tuwə ndil je ki majal nim, m-a madi dije rə nga nim tə, 6a ndo ki kə mitə ə m-a təl ta kilə ləm. ³³ Ningə səbi kadi m-un ta rəbi ləm me ndo ti ki böne nim, lo ti nim, lo ti ki go ti nim, tado e ne ki go rəbe ti al kadi nje kəl ta ki ta Luwə ti, oy lo ki rangi ti, 6i oy Jorijaləm ti al.

³⁴ «Səi dije ki Jorijaləm ti, oyo, səi ki Jorijaləm ti, səi ki səi njé təl njé kəl ta je ki ta Luwə ti, səi njé tilə dije ki Luwə ilə sədə adi səsi ki mbal töl-de. Nja ngay, m-sangi kadi m-kaw səsi təkı kə kinjə a kaw-n ngane je ki tədə gin bagine ti kin be, nə ədi al. ³⁵ Ningə ki ne kin, Luwə a iyə kay kaw-naa ləsi kə jisi ti. Ə adi m-əl səsi madi oi təkı a oi-mi al biti kadi dəkagilo madi a re ki a əli əi nə: «Njangi də e də dəw ti ki re me tə Bəbe ti.»»

14

Jəju nga dəw ndo ta kəə ti

¹ NDə kare, Jəju aw me kəy ti lə nje kər nq *Parisi je kare mba kuso ne, ndo taa kəə ti. Dije ki isi nqə, isi indəi manji Jəju ba ooi-e. ² Dingəm kare ki moy ti-e a nqə Jəju ti nqə. ³ Ə Jəju daji njé ndo ndu-kun je ki Parisi je ə nə: «Ta rəbi to kadi dəw nga-n dəw ndo ta kəə ti ə se goto ə?» ⁴ Nə dəw ilə Jəju ta ti al. Ə Jəju təl rone ki rə nje moy ti, ade rə nga ningə əl-e ade aw. ⁵ Go ti Jəju əl-de ə nə: «Nə dansi ti ə, ngone, ə se mangi lie wa osi 6e man ti ndo taa kəə ti, ə un-e taji-naa ti nqə al ə?» ⁶ Ningə lo kadi ilə-e ta ti ki daji kin goto.

Ta ki də kəji rə ti

⁷ Luki Jəju oo kadi dije ki bari-de lo ne kuso ti kin sangi lo kisi ki kəte nq dije ti 6a, əl-de kujı ta madi ə nə: ⁸ «Luki dəw madi bari lo ne kuso taa-naa ti ə, oti kadi aw igangi rəi isi kəte nq dije ti. Dəmajal ə, bari dəw ki itəi loe ti nqə tə, ⁹ ningə kadi nje 6ar səsi joo pu ka kin re, əli ə nə: «J taa ə iyə lo kisi kin adi madi.» 6a a e ki rəsəl ki bo ngay ə a aw kadi isi-n lo ki gogi ti. ¹⁰ Nə loki dəw madi bari, maji kadi aw isi loki gogi ti, adi nje 6ar-i ə wa loki re ningə əli ə nə: «Madim, j taa ire isi kəte yo be.» Lo kin ti, a e kəsi-gon ləi ta kəm madi je ti, pəti ki bari-de lo ne kuso ti kin. ¹¹ Təki rəjeti, dəw ki ra ki un dəne taa, ə a iləi dəe nangi, ningə dəw ki nje kulə done nangi ə, a uni dəe taa tə.»

Ba njé ndoo je lo ne kuso ti

¹² Go ti Jəju əl dəw ki nje 6ar-e ka kin ə nə: «Luki ira ne kuso ki be kin, ki kada ə se ki lo sələ, oti kadi i6ar madi je ki ngakəi je ki noji je, ə se njé gadi kəy 6e je ləi ki njé ne kingə je. Tado əi je ka a bari-ni ndo madi ti tə, ningə a igəi-ni ne ki ndo ki ira adi-de ka kin gogi. ¹³ Nə loki ira ne kuso rənəl ki ngay be kin, maji kadi i6ar njé ndoo je ki njé je ki ta rəde asi-naa al, ki njé mətı je, ki njé kəm tə je. ¹⁴ Ningə rəi a nəl-i, tado a ingəi ne kadi a igəi-ni gogi al.

Təki rəjeti, Luwə a igəi ndo ki a tēe ki njé ra ne je ki dana lo koy ti.»

Bar dije ki bo lo ne kuso ti
(Mt 22.1-10)

¹⁵ Luki oi ta kin ningə, dəw kare mbə dije ti ki isi lo ne kuso ti əl Jəju ə nə: «Rənəl e lə dəw ki a uso ne me 6ekə ti lə Luwə!» ¹⁶ Ningə Jəju təl əl-e ə nə: «NDə kare, dingəm madi ra ne kuso ki bo ngay 6ar-n dije ngay. ¹⁷ Dəkagilo kuso ne ti ningə, ilə nje kilə ləne adi aw əl dije ki 6ar-de ka kin ə nə: «Ne kuso oy ngata ə irəi.» ¹⁸ Nə dije pəti ki 6ari-de ka kin, kare, kare, iləi ngirə kadi daji me-səl. E ki dəsay əl-e ə nə: «M-ndogi lo ndər ngəsine 6əy, m-isi m-aw kadi m-o; ə m-dəji kadi adi mei səl dəm ti.» ¹⁹ E ki rangi ə nə: «M-ndogi mangi je dəgi ngəsine 6əy, m-a m-aw kadi m-na-de m-o; ə m-dəji kadi adi mei səl dəm ti.» ²⁰ E ki rangi ə nə: «M-taa dane ngəsine 6əy, adi lo kadi m-a m-aw goto.» ²¹ Nje kilə təl aw rə 6ane ti, əl-e ta je pəti ki əli-e kin ade oo. Lo kin ti, wongı təl 6a nje kəy ka kin, adi əl nje kilə ləne ə nə: «J taa kalangi, aw ta mbalo je ti, ki go rəbi je, i6ar njé ndoo je, ki dije ki ta rəde asi-naa al, ki njé kəm tə je, ki dije ki njé mətı je, ire sədə.» ²² NDəy go ti ningə, nje kaw kilə re əl 6ane ə nə: «Bam, jı ra ne je ki idəji ka kin, nə lo kisi nay nq 6əy.» ²³ Ə 6ae əl-e ə nə: «Cti aw taga də rəbi je ti, ki lo ndər je, ində təgi də dije ti adi-de rəi mba kadi-me kəy ləm rəsi.» ²⁴ Təki rəjeti adi m-əl səi, dəw kare mbə dije ti ki m-6ar-de kəte kin ki a ədi ne kuso ləm kin tane ti goto.»

Kiyə ne je pəti mba kun go Jəju
(Mt 10.37-38)

²⁵ Kosi dije ngay isi njıyəi ki Jəju də rəbi ti. Jəju təl ilə rəti ningə əl-de ə nə: ²⁶ «Re dəw madi re rəm ti ə ge-m itə bawne ki kone al, nene ki ngane je al, ngakone je ki konane je, ə se darone wa al ə, a asi ke nje ndo ləm al.» ²⁷ Taa dəw ki un kagi-dəsi ləne ə njıyə gom ti, al, a asi ke nje ndo ləm al tə. ²⁸ Təki rəjeti, nq dansi ti ə loki aw ta kində ndogi bəi ki ngal ningə, isi nangi ilə kər ne ra kilə je naa ti, mba kadi n-oo se n-a n-asi təl ta kilə kin kare wa al ə? ²⁹ Nə re ində gin kəy ə təl tae al ə, dije pəti ki a oy gin kəy ki ində kin, a kogi dəe ti. ³⁰ A əli əi nə: «Oi, dingəm ki ilə ngirə kadi ində kəy, nə təge asi kadi təl tae al kin!» ³¹ Ə se ngar ki ra ə loki isi aw kadi rə ki ngar madine ki rangi ningə, isi nangi ə daji ta rone oo se ki njé rə je ləne ki dibi kuti kin n-a n-aw n-ilə-n rə madine ki isi re ki njé rə je ləne ki əi dibi kuti joo kin kare wa al ə? ³² Re oo kadi təgine a asi al ningə, a ilə daji ta ngar madine, mba sangi rəbi lapiya, loki ndəe ngal 6əy. ³³ Ta ki dəsi ti ka tə be tə. İməri ta maji oi taa, adi rəsi, tado dəw ki e basi mba kiyə ne kingə je ləne al, a asi ke nje ndo ləm al.

Kati ki nāle goto
(Mt 5.13; Mk 9.50)

³⁴ «t̄gəri kadi kati e ne ki maji, nā loki nāle goto, ə se ri ə dəw a ra-n kadi təl nəl gogi ə? ³⁵ Ne ki kadi dəw a ra-n goto. A maji mba donangi al nim, a maji mba ne ki a adi t̄gri donangi kin al nim t̄o. A buki-e k̄o gidi lo ti. Dəw ki aw ki mbine kadi oo-n ta, ningə kadi oo ta kin maji.»

15

Kuji ta ki oji d̄o ne ki kare ki nay
(Mt 18.12-14)

¹ *Nj̄e taa la-mb̄ə je, ki nj̄e ra majal je, rai ki r̄o J̄əju ti mba kadi n-ooi ta ki isi əl. ² *Parisi je, ki nj̄e ndo ndu-kun je, ind̄əi nḡone ki J̄əju ə əli əi n̄ə: «Oi! Dəw ka uw̄ə nj̄e ra majal je r̄one ti nim, uso s̄əde ne nim!» ³ Ə J̄əju əl-de kuji ta madi kare ə n̄ə: ⁴ N̄ə dansi ti ə re aw ki bati je bu, ə e ki kare nay ninḡə, a iȳə nd̄əge je ki d̄o j̄ikare gide j̄ikare d̄o wale ti, ə aw sangi e ki nay kin, ratata kadi inge b̄əy taa al ə? ⁵ Loki inge ninḡə, ki r̄on̄əl un-e ile bagine ti. ⁶ Ninḡə t̄əl aw b̄e, b̄a madine je ki nj̄e ḡadi k̄əy b̄e je l̄əne, əl-de ə n̄ə: «t̄rai irai r̄on̄əl s̄əm t̄ad̄o m-inḡə ngon bati l̄əm ki nay ka!» ⁷ Be t̄o ə adi m-əl s̄əsi, r̄on̄əl a e ngay me d̄ora ti mbata l̄ə nje ra majal kare ki iȳə go r̄əbi nj̄iȳəne ki majal k̄o, it̄ə nj̄e je ki dana ki d̄o j̄ikare gide j̄ikare ki ta ki d̄o mb̄əl pa nj̄iȳə ti, e ta l̄əde al kin al. ⁸ D̄əne madi kare aw ki ne mbi ki gate e ngay asi d̄əgi, ə e ki kare nay. Loki e ki kare nay, d̄əne ind̄ə por lambi ti je, it̄ə me k̄əy je, sangi-n ne mbi l̄əne ka kin, biti inḡə b̄əy taa, taa k̄əə. ⁹ Loki inḡə ngata ninḡə, b̄a madine je, ki nj̄e ḡadi k̄əy b̄e je l̄əne, əl-de ə n̄ə: «t̄rai s̄əm r̄on̄əl, t̄ad̄o m-inḡə ne mbi l̄əm ki nay ka kin!» ¹⁰ Be t̄o ə, adi m-əl s̄əsi, r̄on̄əl e ngay mb̄o malayka je ti l̄ə Luw̄ə, mbata nje ra majal kare ki iȳə r̄əbi pa nj̄iȳəne ki majal k̄o.

Kuji ta ki oji d̄o ngon ki nje kaw kaya

¹¹ J̄əju t̄əl əl b̄əy ə n̄ə: «Dinḡəm kare aw ki ngan je joo. ¹² Ə e ki du əl bawne ə n̄ə: “Bai, adi-m ne nduw̄ə l̄əm.” Be ə bawne l̄əbi ne kinḡə l̄əne ngane je ki joo. ¹³ ND̄o ngay al go ti ninḡə, e ki du gati ki ne je p̄əti ki inḡə, ə aw mba me b̄e ti ki s̄əy. Me b̄e ti ka kin ə tuji ki la l̄əne k̄o me kaya ti ki ra. ¹⁴ Loki tuji ki la l̄əne ka kin p̄əti tiḡə ninḡə, b̄o ki b̄o osi me b̄e ti ka kin. Ninḡə il̄ə ngir̄ə kadi ne je p̄əti to r̄əe ngata. ¹⁵ Aw ra kil̄ə b̄e l̄ə dəw madi kare me b̄e ti kin n̄oq̄. Dinḡəm ka kin ade kil̄ə nḡəm k̄osonḡi je wale. ¹⁶ B̄o kuso ne kuso l̄ə k̄osonḡi je to me ti, n̄ə dəw ki ade goto. ¹⁷ Be ə il̄ə ngir̄ə kadi m̄ər ta, ninḡə əl r̄one ə n̄ə: “Nj̄e ra kil̄ə je əi ban b̄e l̄ə bai, ə usoi ne dum-de dum-de, ə mi ta m-isi m-oy yo b̄o b̄e əl! ¹⁸ M-a m-̄j taa ə m-aw r̄o bai ti m-a m-əl-e m-ə n̄ə: «M-ra majal m-osi-n ta Luw̄ə, taa m-osi ta t̄o. ¹⁹ M-asi ta kadi iḡar-m ngoni al. İra-m t̄əki kare mb̄o nj̄e ra kil̄ə je ti l̄əi be.» ²⁰ Be ə, j̄ taa osi

r̄əb̄ə mba t̄əl kaw r̄o bawne ti. Loki nay s̄əy ki k̄əy b̄əy ninḡə, bawne oo-e. Loki oo-e, aw ki me-k̄o ki ngay mbata lie, adi ay nḡodi t̄il̄ə t̄əe, uwe rututu, ore njarara r̄one ti. ²¹ NGon əl bawne ə n̄ə: “Bai m-ra majal m-osi-n ta Luw̄ə nim, m-osi-i j̄ wa ta nim t̄o, m-asi ta kadi iḡar-m ngoni al.” ²² N̄ə bawne əl nj̄e ra kil̄ə je ə n̄ə: “t̄rai ki kibi ki maji it̄ə nd̄əge je kalangi il̄əi r̄o ngonm ti. H̄əi ninḡə ngon jie ti ə il̄əi sa n̄əje ti t̄o. ²³ t̄rai ki ngon mangi ki b̄o mbul mbul it̄əli-e adi j-usoi j̄i rai r̄on̄əl. ²⁴ T̄ad̄o ngonm kin oy ə t̄əl isi ki d̄əne ta. Nay ə e ki kinge!” Ninḡə il̄əi ngir̄ə kadi rai r̄on̄əl. ²⁵ D̄okagiloe ti kin, ngok̄e ki ngat̄əgi e wale. Loki isi t̄əl wale ə e nḡosi ki k̄əy ninḡə oo ndu ne kind̄ə je ki ndam je. ²⁶ Bar nje ra kil̄ə kare, ə d̄əje n̄ə se ri ə isi ra ne wa. ²⁷ Nje ra kil̄ə ka kin əl-e ə n̄ə: “NGok̄oi ə re ə bawo adi t̄əli ngon mangi ki b̄o mbul mbul t̄ad̄o t̄əl ki lapiya.” ²⁸ NGon ki ngat̄əgi ra wonḡi adi mbati kaw k̄əy. Bawne t̄əḡe taga mba kadi s̄əl me ade ur k̄əy. ²⁹ N̄ə əl bawne ə n̄ə: “O b̄əl ngay ə m-isi m-ra kil̄ə madi, nd̄o kare ki m-mbati t̄əl r̄əm go ta ti l̄əi goto. N̄ə nd̄o kare ki adi-m ngon biȳə be adi-m m-ra-n r̄on̄əl ki madim je goto. ³⁰ N̄ə loki ngoni ki tuji ne kinḡə l̄əi d̄o kaya d̄əne je ti kin re ninḡə, it̄əl ngon mangi ki b̄o mbul mbul ade.” ³¹ Ninḡə bawne əl-e ə n̄ə: “J̄, ngonm, j̄ s̄əm ne naa ti ki nd̄o je p̄əti, adi ne je p̄əti ki e yam e yai. ³² N̄ə e go ti kadi j̄i ra ne kuso j̄i ra-n r̄on̄əl, t̄ad̄o ngok̄oi kam oy ə t̄əl isi ki d̄əne taa, nay ə e ki kinge!”»

16

Kuji ta ki oji d̄o nje nḡəm ne ki e nje ra ne ki dana al

¹ Go ti ninḡə J̄əju əl nj̄e ndo je l̄əne ə n̄ə: «Dinḡəm kare ki nje ne kinḡə aw ki nje kind̄ə k̄əmne go ne je ti ki me k̄əy ti l̄əne n̄oq̄. Dije r̄əi əli-e əi n̄ə: “Nje nḡəm ne je l̄əi isi tuji ki ne kinḡə l̄əi t̄əi.” ² Nje k̄əy b̄ar nje ra kil̄ə l̄əne əl-e ə n̄ə: “Ta ri ə m-isi m-o d̄oi ti ba ə? J̄ji-m go ne je ki oji d̄o kil̄ə l̄əi ki me k̄əy ti adi-m m-o. T̄ad̄o kaw ki k̄əte n̄oq̄ kin, a asi kind̄ə k̄əmi go ne je ti l̄əm al ngatal!” ³ Nje nḡəm ne əl r̄one ə n̄ə: “Bam ge kadi m-ind̄ə k̄əm go ne kinḡə je ti ki me k̄əy ti al ngata kam, m-a m-ra ri nga am ə? ND̄or̄ donangi ə, t̄əgim asi kadi m-nd̄or̄n al. Kaw k̄əy ne ə, r̄əm a sol-m t̄o. ⁴ M-gar̄ ne ki m-a m-ra mba kadi dije a uw̄əi-mi ki r̄ode ti me k̄əy ti l̄əde loki b̄am tuw̄ə-m kil̄ə ti.” ⁵ Be ə, b̄ar nj̄e kir̄ə je l̄ə b̄ane kare kare. Əl nje kir̄ə ki d̄osay ə n̄ə: “Kir̄ə l̄ə b̄am e ban d̄oi ti ə? ⁶ Nje kir̄ə ki d̄osay ka kin ə n̄ə: “Ku ȳibi bu kare.” Ninḡə əl-e ə n̄ə: “Makitibi kir̄ə l̄əi ən, isi nanḡi kalangi, indangi me ti kuti mi.” ⁷ Go ti ninḡə əl ki nungi ə n̄ə: “J̄ yai e ban ə?” Nje kir̄ə ki k̄o joo əl-e ə n̄ə: “Yam e saki ḡəme bu kare.” Ninḡə əl-e ə n̄ə: “Makitibi kir̄ə l̄əi ən, indangi me ti d̄o j̄ijoo.” ⁸ Lo kin ti, b̄a nje ne il̄ə t̄əji d̄o nje nḡəm ne ti ki majal ka kin, t̄ad̄o ra l̄əne əl

kəm-kædi. Dije ki gəri Luwə al rai ne ki kəm-kædi ngay me kilə rade ti dande ti itə ngan je la lo kunjji.»

Luwə ai ki la

⁹Go ti, Jəju əl ə nə: «Adi m-əl səsi, uwəi madi ki ne kingə ki go rabe ti al ki donangi ti ne kin, mba kadi ndo ki goto jisi ti ə, madisi je ka kin uwəi səsi rade ti lo kisi ti ki ratata. ¹⁰Dəw ki ra ki asi ta kadi dəw ade mene do ne ti ki ndəy, a asi kadi dəw ade mene do ne ti ki boy to. Dəw ki nje ra ne ki dana al me ne ki ndəy ti, a ra ne ki dana al me ne ki boy ti to. ¹¹E be ə, re dəw asi kadi mene al do ne kingə ki go rabe ti al ki donangi ti ne kin ə, na ə a adi ne kingə ki rojeti ə? ¹²Re dəw asi kadi adi mene al do ne ti la dəw ki rangi ə, na ə a adi yai ki sobi do? ¹³Nje ra kilə madi, ki a ra kilə bəə la ngar je joo goto: re əsi ta ki kare ə, a ndigi ki nungi, re kidi ki kare ə, a uwə ki nungi to. A asi kadi irai bəə la Luwə nim, bəə la la nim al.» ¹⁴*Parisi je ki njé ge ta la la, ibəi Jəju kogii loki ooi ta je kin pəti. ¹⁵Ningə Jəju əl-de ə nə: «Irai rəsi tə dije ki njé ra ne ki dana be ta kəm dije ti, nə Luwə gər mesi. Tado ne ki dije ooi ta ne ki nga ngay ta kəmde ti kin, e ne to koo al ta kəm Luwə ti.

NDu-kun ai ki kəbe la Luwə

¹⁶«NDu-kun ilə ngire do *Moji ti, ki njé kal ta je ki ta Luwə ti, biti dokagilo ti la Ja Batisi, nə go ti nu kin 6a, dije ilai mbə Poy Ta ki Maji la kəbe la Luwə, ningə dəw ki ra, ində təgine kadi ur-n me ti. ¹⁷Dəw ai ki donangi a dəi ko tək i o al be par, nə a nga ngay kadi dəw ər ngon ku ta ki me ndu-kun ti la Luwə ko. ¹⁸Dingəm ki ra ki tuwə nene, ə taa e ki rangi, e nje kuwə marim. Taa dəw ki nje taa dənə ki ngawe tuwe ka təl nje kuwə marim to.

Nje ne kingə ai ki Lajar

¹⁹«Dingəm kare ki nje ne kingə ki nje kilə kibi ki ndole pir pir ki gate e ngay e nqo. NDə je kare kare pəti, isi ra rənal mbata isi maji. ²⁰Nje ndoo kare ki təe nə Lajar ki do bay ində rəe yəngi yəngi, re to ta kəy ti lie. ²¹Ge kadi n-uso burim ne kuso je ki tosi nangi ta tabilə kuso ne ti la nje maji. Nə bisi je yo ta rəi tani ta do bay lie. ²²NDə kare nje ndoo ka kin oy, adi malayka je rəi uni-e awi sie kadi *Abirakam ti. Nje maji ka re oy to, adi dibi-e. ²³Loki e koo, ingə ko ngay. Ningə loki un kəmne taa 6a, oo Abirakam say nu be ki Lajar kade ti. ²⁴Nje maji ka kin un ndune ki taa nq ə nə: «Bai Abirakam, o kəm-to-ndoo ləm, əl Lajar adi ilə ta ngon jine man ti, kadi re səl-n ndonm mbata m-ingə ko ngay me por ti.» ²⁵Ə Abirakam əl-e ə nə: «NGonm, adi mei ole do ti tək i ndo ki ingə maji me duniya ti, ə Lajar ingə ne ki to to. NGə sine, bəri man nq kəme ti, nə j, j, j me ne ki to ti to ngata. ²⁶Ningə ki bo təy, ngə sine bole 6e ki bo to danje ti səsi, adi dəw ki ge kadi n-aw rəsi ti

ka, a asi kadi a man do ti aw rəsi ti al, taa dəw a asi kadi a man do ti re rojeti al nim to.» ²⁷Ə nje maji əl ə nə: «Re e be ningə, njai ba, bawm, ilə Lajar ade aw əl njé ki me kəy ti la bai. ²⁸Tado ndəgi ngakom je nayi nqo əi mi 6ay, ə kadi aw ndəw mbide kadi rəi, tēji lo ko ti kin al ngata.» ²⁹Ə Abirakam əl-e ə nə: «NGəkoi je awi ki ndu-kun ki *Moji ndangi ki ta je ki njé kal ta ki ta Luwə ti ndangi nqo. Maji kadi ooi do ndude.» ³⁰Nje maji ə nə: «E kin asi al bawm Abirakam. Re dəw madi j dan nje koy je ti ne ə aw ingə-de ə, a mbali pa njiyəde.» ³¹Ə Abirakam təl əl-e ə nə: «Re ooi ta la Moji al nim, ta la njé kal ta je ki ta Luwə ti al nim ə, kin ə dəw j-n dan njé koy je ti aw rode ti ka, a ooi tə ta ki rojeti al wa kin.»»

17

Ta do kosi me majal ti (Mt 18.7, 6; Mk 9.42)

¹Jəju əl njé ndo je ləne ə nə: «Lo kadi dije a osi me majal ti al goto. Nə kəm-to-ndoo e do dəw ti ki majal re ki takule. ²A e soti ngay 6əy mbata ti lie kadi dooi mbal ki bo ngay minde ti, ə ilai-e me ba ti, ita kadi ra adi ki kare be par dan ngan je ti ki du ngay kin, osi, adi Luwə gangi ta doe ti.» ³Indəi kəm-kædi do rəsi ti! Re ngəkoi ra majal ə, maji kadi indange do ti, re tu kalne ə, iyə go majal lie ko ade. ⁴Re ra majal səi nja siri me ndo ti ki kare ka, re re roi ti nja siri daji kiyə go ko ə, iyə go ko ade.

Təgi kadi-me

⁵*Njé kaw kilə je əli Bəbe əi nə: «Ila kadi-me do made ti ləje adi-je.» ⁶Ə Bəbe əl-de ə nə: «Tək i rojeti, re awi ki kadi-me ki e ndikiri ba tə ka kagi ki bəri-e mutadi kin be mindi ka, asi kadi əli kagi mbay-kote kam əi nə: «Jr ki ngirəi ba ə aw imə roi me ba ti», ə a təl rəne go ta ti ləsi.

Kilə lo bəə kilə

⁷«Re dəw madi dansi ti aw ki nje ra kilə madi ki e nje ndəw ə se e nje kul da je, ə nje kilə kin təl wale re ə, a əl-e ə nə: «Ire kalangi isi nangi uso ne a?» Jagi a əl-e ba al. ⁸Ta ki a əl-e 6a, a əl-e ə nə: «Ira roi maji, ira go ne kuso ləm, ire-n adi-m. Ningə loki m-isi m-uso ne je, m-ay je kin ningə, tə go ti j uso yai je, ay je to.» ⁹NGa ningə, ne kare, dəw kin a ra oyo nje kilə ləne mbata təl ki təl rəne go ndu je ti lie kin, al. ¹⁰Be ə, ta ki dəsi ti ka e be to. Loki irai ne je pəti ki Luwə un ndune kadi irai ningə, maji kadi əli əi nə: «Je njé ra kilə je ki nda je goto, ji ra kilə ki sobi kadi ji ra par.»»

Jəju nga njé banji je dəgi

¹¹Loki Jəju isi aw Jorijaləm ti, ində man mbə donangi *Samari ti ki donangi ki Galile ti. ¹²Loki isi ur me ngon 6e ti ningə, njé banji je dəgi rai langi tae, 6a ai nangi say jə, ¹³uni ndude ki taa əli-e əi nə: «Jəju, nje ndo dije, oo kəm-to-ndoo ləje!» ¹⁴Loki oo-de ningə əl-de

ə nə: «Awi ɔji rəsi njé kijə nɛ məsi kadi-kare je^φ.» Ningə dɔ rəbi kawde ti ɔəy par ə, ingəi rɔ nga. ¹⁵ Ki kare dande ti, loki oo kadi ingə rɔ nga ningə, təl dɔ njane ti, ki kilə tɔji dɔ Luwə ti, ki ndune ki bo. ¹⁶ Re osi ki ta kəmne nangi nɔ Jəju ti, ra-e oyo. E dingəm ki Samari ti. ¹⁷ Ə Jəju əl ə nə: «Njé banji je ki dɔgi pəti ingəi rɔ nga, ə njé ki jikare awi ra ə?» ¹⁸ MBɔde ti pəti, dəw kare ki təl re ilə tɔji dɔ Luwə ti goto. Dəw ɔa, e dəw ki Samari ti kin ki karne ba par. ¹⁹ Ningə Jəju əl dəw ki Samari ti ka kin ə nə: «J taa aw, tado kadi-me ləi aji.»

Kɔbe lə Luwə

(Mt 24.23-28, 37-41)

²⁰ NDɔ kare *Parisi je dəji Jəju ta ki ɔji dɔ dəkagilo re kɔbe lə Luwə. Ə Jəju əl-de ə nə: «Kɔbe lə Luwə a re tə nɛ ki dije a ooi-e ki kəmde njə njə al. ²¹ A e ki kəl kə nə: “E yo ɔo”, “E ne ɔo”, al. Təki rɔjeti, kɔbe lə Luwə e dansi ti ne ngata.» ²² Go ti ningə əl njé ndo je ə nə: «NDɔ madi a re nɔɔ ki a ndingəi ngay kadi oi ndɔ kare me ndɔ je ti lə NGon Dəw, nə lo kadi a oi goto. ²³ Ningə a əli səsi əl nə: “Kirisī e yo”, “Kirisī e ne”, nə awi al, ayi-naa ngədi awi loe ti al. ²⁴ Ningə, təki ndi təl ə lo ay njay njay, j dam dɔnangi ti ki kare tɛɛ-n dame ti ki nungi ka kin ə, ndɔ rem mi *NGon dəw ka a to be tɔ. ²⁵ Nə kəte nɔ ti, səbi kadi mi NGon Dəw m-ingə kɔ ngay, kadi dije ki dəkagilo ti ki bone kin mbati-mi ɔəy taa. ²⁶ Ningə, ko nɛ ki ra nɛ dəkagilo ti lə Nuwe kin ə, nɛe a ra nɛ ndɔ ki mi NGon dəw m-a m-re-n ti tɔ. ²⁷ Dije usoi je, ayi-naa je, taai-naa ki yo je ki ne je, biti ndɔ ti ki Nuwe ur-n me bato ti. Go ti ningə man kɔ ki bo re tuji dije pəti^φ. ²⁸ A to tə nɛ a ra nɛ dəkagilo ti lə Loti be tɔ: Dije usoi je, ayi-naa je, ndogi nɛ je nim, gati ki nɛ je nim, məi kagi je nim, rai kəy je nim tɔ. ²⁹ Nə ndɔ ki Loti tɛɛ-n me ɔe bo ti ki Sodom, Luwə adi ndi por ki nɛ je ki njé taa por j dɔrə ti o dije təl-de pəti^φ. ³⁰ NDɔ ki mi NGon dəw m-a m-tɛɛ hay ka, nɛ je a rai nɛ be tɔ. ³¹ Me ndəe ti kin, dəw ki isi dɔ kəy ti, a ur nangi kadi ɔy nɛ je ləne ki me kəy ti tɛɛ-n taga al. Be tɔ ə, dəw ki a e me ndɔr ti ka, a təl re ɔe al tɔ. ³² Adi mesi ole dɔ nɛ ti ki tɛɛ dɔ ne Loti ti, ki ilə rəti ə ingə yo kin^φ. ³³ Dəw ki sangi kadi n-ngəm rone ki nɔ ti, a tɔ ta rone. Nə dəw ki tɔ ta rone mbata ləm ə, a ngəm rone ki nɔ ti tɔ. ³⁴ Adi m-əl səsi, me kondɔe ti kin, dije joo a toi dɔ tirə ti ningə, a uni ki kare, a iyəi ki nungi. ³⁵ Dəne je joo, a uri nɛ naa ti, a uni ki kare ə, a iyəi ki nungi. ³⁶ [Dingəm je joo, a rai kilə me ndɔr ti ki kare ə, a uni ki kare ə a iyəi ki nungi.]» ³⁷ Ningə, njé ndo je dəji Jəju əl nə: «Bəbe, lo ki ra ti ə, nɛ je kin a rai nɛ ə?» Ə əl-de ə nə: «Loki nin a to ti, e ə mal je a kawī-naa ti.»

18

Nje gangi ta əi ki dəne ki nje ngaw koy

¹ Jəju əl kuji ta madi njé ndo je ləne, tɔji-nde kadi əli ta ki Luwə taa taa, ɔi kadi tɔgide goto ta ti al, ² ə nə: «Nje gangi ta kare isi ɔe bo ti madi nɔɔ. E dəw ki ɔəl Luwə al nim, taa ilə kɔji dɔ dəw ti al nim tɔ. ³ Ningə me ɔe bo ti ka kin, dəne kare ki nje ngaw koy isi ti nɔɔ tɔ. Dəne ka kin re ki dəkagilo je pəti əl-e ə nə: “Igangi ta ka ki to danje ti ki nje ta ləm ka kin adi-m.” ⁴ Nje gangi ta ka kin mbati dəkagilo ngay. Nə təl əl ta rone ə nə: “Re m-ɔəl Luwə al nim, taa m-ilə kɔji dɔ dəw madi ti kare al ka, ⁵ dəne ki nje ngaw koy kam tapi-m ngay. Səbi kadi m-gangi ta lie made, mba kadi təl re gogi ndɔ ki rangi ti, tapi-m ɔəy al ngata.”» ⁶ Bəbe ilə dɔ ti ɔəy ə nə: «Maji kadi oi ta ki nje gangi ta ki dana al, əl kin maji. ⁷ Səi oi kadi Luwə a gangi ta ki dana adi dije lie ki isi nɔi dɔe ti kondɔ je ki kada je kin al a? A isi garəə ba ɔi a ra sade al a? ⁸ Adi m-əl səsi, a gangi ta ki dana kalangi ba adi-de. Nə nɛ kare ɔa, se ndɔ ki mi NGon Dəw m-a m-təl m-re ə, m-a m-ingə dije ki adi made dɔnangi ti wa mindi wa?»

Parisi əi ki nje taa la-mbə

⁹ Jəju əl kuji ta ki dɔ njé je ti ki ooi rɔde tə dije ki dana ə kidi ndəgi dije ¹⁰ ə nə: «Dingəm je joo, awi kəy kaw-naa ti mba kəl ta ki Luwə; ki kare e Parisi, ki nungi e nje taa la-mbə tɔ. ¹¹ Parisi j a taa ə lə ta ki ɔji dɔ rone mene ti ə nə: “Luwə ləm, m-ra-i oyo tado mi m-to tɔ ndəgi dije ki njé ɔogi je ə se njə ra nɛ je ki go ti al, ki njé kuwə marim, taa tə nje taa la-mbə kam al tɔ. ¹² Me ndɔ je ti ki siri, m-ɔgi rɔm nɛ kuso ti nja joo, madi Luwə nɛ kare me ki dɔgi ti, me nɛ kingə je ti ləm pəti.” ¹³ Nə nje taa la-mbə ɔa, ɔsi rone ngərangi nu, kun ka ge kun kəmne ki dɔrə ti al, ra rone ndoo, ə əl ə nə: “Luwə ləm, oo kəm-to-ndoo ləm tado mi nje ra majal!” ¹⁴ Adi m-əl səsi, e nje taa la-mbə ə təl aw ɔe ləne ki ta ki kər dɔ ti nɔɔ Luwə ti, ɔi e Parisi al. Tado dəw ki un dəne taa ə, a iləi dɔe nangi, ningə dəw ki ilə dəne nangi, a uni dɔe taa tɔ.»

Jəju ində jine dɔ ngan je ti ki du

(Mt 19.13-15; Mk 10.13-16)

¹⁵ NGan je ki kasi wa kin ka, dije rai sade rɔ Jəju ti mba kadi njangi dɔde. Nə loki njé ndo je ooi nɛ kin ɔa, kəli sɔde. ¹⁶ Nə Jəju adi rai ki ngan je ki du rɔe ti ɔa əl ə nə: «Iyəi ngan je ki du adi rai rɔm ti, oti kadi ɔgi-de ta rəbi, tado kɔbe lə Luwə e yə dije ki toi tə ngan je ki du be. ¹⁷ Təki rɔjeti, adi m-əl səsi, dəw ki ndigi kadi Luwə o ɔe dɔe ti tə ngon ki du be, al, a ur kɔbe ti lə Luwə al ratata.»

Nje nɛ kingə

(Mt 19.16-30; Mk 10.17-31)

✧ 17:14 Labatiki 14.2-3 ✧ 17:27 Kilə ngirə nɛ je 6.9-7.24 nɛ je 19.26

✧ 17:29 Kilə ngirə nɛ je 18.20-19.25 ✧ 17:32 Kilə ngirə

18 Ki bo læ *Jipi je kare, daji Jaju ə nə: «Nje ndo ki maji, e ri ə m-a m-ra ə m-a m-ingə-n kaji ki a to biti ki nq̄ ti ə?» 19 Ə Jaju əl-e ə nə: «Mba ri ə ifar-m dəw ki maji ə? Daw kare ki maji goto, nə Luwə ki karne ba par ə e dəw ki maji. 20 I igər ndu-kun je læ Luwə ki ə nə: «A uwə marim al, a tal dəw al, a bogi al, a ma naji ki ngom də madi ti al, a əsi gon hawi ki koī*» 21 Ningə dingəm tal əl Jaju ə nə: «Nje je kin pəti m-təl rəm go ti dəkagilo kilə ngirə basam ti nu.» 22 Go ta je ti kin Jaju əl-e ə nə: «Nje kare be ə nayii kadi ira bəy. Aw igati ki ne kingə je lai pəti, iləbi lae njé ndoo je, 6a a aw ki ne kingə ngay me dəra ti, ə ire un gom.» 23 Nə loki ta kin əsi mbi dingəm ti ka kin, rəe tal nəl-e al, tadə e dəw ki ne kingə lie e ngay. 24 Loki Jaju oo-e kadi mee q-e ningə əl ə nə: «E ne ki nga ngay rə njé ne kingə je ti kadi uri me bekō ti læ Luwə. 25 E ne ki nga ngay wa kadi jambal ki oi-e kin ur bole kon ku ne ti, nə a nga ngay itə e kin bəy kadi nje ne kingə ur me bekō ti læ Luwə.» 26 Njé ki isi ooi də ta læ Jaju əli əi nə: «NGa kin ə e be ningə, nə ə asi kadi ingə kaji ə?» 27 Jaju ilə-de ti ə nə: «Nje ki daw asi al, Luwə asi ra.» 28 Piyər əl-e ə nə: «NGa je kin, j-iyə ne kingə je laje pəti kə, ə j-un goi kin.» 29 Jaju əl-de ə nə: «Təki rəjeti, adi m-əl səsi, re dəw madi, iyə kəy ləne, ki nene, ki ngane je, ki ngakone je, ki nojine je, ki mbata kəbe læ Luwə ə, 30 a ingə ne je al də e kin, dəkagilo ti ki bəne, taa dəkagilo ti ki a re, a ingə kaji ki a to biti ki nq̄ ti tə.»

Jaju al ta ki də koyne ti ki kine lo koy ti (Mt 20.17-19; Mk 10.32-34)

31 Jaju bar njé ndo je ləne ki dəgi gide e joo ki rəne ti, ningə əl-de ə nə: «Oi, j-isi j-awi ki Jorijaləm ti, ne je pəti ki njé kəl ta je ki ta Luwə ti ndangi əji dəm mi *NGon dəw, a təlɪ tade. 32 Tadə a iləi-mi ji dije ti ki əi *Jipi je al kadi tə kogi dəm ti je, taji-mi je, taa a tibi man tade dəm nim tə. 33 Go ti, loki tindəi-mi ki ndəy kabilay ningə, a təlɪ-mi. Nə ndə mitə læ ndə koy m 6a, m-a m-təe lo koy ti.» 34 Nə ne kare ki njé ndo je gəri me ta ti kin goto. E ta ki to lo bəyɔ ti rəde ti. Gəri me ta ki Jaju ge kəl-de al.

Jaju adi nje kəm tə oo lo Jəriko ti (Mt 20.29-34; Mk 10.46-52)

35 Loki Jaju e bəsi ki 6e ki Jəriko ningə, nje kəm tə madi isi ngangı rəbi ti nq̄, isi kəy ne. 36 Loki nje kəm tə oo ka kəsi dije ki isi indəi də bur bur ningə, daji ta se ri ə isi ra ne wa. 37 Ə əli-e əi nə: «Jəju ki Najaratə ə isi ində də.» 38 Nje kəm tə ilə ngirə kadi un ndune ki taa, ə nq̄ ki təgine, ə nə: «Jaju ki NGon ka Dabidi*, o kəm-to-ndoo ləm!» 39 Dije ki njé njiyə kəte nq̄ dije ti kangi-e kangi kadi uti tane, nə nje kəm tə un ndune ki taa də made ti bəy ə nə: «NGon ka *Dabidi, o kəm-to-ndoo ləm!» 40 Jaju a lo

ka ti, 6a un ndune kadi rai sie rəne ti ne. Loki re rəe ti bəsi ningə, Jaju dajə ə nə: 41 «E ri ə ige kadi m-ra madi ə?» Ə nje kəm tə əl-e ə nə: «Bəbe, m-ge kadi kəm oo lo!» 42 Jaju əl-e ə nə: «O lo! Kadi-me lai əji.» 43 Par ə, loe ti nq̄, kəme oo lo, adi un go Jaju ki kilə təji də Luwə ti tane ti. Loki kəsi dije ooi ne kin ningə, iləi ngirə kəsi-gon Luwə.

19

Jaju əi ki Jase

1 Loki Jaju ur me 6e ti ki Jəriko ə isi ində də ningə, 2 dingəm ki nje ne kingə kare ki təe nə Jase, ki e boy də njé taa la-mbə je ti isi nq̄. 3 Dingəm kin sangi kadi n-oo se Jəju e nq̄ dana wa, nə lo kadi oo Jəju goto, mbata kəsi dije, tadə e dəw ki goji. 4 Be ə, ay ngədi kəte, aw al də kagi mbay-kote ti, kadi n-oo Jəju ki a man ki rəbi ki loe ti kin. 5 Loki Jəju re tēe loe ti ka kin ningə, un kəmne ki taa, əl Jase ə nə: «Jase, ur nangi ne law, tadə səbi kadi m-isi me kəy ti lai bəne.» 6 Lo kin ti, Jase ur nangi law, uwə Jəju rəne ti ki rənəl.

7 Dije pəti ki ooi ne kin, 6ai ta də Jəju ti əli əi nə: «Aw isi 6e læ nje ra majal.» 8 Nə Jase a taa, əl Bəbe ə nə: «Bəbe, m-a m-adi nusi ne kingə ləm njé ndoo je. A kin ə re m-taa ne læ dəw ki al də maji ə, m-a m-tal m-ige kire gogi nja sə.» 9 Lo kin ti, Jəju əl-e ə nə: «Bəne səi ki njé ki me kəy ti lai ingəi kaji, tadə j ka j ngon ka *Abirakam tə. 10 Tadə ki rəjeti, mi *NGon dəw m-re mba kadi m-sangi dije ki tade ti, m-əji-de.»

Dəw ki aw kadi indəi jəgi ngar dəe ti (Mt 25.14-30)

11 Jəju e bəsi ki Jorijaləm adi dije ooi kadi kəbe læ Luwə a ədi rəne loe ti nq̄. Loki dije uri mbide isi oi ta ki Jəju isi əl-de ba bəy ningə, Jəju un kuji ta kare tane ti kadi 12 əl-de ə nə: «Dingəm kare ki oji-e me maji ti isi aw 6e madi ti ki say kadi indəi jəgi ngar dəe ti bəy taa tə təl. 13 Be ə, kəte bəy taa kadi aw, bar njé kilə je ləne dəgi, adi dəw ki ra dande ti mbal ər kare, ningə əl-de ə nə: «Itaai, irai gati biti kadi m-təl m-re m-ingə-n səsi.» 14 Nə dije ki me 6e ti lie jii gine ti, ə iləi dije goe ti əli əi nə: «Ji ndigi al kadi dəw kin re isi ngar dəje ti.» 15 Be ka, indəi jəgi ngar dəe ti. Be ə, loki təl re 6e ningə, 6ar njé kilə je ləne ki adi-de la ka kin kadi n-oo se e ri ə rai wa. 16 Dəw ki də kəte re, ningə əl ə nə: «Bam, mbal ər ki kare ki adi-m ka, yə m-ingə dəgi də ti kin.» 17 Ə ngar əl-e ə nə: «Maji ngay, i nje kilə ki maji. Ningə təkə a-n dana me kində kəm go ne ti ki ndəy be, m-ində-i nje kəbe də 6e bo je ti dəgi.» 18 Dəw ki kə joo re, ningə əl ə nə: «Bam, mbal ər ki kare ki adi-m ka, yə m-ingə mi də ti kin.» 19 Ə ngar əl-e ko ta wa ka kin tə ə nə: «I, isi tə nje kəbe də 6e bo je ti mi.» 20 E ki rangi re ningə əl ə nə:

* 18:20 Təe ki taga 20.12-16; Dətarənom 5.16-20 * 18:38 Igi Mk 10.47 ki ta ki də ti gin makitibi ti nangi.

“Bam, mbal ɔr ki kare ki adi-m ka yə to kin, m-aw m-bəyɔ-e ta kibi ti m-ade to. ²¹Tadɔ m-ɓali. I, j daw ki nga ngay, ne ki ində al ka un nim, ne ki idibi al ka itəti nim.” ²²Lo kin ti ngar əl-e ə nə: “I nje kilə ki majal. Ningo m-a m-gangi ta dɔi ti ki ta ki tɛɛ tai ti j wa. I igər maji kadi mi daw ki nga ngay, ne ki m-ində al ka m-un nim, ne ki m-dibi al ka m-təti nim. ²³NGa ra ban be ə re a ində la ləm lo ngəm la ti al ə? Re ində lo ngəm la ti ə, m-təl kin re m-a m-taa ki mane do ti.” ²⁴Go ti ngar əl dije ki ai loe ti nɔɔ ə nə: “Itaai mbal ɔr ki kare ki jie ti kin adi e ki aw ki mbal ɔr dɔgi kin.” ²⁵Ə dije ali ngar əi nə: “E kam aw ki mbal ɔr dɔgi ngata.” ²⁶Nə ngar əl-de ə nə: “M-əl səsɪ təkɪ, daw ki aw ki ne jine ti, a adi-e dɔ ti, nə daw ki ne lie goto, e ki ndikiri wa ki aw-n kin ka a taai jie ti wa ɓəy. ²⁷Ningə njé bə je ləm, ki mbati kadi mi ngar dɔ ti, irəi sədə, itəli-de ta kəm ti ne.”»

Jəju ur Jorijaləm ti ki kəsi-gon
(Mt 21.1-11; Mk 11.1-10; Jə 12.12-16)

²⁸Go ta je ti kin, Jəju gangi kəte nɔ kosi je ti, un rəbi ki kaw ki Jorijaləm. ²⁹Loki Jəju re tɛɛ ɓasi ki ɓe ki Bətɪpaje əi ki ɓe ki Bətani, ki kaw ki kadi mbal je ti ki ɓari-de mbal kagɪ bini je ki kin ɓa, ilə njé ndo je ləne joo ³⁰ə nə: «Awi me ngon ɓe ti ki a nosi ti kam. Loki a uri ki me ɓe ti, a ingəi ngon koro ki dɔɔi-e adi a. E ngon koro ki daw al gide ti nja kare al ɓəy. Ituti-e, irəi sie adi-mi. ³¹A re dəw madi dəji səsɪ ə nə: “Mba ri ə isi ituti ngon koro kin” ə, əli-e əi nə: “E Bəbe ə ge-e.”»

³²Njé ki Jəju ilə-de ka kin awi ningə yə, ingəi ne je təkɪ wa ki Jəju əl-n-de. ³³Be ə, tuti ngon koro ka kin ningə, ɓa njé koro je dəji-de əi nə: «Mba ri ə ituti ngon koro kin ə?» ³⁴Ningə njé ndo je iləl-de ti əi nə: «Bəbe ə ge-e.» ³⁵Loki rai ki ngon koro ka kin adi Jəju ɓa, labi kibi je ləde gide ti, ə adi Jəju al isi dɔ ti. ³⁶Kəti wa ki isi ɔti kəte kəte kin ɓa, dije labi kibi je ləde dɔ rəbi ti adi-e njiyə dɔ ti. ³⁷Loki Jəju isi re ɓasi ki Jorijaləm ti ki rəbi ki j ki dɔ mbal kagɪ bini je ti kin ɓa, kosi njé ndo je lie, rɔde nəl-de ngay adi uni ndude ki taa, pitii Luwə mbata ne kəji je pəti ki ra adi oi ki kəmde, ³⁸əi nə:

«Kadi Luwə njangi dɔ ngar ki re ki tɔ Bəbe!
Kadi Lapiya re ki dɔ dɔrə ti, ə tɔɓa e ki dɔ Luwə ti ki isi taa dɔ dɔrə ti tɔ.»

³⁹*Parisi je madi ki əi dan kosi je ti əli Jəju əi nə: «Bəbe, əl njé ndo je ləi adi uri tade naa ti.» ⁴⁰Ə Jəju əl-de ə nə: «M-əl səsɪ m-adi oi, re əi je uri tade naa ti ə, gajɪ mbal je a singəi.»

Jəju nɔ mbata ɓe bo Jorijaləm

⁴¹Loki Jəju ində dɔ ɓe ki Jorijaləm ɓasi ə un kəmne oo-e-n ningə, man nɔ re kəme ti. ⁴²Man nɔ re kəme ti adi əl ə nə: «Kin ə re dəkagilo ki je ti ɓone kin, j wa igər rəbi lapiya kin ə re a e soti sai, nə kəmi tɛɛ dɔ ti al. ⁴³NDɔ je ki nga a rəi nɔɔ kadi njé bə je ləi a iləi-naa

gəi dəi, a iləi-naa ki ta tɔ rəbi je pəti, a uti-ni nguy lo kadi itɛɛ goto. ⁴⁴A budi-ni nangi mur mur ki dije ləi. MBal madi ki kadi daw a iyə adi isi dɔ made ti goto. Tadɔ kami tɛɛ dɔ dəkagilo ti ki Luwə re-n kadi ra-n səi kin al.»

Jəju tuwə njé ra gati je kə me kəy ti lə Luwə

⁴⁵Go ti, Jəju aw ur nati kəy ti la Luwə, ningə ilə rone tuwə njé labi ne je titi kə. ⁴⁶Ningə əl-de ə nə: «NDangi me makitibi ti lə Luwə əi nə: “Kəy ləm a ifari-e kəy kəl ta ki Luwə, nə səi, itəli-e lo ɓəyɔ rɔ ti lə njé ɓogi je yo.”»

⁴⁷NDɔ je pəti, Jəju ndo dije ne gin kəy ti la Luwə. Lo kin ti, njé kun dɔ njé kijə ne məsi kadi-kare je ki njé ndo ndu-kun je, ki njé kun dɔ dije me ɓe, sangi rəbi kadi n-təli Jəju, ⁴⁸nə gəri rəbe al, tadɔ kosi je indəi mbide maji ngay go ta ti lə Jəju.

20

Ta ki dəji dɔ tɔgi ti ki Jəju aw-n
(Mt 21.23-27; Mk 11.27-33)

¹NDɔ kare, Jəju isi ndo dije ne me kəy ti la Luwə, ilə-n mbe Poy Ta ki Maji ningə, njé kun dɔ njé kijə ne məsi kadi-kare je, ki njé ndo ndu-kun je, ki ngatɔgi je, tɛɛgi nɔɔ rəi. ²Loki rəi ningə əli-e əi nə: «əl-je adi j-o, e ki tɔgi ki j ra ə isi ra-n ne je kin be ə? Ə nɔ tɔ ə adi ndune ə isi ira-n ə?» ³Ə Jəju təl əl-de ə nə: «Mi ka m-a m-dəji səsɪ ta kare kadi əli-mi adi m-o to. ⁴Nə ə ilə ja kadi ra dije batəm ə? E Luwə ə se e dije?» ⁵Nə təli a məri ta dande ti əi nə: «Re j-əl-e j-ə nə: “E Luwə ə ile” ə, a dəji-je ə nə se ra ban ə j-ade meje al wa? ⁶A kin ə re j-əl j-ə nə: “E dije ə iləi ja” ə, kosi je ba pəti a tiləi-je ki mbal tɔli-je, tadɔ gəri maji ngay kadi ja e nje kəl ta ki ta Luwə ti.» ⁷Be ə, təl əli Jəju təkɪ n-gəri daw ki ile al. ⁸Ə Jəju ilə-de ti ə nə: «Re igəri al ə, mi ka m-a m-əl səsɪ tɔgi ki m-isi m-ra-n ne je kin al tɔ.»

Kuji ta dɔ dije ti ki njé ra kilə ndor nju, ki njé me majal

(Mt 21.33-46; Mk 12.1-12)

⁹Go ti, Jəju ilə rone əl ta *Jipi je me kuji ta ti ə nə: «Dingəm kare ndor nju, ningə dɔɔi ta naa ti ki dije ki njé ra kilə nju, kadi ta rai kile adi-e, ə kagi loe ti ɓa, a kəyɪ-naa nee, ningə e wa ɔti aw mba ki goe ngal. ¹⁰Loki kagi lo kijə kandi nju asi ningə, ilə ɓəə ləne kare kadi aw taa kandi ne ndor ka kin, ki yane jiri ra kilə je ti adi-ne. Nə loki ɓəə aw ningə, njé ra kilə je, tindəi-e ngay, ə tuwəi-e adi təl ki jine kare aw. ¹¹Nje ndor təl ilə ɓəə ki rangi ɓəy. Nə e ka, tindəi-e je, taji-e je, ə tuwəi-e adi təl ki jine kare aw. ¹²Be ka dingəm ka kin təl ilə ɓəə ki nje kɔ mita ɓəy. Ba e ki nje kɔ mita kin, njé ra kilə je ka kin tindəi-e, adi-e do, ə tuwəi-e adi-e aw. ¹³Lo kin ti, nje ndor dəji ta rone ə nə: “E ri ə kadi m-ra ə? M-a m-ilə ki ngonm ki dingəm ki m-ndige ngay kin. E ə, a ɓəli gide.” ¹⁴Nə njé ra kilə nju, loki kəmde osi dɔ ngone ti ɓa, əli-naa ta kin dande ti əi nə:

“Daræ e wa kam ə a e nje ne nduwə. Ji tali-e j-adi ndər nju kin təl ne laje!”¹⁵ Be ə, ndəri ngon ka kin, awi sie gidi ndər ti taga, tōli-e. Ə se dingam ki nje ndər kin a ra sæde ban wa?¹⁶ A re kadi təl nje ra kilə je kin kə, ə sangi nje ki rangi ində-de ta ndər ti.» Lōki dije ooi ta ki Jəju əl kin 6a, əli əi nə: «Jagi, ne kin a re ne ba al.»¹⁷ Nə Jəju gə-de ba ningə əl-de ə nə: «Ta ki makitibi lə Luwə əl ə nə
 “MBal ki njé ra kəy je mbati-e, E ə təl mbal ki e təgi kəy»,” kin me nə ri ə?

¹⁸ «Dəw ki ra ki osi də mbal ti kin ə, a tətə njəki njəki, a re e ə mbal kin ə osi dəe ti tō ningə, a rəkite rəkite rəkite tə.»

Ta də kigə la-mbə nje kəbe ki bo Səjar ti (Mt 22.15-22; Mk 12.13-17)

¹⁹ Njé ndo ndu-kun je, ki ki bo je ki də njé kijə ne məsi kadi-kare je ti, sangi rəbi kadi n-uwəi Jəju loe ti wa kin nō, tadə gəri maji kadi kujə ta ki Jəju əl kin səbi dəde, nə bəli kosi je.²⁰ Be ə, indəi kəmdə go Jəju ti, 6a iləi dije madi ki rai rəde tə dije ki dana be rəe. Həl-de rəe ti mba kadi tə me ta ti ki a tē tae ti kin 6a, n-uwəi-e-n, n-iləi-e n, n-iləi-e n nje kəbe je ti.²¹ Dije ka kin dəji Jəju əi nə: «Nje ndo dije, ji gər kadi i nje kəl ta ki rəjeti, taa i nje ndo ne ki rəjeti tə. Kər kəm dəw dana goto rəi ti, isi indo dije rəbi ki rəjeti ki ndə Luwə.²² Ə əl-je adi j-o: e loe ti ə se e loe ti al kadi j-igə la-mbə nje kəbe ki bo Səjar ə?»²³ Nə Jəju ki gər kadi isi ədi kəme, əl-de ə nə: ²⁴ «Adi-mi silə kare adi-mi m-o, se də nə ə indəi ti, ə tə nə tə ə ndangi ti wa?» Ningə əli əi nə: «E nje kəbe ki bo Səjar.»²⁵ NGata ə Jəju əl-de ə nə: «Nə lə Səjar ə adi Səjar, ne lə Luwə ə adi Luwə tə.»²⁶ Lo kin ti, lo kadi uwəi Jəju ki ta ki tae ti nō kosi je ti goto. Ta ki tur-de ti kin dum dəde, adi ai tade mbə.

Ta ki dəji lə Sadusi je də kə njé koy je lo koy ti (Mt 22.23-33; Mk 12.18-27)

²⁷ Ba go ti, *Sadusi je ki əi dije ki njé maji təkə njé koy je a jī taa lo koy ti al, ki madi je dandə ti, rəi rə Jəju ti dəji-e əi nə: ²⁸ «Nje ndo dije, *Moji ndangi ndu kin me makitibi ti adi-je ə nə: “Re dəw madi, ngokəe taa dənə, ə ngokəe ka kin oji ngan je ki dənə ka kin al bəy ə oy ningə, səbi kadi taa dənə nduwə kin oji-n ngan je kadi tēgi tə nje goto ti.”²⁹ Ningə ki oji də ta kin, ngakonaa je əi siri. Ki dəsəy taa dənə, ə oji-n ngan al bəy par ə oy.³⁰ Ki kə joo re taa dənə nduwə ka kin, 6a kae ti wa bəy.³¹ Re tē də ki kə mīta bə, adi ngakonaa je ki siri kin, taal dənə ki kare kin pəti, 6a oyl ki kanji kadi dəw kare dandə ti oji sie ngon.³² Ta təl tae ə, darə dənə wa re oy tə.³³ NGA ə se ndə ki njé koy je a jī taa lo koy ti ə, nə dandə ti ə dənə ka kin a e nee wa? Tadə əi siri pəti taai-e nede ti.»³⁴ Ə Jəju əl-de ə nə: «Dəngə ti ne kin ə dingam je ki dənə je isi

taai-naa.³⁵ Nə dije ki Luwə oo-de kadi asi kadi a jī taai lo koy ti, kadi isi me bəko ti ki sigi, a taai-naa al ngata.³⁶ Taa a oyi al tə, tadə a tōi ta malayka je be. Əi ngan lə Luwə tadə Luwə adi-de jī lo koy ti.³⁷ Ningə ta kī ki nə njé koy a jī taa lo koy ti, Moji wa əl ta ay njay də ti kadi njé koy je a jī taa lo koy. Lōki əl ta əji-n də por ki q me ngə ti, Moji 6ar Luwə ə nə: “Luwə lə *Abirakam, Luwə lə *Isaki, ki Luwə lə Jakobi».³⁸ Ningə Jəju ilə də ti təkə Luwə e Luwə lə dije ki njé kisi kəm ba, 6i e Luwə lə njé koy je al. Tadə ta kəm Luwə ti, dije pəti isi ki dode taa.»³⁹ Lo kin ti, njé ndo dije ndu-kun ki nə je əli Jəju əi nə: «Nje ndo dije, əl ta maji ngay.»⁴⁰ Ningə sangi kadi n-dəji-e ta ki rangi al ngata.

Kirisə əi ki Dabidi

(Mt 22.41-45; Mk 12.35-37)

⁴¹ Jəju dəji-de ta ə nə: «Ra ban be ə dije əli par əi nə Kirisə ki e *Dəw ki Luwə mbəte e ngon ka *Dabidi ə? ⁴² Tadə Dabidi ə wa ki dənə əl me makitibi Pa je ti ə nə:

“Bəbe Luwə əl Bəbe ləm ə nə: «Re isi də ji kəm ti ne,
⁴³ Biti kadi m-aw ki njé bə je ləi m-ilə-de gin təgi ti».”

⁴⁴ «Ə re Dabidi 6ar Kirisə Bane ə, ra ban taa Kirisə a e ngon ka Dabidi ə?»

Jəju gangi ta də njé ndo ndu-kun je ti (Mt 23.37-39; Mk 12.38-40)

⁴⁵ Jəju əl njé ndo je ləne ta kəm kosi je ti ki isi oi də ne ndo lie⁴⁶ ə nə: «Indəi kəm-kədi də rəsi ti ki rə njé ndo ndu-kun je ti. Əi dije ki gei njəy ə ki kibi ngal, taa gei kadi dije rai-de lapiya ki buki-naa ti lo kingə-naa je ti lə kosi je tə. Gin kəy kaw-naa je ti, ə se lo ne kuso je ti, a gei lo kisi dije ki bo, kəte nō dije ti.⁴⁷ Taai ne maji je lə njé ngaw koy je pəti pəti jide ti, ningə ədi kəm dije ki kəl ta ki Luwə ki gine gangi al, kadi dije ooi-de təkə n-əi dije ki maji. Go kilə rade je ti ki be kin, Luwə a gangi-n ta ki ngə ngay dode ti itə ndəgi dije.»

21

Kadi kare lə nje ngaw koy ki nje ndoo (Mk 12.41-44)

¹ Jəju un kəmne isi oo-n njé ne kingə je ki isi iləi kadi-kare ləde me ne kadi-kare ti.² Ningə oo nje ngaw koy ki nje kəm-to-ndoo kare re ki ngan silə joo ilə tə.³ Ə Jəju əl ə nə: «M-əl səsəi təkə rəjeti, nje ngaw koy ki nje ndoo kam ilə kadi-kare itə ndəgi dije pəti.⁴ Tadə ndəgi dije pəti kam, əi burim la je ləde, nə nje ngaw koy kin, me ndoo ti lie, ne ki nay jie ti kadi ra-n ki rone ə un ba pu adi.»

Jəju əl ta lə kəy kaw-naa ki a tuji (Mt 24.1-2; Mk 13.1-2)

✧ 20:17 Pa je 118.22 ✧ 20:28 Kilə ngirə ne je 38.8; Dətarənom 25.5-10 ✧ 20:37 Tēgi ki taga 3.2, 6 ✧ 20:43 Pa je 110.1

⁵ Go ti, dije madi isi əli ta dɔ kəy ti lə Luwə, əli əi nə: mbal je ki ndole ki rai, ki nɛ je ki dije adi Luwə kin ra adi kəy kin əti bəl ki dum b̄iti. Nə Jəju əl-de ə nə: ⁶ «Nɛ je pəti ki oi-de kin, ndɔ madi a re nɔɔ ki mbal kare ki a nay kadi isi dɔ made ti goto; a budi-de nangi mur mur.»

Nɛ kɔji je ki a tɔji dɔkagilo ki kɔ ki a re (Mt 24.3-8; Mk 13.3-8)

⁷ Lo kin ti, dije ka kin dɔji Jəju əi nə: «Nje ndo dije, dɔkagilo ti ki ra bangi ə nɛ je kin a rai nɛ? Ə nɛ kɔji ki ban ə a tɔji kadi dije gərii dɔkagiloe kin ə?» ⁸ Ə Jəju əl-de ə nə: «ɪndəi kəm-kadi dɔ rəsi ti, iyəi ta rəbi adi daw ədi səsi al. Tado dije ngay a rai ki təm əi nə: “M̄i ə mi Kirisi”, taa a əli tɔ əi nə: “Dɔkagilo re ngata”, nə maji kadi uni gode al. ⁹ Loki a oi ka rɔ je, dije a j̄i ki naa ki rɔ je kin, adi bəl ra səsi al. Tado ri ri ka nɛ je kin a rai bəy taa, nə e dɔbəy ndo ta j̄i naa ti nɔɔ al bəy.»

¹⁰ Ba Jəju əl-de bəy ə nə: «Gin be madi a aw rɔ dɔ gin be madine, kɔbɛ madi a aw rɔ dɔ kɔbɛ madine ti. ¹¹ Dɔnangi a yəki, yəki ki əti bəl, taa ki lo je ki dangi dangi, mɔy je ki njɛ tɔ ko dije a osi je, ɔo a o je. Ningə nɛ je ki əti bəl ngay a j̄i ki dɔrɔ ti rai ki nɛ kɔji je ki tɔ bəl.

Dɔkagilo kində kəm-ndoo

¹² «Nə kəte nɔ nɛ je ti kin piti, dije a indəi jide dəsi ti, a adi səsi kɔ. A awi səsi lo kawnaa je ti, a buki səsi dangay ti, a awi səsi nɔ ngar je ti ki boy, ki nɔ njɛ kɔbɛ je ti ki mbata ləm. ¹³ Lo kin ti, e ta rəbi ki a ingəi kadi imai naji ləm ki rɔde ti. ¹⁴ Ningə nɛ ki kadi indəi dəsi ti ə to kin. Onosi kadi isangi ta madi indəi dəsi ti kate kadi tə əli-de inajii ta dəsi ti. ¹⁵ Tado mi wa m-a m-adi səsi ta ki gosi ki kadi əli-de. Ningə njɛ kəsi səsi ta a asi kadi awi ki ta madi ki kadi əsi kəm yəsi ə se kadi najii al. ¹⁶ A oi kadi kəsi je, ki bawsi je, ki ngəkəsi je, nojisi je ba pəti, ki madisi je a uni dəsi kadi adi dije. Ningə a gangi ta koy dɔ dije ti ngay dansi ti. ¹⁷ Dije pəti mede a majal səsi ki mbata ləm. ¹⁸ Nə bisi dəsi kare ka a osi kɔ al. ¹⁹ Ningə e me kuwə tɔgi ba ti ə yə a ingəi kaji.

Tuji ki a tɛɛ dɔ be bo Jorijaləm ti (Mt 24.15-21; Mk 13.14-19)

²⁰ «Loki a oi njɛ rɔ je iləi-naa gəi dɔ Jorijaləm kin ɔa, kadi igəri təkɔ dɔkagilo tuje asi ngata. ²¹ Be ə, dije ki isi Jude ti a ayi-naa ki dɔ mbal je ti, ə kadi njɛ ki isi me be bo Jorijaləm ti, tɛɛi ki taga kɔ, ningə kadi dije ki awi wale, təlɛ me be bo ti al. ²² Tado a e ndo gangi ta ki kadi nɛ je pəti ki Makitibi lə Luwə əl tae a rai nɛ. ²³ NDəe ti kin, kəm-to-ndoo ki gəe goto a e lə dənɛ je ki njɛ səm, ki njɛ kadi mba ngan je. Tado kəm-to-ndoo ki ngay a ra dije, taa wonglə lə Luwə a re dɔde ti me beɛ ti kin tɔ. ²⁴ Dije a tɔli-de ki kiyə kasigar, a uwəi-de awi sɔde bəə ti dɔ be je ti ki dangi dangi. Dije

ki gəri Luwə əl a njəyi dɔ Jorijaləm mbisai-e mbaraki mbaraki, b̄iti kadi dɔkagilo ləde ki Luwə əji ində ngangine.

Re NGon dəw (Mt 24.29-31; Mk 13.24-27)

²⁵ «Dɔkagiloe ti kin, nɛ je ki tɔ bəl a tɛɛi kəm kadi ti je, ki nay je, ki mee je^ɔ. Man ba a j̄, kae a ɔa ki taa, adi dije ki gin be je ti ki dangi dangi, bəl a tɔl-de. ²⁶ Bəl a tɔl-de adi dadi par par, isi nginəi ta nɛ ki a tɛɛ dɔde ti dɔnangi ti. Tado tɔgi je ki dɔrɔ ti a yəki. ²⁷ Lo kin ti ə yə a oi-mi *NGon dəw m-a m-re me kil ndi ti. M-a m-re ki tɔgi, me kunji ti ki əti bəl^ɔ. ²⁸ Loki nɛ je kin rai nɛ ningə, maji kadi irai rəsi, ɔri dəsi taa, tado kagi lo kingə dɔ ləsi e bəsi.» ²⁹ Ningə Jəju un nɛ kare ndo-n-de nɛ ə nə: «ɪgɔi kagi mbay-kote ki ndəgi kagi je oi. ³⁰ Loki mbie ilə ngirə kiti kin ningə, igəri kadi nay ɔa e bəsi ngata. ³¹ Be tɔ ə, loki oi nɛ je kin rai nɛ ningə, maji kadi igəri təkɔ kɔbɛ lə Luwə e bəsi. ³² Ningə təkɔ rɔjeti, adi m-əl səsi, dije ki isi ki dɔde taa nɛ kin a oyi t̄igə al bəy ə nɛ je kin a rai nɛ. ³³ Dɔrɔ ki dɔnangi a gotoi ndɔ madi, nə ta ləm a tɔ lo tone ti ba ratata ki nɔ ti.

Kisi dɔgi ti

³⁴ «Maji kadi isi dɔgi ti, bi adi gɔ nɛ kuso ki gɔ nɛ kay, ki taga ki dɔ nɛ ki duniya ti nɛ uwə mesi adi ndo kin uwə səsi nangi busi al. ³⁵ Kadi uwə səsi nangi təkɔ bandi a osi-n dɔ kanji je ti kin be al. Tado e nɛ ki a əni dɔ dije ti pəti ki dɔnangi ti. ³⁶ Ningə kadi itoi bi al, əli ta ki Luwə ki dɔkagilo je pəti kadi tə ingəi tɔgi idumi dɔ nɛ je pəti ki a rai nɛ kin, ə kadi itɛɛi ai taa ta kəmm *mi NGon dəw ti.»

³⁷ Re kada ɔa, Jəju ndo nɛ dije gin kəy ti lə Luwə. A re kondɔ tɔ ningə, tɛɛ aw dɔ mbal ti ki ɔari-e dɔ mbal kagi bini je ti. ³⁸ Loki lo ti njay tɔ ɔa, kosi je rai gin kay ti kadi ooi dɔ ta lie.

22

Judası un dɔ Jəju (Mt 26.1-5, 14-16; Mk 14.1-2, 10-11)

¹ Nay mapa ki əm ɔde al, ki ɔari-e nay Paki e bəsi^ɔ. ² Njɛ kun dɔ njɛ kijə nɛ masi kadi-kare je, ki njɛ ndo ndu-kun je, sangi rəbi kadi n-uwəi Jəju n-tɔli-e, nə bəli kosi je. ³ Ningə *Satə ur me Judası ti ki ɔari-e Isikariyoti ki e ki kare mbɔ njɛ ndo je ti lə Jəju ki dɔgi gide joo. ⁴ Ur me ti ade aw ində ta naa ti ki njɛ kun dɔ njɛ kijə nɛ masi kadi-kare je ki njɛ kun dɔ njɛ ngəm ta kəy lə Luwə, dɔ rəbi ti ki kadi ilə-n Jəju jide ti. ⁵ Lo kin ti, rɔ njɛ je ki Judası aw ingə-de ka kin nəl-de ngay adi ndude osi naa ti kadi n-adi-e la. ⁶ Judası ndigi dɔ ti, nga ningə ilə ngirə sangi rəbi ki tɔ kadi ilə-n Jəju jide ti ki kanji kadi kosi je ooi loe.

✧ 21:25 Ejay 13.10; Ejakal 32.7; Juwal 3.3-4 ✧ 21:27 Daniyal 7.13 ✧ 22:1 Tɛɛ ki taga 12.1-27

*Jəju adi indəi də ne kuso Paki naa ti
(Mt 26.17-19; Mk 14.12-16)*

⁷ NDə kuso mapa ki əm əde al, ki e ndə ki kadi dije təli ngan dəgi bati je mbata ne kuso Paki asi. ⁸ Ə Jəju ilə Piyər əi ki Jə ə nə: «Awi indəi də ne kuso Paki dana kadi j-usoi.» ⁹ Ba əi je təli dəji-e əi nə: «Lo ki ra be ə indigi kadi j-aw ji ra ne kuso titi ə?» ¹⁰ Ningə Jəju ilə-de ti ə nə: «Awi, loki isi uri ki me 6e ti 6a, a ingəi dingəm kare ki otigum man dəne ti ningə uni goe, uri me kəy ti ki ur ti. ¹¹ Loki uri goe ti 6a, əli 6a nje kəy kin əi nə: «Nje ndo dije ə nə kadi ji dəji se me kəy ki ra ə kadi n-uso ne Paki ti ki njə ndo je ləne wa?» ¹² Lo kin ti, a oji səsi me kəy ki boy. Me kəy kin to taa, ki ne je pəti me ti. Lo kin ə a rai ne kuso ti kadi j-usoi. ¹³ Piyər əi ki Jə awi ningə, ingəi ne je pəti asi naa təkı wa ki Jəju əl-n-de ka kin, adi rai ne kuso Paki, indəi dəe dana.»

*Ne kuso la Babe
(Mt 26.26-29; Mk 14.22-25; 1Kor 11.23-26)*

¹⁴ Loki də kadi asi, Jəju əi ki njə kaw kilə je isi ta ne kuso ti. ¹⁵ Ə Jəju əl-de ə nə: «M-ndigi ngay kadi m-uso ne Paki kin səsi 6əy taa kadi m-ingə kə. ¹⁶ Ningə m-əl səsi, m-a m-uso səsi ki rangi gəgi al, biti kadi ne kuso kin təl tane me 6əkə ti lə Luwə.» ¹⁷ Go ti, Jəju taa kəpi kasi kandi nju, ra oyo Luwə də ti, ningə təl-n adi njə kaw kilə je ə əl-de ə nə: «ftaaı ayi-naa dansi ti, ¹⁸ Tado, m-a m-ay kasi kandi nju ki rangi al, biti kadi 6əkə lə Luwə re-n.» ¹⁹ Go ti, Jəju un mapa, ra oyo Luwə də ti, uwə tətı naa ti, təl-n adi njə ndo je, ningə əl-de ə nə: «E kin e darəm, ki e ki kun kadi mbata ləsi. ftaai usoi kadi mesi ole-n dəm ti.» ²⁰ Go ne kuso ti, Jəju un kəpi kasi kandi nju, ra təkı ra-n kəte ka kin be 6əy, ningə əl-de ə nə: «Kəpi kin e kun mindi ki sigi me məsım ti ki a ay mbata ləsi».

²¹ «Ningə kadi igəri təkı dəw ki a ilə-m ji dije ti, isi səm ta ne kuso ti ki ne wa kin. ²² Mi *NGon dəw m-a m-oy təkı Luwə oji-n, nə kəm-to-ndoo e lə dəw ki a ilə-m mi NGon dəw ji dije ti.» ²³ Lo kin ti, njə kaw kilə je iləi rəde isi dəji-naa ta dande ti se naa dande ti ə kadi a ra ne ki be kin wa?

*Dəw ki e ki bo
(Mt 20.24-28; 19.28; Mk 10.41-45)*

²⁴ Go ti, njə kaw kilə je iləi ngirə naji-naa ta ti ki təgide əi nə se nə ə a e ki bo dande ti wa? ²⁵ Ə Jəju əl-de ə nə: «NGar je ki oı 6e də gin dije ti ki dangi dangi ki dənangi ti ne, rai rəde kadi n-əi 6a6e je də dije ti, taa njə ki təgi kə6e e jide ti, indəi təgi də dije ti adi 6ari-de njə ra maji je tə. ²⁶ Nə səi, maji kadi irai təkı əi je isi rai kin be al. Dəw ki e ki təgi dansi ti, maji kadi təl rəne dəw ki də du ti, ningə kadi dəw ki nje kun dosi, təl nje ra kilə lasi tə. ²⁷ Tado dəw ki nje kisi ta ne kuso ti nim, dəw ki nje re ki ne

kuso nim, dande ti ki joo kin, e ki nje kisi ta ne kuso ti ə e ki bo al a? Ningə mi, m-isi dansi ti tə nje re ki ne kuso kadi səsi. ²⁸ Səi ə səi dije ki uwəi təgisi ba səm me kə ti. ²⁹ Ningə təkı Luwə ki Bai adi-m kə6e ka kin ə, mi m-adi-n səsi tə. ³⁰ A usoi je, a ayi-naa je səm me 6əkə ti ləm. Ningə a isi də kimbər kə6e ti kadi igangi ta də gin ka *Isirayəl ti ki dəgi gide joo.»

*Jəju əl təkı Piyər a naji ta gər-ne
(Mt 26.31-35; Mk 14.27-31; Jə 13.37-38)*

³¹ Jəju əl Sımə ə nə: «Sımə, Sımə, Su dəji ta rəbi kadi n-siyə səsi təkı dəw a siyən ko me kee ti be. ³² Nə mi, m-əl ta ki Luwə mbata ti ləi, kadi ilə kadi-me ləi kə al. Ningə loki a təl ki rəm ti, maji kadi ilə dingəm me ngəkəi je ti.» ³³ Ə Piyər əl Jəju ə nə: «Bə6e, mi 6asi kadi re e dangay ka m-a m-aw ti səi. A re e-n koy ka m-a m-oy səi.» ³⁴ Ə Jəju təl əl-e ə nə: «Piyər, adi m-əli, 6one wa kin, kunə kinjə nə al 6əy ə, a naji ta nja mita təkı gər-m al.»

La, ki 6əl, ki sa nja

³⁵ Jəju əl njə ndo je ə nə: «Loki kəte m-ilə səsi ki kanji kadi uni la, ə se 6əl, ə se sa njasi kin ne madi du səsi ma?» Ə iləi Jəju ti əi nə: «Jagi, ne madi du-je al.» ³⁶ NGA ə Jəju əl-de ə nə: «Ningə ki ngosine kin, dəw ki aw ki la 6a kadi un jine ti, e ki aw ki 6əl ə kadi un jine ti. A kin ə re dəw madi aw ki ne kati al ə kadi ər kibi ki rəne ti gati-n ə iyə lae ndogi-n ne kati kare uwə jine ti tə. ³⁷ Adi m-əl səsi, səbi kadi ne ki makitibi lə Luwə əl tae ə nə: “Tidəi-e dan njə ra majal je ti».” kin ra ne dəm ti. Ningə ne ki səbi kadi a re dəm ti kin, a ra ne.» ³⁸ Ə njə ndo je əli-e əi nə: «Bə6e, ne kati ə e joo kin.» Ba əl-de ə nə: «E wa kin asi.»

*Jəju əl ta ki Luwə də mbal kəgi bini je ti
(Mt 26.36-41; Mk 14.32-38)*

³⁹ Go ti Jəju tē, ningə təkı isi ra-n kəte kəte, un ta rəbi isi aw ki də mbal kəgi bini je ti. *NJə ndo je lie uni goe. ⁴⁰ Loki rəi tēi də mbal ti, Jəju əl njə ndo je ə nə: «Əli ta ki Luwə, kadi osi me ne na ti al.» ⁴¹ Ba ər rəne say ndəy, ningə əsi məkasine nangi, əl ta ki Luwə ə nə: ⁴² «Bai, re indigi ə, əsi kə kin ngərəngi kə rəm ti. Nə ke ə kadi e ndigi ləm mi al, nə kadi e ndigi ləi j wa ə təl tane.» ⁴³ Lo kin ti nə6 be, malayka kare j dora ti re ade təgi. ⁴⁴ Bəl ra Jəju, NDile isi nangi al, adi əl ta ki Luwə ki təgine, tate tosi nangi tə kər məsi be.

⁴⁵ Go kəl ta ti ki Luwə, Jəju j taa, təl re rə njə ndo je ti ningə, ingə-de, isi toi 6i ki me-kə. ⁴⁶ Ə əl-de ə nə: «Wa! isi itoi 6i wa biti a? İI taai, ə əli ta ki Luwə, kadi osi me ne na ti al.»

*Kuwə Jəju
(Mt 26.47-55; Mk 14.43-49; Jə 18.3-11)*

⁴⁷ Loki Jəju a əl ta ba 6əy ningə, kosi dije tēi nə6 isi rəi. Judasi, ki e ki kare dan njə ndo je ti lə Jəju ki dəgi gide e joo ə e nə6e ti. Re ki rə

Jəju ti kadi n-uwe ki rone ti. ⁴⁸ Ə Jəju əl-e ə nə: «E ki kuwə ki a uwə-m mi *NGon dəw ki roi ti ə a ilə-m ji dije ti!»

⁴⁹ Loki njé njiyə ki Jəju ooi ne je ki isi ra ne kin be 6a, dəji Jəju əi nə: «Ba6e, s6bi kadi ji tigə-de ki ne kati ə se kadi ji ra ban ə?» ⁵⁰ Ningə loe ti noo, ki kare dande ti 6r kiyə tigə-n paja la ki bo la njé kijə ne məsi kadi-kare je, 6a tigə mbie ki d6 ji k6 ti lati gangi. ⁵¹ Nə Jəju əl-de ə nə: «Asi be ngata, iyəi-de adi rai.» Ningə ilə jine 6di-n mbi paja ka kin, 6a mbie təl to maji gogi. ⁵² Go ti, Jəju un ta əl ki bo je la njé kijə ne məsi kadi-kare je, ki njé je ki njé ngəm ta kəy la Luwə, ki ngat6gi je ə nə: «To ta ne ki mi nje 6ogi, ə irəi ki kiyə kasigar je, ki g6l je taa kadi uwəi-mi be? ⁵³ ND6 je pəti, mi səsi naa ti gin kəy ti la Luwə, nə jisi 6di-m al, ningə e nd6 lasi 6one, e nd6 ki kadi t6gi je ki majal 6di r6de me til ti.»

Piyər naji ta gər Jəju

(Mt 26.57-27.1; Mk 14.53-15.1; Jq 18.13-27)

⁵⁴ Lo kin ti, uwəi Jəju, awi sie, uri sie kəy la ki bo la njé kijə ne məsi kadi-kare je. Piyər adi ndəe ngal ndəy, ningə un gode isi aw səde. ⁵⁵ Dije iləi por dana nati lo ti, isi ta ti, adi Piyər aw isi ta ti səde. ⁵⁶ Ningə ngon dəne kare ki nje ra kilə me kəy ti, oo Piyər isi kunji por ti, ə ində manje ba, ningə əl ə nə: «E ki isi kin ka, kəte e sie t6.» ⁵⁷ Nə Piyər naji ə nə: «Dəne, m-gər-e al.» ⁵⁸ Ba ndəy go ti ə dəw ki rangi oo Piyər, ningə təl əl 6əy ə nə: «! ka, i dan dije ti lie t6.» Nə Piyər ilə dəw ti ka kin ə nə: «Jagi, mi səde al.» ⁵⁹ Biti asi kadi-kare go ti, ningə dəw ki rangi təl re d6 ti 6əy ə nə: «Ki r6jeti, dingəm kin kəte e sie t6, tād6 e dəw ki Galile ti.» ⁶⁰ Ə Piyər ile ti ə nə: «Dingəm, m-gər me ta ləi ki ige kadi əl kin al.» Ba ta naa ti noo wa ki Piyər isi əl ta tane ti ba 6əy ningə, kunə kinjə n6. ⁶¹ Loe ti noo, Jəju ilə rəti go Piyər, 6a me Piyər ole d6 ta ti ki Jəju əl-e ə nə: «Bone wa kin, kəte 6əy taa kadi kunə kinjə n6, a naji ta nja mitə ə nə igər-m al*,» ka kin. ⁶² Piyər ində lo tēē taga, n6 ki man kəmne.

Dije taji Jəju, tindəi-e

(Mt 26.67-68; Mk 14.65)

⁶³ Dije ki njé ngəm Jəju, mbəi sie je, tindəi-e je. ⁶⁴ Ba d6ai kəme ə əli əi nə: «Nə ə indəi wa igər dəwe adi j-o!» ⁶⁵ Taa ne taji je ki rangi ngay tēē tade ti ki r6e ti to.

Jəju a no njé gangi ta je ti la Jipi je

(Mt 26.59-66; Mk 14.55-64; Jq 18.19-24)

⁶⁶ Loki lo ti ningə, ngat6gi je la *Jipi je, ki njé kun d6 njé kijə ne məsi kadi-kare je, ki njé ndo ndu-kun je, ingəi-naa, awi ki Jəju no njé gangi ta je ti la Jipi je. ⁶⁷ Ningə əli-e əi nə: «Re e i ə i Kirisi ki Luwə mbəte ə əl-je adi j-o.» Ə Jəju ilə-de ti ə nə: «Re m-əl səsi ka a taai mem al. ⁶⁸ Taa re m-dəji səsi ta ka a iləi-mi ti al t6.

⁶⁹ Ningə ki j-ai ta jije ti ne kin, ilə ngire 6one kin, mi *NGon dəw m-a m-si d6 ji k6 Luwə ti ki nje t6gi ngata.» ⁷⁰ Ba pəti dəji-e əi nə: «Adi i ngon la Luwə ta?» Ə Jəju əl-de ə nə: «Səi je wa əli ki tasi təkı, mi NGon la Luwə.» ⁷¹ Lo kin ti, əli əi nə: «E kin, ji sangi kadi dəw madı ki rangi əl ta d6e ti 6əy a? J-əi je wa j-oi ta ka tae ti ki mbije ne ngata kin.»

23

Jəju a no ngar Pilati ti

(Mt 27.2, 11-14; Mk 15.1-5; Jq 18.28-38)

¹ Go ti, iı taai pəti awi ki Jəju noo *Pilati ti. ² Ningə lo kin ti, iləi r6de isi indəi ta d6 Jəju ti əi nə: «Dingəm kam j-inge isi sulə dije kadi 6uki-de wale. Əl-de kadi ugəi la-mbə tje k6 ki bo Səjar al. Taa a d6 ti noo əl 6əy təkı n-e Kirisi, n-e ngar.» ³ Ə Pilati dəji Jəju ə nə: «! ngar la *Jipi je a?» Ba Jəju ile ti ə nə: «E ta ki tēē tai ti.» ⁴ Lo kin ti, Pilati əl ki bo je la njé kijə ne məsi kadi-kare je ki kosi je ə nə: «M-ingə ne madi ki asi kadi m-gangi-n ta d6 dingəm ti kin al.» ⁵ Nə uwəi tade ngə əi nə: «E nje sulə dije ki ne ndo ləne kadi taji r6. Hə ngire Galile ti, un-n dənangi ki Jude ba pəti, bitı ə tēē-n r6jeti ne kin.»

Jəju a no Erodi ti

⁶ Loki *Pilati oo ta kin ningə dəji ə nə se dingəm kin e dəw ki Galile ti wa? ⁷ Ə loki oo kadi Jəju i gin 6ek6 ti la *Erodi ningə, ilə sie adi Erodi ki d6kagiloe ti kin e Jorijaləm ti noo t6. ⁸ Loki Erodi oo Jəju 6a, r6e nəl-e ngay tād6 mari nu ba əi si sangi kadi n-oo Jəju 6i-n d6 ta lie ki dije isi əli. Erodi ində mene ti kadi Jəju a ra ne k6ji je kadi n-oo. ⁹ Ə dəje ta je ngay, nə Jəju ile ti al. ¹⁰ Ki bo je la njé kijə ne məsi kadi-kare je, ki njé ndo ndu-kun je əi noo, isi səki d6 Jəju ki t6gide. ¹¹ Erodi əi ki asigar je lane kidi Jəju, mbəi sie, 6a iləi kibi ki ndole r6e ti, ə təli iləi sie adi Pilati gogi. ¹² ND6e ti noo, Erodi əi ki Pilati ki kəte əi njé bə je la naa, təli madi-naa je.

Gangi ta koy d6 Jəju ti

(Mt 27.11-26; Mk 15.1-15; Jq 18.39-19.16)

¹³ *Pilati 6ar ki bo je la njé kijə ne məsi kadi-kare je ki njé kun d6 kosi je, ¹⁴ əl-de ə nə: «irəi ki dingəm kin adi-mi əi nə e nje sulə dije 6uki-de wale, nə me ta ti ki m-dəje n6si ti ne kin, m-ingə ne ki majal ki isəki-e-n, ki asi kadi m-gangi-n ta d6e ti al. ¹⁵ *Erodi ka ingə ne madi al t6, tād6 təl ilə sie r6jeti gogi. Ne ki asi kadi dəw təl-e-n goto. ¹⁶ Be ə, m-a m-adi indəi-e par ə m-a m-iyē taa.» [¹⁷ Pilati əl be mbata d6 6al je pəti, lo ra nay paki ti, s6bi kadi Pilati 6r dəw kare dangay ti adi-de.]

¹⁸ Nə dije pəti uni ndude ki taa əli əi nə: «t6l-e k6 ə 6r Barabasi adi-je.» ¹⁹ Barabasi e dəw ki uwəi-e dangay ti mbata e dan dije ti

ki wongɪ ra-de dɔ njɛ kɔbɛ je ti me ɓe ti nim, tali dɔw nim.

²⁰ Ningɛ tɛki Pilati ndigi-n kadi n-iyɛ Jɛju taa, tal dɔji-de ta dɔ ti ɓay. ²¹ Nɛ ai je ɔli ta ki ndu ki ngɛ ngay ɔi na: «Iɓe kagi-dɔsi ti, iɓe kagi-dasi ti.»

²² Pilati re sɔde dɔ ti ɓay ki kɔ mitɛ ɔ nɛ: «E ri ki majal ɔ dingam kin ra ɔ? Nɛ ki asi kadi dɔw tɔl-e-n goto, adi m-a m-adi indai-e par ɔ m-a m-iyɛ taa.» ²³ Nɛ ai je ai dɔ ndude ti, uni ndude ki taa, ɔli ta ki tɔgide ngay itɛ ki kɛte kadi ɓe kagi-dasi ti tɔ ɓa wa. ²⁴ Be ɔ, Pilati un ndune kadi n-ra nɛ ki kosi je ndigi. ²⁵ Adi ɔr Barabasi ki ndigi kadi ɔr-e adi-de. Barabasi e dɔw ki uwɛi-e dangay ti mbata e dan dije ti ki rai wongɪ dɔ njɛ kɔbɛ je ti nim, taa tali dɔw nim. NGa ningɛ ndigi kadi tɔ Jɛju taa n-ule ji asigar je ti kadi rai sie nɛ ki go ndigi ti lɔde ɔi kosi je.

Awi ki Jɛju ki lo ɓe kagi-dasi ti (Mt 27.32; Mk 15.21)

²⁶ Loki asigar je isi awi ki Jɛju ningɛ, ingɛi Simɔ, dɔw ki Sirɛn ti, ki i wale, ɓa indai kagi-dasi lɔ Jɛju dɔe ti, adi otɪ goe ti. ²⁷ Kosi dije ngay uni go Jɛju. Dɔne je indai kadide nɔi, ndingai rɔde mbata lie. ²⁸ Be ɔ, Jɛju yɛti kɔmne ki dɔde ti, ɔl-de ɔ nɛ: «Dɔne je ki Jorijalɛm, inɔi-mi al, nɛ kadi inɔi rɔsi sai je wa, ɔ inɔi ngansi je. ²⁹ MBata ndɔ a re nɔɔ kadi dije a ɔli ɔi nɛ: “Maji-kur ɔ dɔ kuji dɔne je ti, e dɔ njɛ je ti ki oji ngon ndɔ kare al, ki ilɔi mba ta ngon ti al.” ³⁰ Lo kin ti nɔɔ be, dije a ɔli mbal je ɔi nɛ: “Osi dɔje ti!” Ɖ a ɔli dii je ɔi nɛ: “Iɓɔyɔi-je!” ³¹ Kin ɔ dɔw ra kagi mbɔl be ningɛ, kagi ki tuti taa yɛe a tɔ ban ɔ?”

³² Lo kin ti, rɔi ki baw kaya je ki njɛ tɔl nɛ joo kadi tɔli-de naa ti ki Jɛju.

Dije ɓai Jɛju kagi-dasi ti (Mt 27.33-44; Mk 15.22-32; Jɛ 19.17-24)

³³ Loki rai tɛgei lo ti ki ɓari-e «Ka dɔ dɔw» ɓa, asigar je ɓai Jɛju kagi-dasi ti, loe ti nɔɔ, taa ɓai baw kaya je ki joo ka kin naa ti ki Jɛju dɔ kagi-dasi ti tɔ. Ɖai ki kare dɔ ji kɔe ti, ɔ ɓai ki nungi dɔ ji gale ti tɔ. ³⁴ Ningɛ Jɛju ɔl ɔ nɛ: «Bai, adi mei sɔl dɔde ti, tɔdɔ gɔri nɛ ki a rai kam al.» Nɔɔ be, asigar je tigai kir (mbare) dɔ kibi ti lie, lɔbi-naa. ³⁵ Kosi dije ai nɔɔ a goi-de, ningɛ njɛ kun dɔ *Jipi je iɓai Jɛju kogii ɔi nɛ: «Aji dije ki rangi, ɔn ɔ, kadi aji rɔne e wa adi j-o tɔ, tɛki re e Kirisi lɔ Luwa ki Luwɛ mbate.» ³⁶ Asigar je ka kin agi ki rɔ Jɛju ti, mbɔi sie, ɓa adi-e kasi ki masi kade ay. ³⁷ Ningɛ ɔli-e ɔi nɛ: «Re i ngar lɔ Jipi je ɔ, aji rɔi i wa adi j-o.» ³⁸ Ba ndangi nɛ madi ɓay tɔ me ba ti, indai taa dɔ Jɛju ti ɔi nɛ: «Dɔw kam e ngar lɔ Jipi je.»

³⁹ Ningɛ baw kaya kare ki ɓai-e dɔ kagi-dasi ti taji Jɛju ɔ nɛ: «I al ɔ ɔ nɛ i Kirisi ki Luwɛ mbate a? Aji rɔi i wa, ɔ aji-je sai.» ⁴⁰ Nɛ e ki nungi kɔl ki madine ɔ nɛ: «I ki ta ki gangi ki

kare wa kin isi dɔi ti tɔ kin, iɓɔl Luwɛ al a? ⁴¹ Ki ɔji dɔje, e go ti, tɔdɔ e nɛ ki je wa ji dibi ɔ ji tɛti kande, nɛ e, nɛ madi kare ki majal ki ra goto.» ⁴² Ɖa e ki nje kɔl ki madine ka kin tal al Jɛju ɔ nɛ: «Jɛju, ndɔ ki a re tɔ ngar ɔ, adi mei ole dɔm ti.» ⁴³ Ɖ Jɛju ile ti ɔ nɛ: «Tɛki rɔjeti, adi m-ali, ɓone wa kin a j sɔm naa ti me ɓe rɔnɔl ti.»

Koy Jɛju

(Mt 27.45-56; Mk 15.33-41; Jɛ 19.28-30)

⁴⁴ Ki kadi ki kaw ki jam dɔ ɓe ti be, ɔ lo ndul dɔnangi ti biti kadi ki mitɛ kɔ lo sɔlo. ⁴⁵ Kadi ur dana, dɔw oo-e al. NGa ningɛ, kibi ki gangi lo ki me kɔy ti lɔ Luwɛ gangi dana lɔ naa je joo. ⁴⁶ Ba Jɛju un ndune ki taa ɔ nɛ: «Bai, m-iyɛ ndilm me jii ti.» Ningɛ go ta ti kin ɓa kɔɔe tɛɛ. ⁴⁷ Loki ki bo lɔ asigar je oo nɛ je ki rai nɛ kin be ɓa, ilɔ tɔji dɔ Luwɛ ti ɔ al ɔ nɛ: «E ki rɔjeti, dɔw kin e dɔw ki dana.» ⁴⁸ Kosi dije ki ɔi lo nɛ ti kin, loki ooi nɛ ki ra kin ɓa, tali ɓe je ki kadide ki kindɔ, ndingai rɔde. ⁴⁹ Dije pɛti ki gɔri Jɛju, ki dɔne je ki j sie Galile ti, ai say indai kɔmde a ooi nɛ je ki isi rai nɛ.

Kilɔ Jɛju ɓe nin ti

(Mt 27.57-61; Mk 15.42-47; Jɛ 19.38-42)

⁵⁰ Lo kin ti nɔɔ be ɔ, dingam kare ki tɔe nɛ Jisɔpi i nɔɔ re. Jisɔpi e ki kare dan njɛ gangi ta je ti lɔ *Jipi je, e dɔw ki maji, e dɔw ki dana, ⁵¹ adi nɛ je ki made je dɔɔi naa ti ɔ rai kin, e ndigi sɔde dɔ ti al. Jisɔpi e dɔw ki Arimate ti, ki e ɓe lɔ Jipi je. E isi nginɔ ta kɔbɛ lɔ Luwɛ ki kadi a re. ⁵² Jisɔpi aw rɔ *Pilati ti, dɔje nin Jɛju. ⁵³ Be ɔ, aw risi nin Jɛju dɔ kagi-dasi ti, ren nangi, dole ki kibi, ɓa aw ile me ɓe nin ti ki rai kadi mbal ti. E ɓe ki dɔw ilɔ nin ti al ɓay. ⁵⁴ NDɔe ti kin, e ndɔ ki dije isi ɔsi nja nɛ je naa ti, tɔdɔ lo ti par ɔ e ndɔ taa kɔɔ. ⁵⁵ Dɔne je ki j ki Jɛju Galile ti nu, rai sie, awi naa ti ki Jisɔpi. Awi goi ɓe nin ki kadi ilɔi Jɛju ti ka kin, ɔ ooi kuji kilɔ ki ilɔi nine. ⁵⁶ Go ti, tali awi ɓe, indai dɔ yibi kagi ki ɔti mbi, naa ti, mba kɔy rɔ nin Jɛju ti. Ninga ndɔ kɔr kɔɔ, uwɔi kɔ rɔde tɛki ndu-kun ɔl-n.

24

Jɛju i lo koy ti

(Mt 28.1-8; Mk 16.1-8; Jɛ 20.1-13)

¹ NDɔ dimasi ki sji ɓati ba ɓa, dɔne je awi dɔ ɓadi ti ki yibi kagi ki ɔti mbi ki indai dɔe dana mba kɔy rɔ nin Jɛju ti. ² Loki awi ningɛ, ingai mbal ki uti ta ɓadi ka kin dɔw ndurgu-e rangi. ³ Loki uri me ɓadi ti ɓa, oi nin Ɖaɓe Jɛju, al. ⁴ Loe ti nɔɔ be, gɔri nɛ ki kadi rai al, ningɛ yɛ dingam je joo ki ilɔi kibi ki ndoy rɔde ti, tɛgei hoy ki rɔde ti. ⁵ Ɖɔl tɔl-de, adi ilɔi dɔde ki nangi, nɛ dingam je ka kin ɔli-de ɔi nɛ: «Ra ban ɔ isi sangi dɔw ki isi kɔm dan njɛ koy je ti ɔ? ⁶ E goto ne ngata, j taa lo koy ti. Ningɛ

☆ 23:30 Oje 10.8 ☆ 23:35 Pa je 22.8-9 ☆ 23:36 Pa je 69.22 ☆ 23:45 Tɛɛ ki taga 26.31-33 ☆ 23:56 Tɛɛ ki taga 20.10; Dɛtaranom 5.14

maji kadi adi mesi ole do ta ti ki el sasi loki e-n Galile ti bay kin.» ⁷ Ə ə na: «Sobi kadi dije a ilai-mi *mi NGon daw ji njé ra majal je ti kadi bai-mi kagi-dasi ti, ba go ti, m-a m-i taa lo koy ti ki ndo ki ko mitə go koym ti.» ⁸ Lo kin ti, mede ole do ta ti ki Jəju al. ⁹ Be ə, loki teli do badi ti, rai əri poy ne je kin njé ndo je ki dəgi gide kare ai ki ndəge je pati adi-de oi. ¹⁰ Njé kor poy ne kin njé kaw kilə je e Mari ki Magidala nim, Jan nim, Mari ki ko Jaki nim, ki ndəgi dāne je ki ai səde. ¹¹ Nə njé kaw kilə je ooi ta kin tə ta ni adi taai ta la dāne je ka kin al. ¹² Lo kin ti nqo, Piyər ə j ki ngodi, aw ilə mbane be nin ti ningə, oo ta kibi je ki dolai nin par ə a nangi. Ne kin ndəji Piyər ngay, loki isi tal ki be.

Jəju ai ki njé ndo je joo do rəbi ti ki kaw Emawusi

(Mk 16.12-13)

¹³ NDəe ti wa ka kin, njé ndo je joo isi awi ngon be ti kare ki bari-e Emawusi, ki a asi kulə mətər dəgi gide kare ki be bo ki Jorijalam. ¹⁴ *Njé ndo je ki joo ka kin, a əli-naa ta do ne je ti ki ra ne kin. ¹⁵ Ningə loki a əli-naa ta, a naji-naa ti ka kin ningə, Jəju tēə uwə sade rəbi. ¹⁶ Nə kəmdə uti dəe ti adi gari-e al. ¹⁷ Ə Jəju dəji-de ə nə: «E ri ə a naji-naa ta ti do rəbi ti be ə?» Ningə teli ai lo ka ti, kəmdə il kiriri. ¹⁸ Ba ki kare dandə ti ki toe nə Kilawopasi əl Jəju ə nə: «Ji ki kari ba par ə j daw ki isi Jorijalam ti ne ki kanji kadi oo ka ne je ki rai ne me ndo je ki ne kin!» ¹⁹ Ə təl dəji-de ə nə: «E ri ə ra ne ə?» Ningə ilai-e ti əi nə: «Nə ki ra ne əji-n do Jəju ki Najarəti ti, ki e nje kəl ta ki ta Luwə ti ki aw ki təgi ngay. Aw ki təgi me kilə rane ti nim, me ta kalne ti nim, nq Luwə ti ki nq dije me ti pati. ²⁰ Nə ki bo je ki do njé kijə ne məsi kadi-kare ti, ki njé kun do Jipi je, uwəi-e, ilai-e ji dije ti kadi gangi ta koy dəe ti, ə bəi-e do kagi-dasi ti. ²¹ Je j-o kadi e ə e dəw ki kadi a taa *Isirayəl je ilə-de taa. Ningə me ne je ti kin pati, bone ə e ndo ki ko mitə ki ne je kin rai ne. ²² Nə ne kare, dāne je ki me buti ti laje əli-je ne ki ndəji-je ngay. Tēgi ki sji bati ba awi do badi ti, ²³ nə oi nine al, ba teli rai əli-je təkə malayka je tēgi rəde ti əli-de təkə a ki dāne taa. ²⁴ Ə madije je madi awi do badi ti ba, oi ne je təkə wa ki dāne je əlii. Ningə e wa taa, daw oo-e al.» ²⁵ Lo kin ti, Jəju əl-de ə nə: «Sai dije ki ne gər ləsi goto, ngə sasi kadi adi mesi kalangi ba nje kəl ta ki ta Luwə ti! ²⁶ Sobi kadi Kirisi a ingə ko be taa kadi a ingə-n təba ləne.» ²⁷ Be ə, ər-n-de gin makitibi je pati ki əl ta ki dəe ti, ilə ngire do ndu-kun ti lə *Moji tēə-n do njé kəl ta je ki ta Luwə ti pati.

²⁸ Loki indai do be ki isi awi ti bəsi ba, Jəju ra do kəmdə ti tə ne ki a aw ki kəte be. ²⁹ Ə gangi-e əi nə: «Kadi ur ngata, adi lo dibi, ə nə isi nangi rəjeti.» Be ə, to aw səde lo kiside ti. ³⁰ Loki isi ta ne kuso ti səde, un mapa, ra

oyo Luwə do ti, uwə tətəi naa ti, ba təl-n adi-de. ³¹ Lo kin ti ngata ə, kəmdə tēə adi gari-e təkə e Jəju, nə loe ti nqo, Jəju tən jipi adi ooi-e al. ³² Ə teli isi əli-naa əi nə: «Loki isi əl-je ta do rəbi ti, isi ər-n-je gin ne je ki ndangi me makitibi je kin, to tə ne ki e por ə isi o meje ti be.»

³³ Ba loe ti nqo, jii taai, teli ilai dəde kaw Jorijalam gogi. Awi ingəi njé ndo je ki dəgi gide kare ki ndəge je ki gode ti kawinaa isi. ³⁴ Ə pati əli njé ndo je ki joo ka kin əi nə: «E ta ki rəjeti kadi Bəbe j lo koy ti! Tēə ingə Simo, adi Simo oo-e ki kəmdə!» ³⁵ Lo kin ti, njé ndo je ki joo, ilai rəde əri-de gin ne je ki ingə-de do rəbi ti, ki gər ki gari Jəju lo tətəi mapa ti.

Jəju əli rone njé ndo je ləne
(Jə 20.19-23)

³⁶ Loki isi əli-naa ta ba bay ningə, Jəju wa tēə hoy dandə ti, əl-de ə nə: «Lapiya e sasi.»

³⁷ Lo kin ti, bəl təl-de, ndilde tēə. Gai kadi e ndil ə ooi-e. ³⁸ Ə Jəju əl-de ə nə: «Ra ban ə ndilsil goto je, mesi təsi je be ə? ³⁹ Igo jim je, ki njam je kin oi, e mi wa. NDil aw ki dāne je, ki singane je təkə oi-mi kin al.» ⁴⁰ Lo kin ti, təji-de jime je, ki njane je adi-de ooi. ⁴¹ Rənal dum do njé ndo je, e ne ki əti-de bəl ki dum, adi lo kadi ooi tə e ne ki rəjeti ngə. Ə Jəju dəji-de ə nə: «Awi ki ngon ne kuso ne a? ⁴² Ba adi-e ngon dam kanji ki ndaw. ⁴³ Ə Jəju taa, uso ta kəmdə ti.

⁴⁴ Ningə go ti, əl-de ə nə: «Ta je ki ndo ki m-əl sasi loki mi-n sasi bay ə to kin: NDə ki m-əl sasi təkə, ne je pati ki ndangi me ndu-kun ti lə *Moji je, ki me ta ti lə njé kəl ta je ki ta Luwə ti, ki me pa kosi je ti kin, sobi kadi a təl tade be.» ⁴⁵ Lo kin ti nga ə, Jəju adi-de ko dəde, kadi gari me makitibi lə Luwə. ⁴⁶ Ningə əl-de ə nə: «E ta ki ndangi kate, təkə mi Kirisi m-a m-ingə ko, dije a təl-mi, ba go ti, m-a m-i taa dan njé koy je ti ki ndo ki ko mitə la ndo koym^ə. ⁴⁷ Dije a ilai mbə ki təm, ilə ngire Jorijalam ti, biti ki rə gin dije ti pati, kadi dije iyəi go rəbi ne rade je ki majal ko, kadi Luwə iyə-n go majal je lade ko tə. ⁴⁸ Ningə səi ə səi njé ma naji kin. ⁴⁹ Ki əji dəm, m-a m-ilə ki ne ki Bai un mindine do ti kadi n-a n-adi sasi kin. Ningə a isi be bo ti ne biti kadi təgi ki j dərə ti kin re dasi ti bay taa.»

Jəju aw dərə ti
(Mk 16.19-20; Knjk 1.9-14)

⁵⁰ Go ti, Jəju aw ki njé ndo je ləne bəsi kadi be ti ki Bətəni, ba əy jine ki taa, njangi dəde. ⁵¹ Loki njangi dəde ningə, iyə-de ə ər rone ko rəde ti, ba uni-e awi sie dərə ti. ⁵² Lo kin ti nqo, njé ndo je əsi makəsəde nangi nqə ti, ba teli gogi Jorijalam ti ki rənal ngay. ⁵³ Dəkagilo je pati, əi gin kəy ti lə Luwə, ilai təji do Luwə ti.

Poy Ta ki Maji lə Jəju ki

Ja ndangi

Ta ki do Poy ta ti ki Maji lə Jəju ki Ja ndangi

Poy Ta ki Maji lə Jəju ki Ja ndangi e ki kare dan Poy ta je ti ki Maji ki so (Matiye, Marki, Luki ki Ja). NGA ningə ta je ki aw naa ti ki njé ki mitə e ngay al. Ta je ki aw naa ti səde, e ta ki do koy Jəju Kirisi ti ki kaw ki ta təl ta makitibi ti kin par. Ne je madi ki Ja əl tae, made je əli al, tə ta lə taa-naa ki Kana ti (2.1-12), ki ta lə Nikodəm ki aw ingə Jəju (3.1-21), ki ta lə dəne ki Samari ti əi ki Jəju (4.1-12), ki ta lə dingəm ki rəe oy njururu ki Jəju aje (5.1-18), taa ta lə dəw ki kəme tə lo koje ti nu ə Jəju adi kəme oo lo (9.1-41) je kin. Ne ki rə Jəju ti ki Ja a do ti ngay, e ne ndo je lie ki ndo dije.

Me ta ti ki Ja ilə-n ngirə makitibi ləne kin (1.1-18), toji Jəju kadi e Ta lə Luwə. Ta ki təl rone dəw ti, re dan dije ti ki dənangi ti ne. Poy Ta ki Maji lə Jəju ki Ja ndangi kin asi kadi dəw gangi kəy kəme asi joo:

Kəy kəme ki dəsay (1.19-12.50) əl ta ki do naji ki ma ti ki dije ki dangi dangi (Ja Batisi, Andire, Pilipi ki Natanisəl) mai do Jəju ti, nə nə ma ki go lo kooe ti ləne. Taa əl ta do dije ti ki dangi dangi ki Jəju ingə-de nim, ne kəji je ki asi gin siri ki Jəju ra nim tə, ki kadi dije sangi gine gəri maji. Ja təl ta kəy kəm ta ləne ki dəsay kin ki kəsi do ta je ki dangi dangi ki Jəju əl naa ti (12.37-50).

Kəy kəme ki kə joo, əl ta lə Jəju ki tēē ki ta je ki təgide to, ki rai rəde tə ta je ki dəw a əl nginə-n ndone kam be, ki rə njé ndo je ti ləne (13-16). Lo kin ti, Jəju əl ta ki Bawne, ningə me kəl ta ti ki Bawe Luwə, ində do rəne dana kadi ngəm-n koy ki a re dəe ti, 6a dəji Bawne kadi ində kəme go njé kun gone ti ki n-a n-iyə-de tone ti kin maji (17). Ta lə Ja təl osi go ndəgi Poy ta je ti ki Maji ki mitə, loki əl-n ta kuwə ki uwəi Jəju, ki gangi ki gangi ta koy dəe ti, 6əi-e kagi-dəsi ti, ningə go ti tēē dan njé koy je ti kin (18-20). NDə ra nay Paki ti, Jəju tēē ingə Mari ki Magidala nim, ingə njé ndo je ləne nim. Taa go ti, təl tēē ingə-de kingə ki rangi 6ay mbata lə Tomasi ki made je əli-e ta lə Jəju ki tēē lo koy ti ə naji kin kadi tə e ka oo-e tə. To ta ne ki Ja əl gin ne ki ndangi-n Poy Ta ki Maji kin (20.30-31), təl-n ta makitibi ləne ngata be, 6ay taa təl re do tēē ti ki Jəju tēē ingə njé ndo je siri ta ba ti kin.

Gin ne ki Ja ndangi-n Poy Ta ki Maji kin (20.30-31) ə ilə jine do ti kin ə a ra kadi dəw ki tidə makitibi kin 6a, a gar ay njay təkə Jəju e darə Kirisi wa ki Luwə mbəte ki səbi kadi a re ka kin nim, e Ngon lə Luwə nim. E lo kin ti ə dəw ki ra a ingə-n kaji təkə Jəju wa əl-n ə

nə: «Mi rəbi, mi ta ki rəjeti, mi kisi ki do taa...» (14.6).

Jəju e ta ki i rə Luwə ti

1 Lo kilə ngirə ne je ti pəti, dəw ki e ta e nqo ngata,

Dəw ki e ta e naa ti ki Luwə,

Dəw ki e ta e Luwə.

2 Lo kilə ngirə ne ti, dəw ki e ta e naa ti ki Luwə.

3 E ə Luwə un-e ra-n ne je pəti.

Ne ki Luwə ra-e ki kanje e goto^o.

4 Dəw ki e ta ka kin ə e nje kadi dije isi ki dəde taa.

Ningə kisi ki do taa ki i rəe ti kin ə e kunjji do dije ti ki dənangi ti ne.

5 Kunji unji do til ti,

Nə til uwə kunjji ka kin ki rəne ti al.

6 Luwə ilə dəw kare ki təe nə Ja ade re.

7 Re tə nje ma naji kadi ma naji lə kunjji,

Kadi dije pəti adi mede kunjji ki takule.

8 Ja e kunjji al, nə e nje ma naji lə kunjji.

9 Dəw ki e ta kin e ə e kunjji ki rəjeti.

Kunji ki rəjeti ki re dənangi ti ne,

Unji do dije ti pəti.

10 Dəw ki e ta e dənangi ti ne.

Ningə e ə Luwə un-e ra-n dije ki dənangi ti ne,

Nə dije ki dənangi ti ne gəri-e al.

11 Dəw ki e ta kin re dan dije ti lie,

Nə dije lie uwəi-e ki rəde ti al.

12 NGA ningə, njé ki uwəi-e ki rəde ti,

Adi e njé ki adi-e mede, adi-de ta rəbi kadi tali ngan lə Luwə.

13 Təli ngan lə Luwə, ki go koji ti ki məsi təkə dije isi ojii-naa kin al nim,

Ki go ndigi ti lə dəw al nim, nə e Luwə wa ə ra adi tali ngane je.

14 Dəw ki e ta, təl darə dəw ki rəjeti,

Uwə lo kisi danje ti.

Me-maji, ki ne ki rəjeti rosi mee.

Je j-o təba lie. E təba ki Ngon ki kare ba ingə ki rə Bawne ti.

15 Ja un ndune ki taa, ma-n naji lie ə nə:

«E ə e dəw ki m-əl ta lie kəte m-əl m-ə nə:

“Dəw ki re gom ti, e ki bo dəm ti,

Tadə e isi ki dəne taa kate nqəm ti.”

16 «Je pəti, j-ingə ne maji ki i rəe ti, ki go me-maji ti lie.

Adi-je maji-kur ki əsi go naa go naa.

17 Luwə adi-je ndu-kun ki go rəbi lə Moji^o,

Nə me-maji ki ne ki rəjeti rəi ki go rəbi lə Jəju Kirisi.

18 Dəw ki oo Luwə goto, nə Ngon ki kare ba, Ki e Luwə ə isi kadi Bawne ti, ə ra adi ji gər-e.»

Ta ki Ja Batisi əl do rəne ti

(Mt 3.1-12; Mk 1.2-8; Lk 3.15-17)

19 Loka *Jipi je ki Jorijaləm ti iləi njé kijə ne məsi kadi-kare je ki njé je ki gin koji ti lə *Ləbi ki rə Ja ti dəji-e ə nə: «I nə ə?» 20 Ba, Ja əl-de wangi ki taga, ki kanji yəti ta ə nə: «Mi Kirisi

* 1:3 Kilə ngirə ne je 1.3; Pa je 33.6, 9 ✧ 1:17 Tēē ki taga 31.18; 34.28

al.»²¹ Njé ki ilai-de ka kin tæi dæji-e ai na: «NGa i na dana? I nje kæl ta ki ta Luwæ ti Eli a?» ð Jæ ilæ-de ti æ na: «Jagi, mi Eli al.» Tæi dæji-e bæy ai na: «I Nje kæl ta ki ta Luwæ ti ki j-isi ji ngæm-e a?» Jæ æ na: «Jagi, mi Nje kæl ta ki ta Luwæ ti al.»²² Lo kin ti noq, æl-e ai na: «NGa i na dana bangi wa æl-je adi j-o, tado sæbi kadi j-a ji tal ki ta madi kadi j-aw-n ki ræ njé je ti ki ilai-je. Ta ri æ æl dæ ræi ti i wa æ?»²³ Noq be ngata æ Jæ ilæ-de ti æ na:

«Mi æ mi dæw ki ndue 6a dilæ lo ti æ na:

“Irai go ræbi læ Ba6e adi a njururu!”^{*}

Tæki nje kæl ta ki ta Luwæ ti Ejay æl-n.»

²⁴ Njé ki ilai-de ka kin æi *Parisi je. ²⁵ ð tæi dæji Jæ Batisi bæy ai na: «A kin æ re i Kirisi al nim, i Eli al nim, taa i Nje kæl ta ki ta Luwæ ti ki j-isi ji ngæm-e kin al nim to æ, ra ban æ isi ira dije batæm æ?»²⁶ ð Jæ æl-de æ na: «Mi m-ra dije batæm me man ti, næ dæw madi æ mbæsi ti noq ki igæri-e al.»²⁷ E re gom ti, næ kilæ sa ki njæe ti ka mi m-asi kadi m-tuti al.»²⁸ Ne je kin pæti rai ne Bætani ti, dam ba Jurde ti, ki Jæ ra dije batæm ti.

Ta ki Jæ Batisi æl dæ Jæu ti

²⁹ Lo ti dæ ti, Jæ oo Jæu ki isi re ki ræe ti ningæ æl æ na: «Oi *NGon dægi bati læ Luwæ ki nje kær majal læ dije ki dængangi ti ne kæ.»³⁰ E æ dæw ki m-al ta lie kæte m-æ m-æ na: “Dæw ki re gom ti, æ ki bo dæm ti, tado æ isi ki dæne taa kæte noqm ti.”³¹ Mi ki dæm m-gær-e kæte al, næ m-re m-ra dije batæm me man ti mba kadi m-adi *Isirayæl je gæri-e-n.»³² Jæ ma naji æ na: «M-o NDil Luwæ i taa, risi tæ dæ dum be re isi dæe ti.»³³ Mi m-gær-e al, næ Luwæ ki ilæ-m m-re m-ra dije batæm me man ti æ æl-m æ na: “Dæw ki a o NDil i taa risi re isi dæe ti kin æ, a ra dije batæm me NDil ti.”³⁴ Ningæ mi, m-o ne kin ki kæm, adi m-ma naje takæ dæw kin æ NGon Luwæ.»³⁵ Lo ti ki go ti, Jæ tæl re loe ti ka kin bæy, æi ki njé ndo je læne joo.³⁶ Be æ, loki Jæu isi dæ, adi kæme æ ki dæe ti oo-e-n, ningæ æl æ na: «Oi NGon dægi bati læ Luwæ.»³⁷ Loki njé ndo je læ Jæ ooi dæ ta kin ningæ, uni go Jæu.³⁸ Loki Jæu ilæ ræti ningæ, oo-de kadi isi uni goe, æ dæji-de æ na: «ð ri æ isi sangi æ?» ð æi je ilæi-e ti æi na: «Rabi, lo ki isi ti æ ra be æ?» («Rabi» kær me na: Nje ndo dije)³⁹ Jæu æl-de æ na: «Irai, æ a oi.» Be æ, awi, ooi loki Jæu isi ti. Ba isi, tæi ta ndæ læde ræe ti noq. Dæ kadi, æ kadi ki sæ ki lo solæ.

⁴⁰ Andire ki ngokø Simo Piyær æ dæw kare dan dije ti ki joo ki ooi ta ta Jæ ti æ uni go Jæu.⁴¹ Dæw ki dæsay ki Andire inge, æ ngokøe Simo. ð æl-e æ na: «J-ingæ Mæsi.» («Mæsi» kær me na «Kirisi, ki æ dæw ki Luwæ mbæte.»)⁴² Ba, aw ki Simo ræ Jæu ti. ð Jæu go Simo ba ningæ æl Simo æ na: «I Simo, ki ngon læ Jonasi. A bari-ni Sæpasi», («Sæpasi», kær me na «Piyær».)

Pilipi æi ki Nataniyæl

⁴³ Lo ti ki go ti, Jæu un ndune kadi n-aw dængangi Galile ti. Dæ ræbi ti, ingæ Pilipi, ningæ æl-e æ na: «Un gom.»⁴⁴ Pilipi æ dæw ki Bætisayda ti, ki æ 6e læ Andire æi ki Piyær.⁴⁵ Go ti, Pilipi æw ingæ Nataniyæl, ningæ æl-e æ na: «J-ingæ dæw ki *Moji æl ta lie me ndu-kun ti, taa njé kæl ta je ki ta Luwæ ti ka æli ta lie to ka kin. E Jæu ki ngon læ Jisæpi ki Najaræti ti.»⁴⁶ ð Nataniyæl æl-e æ na: «Be ki Najaræti ti kam kadi ne ki maji a tæe ti to ma?» ð Pilipi æl-e æ na: «Ire o.»⁴⁷ Loki Jæu oo Nataniyæl isi re ki ræe ti, æl ta dæe ti æ na: «Oi *Isirayæl ki rojeti, ki dæw asi kingæ ne ki majal ræe ti al.»⁴⁸ Lo kin ti noq, Nataniyæl dæji Jæu æ na: «Ira ban æ igær-m æ?» ð Jæu æl-e æ na: «Kæte bæy taa kadi Pilipi bar-i, loki isi gin kagi mbay-kote ti kin m-o-i.»⁴⁹ NGata æ Nataniyæl æl Jæu æ na: «Nje ndo dije, i NGon læ Luwæ, i ngær læ Isirayæl je.»⁵⁰ Jæu ile ti æ na: «MBata kæl ki m-æli m-æ næ m-o-i gin kagi mbay-kote ti kin æ adi-m me, næ a o ne je ki æti 6æl itæ æ kin bæy.»⁵¹ Taa Jæu tæl ilæ dæ ta ti kin bæy æ na: «Tæki ræjeti, æ ngær sæsi, a oi dæw tæe tane, ningæ malayka je læ Luwæ a awi ki taa je, tæi ki nangi je dæm ti mi *NGon dæw.»

2

Jæu ra man adi tæl kasi lo taa-naa ti ki Kana

¹ NDæ joo go ti, taa-naa to Kana ti ki Galile. Kæ Jæu æ loe ti noq, ² ningæ 6ari Jæu æi ki njé ndo je læne loe ti to. ³ Dæ gangi lo madi 6a, kasi goto. ð kæ Jæu æl-e æ na: «Dije æyi-naa kasi tigæ.»⁴ Næ Jæu ile ti æ na: «E ri æ ige rom ti æ dæne? Dæ kadi læm asi æl bæy.»⁵ Ba kœe æl njé læbi ne je æ na: «Ne ri ki æl sæsi æ irai.»⁶ NGa ningæ gum je mehe ki kibæ ki mbal isi noq, tæ gum je ki *Jipi je isi ædi man ki mee ti ndogi ræde ki go kuji ne ra je ti læde kadi tæ awi ki ta dæde al, ta kæm Luwæ ti. Gum je ka kin, ki kare mee a asi mbul joo je mitæ je kare.⁷ Jæu æl njé ra kilæ je æ na: «Uti man me gum je ti kin adi rosi,» ningæ uti man me ti adi rosi bututu.⁸ Ba Jæu æl-de æ na: «Ðdi ngata, æ awii adi nje kindæ kæmne go ne kuso je ti,» 6a ædi awii ædi-e. ⁹ Nje kindæ kæmne go ne kuso ti ædi man ki tæl kasi ka kin tane ti. Gær lo ki kasi kin tæe ti al, næ njé ra kilæ je ki ædi kasi kin gæri maji. Nje kindæ kæmne go ne kuso ti bar nje taa dæne¹⁰ æl-e æ na: «Dije æi njé kadi kasi ki næl dije æyi-naa kæte, ædi loki dije æyi-naa ædi rade bæy taa tæli dæ æ ki næl al ti, nga i ra ban æ ingæm kasi ki næl ædi isi biti dæ kadi ki ne kin æ?»¹¹ E kin æ æ ne kœji læ Jæu ki dæ kæte ki ra Kana ti, dængangi Galile ti. Ra oji-n tægine, ningæ njé ndo je lie ædi-e mede.¹² Go ne je ti kin, Jæu æw Kapærnayim ti, æi ki kone je, ki ngakone je, ki njé ndo je læne; æ na kæ æi Kæpærnayim ti ndæ ngay al.

Jəju tuwə njé ra gati je me kəy ti lə Luwə
(Mt 21.12-17; Mk 11.15-17; Lk 19.45-46)

¹³NDə ra nay Paki lə *Jipi je e basi ə Jəju aw Jorijaləm ti*. ¹⁴Jorijaləm ti, Jəju ingə njé gati mangi je, njé gati bati je, ki njé gati ki də dum je nati kəy ti lə Luwə, taa njé mbəl la je ka isi mbəli la je ləde nɔɔ to. ¹⁵Lo kin ti, Jəju ra ndəy kulə, tuwə-n-de pəti nati kəy ti lə Luwə kə, naa ti ki mangi je, ki bati je, taa njé mbəl la je ka, sane la je ləde kə, tində tabilə je ləde tilə to. ¹⁶Ningə əl njé gati də je ə nə: «Ɔyi ne je kin pəti kə lo kin ti rangi, ningə kadi irai me kəy lə Bai tə lo gati lasi al.» ¹⁷Lo kin ti, me njé ndo je ole də ta ti ki ndangi me makitibi ti əi nə: «Ta lə kəy ləi uwə mem kuwə ki a təl-m.»* ¹⁸Nə Jipi je uni ta əli-e əi nə: «Nə kəji ri ə a toji kadi ji gər-n təkɪ aw ki tɔgi kadi ira-n ne je ki ira kin ə?» ¹⁹Ə Jəju əl-de ə nə: «Itəi kəy lə Luwə kam, ə me ndo ti ki mitə, m-a m-təl m-ində taa gogi.» ²⁰Ə Jipi je əli-e əi nə: «Ji ra ɔal kuti sə gide mehe ɔa ji ra kəy lə Luwə kam oy, ningə j a təl ində rangi me ndo ti ki mitə a?» ²¹Kəy ki Jəju əl tae kin e darəe. ²²NGa ningə, ndo ki Jəju jii-n taa dan njé koy je ti kin, me njé ndo je ole də ti təkɪ ndo ki əl ta kin, ɔa adi mede ta lə Luwə ki ndangi nim, adi mede ta ki Jəju əl ka kin nim.

Jəju gər ne je pəti ki me dəw ti

²³Loki Jəju e-n Jorijaləm ti, dəkagilo ra nay paki ti, dije ngay adi-e mede, loki oi ne kəji je ki ra adi ooi ki kəmdə. ²⁴Nə Jəju ə, taa mede al, tado gər-de pəti maji ngay, ²⁵taa aw ki ndoo kadi dəw ma naji də dəw ti ade al to, tado e wa gər ne je pəti ki to me dəw ti.

3

Jəju əl ki Nikodəm

¹Me buti ti lə *Parisi je, dingəm kare e nɔɔ, tae nə Nikodəm. E ki kare dan ki boy je ti lə *Jipi je. ²Dingəm kin re rə Jəju ti kondə əl-e ə nə: «Nje ndo dije, ji gər kadi Luwə iləl kadi ire indo-je ne, tado dəw ki asi kadi ra ne je ki əti ɔal təkɪ isi ira-n kin be ki kanji kadi Luwə e sie goto.» ³Jəju əl-e ə nə: «Təkɪ rəjeti, adi m-əli, dəw ki asi kadi a oo kəɔe lə Luwə ki kanji kadi oji-e kəji ki sigi goto.» ⁴Lo kin ti, Nikodəm dəji Jəju ə nə: «Dəw a ra ban be ə a təli oji-e kəji ki sigi, loki tɔgi ngata kin ə? A asi kadi təl aw me kone ti gogi ɔəy kadi oji-e ki kə joo a?» ⁵Jəju ile ti ə nə: «Təkɪ rəjeti, adi m-əli, dəw ki asi kadi a ur kəɔe ti lə Luwə ki kanji kadi oji-e me man ti, ki me NDil ti goto. ⁶Darə dəw ki koo ki kəm, e ki kəji me məsɪ ti, ningə darə ki ndil, e NDil Luwə ə oje to. ⁷Ta ki m-əli m-ə nə: “Səbi kadi oji səsɪ kəji ki sigi” kin, adi əti ɔal al. ⁸Tado nəl ilə lo ti ki me ndigi, ningə j o kae ki isi ɔa, nə igər lo ki j ti əl nim, igər lo ki isi aw ti əl nim to. Be ə, dəw ki NDil oje ka e be to.» ⁹Lo kin ti,

Nikodəm dəji Jəju ə nə: «Nə kin a ra ne je ki go rəbi ki ban ə?» ¹⁰Ə Jəju əl-e ə nə: «I ki j i nje ndo dije ndu-kun ki dije gəri dəi *Isirayəl ti ka igər ne je kin al ɔəy a?» ¹¹Təkɪ rəjeti, adi m-əli, j-əl ta də ne ti ki ji gər, taa ji ma naji də ne ti ki j-o ki kamje to, nə səi, indigi naji ki ma ləje al. ¹²Loki m-əl səsɪ ta də ne je ti ki dənangi ti ne ə adi-mi mesɪ al, ə ra ban be a adi-mi mesɪ də ne je ti ki dərə ti ki m-a m-əl səsɪ tae ə? ¹³Dəw ki aw dərə ti goto. Re e dəw ə, e mi *NGon dəw ki karm ba par ə m-i dərə ti m-re dənangi ti. ¹⁴Ningə təkɪ *Moji ilə-n li ki rai-e ki ningə-kasi ta kagi ti dilə lo ti ka kin ə*, səbi kadi ɔəi-mi mi NGon dəw taa də kagi-dəsɪ ti to. ¹⁵MBa kadi dəw ki adi-m mene ɔa, dəwe isi ki done taa biti ki nɔɔ ti. ¹⁶Tado Luwə ndigi dije ki dənangi ti ne ngay, ə adi-de NGone ki kəji kare be, mba kadi dəw ki ade mene ɔa, kadi dəwe kin tuji kə al, nə kadi isi ki done taa biti ki nɔne ti. ¹⁷Nə ki kadi dəw gər, Luwə ilə NGonne dənangi ti mba kadi gangi-n ta də dije ti ki dənangi ti al, nə əli sie mba kadi əji-de. ¹⁸Dəw ki adi mene NGon Luwə, Luwə a gangi ta dəe ti al, nə dəw ki ade mene al, dəwe kin Luwə gangi ta dəe ti ngata. Tado mbati kadi mene NGon Luwə ki kare ba kin. ¹⁹Go rəbi ki ta ki gangi re-n ə to kin: Kunji re dənangi ti, nə dije ki dənangi ti ndigi til yo ə mbati kunji, mbata kilə rade je e ki majal. ²⁰Dije pəti ki əi njə ra majal, mbati kunji, awi ki rəe ti al. Ningə ki rəjeti, ɔəli kaw rə kunji ti, nə tə kunji toji ne rade je ki majal ki taga. ²¹Nə dije ki njé təl rəde go ndu Luwə ti, əi rəi ki rə kunji ti, mba kadi kunji toji kilə rade je ki taga wangi. Əi kilə je ki rai-de ki go ndu Luwə ti.»

Jə Batisi əi ki Jəju

²²Go ne je ti kin, Jəju əi ki njé ndo je ləne əti awi dənangi Jude ti. Isi ti səde nɔɔ ba, ran dije batəm. ²³Jə ka a ra dije batəm Enɔ ti, lə e basi kadi Salim ti nɔɔ to. Tado e lo ki man e ti ngay. Ningə dije rəi ki rəe ti adi rade batəm. ²⁴Dəkagilo e ti kin, uwəi Jə dangay ti al ɔəy. ²⁵Be ə, njé ndo je lə Jə ki nə je, naji-naa ta ti ki Jipi kare be, də tɔgi rə mba kadi Luwə ər-n ta də dəw ti kə. ²⁶Go ti, awi ingə Jə əli əi nə: «Baje, dəw ki ndo ki ai sie dam ba Jurde ti ki kare, ki ndo ki ima naji lie ka kin, e ka a ra dije batəm to, adi dije pəti awi ki rəe ti.» ²⁷Ə Jə ilə-de ti ə nə: «Dəw ki asi kadi ingə ne madi ki rangi ki done də e ti ki Luwə wa ade kin goto. ²⁸Səi je wa ka asi kadi imai naji ləm də ta ti ki m-əl m-ə nə: “Mi, mi Kirisi al, nə mi dəw ki iləi-mi kadi m-re kəte nɔe ti.” ²⁹Kadi igəri təkɪ, dəw ki nje taa dəne ə e ngaw dəne, ningə ki oji də basa madi ngaw dəne, e, e kadi basa madine ti kadi oo ta lie, ə loki basa made al ta ə osi mbie ti ɔa, rəe nal-e ngay də ti. NGa ningə, e kin ə e rənəl ləm, ningə e rənəl ki tae asi-naa bərəe. ³⁰Səbi kadi tɔfa

* 2:17 Pa je 69.10 * 3:14 Kər Isirayal je 21.9

lie aw ki dō made ti dō made ti, ə kadi mi, m-təl ki gogi gogi.

Dəw ki i dōra ti

³¹ «Dəw ki i dōra ti e dō ne je ti pəti, ningə dəw ki dōnangi ti ne e ne ki dōnangi ti, adi əl ta dō ne je ti ki dōnangi ti ne par. Nə dəw ki i dōra ti e dō ne je ti pəti. ³² Ma naji dō ne je ti ki oo ki kəmne je ki mbine je. Nə dəw ki ndigi naji ki ma lie goto. ³³ Dəw ki ndigi naji ki ma lie 6a, dəwe tōji kadi Luwə əl ta ki rōjeti. ³⁴ Təki rōjeti, dəw ki Luwə ile, əl ta je ki ta Luwə ti, tado Luwə rose ki NDilne. ³⁵ Baw NGon ndigi NGon, adi iyə ne je pəti me jie ti. ³⁶ Dəw ki adi mene NGon, a isi ki dōne taa biti ki nōne ti, nə dəw ki təl rōne go ndu ti lə NGon al, kisi ki dō taa lie goto, wongi lə Luwə a e dōe ti.»

4

Jəju əi ki dāne ki Samari ti

¹ Dije əli adi *Parisi je ooi tək i Jəju əi njé ndo je gone ti itə Ja, taa rade batəm ite tō. ² NGA ningə tək i rōjeti 6a, Jəju wa ra dije batəm al, nə e njé ndo je lie. ³ Ə loki Jəju oo kadi Parisi je ooi ta kin be 6a, iyə dōnangi Jude ə təl aw Galile ti. ⁴ NGA ningə kadi aw Galile ti, səbi kadi a ində dōnangi ki *Samari ti gangi. ⁵ E be ə aw tēg be bo ti ki bari-e Sisar ki e say al ki lo ndər ki ndo ki *Jakobi adi ngonne Jisəpi*. ⁶ E loe ti wa kin ə bilə man lə Jakobi to ti. Ə Jəju njiyə o 6a, təl isi nangi ta man ti ka kin. E dō kadi ti ki kaw ki jam dō be ti be.

⁷ Lo kin ti nōg, dāne ki Samari ti kare re kadi ədi man ə Jəju əl-e ə nā: «Adi-m man m-ay.» ⁸ *NJé ndo je lie 6a awi me be ti kadi ndogi ne kuso. ⁹ Nə dāne ki Samari ti ka kin əl Jəju ə nā: «E ta kin ban ə? I Jipi tō, ra ban be ə a daji-m mi ki mi dāne ki Samari ti man kadi ay ə?». Dāne əl be mbata *Jipi je gei kadi n-əi ki Samari je n-indəi rōde naa ti dō ne madi ti kare al. ¹⁰ Jəju ile ti ə nā: «Kin ə re kəte igər kadi-kare lə Luwə nim, dəw ki nje daji man kay kin nim ə, re i ə re a daje kadi adi man kaji kadi ay.» ¹¹ Dāne əl-e ə nā: «Bəbe! Aw ki ne kodi man al tō, taa bilə man əbi tō, nga a ra ban be ə a ingə man kaji kin ə? ¹² I o rōi kadi itə bawje Jakobi ki adi-je man kin nim taa e wa əi ki nganne je ayi-naa ki da je ləne nim kin ə?». ¹³ Jəju ile ti ə nā: «Dəw ki ay man ki j-a-n ne kin, kində a ra-e 6əy; ¹⁴ nə dəw ki a ay man ki m-a m-ade kin, kində a ra-e gogi al ratata. Man ki m-a m-ade kin yo ə a təl ta be man ki man kaji a tēg ti.» ¹⁵ Dāne əl ə nā: «Bəbe, adi-m man ki a əl tae kin kadi kində ra-m gogi al, taa kadi m-təl m-re-n ne be gogi m-ədi man al ngata tō.» ¹⁶ Ə Jəju əl-e ə nā: «Aw, iḃar ngawi ə itəl ire ne.» ¹⁷ Ba dāne əl Jəju ə nā: «Dəw oo ngawm al.» Ningə Jəju əl-e ə nā: «Ta lai e ki rōjeti kadi əl ə nə dəw oo ngawi al, ¹⁸ tado itaa dingəm je mi,

nə e ki isi sie 6asine kin e ngawi al. Lo kin ti e ta ki rōjeti ə əl.» ¹⁹ Nōg be ngata ə dāne əl ə nā: «Bəbe, m-gər kadi i nje kəl ta ki ta Luwə ti. ²⁰ Bawje je əsi məkəsise nangi nō Luwə ti dō mbal ti kin, ningə səi əli əi nə lo kəsi məkəsi nangi nō Luwə ti e Jorijalam.» ²¹ Jəju əl-e ə nā: «Dāne, itaa mem. Dəkagilo re ki kadi a əsi məkəsisi nangi nō Bawje Luwə ti dō mbal ti kam al nim, Jorijalam ti al nim. ²² Səi dije ki Samari ti, əsi məkəsisi nangi nō Luwə ti ki igəri-e al, nə je, j-əsi məkəsije nangi nō Luwə ti ki j-ə gər-e, tado kaji i rōje ti je Jipi je. ²³ NGA ningə ndo re, 6a e ndo ki kadi njé kəsi məkəsi ki rōjeti nangi nō Luwə ti a əsi məkəsise nangi nō Bawje Luwə ti me NDil ti ki me ne ra ti ki rōjeti. Əi je kin ə əi njé kəsi məkəsi ki rōjeti nangi nō Luwə ti ki Bawje isi sangi-de. ²⁴ Luwə e NDil, ningə kadi nangi kəsi məkəsise nangi nōe ti əsi me NDil ti ki me ne ra ti ki rōjeti.» ²⁵ Ə dāne əl-e ə nā: «M-gər kadi Dəw ki mbəti lə Luwə ki bari-e Kirisi kin a re. Ningə ndo ki a re 6a, a r-je me ne je pəti.» ²⁶ Ə Jəju əl-e ə nā: «E darəm mi wa ə m-a m-əli ta am.»

²⁷ Lo kin ti nōg be, njé ndo je lə Jəju tēgi nōg rai, ningə ndo-je ngay kadi ooi Jəju a əl ta ki dāne dəw, nə dəw ki kadi əl-e ə nā: «E ri ə ige jie ti ə?» Ə se «mba ri ə əl-e ta ə?» goto. ²⁸ Dāne iyə gum man ləne nōg be, ə ay aw me be bo ti əl ə dije ə nā: ²⁹ «Irai oi dəw ki əl-m ne je pəti ki m-ra kin. A e Kirisi al biti a?» ³⁰ Ba dije tēgi me be bo ti ki taga awi ki rō Jəju ti. ³¹ Loki dāne əti aw kin ə njé ndo je əli Jəju əi nā: «Nje ndo dije, uso ne!» ³² Nə Jəju əl-de ə nā: «Mi m-aw ki ne kuso ki kadi m-uso ki e ne kuso ki igari al.» ³³ Dō ta ti kin njé ndo je daji-naa ta dande ti əi nā: «Dəw madi ade ne uso ma?» ³⁴ Ə Jəju əl-de ə nā: «Nje kuso ləm e ra go ndigi ti lə Nje kilə-m, ki təl ta kilə lie. ³⁵ Səi əli mesi ti əi nā: “Nay sō 6əy ə ko a asi tati,” nə mi m-a m-əl əsi m-ə nā: uni kəmsi ki taa igoi ndər oi; ko tati asi kija ngata! ³⁶ Ki j-a ne kin, dəw ki nje tati ko ingə ne kigə go ji ləne ningə kaw kandi ne ki dō-naa ti mba kisi ki dō taa ki biti ki nō ti kadi tə dəw ki nje dibi ne nim nje tate nim rai rōnəl naa ti. ³⁷ Tado kuji ta ki ə nā: “Dəw kare dibi ə e ki nungi tati” kin e ki rōjeti. ³⁸ M-ilə səsi m-adi awi tati ko me ndər ti ki səi je irai kilə al. Njé ki rangi ingəi kōe, ningə səi irai tati kandi kilə ləde.» ³⁹ Dije ki dōnangi Samari ti pəti ki me be bo ti kin adi mede Jəju dō naji ki ma ti ki dāne ma dōe ti ə nā: «Əl-m ne je pəti ki m-ra.» ⁴⁰ NGA ningə loki rai tēgi rəe ti, daji-e kadi isi səde, ə Jəju isi səde ndo joo. ⁴¹ Ki takul ta ki tae ti, dije ki njé kade mede əi ngay wa 6əy; ⁴² ningə əli dāne əi nā: «E ki mbata ta je ki əl-je wa kin par 6a j-ade-n me je al, nə je wa j-o ta ki tae ti ki mbije, ningə ji gər kadi e nje kaji dije tək i rōjeti.»

Nə kaji ki kō joo ki me be ti ki Kana

* 4:5 Kilə ngira ne je 33.19; Jokuwe 24.32

⁴³ NDō joo go ti, Jəju ətī nōō təl aw dənangi Galile ti gogi. ⁴⁴ Ningə e wa ma naji ə nā: «Dəw ki nje kəl ta ki ta Luwə ti ki ingə kōsi-gon me 6e koji-ne ti goto.» ⁴⁵ Nə loki re tēē Galile ti, dije ki dənangi Galile ti uwai-e ki rōde ti maji ngay, tado əi je wa ka awi lo ra nay ti ki Jorijaləm to adi ooi ne je pəti ki Jəju ra lo ra nay ti ki kəmde.

⁴⁶ Jəju təl re Kana ki Galile ti ki ndō ki ra man adi təl kasi ti. Ningə dīngəm kare ki e dəw ki bo lə asigar je ki isi ra kilə ki ngar, ə rō ngone ki dīngəm to-e Kapərnayim ti e nōō. ⁴⁷ Lōki dīngəm ka kin oo kadi Jəju i Jude ti re dənangi Galile ti, re inge, nō ki dōe ti kadi aw Kapərnayim ti aji ngonne ki to ta koy ti kin. ⁴⁸ Ə Jəju əl-e ə nā: «Kin ə re oi nē kōji je, ki nē je ki əti 6əl ki kəmsi al ə a asi kadi a adi mesi al ratata.» ⁴⁹ Dəw ki bo ki nje ra kilə ki ngar ka kin əl Jəju ə nā: «Bəbē, təkī ngonm oy əl 6əy kin ire 6e ləm.» ⁵⁰ Nə Jəju əl-e ə nā: «Aw, ngoni aji ngata.» Ba dīngəm taa me Jəju dō ta ti ki əl, adi 6si dō rəbi ti aw. ⁵¹ Ə lōki e dō rəbi ti isi təl, 6əə je lie awi tilai kəme əli-e əi nā: «NGoni aji!» ⁵² Ningə dəji-de se kadi ki ban ə rō ngon to-n soti wa? Ba əli-e əi nā: «E tagine ki kadi ki dōgi gide mitə ə rōe ki tingə ngay kəte ka kin təl səl.» ⁵³ Lo kin ti, baw ngon oo kadi e dō kadi ti wa ki Jəju əl-e-n ə nā: «NGoni aji ngata» kin. Loe ti nōō, dīngəm adi mene Jəju, naa ti ki dije ki me kəy ti lie ba pəti. ⁵⁴ E kin ə e nē kōji ki kō joo ki Jəju ra loki təl-n Jude ti re Galile ti.

5

Jəju aji dīngəm ki rōe oy njururu

¹ Go nē je ti kin, *Jipi je rai nay lade adi Jəju aw Jorijaləm ti. ² NGA ningə Jorijaləm ti, lo ndogi man ki 6ari-e ki ta ebira nā Bətisata to nōō, 6asi kadi ta rəbi ndogi bər ti ki dije isi awii ki nē kul je me 6e bo ti. Pal je əi mi ta lo ndogi man ti ka kin, ³ ningə gin pal je ti ka kin njé moy je toi ti mbar mbar: njé kəm tō je, njé mətī je, ki njé rō koy njururu je. [Toi isi nginai ta man ki kadi 6di rone; ⁴ tado malayka lə Bəbē kare a ur me man ti kadi buu. Nje moy ki dōsəy ki 6si me man ti ki buu ka kin 6a, re moy lie to-n ban ban ka ingə rō nga.] ⁵ Loe ti kin, dəw ki moy ra-e 6əl kuti mitə gide jijoo e ti nōō. ⁶ Jəju oo-e to nangi, ningə lōki əli-e təkī to me kō ti kin be 6əl ngay, dəje ə nā: «Ige kingə rō nga a?.» ⁷ Ə nje moy ile ti nā: «Bəbē, dəw ki kadi un-m ilə-m me man ti loki man isi 6di rone kin goto. Lōki m-ə nā m-aw 6a, dəw ki rangi ur me ti nōm ti.» ⁸ Ə Jəju əl-e ə nā: «I taa, un tuwə ləi ə injiyə aw.» ⁹ Ningə ta naa ti nōō, dīngəm ingə rō nga adi un tuwə ləne ə njyia aw.

NGA ningə ndəe ti kin e ndō taa kəə. ¹⁰ Ə Jipi je əli dīngəm ki ingə rō nga ka kin əi nā: «Bone e ndō taa kəə, e go ti al kadi oti tuwə ləi

injiyə-n.» ¹¹ Nə əl-de ə nā: «E dəw wa ki adi-m rō nga kin ə əl-m ə nā: “Un tuwə ləi ə aw.”» ¹² Ə dəji-e ta əi nā: «Dəw ə wa ki əli ə nā: “Un tuwə ləi ə aw kin e nā a?”» ¹³ Nə dəw ki ingə rō nga gər-e al, tado Jəju ur kaki dan kōsi dije ti ki ai loe ti nōō kin. ¹⁴ NGA kadi je go ti, Jəju təl inge nati kəy ti lə Luwə 6a əl-e ə nā: «O, 6asine kin ingə rō nga ngata. Ningə kadi ira majal al ratata nə tə nē madi ki ngā ngay tēē dōi ti 6əy.» ¹⁵ Lo kin ti, dīngəm aw əl Jipi je təkī e Jəju ə adi-ne rō nga. ¹⁶ E be ə, Jipi je awii ki ta ki Jəju ki ra nē kin ndō taa kəə ti. ¹⁷ Nə Jəju əl-de: «Biti 6one ka Bai isi ta ra ki dije ti, ningə mi ka sōbi kadi m-ra ki dije ta.» ¹⁸ Ki mbata ta ki Jəju əl kin, njé kun dō Jipi je sangi rəbi ki rangi dō made ti kadi n-təli-e; tado əli əi nā Jəju ra nē buji-n ndō taa kəə par al, nə əl 6əy tō ə nā Luwə e Bawne ki oji-ne, adi ra rone kadi ne dəw ki n-asi-naa ki Luwə.

Tōgi kōbe ki NGon lə Luwə aw-n

¹⁹ Jəju təl un ta əl-de ə nā: «Oyo, təkī rōjeti, adi m-əl sasi, mi NGA lə Luwə m-asi kadi m-ra nē dō rōm al. E nē ki m-o Bai ra ə mi m-ra. Nē ki Bai ra 6a, mi NGone m-ra kae ti wa kin tō. ²⁰ Tado Bai ndigi-m mi NGone adi toji-m nē je pəti ki e wa ra. A toji-m kilə ra je ki əti 6əl 6əl ngay 6əy ki kadi a ra səsi 6əl. ²¹ Tado ta ka ki Bai un-n njé koy je lo koy ti adi isi kəm ka kin ə, mi NGone, m-ge 6a, m-a m-ade isi kəm tō. ²² Bai gangi ta dō daw ti al, nə adi-m tōgi mi NGone kadi m-gangi ta dō dije ti, ²³ kadi dije pəti 6si gonm təkī 6si gon Bai be tō. Dəw ki 6si gonm mi NGA al, 6si gon Bai ki nje kilə-m al jagi tō. ²⁴ Təkī rōjeti, adi m-əl səsi, dəw ki oo ta ləm, taa adi mene nje kilə-m nim to 6a, dəwe kin a ingə kaji ki bitī ki nō ti. Ta ki gangi a 6si dōe ti al, nə dō dō koy ngata adi e me kaji ti. ²⁵ Təkī rōjeti, adi m-əl səsi, ndō a re, ningə ndəe re ngata ki kadi njé koy je a ooi dō ndum mi NGA lə Luwə. NGA ningə dije ki a oi dō ndum a isi kəm ba. ²⁶ Tado tə ka ki Bai ə e nje kadi dije kaji ka kin ə, adi-m mi NGone tōgi kadi m-adi dije kaji to. ²⁷ Adi-m mi NGone tōgi kadi m-gangi-n ta dō dije ti, mbata mi *NGON dəw. ²⁸ Ningə kadi adi əti səsi 6əl al, tado ndō re ngata ki kadi dije pəti ki toi 6e nin ti a ooi dō ndum. ²⁹ Njé ki rai nē ki maji a tēē lo koy ti mba kaw ki kaji ti, ə njé ra nē ki majal a tēē lo koy ti mba kaw ki lo gangi ta ti tō? ³⁰ Mi m-asi kadi m-ra nē madi dō rōm al. Mi m-gangi ta ki go ndu ti ki m-ingə rō Luwə ti. NGA ningə, ta ki gangi ləm e ta ki gangi ki dana tado m-isi m-sangi ndigi ləm al nə m-isi m-sangi ndigi lə nje kilə-m.»

Naji ki ma dō Jəju ti

³¹ Jəju əl ə nā: «Kin ə re e mi wa ə m-ma naji dō rōm ti ə re dəw ki a ndigi səm dō naji ki ma ti ləm goto. ³² Nə e daw ki rangi ə ma naji dōm ti, ningə m-gər kadi naji ki ma dōm ti kin e ta ki rōjeti. ³³ Səl iləi ki dije rō Jā Batisi

ti, ə Jā ma naji ki rōjeti dōm ti. ³⁴ Mi m-aw ki ndoo kadi dāw ma naji dōm ti al, nə m-əl be mba kadi ingəsi kaji. ³⁵ Jā Batisi e lambi ki kində por ti mba koo lo, ningə indigi kadi irai rənəl kunje ti ngon kagi lo kare. ³⁶ NGA ningə mi naji ki kadi dije mai dōm ti itə yə Jā say. Kilə je ki m-ra-de, adi e kilə je ki Bai adi-m kadi m-ra kin əl ta dōm ti taa tōji kadi Bai ilə-m tō. ³⁷ Bai wa ki ilə-m, ma naji dōm ti. Nə ke ə səi oi ndue ndo kare al nim, oi ta kəme al nim. ³⁸ Ingəmi ta lie mesi ti al tadō mi ki ilə-m kin adi-mi mesi al. ³⁹ Isi sangi gin ta lə Luwə maje maje tadō oi kadi a ingəi kaji ki biti ki nō ti me ti; nga ningə e ta lə Luwə wa kin ə e nje ma naji dōm ti. ⁴⁰ Nə səi imbati rai rom ti kadi ingəi kaji ki biti ki nō ti. ⁴¹ Mi m-sangi kadi dije piti-mi al. ⁴² Ningə ne kare ki m-o rōsi ti, m-gər kadi indigi Luwə al. ⁴³ Mi m-re ki tō Bai, nə imbati kadi uwəi-mi ki rōsi ti. Ningə kin ə dāw ki rangi re ki tane wa 6a, a uwəi-e ki rōsi ti maji. ⁴⁴ Səi ki isi sangi kadi ingəi tōji ki kadi səi je wa iləi dō-naa ti ki yo je ki ne je yo, 6i isangi kadi ingəi tōji ki j rō Luwə ti ki e ki karne ba ə e Luwa kin al, ningə a rai ban be ə a adi-mi mesi ə? ⁴⁵ Kadi oi təki e mi 6a m-a m-ində ta dōsi ti nō Bai ti al, nə e *Moji ki indəi mesi dōe ti kin ə a ində ta dōsi ti. ⁴⁶ Ningə kin ə re adi mesi Moji təki rōjeti dō ta ti ki ndangi ə re a adi-mi mesi tō, nə e kadi ki adi-e mesi al ə adi-mi mesi al tō, tado e ta ki dōm ti ə Moji ndangi? ⁴⁷ Ə re oi ta ki ndangi kin ta ta ki rōjeti al ə ra ban be ə a adi-mi mesi dō ta ti ki m-əl ə?»

6

Jəju adi ne kuso dije dibi mi usoi

(Mt 14.13-21; Mk 6.30-44; Lk 9.10-17)

¹ Go ne je ti kin, Jəju əti nōo, aw gidi ba ti ki Galile, ki bari-e ba ki Tibəriyadi. ² Kosi dije ngay uni goe, tadō dije ooi ne kōji je ki əti 6əl ki Jəju ra dō njé moy je ti aji-n-de. ³ Jəju al dō mbal ti taa, ningə isi nangi ki njé ndo je ləne. ⁴ Dəkagiloe ti kin, nay lə *Jipi je ki bari-e nay Paki e basi.

⁵ Loki Jəju un kəmmə ningə, oo kosi dije ngay ki isi rai ki rəe ti. Ə dəji Pilipi ə nə: «J-a j-ingə mapa ra ə j-a ji ndogi kadi kosi dije kin pəti usoi ə?» ⁶ Jəju dəji ta kin be mba kadi oon ta ki me Pilipi ti, tadō e wa gər ne ki kadi a ra 6əti. ⁷ Ə Pilipi ile ti ə nə: «Kin ə re ki ndogi mapa ka li kila ki ndo 6u joo mindi ka asi kadi a ədi tade ndəy ndəy pəti al.» ⁸ Lo kin ti, nje ndo lə Jəju kare ki təe nə Andire, ki e ngokō Simō Piyər, əl Jəju ə nə: ⁹ «NGON ki dīgəəm kare, aw ki mapa mi, ki e mapa ki rai ki ko ki bari-e orji, taa ngan kanji je joo tō. Nə e kin e ne ki kadi dāw əl tae kadi dije ti ki bore be kin al?» ¹⁰ Ə Jəju ə nə: «Adi dije pəti isi nangi.» Loe ti kin, wale e ngay titi, adi dije uwəi lo isi ti nangi. Dije kin asi dīgəəm je dibi mi. ¹¹ Be

ə, Jəju un mapa, ra oyo Luwə dō ti, 6a ləbi dije pəti ki ai loe ti nōo kin. Un kanji ləbi-de kae ti ka kin tō. Adi-de ki go me ge ti ləde. ¹² Loki usoi asi-de ngata 6a, Jəju əl njé ndo je lane ə nə: «Ikawi ginde je ki nay kin, kadi dāw iyə ne madi kō al.» ¹³ Be ə, mapa ki mi ki dije usoi, njé ndo je kawi ginde ki nay kare dōgi gide e joo. ¹⁴ Loki dije ooi ne kōji ki əti 6əl ki Jəju ra kin ningə əli əi nə: «Ki rōjeti, dāw kin e NJe kəl ta ki ta Luwə ti ki sōbi kadi ta re dōnangi ti ka kin ə wa.» ¹⁵ NGA ningə, Jəju gər kadi a rai tə uni-e awi indəi-e ngar, adi təl or rone aw gogi dō mbal ti, ki karne ba.

Jəju njiyə dō man ti

(Mt 14.22-27; Mk 6.45-52)

¹⁶ Loki lo səl, njé ndo je lə Jəju awi kadi ba ti. ¹⁷ Awi ali me to ti, uni tade kaw ki Kapərnayim ti, ki e dam ba ti ki kare. Lo kin ti, lo ndul dode ti, taa Jəju ka təl re rōde ti al 6əy tō. ¹⁸ Nəl ilə ki tōgine ngay, adi man j pu. ¹⁹ *NJé ndo je əsi to asi kulə mətər mi be ningə, oi Jəju ka a njiyə dō man ti isi re ki rō to ti. Loki ooi Jəju a njiyə dō man ti, 6əl ra-de ngay. ²⁰ Nə Jəju əl-de ə nə: «E mi, ə i6əli al!» ²¹ Lo kin ti, ndigi kadi n-uni Jəju me to ti, nə ta naa ti nōo par ə, to ədi nangi lo ki isi awi ti.

Kosi je sangi Jəju

²² Lo ti go ti, kosi je ki nayi-naa gidi ba ti, oi kadi tagine to e kare ba par ə njé ndo je lə Jəju ali me ti awi dō rōde, 6i Jəju al me ti sade al. ²³ Lo kin ti nōo, to je ki rangi jī Tibəriyadi ti rai, ai lo ka ti, 6asi kadi lo ti ki ʼBəfə əl ta dō mapa ti titi ə tēē bay bay adi-de usoi ka kin. ²⁴ Loki kosi je ooi Jəju al nim, njé ndo je lie al nim 6a, ali me to je ti awi ki Kapərnayim sangi Jəju ti.

Jəju e mapa kuso koy al

²⁵ Loki ingəi Jəju dam ba ti ki kare, dəji-e əi nə: «Nje ndo dije, ire itēē ne kadi ban ti ə?» ²⁶ Ə Jəju təl əl-de ə nə: «Adi m-əl səsi ta ki rōjeti, isi sangi-mi mbata mapa ki usoi ndan mesi, 6i e mbata gər 6a igəri me ne kōji je ki m-ra kin al. ²⁷ Maji kadi irai kilə mba ne kuso ki a ndum kin al, nə mba ne kuso ki a to biti ki nō ti. E ne kuso ki mi *NGON dāw m-a m-adi səsi, mbata Luwa ki Bawje ra ndaji kare rom ti mba tōji-m təkī mi dāw ləne.» ²⁸ Lo kin ti, kosi je tali dəji-e əi nə: «E ri ə sōbi kadi ji ra taa kadi ji ra-n kilə ki Luwə ndigi ə?» ²⁹ Ə Jəju təl əl-de ə nə: «Nə ki Luwə ge rōsi ti, e kadi adi mesi dāw ki ile.» ³⁰ Be ə əli-e əi nə: «Nə kōji ri ə a ra taa kadi j-o ə j-adi-n me je ə? Kilə ri ə a ra ə?» ³¹ Kaje je usoi ne kuso ki j dōrə ti ki bari-e nə man. Be ə ndangi me makitibi ti əli ə nə: «Adi-de usoi mapa ki j dōrə ti taa?» ³² Lo kin ti, Jəju təl əl-de ə nə: «Təki rōjeti, adi m-əl səsi, e *Moji ə adi səsi mapa ki j dōrə ti al, nə e Bai Luwə ə adi səsi mapa ki rōjeti ki j dōrə ti taa. ³³ MBata mapa lə Luwə ki adi dije, e mapa ki

ĭ dora ti taa ki nje kadi dije ki donangi ti ne isi ki dode taa.»³⁴ Be ə, teli əli-e əi nə: «Babe, adi-je mapa kin ki ndoe ndoe adi j-uso.»

³⁵ Jəju əl-de ay njay ə nə: «Mi mapa ki daw uso ə a oy al. Daw ki re rom ti bo a ra-e al nim, daw ki adi-m me ne ka, kində a ra-e al nim to.»³⁶ Ningə m-əl səsi təkə oi-mi, nə adi-mi mesi al.³⁷ Njé ki Bai adi-m-de a rəi rom ti. Ningə daw ki re rom ti, m-a m-tuwe al jagi.³⁸ MBata m-ĭ dora ti, m-re donangi ti mba ra ndigi ləm al, nə kadi m-ra ndigi lə nje kilə-m.³⁹ Ningə ne ki nje kilə-m ki ilə-m ndigi kadi m-ra ə to kin: ndigi kadi ta m-ti ta daw kare dan dije ti ki adi-m-de kin al, nə kadi m-teə səde ji koy ti dōbəy ndo ti.⁴⁰ E kin ə e ne ki Bai ndigi: ndigi kadi dije pəti ki ooi-mi NGon lə Luwə ə adi-mi mede, ingəi kajji ki to biti ki nō ti, ə kadi m-teə səde ji koy ti dōbəy ndo ti.

⁴¹ *Jipi je bai ta do Jəju ti mbata əl ə nə: «Mi mapa ki ĭ dora ti taa.»⁴² Ningə əli-naa dande əi nə: «Jəju kam, e ngon lə Jisəpi al a? Ji gər kōe je ki bawe je maji to, nga ra ban be ə əl ə nə n-ĭ dora ti taa ə n-re ə?»⁴³ Jəju təl əl-de ə nə: «fəbai ta dansi ti al.⁴⁴ Daw ki asi kadi re rom ti ki kanji kadi Bai ki ilə-m, ər-e ta rəbi goto. Ningə re Bai teə ta rəbi ade 6a, mi m-a teə sie ji koy ti dōbəy ndo ti.⁴⁵ NDangi me makitibi ti lə ki kare dan Njé kəl ta ki ta Luwə ti əi nə: “Pəti, Luwə a ndo-de ne^ə,” ningə daw ki ra ki oo ndu Luwə ki Bai ə taa ne ndo lie, dəwe kin re rom ti.⁴⁶ E kin 6a tōji kadi daw oo Bai Luwə al; e nje ki rə Luwə ti ki karne ba ə oo Bai Luwə.⁴⁷ Ki rōjeti, m-əl səsi, daw ki un mene adi-m, ingə kajji ki to biti ki nō ti.⁴⁸ Mi mapa ki daw uso ə a oy al.⁴⁹ Dĭlə mbo ti, kasi je usoi ne kuso ki ĭ dora ti ki bari-e nə man, ka oyi.⁵⁰ Nə mapa ki ĭ dora ti kin, e mapa ki kadi re daw uso 6a, dəwe a oy al.⁵¹ Mi mapa kisi kəm ba ki ĭ dora ti taa. Re daw uso mapa kin 6a, dəwe a oy al. Mapa ki m-a m-adi, e darom ki kadi dije isii kəm ba.»

⁵² Lo kin ti, Jipi je naji-naa ta ngay dande ti əi nə: «Dəw kin a ra ban ta kadi a adi-je darəe kadi j-uso ə?»⁵³ Ə Jəju əl-de ə nə: «Ki rōjeti, adi m-əl səsi, re usoi darom mi NGon daw al nim, ayi-naa məsim al nim ə, a ingəi kajji al.⁵⁴ Daw ki uso darom ə ay məsim to ningə, dəwe kin a ingə kajji ki to biti ki nō ti, ningə m-a m-teə sie ji koy ti dōbəy ndo ti.⁵⁵ MBata darom e ne kuso ki rōjeti, ə məsim e ne kay ki rōjeti to.⁵⁶ Dəw ki uso darom nim, ay məsim nim to 6a, je sie je naa ti kare ba.⁵⁷ Bai ki ilə-m isi kəm ba adi mi m-isi kəm ba ki takule. Be ə, daw ki uso darom a isi kəm ba ki ta kulm to.⁵⁸ E kin ə e mapa ki ĭ dora ti taa. E ta mapa ki kasi je usoi ə oyi kin al, nə e mapa ki daw uso 6a, dəwe kin a oy al, a isi ki dōne taa ki ndoe ndoe.»⁵⁹ Ta je kin teə ta Jəju ti lo ki isi ndo-n ne dije gin kay kaw-naa ti lə Jipi je, me 6e ti ki Kapənayim.

Ta ki nje kadi kajji ki biti ki nō ti

⁶⁰ Dije ngay dan njé ndo je ti lə Jəju, loki ooi ta kin ta Jəju ti ningə, əli əi nə: «Ta kin e ta ki ngə ngay, dəw ki asi kadi a ində mbine go ti goto.»⁶¹ Jəju gər mene ti kadi njé ndo je lie isi 6ai ta do ta ti lie. Be ə əl-de ə nə: «Ta kin tigə səsi jigi ti a?»⁶² A kin ə re oi-mi *NGon daw m-təl m-aw taa lo kisi ti ki m-isi ti kəte kin ə a rai ban ə?⁶³ E NDil ə e nje kadi daw isi ki dōne taa. Daw ki dōrone e ne madi al. Ningə ta je ki m-əl səsi kəte kin e NDil nim e kisi ki do taa nim.⁶⁴ Nə dije madi dansi ti adi-mi mede al.» Jəju əl be, tado lo kilə ngire ti 6əy, gər dije ki a adi-e mede al, taa gər daw ki nje kile ji njé bə je ti to.⁶⁵ Jəju ilə do ti 6əy ə nə: «E mbata kin ə m-əl səsi m-ə nə: “Dəw ki Bai ade ta rəbi al, asi kadi a re rom ti dōrone al.”»⁶⁶ ĭ do ndoe ti nōq kin, ngay je dan njé ndo je ti lie teli goe ti, mbati njiyəi sie.⁶⁷ Ə Jəju tu rone ki rə njé ki dōgi gide joo ti əl-de ə nə: «NGa səi, a awi al yane ma?»⁶⁸ Nə Piyər əl Jəju ə nə: «Babe, j-a j-aw ki rə naa ti ə? ĭ ə ta kajji e me ji ti.⁶⁹ Je, meje pəti e dōi ti. Ningə ji gər kadi ĭ Nje kay njay ki Luwə ile.»⁷⁰ Jəju təl əl-de ə nə: «E mi ə m-mbati səsi səi ki dōgi gide e joo kin, na daw kar dansi ti, ndil su e mee ti.»⁷¹ Lo kin ti, Jəju isi əl ta ki do Judasi ti ki ngon lə Simo Isikariyoti ti. Tado e ə e daw kare dan njé ndo je ti ki dōgi gide e joo ki a ilə Jəju ji njé bə je ti.

7

NGako Jəju je adi mede Jəju al

¹ Go ti, Jəju nay ki lo njiyə ti donangi Galile ti, ge al kadi n-njiyə n-aw ə n-təl donangi Jude ti, tado njé kun do *Jipi je isi sangi kadi n-toli-e.² NGA ningə dōkagilo ra nay lə Jipi je ki kadi isi gin Kay lo ti e 6asi^ə,³ ə ngako Jəju je əli-e əi nə: «ĭ ne ə aw donangi Jude ti adi njé ndo je ləi ka ooi ne je je ki isi ra-de kin to.⁴ Daw ki ndigi kadi dije ooi-ne kam a ra ne je kuti lo ti al. NGA ningə, takti isi ra ne je ki əti 6əl kin, maji kadi ira adi dije pəti ooi-ni.»⁵ Nə təkə rōjeti, ngakōe je wa adi-e mede al.⁶ Ə Jəju əl-de ə nə: «NDō ləm re al 6əy; nə səi je, ndo je pəti to maji mbata ti lasi.⁷ Dije ki donangi ti ne kin a awi səsi ki ta al, nə mi 6a, mede majal səm mbata m-əl kilə rade je ki majal ki taga.⁸ Səi ə awi lo ra nay ti kin. Mi 6a, m-a m-aw al, tado ndo ləm nay 6əy.»⁹ Go ta je ti ki əl kin, isi Galile ti ba.¹⁰ Nə loki ngakōe je awi lo ra nay ti, e ka əti osi do rəbi ti to ki kanji kadi daw oo-e. Aw tə lo kaw ki lo 6əy to ti be.

Nə ndo ki lo ra nay kisi gin Kay lo ti

¹¹ Dōkagilo ra nay ti, njé kun do *Jipi je sangi Jəju ningə daji əi nə: «E lo ti ki ra be ə?»¹² Dije naji-naa ta ti ngay dōe ti dan kosi je ti; njé ki nā je əli əi nə: «E daw ki maji,» ə njé ki nungi əli əi nə: «Jagi, isi 6uki kosi dije wale,»

* 6:45 Ejay 54.13 * 7:2 Lebatiki 23.34-36; Dətaranom 16.13

to. ¹³E be ka dæw ki kadi æl ta lie ki taga wangi goto, ɓali njé kun do Jipi je.

¹⁴NDɔ je ki mba ra nay da tɛɛ dana ngata ɓa Jaju aw gin kay ti la Luwa, isi ndo ne dije. ¹⁵E ne ki ndaji Jipi je ngay adi daji-naa ta ai na: «E kam dæw ndo-e ne al ta, nga ra ban æ gar ne æti ɓal be æ?» ¹⁶Ɔ Jaju ila-de ti æ na: «Ne ki m-isi m-ndo kin ngire j rom ti al, na ngire j ro Luwa ti ki nje kilæ-m. ¹⁷Kin æ re dæw ndigi kadi n-ra ne ki Luwa ndigi ɓa, lo kin ti æ a gar ay njay se ne ki m-isi m-ndo kin ngire j ro Luwa ti æ se e mi wa æ m-inda ngire wa. ¹⁸Dæw ki nje kæl ta ki tɔne wa isi sangi tɔba lane wa. Na dæw ki nje sangi tɔba la nje kilæ-ne a æl ta ki rɔjeti, ningæ ne ki dana al goto ræe ti to. ¹⁹*Moji adi sasi ndu-kun adi itaai maji, na dæw ki tæl rone go ti goto. Nga ra ban æ isi sangi kadi itali-mi æ?» ²⁰Ɔ kosi je æli-e ai na: «J aw ki ndil ki majal mei ti! Na æ isi sangi kadi n-tali æ?» ²¹Ɔ Jaju tæl un ta ila-de ti æ na: «M-ra ne kare ba be, æ sasi pæti æti sasi ɓall! ²²Moji adi sasi ndu kadi ijai moti ngan je (ningæ e ndu ki tɛɛ ro Moji ti ne par al, na e kaje je ki kæte nu æ adi ndu kin) ɓa sasi isi ijai moti ngan je ndo taa kææ ti^φ. ²³Kin æ re ijai moti ngon ndo taa kææ ti kadi ta dæw kidi ndu-kun la Moji al æ, ra ban æ meso to sasi dæm ti mi ki m-aji daro dæw ba pæti ndo taa kææ ti æ? ²⁴Iyaji ta gangi ta ki go lo koo ti læsi, æ igangi ta ki dana.»

Jaju e Kirisi ki Luwa mbæte

²⁵Dije ki Jorijalam ti ali ai na: «Dæw kam al æ dije isi sangi kadi n-tali-e a? ²⁶NGa ya æ al ta taga wangi am, æ dæw æl-e ta madi al! Njé kun doje je ooi kadi e Kirisi a se? ²⁷Ki ne kin, ji gar lo ki dæw kin j ti maji, na ndo ki Kirisi ki e dæw ki Luwa mbæte a tɛɛ hɔy ɓa, dæw kare ka a gar loki j ti al.» ²⁸Lo kin ti, Jaju ki isi ndo dije ne gin kay ti la Luwa un ndune ki taa æ na: «Igai kadi igari-mi maji, taa igari lo ki m-j ti to! Ningæ e mi wa ɓa m-ilæ rom al, na Luwa ki nje kilæ-m e dæw ki asi kadi dæw inda mene dæe ti. Sasi, igari-e maji al. ²⁹Mi m-gar-e maji tado m-j ræe ti, taa e e æ ilæ-m ti.» ³⁰Lo kin ti, dije isi sangi kadi n-uwai Jaju, na dæw ki kadi inda jine dæe ti goto, tado ndo lie asi al ɓay. ³¹Ningæ dan kosi je ti, dije ngay adi-e mede ɓa æli ai na: «Dokagilo ki Kirisi a re æ a ra ne kaji je ki ita ya dingam kin wa?» ³²Ɔ ta ki kosi je isi kati gin mindide ti ɔji do Jaju kin osi mbi *Parisi je ti, adi Parisi je, ki njé kun do njé kijæ ne mæsi kadi-kare je ilai njé ngam do lo je lade kadi awi uwai Jaju. ³³Ɔ Jaju æl æ na: «M-a mi sasi ngan ndo je nday ɓay, ɓa m-a m-aw ki ro nje kilæ-m ti. ³⁴A sangi-mi na æ ingai-mi al, tado lo ki m-a mi ti kam a asi kadi a awi ti al.» ³⁵Ɔ do ta ti kin *Jipi je daji-naa ta ai na: «Lo ki ra be æ a aw ti æ kadi j-a j-inge al æ? A aw go ngakone je ti ki sanai-naa dan Giraki je ti kin kadi aw ndo ne Giraki je ma? ³⁶Ta ki æl æ na:

“A sangi-mi na æ ingai-mi al, tado lo ki m-a mi ti kin a asi kadi a awi ti al,” kin me na ri æ?»

Dɔbæy ndo ra nay

³⁷Dɔbæy ndo ra nay, ki e ndo ki bo ngay ɓa^φ, Jaju j a taa un ndune æl æ na: «Kin æ re dæw madi kindo ra-e æ, kadi re rom ti ay man. ³⁸Dæw ki adi-m mene ɓa, “ndææ man ki nje kadi dije isi ki dode taa a tɛɛ ngamee ti,” tæki Makitibi la Luwa æl-n.» ³⁹Lo kin ti; Jaju isi æl ta la NDil Luwa ki kadi dije ki adi-e mede a ingai, mbata dokagiloe ti kin NDil Luwa re do dije ti al ɓay, tado Jaju ingæ kosi-gon al ɓay.

Kosi je gangi-naa mbata la Jaju

⁴⁰Dan kosi je ti, dije madi ki ooi ta kæl Jaju æli ai na: «Tæki rɔjeti, dæw kam e Nje kæl ta ki ta Luwa ti ki sɔbi kadi a re ka kin æ wa!» ⁴¹Njé ki na je æli ai na: «E Kirisi ki Luwa mbæte.» Na njé ki nungi ɓay naji ai na: «Kadi Kirisi e dæw ki Galile ti a? ⁴²Makitibi la Luwa æl tæki Kirisi a e dæw ki gin koji ti la *Dabidi, ningæ a tɛɛ ki ta rabi ki Batiлахam ti, ki e ngon be koji Dabidi^φ.» ⁴³E be æ, kosi je gangi-naa mbata la Jaju. ⁴⁴Dije madi dande ti ndigi kuwe, na dæw ki kadi inda jine dæe ti goto.

Me nga la njé kun do Jipi je

⁴⁵Njé ngam ta lo la *Jipi je ki awi kadi uwai Jaju ka kin, tali ræi ro njé kun do njé kijæ ne mæsi kadi-kare je ti ai ki *Parisi je, æ njé kun do njé kijæ ne mæsi kadi-kare je ki Parisi je daji-de æ na: «Ra ban æ irai sie al æ?» ⁴⁶Ɔ njé ngam lo je æli ai na: «NDɔ kare j-o dæw æl ta tæki dingam kin isi æl-n al.» ⁴⁷Ɔ Parisi je daji-de æ na: «Sai je ka iyaji ræsi adi æti sasi to a? ⁴⁸Oi dæw kare be dan njé ki boy je ti æ se dan Parisi je ti ade mene noo a? ⁴⁹Kosi je kam ai dije ki gari ndu-kun la *Moji al, æ dije ki Luwa a tuji-de ko!»

⁵⁰Nikodam ki e ki kare dan Parisi je ti ki kæte aw ro Jaju ti un ta æl-de æ na: ⁵¹«Kin æ re dæw oo ta ki ta dæw ti al nim, taa oo ne ki ra al nim æ, ndu-kun læje a gangi ta dæe ti al^φ.» ⁵²Næ ilai-e ti æ na: «J ka j dæw ki Galile ti to a? Isangi gine maji o, nje kæl ta ki ta Luwa ti ki kadi e dæw ki Galile ti goto.» ⁵³[Go ti, dæw ki ra ka æti aw ɓe lane.

8

Jaju æi ki dæne ki nje kuwa marim

¹Jaju æti noo aw do mbal kagi bini je ti. ²Næ loki lo ti njay par æ tal re nati kay ti la Luwa. Dije pæti ræi ki ræe ti, æ isi nangi isi ndo-de ne. ³Lo kin ti, njé ndo ndu-kun je, ki *Parisi je ræi ki dæne ki indai jide dæe ti lo kuwa marim ti, adi-e a ta kam dije ti, ⁴ningæ ali Jaju æ na: «Nje ndo dije, dæne kam j-inda jije dæe ti lo kuwa marim ti. ⁵NGa ningæ, *Moji æl-je me ndu-kun^φ ti kadi ko dæne je ki be kin j i tila-de ki mbal j i tal-de ko, æ se j, ta læi e ri wa?» ⁶Ɔ li ta

kin be tə kulə ki kiyə kadi uwəi Jəju tə indəi ta dœ ti. Nə Jəju ilə dœne nangi ə isi ndangi ne ki ngon jine nangi. ⁷ Ө loki nayi-naa ki lə dəje ta ti, Jəju ər dœne taa əl-de ə nə: «Dəw ki dānsi ti ne ki ra majal nja kare al 6a, kadi ile ki mbal dəsəy.» ⁸ Jəju əl ta be 6a təl ilə dœne nangi gogi, isi ndangi ne nangi. ⁹ Ө loki ooi ta kin 6a, ətə kare kare, ilə ngire də njé ki togi ti, təl-n də njé ki du ti. Ta təl tae ti, Jəju nay ki karne ba. Dəne ka kin ə a dadan lo ti; ¹⁰ Ө Jəju un dœne ki taa əl-e ə nə: «Dəne, dije ka awi ra? Dəw kare ka gangi ta dōi ti al a?» ¹¹ Ba dœne ile ti ə nə: «Baəbe, dəw kare ka gangi ta dōm ti al,» ə Jəju əl-e ə nə: «Mi ka m-gangi ta dōi ti al jagi tə, nga ningə aw, ə ira majal gogi al.» *

Jəju e kunjji ki dōnangi ti

¹² Jəju tal əl-de 6əy ə nə: «Mi kunjji ki dōnangi ti, dəw ki un gom, a njiyə me təl ti al, kunjji ki nje kadi dije isi ki dode taa a unji dœ ti.» ¹³ Lo kin ti, *Parisi je əli-e əi nə: «I wa ə isi ma naji ki dōi ti 6a, naji ki ma ləi e ki rojeti al.» ¹⁴ Ө Jəju ilə-de ti ə nə: «Re mi wa m-ma naji də rōm ti ka m-gər kadi naji ki ma ləm e ta ki rojeti, tado mi m-gər lo ki m-ji ti nim, m-gər lo ki m-isi m-aw ti nim, nə səi je, igəri lo ki m-ji ti al nim, igəri lo ki m-isi m-aw ti al nim tə.» ¹⁵ Səi isi gangi ta ki go lo koo ti lə dəw, nə mi m-gangi ta də dəw ti al. ¹⁶ A kin ə re m-gangi ta nōg 6a, e ta ki gangi ki go rəbe ti, tado mi ki karm ə m-gangi ta al, Bai ki nje kilə-m e səm naa ti. ¹⁷ Ningə me ndu-kun ti ləsi wa ka ndangi əi nə: «Kin ə re dije joo mai naji, ə naji ki ma lade aw go-naa ti 6a, ta lode e ta ki rojeti.»* ¹⁸ Mi wa m-ma naji də rōm ti, ningə Bai ki ilə-m ka ma naji ləne dōm ti tə.» ¹⁹ Ningə dəji-e əi nə: «Bawi e lo ki ra ti dana?» Ө Jəju ilə-de ti ə nə: «igəri-mi al, taa igəri Bai al tə. Kin ə re igəri-mi ə re a igəri Bai tə.» ²⁰ Ta je kin tēg ta Jəju ti loki isi ndo-n dije ne nati kəy ti lə Luwə. Isi lo ti ki ne je ki dije isi iləi kadi-kare titi adi Luwə isi ti. NGa ningə dəw uwe al, tado ndə lie asi al 6əy.

Jəju əl ta də kawne rə Bawne ti

²¹ Jəju əl-de ta ki rangi 6əy ə nə: «M-a m-aw, ningə a sangi-mi, nə a oyi me majal je ti ləsi. Lo ki m-a m-aw ti kin a asi kadi a awi ti al.» ²² Lo kin ti, *Jipi je əli-naa əi nə: «A təl rōne ə se ra ban ə əl ə nə: «Lo ki m-a m-aw ti kin a asi kadi a awi ti al ə?»» ²³ Ө Jəju əl-de ə nə: «Səi, səi dije ki dōnangi ti nangi ne, ə mi, mi dəw ki dōrə ti taa nu to; səi dije lə dōnangi, nə mi, mi dəw lə dōnangi al. ²⁴ Ningə e mbata kin ə m-əl-n səsi m-ə nə: «A oyi me majal je ti ləsi.» Kin ə re adi-mi mesəi təkəi mi «Nje kisi nōg» al ə, a oyi me majal je ti ləsi.» ²⁵ Ө dəji-e əi nə: «I wa kam i nā ə?» Ba Jəju ilə-de ti ə nə: «Mi dəw ki m-əl səsi lo kilə ngire ti nu wa kin. ²⁶ NGa ningə, ki oji dəsi, m-aw ki ta ngay

kadi m-əl je, m-gangi je; nə ta ki m-ingə rə nje kilə-m ti kin par ə m-a m-ilə mbəe rə dije ti ki dōnangi ti ne. E, ta lie e ta ki rojeti.» ²⁷ Jəju isi əl-de ta ki də Bawne Luwə ti nə əi je gəri me ta kin al. ²⁸ Ө Jəju əl-de ə nə: «NDə ki a 6əi-mi *mi NGon dəw taa kagi-dəsi ti kin 6a, a gəri kadi mi «Nje kisi nōg»; taa a gəri kadi m-ra ne madi də rōm al tə, nə e ne ki Bai ndo-m ə m-isi m-əl. ²⁹ Nje kilə-m e səm naa ti; iyə-m ki karm al, tado dəkagilo je pəti m-ra ne ki nal-e.» ³⁰ Loki Jəju əl ta kin be, dije ngay adi-e mede.

NGan ka Abirakam

³¹ Jəju əl *Jipi je ki adi-e mede ə nə: «Kin ə re ai də njasi ti me ta ti ləm 6a, səi njé ndo je ləm ki rojeti. ³² A gəri ne ki rojeti, ningə ne ki rojeti kin a taa səsi ilə səsi taa ji 6əə ti.» ³³ Ө əi je əli Jəju əi nə: «Je ngan ka *Abirakam, ningə ji ra 6əə lə dəw ndo kare al tə, nga ra ban be ə i əl ə nə ne ki rojeti a taa-je ilə-je taa ji 6əə ti ə?» ³⁴ Ө Jəju ilə-de ti ə nə: «Təki rojeti, adi m-əl səsi: dəw ki ra ki ra majal, e 6əə lə majal. ³⁵ Bəə a isi ki dije ki isi ra 6əə lade kin biti ki nō ti al, nə ngon koji-de a isi səde biti ki nō ti. ³⁶ Adi re NGon lə Luwə taa səsi ji 6əə ti ilə səsi taa 6a, a səi dije ki taa kilə taa ki rojeti ji 6əə ti. ³⁷ NGa ningə, m-gər kadi səi ngan ka Abirakam; nə isi sangi kadi itōli-mi tado imbati ta ləm. ³⁸ Mi m-isi m-əl ne ki m-o rə Bai ti, nə səi 6a, isi rai ne ki bawsi əl səsi tə.» ³⁹ Ningə iləi Jəju ti əi nə: «Kaje e Abirakam.» Ө Jəju əl-de ə nə: «Kin ə re səi ngan ka Abirakam təkəi rojeti ə re a rai kilə ra Abirakam. ⁴⁰ Mi m-əl səsi ne ki rojeti ki m-ingə rə Luwə ti, ningə ki basine kin isi sangi kadi itōli-mi. E kin e kilə ki Abirakam ra al jagi. ⁴¹ Səi isi rai kilə ra bawsi.» Ningə iləi Jəju ti əi nə: «Je ngan je ki koji gin kaya ti al; Bawje e kare ba ə e Luwə.» ⁴² Ө Jəju əl-de ə nə: «Kin ə re Luwə e Bawsi ə re a indigi-mi, tado m-tēg rəe ti ə m-re lo kin ti. E mi wa ə m-re ki dōm al, nə e ə ilə-m. ⁴³ MBata ri ə igəri me ta ləm al ə? Igəri al tado asi kadi uri mbisi go ta ti ləm al. ⁴⁴ Su ə e bawsi, ningə indigi kadi irai ndigi lə bawsi. E dəw ki e nje təl dije lo kilə ngira kosi ti lie nu. E a me ne ra ti ki rojeti nja kare al, tado ne ki rojeti goto rəe ti. Kin ə re al ta ki ngom 6a, e kin ə e ta ki osi 6oe ti, tado e nje ngom nim, e baw ne ra ki ngom nim. ⁴⁵ Mi 6a, mi nje kəl ta ki rojeti ə imbati kadi adi-mi mesəi. ⁴⁶ Nə dānsi ti ə asi kadi toji təkəi m-ra majal ə? A kin ə re m-əl ta ki rojeti ə, ra ban ə imbati kadi-mi mesəi ə? ⁴⁷ Dəw ki e yə Luwə, a oo ta lə Luwə, ningə səi, oi ta lie al, mbata səi yəe je al.»

Jəju əi ki Abirakam

⁴⁸ Lo kin ti, *Jipi je əli Jəju əi nə: «E go rəbe ti kadi j-əl j-ə nə: i dəw ki *Samari ti, taa ndil ki majal isi mei ti tə.» ⁴⁹ Ө Jəju əl-de ə nə: «Jagi, ndil ki majal goto mem ti, nə ne kare ki m-o

* **8:11** [] Bar ta je kin goto me makitibi je ti ki mari kəte ki e ta lə Luwə ki ndangi tə kun mindi ki sigi. ✱ **8:17** Dətərənəm 19.15; 17.6

6a, mi m-osi gon Bai, ə səi imbati kəsi gonm to par. ⁵⁰ Mi m-isi m-sangi kadi dije ilai toji döm ti al. Dəw ki isi sangi kadi dije ilai toji döm ti e nqo, e ə a gangi ta kin adi-m. ⁵¹ Ningə təki rojeti, adi m-əl səsi, dəw ki təl rone go ta ti ləm 6a, dəwe kin a oy al ratata.» ⁵² Lo kin ti nqo, Jipi je əli-e əi nə: «Ki ne kin, ji gər maji ngata təki ndil ki majal isi mei ti. *Abirakam oy, taa njé kəl ta je ki ta Luwə ti ka oyi to, ningə j̄ əl ə nə: “Dəw ki təl rone go ta ti lai 6a, dəwe kin a oy al ratata.” ⁵³ J̄ itə kaje Abirakam ki oy kin a? Taa njé kəl ta je ki ta Luwə ti ka oyi to! J̄ o roi kadi j̄ n̄ ə? ⁵⁴ Ba Jəju ilə-de ti ə nə: «Kin ə re m-toji rəm mi wa ningə, e toji ki ndae goto. NGa ningə, dəw ki nje kilə toji döm ti e Bai. E ki isi ali ta lie əi nə e Luwə ləsi, ⁵⁵ nə igəri-e al. Mi m-gər-e. Kin ə re m-əl m-ə nə m-gər-e al ə, re m-a mi nje ngom to səi je be to. Nə mi m-gər-e, taa m-təl rəm go ta ti lie to. ⁵⁶ Kasi Abirakam ra rənəl ngay mbata ində mene ti kadi n-a n-oo ndo ki m-a m-re-n. NGa ningə oo ndo rem, adi rəe nal-e ngay.» ⁵⁷ Lo kin ti, Jipi je dəji Jəju əi nə: «tra 6al kuti mi al 6əy ə kəmi oo Abirakam a?» ⁵⁸ Ə Jəju ilə-de ti ə nə: «Təki rojeti, adi m-əl səsi, kate nq koji Abirakam ti, “Mi m-isi nqo?”» ⁵⁹ Lo kin ti nqo be, kəi mbal kadi n-tiləi Jəju, nə ur dan kosi je, ə tēg gin kəy ti lə Luwə kə, aw.

9

Jəju aji nje kəm to kare

¹ Loka Jəju isi ində də ningə, oo dəw ki kəme to lo koje ti nu isi. ² *Njé ndo je lie dəji-e əi nə: «Nje ndo dije, dingəm ki kəme to lo koje ti nu kin, kəme to əji-n do majal lie e wa ə se, əji-n do majal lə njé koje je ə? ³ Ə Jəju əl-de ə nə: «E ta lə majal lie al nim, e ta lə majal lə njé koje je al nim, nə kəme to be mba kadi Luwə əji-n təgine taga kadi dije gəri. ⁴ Dəkagilo ki kadi to 6əy, sobi kadi ji rai kilə lə dəw ki nje kilə-m, tado lo a ndul 6a, lo kadi dəw a ra kilə goto. ⁵ Təki mi-n dənangi ti ne 6əy, mi kunji ki dənangi ti.» ⁶ Loka Jəju əl ta je kin be 6a, go ti, tibi man tane nangi, ləy-n nangi, or gidi kəm nje kəm to ta ka kin. ⁷ Ningə, əl nje kəm to ə nə: «Aw itogi kəmi lo ndogi man ti ki Silowe.» «Silowe» kər me nə «nje kaw kilə». Be ə, nje kəm to aw togi kəmne loe ti ka kin, 6a ta təl-e, kəme oo lo maji. ⁸ Njé gədi kəy je lie, ki njé je ki kate isi ooi-e lo koy nē ti, əli əi nə: «Ma, e kam e dəw ki nje kisi nangi, koy nē ka kin al a?» ⁹ Ningə njé ki n̄ je əli əi nə: «E darəe e wa.» Ə njé ki nungi əli əi nə: «Jagi e e al, nə e dəw ki nje titi naa sie.» Ningə e wa ki dənə əl ə nə: «E darəm mi wa.» ¹⁰ NGata ə dəji-e ta əi nə: «Re e j̄ wa ə, ra ban be ə kəmi oo lo ə?» ¹¹ Ə əl-de ə nə: «Dingəm ki tē na Jəju ə ləy nangi or gidi kəm ti, ə əl-m ə nə: “Aw Silowe ti itogi kəmi”, ə m-aw m-togi kəmm, par ə kəmm oo

lo maji.» ¹² Ningə dəji-e əi nə: «Dingəm kin e ra be ə?» Ə əl-de ə nə: «M-gər al.»

Parisi je dəji ta dingəm ki kate kəme to ka kin

¹³ Lo kin ti, əri dingəm ki kate kəme to ka kin awi sie ro *Parisi je ti. ¹⁴ Ningə, ndəe ti ki Jəju ləy-n nangi ki man tane or gidi kəme ti adi kəme oo lo ka kin e ndə taa kəə. ¹⁵ Ə Parisi je dəji-e ta ki yade rangi 6əy se n-ra ban ə n-oo lo wa? Ə əl-de ə nə: «Jəju or nangi ki ləy kəmm ti, ə m-aw m-togi kəmm, ə ngəsi kəmm oo lo.» ¹⁶ Lo kin ti, Parisi je ki madi əli əi nə: «Dəw ki ra nē kin e dəw ki j̄ ro Luwə ti al, tado ində kəmne go ndə taa kəə ti al.» Nə njé ki nungi əli əi nə: «Ra ban be ə, dəw ki nje ra majal par a aw ki togi kadi ra-n nē koji je ki əti 6əl be kin ə?» Be ə, ta kin re ki gangi-naa dande ti. ¹⁷ Ningə tali dəji nje kəm to ka kin 6əy əi nə: «NGa j̄ wa ki d̄əi, ta ri ə əl do dəw ti ki tēg kəmi adi kəmi oo lo kin ə?» Ə nje kəm to əl ə nə: «E nje kəl ta ki ta Luwə ti.» ¹⁸ *Jipi je mbati kadi mede təki e dəw ki kate kəme to, ə ngəsi dəw tēg kəme adi kəme oo lo. Rai b̄iti adi njé koje je rai. ¹⁹ Ə dəji-de ta əi nə: «Dəw kam e ngonsi wa təki rojeti a? A re e ngonsi wa ə, kəme to lo koje ti wa a? A re kəme to lo koje ti ə, ra ban be ə ngəsi kəme oo lo ə?» ²⁰ Ə njé koje je əli əi nə: «Ji gər maji kadi e ngonje wa, taa kəme to lo koje ti nu to. ²¹ Nə ki əji do kəme ki ngəsi kəmm oo lo, ə se n̄ ə tēg kəme adi kəme oo lo wa kin ə, ji gər nē kare me ti al. Ningə e wa togi gangi ə n̄ idəji-e, ə ə al ta ki do rone ti.» ²² Njé koje je əli ta kin be mbata 6əl ki 6əli Jipi je. Tado Jipi je d̄əoi ta naa ti kadi tə dəw ki re əl ə n̄ Jəju e Kirisi ki Luwə mbəte 6a, sobi tuwe gin kəy kaw-naa ti ləde kə. ²³ E mbata kin ə, njé koje je əli əi nə: «E wa togi gangi ə n̄, idəji-e.» ²⁴ Ə Parisi je 6ari dəw ki kate kəme to ka kin adi-e re ki kə joo, ningə əli-e əi nə: «Əl ta ki rojeti, əsi-n gon Luwə. Ji gər kadi dingəm kin e nje ra majal.» ²⁵ Lo kin ti, dingəm ki kate kəme to ka kin əl-de ə nə: «E nje ra maji, ə se e nje ra majal wa ka m-gər nē kare me ti al, nē kare ki m-gər maji ən: kate kəm to, ningə ngəsi kəmm oo lo.» ²⁶ Ningə t̄əli əli-e əi nə: «E ri ə ra səi ə? Ə ra ban to ə adi kəmi oo lo ə?» ²⁷ Lo kin ti əl-de ə nə: «Ta kin m-əl səsi kate ngata, ə imbati koo ta lam, ə ra ban ə igēi kadi m-təl m-əl səsi 6əy ə? İndigi kadi it̄əli njé ndo je lie to a?» ²⁸ Loka əl Parisi je ta be 6a, əi je taji-e ə əli-e əi nə: «J̄ ə j̄ nje ndo lie, nə je, nje njé ndo je lə *Moji. ²⁹ Ji gər kadi Luwə əl ta ki Moji, nə dəw lai kin, ji gər lo ki tēg ti al.» ³⁰ Ə dingəm ka kin əl Parisi je ə nə: «E nē ki əti 6əl ngay kadi dəw ki səi, igəri loki tēg ti al to, ə dəwe ka kin taa adi kəmm oo lo. ³¹ Ji gəri maji kadi dije ki njé ra majal, re əli ta ki Luwə ə, Luwə oo do ta ləde al, nə dəw ki nje 6əl Luwə, ki nje təl rone go ndue ti, Luwə oo do ta lie. ³² Ki mari nu wa kin, ndo

kare kadi j-o nɔ dɔw madi ɔ adi kɛm dɔw ki tɔ lo koje ti nu oo lo be kin, m-o al ɔay. ³³ Kin ɔ re dɛngɛm kin i rɔ Luwɛ ti al ɔ, nɛ madi kare ki asi kadi ra goto.» ³⁴ Lo kin ti, ɔli-e ɔi nɔ: «I dɔw ki a me majal ti lo koji ti nu kam ɔ, ige kadi i ɔ indo-je nɛ!» Ba tuwɔi-e adi tɛɛ taga. ³⁵ Jaju oo kadi tuwɔi-e, ɔ loki inge, dɔje ɔ nɔ: «I adi mei *NGon dɔw a?» ³⁶ Ɖ al Jaju ɔ nɔ: «Baɓe, NGon dɔw ɔ e na wa ɔl-m adi tɔ m-ade mem.» ³⁷ Ningɔ Jaju ɔl-e ɔ nɔ: «I o-e ki kami, e darɔe e wa ɔ isi ɔli ta kin.» ³⁸ Be ɔ, dɛngɛm ka kin ɔl Jaju ɔ nɔ: «Baɓe, m-adi mem.» Ba ɔsi mɛkɛsine nangi nɔe ti. ³⁹ Jaju ɔl-e ɔ nɔ: «M-re dɔnangi ti ne mba gangi ta, m-re mba kadi dije ki kɛmde tɔ, ooi lo, ɔ kadi njɛ ki kɛmde oo lo, tali njɛ kɛm tɔ je tɔ.» ⁴⁰ Lokɪ Parisi je madi ki ai ki Jaju nɔɔ, ooi dɔ ta ki Jaju ɔl kin ningɔ, dɔji-e ɔi nɔ: «Je ka je njɛ kɛm tɔ je tɔ a?» ⁴¹ Ɖ Jaju ɔl-de ti ɔ nɔ: «Kin ɔ re sɔi njɛ kɛm tɔ je taki rɔjeti ɔ, re majal lɛsi a goto, nɔ taki j-isi-n, ɔ oi rɔsi kadi kɛmsi oo lo kin ɔa, majal lɛsi tɔ lo tone ti ba.»

10

Kuji ta ki dɔ ɔa bati je ti

¹ Jaju ɔl ɔ nɔ: «Tɔki rɔjeti adi m-ɔl sɛsi. Kin ɔ re dɔw madi ur go bati je ti ki ta kɔy al, nɔ i bal ki dɔ bɔr ki rɔbi ki rangi ɔa, dɔwe kin e nje ɔogi, e baw kaya. ² Nɔ dɔw ki ur kɔy go bati je ti ki ta kɔy, e ɔ e ɔa bati je. ³ Nje ngɛm ta kɔy bati je tɛɛ ta kɔy ade, ɔa bati je ooi dɔ ndue. Ningɔ ɔar bati je lɛne kare kare ki tɔde, tɛɛ sɔde taga. ⁴ Lokɪ tɛɛ ki bati je lɛne pɔti taga ningɔ, ɔti njiyɔ nɔde ti, ɔa bati je uni goe, tɔdɔ gari ndue. ⁵ Bati je a uni go dɔw ki rangi al. Re ooi dɔw ki rangi ɔa, a ayi-naa say kɔ kade ti, tɔdɔ gari ndu dije ki rangi al.» ⁶ Jaju ɔl-de kuji ta kin, nɔ gari ne ki ɔl-de ta dɔ ti kin al. ⁷ Ɖ tal ɔl-de ɔay ɔ nɔ: «Tɔki rɔjeti, adi m-ɔl sɛsi, mi ta kɔy bati je. ⁸ Dije pɔti ki rɔi nɔm ti, ɔi njɛ ɔogi je, ki baw kaya je, adi bati je ooi ta lɔde al.» ⁹ Mi ta kɔy, re dɔw ur kɔy ki rɔbi ki rɔm ti ɔa, dɔwe a ingɔ kaji. A ur kɔy nim, a tɛɛ nim, taa a ingɔ nɛ kusone nim tɔ. ¹⁰ Nje ɔogi re ɔa, re mba ɔogi, re mba tɔl nɛ, ɔ re mba tuji nɛ tɔ par. Nɔ mi, m-re mba kadi dije ingɔl kaji. Ningɔ kadi e kaji ki tɔ mbar mbar.

¹¹ «Mi ɔa bati je ki m-ul bati je maji. Dɔw ki ul bati je maji, adi rɔne mbata bati je lane. ¹² Nɔ dɔw ki e nje ngɛm bati je mba kingɔ la par ɔi e ɔade al, loki oo jagim isi re ki dɔ bati je ɔa, iyɔ bati je ɔ ay, adi jagim re uwɔ-de je, sane-de je. ¹³ Nje ngɛm bati je mbata kingɔn la kin ay, tɔdɔ nɛ lie e la par ɔ isi sangi, adi oo lo kadi indɔ rɔne kɔ ti mbata la bati je al. Mi, mi ɔa bati je ki m-indɔ kɛmm go bati je ti maji. ¹⁴ M-gar bati je lɛm, ɔ bati je lɛm gari-mi tɔ. ¹⁵ Gari-mi tɔki Bai gar-m ɔ mi m-gar-n Bai kin be tɔ. Be ɔ, m-adi rɔm mbata bati je lɛm. ¹⁶ M-aw ki bati je ki rangi nɔɔ ɔay ki ɔi

me kɔy ti ne al. Ɖi je ka, sɔbi kadi m-re sɔde me kɔy ti tɔ. A ooi ndum ɔa, a tali nɛ kul je ki kare ba gin ɔade ti ki kare ba. ¹⁷ Bai ndigi-m, mbata m-ilɔ rɔm kɔ kadi tɔ m-tɔl m-ingɔ kingɔ ki rangi. ¹⁸ Dɔw ki a indɔ tɔgi dɔm ti kadi m-ilɔ rɔm kɔ goto. E mi wa ɔ m-adi ki me ndigi lɛm. M-aw ki tɔgi kadi m-adi-n nim, kadi m-taa-n nim. E kin ɔ e ndu ki m-gar ki rɔ Bai ti.» ¹⁹ Ta lɔ Jaju kin tɔl re ki gangi-naa ki rangi dan *Jipi je ti ɔay. ²⁰ NGay je dande ti ɔli ɔi nɔ: «NDil ki majal isi mee ti, dɔe a dana al, ɔ ra ban ɔ isi oi ta lie ɔ?» ²¹ Ɖ njɛ ki nungi ɔli ɔi nɔ: «Dɔw ki ndil ki majal isi mee ti ɔl ta be al. Dɔw ki ndil ki majal isi mee ti asi kadi a tɛɛ kɛm njɛ kɛm tɔ je al.»

Jipi je mbati koo mbide ti tɔki Jaju e NGon Luwɔ

²² Dɔkagilɔe ti kin, *Jipi je isi rai nay tɔr ndu dɔ kɔy ti lɔ Luwɔ Jorijalɛm ti. E dɔkagilo kul ti. ²³ Jaju ilɔ lo aw je tɔl je gin pal ti lɔ *Salomɔ, nati kɔy ti lɔ Luwɔ. ²⁴ Jipi je ilɔi-naa gɔi gide, ningɔ ɔli-e ɔi nɔ: «Kadi ban ti ɔ a ɔl-je ta ki kadi meje ɔsi nangi ɔ? Kin ɔ re i Kirisi ki Luwɔ mbɔte ɔ, ɔl-je wangi adi j-o.» ²⁵ Ɖ Jaju ɔl-de ɔ nɔ: «Ta kin m-ɔl sɛsi kɔte ngata, nɔ imbati kadi itaai ta lɛm. Nɛ je ki m-isi m-ra-de me tɔ Bai ti kin mai naji dɔm ti. ²⁶ Nɔ sɔi, imbati kadi-mi mesi. Imbati tɔdɔ sɔi dan bati je ti lɛm al. ²⁷ Bati je lɛm ooi ndum, m-gar-de, ningɔ ɔi je uni gom tɔ. ²⁸ M-adi-de kaji ki tɔ biti ki nɔ ti, ɔi tade a tɔ al. Taa dɔw ki kadi indɔ tɔgine taa-n-de jim ti ka goto tɔ. ²⁹ Bai ki nje kadi-m-de aw ki tɔgi dɔ dije ti pɔti, adi dɔw madi ki asi kadi indɔ tɔgi taa-n-de ji Bai ti goto. ³⁰ Je ki Bai je dije ki kare ba.» ³¹ Lo kin ti, Jipi je tɔli kɔi mbal ɔay kadi n-tilɔi Jaju n-tɔli-e. ³² Ɖ Jaju ɔl-de ɔ nɔ: «M-ra nɛ je ki maji maji ngay ta kɛmsi ti ki tɔgi ki i rɔ Bai ti, nga e ki ra ɔ igei kadi itilɔi-mi ki mbal itilɔi-mi ki mbae ɔ?» ³³ Ɖ Jipi je ɔli-e ɔi nɔ: «E mbata ne maji ki ira ɔ ji ge kadi ji tilɔi ki mbal ji tali al, nɔ e ki mbata ta ki mal. Tɔdɔ i ki i dɔw kare par ɔl ɔ nɔ i Luwɔ.» ³⁴ Jaju ɔl-de ɔ nɔ: «Luwɔ ɔl me ndu-kun ti lɛsi ɔ nɔ: “Mi m-ɔl sɛsi, sɔi luwɔ je”. ³⁵ Dije ki Luwɔ ɔl-de ta lɛne ɔ Luwɔ ɔar-de luwɔ je kin. Ningɔ igari maji kadi dɔw asi tɔgi buji ta lɔ Luwɔ al. ³⁶ Mi, e Luwɔ ɔ mbɔti-m, ilɔ-m dɔnangi ti, ɔ m-ɔl-n m-ɔ nɔ mi NGon Luwɔ, ningɔ sɔi ɔli ɔi nɔ se mi nɔ ɔ m-ɔl m-ɔ nɔ mi NGon Luwɔ wa ɔa, mi nje kɔl ta ki mal dɔ tɔ Luwɔ ti, kin e mba ri ɔ? ³⁷ Kin ɔ re m-ra kilɔ lɔ Bai al ningɔ tɔ adi-mi mesi al! ³⁸ A kin ɔ re m-isi m-ra kilɔ lɔ Bai ningɔ, re adi-mi mesi al ka, adi mesi kilɔ je ki m-ra-de ka kin ndɔy taa. Adi mesi kadi igari tɔki Bai isi mem ti, ɔ mi m-isi me Bai ti tɔ.» ³⁹ Lo kin ti, sangi rɔbi nja kare ɔay kadi n-uwɔi Jaju, nɔ tɛɛ mbɔde ti aw.

⁴⁰ Jaju tɔl aw gidi ba Jurde ti, lo ti ki kɔte Ja ra dije batɔm ti. Jaju aw isi loe ti kin nɔɔ.

⁴¹ Dije ngay awi røe ti, ningə əli-naa əi nə: «Ja ra ne madi kare ki əti 6əl al, nə ne je pəti ki əl əji-n də dɪngəm kin e ne je ki røjeti.» ⁴² Lo kin ti nɔq be dije ngay adi mede Jəju.

11

Ki Lajar lo koy ti

¹ Dɪngəm kare ki nje mɔy e nɔq, tœ nə Lajar. İsi me 6e ti ki Bətani ki e ngon 6e lə Mari əi ki ngokone Marti. ² E darə Mari wa kin ə a ɔy yibi ki əti maji nja Bəbe ti nim, bər njae ki bisi dəne nim. NGA ningə e ngokɔe Lajar ə røe to-e. ³ NGakonaa je ki dəne ki joo kin iləi dəw madi ade aw əl Jəju ə nə: «Bəbe, basa madi e mɔy.» ⁴ Loki Jəju oo ta kin ningə əl ə nə: «Mɔy lə Lajar kin a təl-e al, nə e mɔy ki re kadi tɔji tɔgi Luwa, taa kadi dije iləi tɔji dəm ti mi NGon Luwə tə.» ⁵ Jəju ndigi Marti əi ki ngokɔe Mari, taa ndigi Lajar tə. ⁶ Jəju oo maji kadi Lajar e mɔy, nə isi lo ti ki isi ti kin ba ndə joo 6əy. ⁷ Go ti, əl njé ndo je lane ə nə: «Adi ji təlɪ j-awi Jude ti gogi.» ⁸ Ə *NJé ndo je lie əli-e əi nə: «Nje ndo dije, ndə ngay əl ne 6əy ə *Jipi je sangi kadi n-təlɪ-ni ki mbal n-təlɪ-ni ka kin ə, ige kadi itəl aw Jude ti 6əy ə?» ⁹ Jəju ilə-de ti ə nə: «NGan kin e dɔgi gide joo me kadi ti ki kare. Ningə kadi e rə dəw njiyə kada ə a osi al, tadə oo lo maji. ¹⁰ A re njiyə kondə ə a osi, tadə oo lo maji al.» ¹¹ Go ta ti kin, Jəju ilə ta ki rangi də ti ə nə: «Madije Lajar to 6i, ningə m-a m-aw kadi m-ndəl-e.» ¹² Ə njé ndo je əli-e əi nə: «Bəbe, re e 6i ə to ə ndəl 6əy.» ¹³ Jəju əl ta lə koy Lajar, nə njé ndo je ooi təkɪ e ta lə 6i ki kare. ¹⁴ Ə Jəju əl-de əy njay ə nə: «Lajar oy. ¹⁵ NGA ningə ki əji dəsi, rom nəl-m ngay kadi m-goto loe ti, kadi tə sai je adii-mi mesi. Ba ki ne kin, adi j-awi dœ ti.» ¹⁶ Ə Tomasi ki isi 6ari-e «NDingə» əl ndəgi njé ndo je ə nə: «J-əi ka adi j-awi sie tə j-oyi sie.»

Jəju e nje kadi dije təlɪ isi ki dœde taa

¹⁷ Loki Jəju re tɛɛ Bətani ti, oo kadi dibi Lajar ra ndə sɔ ngata. ¹⁸ Bətani e 6asi ki Jorijaləm, asi kula mətər mitə be par, ¹⁹ adi *Jipi je ngay rəi rɔ Marti ti əi ki Mari kadi səlɪ mede əji-n də koy lə ngokɔde. ²⁰ Loki Marti oo kadi Jəju a re nɔq, j aw tɪlə kəme, ningə Mari taa isi yəne nangi me kəy ti. ²¹ Marti ki aw tɪlə kəm Jəju, əl Jəju ə nə: «Bəbe, kin ə re j səje ne ə re ngokom a oy al. ²² Nə ki ne wa kin ka m-gər kadi nɛ je pəti ki idəji Luwə ə a adi.» ²³ Ə Jəju əl-e ə nə: «NGokoi a j lo koy ti.» ²⁴ Ningə Marti ile ti ə nə: «E ki røjeti, m-gər kadi ndə ki njé koy je a j j taa lo koy ti dɔbəy ndə ti ə, Lajar a j taa lo koy ti tɔ.» ²⁵ Lo kin ti, Jəju əl-e ə nə: «Mi nje kadi dije j j taa lo koy ti, ki nje kadi dije isi ki dœde taa. Dəw ki adim mene, re oy mindi ka, a təl isi ki dœne taa. ²⁶ NGA ningə, dəw ki isi ki dœne taa, ə adi-m mene 6a, dəwe kin a oy al ratata. M-dəji se oo be wa?» ²⁷ Ba Marti ile ti ə nə: «Oyo, Bəbe,

m-adi mem təkɪ j ə j Kirisi ki Luwə mbəte, j ə j NGon lə Luwə, j ə j dəw ki sɔbi kadi a re dɔnangi ti.»

Jəju nɔq mbata koy lə Lajar

²⁸ Go ta ti ki Marti əl kin 6a, ɔti aw 6ar ngokone Mari, əl-e ta nangi yəgiri be ə nə: «Nje ndo dije a nɔq, ə isi dəji kadi aw.» ²⁹ Loki Mari oo ta kin taa par ə j taa kalang aw ki rɔ Jəju ti. ³⁰ Jəju ur me 6e ti al 6əy, e lo ti wa ki Marti aw inge ti kəte ka kin 6əy. ³¹ *Jipi je ki isi me kəy ti ki Mari, isi səlɪ mee, loki ooi-e j taa kalangi, tɛɛ taga, ooi ə nə isi aw ki də 6adi ti kadi nɔq wa, adi j j taa goe ti. ³² Loki Mari aw tɛɛ lo ti ki Jəju a ti, ə oo Jəju 6a, osi nangi njae ti, ningə əl-e ə nə: «Bəbe, kin ə re j səje ne ə re ngokom a oy al.» ³³ Loki Jəju oo kadi Mari isi nɔq, taa Jipi je ki j j goe ti ka isi nɔi tɔ 6a, mee ur made, taa ndile isi nangi al tɔ. ³⁴ Ə dəji-de ə nə: «İləi-e ra be ə?» Ba əli-e əi nə: «Bəbe, ire ə a o.» ³⁵ Lo kin ti, Jəju nɔq. ³⁶ Ə Jipi je əli əi nə: «Oi tɔji ki tɔji ndigi ki ndige kin.» ³⁷ Nə njé ki nungi əli əi nə: «Tɛɛ kəm nje kəm tɔ, nga ra ban ə asi kadi ɔgi Lajar koy al tɔy?»

Jəju adi Lajar j lo koy ti

³⁸ Lo kin ti, me Jəju təl ur made kur ki rangi 6əy, adi ɔti aw ki də 6adi ti. Ningə e hole mbal ə indəi mbal made utii tae. ³⁹ Jəju əl-de ə nə: «Ŧri mbal kin kɔ», nə Marti ki konan nje goto əl Jəju ə nə: «Bəbe, ra ndə sɔ ngata, adi a əti.» ⁴⁰ Ə Jəju əl-e ə nə: «M-əli m-a nə ri ə? M-əli m-a nə re adi mei ə a o tɔgi Luwə.» ⁴¹ Lo kin ti, ɔri mbal kɔ, ə Jəju un kəmne ki taa ningə əl ə nə: «Bai, m-ra-i oyo təkɪ o də ndum. ⁴² M-gər kadi ta je ki m-isi m-əl səl kin o də ndum dɔrɔ, nə m-əl ta kin be mbata kosi dije ki gəi gidim kin, kadi adi-mi mede təkɪ e j ə ilə-m.» ⁴³ Go ta ti kin 6a, Jəju un ndune ki taa əl ta ki tɔgine ə nə: «Lajar, itɛɛ taga!» ⁴⁴ Ningə nje goto Lajar ində lo tɛɛ taga. Jie je ki njae je e ki ragi ki ta kibi, taa ta kəme e ki dole ki kibi tɔ. Ə Jəju əl-de ə nə: «İtuti-e, ə iyəi-e adi aw.»

Dije dəsi ta naa ti kadi n-təlɪ Jəju (Mt 26.1-5; Mk 14.1-2; Lk 22.1-2)

⁴⁵ *Jipi je ngay ki awi rɔ Mari ti, ə ooi ne ki Jəju ra, adi mede Jəju. ⁴⁶ Nə njé ki na je awi ingəi *Parisi je, əli-de ne ki Jəju ra. ⁴⁷ Lo kin ti, njé kun də njé kijə ne məsi kadi-kare je, ki Parisi je, ɔsi də njé gangi ta je lə Jipi je naa ti, ningə dəji-naa əi nə: «E ri dana ə kadi ji rai ə? Dɪngəm kin ra ne je ki əti 6əl 6əl ngay!» ⁴⁸ Kin ə re j-iyəi-e j-adi ra ne je ləne kin ki nɔne ti ə, dije pəti a adi-e mede, ningə dije ki Rom ti a rai kadi tuji kay lə Luwə, taa a tuji gin 6e ləje tɔ!» ⁴⁹ Ə Kayipi ki e ki kare dan njé kun də Jipi je ti, ki 6ale ti nɔq e ki bo də njé kijə ne məsi kadi-kare je ti, un ta əl-de ə nə: «tɔgəri ne kare me ne ti ki isi ra ne kin al!» ⁵⁰ İməri ta maji oi! E soti ngay mbata ti ləsi kadi ba kal dəw kare oy mbata lə gin dije kosi, ə gin

6e ki tae ba ingə tuji al.» ⁵¹ NGA ningə e ta ki Kayipi wa 6a əl ki done al, nə təkɪ bale ti nɔɔ e ki bo dɔ njé kijə nɛ məsi kadi-kare je ti, Luwə ində ta tae ti adi ilə mbɛe kəte təkɪ səbi kadi Jəju a oy mbata lə gin 6e lə Jipi je. ⁵² Ningə a oy mbata lə gin 6e lə Jipi je par al, nə a oy mba kadi kaw-n nğan lə Luwə ki sanəi-naa ki lo je dangi dangi kin kadi təli gin dije ki kare ba. ⁵³ I dɔ ndɔe ti nɔɔ kin, njé kun dɔ Jipi je uni ndude kadi n-tɔli Jəju. ⁵⁴ E be ə, Jəju ində ngangi njiyə taga ta kam Jipi je ti. Ɔr rɔne aw bəsi kadi dilə lo ti, me ngon 6e ti ki ɓari-e Epirayim. Aw isi ti nɔɔ ki njé ndo je ləne.

⁵⁵ Dɔkagilo ra nay lə Jipi je ki ɓari-e Paki e bəsi, adi dije ngay awi Jorijaləm ti kəte nɔ ti kadi ta rai nɛ je ki go kuje ti ləde əi Jipi je kadi Luwə oo-n-de tɔ dije ki kanji majal. ⁵⁶ Dije ka kin əi gin kay ti lə Luwə, ningə isi sangi Jəju, ə dəji-naa ta dande ti əi nə: «Mər ta ləsi e ri ə? Kadi a re lo ra nay ti al a?» ⁵⁷ Nɛ kare 6a, njé kun dɔ njé kijə nɛ məsi kadi-kare je, ki Parisi je adi ndu kadi re dəw madi oo lo ki Jəju e ti 6a, kadi əl-de adi n-awi n-uwəi-e.

12

Mari buki yibi ki əti maji nja Jəju ti (Mt 26.6-13; Mk 14.3-9; Lk 7.36-50)

¹ NDɔ mehe kəte nɔ ra nay Paki ti, Jəju aw Bətani ti ki Lajar isi ti. Lajar ki ndɔ ki ade i taa lo koy ti. ² Lo kin ti nɔɔ, rai nɛ kuso ki tɔ Jəju. Marti ə e nje kadi-de nɛ kuso, ningə Lajar e ki kare dan njé kisi ta nɛ kuso ti ki Jəju. ³ Mari un yibi ki rai ki man kagi ki ɓari-e nar, a rosi ngon ku be, ɓuki nja Jəju ti, ningə go ti, bər njae ki bisi dɔne. E yibi nar dərɔe ki gate e ngay. Bayɛ taa me kay. ⁴ Lo kin ti, Judasi Isikariyoti ki e ki kare dan njé ndo je ti lə Jəju, e ki a un dɔ Jəju, ə lə nə: ⁵ «Mba ri ə e ki gati ki yibi kin, taa-n la ki lo kilə ti ki ndɔ ɓu mitə be ka e ki ra-n ki njé ndoo je al ə?» ⁶ Judasi əl ta kin be mba tɔ 6a ta lə njé ndoo je tɔ rɔe al, nə mbata e nje ɓogi. E ə ɓəl la e jje ti, adi isi ɓogi la ki isi ɓuki me ti ndəy ndəy. ⁷ Nə Jəju əl ə nə: «Iyɛi Mari jəke! Ra nɛ kin be nginə-n ndɔ ki kadi darəm a aw-n ɓada. ⁸ Njé ndoo je kam, isi səsi ne ki ndɔ je pəti, nə mi m-a m-isi səsi ki nɔ ti al.»

Dije dɔəi ta naa ti kadi n-tɔli Lajar

⁹ Kosi *Jipi je ngay ooi kadi Jəju e Bətani ti, adi rəl. Ningə rəl mbata lə Jəju par al, nə rəl mba koo Lajar ki Jəju ade i taa lo koy ti ka kin tɔ. ¹⁰ E be ə, njé kun dɔ njé kijə nɛ məsi kadi-kare je uni ndude kadi n-tɔli Lajar kɔ, ¹¹ mbata e ta lie ə ra adi Jipi je ngay iyəi-de ə adi mede Jəju.

Jəju ur me 6e ti ki Jorijaləm ki kəsi-gon (Mt 21.1-11; Mk 11.1-11; Lk 19.28-40)

¹² Lo ti go ti, kosi dije ki ngay ki rəl Jorijaləm, ooi kadi Jəju isi re Jorijaləm, ¹³ ə ɔyi

baji tan je, ə tɛgi taga gidi 6e ti, awi tilə kəme. Ningə lo kin ti, uni ndude ki taa əli əi nə: «Təji e ki dɔ Luwə ti! Ningə kadi Luwə ində jine dɔ dəw ti ki re ki tɔ Bə6e, kadi Luwə ində jine dɔ ngar ti lə *Isirayəl je!» ¹⁴ Jəju ingə ngon koro, ningə al isi dɔe ti təkɪ ndangi me makitibi ti lə Luwə əi nə:

¹⁵ «I6al al, 6e bo *Siyo!

I6o lo o, ngar ləi isi re,

Isi dɔ ngon koro ti.»

¹⁶ Dɔsəy ba, njé ndo je lie gəri me nɛ je ki isi rai kin al, nə loki dije isi iləi tɔji dɔ Jəju ti ngata 6a kadi mede ole dɔ ti təkɪ makitibi lə Luwə əl ta lie kadi nɛ kin a ra nɛ dɔe ti be. Ningə e nɛe ka ə isi ra nɛ dɔe ti kin.

¹⁷ Dije ngay ki ndɔ ki əi sie naa ti loki ndəl Lajar ade tɛɛ ɓada, dan njé koy je ti, mai naji lie. ¹⁸ Ningə e naji ki ma ləde kin ə ra adi kosi dije awi tiləi kəme, tadɔ ooi kadi ra nɛ kɔji ki əti ɓəl ngay kin. ¹⁹ Lo kin ti, *Parisi je əli-naa dande ti əi nə: «Oi tɔ ki taga ta kəmsi ti ne kadi asi ra nɛ madi al; dije pəti ɓuki-naa ki goe ti!»

Girəki je sangi kadi n-ooi Jəju

²⁰ Girəki je madi əi dan dije ti ki rəl Jorijaləm lo ra nay ti kadi əsi makəsidi nangi nɔ Luwə ti. ²¹ Girəki je ka kin rai ɓasi rɔ Pilipi ti ki e dəw ki ngon 6e ti ki Bətisayda ki Galile ti, dəji-e əi nə: «Ji ndigi kadi j-o Jəju.» ²² Ə Pilipi aw əl Andire, nga ə indəi rɔde naa ti joo pu awi əli Jəju. ²³ Jəju ilə-de ti ə nə: «Ki ne kin 6a, ndɔ asi kadi Luwə tɔji tɔgim mi *NGon dəw ki taga ngata. ²⁴ Ningə ki rɔjəti, adi m-əl səsi, kə ko ki kare ki osi nangi kin re oy əl ə, a tɔ ki karne ba par, a re oy tɔ 6a, a tɛɛ ki kə ko je ki rangi ngay. ²⁵ Dəw ki ndigi koo maji rɔne, a tɔ tae, nə dəw ki iyə ta koo maji rɔne danangi ti ne, a ngəm rɔne kadi kaji ki bitɪ ki nɔ ti. ²⁶ Kin ə re dəw madi ge ra kilə 6əə ləm 6a, səbi kadi un gom, nga ningə nje kilə 6əə ləm kin ə e səm lo ti ki m-a m-ɔ ti. Dəw ki nje ra kilə 6əə ləm, Bai Luwə a əsi gone.»

Jəju əl ta ki dɔ koyne ti

²⁷ Jəju əl ə nə: «Ki ne kin, ndilm isi nangi al, ə se ta ri ə kadi m-əl wa? Kadi m-əl m-ə nə: “Bai, aji-m ta dɔ kadi ti ki ngə ki a re dəm ti kin a?” NGA e mbata dɔ kadi wa kin ə m-re bitɪ m-tɛɛ-n ne kin. ²⁸ Bai, itoji adi dije gəri tɔ6a ləl.» Ningə ndu dəw ɓa i ki dərɔ ti ə nə: «M-adi dije gəri tɔ 6a ləm ngata, nə m-a m-adi-de gəri ɓay.» ²⁹ Kosi dije ki ai loe ti nɔɔ ə ooi ndu ta kin ki mbide əli əi nə: «E ndi ə ndangi nɛ.» Ningə njé ki nungɛ əli əi nə: «Malayka kare ə əl-e ta.» ³⁰ Ə Jəju əl-de ə nə: «NDU ta ki 6a ə oi kin tɛɛ mbata ləm mi al, nə tɛɛ ki mbata ləsi səi je. ³¹ Ki ne kin, e dɔkagilo ki kadi Luwə a gangi-n ta dɔ dije ti ki dɔnangi ti ne ngata, e dɔkagilo ki kadi Luwə a uwə-n nje majal ki isi ində tɔgine dɔ dije ti ki dɔnangi ti ne, ile gidi lo ti kɔ ngata. ³² NGA

ningə mi, ndo ki dije a ɓəi-mi taa do kagi-dəsi ti kin ɓa, m-a m-ndər dije pəti ki rəm ti.»³³ Me ta ti kin, Jəju toji kadi gəri se go rəbi ki ban ə a oy-n wa?». ³⁴ Ə kosi je əli-e əi nə: «J-ingə me makitibi ndu-kun je ti laje təkɪ Kiri si ki e dəw ki Luwə mbəte, a isi biti ki ɓone ti bi a oy al^o, nga ra ban be ə j ə l ə nə: “Səbi kadi a ɓəi Ngon dəw taa do kagi-dəsi ti ə?” Ə Ngon dəw ə wa kin e nā dana ə?»³⁵ Ba Jəju əl-de ə nə: «Kunji e dansi ti ne dəkagilo ndəy ɓəy. Ningə kadi injiyəi ki ɓosi ti loki kunji isi unji dəsi ti kin, kadi ta til ingə səsi do rəbi ti al. Tado daw ki njiyə me til ti, gər lo ki isi aw ti al. ³⁶ Dəkagilo ki kunji e səsi kin ɓa, adi mesɪ kunji, kadi ta itəli dije ki me kunji ti.» Loki Jəju əl-de ta be ningə, əti aw ɓoyɔ rone say ta kəmde ti.

Jipi je mbati kadi mede Jəju

³⁷ Jəju ra ne kəji je ki əti ɓəl ɓəl ta kəm *Jipi je ti ka, mbati kadi-e mede. ³⁸ E kin toji ta ki nje kəl ta ki ta Luwə ti Ejay əl ə nə: «Bəbe, nā ə taa ta ki tɛɛ taje ti osi mbide ti kin ə?»

E nā je ə Bəbe toji-de tɔgine ə^o?»

³⁹ Ningə daro Ejay ə wa təl a ɓoɔ ər gin ne ki asii kadi mede al ə nə:

⁴⁰ «Luwə tə kəmde,

Kadi tə ooi lo al,

Adi mede ngə ngororo,

Kadi tə gəri ne madi kare al,

Kadi ta təli kəmde ro Luwə ti al,

Nə ta Luwə j ə ji-de.^o»

⁴¹ Ejay əl ta kin be mbata kunji Jəju ki oo kəte nu ə əl-n ta dəe ti.

⁴² Ne kare ɓa, dan njé kun do Jipi je ti wa kin, ngay je adi mede Jəju, nə mbati kəli ki taga mbata la *Parisi je ki kadi a tuwəi-de kə gin kəy kaw-naa ti ləde əi Jipi je^o. ⁴³ Oi maji ngay kadi dije ə piti-de ə e soti itə kadi Luwə ə piti-de.

Ta ki ta Jəju ti ə a gangi ta

⁴⁴ Jəju əl ta ki ndune ki boy ə nə: «Dəw ki adi-m mene ɓa, e mi ə adi-m mene al, nə e nje kilə-m ə ade mene; ⁴⁵ ningə dəw ki oo-m ə, oo nje kilə-m tə. ⁴⁶ Mi, mi kunji, ə m-re dənangi ti ne mba kadi daw ki adi-m mene ɓa, dəwe njiyə me til ti al. ⁴⁷ Kin ə re ta ləm osi mbi daw ti, ə dəwe ra-n kilə al ə, e mi ɓa m-gangi ta dəe ti al, tado m-re dənangi ti ne kadi m-aji dije bi kadi m-gangi ta dode ti al. ⁴⁸ Dəw ki mbati-m nim, taa ta ləm al nim ə, aw ki nje gangi ta done ti ngata. Tado e ne je ki m-ndo dije wa kin ə, a gangi ta dəe ti dɔbəy ndo ti. ⁴⁹ Təki rɔjeti, m-əl ta ki do rəm al, nə e Bai ki nje kilə-m ə adi-m ndu je ki kadi m-əl nim, m-ndo nim. ⁵⁰ NGA ningə, m-gər kadi ndu ki Luwə adi kin ə, e nje re ki kaji ki biti ki nqo ti. Ta je ki m-əl, m-əl-de təkɪ Bai əl-m.»

13

Jəju togi nja njé ndo je ləne

¹ Kəte nqo ra nay Paki ti, Jəju gər kadi ndo re nga kadi tə iyə dənangi ə aw ro Bawne ti. Jəju ki ndigi njé ki yane je ki dənangi ti ne mari nu, ndigi-de biti kadi təl tae. ² Jəju əi ki njé ndo je ləne isi ta ne kuso ti lo solə. Ningə dəkagiloo ti kin, su ində ta ga kulə Jəju ji njé ɓa je ti me Judasi ti ki ngon la Simo Isikariyoti ngata. ³ Jəju wa ki dəne gər kadi Bawne Luwə ilə ne je pəti jine ti, ningə gər təkɪ n-j rəe ti ə n-re, adi n-a n-təl n-aw rəe ti gogi. ⁴ Jəju j taa ta ne kuso ti, ər kibi ləne ki ilə do made ti, ɓa un ta kibi dəo-n ɓəidine. ⁵ Go ti, mbəl man me ne ti, ɓa ilə rone togi nja njé ndo je ləne, ə ɓər njade ki ta kibi ki kəte dəo-n ɓəidine ka kin. ⁶ Loki Jəju re tɛɛ do Simo Piyər ti ɓa, Simo Piyər əl-e ə nə: «Bəbe, j ə kadi itogi njam a?» ⁷ Ə Jəju əl-e ə nə: «Nə ki m-isi m-ra kin, ta ji naa ti ne igər al, nə a gər mee ki ɓəy ti.» ⁸ Be ka Piyər əl Jəju ə nə: «Jagi, j a togi njam al.» Ə Jəju ile ti ə nə: «Kin ə re m-togi njay al ɓa, ne madi ki ɓəw-je naa ti sai goto.» ⁹ Ningə Piyər əl ə nə: «Bəbe, re e be ɓa, itogi njam par al, nə kadi itogi jim je, ki dəm je tə.» ¹⁰ Ə Jəju əl-e ə nə: «Dəw ki ndogi man, aw ki ndoo togi njane par, bi rəe je pəti al, tado ndəgi rəe je ay njay. NGA ningə səi je, rəsi ay njay, nə e dije pəti ɓa rəde ay, al ɓay tə.» ¹¹ Lo kin ti, Jəju gər dəw ki a ule ji njé ɓa je ti, ə əl-n ə nə: «E səi pəti ɓa rəsi ay, al.» ¹² Loki Jəju togi njade gine gangi ningə, un kibi ləne ilə rone ti, ə tal aw isi ta ne kuso ti gogi, ɓa əl-de ə nə: «Igəri me ne ki m-ra səsi kin a?» ¹³ Isi ɓari-mi Nje ndo dije je, Bəbe je, ningə e go rəbe ti, tado e mi ə wa. ¹⁴ NGA ningə re mi ki mi Nje ndo dije je, mi Bəbe je ə m-togi njasi ningə, səi ka səbi kadi itogi njanaa ki yo je ki ne je tə. ¹⁵ E ne ə m-oji səsi, kadi səi ka indaji, irai təkɪ m-ra səsi kin be tə. ¹⁶ Təkɪ rɔjeti, adi m-əl səsi, ɓəə itə ɓane al, taa ngon nje kaw kilə itə nje kile al tə. ¹⁷ Təkɪ igəri ngata kin ə, irai kile ə, rəsi a nəl səsi ngay. ¹⁸ E səi pəti ɓa m-isi m-əl ta ləsi al; m-gər dije ki m-mbətəi-de. NGA ningə, səbi kadi ta ki makitibi la Luwə əl kin ra ne. Makitibi əl ə nə: “Dəw ki isi uyo səm ne, tu gajine əsi-m^o.” ¹⁹ M-əl səsi ta kin ɓasine, kadi tə ndo ki nee a ra ne ɓa, igəri təkɪ “Mi Nje kisi nqo.” ²⁰ Təkɪ rɔjeti, adi m-əl səsi, daw ki uwə dəw ki m-ile ki rone ti, uwə-m ki rone ti, ə daw ki uwə-m ki rone ti, uwə nje kilə-m ki rone ti tə.»

Jəju əl təkɪ Judasi a un done

(Mt 26.21-25; Mk 14.18-21; Lk 22.21-23)

²¹ Go ta je ti kin, ndil Jəju isi nangɪ al, adi ta tɛɛ tae ti ki taga ə nə: «Təkɪ rɔjeti, adi m-əl səsi, dəw kare dansi ti ne a ilə-m ji dije ti.» ²² Lo kin ti, njé ndo je lie goi kəm-naa, ningə dəji-naa se nā dana ə isi əl ta lie wa.

²³ Ki kare dan njé ndo je ti, ki e dæw ki Jøju ndige, isi kadi Jøju ti basi. ²⁴ ð Simo Piyar ra ne yogiro nangi æl-e-n kadi dæji Jøju se isi æl ta læ na dana wa. ²⁵ Nje ndo ka kin oy ki dæ Jøju ti, ningæ dæje æ na: «Babe, dæwe e na æ?» ²⁶ ð Jøju ile ti æ na: «E dæw ki m-a-made mapa ki m-gangi, m-ilæ me tay ti kin.» Ningæ Jøju gangi mapa ilæ me tay ti, adi Judasi ki ngon læ Simo Isikariyoti. ²⁷ Loki Judasi taa mapa ka kin taa par æ, *Satæ ur mee ti. ð Jøju æl-e æ na: «Næ ki to mei ti kadi ira ka kin, ira law!» ²⁸ Dan dije ti ki isi sie ta ne kuso ti kin, dæw ki kadi gær se mba ri æ æl-e ta kin be wa goto. ²⁹ Ta ka ki Judasi e-n nje koti bæl la ka kin, ngay je ooi taki Jøju dæje kadi aw ndogi ne ki kadi n-rai nay Paki, æ se kadi aw adi ne madi njé ndoo je wa be. ³⁰ Judasi taa mapa ki Jøju ade ka kin taa par æ tæe taga. Dæ kade ti kin, lo ndul ngata. ³¹ Loki Judasi tæe ba, Jøju æl æ na: «Ki basine kin, dije ilai toji dæm ti mi *NGon dæw, ningæ mi NGon dæw m-ra m-adi dije ilæi toji dæ Luwæ ti to. ³² Kin æ re m-ra m-adi dije ilæi toji dæ Luwæ ti ba, Luwæ wa ki dæne a adi dije ilæi toji dæm ti mi NGon dæw to. Nga ningæ e ne ki a ra ne basine. ³³ NGanm je, mi sasi ne, naa ti dækagilo ki ndæy be par. A sangi-mi, ningæ taki m-æl-n *Jipi je, m-æl sasi bone ta taki: «Lo ki m-a m-aw ti, a asi kadi awi ti al.» ³⁴ M-adi sasi ndu-kun ki sigi ki e ta kadi indigi-naa dansi ti ki yo je ki ne je. Maji kadi indigi-naa dansi ti ki yo je ki ne je taki mi m-ndigi-n sasi kin be to. ³⁵ Kin æ re indigi-naa dansi ti ki yo je ki ne je ba, dije pæti a gæri taki sasi njé ndo je læm.»

*Jøju æl taki Piyar a naji ta gær-ne
(Mt 26.33-35; Mk 14.29-31; Lk 22.31-34)*

³⁶ Simo Piyar dæji Jøju æ na: «Babe, a aw ra æ?» ð Jøju ile ti æ na: «Lo ki m-a m-aw ti, a asi kadi un gom ki basine kin al, næ a un gom ki bæy ti.» ³⁷ Ba Piyar dæji Jøju æ na: «Babe, mba ri æ m-a m-asi kadi m-un goi ki basine kin al æ? Mi basi ngay kadi m-ilæ ræm ko mbata læi!» ³⁸ Lo kin ti, Jøju læ Piyar æ na: «Adi j basi ngay kadi ilæ ræi ko mbata læm wa ta? Tæki røjeti, adi m-æli, kunæ kinjæ no æl bæy æ, a naji ta nja mitæ æ na igær-m al.»

14

Jøju e ræbi ki kaw ki rø Luwæ ti

¹ Jøju æl njé ndo je læne æ na: «Sæbi kadi mesi bæal al, æd mesi Luwæ, æ adi-mi mesi to. ² Me bæe ti læ Bai, kæy je e ngay noo. Kin æ re e ne ki røjeti al æ, re m-a m-æl sasi, tado m-aw kadi m-indæ dæ lo dana mbata ti læsi. ³ Loki m-aw, æ m-indæ dæ lo dana gine gangi ningæ, m-a m-tæl tæ m-re kadi m-oy sæsi, m-aw sæsi ræm ti, kadi tæ lo ki mi ti, sæi ka sæi ti to. ⁴ Sæi, igæri ræbi ki kaw lo ti ki m-isi m-aw ti.» ⁵ Lo kin ti, Tomasi æl Jøju æ na: «Babe, ji gær lo ki isi aw ti al to, æ ra ban be æ j-a ji gær ræbi ki kaw ti æ?» ⁶ ð Jøju æl-e æ na: «Mi ræbi, mi ta ki røjeti,

mi kisi ki dæ taa. Ræbi ki rangi ki kadi dæw asi kaw-n rø Bai Luwæ ti goto. ⁷ Re igæri-mi bæ, a igæri Bai to. Nga ningæ, tæki j-a-n ne wa kin, igæri-e nim, oi-e nim to.» ⁸ Ningæ Pilipi æl Jøju æ na: «Babe, itøji-je Bawje Luwæ adi j-o-e par æ, e wa kin asi-je naki.» ⁹ ð Jøju ile ti æ na: «Pilipi, e mari nu ba æ m-a sæsi ne kin ka igær-m al bæy a? Dæw ki oo-m bæ, oo Bai Luwæ to. Ra ban be æ æl æ na: «Itøji-je Bawje Luwæ adi j-o-e?» ¹⁰ O tæ ta ki røjeti al kadi mi m-isi me Bai ti, æ Bai isi mem ti a? Ta je ki m-isi m-æl sæsi kin, e mi wa ki dæm bæ m-isi m-æl al; e Bai ki isi mem ti æ isi ra kilæ je læne. ¹¹ Adi-mi mesi taki mi m-isi me Bai ti, æ Bai isi mem ti to kin. A re adi-mi mesi dæ ta je ti ki m-isi m-æl al æ, kilæ ra je læ Luwæ ki oi ki kæmsi kin yo æ, adii mesi ndæy. ¹² Tæki røjeti, adi m-æl sæsi, dæw ki adi-m m-ene bæ, e ka a ra ne je ki m-isi m-ra-dæ kin to. A ra ne je ki æti bæ ngay bæy, mbata mi m-isi m-aw rø Bai ti. ¹³ Nga ningæ, ne je pæti ki idæji me tæm ti æ, m-a m-ra m-adi sæsi, mba kadi mi NGon, m-ra m-adi dije ilæi toji dæ Bai Luwæ ti. ¹⁴ Kin æ re idæji ne madi me tæm ti æ, m-a m-ra m-adi sæsi.»

Jøju un ndune kadi n-a n-ilæ ki NDil Luwæ

¹⁵ Jøju ilæ ta ki rangi dæ ti bæy æ na: «Kin æ re indigi-mi æ, a tæli røsi go ndu-kun je ti læm. ¹⁶ Ningæ mi, m-a m-dæji Bai Luwæ kadi ilæ ki Nje ra sæsi ki rangi, ki a isi sæsi biti ki no ti. ¹⁷ E æ e NDil ki nje ra ne ki røjeti, ki dije ki donangi ti ne asi kadi taai-e mede ti al, tado ooi-e al, taa gæri-e al to, næ sæi je, igæri-e, mbata isi kadi si ne, taa a isi mesi ti to. ¹⁸ M-a m-iyæ sæsi ki karsi ta ngan kal je be al, næ m-a m-tæl kadi m-re røsi ti. ¹⁹ Nay ngay al kadi dije ki donangi ti ne a ooi-mi al ratata, næ sæi je, a oi-mi, tado m-isi ki dæm taa, taa sæi je ka a isi ki dæsi taa to. ²⁰ NDæe ti kin æ, a oi kadi mi me Bai ti, ningæ sæi, sæi mem ti, æ mi, mi mesi ti to. ²¹ Dæw ki nje ndigi-m, e dæw ki ngæm go ndu-kun je læm maji nim, tæl rone go ti nim. Bai a ndigi dæw ki nje ndigi-m, ningæ mi ka m-a m-ndige to, taa m-a m-toje ræm ki taga kadi gær-m to.» ²² Judi (ki Judasi Isikariyoti al) æl Jøju æ na: «Babe, ra ban be æ je par æ a toji-je røi ki taga kadi ji gær-l, bæ a toji røi ki taga kadi ndægi dije ki donangi ti ne kin gæri-mi al æ?» ²³ Jøju ile ti æ na: «Dæw ki ndigi-m æ, a ngæm go ta je læm. Bai a ndige, ningæ je ki Bai Luwæ joo pu j-a ji re røe ti, j-a j-indæ bæ naa ti sie. ²⁴ Dæw ki ndigi-m al, tæl rone go ta je ti læm al. Ta je ki isi tæe tam ti æ isi oi kin, e ta je ki mi wa m-æl ki dæm al, næ e ta je ki j rø Bai ti ki nje kilæ-m. ²⁵ M-æl sæsi ta je kin dækagilo ki mi sæsi naa ti ne bæy kin. ²⁶ Nje ra sæsi, NDil ki Bai a ilæ sie adi sæsi me tæm ti kin, a ndo sæsi ne je pæti, taa a ole mesi dæ ne je ti pæti ki m-æl sæsi to. ²⁷ M-iyæ lapiya m-adi sæsi, m-adi sæsi lapiya. Ningæ mi m-adi sæsi taki dije ki donangi ti ne adii sæsi al. Adi mesi osi nangi,

iḅali al. ²⁸ Oi tēē tam ti m-əl m-ə nā: “M-a m-aw, ə m-a m-təl m-re rōsi ti”. Ningə kin ə re indigi-mi ə, a irai rōnəl dō kaw ti ki m-isi m-aw rō Bai ti, tadō e, e ki bo itā-m. ²⁹ M-əl sasi ta kin ḅasine, kate taa kadi ne je rai ne, kadi tē loki a rai ne ḅa, adii mesi. ³⁰ M-a m-əl sasi ta gogi al ngata, tadō, nje majal ki isi indō tōgine dō dije ti ki dōnangi ti ne, re. Ningə e aw ki tōgi madi dōm ti al, ³¹ nā a ingə ta rēbi kadi ra adi dije gari tēki m-ndigi Bai, ə m-ra ne je tēki Bai dāji-m kadi m-ra. **II** taa lo kin ti adi j-awi.»

15

Jaju e kagi nju ki rōjeti

¹ Jaju əl ə nā: «Mi, mi kagi nju ki rōjeti, ningə Bai e ḅa nje ndor nju tō. ² Baji nju ki j rōm ti, ə andi al ə, Bai a tige kō, nā e ki andi maji ḅa, a tige ngan bajie je ki majal kō kadi andi ki kate dō made ti. ³ Ningə sēi, ne ndo ki m-ndo sasi, ra adi sēi dije ki ayi njay ngata. ⁴ Ə re uwai rōsi rōm ti ngā ḅa, mi m-a m-uwə sasi rōm ti ngā tō. NGA ningə, tē ka ki baji kagi a asi kadi andi ki kanji kagi al ka kin ə, sēi ka a asi kadi irai ne madi ki kanji kadi uwai rōsi rōm ti, al tō. ⁵ Mi kagi nju, ə sēi bajim je tō. Dəw ki uwə rōne rōm ti ngā, ə mi m-uwə rōm ti tō ḅa, a ra ne je ki maji maji ngay, tadō a asi kadi irai ne madi ki maji kanjim al. ⁶ Dəw ki uwə rōne ngā rōm ti al, a ilāi-e kō gidi lo ti tē baji kagi be. Baji kagi je ki tuti, a kēi-de kadi ḅuki-de poro kadi oī por kō. ⁷ Kin ə re uwai rōsi rōm ti ngā, ə ta lam isi mesi ti tō ḅa, idəji ne ki indigi ə a ingəi. ⁸ Ne ki a ra kadi dije ilāi tōji dō Luwə ti ki taga, e ta kadi irai kilə je ki maji maji, ki dōnaa ti, dōnaa ti nim, kadi itōji tēki sēi njē ndo je ləm ki rōjeti nim tō. ⁹ Mi m-ndigi sasi tēki Bai ndigi-m be tō. NGA ningə, maji kadi ai dō njasi ti, me ndigi ti ki m-ndigi sasi. ¹⁰ Kin ə re itēli rōsi go ndu-kun je ti ləm ə, a ai dō njasi ti, me ndigi ti ki m-ndigi sasi, tēki m-təl-n rōm go ndu-kun je ti lə Bai Luwə, ə m-a-n dō njam ti, me ndigi ti ki e ndigi-m kin be tō.

¹¹ «M-əl sasi ta je kin be mba kadi rōnəl ki mem ti e rōnəl ləsi tō, ningə kadi rōnəl ləsi e rōnəl ki asi-naa tapi. ¹² *NDu-kun ləm ə tō kin: Indigi-naa ki yo je ki ne je dansi ti, tēki m-ndigi-n sasi kin be tō. ¹³ Kin ə re dəw un rōne ilə kō mbata lə madine je ə, ne madi ki rangi ki kadi a ra, tōji-n ndigi-naa ki itā e kin goto ngata. ¹⁴ Kin ə re irai ne ki m-dəji sasi kadi irai ḅa, sēi madim je. ¹⁵ M-ḅar sasi ḅəə kilə je al ratata, tadō ḅəə kilə gar ne ki ḅəə isi ra al. NGA ningə mi, m-ḅar sasi madim je, mbata m-adi sēi igari ne je pāti ki m-ingə rō Bai Luwə ti. ¹⁶ E sēi je ḅa imbəti-mi al, nā e mi ə m-mbətī sasi. Ningə, m-adi sasi kilə kadi awi, irai kilə je ki maji maji, ki a to ratata. Ba lo kin ti, Bai a adi sasi ne je pāti ki idəji-e ki tōm. ¹⁷ Ne kare ki m-dəji sasi, e ta kadi indigi-naa ki yo je ki ne je dansi ti.»

Dije ki dōnangi ti ne, mede majal ki Jaju əi ki njē ndo je ləne

¹⁸ Jaju əl ḅəy ə nā: «Kin ə re dije ki dōnangi ti ne sasi ta ə, kadi igar tēki e mi ə sasi-mi ta kate nqsi ti. ¹⁹ NGA ningə, kin ə re sēi uwai ki dije ki dōnangi ti ne ḅa, re dije ki dōnangi ti ne a ndigi sasi; nē ki ne kin, sēi uwai sēdō kō tō, tadō m-mbətī sasi, m-tēē sasi kō dande ti. Ningə e mbata kin ə, sasi sasi ta. ²⁰ Ə adi mesi ole dō ta ti ki m-əl sasi kate m-ə nā: “Bəə itā ḅane al” kin. Kin ə re adi-mi kō ḅa, a adi sasi kō tō, a re tēli rōde go ta ti ləm ḅa, a tēli rōde go ta ti ləsi tō. ²¹ Ki ne kin, a adi sasi kō mbata lam, tadō gari dəw ki nje kilə-m al. ²² Kin ə re m-re al, re m-əl-de ta al ə, re dəw a tidə majal je lade dōde ti al; nē ki ne kin, lo kadi a əli əi nā: “Gər ə ji gər al,” kadi dəw iyə-n go majal je lade kō goto. ²³ Dəw ki mee majal sēm ḅa, mee majal ki Bai Luwə tō. ²⁴ Kin ə re m-ra kilə madi ki dəw madi ki rangi ra nja kare al, dande ti al ə, re dəw a tidə majal je lade dōde ti al; nā ki ne kin, ooi kilə ram je ki kəmdē. Be ka, mede majal sēm nim, majal ki Bai nim. ²⁵ Ningə, e ne ki ra ne be mba kadi ta ki ndangi me makitibi ti lə Luwə əi nā: “Mede majal sēm ki kanji ta madi,”²⁶ kin nee ra ne.

²⁶ «Nje ra sasi ki m-a m-ilə sie ki tō Bai Luwə, a re. Ningə e ə e NDil ki nje kəl ne je ki rōjeti dō Luwə, ki a j rō Luwə ti. E ə a ma naji dōm ti. ²⁷ NGA ningə, sēi ka a mai naji ləm tō, tadō sēi sēm naa ti lo kilə ngirə ne je ti nu.»

16

¹ «M-əl sasi ta je kin be pāti mba kadi tē iyəi ta kadi-me ləsi al. ² Dije a tuwai sasi kō gin kəy kaw-naa je ti. Ningə ndo je a rai wa ḅəy ki kadi njē ki a toli sasi, a əli mede ti əi nā e kilə lə Luwə ə yə n-isi n-rai. ³ A rai be, mbata gari Bai al nim, gari-mi al nim. ⁴ NGA ningə, m-əl sasi ta je kin be kate, kadi tē ndo ki nee je a rai ne ḅa, mesi ole dō ti tēki ndo ki m-əl sasi. M-əl sasi ta je kin lo kilə ngire ti nu al, tadō mi sasi naa ti ne.

Kilə ra NDil Luwə

⁵ «Ki ḅasine kin, m-isi m-aw ki rō nje kilə-m ti, nā dəw kare dansi ti ki kadi dāji-m ə nā: “Isi aw ra wa ka,” goto. ⁶ Mesi ur made mbata ta je ki m-əl sasi. ⁷ NGA ningə, e ta ki rōjeti ə m-əl sasi: maji ngay mbata ti ləsi kadi m-aw, tadō re m-aw al ə, dəw ki nje ra sasi ki sobi kadi a re kin, a re al. A re m-aw tō ḅa, m-a m-ilə sie m-adi sasi. ⁸ Ə loki a re ḅa, a ra kadi dije ki dōnangi ti ne gari ne ki e majal ki ra, ki ne ra ki dana, ki ta ki gangi. ⁹ Kadi gari ne ki e majal ki ra, tadō mbati kadi-mi mede, ¹⁰ kadi gari ne ra ki dana, tadō m-isi m-aw rō Bai ti, ningə sēi a oi-mi gogi al ratata, ¹¹ kadi gari ta ki gangi, tadō gangi ta dō nje majal ti ngata.

Adi e nje majal ki isi inda tagine do dije ti ki donangi ti ne.

¹² «M-aw ki ta je ngay bay kadi m-al sasi, na ki basine kin, a al dasi. ¹³NGa ninga, dokagilo ki NDil ki nje kaji ne je ki rojeti a re ba, a ra kadi igari ne je pati ki rojeti. A al ta ki tone wa al, na a al ne je pati ki inga ro Luwa ti, ninga a ila sasi mbe ne je ki a rai ne lo ti ti to. ¹⁴E toji toba lam ki taga, tado e ta je lam, a a ila sasi mbe. ¹⁵Ne je pati ki e ya Bai, e yam to. E mbata kin a, m-al-n m-a na: E ta je lam, a NDil a ila sasi mbe.»

Me ko tal ronol

¹⁶Jaju al a na: «Nay dokagilo nday ba kadi a oi-mi al, ninga dokagilo nday go ti a, a tali oi-mi gogi.» ¹⁷«Nje ndo je madi ali-naa dande ti ai na: «Ta ki al-je a na: «Nay dokagilo nday ba kadi a oi-mi al, ninga dokagilo nday go ti a, a tali oi-mi gogi,» kin mee na ri a? Taa al ta ki kare bay a na: «Tado m-isi m-aw ro Bai ti.» ¹⁸«Dokagilo nday» ki al tae kin me na ri to a? Ji gar me ta ki ge kal-je kin al!» ¹⁹Loki Jaju gar kadi nje ndo je lie isi sangi kadi daji-e ta ba, al-de a na: «Isi daji-naa ta dansi ti oji do ta ki m-al sasi m-a na: «Nay dokagilo nday ba kadi a oi-mi al, ninga dokagilo nday go ti a, a tali oi-mi gogi,» kin. ²⁰NGa ninga, taki rojeti, adi m-al sasi: A noi je, a ndigai ndoo je, na dije ki donangi ti ne a rai ronol. Me ko a ra sasi, na me-ko lasi kin a tal ronol. ²¹Loki dane aw ta oji ngon ba, e me ko ti, tado dokagilo ko lie re, na loki ngon tee rae ti ngata ba, mee oy do ko ti, mbata ronol daw ki oje ile donangi ti. ²²Ninga, sai ka, ki basine kin, sai me ko ti, na m-a m-tal m-o sasi, kadi ronol a rosi mesi, ninga e ronol ki daw a or mesi ti goto al. ²³NDae ti kin, a daji-mi ta do ne madi ti al ngata. Ninga, taki rojeti, adi m-al sasi, Bai a adi sasi ne je pati ki idaji-e ki tom. ²⁴Biti bone ka, idaji ne madi ki tom al bay. Idaji a a ingai, kadi ronol lasi asi-naa tapi.

Jaju tati ro dije ki donangi ti ne

²⁵«M-al sasi ta je kin me kuji ta ti, na ndo je a rai noo kadi m-a m-al sasi ta ti me kuji ta ti al ngata, na m-a m-al sasi ta ki do Bai Luwa ti wangi taga. ²⁶I do ndae ti kin, a daji ne Bai ki tom, ninga m-a m-al sasi al, taki m-isi m-al ta ki Bai mbata ti lasi, ²⁷tado Bai Luwa a wa ndigi sasi. Luwa ndigi sasi, mbata indigi-mi, taa adi mesi taki m-i rae ti a m-re to. ²⁸M-i ro Bai ti a m-re donangi ti ne, ninga ki basine kin, m-a m-iyae donangi a m-tal m-aw ro Bai ti gogi.» ²⁹«Nje ndo je lie ali ai na: «O, ki ne kin, ya al-je ta ay njay, ki kanji kal me kuji ta ti kin. ³⁰Ninga ki basine kin, ji gar kadi igar ne je pati, taa ta je ki to me daw ti bay, kadi ta daw daji ka igar kate. Lo kin ti, j-adi meje kadi i ro Luwa ti.» ³¹«Jaju ila-de ti a na: «Adi mesi ngata a? ³²Oi, do kadi isi re, ninga ki ne kin, re tee ne ngata ki kadi dije a sanai sasi

ki lo kare kare. A iysi-mi ki karm, na mi ki karm al, tado Bai Luwa e sam naa ti ne. ³³M-al sasi ta je kin pati be, mba kadi lapiya e mesi ti, me kinda ro naa ti sam. A ingai ko donangi ti ne, na kadi uwai tagisi ba, tado m-tati ro nje togi je ki donangi ti ne ngata.»

17

Jaju al ta ki Luwa mbata lone wa nim, mbata lə nje ndo je lone nim

¹Go ta ti ki Jaju al kin ba, un kamne ki taa dora ti, ninga al a na: «Bai, ndo re nga. Itaji toba lam, mi NGoni ki taga adi dije gari, kadi ta mi NGoni, m-toji toba lai ki taga madi dije gari to. ²I, adi-m togi do dije ti pati, kadi ta m-adi nje ki iyae-de jim ti, isi ki dode taa biti ki no ti. ³Kisi ki do taa biti ki no ti, e ta kadi daw gari, i ki i ki kari ba a i Luwa ki rojeti kin nim, kadi gar Jaju Kirisi ki e daw ki ile kin nim. ⁴M-toji toba lai m-adi dije ki donangi ti ne pati gari, ninga kilu ki adi-m kadi m-ra ka m-tal tae maji to. ⁵Ki basine kin, Bai, m-daji kadi adi-m m-inga kosi-gon ta kami ti taki ndo ki adi-m kate no kinda dora ti, ki donangi ti kin.

⁶«M-ra m-adi dije ki oy-de dan madide je ti ki donangi ne, adi-m kin gari-ni. «I dije lai, a iyae-de me jim ti, ninga tali rade maji go ta ti lai. ⁷Ki basine kin, gari kadi ne je pati ki adi-m, i roi ti. ⁸Tado m-adi-de ta je ki adi-m, ninga taai. Loki taai ba, gari kadi m-i roi ti, adi adi-mi mede taki e i a ila-m. ⁹Ninga e mbata ti lade a m-al sai ta. M-al sai ta mbata la dije ki donangi ti ne al, na mbata la nje ki iyae-de me jim ti, tado nje ki iyae-de me jim ti kin ai dije lai. ¹⁰Ninga ne je pati ki e yam, e ya, a ne je pati ki e ya, i yam to. NGa ninga, ai je, toji toba lam ki taga adi dije ooi. ¹¹Mi, m-a mi donangi ti ne al ngata, m-isi m-aw ki roi ti, na ai je, isi donangi ti ne bay. Be a, Bai Luwa ki nje kay njay, m-daji kadi inda kami gode ti maji. Inda kami gode ti ki togi lai, ki e togi ki adi-m m-ra-n kilu kin, kadi ta ai kare ba taki je sai je kare ba kin be to. ¹²Dokagilo ki mi sade, m-inda kam gode ti maji ki togi lai ki adi-m. M-dabi bagim dode ti, adi daw kare ka tae ti al. Daw ba, e e ki saba kadi tae a ti kadi ta ta ki ndangi me makitibi ti la Luwa tal-n tane ka kin par». ¹³NGa ninga, ki basine kin, m-isi m-aw ki roi ti, a m-al ta kin be taki mi-n sade donangi ti ne bay kin, kadi ta ai wa ingai ronol ki mem ti, ki e ronol ki asi-naa tapi kin. ¹⁴M-adi-de ta lai ninga, dije ki donangi ti ne osi-de ta mbata ke ki ai dije ki donangi ti ne al, taki mi mi-n daw ki donangi ti ne al kin be to. ¹⁵NGa ninga, m-daji kadi oy-de ko donangi ti ne al, na kadi osi Nje majal ngarangi dode ti. ¹⁶«I dije ki donangi ti ne al, taki mi mi-n daw ki donangi ti ne al kin be to. ¹⁷Maji kadi unde ki ta ki rojeti, inda-de ta dangi ta dije lai.

Ta lai e ta ki rojeti. ¹⁸ Ningə, mi ka, m-ilə-de donangi ti, təkɪ ilə-m donangi ti ka kin be tɔ. ¹⁹ Mi wa, m-un rəm m-ində ta dangi tə dəw lai mbata ti lade, kadi ta əi je ka, əi ki kində ta dangi me ta ki rojeti tə dije lai tɔ.

Jəju əl ta ki Luwə mbata ti lə dije pəti ki a adi-e mede

²⁰ «M-əl səi ta mbata ti lə njé ki m-ilə-de kin par al, nə mbata ti lə dije pəti ki a adi-mi mede, ki go rəbi lə ta ki a tē tə njé je ti ki m-ilə-de. ²¹ M-dəji kadi pəti, təli dije ki kare, təkɪ j Bai, ində rəi naa ti səm, ə mi m-ində rəm naa ti səi kin be. Kadi əi ka indəi rəde naa ti səje tɔ, kadi tə dije ki donangi ti ne adi mede təkɪ e j ə ilə-m. ²² Mi m-adi-de kəsi-gon ki adi-m, kadi ta əi dije ki kare, təkɪ je səi je-n dije ki kare kin be tɔ. ²³ Mi m-ində rəm naa ti səde, ningə j, ində rəi naa ti səm tɔ; 6a lo kin ti, a asi kadi əi dije ki kare ba ki rojeti, kadi dije ki donangi ti ne gəri təkɪ e j ə ilə-m nim, indigi-de təkɪ indigi-m be nim tɔ. ²⁴ Oyo, Bai, njé ki adi-m-de kin, m-ndigi ngay kadi əi səm naa ti, lo ti ki m-a mi ti, kadi o kəsi-gon ki m-aw-n, kəsi-gon ki j adi-m. M-əl m-ə nə adi-m kəsi-gon, mbata indigi-m kəte nɔ kində dərə ti ki donangi. ²⁵ Bai ki nje ra nɛ ki dana, dije ki donangi ti ne gəri-ni al, nə mi m-gər-i, taa njé ki adi-m-de ka gəri təkɪ e j ə ilə-m tɔ. ²⁶ M-ra m-adi gəri-ni, ningə m-a m-adi gəri-ni ki kəte 6əy, kadi tə kə ndigi ki indigi-m kin to mede ti nim, kadi mi wa mi naa ti səde nim tɔ.»

18

Kuwə Jəju

(Mt 26.47-56; Mk 14.43-50; Lk 22.47-53)

¹ Go ta ti ki Jəju əl ki Luwə kin 6a, əti ki njé ndo je lane, ali dɔ lo, awi dam ngon man ti madi ki bari-e Sədirɔ. Loe ti kin, lo ndər ki dəw mə kəgi je ti to nɔɔ, ə uri me ti. ² Judasi ki nje kun dɔ Jəju, gər lo kin maji, mbata e lo ki Jəju əi ki njé ndo je ləne isi rəi ti taa taa. ³ E be ə, Judasi un dɔ buti asigar je lə kɔbe ki Rom, aw səde loe ti ka kin. Taa njé kun dɔ njé kijə nɛ məsi kadi-kare je, ki *Paris je, iləi njé ngəm ta kəy lə Luwə adi əi səde nɔɔ tɔ. Dije ki go Judasi ti kin oti kiyə kasigar je, ki lambi je, ki por ngəl je. ⁴ Lo kin ti, Jəju ki gər nɛ pəti ki a re dɛe ti, əti ki rəde ti, dəji-de ə nə: «Isi sangi nɔ ə?» ⁵ Ba əi je iləi-e ti əi nə: «J-isi ji sangi Jəju ki Najarəti ti.» Ə Jəju əl-de ə nə: «E mi wa ə m-a am.» Judasi wa ki nje kun dɔ Jəju ka kin ka a səde nɔɔ tɔ. ⁶ Lokɪ Jəju əl-de ə nə: «E mi wa ə m-a am» kin 6a, gədi gogi, ningə tɛpi tosi. ⁷ Jəju təl dəji-de 6əy ə nə: «Isi sangi nɔ wa?» Ba əi je iləi-e ti əi nə: «J-isi ji sangi Jəju ki Najarəti ti.» ⁸ Ə Jəju əl-de ə nə: «M-əl səsi m-ə nə, e mi wa ə m-a am. Ə re e mi ə isi isangi-mi 6a, iyəi ndəgi dije kam adi awi.» ⁹ To be

kadi ta ki tē tə Jəju ti ki rɔ Bawə Luwə ti ə nə: «Njé ki adi-m-de, dəw kare ka m-ti tae al» kin, təl tane. ¹⁰ Simɔ Piyər ki oti kiyə kasigar rəne ti, ər tigə-n paja lə ki bo lə njé kijə nɛ məsi kadi-kare je, 6a ədi mbie ki dɔ j ki kɔ ti, tigə lati gangi. Tɔ paja ka kin nə Malkusi. ¹¹ Ə Jəju əl Piyər ə nə: «Ilə kiyə lai sawe ti gogi. O kadi m-a m-ingə kɔ ki Bai ində dəe dana mbata ti ləm kin al a?»

Jəju a nɔ An ti

(Mt 26.57-58; Mk 14.53-54; Lk 22.54)

¹² Buti asigar je lə kɔbe ki Rom, naa ti ki nje kun dəde nim, ki njé ngəm ta kəy lə Luwə ki *Jipi je iləi-de ka kin nim, uwəi Jəju dɔəi-e. ¹³ Dɔ kəte, awi sie 6e lə An *ki e məm Kayipi. Kayipi ə e ki bo lə njé kijə nɛ məsi kadi-kare je 6ale ti kin. ¹⁴ NGa ningə e darɔ Kayipi wa kin ə e nje kəl ka nə: «E soti ngay mbata ti ləsi kadi ba kal dəw kare oy mbata lə gin dije kosi?»

Piyər naji ta gər Jəju

(Mt 26.69-70; Mk 14.66-68; Lk 22.55-57)

¹⁵ Simɔ Piyər əi ki nje ndo kare ki dan njé ndo je ti lə Jəju, uni go Jəju. Nje ndo kare ki əi ki Piyər ka kin e dəw ki ki bo lə njé kijə nɛ məsi kadi-kare je gər-e, adi ur nati kəy ti lə ki bo lə njé kijə nɛ məsi kadi-kare je, naa ti ki Jəju ki uri sie kəy. ¹⁶ Piyər əi isi yəne taga, 6asi ta kəy ti. Lo kin ti, nje ndo ki ki bo lə njé kijə nɛ məsi kadi-kare je gər-e ka kin, tē tə taga, al ta ki dəne ki nje ngəm ta kəy, 6a go ti, dəne iyə Piyər ade ur kəy. ¹⁷ Dəne ki nje ngəm ta kəy ka kin əl Piyər ə nə: «J ka j dan njé ndo je ti lə dingam kin to al a?» Ə Piyər ile ti ə nə: «Jagi, mi səde al.» ¹⁸ Kul ɔ, adi njé ra kilə je, ki njé ngəm ta lo je, iləi por a ndibi. Piyər ka a səde ta por ti ka kin nɔɔ, a ndibi səde tɔ.

An dəji ta Jəju

¹⁹ Ki bo lə njé kijə nɛ məsi kadi-kare je dəji ta Jəju dɔ njé ndo je ti lie ki dɔ nɛ ndo ti lie ki isi ndo dije. ²⁰ Ə Jəju ilə ti ə nə: «M-əl ta dije taga wangɪ, taa ki ndo je, nda je, m-isi m-ndo nɛ dije gin kəy kaw-naa je ti lə *Jipi je nim, gin kəy ti lə Luwə nim, ki e lo je ki dɔ Jipi je pəti isi əsi-naa ti. Nɛ madi ki m-əl lo 6əyɔ ti goto. ²¹ NGa ra ban ə idəji-m ta 6əy ə? Idəji ta njé ki isi ooi-mi lo kəl ta ti kin o, gəri ta ki m-isi m-əl-de maji ngay.» ²² Dɔ ta ti kin, nje ngəm ta lo kare ki a səde nɔɔ, ində mbɔ Jəju, ə əl-e ə nə: «Adi e be ə kadi tur-n ta ki bo lə njé kijə nɛ məsi kadi-kare je ti a?» ²³ Ə Jəju ile ti ə nə: «Kin ə re ta ki m-əl kin, majal ə, əji maje al adi-m m-o, a re m-əl maji tə ə, ra ban be ə ində-m ə?» ²⁴ Lo kin ti, An adi awi ki Jəju ki dɔə ki dɔəi-e kin be 6e lə Kayipi, ki e ki bo lə njé kijə nɛ məsi kadi-kare je.

Piyər təl naji 6əy təkɪ n-gər Jəju al

(Mt 26.71-75; Mk 14.69-72; Lk 22.58-62)

* **18:13** An ka ndo ki e bo lə njé kijə nɛ məsi kadi-kare je tɔ ki 6al ki 6 tē 15 ti go Kirisi ti. Go ti gogi ka, Jipi je 6uki-e ti təkɪ bo lə njé kijə nɛ məsi kadi-kare je wa ka kin 6əy. Lo ta ki gangi je ti lə Jipi je 6a, e ə dije ooi ta lie ngay. ✧ **18:14** Ja 11.49

25 Piyər isi ta por ti noo, isi ndibi por, ə əli-e əi nə: «Ma, i ka i dan njé ndo je ti lie tə al a?» Nə Piyər naji ə nə: «Jagi, mi sədə al.» 26 Ki kare dan njé ra kilə je ti lə ki bo lə njé kijə ne məsi kadi-kare je, ki e noji dıngəm ki Piyər tigi mbie gangi, əl Piyər ə nə: «Dəw ki m-o-e sie, lo ndər ti ki məi kagi je ti kin, e j əl ə nə ə?» 27 Nə Piyər naji wa bəy. Ba ta ji naa ti noo, kuna kinjə no.

Jəju a nə Pilati ti
(Mt 27.1-2, 11-14; Mk 15.1-5; Lk 23.1-5)

28 Loki jii ki Jəju be lə Kayipi 6a, awi sie kəy ti ki boy ki *Pilati ki e nje kəbe ki ngar ki Rom ti inde də dənangi ti ki Jude ti isi tifi. E sji bati ba bəy. Ningə njé kun də *Jipi je mbati kur me kəy ki boy ti, kadi tə n-awi ki ta dədə ti al, ta kəm Luwə ti, kadi tə n-usoii ne lo ra nay Paki ti. 29 E mbata kin ə, Pilati tēē ingə-de taga, ningə dəji-de ə nə: «E ri ə isəki dıngəm kam ə?» 30 Ba, əi je iləi-e ti əi nə: «Kin ə re e dəw ki nje ra ne ki majal ə, re j-a ji re sie, j-ule jii ti al.» 31 Ə Pilati əl-de ə nə: «Səi je wa, itaai-e, awi gangi ta dəe ti ki go ndu-kun je ti ləsi, səi Jipi je.» Nə əli Pilati əi nə: «Je, dəw adi-je ta rəbi ki kadi ji gangi-n ta koy də dəw ti al.» 32 E be ə, ta ki Jəju wa əl kadi toji-n ko koy ki a oy kin təl tane. 33 Pilati tal ur me kəy ti ki boy, 6ar Jəju, ningə dəje ə nə: «I ngar lə Jipi je a?» 34 Ə Jəju tal dəji Pilati ə nə: «Ta kin, e j wa ə əl ə se, e dije ki rangi ə əli-ni ta ki dəm ti ə?» 35 Ba Pilati əl Jəju ə nə: «Mi ki o-m kin mi Jipi a? E dije ki gin be ti ləi ə wa nim, njé kun də njé kijə ne məsi kadi-kare je nim, ə rəi səi iləi-ni jim ti! NGa ningə m-dəji se e ri ə ira wa?» 36 Ə Jəju ile ti ə nə: «Mi ngar ki dənangi ti ne al, re mi ngar ki dənangi ti ne ə, re dije ki gom ti, a rəi dəm ti kadi dəw ilə-m ji njé kun də Jipi je ti al; nə ke ə mi ngar ki dənangi ti ne al.» 37 Ningə Pilati dəje ə nə: «Adi i ngar ta?» Ba Jəju ile ti ə nə: «E ta ki i ə tēē tai ə nə mi ngar. Mi, oji-mi, ningə m-re dənangi ti ne mba kadi m-ma naji də ne ki rojeti. NGa ningə, dəw ki e me ne ki rojeti, təl rəne go ta ti ləm.» 38 Lo kin ti, Pilati dəje ə nə: «E ri ə e ne ki rojeti ə?»

Gangi ta koy də Jəju ti
(Mt 27.15-31; Mk 15.6-20; Lk 23.13-25)

Go ta ti ki Pilati dəji kin 6a, təl tēē taga rə Jipi je ti əl-de ə nə: «M-ingə ta madi kare ki kadi m-gangi-n ta də dəw ti kin al. 39 NGa ningə, ki go jibəl rae ti ki isi rai kəte, kəte, ə dəkagilo ra nay Paki 6a, m-iyə dangay kare taa m-adi səsi kin, indigi də ti kadi m-iyə ngar lə *Jipi je taa madi səsi a?» 40 Nə əi je, uni ndude ki taa əli əi nə: «Jagi, e al, e Barabasi ə ji ndigi kadi iyə taa.» Barabasi ki əli ta lie kin, e baw kaya.

19

1 *Pilati adi ndune asigar je kadi awi ki Jəju, ningə kadi indəi-e ki ndəy kabilay. 2 Asigar je oji jəgi kon iləi dəe ti, ningə iləi kibi

ngal ki kər pir pir rəe ti tə. 3 Njıyəi rəi rəe ti, ningə əli-e əi nə: «Lapiya, ngar lə Jipi je!» Ba 6uki jide mbəe ti, indəi-e. 4 Nja kare bəy, Pilati tēē rə kosi je ti əl-de ə nə: «Maji, m-a m-re sie taga rəsi ti ne, kadi igəri təki m-ingə ta madi kare ki kadi m-gangi-n ta dəe ti al.» 5 Lo kin ti noo be, Jəju tēē taga ki jəgi kon dəne ti nim, ki kibi ngal ki kər pir pir rəne ti nim. Ningə Pilati əl-de ə nə: «Dıngəm ka yə ə am!» 6 Nə loki, njé kun də njé kijə ne məsi kadi-kare je, ki njé ngəm ta lo je lə Jipi je, ooi-e 6a, iləi ngirə kəl ta ki ndude ki boy əi nə: «təbe kagi-dəsi ti! iəbe kagi-dəsi ti!» Ə Pilati əl-de ə nə: «Səi je wa, itaai-e, awi iəbəi-e kagi-dəsi ti, tadə mi, m-ingə ta madi ki kadi m-gangi-n ta koy dəe ti al.» 7 Ningə Jipi je əli Pilati əi nə: «J-aw ki ndu-kun kare noo, 6a ki go ndu-kun ti ka kin, e dəw ki səbi kadi a oy, tadə əl ə nə n-e NGon lə Luwə*.» 8 Loki Pilati oo ta kin 6a, adə bəl ki də made ti bəy, 9 ə təl ur me kəy ti ki boy, ningə dəji Jəju ə nə: «I, i ra ə?» Nə Jəju ile ta ti al. 10 Ə Pilati əl Jəju ə nə: «Mi ə m-dəji ta ə ilə-m ti al a? İgar kadi m-aw ki təgi kadi m-ge ə m-iyə-i taa nim, m-ge ə m-6ə-i kagi-dəsi ti nim, ə se igər əl ə?» 11 Jəju ile ti ə nə: «Kin ə re e təgi ki Luwa wa ə adi dərə ti nu kin al ə, aw ki təgi madi kare dəm ti al. Ba e mbata kin ə, dəw ki nje kilə-m jii ti, majal lie e ngay itə yai.» 12 Də ta ti wa kin 6a, Pilati sangi kadi n-iyə Jəju, nə Jipi je iləi kəl, ə əli-e əi nə: «Kin ə re iyə taa 6a, i madi Səjar ki e ngar ki bo kin al. Dəw ki ə nə n-e ngar 6a, dəwe kin e nje ta lə Səjar.» 13 Loki Pilati oo ta kin 6a, adi awi ki Jəju taga, ningə e wa isi də kimbər ngar ti, lo ti ki 6ari-e Gaji mbal je ki kində nangi, ki ta ebirə ə nə «Gabata». 14 E ndə ki kadi lo ti par ə e kilə ngirə ra nay Paki, ningə e kadi ki jam də be ti be. 15 Ə Pilati əl Jipi je ə nə: «O! ngar ləsi.» 15 Nə uni ndude ki taa əli əi nə: «Kadi oy kəl kadi oy kəl! İbə kagi-dəsi ti!» Ə Pilati əl-de ə nə: «Kadi tə m-6ə ngar ləsi kagi-dəsi ti a?» Ba njé kun də njé kijə ne məsi kadi-kare je əli əi nə: «Dəw oo ngar ləje ki rangi al, ngar ləje e Səjar par.» 16 Lo kin ti, Pilati ilə Jəju ji asigar je ti kadi 6əi-e kagi-dəsi ti.

Dije 6əi Jəju kagi-dəsi ti
(Mt 27.32-44; Mk 15.21-32; Lk 23.26-43)

Asigar je uwəi Jəju awi sie. 17 E wa oti kagi-dəsi ləne, tēē-n gidi 6e bo ti ki taga, kadi aw-n lo ti ki 6ari-e «Ka də dəw», ki ta ebirə nə «Golgota». 18 E loe ti kin ə asigar je 6əi Jəju ti, kagi-dəsi ti. Bəi dije joo kagi-dəsi ti sie, ki kare də ji kəe ti, ə ki kare də ji gəle ti tə, ningə e wa a dana. 19 *Pilati adi rai ngon ba, ndangi ne me ti, indəi taa də kagi-dəsi ki Jəju a ti. Ne ki ndangi me ti nə: «Jəju ki Najarəti ti, ngar lə *Jipi je.» 20 Loki 6əi Jəju ti, kagi-dəsi ti ka kin e 6asi ki 6e bo, adi Jipi je ngay tidəi ne ki ndangi kin. NDangi ki ta ebirə nim, ki ta latə nim, taa ki ta girəki nim tə. 21 Ə njé kun

* 19:7 Labətiki 24.16

də nje kija ne kadi-kare je əli Pilati əi nə: «Nə kin, səbi kadi re a ndangi “ngar lə Jipi” be al, nə re a ndangi “dingəm kam əl ə nə n-e ngar lə Jipi je” taa e go rəbe ti.»²² Nə Pilati əl-de ə nə: «Nə ki m-ndangi 6a, ndange ka m-ndangi kin.»²³ Loki asigar je lə Jəju kagi-dəsi ti gine gangi 6a, kəi kibi je lie, kəyi gin sə, səbi dəde kare kare. Ningə nay kibi ngal ki dəw uu al, nə oji ta naa ti be par, j taa re nangi.²⁴ Ə asigar je əli-naa əi nə: «Adi ji tili kibi ngal kin al, nə adi ji tigəi kir (mbare) də ti j-oi se nə ə a e yə wa.» Ningə e ne ki a to be kadi ta ki ndangi me makitibi ti lə Luwə əi nə:

«Kəyi-naa kibi je lie,
Ə tigəi kir də kibi ngal ti lie tə» kin təl tane*.
Ningə e nee ka yə asigar je rai kin.

²⁵ Kə Jəju əi ki ngokone ki dəne nim, Mari ki ne Kələwopasi nim, taa Mari ki Magidala nim əi nqə, bəsi kadi kagi-dəsi ti ki bəi Jəju ti.²⁶ Loki Jəju oo kone, ə oo nje ndo ləne ki e Jəju ndigi, a gadi kəe ti 6a, əl kone ə nə: «Dəne, o ngoni ə a am.»²⁷ Ba go ti, əl nje ndo ləne ka kin ə nə: «O kəi ə a am.» Ningə, ndəe ti nqə, nje ndo ka kin aw ki kə Jəju rəne ti.

Koy Jəju

(Mt 27.45-56; Mk 15.33-41; Lk 23.44-49)

²⁸ Go ne je ti kin, Jəju gər kadi gin ne je pəti gangi ngata 6a, əl ta kin kadi təl ta ta ki ndangi me makitibi ti lə Luwə əi nə: «Kində ram*»²⁹ NGoo ki kasi nju ki masi rosi isəi nqə, ə asigar je ndui ne ki to hom hom me kasi nju ti ki masi ka kin, iləi ta kagi ti ki bəri-e ijopi, 6a iləi ta Jəju ti.³⁰ Ə loki Jəju njibi kasi ki masi ka kin ningə, əl ə nə: «Gin ne je pəti gangi ngata», 6a ilə dəne nangi, ningə kəəe tēe.

Asigar kare əsi kadi Jəju ki ningə

³¹ E ndo ki kadi lo ti də ti ə, e ndo taa kəə. E ndo taa kəə ki to ta dangi, ə, kadi tə nin je əi də kagi-dəsi ti ba ndo taa kəə ti əl*, Jipi je awi dəji Pilati kadi adi budi njade, ə ori-de kə də kagi-dəsi ti.³² Lo kin ti, asigar je awi budi nja dəw ki dəsəy nim, e ki kə joo nim, ki bəide kagi-dəsi ti naa ti ki Jəju.³³ Loki rəi tēgi də Jəju ti 6a, oi kadi e oy ngata, adi budi njae al.³⁴ Ningə asigar kare ə əsi kade ki ningə, 6a ta naa ti nqə, məsi əi ki man tēgi ta do ningə ti ka kin.³⁵ Dəw ki ər go ne je kin, oo ki kəmne, ningə naji ki ma lie e ki rojeti, taa e wa gər kadi e ta ki rojeti ə n-əl tə, mba kadi tə səi ka adi mesiq*.³⁶ Təki rojeti, ne je kin rai ne be mba kadi tə ta ki ndangi me makitibi ti lə Luwə əi nə: «Singe kare ka dəw a tətəi əl*», kin təl tane.³⁷ Taa ndangi ta ki rangi bəy me makitibi ti lə Luwə əi nə: «A goi lo ki rə dəw ti ki əsi kade ki ningə*».

Həi Jəju be nin ti

(Mt 27.57-61; Mk 15.42-47; Lk 23.50-56)

³⁸ Go ne je ti kin, Jisəpi ki e dəw ki Arimate ti, aw dəji ta rəbi *Pilati kadi n-ər nin Jəju. Jisəpi e nje ndo lə Jəju ki ra rəne lo 6əyə ti, mbata 6əl *Jipi je. Pilati ade ta rəbi, adi aw ər nin Jəju.³⁹ Nikodəm ki ndo ki aw ingə Jəju kondə ka kin ka, aw ki nduji kagi je ki əti maji joo ki mba kəy rə nin ti. NDUji kagi je ki bəri-de mir əi ki əlowəsi, poləi-de naa ti əsi kiləw kuti mitə be.⁴⁰ Dije ki joo kin, uni nin Jəju, doləi ki ta kibi lə. Lo dole ti, 6uki nduji kagi ki əti maji titi ndəy, ndəy, taa doləi, ki go kuji rae ti lə Jipi je ki isəi rai ki nin je ləde 6əy taa iləi 6e ti.⁴¹ Lo ki bəi Jəju ti, kagi-dəsi ti ka kin, lo ndər ki məi kagi je ti to nqə, ningə me ndər ti ka kin, 6e ki to sigi, ki dəw ilə nin ti əl 6əy to ti nqə.⁴² NGa ningə, ta ka ki lo ti ə a e ndo taa kəə lə Jipi je, iləi Jəju me 6e ti ka kin, tado e bəsi kade ti.

20

Jəju i lo koy ti

(Mt 28.1-10; Mk 16.1-8; Lk 24.1-12)

¹ NDə dimasi ki gin lo, lo ki lo to piti piti ba 6əy, Mari ki Magidala isəi aw də 6adi ti ningə, oo kadi mbal ki uti ta badi ka kin, dəw uwə ər.² Ə Mari əy ngədi, aw ingə Piyər əi ki nje ndo kare ki Jəju ndige, əl-de ə nə: «Uwəi Bəbe əri-e 6ada, ningə ji gər lo ki iləi-e ti əl.»³ Piyər əi ki nje ndo ki kare ka kin tēgi, isəi awi ki də badi ti.⁴ Ayi-naa ngədi joo pu, nə nje ndo ki kare ka kin əy ngədi itə Piyər, adi aw tēe də 6adi ti kəte nqə ti.⁵ Loki aw tēe, ilə mbone, go lo ningə, oo ta kibi je ki doləi nin ə a, nə ur me 6e ti əl.⁶ Piyər ki e goe ti, j yane nqə re 6a, ur me 6e ti, oo ta kibi je ki doləi nin ə a,⁷ taa oo ta kibi ki iləi jam də Jəju ti to ə to. Ta kibe kin to naa ti ki əi je ki doləi nin kin al, nə dəw bəndi adi to yane dangi.⁸ Go ti, nje ndo ki kare ki re kəte ka kin, ur me 6e ti tə, adi oo ne je ki kəmne nim, adi mene kadi e ne ki rojeti nim tə.⁹ NGa ningə, bitə tēe loe ti kin ka, tijə-de ti kadi Jəju a j taa dan nje koy ti, təkəi makitibi lə Luwə əl-n tae kəte kin, əl 6əy*.¹⁰ E be ə, nje ndo je ki joo, təl iləi dəde awi 6e.

Jəju təji rəne Mari ki Magidala

(Mk 16.9-11)

¹¹ Loki nje ndo je awi, Mari a taga, kadi 6adi ti bəsi, a nqə. Loki a nqə, ilə mbone go-n lo 6e nin ti 6a,¹² oo malayka je joo ki əi kibi ki nda, ə isəi lo ti ki kəte iləi nin Jəju ti. Ki kare isəi toe ti, kaw ki dəe ti, ə, e ki nungi isəi kaw ki njae ti tə.¹³ *Malayka je dəji-e əi nə: «Dəne, ra ban ə a nq ə?» Ə Mari ilə-de ti ə nə: «Əri Bəbe ləm, ningə m-gər lo ki iləi-e ti əl.»¹⁴ Loki əl ta be ningə, ilə rəti bə, ə, oo Jəju, nə gər kadi e Jəju al.¹⁵ Ə Jəju dəje ə nə: «Dəne, ra ban ə a nq ə? Isəi sangi nə ə?» Ningə Mari oo ə nə e nje ra kilə me ndər ti ki to nqə ka kin wa, adi əl-e ə nə: «Bam, re e j ə ər-e ə, əji-m lo ki ilə

* 19:24 Pa je 22.19 * 19:28 Pa je 69.22 * 19:31 Dətarənom 21.22-23 * 19:35 Ja 20.31 * 19:36 Tēe ki taga 12.46; Pa je 34.21 * 19:37 Jakəri 12.10 * 20:9 Pa je 16.10

ti, adi m-aw m-un-e.»¹⁶ Jəju ɓar-e: «Mari!» Ə Mari yəti rəne ki rəe ti, un ndune ki taa, əl-e ə nā: «Rabuni!» ki ta eɓirə, ki kər me nā «Nje ndo dije!»¹⁷ Lo kin ti, Jəju əl-e ə nā: «Ɔdi rom al, tado m-aw dɔrɔ ti rɔ Bai ti ki e Bawsi tɔ kin, m-aw ningə, ki ɓasine kin ɓa, aw rɔ ngakom je ti, əl-de təkɪ m-aw rɔ Bai ti ki e Bawsi tɔ kin, m-aw rɔ Luwə ti ləm ki e Luwə ləsi tɔ kin.»¹⁸ Ə Mari ki Magidala aw ingə njé ndo je əl-de ə nā: «M-o Babe ki kəm!» Ningə əl-de ta je ki Jəju əl-e ka kin adi-de ooi.

Jəju taji rəne njé ndo je

(Mt 28.16-20; Mk 16.14-18; Lk 24.36-49)

¹⁹ NDɔ dimasi ti wa nɔɔ lo sɔlɔ, njé ndo je kawɪ-naa me kəy ti madi, ningə uti ta kəy mbuki dɔde ti, mbata ɓali njé kun do *Jipi je. Ə Jəju re, a taa dande ti, əl-de ə nā: «M-dəji kadi lapiya e səsi!»²⁰ Ba lo kin ti, taji-de to do ki jie ti je, kade ti je adi-de ooi. Rɔ njé ndo je nəl-de ngay, loki ooi Babe.²¹ Jəju təl əl-de ɓəy ə nā: «M-dəji kadi lapiya e səsi! NGA ningə, takɪ Bai ilə-m, mi ka m-ilə səsi tɔ.»²² Ba go ta je ti kin, Jəju to kəɓe do njé ndo je ti, ə əl-de ə nā: «Itaai NDil Luwə mesɪ ti.»²³ Dije ki a iyəi go majal je ləde kɔ, Luwə a iyə go majal je ləde kɔ, ə njé ki a mbati kiyə go majal je ləde kɔ, Luwə a tidə majal je ləde dɔde ti ba tɔ.»

Jəju ai ki Tomasi

²⁴ Loki Jəju re rɔ njé ndo je ti kin, Tomasi ki ɓari-e NDigə, ki e ki kare dan njé ndo je ti e sɔde loe ti al.²⁵ Ə ndəgi njé ndo je əli-e əi nā: «J-o Babe ki kəmje.» Nə Tomasi əl-de ə nā: «Kin ə m-o to do poyti ki ɓai jie kin al nim, m-ilə ngon jim to poyti ti kin al nim, taa m-ilə jim m-ɔdi-n to do ningə ki əsi kade kin al nim ə, m-a m-adi səsi mem al jagi.»²⁶ NDɔ jijoo go ti, njé ndo je təlɪ ingai-naa me kəy ti ɓəy, ningə e kin Tomasi e sɔde ngata. Uti ta kəy mbuki dɔde ti, ə Jəju re, a taa dande ti, əl-de ə nā: «M-dəji kadi lapiya e səsi!»²⁷ Ningə əl Tomasi ə nā: «Tomasi, ilə ngon jii lo kin ti, ə igo jim je kin oo, taa ilə jii ədi-n to do ningə ki kadim ti kin o tɔ. Onoi kadi mei nga, maji kadi adi mei.»²⁸ Lo kin ti nɔɔ, Tomasi əl Jəju ə nā: «Babe ləm! Luwə Ləm!»²⁹ Ə Jəju əl-e ə nā: «E koo ki o-m ki kəmi ne kin ə adi-n mei. Ningə adi m-əli m-adi igər təkɪ njé rɔnəl je ə əi dije ki adi mede ki kanji koo ne ki kəmde*.»

Gin ndangi makitibi kin

³⁰ Jəju ra ne kɔji je ki rangi ngay wa ɓəy ta kam njé ndo je ti ləne, ki e ki ndangi me makitibi ti kin al.³¹ Nə e je kin e ki ndangi-de be mba kadi adii mesɪ təkɪ Jəju e Kirisi ki Luwə mbəte, e Ngon lə Luwə. Ningə loki adi mesɪ kin ɓa a ingəi kaji ki biti ki nɔ ti ki takule.

21

Jəju taji rəne njé ndo je siri ta ba ti ki Tibəriyadi

(Lk 5.1-11)

¹ Go ti gogi, Jəju təl tɛɛ ingə njé ndo je ɓəy taa ba ti ki Tibəriyadi. Rabi ki tɛɛ ingə-n-de ə to kin:² NDɔ madi, Simo Piyər nim, Tomasi ki ɓari-e NDingə nim, Nataniyal nim ki əi dije ki Kana ti ki Galile tɔ, ngan lə Jəbade ki joo tɔ, njé ndo je lə Jəju ki rangi əi joo tɔ isi naa ti.³ Ə Simo əl-de ə nā: «M-a m-aw baa kadi m-ndɔ kanji je.» Ba ndəge je əli-e əi nā: «Je ka j-a j-aw səl tɔ.» Ningə tɛɛi, ali me to ti awi, nə kondoe ti kin, ngon kanji kare ka uwəl.⁴ Loki lo ti, Jəju re a ta ba ti nɔɔ, nə njé ndo je gəri təkɪ e Jəju al.⁵ Ə Jəju əl-de ə nā: «NGan je, uwəl kanji ndəy al a?» Ba iləi-e ti əi nā: «Jagi, ngon kanji kare ka j-uwə al.»⁶ Ningə, Jəju əl-de ə nā: «Iləi bandi dam to ti, ki do ji kosi ti kin, ə a uwəl kanji je.» Ə loki iləi bandi ɓa, bandi əy kanji kəy ki əsi kadi ndəri tɛɛi taga al.⁷ Lo kin ti, nje ndo ki Jəju ndigə əl Piyər ə nā: «E Babe.» Ə loki ta ki əl ə nā: «E Babe», kin osi mbi Piyər ti taa par ə, Piyər ila kibi ləne rəne ti, tado kəte a ki rəne kare, ningə osi me man ti.⁸ Lo ki ai ti kin, e say al ki ngangi ba, ai əsi kulə bi kare be par, adi ndəgi njé ndo je awi ki to ndəy ndəy ki ngangi ba ti, ndorɪi bandi ki kanji rosi ka kin gode ti.

⁹ Loki uri nangi ningə, ooi por ki dəw ilə kanji ti, taa mapa ka to nɔɔ tɔ.¹⁰ Jəju əl-de ə nā: «Iraɪ ki kanji je ki uwəl-de ka kin ne adi j-o.»¹¹ Ə Simo Piyər al me to ti, ndər bandi ki kanji rosi ka kin nangi. E kanji je ki boy boy wa ə əi ɓu ki kuti mi gide mitə (153). Kɔrde wa ki to ɓəl kin nā, bandi gangi al.¹² Jəju əl-de ə nā: «Iraɪ usoi ne.» NGA ningə, dəw kare dan njé ndo je ti ki kadi daji Jəju ə nā: «I nā wa?» goto, tado gəri maji kadi e Babe.¹³ Jəju ɔti rɔde ti, un mapa adi-de, ningə adi-de kanji tɔ.¹⁴ Loki Jəju i taa dan njé koy je ti kin, e tɛɛ ki kɔ mitə ngata ə tɛɛ ki rɔ njé ndo je ti ləne kin.

Jəju ai ki Piyər

¹⁵ Go ne kuso ti, Jəju daji Simo Piyər ə nā: «Simo ki ngon lə Jonasi, indigi-m itə njé je ki isi kin a?» Ə Simo ile ti ə nā: «Oyo, Babe, igər kadi m-ndigi.» Ningə Jəju əl-e ə nā: «Ul bati je ləm.»¹⁶ Jəju təl daji Simo ɓay ki kɔ joo ə nā: «Simo ki ngon lə Ja, indigi-m a?» Ə Simo ile ti ə nā: «Oyo, Babe, igər kadi m-ndigi.» Ningə Jəju əl-e ə nā: «Ul bati je ləm.»¹⁷ Jəju təl daji Simo ɓay ki kɔ mitə ə nā: «Simo ki ngon lə Ja, indigi-m a?» Ba lo kin ti, me Piyər o-e dɔ təl ti ki Jəju təl daje ɓəy ki kɔ mitə ə nā: «ndigi-m a?» kin, adi ile ti ə nā: «Babe, igər ne je pəti, igər kadi m-ndigi.» Ningə Jəju əl-e ə nā: «Ul bati je ləm.»¹⁸ NGA ningə, təkɪ rojeti, adi m-əli: dəkagilo basai ti, i wa idɔɔ nda ɓadi ti, ə aw lo ki mei ndigi, nə dəkagilo ki a ɓigə ɓa, a

oy jii taa kadi dɔw ki rangi ɛ a dɔɔ nda bɛdi ti, ɛ aw sɛi lo ti ki mei ndigi al.» ¹⁹ Ta je kin Jɛju ɛl be kadi tɔji-n go rɛbi koy ki Piyɛr a oy kadi ilɛ-n tɔji dɔ Luwɛ ti. Go ti, Jɛju ɛl-e ɛ nɛ: «Un gom.»

Nje ndo ki Jɛju ndige

²⁰ Piyɛr ilɛ rɛti gogi ningɛ, oo nje ndo ki Jɛju ndige, e ki ndo ki, lo nɛ kuso ti, oy ki dɔ Jɛju ti, dɛje ɛ nɛ: «Baɛe, na ɛ a ilɛi ji dije ti ɛ?» ka kin.

²¹ Lokɛ Piyɛr oo-e ba, dɛji Jɛju ɛ nɛ: «Baɛe, ɛ e kam, e ri ɛ a ra-e ɛ?» ²² Ɖ Jɛju ɛl Piyɛr ɛ nɛ: «Kin ɛ re m-ndigi kadi isi ki dɔne taa biti kadi tɛ m-tɛl m-re m-inge-n ka, e kin ta lɛi goto ti. I, ta lɛi e ta kadi un gom par.» ²³ Ta kin sane dan njɛ kadi-me je ti tɛki nje ndo kam a oy al. Nɛ ki rɔjeti, kadi Jɛju ɛl Piyɛr ɛ nɛ: «A oy al» kin, ɛl-e be al. Ta ki ɛl-e ba, ɛl-e ɛ nɛ: «Kin ɛ re m-ndigi kadi isi ki dɔne taa biti kadi tɛ m-tɛl m-re m-inge-n ka, e kin ta lɛi goto ti.»

²⁴ E darɔ nje ndo-e ɛ wa kin ɛ ma naji dɔ nɛ je ti, ndangi-de me makitibi ti kin. NGa ningɛ ji gɛr kadi naji ki ma lie e ta ki rɔjeti.

²⁵ Jɛju ra nɛ je ki rangi ngay wa bɛy. Re dɔw ɛ nɛ n-indɛ tane wa nɛm n-ndangi-de pɛti me makitibi je ti ɛ, m-ga kadi donangi wa kin pɛti, makitibi je kin a ibɛ.

Kilə lə NJé kaw kilə je

Ta ki də kilə ti lə NJé kaw kilə je

Makitibi Kilə lə njé kaw kilə je e makitibi ki kə joo ki Luki ndangi. Ningə əi ki Poy Ta ki Maji lə Jəju ki Luki ndangi, rai rəde ta makitibi ki kare ba ə dəw gangi gin joo be. Me e ki dəsəy ti ki e Poy Ta ki Maji, Luki a də dəkagilo ti ki Jəju ra dənangi ti ne (1.1), ningə j də kawə dərə ti (1.11), ki kilə ki ra ki NDilne dan njé ndo je ti, ki kində ngirə njé kaw-naa je, Luki əl tae me makitibi ti lə njé kaw kilə je.

E makitibi ki adi təgi njé kaw-naa je lə Kirisi, tadə əl ta ki də kində ngirə njé kaw-naa je ti dan Jipi je ti təkə to-n Jorijaləm kin nim, kində ngirə njé kaw-naa je dan dije ti ki əi Jipi je əl təkə to-n Atiyosi, ki Pilipi, ki Korəti... kin nim tə. Lo kin ti, j-o də nja Pol me kilə mbe Poy Ta ti ki Maji ki də be je, də be je nim, j-o rə ki kadi a ingə njé kaw-naa lə Kirisi kin nim tə, nə dumi də rə kin ki təgi lə NDil Luwə.

Luki ki nje ndangi makitibi kin toji kadi oo lo ne je madi ki kəmne, tadə kə Tirowasi kaw Pilipi ti, Luki əl ə nə: «ji sangi rəbi kadi J-aw...» (16.10-40) Ningə kaw tē Jorijaləm ki dije a uwəi Pol kin nim (20.5-21.18), taa kaw ki ta təl ta ta ti, kə Səjare kaw Rom ti ki Pol nginə 6əl joo 6əy taa kadi dije gangi ta lie kin ka Luki toji təkə əi naa ti tə (27-28). Lo kilə ngirə makitibi ti wa 6əy, Luki toji lo je ki a əl ta tə tē-n titi adi ay njay kəte (1.8). J-ingə:

Kində ngirə njé kaw-naa je ki dəsəy Jorijaləm ti (1.1-8.3);

Poy Ta ki Maji ki sane ki ndəgi lo je ki dənangi Isirayəl ti (8.4-12.25);

Poy Ta ki Maji ki sane ki ndəgi be je ki kadi ba Məditərane ti tē Rom ti (13.1-28.31).

Ta lə Luwə ki dije sanəi ki lo je ki j-ə l tae kin, j-ingə me ta ti ki njé kaw kilə je iləi mbe je əli tae je, ə e ki ndangi me makitibi ti kin. NGA ningə, Jəju Kirisi ki njé kaw kilə je əli ta lie ki rə Jipi je ti je, ki rə dije ti ki əi Jipi je əl je kin, e darə Jəju wa ki oji-e dənangi Paləsitin ti, a təgi ti, njiyə ti kin. NDil əsi njé ndo je lie adi əli ta ki dəe ti, də kilə rae ti, ki də ne ndo je ti lie.

Makitibi kilə lə njé kaw kilə je toji rəbi kilə ki kadi njé kaw-naa je ki dəkagilo je ti pəti rai, adi e kilə kilə mbe poy ta ki Maji lə Jəju Kirisi ki rə dije ti pəti, biti ki ta soy dənangi ti.

Kaw Jəju dərə ti

¹ Təwopil, me makitibi ti ləm ki dəsəy^ə, mndangi ta je ki əji də ne je ki Jəju ilə ngire ra je, ndo dije je. ² Ne je ki ra biti tē-n me ndə ti ki Luwə un-e-n aw sie dərə ti. Ningə kəte 6əy taa kadi aw dərə ti, Jəju mbəti njé kaw kilə je ləne, adi-de ndu-kun je ləne ki go rəbi lə

NDil Luwə. ³ Go koye ti, Jəju əji rəne njé kaw kilə je ləne. Əji-de ki rəbi je ki dangi dangi kadi gəri təkə n-a ki dəne taa. NDə kuti sə go ti ningə, tē həy ki rəde ti əl-de ta də kəbe ti lə Luwə. ⁴ NDə kare ki isi uso ne səde, Jəju əl-de kadi tēgi gidi 6e bo Jorijaləm ti əl. Nə kadi ngəmi biti kadi Bawne adi-de kadi-kare ki un mindine də ti kadi n-a n-ade kin 6əy taa^ə. Ningə əl-de ə nə: «E kadi-kare ki mi wa m-əl səsi tae kəte ngata. ⁵ Ja ra dije batəm me man ti, nə səi je, me ndə je ti ki ngay əl ne ə, a rai səsi batəm me NDil Luwə ti.»

⁶ *NJé kaw kilə je lə Jəju ki kawina rəe ti dəji-e əi nə: «Bəbe, e dəkagilo ti ki ngosine wa kin ə a taa kəbe adi *Isirayəl a?» ⁷ Ə əl-de ə nə: «E ta lasi kadi igəri də kade ə se də gangi lo je ki Bai əji ki go lo kəbe ti ləne əl.» ⁸ Nə a ingəi təgi ləki NDil Luwə a re dəsi ti. A təl njé ma naji ləm me 6e bo Jorijaləm ti nim, dənangi Jude ti ba pəti nim, *Samari ti nim, ratata ki ta soy dənangi ti.

⁹ Ləki Jəju əl-de ta je kin gine gangi ningə, ooi-e isi aw ki taa me nəl ti. Ningə kil ndi re uti kəmde adi ooi-e əl. ¹⁰ Kəmde naa ki taa dərə ti, lo koo go Jəju lo kawə ti, ningə, dingəm je joo ki iləi kibi je ki nda bal bal tēgi həy ki rəde ti, ningə əli-de əi nə: ¹¹ «Dije ki Galile ti, mba ri ə ai a igəi lo ki taa dərə ti be ə? Darə Jəju wa ki uni-e tasi ti awi sie dərə ti kin ə, a təl re təkə oi goe lo kawə dərə ti kin be tə.»

Buti lə njé kaw kilə je

¹² Be ə njé kaw kilə je lə Jəju təl də mbal kagi bini ti awi Jorijaləm ti gogi. MBal kagi bini kin e bəsi ki 6e bo Jorijaləm. ¹³ Ləki rəi tēgi Jorijaləm ti ningə, əli aw me kəy ti kare ki e də made ti taa, lo ki rai tə lo kiside kəte kəte. Adi e Piyər nim, Jə nim, Jaki əi ki Andire nim, Pilipi əi ki Tomasi nim, Batiləmi əi ki Matiyə nim, Jaki ki ngon lə Alpe nim, Simo ki nje rə mbata ta kingə də lə 6e ləne nim, taa Judi ki ngon lə Jaki nim tə. ¹⁴ Əi pəti, ki mede ki kare ba, kawina nəm nəm mba kadi əli ta ki Luwə, naa ti ki dəne je madi. Mari ki kə Jəju e dande ti nim taa ngakə Jəju je nim tə.

Matiyasi un to Judasi

¹⁵ Me ndə je ti kin, njé kadi-me je kawina asi 6u ki kuti joo. Ningə Piyər j taa dan ngakone je ti əl ə nə: ¹⁶ «NGakom je, səbi kadi ne ki NDil Luwə əl tae me Makitibi ti lə Luwə təl tane. Tadə NDil Luwə, əl ta kəte ki ta *Dabidi, əji-n də Judasi ki or nə dije ki rəi uwəi Jəju. ¹⁷ Judasi e ki kare danje ti, ningə aw ki kilə ləne ki səbi dəne kadi ra danje ti tə. ¹⁸ Ki ləi adi-e mba kigə-n go ji kilə ki majal ki ra kin ə, Judasi aw ndogi-n lo ndər. Me ndər ti ki ndogi ka kin ə, j taa osi ti, dəe su ki nangi, me ndu adi tie əle mba dənangi ti. ¹⁹ Dije pəti ki dənangi Jorijaləm ti ooi ta kin. Be ə 6əri lo

ndor ka kin ki ta 6e lade ə nə: “Akəldama”, kor me ta kin nə: “Lo ndor məsi.” ²⁰ Ningə ndangi me makitibi Pa je ti əi nə:

“Kadi kəy lie e ki kiyə kə nim,
Kadi dəw kare ka isi me ti al nim*,”
Taa ndangi 6əy əi nə:
“Kadi dəw ki rangi un toe.”

²¹ «Be ə, maji kadi ji mbəti dəw kare mbə dije ti wa ki njiyəi səje naa ti ki ndə je pəti ki Bəbe Jəju aw-n səje nim təl-n səje nim wa kin. ²² Hə ngire də batəm ti lə Ja, ratata tēē-n də ndə ti ki Luwə un-n Jəju taje ti awi sie dərə ti. Kadi dəw kare dande ti, e nje ma naji, naa ti səje təkə Jəju i lo koy ti.»

²³ Lo kin ti, rəi ki dije joo əji-de, ki dəsəy e Jisəpi ki bari-e nə Barsabasi, ki indəi təe ki rangi nə Jusitəsi, ningə ki kə joo e Matiyasi. ²⁴ Ningə əli Bəbe əi nə: «Bəbe, i igər ngəme dije pəti tigə, ə əji-je se mbə dije ti ki joo kin, e ki ra ə imbəte wa? ²⁵ MBəte kadi un ta kilə 6əə lə njé kaw kilə je ki Judasi iyə tae ə aw lo ti ləne ki səbi dəe kadi aw ti kin.» ²⁶ Rai yuki, ningə yuki osi də Matiyasi ti, adi Matiyasi ore kadi njé kaw kilə je ki dəgi gide e kare.

2

Re lə NDil Luwə

¹ Ləki ndə nay Pətəkoti asi ningə*, njé kadi-me je pəti kawī-naa lo kare ba. ² Ta naa ti noq, ka nē madi i dərə ti, 6a tə nəl bo ki ilə ki təgine kin be. Ka nē ka kin taa lo me kəy ti ki isi ti. ³ Ooi nē je ki toi tə por ə ndone je tēgi bilim bilim be, tēgi, kəyī-naa dade ti kare kare. ⁴ NDil Luwə rosi mede pəti, adi iləi ngirə kəl ndon ta je ki rangi ki dəw gər me al, ki go kində ti ki NDil Luwə ində-n tade ti kadi əli.

⁵ Ningə me ndəe je ti kin, *Jipi je ki njé 6əl Luwə, i ki də 6e je ki dangi dangi ki dənangi ti ne pəti, rəi kawī-naa Jorijaləm ti. ⁶ Ləki ooi ka nē kin ningə, əyi-naa ngodi rəi kawī-naa, kosi kosi, 6əl rade tadə nə nə, dande ti, oo də ndu njé kadi-me je ki isi əli ta ki ndon ta 6e ləne. ⁷ Nē kin əti-de 6əl ngay adi ndilde ay ur kaki, ooi kadi e nē ki rəjeti al, adi əli əi nə: «Dije ki isi əli ta kin pəti əi dije ki i Galile ti, ⁸ nga ban be ə nə nə danje ti, oo ta ki tēē tade ti ki ndon ta 6e ləne ə? ⁹ Je dije ki Partəji ti, ki Medi ti, ki Elamiti ti, ki njé kə dənangi Mejopotami ti nim, ki Jude ti nim, Kapadosi ti nim, taa Pə ti ki e ngon 6e ki dənangi Aji ti nim, ¹⁰ Piriji ti nim, Pampili ti nim, Ejipi ti, ki dənangi Libi ti ki e bəsi ki Sirən, ə se njé kə dənangi Rom ti. ¹¹ Je pəti je Jipi koji je ki Jipi təl je. J-i Kirəti ti ki Arabi ti. Be ka, joo də ndude ki əli ta ki ndon ta 6e ləje, əji də nē je ki əti 6əl ki Luwə ra.» ¹² Əi pəti ndilde ay ur kaki adi gəri ta wa ki kadi əli al, ningə əli-naa mbəde ti əi nə: «Kor me nē ki ra nē kin nə ri

ə?» ¹³ Nə njé ki nə je kogi də njé kəl ndon ta je ti ki dangi dangi ki dəw gər dəe al, əi nə: «E kasi nju ə əyi-naa ngay ə rade.»

Piyər əl ta kosi dije

¹⁴ Piyər i a taa ki ndəgi njé kaw kilə je ki dəgi gide e kare, ningə un ndune ki taa əl ta kosi dije ə nə: «Uri mbisi maji oi də ta ləm səi *Jipi je, ki səi pəti ki isi Jorijaləm ti ne. Səbi kadi igəri nē ki isi ra nē kin tə. ¹⁵ Dije madi dāsi ti ooi kadi e kasi ə ra dije kam. Nə Jagi kasi rade al! J-a sī kadi nda ti 6əy! ¹⁶ Nə ngəsine nē ki ndə ki nje kəl ta ki ta Luwə ti Juwəl əl tae ka kin ə ra nē:

¹⁷ “Nē je ki Luwə əl tae kadi a rai nē me ndə je ti ki dəbəy ti ka ə toi kin:

M-a m-ilə ki NDilm də dije ti pəti.
NGansi je ki dingəm ki njé ki dāne a təli njé kəl ta ki ta Luwə ti,

Basa je ləsi a ooi nē je me ndil ti,
Bigə je ləsi, a ooi nē je ki to lo 6əyə ti me ni ti.
¹⁸ Oyo me ndə je ti kin,

M-a m-ilə ki NDilm də ngan njé kilə je ti ləm ki dingəm ki njé ki dāne.

A əi njé kəl ta ki tam ti.

¹⁹ M-a m-ra nē je ki dəw asi ra al me dərə ti taa nu,

Ningə dənangi ti ne, m-a m ra nē kəji je ki əti 6əl,

Adi e: məsi nim, por nim, sa ki su luy luy nim tə,

²⁰ Kəte 6əy taa kadi ndə ki bo ngay, ki rosi ki təbə lə Bəbe kin a re,

Lo ki kada a təl lo ki ndul, ningə nay a təl məsi.

²¹ Ningə me ndə ti kin, dije pəti ki 6ai to Bəbe a ingəi kəji*.”

²² «Səi *Isirayəl je, uri mbisi maji oi ta ki m-a m-əl səsi. Igəri pəti kadi Jəju ki Najarəti, dingəm kin ki Luwə əje ki taga kadi n-ndige, ə Luwə ra nē je ki dəw asi ra al ki nē kəji je ki əti 6əl ki takule dāsi ti ne. ²³ Dingəm kin, iləi-e jisi ti ki go ndu-kun ti ki Luwə un, ə se ki go kəji ta ra ti lie ki to kəte. Ningə səi adi dije ki gəri Luwə əl təli-e ki rəbi 6ə ki 6əi-e kagi-dəsi ti. ²⁴ Nə Luwə gangi kulə yo rəe ti kə ade i lo koy ti, tadə koy aw ki təgi kadi uwe gin təgine ti 6e nin ti al. ²⁵ *Dəbidi əl ta əji-n dəe ə nə:

“M-o Bəbe ki dəkəgilo je pəti nəm ti,
Tadə e də ji kom ti mba kadi m-tēē m-osi al.

²⁶ E mbata kin ə rənəl rosi mem adi m-osi-n pa tə.

Be ə, 6e nin ti ka, darəm a or kəə ki kində me də ti,

²⁷ I Bəbe, a iyə-m kə koo al,
A iyə 6əə ləi ki a də njane ti ade ndum 6ada al tə.

²⁸ I ə əji-m rəbi kadi m-təl m-isi-n ki dəm taa,
Ningə a adi-m rənəl me kei naa ti səm*.”

²⁹ Piyər təl əl bəy ə nə: «NGakom je, adi m-əl səsi ta ki rəjeti: Kaje Dabidi oy təkı rəjeti adi dibi-e. Də bade to danje ti ne bitı bəne. ³⁰ E nje kəl ta ki ta Luwə ti, ə gər kadi Luwə un mindine ade ki kibi rə kadi n-a n-adi dəw kare ki gin ka ti lie a o 6e toe ti». ³¹ Dabidi gər nē ki a ra nē lo ti ti, adi əl ta ki lo koy ti lə Kirisi kin kəte. E ta lie ə Dabidi ə nə Luwə a iyə lo ki koo ti al, taa a iyə dərəe adi ndum 6e nin ti al to. ³² Jəju ki m-isi m-əl ta lie kin, Luwə ade j dan njé koy je ti, j-əi pəti ji gəri maji. ³³ Go ti ningə, Luwə un-e aw sie dərə ti adi isi də ji kəte ti. Ningə ngosine Luwə ade NDilne təkı un-n mindine. NDil kin ə, Luwə bəki dəje ti, təkı oi ngosine ki kəmsi je, ki mbisi je kin. ³⁴ Təkı rəjeti, Dabidi aw dərə ti al, nə əl ə nə: «Bəbe əl Bəbe ləm ə nə: «İre isi də ji kom ti, ³⁵ ratata kadi m-ilə njə bə je ləi gin təgi ti». ³⁶ E be ə, rə Jəju wa ki ibəi-e kəgi-dəsi ti kin ə, Luwə ade e Bəbe nim, Kirisi nim to. E kin ə e nē ki səbi kadi dije pəti ki Isirayəl ti gəri maji.»

Njé ki adi mede Kirisi dəsəy

³⁷ Loki dije ooi ta kin ningə, mede ole wuti wuti adi dəji Piyər əi ki ndəgi njé kaw kilə je əi nə: «NGakoje je, e ri ə kadi ji ra ə?» ³⁸ Ə Piyər təl əl-de ə nə: «İyəi rəbi nē rasi je ki majal kə, ningə kadi dəw ki ra dansi ti adi rai-e batəm me to Jəju Kirisi ti, mba kadi majal je lasi e ki kiyə go kə. Ba a ingəi NDil Luwə. ³⁹ Təkı rəjeti, kun mindi lə Luwə e ki mbata lasi nim, mbata lə ngansi je nim, ki mbata dije ki isi say nim. Səbi də dije pəti ki Bəbe Luwə ləje a bər-de.» ⁴⁰ Piyər əl-de ta je ki rangi ngay go ti bəy mba kadi ma-n naji, ningə ilə dingəm mede ti ə əl-de ə nə: «İngangi-naa ki gin dije ki majal ki bəne kin, mba kadi Luwə əji-n səsi.» ⁴¹ Dije pəti ki taai ta lə Piyər, rai-de batəm. NDəe ti ka kin, dije asi dibi mitə rəi orəi kadi njé kadi-me je ki kəte.

⁴² Hə ngire dəkagiloe ti kin, rəi nəm nəm mba koo də nē ndo lə njé kaw kilə je nim, lo ra madi-naa ti nim, lo tətı mapa ti nim, ta lo kəl ta ti ki Luwə nim to. ⁴³ *NJé kaw kilə je rai nē je ki dəw asi ra al ki nē kəji je ki əti bəl ngay adi dije pəti isi ki bəl mede ti. ⁴⁴ NJé kadi-me je indai rəde naa ti kare ba ə kawı nē kingə je ləde də-naa ti kare ba to. ⁴⁵ Gati ki nē kingə je ki nē maji je ləde ə labi-naa lae ki go nē ge ti lə dəw ki ra. ⁴⁶ NDə je kare kare pəti, ki me ki kare ba, ingəi-naa me kəy ti lə Luwə. Ningə awi ki me kəy je ti lənaa usoi nē kuso lə Bəbe nim, taa usoi nē je ləde ki rənəl nim, ki me ki səl ləm ləm. ⁴⁷ Osi pa je iləi təji də Luwə ti, ningə dije pəti ndigi ta ləde to. NDə je kare kare pəti, Bəbe adi kor dije ki əji-de, re də made ti par par.

3

Piyər adi rə nga dəw ki njəe oy

¹ NDə kare Piyər əi ki Jə isi awi kəy kaw-naa ti mba kəl ta ki Luwə də kadi ti ki mita ki lo səl. ² Dəkagiloe ti kin ə dije awi ki dəw ki njəe oy lo kəje ti nu, indəi-e ta kəy kaw-naa ti. Dəw ka kin, ndə je kare kare pəti, a indəi-e ta kəy kaw-naa ti ki bəri-e nə: «Ta Kəy ki NDole». Indəi-e mba kadi kəy nē dije ki isi uri kəy kaw-naa ti. ³ Loki oo Piyər əi ki Jə ki isi uri ki kəy kaw-naa ti ningə, kəy-de nē. ⁴ Piyər əi ki Jə uri kəmede ki dəe ti, ningə Piyər əl-e ə nə: «İgə-je ne!» ⁵ Nje nja koy go-de, ga mene ti kadi n-a ningə nē madi jide ti. ⁶ Nə Piyər əl-e ə nə: «M-aw ki la al nim, ki ər al nim kadi m-adi. Nə nē ki m-aw jim ti e təgi Jəju Kirisi. Be ə kadi-me to Jəju Kirisi ki Najərətı ti, j taa ə njiyəl.» ⁷ Piyər uwə təji kəje, 6a un-e ki taa. Ta naa ti nqə par ə njəe je ki gul njəe je təlı toi maji kare. ⁸ I bal a taa ə lə ngərə njiyə. Aw səde naa ti kəy kaw-naa ti. Tı bal ki rənəl nim ilə təji də Luwə ti nim to. ⁹ Dije pəti ooi-e lo njiyə ti nim, lo kilə təji də Luwə ti nim to. ¹⁰ Dije gəri-e maji kadi e nje məti ki kəte e nje kisi ta kəy kaw-naa ti ki bəri-e nə: «Ta Kəy ki NDole», isi koy nē wa ka am. Loki dije ooi nē ki tēe dəe ti kin ningə, ndilde əy ur kaki adi bəl rade ngay.

Piyər əl ta kosi dije

¹¹ Nje njə ta koy ka kin iyə go Piyər əi ki Jə al. Nē kin ra adi ndil dije pəti əy ur kaki. Be ə, dije pəti ayı-naa ngodi kawı-naa ki dode ti dode ti lo ti ki bəri-e nə: «Pal lə Salomə». ¹² Loki Piyər oo nē kin ningə, əl kosi dije ə nə: «NGan *Isirayəl je, ban ə nē ki ra nē kin əti səsi bəl kadi be ə? Ban ə uri kəmsi ki dəje ti tə nē ki e je wa ki təgije, ə se e ki takul kaw ki j-aw ki bəl Luwə meje ə j-adi-n dingəm kam njiyə-n be ə? ¹³ Jagı, e Luwə lə *Abırakam, lə *Isaki, lə *Jakobi, Luwə lə kəje je ə ilə təji də bəə kilə ti ləne Jəju, ki iləi-e ji *Pilati ti, Pilati un ndune kadi n-ile taa, nə səi imbatı. ¹⁴ Oyo, səi inajı ta gər nje kay njay ki nje ra nē ki dana. Ningə idəji kadi iləi dəw ki nje təl dije taa toe ti. ¹⁵ E be ə, adi təl e ki e nje kadi dije isi ki dode taa. Nə Luwə ade j dan njé koy je ti, j-əi pəti ji gəri maji. ¹⁶ E mbata kadi ki j-adi meje Jəju kin ə, təgi ki to me təe ti, adi təgi dingəm ki oi-e, taa igəri-e kin, kadi j a-n taa. Oyo, kadi-me ki təge to, ki takul Jəju, adi dingəm kin rə nga ki rəjeti, e nē ki ra nē ta kəmsi ti pəti adi oi ne. ¹⁷ NGosine ngakom je, m-gər majı ngay kadi nē ki irai kin, e ki go gər-e ti al, səi je ki njé kor nqsi je pəti. ¹⁸ Nə, e ki rəbi kin ə, Luwə təl-n ta nē ki ilə mbə kəte ki takul njé kəl ta je ki tae ti pəti ə nə: Kirisi ki n-un ndune kadi n-a n-ile, a ingə kə. ¹⁹ NGosine, iyəi go rəbi njiyəsi je ki majal kə, ə təlı irai rə Luwə ti mba kadi iyə-n go majal je lasi kə. ²⁰ Ningə Bəbe a adi səi dəkagilo kor kəə, a ilə ki e ki ində dəe naa ti kəte ta Kirisi, adi e Jəju, adi səi. ²¹ Nə ngosine kin, səbi kadi Jəju isi dərə ti, bitı kadi

Luwə təl ne je pəti ki dɔnangi ti ki sigi gogi, taki ilə-n mbə me ɓal je ti ki man, ki takul njé kəl ta je ki tae ti ki ayi njay. ²² Be ə, *Moji ə nə: “Baɓe Luwə ləsi a adi nje kəl ta ki tae ti, ki to tə mi be, a j dan ngakosi je ti, ki mbata ləsi, a oi dɔ ta je pəti ki a əl səsi. ²³ Dəw ki mbati təl rone go ta ti ki nje kəl ta ki ta Luwə ti kin a əl ningə, Luwə a tuje kɔ dan dije ti ləne ki koy*.” ²⁴ *Njé kəl ta je ki ta Luwə ti pəti, ilə ngire dɔ Samiyəl ti nu ki njé re goe ti, əli ta dɔ dɔkagilo ti ki jisi me ti ɓone kin kəte. ²⁵ Sai, ə səi dije ki ta ki Luwə əl ki ta njé kəl ta je ki tae ti kin sɔbi dəsi, taa kun mindi ki Luwə un adi kaje je loki un ndune adi Abirakam kin sɔbi dəsi tɔ. Luwə un mindine ə nə: “Gin koji je ki dɔnangi ti ne pəti a ingai ndu ki tor dɔ ti ki takul gin ka ləi*.” ²⁶ E ki mbata ləsi kəte, ə Luwə tɛɛ-n ki ɓəə ləne, ile adi səsi mba kadi njangi dəsi, ki takul ra ki ra adi nā nā iyə go rəbi njiyə je ləne ki majal kɔ.»

4

Piyər əi ki Ja əi nɔ njé gangi ta je ti lə Jipi je

¹ Loki Piyər əi ki Ja isisi əli ta kosi dije ta kəl ba ɓəy ə, njé kijə ne məsi kadi-kare je ki madi nim, ki bo ki dɔ kəy kaw-naa ti nim ta ki dije madi ki mbɔ buti ti lə *Sadusi je, tɛɛi ki rɔde ti hoy. ² Wongi ra njé kor nɔ *Jipi je ngay mbata ooi Piyər əi ki Ja isisi ndoi ne kosi dije, ningə əli-de əi nə: «Taki Jəju j̄-n lo koy ti wa kin ə, njé koy je ka a j̄ lo koy ti tɔ.» ³ Uwai-de ilai-de kəy dangay ti ratata lo ti, tadd lo səl ngata, adi lo kadi gangi ta dɔde ti goto. ⁴ Ningə mbɔ njé je ti ki ooi ta ləde, ngay je dande ti adi mede. Be ə, ra adi kor dingəm je re dɔ made ti adi əsi dibi mi kare. ⁵ Lo ti dɔ ti ningə, njé kor nɔ Jipi je nim, ngatɔgi je nim ta njé ndo ndu-kun je nim, kawinaa me ɓe bo ti ki Jorijaləm. ⁶ Lo kaw-naa ti kin, An ki e ki bo lə njé kijə ne məsi kadi-kare je e ti nɔɔ, taa Kayipi nim, Ja nim, Aləgijandir ki ndəgi dije pəti ki me kəy ti lə nje kijə ne məsi kadi-kare ti ki bo ka kin nim ka əi nɔɔ tɔ. ⁷ Adi rəi ki Piyər əi ki Ja nɔde ti ki nɔ njé kaw-naa je ti, ɓa dəji-de ta əi nə: «Ki tɔgi ki j̄ ra, ə se me tɔ nā ti ə irai ne kin ə?» ⁸ Ningə Piyər, NDil Luwə rosi mee, adi əl-de ə nə: «Səi njé kɔɓe je ki ngatɔgi je, ⁹ dəji-je ta ɓone oji dɔ ne ki maji ki j̄ ra ki dəw ki njae oy ki kuji ne ki j̄ ra ə ingə-n rɔ nga. ¹⁰ Maji kadi səi pəti igari ay njay, taa dije pəti ki *Isirayəl ti ka, kadi gəri maji tɔ. E me to Jəju Kirisi ki Najaratə ti ə j̄ ra-n ne kin. E ki takul Jəju wa ki ɓəi-e dɔ kagi-dəsi ti ə Luwə ade j̄ taa dan njé koy je ti wa kin ə, dingəm kin a-n ta nɔsi ti, ki rɔ ki nga. ¹¹ E mbal ki səi njé ra kəy je imbat-e, nə ə təl mbal ki ndae itə made je pəti, e mbal ki nje kadi tɔgi kəy*. ¹² Kaji e me tɔe ti ki karne ba. Tɔ ki rangi ki Luwə adi dəw dɔnangi ti ne mbɔ dije ti ki mba kadi j-ingəi

kaji goto.» ¹³ NDəji njé gangi ta je ki ki bo lə Jipi je ngay loki oi Piyər əi ki Ja əli ta ki kanji ɓəl, tadd gəri-de kadi əi dije ki kare ki kanji ne ndo. Nə ke ə gəri kadi əi dije ki əi naa ti ki Jəju mari nu. ¹⁴ Nə loki ooi dingəm kin ngai-e ka kin a gadide ti ningə, gəri lo ta ta kadi əli-de al. ¹⁵ Be ə uni ndude adi Piyər əi ki Ja, taa dingəm ka kin nim kadi tɛɛi taga, ningə najinaa ta mbɔde ti ə əi nə: ¹⁶ «Ri ə j-a rai ki dije kam ə? Tadd rai ne koji ki əti ɓəl ki to ndalo ti ay njay adi dije ki Jorijaləm ooi poye. Lo kadi j̄i naji goto. ¹⁷ Nə ke ə kadi poy ta kin aw ki kəte kəte mbɔ dije ti əl ngata. Adi j-iləi jije kəmdə ti kadi kaw ki kəte nɔɔ kam, əli dəw madi ta ki to Jəju al ngata.» ¹⁸ Go ta je ti kin, awi ki Piyər əi ki Ja kəy gogi ə ogi-de ki tɔgide kadi əli ta ə se ndoi ne ki to Jəju al ngata. ¹⁹ Nə Piyər əi ki Ja əli-de əi nə: «Əli-je adi joo, se e go rəbe ti, ta kəm Luwə ti, kadi j̄i tal rɔje go ta ti ləsi yo ə j-iyə ta lə Luwə wa? ²⁰ Ki oji doje, j-a j-asi kuti taje dɔ ne ti ki j-o ki kəmje nim, ki mbije nim kin al.» ²¹ Loka iləi jide kəmdə ti ki kɔ joo ɓəy ningə, iyəi-de adi awi. Təki rɔjeti, ingəi ne madi rɔde ti ki əsi kuwə-n-de dangay ti al, tadd dije pəti piti Luwə mba ne ki ra ne kin. ²² Bal dingəm ki ingə rɔ nga ki takul ne koji ki əti ɓəl kin, itə kuti sɔ.

Njé kadi-me je əli ta ki Luwə

²³ Go kiyə-de ti, Piyər əi ki Ja awi ingai madide je ki njé kadi-me je, əri-de poy ne je pəti ki ki bo je lə njé kijə ne məsi kadi-kare je ki ngatɔgi je əli-de. ²⁴ Loka madide je ooi ta ləde gine gangi ngata ningə, pəti ki me ki kare, əli ta ki Luwə əi nə: «Baɓe, j̄ ə ira dɔrə ki dɔnangi, taa ira ba bo ki ne je pəti ki me ti tɔ*.” ²⁵ E j̄ ə adi NDil əl ta ki ta kaje *Dabidi ki ɓəə ləi ə nə: “Gin ɓe je ki dangi dangi tɔi rɔ ki ndangi kare be. Taa koji ta ra je ləde to rɔde ti kare! ²⁶ NGar je ki dɔnangi ti ne indəi dɔ rɔde dana mba kaw rɔ, Njé kɔɓe je indəi rɔde naa ti, əsi ta *Baɓe ki dəw lie ki mbəte tə NGar”. ²⁷ Təki rɔjeti, e me ɓe bo ti kin ə, *Erodi əi ki Pəsi *Pilat, naa ti ki gin ɓe je ki dangi dangi ki ngan *Isirayəl je indəi rɔde naa ti əsi ta ɓəə kilə ləi ki ay njay, ki e Jəju ki imbatə ta Kirisi*. ²⁸ Ne je ləde ki rai kin, e tɔl ə tɔli ta koji ra je ləi pəti ki oji kəte, ki tɔgi, me ndigi ti ləi. ²⁹ Basine Baɓe, oo jide ki isisi iləi kəmje ti kadi indəi je ɓəl ti kin! Adi ɓəə je ləi tɔgi kadi iləi mbə ta ləi ki me ki ti kati. ³⁰ Ningə, kadi oji tɔgi me tɔ ɓəə kilə ti ləi ki ay njay Jəju, kadi njé moy je ingəi rɔ nga nim, taa kadi ne koji je ki ne je ki dəw əsi ra al rai ne nim tɔ. ³¹ Loka tai kəə ta kəl ta ti ki Luwə ningə, dɔnangi yəki yikiti yikiti gin njade ti, loka ki kawinaa ti. Ba NDil ki kay njay rosi mede pəti adi iləi mbə ta lə Luwə ki rɔ ki t̄i kati.»

Njé kadi-me je indəi rɔde naa ti

³² NJé kadi-me je pəti indəi rəde naa ti ki ngəme ki kare ki gir ta ki kare. Daw kare ki indəi gune ki ne kingə ləne ki səbi dəne goto, ne je pəti e yəde. ³³ Ki təgi ki əti bəl ngay ə njé kaw kilə je mai naji ki lo koy ti lə Bəbe Jəju. Ningə, kare kare pəti, Luwə jangi dəde jangi də ki əti bəl ngay. ³⁴ Be ə dəw kare dande ti ki ne to rəe goto. Tadə njé je ki ay ki lo ndər je ki kəy je, uni gati ə rəi ki lae, ³⁵ adi njé kaw kilə je. Ningə njé kaw kilə je ləbi la ka kin dande ti pəti, bə nə nə ingə ki go ne ge je ti lie.

³⁶ Dəw madi kare ki təe nə Jisəpi, ki e gin koji ti lə *Ləbi, ki dənangi Sipir ti, ki njé kaw kilə je indəi təe nə Barnabasi, kər me nə: «Dəw ki nje kilə dīgəmə me dije ti,» ³⁷ e ka, aw ki lo ndər, ə un lo ndər lane ka kin gati-n, ə re ki lae adi njé kaw kilə je.

5

Ta ki ngom lə Ananiyasi əi ki Sapira

¹ Dīgəmə madi kare ki təe nə Ananiyasi əi ki dəne ləne Sapira, gati ki ne kingə ləde kare tə. ² Ananiyasi əi ki dəne ləne Sapira indəi ndude naa ti, bəyəi nusi la, ə awi ki ndəge adi njé kaw kilə je. ³ Piyər əl-e ə nə: «Ananiyasi, ra ban ə iyə *Satə adi ur mei ti bore be ə? Jir nusi la lo ndər ləi ingəm, ə əl ta ki ngom NDil ki kay njay! ⁴ Ri ə əgi kadi ingəm ne kingə ləi ə? A re gati-n ə bəlmə ka, ri ə əgi kadi la ki ingə kin, ira-n ne ki mei ge ə? Ne ki iga mei ti kin e ne ki majal. E dije ə əl-de ta ki ngom al, nə e Luwə ə əl-e ta ki ngom.» ⁵ Ləki Ananiyasi oo ta kin par ə, osi nangi, oy. Dije pəti ki ooi poy ta kin, bəl ra-de ngay. ⁶ Basa je rəi rəgi nine, bə uni-e, awi dibi-e. ⁷ Asi ngirə kadi mitə go ti, dəne lie re ur kəy ki kanji kadi gər ne ki ra ne. ⁸ Piyər dəje ə nə: «Əl-m adi-m m-o, se kər la ki igati ki lo ndər lasi wa ə n wa?» Ə dəne əl-e ə nə: «Oyo, kər la ki j-ingə wa ən.» ⁹ Lo kin ti, Piyər əl-e ə nə: «Ra ban ə indəi ndusi naa ti mba kadi soki NDil ki kay njay lə Bəbe ə?» O ka nja dije ki awi ki ngawi dibi-e ə bə ta kəy ti kin, j ka a awi səi tə. ¹⁰ Ta naa ti nōō par ə Sapira osi nja Piyər ti nangi, oy. Ləki basa je ki njé kaw dibi ngawe uri kəy ningə, ingəi nine adi uni-e awi sie dibi-e kadi ngawe ti. ¹¹ Ne ki ra ne kin, ra adi njé kaw-naa je pəti, bəl rade ngay, taa dije pəti ki ooi poy ta kin ka, bəl rade ngay tə.

Njé kaw kilə je rai ne je ki əti bəl bəl

¹² *NJé kaw kilə je rai ne je ki əti bəl ki ne je ki dəw asi ra al ngay dan dije ti. NJé kadi-me je pəti, kawi-naa lo kare ba, gin pal ti lə *Salomə, ta kəy ti lə Luwə. ¹³ Dije ki rangi ki adi mede Luwə al bəy bəli kadi rəi rəde ti. Be ka, piti njé kadi-me je ngay. ¹⁴ Dīgəmə je ki dəne je ngay ngay adi mede Bəbe, adi kərde ore də njé kadi-me je ki də ti də ti. ¹⁵ Dije awi biti əyi njé mōy je ki taga kadi rəbi ti, tiləi-de də tirə je ti ə se də kəgi ti ki otii-de, mba kadi re Piyər man ningə, ndile ur də e ki ra ti wa

kare dande ti. ¹⁶ Dije ngay i bə je ti ki gidi bə bo Jorijaləm ti, rəi bur bur ki njé mōy je ki dije ki ndil je ki majal yəti dəde. Ningə pəti ingəi rə nga.

Uwəi njé kaw kilə je dangay ti

¹⁷ Go ne je ti kin, ki bo lə njé kijə ne məsi kadi-kare je, ki dije ki goe ti ki əi me buti ti lə *Sadusi je, jangi ra-de ngay də njé kaw kilə je ti. Adi uni ndude kadi n-a rai ne madi. ¹⁸ Be ə, uwəi njé kaw kilə je iləi-de kəy dangay ti. ¹⁹ Nə dan kondə ti, malayka lə Bəbe re tēē ta kəy dangay, ləki adi tēēi taga ningə, əl-de ə nə: ²⁰ «Awi me kəy kaw-naa ti, iləi mbə ta ki nje kadi dəw təl isi ki dəne taa kin adi dije pəti ooi!» ²¹ *NJé kaw kilə je təl i rəde go ti, adi lo ti ki sji bəti ba par ə, awi kəy kaw-naa ti, iləi ngirə kadi ndoi ne dije. Ki bo ki də njé kijə ne məsi kadi-kare je ti ki dije ki goe ti, bəri ngatəgi je ki njé gangi ta, ki ngatəgi je lə ngan *Isirayəl je pəti. Ningə iləi kəy dangay ti mba kadi rəi ki njé kaw kilə je tə. ²² Nə ləki njé kilə je awi ningə, ingəi-de kəy dangay ti al, adi təl i rəi əri-de poye əi nə: ²³ «J-ingə ta kəy dangay e ki kuti mbuki maji nim, njé ngəm ta kəy je ka ai ta kəy ti nōō nim tə, nə ləki j-ur me kəy ti ningə, j-ingə dəw madi al.» ²⁴ Ləki ki bo ki də njé ngəm ta kəy kaw-naa ti əi ki ki bo ki də njé kijə ne məsi kadi-kare ti ooi ta kin ningə, ndilde əy ur kəki, adi dəji-naa ta də ne ti ki a ra ne go ne ti kin. ²⁵ Bə dəw madi re əl-de ə nə: «Dīgəmə je ki adi uwəi-de dangay ti ka kin, ai kəy kaw-naa ti nōō, isi ndoi ne dije.» ²⁶ Ki bo ki də kəy kaw-naa ti aw ki dije ləne uwə-n njé kaw kilə je re səde, nə ke ə indəi gu dəde ti al tadə bəli kadi kosi dije ki kawi-naa də ne ndo ti lə njé kaw kilə je a tiləi-de ki mbal təl i-de. ²⁷ Ləki rəi səde ningə, awi səde kəy ngangi ta ti ki bo. Ə ki bo lə njé kijə ne məsi kadi-kare je əl-de ə nə: ²⁸ «J-əgi səsi ki təgije kadi indoi ne kosi dije ki tə dīgəmə kin. Ə səi itali rəsi go ta ti ləje al, asi dənangi Jorijaləm naki ki ne ndo ləsi, ningə igei kadi mase e dəje ti bəy.» ²⁹ Nə Piyər əi ki ndəgi njé kaw kilə je əli-de əi nə: «Təl rə go ta ti lə Luwə e soti itə təl rə go ta ti lə dije. ³⁰ Luwə lə kaje je adi Jəju ki itəli-e ki rəbi bə-e də kəgi-dəsi ti kin, tēē lo koy ti. ³¹ E ə Luwə un-e, inde ade isi taa, də ji kone ti tə Ngar ki itə ngar je pəti, taa nje kəji dije tə. Luwə inde kadi, ki ta rəbi lie, Isirayəl je iyəi rəbi ne rade je ki majal kə, adi n-iyə-n go majal je ləde kə tə. ³² Je njé ma naji də ne je ti ki rai ne kin, naa ti ki NDil ki kay njay ki Luwə adi njé je ki təl i rəde go ta ti lie.» ³³ Ləki njé gangi ta je ooi ta kin ningə, wongə rade ngay də njé kaw kilə je ti, adi ndigi təl i-de. ³⁴ Nə e ki kare ki mbode ti ki təe nə Gamaliyəl əsi nangi j taa. E Parisi ki nje ndo dije ndu-kun, e dəw ki dije pəti gei ta lie ngay. Ləki j taa dande ti ningə, dəji mba kadi adi njé kaw kilə je ijəi rəde dəbi kare jə. ³⁵ Bə go ti, əl-de ə nə: «Isirayəl je, indəi

manji ne ki igai kadai rai ki dije kam maji oi taa. ³⁶ Dəkgagilo ngay al ne ɓay ə, daw madi ki tœ nə Təda toji rone kadai ne daw ki nga. Or dije asi bu so gone ti. Nə dije rai tɔli-e adi dije ki goe ti ka kin sanai-naa. Daw oo ta lie al ɓone. ³⁷ Goe ti ningə, Juda ki Galile ti, tɛɛ dəkgagilo ndangi to dije me makitibi ti, ɔy dije ngay gone ti ra-n wongi. Nə e wa ka dije tɔli-e to, adi dije ki goe ti sanai-naa kə. ³⁸ NGosine, ta ləm ə to kin: Oti kadai irai ne madi ki dije kam, iyəi-de adi awi lo lade. Ne ki kadai igəri ə to kin, re kɔji ta ra je lade ki kilə rade je j ro dije ti ə, gin ne je kin a gangi tə yə ndəge je be to. ³⁹ Nə re ne je kin j ro Luwə ti ə, lo kadai səi a ɔgi do goto. Oti kadai inai ro ki Luwə.»

Lo kin ti, njé gangi ta je ndigi goe ti. ⁴⁰ Be ə, tɔli ɓari njé kaw kilə je kəy gogi, ɓa, adi tindai-de, ə ndari mbide kadai əli ta ki to Jəju al, ningə iyəi-de adi awi. ⁴¹ Njé kaw kilə je tɛɛi lo gangi ta ti ki ronal mba koo ki Luwə oo-de adi asi naki kadai ingəl kə mbata lə Jəju. ⁴² Ningə ki ndo je kare kare pəti, me kəy kaw-naa ti ə se me kəy je ti madi, njé kaw kilə je nayi ki lo ndo ne dije ti nim, ki lo kilə mbɛ Poy Ta ki Maji ti, təkɔ Jəju e Kirisi.

6

Kində njé koo go njé kaw-naa je

¹ Dəkgagilo e kin, kər njé ndo je j ki do made ti ki kate kate. Be ə, ra adi *Jipi je ki njé kəl ta Girəki ɓai ta do Jipi je ti ki njé kəl ta Ebirə. Njé kəl ta Girəki ɓai ta mbata njé ngaw koy je lade ingai ne kuso ki dije isi ləbi ki ndo je kare kare pəti kin, ta ndəge je al. ² Be ə, njé kaw kilə je ki dɔgi gide e joo kawi njé ndo je ki naa ti, əli-de əi nə: «A e ne ki go ti al kadai j-iyə ta kəl ta lə Luwə, ə j təl ji nay ta ne ləbi ti. ³ MBata kin ə, ngakə je je, maji kadai ikoti dije siri dansi ti, ki dije mai naji lade maji nim, NDil Luwə rosi mede nim, taa awi ki kəm-kədi nim to, mba kadai j-ilə kilə kin jide ti. ⁴ Be mba kadai j-un-n rəje j-ində ta dangi mbata kəl ta ki Luwə ki mbata ndo ne dije.» ⁵ Ta kɔji je kin nəl njé ndo je pəti. Be ə, mbəti Etiyan ki e daw ki rosi ki kadai-me nim, ki NDil ki kay njay nim to. Taa mbəti Pilipi nim, Pirokər nim, Nikanər nim, Timo nim, Parmanasi nim, taa Nikola ki e daw ki Atiyosi ti, ki təl Jipi nim to. ⁶ Rəi səde ɔji-de njé kaw kilə je, adi əli ta ki Luwə mbata lade, indai jide dode ti nim, njangi dode nim to. ⁷ Ta lə Luwə aw ki kate par par. Kər njé ndo je j do made ti ngay me be bo ti ki Jorijaləm. Taa njé kijə ne məsi kadai-kare je wa ngay ka adi mede Jəju to.

Awi ki Etiyan lo gangi ta ti

⁸ Etiyan e daw ki rosi ki me-maji nim, ki tɔgi lə Luwə nim, taa ra ne je ki dum ra ki ne kɔji

je ki əti ɓəl ɓəl dan dije ti nim to. ⁹ Ningə dije madi ilai ngirə kadai naji ta ki Etiyan. Dije kin əi njé ki me kəy kaw-naa ti lə *Jipi je. Əi njé je ki ɓari rəde: «Dije ki taa kiɔy taa.» Adi əi Jipi je ki jji Sirən ti nim, Aləgijandiri ti nim, ki njé ki jji Silisi ti nim, taa ki dɔnangi Aji ti nim to, ¹⁰ nə tɔgi ta kəlde asi go yə Etiyan ti al, tado Etiyan əl ta ki kəm-kədi ki NDil Luwə ade. ¹¹ Lo kin ti, awi ndogi dije ki la ki jide ti kadai əli əi nə: «Je wa j-o ki mbije kadai Etiyan əl ta ki mal do *Mojɔ nim, do Luwə nim to.» ¹² Be ə, sulai kosi dije nim, ngatɔgi je nim, taa njé ndo ndu-kun je nim adi rəi uwəi Etiyan do jie ti, awi sie lo gangi ta ti ki bo. ¹³ Indai njé ma naji je ki ngom adi tati ta dœ ti, əli əi nə: «Dingəm kam ta kəɔ ta kəl ta ki mal do kəy ti lə Luwə ki e lo ki ay njay kin al nim, taa do ndu-kun ti lə Moji al nim to.» ¹⁴ Təkɔ rəjeti, je wa j-o ndue ki əl-n kadai Jəju ki Najarəti ti a tujɔ kəy kin, ə a yəti ne kagi be je ki Moji adije. ¹⁵ Dije pəti ki lo gangi ta ti ki bo, uri kəmde pəti do Etiyan ti, ningə ooi kadai ta kəme to tə yə malayka be.

7

Etiyan əl ta nɔ njé gangi ta je ti

¹ Ki bo lə njé kijə ne məsi kadai-kare je daji ta Etiyan ə nə: «Ta je ki dije əli dɔi ti kin, e ki rəjeti wa ta?» ² Etiyan ile ti ə nə: «Səi bawm je ngakom je ki, uri mbisi oi do ta ki m-a m-əl səsi kam maji. Me ndo je ti ki kate, Luwə ki nje piti ɔji rone kaje *Abirakam, dəkgagilo ti ki isi-n me be ti ki Mejopotami ti ɓəy, kəte ɓəy taa kadai aw uwə lo kisi dɔnangi Aram ti. ³ Luwə əl-e ə nə: «I taa iyə be ləi ki njé kɔji je ə aw me be ti ki m-a m-ɔji.» ⁴ E be ə, Abirakam iyə me be ki Kalde ə re uwə lo kisi Aram ti. Ningə go koy bawe ti, Luwə ade j taa re me be ti ki isi ti ngosine kin. ⁵ Ne nduwə ki Luwə adi Abirakam me be ti kin goto. NGon nusi lo ki ndikiri be ka ade al. Nə un ndune ade kadai n-a n-ade be kam ba pəti. Taa n-a n-adi ngan kae je toe ti to. Dəkgagilo ti ki Luwə isi əl ta Abirakam kin, Abirakam oji ngon al ɓəy. ⁶ Ta ki Luwə əl-e ə to kin: «NGan kai je a isi tə mba je dɔnangi ti ki rangi nim, dije a rai-de ɓəə ti nim, ta dije a adi-de kə asi ɓəl bu so nim to.» ⁷ Go ta je ti kin, Luwə əl ə nə: «Gin dije ki rai-de ɓəə ti kin, mi wa m-a m-gangi ta dɔde ti. Go ti ningə, a tɛɛi me be mba ti ki rade ɓəə ti kin kə, ə a təlɔ rə me be ti ki j ti ə awi ɓəə ti kin mba kadai rai əsi məkəsəde nangi nɔm ti.» ⁸ Ba Luwə ade ne kilə mindi ki e kijə məti. Be ə, loki Abirakam oji *Isaki ningə ndo jijo go ti par ə ijə məte. Isaki ra be to mbata ngone *Jakobi. Jakobi ka ra be to mbata ngane je ki əi gin *Isirayəl je ki dɔgi gide e joo.»

* 7:3 Kilə ngirə ne je 12.1 * 7:4 Kilə ngirə ne je 11.32; 12.5 * 7:5 Kilə ngirə ne je 12.7; 13.15; 17.8 * 7:7 Tɛɛ ki taga 3.12 * 7:8 Kilə ngirə ne je 17.10-14; 21.4 * 7:9 Kilə ngirə ne je 37.11, 28; 39.2, 21

⁹ «Ningə ni ki me nğan lə Jakobi ti ra adi gati ki ngokode Jisəpi adi awi sie tə bəə me be ti ki Ejipi ti. Nə Luwə e sie naa ti⁹. ¹⁰ Be ə, ər-e me kə je ti pəti. Ningə me-maji lə Luwə ki e sie, ade kəm-kədi ta kəm Parawə ti ki e ngar ki Ejipi ti. Adi Parawə un-e inde ta nje kəbe donangi ki Ejipi ti, taa də me kəy ti ləne pəti tə¹⁰. ¹¹ Dəkagiləo ti kin ə, 60 ki bo osi donangi Ejipi ti ba pəti, taa donangi Kana ti tə. E dəkagilo kəm-to-ndoo ki əti bəl ngay. Lo kadi bawje je ingəi nē ndikiri usoi goto¹¹. ¹² Loki Jakobi oo kadi nē kuso to me be ti ki Ejipi ti ningə, ilə nğanne je ki əi kaje je adi awi ki dəsəy. ¹³ Loki təl ilə-de ki kə joo ningə, Jisəpi ra adi ngakə je gəri-e. Lo kin ti, Parawə ka, gər-n gin koji lə Jisəpi tə¹². ¹⁴ Go ti ningə, Jisəpi ilə go bawne Jakobi ti ade re ki gin koji lie ba pəti, asi dije dəsiri gide e mi¹⁴. ¹⁵ Jakobi aw Ejipi ti ningə oy ki kəte noo. Kaje je ka oyi noo nim tə¹⁵. ¹⁶ Tali ki singade rəi donangi Kana ti, me be bo ti ki təe nə Sisəm. Dibi-de be nin ti ki Abirakam ndogi ki la ji nğan lə Amər ti me be ti ki Sisəm¹⁶.

¹⁷ «Dəkagilo təl kon kun mindi ki Luwə un adi Abirakam e basi. Ningə kər nğan Isirayəl je bəy ki də made ti də made ti donangi Ejipi ti, ¹⁸ biti dəkagilo ti ki ngar ki rangi ki gər Jisəpi al o-n be donangi Ejipi ti¹⁷. ¹⁹ NGar ka kin uwə dije ləje ra-n kilə ki al də maji nim, adi-de kə nim, ta ində gu dəde ti adi iyəi ngande je ki kasi kə, biti kadi oyi¹⁹. ²⁰ Dəkagilo ti kin ə, oji *Moji ki me-maji lə Luwə e dəe ti adi oti-e me kəy ti lə bawə asi nay mitə²⁰. ²¹ Ningə ləki dum dəde adi iləi-e kə, nğan lə Parawə ki dane tēe dəe ti, ə un-e ote tə ngonne wa be²¹. ²² Be ə Moji ingə-n nē ndo ki oji də kəm-kədi pəti ki donangi Ejipi ti. Adi aw ki təgi me ta kəl-e ti nim, me kilə rae ti nim tə.

²³ «Loki bəle e kuti sə ningə, mər ta re dəe ti mba kadi n-aw n-oo ngakone je ki əi nğan Isirayəl je. ²⁴ Dəkagilo ti ki e-n ki ngakone je ə, oo dəw kare ki Ejipi ti isi adi kə ki kare dande ti. Be ə, re rə də ngokone ti adi ində dəw ki Ejipi ti ka kin təl-e. ²⁵ Moji gir kadi ngakone je a gəri təkə Luwə ə ilə sene mba kadi n-taa dəde. Nə ngakə je gəri al. ²⁶ NDə ki go ti, oo ngakone je joo ki əi Isirayəl je isi rəi-naa. Ire a dande ti mba kadi gangi-de naa ti. Əl-de ə nə: “Səi ngakonaa je tə, ə ban ə isi rai na majal be ə?” ²⁷ Ningə e ki nje tinda ngokone ka kin əse ngərəngi, ə əl-e ə nə: “Nə ə indəi dəje ti tə ngar ləje, ə se nje gangi ta danje ti ə?” ²⁸ Ige təl-m təkə tagine itəl-n dəw ki Ejipi ti ka kin be a?” ²⁹ Loki Moji oo də ta

kin ningə, bəl ra-e, adi aw uwə lo kisi tə mba donangi Madiyā ti. Donangi Madiyā ti ə Moji taa dəne oji-n nğan je joo²⁹.

³⁰ «Bal kuti sə go ti ningə, malayka tēe həy rəe ti dilə lo ti, basi ki də mbal Sinay, dan ndon por ti me gu ti ki isi o por. ³¹ Loki Moji oo nē kin ningə, ndile ay ur kaki. Moji ge kadi n-oo nē kin maji adi əti re basi rə ti. Loe ti noo ə oo də ndu Bəbe ə nə: ³² “Mi Luwə lə kai je, Luwə lə Abirakam, Luwə lə Isaki, Luwə lə Jakobi.” Moji bəl dadi par par, lo kadi un kəmne ki taa goto. ³³ Ə Bəbe əl-e ə nə: “Ər sa njai ti tado lo ki a ti kam e lo ki ay njay. ³⁴ M-o kəm kə lə dije ləm me be ti ki Ejipi ti. M-o də timə ki isi timəi rusi rusi, ə m-ur nangi m-re kadi m-taa-de m-ilə-de taa. Ningə ki basine kin, ire adi m-ilə-i Ejipi ti gogi³⁰.”

³⁵ «Oi maji! E Moji ki ngakə je əsi-e ngərəngi, ə əli-e əi nə: “Nə indəi dəje ti tə ngar ləje ə se nje gangi ta danje ti ə”, wa kin ə, Luwə ile tə ngar nim, taa nje taa-de kilə-de taa nim, ki takul təgi lə malayka ki tēe sie həy me gu ti, kin nim tə. ³⁶ E ə tēe səde ki takul ne ra je ki dəw asi ra al nim, ki takul nē koji je nim, me be ti ki Ejipi ti. Taa dəkagilo ti ki isi indəi ba bo kasi gangi nim, dəkagilo ti ki rai bəl kuti sə dilə lo ti kin nim tə³⁶. ³⁷ E darə Moji ki kare wa kin bəy ə tə ə əl nğan Isirayəl je ə nə: “Luwə a tēe ki nje kəl ta ki tane ti kare dansi ti səi je wa, ki a to tə mi be³⁷.” ³⁸ Loki nğan Isirayəl je kaw-i-naa dilə lo ti ka, e Moji wa kin ə taa ta ta malayka ti də mbal Sinay ti, əl kaje je. E ə taa ta kaji kin rə Luwə ti, mba kadi adi-je³⁸. ³⁹ Nə kaje je mbati kadi təl rəde go ta je ti lie. Ningə ki bo təy, əsi-e ngərəngi. Mede e də təl kaw donangi Ejipi ti gogi. ⁴⁰ Dəkagilo ti ki Moji nay də mbal Sinay ti bəy, rəi rə *Arə ti əli-e əi nə: “Ira kagi yo je ki kadi ori nje, tadə ji gər ne ki ra Moji ki nje tēe səje me be ti ki Ejipi ti kin al.” ⁴¹ Be ə me ndə je ti kin, ibəi nğan yo madi ki to tə nğan baw mangi be, ə iləi kadi-kare adi-e. Ba rai rənal ngay əsi gon nē ki əi je wa ibəi ki jide kin⁴¹. ⁴² Nə Luwə təl gidine adi-de, iyə-de kə adi isi ta ra yo ti, ki kəsi-gon nē je ki dərə ti ta nay je ki kadi je ki mee je tə kagi yo je ləde, təkə ndangi me makitibi ti lə nje kəl ta ki ta Luwə ti: “Səi dije ki Isirayəl, bəl kuti sə ki irai dilə lo ti kin se da je ki itəli-de ki ndagi kadi-kare je adi, e mi ə adi-mi a? ⁴³ Jagi, səi oti kəy yo lə kagi yo ləsi Moloki yo, ki mee lə kagi yo ləsi Rəpə, yo je ki səi wa irai-de ki jisi mba kadi əsi məkəssi nqde ti. MBata nē rasi je kin ə, m-a m-adi njə bə je ləsi a uwəi səsi, awi səsi say tə mba je gidi *Babilon ti bəy⁴²”.

✧ **7:10** Kilə ngirə nē je 41.39-41 ✧ **7:11** Kilə ngirə nē je 41.54-57 ✧ **7:13** Kilə ngirə nē je 45.1-4, 16 ✧ **7:14** Kilə ngirə nē je 45.9-10, 17-18 ✧ **7:15** Kilə ngirə nē je 46.1-7 ✧ **7:16** Kilə ngirə nē je 23.3-16; Jojuwe 24.32 ✧ **7:18** Tēe ki taga 1.7-8 ✧ **7:19** Tēe ki taga 1.10-11, 22 ✧ **7:20** Tēe ki taga 2.2 ✧ **7:21** Tēe ki taga 2.3, 5, 10 ✧ **7:29** 23-29: Tēe ki taga 2.11-15, 21-22; 18.3-4 ✧ **7:34** 30-34: Tēe ki taga 3.1-10 ✧ **7:36** 35-36: Tēe ki taga 2.14; 7.3; 14.21 ✧ **7:37** Dətaranom 18.15-18 ✧ **7:38** Tēe ki taga 19.1-20.17; Dətaranom 5.1-33 ✧ **7:41** 39-41: Kor Isirayəl je 14.3; Tēe ki taga 32.1-6 ✧ **7:43** 42-43: Amosi 5.25-27

⁴⁴ «Me dilə lo ti, kaje je ai ki kəy kibi kingə-naa ki Luwə. Moji ra kəy kibi ka kin təkı Luwə un-n ndune ade. Ra go kuje ti ki oo. ⁴⁵ İyəi kəy kibi ka kin adi gin kəji je ləde ki rangi, ki əi kaje je ki rəi gode ti. Kəy kibi kin e jide ti, loki Jojuwe ər nōde adi rəi taai dənangi lə gin dije ki dangi dangi ki Luwə tuwə-de nōde ti. Kəy kibi ka kin, to biti dəkagilo ti lə Dabidi^o. ⁴⁶ Me-maji lə Luwə e ki *Dabidi adi dəji ta rəbi mba kadi n-ra kəy n-adi Luwə lə Jakobi^o. ⁴⁷ Nə e *Salomō yo ə ra kəy adi Luwə^o.

⁴⁸ «NGa ningə Luwə ki e ki dəkagilo je ti pəti, a isi me kay ti ki daw ra e ki jine al. Təki nje kəl ta ki tae ti ə nə: ⁴⁹ «Dəra e kimbər ngar ləm, ningə dənangi e ne kində njam.» Bəbe əl bəy ə nə: «Kəy ki ban ə, a irai adi-mi ə? Lo ki ra a e lo kuwə rə ləm ə? ⁵⁰ Se e mi əl ə, nə təy ə, ra ne je kin pəti ə^o?»

⁵¹ «Səi dije ki njé tə rə je, iteji mesi al nim, ibəyi mbisi nim də ta ti lə Luwə tə dije ki njé gar Luwə əl be. İtoi tə bawsi je wa be. Ne kin ə ra adi, isi ta rə ki NDil Luwə ti, ki dəkagilo je pəti. ⁵² Nje kal ta ki ta Luwə ti ki ra ə bawsi je adi-e kə əl ə? Əi je ə təli njé kilə mbə kəte, ki oji də re lə dəw ki e kare ba, ki e dəw ki dana. Ningə ngəsine, loki Kirisi re, səi je uni dəe, ə təli-e tə. ⁵³ Oyo, səi ingəi ndu-kun lə Luwə ki takul malayka je, nə lo kadi itəli rəsi ti go ti goto.»

Tiləi Etiyən ki mbal təli-e

⁵⁴ Loki njé gangi ta je ki bo lə *Jipi je ooi də ta ki Etiyən əl ningə, wongı rade ngay adi ngəi ngangide mur mur dəe ti. ⁵⁵ Nə Etiyən ki NDil Luwə rose, un kəmne taa ki dərə ti ningə oo kunjı Luwə nim, taa oo Jəju ki a taa də ji kə Luwə ti nim tə. ⁵⁶ Əl ə nə: «Oi, m-o dərə tē tane, ningə m-o NGon Dəw a taa də ji kə Luwə ti.» ⁵⁷ Loki ooi də ta kin ningə, uri kəl ki ndude ki bo ə uti mbide də ta ti lie, ə buki-naa dəe ti.

⁵⁸ NDəri-e awi sie taga gidi 6e bo ti, ə tiləi-e ki mbal təli-e. Dije ka kin iyəi kibi je ləde rə ngon ki basa ti ki təe nə Sol. ⁵⁹ Dəkagilo ti ki isi tiləi-e ki mbal, Etiyən əl ta ə nə: «Bəbe Jəju, itaa ndilm ki rəi ti.» ⁶⁰ Go ti ningə əsi məkəsine nangı, ə əl ta ki ndune ki bo ə nə: «İyə go majal kin kə adi-de!» Go ta je kin ti, ningə Etiyən oy.

8

Kində kəm-ndoo ki ra njé kaw-naa je

¹ Sol e mbə dije ti ki ndigi kadi təli Etiyən. Də ndəe ti kin kində kəm-ndoo ki bo ngay tē də njé kaw-naa je ti ki Jorijalam. Adi njé kadi-me je pəti sanəi-naa ki go lo je. Awi ki Jude ti je ki *Samari ti je. *Njé kaw kilə je wa par ə nayı-naa Jorijalam ti. ² Dije ki njé bəl

Luwə dibi Etiyən, nəi-e ngay. ³ Nə Sol 6a, ər njé kaw-naa je nja. Aw ki ta kəy ta kəy uwə dıngəm je ki dəne je buki-de dangay ti. ⁴ Njé ki sanəi-naa ka kin awi ki lo lo iləi mbə Poy Ta ki Maji.

Pilipi me 6e ti ki Samari

⁵ E be ə, Pilipi ki aw me 6e bo ti ki *Samari, ilə dije mbə Poy Ta ki Maji lə Kirisi. ⁶ Kosi dije ba pəti, loki ooi ta je ki Pilipi əl je ki ne kəji je ki ra adi ooi ki kəmde ningə, uri mbide ki də ta ti lie. ⁷ Tədə ndil je ki majal tēje me njé moy je ti ngay ki nə ki boy tade ti. Taa, dije ki rəde oy ki njé mati je ngay ingəi rə nga tə. ⁸ Rənal ki bo ngay to me 6e bo ti kin. ⁹ Kəte taa kadi Pilipi re, dıngəm madi ki təe nə Simō isi me 6e bo ti kin nōq. E nje ra mbəli, adi ər ndil dije ki me 6e ti ki Samari ngay. Ra rəne kadi ne dəw madi ki əti bəl ngay. ¹⁰ Adi dije pəti, j də ngan je ki du ti, biti ki də dije ki tōgi ti, angalde e ki dəe ti. Əli əi nə dıngəm kam aw ki tōgi lə Luwə ki e tōgi ki əti bəl ngay. ¹¹ Angal dije e ki dəe ti, tādə e mari nu ba ə isi ər ndilde ki mbəli ki ra ləne. ¹² Nə loki dije adi mede Pilipi ki ilə-de mbə Poy Ta ki Maji ki oji də kəbe lə Luwə nim, ki Jəju Kirisi nim to ningə, dıngəm je ki dəne je adi Pilipi ra-de batəm. ¹³ Simō wa ki dəne ka adi mene tə. Loki Pilipi ra-e batəm ningə, iyə go Pilipi al. Loki oo ne kəji je ki ne je ki əti bəl ngay ka kin ningə, e wa təl re əte bəl ngay bəy tə.

Piyər əi ki Ja me 6e ti ki Samari

¹⁴ Loki njé kaw kilə je ki isi Jorijalam ti ooi kadi dije ki *Samari ti taai ta lə Luwə ningə, iləi Piyər əi ki Ja ki rəde ti. ¹⁵ Loki rəi tēje Samari ti ningə, əli ta ki Luwə mba kadi njé kadi-me je ingəi NDil Luwə. ¹⁶ Tədə NDil re də dəw madi ti kare dande ti əl bəy. E batəm par ə rai-de me tə Bəbe Jəju ti. ¹⁷ E be ə, Piyər əi ki Ja indəi jide dəde ti kadi ingəi NDil Luwə. ¹⁸ Loki Simō oo kadi e ki go rəbi lə ji ki kində də ti lə njé kaw kilə je ə NDil re-n də njé kadi-me je ti ningə, adi Piyər əi ki Ja la, ¹⁹ ə əl-de ə nə: «Mi ka adi-mi tōgi kin to kadi tə dəw ki m-a m-ində jim dəe ti 6a, ingə NDil Luwə tə.» ²⁰ Ə Piyər əl-e ə nə: «Kadi la ləi kin tuji naa ti ki darəi. Tədə ində me ti kadi a ngəi kadi-kare lə Luwə ki la. ²¹ Ne ki 6a təi, ə se ne ki səbi dəi goto me ne ti ki j-a-n kam, tādə me e dana nō Luwə ti əl. ²² Maji kadi itər ndui də majal ti ləi, ə əl ta ki Bəbe adi re to ban ə, iyə go kəji ta je ki me ti kin kə. ²³ Tədə m-o kadi me atı kanana, taa majal döləi dölə tə.» ²⁴ NGA ə, Simō əl Piyər əi ki Ja ə nə: «Kadi səi je wa əli ta ki Bəbe mbata ləm, kadi ne madi kare me ne je ti ki əli tae kin tē dəm ti əl.» ²⁵ Loki Piyər əi ki Ja mai najı, ə ndoi ta lə Bəbe tə ningə, təli ki Jorijalam ti gogi. Həi mbə Poy Ta ki Maji me ngan 6e je ti ki Samari ngay ki go rəbi go rəbi.

* 7:45 44-45: Tēje ki taga 25.9, 40; Jojuwe 3.14-17 * 7:46 2 Samiyəl 7.1-16; 1 Poy ta je 17.1-14 * 7:47 1 NGar je 6.1-38; 2 Poy ta je 3.1-17 * 7:50 49-50: Ejay 66.1-2

Ta lə Pilipi əi ki kuji dingəm ki e dəw ki boy
ki Etiyopi ti

²⁶ NDə kare Malayka lə Bəbe əl Pilipi ə nə:
«İ taa aw ki gin 6e ti be, də rəbi ti ki j Jorijaləm
aw ki Gajə ti, ki e rəbi ki dilə lo ti kin.» ²⁷ Pilipi
j taa kəlangi aw ningə, ingə dingəm kare ki
dənangi Etiyopi, ki e ki boy, ki nje ngəm ne
maji je lə ngar ki dənə ki Etiyopi ti, ki təe nə
Kandasi. Dingəm kin aw Jorijaləm ti əsi dənə
nangi nō Luwə ti ə isi təl ki 6e gogi. ²⁸ İsi me
pusi ti lanə, isi tidə makitibi lə nje kəl ta ki ta
Luwə ti Ejay. ²⁹ Lo kin ti, NDil Luwə əl Pilipi
ə nə: «Əti aw bəsi ki rə pusi ti kin.» ³⁰ Pilipi ay
ngodi aw ningə, oo ndu dingəm ki Etiyopi ti
ka kin isi tidə makitibi lə nje kəl ta ki ta Luwə
ti Ejay. Pilipi dəje ə nə: «İgər me ta ki isi tidə
kin maji wa a?» ³¹ Dingəm ka kin əl-e ə nə:
«Re nje kor mee kadi-m goto ə m-a m-gər ban
ə?» Ba dəji Pilipi adi al taa goe ti, isi gəde ti me
pusi ti. ³² Ta ki isi tidə ə to kin:
«Əri-e tə bati ki dəw isi aw sie kadi təl-e be;
Tə ngon bati ki a tane mbə nō nje kijə bje ti
be.

E be ə, tē-ə n tane al.

³³ Həi rə sələ dəe ti, gangi ta lie ki go rəbi ki dana
al.

Nə ə a ər gin koji lie ə?

Tadə indəi ngangı ndə kisi ki də taa lie*»

³⁴ Ningə, kuji dingəm un ta əl Pilipi ə nə:
«M-dəji kadi əl-m adi m-o, nə ə nje kəl ta ki
ta Luwə ti isi əl ta lie be ə? İsi əl ta ki də rəne
ti wa ə se isi əl ta də dəw madi ti ki rangi ə?»

³⁵ Lo kin ti nga ə, Pilipi ingə rəbi adi un ta tane
ti, ningə ki rəbi lə makitibi lə nje kəl ta ki ta
Luwə ti Ejay kin, ile-n mbə Poy ta ki ki Maji
lə Jəju. ³⁶ Loki njiyəi isi awi ningə, tē-ə ta man
ti, ə kuji dingəm ka kin əl ə nə: «Man ə am, nga
ri ə ər gi kadi m-ra batəm ə?» ³⁷ [Pilipi əl-e ə
nə: «Re adi mei Luwə təkı rəjeti ə, ne ki ər gi ra
batəm goto.» Kuji dingəm ə nə: «M-adi mem
təkı Jəju Kirisi e NGon Luwə.»] ³⁸ Lo kin ti, adi
pusi a nangi, ningə əi ki Pilipi joo pu, uri me
man ti adi Pilipi rə-e batəm. ³⁹ Loki tē-ə me
man ti ki taga ningə, NDil Bəbe un Pilipi aw
sie adi kuji dingəm oo-e al. Nə e ilə rəbi lanə
ki rənal aw. ⁴⁰ Pilipi aw tē-ə me be ti ki Ajoti,
ilə mbə Poy Ta ki Maji me be bo je ti pəti ki tē-
ti, biti tē-ə Səjare ti.

9

Sol adi mene Bəbe Jəju
(Knjk 22.6-16; 26.12-18)

¹ Də kagiləe ti kin, gir ta ki də kadi kə nje
ndo je ti lə Bəbe ki də təl-de ti to də Sol ti
bəy. ² Be ə, aw rə ki boy ti lə njé kijə ne məsi
kadi-kare je, dəje makitibi mba kadi n-aw-
n lo kaw-naa je ti lə *Jipi je ki me be ti ki
Damasi, kadi re n-ingə dingəm je ki dənə je
ki njé ndole go ne ndo ki sigi kin ə n-də-ə
n-re sade Jorijaləm ti.

³ Loki Sol e də rəbi ti, ində də be ki Damasi
bəsi ningə, kunji madi tē-ə pati, j ki dərə ti,
unji gə dəe. ⁴ Tē-ə osi nangi ningə, oo də ndu
ta madi əl-e ə nə: «Sol, Sol, mbata ri ə isi adi-m
kə be ə?» ⁵ Sol dəje ə nə: «İ nə ə Bəbe?» Ningə,
Bəbe əl-e ə nə: «E mi Jəju ki isi adi-m kə.» ⁶ İ
taa aw me be bo ti ə, a əli-ni ne ki kadi a ira.
⁷ NJé ki isi awi ki Sol təl ai lo ka ti. Bəl tal-
de adi lo kadi əli ta goto. OOi də ndu ta, nə
ooi dəw madi al. ⁸ Sol j taa, tē-ə kəmne maji,
nə oo lo al, adi made je uwəi jie, ndəri-e tə
ndər, ə awi sie Damasi. ⁹ İsi loe ti nōq ndə
mitə ki kanji kadi oo lo. Uso ne əl nim, ay
man al nim ta. ¹⁰ Ningə nje ndo lə Jəju kare isi
Damasi ti nōq, təe nə Ananiyasi. Bəbe bə-
e me ne koo me ndil ti ə nə: «Ananiyasi», ningə
Ananiyasi ndigi ə nə: «Mi ne Bəbe». ¹¹ Bəbe
təl un ta əl-e ə nə: «Aw un rəbi ki bəri-e rəbi ki
kə ti, ə idəji me kəy ti lə Judasi, dəw ki təe nə
Sol ki Tarsi ti, isi nōq isi əl ta ki Luwə. ¹² OO
dəw madi ki təe nə Ananiyasi me ne koo me
ndil ti, ur kəy goe ti ningə, ində jine dəe ti kadi
oo lo gogi.» ¹³ Ə Ananiyasi əl ə nə: «Bəbe, m-o
ta lə dəw kin ta dije ti ngay, əji də kə je pəti ki
adi dije ləi ki me be ti ki Jorijaləm. ¹⁴ Ningə,
ki ne kin, re ki tər gi ki ingə rə ki boy je ti lə njé
kijə ne məsi kadi kare je, kadi uwə dije ki isi
əli səi ta, də-ə de.» ¹⁵ Nə Bəbe əl-e ə nə: «Aw,
tadə dingəm kin e ne ra kilə ki m-kəte kadi əl
ta ləm nō gin dije ti ki duniya ti, ki nō ngar je
ti, ki nō *İsrayəl je ti. ¹⁶ Mi wa m-a-m-ə je kə je
pəti ki a tē-ə dəe ti ki mbata ləm.» ¹⁷ Ananiyasi
aw, ur kəy ində jine dəe ti, ningə əl-e ə nə:
«NGokom Sol, e Bəbe ə ilə-m, e Jəju ka ki tē-
ingəi də rəbi ti ki isi re-n ka kin ə ilə-m kadi m-
adi o lo. Ningə kadi NDil Luwə rəsi tə.» ¹⁸ Ta
naa ti nōq, ne je ki toi tə ngəy kanji je be tē-ə
kəm Sol ti tosi, adi təl oo lo gogi, ningə j taa
adi rai-e batəm. ¹⁹ Go ti, uso ne bə, təl ingə
tər gi ne gogi. Sol təl isi ki njé ndo je lə Jəju ki
me be ti ki Damasi ngan ndo je jə bəy.

Sol ndo ta lə Luwə Damasi ti

²⁰ Ta naa ti nōq, Sol aw ilə mbə me kəy
kaw-naa je ti lə *Jipi je ə nə: «Jəju e NGon
Luwə.» ²¹ Dije pəti ki ooi də ta kin ta Sol ti,
ndəji-de ngay adi əli əi nə: «E kam al ə e nje
kadi kə dije ki Jorijaləm ti ki njəm ti nō kin a?
Re ne a un girə mba kadi uwə-de, də-ə de aw
səde rə ki boy je ti lə njé kijə ne məsi kadi-kare
je al biti a?» ²² Nə Sol uwə rəne nga adi kəme
e kəte me kadi-me ti lie. Jipi je ki Damasi ti
gəri lo ta ki kadi əli-e al, loki tər-ə de kadi Jəju
e Kirisi.

²³ Ra ndo je go ti bə, Jipi je əji-naa ta mba
kadi n-təli-e ²⁴ Nə ta koji ləde tē-ə mbi Sol ti.
NGəmi ta rəbi kada je kondə je mba kadi n-
təli-e. ²⁵ Be ə, me kondə ti madi, njé ndo je lə
Sol, uni-e me kare ti, tuyi-e adi osi gidi ndogi
bər ti.

Sol me be ti ki Jorijaləm

²⁶ Go ti, Sol aw tēe me be ti ki Jorijaləm ba, sangi kadi n-ındə rəne naa ti ki njé ndo je, nə pəti bəli-e, tado dəw ki taa mee kadi e nje ndo ki rəjeti goto. ²⁷ Be ə, Barnabasi un-e me jine ti, aw sie rə njé kaw kilə je ti, ər-de go kingə ki Jəju ingə Sol do rəbi ti, ki koo ki oo Jəju əl-e ta, ki ta ki əl ki taga wangi Damasi ti me tə Jəju ti. ²⁸ Do gangi loe ti noq, Sol aw səde je, təl səde je naa ti me be ti ki Jorijaləm. Əl ta ki kadi-me me tə Bəbe ti. ²⁹ Əl ta ki *Jipi je ki njé kəl ta Girəki, naji-naa səde ta ti. Nə sangi rəbi kadi n-tali-e. ³⁰ Loki ngakoje je ooi tae ningə, əri-e awi sie Səjare ti. Ningə adi-e aw me be ti ki Tarsi.

³¹ *Njé kaw-naa je pəti ki dənangi Jude ti ki tae ba, ki dənangi Galile ti, ki dənangi *Samar ti, isi ki Ləpiya. Ingəi tōgi, njiyi me bəl Bəbe ti, taa kərdə i ki do ti do ti ki takul tōgi lə NDil Luwə tə.

Piyər əji dīgəm ki təe nə Ene

³² Təki Piyər a njiyən ki lo je pəti oo-n dije lə Luwə, ndə kare aw tēe rə njé ti ki me be ti ki Lida. ³³ Lo kin ti, ingə dīgəm kare ki təe nə Ene, ki to do tirə moy ti ra bəl jioo. Tado rəe oy. ³⁴ Piyər əl-e ə nə: «Ene, Jəju Kirisi adi rə nga, i taa, ikaw nē toi.» Ningə Ene i taa ta naa ti noq. ³⁵ Dije pəti ki me be ti ki Lida ki Sarq ooi-e, ba adi mede Bəbe.

Piyər ndəl Dorkasi lo koy ti

³⁶ Dane madi e dan njé ndo je ti ki me be bo ti ki Jope noq, təe nə Tabita. Tə kin ki ta Girəki nə Dorkasi. E dənə ki njé ra kilə je ki maji maji ngay, taa e nje ra ki njé ndoo je ki nē ki me jine ti tə. ³⁷ Moy ra-e dəkagiloe ti kin adi oy. Loki ndogi-e man ningə, awi ilai-e me kəy ti ki kare taa. ³⁸ Be ki Lida e bəsi ki Jope. Be ə, loki njé ndo je ooi kadi Piyər e me be ti ki Lida noq ningə, ilai dīgəm je joo rəe ti kadi re kalangi ingə-de. ³⁹ Piyər i taa aw səde. Loki re tēe rəde ti ningə, əri-e awi sie me kəy ti ki taa. Njé ngaw koy je pəti ilai-naa gəi dōe ki noq, ningə tōji kibi je ki dangi dangi ki koji ta naa ti ki Dorkasi oji dəkagilo ti ki isin səde ki dənə taa bəy. ⁴⁰ Piyər adi dije pəti tēgi taga, ba əsi makəsi nangi əl ta ki Luwə, ningə tu rone ki rə nin ti əl ə nə: «Tabita i taa.» Loki tēe kəmne oo Piyər ningə, ndu rəne, i isi taa. ⁴¹ Piyər ilai jine un-e-n ki taa, ba, ba dije lə Luwə ki njé ngaw koy je, əji-de Tabita ki dōe taa. ⁴² Poy nē kin sane ki dənangi ki Jope ba pəti, adi dije ngay adi mede Bəbe. ⁴³ Piyər ra ndo asi tati me be ti ki Jope, me kəy ti lə nje kor gidi ngirə ki təe nə Simoq.

10

Körnəy ki e dəw ki Rom ti oo nē me ndil

¹ Dīgəm madi isi me be ti ki Səjare noq, təe nə Kornəy. E ki boy do buti asigar je ti ki bu kare, ki bari-e «buti ki Itali ti». ² E dəw ki

nje ra nē ki go ndu Luwə ti, taa, naa ti ki dije pəti ki me kəy ti lie, əi njé kəsi dōde nangi nə Luwə ti tə. Ra maji ki njé ndoo je ngay, taa əl ta ki Luwə taa taa tə. ³ NDə kare, ki kadi ki mītə ki lo solə, oo malayka lə Luwə me nē koo me ndil ti ur me kəy ti lie, ningə bar-e ə nə: «Körnəy.» ⁴ Kornəy ur kəmne dōe ti ki bəl, ningə əl-e ə nə: «E ri ə Bəbe?» NGA ə malayka əl-e ə nə: «Kəl ta ki Luwə ləi ki maji ki isi ra ki njé ndoo je kin tēe rə Luwə ti, ə Luwə ga dōi ti. ⁵ Ningə ki ngəsi ne kin, ilə dīgəm je me be ti ki Jope adi bari Simoq ki bari-e nə Piyər ade re. ⁶ İsi me kəy ti lə Simoq ki nje kor gidi ngirə ki kəy lie e kadi bati. ⁷ Loki malayka ki əl-e ta kin əti ningə, Kornəy ba ngan njé kilə je ləne joo ki nje rə ləne kare ki nje bəl Luwə mbo njé ki əi naa ti sie ki dəkagilo je pəti adi-de rəi. ⁸ Rəi adi ər-de go nē je pəti ki ra nē adi-de ooi ningə, ilə-de adi awi Jope ti.»

Piyər oo nē me ndil ti me be ti ki Jope

⁹ Lo ti go ti, loki əi do rəbə isi awi, indəi do be bo bəsi ningə, Piyər al do kəy ti ki taa, ki kadi ki dan be ti mba kəl ta ki Bəbe. ¹⁰ Bo ra-e adi ge kuso nē. Ningə loki isi rai nē kuso mba kadi uso ba, oo nē me ndil ti. ¹¹ OO ta dərə a tagira, ningə oo nē madi ki to tə ta kibi ki tati ki dəw uwə sile je ki sə be ə i ki taa isi re ki nangi. ¹² Me nē ti ka kin, da je ki dangi dangi əi titi: da je ki njade e so je, ki njé kagi nangi je, ki yəl je. ¹³ Ningə, ndu ta madi tēe əl-e ə nə: «Piyər, i taa itəl uso.» ¹⁴ Nə Piyər ə nə: «Jagi Bəbe, mi m-uso nē ki nē ki majal əde, ə se nē ki to nje nja kare al.» ¹⁵ NDU ta təl re əl Piyər kəl ki koq joo bəy ə nə: «Nē ki Luwə təl-e ki kay njay ti, kadi i o-e tə e nē ki to nje al.» ¹⁶ Nē kin ra nē be nja mita, ningə ta naa ti noq tali ndəri-e ki dərə ti gogi. ¹⁷ Piyər gər me nē ki oo me ndil ti kin al, adi isi dəji rəne ta do ti, ningə yə dīgəm je ki Kornəy ilə-de ki a sangi kəy lə Simoq rəi ai ta kəy ti. ¹⁸ Ba dəji ta ki ndude ki boy ə nə: «E me kəy kin ə Simoq ki bari-e nə Piyər isi ti ti a?» ¹⁹ Piyər isi mər ta do nē ti ki oo me ndil ti kin ba bəy ningə, NDil Luwə əl-e ə nə: «O dīgəm je mita a sangi-ni. ²⁰ I taa, ur nangi, ə aw səde ki kanji kadi mei tōsi, tado e mi ə m-ilə-de.» ²¹ Piyər re rə dīgəm je ti ka kin əl-de ə nə: «E mi ə mi dəw ki isi isangi-e, ə se e ri ə isi isangi-mi wa?» ²² Əli-e əi nə: «E Kornəy ki e ki boy do buti asigar je ti ki bu, ki e dəw ki dana, taa e nje bəl Luwə tə kin ə ilə-je. E dəw ki *Jipi je pəti əli ta lie maji. Malayka lə Luwə re tēe ki do ta rəe ti əl-e kadi ilə goi ti kadi ire me kəy ti lie kadi oo do ta ki tai ti.» ²³ Piyər aw səde ra-de mba, adi-de lo toi. Loki lo ti go ti ningə, i taa aw səde. NGakoje je madi ki me be ti ki Jope dani-e. ²⁴ Lo ti ki rangi ningə tēgi Səjare ti. Kornəy bar nojine je ki madine je isi nginə-n-de kate. ²⁵ Loki Piyər ur me kəy ti ningə, Kornəy i taa tilə kəme, ba əsi nanga njae ti, ilə dənə nangi.

26 Nə Piyər əl-e ə nə: «I taa, tado mi ka mi daw to.» Ningə əsi səle un-e-n ki taa. 27 Wali-naa taa urii ki kəy ningə, Piyər oo kosi dije ngay kaw-i-naa isi. 28 Lo kin ti Piyər əl-de ə nə: «Səi je, igəri maji təki ndu-kun ləje əgi kadi daw ki e Jipi ində rəne naa ti ki daw ki e Jipi al, ə se kadi ur me kəy ti lie. Nə Luwə əl-m kadi m-o daw madi tə ne ki majal, ə se ne ki to nje al. 29 E mbata kin ə, m-mbati-n 6a ləsi al, m-re ki kanji kəl ta madi ki rangi. Ningə təki iğari-mi, m-dəji səsi kadi m-o se e ri ə iləi gom ti wa?» 30 Kornəy ə nə: «Asi ndə sə 6one, ki də kadi ki təki madi wa kin be, adi e kadi ki mitə ki lo solə, ə m-isi m-al ta ki Luwə me kəy ti ləm, ningə dingəm madi ki ilə kibi ki nda bal bal tē ə nəm ti, əl-m ə nə: 31 “Kornəy, Luwə oo də ta ki isi əl sie, taa ga də maji ti ki isi ra ki njé ndoo je kin to. 32 Ə kadi ilə daw madi Jope ti, iğar Simo ki bari-e nə Piyər adi re. İsi me kəy ti lə Simo ki nje ra kilə ngirə, ki isi kadi ba ti basi.” 33 Be ə, ta naa ti nqo par, m-ilə-de rəi ti, ə yə ira maji adi ire ta kin. Ningə ki ngəsi ne kin, je pəti j-isi nqi ti ne kadi j-o də ta je pəti ki Bəbe ində tai ti kadi əl-je.»

Piyər əl ta lə Luwə me kəy ti lə Kornəy

34 Lo kin ti, Piyər un ta tane ti əl ə nə: «Tə ki rəjeti, m-gər kadi kər kəm daw dana goto rə Luwə ti. 35 Daw ki ra ra, dan gin dije ti ki dangi dangi, ki e nje 6əl ndile, ki nje ra ne ki dana 6a, uwe ki rəne ti. 36 Hə ki ta ləne ki rə ngan *İsırayəl je ti, ilə-n-de mbə lapiya ki takul Jəju Kirisi ki e Bəbe lə dije pəti. 37 Təki igəri, e ne ki ilə ngirəne Galile ti, go batəm ti ki Ja ilə mbəe ə ra ne dənangi Jude ti ba pəti. 38 İgəri kadi ki Luwə adi Jəju ki Najarəti ti NDilne, ki təgi kin maji. Jəju aw ki lo lo, ra maji ki dije, taa əji dije pəti ki isi gin təgi ti lə su to. Tado Luwə e sət naa ti. 39 Je ə je njé ma naji də ne je ti pəti ki ra dənangi ti lə *Jipi je ki Jorijaləm ti. Bəi-e kagi-dəsi ti, tölle. 40 Nə Luwə ade i lo koy ti ndə ki kə mitə lə ndə koye. Ade ta rəbi adi toji rone taga, 41 ki rə dije ti pəti al, nə ki rə njé ma naji je ti ki Luwə koti-de kəte. Adi e je ki j-uso sie je, j-ay sie je, go tēe dan njé koy je ti. 42 Jəju un ndune adi-je kadi j-ilə mbə ki rə gin dije ti, ə kadi jə toji təki e ne ə yə Luwə ində-ne tə nje gangi ta də njé kisi ki dəde taa ti ki njé koy je. 43 *NJé kəl ta je ki ta Luwə ti pəti mai naji dəe ti əli əi nə: “Dəw ki ra ki ade mene 6a, Luwə a iyə go majal je lie kə me təe ti.” 44 Ləki Piyər isi əl ta je kin ba 6əy ningə, NDil ki kay njay risi ki də dije ti ki isi ooi də ta lie. 45 Ne kin əti 6əl njé kadi mede Luwə ki əi Jipi je ki dani Piyər, ləki ooi kadi Luwə 6ulki NDilne də gin dije ti ki əi Jipi je al to. 46 Tado ooi ndude isi əli ta ki ta 6e je ki dangi dangi iləi toji də Luwə ti. 47 Ningə Piyər əl ə nə: «Ki təki ingəi NDil Luwə tə je be to kin, ne ki əgi-de də ra batəm goto.» 48 Be ə

Piyər un ndune adi rai-de batəm me to Bəbe ti, 6a go ti, dəji Piyər kadi isi səde ngan ndə je 6əy taa kadi tə təl.

11

Jorijaləm ti, Piyər əji ne je ki rai ne

1 *NJé kaw kilə je ki ngako je ki isi Jude ti ooi kadi dije ki əi *Jipi je al ka oi ta lə Luwə to. 2 Ləki Piyər aw Jorijaləm ti, njé kadi mede Luwə, ki əi njé kijə mətide je gaki-e ngay, 3 əi nə: «Aw rə dije ti ki ijəi mətide al, aw uso səde ne!» 4 Lo kin ti, Piyər ilə rəne ər-de go ne je ki rai ne ki goe goe adi-de ooi.

5 Piyər əl ə nə: «Mi me 6e bo ti ki Jope, ningə ləki m-isi m-al ta ki Luwə, m-o ne ndil ti. E ne majal ki to ta ki kibi ki tati ki dəw uwə sile je ki sə be ə i dora ti, risi biti re nəm ti. 6 M-ur kəm ki də ta kibi ti ka kin m-isi m-go, ningə m-o da je ki njade e so, ki njé kagi nangi, ki da je ki wale ki yəl je ki njé nal kadi ra ti. 7 Ningə m-o ndu ta madi əl-m ə nə: “Piyər, i taa, itol uso.” 8 Ə m-əl m-ə nə: “Jagi Bəbe, ne ki to nje ədi tam nja kare al.” 9 Kə joo, ndu ta təl tēe dora ti 6əy əl-m ə nə: “Ne ki Luwə təl-e ki kay njay ti 6a, kadi o-e tə ne ki to nje al.” 10 Ne kin ra ne be asi nja mitə, ningə təl i tuyi-e dora ti. 11 Ningə ta naa ti nqo, dingəm je mitə ki iləi-de me 6e ki Səjare ti, ki rəm ti rai ay ta kəy ti ki m-isi ti. 12 NDil əl-m kadi m-aw səde bi m-mbati al. E be ə dingəm je ki mehe kam dani-mi, ə j-ur-n me kəy ti lə Kornəy. 13 Kornəy əji-je go rəbi ki n-oo-n malayka ki tēe ki rəne ti, me kəy ti ləne, əl ə nə: “Hə daw madi me 6e ti ki Jope kadi əl Simo ki bari-e Piyər kadi re. 14 A əli ne je ki a ra səi kadi ingə kaji naa ti ki njé ki me kəy ti ləi.” 15 Ləki m-a m-al ta ba 6əy ningə, NDil Luwə risi re dəde ti təki ndə ki re-n dəje ti lo kilə ngire ti ka kin be. 16 Ra adi mem ole də ta ti lə Bəbe ki ə nə: “Ja ra batəm me man ti, nə səi je, a rai səsi batəm me NDil Luwə ti.” 17 Ə se, təki Luwə adi-n-de kadi-kare ki kare wa təki adi-n-je, j-əi ki j-adi meje Bəbe Jəju Kirisi kin, kadi mi m-ndor Luwə wa?» 18 Ləki ooi də ta kin ningə, angalde osi nangi adi iləi toji də Luwə ti əi nə: «Gin dije ki duniya ti ka Luwə adi-de kaji ki go rəbi kiyə go majal kə to.»

Kində gin njé kaw-naa je me 6e ti ki Aṭiyosi

19 Kində kəm-ndoo ki tēe də Etiyən ti ra adi njé ndo je sanəi-naa, awi biti tēgi me 6e ti ki Pənəsi, ki Sipir, ki Aṭiyosi. Ləki awi, əli ta lə Luwə Jipi je par bi daw ki rangi al. 20 MBəde ti nqo, dije ki nə je ki əi gin koji ti ki Sipir, ki Siran ki awi Aṭiyosi ti, əli ta ki maji lə Bəje Jəju gin dije ki əi *Jipi je al ki 6ari-de Girəki je to. 21 Təgi Bəbe e səde naa ti adi dije ngay təl i ki rə Bəbe ti adi-e me. 22 Poy ne je ki ra ne kin tēe rə njé kaw-naa je ti ki isi Jorijaləm, adi iləi Barnabasi adi-e aw Aṭiyosi ti. 23 Ləki

aw tɛɛ rɔde ti, ə oo me-maji lə Luwə ki ra kilə ningə, rɔe nəl-e ngay adi əsi ginde pəti ki ta lə Luwə kadi ai dɔ njade me kində rɔ naa ti ki Bəbe. ²⁴ Barnabasi e dəw ki dana, NDil Luwə rose, taa aw ki kadi-me tɔ, adi kosi dije ngay rai ki rɔ Bəbe ti. ²⁵ Barnabasi aw me ɓe ti ki Tarsi mba kadi sangi Sol. ²⁶ Loki inge ningə, aw sie Aṭiyosi ti, rai ɓal kare titi. Kawinaa ki njé kaw-naa je, ndoi ta lə Luwə kosi dije ngay. E me ɓe ti ki Aṭiyosi ə yə dije ilai ngirə ɓar njé ndo je ti, dije lə Kirisi (kirətiyɛ je). ²⁷ Dəkgiloe ti nɔq, njé kəl ta je ki ta Luwə ti ii Jorijaləm awi biti ki Aṭiyosi. ²⁸ E ki kare dande ti, tɔe nə Agabusi^o, i taa ningə əl ta ki takul NDil təkɪ ɓo ki bo ngay ə o dɔnangɪ ti ki tae ba. Ningə nɛ ka kin ra nɛ dɔkgilɔ ti lə nje kɔɓe ki bo ki ɓari-e nə Kilodi tɔ. ²⁹ *Njé ndo je uni ndude kadi n-iləi ki nɛ ki jide ti, nə nə ki go tɔge ti kadi n-dii ngakɔde je ki isi Jude ti. ³⁰ Adi nɛ maji je ləde ka kin Barnabasi əi ki Sol adi awi adi ngatɔgi je.

12

Kində kəm-ndoo ki ra njé kaw-naa je ki Jorijaləm ti

¹ Dəkgiloe ti wa kin ə ngar *Erodi ilə ngirə kadi kɔ njé kaw-naa je ki nə je ti. ² Təl Jaki ki ngokɔ Jə ki kiyə kasigar. ³ Nə Loki oo kadi nəl *Jipi je ngay, ningə təl adi uwai Piyər ɓay. E dɔkgilɔ ra pəti mapa ki kanji əm^o. ⁴ Loki uwe ile dangay ti ningə, adi njé rɔ je sɔ sɔ nja sɔ ngəmi-e. Ra be kadi tə n-tɛɛ sie taga nɔ kosi je ti go pəti paki ti. ⁵ Piyər to dangay ti, nə njé kaw-naa je iyəi ta kəl ta ki Luwə al ki mbata lie.

⁶ Me kondəe ti ki kadi re lo ti ə, Erodi tɛɛ sie nɔ kosi je ti ka kin ningə, Piyər to ɓi mbɔ asigar je, dɔəi-e ki kulə gindi joo. Ningə njé ngam lo je, ai ta kəy ti, ə ngəmi ta kəy dangay tɔ. ⁷ Lo kin ti, malayka lə Bəbe kare tɛɛ pati, adi kunje taa lo me kəy dangay ti, lo ki Piyər to ti. Malayka ində Piyər kade ti ndəl-e-n ə nə: «I taa kalangi!» Ba kulə gindi je ki jie ti tɛɛi tosi. ⁸ Malayka əl-e ə nə: «Idɔɔ nda ki ɓədi ti, ə itilə sa njay ti.» Ningə Piyər ra təkɪ əl-e-n. Malayka əl-e ɓay ə nə: «Ilə kibi lai rai ti ə un gom.» ⁹ Piyər tɛɛ goe ti, nə gar təkɪ e malayka ə re tɛɛ sie təkɪ rɔjeti, al. OO təkɪ e nɛ ki oo me ndil ti. ¹⁰ Loki indəi nje ngam lo ki dɔ kate, ki ki kɔ joo dāi ningə, rai tɛɛi ta ra rəbi gindi ti ki aw ki ɓe bo ti, ta rəbi wa tɛɛ darone ba nɔde ti, adi tɛɛi taga awi dɔ rəbi ti. Loki tɛɛi dɔ rəbi ti ningə, ta naa ti nɔq, malayka iyə ə aw. ¹¹ Loki angale re rɔe ti ningə əl ə nə: «M-o ay njay ngata təkɪ e Bəbe ə ilə ki malayka lone adi re tɛɛ sɔm ji Erodi ti, ki ta nɛ je ti ki majal pəti ki kosi Jipi je ɔji kadi rai sɔm.» ¹² Loki ga ta be ningə, ilə dɔne aw ɓe lə Mari ki kɔ Jə ki ɓari-e nə Marki. Dije ngay kawinaa me kəy ti nɔq isi əli ta ki Luwa. ¹³ Loki ində ta kəy

ningə, ngon nje kilə ki dəne ki tɔe nə Rōdi ɔti re kadi n-oo. ¹⁴ Gar ndu Piyər adi ta rəbi ka tɛɛ al par ə, rɔe nəl-e ngay adi təl ki ngodi aw əl-de ə nə Piyər a ta kəy ti nɔq. ¹⁵ Əli-e əi nə: «I nje kone.» Nə a dɔ ndune ti təkɪ e ta ki rɔjeti. NGA ə təl əli əi nə: «E malayka lie.» ¹⁶ Loe ti kin, Piyər a ta kində ta kəy ti par par. Ə loki rai tɛɛi ta kəy ningə, e Piyər ə wa, adi gari lo ta ki kadi əli al. ¹⁷ Əl-de ta ki jine kadi əli ta al, ningə ɔr-de go tɛɛ ki Bəbe tɛɛ sie dangay ti adi gari. Go ti, əl-de ə nə: «Awi əli Jaki ki ndəgi ngakɔje je adi ooi.» Ningə tɛɛ aw lo ki rangi ti.

¹⁸ Loki lo ti ningə, dɔ asigar je isi dana al. Dəji-naa se ri dana ə Piyər təl wa? ¹⁹ NGar Erodi sange ngay nə inge al. Go ti, daji ta asigar je, ɓa un ndune kadi tali-de kɔ. Piyər iyə dɔnangɪ Jude ə j aw Səjare ti, aw isi titi nu.

Koy lə ngar Erodi

²⁰ *Erodi aw ki ta ki dije ki Tir ti, ki Sidɔ. Ə dije ki Tir ki Sidɔ indəi ndude naa ti rai ingəi-e. Loki ndogi me Bilasitusi ki nje koo go ta lə ngar Erodi taai ningə, daji kadi lapiya to dande ti. Kadi lapiya to mbata nɛ maji je ki dɔnangɪ ti ləde ngire e me ɓe ti lə ngar Erodi. ²¹ Loki tɛɛ me ndɔ ti ki ɔji ningə, Erodi ilə kibi kɔɓe ləne rone ti, isi dɔ kimbar ngar ti ləne, əl kosi dije ta kongi kongi. ²² Kosi dije ilai taji dɔe ti əi nə: «E ndu luwə madi ɓi e ndu dəw al.» ²³ Loe ti nɔq malayka lə Bəbe inde ɔje mbata adi kosi-gon Luwə al. Go ti, kode je indəi rɔe yəngi yəngi adi oy. ²⁴ Nə ta lə Luwə taa lo aw ki kate kate, adi kər njé ndo je re ki dɔ made ti. ²⁵ Loki Barnabasi əi ki Sol tali kon kilə ləde ki awi ki mba kadi rai ningə, iyəi ɓe bo ki Jorijaləm ə awi. Uni Jə ki ɓari-e Marki naa ti səde ə təl awi me ɓe ti ki Aṭiyosi gogi.

13

Njé kaw-naa je indəi Barnabasi əi ki Sol ta dangi mbata kilə lə Bəbe

¹ *Njé kəl ta je ki ta Luwə ti ki njé ndo nɛ je lə Luwə isi dan njé kaw-naa je ti ki Aṭiyosi ti nɔq. Adi e: Barnabasi ki Simɔ ki ɓari-e Nijər, ki Lisiyusi ki ɓe lie e Sirən ti, ki Manaye ki oti-de naa ti ki *Erodi ki isi dɔ dɔnangɪ ti ki Galile^o, ki Sol tɔ. ² NDɔ kare be əsi məkəsɪde nangi nɔ Luwə ti ə əli ta sie ki kɔgi rɔ nɛ kuso tɔ. Ningə NDil ki kay njay əl-de nə: «Kadi ɔri Barnabasi əi ki Sol indəi-de ta dangi mbata kilə ki m-ɓar-de kadi rai.» ³ NGata ə, loki ɔgi rɔde nɛ kuso ə əli ta ki Luwə ningə, indəi jide dɔde ti ə iyəi-de adi awi, ⁴ təkɪ NDil ki kay njay əl-n-de. E be ə, Barnabasi əi ki Sol awi me ɓe ti ki Sələsi. Ningə ai nɔq gangi awi Sipir ti. ⁵ Loki ki tɛɛi Salamin ti ningə, əli ta lə Luwə me kəy kaw-naa ti lə *Jipi je. Jə Marki e kadide ti ta nje ra səde tɔ. ⁶ Loki indəi dɔ dar je ki ɓe ti ki Sipir ti gangi ningə, awi tɛɛi me ɓe

ti ki Paposi. Loe ti nḡḡ, ingai Jipi kare be ki tœ nœ Bar-Jəju ki e nje ra mbəli, ki ə nœ ne nje kəl ta ki ta Luwə ti. ⁷ İsi naa ti ki dœw ki boy ki tœ nœ Sarjijyusi Polusi ki e nje ne gar. Sarjijyusi Polusi bərnabasi əi ki Sol oji-de adi gəri tək i n-aw ki 60 koo ta lə Luwə tade ti. ⁸ Nə Elimasi ki kər gin tœ nœ nje mbəli tə-de rə. Ge kadi dœw ki boy kin adi mene Kirisi ali. ⁹ Be ə, Sol ki bari-e Pol NDil Luwə rose adi ur kəmne ki dœe ti, ¹⁰ əl-e ə nœ: «İ ngon lə su, tə dœw ki kadi kəm dije rosi mei. İ nje kosi ta ne ra je ki dana pəti. A iyə go rəbi ndor ta lə Luwə al a?» ¹¹ Ki basine kın, Bəbe a indəi oji, kəmi a oo lo al, ningə a o kəm kadi al biti dökagilo madi. Ningə ta naa ti nḡḡ par ə kəme ndul kururu adi oo lo al, a mam lo. Sangi dœw ki kadi ər-e ta rəbi. ¹² Loki dœw ki boy oo ne ki ra ne kin ningə, adi mene, mbata ne ndo ki dœ Bəbe ti ki adi-e, əte bəl ngay.

Pol əl ta Lə Luwə me be ti ki Atiyosi ki Pisidi ti

¹³ Pol əi ki madine je ali me bato ti me be ti ki Paposi, awi me be ti ki Pərji ki Pampili ti, ningə Jə Marki[☆] iyə-de ə təl aw Jorijaləm ti gogi. ¹⁴ Loki əti me be ti ki Pərji ningə, awi tēgi me be ti ki Atiyosi ki Pisidi ti, awi me kəy kaw-naa ti lə *Jipi je ki ndo taa kəə, isi nangi. ¹⁵ Loki njé tidə makitibi je, tidəi makitibi ndukun ki makitibi lə njé kəl ta je ki ta Luwə ti ningə, ki boy je ki njé ngəm kəy kaw-naa iləi əli-de əi nœ: «NGakoje je, kin ə awi ki ta kadi əli dije, ə kadi əli.» ¹⁶ Ə Pol i taa, yaki jine tade ti kadi is i kekeke, ningə əl-de ə nœ: «Səi *Isirayəl je ki dije ki njé bəl Luwə, kadi oi dœ ta ləm. ¹⁷ Luwə ləje, j-əi kosi Isirayəl je, koti bawje je, ningə ra səde adi oji naa ki kəte kəte, loki is i me be ti ki Ejipi ti. Ər-de tēg səde ki taga ki takul tōge ki ngay. ¹⁸ As i bəl dōsə ki adi-de ne usoi dilə lo ti[☆]. ¹⁹ Loki tə ko gin dije siri ki dənangi ti ki Kana nōde ti ningə, təl ki dənangi ka kin adi-de tə ne nduwə[☆]. ²⁰ Ne je pəti ki ra ne kin, a ra bəl asi bu sə ki dōmi. Go ti ningə, adi-de njé gangi ta je biti tēg-n də nje kəl ta ki ta Luwə ti Samiyal. ²¹ Ningə, dəji ngar adi Luwə adi-de Sawul ki ngon lə Kisi, ki e gin ka ti lə Bənjame, adi o be dəde ti bəl dōsə. ²² Loki ər-e kə ningə, ində *Dabidi ngar ti toe ti. Dabidi ki ma naji lie ə nœ: “M-ingə Dabidi ki e ngon lə Jəse, ki e dœw ki go me ndigi ti ləm. A təl kon ne je pəti ki mem ndigi[☆].” ²³ E gin ka ti lie ə, Luwə adi Jəju ki nje kaji Isirayəl tēg ti, ki go kun mindi ti lie. ²⁴ Kəte nō re Jəju ti, Jə ilə mbə kadi dije təri ndude, ningə kadi rai batəm. Hə mbə kin ki rə kosi Isirayəl je ti ba pəti. ²⁵ Loki Jə aw kadi təl ta kilə ləne ningə, əl ə nœ: “Mi dœw ki is i igai ta dœe ti kin al. Nə e

a re gom ti nḡḡ ki kilə sa ki njəe ti ka mi m-asi tuti al[☆].”

²⁶ «NGakom je ki gin ka ti lə *Abirakam, ki njé bəl Luwə ki dansi ti, e j-əi je ə Luwə ilə ki ta kaji kin rəje ti. ²⁷ Dije ki njé kisi Jorijaləm ti əi ki ki boy je ləde gəri dœw ki e Jəju kin al, taa gəri me ta je lə njé kəl ta je ki ta Luwə ti, ki is i tidəi ki ndo taa kəə je pəti kin al tə. Be ə loki gangi ta də Jəju ti, təl ta ta je ki njé kəl ta ki ta Luwə ti ndangi. ²⁸ İngəi ne madi kare ki asi kadi təl-i-e-n al, nə dəji *Pilat i kadi təl-e par. ²⁹ Loki təl kon ne je pəti ki ndo dənangi me makitibi ti oji dœe ningə, adi risi-e də kagi-dəsi ti nangi, ile me be nin ti[☆]. ³⁰ Nə Luwə ade i dan njé koy je ti. ³¹ As i ndo ngay ki tēg ki rə dije ti ki i s i e dənangi Galile ti nu, ə rəi s i e bit i Jorijaləm ti, əi je kin ə əi njé ma naji lie ki nō kosi dije ti[☆]. ³² Je ka j-isi j-ilə sasi mbə Poy Ta ki Maji kin tə. Poy Ta ki Maji ki e ta kun mindi ki Luwə un mindine də ti adi bawje je. ³³ Luwə təl ta kun mindi kin ki rəje ti j-əi ngande je ki go rəbi tēg ki adi Jəju tēg lo koy ti tək i ndangi me makitibi pa je ti əi nœ:

“I NGonn,
Ki m-oji bone[☆].”

³⁴ «Luwə ade i lo koy ti bi ade ndum me be ti al, tək i əl-n ə nœ:

“M-a m-adi sasi ne,

Ki m-un mindim də ti m-adi Dabidi,

Ki e ne gi ki kadi indəi mes i də ti[☆].”

³⁵ «E mbata kin ə, əl-n me makitibi ti lo madi ti bəy ə nœ: “A iyə dœw ləi ki ay njay kadi ndum al[☆].” ³⁶ Nə Dabidi, loki ra kilə dökagilo ti ləne ki go kaji ta ra ti lə Luwə ningə, oy adi dibi-e gədi kae je ti, ningə ndum me be ti. ³⁷ Nə e ki Luwə ade i lo koy ti ndum me be ti al.

³⁸ «Kadi igəri maji ngakom je, tək i e ki takule ə is i oi də Poy Ta ki Maji ki oji də kiyə go majal kə, ki kor ta də ti ki asi kadi ingəi me ndu-kun lə *Moji ti al. ³⁹ E ki takule tə ə, re dœw ki adi mene ningə, a ingə ta ki kor də ti. ⁴⁰ MBata kin ə, kadi oi go rəsi maji nœ tə ta ki njé kəl ta ki ta Luwə ti əli kin tae təl dəsi ti: ⁴¹ *NJé kəl ta je ki ta Luwə ti əli əi nœ: “Səi njé kaji rosi, Kadi oi go rəsi maji, A oi ne ki a əti sasi bəl bit i kadi a gotoi kə. Tadə dökagilo ti ləsi, m-a m-ra ne madi. Ne ki re dœw ər sasi poye ka, a adi mes i də ti al[☆].”»

⁴² Loki Pol əi ki Barnabasi is i tēgi taga ningə, dəji-de kadi ndo taa kəə ki gogi ə kadi təl rəi ndoi-de ta kin bəy. ⁴³ Loki kosi njé kaw-naa je sanəi-naa ningə, Jipi je ki dije ki təl i Jipi je, dani Pol əi ki Barnabasi, a wali-naa ta səde. Ningə Pol əi ki Barnabasi iləi

☆ **13:13** Jə Marki: 12.12, 25; 13.5 ☆ **13:18** 17-18: Tēg ki taga 1.7; 12.51; Kor Isirayəl je 14.34; Dətarənom 1.31 ☆ **13:19** Dətarənom 7.1; Jojuwe 14.1 ☆ **13:22** 21-22: 1 Samiyəl 8.5, 19; 10.21; 13.14, 16.12 ☆ **13:25** Jə 1.20, 27; Mt 3.11; Mk 1.7; Lk 3.16 ☆ **13:29** 28-29: Mt 27.22-23, 57-61; Mk 15.13-14, 42-47; Lk 23.21-23, 50-56; Jə 19.15, 38, 42 ☆ **13:31** 1.3 ☆ **13:33** Pa je 2.7 ☆ **13:34** Ejay 55.3 ☆ **13:35** Pa je 16.10 ☆ **13:41** Abakuki 1.5

dingəm mede ti kadi uwəi rəde ba me me-
maji ti lə Luwə kin.

*Pol əi ki Barnabasi yəti rəde ki rə gin dije ti
ki əi Jipi je ti*

⁴⁴ *NDə taa kəə ti ki gogi ningə, kosi dije
ngay ki me be bo ti kaw-i-naa ki naa ti kadi n-
ooi də ta lə Babe. ⁴⁵ Loki *Jipi je ooi kosi dije
ningə, ni ra-de adi taji Pol, ə əli ta je ki mal də
ta ti lie. ⁴⁶ Pol əi ki Barnabasi əli-de ki me ki ti
kati əi nə: «E səi je ə kadi j-ilə səsi mbe ta kin
kəte, nə təkə imbati ə oi təkə səi je asi ta kaji ki
biti kin al, je j-a ji təl ji yəti rəje ki rə gin dije
ti ki əi Jipi je al ti. ⁴⁷ Tadə Babe laje un ndune
adi-je ə nə:

“M-ində-i kadi j kunji ki mbata gin dije ki
donangi ti,

Ki mbata kadi aw ki ta kaji biti ki dəbəy
donangi ti^o.”

⁴⁸ Loki gin dije ki əi Jipi je al ooi də ta kin
ningə, rai ronəl ngay də ti, adi iləi toji də ta ti
lə Babe, adi dije pəti ki Luwə kəti-de ki mbata
kaji ki biti ki nq ti, adi mede. ⁴⁹ Ta lə Babe
sane ki donangi ki Aṭiyosi ti ki tae ba. ⁵⁰ Nə
Jipi je sulai dāne je ki əi dāne je ki njé təba ki
me be ti, ki njé kosi məkəsidi nangi nq Luwə
ti, ki dije ki boy ki me be ti adi indai kəm Pol
əi ki Barnabasi ndoo, ningə tibəi-de me be
ti ləde ko. ⁵¹ Pol əi ki Barnabasi indai bu ki
njade ti ki də be ti ləde ningə, əti awi me be
ti ki Ikoniyom^o. ⁵² Ki rə njé ndo je ti lə Jəju
ba, rəde nəl-de ngay, taa NDil Luwə ka rosi
mede to.

14

Pol əi ki Barnabasi me be ti ki Ikoniyom

¹ Loki Pol əi ki Barnabasi awi Ikoniyom ti,
awi me kəy kaw-naa ti lə *Jipi je ki Ikoniyom
ti to. Awi əli dije ta lə Luwə kəl ki ra adi dije
ngay ki əi Jipi je ki njé ki əi Girəki je adi mede
Luwə. ² Nə Jipi je madi ki njé me nga, indai
ta ki majal me dije ti ki əi Jipi je al, sulai-de də
ngakoje je ti. ³ Be ka, Pol əi ki Barnabasi isi
Ikoniyom ti ndo bay bay. Əli ta lə Luwə ki me
ki ti kati, indai tögide də Babe ti ki ma naji də
me-maji ti lie ki isi ilai mbeə, adi-de tōgi adi
rai nq kōji je ki nq je ki əti bəl. ⁴ Lo kin ti, dije
ki me be bo ti gangi naa lo joo, njé ki madi je
əi go Jipi je ti, njé ki nungə əi go njé kaw kilə
je ti to. ⁵ Njé ki əi Jipi je al, ki njé ki əi Jipi je, ki
ki bo je ləde indai də rəde dana kadi n-adi kq
Pol əi ki Barnabasi, kadi n-tiləi-de ki mbal n-
təli-de. ⁶ Nə Pol əi ki Barnabasi ooi ta kin, adi
əyi-naa awi bəyoi rəde be bo je ti ki Likawoni,
ki Lisitir, ki Dərbi, ki ngan lo je ki gidi ti. ⁷ Lo
je ti kin ka, ilai mbeə Poy Ta ki Maji titi to.

Pol əi ki Barnabasi me be ti ki Lisitir

⁸ Me be ti ki Lisitir, dingam kare ki njae oy
ta gine ti isi nqo. Njəe oy lo koje ti nu, adi
njijə nja kare al. ⁹ Ə ndo kare, ur mbine isi

oo-n ta ki Pol a əl. Ba, Pol uwə kəmmə ki dəe
ti oo-e-n ba ningə, oo kadi aw ki kadi-me ki
kadi ingə-n kaji. ¹⁰ Lo kin ti, Pol əl-e ta ki
təgine ə nə: «I, a taa də njai ti!» Ba Dingəm
ibə nangi j a taa, a njijə.

¹¹ Lo ki kosi dije ooi nq ki Pol ra kin ningə,
uni ndude ki taa, əli ta ki ta likawoni əi nə:
«Yo je təl rəde dije ti, rəi uri nangi danje
ti.» ¹² Be ə, bari Barnabasi «Jəsi», ə bari Pol
«Ərməsi» to, mbata Pol ə e nje kəl ta. ¹³ Nje
kijə nq məsi kadi-kare la Jəsi, ki isi ta lo ti taga
gidi be bo ti, re ki baw mangi je ki tōy nq je
ki ndole rəde ti. Re səde, ningə, ndude e naa
ti ki kosi je, kadi n-iləi məsi n-adi Pol əi ki
Barnabasi. ¹⁴ Nə loki, njé kaw kilə je, Pol əi
ki Barnabasi ooi poy ta kin, gangi kibi rəde ti,
bə əyi-naa ki rə kosi je ti, uni ndude ki taa, əli-
de əi nə: ¹⁵ «Madije je, ra ban ə a rai nq be ə?
Je ka je dije tə səi be to, ningə, re j-ilə səsi mbeə
Poy Ta ki Maji ningə, e mba kadi iyəi kagi yo
je ki ndade goto ki isi rai-de, ə kadi itəli rosi go
Luwə ti ki nje kisi kəm ba, Luwə ki nje ra dorə
ki donangi ki nq je pəti ki me ti^o. ¹⁶ Dəkgilə je
ti ki man kəte, Luwə iyə dije pəti adi uni rəbi
ki mede ndigi. ¹⁷ Be wa kin ka iyə ta toji me-
maji ləne, al. Hə ki man ndi dorə ti adi səsi je,
adi səsi dəkgilə ki maji adi ingəi kandi nq je,
adi səsi nq kuso ki to mbar je, adi ronəl rosi
mesi je.» ¹⁸ Ta je wa ki əli kin ka, ngə səde
ngay kadi ogi kosi je kilə məsi nangi kadi-de.

¹⁹ Lo kin ti, *Jipi je ki j j Aṭiyosi ki Pisidi ti,
ki Ikoniyom, rəi, sulai kosi dije ka kin, buki-
de gode ti, adi tiləi Pol ki mbal kadi n-təli-e,
bə ndəri-e, awi sie, iləi-e gidi be ti, ooi ə nə oy.
²⁰ Nə loki njé ndo je kaw-i-naa ki dəe ti, j taa,
təl aw me be bo ti gogi. Ba lo ti ki go ti, əi ki
Barnabasi awi ki Dərbi ti.

*Pol əi ki Barnabasi təl gogi ki Aṭiyosi ti ki
Siri*

²¹ Loki Pol əi ki Barnabasi ilai mbeə Poy Ta
ki Maji Dərbi ti, dije ngay təl njé ndo je lə
Kiris. Ba əi je, təl uni də njade, tēji Lisitir, ki
Ikoniyom, ki Aṭiyosi ki Pisidi ti. ²² Həi dingəm
me njé ndo je ti, adi-de ta kōji kadi uwai
tögide ba me kadi-me ti ləde. Ba, ai də ti nqo
əli-de ə nə: «E ki kq ki ngay ə j-a j-o-n kqbe
lə Luwə.» ²³ Pol əi ki Barnabasi indai njé kar
nqo njé kaw-naa je də njé kaw-naa je ti pəti ki
tēji dande ti. Jgi rəde nq kuso, əli ta ki Luwə,
bə go ti, iyəi-de ji Babe ti ki uni mede adi-e.
²⁴ J j nqo, indai me be ki Pisidi gangi, awi tēji
Pampili ti^o. ²⁵ Həi mbeə Poy ta lə Luwə me be
ti ki Pərji, bə awi tēji ta ba ti ki Atali. ²⁶ Lo
kin ti nqo, uni bato ki kaw Aṭiyosi ti. Aṭiyosi
ki e be ki ndo ki njé kar nq njé kaw-naa je ki
me ti, iyəi-de ji Luwə ti. Iyəi-de ji Luwə ti kadi
me-maji lie e dode ti mbata kilə ki j j lo ra-e ti
kin. ²⁷ Loki tēji Aṭiyosi ti, kaw i njé kaw-naa
je, əli-de nq je pəti ki Luwə un-de ra-n. Jji-de

teğ ki Luwə teğ ta rəbi kadi-me adi dije ki əi *Jipi je al. ²⁸ İsi ki njé ndo je dəkagilo ngay Aṭiyosi ti.

15

Kingə-naa ki Jorijaləm də ta kijə mətə ti

¹ Dije ki nā je ii Jude ti rəi Aṭiyosi ti, ndoi ngakoje je ne əi nə: «Kin ə re adi ijəi mətisi ki go ndu ti lə *Moji al ə, a ingəi kaji al^o.» ² Ne ndo kin re ki ta kasi-naa al, ki gaki-naa ki bo ngay mbo njé ndo-e ti je ki Pol əi ki Barnabasi. Lo kin ti nōo be, uni tade kadi Pol əi ki Barnabasi, naa ti ki ngakoje je madi, awi Jorijaləm ti ingəi njé kaw kilə je ki ki boy je lə njé kaw-naa je mbata ta kin. ³ *NJé kaw-naa je ki Aṭiyosi adi-de ne ki kadi ra səde də rəbi mba ti. Uni rəbi, teği Pənəsi ti əi ki *Samar, əri dije gin ne je ki goe goe, go rəbi ki dije ki əi *Jipi je al təli adii mede Kirisi. Ta kin adi ronəl ngako je pəti. ⁴ Loki rəi teği Jorijaləm ti, njé kaw-naa je, ki njé kaw kilə je, ki ngatəgi je lə njé kaw-naa je uwai-de ki rəde ti. Pol əi ki Barnabasi əli poy ne ki Luwə ra səde adi-de ool. ⁵ Na dije ki nā je, ki adi mede dan *Parisi je ti uni ta əli əi nə: «Maji kadi dije ki əi Jipi je al, adi-de ijəi mətide ə ngəmi go ndu-kun je lə Moji bəy taa.» ⁶ Lo kin ti, njé kaw kilə je ki ngatəgi je lə njé kaw-naa je kawi-naa mba kadi indəi manji ta kin. ⁷ Loki naji-naa ta adi dande ngal 6a, Piyər əsi nangi i taa əl-de ə nə: «NGakom je, təkə igərii, e mari nu ə Luwə mbəti-m dansi ti mba kadi m-ilə mbə Poy ta ki Maji rə dije ti ki əi Jipi je al, kadi ool ə adi mede. ⁸ Luwə ki gər me dije, ma naji ləde maji ki go rəbi NDil Luwə ki adi-de təkə adi-n-je be tə^o. ⁹ Əi je ə je tə, Luwə ər kəm dəw dana al, mbata e ki takul kadi-me ləde ə Luwə adi ngamede ay-n njay. ¹⁰ Ningə ki basine kin, mba ri ə isi sangi ta Luwə ki ne kində ki əy mindi njé kadi-me je ti ə? Ne ki je wa ə se bawje je ka j-awi ki təgi kadi j-otii al. ¹¹ Ne ki j-adi meje də ti ə to kin: E ki takul me-maji lə Bəfe Jəju ə yə j-ingəi kaji, j-əi ki j-əi Jipi je, kae ti ləde əi Jipi je al ka kin tə.»

¹² Ba, dije pəti uti tade, uri mbide kadi ooi də ta lə Barnabasi əi ki Pol ki ə əli-de əji də poy ne kəji je ki ne je ki əti bəl je ki Luwə rade ki takul Pol əi ki Barnabasi dan dije ti ki əi Jipi je al. ¹³ Loki iləi ta nangi ningə, Jaki un ta əl ə nə: «NGakom je, uri mbisi oi ta ləm basine^o. ¹⁴ Simo i taa əl-je ne, adi j-oi rəbi ki lo kilə ngire ti wa nu, Luwə ində-n kəmmə go ti maji, kadi ər dije ki nā je dan dije ti ki əi Jipi je al, ində-de dangi tə dije ləne. ¹⁵ Ta je lə njé kəl ta je ki ta Luwə ti awi go-naa ti lo kare ba ki ta kin. Tadə ndangi me makitibi ti lə Luwə əi nə:

¹⁶ “Go ne je ti kin, m-a m-re kadi m-ra 6e lə *Dabidi ki budi kin rangi.

M-a m-ra e ki sigi gogi, m-a m-ra toe ti gogi tə, M-a m-ində taa gogi.

¹⁷ MBa kadi ndəgi dije sangi Bəfe, Adi e gin dije pəti ki uni təm dəde ti. Bəfe əl ta kin be.

¹⁸ Bəfe ki ne teğ ki gin ne ki ində dəe naa ti mari nu adi dije gəri^o.”

¹⁹ «E mbata kin ə, mi m-o maji ngay kadi j-iləi kagi nō dije ti ki əi Jipi je al ki adi mede Luwə kin, al. ²⁰ Adi ji ndangi makitibi par j-adi-de kadi usoi da ki dəw ilə kadi-kare ti adi yo je al, kadi sangi-naa lo kaya ti al, kadi usoi da ne ki dəw tu minde al, kadi usoi məsi da al tə^o. ²¹ Nga ningə, ilə ngire mari nu ba bitə bone, dije ki njé ndo madide je ndu-kun lə Moji əi me 6e bo je ti kare kare, nim ndə kare kare ki e ndə taa kəə lə Jipi je, dije a tidəi ndu-kun kin me kəy kaw-naa je ti tə.»

Makitibi mba kilə-n kadi njé kaw-naa je ki Aṭiyosi

²² Be ə, ngatəgi je lə njé kaw-naa je, ki njé kaw kilə je, ki njé kaw-naa je, ndigi kadi n-mbətə dije ki nā je dande ti kadi uni tode dani Pol əi ki Barnabasi awi səde Aṭiyosi ti. MBətə Judi ki bari-e nə Barsabasi əi ki Silasi. Əi joo pu, ngakode je taa mede maji. ²³ Ta ki ndangi Makitibi ti adi-de ə to kin:

«Je njé kaw kilə je ki ngatəgi je lə njé kaw-naa je, ji ndangi makitibi kin j-adi səi ngakoje je ki isi 6e bo Aṭiyosi ti ki dənangi je ki Siri ti ki Silisi ki səi gin koji lə Jipi je al, ji ra səsi lapiya. ²⁴ J-o poy dije madi ii danje ti ne awi rəsi ti tuji mesi, təli səsi gogi ki ta je ləde, ningə e je 6a j-ilə-de al. ²⁵ Be ə, j-o maji kadi j-ində taje naa ti kare ba, ji mbətə dije j-ilə-de ki rəsi ti, naa ti ki Barnabasi əi ki Pol ki əi njé ndigi je ləje. ²⁶ Əi ki iləi rəde kə mbata tə Bəfe ləje Jəju Kirisi. ²⁷ E kin ə, j-ilə-n Judi əi ki Silasi. Dije ki joo kin ə əli səsi ne je kin ki tade. ²⁸ MBata NDil Luwə nim, je wa nim, j-un nduje kadi dəw ində ne ki rangi gidi ne ti ki e ne ki ndae to ti kin, dəsi ti ki təgi al ngata. ²⁹ Ningə ne ki kadi irai ə to kin: kadi usoi da ki dəw ilə kadi-kare ti adi yo je al, usoi məsi da al, usoi da ki dəw tu minde al, isai-naa lo kaya ti al. Pəti itoi be ningə, a rai ne ki maji. İtaai lapiya ləje, je ki je ngakoji je.»

³⁰ İyəi njé ki mbətə-de ka kin adi awi Aṭiyosi ti. Loki awi teği Aṭiyosi ti, kawi njé kadi-me je ki naa ti, ə iləi makitibi ka kin jide ti. ³¹ Loki tidəi makitibi ka kin ningə, rəde nəl-de ngay tado ingəi ta je ki adi-de təgi me ti. ³² Təkə Judi əi ki Silasi wa əi njé kəl ta ki ta Luwə ti, uni dəkagilo ngay iləi dingəm me ngako je ti, mbisi njade me kadi-me ti. ³³ İsi səde dəkagilo ndəy 6a, ngako je uwai jide, indəi-de ta rəbi ti kadi awi ki lapiya, təli ki rə njé kilə-de je ti gogi. ³⁴ [Nə Silasi oo maji ngay kadi n-isi Aṭiyosi ti.]

✧ 15:1 Labətiki 12.3 ✧ 15:8 7-8: 10.44; 11.15 ✧ 15:13 12.17 ✧ 15:18 16-18: Amosi 9.11-12 ✧ 15:20 Teğ ki taga 34.15-16; Labətiki 17.10-16; Labətiki 18.6-23

³⁵ Pol əi ki Barnabasi isi Atiyosi ti, naa ti ki ndagi dije ki rangi, ndoi dije ne, iləi-de mbe Poy Ta ki Maji lə Baʒe.

Pol əi ki Barnabasi iyəi-naa

³⁶ NDəy go ti, Pol əl Barnabasi ə nə: «Adi ji təl j-un də njaje me 6e bo je ti pəti ki j-əl ta lə Baʒe titi kin, ə ji gə ngakoje je j-o se təli toi ban wa?» ³⁷ Lo kin ti, Barnabasi ndigi kadi Ja Marki aw səde. ³⁸ Nə Pol oo kadi e loe ti al kadi Ja Marki ki ndə ki iyə-de Pampili ti, 6i aw səde lo kaw kilə ti al kin, kadi aw səde 6one 6ay*. ³⁹ Mindi kasi-naa al ki bo ngay to dande ti adi iyəi-naa noo be. Barnabasi un Ja Marki, ə uni bato ki aw ki Sipir ti. ⁴⁰ NGa Pol ə un Silasi ə awi. NGakoje je iyəi-de ji Baʒe ti. ⁴¹ Pol je njiyəi donangi Siri ti ki donangi Silisi ti iləi dingəm me njé kaw-naa je ti ki lo lo.

16

Pol ingə Timote

¹ Pol re tē Dərbə ti, go ti aw Lisitir ti. Lo kin ti ə, ingə nje ndo kare ki tōe nə Timote. Kōe e nje kadi-me ki e Jipi, ə bawə e Girəki tō*. ² NGakoje je ki Lisitir ki Ikoniym əli ta lie maji ngay. ³ Adi Pol ndigi kuwe jine ti kaw sie. Be ə, aw sie ijə mate, mbata *Jipi je ki rai 6e lo je ti kin, gəri-e 6əti kadi bawə e Girəki. ⁴ Be bo je pəti ki tēgi ti, əji ngakode je ndukun je ki njé kaw kilə je ki ngatōgi je lə njé kaw-naa je ki Jorijaləm ti uni. Ba əli-de kadi rai go ndu je ti ka kin. ⁵ *Njé kaw-naa je ingəi tōgi me kadi-me ti ləde, ningə kōrde j də made ti ki ndəe ndəe.

Pol aw Masəduwan ti

⁶ NDil Luwə əgi-de kilə mbe Poy Ta ki Maji ngan 6e je ti ki Aji. Adi əti noo, indəi donangi Piriji ki donangi Galasi mani. ⁷ Loki rai tēgi 6asi ki Misi, sangi rəbi kadi n-awi Bitini ti, nə NDil Jəju əgi-de rəbi. ⁸ Be ə, indəi donangi ki Misi gangi, awi tēgi ta ba ti ki Tirowasi. ⁹ Loe ti kin ə, kondə 6a, Pol oo dəw kare ki Masəduwan ti me ndil ti re a dəe ti. Dəw ka kin əl Pol ə ə nə: «Njai ba, ire Masəduwan ti ira səje.» ¹⁰ Go ne koo me ndil ti lə Pol, ta naa ti noo, ji sangi rəbi kadi j-aw Masəduwan ti, mbata ji gər maji tōki Luwə ə wa ə 6ar-je kadi j-aw j-ilə mbe Poy Ta ki Maji titi. ¹¹ J-əl bato Tirowasi ti noo, 6a j-əsi ji tēgi də dər Samotirasi ti. Lo ti ki go ti ningə, ji tēgi Nəyapolisi ti. ¹² J-ji loe ti noo, j-aw Pilipi ti, ki e 6e bo ki dəsəy ki donangi ti ki Masəduwan, ki e gin kōbe ti ki Rom. J-isi noo, ji ra ngan ndə je asi tati. ¹³ Ningə ndo ta kəə ti lə *Jipi je, ji tēgi gidi 6e bo ti taga, kadi j-aw kadi mbo ti. J-aw ti mbata ji gir kadi j-a j-ingə lo kəl ta ki Luwə titi. Loki j-aw ningə, j-isi nangi rə dəne je ti ki kawi-naa loe ti, j-əl-de ta. ¹⁴ Dan dəne je ti ka kin, e ki kare isi noo, təe nə Lidi. E dəne ki 6e bo ti ki Tiyatir. E nje labi ta kibi ki kər pir

pir. Ningə e dəw ki nje 6əl Luwə tō. Isi oo ta, 6a Baʒe tēngamee, adi ində mbine maji go ta je ti ki Pol isi əl. ¹⁵ Ra batəm naa ti ki njé ki me kəy ti lane. Ba 6ar-je kadi j-aw 6e lane ə nə: «Kin ə re oi-mi kadi mi nje kadi mem Baʒe 6a, irəi isi 6e ləm.» A də ta ti kin nga, kadi ji ndigi gone ti.

Uwəi Pol əi ki Silasi dangay ti Pilipi ti

¹⁶ NDə kare j-isi j-aw ki lo kəl ta ti ki Luwə 6a, dəne ki nje ra kilə me kəy ti kare re ingə-je. Dəne kin aw ki ndil ndo, adi lo ki ində gara 6a, ingə-n ne ngay adi 6ane je. ¹⁷ Un goje ki Pol je 6a, əl ta ki ndune ki boy ə nə: «Dije ki ai kam əi 6əə je lə Luwa ki e də ne je ti pati. Rai a əji səsi rəbi kaji.» ¹⁸ Dəne ra ne kin be ndəne bay bay goje ti. Be ə, ta təl tae ti, wongi ra Pol dəe ti, adi təl tane əl ndil ki isi me dəne ti ka kin ə nə: «Me tō Jəju Kirisi ti, m-ali kadi itēgi kō me ti.» Ningə ta naa ti noo, ndil tēgi kō me dəne ti.

¹⁹ Loki 6ae je ooi kadi ne kingə ne ləde ka, ində ngangine 6a, uwəi Pol əi ki Silasi awi səde ta mbalo ti, no njé kōbe je ti. ²⁰ Awi sade no njé gangi ta je ti əli-de əi nə: «Dije ki oi-de kam əi *Jipi je, ə rəi ki ndu ki majal me 6e bo ti ləje. ²¹ Rai ki ne jibəl 6e je ki, je ki je Rom je, səbi doje al, kadi tə ji taa, ji ra-n kilə.» ²² Kosi dije ij, buki-naa də Pol ti əi ki Silasi. Ba, njé gangi ta je, adi ngii kibi rōde ti, tindəi-de ki gəl. ²³ Loki indəi-de maji 6a, awi buki-de dangay ti, ningə əli nje ngəm dangay je kadi ngəm-de maji. ²⁴ Loki nje ngəm dangay je ingə ndu kin be 6a, aw sade kəy dangay ti ki duni nu, taa ilə kangila njade ti.

²⁵ Kondo dan lo ti, Pol əi ki Silasi j-isi əli ta ki Luwə, osi pa iləi tōji də Luwə, ə ndəgi dangay je ooi ndude. ²⁶ Ningə, ki kəm ki kində jipi, donangi yəki ki tōgine ngay. Yəki yəki ki ra adi ngirə kəy dangay ka j 6aki 6aki. Ba ki ta naa ti noo, ta kəy je tēgi nim, kulə gindi ki dəi dangay je pəti ka tuti nim tō. ²⁷ Lo kin ti noo, nje ngəm dangay je j də 6i ti. Loki j də 6i ti ə oo ta kəy je a tagira, oo ə nə dangay je ayj-naa wa, adi ər kiyə ləne kadi tə n-təl-n rəne kō. ²⁸ Ə Pol Un ndune ki taa ngay əl-e ə nə: «Ituji rəi al, nə j-a ne pəti.» ²⁹ Lo kin ti, nje ngəm dangay je dəji por, 6a nagi rone ur kəy, osi no Pol ti ki Silasi ki dadi. ³⁰ Go ti, adi-de tēgi taga, ningə dəji-de ə nə: «Bam je, e ri ə kadi m-ra ə m-a m-ingə-n kaji ə?» ³¹ Ə əli-e ə nə: «Adi mei Baʒe Jəju, ə a ingə kaji səi ki njé ki me kəy ti ləi.» ³² Lo kin ti, iləi-e mbe ta lə Baʒe, naa ti ki njé ki me kəy ti lie. ³³ Dan kondə ti wa kin noo, nje ngəm dangay je aw ki Pol əi ki Silasi, tōgi do je ləde, 6a kalangi 6a go ti, adi rai-e batəm naa ti ki dije ki me kəy ti ləne. ³⁴ Go ti, təl aw səde me kəy ti ləne, adi-de ne kuso usoi, rai rənal me kəy ti mbata kadi ki adi mede Luwə.

³⁵ Loki lo ti ningə, njé gangi ta je ilai paja je lade ki rə nje ngam dangay je ti əi na: «tyə dije kin adi awi.» ³⁶ Ə nje ngəm dangay je re əl Pol ta kin ə na: «NJé gangi ta je əi na kadi m-iyə səsi madi awi, ə na iteji awi lo ləsi ki lapiya.» ³⁷ Nə Pol əl paja je ə na: «je dije ki Rom ti tə^o, ə adi dije indai je ta kəm kosi je ti, ki kanji gangi ta do je ti. Ə go ti, buki je dangay ti be par tə. Ningə basine, iyəi-je taa lo ngəy ti be par a? A e be al! Adi əi je wa rəi ki rəde iyəi-je taa!» ³⁸ Ə paja je təli ki ta kin awi rə njé gangi ta je ti, adi bəl ra njé gangi ta je ngay. Bəl ra-de, loki ooi kadi Pol je əi dije ki Rom ti. ³⁹ Be ə, ii, rəi rəde ti, dəji-de me-sol, 6a iyəi-de kadi awi, ə dəji-de kadi teji me 6e bo ti kin kə ngata. ⁴⁰ Loki Pol əi ki Silasi teji dangay ti 6a, awi 6e la Lidi. Awi ooi ngakoje je ki njé kadi-me je, ilai dingəm mede ti 6a awi.

17

Pol əi ki Silasi me 6e ti ki Təsaloniki

¹ Pol əi ki Silasi indai Ampipolisi ki Apoloni gangi, 6a awi teji Təsaloniki ti. Ningə Təsaloniki ti, *Jipi je awi ki lo kaw-naa ləde nogo. ² Be ə, Pol aw ti, takı isi ra-n ki lo je pəti. Asi ndə taa kəə mita go-naa ti, Pol naji-naa ta ti ki Jipi je do ta je ti ki me makitibi ti la Luwə. ³ Or-de gin ta je, taji-de adi gəri takı, makitibi la Luwə əl kadi Kirisi a oy, 6a go ti, a tasi ndəl dan njé koy je ti. Ningə, Pol əl-de takı e darə Jəju wa ki n-isi n-əl-de ta lie kin ə e Kirisi. ⁴ Jipi je ki na je, ta kin ra kilá rəde ti, adi indəi rəde naa ti ki Pol əi ki Silasi. Kosi Girəki je, ki dənə je ngay ki əi dənə je ki njé təba je ka indəi rəde naa ti səde tə. ⁵ Ə lo kin ti, jangi ra Jipi je, adi kawı dije ki a ilai lo ki go rəbi kare, adi əsi do dije naa ti, rai ndu ki me 6e. Awi teji me kəy ti la Jaso, rangi Pol əi ki Silasi kadi n-uwəi-de, n-awi səde taga, nə kosi je ti. ⁶ Nə loki ingəi-de al, uwəi Jaso əi ki njé kadi-me je ki madi je, awi səde nə njé gangi ta je ti. Ba əli ta ki ndude ki boy əi na: «Dije ki tuji dənangi ki tae ba ka, rəi teji ne. ⁷ Rəi ə, Jaso uwə-de rəne ti 6e ləne. Dije kin pəti, nə rade e nə ra ki əsi ta ndu-kun je la Nje kəbe ki bo Səjar. Əi əli takı ngar madi ki rangi e nə təe nə Jəju.» ⁸ Ta kin adi wongı kosi je ki njé gangi ta je, ⁹ adi uwəi Jaso ki ndəgi njé kadi-me je adi ugəi la 6əy taa iyəi-de taa.

Pol əi ki Silasi me 6e ti ki Bəre

¹⁰ Loki lo ə nə n-goi par ə, njé kadi-me je adi Pol əi ki Silasi awi Bəre ti. Lo ki rəi teji Bəre ti 6a, awi kəy kaw-naa ti la *Jipi je. ¹¹ Jipi je ki Bəre ti, awi ki mər ta ki maji ngay itə njé ki Təsaloniki ti. Taai ta la Luwə ki me ki maji ngay. NDəri gin ta la Luwə ki ndə je pəti, kadi n-ooi se ta je ki Pol je əli-de kin e ta ki rəjeti wa. ¹² Be ə, ngay je dande ti adi mede, taa

dan Girəki je ti, dənə je ki njé təba, ki dingəm je ngay adi mede ta.

¹³ Nə loki Jipi je ki Təsaloniki ti, ooi kadi Pol isi ila mbə ta la Luwə Bəre ti nəo ningə, tali awi gode ti 6əy, awi suləi kosi je adi rai ndu. ¹⁴ Lo kin ti, njé kadi-me je sangi rəbi kalangi ba adi Pol aw ki kadi ba bo ti. NGA ningə, Silasi əi ki Timote ə nayi-naa Bəre ti. ¹⁵ NJé ki dani Pol, dani-e bitı, awi teji sie Atən ti. NGAta 6a, loki isi təli, Pol adi-de ndune kadi Silasi əi ki Timote rəi law ingəi-ne.

Pol me 6e ti ki Atən

¹⁶ Loki Pol isi ngəm Silasi əi ki Timote, angale tuji mbata yo je ki dije isi rai-de, rəsi me 6e bo kin. ¹⁷ Pol naji-naa ta ti ki *Jipi je, ki dije ki təli Jipi je, me kəy kaw-naa ti la Jipi je, taa ki ndə je pəti, ta mbalo ti, ki dije ki ingə-de. ¹⁸ NJé nə gər je ki bari-de Əpikir je ki fəitoyisi je ka naji-naa ta ti səde tə. Ə njé ki madi je əli əi na: «Nje ta je kam ta ri ə a əl ə?» Ningə njé ki nungı əli əi na: «To tə nə ki e nje kal ta ki do yo je ti ki mba be ə am.» Əli be mbata ooi kadi Pol isi ila mbə Poy Ta ki Maji la Jəju nim, isi ila mbə kje lo koy ti nim. ¹⁹ Be ə, uwəi Pol, awi sie rə njé gangi ta je ti, 6a əli-e əi na: «To kadi əl-je ta do nə ndo ti ki sigi ki isi indo kin adi ji gər a?» ²⁰ MBata isi əl-je ta je ki mbije ooi nja kare al, ə kadi or gine maji adi j-o.» ²¹ Ningə nə kare ki səbi gər dije ki Atən ti pəti, ki mba je ki isi dande ti, dəkagilo ləde ki ngay e mba kəl-n ta je, koo-n ta je ki mba.

²² Lo kin ti, Pol j a taa, dan njé gangi ta je ti, 6a un ta əl ə na: «Səi dije ki Atən ti, m-o kadi səi dije ki, pole yo ləsi əti bəl ki dum. İpoləi yo me nə je ti pəti. ²³ Tada, loki m-njiyə me 6e ti, m-o nə je ki isi əsi məkəsisı nangi nəde ti. M-o lo gugi yo madi wa 6əy ki indəi nə do ti əi nə e lo la "yo ki igəri-e al," ningə e e ki isi əsi məkəsisı nangi nəde ti ki kanji gər-e ka kin ə m-isi m-ilə səsi mbə ta lie. ²⁴ E Luwə ki nje ra dərə ki dənangi ki nə je pəti ki me ti, e ki e Ba dərə ki dənangi. E nje kisi me kəy ti ki dəw ra ki jine al. ²⁵ Taa aw ki ndoo kadi dəw ra kilə madi ade al tə, tado e ə e nje kadi dəw isi kəm ba nim, nje kadi dəw kəə ki nə je pəti nim tə^o. ²⁶ Ki dəw ki kare ba be ə ində-n dije pəti adi taai dənangi. İndə dəkagilo adi-de nim, ində gangi lo kiside nim tə. ²⁷ Luwə ində nə je kin be mba kadi dije sangi-e-n. Dəmajı a a ingai-e me mam lo ti ləde. Ki rəjeti, Luwə e say al ki dəw ki ra danje ti. ²⁸ Tada kisi ki do taa ləje e me jie ti. E ə e nje kadi j-ədi rəje, ki nje kadi j-isi kəm. E mbata kin ə njé gosi ta je ləsi ki madi je əli əi na: "Je ka je ngane je tə." ²⁹ Ə re je ngan Luwə je 6a, səbi kadi j-o Luwə kadi e dəw ki to tə yo or je, ki yo la je ki dije ləi-de, ə se yo mbal je ki dije tali-de ki gosi ki dode ti kin be al. ³⁰ Luwə iyə go nə ki dije rai kəte do day ti, dəkagilo ti ki gəri-e al 6əy kin kə, nə ki ne kin, Luwə dəji dije pəti, ki lo je pəti, kadi

iyəi rəbi ne rade je ki majal kə. ³¹ Tado or ndo kare ində nqo kadi ta a gangi-n ta də dije ki donangi ti ne pəti ki rəbi ki dana. A gangi ta kin ki rəbi lə daw kare ki kote mbata kilə kin, ə təje ki taga adi dije pəti gəri-e ki rəbi kje dan njé koy je ti.»

³² Loki Pol əl ta kji lo koy ti, ə osi mbide ti ningə, njé ki madi je ibəi-e kogii, ə njé ki nungə əli əi nə: «J-a j-o ta ləi kin ndo ki rangi ti.» ³³ E be ə, Pol tee-n dande ti, aw, ³⁴ Nə be ka, ki madi je dande ti nayi-naa go Pol ti, adi mede Jəju Kirisi. Dande ti kin, Danisi ki e ki kare dan njé gangi ta je ti e səde nqo, taa dənə ki bəri-e nə Damarisi ki ndəgi dije ki rangi ka əi səde nqo tə.

18

Pol me be ti ki Koreti

¹ Loki Pol j Atan ti ningə, aw Koreti ti. ² Lo kin ti nqo, ingə jipi kare ki təe nə Akilasi, ki gine e Po, ij Itali ki nene Pirisil rəi ngosine bəy. Rai mbata nje kqəe ki bo ki Rom ti ki təe nə Kilodi un ndune kadi *jipi je pəti tēgi Rom ti kə. Pol aw ingə Akilasi je nqo, ³ ningə təkə kilə ki kadi rai ingəi nē e kilə ki kare ba, adi e kilə kəji kibi ra kəy, Pol isi səde, adi rai kilə kin naa ti. ⁴ *NDo taa kəə je pəti, Pol un ta, əl me kəy kaw-naa ti lə jipi je. Əl ki kuje ki sangi kadi jipi je ki Girəki taai tə ta ki rojeti.

⁵ Nə loki Silasi əi ki Timote ij Masəduwan ti rai ingəi-e*, Pol un dəkagilo ləne pəti mba kəl-n ta lə Luwə. Təji jipi je kadi gəri taki Jəju e Kirisi. ⁶ Nə jipi je taji-e rə, taji-e, adi Pol jəngi bu kibi ləne tade ti, ə əl-de ə nə: «Ta məsisi e dəsi ti! mi m-goto me ti. Ningə ki bəsi ne kin, dije ki əi jipi je əl ə m-a m-aw ki rəde ti ngata.» ⁷ Be ə, Pol j nqo, aw be lə Titusi Jusitisi, ki e daw kare ki njé kaw nq Luwə ti, ki kəy lie ndunəi-naa ki kəy kaw-naa lə jipi je. ⁸ Kirisipusi, ki e ki boy də kəy kaw-naa ti lə jipi je əi ki dije ki me kəy ti ləne ba pəti, adi mede Bəbe. Taa dije ki Koreti ti ngay, ki ooi ta lə Pol ka adi mede tə, adi rai-de batəm.

⁹ NDə kare kondə, Bəbe əl Pol ta me ni ti ə nə: «təbəl əl, əl ta ki nqi ti, 6i uti tai əl. ¹⁰ Tado mi səi naa ti, daw madi kare ki a ilə jine kadi ədi təkə majal goto. Dije ki əi dije ləm əi ngay me 6e bo ti kin ne.» ¹¹ Be ə Pol isi-n Koreti ti bəl kare ki nay mehe, ndo-n dije ta lə Luwə.

Pol a nq Galiyo ti

¹² Dəkagilo ti ki Galiyo e-n nje kqəe ki Akay, *jipi je dəsi ta naa ti də Pol ti, adi awi sie nq njé gangi ta je ti, ¹³ əi nə: «Dəw kam isi aw ki dije kadi əsi dəde nangi nq Luwə ti, ki go ndu-kun ti əl.» ¹⁴ Pol ra kadi tə n-əl ta ningə, Galiyo un ta tane ti kəte əl jipi je ə nə: «Kin ə re e ta lə nē təl, ə se ta lə majal madi ki ngay ngay ə tə be ə, re m-a m-o ta ləsi, səi jipi je. ¹⁵ Nə təkə e ta ki naji-naa ti ki əji də ta je, ki

tə je, ki ndu-kun je ləsi ki səbi dəsi kin 6a, ai dansi ti nqo. Mi m-a m-gangi ta ki be kin əl.» ¹⁶ Ba tuwə-de lo gangi ta ti kə. ¹⁷ Ə loe ti nqo, dije pəti uwai Sositan ki e ki boy də kəy kaw-naa ti lə jipi je, indəi-e, nə usi Galiyo nē kare dode ti əl.

Pol təl aw Atiyosi ti

¹⁸ Pol təl isi Koreti ti nqo dəkagilo asi ta ti bəy. Ba go ti, iyə njé kadi-me je, ə un bato ki kaw ki Siri ti, naa ti ki Pirisil əi ki Akilasi. Pol adi ngisəi dəe Sakire ti, mbata un mindine adi Luwə*. ¹⁹ Awi tēgi Epəji ti, Pol iyə Pirisil əi ki Akilasi ə aw kəy kaw-naa ti lə *jipi je, naji-naa ta ti səde. ²⁰ jipi je kin dəji Pol kadi isi səde ngan ndo je bəy, nə Pol ndigi əl. ²¹ Ba əl-de ə nə: «NDo ki rangi, ə Luwə ndigi ə, m-a m-təl tə m-re rəsi ti bəy,» ningə iyə-de ə aw. ²² Ba un bato Epəji ti, aw Sajare ti. Loki tēgi Sajare ti, aw uwə ij njé kaw-naa je, 6a un rəbi aw Atiyosi ti. ²³ Pol ra ngan ndo je nqo, 6a təl ilə dənə gogi. Aw tēgi Galasi ti ki Piriji ti, adi tōgi njé ndo je pəti.

Apolosi me be ti ki Epəji ki me be ti ki Koreti

²⁴ jipi kare ki təe nə Apolosi, ki e daw ki gine e Aləgijandiri ti re Epəji ti. E daw ki bal ta to tae ti, taa gər ta lə Luwə maji tə. ²⁵ NDOI-e rəbi ta lə Bəbe, adi ilə mbe ta lə Jəju ki rənal ki ngay, ndo dije nē ki də Jəju ti ki go rəbe ti. Nə ke ə, gər batəm lə Jə par. ²⁶ Hə rəne, əl ta lə Luwə kəy kaw-naa ti lə *jipi je ki me ki tji kati. Nə loki Pirisil əi ki Akilasi ooi-e lo kəl ta ti, bəri-e rəde ti, əji-e go rəbi lə Luwə ay njay, adi-e gər. ²⁷ Go ti, ndigi kaw Akay ti, ə ngakoje je ndigi də ti sie, adi rai makitibi adi njé ndo je ki Akay ti kadi uwai-e rəde maji. Loki aw tēgi Akay ti, ki go me-maji ti lə Luwə, ra ki njé ki adi mede Luwə ngay. ²⁸ Tado dum də jipi je ki tōgi ta ləne taga wangi ta kəm dije ti. Təji ki ta lə Luwə jine ti təkə Jəju e Kirisi.

19

Pol e me be ti ki Epəji

¹ Dəkagilo ti ki Apolosi e-n Koreti ti, Pol ində donangi ki mbəl je əi ti ki donangi Aji ti gangi, 6a re tēgi Epəji ti. Ingə njé ndo je lə Jəju ki nq je ti nqo. Adi dəji-de ə nə: ² «Loki adi mesi Jəju kin, ingəi NDil Luwə a?» Ə təl iləi-e ti əi nə: «Jəgi, ko ka j-o kəte kadi NDil Luwə e nqo əl.» ³ Pol təl dəji-de bəy ə nə: «Batəm ki ban ə ingəi ə?» Ə əli-e əi nə: «J-ingə batəm lə Jə Batisi.» ⁴ Be ə, əl-de ə nə: «Oyo, Jə ra batəm *Isirayal je mba kadi təri ndude də majal je ti ləde. Ə təl əl-de bəy kadi tə adi mede daw ki a re gone ti nqo, adi dəwe kin e Jəju*.» ⁵ Loki ooi ta je kin ningə, adi rai-de batəm me tə Bəbe Jəju ti. ⁶ Be ə, Pol ində jine dode ti, ə NDil Luwə risi dode ti. Ningə iləi ngirə kadi əli ta ki ndon ta je ki dangi dangi nim, taa əli ta ki ta Luwə ti nim tə. ⁷ Dingəm je pəti ki ai lo nē je ti

kin asi dəgi gide e joo. ⁸ Go ti, asi nay mitə go-naa ti, Pol tēg ə aw kəy kaw-naa ti lə *Jipi je, əl-de ta ki kanji bəl. Flə mbəg kəbe lə Luwə, əl-de ki go rəbe, kadi ooi ta ta ki rəjeti mba kadi taai ta kin tə. ⁹ Nə Jipi je ki nā je dande ti rai me nga, adi mbati kadi adi mede. Əli ta kidi nē ndo lə Pol ki oji go rəbi ta lə Bəbe kin ta kəm kosi dije ti. Be ə, Pol iyə-de ə oti aw ki njé ndo je me kəy ndo nē ti ki təe nə Tiranusi. Ningə ki ndə je kare kare pəti, ndo-de nē. ¹⁰ Nē ndo kin, Pol ra kile asi bəl joo. Be ə, ra adi Jipi ki dije ki ə Jipi je al ki isi dənangi Aji ti, ooi ta lə Bəbe. ¹¹ Luwə ra nē kəji je ki əti bəl ki takul Pol. ¹² Adi, dije oyi ta kibi ki kare je ki ta kibi leji je ki jie ədi, awi ədi njé moy je adi ingəi rə nga nim, ndil je ki majal ka iyəi-de nim tə.

¹³ Jipi je ki nā je ki njé njiyə ki go 6e je, kadi n-tuwa ndil je ki majal, əi je ka gəi kadi n-6ai tə Bəbe Jəju də dije ti ki əi gin təgi ti lə ndil je ki majal tə. Adi əli əi nə: «Me tə Jəju ti ki Pol isi ilə mbə ta lie, m-dəji səsi kadi itēgi kə.» ¹⁴ Dije ki njé ra nē be ka kin, əi siri. Əi ngan lə Jipi kare ki təe nə Səba. E ki bo lə njé kijə nē məsi kadi-kare je. ¹⁵ NDil ki majal tal ilə-de ti ə nə: «M-gər Jəju, taa m-gər dəw ki e Pol tə, nə səi, səi nā je ə?» ¹⁶ Lo kin ti, dəw ki ndil je majal isi me ti ka kin i ur dəde ti uwə-de təsoso. Ningə ində-de kində ki dəw oo go madine al, adi tēgi me kəy ti ki kəy ki rəde kare, ki kibi ki gangi rəde ti bati bati ki məsi. ¹⁷ Dije pəti ki 6e bo Epəji ti, ki Jipi je, naa ti ki dije ki əi Jipi je al, gəri go nē ki ra nē kin maji. Əi pəti bəl ra-de, adi əsi gon Bəbe Jəju. ¹⁸ Dije ngay ki əi njé kadi-me je rəi təri ndude, ə əli kilə rade je ki majal ki taga nō dije ti. ¹⁹ NJé ki nā je dan njé ra mbəli je ti, rəi ki makitibi ra mbəli je lade, kaw ki də-naa ti ə iləi por ta kəm dije ti. Gati makitibi je ləde kin asi silə dibi kuti mi nja dibi kare^o. ²⁰ E be ə, ki takul təgi lə Bəbe, ta lə Luwə sane lo je ti ki kate kate ki təgine tə. ²¹ Go nē je ti kin, NDil Luwə əsi Pol adi un ndune kadi n-aw 6e bo Jorijaləm ti. Də rəbi kawe ti, ində dənangi Masəduwan ki Akay gangi. Ningə Pol əl ə nə: «Re m-aw m-tēg 6e bo Jorijaləm ti 6a, maji kadi m-aw m-o dənangi Rom tə.» ²² Pol ilə ki njé ra sie kilə je joo, Timote əi ki Erasi adi-de awi dənangi Masəduwan ti. Ningə e wa, isi dənangi Aji ti ba njaba 6əy.

Nə je ki rai nē Epəji ti

²³ Dəkagiloe ti kin, ta kasi-naa al ki bo ngay i də rəbi ta ti lə Bəbe me 6e ti ki Epəji. ²⁴ Dəw kare ki təe nə Dəmetirusi, e kodi ki nje ra ningə kasi je. E nje ra ngan kəy yo ki dəne ki a bəri-e nə Artəmisī. Kilə kin ra adi e soti ki njé kilə je lie ngay. ²⁵ Be ə, Dəmetirusi kaw kodi je ki dije pəti ki isi ki dode taa ki takul kilə kin naa ti, ə əl-de ə nə: «Madim je, igəri kadi e ki takul kilə kin ə, j-isi j-ingəi nē maji. ²⁶ Səi je oi ki kamsi taa ki mbisi tə, kadi e Epəji ti ne par al, nə dənangi Aji ti ba pəti, ə dingəm

ki təe nə Pol kam təl də kosi dije basi. E əl-de ə nə: “Kagi yo je ki dije rai ki jide əi Luwə al.” ²⁷ E kilə je ki j-isi rai kin par ə dije a ooi tə nē ki kare al, nē kəy lə yo ki dəne ki bo ki e Artəmisī kin ka, dije a ooi-e nē madi ti al tə. Lo kadi dije a əli ə nə: “Artəmisī e yo ki dəne ki bo,” goto. Artəmisī ki dije ki dənangi Aji ti ki ndəgi dənangi ba pəti əsi gone kin.» ²⁸ Loki kodi je ooi ta je kin ningə, wongi rade ngay, adi iləi ngirə kadi əli ta ki ndude ki boy əi nə: «Artəmisī lə Epəji je, e ki bo.» ²⁹ Kalangi ba go ti ningə, lo singə sokito ki ta tate ba me 6e bo ti. Dije ndəri Gayusi əi ki Arisitarki, dije ki Masəduwan ti, ki əi madi mba lə Pol je kamde ti, ə ngədi təl-n-de ki ta mbalo ti. ³⁰ Pol ndigi mba kadi n-təji rəne kosi dije, nə njé ndo je əgi-e. ³¹ Ningə basa madi Pol je madi ki əi dije ki bo ki dənangi Aji ti, iləi kilə boy ti, əli-e kadi aw ta mbalo ti al. ³² Ta mbalo ti, nē ki to ay njay də dije ti goto. Ta je ki isi tēg ta dije ti əi ta je ki dangi dangi. Ningə dije ngay dan madide je ti gəri gin nē ki kawī-naa al. ³³ Dije ki nā je dan kosi dije ti əri gin nē ki ra nē kin adi Aləgijandir ki *Jipi je indəi-e tə nje kun dode kin ade oo. Aləgijandir ilə jine taa, dəji-n dije mba kadi əi kekeke, tado gə kəl ta, ər-n ta dode ti. ³⁴ Loki gəri-e kadi e Jipi ningə, əi je pəti iləi bilə ki ndude ki bo asi ngirə kadi joo je be əi nə: «Artəmisī lə Epəji je, e ki bo.» ³⁵ Ta təl ta ti ningə, nje ndo ndu-kun ki me 6e bo ti, re ra adi lo to jijiji, 6əy taa əl-de ə nə: «Səi dije ki Epəji ti, nā ə gər kadi 6e ki Epəji ti, e nje ngəm kəy lə Artəmisī ki e yo ki dəne ki e ki bo kin al ə, ə se nā ə gər kadi e nje ngəm mbal ki e bana kəme ki i dərə ti osi kin al ə?» ³⁶ E kin e nē ki dum maji. Maji kadi uwa angalsi indəi nangi, ə iməri ta taa irai nē. ³⁷ Səi je ə əri dije kam irəi sode ne, nga, nē madi ki majal ki rai əsi ta kəy kin goto, taa əli ta ki mal də yo ti ləje ki dəne Artəmisī al tə. ³⁸ Re Dəmetirusi əi ki dije ki njé ra kilə je ləne, ai ki ta ki dəw madi ningə, ndə gangi ta je to nōq, ə maji kadi awi ooi njé gangi ta je. ³⁹ Re nē madi ki rangi to nōq kadi idəji ə, ndə ki kadi njé kində manji ta je kin ki go rəbe ti to nōq. ⁴⁰ Nē je ki rai nē 6one kin, asi kadi dije iləi ta dəje ti tə njé kal də ndu je, tado ta madi ki j-a j-əli ə j-a j-ərii ta də je ti, ki oji go kaw-naa lə dije ki 6one kin goto. Be ə, go ta je ti ki nje ndo ndu-kun əl, tuwə dije adi sanəi-naa.

20

Pol aw dənangi Masəduwan ti

¹ Loki wongi lə dije yogiro ningə, Pol ilə 6ar njé ndo je, ilə dingəm mede ti 6əy taa rade lapiya ə oti aw Masəduwan ti. ² Pol ingə dəkagilo je ngay ilə-n dingəm me njé kadi-me je ti loki isi ində dənangi ka kin gangi. Ningə gangi ki kate nōq aw Girəki ti. ³ Pol isi ti nōq nay mitə. Dəkagilo ti ki kadi un bato ki kaw ki

dənanği Siri ti ningə, gər kadi *Jipi je ləi tade nangi kadi n-rai sie ne ki majal. Be ə, təl un rəbi ki Masəduwan ti. ⁴ MBQ dije ti ki dani-e a ingə Sopatar ki ngon lə Pirusi ki Bəre ti nim, Arisitar ki əi ki Səgğdusi ki əi dije ki Təsaloniki ti nim, Gayusi ki Darbi ti nim, Timote nim, taa Tisiki əi ki Tiropim ki əi dije ki dənangi Aji ti nim tə. ⁵ Dije kin əti kate nōje ti, awi nginai-je Tirowasi ti. ⁶ Je 6a, go ndə je ti lə mapa ki ra ki kanji əm, ə j-al me bato ti me 6e ti ki Pilipi j-isi j-aw. J-aw, ji ra ndə mi rəbə, 6a j-aw j-ingə madije je Tirowasi ti, ji ra ndə siri.

Pol me 6e ti ki Tirowasi

⁷ NDə dimasi, ji kaw-naa mba kuso mapa, Pol a aw lo ti ti, adi əl ta ki njé ndo je. Be ə, əl ta ratata dan lo dōe ti. ⁸ Ji kaw-naa me kəy ti ki e dō made ti taa. Ningə me kəy ti ka kin, lambi je ngay əi ti nōq. ⁹ Lōki Pol isi əl ta adi ngal, Basa kare ki tōe nə Etikusisi isipənətir ti, to 6i maki, adi 6i un-e, j kəy ti ki kō mita dō made ti, tēq osi. Lōki dije əi nə n-uni-e 6a, basa oy. ¹⁰ Pol ur nangi, dabi rəne dōe ti ə un-e jine ti 6a əl-de ə nə: «Kadi mesigangi man al nə to kəm 6əy!» ¹¹ Go ti, Pol tal al ta gogi, gangi mapa uso. Un ta ki tane ti gogi bitu ta gin lo ti, 6a əti aw. ¹² NGa ningə, dije əri basa awi sie 6e kəm, adi dije pəti mede osi nangi.

Pol i Tirowasi ti aw Mile

¹³ Je j-aw kəte ki bato me 6e ti ki Asosi. Me 6ee ti kin ə, j-a j-un Pol naa ti səje. Tado ki go kōji ta ti lie, ge kadi n-un rəbi ki njane. ¹⁴ Lōki re ingə-je Asosi ti, j-un-e me bato ti naa ti səje ə j-aw Mitilən ti. ¹⁵ Lo ti go ti ningə, j-əti nōq, ji re ji tēq ta lo ti ki Kiyu. NDə ki go ti ningə, ji tēq Samosi. NDə ki kō sō 6əy taa ji tēq Mile ti. ¹⁶ Pol ndigi kadi n-a lo ka ti Epəji ti al nə pane taa dəkagilo də dōne ti dənangi Aji ti. Ge mba kadi n-aw kalangi kadi re to-n ban wa ka, ndə Patəkoti osi dōne ti Jorijaləm.

Pol əl ta ngatōgi je me 6e ti ki Mile

¹⁷ Lōki Pol e me 6e ti ki Mile 6a, ilə 6ar ngatōgi je lə njé kaw-naa je ki Epəji ti. ¹⁸ Lōki rai tēq rəe ti ningə, əl-de ə nə: «İgəri rəbi pa njiyəm dəkagilo je pəti ki mi-n səsi naa ti, ilə ngire də ndə ki dōsəy ti ki m-re-n dənangi Aji ti. ¹⁹ M-ra kilə 6əə lə Bəbe ki də ki səl ləm ləm, me man nō ti ki me ne na je ti ki m-ingə ki rəbi je ki dangi dangi ki go rəbi kilə ta nangi ki j rə *Jipi je ti ki madi. ²⁰ Səi igəri 6əti, m-6əy səsi də ne madi kare al. M-ilə səsi mbe Poy Ta ki Maji ta m-ndo səsi ne je pəti ki a ra səsi maji tə, taga dan kosi dije ti nim, me kəy je ti nim tə. ²¹ M-ilə mbe Jipi je nim, Girəki je nim kadi tali rōde go Luwə ti ə iyəi go rəbi ne rade je ki majal kin kə, taa kadi adi mede Bəbe ləje Jəju Kirisi tə. ²² Ki 6asine kin, NDil Luwə ində dəm ti, adi m-isi m-aw Jorijaləm ti ki kanji kadi m-gər ne ki a ra-m nu. ²³ Ne ki m-gər, me 6e bo je ti kare kare ki m-tēq ti, NDil Luwə adi-m m-gər təkı dangay je ki kō

je isi nginai-mi nōq. ²⁴ Ki əji dəm, kisi ki dō ta ləm e ne madi ta kəm ti al. Ne ge ləm e kadi m-aw ratata m-təl ta ngōdi ləm, ə kadi m-ra kilə 6əə ki m-ingə ji Bəbe ti kin maji. Adi e kilə kilə mbe Poy Ta ki Maji ki əji də me-maji lə Luwə. ²⁵ Ningə 6asine, m-gər kadi səi pəti ki m-njiyə dānsi ti ə m-ilə səsi mbe Poy Ta ki Maji ki əji də kō6e lə Luwə kin, a oi kəm gogi əl ratata ngata. ²⁶ E be ə, m-əl ta ləm taga ay njay 6one, ta məsisi səi pəti gogim dəm ti. ²⁷ Tado kōji ta ra je lə Luwə pəti, m-ilə mbe dō ti madi oi. Ne ki m-6əy dəe rəsi ti goto. ²⁸ İndəi kəm-kədi dō rəsi ti səi je wa, taa də ne kul je ti ki NDil Luwə adi səsi kadi ingəmi-de kin tə. Maji kadi indəi kəmsi go njé kaw-naa je ti lə Luwə ki ndogi-de ki məsine, tə njé ngəm ne kul je ki maji. ²⁹ M-gər kadi lōki m-a m-goto dānsi ti, dije madə ki a toi tō jagim je ki njé me ndul, a rəi uri dānsi ti ə a rai njé kaw-naa je majal. ³⁰ Ningə mbōsi ti wa ka, dije madi a təli njé rugı ta ki rojeti mba kadi təli njé kaw-naa madi je njé ndo je ti lade. ³¹ Maji kadi isi dōgi ti, adi mesı ole dō ti, təkı me 6al ti ki mıtə ki m-ra dānsi ti, kondə ki kada, kare kare pəti, m-iyə ta kilə dıngəm mesı ti al, ki man nō kəm ti. ³² Ningə ngəsine, m-ilə səsi ji Luwə ti, taa m-ndəji səsi ki ta lie ki go me-maji ti lie tə. Ta kin aw ki tōgi mba kadi adi itōgii me kadi-me ti, taa Luwə a adi səsi ne maji je pəti ki isi ngəm mbata ti lə dije pəti ki əi yəe je tə. ³³ Lo ki mi dānsi ti, m-ra kəm-nda la, ə se ər ə se kibi lə dəw madi dānsi ti al. ³⁴ Səi je wa igəri 6əti, kadi ki əji də kisi ki də taa ləm, ə se ki yə madi-kiləm je, m-ra kilə ki jim mi wa. ³⁵ M-əji səsi ki lo je pəti, ə se ki dəkagilo je pəti kadi irai kilə be mba kadi indəi kəmsi go njé ndoo je ti. Ningə maji kadi mesı ole dō ta ti ki Bəbe Jəju wa əl ki tane ə nə: «Maji-kur e ngay dō ji ti ki adi itə ji ki taa.» ³⁶ Go ta je ti ki Pol əl kin ningə, əsi məkasine nangi, 6a əl ta ki Luwə ki mbata ti lade pəti. ³⁷ Ba go ti, əi pəti, buki-naa ki nō ti, tosi mindi Pol ti uwəi-e, orəi-e ki rōde ti. ³⁸ Ta lie ki əl-de ə nə: «A oi kəm gogi əl, ngata» kin ər tōgide ngay. Ningə dani-e bitu awi sie ta bato ti.

21

Kaw Pol ki Jorijaləm ti

¹ Go kiyə-naa ti ki ngatōgi je lə njé kaw-naa je ki Epəji ti, j-al me bato ti, ə j-aw njururu dō dar ti ki tōe nə Kosi. Lo ti go ti ningə, ji tēq me 6e bo ti ki Rodi. J-əti Rodi ti 6a j-aw 6e bo ti ki Patara. ² J-ingə bato ki isi aw Pənəsi ti adi j-al me ti j-aw sie. ³ Lōki j-ə dō dar Sipir ki kəmje be ningə, j-iyə ki dō ji gəl je ti ə j-ər taa ki dənangi Siri ti. J-aw j-ur nangi Tir. Lo kin ti nōq ki a əri ne je ki me bato ti nangi. ⁴ J-ingə njé ndo je me 6e ti ka kin nōq, adi j-isi sade asi ndo siri. *NJé ndo je ka kin, NDil Luwə əsi-de adi əli Pol kadi aw Jorijaləm ti al. ⁵ Nə lōki dəkagilo ləje asi ningə, j-j taa, j-un ta rəbi ləje. NJé ndo je pəti, ki nede je, ki ngande je

dani je bití tēēi saje gidi 6e bo ti. Loe ti nōō, j-əsi makəsije nangi ta ba ti, j-al ta ki Luwə.⁶ Go ti, loki j-al-naa ta je ki dōbəy ti ki kadi j-iyə-n-naa 6a, j-al me bato ti ə ai je təlī ki 6e je ləde to. ⁷J-inda ngangi kaw mba ləje ki bato, lo ki j-ī Tīr ti ji re ji tēē Tolamayisi ti. Me 6e bo ti kin nōō, j-uwə ji ngakoje je, 6a j-isi səde ndo kare. ⁸Lo ti dō ti ningə, ji re ji tēē Səjare ti. J-aw me kəy ti lə Pilipi ki e nje kilə mbə Poy Ta ki Maji, ki e mbō dije ti ki siri ki njé kində kəmde go nē maji je ti lə njé kaw-naa je ki Jorijaləm ti*. J-isi rəe ti nōō. ⁹Me kəy ti lie, ngan dəne je sō ki gəri dīngəm al 6əy, ki əi njé kəl ta je ki ta Luwə ti isi səm ti nōō. ¹⁰J-isi me kəy ti lə Pilipi ka kin ji ra ndo ngay nga 6a kadi nje kəl ta ki ta Luwə ti ki tōe nə Agabus i Jude ti re ingə je nōō*. ¹¹Nje kəl ta ki ta Luwə ti ka kin un nda dō 6ədi lə Pol dō-n jine je ki njane je, ningə əl ə nə: «NDīl Luwə əl ə nə, me 6e bo ti ki Jorijaləm, ki bo je lə *Jipi je a dōi 6a nje nda dō 6ədi kin be. Ningə ə iləi-e ji dije ti ki əi Jipi je al.» ¹²Loki j-o ta kin ningə je ki ngakoje je ki Səjare ti j-uwə nja Pol, ji dəje kadi aw Jorijaləm ti al. ¹³Nə Pol ilə-je ti ə nə: «Oti kadi inōi adi mem gangi man. Mi Pol mi 6asi kadi dije tōi-mi par al, nə re oji dō koy ka, mi 6asi kadi m-oy ki mbata to Bəbe Jəju Jorijaləm ti.» ¹⁴Loki j-o kadi Pol yəti ndune go ta je ti ki j-al-e, al, je ka ji təl ji ta kəə to, ə ji təl ji dəji kadi Luwə ra ndigi ləne par. ¹⁵Go ndo je ti ki ban wa ki ji ra dōnangi Səjare ti, ji ra go rəje ə j-ōti j-aw Jorijaləm ti. ¹⁶Njé ndo je ki madi ki Səjare ti awi saje naa ti Jorijaləm ti. Lōki ji tēē Jorijaləm ti ningə dani je me kəy ti ki dəw madi ki tōe nə Minasō, adi j-isi ti. E dəw ki Sipir ti. E ki kare mbō njé ndo je ti ki dōsəy. ¹⁷Loki ji re ji tēē Jorijaləm ti, ngakoje je uwəi-je rōde ti ki rōnəl ki əti 6əl. ¹⁸Lo ti dō ti, Pol aw saje me kəy ti lə Jaki. Lo kin ti ə, j-ingə ngatəgi je lə njé kaw-naa je pəti, titi nōō. ¹⁹Go kuwə ji ti ki Pol uwə jide ningə, ər-de poy nē je ki Luwə ra ki mbata gin dije ki əi Jipi je al, ki takul kilə lie kin, bəre bəre adi-de ooi. ²⁰Go nē je ti ki Pol ər-de poye kin ningə, iləi tōji dō Luwə ti, 6a əli Pol əi nə: «NGokojē, ində kōmi o, Jipi je dibi bay bay ə adi mede Jəju, nə pəti uwəi go ndu-kun lə *Moji nga. ²¹Ningə ki 6asine kin ooi ta dōi ti təkī isi indo Jipi pəti ki isi tə mba je dōnangi je ti ki rangi kadi iyəi go ndu-kun je lə Moji kō nim, əl-de kadi ijəi mōti ngande je al nim, taa nē jibəl 6e je lə Jipi je ka kadi unī goe al nim to. ²²Adi ji giri dō nē ti ki kadi ji rai, tadō a ooi poyi kadi ire ka par am! ²³Be ə, maji kadi ira nē je ki j-a j-əlī kam. J-aw ki dije sō mbō je ti ne ki unī mindide kadi n-indaī rōde ta dangi mbata lə Luwə. ²⁴Maji kadi ər dije kin goi ti, ə ira səde nē jibəl 6e kay rō dō majal ti, ə igə dōde mba kadi ngisəl dōde*. Ningə dije pəti a gəri kadi poy ta je pəti ki ooi oji dōi e ta je ki ngom. Tadō j wa ki

dōi, itəl rəi go ndo kun je ti lə Moji. ²⁵Ki oji dō dije ki əi Jipi je al ki adi mede, ndu-kun je ki ji ndangi j-ilə-n j-adi-de, e kadi usoi da ki dəw gugi-n yo al nim, kadi usoi masi al nim, da ki dəw tu mində al nim, taa kadi sangi-naa ki go lo kaya ti ka goto dande ti tō*.» ²⁶E be ə, lo ti go ti ningə, Pol aw ki dije ki sō ka kin, ay rōne sade, 6a goto ur nati kəy ti lə Luwə, oji ndo ki gin kay rō ləde a gangi-n, ə kadi dəw ki ra dande ti a re-n ki kadi-kare, kadi adi Luwə.

Dije uwəi Pol

²⁷Loki nay 6asi kadi gin ndo ki siri gangi, *Jipi je madi ki jī dōnangi Aji ti, ooi Pol kəy kaw-naa ti, sulai kosi dije dōe ti ə oisi sie uwəi-e, ²⁸ningə əli ta ki ndude ki bo əi nə: «Səi dije ki *Isirayal, irai əsi gin je! Daw kam ə, e nje ndo dije ki lo je pəti kadi əsi ta dije ləje nim, ndu-kun je ləje nim taa kay kaw-naa kin nim to. Ningə ki rangi 6əy, re ur ki dije ki ijəi mōtīde al nati kəy ti lə Luwə mba kadi təl-n lo ki ay njay kin, lo ki to nje ti.» ²⁹Əli ta kin be, mbata kəte ooi Tīropim, dəw ki 6e bo Epəji ti sie me 6e bo Jorijaləm ti. Adi giri kadi re ur sie kəy kaw-naa ti. ³⁰Dije awi pir pir dō-naa ti me 6e bo ti ki Jorijaləm ti ba pəti. Ningə dije tēēi ki lo njo njo isi rai bur bur. Rai uwəi Pol tēēi sie kəy kaw-naa ti taga. Ningə taji naa ti nōō uwəi ta kəy je uti. ³¹Dije sangi kadi n-təli Pol. Ningə kəte 6əy taa kadi təlī-e, poy ta osi mbi ki bo ki dō asigar je ti ki Rom ti takī 6e bo Jorijaləm ba pəti a ki njane taa. ³²Taji naa ti nōō par ə, j taa əy asigar je ki ki bo je ki dō 6uti asigar je ti ki 6u, ə ay ngōdi ki rō kosi dije ti. Lōki kosi dije ka kin ooi ki bo ki dō asigar je ti ki asigar je ningə, taai kəə ta kində Pol ti. ³³Loki re tēē rō kosi dije ti, ki bo ki dō asigar je ti ka kin əti 6asi ki rō Pol ti, un ndune adi uwəi-e, ə adi dōi-e ki kulə gindi joo. Ningə təl dəji ta ə nə: «Nə e dīngəm kam ə? Ə ri ə ra ə?» ³⁴Ningə tur ta to dangi dangi dan kosi dije ti, ta ləde un go-naa al. Adi lo kadi ki bo ki dō asigar je ti ka kin oo ta ki rəjeti goto. Be ə un ndune kadi awi ki Pol me ndogi bər ti ki ngal, lo kisi asigar je ti ³⁵Loki Pol re tēē rigi lo njiyə je ti kin ningə, loe goto adi asigar je unī-e, tadō kosi dije bətrəi-e ki wongī ngay. ³⁶Kosi dije ki isi njiyəi goe ti bur bur əli ki ndude ki boy əi nə: «Adi ji təl-e!»

Pol əl ta ngakone Jipi je

³⁷Kəte 6əy taa kadi asigar je awi sie me ndogi bər ti ki ngal ki lo kiside ti, Pol dəji ta ki bo ki dō asigar je ti ə nə: «A adi-m ta rəbi kadi m-al-n ta kare a?» Ningə ki bo ki dō asigar je ti ka kin dəje ə nə: «Igar kəl ta Girəki 6əti a? ³⁸M-gər al adi m-ōji m-ə nə j dəw ki Ejipi ti ki ndo ki me ndo je ti ki gogi ne kin, sulə dije adi rai wongī, ə ər-de asi dije dibi sō ki bundongi je jide ti, ə ur-n wale kin.» ³⁹Ə Pol ə nə: «Jagi, mi Jipi ki 6e bo ti ki Tarsi ki dōnangi Silisi ti,

mi dæw ki me 6e 6o ti ki tœ 6a, ɛ njai ba iyæ-m adi-m m-əl dije kin ta.»⁴⁰ Be ɛ, ki bo ki dɔ asigar je ti ade ta ræbi. Pol j̄ a taa dɔ rigi lo njiyæ ti, ɔyjine daji-n kosi dije kadi uri mbide. Loki lo to jijiji ningæ, ɛl-de ta ki ta ebiræ.

22

¹ Pol ɛl ɛ næ: «NGakom je ki bawm je, uri mbisi maji kadi ooi ta ki m-aw tæ m-əl sɛi basine kadi m-naji-n ta dɔm ti kin.»² Loki ooi kadi Pol ɛl-de ta ki ta Ebiræ ningæ, tali adi lo to jijiji wa 6æy kadi n-ooi ta lie.³ Be ɛ Pol ɛl-de ɛ næ: «Mi j̄ipi ki oji-mi Tarsi ti, ki donangɛ Silisi ti. Næ oti-mi Jorijalæm ti ne. Gamaliyæ^ɔ ɛ e nje ndo-m ndu-kun la kaje je ki dingæm je, m-tɔ-ndæ kœre. Kæte m-tingæ bil mbata læ Luwæ tæki ai basine kin be tɔ.»⁴ M-adi kɔ dije ki njé kun go nɛ ndo ki m-isi m-ndo kin kadi ki asi ta koyde. M-uwæ-de, dæne je ki dingæm je, m-tɔ-de m-tilæ-de dangay ti.⁵ Ki bo læ njé kijæ nɛ mæsi kadi-kare je ki ngatagi je pæti asi kadi a mai naji læm dɔ ta ti kin. Ɔi je wa ɛ m-taa makitibi jide ti je be kadi m-aw m-uwæ-n gako je ki Damasi ti ki njé kun go nɛ ndo kin. M-uwæ-de kadi m-re sæde Jorijalæm ti ne m-ɔuki-de dangay ti.⁶ Loki mi dɔ ræbi ti, m-re basi ki Damasi ti, ningæ ki kadi ki e basi ki jam dɔ 6e 6a, ta naa ti nɔɔ par ɛ, kunji ki bo ngay j̄ daræ ti re unji gæ dæm.⁷ M-osi ki ta kæm nangi, ningæ m-o ndu ta madi ɛl-m ɛ næ: «Sol, Sol, mbata ri ɛ isi adi-m kɔ be ɔ?»⁸ Ɔ m-ile ti m-ɛ næ: «I nɔ ɛ Babe?» Ningæ tæl ɛl-m ɛ næ: «E mi Jøju ki Najaræti ti ki isi adi-m kɔ.»⁹ NJé ki ɛi sɛm ooi kunji ka kin maji, næ ooi ndu dæw ki isi ɛl-m ta al.¹⁰ Lo kin ti, m-dæje m-ɛ næ: «Babe, e ri ɛ kadi m-ra ɔ?» NGata ɛ Babe ɛl-m ɛ næ: «I taa aw Damasi ti nɔɔ, ɛ a ɛli-ni nɛ je pæti ki kadi ira.»¹¹ Kunji ki ɛti bæl ngay ka kin ra adi kæmm oo lo al, adi dije ki ɛi sɛm ndœri-mi tæ ndœr ɛ awi sɛm Damasi ti.¹² Ningæ Damasi ti, dingæm kare ki bari-e næ Ananiyasi isi nɔɔ. E dæw ki nje ra go ndu-kun ti, adi Jipi je pæti ki Damasi ti ndigi ta lie ngay.¹³ E ɛ aw rœm ti ɛl-m ɛ næ: «NGokom Sol, kadi kæmi oo lo.» Ningæ ta naa ti nɔɔ par ɛ kæmm oo lo adi m-o-e.¹⁴ Ba ɛl-m ɛ næ: «Luwæ læ kaje je mbæti kæte nu mba kadi igær ndigi lie, ɛ kadi o nje ka dana, taa kadi o ta ki tæe ti tɔ.»¹⁵ Tado a j̄ nje ma naji lie dɔ nɛ je ti ki o ki kæmi nim, o ki mbii nim, ki rɔ dije ti pæti.¹⁶ Ningæ ki basine kin, nɛ ki nay kadi dæw ra goto ngata. Ɔ I taa, iɛa tɔ Luwæ, ɛ ira batæm, adi majal je læi e ki togi kɔ.»

Pol ɛl ta dɔ kila ti ki ingæ

¹⁷ «Loki m-tæl m-re Jorijalæm ti, m-isi m-əl ta ki Luwæ gin kœy ti lie ningæ, m-o nɛ me ndil ti.¹⁸ M-o Babe ɛl-m ɛ næ: «I taa law kadi iteɛ kɔ Jorijalæm ti, tado a taai naji læi ki a ma dœm ti al.»¹⁹ Lo kin ti, m-ɛl-e m-ɛ næ: «Babe, dije

kin gæri maji kadi e mi ɛ kæte mi nje kaw ki lo kaw-naa je læ *Jipi je, m-uwæ njé ki adi-ni mede, m-tindæ-de je, m-tilæ-de dangay ti je.²⁰ Taa loki ndœ ki isi tœli nje ma naji læi Etiyan kin ka, mi loe ti nɔɔ tɔ. Adi ndum e naa ti ki njé tæl-e je, mi wa m-isi ta kibi je ti lade m-ngæm^ɔ.»²¹ Næ Babe ɛl-m ɛ næ: «Aw, tado m-a m-ilæ-i say rɔ dije ti ki ɛi Jipi je al.»

Pol ɛl tæki ne dæw ki Rom ti

²² Loki uri mbide ooi ta læ Pol biti tœgi dɔ ta ti kin 6a, uni ndude ki taa ɛli ɛi næ: «Dæw ki be kin e dæw ki kadi goto kɔ donangɛ ti. E dæw ki kadi isi ki dœne taa al.»²³ Uri kœl ningæ, tœri kibi je læde tilai kɔ, ɛ kai bu sanæi ki taa.²⁴ Lo kin ti, nje kun dɔ asigar je un ndune kadi awi ki Pol me ndogi bœr ti ki ngal kadi daji-e ta ki ndæy kadi ɛl nɛ ki ra nɛ ɛ adi dije isi ilæi bilæ dœe ti kin.²⁵ Næ, loki dœoi Pol kadi indæi-e 6a, Pol ɛl ki bo læ asigar je kare ki a nɔɔ ɛ næ: «Adi awi ki tœgi kadi indæi dæw ki Rom ti ki ta ka dæw gangi dœe ti al wa^ɔ?»²⁶ Loki ki bo læ asigar je oo ta kin ningæ, aw ɛl ki bo ki dade ti ɛ næ: «Ira nɛ ki aw tæ ra kin al, dæw kam e dæw ki Rom ti.»²⁷ Lo kin ti, ki bo ki dɔ asigar je ti re rɔ Pol ti dæje ɛ næ: «ɛl-m adi m-o, j̄ dæw ki Rom ti a?»²⁸ Ɔ Pol ɛl-e ɛ næ: «Oyo, mi dæw ki Rom ti.»²⁹ Ɔ ki bo ki dɔ asigar je ti ɛl Pol ɛ næ: «Mi m-adi la ngay 6æy taa kadi m-tæl-n dæw ki Rom ti.» Næ Pol ɛl-e ɛ næ: «Yam mi, oji-mi tæ koji.»²⁹ Par ɛ, ta naa ti nɔɔ, dije ki kœte kadi indæi Pol, daji-e-n ta ka kin tœri rœde gogi. Ki bo ki dɔ asigar je ti wa ka bæl ra-e tɔ, loki oo kadi Pol e dæw ki Rom ti, ɛ n-adi dœoi-e ki kula gindi.

Pol a nɔ njé gangi ta je ti læ Jipi je

³⁰ Ki bo ki dɔ asigar je ti sangi kadi n-gær nɛ wa ki *Jipi je sæki Pol kin ay njay. Be ɛ, lo ti dɔ ti ningæ, adi tuti Pol, 6a adi ndune kadi ki bo je læ njé kijæ nɛ mæsi kadi-kare je ki njé gangi ta je læ Jipi je kawinaa, 6a aw ki Pol nɔde ti.

23

¹ Pol gɔ njé gangi ta je læ Jipi je ba, 6a ɛl-de ɛ næ: «NGakom je, mem uwæ-m ki ta ndæy al, dɔ ka-m nɔ Luwæ ti biti 6one.»² Ningæ ki bo læ njé kijæ nɛ mæsi kadi-kare je ki bari-e næ Ananiyasi adi ndune dije ki ai kadi Pol ti kadi indæi tæe.³ Ɔ Pol ɛl-e ɛ næ: «E j̄ ɛ Luwæ a indæi, j̄ bœr ki kœy pɔ gidi ti kadi nda kare. Isi nɛ kadi igangi ta dœm ti ki go ndu-kun ti, ningæ itæl al dɔ ndu-kun, adi ndui kadi indæi-mi bœy.»⁴ NJé ki ai kadi Pol ti basi ɛli-e ɛi næ: «Itaji ki bo læ njé kijæ nɛ mæsi kadi-kare je læ Luwæ a?»⁵ Pol ɛl-de ɛ næ: «NGakom je, m-gær kadi e ki bo læ njé kijæ nɛ mæsi kadi-kare je læ Luwæ al. Tado ndangi me makitibi ti læ Luwæ ɛi næ: «A al ta ki majal dɔ ngar ti la dije læi al^ɔ.»⁶ Loki Pol gær kadi dije ki kawinaa kin, njé ki nɔ je ɛi *Sadusi je, ɛ njé ki nungi

ai *Parisi je ninga, un ndune ki taa dan njé gangi ta je ti a na: «NGakom je, mi Parisi, nje koji-m e Parisi». Ninga e ki mbata kindá ki m-indá mem dó ki lo koy ti la njé koy je kin a rai sam lo gangi ta ti.»⁷ Lóki Pol al ta kin ba, ta ki naji-naa ti j dan Parisi je ti ki Sadusi je, adi dije gangi-naa.⁸ Tadó Sadusi je ali ai ná dije a jii lo koy ti al, taa malayka je, ki ndil je ka gotoi to. Ná Parisi je ali tákí ne je kin toi noo.⁹ Lo singá sokito, a njé ndangi ndu-kun je ki me buti ti la Parisi je jii taa ali ta ki togide ali ai ná: «Je j-o ne madi kare ki majal ró dingam ti kin al. Dómaji a e ndil a se malayka wa a al-e ta.»¹⁰ Lóki ta kasi-naa al aw ki kate kate, ki bo la asigar je bál kadi dije kin jii ribái Pol. Be a, un ndune adi asigar je kadi rai ri Pol awi sie me ndogi bór ti ki ngal gogi.¹¹ Kondó go ti ba, Babe tée ay ró Pol ti al-e a ná: «Uwá tógi ba. Tákí ima-n naji lám Jorijalám ti, maji kadi ima naji kin Rom ti to.»

Dije ddoi ta naa ti kadi n-tali Pol

¹² Lóki lo ti, *Jipi je uni mindide kadi n-usoi ne al nim, n-ayi-naa man al nim, biti kadi n-tali Pol bay taa.¹³ NJé ki ddoi ta naa ti kin ali dó kuti sò kare.¹⁴ Ningá awi ali ki bo je la njé kijá ne mási kadi-kare je, ki ngatogi je ai ná: «J-un mindije ki ngá ngay kadi j-uso ne al nim, j-ay man al nim, biti kadi ji tál Pol bay taa.»¹⁵ Ningá ki basine kin, sai je kadi ndusi e naa ti ki njé gangi ta je, a kadi awi ingai ki bo la asigar je, ali-e tákí igei kadi re ki Pol nosi ti kadi indái manji ta lie maje maje oi. Nga a, lóki Pol a re ba, tée rasi ti al bay a je j-a ji tal-e.¹⁶ NGon la konan Pol kare oo ta kin, adi aw go Pol ti me ndogi bór ti ki ngal al-e.¹⁷ Be a, Pol bar nje kun dó buti asigar je ki bu kare al-e a ná: «Aw ki ngon kin ró ki bo ti la asigar je. Aw ki ta kare noo kadi al-e.»¹⁸ Nje kun dó asigar je ki bu aw ki ngon ka kin ró ki bo ti a al-e a ná: «Dangay ki bari-e Pol a bar-m, a ná m-re ki ngon kin rói ti, tákí aw ki ta kare noo kadi ali.»¹⁹ Ki bo la asigar je, uwá ngon ka kin jine ti, or-e aw sie dam kare, ba daje a ná: «Ta ri a aw-n kadi al-m a?»²⁰ NGon ka kin al-e a ná: «Jipi je ddoi ta naa ti kadi n-dajini kadi itee ki Pol lo ti ti, no njé gangi ta je ti lade, tákí gei kadi n-indái manji ta lie maje maje n-ooi.²¹ Ná maji kadi o ta lade al. Tadó dije ki itai kuti sò kare a toi róbá kadi uwái-e. Uni mindide ki ngá ngay be kadi n-usoi ne al nim, n-ayi-naa man al nim, biti kadi n-tali-e bay taa. Ki basine kin, isi dó njade ti, isi nginai ndu lai par.»²² Ki bo la asigar je, ndaji ngon ki basa ka kin kadi al ta kin kate adi daw ki rangi oo al, ba iye adi aw.²³ Go ti, ki bo la asigar je, ba njé kun dó asigar je ki bu ai joo al-de a ná: «Ósi nja asigar je bu joo naa ti, njé sinda je dó siri, a njé ninga je bu joo to. Ba isi dó njasi ti kadi kadi ki kuti joo gide kare ba,

uni ta rabi ki kaw ki Sajare ti.²⁴ Indái dó sinda je naa ti adi Pol to. O kadi awi itee sie ró nje kóbe ti, Pálisi ki kanji kadi ne madi ra-e.»²⁵ Ki bo la asigar je ndangi makitibi kin be adi nje kóbe a ná: ²⁶ «Mi Kilodi Lisiyasi a m-ndangi makitibi kin m-adi ki bo lám, nje kóbe Pálisi. Ne ki dásay, m-uwá jii! ²⁷ Ningá dingam kin, Jipi je uwái-e kadi re a tali-e, a lóki m-o kadi e daw ki Rom ti, m-aw ki asigar je m-taa-e-n jide ti. ²⁸ M-sangi kadi m-gar ne wa ki ra a Jipi je saki-e-n, adi m-aw sie no njé gangi ta je ti lade ai Jipi je. ²⁹ Lo kin ti a, m-o kadi saki-e oji dó ndu-kun je lade, ná ne madi kare ki majal ki ra ki asi kadi daw tal-e-n a se uwe-ndangay ti goto. ³⁰ Eli-mi kadi Jipi je isi sangi rabi kadi n-tali-e, be a, m-un-e law m-ilá sie m-adi. Ba m-al-de kadi awi saki-e roi ti nu.»³¹ Asigar je rai tákí ki bo lade oji-n de, adi awi ki Pol kondó ratata tée sie Atipatirisi ti.³² Lo ti dó ti, asigar je ki njé nja tali gogi lo kaside ti, a iyai njé sinda je adi awi ki Pol. ³³ Lóki téei Sajare ti, njé sinda je adi makitibi nje kóbe, a oji-e Pol to. ³⁴ Nje kóbe tidá makitibi ka kin, ba daji Pol se e daw ki dñangi ti ki ra wa? Ba oo kadi Pol e daw ki Silisi ti. ³⁵ O al Pol a ná: «M-a m-o ta ki tai ti, ná ndo ki njé saki-e wa a rai.» Ningá adi ndune kadi ngami Pol me kay ngar ti la *Erodi.

24

Jipi je indái ta dó Pol ti

¹ NDó mi go ti, ki bo la njé kijá ne mási kadi-kare je ki bari-e ná Ananiyasi re Sajare ti. Dije ki dani-e rai sie ai ngatogi je taa nje naji ta dó dije ti ki bari-e ná Tærtulusi to. Ananiyasi ki dije ki goe ti kin awi saki Pol ró nje kóbe ti ki dñangi Sajare ti.² Lóki bari Pol ba, Tærtulusi ilá ngirá kindá ta dæ ti noo nje kóbe ti a ná: ³ «**¶** ki bo, Pálisi, ki takuli, ki takul gosi kóbe lai, ki takul ne je ki itu ginde ki mba maji la dije me óe a, j-isi-n ki lapiya. E kin e maji ki ji gar ki lo je pæti me ne je ti pæti. ⁴ Ningá, kadi j-indái kó ti ngay al, ji daji kadi ur mbi, ki go me-maji ti lai kadi o-n dó ta ki j-a j-ali ta je kare joo. ⁵ J-o kadi dingam kam e nje tuji óe. Re ki gangi-naa dan *Jipi je ti ki lo je pæti dñangi ti ne. E nje kun dó buti la dije ki Najarati.⁶ Aw biti kadi n-tal ki kay la Luwá lo ki to nje ti, a j-uwe. [⁷ Ji ndigi kadi ji gangi ta dæ ti ki go ndu-kun ti laje, ná nje kun dó asigar je ki bari-e ná Lisiyasi, re indá tógi taa-e-n jije ti. ⁸ Ninga un ndune kadi njé kindá ta dæ ti rai noi ti.] Kin a ida-je ta a, j wa a oo kadi ta je ki j-ali dæ ti kin e ta ki rojeti.»⁹ Jipi je indái røde naa ti ki Tærtulusi ai ná, ta je ki al dó Pol ti e ta ki rojeti.

Pol un ta tane ti no Pálisi ti ki nje kóbe

✧ 23:6 26.5; P1p 3.5 ✧ 23:8 Mt 22.23; Mk 12.18; Lk 20.27

✧ 24:1 23.24 ✧ 24:5 Mt 2.23

¹⁰ Njé kofe ra ne madi adi-n ta rəbi Pol kadi əl ta. Be ə, Pol un ta tane ti ə nə: «M-gər kadi asi 6al ngay ə isi gangi ta me be ti ləje ne. Ningə, e ki go taa ki m-taa mei ə m-a m-naji-n ta dəm ti nqi ti. ¹¹ Asi kadi j̄ wa isangi gine ə a igər maji. Kaw ki m-aw Jorijaləm ti m-osi dəm nangi nq̄ Luwə ti kin, man dō ndō ki dōgi gide e joo əl 6əy. ¹² Ningə, loki m-aw kin, e gin kəy ti lə Luwə, ə se gin kəy kaw-naa ti lə *Jipi je, ə se lo madi ti ki rangi me be bo ti nq̄q̄, dəw ki oo-je, j-isi j̄i naji-naa ta ti ki dəw madi, ə se oo-m m-isi m-sulə dije goto. ¹³ Taa dije wa ki ai ne kam, asi kadi oji ne madi kare dō ta ti ki indəi dəm ti kin, kadi e ta ki rōjeti, əl tō. ¹⁴ Ningə, m-gər nqi ti ne tək̄i, m-isi m-ra kilə 6əə lə Luwə lə bawm je. M-ra kilə kin ki go rəbi ki əi je ki indəi ta dəm ti kin, ooi kadi e go rabi ki loe ti əl. Mi m-o kadi ne je pəti ki ndu-kun lə *Moj̄i əl tae, ki ne je pəti ki njé kəl ta je ki ta Luwə ti əli tae əi ne je ki rōjeti. ¹⁵ M-indəi mem dō ne ti kin rō Luwə ti. Ningə əi je ka, indəi mede dō ti tō. Pəti, j-indəi meje ti kadi dije ki njé ra ne ki dana ki njé ra ne ki dana əl, a j̄ lo koy ti. ¹⁶ E mbata kin ə, m-indəi tōgi dō rəm ti mba kadi angalm uwə-m ki ta ti ki indəi ti əl nim, nq̄ dije ti əl nim tō. ¹⁷ Go 6al je ti ki bay bay ki m-goto, m-re ki la kadi m-ra-n ki dije ləm, taa ki kadi-kare kadi m-adi Luwə tō. ¹⁸ Lo kin ti, e Jipi je ki Aji ti, ə ingəi-mi m-a m-ra kuji ne ra je ki mba kay rō njay gin kəy ti lə Luwə. Loki ingəi-mi kin, dije uwai-naa gidim ti əl nim, taa dəw ra ne ki biriri əl nim tō^o. ¹⁹ NGA ningə, e Jipi je ki Aji ti ka kin ə re a rəi nqi ti ne kadi tə indəi ta dəm ti, loki re awi səm ki ta madi. ²⁰ A re e be əl tō ningə, njé kində ta dəm ti ki ai ne kə kin, əli ta ne ki m-təl ə ooi tae, loki m-a-n nq̄ njé gangi ta ti lə Jipi je ka kin adi j-o. ²¹ Ta kare ki m-un ndum taa nq̄de ti m-əl m-ə nə: «E ki mba kadi ki m-adi mem kadi njé koy je a j̄ lo koy ti ə m-a-n nq̄si ti lo gangi ta ti ne^o», kin wa ə e ta ki kare ba ki ai dō ti wa taa.»

²² Pəlisi ki gər rəbi lə Kirisi maji^o, or ndō kate, ningə əl-de ə nə: «NDō ki Lisiyasi ki nje kun dō asigar je re ə tə m-indəi manji ta ləsi kin 6əy.» ²³ Ningə adi ndune adi ki bo lə asigar je ki 6u, kare ki nje ngəm Pol kadi ngəm-e dangay ti. Nə ke ə kadi iyə Pol adi ilə rone, taa kadi iyə ta rəbi adi dəw lie ki ra ki ge kadi m-ra sie ka, kadi ra sie tō.

Pol a nq̄ Pəlisi ti əi ki nee Dirusil

²⁴ Asi ndō je go ti, Pəlisi təl rəi ki nene Dirusil ki e Jipi. Loki rəi, ilə adi rəi ki Pol adi əl-e ta ki dō kadi-me Jəju Kirisi ti. ²⁵ Nə loki Pol əl ta tē-n dō ne ra ti ki dana, ki kuwə rō gin tōgi ti, ki ta ki gangi ki a re 6a, 6əl ra Pəlisi adi əl Pol ə nə: «Asi ngata, ə aw tə ndō ki m-ingə dəkagilo ki rangi ə m-a m-6ari 6əy.» ²⁶ Ningə ga mene ti tək̄i Pol a adi-ne la wa, adi taa taa, 6a Pol adi re wal sie ta. ²⁷ Bal man joo dō Pol

ti, ningə Pərsiyusi Pəsitusi or to Pəlisi. Pəlisi ndigi kadi n-ra ne ki nəl *Jipi je adi iyə Pol dangay ti ba.

25

Pol ndigi kadi n-aw nq̄ nje kofe ti ki bo ki Rom

¹ NDō mitə go ree dənangi ti ki kadi a o be dō ti, Pəsitusi j̄ Səjare ti aw Jorijaləm. ² Lo kin ti, ki bo je lə njé kijə ne məsi kadi-kare je ki ki bo je lə *Jipi je, rəi sək̄i dō Pol rəe ti. ³ Me sək̄i ti, dəji Pəsitusi ki nq̄ kəmde ti kadi ra sade ə ilə ki Pol Jorijaləm. Nə ki rōjeti 6a, indəi dō ta naa ti kadi tə gangi Pol dō rəbi ti tōli-e. ⁴ Nq̄q̄ be, Pəsitusi əl-de ə nə: «Pol e dangay ti Səjare, taa mi wa ki dəm ka ndō ngay əl ə m-a m-təl kadi m-aw Səjare ti. ⁵ Ə nə, re dingəm kin ra ne ki go ti əl nq̄q̄ 6a, maji kadi ki bo je ləsi awi səm naa ti sək̄i-e.»

⁶ Pəsitusi ra ndō ki asi Jijoo, a re ngay ə dōgi be par, ə təl aw Səjare ti gogi. Loki təl re ə, lo ti ki rangi go ti ningə, aw lo gangi ta ti, un ndune adi rəi ki Pol nq̄e ti. ⁷ Loki Pol re, Jipi je ki j̄ Jorijaləm ti iləi-naa gəi dəe, indəi ta je ki ngə ngə ngay dəe ti. Nə asi kadi oji ne je ki rōjeti ki ay njay be dō ti əl. ⁸ Be ə, Pol naji ta dōne ti ə nə: «M-ra ne madi ki majal ki ndu-kun lə Jipi je əl nim, ki kəy lə Luwə əl nim, taa m-osi-n ta Səjar əl nim tō.» ⁹ Pəsitusi ki ndigi ra ne ki nəl Jipi je, əl Pol ə nə: «Ndigi kadi aw Jorijaləm ti kadi gangi ta dōi ti dō ta ti kin ta kəmm ti a?» ¹⁰ Ə Pol ə nə: «Jagi, e nq̄ lo gangi ta ti lə nje kofe ki bo Səjar ə ki m-a ti, ə e lo ki a gangi ta dəm ti titi. Tək̄i j̄ wa igər-n maji, ne madi kare ki majal ki m-ra ki Jipi je goto. ¹¹ Kin ə re m-ra ne ki dana əl, ə se m-təl ne ki asi koym, ə m-a mbati koy əl. A re ta je ki indəi dəm ti e ta je ki rōjeti əl ə, dəw ki a ilə-m jide ti goto. M-dəji kadi m-o Səjar.» ¹² Lo kin ti, Pəsitusi əli-naa ta ki njé kōji ta je ləne, 6a go ti əl Pol ə nə: «tdəji kadi o Səjar 6a, a aw nq̄ Səjar ti.»

Pol a nq̄ Agiripa ti əi ki Bəranisi

¹³ Asi ndō je go ti, ngar Agiripa əi ki konane Bəranisi rəi Səjare ti mba kuwə j̄i Pəsitusi. ¹⁴ Rəi ndō je asi ta ti rəe ti nq̄q̄, adi Pəsitusi ində ta lə Pol nq̄ ngar Agiripa ti əl-e ə nə: «Pəlisi iyə dingəm madi dangay ti nq̄q̄. ¹⁵ Adi loki m-aw Jorijaləm ti, ki bo je lə njé kijə ne məsi kadi-kare je, ki ki bo je lə *Jipi je rəi sək̄i-e rəm ti, ə dəji-mi kadi m-gangi ta koy dəe ti. ¹⁶ Ə m-əl-de tək̄i rəbi ra-e lə dije ki Rom ti e be əl. Dəw ki Rom ti a ilə dəw j̄i njé sək̄e je ti ki kanji kadi dawe ingə ta rəbi naji-n ta dōne ti nq̄ njé sək̄e je ti əl. ¹⁷ Be ə, rəi ne, ningə, m-ndigi kadi ndo je man kare əl, adi lo ti ki rangi go ti par ə m-aw lo gangi ta ti m-adi rəi ki dingəm ka kin. ¹⁸ M-ga mem ti kadi wa ne madi ki ngə ki ra to nq̄, nə loki njé sək̄e je rəi ningə,

dəw oo lo nə madi ki ngə ki ra ki kadi indəi ta dœe ti be al. ¹⁹ E ta ki naji par ə naji-naa ti sœde oji dœ rəbi ra Luwə lœde əi je wa nim, oji dœ dœw madi ki tœe nə Jəju ki oy ə Pol ə nə isi kœm ba. ²⁰ Ta lœde kin, m-gər lo kuje ki kadi m-ra ti al, adi m-dəji Pol ə wa m-ə nə se ndigi kadi aw Jorijaləm ti kadi e ki gangi ta kin dœe ti wa. ²¹ Nə Pol ndigi kadi nje kœbe ki bo ki Rom ti taa oo ta lœne. Be ə, m-un ndum kadi ngəmi-e dangay ti, biti kadi tœ m-ilə sie madi nje kœbe ki bo ki Rom ti, Səjar.» ²² Agiripa əl Pəsitusi ə nœ: «M-ndigi ngay kadi m-o ta lœ dingəm kin tœ.» Ə Pəsitusi əl-e ə nœ: «Lo ti ə a oo ta ki tœe ti.» ²³ Lo ti ki rangi, Agiripa əi ki Bœrənisi rœi ki dije ngay gode ti, urii lo gangi ta ti. Ki bo lœ asigar je ki ki bo je ki me bœ bo ti əi sœde. NGA ə, Pəsitusi un ndune adi rœi ki Pol. ²⁴ Lœki Pol re, Pəsitusi un ta əl ə nœ: «J ngar Agiripa ki dije pœti ki isi ne, oi dœw kin. E ə kosi Jipi je ngay rœi sœki-e rœm ti ne je, ki Jorijaləm ti je. Lœki sœki-e, uni ndude ki taa əi nœ e dœw ki sobi kadi goto kœ. ²⁵ Ki rœm ti, mi m-o nœ madi ki ngə ki ra ki asi koy al. Ningə, taki e wa dœji kadi n-oo nje kœbe ki bo ki Rom ti, m-un ndum kadi m-ade aw. ²⁶ M-gər ta wa ki kadi tœ m-ndangi me makitibi ti m-adi nje kœbe ki bo ki Rom ti oji dœ ta lie kin al. E be ə, m-adi re nœsi ti ne, ki bo tœy, m-adi re nœi ti j ngar Agiripa kadi tœ go ta ti ki a idœ-je bœ, m-ingə nœ ki kadi tœ m-ndangi. ²⁷ Tado m-o kadi e nœ ki go rœbe ti al kadi m-ilə ki dangay Rom ti, kanji kœl ta ki dije indœi dœe ti.»

26

Pol naji ta dœ rœne ti nœq Agiripa ti

¹ Agiripa əl Pol ə nœ: «Ta rœbi e lœi kadi inajin ta dœ rœi ti.» Lo kin ti, Pol un jine ki taa, ningə ta ki əl dœ rœne ti ə to kin: ² «NGar Agiripa, rœm nœl-m ngay kadi m-ingə ta rœbi bœne, m-əl-n ta dœ rœm ti oji-n dœ ta je pœti ki *Jipi je indœi dœm ti. ³ M-əl be tado igœr nœ jibœl bœ je, ki ta ki naji je lœde pœti maji. Ningə, m-dœji kadi ilœ me nangi pœ, kadi o-n ta ki m-a m-œli kin maji. ⁴ Jipi je pœti gœri nœ ram je, lo kilœ ngirœ basam ti. Gœri maji tado m-tœgi dan dije ti lœm, Jorijaləm ti. ⁵ Gœri-mi mari ngay, ningə re ndigi ə, asi kadi a mai naje. Mai naje tœki nœ ram je e ki go rœbi ra-e ti lœ *Parisi je, ki e bœti ki ngə ngay dan bœti je ti ki njœ ra ta lœ Luwə lœje. ⁶ Ningə ki bœsine kin, rœi sœm lo gangi ta ti, tado m-indœ mem maji dœ nœ ti ki Luwə un ndune adi kaje je kadi n-a n-adi-de. ⁷ Gin koji lœje ki dœgi gide joo, indœi mede ti kadi kun-ndu kin a tœl tane. Be ə, rœi kilœ lœ Luwə ki tœgide kondœ ki kada. Ningə e ki mbata kindœ me dœ ti kin ə Jipi je indœi ta dœm ti, ngar! ⁸ Ra ban be ə sœi Jipi je oi kadi e ta ki rojeti al kadi Luwə a tœsi njœ koy je ndœl lo koy ti ə?

⁹ «Mi wa ki dœm, kœte m-o kadi e go ti ngay, kadi m-rœ ki tœgim, ki rœbi ki dangi dangi kadi dœw bœ to Jəju ki Najarœti ti kin al. ¹⁰ Ningə e kin ə e kilœ ra-m ki m-ra Jorijaləm ti. Be ə, ki tœgi ki m-ingə ki rœ ki bo je ti lœ njœ kijœ nœ mœsi kadi-kare je, m-buki-n njœ kadi-me je ngay dangay ti. NGA ningə lœki gangi ta koy dœde ti bœ, m-ndigi dœ ti. ¹¹ Taa taa, m-aw ki lo kaw-naa je lœ Jipi je pœti, m-adi-de kœ. Ningə m-indœ gu dœde ti kadi naji ta gœr Kirisi. Mem tingə-m ngay dœde ti, adi m-aw biti gode ti, ki dœ bœ je ki rangi, m-adi-de kœ. ¹² E goe ti kin ə, m-ii-n m-isi m-aw Damasi ti kadi m-uwœ-de. Ki bo je lœ njœ kijœ nœ mœsi kadi-kare je adi-mi tœgi je, adi-mi ndude je, kadi m-ra-n kilœ kin. ¹³ NGA, lœki mi dœ rœbi ti, ki kadi ki jam dœ bœ ti, m-o kunjji madi ki unji itœ kadi j dœrœ ti re gœ dœm, je ki njœ ki gom ti. ¹⁴ Ji tœe j-osi nangi, ningə, m-o ndu dœw madi əl-m ta ki ndon ta Ebirœ ə nœ: «Sol, Sol, mbata ri ə isi adi-m kœ be ə?» MBA ri ə uwœ rœi ngœ tœ mangi ki uwœ rœne ngœ ta kindœ ti lœ bœe be ə? E nœ ki ndangi kare! ¹⁵ Lo kin ti m-dœje m-ə nœ: «J nœa ə Bœbe?» Ningə, Bœbe əl-m ə nœ: «E mi Jəju ki isi adi-m kœ.» ¹⁶ Ningə ə j taa dœ njai ti. Nœ ki m-tœe m-ingə-i ə to kin: M-kœti kadi itœl bœœ kilœ lœm, ningə kadi ima naji dœ koo ti ki o-m kin je, dœ koo ti ki a o-m bœy je. ¹⁷ M-a m-dœbi bagim dœi ti j Jipi je ti ki j ndœgi dije ti ki m-a m-ilœ-i ki rœde ti. ¹⁸ MBA kadi itœe kœmde, œr-de lo ki ndul ti, itœe sœde lo kunjji ti. Kadi œr-de kœbe ti lœ su, ire sœde kœbe ti lœ Luwə, kadi Luwə iyœ go majal je lœde kœ, kadi ingœi lo dan dije ti ki Luwə œr ta dœde ti me kadi-me Jəju ti. ¹⁹ Lo kin ti, NGA Agiripa, m-tœ rœ nœ koo me ndil ti ki j dœrœ ti kin al. ²⁰ M-ilœ mbœ kadi-me Kirisi, ki mbœ kiyœ go nœ ra je ki majal kœ. M-ilœ mbœ kin ki rœ dije ti ki Damasi, ki rœ dije ti ki Jorijaləm, ki rœ dije ti ki dœnangi Jude ti ba pœti, ki ki rœ dije ti ki əi Jipi je al. Ningə m-dœji-de kadi kilœ ra-de tœji tœki rojeti, iyœi go nœ rade je ki majal kœ. ²¹ E mbata kin ə, Jipi je uwœi-mi gin kœy ti lœ Luwə kadi n-tœli-mi. ²² Nœ Luwə dœbi bagine dœm ti biti bœne, adi m-a ki dœm taa, m-isi ma naji ki dœm ti nœq dije ti ki boy ki nœ dije ti ki du. M-ilœ mbœ nœ ki rangi al, nœ e mbœ nœ ki njœ kœl ta je ki ta Luwə ti je ki *Mojj je əli tœe. ²³ Əli taki Kirisi a ingœ kœ, a e dœw ki dœsaj ki a j taa dan njœ koy je ti tœ. Ningə a j taa kadi ilœ mbœ kunjji ki rœ Jipi je ti ki ki rœ dije ti ki əi Jipi je al.»

²⁴ Pol a ma naji ki dœne ti ba bœy ningə, Pəsitusi un ndune ki taa əl-e ə nœ: «Pol, dœi majal! Nœ gœr lœi ki ngay tœji dœi kœ.» ²⁵ Nœ Pol əl-e ə nœ: «Ki bœ, dœm majal al, ta je ki m-œl, e ta ki rojeti, ki kœme to. ²⁶ NGA Agiripa gœr gin nœ je kin maji, adi asi kadi m-tj rœm kati m-œl-e ta. M-gœr kadi nœ ki dum-e goto, tado e nœ je ki rœi nœ lo bœy ti al. ²⁷ NGA Agiripa, adi me dœ ta je ti ki njœ kœl ta ki ta Luwə ti əli

tae kin ə se adi al? M-gər kadi adi mei də ta je ti kin.»²⁸ Ningə NGar Agiripa əl Pol ə nə: «Nay ngay əl par ə a iyətə angalm kadi m-təl nje kun go Kirisi ə a am!»²⁹ Pol ile ti ə nə: «Re e ki ngə sine ti, ə se ki bəy ti ka, m-dəji Luwə kadi ra be. Ningə kadi j ki kari par əl, nə kadi səi ki dije pəti ki isi ooi ndum ne kin, itəli itoi tə mi be tə. Ke ə kadi ai me ka dangay ti kin əl.»³⁰ Lo kin ti, NGar Agiripa je, ki nje kəbe ki dənangi ti ki nə kin je, Bəranisi je, ki ndəgi dije pəti ki əi səde, ərri rəde gogi.³¹ Loki isi ərri rəde gogi, əli-naa dande ti əi nə: «Dingəm kin ra nə madi kare ki asi kadi dəw təl-e-n ə se uwe-n dangay ti əl.»³² Ə ngar Agiripa əl Pəsitusi ə nə: «Dingəm kin, e dəji ki dəji kadi n-aw nə Səjar ti kin əl ə asi kadi iyə taa.»

27

Kaw Pol Rom ti

¹ Loki uni ndude kadi j-aw ki bato ki Itali ti, iyəi Pol əi ki ndəgi dangay je ki rangi ji nje kun də buti asigar je ki bu ki bari-e nə Juliyusi, me buti ti lə Ogusiti kadi ngəm-de.² J-əl me bato ti ki Adirami ti, ki a un rəbi ki ay ngangı lo ki Aji ti. Loki j-əti j-isi j-aw, Arisitarki ki Təsaloniki ki dənangi Masəduwan ti e səje naa ti.³ Lo ti go ti, ji re ji tēē Sido. Lo kin ti nqo, Juliyusi ki ində kəmne go Pol ti maji ngay, iyə ta rəbi ade kadi aw rə made je ti kadi rai sie.⁴ Go ti, j-ji j-ilə dəje, j-un kadi dər ki bari-e nə Sipir. Ji təl be, tādə nəl un-je ki gogi gogi.⁵ J-aw j-ində ba bo bəsi kadi Silisi ti əi ki Pampili gangi. J-aw ji tēē Mira, dənangi ti ki Lisi.⁶ Lo kin ti, nje kun də buti asigar je ki bu, ingə bato ki Aləgijandiri ti, ki isi aw Itali ti, ə adi j-əl me ti.

⁷ Ji ra ndə ngay də ba ti. Bato ay ngədi ndəy ndəy ba be, ningə j-ingə kə ngay bəy taa ji tēē 6e bo ti ki Nidi. Nəl əgi-je kaw ki kəte, adi ji tēē ki rəbi ki gin dər ti ki Kirəti, kaw ki kadi Salmone ti.⁸ Lo kəti kəte e lo təl naa. J-əti ndəy ndəy j-ində kadi lo bitı taa ji re ji tēē lo ti madi ki bari-e nə: «Ta ba ki Maji», bəsi kadi 6e bo ti ki bari-e nə Lase.

⁹ Kagi lo man ngay dəje ti. Dəkagilo kəgi rə nə kuso ki nay kul ti ka də tə⁹, adi kaw ki kəte lə bato ka təl re ngə ki asi kəy dəw.¹⁰ E mbata kin ə, Pol ndəji-de ə nə: «Kama je, m-o kadi kin ə re ji ndigi kadi j-uni ta mba ləje ki kəte ə, e mba ki ne je a tuji ti. Ningə e bato ki ne je ki me ti par ə a tuji əl, darəje wa ka a tuji tə.»¹¹ Nə nje kun də buti asigar je ki bu oo ta lə Pol əl, oo ta lə njé kuwə ngandi bato je əi ki ki bo ki dəde ti yo.¹² Ta ba kin maji kadi dəw isi titi dəkagilo kul ti əl, adi dije ngay ndigi kadi n-awi tə re to ban wa ningə n-tēēi də dər ti ki Kirəti, ki bari-e Pənsi. Ta ba kin tu rone ki lo kur kadi ti, j gin 6e ti bitı ki də 6e ti. E ə kadi n-isi ti kadi tə kagi lo kul gangi dode ti titi.

¹³ Lo kin ti, ngon nəl madi ilə, j ki gin 6e ti be re, adi oi kadi ndigi ra ləde a təl tane maji. Be ə, jı taai tuti bato, ə iləi dəde ki kadi dər ti ki Kirəti ngəsi ngəsi isi awi.¹⁴ Nə nday ba go ti par ə, nəl ki bo madi ki bari-e nə Ərakilo j ki də dər ti, re osi dode ti.¹⁵ Nəl un bato dənə ti. Lo kuwə bato nangı tae ti goto, j-iyə rəje ki jie ti adi aw səje ki nqo par.¹⁶ J-aw ji tēē gin dər ti, ki bari-e nə Koda. Lo ka kin taa nəl dəje ti, adi j-ingə ta rəbi j-ində-n jije də ngon bato ti.¹⁷ Loki njé ra kilə me bato ti uni-e indəi me bato ti ki bo 6a, doləi bato ki bo ka kin ki kilə bəndi bəndi. Ji 6əl kadi j-aw j-əsi dəje yangira ti ki Sirti, adi uni gindi ngə ki dəoi bato ti iləi-e də man ti, go bato ti. E be ə, nəl aw səje ki nqo.¹⁸ Nəl rə səje ki təgine ngay, adi lo ti də ti, dum dəde ə, buki ne je madi ki me bato ti kə.¹⁹ NDə ki kə mıtə go ti, əyi ne ki rə bato ti ki jide buki kə.²⁰ NDə ngay, j-asi kadi j-o kadi əl nim, j-asi kadi j-o mee je əl nim. Nəl nay ki lo kilə ti ki təgine, adi dəw ki ində mene də tēē ti goto.

²¹ J-uso ne əl kagi lo ngay, ə Pol j a taa dan dije ti, əl-de ə nə: «Kama je, kin ə re oi ta ləm ə j-isi Kirəti ti ba ə, ne je a tuji je, nay kə je be əl.²² Ningə ki bəsi ne kin, m-ilə dingəm mesi ti kadi uwai təgisi ba, tādə dəw ki a tuji dansi ti goto. Ne ki a tuji, e bato ki gin je ti.²³ Luwə ləm ki m-isi m-ra kilə 6əə lie kin, malayka lie kare tēē həy ki rəm ti kondə ne əl-m ə nə:²⁴ «Pol, i6əl ne madi əl. i6əl əl tādə, səbi kadi a a nə Səjar ti. Ningə Luwə a əji dije pəti ki əi səi me bato ti adi.»²⁵ E be ə ngakom je, m-dəji səsi kadi iləi mesi nangı. Madi mem Luwə ləm kadi a tēē səje təkı əl-n.²⁶ Nə j-a ji təlı taje majal də dər ti.»

²⁷ Je me lo ki ndə ti ki kə dəgi gide sə, nə nəl un je aw səje ki də ba bo ti ki bari-e Adiriyatiki. Loki ji tēē dan lo ti, njé ra kilə me bato ti ooi kadi je bəsi ki dənangi.²⁸ Loki iləi ne ki kadi dəw gər-n ku man ningə, ədi nangı əsi tati ji dəw kutı joo. Loki awi ki kəte səy ndəy ningə, iləi bəy 6a, ədi nangı lo tati ji dəw ti dəgi gide mı.²⁹ Bəli kadi j-aw j-əsi rəje mbal madi ti, adi buki gindi ki dəoi bato sə kə, ə isi ngınəi kadi lo ti law.³⁰ Njé ra kilə me bato je ti sangı rəbi kiyə bato kadi n-ayı-naa, adi uni ngon bato indəi də ba ti ningə, uni girə əi nə n-a n-awi kadi n-dəoi go kilə gindi ki dəoi nə bato ti.³¹ Nə Pol əl nje kun də buti asigar je ki bu nim, asigar je wa nim ə nə: «Kin ə dije kin isi səje me bato ti ba əl ə, dəw kare ka a tēē dansi ti əl.»³² Be ə, asigar je gangı kulə ngon bato ka kin ə iyəi-e adi aw.

³³ Kəte bəy taa kadi lo ti, Pol ilə dingəm me dije ti pəti ə nə: «Oi, ndə dəgi gide sə bəne ki isi ingəmi, ki kanji kadi usoi ne.³⁴ Ningə ki bəsi ne kin, m-dəji səsi kadi uni ne usoi, tādə e kin ə a ra səsi kadi tə itēēi kəji ti. M-əl səsi təkı ngon bisi də dəw kare dansi ti a osi kə

✱ 27:9 Ləbatiki 16.29-34

al.»³⁵ Loki Pol əl-de ta ba ningə, un mapa ra oyo Luwə də ti ta kam dije ti pəti 6a uso.³⁶ Lo kin ti nōq nga ə, dije pəti uwəi rəde nga usoi ne.³⁷ Pəti, je dije 6u joo ki də siri gide mehe me bato ti.³⁸ Loki usoi ne dani maji 6a, 6uki game ko kadi bato əle kəl.

³⁹ Loki lo ti, njé kuwə ngandi bato je gəri lo al. Nə ne ki ooi e sil ba ki aw təl ta ne də yangira ti par. Ə uni ndude kadi n-rai ndəy ndəy tə re to ban ə n-awi ki bato titi.⁴⁰ Ningə tuti gindi je ki dəsi bato ti, 6uki ba, ə ai də ti nōq tuti kila ki dəsi ne ləl bato je tə. Go ti, əyi kibi ki nje kuwə nəl taa. Əyi taa kadi tənəl sur bato aw sie ki də yangira ti ka kin.⁴¹ Loki isi awi 6a, əsi bato dibi yangira ti ki tōgi man ki j yo je ne je re əsi naa ti adi a. Nō bato dibi yangira ti tuti adi lo kadi əti kəte goto. Ningə goe ki gogi, man re ki tōgine ində tuji-n tə.⁴² Asigar je adi ndude əsi-naa kadi tənəl dangay je nə tə ki madi dande ti j ur me man ti ay aw.⁴³ Nə nje kun də buti asigar je ki 6u ndigi kaji Pol, adi əgi-de də kadi rai ndigi ləde. Adi ndune kadi dije ki gəri kal man tosi me man ti kate, awi ki də yangira ti.⁴⁴ Ningə kadi ndəge je isi də kagi ti je, də nusi bato ti je, uni gode. E be ə, dije pəti awi tēgi də yangira ti ki kanji kadi ne madi ra-de.

28

Pol me 6e ti ki Malti

¹ Go tēgi ki j tēgi ta yo ti nga 6a j-o kadi tə dər ki je ti ka kin nə Malti.² Dije ki isi də dər ti ka kin uwəi-je ki rəde ti ki rənəl ki daw oo gəe nja kare al. Rai por ki bo ngay adi j-a ta ti pəti, tadə ndi ədi adi kul o ngay.³ Pol saa ngəngərə kadi n-6uki poro 6a, por ra adi li pi tēgi ti naa jte ti.⁴ Loki dije ki me 6e ti ooi li naa ji Pol ti ningə, əli-naa dande ti əi nə: «Ki rəjeti, dingəm kin e nje təl dije. Be ə, tēgi ta man ti əji ka, ta ki gangi lə Luwə ndigi kadi a ki dənə taa al.»⁵ Nə Pol siyə lə ile me por ti, ə ngon rəe ki ndəy ka to-e al.⁶ Dije pəti nginəi kadi rə Pol ti ə se əsi wati oy wa be. Nə loki nginəi pi ne madi ra-e al, əli əi nə: «Dəw kam e yo.»⁷ Lo lə ki bo ki də dər ti ka kin, ki təe nə Pibilusi, to kadi lo ti nōq ngəsi. Ə Pibilusi uwə-je ki rone ti maji ngay, adi-je kəy ji to-n ndəje mitə.⁸ Ningə baw Pibilusi to moy nangi: rəe tingə je, ndəgi məsi je. Ə Pol j taa aw ində jine dəe ti adi ingə rə nga.⁹ Go ti, ndəgi njé moy je ki me 6e ti rai ingəi Pol adi adi-de rə nga tə.¹⁰ Dije əsi gonje nōq be. NGA ningə, loki kagi lo əsi kadi j-aw ngata 6a, adi-je ne je ki j-aw ki ndooe kadi ra səje də rəbi mba ti.

Kaw Pol Rom ti

¹¹ Ji ra nay mitə nōq be 6əy taa kadi j-ilə doje ki bato ki j Aləgijandiri ti ki bari-e nə Kasitər nim, Polusi nim. Bato kin, kagi lo kul man dəe ti me 6e ti kin.¹² Loki j-aw ji tēgi

Sirakusi, j-isi ti nōq ndə mitə.¹³ Lo kin ti nōq, j-j j-un kadi ba, j-aw ji tēgi Rəjiyo. Lo ti go ti, nəl ki j gin 6e ti ilə ngirə kulə, əji ra ndə joo 6a ji tēgi Pujol.¹⁴ Me 6e ti kin ə j-ingə ngakoje je ki dəji-je adi ji ra ndə siri səde 6əy taa j-aw. E be ə j-aw-n ki njaje kadi ji tēgi-n Rom ti.¹⁵ NGakoje je ki Rom ti ki ooi poyje, rəi tələl kəmje bito lo suki ti ki Apiyusi ki e lo kəy kuso ne je ki mitə. Loki Pol oo-de, ra oyo Luwə, ə təl ingə tōgi.¹⁶ Go tēgi je Rom ti, adi ta rəbi Pol kadi isi lo ləne ki asigar kare ki kadi ində kəmne goe ti.

Pol ma naji lə Jəju Kirisi Rom ti

¹⁷ NDə mitə go ti, Pol 6a ki bo je lə *Jipi je kadi rai ingəi-e. Loki kaw-i-naa, Pol əl-de ə nə: «NGakom je, m-ra ne madi m-əsi-n ta dije ləje al nim, m-əsi-n ta ne jibəl 6e lə kaje je al nim tə. Nə Jipi je uwəi-mi Jorijaləm ti ilə-mi dangay ti ji Rom je ti.¹⁸ Go ta ti ki Rom je dəji-mi, ingəi ne madi ki əsi kadi daw gangi-n ta koy dəm ti al, adi ndigi kadi iyəi-mi.¹⁹ Nə Jipi je ədi al. Lo kin ti, e gu dəm ti kadi m-dəji ka nō Səjar ti, ki kanji kadi m-ində-n ta də dije ti lam^ə.²⁰ E mbata kin ə, m-dəji kadi m-ingə səsi, m-əl səsi ta. Tadə e ki mbata ne kində me də ti lə *Isirayəl ə m-to-n dangay ti kin.»²¹ Lo kin ti, Jipi je əli-e əi nə: «j-ingə makitibi madi ki j Jude ti ki əl ta ki dəi ti al, taa ngako je je madi ki kadi rəi əli-je ta je ki dəi ti ə se bari tōi majal ka goto tə.²² Nə ji ndigi kadi əl-je ta ləi ki əji də buti ki j me ti kin adi j-o. Tadə ji gər kadi ki lo je pəti, dije ədi ta lə 6u ti kin al.»

²³ Be ə, əji-naa ndə 6a rəi ngay ingəi Pol lo kise ti. Pol ilə-de mbə kōbe lə Luwə. A də ndu-kun ti lə *Moji ki nje kəl ta ki ta Luwə ti, man naji lə Jəju. Taa sangi kadi n-6uki-de gone ti əji də to Jəju to. Əli-naa ta sji bito lo səl-de.²⁴ Dije madi ooi kadi ta ki əl-de e ta ki rəjeti, nə njé ki nungi mbati kadi mede tə.²⁵ Lo ki j sanəi-naa ki ndu kasi-naa al, Pol əl-de ə nə: «Ta ki NDil Luwə əl bawsi je ki ta nje kəl ta ki ta Luwə ti Ejay e ta ki rəjeti.

²⁶ NDil əl-e ə nə:

“Aw ingə dije kam ə əl-de ə nə:
A oi ta ki mbisi, nə a igəri me al;
A igəri lo ki kəmsi, nə a oi lo al.
²⁷ Tadə ngamede ilə mii.

Bəyi mbide je, ndami kəmde je,
MBA kadi kəmde oo lo al nim, mbide oo ta al nim.

MBA kadi n-gəri ne kare al, nə tə n-ij n-təli rəde gom ti adi m-əji-de^ə.”

²⁸ Pol təl ilə ti 6əy ə nə: «Kadi igəri təkə, ta kaji lə Luwə kin, ilə-n adi dije ki əi Jipi je al. Ningə əi je a uri mbide kadi ooi.»²⁹ [Loki Pol əl ta kin ningə, Jipi je ij taa, awi ki ta ki naji-naa dande ti.]³⁰ Pol ra 6al joo ta kasi-naa me kəy ti ki uwə. Ningə dije pəti ki rəi rəe ti, uwə-de ki rone ti.³¹ Pol ilə mbə kōbe lə Luwə nim, ndo

dije ta ki də Babe Jəju Kirisi ti ki me ki kare ki
kanji kadi ne madi oge də nim tə.

Makitibi ki Pol ndangi adi Rom je

Ta ki do makitibi ti ki Pol ndangi adi Rom je

Bal ngay al go koy Jəju ti, ki kje lo koy ti, dije əli təkı Jipi je madi ki təli njé kun go Kirisi, tə Akilasi je ki Pirisil je kin, iləi ngirə kilə mbə Poy Ta ki Maji Rom ti. Rom ə e be bo ki e do made je ti dəkagilo koḅe ti lə dije ki Rom ti. E be ə, lo ki Pol isi ilə mbə Poy Ta ki Maji Siri ti, ki Girasi ti, njé kaw-naa je indəi ngirəde Rom ti ngata. NGA ningə, təkı Luwə əl-n Pol kadi aw biti ki dəḅəy dənangi ti, Pol un ndune kadi n-aw Rom ti par al, nə kadi n-aw biti Esipay ti. Ningə Pol aw mba ləne kin ə se aw al wa ka dəw gər. Nə kadi ində-n do mba ka kin dana, ndangi makitibi kin adi njé kaw-naa je madi ki isi kawi-naa me kəy ti lə Akilasi əi ki Pirisil (1.7; 16.3-5).

Me makitibi ti ki Pol ndangi kin, ingə rəbi əl-n njé kaw-naa je ki Rom ti ay njay adi-de gəri kee nje kaw kilə ki rə dije ti ki əi Jipi je al. Ningə ta ki Pol əl-de ə nə: «Poy Ta ki Maji kin e togi lə Luwə ki kadi aji dəw ki adi mene Jəju Kirisi. Kaji ki ilə ngirəne do Jipi je ti kəte, taa re tēē-n do dije ti ki əi Jipi je al» (1.16) kin, kaw do ta je pəti ki Pol əl dije ki dangi dangi naa ti.

Ta ki do kulə noji ti ki kadi to dan Jipi je ti ki dije ki əi Jipi je al ə e ta ki bo ngay ki rə dije ti ki dosay ki njé kun go Kirisi. Ningə ta kin j-ingə me makitibi je ti ki rangi ki Pol ndangi to, tə makitibi ki ndangi adi Galati je be kin. Pol ər go rəbi ki Luwə aji-n dəw ki ra ra ki tae ti ə un mene ade, adi ay njay to (1.18; 8.39).

Go ti, Pol ilə jine do mbati ti ki dam Isirayəl je madi mbati Kirisi ngon kagi lo ki ndəy be. Əl təkı mbati Kirisi ləde kin a asi kadi ilə kagi no ndigi ra ti lə Luwə al (9-11). Ningə ki basine kin, maji lə Luwə ki toji ki rə dije ti ki əi Jipi je al kin, to kadi dije gəri təkı Luwə ər dəw ki ra kadi isi ki dəne taa kisi ki ta dangi mbata ti lie (12.1-15.13).

Pol təl ta makitibi ləne ki ta kaw mba lie ki ḅəy ti dənangi ti ki Rom nim ki ta kuwə ji-naa nim (15.14-16.27).

Dəw ki ilə rəne tidə makitibi kin maji, a oo ndigi ra lə Luwə ki mba kaji gin dije pəti ki dənangi ti kin kadi e ne ki əti ḅəy ngay. Ningə a aw sade kadi əi ka awi nḳ Luwə ti ki ngame ki rəjeti, ki sobi kadi j-aw-n nḳ Luwə ti.

Kuwə ji-naa

¹ Mi Pol ki ḅəə kilə lə Jəju Kirisi ə m-ndangi ta kin m-adi səsi. Mi ki Luwə ər-m tə nje kaw kilə, ində-m ta dangi mba kadi m-ilə mbə Poy Ta ki Maji lie. ² Poy Ta ki Maji ki

Luwə ində ta njé kəl ta ki tae ti kəte, adi əli tae me makitibi ti lie ki ay njay³. ³ E Poy Ta ki Maji ki oji do NGone ki oji-e gin ka ti lə ngar Dabidi⁴. ⁴ Adi e Bəbe ləje, Jəju Kirisi, ki Luwə un dəe taa tə NGonne, ki togi lə NDil Luwə, loki j-i-n taa dan njé koy je ti. ⁵ E ki takul Jəju Kirisi ə, Luwə ra-n səm maji adi m-təl-n nje kaw kilə lie mba kadi dije pəti ki dənangi ti ne, adi-e-n mede, təli rəde go ta ti lie kadi təe ḅə-n. ⁶ Sai ka sai mbḳ dije ti kin to. Sai dije ki Luwə ər səsi kadi səi dije lə Jəju Kirisi.

⁷ Sai pəti ki isi Rom ti, ki Luwə ndigi səsi ə ḅə səsi tə dije ləne, kadi me-maji ki kisi-maje lə Luwə ki Bawje əi ki Bəbe ləje Jəju Kirisi e səsi naa ti.

Pol ndigi ngay kadi n-aw n-oo njé kadi-me je ki Rom ti

⁸ Ne ki dəsəy, m-ra oyo Luwə ləm me to Jəju Kirisi ti ki mbata ti ləsi pəti. Tado dije əli ta ki do kadi-me ti ləsi ki do duniya ba pəti. ⁹ Luwə ki m-isi m-ra kilə ḅəə lie ki me ki kare, ki go rəbi kilə mbə Poy Ta ki Maji lə NGone, asi kadi a ma naji ləm. E gər maji təkı m-isi m-əl ta ləsi ki dəkagilo je pəti. ¹⁰ Ningə m-isi m-dəje ki ndə je pəti, kadi re e ndigi lie ə, kadi adi-m ta rəbi adi m-aw-n rəsi ti. ¹¹ M-ndigi ngay kadi m-aw m-o səsi, m-adi səsi kadi-kare lə NDil Luwə ki kadi ra səsi adi ingai me kadi-me ti ləsi. ¹² Taa, kisije naa ti, a ra kadi kadi-me ki kare ki j-awi, j-a j-iləi dingəm me naa ti yo ki ne. ¹³ NGakom je ki dane ki ki dingəm, m-ndigi kadi igəri təkı, m-sangi rəbi ngay kadi m-aw rəsi ti, nə biti ḅone ka m-ingə rəbi al. M-ndigi kadi m-aw, adi m-ingə kandi kilə rəsi ti təkı m-ingə-n rə ndəgi dije ti ki dənangi ti ne kin be to¹⁴. ¹⁴ Sobı kadi m-ində kəmm go dije ti pəti, njé kəm tēē je ki njé kəm tēē al je, njé ne gər je ki njé ne gər al je. ¹⁵ E mbata kin ə, m-ndigi ngay kadi m-aw m-ilə səsi mbə Poy Ta ki Maji, səi ki isi Rom ti to. ¹⁶ Tado mi Pol, rəm səl-m al kadi m-ilə mbə Poy Ta ki Maji. Poy ta ki Maji kin e togi lə Luwə ki kadi aji dəw ki adi mene Jəju Kirisi. Kaji ki ilə ngirəne do *Jipi je ti kəte, taa re tēē-n do dije ti ki əi Jipi je al. ¹⁷ Ki rəjeti, Poy Ta ki Maji toji rəbi ki Luwə tidə-n dije ki adi-e mede dije ti ləne. E ki go rəbi kadi-me təkı makitibi lə Luwə əl-n ə nə: «Dəw ki Luwə tide dəw ti ləne ki go rəbi kadi-me lie, a isi ki dəne taa¹⁸».

Majal lə dije ki əi Jipi je al

¹⁸ Luwə isi dərə ti taa nu, toji wongi ləne do dije ti ki njé ra majal, njé ra ne ki go rəbe ti al. Kilə rade je ki majal uti do ne ki rəjeti. ¹⁹ Kilə ra Luwə to ki taga wangi kadi dəw gər. Luwə wa toji dije kilə rane ki taga. ²⁰ Təkı rəjeti, lo kilə ngirə kində ne je ti nu, ne je ki to rə Luwə ə, ki dəw oo-de ki kəmne al, ki toge ki biti ki nḳ ti, ki kee Luwə, ne je kin toi ki taga me kilə rae ti kadi dəw gər ki ne gər

ki aw-n dāne ti. Adi ne ki kadi me Luwə a səl-n dō daw ti goto. ²¹ Dije gəri Luwə maji, nə mbati kadi asi kure nim, mbati təl ki oyo kade nim, təkī sōbi kadi raii. Tagade ur-de wale yo, ne gər lāde goto, adi ilai rōde me lo ki ndul ti. ²² Ooi rōde tə njé gosi je, nə tali mbə je. ²³ Kadi asi makəsīde nangī nō Luwə ti ki nje koy al ningə, asi makəsīde nangī nō ne je ti ki dije rai-de tə bana kəm dije ti ki ndō madi ə a gotoi, təlī-de yəl je ti, təlī-de da je ti ki njade e sō, ki njé ki nje kagi nangī.

²⁴ E mbata kin ə, Luwə iyə-n-de me ne ra je ti ki majal ki mede ndigi, adi ilai rōsəl dō rōde ti əi je wa. ²⁵ Uni ne ki rōjeti lə Luwə mbali ne ki ngom. Ningə asi dāde nangī nō ne je ti ki Luwə ində-de kin yo, ə iyəi Luwə ki nje kində ne je, ki kosi-gon e lie bitī ki nō ti kin. *Amen.

²⁶ E mbata kin ə, Luwə iyə-n-de me ngur darō ti ki to rōsəl. Nede je, iyəi ta sangi-naa lə dāne ki dingam ki go rābe ti, ə təlī nayi-naa ta sangi-naa ti ki go rābe ti al. ²⁷ Dingam je ka iyəi taa sangi nede je, ə nayi-naa ta sangi-naa ti dande əi je wa. Rai ne ki kōbi ki naa, adi ingəi ne kigə go kilā rade ki ur sēde wale.

²⁸ Loki mbati kadi n-gəri rābi lə Luwə, Luwə iyə-de adi uni rābi ki go ne gər ti ləde ki rugi, ki asi kadi ər-de ta rābi al. Lo kin ti, isi ta ne ra ti ki kadi dāw ra al. ²⁹ Ne ra ki dana al rosi mede, əi njé ra majal je, əi njé ra kəm-nda ne lə dije, əi njé me ndul je, jangi rosi mede, əi njé təl dije, əi njé kəl, njé kədi dije, ne rade e ki go rābe ti al, əi njé tətī ta dō dije ti, ³⁰ əi je wa isi əli ta ki majal dō-naa ti, əi njé bə je lə Luwə, njé ta ki to, njé kun dōde taa, njé kōji rōde, mər ta lāde pəti e dō majal ti ki ra, əi njé tə rō njé kōji-de je, ³¹ ne gər lāde goto, əi dije ki ooi to mindide al, əi dije ki usi-de dō dāw ti al, taa ooi kəm-to-ndoo lə dāw al tō. ³² Gəri ta ki gangi lə Luwə maji, kadi dije ki njé ra ne ki be kin, əi dije ki asi ta koy, nə toi ta ra ti par par. Ningə e əi je wa par ə rai al, nə dije ki rangi ki isi rai ka, ndigi sēde dō ti tō.

2

Ta ki gangi lə Luwə

¹ I ki isi gangi ta dō madi je ti, re ij-n nā nā ka, dāw a iyə go kə adi al, tado isi gangi ta dō dije ti ki njé ra ne je ki majal, nə kilā rai to tə kilā rade be to. Adi ta ki isi gangi kin, isi gangi ta dō rōi ti j wa. ² Ji gər maji, kadi Luwə isi gangi ta, ki go rābi ki dana, dō dije ti ki njé ra ne je ki majal ki be kin. ³ Ngə j ki isi gangi ta dō dije ti ki njé ra ne je ki majal, ningə isi ra ne je ki isi rai ka kin to kin, kadi o ə nə, j a goto me ta ki gangi ti lə Luwə, al. ⁴ J, isi kidi ra maji lə Luwə ki əti bəl, ki kore me lie, ki kisi dō ti lie, ki kanji kadi igər təkī, ra maji lie kin isi əsi kadi iyə rābi ne rai je ki majal kō. ⁵ Isi ta ra me ngə ti, imbatī kiyə rābi ne ra ki majal

kō. Lo kin ti, isi kaw wongī ki pangilae al dōi ti, isi nginā-n ndō ki, Luwə ki nje gangi ta ki dana, a re-n kadi əji-n wongī lane dō dije ti ki njé ra ne ki majal. ⁶ Luwə ki nje kigə dāw ki ra kirə kilā rae⁶. ⁷ Dije ki uwəi tōgide ba me ne ra ti ki maji, isi sangii tōbā, ki kosi-gon, ki isi sangi kadi n-oyi al, Luwə a adi-de kisi ki dō taa ki bitī ki nō ti. ⁸ Nə njé ki njé kur wale, njé tə rō ta ki rōjeti, ə təlī rōde go ne ra ti ki dana al, Luwə a mbati-de, a adi wongī lie ki bō osi dōde ti. ⁹ A adi me-kō ki bəl a ra dije pəti ki njé ra majal. A ilā ngire dō *Jipi je ti bəy taa re-n dō dije ti ki əi Jipi je al ti. ¹⁰ Ningə dije ki njé ra maji, Luwə a adi-de tōbā, ki kosi-gon, ki kisi-maje. A ilā ngire dō Jipi je ti bəy taa re-n dō dije ti ki əi Jipi je al. ¹¹ Tado kor kəm naa goto rō Luwə ti. ¹² Dije ki əi Jipi je al ki rai majal ki kanji gər ndu-kun lə *Moji, a tuji ki go lo gər-e ti al wa kin tō, nə Jipi je ki gəri ndu-kun lə Moji bəti ə rai majal, ndu-kun a gangi ta dōde ti tō. ¹³ Ningə, e njé ki isi ooi ndu-kun mbide ti be par bā Luwə isi ər ta dōde al, nə əi njé ki isi ooi, ə təlī rōde go ti ə, Luwə isi ər ta dōde ti. ¹⁴ Dije ki əi Jipi je al, ki gəri ndu-kun lə Moji al, nə isi rai ne ki ndu-kun dāji, ki kanji gər kin, əi je wa əi ndu-kun ki nje gangi ta dō rōde ti. ¹⁵ Me lo ti kin, tōji kadi, ne ki ndu-kun dāji kadi dāw ra kin, e ki ndangi ngamede ti. Ningə, mede ki isi uwə-de ki ta ka ma naji dō ta ti kin, taa gangi ki isi gangi ta dō rōde ti je, isi ər ta dō rōde ti je kin ka ma naje tō. ¹⁶ Ningə təkī mbə Poy Ta ki Maji ki m-isi m-ilə, əl-n, e kin ə e ne ki a ra ne ndō ti ki Luwə a un Jaju Kirisi kadi a gangi-n ta dō ne je ti pəti ki dije bōyoi mede ti.

Jipi je ki ndu-kun lə Moji

¹⁷ Ningə j ki isi bār rōi Jipi, ki a dō ndu-kun ti ngə, rōi isi nəl-i dō Luwə ti ləi; ¹⁸ ki igər ne ki e ndigi lie maji, ndu-kun ndoi ne kadi ikōti ne ki maji dan ki majal ti. ¹⁹ I o rōi maji ngay kadi asi kor njé kəm tō je ta rābi, o rōi kadi j kunji lə dije ki ai lo ki ndul ti, ²⁰ njé ndo ne njé ne gər al je, nje ndo ne ngan je ki du. J isi ra ne je kin be, mbata o kadi me ndu-kun ti, ingə ne gər, ki ta ki rōjeti ngata. ²¹ J isi indo ne dije, nə asi kadi indo rōi j wa al, isi ilā mbə kadi dije bogi al, ə j wa isi bogi. ²² Isi əl dije kadi sangi-naa kaya ti al, nə j wa isi sangi dāne je ki lo kaya ti, isi əl ta lə yo je ki ra majal, ə isi ikə ne me kəy ti lāde. ²³ Isi ira rōnəl dō ndu-kun ti, nə isi al dōe, adi imbatī kosi-gon Luwə. ²⁴ Lo kin ti, təkī ndangi me makitibi ti lə Luwə, dije ki əi *Jipi je al isi əli ta ki mal dō Luwə ti mbata kilā rasi səi ki səi Jipi je²⁴.

²⁵ Ningə kadi igəri maji təkī kijə mōti e ne ki ndae to, loki dāw isi təl rone go ndu-kun ti, nə loki itəl rōi go ndu-kun ti al ə, səi ki dāw ki ijə mōtine al, asi-naa. ²⁶ Kin ə dāw ki ijə mōtine al, təl rone go ndu-kun ti ə, Luwə a ooe tə dāw ki ijə mōtine. ²⁷ Dəwe ki ijə mōtine ki

go darɔ ti al, nə təl rone go ndu-kun ti kin, a gangi ta dɔi ti. A gangi ta dɔi ti, i ki aw ki ndu-kun ki ndangi me ji ti, taa ijə mɔti tɔ, nə itəl rɔi go ndu-kun ti al kin. ²⁸ Təki rɔjeti, ke Jipi, e ba gidi ti taga ne al, taa kijə mɔti e me ndaji ki rɔ ti kin al tɔ, ²⁹ nə ke Jipi ki rɔjeti e me ti kəy. Ningə kijə mɔti, e kijə mɔti ki ngame ti. E kijə mɔti ki j rɔ NDil Luwə ti, bi me ndu-kun ti ki ndangi al. Dəw ki ki ijə mɔtine, e dəw ki ingə toji ki rɔ Luwə ti bi rɔ dije ti al.

3

Dəw ki dana goto

¹ Ke Jipi, maje to ti, kijə mɔti, ndae to ti. ² Maje e ngay me ne je ti pəti, tado, e *Jipi je ə Luwə ila ta lane jide ti kəte. ³ Ə re ki madi je ai dɔ njade ti al ə, ka dɔ nja ti al ləde a ra kadi Luwə yəti ndune al. ⁴ Luwə a yəti ndune al jagi! Ningə sɔbi kadi Luwə e nje kəl ta ki rɔjeti, ə dije pəti ai njé kəl ta ki ngom, təki ndangi me makitibi ti ai nə:

«Sɔbi kadi dije gəri ka dana ləi me ta kəli ti, A re awi kadi gangi ta dɔi ti ə, Kadi ta uwəi al, kadi iteɛ me ti*».

⁵ Kin ə re majal ki j-isi ra, toji kadi Luwə e dəw ki dana ə, dəw oo ta ki kadi j-əl al. Kin ə re Luwə ingə tɔba me majal raje ti, ə a nɔɔ ra səje wongi ə, e dəw ki rɔjeti al. M-əl ta kin be ki go koe ti lə dəw. ⁶ Ningə kadi igəri təki, Luwə e dəw ki dana al, al jagi. Kin ə Luwə e dəw ki dana al ə, a asi kadi gangi ta dɔ duniya ti al. ⁷ Ningə kin ə, kadi me ta ngom ti ki isi tɛɛ tam ti, ta ki rɔjeti lə Luwə tɛɛ ki taga, kadi Luwə ingə-n tɔba ə, gine e ri ə kadi dəw a gangi ta dɔm ti tə nje ra majal bəy ə? ⁸ J-a j-əl ki kate par j-ə nə: «ji rai majal j-adi nje ki maji tɛɛ me ti.» Təki dije madi indai ta dɔm ti ai nə: mi ə m-ə nə ji ra majal kadi nje ki maji tɛɛ me ti ka kin be. Djeec ki əli ta kin asi ta kadi dəw gangi ta koy dade ti.

⁹ Ningə e nje ki kadi dəw əl-n ə nə: je ki je Jipi je, j-itə ndəgi dije al. J-itə-de al, ningə j-əl ta dɔ ti ngata j-ə nə: Jipi je ki dije ki ai Jipi je al, pəti, ai gin tɔgi ti lə majal. ¹⁰ Təki makitibi lə Luwə əl-n ə nə:

«Dəw kare be ki kadi e dəw ki dana goto.

¹¹ Dəw kare be ki kadi gər nje goto, Dəw kare be ki kadi sangi Luwə goto.

¹² Pəti iyəi rəbi ki maji, ndəmi rəbi. Dəw kare ki nje ra maji goto*.

¹³ Rəbi mindide to ta 6e nin ki tae to tagira be, NDonde e ndon kəl ta ki ngom,

NDa tade rosi ki kəngi li*.

¹⁴ Isi mani dije man ki to kəl tae al, Tade ati kanana dɔ dije ti*.

¹⁵ NJade e nja kay law ki lo təl nje ti,

¹⁶ Lo ki dɔi ti ba, dɔ njade e nje ki tuji ki me-kɔ.

¹⁷ Əi dije ki gəri rəbi lapiya al*.

¹⁸ Bəl Luwə ki ndəy goto mede ti*».

¹⁹ Ji gər kadi ne je pəti ki ndu-kun əl, əl dije ki ai gin ndu-kun ti, mba kadi ta dəw madi tɛɛ əl ta dɔ rəe ti al, ə kadi dije pəti gəri go majal je ləde nɔ Luwə ti. ²⁰ E mbata kin ə, dəw ki Luwə a tide dəw ti ləne ki go rəbi təl rɔ go ndu-kun ti goto*. MBata ndu-kun to mba kadi oji dije adi gəri nje ki bari-e majal.

Luwə tidə dije, dije ti ləne ki go rəbi ka dɔ nja ti lə Jəju Kirisi

²¹ Ki ngosine kin, Luwə toji-je go rəbi ki tidə-n dije, dije ti ləne* ki kanji ndu-kun. Ningə e, ndu-kun lə Moji ki njé kəl ta je ki ta Luwə ti mai naje. ²² Luwə tidə dije, dije ti ləne ki go rəbi ka dɔ nja ti lə Jəju Kirisi. Ta rəbi kin to mbata ti lə dije pəti ki adi mede Jəju Kirisi, tado dije pəti asi-naa. ²³ Dije pəti ai njé ra majal je, adi tɔba lə Luwə nal-de. ²⁴ Nə Luwə tidə-de dije ti ləne kare, ki kanji kadi ugəi nje madi. E ki go me-maji ti lie, me tɔ Jəju Kirisi ti ki taa-de gin tɔgi ti lə majal ilə-de taa. ²⁵ E Jəju Kirisi ə, Luwə un-e tə nje kigə dɔ majal, me məse ti ki ay, ki go rəbi ka dɔ nja ti lie. Luwə ra be mba kadi toji-n nje ra ki dana ləne, mbata majal je ki dije rai-de kəte, tidə goe al, ²⁶ dəkagilo kisi dɔ ti lie. Luwə toji nje ra ki dana ləne dəkagilo ti ki bone, mba kadi e-n nje ka dana, taa kadi tidə-n dije ki indai mede dɔ me-maji ti lə Kirisi, dije ti ləne tɔ. ²⁷ Nje kare ki kadi dəw ində-n gune goto, mbata nje ki Luwə a dɔ ti, e təl rɔ go ndu-kun ti al, nə e kadi-me Jəju Kirisi. ²⁸ Ji gər maji kadi Luwə tidə dəw, dəw ti ləne ki go rəbi kadi-me Jəju Kirisi, bi e ki go rəbi təl rɔ go ndu-kun ti al. ²⁹ Luwə e Luwə lə *Jipi je par al. Ki rɔjeti, e Luwə ləde par al, nə e Luwə lə ndəgi dije pəti tɔ. ³⁰ MBata Luwə e kare ba. E ə tidə Jipi je dije ti ləne ki go rəbi kadi-me Jəju Kirisi nim, a tidə ndəgi dije, dije ti ləne ki go rəbi kadi-me Jəju Kirisi nim tɔ. ³¹ Loki j-adi meje Kirisi kin, toji kadi nda ndu-kun goto al. Lo kin ti, ji toji kadi ndae e ngay tə ke yo.

4

Luwə tidə Abirakam dəw ti ləne

¹ Kadi j-əl ta lə kaje *Abirakam 6a, nje madi ki ingə ki go tɔge ti e wa goto. ² Kin ə Luwə tidə Abirakam dəw ti ləne ki takul kilə rae je ə, asi kadi Abirakam a ində-n gune wa, nə a ində gune nɔ Luwə ti al. ³ Tado, ta ki makitibi lə Luwə əl ə to kin: makitibi lə Luwə əl ə nə: «Abirakam adi mene Luwə, ə Luwə tide dəw ti ləne*» ⁴ Ningə nje kare, dəw ki ra kilə ingə-n nje kigə go ji, nje ki ingə kin, ingə kare al, nə e nje ki ingə to kilə ti ki ra. ⁵ Kin ə dəw ra kilə madi al, nə adi mene kadi Luwə e nje tidə dəw ki nje ra majal dəw ti ləne ə, Luwə a tide dəw ti ləne, ki go kadi-me Luwə ti. ⁶ E be ə,

* 3:4 Pa je 51.6 * 3:12 10-12: Pa je 14.1-3; 53.2-4 * 3:13 Pa je 5.10 * 3:14 Pa je 10.7 * 3:17 15-17: Ejay 59.7-8 * 3:18 Pa je 36.2 * 3:20 Pa je 143.2 * 3:21 1.17 * 4:3 Kilə ngira nje je 15.6

*Dabidi un-n ndune ki taa əl-n ta lə maji ki j rə Luwə ti re ki də dəw ti. Adi e dəw ki Luwə tide dəw ti ləne ki kanji gə kilə rae je.

⁷ Dabidi ə nə: «Dije ki Luwə iyə ne rade je ki go ti al kə,

Luwə bər majal je ləde kə, əi njé maji-kur je.

⁸ Dəw ki Luwə tidə majal lie dəe ti al e nje maji-kur*».

⁹ Maji kin e mbata lə njé kijə mətə par al, nə e mbata lə njé kijə mətə al je tə. Tado j-əl j-ə nə: Luwə tidə Abirakam dəw ti ləne ki takul kadi-me lie. ¹⁰ Ə se ne kin ra ne dəkagilo ti ki ra wa? Se e kəte nə kijə mətə Abirakam ti ə se e go ti wa? Ne kin ra ne kəte nə ti, bi e go ti gogi al. ¹¹⁻¹² Ningə kijə mətə re go ti gogi tə ndaji, ki kadi toji taki Luwə tidə Abirakam dəw ti ləne, ki takul kadi-me ki adi mene, dəkagilo ti ki ijə-n mətine al bəy. Lo kin ti, dije ki ijəi mətide al ka Luwə tidə-de dije ti ləne nim, dije ki ijəi mətide ka tidə-de dije ti ləne nim tə. Ningə Abirakam təl baw dije pətə ki ijəi mətide al, ki adi mede, taa təl baw dije ki ijəi mətide tə. Adi əi njé je ki uwəi kul kijə mətə par al, nə uni də nja bawje Abirakam ki un, ə adi mene Luwə kəte nə kijə mətine ti kin*.

Luwə un mindine mbata ti lə dije pətə ki adi-e mede

¹³ Luwə un mindine adi *Abirakam ki dije ki gin koji ti lie təkə dənangi e ne nduwə ləde. Ningə e ki mbata təl bə Abirakam təl rəne go ndu-kun ti al, nə e ki mbata tidə ki Luwə tide dəw ti ləne ki go rəbi kadi-me Luwə*. ¹⁴ Kin ə re ne nduwə kin e mbata ti lə dije ki njé təl rəde go ndu-kun ti par ningə, nda kadi-me goto, taa kun mindi lə Luwə ka təl ne ki kəme goto tə. ¹⁵ Tado ndu-kun ə e nje re ki wongi lə Luwə. MBata lo ki ndu-kun goto ti, kal də ndu-kun ka goto ti tə.

¹⁶ Lo kin ti, ne maji ki Luwə un mindine kadi n-a n-adi dəw kin, dəw a ingə ki go rəbi kadi-me Luwə. Be mba kadi e ne kadi-kare ki Luwə adi, ki ndae to ti mbata lə dije pətə ki adi mede tə Abirakam be, bi mbata ti lə dije ki njé təl rəde go ndu-kun ti par al. Abirakam ki e bawje je dije pətə. ¹⁷ Makitibi lə Luwə əl ta də Abirakam ti ə nə: «M-ra-i tə baw dije ngay ki dənangi ti ne*» Abirakam e bawje ta kəm Luwə ti ki ade mene. Luwə ki nje kadi njé koy je ii lo koy ti, ki nje kadi ne je ki kəte gotoi, toi. ¹⁸ Abirakam adi mene Luwə, adi təl baw dije ngay ki dənangi ti ne təkə makitibi lə Luwə əl-n ə nə: «Gin dije lai a bayj-naa tə mee je ki dərə ti be*» Lo kin ti, ne ki kadi dəw ində mene də ti goto, nə Abirakam aw ki kində me də ti. ¹⁹ Abirakam aw ki bal ki asi basi ki bu kare, ningə gər kadi n-təgi, təgine goto, taa nene Sara ka e kuji tə, nə go lo kin al, adi mene kadi kun mindi lə Luwə ki

un kin a ra ne*²⁰ Abirakam ilə kadi-me ləne kə al, taa mee təsi də kun mindi ti lə Luwə al tə. Ingə təgi tə kingə me kadi-me ti ləne, ilə-n toji də Luwə ti. ²¹ Ningə gər dəne ti maji ngay kadi ne ki Luwə un mindi kadi n-ra kin, aw ki təgi kadi a ra-n. ²² E mbata kin ə, Luwə tidə-n Abirakam dəw ti ki dana. ²³ Ningə loki makitibi ə nə: «Luwə tidə Abirakam dəw ti ki dana,» kin, e ki mbata lə Abirakam ki karne par al. ²⁴ Nə e ta ki səbi dəje tə. Je ki kadi Luwə a tidə-je dije ti ki dana, ki takul kadi-me ləje. J-adi meje Luwə ki j ki Bəbe ləje Jəju dan njé koy je ti. ²⁵ Jəju ki Luwə un-e adi koy mbata majal je ləje*, ningə un-e dan njé koy je ti tēē sie mba kadi tidə-n-je dije ti ləne.

5

Kulə noji naa ti ki Luwə

¹ Loki Luwə tidə-je dije ti ləne ki go rəbi kadi-me ləje, danje sie e ki lapiya ki takul Bəbe ləje Jəju Kirisi. ² E ki takul Jəju Kirisi, ki go rəbi kadi-me ə, j-ingə-n maji-kur lə Luwə. Maji-kur ki j-a me ti, j-isi ji ra rənəl, tado j-ində meje də ti kadi j-a je gin təbə ti lə Luwə. ³ E ki bo ngay, me kə ti ka ji ra rənəl, tado ji gər kadi kə a re ki kore me, ⁴ ningə dəw ki nje kore mene, a a də njane ti me ne je ti ki tə, ə dəw ki nje ka də nja ti, e dəw ki aw ki ne kində me də ti, ⁵ ningə ne ki ində mene də ti kin, a e ne ki ngom al. Tado Luwə tə-je biyə ti ki ndigi-naa ki ində ngameje ti ki go rəbi lə NDile ki adi-je. ⁶ Kirisi re oy mbata ti lə njé ra majal je, loki j-asi kadi ji ra ne madi ki dərəje al. Ningə oy ki dəkagilo ki Luwə wa oji. ⁷ Dəw ki dana wa mindi ka, nga ngay kadi dəw a adi rəne koy ti mbata lie. Re dum wa ningə, dəw ki nje ra ne ki maji, ə dəw made ki rangi, a uwə rəne ba kadi oy mbata ti lie. ⁸ Lo kin ti, Luwə toji-je ndigi ki ndigi-je ki taga adi j-o. Luwə adi Kirisi re oy mbata ti ləje, dəkagilo ti ki ji nay-n me majal ti ki ra bəy. ⁹ Ningə, təkə basine, kadi rə koy ti lə Kirisi, təl-je dije ti ki dana ta kəm Luwə ti kin bə, ki bo ngay bəy, Kirisi a aji-je ta wongi ti lə Luwə ki a re. ¹⁰ Kəte je njé bə je lə Luwə, nə e wa ilə-je noji naa ti səne ki go rəbi koy NGone. Təkə ilə-je noji naa ti ki rəne, e wa a aji-je me kisi kam ti lə NGone. ¹¹ Ningə e e kin par al, rəje nəl-je ngay ta kəm Luwə ti, mbata lə Bəbe ləje Jəju Kirisi ki un-e ilə-n-je noji naa ti ki rəne.

Adam əi ki Kirisi

¹² E ki go rəbi lə dəw ki kare be ki e Adam, ə majal re-n də duniya ti, ningə majal re-n ki koy, koy ədi dije pətə, tado dəw ki ra majal al goto, dije pətə rai majal*. ¹³ Ningə, kəte taa kadi Luwə tēē ki də ndu-kun adi *Mojj, majal ki ra to me duniya ti ne ngata, nə təkə e dəkagilo ti ki ndu-kun goto bəy, Luwə tidə

* 4:8 Pa je 32.1-2 * 4:11-12 Kilə ngirə ne je 17.9-14 * 4:13 Kilə ngirə ne je 12.2-3; 17.4-6; 22.15-18 * 4:17 Kilə ngirə ne je 17.5 * 4:18 Kilə ngirə ne je 15.5 * 4:19 Kilə ngirə ne je 17.1, 15-22 * 4:25 Ejay 53.4-6 * 5:12 Kilə ngirə ne je 2.17; 3.6, 17-19

majal je ki dije isi rai al. ¹⁴ Ne kare, yo o be do dije ti pæti, ila ngire do Adam ti biti tege-n do Moji ti. NJe ki ali do ndu Luwæ al, tæki Adam al do ndu Luwæ kin be ka, yo o be do de ti. Adam e bana kam daw ki sæbi kadi a re. ¹⁵ Nga ningæ, ne ki kadi daw a oji-n majal la Adam ai ki kadi-kare me-maji la Luwæ kin naa ti goto. E ki rojeti kadi dije ngay oyi koy majal la daw ki kare ki e Adam kin, na me-maji la Luwæ e ki bo ngay. Ningæ ne ki Luwæ adi kosi dije ngay kare, ki go ræbi la daw kare be par, ki e Jæju Kirisi kin, ndae e ngay. ¹⁶ Kadi kare la Luwæ ki adi kin, kande to ta dangi ki kandi majal la daw ki kare ba kin. Majal la daw ki kare kin, ndu ki osi do ti e ta ki gangi, na kadi-kare ki re go ne ra go ti al je ti ki ngay, kande e ta ki kor do ti. ¹⁷ Kin æ re, ki ta ræbi la daw ki kare be par, ki ta ræbi majal lie, yo o-n be do dije ti pæti ningæ, ki ta ræbi la Jæju Kirisi ki kare wa kin, j-a j-inga-n ne ki maji ngay ki ro Luwæ ti bæy. Dije pæti ki Luwæ adide maji-kur ki to mbar, ki kadi-kare kor ta do ti, a oji be ki takul Kirisi.

¹⁸ Nga ningæ, tæki ki go ræbi majal la daw ki kare ba ki e Adam, ta ki gangi osi-n do dije ti pæti ka kin æ, ki go ræbi ne ra ki dana la daw ki kare ba, ki e Jæju Kirisi, dije pæti Luwæ a tidæ-de dije ti læne kadi isi ki do de taa biti ki no ti. ¹⁹ Tæki, ki go ræbi tal ro go ta ti al la daw ki kare ba, dije pæti osi me majal ti ka kin æ, ki go ræbi tal ro go ta ti la daw ki kare ba, Luwæ a or-n ta do kosi dije ti ngay to.

²⁰ Loki ndu-kun tee 6a, majal oji-n naa ki do ti, na loki majal oji naa ti 6a, me-maji la Luwæ to mbar mbar ti ti wa bæy. ²¹ Tæki majal o-n be ki koy ka kin æ, me-maji la Luwæ o be ki kaji mba kadi dije isi ki do de taa biti ki no ti, ki takul Baæ læje Jæju Kirisi to.

3

Koy me majal ti, æ kisi kam ba me Kirisi ti

¹ Ta ri æ kadi j-æli-naa me lo kin ti æ? Se kadi ta ji nayi-naa ki lo ra majal ti kadi te me-maji la Luwæ to-n mbar mbar ki doje ti wa? ² Jagi, e be al. Tado j-æi dije ki j-oyi, ji gangi-naa ki majal, nga ra ban be æ kadi te ji tali j-isi me majal ti bæy æ? ³ Igari maji kadi j-æi pæti ki ji rai batæm mbata ti la Jæju Kirisi, batæm kin toji kadi j-æi dije ki j-oyi naa ti ki Kirisi. ⁴ Ki go ræbi la batæm kin, dibi-je naa ti sie, me koye ti. Nga ningæ, tæki Kirisi jii-n taa dan nje koy je ti ki togi ki æti 6al ngay la Bawje Luwæ ka kin æ, je ka j-isi ki doje taa kisi ki sigi to.

⁵ Ningæ, kin æ re, j-indæ roje naa ti ki Kirisi tæki rojeti me koye ti æ, j-a j-ii taa lo koy ti, tæki jii-n lo koy ti kin be to. ⁶ Kadi ji gar maji tæki, hal daw ki to rojeti kate kin, e ki 6æ-e kagi-dasi ti ki Kirisi ngata, mba kadi te majal ki roje ti e ki tuji ko, kadi je-n gin togi ti la majal al ngata. ⁷ Tado daw ki oy, majal o be do de ti al ngata. ⁸ Kin æ re j-oyi naa ti ki Kirisi æ, j-adi meje kadi

j-a j-isi ki doje taa naa ti sie. ⁹ Ji gar kadi Kirisi ki j taa dan nje koy je ti kin, tal oy gogi al; koy aw ki togi do de ti al ngata. ¹⁰ Kirisi ki oy, oy koy majal, ningæ e koy ki nja kare par, mbata majal je pæti. Ningæ ki basine kin, isi ki done taa mbata la Luwæ. ¹¹ Be to æ, sai ka, maji kadi oi ræsi to dije ki oyi koy majal, ningæ isi ki do si taa mbata la Luwæ, me njiyæ naa ti ki Kirisi.

¹² Maji kadi adi majal o be do ræsi ti al. Kadi itæli ræsi go ndigi ti la daro al. ¹³ Adi ngon ræsi madi kare ra ne ki majal al, kadi tal ne ra kilæ ki go ræbe ti al, al. Næ kadi uni ræsi ba pæti mbata kilæ la Luwæ, tæ dije ki jii taa dan nje koy je ti. Kadi darosi ba pæti e mbata kilæ la Luwæ, kadi tal ne ra kilæ ki dana. ¹⁴ Lo kin ti, majal a o be do si ti al, tado sai gin togi ti la ndu-kun al, na me-maji la Luwæ æ do si ti.

Gangi-naa ki majal mba tæl-n ro go ndu Luwæ ti

¹⁵ Ta ri æ kadi j-æl do lo kin ti æ? Se j-a ji ra majal mbata ke ki je gin togi ti la ndu-kun al, na je gin togi ti la me-maji la Luwæ yo wa? Jagi, e be al. ¹⁶ Igari 6æti kadi kin æ re un roi kadi irai kilæ adi daw madi 6a, itæl 6æ la dawæ kin. Adi re uni ræsi kadi irai majal ningæ, sai 6æ la majal kadi aw sæsi koy ti, a re itæli ræsi go ndu Luwæ ti to ningæ, tal ro go ti kin a aw sæsi me ne ra ti ki dana to. ¹⁷ Ji ra oyo Luwæ mbata kate sai 6æ la majal, na ki ngosine kin, itæli ræsi ki me ki kare go ræbi ne ndo ti ki maji ki ingæi. ¹⁸ Luwæ taa sæsi ji majal ti ilæ sæsi taa, adi itæli, sai gin togi ti la ne ra ki dana ngata. ¹⁹ M-æ la la 6æ to ne ki majal æ se ne ra ki dana æi dije æ isi rai 6æ læde be, mbata re e be al æ, kasi al læsi a ra kadi igari me ta kin al. Taki kate uni ræsi ba pæti indæi ta ne ti ki to nje, ki ne ra ki majal, ki a aw ki daw kadi ta ro Luwæ ka kin æ, maji kadi, ki ngosine kin, uni ræsi indæi ta ne ra ti ki dana, ki a aw sæsi adi ayi njay. ²⁰ Dokagilo to ki sai 6æ la majal kin, usi sæsi do ne ra ti ki dana al. ²¹ Nga ningæ, e ri æ kadi a ingæi me ne ti kin bæy æ? Ne kin e ne ki mesi ole do ti æ adi sæsi ræsal, tado ta tal tæ e koy. ²² Ningæ ki ngosine kin, tæki Luwæ taa-n sæsi ilæ sæsi taa, adi itæli 6æ kilæ je lie, kilæ rasi a aw sæsi me kay njay ti, kadi ta tal tæ æ ingæi kaji ki biti ki no ti. ²³ Tado ne kigæ kiræ majal e koy, ningæ ne kadi ki Luwæ adi-je kare e kaji ki biti ki no ti, me njiyæ naa ki Baæ læje Jæju Kirisi.

7

Nje kadi-me Kirisi e daw ki e gin togi ti la ndu-kun al

¹ NGakom je ki konanm je, igari maji kadi ta ki m-isi m-æl sæsi kin, m-æl sæsi to dije ki gari ndu-kun maji. Ningæ ndu-kun aw ki togi do daw ti loki daw isi-n ki done taa bæy kin par. ² E be æ, done ki taa ngaw, ndu-kun do-e naa ti ki ngawe, loki ngawe isi-n ki done taa bæy kin par. A kin æ re ngawe oy 6a, ndu-kun ki

doo-e naa ti ki ngawe kin e doe ti al ngata. ³ Re ngawe isi ki done taa bay ə təl taa dingam ki rangi ningə, dije a ooi-e tə nje kuwə marim. A re ngawe oy 6a, ndu-kun e dæ ti al ngata, adi re taa dingam ki rangi ka, dæw a oo-e tə nje kuwə marim al. ⁴ Ne kin to be ki rōsi ti to. Sai dije ki oyi naa ti ki Kirisi, me daro ti, igangi-naa ki ndu-kun, adi sai lə dæw ki rangi ngata. Dæwe kin e Kirisi ki nje kɪ dan njé koy je ti, mba kadi kilə rajə e ya Luwə. ⁵ Təki rōjeti, dəkagilo ti ki kəte j-isi ji ra-n ndigi lə daroje, ngur ne ra je ki majal, ki ndu-kun ndu-de ki taa, adi rone roje ti, adi ji ra ne ki aw səje ki koy ti. ⁶ Nə ki ngosine kin, ji gəto gin ndu-kun ti, tado j-oy, ji gangi-naa ki ne ki kəte uwə-je dangay ti. Adi ji ra kilə gin tōgi ti ki sigi, ki e tōgi lə NDil Luwə, 6i ji ra kilə gin tōgi ti ki kəte ki e tōgi lə ndu-kun ki ndangi kin al ngata.

⁷ Ta kin mee nə ri ə? Tōji kadi ndu-kun e majal a? Jagi, ndu-kun e majal al, nə ke ə, e ndu-kun ə e nje kaj-i-m majal kadi m-gər-e. Kin ə re ndu-kun əl-m ə nə: «A ira kəm-nda al,» al ə, re m-a m-gər ne ki bari-e kəm-nda al*. ⁸ Lo kin ti, majal ingə rəbi ki ndu-kun təl ade kin kadi ində-n kəm-nda je ki dangi dangi mem ti. Tado kin ə re ndu-kun goto ə, majal a təl ne ki koy kə. ⁹ Kəte loki ndu-kun goto bay, m-isi kəm. Nə loki ndu-kun re, majal nga ə təl nje kisi kəm. ¹⁰ Ningə mi, m-oy, adi ndu-kun ki kadi aw səm ki kaj-i ti ka kin, ki oji dəm, təl aw səm koy ti yo. ¹¹ Tado majal, ingə rəbi ki ndu-kun təl ade ka kin, adi ədi-m ki go rəbi lə ndu-kun, aw səm adi yo. ¹² Lo kin ti, ndu-kun ay njay, kən-ndu ay njay, e ne ki dana, e ne ki maji to.

Dæw e gin tōgi ti lə majal

¹³ *NDu-kun ki e ne ki maji, a təl kadi e rəbi kingə yo ləm al jagi. Ningə e majal ə e nje re ki yo dəm ti, ki go rəbi lə ne ki maji, mba kadi tōji-n rone ki taga, taa kadi tōji-n tōgine ki rōjeti ki e majal to, ki go rəbi lə kun-ndu. ¹⁴ Ji gər kadi ndu-kun e ne lə NDil, nə mi, mi dæw ki me daro ti, ki majal ndogi-m. ¹⁵ Təki rōjeti, m-gər kəm ne je ki m-isi m-ra-de al. Ne ki m-ndigi ra kin ə, m-ra al, ningə ne ki nəl-m al kin taa m-ra to. ¹⁶ Kin ə re e ne wa ki m-ndigi ra al kin taa m-ra ningə, m-ndigi dō ti ki ndu-kun kadi e ne ki maji. ¹⁷ Lo kin ti, e mi 6a m-isi ra ne al, nə e majal ki isi me rōm ti. ¹⁸ Tado m-gər kadi me rōm ti ki e daro ki tō kin, ne ra ki maji a isi titi al. ¹⁹ Tado m-ra ne ki maji ki m-ndigi ra kin al, ə ne ki majal ki m-ndigi ra al kin yo taa m-ra. ²⁰ Kin ə, e ne ki m-ndigi ra al yo ə m-ra ningə, e mi 6a m-isi ra al, nə e majal ki isi me rōm ti ə isi ra. ²¹ M-gər ndu kin kadi e be ngata: loki mi, m-ndigi kadi m-ra ne ki maji 6a, ne ki majal yo a re to ta kəm ti kadi m-ra. ²² Mem ti korəki 6a, m-ingə rōnəl me ndu-kun ti lə Luwə. ²³ Nə m-gər me rōm ti kadi tōgi madi ki rangi isi nō, isi

rō ki ndigi ra ki e 6om ti. Tōgi kin ra adi m-təl 6əə lə majal ki isi me rōm ti. ²⁴⁻²⁵ Ki ne gər lam, m-isi m-ra kilə 6əə lə Luwə, nə me daro ti ki tō, m-isi m-ra kilə 6əə lə majal ki ində tōgine dəm ti. Mi dæw ki nje kəm-to-ndoo, dæw ki kadi a taa-m ji daro ti ki e ne lə yo kin goto. Tōji e ki dō Luwə ti ki aji-m ki go rəbi lə Ba6e ləje Jəju Kirisi!

8

Kisi ki dō taa ki tōgi lə NDil Luwə

¹ Ki basine kin, dije ki indəi rōde naa ti ki Kirisi, ta ki gangi goto dōde ti ngata. ² Tado tōgi lə NDil Luwə ki nje kadi dæw isi ki done taa me kində rō naa ti ki Kirisi, taa-je ilə-je taa ji tōgi ti lə majal ki tōgi lə koy. ³ E ne ki ndu-kun lə *Moj-i asi kadi ra al, mbata daro ki tō ra adi tōge goto. Nə Luwə ra ne kin ki go rəbi lə NGone wa, ade kadi nje majal. Re ki daro ki titi-naa ki ya dæw ki nje ra majal, gangi-n ta dō majal ti ki aw ki tōgi dō daro dōw ti. ⁴ Luwə ra be mba kadi ndigi ra ki dana lə ndu-kun lə Moji təl tane dōje ti, je ki j-isi njiyə ki go ndigi ti ləje al, nə j-isi njiyə ki go ndigi ti lə NDil Luwə yo kin. ⁵ Təki rōjeti, dije ki isi gin tōgi ti lə darode, isi rai ndigi lə darode, nə dije ki isi gin tōgi lə NDil Luwə, isi rai ndigi lə NDil Luwə to. ⁶ Ra ndigi lə daro, a aw ki dæw 6e lə yo, nə ra ndigi lə NDil Luwə, a aw ki dæw ade ingə kaj-i, a ade ingə lapiya. ⁷ Ra ndigi lə daro, e təl dæw nje bə ti lə Luwə. Dəw ki nje ra ndigi lə daro, e dæw ki ilə done gin ndu-kun ti lə Luwə al, tado asi kadi a ra al. ⁸ Dije ki isi gin tōgi ti lə darode, asi kadi a rai ne ki nəl Luwə al. ⁹ Nga ningə səi je, isi gin tōgi ti lə darosi al, nə isi gin tōgi ti lə NDil Luwə. MBata NDil Luwə isi mesi ti. Re dæw aw ki NDil Kirisi mene ti al ə, e dæw lə Kirisi al. ¹⁰ Re Kirisi isi mesi ti ə, darosi kin a oy ə wa, mbata lə majal, nə NDil Luwə e kisi ki dō taa ləsi, mbata sai dije ki Luwə tida səsi dije ti ləne. ¹¹ A re NDil Luwə ki nje tēje ki Jəju dan njé koy je ti isi mesi ti ə, Luwə ki nje tēje ki Jəju dan njé koy je ti a adi darosi ki koy təl isi kəm ki takul NDile ki isi mesi ti.

¹² Lo kin ti, ngakom je ki done ki ki dingam, j-awi ki kirə dōje ti, ningə e kirə lə daro kadi tə ji ra-n ndigi lə daro al. ¹³ Tado re isi ta ra ne ti ki go ndigi ti lə darosi ə a oyi. A re uni NDil Luwə, itoli kilə ra je lə darosi 6a, a isi ki dōsi taa to. ¹⁴ MBata dije pəti ki NDil Luwə isi or-de ta rəbi əi NGan lə Luwə. ¹⁵ Tado NDil ki ingə-i-e, e NDil ki kadi ra səsi 6əə ti al, taa e NDil ki kadi təl ində 6əl mesi ti 6əy al to. Nə e NDil ki nje ra səsi ngan koti ti. E ki ta rəbi lə NDil kin ə j-isi ji 6ar-n ne ki nduje ki taa boy j-ə nə: «Aba, Bawje*.» ¹⁶ NDil wa kin ə e nje tōji ndilje kadi gər tək-i je ngan lə Luwə. ¹⁷ Ə re je ngan lə Luwə 6a, je ka j-a j-ingə ne maji je ki Luwə un ndune dō ti kadi n-a n-adi dije lane kin to. J-a j-ingə ne maji je kin naa ti ki Kirisi,

mbata j-ingə kə naa ti sie, kadi je-n naa ti sie me təba ti lie.

Təba ki a re

¹⁸ M-gər maji kadi kə ki dəkagilo ti ki bəne kin asi naa ki təba ki Luwə a tēē ki dəe kadi ji gər kin al. ¹⁹ Nə kində je pəti isi rəle, isi ngəmi dəkagilo ki Luwə a təji-n təba lə ngan ləne. ²⁰ Tado nə kində je osi gin tōgi ti lə tōgi je ki ndade goto. E ki me ndigi ləde wa al, nə e Luwə wa ə ndigi be kadi əi gin tōgi je ti kin. ²¹ Ningə isi indəi mede də ti tə kadi ndə kare ə, a tēēi gin tōgi ti ki nje tuji-de ki uwə-de bəə ti kin. A tēēi gin ti kə mba kadi ingəi dəde naa ti ki ngan lə Luwə, taa kadi əi me təba lə ngan lə Luwə tə. ²² Ki basine kin, ji gər kadi nə kində je kin pəti isi timəi rusi rusi tə dəne ki ndoo ra-e be. ²³ Ningə e nə kində je par dərəde al, je ki j-ingə NDil Luwə tə nə ki dəsəy dan kadi-kare je ti Luwə ka, ji timəi rusi rusi tə, j-isi ji nginə kadi Luwə təl-je ngane ti, kadi taa-je ilə-je taa. ²⁴ Tado Luwə əji-je, nə e kin j-isi ji ngəm tae tə ngəm bəy. NGA ningə, re dəw oo nə ki isi ngəm tae ki kəmne ningə, e nə ki isi ngəm tae al ngata. Dəw ki kadi oo nə ki kəmne, ə təl isi ngəm tae tə ngəm bəy goto. ²⁵ A re ji ngəm ta nə ki j-o ki kəmje al ningə, ji ngəm tae ki kore me. ²⁶ E be tə ə, NDil Luwə isi re ra-n səje, me tōgi goto ti ləje. Tado ji gər kəl ta ki Luwə təkəi səbi kadi j-əl-e-n al, nə NDil Luwə wa isi əl sie ta toje ti ki ndu ki dəw asi gər me al. ²⁷ Ningə Luwə ki gər ngameje, gər nə ki NDil ndigi kadi əl-e, tado NDil isi əl ta ki Luwə, mbata maji lə dije lə Luwə, təkəi Luwə wa ndigi-n.

²⁸ Ji gər kadi nə je pəti rai nə mba kadi maji ki dije ki ndigi Luwə, adi e dije ki e wa bər-de ki go kəji ti ləne. ²⁹ MBata njé ki Luwə gər-de kəte, ə un ndune dəde ti kadi toi tə NGone Kirisi be, mba kadi Kirisi e-n ngon ki ngatōgi lə kosi ngəkoje je. ³⁰ Adi e njé ki Luwə kəti-de kəte, Luwə bər-de tə, njé ki Luwə bər-de, ər ta dəde ti tə, ningə njé ki ər ta dəde ti, adi-de təba tə.

NDigi ki Luwə ndigi dəw, e ndigi ki bo ngay

³¹ Ta ki kadi j-əl də lo ti kin goto. Re Luwə e səje ə, dəw ki kadi a əsi-je ta goto. ³² Luwə ki un kə də NGone ti wa kə al, nə un-e ile kə mbata ti ləje pəti, a adi-je nə je pəti kare naa ti ki NGone. ³³ Dəw ki kadi a ində ta də dije ti ki Luwə kəti-de goto, mbata e Luwə wa ə ər ta dəde ti. ³⁴ Dəw ki kadi a gangi ta dəde ti goto, mbata Kirisi e nje koy. Ki bo ngay, e ə j taa dan njé koy je ti, isi də ji kə Luwə ti, isi əl ta ki Luwə ki mbata ləje. ³⁵ Dəw ki asi kadi a gangi-je naa ti ki ndigi ki Kirisi ndigi-je kin goto. E kəm-to-ndoo, ə se me-kə asi al, kində kəm-ndoo, ə se bə, ə se ndoo, ə se tuji, ə se koy, asi al. ³⁶ Makitibi lə Luwə əl ə nə:

«MBata lai,

Koy e kadiji te bəsi ki sj je, kada je, ki lo sələ je.

Dije ooi-je tə da je ki dəw isi aw sade lo təl-de ti be^o.»

³⁷ Nə me nə je je ti kin pəti, j-a ji tətə rə ki tōgi ki ngay ki nje ndigi-je adi-je. ³⁸ MBata m-gər maji, təkəi rəjeti, kadi e koy al nim, e kisi ki də taa al nim, e malayka je al nim, e tōgi lə ndil je ki majal al nim, e nə ki bəne al nim, nə ki lo ti ti al nim, e tōgi je ki me duniya ti al nim, ³⁹ e tōgi je ki taa al nim, e ki nangi al nim, e nə kində madi al nim, nə madi kare ki kadi a gangi-je naa ti ki ndigi ki Luwə ndigi-je kin goto. E ndigi ki ndigi-je ki go rəbi lə Bəbə ləje Jəju Kirisi kin.

9

Luwə kəti ngan Isirayal je tə dije ləne

¹ Me kində rə naa ti ki Kirisi, ta ki m-aw tə m-al kin e ta ki rəjeti bi e ta ngom al. NGA ningə, mem ki kəy wa ka, ki tōgi lə NDil Luwə, ma naji də ta ti kin kadi e ta ki rəjeti. ² Me kə ki bo ngay ra-m, ningə mem to-m ki də ndə je mbata ti ³ lə ngakom je ki gin kəji ti ləm. M-ndigi kadi dərəm wa, Luwə man-m, kadi m-gangi-naa ki Kirisi mbata maji ləde. ⁴ Adi e ngan *Isirayal je, ki Luwə təl-de ngane ti, təji-de təba ləne adi gəri, un mindine adi-de, adi-de ndu-kun, adi isi kawina-naa nje ti, ilə ndune adi-de^o, ⁵ taa əi gin kəji ti lə kade je ki Luwə bər-de kəte. E əi je ə Kirisi tēē gin kəji ti ləde tə. Kirisi ki e də nə je ti pəti. Maji kadi tōji e də Luwə ti ki dəkagilo ki je ki dəkagilo je^o.

⁶ E kin tōji kadi ndu Luwə təl nə ki ndae goto al. Təkəi rəjeti, dije ki gin kəji ti lə Isirayal əi ngan Isirayal je dərə al, ⁷ taa dije ki gin kəji ti lə *Abirakam əi ngan tie je pəti al, tado Luwə əl Abirakam ə nə: «E ki gin kəji lə *Isaki ə j i a ingə-n dije ki gin kəji ti ləi^o.» ⁸ Nə kin tōji kadi ngan ti Abirakam pəti ə əi ngan lə Luwə əl, nə e ngan je ki oji-de ki go kun-ndu ti lə Luwə ki un adi Abirakam ə əi ngane je ki rəjeti. ⁹ MBata Luwə un ndune be ə nə: «Dəkagiloe wa kin be ə, m-a m-re, ningə Sara a ingə ngon kare^o.»

¹⁰ Lo kin ti, gine gangi al bəy, Rəbeka ka e nje bəy tə. E ki Isaki ki kare wa ka kin tə ə oji-n nga ndingə je ki joo. ¹¹ NGA ningə, kəte nje kəji ngan je ti kin, loki rai nə ki maji ki nə ki majal al bəy ə, Luwə kəti ki kare ki go me ndigi ti ləne mba kadi ndigi ra lie təl-n tane. ¹² Luwə kəti ngon kare ki go ndigi ti lə dəw madi al, nə e ki go ndigi ti lie e Luwə ki bər-de, ə əl-n Rəbeka ə nə: «NGon ki ngatōgi a ra bəə lə e ki du^o.» ¹³ Ta kin tēē təkəi makitibi lə Luwə əl-n ə nə: «M-ndigi *Jakobi, ə m-mbati Esuwa^o.»

* 8:36 Pa je 44.23 * 9:4 Tēē ki taga 4.22; Dətarənom 7.6; Oje 11.1 * 9:5 Knj 2.29 * 9:7 Kilə ngirə nə je 21.12

* 9:9 Kilə ngirə nə je 18.10 * 9:12 Kilə ngirə nə je 25.23 * 9:13 Malasi 1.2-3

¹⁴ Ta ki kadi j-əl dɔ lo kin ti goto, Luwə e nje ra ne ki dana, ne ra ki dana al goto rɔe ti jagi. ¹⁵ Tado əl *Moji ə nɔ: «M-a m-ra maji ki dɔw ki kadi m-ra sie maji, ə m-a m-o kəm-to-ndoo lə dɔw ki kadi m-o kəm-to-ndoo lie tɔ.» ¹⁶ E kin e ki go ndigi ti lə dɔw madi al, taa e ki go kilə ti ki ra ngay al tɔ, nɔ e ki go ndigi ti lə Luwə ki nje koo kəm-to-ndoo. ¹⁷ E be tɔ ə, Luwə əl-n ta ngar Parawo me makitibi ti ləne ə nɔ: «E mi wa ə m-ində-i lo kin ti mba kadi m-ɔji-n tɔgim ki roi ti, ə kadi tɔm ɔa-n ta dije ti pəti ki donangi ti ne tɔ.» ¹⁸ Lo kin ti, kadi ji gər təkɪ Luwə oo kəm-to-ndoo lə dɔw ki go me ge ti ləne, ə adi me dɔw ngə ki go me ndigi ti ləne tɔ.

Wongi ki koo kəm-to-ndoo lə Luwə

¹⁹ Dəw madi a əl-m ə nɔ re Luwə ra ne ki mee ndigi ningə, se ra ban ə isi aw ki ta ki dije ɔəy wa? Tado dɔw ki kadi tɔ rɔ ndigi lie goto. ²⁰ Nə j dɔw kare par j nɔ ə kadi inaji ta Luwə ti ə? NGoo asi kadi a əl ɔane ə nɔ: «MBA ri ə ira-m adi m-to be,» wa al. ²¹ Nje kibə ngoo, asi kadi, ki wanji ki kare wa kin, ibə-n ngoo ki gate e ngay, ə ki wanji ki kare wa kin, ibə-n e ki gate e ngay al tɔ. ²² Lo kin ti, Luwə ndigi ngay kadi ɔji wongi ləne, ə adi dije gəri tɔge tɔ, nɔ ore mene ə təl ore ɔəy dɔ dije ti ki asi tuji, kadi ɔungi wongi lane dɔde ti, tujin-de kɔ. ²³ Nə, Luwə ndigi ngay tɔ kadi n-toji tɔɔa ləne ki rɔ dije ti ki asi koo kəm-to-ndoo, ki ində dɔde dana kate mba kadi isi sɔne me tɔɔa ti ləne. ²⁴ NGA ningə, dije kin e j-əi je ki Luwə ɔar-je. Bar-je dan *Jipi je ti par al, nɔ ɔar-je dan ndəgi dije ti ki əi Jipi je al tɔ. ²⁵ Ningə e ta ki Luwə wa əl me makitibi ti lə Oje ə nɔ: «Dije ki kate əi dije ləm al, M-ɔar-de dije ləm ɔone, Ə dije ki kate əi njé ndigi je ləm al, M-ɔar-de njé ndigi je ləm ɔone.» ²⁶ NGA ningə, lo ti wa ki dije əli-de ti əi nɔ: «Səi dije lə Luwə al” kin, A ɔari-de ti, ngan lə Luwə ki nje kisi kəm ɔa.»

²⁷ Ejay ilə mbɛ ki ɔane tɔ, ɔji-n dɔ ngan *Isirayəl je ə nɔ: «Kin ə re ngan Isirayəl je ɔəyi-naa tɔ yangira ki ta ɔa ti be ka, e njé ki madi je par ə a ingəi kaji. ²⁸ Tado ɔaɔe əl ə nɔ ta ləne n-a n-təl tae kadi osi taga rapɪ nim, kalangi ɔa nim tɔ donangi ti ne.» ²⁹ Ningə e tɔ kɔ ta ki Ejay wa ka əl ɔəy ə nɔ: «Kin ə re ɔaɔe ki nje tɔgi pəti, Iyə dije madi tɔ gin koji ləje al ə, Re j-a ji to tɔ Sodom be, Re j-a ji titi naa ki Gomər be.»

Isirayəl əi ki kaji ki re ki go rəbi kadi-me Kirisi

³⁰ Ta ki kadi j-əl dɔ ta ti kin ə tɔ kin: dije ki gəri Luwə al, ki sangi rəbi kadi n-əi dije ki dana al, nɔ Luwə ɔr ta dɔde ti adi tali dije ki dana. Tali dije ki dana ki go rəbi kadi-me Kirisi. ³¹ NGA ningə, ngan *Isirayəl je ki sangi kadi n-əi dije ki dana ki go rəbi lə ndu-kun taa, tɛgi lo ndu-kun ti ka kin al. ³² Tɛgi loe ti al mbata ooi kadi e ne ki n-a n-ingəi ki rəbi kilə ki ra yo ɔi ki rəbi kində me dɔ ra maji ti lə Kirisi al. Lo kin ti, awi tigəi njade mbal ti, awi tɔ kosi. ³³ Təkɪ makitibi lə Luwə əl-n ə nɔ: «Oi, me ɔe bo ti ki Siyo, M-ində mbal ki nje tigə dɔw ngoo, E mbal ki nje tigə dɔw kilə, Nə dɔw ki ade mene, ne a tule naa ti al.»

10

Jipi je ki dije ki əi Jipi je al, Bade e kare ba

¹ NGakom je, ne ki uwə mem ngay ki m-isi m-dəji Luwə mbata ti lə *Jipi je, e kadi ingəi kaji. ² Tado m-asi kadi m-ma naji lade, təkɪ tingəi bil mbata ti lə Luwə, nə ke ə e tingəi ki ne gər goto me ti. ³ Təkɪ rɔjeti, gəri rəbi ki Luwə isi ɔr-n ta dɔ dije ti al, adi isi sangi rəbi kin ki dɔde əi je wa. Lo kin ti, əi je, gotoi dɔ rəbi ti ki Luwə isi ɔr-n ta dɔ dije ti. ⁴ Tado Kirisi ə e ta təl ta ndu-kun, mba kadi dɔw ki ade mene ɔa, Luwə ɔr ta dɔ dɔwe ti.

Kaji to mbata dɔw ki ra ki adi mene Babe

⁵ *Moji wa əl ta ɔji-n dɔ kɔr ta dɔ ti ki go rəbi lə ndu-kun ə nɔ: «Dəw ki təl rone go ndu-kun ɔa, dɔwe a əi ki rəbi lə ndu-kun ka kin.» ⁶ Ningə ta ki ɔji dɔ kɔr ta dɔ ti ki rəbi kadi-me ə to kin: «Oti kadi əl me ti ə nɔ: nə ə a aw dɔrə ti wa?» Tado Kirisi j dɔrə ti ə re. ⁷ Taa, nə ə a aw ko wa ka, əl be al tɔ, tado Kirisi j lo koy ti dan njé koy je ti. ⁸ Makitibi lə Luwə əl ə nɔ: «Ta lə Luwə e kadi ti ɔasi, tɔ tai ti kadi əl, e ngamei ti. E ta kin ə j-isi j-ilə mbe.» ⁹ Təkɪ rɔjeti, re ta tɛgə tai ti təkɪ Jəju e ɔaɔe, ə re adi ngamei kadi Luwə un-e taa dan njé koy je ti ɔa, a ingə kaji. ¹⁰ Tado kadi-me ki j ngamei ti ə Luwə a ɔr ta dɔ dɔw ti, ningə ta ki tɛgə ta dɔw ti ə a əi dɔw tɔ. ¹¹ Tado makitibi lə Luwə əl ə nɔ: «Dəw ki ra ki ade mene, ne a tule naa ti al.» ¹² Lo kin ti, dangi dangi goto dan *Jipi je ti ki dije ki əi Jipi je al. Pəti ɔaɔe ki kare wa kin ə e ɔaɔe lade. E ki nje kadi ne maji dije pəti ki ɔai tɔe. ¹³ Tado makitibi lə Luwə əl ə nɔ: «Dəw ki ra ki ɔa tɔ ɔaɔe a ingə kaji.» ¹⁴ NGA ningə, kin ə dije adi-e mede al ə, lo kadi a ɔai tɔe goto, a kin ə dɔw əl-de ta lie al ə, lo kadi a adi-e mede goto, a kin ə dɔw ki nje kilə mbɛ ta lie goto ə, lo kadi a ooi ta lie goto tɔ. ¹⁵ A kin ə dije ki njé kaw kilə je gotoi ə, lo kadi dɔw a ilə mbɛ ta lie goto tɔ. Makitibi lə Luwə əl ta dɔ ti be ə nɔ: «E ne ki to rɔnəl

* 9:15 Tɛgə ki taga 33.19 * 9:17 Tɛgə ki taga 9.16 * 9:25 Oje 2.25 * 9:26 Oje 2.1 * 9:28 27-28: Ejay 10.22-23
* 9:29 Ejay 1.9 * 9:33 Ejay 8.14-15 * 10:5 Ləbətiki 18.5 * 10:8 6-8: Dətarənom 9.4; 30.12-14 * 10:11 Ejay 28.16 * 10:13 Juwal 3.5 * 10:15 Ejay 52.7

ngay kadi daw oo nja njé kilá mbé Poy Ta ki Maji¹⁶.»¹⁶ Nə dije madi mbati tali røde go Poy ta ti ki Maji. NGA ningə, Ejay daji ta do lo kin ti ə nə: «Babe, daw ki taa meje do mbé ti ki j-ilə kin goto¹⁷.»¹⁷ Ji gər təkí daw a adi mene ki go rəbi la Poy Ta ki Maji ki oo, nga ningə, Poy Ta ki Maji kin, e mbé ta lə Kirisi.¹⁸ Ə kadi m-dəji m-o se Jipi je ooi ta kin al biti wa? Ooi ta kin maji. Tado makitibi lə Luwə əl ta do ti ə nə:

«NDu njé kilá mbé Poy Ta ki Maji aw ki do be je pəti, taa, dije ki isi dóbəy lo je ti ki dənangi ti ne pəti ka, ta ki tade ti osi mbide ti to¹⁹.»

¹⁹ Ə kadi m-dəji m-o se ngan *Isirayəl je gəri me ta ki ba kin al wa? Moji əl ta ki ta Luwə ti do lo kin ti ə nə:

«M-a m-adi jangi ra səsi do dije ti ki daw gər ginde al,

M-a m-adi wongi ra səsi ngay do dije ti ki əi dije ki ne gər lade goto²⁰.»

²⁰ Ejay aw biti əl ta ki ta Luwə ti ə nə:

«Dije ki sangi ka sangi-mi al, ingəi-mi, M-təe ki dom taga m-adi dije ki daji-mi ne madi al.»

²¹ Nə ki oji do ngan Isirayəl je, Moji ilə do ti ə nə:

«NDo je pəti, m-ilə jim m-adi dije ki njé təl røde go ta ti al,

Dije ki njé tə ro²².»

11

Luwə mbati ngan Isirayəl je al

¹ M-dəji kadi m-o se Luwə mbati dije ləne ki əi ngan *Isirayəl je kin wa? Jagi, Luwə mbati ngan Isirayəl je al. MBata mi ki dəm, mi ngon Isirayəl, mi gin koji ti lə *Abirakam, me koji ti lə Bənjame. ² Luwə mbati dije ləne al, əi dije ki kəti-de kəte mari nu. Səi je, ta ki nje kəl ta ki ta Luwə ti Eli, əl me makitibi ti lə Luwə, səki-n do ngan Isirayəl je ro Luwə ti kin, igəri maji. ³ Eli əl ə nə: «Babe, təl njé kəl ta je ki tai ti pəti tigə, lo je ki dije isi iləi kadi-kare ti adi-ni kin, budi-de nangi mur mur, e mi ki karm par ə m-nay, ningə isi sangi kadi n-toli-mi to.» ⁴ Nə ta ki Luwə tur-e ti ə to kin: «M-ngəm dije dibi siri ta dangi, do dije ləm, ki əsi məkaside nangi no yo bal ti al⁵.» ⁵ Be to ə, dəkagilo ti ki bone, ngon buti ngan Isirayəl je madi nayi-naa, kadi isi ta dije ki Luwə kəti-de ki go me-maji ti ləne. ⁶ Luwə kəti-de ki go me-maji ti ləne, bi e ki go kilá rade ti al. Re e be al ningə, me-maji lə Luwə kin a e me-maji ki rojeti al. ⁷ Me ta kin na ri ə? Mee nə ne ki ngan Isirayəl je sangi, ingəi nee al, ningə e dije ki Luwə wa kəti-de ə ingəi. Ba ndəge je, təl njé me ngə je. ⁸ Njé me ngə je təkí makitibi lə Luwə əl-n ə nə:

«Luwə adi angalde oy njum, Adi kəmde oo lo al,

Ningə adi mbide bəy ndəngirə to.

Ne kin ra ne biti bone⁹.»

⁹ NGA ningə *Dabidi ka al ta do lo kin ti to ə nə:

«Kadi ne kuso rənal ləde təl gum kuwə-de,

Kadi təl bandi ki kadi osi ti,

Kadi e rəbi kosi, kadi e kində koji.

¹⁰ Kadi kəmde to adi ooi lo al,

Adi kəi gidide ki dəkagilo je pəti¹¹.»

¹¹ M-dəji kadi m-o se jigi ki tigə *Jipi je ilə-de kin kadi a jū taa al biti wa? Jagi, a jū taa, nə ki go rəbi lə ne ra ki go ti al ki rai, ə ndəgi dije ingəi kaji. Ingəi kaji kadi jangi ra-n Jipi je.

¹² NGA ningə, kin ə re ne ra ki go ti al lə Jipi je ki rai, təl kadi lə dije pəti ki dənangi ti ne, kin ə to ləde təl maji lə dije ki əi Jipi je al ningə, toji kadi re indai røde ta kaji ti ki ro tje de ba, maji ləde a to mbar mbar.

Kaji lə dije ki əi Jipi je al

¹³ Səi ki səi *Jipi je al, təkí mi-n nje kaw kilá ki ro dije ti ki əi Jipi je al, m-əl səsi kadi igəri təkí m-piti kilá ki to jim ti. ¹⁴ M-piti mba kadi se a əsi dije ki gin koji ti ləm adi jangi ra-de, kadi təkí madi je ingəi kaji wa. ¹⁵ Kin ə kor ki Luwə or Jipi je gogi, e rəbi kulə noji naa ti lə Luwə əi ki dije ki dənangi ti ne ningə, təlde ki ro Luwə ti gogi a e ne ki maje e ngay. A e ki lo koy ti kaw lo kisi ki do taa ti.

¹⁶ Ningə kin ə re dam mapa ki rai ki ko ki dəsəy e ya Luwə ba, ndəgi mapa ba pəti e yae to, a kin ə ngirə kagi e ya Luwə ba, bajie je əi ya Luwə to. ¹⁷ Ningə *Isirayəl to ta kagi bini ki be be. Luwə gangi bajie je madi ko, ə uni-ni j ki j gin koji lə Isirayəl al, ki j kagi bini ki wale, re tiyəi-ni tode ti dan ndəge je ti, adi a do ngirə bini ti ki be, isi njibi bote to. ¹⁸ Ningə j, e ne ki kadi ikidi-n baji kagi je ki gangi-de ko kin al. Kin ə ina kadi ikidi-de ə, kadi meil ole do ti təkí e j ə a do ngirəde ti bi e ngirəde ba a doi ti al. ¹⁹ Domaji ə, a əl ə nə: «Gangi bajie je ə tiyəi-mi tode ti.» ²⁰ Ningə e ki rojeti kadi gangi-de mbata əl, ooi to ra maji lə Kirisi al, ba j, tiyəi-ni tode ti mbata uwə kul ra maji lə Kirisi. Nə re e be ka, kadi ində gui al, adi bəl rai tə ra yo. ²¹ Tado kadi ə, kagi ki be wa mindi ka Luwə gangi bajie je ningə, kadi o roi maji nə j taa a iyəi al jagi. ²² Kadi igər təkí Luwə e nje ra maji ə kadi igər təkí e daw ki ngə ngay to. Luwə e daw ki ngə ki ro dije ti ki osi, ə e daw ki nje ra maji ki ro ti j to. Nə ke ə, kadi a do njai ti me ra maji ti lie kin. A re e be al ə, a gangi iləi ko tə baji kagi ki be kin be to. ²³ NGA ningə, ki oji do ngan Isirayəl je, kin ə iyəi ta me ngə lade ə, Luwə a təl kadi tiyə-de tode ti gogi mbata aw ki təgi kadi tiyə-n-de gogi. ²⁴ Kin ə j ki j baji kagi bini ki wale mindi, ə Luwə gangi re tiyəi ta kagi bini ti ki be ki e lo ləi al kin ningə, ngan Isirayəl je ki əi baji kagi

bini ki 6e kin 6a, Luwə a təl tiyə-de maji gogi lo tode ti.

Ta ki dō kaji ti lə ngan Isirayəl je

²⁵ NGakom je, m-ndigi kadi igəri gin ta lə Luwə ki to lo 6əyɔ ti kin, 6i kadi isi day al. Be al ə a oi rosi tə njé gosi ki ngay. Ningə kadi igəri təkɪ dam *Isirayəl je madi, mede a nga biti kadi dije ki gəri Luwə al pəti, tɛgi kaji ti. ²⁶ Lo kin ti nga ə yə Isirayəl je pəti a ingəi kaji təkɪ makitibi lə Luwə əl-n ə nə:

«Nje taa dō dije a j Siyo ti ə a re,

A ɔr kal dō ta lə dije ki gin kɔji ti lə Jakobɪ kɔ.

²⁷ E kin ə e kun mɪndi ki a dɔɔ-je naa ti səde, Loki m-a m-ɔr majal ləde kɔ.»

²⁸ Kin ə ji gɔ mbatɪ ki *Jipi je mbatɪ Poy Ta ki Maji kin 6a, j-a j-ə nə əi njé bə je lə Luwə. Ningə e kin ə e kaji ləsi. Nə re ji gɔ kɔti ki Luwə kɔti-de kin tɔ 6a, j-a j-ə nə Luwə ndigi-de 6əy mbatɪ ti lə kade je tɔ. ²⁹ Tado Luwə adi dəw nə ə təl taa jie ti al, taa 6a dəw ə təl tuwe al tɔ. ³⁰ Kəte mari, ali ta ta Luwə ti, nə 6asine, Luwə oo kəm-to-ndoo ləsi, mbatɪ kal ki Jipi je ali tae. ³¹ Be tɔ ə, əi ka ali tae 6one, mba kadi Luwə oo-n kəm-to-ndoo ləsi. Lo kin ti nga ningə, əi ka Luwə a oo kəm-to-ndoo ləde tɔ. ³² Tado Luwə adi ta rəbi dije pəti alii dɔ ta, mba kadi ɔji-n-de me-maji ləne.

Tɔji ki dō Luwə ti

³³ Ki rɔjeti, nɛ kingə lə Luwə al dɔ lo, gosi, ki nɛ gər lie əti bəl ki dum! Dəw ki kadi gər me ta ki gangi lie goto, dəw ki kadi gər kɔji ra lie goto.

³⁴ E ə Makitibi lə Luwə əl-n ə nə:

«Dəw ki gər ta ki me ʔabə ti goto,

Dəw ki kadi ɔje ta goto.»

³⁵ «Taa dəw ki kadi un nɛ adi Luwə kəte,

Kadi tə go ti ə Luwə ugə kire ka goto tɔ.»

³⁶ Tado e Luwə ə ində nɛ je pəti, nɛ je pəti toi ki takule, mbatɪ ti lie. Kadi tɔ6a e lə Luwə ki dɔkagilo je ki dɔkagilo je! *Amen!

12

Njiyə ki nəl Kirisi

¹ NGakom je, təkɪ Luwə ɔji-n-je me-maji ləne ki taga adi ji gəri, m-ilə dingəm mesi ti kadi uni darɔsi wa tə kadi-kare ki kəm, indəi ta dangi tə nɛ ki nəl Luwə, adi-e. E kin ə e kɔsi-gon Luwə ki rɔjeti ki kadi ɔsi gone. ² Ningə kadi uni go rəbi nɛ ra ki dije isi rai dɔkagilo ti ki 6one kin al, nə kadi iyəi rɔsi adi nɛ gər ki sigi ki Luwə adi səsi kin, mbəl səsi. Lo kin ti, a gəri kəm nɛ ki e nɛ ki Luwə ndigi: adi e nɛ ki maji, nɛ ki nal-e, nɛ ki go rəbe ti.

³ Ki takul kadi-kare ki Luwə adi-m, m-əl dəw ki ra dansi ti kadi uni ta rɔsi ki al dɔ maji al, nə kadi oi ta rɔsi ki go rəbe ti, dəw ki ra, ki go tɔgi kadi-me ti lie ki Luwə ade. ⁴ Darɔje e kare ba, nə ngan roje je əi dangi dangi. Ningə

nə nə aw ki kilə ləne ki sɔbi dəne. ⁵ Be tɔ ə, ji bay, nə je kare ba me kində rɔ naa ti ki Kirisi. Je ki dɔje dɔje, nə je ngan rɔ-naa je. ⁶ Ningə, Luwə adi-je kadi-kare je ki dangi dangi ki go me-maji ti lie ki adi-n-je. Kin ə re e kadi-kare kal ta ki tae ti ə adi ə, kadi ira-n kilə ti ki Kirisi. ⁷ Kin ə re dəw madi aw ki kadi-kare ra kilə dan dije ti ə, kadi ra kile; kin ə dəw madi aw ki kadi-kare ndo nɛ dije ə, kadi ndo-de nɛ. ⁸ Kin ə dəw madi aw ki kadi-kare kilə dingəm me dije ti ə, kadi ilə dingəm mede ti; kin ə dəw madi aw ki kadi-kare kadi nɛ dije ə, kadi adi ki me-nda; kin ə dəw madi aw ki kadi-kare kər nɔ dije ə, kadi ɔr nɔde ki rɔ ki tɪ kati; kin ə dəw madi aw ki kadi-kare koo kəm-to-ndoo lə dije ə, kadi oo kəm-to-ndoo ləde ki rɔnəl.

⁹ Maji kadi ndigi-naa ki dansi ti e ndigi-naa ki rɔjeti. Ningə kadi ɔsi nɛ ki majal ngərəngi, ə kadi uwai go nɛ ra ki maji ngə tɔ. ¹⁰ Maji kadi indigi-naa dansi ti ndigi-naa lə ngakonaa je. Ningə kadi dəw ki ra sangi kadi n-e taa n-ɔuki madine je ti. ¹¹ Kadi səi dije ki njé ra kilə, ki dabi goto rɔsi ti, ə irai kilə lə ʔabə ki me ki kare tɔ. ¹² Ningə kadi irai rɔnəl dɔ nɛ ti ki isi ngəmɪ tae, kadi ɔrai mesi dɔ kɔ ti, ə uwai tɔgisi ba me kəl ta ti ki Luwə tɔ. ¹³ Kadi irai ki ngakosi je me nɛ je ti ki tɔ rəde, ə kadi uwai mba je ki rɔsi ti maje. ¹⁴ Injangi dɔ dije ki nje kadi səsi kɔ; injangi dɔde bi imani-de al. ¹⁵ Irai rɔnəl ki dije ki isi rai rɔnəl, ə inɔi ki dije ki isi nɔi tɔ. ¹⁶ Maji kadi ndusi ɔsi go-naa ti. Isangi rəbi nɛ ra ki tɔ6a al, nə kadi isangi rəbi nɛ ra ki dɔe du. Ningə kadi oi rɔsi tə njé gosi ki ngay al tɔ.

¹⁷ Re dəw ra səsi majal ə, ugəi-e kirə majal ki ra səsi kin ki majal al. Indəi dɔ rɔsi ti kadi irai maji ta kəm dije ti pəti. ¹⁸ Kin ə re ta rəbi lapiya e rɔsi ti, ə to kadi isangi ə, isangi adi lapiya to dansi ti ki dije pəti. ¹⁹ NGakom je, kadi səi je wa ugəi kirə majal ki dəw ra səsi al, nə iyəi wongi lə Luwə adi ɔdi dəwe. Tado Luwə əl me makitibi ti ləne ə nə:

«Mi ə mi nje kiga kirə majal ki dəw ra ki madine.

Dəw ki ra nɛ ki majal ki madine,

Mi ə m-a m-ɔje kəme to ti.»

²⁰ Luwə ilə dɔ ti 6əy tɔ ə nə:

«Re 6o ra nje bə lai ə, ade nɛ uso,

Re kində ra-e ə, ade man ay.

Re ira be ningə,

A to tə yal por ə ɔy ɔuki dɔe ti be.»

²¹ Adi majal dum dɔi al, nə kadi idum dɔ majal ki maji ki ra.

13

Təl rɔ go ndu ti lə nje kɔbe je

¹ Kadi dəw ki ra ka təl rɔne go ndu ti lə njé kɔbe je ki isi dɔ 6e ti. Tado kɔbe ki to ban ban

ka e Luwə ə e nje kadi dəw, ningə njé ki isi də be ti, e Luwə ə ində-de. ²E mbata kin ə, dəw ki ində gune ya nje kəbe ti, isi əsi ta ndu Luwə. Njé ki isi indai gude ya nje kəbe je ti, isi ndari ta ki gangi lə Luwə rai ki dode ti. ³Ningə, dije ki njé ra ne ki majal ba isi bali njé kəbe je al, nə e dije ki njé ra ne ki majal ə isi bəli-de. Ə re ige kadi ibəl nje kəbe al ba, ira ne ki majal par ə a piti. ⁴Tadə nje kəbe e dəw ki isi ra kilə adi Luwə mba kadi kilə rasi e kilə ra ki maji. A kin ə re isi ira ne ki majal ba, ibəl nje kəbe, mbata e kare ba aw ki ne kati al. Loki nje kəbe gangi ta də dəw ti ba, isi ra kilə lə Luwə, əji wongji lie də dəw ti ki nje ra ne ki majal ade gər. ⁵E mbata kin ə, maji ngay kadi dəw ilə dəne gin togi ti lə nje kəbe je. Ningə kadi ilə dəne gin togi ti mbata bəl wongji lə Luwə al, nə mbata mər ta ki maji ki me dəw ti ndigi kadi dəw ra be. ⁶E gine kin to ə isi igəi la-mbə, tadə dije ki isi taai la-mbə jisi ti, əi dije ki Luwə adide kilə kin kadi rai. ⁷Lo kin ti, maji kadi adi dəw ki ra ne ki sɔbi kadi adi-e. Adi la-mbə dəw ki sɔbi kadi adi-e la-mbə, adi ne ki gangi dəsi ti dəw ki sɔbi kadi adi-e, ibəli dəw ki sɔbi kadi ibəli-e, ə əsi gon dəw ki sɔbi kadi əsi gone ta.

NDigi-naa ki yo je ki ne je

⁸Adi kirə ne lə dəw madi to dəsi ti al. Kirə ki kadi to dəsi ti ba, kadi e kirə ndigi-naa ki kadi indigi-naa dansi ti ki yo je ki ne je par. Tadə dəw ki nje ndigi madine, e daw ki ra go ndu Luwə ti ilə taga pay. ⁹M-əl be, mbata ndukun je lə Luwə ə lə nə: «A uwə marim al, a təl dəw al, a bogi al, a ndingə ne lə madi al.» Ningə ndu-kun je kin, ki ndəgi ndu-kun je ki rangi pəti, a ingə-de me ndu-kun ti ki kare ki ə nə: «A ndigi dəw madi tə darəi j wa be» kin*. ¹⁰Dəw ki nje ndigi dəw, a ra ne madi kare ki majal ki dəw madine al. Tadə dəw ki nje ndigi madine, e daw ki ra go ndu Luwə ti ilə taga pay.

Kisi də nja ti mba təl Kirisi

¹¹Igəri dəkagilo ki j-isi ti ne kin maji, kadi e dəkagilo ki kadi indəli də bi ti ngata. MBata dəkagilo ki kəte j-ilə-n ngirə kində meje də ra maji ti lə Luwə kin, kaji e say səje bəy, nə ki basine kin, kaji e rəjeti bəsi ngata. ¹²Lo ki ndə nay ngay al ngata, lo ki ti e bəsi, ə maji kadi j-əsi ne ra je ki me til ti ngerangi, ə adi j-oti ne ro je ki kadi j-roi kada. ¹³Adi pa njiyasi e ki go rəbi ti ki maji, tə dije ki njé njiyə kada wangi. Kadi səi dije ki njé kuso ne kadi al nim, go kay kasi al nim, kadi səi njé kaya ki ra al nim, njé koo maji rəde al nim, njé kəl ki njé ra jangi al nim. ¹⁴Maji kadi oti Babe Jəju Kirisi rəsi ti tə ne rə ləsi. Ningə kadi adi ndigi ra lə darə: uwa mesi al, nə tə jji irai majal ki e ndigi ra lie.

14

Kadi dəw gangi ta də ngokone ti al

¹Dəw ki e to me kadi-me Kirisi ti, maji kadi uwəi-e ki rəsi ti ki kanji kadi igangi ta də ne ti ki to mee ti. ²Dəmajj ə dəw madi, aw ki kadi-me ki uso-n ne je pəti kare, ki kanji kadi mee uwe ki ta, ningə e ki nungi, ki kadi-me lie e ki to, o mbi kam par to. ³Lo kin ti, sɔbi kadi dəw ki nje kuso ne je pəti, kidi dəw ki nje kuso ne je madi al kin al, ningə dəw ki nje kuso ne je madi al, maji kadi kidi dəw ki nje kuso ne je pəti al to, tadə e ka Luwə uwe ki rəne ti to. ⁴I nə ə kadi igangi ta də njé ra kilə ti lə dəw ki rangi ə? Re uwa rəne ba ta kilə ti ə se osi nangi ka, e kin e ta lə bae. Ningə a uwə rəne ba taa, tadə Babe aw ki togi kadi ade uwə-n rəne ba.

⁵Dəw madi a ə lə nə ndə je madi itə naa, ə dəw ki nungi a ə nə ndə je asi-naa pəti to. Nə maji kadi dəw ki ra ka aw ki me ki kare də ndu ti lie ki a də ti. ⁶Dəw ki oo kadi ndə madi itə ndəgi ndə je madi kin, əl mba kəsi-n gon Luwə, ə dəw ki uso ne je pəti, uso kadi əsi-n gon Luwə to, mbata ra oyo Luwə də ti. Taa dəw ki uso ne je pəti al ka, ra mbata kəsi-n gon Luwə to, tadə ra oyo Luwə də ti to. ⁷Təki rəjeti, dəw ki danje ti ki kadi isi ki dəne taa kisi ləne wa goto, taa dəw ki danje ti ki kadi oy koy ləne wa ka goto to. ⁸Re j-isi ki dəje taa ə e mbata lə Babe, a re j-oy ə j-oy mbata lə Babe to. Adi kin ə re e-n kisi ki də taa, ə se e-n koy ka, je ne lə Babe. ⁹Tadə Kirisi oy, j lo koy ti mba kadi e-n Ba njé koy je ki njé kisi kəm je. ¹⁰NGa j, ra ban ə isi gangi ta də ngokoi ti ə? Ra ban ə isi ikidi ngokoi ə? Kare kare pəti, j-a ji tēji j-ai ta kəm Luwə ti kadi a gangi ta dəje ti. ¹¹Tadə Babe əl me Makitibi ti ləne ə nə:

«Mi Babe, təki m-isi-n ki dəm taa, m-əl səsi tək:

Dije pəti a əsi məkəside nangi nəm ti,
Dije pəti a iləi toji dəm ti*»

¹²Lo kin ti, dəw ki ra a idə kər kilə rane ki sɔbi dəne wa nə Luwə ti.

¹³Adi j-isi taai kəə ta gangi ta də-naa ti. Ningə kadi isangi rəbi kadi iləi jigi nə ngokosi ti al. Həi jigi adi tige ile, ə se aw sie adi osi me ne ki majal ti al. ¹⁴M-gər, to ay njay ki takul Babe Jəju, təki ne ki to nje goto. A re dəw madi oo kadi ne madi e ki to nje ba, to nje mbata ti lə dəwe wa kin. ¹⁵Re ituji me ngokoi mbata lə ne ki isi uso ningə, isi njiyə ki go rəbi ndigi-naa ti al jagi. Igo rəi maji, kadi ta lə ne kuso par ə adi dəw ki Kirisi oy mbata ti lie kin aw-n tuji ti al. ¹⁶Kadi ne ki e ne ki maji ki rəsi ti, təl ne ki kadi ndəgi dije əli ta ki majal də ti al. ¹⁷Tadə kəbe lə Luwə e ta lə ne kuso ki ne kay al, nə e ta lə ne ra ki dana, ta lə ləpiya ki rənel ki NDil ki ay njay adi dəw. ¹⁸Dəw ki isi ra kilə

* 13:9 Tēji ki taga 20.13-17; Dətarənom 5.17-21; Ləbətiki 19.18

* 14:11 Ejay 45.23

læ Kirisi ki go ræbe kin, e dæw ki nje ra ne ki næl Luwæ nim, dije ndigi ta lie nim ta.

¹⁹ Adi ji sangi ræbi ki kadi re ki lapiya nim, ræbi ki kadi ji tugi naa ti me kadi-me ti nim. ²⁰ Maji kadi ituji kilæ læ Luwæ mbata læ ne kuso al. E ki røjeti kadi ne kuso je pæti dæw a uso, næ e go ræbe ti al kadi dæw uso ne ki kadi tæl jigi tige ngokøe ile me ne ki majal ti. ²¹ Maje ki ngay, e kadi dæw uso da al nim, ay kasi al nim, kadi ra ne madi kare ki kadi tige ngokøe ile al. ²² Kadi-me læi ki a dæ ti kin, ingæm ta yayi nq Luwæ ti. Maji-kur e dæ dæw ti ki me uwe ki ta dæ ræbi ti lie al. ²³ Næ dæw ki me uwe ki ta dæ ne ti ki isi uso, ta ki gangi e dæe ti, mbata e dæw ki kilæ rae e ki go kadi-me ti al. NGa ningæ, ji gær kadi ne je pæti ki dæw ra-de ki go kadi-me ti al, e majal.

15

Kadi dæw sangi ræbi ne ki kadi adi rønæl madine

¹ J-ai ki j-awi ki tugi me NDil ti, maji kadi ji gæti njé je ki ai to je, ki kanji sangi ræbi ne ki næl meje. ² Maji kadi dæw ki ra danje ti sangi kadi ra ne ki næl ngokone. Ra ne ki næl-e ki mba maji lie kadi tugi-n me ndil ti. ³ Kirisi ki dæne, sangi ne ki næl rønæ al, næ tæki Makitibi læ Luwæ æl-n: «Næ taji je ki sôbi kadi aw ki doi ti, tæl ki dæe ti yo^ø.» ⁴ NGa ningæ, ne je pæti ki ndangi me Makitibi ti dækagilo ti ki kate kin, ndangi mba kadi tæ tæl ne ndo mbata ti læje. Makitibi ndo-je kadi kore me ki kuwæ tugi ba læje re ki kindæ me dæ ti. ⁵ Maji kadi Luwæ ki nje re ki kore me ki kuwæ tugi ba ra adi tasi asi-naa maji tæki Jæju Kirisi ndigi-n. ⁶ Lo kin ti, a ilæi toji dæ Luwæ ti ki e Baw Bæbe læje Jæju Kirisi ki me ki kare ki ndu ki kare.

Poy Ta ki Maji mbata læ dije pæti

⁷ Uwæi naa ræ naa ti yo je ne je tæki Kirisi uwæ-n sæsî rone ti kin be, mba kadi Luwæ ingæ-n tæba. ⁸ Tæki røjeti, m-æl sæsî, Kirisi tæl nje ra kilæ læ *Jipi je mba kadi tæl-n ta ndu-kun ki Luwæ un adi kade je. ⁹ Taa re mba kadi dije ki ai Jipi je al, ilæi toji dæ Luwæ ti mbata me-maji lie, tæki Makitibi læ Luwæ æl-n æ:

«M-a m-piti dan gin be je ti ki dangi dangi, Taa m-a m-osi pa m-ilæ-n toji doi ti tæ^ø.»

¹⁰ Ningæ tæl æl bæy æ næ:
«Sæi gin be je ki dangi dangi, irai rønæl ki dije læ Bæbe^ø.»

¹¹ Bæy tæ:

«Hæi toji dæ Bæbe ti, sæi gin be je pæti, Osi pa, ipiti-e-n, sæi gin dije pæti^ø!»

¹² Nje kæl ta ki ta Luwæ ti Ejay æl tæ æ næ:
«Dæw ki gin koji ti læ Jæse kare a re, E æ a j taa kadi a q be dæ gin be je ti ki dangi dangi,

Ningæ e tæ æ gin bæe je kin a indæi mede dæe ti^ø.»

¹³ Kadi Luwæ ki e nje re ki ne kindæ me dæ ti, adi rønæl, ki lapiya lie tæ sæsî biyæ ti, me kadi-me ti. Ningæ kadi tugi NDil Luwæ adi kindæ me dæ ti læsi aw ki kate kate tæ.

Kilæ læ Pol

¹⁴ NGakom je, ki oji dæsi, mi ki dæm, m-gær maji, kadi mær ta ki maji rosi mesi, ne gær ki dum sæsî goto, taa asi gaki kadi adi-naa ta kaji yo je ki ne je tæ. ¹⁵ Be ka, ki madi je, m-ndangi makitibi ki tuge to m-adi sæsî kadi m-ole-n mesi. Ningæ m-ra be oji dæ maji ki Luwæ ra sæm. ¹⁶ Luwæ ra adi m-un røm m-ilæ kæ mbata kilæ læ Jæju Kirisi ki ræ dije ti ki ai *Jipi je al. Indæ-m ta dangi kadi m-ilæ mbæ Poy Ta ki Maji lie, kadi dije ki ai Jipi je al tæl kadi-kare ki næl Luwæ, kadi-kare ki NDil Luwæ e dæ ti. ¹⁷ Asi kadi m-indæ gum me tæ Jæju Kirisi ti oji-n dæ kilæ læ Luwæ. ¹⁸ NGa ningæ, re m-æl ta bæ, m-æl ta dæ ne ti kare ba par, adi e kun ki Kirisi un-m ra-n kilæ adi dije ki ai Jipi je al tæl røde go ndue ti kin. Kirisi ra kilæ ki ta ki tam ti nim, ki kilæ ram nim, ¹⁹ taa ki tugi ne koji je, ki ne je ki æti bæ, ki tugi læ NDil Luwæ. Be æ, j Jorijalæm ti biti tæe-n Hiri ti, m-ilæ mbæ Poy Ta ki Maji læ Kirisi ki lo je pæti. ²⁰ Ningæ m-ndigi ngay kadi m-ilæ mbæ Poy Ta ki Maji lo ki tæ Kirisi bæ ti al bæy par, mba kadi m-indæ ngiræ kilæ læm dæ kilæ ti ki dæw madi indæ ngire kate al. ²¹ Loki m-ra be kin bæ, m-ra tæki Makitibi læ Luwæ æl-n æ næ:

«Dije ki dæw ilæ-de mbæ ta lie al a ooi-e, Ø dije ki ta lie osi mbide ti al, a gæri me ta kin tæ^ø.»

Koji ra læ Pol

²² E kin æ e ne ki ogi-m ta ræbi ki dækagilo je pæti kadi m-aw ræsi ti. ²³ Næ ki basine kin, m-aw ki lo madi ki kadi m-ra kilæ ti go lo je ti kin al ngata. E be æ, asi bæ ngay bæne, m-ndingæ kadi m-aw ræsi ti. ²⁴ M-a m-aw dækagilo ti ki m-a m-aw-n Isipay ti. Tado, m-indæ mem ti kadi kawm æ, m-a m-tæe dæsi ti kadi m-o sæsî, ningæ kadi irai sæm adi m-aw m-tæe titi. Næ ke æ, m-a m-o sæsî kadi ngure o dæm ti ndæy bæy taa m-a m-gangi m-aw. ²⁵ Ningæ ki basine kin, m-isi m-aw Jorijalæm ti mba ra ki dije læ Luwæ ki isi nu. ²⁶ Tado dije læ Luwæ ki isi dænangi Masæduwan ti ki dænangi Akay ti uni ndude kawi ne kadi n-rai ki njé ndoo je ki dan dije ti læ Luwæ ki isi Jorijalæm ti. ²⁷ Uni ndude rai ne kin, ningæ e ne ki sôbi kadi rai sæde be wa. Tado kate, dije ki ai *Jipi je al ingæi ne maji ki go NDil ti røde ti æi ki ai Jipi je, ningæ basine sôbi kadi dije ki ai Jipi je al, rai ki Jipi je ki ne ki e ne maji læ daræ ki to jide ti tæ. ²⁸ Be æ, re m-ra kilæ kin gine gangi, adi m-ilæ kande ne kaw kin ji dije ti læ Luwæ ki Jorijalæm bæ, m-a m-aw

Isipay ti ki ræbi ki dæsi ti. ²⁹ M-gær kadi kawm ki m-a m-aw ki ræsi ti, m-a m-aw ki njangi dæ læ Kirisi ki to mbar mbar.

³⁰ NGakom je, m-ilæ dingæm mesi ti ki takul Baþe laje Jæju Kirisi, ki takul ndigi-naa læ NDil Luwæ, kadi indæi ræsi naa ti sæm, iræi ki kæl ta ki Luwæ mbata ti læm. ³¹ Æli ta ki Luwæ mba kadi taa-m ji njé me nga je ti ki Jude, taa kadi tæ kadi-kare ki m-a m-aw-n Jorijalæm kin ka, dije læ Luwæ taai ki rænal tæ. ³² Lo kin ti, m-a m-aw m-teþ ræsi ti ki rænal, ningæ re Luwæ ndigi 6a, m-a m-uwæ-n kæ ræm ræsi ti ndæy tæ. ³³ Kadi Luwæ ki nje kadi Lapiya e naa ti sæsi pæti. *Amen!

16

Kuwæ ji-naa

¹ M-ilæ konanje Pæbe ki e diyakir dan nje kaw-naa je ti ki me 6e ti ki Sækire kin jisi ti^ø. ² M-dæji sæsi kadi uwæi-e ki rosi ti me to Baþe ti, uwæi-e ræsi ti kuwæ ki asi ta to dæw læ Luwæ. Adi ræsi, iræi sie me ne je ti pæti ki aw ki ndoore, tadæ e dæne ki ra ki dije ngay, taa mi wa ki dæm ka ra sæm tæ. ³ Uwæi ji Pirisika æi ki Akilasi adi-mi, æi madi-kilæm je me kilæ ti læ Jæju Kirisi^ø. ⁴ Æi je æ uni ræde, ilæi kæ, ajiimi. Ningæ e mi ki karm æ m-ra-de oyo al, næ e nje kaw-naa je pæti, ki æi *Jipi je al æ rai-de oyo. ⁵ Uwæi ji nje kaw-naa je ki isi me kæy ti læde adi-mi tæ. Uwæi ji nje ndigi læm Epaynæti adi-mi, e æ e dæw ki dæsay ki adi mene Kirisi dænanngi Aji ti. ⁶ Uwæi ji Mari ki e dæw ki ra kilæ ngay mbata ti læsi kin adi-mi. ⁷ Uwæi ji nojim je Andironikusⁱ æi ki Juniyasi ki æi madi dangay je læm kin adi-mi. Æi nje kaw kilæ je ki dije gæri gode maji ngay dan madide je ti, taa adi mede Kirisi nojm ti wa 6æy. ⁸ Uwæi ji nje ndigi læm me tæ Baþe ti Ampiliyatusⁱ adi-mi. ⁹ Uwæi ji madi-kilæje me kilæ ti læ Kirisi, Urþe æi ki nje ndigi læm ki ngay Isitasi adi-mi. ¹⁰ Uwæi ji Apælæsi ki e dæw ki tæji kadi ki adi mene Kirisi ki taga kin adi-mi. Uwæi ji dije ki me kæy ti læ Arisitobul adi-mi tæ. ¹¹ Uwæi ji nojim Erodioyø adi-mi, taa uwæi ji dije ki me kæy ti læ Narsisi ki adi mede Baþe adi-mi tæ. ¹² Uwæi ji Tirpæn æi ki Tirpoji ki æi dæne je ki rai kilæ læ Luwæ ngay kin adi-mi, taa uwæi ji konanm Pærsidi ki e dæne ki ra kilæ læ Luwæ ngay tæ kin adi-mi. ¹³ Uwæi ji Rupusi^ø ki e dæw ki Luwæ kote kin adi-mi, taa uwæi ji koe ki e kom tæ kin adi-mi. ¹⁴ Uwæi ji Asekirti nim, Pilægo nim, Ærmæsi nim, Patirobasi nim, Ærmæsi nim, ki ndægi ngakoje je ki æi sæde kin adi-mi. ¹⁵ Uwæi ji Pilologi æi ki Juli adi-mi, uwæi ji Nære æi ki konanne adi-mi, taa uwæi ji Olimpasi ki dije læ Luwæ pæti ki æi sie adi-mi tæ. ¹⁶ Uwæi ji-naa kare kare ki kuwæ-naa ræ naa ti ki tæji kadi sæi ngakonaa je ki me Kirisi ti. *NJé kaw-naa je læ Kirisi pæti uwæi jisi.

Ta ki dæbay ti

¹⁷ NGakom je, m-ilæ dingæm mesi ti kadi indæi kæm-kædi dærcæsi æji-n dæ dije ki njé re ki gangi-naa dansi ti, ki nje 6uki dije wale kadi tæi ræ ndo ki sæi ingæi. Maji kadi æri ræsi ræde ti kæ. ¹⁸ Tadæ ko dije ki be kin, isi rai kilæ læ Baþe laje Kirisi al, næ isi rai kilæ mba kandade yo. Ki kuji ta je ki tade ti, ki to-naa pe pe, æ isi ædi dije ki kæmde tijæ dæ ne ki majal ti al. ¹⁹ Ki æji dæsi, dije pæti gæri tæl ræ go ta ti læsi. Lo kin ti, m-ra rænal æji-n dæsi. NGA ningæ m-ndigi kadi kæmsi tijæ dæ ne ki maji ti, æ kadi kæmsi ay njay kadi æri ræsi kæ me ne ki majal ti. ²⁰ Ningæ Luwa ki nje re ki lapiya a rigiji dæ *Satæ gin njasi ti 6asine. Maji kadi me-maji læ Baþe laje Jæju Kirisi e naa ti sæsi.

²¹ Madi kilæm Timote^ø uwæi jisi, taa nojim je Lusiyusi nim, Jasø æi ki Sosipatar nim uwæi jisi. ²² Ningæ mi Tærtiyusi ki nje ndangi makitibi læ Pol kin, m-uwæi jisi me kindæ ræ naa ti læ Baþe. ²³ Gayusi^ø ki m-isi 6e lie uwæi jisi. Erasi^ø ki e nje ngæm la ki me 6e bo ti ki ne uwæi jisi, taa ngokoje Kartusi ka uwæi jisi tæ. [²⁴ Kadi me-maji læ Baþe laje Jæju Kirisi e naa ti sæsi pæti.]

Kilæ tæji ki dæ Baþe ti

²⁵ Tæji ki dæ Luwæ ti ki asi kadi adi sæsi tægi ki go ræbi læ Poy Ta ki Maji læ Jæju Kirisi ki m-ilæ sæsi mþee. Ki ræbi læ Poy Ta ki Maji kin, Luwæ teþ ki dæ ne ki to lo 6æyæ ti lo kilæ ngire ti nu, ²⁶ næ 6asine gine teþ taga wangi kin. Gine teþ ki taga wangi ki ræ dije ti ki æi *Jipi je al, ki takul makitibi ki njé kæl ta ki ta Luwæ ti ndangi. NDangi ki go ndu ti læ Luwæ ki nje kisi biti ki nje ti kadi dije ki æi Jipi je al adii mede Luwæ, æ kadi tæli ræde go ndue ti. ²⁷ Tæji ki dæ Luwæ ti ki e ki karne ba æ e nje gosi, ki dækagilo ki dækagilo me tæ Jæju Kirisi ti. *Amen!

ø 16:1 Knjk 18.18 ø 16:3 Knjk 18.2 ø 16:13 Mk 15.21 ø 16:21 Knjk 16.1-3 ø 16:23 Knjk 19.29; 1Kor 1.14

ø 16:23 2Tim 4.20

Makitibi ki dōsay ki Pol ndangi adi Koreti je

Ta ki dō makitibi ti ki dōsay ki Pol ndangi adi Koreti je

MBa lə Pol ki kō joo ki mba kilə mbē Poy Ta ki Maji ki aw, aw tēē Koreti ti ki e 6e bo kare ki dōnangi Girəsi ti. Loki Pol aw tēē Koreti ti, isi ti nōō ra nay dāgi gide jijoo. Ningə njé kaw-naa je ki Pol ində ngirəde, əi dije ki əi Jipi je al, ki əi njé tō 6a je al.

Koreti e 6e bo ki ne kingə e ngay me ti ki takul toe kadi ba bo ti ki ra adi bato je rai ngay titi. Njé ra gati je uwai naa ti be, taa njé ne gar je ki dangi dangi ka əi ngay me ti tō. Nə ne kare ki majal, kaya ki ra rosi mee. Ra adi njé kaw-naa je ki əi ngə 6ay kin, ne je ngay tilə-de naa ti. Lo kin ti, Pol ga ta ngay dode ti, tadō loki iyə-de ə aw lo ki rangi ti, nja naa ti naa ti, ingə poyde ki ade rənəl al. E be ə, ndangi-n makitibi ki asi sō be adi-de. Makitibi je ki joo ə j-ingə-de me Kilə-mindi ti ki sigi ne kin, nə njé ki joo dəw gar lo ki tade ti al. Pol əl ta lade: ki kare me 1 Kor 5.9-13, ə e ki nungi me 2 Kor 2.3 tō. Ningə makitibi je ki joo ki j-ingə dan made je ti ne kin, Pol ndangi-de dōkagilo mba ti lie ki kō mitə ki mba kilə mbē Poy Ta ki Maji. Ki dōsay Pol ndange Epəji ti, ə e ki kō joo ndange Epəji ti wa tō ə se dōnangi Masəduwan ti wa be.

Me makitibi ti ki dōsay kin, go ta kuwə jinaa ti, ki kəl ta ki Luwə ki mbata maji lie ki ra (1.1-9), Pol dāji njé kaw-naa je ki Koreti ti kadi indəi ngangi gangi-naa ki to dande ti kin nim (1.10-4.21), kadi əsi kaya ki ra ngərangi nim (5), kadi iyəi ta kaw ki ndu kasi-naa al ki dande ti nō njé gangi ta je ti ki gari Luwə al kin nim tō (6.1-11). Pol təl a nōō əl-de 6ay tō kadi gəri lo kində kəmdə go darəde ti ki e kəy kisi NDil Luwə kin tō (6.12-20). Ningə go ta kōji je ti kin, Pol tur ta je ti ki dangi dangi ki njé kaw-naa je dāji-e me makitibi ti ki iləi adi-e. Adi e ta ki əji do:

Taa-naa (7);

Ta ki dō kuso da je ti ki awi nō kagi yo je ti, ki ta ki dō pa njiyəde me ne je ti pəti ki aw naa ti ki ya Luwa al (8.1-11.1);

Ta ki dō njé kaw-naa je ti ki ne kuso lə Ba6e (11.2-34);

Ta ki dō kadi-kare je ti lə NDil Luwə (12-14);

Ki ta ki dō kō njé koy je lo koy ti (15).

Pol təl ta makitibi ləne ki poy ta je madi tō (ta ki dō ne kaw ti nim, ndigi ra je lə Pol nim...), kuwə jinaa tō (16).

Me ne je ti pəti ki asi-naa al dan Koreti je ti kin, Pol əl-de təkəi təl rō go ndu ti lə Kirisi par ə a ra kadi ne je asi-naa. NGA ningə ndigi-naa

ki rōjeti lə ngakonaa je ə e rəbi ki maji itə rəbi je pəti tō (13).

Kuwə jinaa

¹ Mi Pol ki Luwə 6ar-m, ki go me ndigi ti lie kadi mi nje kaw kilə lə Jəju Kirisi, naa ti ki ngokoje Sositan^o, ² j-uwə jisi səi njé kaw-naa je ki isi Koreti^o ti, j-uwə jisi səi njé ki Luwə ar səsi me majal ti kō ki go rəbi kində rō naa ti ki Jəju Kirisi, j-uwə jisi səi njé ki Luwə 6ar səsi tō dije ki kay njay ləne, j-uwə jisi səi dije pəti ki, me lo je ti ki dangi dangi, isi 6ai tō Ba6e ləje Jəju Kirisi, Ba6e ləsi ki Ba6e ləje. ³ Kadi me-maji ki kisi-maje lə Bawje Luwə əl ki Ba6e Jəju Kirisi e dōsi ti.

Ra maji lə Luwə me Kirisi ti

⁴ M-ra oyo Luwə ləm ki ndō je ki mbata ləsi. M-ra-e oyo əji dō me-maji lie ki tō dōsi ti me kində rō naa ti ki Jəju Kirisi. ⁵ Tadō me kində rō naa ti ki Kirisi kin ə maji ur-n səsi me kuji ta ti ki me ne gar ti. ⁶ Naji ki ma ki dō Kirisi ti e ki ma ki tōgi dāsi ti, ⁷ adi kadi-kare madi kare ki du səsi goto. İsi ingəmi ndō ki Ba6e ləje Jəju Kirisi a tēē-n hoy. ⁸ Kirisi wa ki dōne a adi səsi tōgi kadi uwai rosi ba bitə dōbəy ndō ti. A adi uwai rosi ba mba kadi ndō təl-e 6a səi ki ta dōsi ti al. ⁹ MBata Luwə ki nje 6ar səsi, ilə səsi naa ti ki NGone Jəju Kirisi ki Ba6e ləje, e Luwə ki nje ka dō ndune ti. ¹⁰ NGakom je, m-ndəji səsi me tō Ba6e ti ləje Jəju Kirisi kadi adi ndusi e naa ti. Adi gangi-naa goto dāsi ti. Maji kadi adi tagasi je ki angalsi je e naa ti kare ba. ¹¹ MBA ri ə m-əl ta kin be wa? M-əl be mbata dije ki Kolowe ti əli-mi ta ki dōsi ti adi-m m-o. ¹² Ningə ne ki mge kadi m-əl səsi, m-o təkəi dāsi ti dəw madi ə nə: «Mi dəw lə Pol», ki nungi ə nə: «Mi dəw lə Apolosi^o», ki rangi ə nə: «Mi dəw lə Piyar», ə e ki rangi 6ay ə nə: «Mi lə Kirisi». ¹³ Ə se Kirisi e ki gangi rone dana wa? Se e Pol ə 6ai-e dō kagi-dəsi ti mbata ləsi wa? Se rai səsi batəm me tō Pol ti wa? ¹⁴ M-ra oyo Luwə təkəi ra adi m-ra batəm dəw madi kare dāsi ti al. Dije ki m-ra-de batəm e Kirisipusi^o əl ki Gayusi par. ¹⁵ Dəw madi kare ki ə nə rai ne batəm me təm ti goto. ¹⁶ Dije ki m-ra-de batəm 6ay tō 6a, e njé ki me kəy ti lə İsitəpanasi. Ki rangi tō nōō ningə, m-o al ngata. ¹⁷ E ki mba kilə mbē Poy Ta ki Maji ə Kirisi ilə-m, 6i e ki mba ra batəm al. Kilə mbē Poy Ta ki Maji kin e ki gosi ta ki ta ti al. Re e ki gosi ta ki ta ti ningə, koy Kirisi dō kagi-dəsi ti a təl ne ki ndae goto.

Kirisi e tōgi ki tər lə Luwə

¹⁸ MBē koy Kirisi dō kagi-dəsi ti e ta mbə ki rō dije ti ki isi awi tuji ti. Nə ki rōjeti je ki j-ingə kaji ningə e tōgi lə Luwə. ¹⁹ Makitibi lə Luwə ə nə: «M-a m-tuji tər lə njé tər je, ningə njé ne gar je, m-a m-ro ta ne gar lade kadi təl

neḡ ki kare^o.» ²⁰Nje tər e ra be? Nje ndo ndukun e ra be? Nje naji ta e ra be? Tər la dāw ki duniya ti a yə Luwə təl-e neḡ ki mbə ti. ²¹E be mbata tər ki dōnangi ti ne asi kadi aw ki dije adi gəri tər la Luwə al. E be ə Luwə ndigi ngay kadi n-aji dije ki adi-e mede. Dije ki adi-e mede ki go rəbi kilə mbə Poy Ta ki Maji ki dāw oo ə to tə ta mba yo. ²²*Jipi je daji kadi n-ooi neḡ kōji, Girəki je sangi tər to. ²³Ki səbi doje ningə, j-ilə mbə Kirisi ki 6ai-e dō kagi-dəsi ti. MBə kin təl jigi tigə Jipi je, ə e ta mbə ki rō dije ti ki əi Jipi je al to. ²⁴Nə ki rō dije ti əi Jipi je ki dije ki əi Jipi je al, ki Luwə 6ar-de ningə, mbə la Kirisi kin e togi ki tər la Luwə mbata ti ləde. ²⁵Tadō ta mbə la Luwə kin e tər ki itə tər la dije, ə togi goto la Luwə kin e togi ki itə togi la dije.

²⁶NGakom je, indəi kəmsi maji oi. Dansi ti ki Luwə 6ar səsi kin, njé tər je ki go darō ti əi ngay al, njé togi je əi ngay al, njé tōba je əi ngay al to. ²⁷Ningə kadi igəri təkī Luwə kōti ne je ki njé togi al ki dōnangi ti ne mba kadi ilə-n rəsol dō ne je ti ki njé togi. ²⁸Luwə kōti ne je ki kəme goto, neḡ ki dije kidi-e dōnangi, ne je ki əi ne madi al, mba ro-n ta ne je ki dije ooi ndade. ²⁹Be mba kadi dāw madi ində gunə nō Luwə ti al. ³⁰E Luwə ə ilə səsi naa ti ki Kirisi. Kirisi ki 6one e tər ləje ki i rō Luwə ti. E ə, ki go rəbi lie, Luwə ər-n ta doje ti, adi j-ayi njay, uga doje ji majal ti. ³¹E be təkī makitibi la Luwə əl-n ə nə: «Dəw ki ge kində gunə ningə, maji kadi un 'Bəbe ə ində-n gunə^o.»

2

Kilə mbə Poy Ta ki Maji la Pol

¹NGakom je, loki m-aw dansi ti, m-ilə səsi mbə poy ta ki rojeti la Luwə, ki to lo 6oyō ti, e ki ne gar ki al dōsi ə se ki tər ta ə m-ilə-n səsi mbə kin al. ²MBata loki mi dansi ti, neḡ ki rangi ki m-sangi goto. M-sangi kadi igəri Kirisi par kare ba. Adi e Kirisi ki 6ai-e kagi-dəsi ti. ³Loki mi dansi ti, mi me togi goto ti. M-əl səsi ta me dadi ti ki 6əl. ⁴Ne ki m-ndo səsi ki mbə Poy Ta ki Maji ki m-ilə səsi kin, e ki ta ne gar la dāw al. E ki go kōji togi ti la NDil Luwə. ⁵Be mba kadi kadi-me ləsi ilə ngirəne dō ne gar ti la dāw al, nə dō togi ti la Luwə yo ta. ⁶Ningə, je ka ji ndo njé kadi-me je ki togi gangi me ndil ti ki me tər to. Nə ke ə e tər la dije ki dōnangi ti ne al. Ta e tər la njé togi je ki dōnangi ti ne ki ndo madi ə a tuji kin al to. ⁷J-ilə mbə tər la Luwə. Tər ki kuti gide ki to lo 6oyō ti. E tər ki Luwə ində dəe dana kəte nō kində duniya ti mbata tōba ləje. ⁸Tər ki dāw kare ki dan njé togi je ti ki dōnangi ti ne ki gər goto. Re kəmdə tēg dō tər ti kin ə re a 6ay Bəbe ki nje tōba kagi-dəsi ti al. ⁹Ningə, təkī makitibi la Luwə əl-n, e neḡ ki kəm dāw oo al, e neḡ ki mbi dāw oo al, e neḡ ki dāw ga mene ti al to. E

neḡ ki Luwə ində dəe dana mbata ti la dije ki ndigi-e^o. ¹⁰NGa ningə, Luwə tēg ki dōe adije ki go rəbi la NDil. MBata NDil oo gin ne je pəti. NDigi ra je la Luwə ki to lo 6oyō ti ka NDil oo. ¹¹Ki əji dō dāw, dāw madi ki gar ne je ki to rō madine ti goto. E ndil ki to rō dāw ti kin par ə gar ne je ki to rōe ti. E be ə, yə Luwə ka to be to. NDil Luwə ki karne ba par ə gar ne je ki to rō Luwə ti. ¹²NGa ningə, ndil ki e meje ti je kin e NDil ki dōnangi ti ne al, nə e NDil ki i taa rō Luwə ti nu, mba kadi ji gər-n ne je ki Luwə adi-je ki go me-maji ti lie. ¹³Ningə, j-əl tae ki rəbi ne gər la dāw al, nə ki rəbi la NDil. E be ə, j-isi j-ər gin ne ki rojeti la NDil, j-adi dije ki go NDil ti. ¹⁴Dəw ki aw ki NDil Luwə me ne ti al, asi kadi a ingə neḡ ki rojeti ki i rō Luwə ti al. MBata e NDil Luwə par kare ba ə adi dāw gər ne je ki rojeti kin. ¹⁵Dəw ki aw ki NDil Luwə mene ti asi gangi ta dō ne je ti pəti, ningə dāw ki rangi asi gangi ta dōe ti al. ¹⁶Makitibi al ə nə: «Nə ə gar ta ga la Bəbe wa? Se nə ə asi kəje ta wa^o?» Dəwe goto, nə je, j-aw ki taga la Kirisi.

3

Gangi-naa ki to dan njé kaw-naa je ti ki Koreṭi

¹NGakom je, ki rojeti 6a, ta ki m-əl səsi kəte kin m-əl səsi tə dije ki go darō ti, tə dije ki əi ngan je ki du me kadi-me Kirisi ti. M-əl səsi ta tə dije ki go ndil ti al. ²E mbata kin ə, m-adin səsi ne kuso ki nga al, m-adi səsi mba yo. Tadō togi asi kadi usoi neḡ ki nga al. Biti 6one wa kin ka asi kadi usoi neḡ ki nga al. ³Asi al, tadō səi dije ki go darō ti 6əy. Səi dije ki go darō ti, isi njiyə ki go darō ti. M-əl be mbata isi rai-naa ni je, isi gaki-naa je. ⁴Loki dāw madi ə nə ne dāw la Pol, ningə ki nungi ə nə ne dāw la Apolosi kin se e njiyə ki go darō ti al ə se e ri wa? ⁵Apolosi ki Pol əi nə je ə? Apolosi ki Pol əi 6əə kilə je la Luwə. Əi 6əə kilə je ki go rəbi ləde ə adi mesi Bəbe. Dəw ki ra danje ti ra kilə ləne təkī Luwə ade-n. ⁶Mi m-dibi ko, Apolosi e nje ra man dō ti, ningə Luwə ə e nje ra kadi ibə. ⁷Nje mə ko ki nje ra man dō ti əi ne madi al. Dəw ki kadi tōe 6a dō ti e Luwə ki nje ra kadi togi. ⁸Nje dibe ki nje ra man dō ti si asinaa. Ningə dāw ki ra dande ti a ingə neḡ kigə go ji ki asi ta kilə lie ki ra. ⁹MBata je madi-kilə je lənaa me kilə ti la Luwə. Ningə səi, səi ndo la Luwə, səi kəy kində je lie. ¹⁰Ki go me-maji ti la Luwə ki ilə-n kilə ləne jim ti, m-ində ngirə kilə dansi ti tə nje kində ngirə kilə ki maji. Ningə ki 6asine kin dāw ki rangi ində ta jim. Ke ə, kadi dāw ki ində ta kilə kin 6a, ində kəmne go kində ti ki a ində maji. ¹¹Dəw a ində ngirə kilə kin rangi al ngata. N Girə kilə ka ə to ne ə e Jaju Kirisi par. ¹²NGa ningə re dāw ində ta kilə kin ki ər, ə se arja, ə se ki mbal ki ndole, ində ki kagi, ə se burim wale, ə se ki

kadi ne ne ka, a to ki taga. ¹³ MBata ndo gangi ta ti a, ne je pæti ginde a tee, ninga por a naa togi kilã je pæti kadi dije a oy maje ki maje al. ¹⁴ Re kilã ki daw indã dã ngire ti kin, nga a taa ningã, bæ a ingã ne kigã go jine. ¹⁵ A kin a, kilã kin por o-e to ningã, bæ a ingã ne kigã go jine al. Dãw kin a ingã kaji, nã e kaji ki a tee-n ta por ti jati jati. ¹⁶ Sai bæ sai kãw kisi Luwã, nã igãri se igãri al wa? ¹⁷ Re daw tuji kãw kisi Luwã ningã, Luwã a tuje dawe kin to. MBata kãw lã Luwã ay njay, ningã sai a, sai kãw kisi Luwã. ¹⁸ Maji kadi daw ndam ki rone al. Kin a re dansi ti, daw madi oo rone tã nje tar ki go taga ti ki donangi ti ne ningã, maji kadi daw kin tãl rone mbã ti. Tãl rone mbãti kadi tã ingã-n tãr ki rojeti. ¹⁹ Tãdã tãr ki donangi ti ne Luwã oo kadi e dã majal. Be a makitibi lã Luwã a nã: «Luwã uwã njã tar je ki ta me ta ngom je ti lãde.» ²⁰ Taa tãl ãl bãy to a nã: «Luwã gar taga lã njã tar je, ningã oo kadi e ne madi al.» ²¹ Sãbi kadi daw madi un dije indã-n gunã al, mbata ne je pæti e yãsi. ²² E-n Põl, a se Apolosi, a se Piyãr, a se donangi, a se kisi ki dã taa, a se koy, a se ne je ki ðone a se ki lo ti ti, ne je kin pæti e yãsi. ²³ Ningã sai, sai yã Kirisi, a Kirisi e yã Luwã to.

4

Kilã ra njã kaw kilã je

¹ Ningã, maji kadi oi-je tã bãã kilã je lã Kirisi. Oi-je tã njã ngãm ne je lã Luwã, ne ki rojeti ki to lo bãy ti. ² NGa ningã, ne ki bæ nje ne a ge rã nje ngãm ne ti, e ka dana par. ³ Ki oji dãm, ta kadi sai, a se njã gangi ta dã dije ti, igangi ta dãm ti ra-m bãl al. Ta mi wa ki dãm, m-gangi ta dã rãm ti al to. Tãdã m-ra ne ki majal al. ⁴ Ningã, e kin a a ra kadi mi daw ki dana al. Bãbe wa a a gangi ta dãm ti. ⁵ MBata kin a, maji kadi igangi ta dã daw ti kãte nõ dãkagiloe ti al. Ingãmi dãkagilo ki Bãbe a re a, ne je ki toi lo bãy ti me til ti, a ilã kunji dãde ti kadi a toi taga wakisa ta kãm dije ti. Ningã a tee ki gin ndigi ra lã daw ki ra ki to me ti. Lo kin ti, Luwã a ilã toji dã daw ti ki ra, ki go kilã rae ti. ⁶ NGakom je, m-ãl sãsi ta ki go kuje je ki dangi dangi oji dã Apolosi nim, oji dãm mi wa nim, mba kadi indoi ne roje ti. M-ra be mba kadi daw ra yãne adi al dã ndu ki makitibi lã Luwã ãl kin al. Mba kadi uni daw indoi gusi, indori-naa al. ⁷ Se nã a e nje ra kadi ito dangi dan dije ti wa? Se e Luwã a e nje kadi ne je pæti ki aw-n kin al wa? NGa a re e Luwã a adi ne je pæti ki aw-n kin ningã, ra ban be a isi indã-n gui tã ne ki e j wa a ingã ki dãrã be a? ⁸ Ki basine kin, ingã ne asi sãsi ngata, sai njã ne kingã je. Kin isi oi ðe ki kanji kadi je sãsi dã ti. M-ndigi kadi e ðeko ki rojeti wa a oi be, adi j-o-n sãsi. ⁹ Ningã, to tãki je ki madi je ki njã kaw kilã je kin, Luwã indã-je go dije ti gogi be. Ji to tã dije ki gangi ta koy dãde

ti be. MBata Luwã iyã-je ji dije ti adi ji tãl ne koo ta kãm dije ti pæti. Ta kãm malayka je ti ki ta kãm dije ti. ¹⁰ Je, ji tãl mbã je mbata ti lã Kirisi, ningã sai, sai njã kãm-kaa je me Kirisi ti. Je njã tagi al, nã sai, sai njã tagi je. Je, dije isi kidi-je, ningã sai, dije isi ðuki sãsi ti. ¹¹ Biti ðone ka j-isi j-ingã kã. Ne kusoje goto, man kãyje goto, kibi kãje goto. Dije isi adi-je kã, j-ila mbir mbir ki lo. ¹² Darãje je wa, ji ra kilã j-õ rãgãgã taa j-ingã ne kusoje me ti*. Dije tãji-je ka, ji njangi dãde, rai-je kã ka j-uwã tagi je ba. ¹³ ðli ta je ki majal dãje ti ka, j-ila dingam me naa ti. Biti ðone ka dije oi-je tã sj ki kãsi kilã kã. Ooi-je ta tã dije ki ndade goto.

¹⁴ M-ãl sãsi ta tã ngãm je ki njã ndigi lãm. E ki mba kulã-n rãsol dãsi ti bæ m-ndangi-n ta kin m-adi sãsi al, nã e ki mba kadi m-tee-n kãsi maji ðe ne je ti. ¹⁵ Ningã, ne je kãr nõsi je ki me kadi-me Kirisi ti aidi ðibi kuti ka, bawsi ki go ndil ti e kare ba. MBata mi a mi bawsi ki nje kilã sãsi mbã Poy Ta ki Maji lã Kirisi. ¹⁶ E be a, m-dãji sãsi kadi oi go njãm maji. ¹⁷ M-ila Timote* ki rãsi ti ki mbata ta kin. Timote ki e ngonm ki nje ndigi lãm, ngonm ki dana me ta ti lã Bãbe. Timote a ole mesi dã ne ndo ti lãm me kisi ki dã taa ti ki Kirisi. Kuje ki m-isi m-ndo-n njã kaw-naa je ki lo je pæti. ¹⁸ Dije madi sii gidide, ooi tãki m-a m-tãl tã m-tee rãsi gogi al ngata. ¹⁹ Nã re Luwã ndigi a dãkagilo ngay al par a m-a m-tee rãsi ti nõõ. Ningã dije ki njã si gidide kin, m-a m-o-n ta kalde par al, nã m-o-n kilã ki tãgide asi ra to. ²⁰ Tãdã kãbe lã Luwã e me ta ki kãl ti al, nã e me tagi ti. ²¹ E ri a indigi dana? Indigi kadi m-aw rãsi ti ki gãl jim ti a se kadi m-aw ki ngãme ki rãsi ki ndigi-naa, ki e ngãme ki sãl lom lom a.

5

Kaya ki to dan njã kaw-naa je ti ki Koreti

¹ Dije aili ki lo lo adi m-o tãki kaya ki to kãl tãe al to dansi ti. Dije ki gãri Luwã al ka, daw ingã ko kaya ki be kin dansi ti al. J-o kadi daw kare dansi ti isi sangi ne bawne*. ² ð sãsi, isi sii gidisi. Ne kin, e ne ki kadi a adi sãsi ndingã rã. Ningã daw ki be kin e daw ki kadi a tuwai-e dansi ti kã. ³ Ki oji dãm, mi sãy sãsi, nã tãki mi sãsi naa ti me ndil ti, m-gangi ta dã dawe ti kin me to Jaju Kirisi ti. M-gangi ta dãe ti tãki mi sãsi naa ti be. ⁴ Ningã loki a kawinaa a mi sãsi naa ti me ndil ti, tãgi Bãbe lãje Jãju a e naa ti sãje dã ta ki gangi ti kin. ⁵ Daw ki be kin, sãbi kadi iyã-e ji Satã ti kadi tuji darãe kã. *Satã tuji darãe kã kadi ndile ingã kaji ndã tãl Bãbe Jãju ti. ⁶ Ne ki kadi isii gidisi, mi m-o al jagi. Se igãri al wa? ðm ki ndãy be ki daw løy-n nduji, a ra adi nduji j. ⁷ Sãbi kadi ãri ãm ki kãke dansi ti kã, mba kadi sãsi nduji ki løy ki sigi. Sã nduji ki løy ki sigi mbata ãm goto dansi ti. ðm ki kãke goto

* 4:12 Knjic 18.3; 20.34

* 4:17 Knjic 16.1

* 5:1 Labãtiki 18.8; Dãterãnom 23.1

dansi ti, tado ngon bati ra nay taa kilə taa ləje e ki kijə minde. ⁸ Adi ji rai nay taa kilə taa kin ki əm ki kəke al. Adi ji rai ki əm majal al, adi ji rai ki əm me ndul al. Nə adi ji rai ki nduji ki ləy ki əm goto me ti, ki e nduji ki ay njay, ki rojeti. ⁹ Me makitibi ti ki m-ndangi kəte madi sasi kin, m-əl səsi kadi indolai-naa ki dije ki njé ra kaya je al. ¹⁰ Ningə, m-əl be mbata lə dije pəti ki donangi ti ne ki njé ra kaya je, ə se njé ra majal je, ə se njé bogi je, ə se njé kosi dode nangi nō kagi yo je ti, al. Re e be ningə, a teji kə dande ti. ¹¹ Ne ki m-əl səsi, sobi dō dəw ki ə nə ne nje kadi-me, ningə isi ta ra kaya ti, isi ta ra mal la ti, isi ta kosi dane nangi nō kagi yo je ti, isi ta ne taji ti, isi ta ra go kasi ti, ki ta bogi ti. Daw ki be kin ə kadi indai rasi naa ti sie al. ¹² E ta ləm mi ə kadi m-gangi ta dō dije ti ki əi njé kadi-me je al, al. Ningə, e njé ki əi dan njé kaw-naa je ti ə kadi a gangi ta dode ti. ¹³ Njé ki əi njé kadi-me je al, e Luwə ə a gangi ta dode ti. Ituwəi dəw ki nje me ndul dansi ti kə^o.

6

Ta ki gangi ki dan njé kadi-me je ti

¹ Loki ta to dansi ti, səi ki adi mesi Jəju ningə, itəli uni awi nō njé kəbe je ti ki gəri Luwə al dəw to. Irai be ki mba ri wa ka dəw gər al? Uni ta awi nōde ti, ə iyəi dije lə Luwə. ² Se igəri kadi dije ki kay njay lə Luwə ə a gangi ta dō dije ki donangi ti ne al wa? Kin ə igəri kadi e səi je ə a igangi ta dō dije ti ki donangi ti ne ningə, ra ban be ə asi kadi igangi ngan ta je ki majal be ki to dansi ti al ə? ³ Se igəri kadi e j-əi je ə j-a ji gangi ta dō malayka je ti al wa? Ə kin ə e be ningə, ra ban be ə j-asi kadi ji gangi ngan ta je ki toi danje ti bone kin al ə? ⁴ Gine e ri ə, loki ngan ta je ki be kin toi dansi ti ningə, uni awi rō dije ti ki əi ne madi al dan njé kaw-naa je ti ə? ⁵ M-əl səsi ta kin be kadi rasi səl səsi. Ningə, se dəw madi kare be ki nje kəm-kədi, ki kadi gangi ta dan ngakone je ti ki njé kadi-me je goto biti wa? ⁶ Ə kadi ngakona je ki me Kirisi ti uni-naa awi nō dije ti ki gəri Luwə al! ⁷ Ki rojeti 6a, kaw ə wa ki awi ki naa lo gangi ta ti kin, toji kasi al ləsi ki taga ngata. Se ra ban ə indigi kadi isi dō ti ki njé ki rai səsi ne ki go rəbe ti al kin al wa? Se ra ban ə iyəi adi tuji ne ləsi par al wa? ⁸ Ə, səi yo ta itəli isi rai ne ki go rəbe ti al, isi bogi ngakosi je ki me Kirisi ti. ⁹ Igəri kadi njé ra ne je ki go rəbe ti al, a oy kəbe lə Luwə al, ə se igəri al wa? Maji kadi ədi rasi al, tado njé ra kaya je, ki njé ra yo je, ki njé kuwə marim je, ¹⁰ ki dingəm je ki njé sangi-naa je, ki njé bogi je, ki njé kam-nda je, ki njé kasi ra je, ki njé taji ne je, ki njé taa ne lə dije dō gu ti je, dije kin pəti a ooi kəbe lə Luwə al. ¹¹ Ne je kin ə e kilə ra dije madi dansi ti kəte. Nə basine, səi dije ki Luwə togi səsi adi ayi njay, Luwə inda

sasi ta dangi mbata ti lie, Luwə or ta dōsi ti ki to Bəbe ləje Jəju Kirisi, taa ki takul NDil ki kay njay to.

Darəje e Kəy kisi NDil Luwə

¹² Dije madi əli əi nə: «Ta rəbi to kadi m-ra ne je pəti ki mem ndigi kare.» E ki rojeti, «ta rəbi to kadi m-ra ne je pəti ki mem ndigi kare,» nə ne je pəti maji səm dərō al. «Ta rəbi to kadi m-ra ne je pəti ki mem ndigi kare.» Nə m-ndigi kadi ne madi aw ki togi dəm ti al. ¹³ Ne kuso e ki mbata me dəw, ə me daw to mbata ne kuso to, nə Luwə a tuji-de joo pu kə. Nə daro dəw e mbata kaya al. Daro dəw e mbata Bəbe, ningə Bəbe ka isi mbata dəw to. ¹⁴ Təki Luwə adi Bəbe j-i-n taa lo koy ti ka kin ə, a adi je ka j-a j-i taa lo koy ti to. A adi j-i taa lo koy ti ki takul toge.

¹⁵ Se igəri kadi darosi je əi ngan rō Kirisi al wa? Se m-a m-un ngan rō Kirisi kadi m-təl-e ngan rō kaya dāne ti wa? Jagi m-a m-ra be al. ¹⁶ Se igəri kadi dəw ki ilə rone naa ti ki kaya dane, təli daro ki kare ba sie al wa? Tado makitibi lə Luwə ə nə: «Dije ki joo kin a təli daro ki kare^o.» ¹⁷ Nə, daw ki ilə rone naa ti ki Bəbe, e naa ti sie kare ba me ndil ti to. ¹⁸ E mbata kin ə, kadi imbatu kaga sangi dāne je. Tado, ndəgi majal je ki dəw rade, əi gidi rəe ti tagane, nə dəw ki isi sangi dāne kaya ti, isi ra majal əsi-n ta rone e wa. ¹⁹ Se igəri kadi darosi je e kəy kisi NDil Luwə al wa? NDil ki e mesi ti kin j rō Luwə ti, Luwə ə adi sasi. Darosi e ya Luwə, bi e ya si al. ²⁰ Maji kadi iləi toji dō Luwə ti me darosi ti, tado Luwə igə dōsi ki gati ki ngay.

7

Ta ki dō taa-naa ti

¹ Ta ki oji dō ta je madi ki əli-mi me makitibi ti ki indangi adi-mi. M-o maji ngay kadi dingəm teje kadi dāne ti al. ² Nə mba kadi dəw osi me kaya ki ra ti al, maji kadi dingəm ki ra ka aw ki dāne ləne ki oji dāne, ə dāne ki ra ka kadi aw ki dingəm ləne ki oji dāne to. ³ Maji kadi dingəm ki ra ka adi nene ne ki sobi kadi ade, ningə kadi dāne ka adi ngawne ne ki sobi kadi ade to. ⁴ Mbata dāne aw ki togi dō rone ti al, nə e ngawe ə aw ki togi dō ti. Be to ə, dingəm ka aw ki togi dō rone ti al, nə e nee ə aw ki togi dō ti. ⁵ Maji kadi ogi-naa rasi al. Re ogi-naa rasi ningə, kadi e ki go mindisi ki osi naa ti mba kadi uni rasi əli ta ki Luwə. Ningə go ti ə, itəli awi naa ti gogi. Be mba kadi *Sata ingə rəbi na-n səsi al. Ingə rəbi na səsi loki asi kuwə rasi nga al. ⁶ Ta ki m-əl səsi kin, e ndu 6a m-adi səsi al, nə e go rəbi madi ə m-əji səsi. ⁷ M-ndigi ngay kadi dingəm je pəti toi tə mi be, nə ke ə, na na ka aw ki kadi-kare ləne ki Luwə ade. *Kadi kare je əi dangi dangi: dəw

kare aw ki kadi-kare ne madi, e ki nungi aw ki kadi-kare ne ki rangi to.

⁸ M-əl buwə je ki njé ngaw koy je, təkɪ to maji ngay kadi isi dərɔde tə mi be. ⁹ Nə ke ə re, asi kadi uwəi rɔde nga al ɓa, maji kadi taai dāne, ə se taai dingəm ki rangi. Tado, taa-naa e soti kadi dāw ində gu dɔ ngur darɔ ti.

¹⁰ Ki ɔji dɔ dije ki taai-naa ki bəlme, maji kadi dāne tɛɛ ji ngawne ti al. Ningə, ndu kin e mi ə m-un al, nə e Bəbe ə un. ¹¹ A re dāne tɛɛ ji ngawne ti ɓa, a taa dingəm ki rangi al. Re e be al tɔ ningə, kadi təl aw ji ngawne ti gogi. Ə kadi dingəm ka tuwə nene al tɔ⁶.

¹² Ki ɔji dɔ ndəgi dije ningə, e mi ə m-əl-de ta, ɓi e Bəbe al. M-əl kadi re, dingəm ki un mene adi Kirisi, aw ki dāne ki gər Kirisi al, ə dāne ka kin ndigi kadi n-isi sie ɓa, maji kadi tuwe al. ¹³ Ə re dāne ki un mene adi Kirisi, aw ki dingəm ki gər Luwə al, ə dingəm ka kin ndigi kadi n-isi sie ka, maji kadi mbate al tɔ. ¹⁴ Tado, dingəm ki gər Luwə al a e ki kay njay ki takul nene. Ningə dāne ki gər Luwə al ka, a e ki kay njay ki takul ngawne tɔ. Re e be al ningə, ngande je a əi ki kay njay al. Nə ki rɔjeti, əi ki kay njay. ¹⁵ A kin ə re, e ki gər Luwə al, ndigi mbati-naa ningə, ta rəbi to mbata ti lie. Tado goe ti kin, ne madi ki dɔɔ nje kun mene kadi Kirisi naa ti ki nje gər Luwə al goto. Luwə ɓar səsi kadi isi ki naa ki lapiya. ¹⁶ Dəw gər al, ki go rəbi kisi naa ti kin, dɔ maji ə, ɓi dāne a aji ngawɪ, ə se ɓi dingəm a aji nei.

Ka dɔ nja ti me ɓar ti ki Luwə ɓar dāw

¹⁷ Kadi ne ra dāw ki ra e ki go kadi-kare ti lie. Kadi kare ki Bəbe ade ki go kise ti ki dɔe taa, kəte taa kadi Luwə ɓar-e-n. E kin e ta ki m-ndangi madi njé kaw-naa je pəti. ¹⁸ Kin ə re dāw madi ijə mətine kəte taa kadi Luwə ɓar-e ningə, kadi təl ra rɔne tə nje kijə mətɪ al ɓəy be al. A kin ə re dāw madi ijə mətine al ɓəy, ə Luwə ɓar-e ningə, kadi təl aw ijə mətine al ngata. ¹⁹ M-adi igəri təkɪ kijə mətɪ e ne madi kare al. Taa kijə mətɪ al ka e ne madi al tɔ. Ne ki sɔbi kində kəm go ti, e ngəm go ndu-kun je lə Luwə. ²⁰ Maji kadi, na nə ka isi me ji kisi ti ləne ki isi-n kəte taa kadi Luwə ɓar-e-n. ²¹ Kin ə ɓi ɓəə kəte taa kadi Luwə ɓari ə, kadi iga ta dɔ kei ɓəə ti kin al. Re ta rəbi to mba kadi ɔr kula ɓəə mindi ti mindi ka, maji kadi a me ɓəə ti wa kin ira-n kilə ki maji. ²² Tado ɓəə ki Bəbe ɓar-e, e dāw ki kula ɓəə ɔr minde ti ngata, e dāw lə Bəbe. Be tɔ ə, dāw ki e ɓa rɔne ki Luwə ɓar-e, təl ɓəə lə Kirisi. ²³ Kadi igəri təkɪ igəi dɔsi ki gati ki ngay, ɓi kadi itəli ɓəə je lə dije al. ²⁴ NGakom je, kadi nə nə ka, isi ki go ji kise ti ki isi-n kəte taa kadi Luwə ɓar-e-n.

Ta ki dɔ dije ti ki taai-naa al ɓəy, ki njé ngaw koy je

²⁵ Ki ɔji dɔ dije ki taai-naa al ɓəy, m-ingə ndu madi rɔ Bəbe ti kadi m-adi-de al. Ningə, m-a m-əl-de ta ki go koe ti ləm ki m-o. Mi ki Luwə o kəm-to-ndoo ləm, ə təl-m dāw ti ki asi kadi itaai mee.

²⁶ Ne ki mi m-o maji ngay kadi dāw ra ə to kin: dəkagilo ki j-isi ti ne kin ə dingəm isi ki karne par ə, m-o kadi a e so-e ti, tado e dəkagilo ki ngə ngay. ²⁷ Be ə, re itaa dāne ngata ɓa maji kadi isi sie par. A kin ə re itaa dāne al ɓəy ə, isi par ɓi isangi rəbi taa dāne al. ²⁸ Ningə, kin ə itaa dāne ə, e majal ə ira al. Taa re ngon ki mandɪ taa dingəm ka, e majal ə ra al tɔ. Nə dije ki njé taa-naa a ingəi kɔ ki ndɔ je pəti me kisi ki kɔ taa ti ləde. E be ə, m-ndigi kadi uri me kɔ ti kin al.

²⁹ NGakom je, ne ki kadi m-əl səsi ə to kin: dəkagilo ki noje ti nay ngay al ngata. Ə kadi kaw ki kəte nɔɔ kam, njé taa dāne je toi tɔ dije ki taai dāne al be. ³⁰ Kadi njé ki isi nɔi-naa toi tɔ dije ki nɔi-naa al be, kadi njé ki isi rai rɔnəl toi tɔ dije ki rai rɔnəl al be, kadi njé ki ndogɪ ne je toi tɔ dije ki awi ki ne madi al be, ³¹ kadi njé ki isi maji ki ne kingə ki dɔnangi ne ti toi tɔ dije ki isi maji al be. Tado dɔnangi ki ne maji ki me ti ba pəti a gotoi.

³² Ningə, m-ndigi kadi isi ki kanji ta ki ga. Tado dāw ki taa dāne al ɓəy isi sol dɔ kilə ti lə Bəbe. Isi sangi kadi n-ra ne ki nəl Bəbe. ³³ Nə dāw ki taa dāne, isi sol mbata ne je ki dɔnangi ti ne. Isi sangi kadi n-ra ne ki nəl nene yo tɔ. Adi e dāw ki ta gae tɔ joo. ³⁴ Be tɔ ə, dāne ki taa dingəm al, ə se ngon ki mandɪ ka toi be tɔ. Isi soli mbata kilə lə Bəbe, kadi n-əi dije ki maji me darɔde ti nim, me ndilde ti nim. Nə dāne ki taa dingəm, isi sol mbata ne je ki dɔnangi ti ne. Isi sangi kadi n-ra ne ki nəl ngawne yo tɔ. ³⁵ E ki mbata maji ləsi ə m-əl-n səsi ta kin ɓi e ki mba kadi m-ɔgi-n səsi dɔ ne madi al. Ningə, m-ndigi kadi irai e ki go rəbe ti ki maji, mba kadi itɪ rɔsi kati me kində rɔ naa ti ki Bəbe, ɓi ki me ki joo al. ³⁶ Kin ə re, dingəm uwə dɔ ngon ki mandɪ ngata, ə oo kadi re n-taa-e al ə n-ra sie ne ki majal ɓa, maji kadi taai-naa par ɓi e majal al. ³⁷ Nə kin ə re, go nongɪ ti, dāw un ndune kadi n-taa dāne al, kanji gu ki kində dɔ ti, dāwe ra maji. Ra maji, loki uwə rɔne nga sangi dāne kin al. ³⁸ E be ə, re dingəm uwə dɔ ngon ki mandɪ ə taai-naa sie par ka maji. A kin ə re, təl iyə goe adi taai-naa al ə maji ngay ɓəy tɔ.

³⁹ Dəkagilo ki dingəm isi ki dāne taa ɓəy ɓa, kadi dāne iyə ngawne al. Nə re ngawe oy ningə, kulə goto minde ti. Ta rəbi to kadi taa dingəm ki me ndigi. Nə ke ə kadi e dingəm ki me Kirisi ti taa. ⁴⁰ Ningə, ki go koe ti ləm, m-o kadi re nje ngaw koy kin isi dāne ti par ə maji ngay. M-əl be mbata, mi ka m-gər kadi m-aw ki NDil Luwə mem ti tɔ.

8

Ta dō da ti ki gugi yo

¹ Ki ɔji dō da ki gugi yo ningə, m-o kadi j-əi pəti, j-əi nje ne gər təkɪ rɔjeti. Nə ne gər e nje re ki kɔji rɔ. NDigi-naa ə yə e nje ra ki dəw kade tɔgi me kadi-me ti lie. ² Re dəw madi oo rone tə nje ne gər ningə, dəwe kin gər ne ki rɔjeti al ɔəy. ³ Nə re dəw ndigi Luwə ningə, Luwə gər dəwe kin.

⁴ Ə se kadi dəw uso da ki poli yo ə se kadi uso al wa? Ta ki kadi j-əl ən: Ji gər kadi yo madi kare goto dɔnangi ti ne. Taa, Luwə ki rangi goto, Luwə e karne ba par ə isi nɔɔ. ⁵ Dije isi ɔari ne je madi dɔra ti, ə se dɔnangi ti ne luwə je. Ə re, isi ɔari-de luwə je, ə adi luwə je ki ɔabe je ɔayi-naa ka^o, ⁶ ki rɔje ti je ɔa, Luwə e karne ba ə isi nɔɔ. Luwə ki Bawje, ki nje kində ne je pəti, ki j-isi ki dɔje taa ki takule. Taa ɔabe e kare ba tɔ. E ki go rəbi lie ə Luwə ində-n ne je pəti. Taa, j-isi ki dɔje taa, ki go rəbi lie tɔ.

⁷ Nə dije ki nə je gəri ki be kin al. Ki madi je, rai yo je ki ndəe ndəe, adi ki ɔone wa kin ka, loki isi usoi da ki poli yo ningə, usoi təkɪ e da la yo je ki rɔjeti ka kin tɔ. Taga lade, tɔge goto, adi ooi rɔde tə dije ki tɔ nje. ⁸ E ne kuso ə e nje kaw sɔje rɔ Luwə ti al. Re j-usoi al ə, ne kare ki du-je goto; a re j-usoi ə, ne kare ki j-ingəi dɔ madi ti goto tɔ. ⁹ Re e be ka, kadi oi go rɔsi maji. Oi go rɔsi maji, kadi taa ki Kirisi taa sasi ilə sasi taa kin, təl rəbi ki kadi adii nje ki əi tɔ je, tosii me majal ti al. ¹⁰ Təkɪ dəw ki tɔ, oo-i, i ki igər ne maji, isi uso ne kəy ra yo ti. Loki oo-i kin, se a ra kadi a aw ki kate kate me kuso da je ti ki Pəli yo al wa? ¹¹ E be ə, ngokɔje ki tɔ, ki Kirisi oy mbata lie kin, a tuji ki go rəbi ne gər ləi. ¹² Majal ki isi irai ɔsi ta ngakɔsi je, isi irai adi do taga je lade ki tɔge goto kin, e majal ki isi irai indori Kirisi tɔ. ¹³ E be ə, re e ki mbata ne kuso ə kadi ngokom osi-n me majal ti ɔa, m-a m-uso da al, mba kadi m-adi ngokom osi-n me majal ti al.

9

Nə ki sɔbi kadi dəw ra ki ne ki sɔbi kadi dəw ingə

¹ M-ndəji sasi m-o se mi dəw dərɔm al wa? Se mi nje kaw kilə al wa? Se m-o Jəju ki ɔabe ləje ki kəm al wa? Se sasi kandi kilə lam me tɔ ɔabe ti al wa? ² Re ndəgi dije ə ooi mi tə nje kaw kilə al ka, ki rɔsi ti mi nje kaw kilə. Tado ne ki tɔji kadi mi nje kaw kilə, e kində rɔ naa ti lasi ki Kirisi kin.

³ Ta ki kadi m-rə-n ki njə kində ta dɔm ti ə tɔ kin: ⁴ Se sɔbi kadi kilə ki j-isi ra kin, j-ingə ne loe ti j-uso al wa? ⁵ Se sɔbi kadi j-aw ki dəne madi tə neje təkɪ ndəgi njə kaw kilə je, ki ngakɔ ɔabe je, ki Piyər je isi rai al wa? ⁶ Se

sɔbi dɔje je ki Barnabas^o par kadi tə ji ra kilə taa j-ingə ne j-uso wa? ⁷ Əli-mi adi m-o, se ndə kare oi asigar ki ra kilə asigar ləne ki ne kingə lie e wa e nɔɔ wa? Ə se nə ə ndər nju ningə uso kandi ne ndər ka kin al wa? Ə se nə ə ul bati je ningə əy mbade al wa?

⁸ Ta kin m-əl ki go ta kəl dije ti par wa? *NDu-kun lə *Moji ka əl ta kin be tɔ ə nə: ⁹ «Dəw a dɔ ndugidu ta mangi ti al, dɔkagilo ti ki a njiyə dɔ ko ti mba kadi kande tɔɔ^o.» E mbata lə mangi je ki da wa kin ə Luwə aw-n ki ta ki ga kin wa? ¹⁰ Se e mbata ti ləje je wa kin ə Luwə əl-n ta kin al wa? Təkɪ rɔjeti, e mbata ti ləje ə əl-n ta kin. Tado sɔbi kadi dəw ki nje ndər, ində mene dɔ ti təkɪ ndər kin n-a n-ingə ne loe ti. Taa kadi dəw ki nje kində ko gər təkɪ n-a ningə ne dɔ jine. ¹¹ Təkɪ ji dibi ne lə ndil dansi ti kin, e go ti al kadi ji tati kande ki kadi maji ki darəje rɔsi ti wa? ¹² Re dije madi ingəi ne kin ningə, ra ban be ə je kin ɔəy taa kadi j-a j-ingə al ə?

Re e be ka, j-ində tɔgi kin dɔsi ti al. J-ore meje dɔ ne je ti pəti mba kadi j-ilə kagi nɔ poy ta ti ki maji kin al.

¹³ Igəri maji kadi dije ki njə ra kilə me kəy ti lə Luwə, usoi ne ki me kəy ti lə Luwə. Igəri maji kadi njə kijə ne məsi kadi-kare je, usoi ne kadi-kare kin^o. ¹⁴ Be tɔ ə, dije ki njə kilə mbɛ Poy Ta ki Maji, ɔabe un ndune kadi ingəi ne kusode me kilə kilə mbɛ Poy Ta ti ki Maji kin^o.

¹⁵ Nə mi, m-ində tɔgi kin dɔ dəw ti al. M-ndangi ta kin mba kadi m-dəji-n go ne madi al tɔ. Re e koy ka, m-ndigi koy par. E ne rɔnəl ləm, Dəw madi ki kadi a taa jim ti goto. ¹⁶ Ningə, Poy Ta ki Maji ki m-ilə mbee kin e ne ki kadi m-a m-ində-n gum al. E kilə ki isi dɔm ti, sɔbi kadi m-ra. Ningə kəm-to-ndoo e lam, loki m-ilə mbɛ Poy Ta ki Maji kin al. ¹⁷ Re e kilə ki m-ra ki dɔm mi wa ɔa, sɔbi kadi m-a m-ingə ne kigə go jim. Nə təkɪ e kilə ki isi dɔm ti kadi m-ra, m-ra təkɪ isi-n dɔm ti kadi m-ra-n ka kin. ¹⁸ Ne kigə go ji ləm e ri ə? Ne kigə go ji ləm e Poy Ta ki Maji ki m-ilə mbɛ. M-ilə mbɛ ki kanji kadi m-ingə ne ki sɔbi kadi m-ingə loe ti.

¹⁹ Mi dəw dərɔm, mi ɔəə al. Nə be ka, m-ra rɔm ɔəə ti lə dije pəti mba kadi m-ingə-n dije ngay m-adi Kirisi. ²⁰ Loki mi dan *Jipi je ə, m-təl rɔm Jipi ti mba kadi m-ingə-n Jipi je. Mi gin ndu-kun ti lə Moji al, nə loki mi dan dije ti ki əl gin ndu-kun ti lə Moji ə, m-ra rɔm tə dəw ki e gin ndu-kun ti sade mba kadi m-ingə-n-de. ²¹ Re mi dan dije ti ki gəri ndu-kun lə Moji al ə, m-ra rɔm tə dəw ki gər ndu-kun lə Moji al be mba kadi tə m-ingə-n-de. Nə ki rɔjeti ɔa, mi gin ndu-kun ti lə Luwə, tado m-təl rɔm go ndu-kun ti lə Kirisi. ²² Re mi dan tɔ je ti ə, m-ra rɔm tɔ ti mba kadi m-ingə-n tɔ

✠ 8:5 10.20-21 ✠ 9:6 Knj 9.27; 11.22-25, 30 ✠ 9:9 Dətarənom 25.4; 1Tim 5.18 ✠ 9:13 Ləbətiki 6.9, 19; Dətarənom 18.1-3 ✠ 9:14 Mt 10.10; Lk 10.7

je m-adi Kirisi. M-təl rəm ne je ti pəti rə dije ti pəti mba kadi tə dije madi ingəi kaji. ²³ M-ra ne je kin pəti mbata ti lə Poy Ta ki Maji. M-ra mba kadi m-ingə-n ne maji ki əl tae tə.

²⁴ Igəri kadi dije ki njé kay ngodi, pəti ayi-naa ngodi də bangi ti, nə kare ba dande ti par ə ingə ne kigə go njae, ə se igəri al? Maji kadi ayi-naa ngodi ki kuje ki kadi ingəi ne ngodi ləsi. ²⁵ Njé kay ngodi je, lo na rə ti ləde, dəw ki ra ka ində də rone ti kadi tə n-ingə-n jəgi kəsi-gon. Ningə e jəgi kəsi-gon ki ndə madi ə a tuji, nə je, jəgi kəsi-gon ləje a tuji al ratata. ²⁶ E be ə, mi m-isi m-ay ngodi, ningə, m-ay ngodi lə njé kəm tə je ki nqo be al. Taa m-isi m-rə tə, ningə rə ki m-isi m-rə, m-6ir jim m-ində-n nəl al tə. ²⁷ M-isi m-ində də darəm ti, kadi m-ule gin təgim ti. M-ule gin təgim ti mba kadi, mbə Poy Ta ki Maji ki m-isi m-ilə kin, lo ti ə əri-mi kə al.

10

Nə kəji də Isirayal ti dilə lo ti

¹ NGakom je, m-ndigi kadi igəri təkə kaje je pəti njiyəi gin kil ndi ti^o, taa gangi dan ba bo tə^o. ² Luwə ra-de batəm me kil ndi ti nim, me ba bo ti nim, tadə indəi rəde naa ti ki *Moj. ³ Pəti, usoi ne kuso ki j dora ti^o. ⁴ Taa əi pəti, ayi-naa man ki j dora ti tə. Ayi-naa man ki tē me mbal ti ki j dora ti, ki isi dan gode^o. MBal ka kin e Kirisi. ⁵ Be ka, ngay je dande ti, kilə rade nəl Luwə al, adi oyi, ninde a də-naa ti dilə lo ti. ⁶ Nə je kin pəti rai ne be, mba kadi e ne ndo ləje. E ne ndo mbata ti ləje, mba kadi, bəne ki majal ra-je təkə ra-n-de kate kin be al ngata^o. ⁷ Irai yo təkə dije madi dande ti rai kin al. Makitibi lə Luwə əl ə nə: «Dije isi nangi usoi je ayi-naa je, ningə go ti, j taai ndami-naa^o.» ⁸ Ifuki rəsi me kaya ti ki ra takə dije madi dande rai kin be al. Kaya ki ra kin ə adi dije dibi kuti joo gide e mitə oyi ndə kare ba be^o. ⁹ Oti kadi ji nai Kirisi təkə njé ki madi dan kaje je ti nai-e-n, ə adi li je tōi-de tōli-de kin be al^o. ¹⁰ Oti kadi ji 6ai ta təkə njé ki madi je dande ti rai, adi malayka ki nje tuji dije, tə-n kode kin be al^o. ¹¹ Nə je kin tē də kaje je ti be, mba kadi e ne ndo mbata ti ləje. Ningə, ndangi me makitibi ti be, mba kadi əji-je, je ki je 6asi ki dəkagilo ki dəbay ti. ¹² E be, dəw ki oo kadi n-a də njane ti maji ningə, kadi ində kəm-kədi də rone ti. Ində kəm-kədi mba kadi osi me majal ti al.

¹³ Nə na ki a tē dəsi ti ki kadi a e ne na ki dəw əsi kuwə təgine ba me ti al goto. Ningə, Luwə ki nje ra ne ki dana, a iyə ta rəbi kadi ne na ki al dəsi tē dəsi ti al tə. Dəkagilo ki ne na tē dəsi ti ningə, a adi səsi təgi kadi uwəi rəsi ba me ti. A ilə rəbi kadi itēi me ti kə.

Kadi njé kadi-me je rai madi-naa ki yo ki ra al

¹⁴ E be ə, njé ndigi ləm, maji kadi ayi-naa say kadi yo ti ki ra. ¹⁵ M-əl səsi ta tə njé tər je. Kadi səi je wa indəi manji ta ki m-əl səsi kin oi. ¹⁶ Lōki j-isi j-ayi-naa man nju, ji rai oyo də ti taa j-ayi-naa. Ə se e kin, e ra madi-naa də məsi Kirisi ti al wa? Ə se mapa ki j-isi ji ləbi-naa danje ti j-usoi kin e madi-naa də darə Kirisi ti al wa^o? ¹⁷ Be ə, mapa e kare ba, ningə re ji bay ka, ji təl dərə ki kare me mapa ti ki ji ra madi-naa də ti. ¹⁸ Oi ta lə ngan *Isirayal je ki go darə ti: Njé ki usoi da je ki ki jə mindide kadi-kare ti kin, se rai me kasi-naa ki Luwə nq dngiri ti ki adi kadi-kare titi kin al wa^o? ¹⁹ Ta ki m-ndigi kadi m-əl də lo kin ti ə to kin: da ki pole-n yo ə se yo wa ki dəne, se e ne madi wa? ²⁰ E ne madi al. Ningə, təkə dije adi kadi-kare kin ndil je ki majal^o, 6i adi Luwə al^o, m-ndigi kadi irai me kasi-naa ki ndil je ki majal al. ²¹ E go ti al kadi ayi-naa me kəpi ti lə Bəbe, ningə itəli ayi-naa me kəpi ti lə ndil je ki majal 6əy tə. Taa e go ti al kadi usoi naa ti ki Bəbe, ə itəli usoi ki ndil je ki majal 6əy tə. ²² Se ji ndigi sangi ta Bəbe kadi jangi ra-e dəje ti wa? Ə se təgije itə yə Bəbe wa?

Kadi Luwə ingə kəsi-gon me ne je ti pəti

²³ Dije madi əli əi nə: «Ta rəbi to mba kadi dəw ra ne je pəti ki mee ndigi kare.» E ki rəjeti, «ta rəbi to mba kadi dəw ra ne je pəti ki mee ndigi kare,» nə ne je pəti maji ki dəw dərə al. «Ta rəbi to mba kadi dəw ra ne je pəti ki mee ndigi kare.» Nə ne je pəti a ra maji ki njé kaw-naa je al. ²⁴ Kadi dəw madi dansi ti sangi maji lə rone par al, nə kadi sangi maji lə ndəge je tə taa.

²⁵ Nə je pəti ki dije isi gatii suki ti, kadi usoi ki kanji kadi mesi uwə səsi ki ta. ²⁶ Tadə, dənangi ki ne je ki me ti pəti e yə Bəbe^o. ²⁷ Re dəw ki nje kadi-me al, bar səsi ki ne kuso, ə awi loe ti ningə, kadi usoi ne je pəti ki adi səsi ki kanji dəji gine, nə tə mesi j uwə səsi ki ta də ti. ²⁸ A re dəw madi əl səsi ə nə e da ki gugi yo ningə, kadi usoi al. Usoi al mbata ti lə dəw ki əl səsi, taa mbata lə me kuwə ki ta tə. ²⁹ Me kuwə ki ta ki m-əl tae kin, e səi je al, nə e me kuwə ki ta lə dəwe ki nje kəl ta kin. Ra ban be ə, me kuwə ki ta lə dəw kin rangi par a ilə kagi nq ne ti ki ta rəbi to kadi m-ra ə? ³⁰ Re ne kuso to, ə m-ra oyo də ti taa m-uso ə, ra ban be ə dəw a əl-m ta ki majal də ti ə?

³¹ E be ə, re e ne kuso ə usoi, re e ne kay ə ayi, ə se ne ri ki irai, maji kadi irai adi Luwə ingə kəsi-gon me ti. ³² Maji kadi ne madi kare me kilə rasi ti, təl jigi tigə *Jipi je al nim, tigə dije ki əi Jipi je al, al nim, taa tigə njé kaw-naa

✧ 10:1 Tē ki taga 13.21-22; 14.19-20 ✧ 10:1 Tē ki taga 14.22-29 ✧ 10:3 Tē ki taga 16.35 ✧ 10:4 Kor Isirayal je 20.8-11 ✧ 10:6 Kor Isirayal je 11.4 ✧ 10:7 Tē ki taga 32.6 ✧ 10:8 Kor Isirayal je 25.1-18 ✧ 10:9 Kor Isirayal je 21.5-6 ✧ 10:10 Kor Isirayal je 17.6-14 ✧ 10:16 Mt 26.26-28; Mk 14.22-24; Lk 22.19-20 ✧ 10:18 Ləbatiki 7.6, 15-16 ✧ 10:20 1Tim 4.1 ✧ 10:20 Dətarənon 32.17 ✧ 10:26 Pa je 24.1

je la Luwə al nim to. ³³ E mbata kin ə, mi wa ki dəm, m-ində təgi də rəm ti, kadi m-nəl dije pəti me ne ram je ti pəti.

11

¹ Indaji-mi təki mi ka m-ndaji-n Kirisi be to.

Maji kadi dāne dāo dāne dəkagilo kaw-naa ti.

² M-ilə toji dəsi ti, tado taa taa, mesi isi ole dəm ti. M-ilə toji dəsi ti bəy to, tado ingəmi go ne je ki m-ndo səsi maji təki m-əl-n səsi.

³ Ningə ne ki m-ndigi kadi igəri ə to kin: Kirisi e do dingəm ti, dingəm e do dāne ti, ningə Luwə e do Kirisi ti to. ⁴ Ə re dingəm ki ra, ki isi əl ta ki Luwə, ə se isi əl ta ki Luwə ti ki dāne ki doo ningə, ilə rəsəl do daw ti ki isi doə ti. ⁵ A kin ə re e dāne ki ra ki isi əl ta ki Luwə, ə se əl ta ki ta Luwə ki kanji do dāne ningə, ilə rəsəl do ngawne ti to. Tado to təki ngisə dāne be. ⁶ Re dāne doo rōnəl al ningə, kadi ije dāne. A re e ne ki to dōnəl kadi dāne ije dāne ningə, maji kadi doo dāne. ⁷ E go ti al kadi dingəm doo dāne, tado e bana kəm Luwə, taa e ne kəsi-gon lie to*. Ningə dāne e ne kəsi-gon la dingəm to. ⁸ E be, tado e dingəm ə Luwə or dam rəe ra-n dāne 6i e dāne 6a Luwə or dam rəe ra-n dingəm al. ⁹ Ningə, Luwə ra dingəm mbata ti la dāne al, nə e dāne ə Luwə ra-e mbata ti la dingəm*. ¹⁰ E ki mbata kin ə, kadi dāne doo dāne mbata *Malayka je. Do ki doo, toji kadi dāne e gin təgi ti. ¹¹ Ningə, ki ta kəm Bəfe ti, dāne a isi ki kanji dingəm al, taa dingəm a isi ki kanji dāne al nim to. ¹² Tado Luwə or dāne rō dingəm ti, ningə dāne ə oji dingəm to. Ba ne je pəti i rō Luwə ti. ¹³ Ningə, səi je wa imari ta do ti oi se e go rəbe ti kadi dāne əl ta ki Luwə ki kanji doo dāne wa? ¹⁴ Se ji gəri kadi e ne ki go rəbe ti al kadi dingəm aw ki bj do ki ngal al wa? ¹⁵ Nə ki rō dāne ti 6a, yingə do ki ngal e ne kəsi-gon mbata ti lie, tado Luwə ade yingə do ki ngal mba kadi e ne kuti doə. ¹⁶ A kin ə re, daw madi naji ta ta kin ningə, kadi dāwe gər təki j-aw ki jibəl rae ki rangi al. Je wa al nim, njé kaw-naa je la Luwə al nim to.

Ne kuso la Bəbe

¹⁷ M-aw tə m-ilə jim do ne ti kare ki to kin. Ningə e ne ki m-a m-ilə-n toji dəsi ti al. M-ilə toji dəsi ti al, tado loki ikawi-naa ningə, ne je ki to ra al yo ə isi ta ti isi rai, 6i irai ne ki kadi to səsi soti al. ¹⁸ Ne kare, m-o kadi loki ikawi-naa 6a, gangi-naa to dansi ti. Ningə, m-gər kadi ta je ki m-o kin, e ki rōjeti a to dan ti noo. ¹⁹ Maji kadi gangi-naa to dansi ti wa to taa. Tado gangi-naa kin ə, a ra kadi dije gəri, njé je ki ai dije la Luwə təki rōjeti dansi ti. ²⁰ Ningə, loki ikawi-naa, e ne kuso la Bəfe 6a isi usoi al. ²¹ E ne kuso la Bəfe al tado, dəkagilo kuso ne ti 6a, nā nā bətirə ki ta ne kuso ti ləne ki

ij-n 6e kadi uso. Ra adi njé ki nā je isi ki 6o, ə njé ki nungi, kasi rade to. ²² Ə se ta kəy je ləsi ki kadi isi ti usoi je ayi-naa je goto wa? Se e koo 6a oi nda njé kaw-naa je la Luwə al wa? Se irai be mba kadi iləi rəsəl do njé je ti ki ne lade goto wa? Ta ri ə kadi ta m-əl səsi me lo kin ti ə? Kadi m-ilə toji dəsi ti a? Jagi, ki oji do lo kin ningə, m-a m-ilə toji dəsi ti al.

²³ Tado ne ndo ki m-ingə rō Bəfe ti ə m-ndo səsi ə to kin: Me kondə ti ki kadi iləi Bəfe Jəju ji njé təl-e je ti, Jəju un mapa, ra oyo Luwə do ti, ²⁴ uwa təti naa ti, təl-n adi njé ndo je, ningə əl-de ə na: «E kin e darom ki to mbata ti ləsi. Itaii usoi kadi mesi ole-n dəm ti.» ²⁵ Go ne kuso ti, Jəju un kəpi kasi kandi nju, ra təki ran kəte ka kin be bəy, ningə əl-de ə na: «Kəpi kin e kun mindi ki sigi me məsim ti. Dəkagilo je pəti ki a ayi-naa ningə, kadi mesi ole-n dəm ti.» ²⁶ Ningə, dəkagilo je pəti ki a usoi mapa kin, ə se a ayi-naa kəpi kin 6a, iləi mbə koy Bəfe biti kadi re-n. ²⁷ E mbata kin ə, daw ki uso mapa ə se ay kəpi la Bəfe ki kanji ndər gin rōne ningə, aw ki ta dāne ti do daro Bəfe ti ki do mase ti. ²⁸ Be ə, maji kadi daw ki ra ndər gin rōne kəte bəy taa uso daro Bəfe nim ay məse nim. ²⁹ Tado daw ki uso nim ay nim ki kanji gir ta mene ti kadi e daro Bəfe ningə, e wa ə isi or ta ki gangi re-n dāne ti. ³⁰ Ne kin ə ra adi njé moy je ki njé təgi goto je əi ngay dansi ti. Ningə ki ngay je dansi ti oyi to. ³¹ Re j-əi je wa ji gangi ta do rōjeti ningə, j-a j-osi me ta ki gangi ti la Luwə al. ³² Ningə, ki go rəbi la ta ki gangi kin, Luwə ində-je oji-je mba kadi ta ki gangi osi doje ti naa ti ki dije ki gari Luwə al, al.

³³ E be ə, ngakom je, loki ikawi-naa kadi usoi ne ningə, ingəmi-naa. ³⁴ Re daw madi 6o ra-e ə, maji kadi uso ne me kəy ti ləne. Be mba kadi kaw-naa ləsi or ta ki gangi re-n dəsi ti al. Ki oji do ndəgi ta je, ndo ki m-tee dansi ti ə m-a m-ində doə naa ti 6əy.

12

Kadi kare la NDil

¹ Ki ngəsine kin ngakom je, m-ge kadi igəri kadi-kare je ki dangi dangi la NDil, 6i kadi isi day do ti al. ² Dəkagilo ti ki igəri Luwə al bəy, injiyəi tə njé kəm to je go yo je ti ki mbi bəy. ³ E be ə, m-əl səsi kadi ay njay. Daw kare ki NDil la Luwə or nge ki a ə na: «NDil e do Jəju ti» goto. Ta daw madi ki a ə na: «Jəju e Bəfe» ki kanji kadi NDil or nge ka goto to. ⁴ *Kadi-kare je e dangi dangi nə NDil ki nje kadi-de e kare ba. ⁵ Kilə 6əə je to dangi dangi, nə Bəfe e kare ba. ⁶ Kilə ra je to ta dangi dangi, nə Bəfe ki kare ba ə ində me njé ra-e ti pəti. ⁷ Luwə adi kadi-kare ki go NDil ti daw ki ra mba kadi ra maji ki kosi dije pəti. ⁸ E be ə, ki go rəbi la NDil ki kare wa kin, Luwə adi daw madi kuji kəl ta ki kəm-kədi, ə adi ki nungi kuji kəl ta ki

* 11:7 Kilə ngirə ne je 1.26-27 * 11:9 8-9: Kilə ngirə ne je 2.18-23

ne gær. ⁹ Ki madi, Luwə ade kadi-me, ningə ki nungi ade kadi-kare nga njé moy je ki go rəbi læ NDil ki kare wa kin. ¹⁰ Adi ki madi, kadi-kare ra ne je ki əti ɓəl ɓəl; adi ki nungi, kadi-kare kəl ta ki ta Luwə ti; ki nungi, kadi-kare kor nin NDil Luwə ki ndil je ki ngom naa ti; adi ki nungi, kadi-kare kəl ndon ta je ki dangi dangi; ningə adi ki nungi ɓay, kadi-kare kor gin ta je ki dangi dangi ta. ¹¹ Kadi-kare je wa pəti kin, e ki go rəbi læ NDil ki kare wa kin ə Luwə adi-n dəw ki ra ki go me ndigi ti læne.

¹² Təki darə dəw e kare ba, nə aw ki ngan rəje je ngay, ngan rəje je ki ngay kin, re bayi-naa tə ri ka, əi darə ki kare. Dije pəti ki indəi rəde naa ti ki Kirisi ka toi be to. ¹³ Tado j-əi pəti, *Jipi je ki gin dije ki dangi dangi; ɓəə je ki dije ki əi ɓa rəde je; j-ingəi batəm me NDil ti ki kare ba. Taa j-ayi-naa man me NDil ti ki kare wa kin to. ¹⁴ Darə dəw e ngon rəje ki kare ba al, nə e ngan rəje je ki dangi dangi. ¹⁵ Kin ə re nja ə nə: «Mi ji al, adi mi ki kare dan ngan rə je ti al», ningə kəl-e ki be kin par ə ər nja kə dan ngan rəje je ti al. ¹⁶ Kin ə re mbi ə nə: «Mi kəm al, adi mi ki kare dan ngan rəje ti al», ningə kəl-e ki be kin par ə ər mbi kə dan ngan rəje je ti al. ¹⁷ Kin ə re darə pəti e kəm ə, dəw a oo ta ban ə? Kin ə re darə pəti e mbi ə, dəw a əti bay ne ban ə? ¹⁸ Ki rəjeti, Luwə ində ngan rəje je kare kare ki kilə ki səbi dade ki go ndigi ti læne. ¹⁹ Kin ə re ngan rəje je pəti əi ngon rə ki kare ba ningə, dəw a əl ta læ darəje al. ²⁰ NGan rəje je əi ngay nə darəje e kare ba. ²¹ Ningə lo kadi kəm əl ji ə nə: «M-gər-i al», goto; taa lo kadi də əl nja ə nə: «M-gər-i al», goto to. ²² NGan rəje je madi ki toi ta ne ki təgide goto be kin, awi ki ndade ngay. ²³ Ningə, ngan rəje je ki j-oi-de tə ne madi al me rəje ti kin ə, j-oi gode ngay. Ə njé ki j-oi-de tə ne ki maji kəl tae al kin ə ji ngəmi-de maji to. ²⁴ NGan rəje je ki ingəi kəsi-gon, awi ki ndoo kəsi-gon al nga. Luwə ində-je ki ngan rəje je ki dangi dangi, ningə ngan rəje je ki kəsi-gon du-de, Luwə əsi gonde ngay. ²⁵ Luwə ra be mba kadi gangi-naa goto me darə ti. Ningə kadi ngan rəje je ki dangi dangi indəi kəmde go-naa ti pəti. ²⁶ Adi re ngon rə kare ingə kə ningə, ndəgi rəje je pəti ingəi kə sie naa ti. A re ngon rə kare ingə kəsi-gon ningə, ndəgi rəje je pəti ingəi kəsi-gon sie naa ti to.

²⁷ NGəsi-ne səi nga rə Kirisi, ningə səi kare kare pəti, səi nga rə ki səbi dəsi. ²⁸ E be ə, dan njé kaw-naa je ti, Luwə ində njé kaw kilə je tə dije ki dəsəy də njé kaw-naa je ti; ki kə joo, ində njé kəl ta je ki tae ti; ki kə mitə, ində njé ndo ne je. Ningə go ti, Luwə adi kadi-kare je ki dangi dangi, adi e kadi-kare ra ne kəji je ki əti ɓəl ɓəl, ki kadi-kare nga njé moy je, ki kadi-kare ra ki njé kaw-naa je, ki kadi-kare kor nq dije, ki kadi-kare kəl ndon ta je ki dangi dangi. ²⁹ Pəti əi njé kaw kilə je al, pəti əi njé kəl ta ki ta Luwə ti al, pəti əi njé ndo

ne je al, pəti əi njé ra ne kəji je ki əti ɓəl ɓəl al. ³⁰ Pəti awi ki kadi-kare nga njé moy je al, pəti awi ki kadi-kare kəl ndon ta je ki dangi dangi al, pəti əi njé kor gin ta je ki dangi dangi al. ³¹ Indəi təgi də rəsi ti kadi ingəi kadi-kare je ki ndade e ngay itə ndage je, ningə m-a m-əji səsi rəbi ki maji ngay itə ne je pəti.

13

NDigi-naa

¹ Kin ə m-əl ndon ta læ dije ki dangi dangi, ə se ndon ta læ malayka je mindi ka, re ndigi-naa goto rəm ti ə m-to tə ningə-kasi ki ɓa kəy kəy, ə se gal ki siyə saki saki kam be par. ² Re m-aw ki kadi-kare kəl ta ki ta Luwə ti, ə se kadi-kare gær gin ne je ki to lo ɓoyə ti pəti tigə, ə se m-aw ki ne gær je pəti, ə se m-aw ki kadi-me ki təge e ngay asi kadi m-ər-n mbal lo kae ti kəte ka, re m-aw ki ndigi-naa al ə mi ne madi al. ³ Re m-adi ne kingə je læm pəti njé ndoo je, re m-ilə rəm por mbata kingə-n təɓa ka, re ndigi-naa goto rəm ti ə, ne kare ki m-a m-ingə me ti goto.

⁴ Dəw ki nje ndigi-naa aw ki kore me, e nje ra maji, e nje ra ta ne al, e nje təji rəne al, e nje kində gune al to. ⁵ Nje ndigi-naa a ra ne ki to rəsəl al, a sa ne mbata maji læ rəne par al, a ra wongə kalangə al, taa a uwə dəw mene ti al to. ⁶ Nje ndigi-naa a ra rənəl də ne ki go rəbe ti al, al, nə a ra rənəl də ne ki rəjeti yo. ⁷ Nje ndigi-naa e nje kiyə go majal kə, e nje ngəm go kadi-me, e nje kində me də ti, e nje kore mene də ne je ti pəti.

⁸ Kəl ta ki ta Luwə ti a goto ndə madi, kəl ta ki ndon ta je ki dangi dangi a goto ndə madi, gær gin ne je ki dangi dangi a goto ndə madi to, nə ndigi-naa a to ratata. ⁹ Ningə, ne gær ləje asi-naa bərərə al, taa ta ki ta Luwə ti ki j-isi j-əl ka asi-naa bərərə al to. ¹⁰ Loki nje kasi-naa pəti a tēe hōy ningə, ne je pəti ki asi-naa al a gotoi.

¹¹ Loki mi ngon ɓay, ta kəlm e ta kəl ngon ki du, gir ta læm e gir ta læ ngon ki du, ə se kəji ta læm e kəji ta læ ngon ki du. Nə loki m-təl dəw ki təgi, m-iyə ne ra læ ngon ki du kə. ¹² Ki ɓone kin, j-isi j-oi ne je tə ne ki koo me kotirongi ti be, adi j-oi piti piti ba ɓay, nə ndə madi a re nqə kadi j-a j-oi-e ki kəmje ja ja. Dəkagilo ti ki ɓone m-gər ne je pəti al ɓay, nə ndə madi a re nqə kadi m-a m-gər ay njay njay təkə Luwə gær-m jeje kin be to. ¹³ Ki ɓone kin ne je ki mitə kin toi lo tode ti, adi e: kadi-me nim, kində me də ti nim, ndigi-naa nim to, nə e ki bo ngay dande ti e ndigi-naa.

14

Kadi kare je ki dangi dangi ki Luwə adi njé kadi-me je

¹ Kəte nq ne je ti pəti, isai rəbi ndigi-naa ki rə ki tji kati. Ningə, kadi isai rəbi kadi-kare je ki go NDil ti to. Ki bo toi, e kadi-kare kəl ta

ki ta Luwə ti. ² Dəw ki isi əl ta ki ndon ta je ki rangi ki dije gəri al, isi əl ta ki dije al, nə isi əl ta ki Luwə, tado dəw ki gər do ta lie ki isi əl goto. E ki takul NDil Luwə ə isi əl-n ta ki to lo ɔyɔ ti kin. ³ Ningə, dəw ki isi əl ta ki ta Luwə ti, isi əl ta ki dije mba kadi awi ki kəte kəte me kadi-me ti ləde. Isi ilə dingəm mede ti taa isi səl mede t. ⁴ Dəw ki nje kəl ta je ki dangi ki dəw gər dœ al, isi mbusi rəne e wa me kadi-me ti ləne, nə dəw ki nje kəl ta ki ta Luwə ti isi mbusi nja kosi njé kaw-naa je do kadi-me ti lade.

⁵ M-ndigi kadi səi pəti əli ndon ta je ki dangi dangi ki dəw gər dœ al, nə ndigi ləm ki ngay e ki mba kadi əli ta ki ta Luwə ti. Tado dəw ki nje kəl ta ki ta Luwə ti, e do dəw ti ki nje kəl ndon ta je ki rangi ki dəw gər dœ al. A re dəw madi ɔr me ta lə nje kəl ndon ta je ki dangi dangi ka kin adi kosi njé kaw-naa je kadi mbusi-n njade wa taa. ⁶ NGakom je, kin ə ɔone m-re rəsi ti ə m-əl ta ki ndon ta je ki igəri al ningə, maje e ri mbata ti ləsi ə? Kin ə re ta ləm ki m-əl, tɛɛ ki do nje ki to lo ɔyɔ ti adi səsi al nim, adi səsi ne gər al nim, oji səsi ne ki a ra ne lo ti ti al nim, ta adi səsi ne ndo al nim to ningə, ne kare ki maji ki m-ra mbata ti ləsi goto.

⁷ E kae ti lə ne kosi pa je tə nal je ki kənde je ka kin be t. Kin ə ndude ɔa dangi dangi maji al ə, ra ban ə dəw a gər-n ndu nal ki ndu kənde ə? ⁸ Kin ə nje kəl təbi kəl adi njay al ə, nə ə a ində do rəne dana kadi a aw rə ə? ⁹ Be t ə, səi njé kəl ndon ta je ki dangi dangi ki dəw gər dœ al ka itoi be t. Kin ə ta ki əli, dəw gər dœ al ə, ra ban be ə a gər me ə? A gər me al tado isi əli ta ləsi me nal ti kə kare. ¹⁰ Kadi igəri təkɪ ndon ta je əi ngay dənangi ti ne. Ningə ta je ki dangi dangi kin pəti, kor mede to nɔɔ. ¹¹ Kin ə re m-gər me ta ki dəw a əl-m al ningə, dəwe kin a oo-m tə mba rəne ti, ə mi ka m-a m-o-e ti mba rəm ti t. ¹² Be t ə, təkɪ isi sangi kadi-kare je ki go NDil ti, isangi ki rə ki tɪ kati, nə ke ə kadi e kadi-kare ki a mbusi nja kosi njé kaw-naa je taa.

¹³ Ningə dəw ki nje kəl ndon ta je ki dangi dangi ki dəw gər dœ al kin, maji kadi dəji Luwə kəm-kədi kor gine kadi dije gəri. ¹⁴ MBata re m-əl ta ki Luwə ki ndon ta je ki dangi dangi ki dəw gər me al ɔa, me NDil ti mi ki Luwə, nə ne gər ləm ra kilə al. ¹⁵ Ningə ne ki kadi m-ra ə to kin: M-a m-əl ta ki Luwə me ndil ti, nə m-a m-əl ta ki ne gər t. M-a m-osi pa me ndil ti, nə m-a m-osi pa ki ne gər t. ¹⁶ Kin ə ira oyo Luwə me ndil ti par, ki kanji kadi dəw ki isi mbɔ njé kaw-naa je ti oo do oyo ki isi ra Luwə kin ningə, ban be ə a ra «Amen» do ti ə? ¹⁷ Re ira oyo Luwə ləi maji ngay ka, lo kadi ra maji ki dəw ki isi mbɔ njé kaw-naa je ti goto.

¹⁸ Ki takul Luwə ə yə m-gər-n kəl ndon ta

je ki dangi dangi ki dəw gər dœ al mitə səsi pəti. ¹⁹ Nə nɔ njé kaw-naa je ti ə, m-ndigi kəl ku ta je mi ki dije gəri dœ kadi m-ndo-n ne njé kaw-naa je, maji tɔy kadi m-əl ta ngay ki ndon ta je ki dəw gər dœ al.

²⁰ NGakom je, oti kadi ta kəsi to tə ta kəl nğan je ki du be. Re oji do majal ningə, itoi tə nğan je ki du, nə re oji do ta ki kəl ɔa, maji kadi ta kəsi e ta kəl dije ki tɔgi gangi. ²¹ NDangi me makitibi ti lə Luwə əi nə: «M-a m-əl ta gin dije kin ki ndon ta ki mba, m-a m-ndumə ta mba je kadi m-əl-n-de ta. Be ka, a ooi do ta ləm al».

²² E be ə kadi-kare kəl ta ndon ta je ki dangi dangi ki dəw oo dœ al e ne kɔji mbata dije ki gəri Luwə al, ɔi e mbata njé kadi-me je al. Ningə, kadi-kare kəl ta ki ta Luwə ti e ne kɔji mbata njé kadi-me je ɔi e ki mbata dije ki gəri Luwə al. ²³ Kin ə təkɪ njé kaw-naa je pəti kawɪ-naa, ningə əli ndon ta je ki dangi dangi ki dəw gər dœ al, ə dije madi ki gəri ta lə Luwə maji al ɔyɔ, ə se njé ki adi mede Luwə al, rai lo kaw-naa ti kin ə a ɔari səsi mbə je al ə? ²⁴ Kin ə re njé kadi-me je pəti əli ta ki ta Luwə ti, ə nje kadi-me al, ə se dəw ki gər ta lə Luwə maji al ɔyɔ ur kəy ka, ta je ki ta Luwə ti ki dije pəti əli kin a uwe ki ta, taa a ra kadi a gər təkɪ n-e nje ra majal t. ²⁵ Gir ta je ki mee ti a kujəi ki taga. Ningə a osi nangi nɔ Luwə ti ə nə: «Ki rojeti, m-gər kadi Luwə e dansi ti ne.»

Maji kadi njé kadi-me je rai ne je ki rəbe rəbe lo kaw-naa je ti lade

²⁶ NGakom je, ri je ri je ə sɔbi ra lo kaw-naa je ti ləsi ə? Loki ikawɪ-naa, dəw madi osi pa, dəw madi ndo ne, dəw madi ɔr gin ne ki to lo ɔyɔ ti, dəw madi al ndon ta je ki dəw gər dœ al, ningə dəw madi ki rangi isi nɔɔ tə nje mbəl ta ka kin t. Kadi ne je kin pəti mbisi nja njé kaw-naa je. ²⁷ Re dije madi gei kəl ndon ta je ki dəw gər dœ al ningə, səbi kadi əi joo al ə mitə be par taa. Ningə kadi əli ta ki go naa go naa, ə kadi nje kor gin ta ka kin to taa. ²⁸ Re dəw ki kadi ɔr gin ta lade kin goto dan njé kaw-naa je ti ningə, maji kadi isi tade mbə. Əli ta ki darəde wa nim ki Luwə nim mede ti par. ²⁹ Ki oji do nje kəl ta ki ta Luwə ti, səbi kadi dije joo ə se mitə wa əli ta dande ti, ningə ndage je indai manji ta lade ooi. ³⁰ Re Luwə əl ta ki dəw madi ki rangi dan njé kaw-naa je ti ningə, səbi kadi nje kəl ta ki ta Luwə ti ki kəte taa kəɔ ta kəl ta ti. ³¹ MBata səi pəti, asi kadi əli ta ki ta Luwə ti ki go naa go naa kadi indoi-naa ne, iləi dingəm me naa ti. ³² NJé kəl ta je ki ta Luwə ti awi ki tɔgi do kadi-kare ti ki Luwə adi-de. ³³ Tado Luwə e Luwə ki nje ra ne ki tae ale mbə al, nə e Luwə ki nje kadi dije isi ki naa ki lapiya.

³⁴ Təkɪ njé kaw-naa je isi rai dande ti lo je ti ki dangi dangi, maji kadi dəne je isi ki tade ki mbə dan njé kaw-naa je ti. Dəw adi-de ta rəbi

kadi ali ta al. Ningə, kadi ilai dode gin togi ti taki ndu-kun al-n. ³⁵ Re ne madi ki gari gine ay njay al to ningə, kadi daji ngawde je me kay ti. Tado e ne ki go rabe ti al kadi dane al ta dan njé kaw-naa je ti. ³⁶ E sai ə ta la Luwə ilə ngirəne rasi kate a? Ə se ə sai par ə re tēḡ dansi ti ə? ³⁷ Re dəw madi gir mene ti kadi n-e nje kəl ta ki ta Luwə ti, ə se n-e nje kaw ki kadi-kare la NDil ningə, maji kadi dawe gər tək i ne je ki m-ndangi m-adi sasi kin i rə Babe ti. ³⁸ Re dəw madi mbati kadi gər ne je kin ningə, to taga kadi Luwə gər dawe kin al to. ³⁹ Be ə, ngakom je, isangi rəbi kadi ali ta ki ta Luwə ti, ningə oti kadi ogi dō kəl ndon ta je ki dəw gər dəe al. ⁴⁰ Nə ke ə kadi ne je pəti rai ne go rəbi ki dana.

15

Ta ki Jəju Kirisi lo koy ti

¹ NGakom je, m-ole mesi dō Poy Ta ti ki Maji ki ndo ki m-ilə sasi mbee kate ka kin. E ta ki itaai ə uwai goe sām biti bōne. ² E Poy Ta ki Maji kin ə adi sasi kaji, loki uwai goe sām tək i ndo ki m-ilə-n sasi mbee. Re e be al ningə, kadi-me lasi e ne ki ndangi kare.

³ Tado ne ndo ki dəsaj ki madi sasi e ne ndo ki mi wa ə m-taa. Adi e Kirisi ki oy mbata majal je laje tək i makitibi la Luwə əl-n. ⁴ Dibi-e ra ndo mitə ningə tēḡ lo koy ti tək i ndangi me makitibi ti la Luwə. ⁵ Tēḡ hōy ki rə Piyar ti taa ki rə njé ndo je ti ki dōgi gide e joo to. ⁶ Go ti gogi ningə, tēḡ hōy ki rə ngako je ti ki asi 6u mi ki gide ki kaw-i-naa. Dije ngay dan dije ti kin isi ki dode taa bəy. Ki madi je dande ti ə oyi. ⁷ Go ti bəy, tēḡ hōy ki rə Jaki ti taa ki rə njé kaw kilə je ti pəti to. ⁸ Gode ti pəti ningə, tēḡ ki rəm ti hōy, mi ki mi ngon ki kə. ⁹ Mi ki du dan njé kaw kilə je ti pəti, tado m-asi kadi dəw bər-m nje kaw kilə al. M-asi al, tado mi nje kadi kō njé kaw-naa je la Luwə. ¹⁰ Nə e ki takul me-maji la Luwə ə m-təl-n dəw ki be kin bōne. Ningə me-maji lie ki mbata ləm e ki ndangi al to. Tado m-ra kilə m-itə ndəgi njé kaw kilə je pəti. Ke ə e mi ki dōm ə m-ra kilə kin al, nə e me-maji la Luwə ə e sām. ¹¹ E be ə, re e mi ə se ndəgi njé kaw kilə je ka, e Poy Ta ki Maji ki kare wa kin ə j-isi j-ilə sasi mbee.

Ta ki njé koy je lo koy ti

¹² Je j-isi j-ilə mbe ki Kirisi lo koy ti, ə dije madi dansi ti əi nə: «Njé koy je a jil lo koy ti al,» to kin e ta ki ban dana? ¹³ Re njé koy je a jil lo koy ti al ningə, Kirisi ka jil lo koy ti al to. ¹⁴ Ə re Kirisi jil lo koy ti al ningə, j-ilə mbe ki ndangi, taa kadi-me lasi ka e ki ndangi to. ¹⁵ Re e ki rojeti, kadi njé koy je a jil lo koy ti al, ə je j-al j-ə nə: «Luwə tēḡ ki Kirisi lo koy ti» ningə, lo kin ti, ji təl njé ma naji je ki ngom dō Luwə ti.

Tado Luwə tēḡ ki Kirisi lo koy ti al. ¹⁶ Re njé koy je a jil lo koy ti al ningə, Kirisi ka jil lo koy ti al to. ¹⁷ Ə re Kirisi jil lo koy ti al ningə, kadi-me lasi e ne ki ndangi kare, isi me majal ti lasi ba bəy. ¹⁸ Ningə njé je ki oyi me Kirisi ti ka tade ti to. ¹⁹ Re ne kində me dō ti laje ki j-adi-n meje Kirisi e mbata ne je ki bōne par ningə, je njé kəm-to-ndoo ki itə ndəgi dije pəti.

²⁰ Nə ke ə, Kirisi jil taa dan njé koy je ti tək i rojeti. E kandi ki dəsaj la njé je ki oyi. ²¹ Ningə, tək i e ki go rəbi la dəw ki kare ə yo ren dō dije ti dōnangi ti ka kin ə, ki go rəbi la dəw ki kare, njé koy je a jil taa lo koy ti to. ²² Tək i koy ə-r-n go dije ti pəti ki go rəbi la Adam ka kin ə, dije pəti a tək i kadi isi ki dode taa ki go rəbi la Kirisi to. ²³ Ke ə, ki lo koy ti kin a e ki go loe go loe. Kirisi a jil kate tək i kandi ki dəsaj, ningə dəkagilo təl-e ti, njé je ki adi-e mede a jil taal lo koy ti to. ²⁴ Go ne je ti kin pəti ningə dəbəy ne je a re. Kirisi a tuji kōḡe je, ki togi kōḡe je, ki togi ndil je ki majal, bəy taa a tək i kōḡe adi Luwə ki Bawje. ²⁵ Tado, sōbi kadi Kirisi a o bē biti kadi Luwə ilə njé bəe je gin njae ti. ²⁶ Ningə, nje bə ki dəbəy ti ki a tuje e koy. ²⁷ Tado makitibi la Luwə ə nə: «Luwə ilə ne je pəti gin togi ti». Ningə kəl kə nə «ne je pəti əi gin togi ti» kin oji kadi Luwə e gin togi ti la Kirisi to al. E Luwə ə ilə ne je pəti gin togi ti la Kirisi. ²⁸ Dəkagilo ki ne je pəti əi gin togi ti la Kirisi ningə, NGon wa ki dōne a ilə dōne gin togi ti la Luwə ki nje kulə ne je pəti gin togi ti, mba kadi Luwə e ne je pəti me ne je ti pəti to.

²⁹ Re e be al ningə, njé je ki adi isi rai-de batəm to njé koy je ti kin, rai be mbata kingə ri me ti ə? A ingai ri me ti loki njé koy je a jil taa lo koy ti al? ³⁰ Taa je wa ka, ki mba ri ə ki ndo je pəti j-ilə-n rəje ji koy ti ə? ³¹ Ki rojeti, ngakom je, ki ndo je kare kare pəti m-a ta koy ti. Ningə m-ingə rənəl ki takulsi ki mbata kində rə naa ti laje dō kilə ti ki Jəju Kirisi, ki e Bəbe laje. ³² Me bē bo ti ki Epəji, m-rə ki da je ki wale. Ningə re e ki go rəbi ne ra la darə par ə, e ri ə m-a m-ingə me ti ə? Re njé koy je a jil lo koy ti al ningə, adi «j-usoi je j-ay-i-naa je nə lo ti ə j-a j-oyi.» ³³ Ədi rasi al, «tndole-naa ki nje ra majal ə a təl nje ra majal to.» ³⁴ Maji kadi itali imari ta ki maji, ə itaai kəə ta ra majal ti. MBata dije madi ngay dansi ti gəri Luwə al. M-al ta kin be mba kadi adi sasi rəsəl.

Darə ki jil lo koy ti

³⁵ Dije madi a daji ta əi nə se ki go rəbi ki ban 6a dije a jil lo koy ti wa? Ə se a jil ki darə ki ban wa? ³⁶ Jil mbə dəw, kə ko ki idibi kin, re oy al ə, a ibə al to. ³⁷ Ningə e darə ne wa ki idibi kin ə a bə al, nə e kande ki me ti. Dəmaj i ə e kandi təy, ə se kandi ne madi ki rangi. ³⁸ Luwə wa ade kadi rə ki go me ndigi ti ləne.

✧ 15:3 Ejay 53.5-12 ✧ 15:4 Pa je 16.10; Oje 6.2 ✧ 15:5 Lk 24.34, 36; Mt 28.16-17; Mk 16.14; Jā 20.19 ✧ 15:8 Knjk 9.3-6 ✧ 15:9 Knjk 8.3 ✧ 15:22 Kilə ngirə ne je 3.17-19; Rm 5.12-21 ✧ 15:25 Pa je 110.1 ✧ 15:27 Pa je 8.7 ✧ 15:32 Ejay 22.13

Ningə kandi ne ki ra ra ka, Luwə ade kadi rō ki sōbi dōe.

³⁹ Ne je ki njé kōdi rōde pēti, darōde to dangi dangi 6i titi-naa al. Darō dije to ta dangi, darō da je to ta dangi, darō yal je to ta dangi, taa darō kanji je to ta dangi to. ⁴⁰ Ne kində je ki dōrə ti, ndolede e dangi taa ne kində je ki donangi ti ne ndolede e ta dangi to. ⁴¹ Kadi ɔsi ta dangi, nay nda ta dangi, taa mee je ndoyde to ta dangi to. Ningə darō mee je wa kin ka ndoyde to dangi dangi 6əy to.

⁴² Be ə, ki lo koy ti lə njé koy je ka to be to. Darō dəw ki dibi e darō ki a ndum, nə darō ki a j lo koy ti e darō ki a ndum al. ⁴³ Dibi-e tə darō ki dangi ti, nə a tēe lo koy ti ki darō ki kōsi-gon. Dibi-e ta darō ki tage goto, nə a tēe ki darō ki tōgi. ⁴⁴ Dibi-e tə darō dəw, nə a tēe lo koy ti ki darō ki go NDil ti. Təki darō ki go lo dəw ti to ka kin ə, darō ki go ndil ti ka to nōo to. ⁴⁵ E be ə, makitibi lə Luwə ə nə: «Adam ki dōsay e dəw ki nje kisi ki dōne taa», ningə Adam ki dōbəy ti e NDil ki nje kadi dije kaji. ⁴⁶ E Adam ki go NDil ti ə re kəte al, nə e e ki go darō ti ə re kəte, ningə e ki go NDil ti uti goe. ⁴⁷ Adam ki dōsay, e dəw ki donangi ti ne, tado e bu donangi ə Luwə ibə. Nə Adam ki kō joo j dōrə ti taa ə re. ⁴⁸ Be ə, dəw ki Luwə ra-e ki bu donangi titi-naa ki ne kində je ki donangi ti ne, ə dəw ki j dōrə ti taa, titi-naa ki ne kində je ki dōrə ti taa to. ⁴⁹ Ningə, tēki ji titi-naa ki dəw ki rai-e ki bu donangi ka kin ə, j-a titi-naa ki e ki j dōrə ti taa to.

⁵⁰ NGakom je, m-əl səsi madi oi tēki darō ki məsi asi kadi a oo kōbe lə Luwə al, taa darō ki ndum asi kadi tēe lo ti ki dum ndum, al to. ⁵¹ M-ge kadi igari ne ki to lo 6oyō ti kin: J-ai pēti j-a j-oyi al, nə j-ai pēti j-a mbəli rōje. ⁵² Təbi ki dōbəy ti a 6a ningə, ta bəl kam ki kində sipi be par ə dije pēti a mbəli. Lok i tēbi a 6a ningə, njé koy je a j i ki rō ki a dum ndum, ningə je, j-a mbəl rōje. ⁵³ Tado sōbi kadi rō ki ndum un rō ki dum ndum, taa rō ki koy kadi un rō ki dum koy nim to. ⁵⁴ Lok i rō ki ndum a un rō ki dum ndum, ə rō ki koy a un rō ki dum koy kin ningə, ta ki makitibi lə Luwə ə nə: «Rō tēti yo ratata» kin a təl tane.

⁵⁵ «I yo, tēti rō ləl e ra? I yo, kangi e ra?»

⁵⁶ Kangi yo e majal, ningə tōgi majal e ndukun to. ⁵⁷ Adi ji rai oyo Luwə ki adi ji tēti rō ki takul Ba6e ləje Jəju Kirisi.

⁵⁸ Lo kin ti, ngakom je ki njé ndigi ləm, uwai tōgisi ba, ai dō njasi ti me kilə ti lə Ba6e ki kanji kō. Tado kō ki isi ingəi me kilə ti lə Luwə kin e kare ki ndangi al.

16

Ne kaw mbata njé kaw-naa je ki Jorijaləm

¹ Ki ɔji dō ne kaw ki mbata lə dije lə Luwə ki isi Jorijaləm ti, m-daji səsi kadi irai tēki m-ɔji-n njé kaw-naa je ki donangi Galasi ti kin be to. ² M-əl səsi kadi ndō ki dō kəte lə ndō je ki siri pēti pēti, kadi dəw ki ra dansi ti, or ne me ne ne ti ləne ndəy ngam dangi mbata kilə kin. Kadi ɔr ki go tage ti ki Luwə ade-n. Irai be mba kadi m-re 6əy taa ikawi ne, al. ³ Ningə, dəkagilo ki m-a m-tēe dansi ti 6a, m-a m-ilə ki dije ki səi je wa imbati-de, Jorijaləm ti. M-a m-adi-de makitibi jide ti kadi awi ki kadi-kare je ləsi. ⁴ A kin ə re to kadi mi wa m-aw ki rəm ningə, a awi səm naa ti to.

Koji kaw mba lə Pol

⁵ M-a m-tēe rōsi ti nōo ki ta rəbi ki Masaduwan ti. Tado, m-a m-ində donangi ki Masəduwan gangi. ⁶ Dōmaji ə, m-a m-ra ndō je rōsi ti. Maji ə 6a ka a gangi dōm ti rōsi ti, kadi tə indai-mi ta rəbi ti adi m-aw lo ki sōbi kadi m-aw ti. ⁷ Kawm kin, m-ge kadi re Luwə ndigi səm dō ti ningə, m-ra səsi ngan ndō je ki asi tati. Kadi m-o səsi ki njam taa par al. ⁸ Ningə, m-a m-isi me 6e bo ti ki Epəji ratata dəkagilo Patəkoti ti. ⁹ Njé bə je ləm əi ngay Epəji ti, nə ta rəbi to tagira nōm ti wətangi kadi m-ra-n kilə ləm.

¹⁰ Re Timote re tēe dansi ti ningə, irai-e adi e ki rōnəl dansi ti, tado e ka isi ra kilə lə Ba6e tə mi be to. ¹¹ Kadi dəw madi kare dansi ti kide al. Ningə kadi indai-e ta rəbi ti kadi re tēe rəm ti ki maje. Tado m-isi m-ngəm-e ki ndagi ngako je ki a si sie. ¹² Ki ɔji dō ngokoje Apolosi, m-ilə dingəm me ti ngay kadi aw rōsi ti, ində rōne naa ti ki ngakoje je ki isi awi ki rōsi ti, nə mee ndigi kaw ki 6asine ti kin al 6əy. NDō ki ingə rəbi ə a aw 6əy.

Ta ki koji ki dōbəy ti ki kuwə ji-naa

¹³ Isi dōgi ti, ai dō njasi ti me kadi-me ti ləsi, ai dingəm ə uwai tōgisi ba. ¹⁴ Maji kadi irai kilə je pēti me ndigi-naa ti.

¹⁵ NGakom je, m-gər kadi igari Isitəpanasi ki dije ki me kəy ti lie maji. Əi dije ki dōsay ki adi mede donangi ti ki Akay. Ningə, ki go me ndigi ti ləde, uni rōde kadi rai ki dije lə Luwə. Be ə, m-daji səsi ne kare 6əy. ¹⁶ Maji kadi, itali rōsi go ta ti lə dije ki be kin, ə itali rōsi go ta ti lə dije ki indai rōde ta kilə ti isi rai səde to.

¹⁷ Rəm nəl-m ngay dō re ti lə Isitəpanasi, ki Pørtunatusi, ki Akaykusi. Tado, rai ne je ngay adi-mi tosi ti. ¹⁸ Uwai angalm indai nangi tēki rai səsi ka kin be to.

¹⁹ *Njé kaw-naa je ki donangi Aji ti uwai jisi. Akila əi ki Pirisil, naa ti ki njé kaw-naa je ki isi me kəy ti ləde uwai jisi ngay to. ²⁰ NGakoje je pēti uwai jisi. Maji kadi uwai ji-naa mbōsi ti ki rōnəl.

²¹ Ningə, e mi Pol ə wa ə m-dangi ta kuwə ji kin ki jim. ²² Re dəw madi dansi ti ndigi Luwə

* 15:45 Kilə ngirə ne je 2.7 * 15:54 Ejay 25.8 * 15:55 Oje 13.14 * 16:1 Rm 15.25-26 * 16:5 Knjk 19.21
* 16:9 8-9: Knjk 19.8-10 * 16:10 4.17 * 16:12 Knjk 18.24 * 16:15 1.16 * 16:19 Knjk 18.2

al ningə, kadi Luwə man-e. «Marana ta», Bađe re. ²³ Kadi me-maji la Bađe Jəju e naa ti səsi. ²⁴ M-ndigi səsi kare kare pəti me kində rə naa ti ki Jəju Kirisi.

Makitibi ki ko joo ki Pol ndangi adi Koreṭi je

*Ta ki do makitibi ti ki ko joo ki Pol ndangi
adi Koreṭi je*

Makitibi ti ki ko joo ki Pol ndangi adi Koreṭi je kin, ta ki me ti toji kadi dan Pol ai ki njé kaw-naa je ki Koreṭi ti maji boy al. Dije madi tuji me Pol ngay ki ta kælde je ki kilá rade je. Awi biti ali tæki Pol aw ki togi ki kadi e-n nje kaw kilá lè Jèju Kirisi al. Lo kin ti, Pol al ta ngay. Nà re Pol al ta ngay mindi ka, toji njé kadi-me je ki Koreṭi ti tæki n-ndigi-de wa kin nim, n-sangi rabi kulá noji naa ti sède nim. E be a, al-n ta lè rone ki nal-ne ngay loki poyde ki maji re tee rone ti (7.5-15).

Go ta je ti ki oji do ne je ki nga nga ki tee doe ti donangi Epaji ti (1.1-11), Pol ole me njé kadi-me je ki Koreṭi ti do ne je ti ki to ki n-ingæ røde ti me kulá noji ti ki to dande ti n-ai sède je, ningæ toji nda kilá lè nje kaw kilá lè Jèju Kirisi adi-de gæri to. Pol or-de gin ne ki n-al-n-de ta je ki nga nga me makitibi ti lane ki do say ki n-adi-de, ningæ al-de tæki n-ingæ ronal go ti, mbata ta ki nga ki n-al-de, kandidate ki maji tee go ti (1.12-7.16).

NGa ningæ, ki oji do ne kaw ki mba ra-n ki njé kadi-me je ki donangi Jude ti (8-9), Pol daji Koreṭi je kadi ai njé ra maji, ningæ al-de a na: «igæri ra maji lè Baḅe laje Jèju Kirisi maji. Kirisi ki e nje ne kingæ, na ra rone nje ndoo ti mbata læsi, kadi me ndoo ti lie, sai, itæli njé ne kingæ je» (8.9).

Me ndægi ta je ti ki re go ti (10-13), Pol tæl ila jine kam dije ti ki njé kal ka na e asi kadi e nje kaw kilá al kin. Ba tæl ta makitibi læne ki ngon ta ki nday be ki al ki mindi ki maji (13.11-13).

NDu Pol ki j-ingæ me makitibi ti lie ne kin, isi sangi maji læ darone wa al, na isi sangi kadi gæri tæki e togi ki Luwæ wa a ade a isi ra-n kilá lie, ningæ kadi taai Poy Ta ki Maji kin ta ta ki rojeti nim, kadi gæri Kirisi tæ Baḅe læde nim to.

Kuwæ ji-naa

¹ Mi Pol ki nje kaw kilá lè Jèju Kirisi ki go ndigi ti læ Luwæ, naa ti ki ngoko je Timote, j-uwæ jisi sai njé kaw-naa je læ Luwæ ki isi Koreṭi ti, taa j-uwæ ji dije læ Luwæ ki isi donangi ti ki Akay ti tae ba pati to*. ² Kadi me-maji ki kisi-maje læ Bawje Luwæ ai ki Baḅe Jèju Kirisi e naa ti sæsi.

Pol ra oyo Luwæ

³ J-ilæ toji do Luwæ ti ki Baw Baḅe laje Jèju Kirisi. Bawje ki me-maji lie to mbar mbar, ki e Luwæ ki nje söl me me ne je ti pati. ⁴ E a e nje söl me je do ko je ti ki dangi dangi, mba kadi je ka ji söl me dije ki ko je ki dangi dangi tee

doe ti to. Kadi ji söl mede ki me-söl ki j-ingæ ræe ti. ⁵ Be to a, tæki j-ingæ-n ko læ Kirisi ngay, Kirisi söl meje ngay to. ⁶ Re j-isi j-ingæ ko ba, e ki mba kadi mesi söl-n, taa e mbata kaji læsi to. Re me je söl ba, e ki mba kadi adi sasi me-söl to. NGa ningæ, me-söl kin a ra kadi ta uwai togi si ba me ko ti tæki j-isi j-ingæ ko kin be to. ⁷ Lo kin ti, j-indæ meje do si ti njiriri, tado ji gar kadi loki isi indai rasi naa ti sæje do ko ti, isi indai rasi naa ti sæje do me-söl ti ki j-isi j-ingæ to.

⁸ NGakom je, ji ndigi kadi igæri go ko ki tee dæje ti donangi Aji ti kin. Dije adi-je ko kadi ki dum kal tae, e ko ki al do singæ. Daw ki indæ mene do ti kadi n-a n-isi ki do ne taa goto. ⁹ Je j-indæ meje ti kadi je dije ki gangi ta koy dæje ti ngata. Ningæ e be mba kadi j-uwæ-n kul roje je wa al, na kadi j-uwæ ko Luwæ ki nje kadi njé koy je il lo koy ti. ¹⁰ E e a taa-je ta ko koy ti kin, ningæ a nay ki lo taa-je tæ ti. E a j-indæ meje doe ti, kadi a taa-je ta ko koy ti kin bæy. ¹¹ Ningæ, sai wa ka isi indai rasi ta ti to, me kal ta ta ki Luwæ mbata ti laje. Luwæ a ra sæje maji ki rabi ne ki dije ngay daji mbata ti laje. Lo kin ti, maji kin a tæl ne ra oyo læ dije ngay mbata ti laje to.

Polyæti ndune oji do kaw mba læne

¹² Ne ki adi-je ronal, meje uwæ-je ki ta al, ji gar kadi njijæje dan dije ti ki gæri Luwæ al, e ki hal ki söl lom lom, ki ne ra ki rojeti ki j ro Luwæ ti. Ningæ e njijæ ki ji njijæ ki gosi læ daw al, na ki ra maji læ Luwæ. Ki bo ngay, e ki pa njijæ kin a ji njijæ-n ki rasi ti. ¹³ Ta ki ji ndangi j-adi sasi kin, e ta madi ki rangi al, na e ne ki itidai æ igæri me wa kin par. NGa ningæ, m-gær kadi a gæri me ay njay bæy. ¹⁴ Tæki igæri nday ngata kin, a igæri ay njay, ndo tæl Baḅe Jèju ti ki j-a je ne ronal læsi tæki a sai ne ronal laje kin be to. ¹⁵ Ki me ki ti kati kin a, m-ndigi kadi sai a m-tee do si ti kæte, kadi m-adi sæsi ingæ ra maji ki ko joo. ¹⁶ NGa ningæ kadi m-i do si ti taa m-aw donangi Masæduwan ti, a m-i Masæduwan ti ba*, m-tæl m-re do si ti gogi bæy kadi tæ irai sæm me ne ge je ti læm kadi m-aw Jude ti. ¹⁷ NDum ki m-un kin, m-un ki noo be par al, taa ndigi ra je læm e ki go mar ta ti læ daw kadi tæ m-al m-a na «oyo» a m-tæl m-a na «jagi» al. ¹⁸ Luwæ asi kadi ma naji læm: ta je ki j-al sasi e «oyo» nim «jagi» nim al. ¹⁹ Tado Jèju Kirisi, NGon læ Luwæ ki je ki Silasi je ki Timote je* j-ilæ sasi mbæ ta lie kin e «oyo» nim «jagi» nim al. E daw ki ta ki a ingæ ræe ti e «oyo» par. ²⁰ Ningæ kun mindi je læ Luwæ pati, Kirisi a e nje toji-de kæ na «oyo» e ki rojeti, taa e ki go rabi lie to a j-isi j-al-n j-a na «Amen», mba kulæ-n toji do Luwæ ti to. ²¹ Ningæ e Luwæ a e nje kadi-je nim, sai je nim, togi me kindæ ra naa ti ki Kirisi. E a mbati-je indæ-je ta dangi mbata læne. ²² E e to a indæ ndaji læne roje ti ta ne læne, taa indæ NDilne meje ti ta ne ki adi-je do

kæte dan ne maji je ti ki indæ ta dangi mbata læje, kadi a adi-je.

²³ Mi m-dæji Luwæ kadi gangi ta ndøm, re m-ngom: ningæ e mba kadi m-tuji mesi al, æ m-tæl m-re-n Koreṭi ti gogi al. ²⁴ Ningæ jī sangi rabi kadi j-indæ tugi dæsi ti kadi adi mesi al jagi, tado isi uwæi tøgisi ba me kadi-me ti ne ngata. Ne ki j-isi jī sangi, e kindæ rō naa ti sæsi dō kilæ ti mba kadi ingæi rōnæl.

2

¹ Ki oji døm, m-o maji ngay kadi m-tæl m-aw rōsi ti gogi al, næ tæ m-tuji mesi. ² Tado re m-tuji mesi æ, dæw ki a adi-m rōnæl goto. Dæw ki a adi-m rōnæl 6a, e sæi ka ki m-a m-tuji mesi ka kin par. ³ Ningæ, e gine kin æ, m-ndangi-n makitibi tæ ndangi m-adi^o sæsi kadi tæ m-aw ki rōm al. M-aw ki rōm al næ tæ dije ki kadi adi-mi rōnæl, tæli tuji mem tæ tuji yo. M-gær maji ngay, ki oji dæsi, kadi rōnæl læm e rōnæl læsi pæti. ⁴ E ki me-kō ki ngay, ki me ki ur made, ki man nō ki tō kām æ m-ndangi-n makitibi m-adi sæsi. Ningæ e ki mba kadi m-tuji-n mesi al, næ kadi igæri ndigi ki m-ndigi sæsi.

Me Pol səl dō dæw ti ki nje tuji mee

⁵ Re dæw madi e nje gin me ki tuji 6a, e mi æ tuji mem al, næ e sæi pæti æ tuji mesi. Ki kadi j-æl j-adi al dō maji al 6a, tuji me dije madi dansi ti. ⁶ Ningæ ko dæw ki be kin, ta kosi je ki kaw-naa ki dæe ti wa kin æe naki. ⁷ E be æ, ki basine kin, kadi adi mesi səl dæe ti, æ ilæi dingam me ti, næ tæ me tuji ki al dō maji jī tøy dæe. ⁸ Lo kin ti, m-dæji sæsi kadi oji-e ndigi ki indigi-e adi gær. ⁹ NGA ningæ, gin ndangi ki m-ndangi makitibi m-adi sæsi e kadi m-na mesi m-o se itali rōsi go ta ti me ne je ti pæti wa. ¹⁰ Loki mesi səl dō dæw ti ki ra ne ki majal, mi ka mem a səl dæe ti tō. NGA ningæ, re mem səl, loki ne madi to kadi mem səl dō ti 6a, e mbata ti læsi æ mem səl-n ta kām Kirisi ti. ¹¹ MBA kadi *Satā ingæ ta ræbi dæje ti al, tado jī gæri ndigi ra je lie 6æti.

Me Pol a sururu

¹² Loki m-aw m-tæe Tirowasi ti kadi m-ilæ mbe Poy Ta ki Maji læ Kirisi, m-o kadi Bæbe tæe ta ræbi pay adi-m, ¹³ næ mem a sururu, tado m-ingæ ngokom Titi al. E be æ, m-iyæ njæ kadi-me je, æ m-un ta ræbi kaw Masæduwan ti^o.

Tæti rō me kindæ rō naa ti ki Kirisi

¹⁴ J-ilæ tōji dō Luwæ ki oy-je ki dokagilo je pæti adi-je me rō ti ki Kirisi tæti kin. Luwæ un-je ilæ-n mbe læ Kirisi ki lo je pæti adi dije gæri-e tæ nom kagi ki baye æti maji ki sane ki lo lo be. ¹⁵ Lo kin ti, jī to tæ nom kagi ki baye æti maji, ki Kirisi un adi Luwæ be. J-æti maji, mbata ti læ dije ki isi sangi kaji nim, mbata ti læ dije ki

isi awi tuji ti nim tō. ¹⁶ Ki rō dije madi ti, e bay yo ki isi aw sæde koy ti, næ ki rō njæ ki nungi ti, e bay kaji ki isi aw sæde kaji ti tō. Æ se næ æ asi kadi ra kilæ kin wa? ¹⁷ Je jī to tæ ndægi dije ngay ki isi uni ta læ Luwæ tæ ne ra gati kin al. J-æl ta ki rojeti, ki jī rō Luwæ ti, ta kām Luwæ ti me kindæ rō naa ti ki Kirisi.

3

Bæ kilæ je ki me kilæ mindi ti ki sigi

¹ Kadi m-dæji m-o se j-isi jī sangi kadi jī tōji rōje je wa ka 6æy wa? Se kadi jī ra tæki dije madi isi rai, æ isi taai makitibi lo ki rangi ti kadi ma naji dæde ti ki rōsi ti je taai jisi ti awi ki lo ki rangi ti je kin be wa? ² Makitibi ki kadi ma naji dæje ti 6a, e daræsi sæi je wa. Sæi makitibi ki ndangi ngame je ti, ki dije pæti gæri nim isi tidæi nim. ³ To ki taga kadi sæi makitibi ki Kirisi ndangi adi-je jije ti, ilæ-n-je. Kirisi ndangi ki man ndangi ne makitibi ti al, næ ndangi ki NDil Luwæ ki nje kisi kām ba; e makitibi ki ndangi dō mbal ti al, næ ndangi ngame dæw ti^o.

⁴ E kin æ e me je ki j-adi ta kām Luwæ ki takul Kirisi. ⁵ Ningæ j-a j-æl j-æ næ e ki tōgije je wa æ jī ra-n ne madi al, næ e ki tōgi ki jī rō Luwæ ti. ⁶ E Luwæ wa tō æ adi-je tōgi, adi jī tæl-n njæ ra kilæ 6æe je me kun mindi ti ki sigi. E kun mindi ki e gin *NDu-kun ti al, næ e gin NDil Luwæ ti. Tado NDU-kun ki ndangi e nje re ki koy, næ NDil Luwæ e nje re ki kaji.

⁷ Kæte ndu-kun e ki ndangi ki ku ta je kare kare go-naa ti dō ba mbal ti, 6a kunji Luwæ unji dō ti. *Moji ki nje re ki ndu-kun ka kin, ta kame o por wor wor, ki lo kadi ngan *Isirayæl je gōi ta kæme goto^o. Ningæ ta kæme ki o por kin, unji dokagilo ndæy be par æ gine a gangi. Æ re ra kilæ ki NDU-kun ki nje re ki koy adi tōba be ningæ, ⁸ ra kilæ ki NDil Luwæ æ ti 6æl ki dum 6æy. ⁹ Re kilæ læ NDU-kun ki a aw ki dije me ta ki gangi ti adi tōba ningæ, kilæ ki kadi Luwæ tidæ-n dije dije ti læne a adi tōba ki æti 6æl ngay 6æy. ¹⁰ J-asi kadi j-æl j-æ næ, tōba ki dō kæte, tōge goto nō tōba ti ki 6one kin, ki e tōba ki itæ e ki kæte sæy. ¹¹ Kin æ ne ki lo ti æ a indæ dæ æ ingæ tōba ningæ, ne ki a to biti ki nō ti tōba lie a æti 6æl ki dum. ¹² Ne ki j-isi ngam tæe kin æ ra adi j-aw ki me ki tū kati. ¹³ Je jī ra tæki Moji ra-n kin al. Moji ki ilæ kibi ta kæmne ti kadi ngan Isirayæl je ooi ta tøl ta kunji ki lo ti æ a goto kin al^o. ¹⁴ Ne gær læ ngan Isirayæl je goto, dæde bay bæy. Ningæ biti 6one kin ka, loki isi tidæi Kun mindi ki kæke 6a, kibi kin to ba wa 6æy. To ba, dæw un kæmde ti al, tado e ki kindæ rō naa ti ki Kirisi æ kibi kin a goto-n kō ta kæmde ti. ¹⁵ Biti 6one kin ka, loki isi tidæi makitibi je ki Moji ndangi kin æ, kibi madi uti kæmde dō ne gær ti wa 6æy. ¹⁶ E ki go ræbi kadi-me Kirisi par æ kibi kin a goto-n ta kām dæw

✧ 2:3 7.8 ✧ 2:13 12-13: Knjk 20.1 ✧ 3:3 Tæe ki taga 24.12; Jærami 31.33; Ejækæl 11.19; 36.26 ✧ 3:7 Tæe ki taga 34.29 ✧ 3:13 Tæe ki taga 34.33 ✧ 3:16 Tæe ki taga 34.34

ti¹⁷. 17 Tado Babe e NDil, ninga loki NDil Babe e titi, loe ti kin a taa kiyə taa e titi to. 18 Ninga j-əi pəti, kibi e ki goto kəmje ti kə, adi ji toji təba la Babe rəje ti tək kətrongi a toji-n ndil dəw be. Lo kin ti, ji mbəl ji to tə Babe wa be. Babe ne ki NDil adi təba lie unji dəje ti unji kunji ki əti bəl ki də made ti, də made ti.

4

Kirisi e naa ti ki njé kaw kilə je

1 Təki e kilə ki Luwə ə adi-je ki go me-maji ti lie, təgije goto ta ti al. 2 Je ji mbati ne ra ki lo bəyo ti, ki ne ki to rəsəl ki dije isi rai. Pa njijəje e ki lo kadi kəm-naa ti al, taa ji mbir ta la Luwə dam kare al to. Loki ji toji ne ki rəjeti ki taga ba, ji sangi kadi ji taa me dije ta kəm Luwə ti tə taa yo. 3 NGa ningə, re Poy Ta ki Maji ki j-isi j-ilə mbəe kin, to lo bəyo ti ba, to lo bəyo ti mbata la dije ki isi awi tuji ti, 4 mbata la njə me nga je. Su ki nje kəbē də donangi ti ne, bəy angalde bəy, ne gər ləde goto, adi lo kadi ool kunji Poy Ta ki Maji ki nje toji təba la Kirisi kin goto. Kirisi ki e bana kəm Luwə wa. 5 Təki rəjeti, j-isi j-ilə mbə rəje je wa al, nə e Jəju Kirisi ki Babe ə j-isi j-ilə mbəe. NGa ningə je wa je bəə ləsi mbata ti la Jəju. 6 Tado Luwə ki nje kəl ə nə: «Kadi kunji unji dan til ti¹⁹» kin ə adi kunje unji ngameje ti, mba kadi ji gər-n kəti bəl lie ki unji pal kəm Kirisi ti kin.

7 Ningə ne maji la NDil kin, j-oti darəje ti ki to ki to tə ngoo ki kibə ki nangi be kin. E be kadi to ay njay tək təgi ki əti bəl kin j rə Luwə ti bi j rəje ti je al. 8 Kə je ki dangi dangi kaw-naa ki dəje ti, nə budi singa je al; meje gangi man, nə j-ore meje ngə wa kin. 9 Dije indəl kəmje ndoo, nə Luwə iyə-je kə al; tətije nangi, nə təli-je al. 10 Darəje isi oy ko koy la Kirisi ki dəkagilo je pəti, mba kadi dije ool tək Kirisi isi kəm ba darəje ti. 11 Tado je ki j-isi ki dəje taa, j-isi ta koy ti ki dəkagilo je pəti mbata ti la Kirisi. E be kadi dije ool tək Kirisi isi kəm ba darəje ti ki ndə madi ə a oy kin. 12 Lo kin ti, je j-a je ta koy ti kadi tə səi isi kəm ba to.

13 Təki e ndil kadi-me ki kare ba ə isi ra kilə meje ti, makitibi la Luwə ə nə: «E mbata kadi ki m-adi mem Luwə ə m-əl ta lie²⁰.» Ningə je ka e mbata kadi ki j-adi meje Luwə ə j-əl ta lie to. 14 Tado ji gər kadi, Luwə ki tē ki Babe Jəju lo koy ti kin, a tē səje lo koy ti ki Kirisi to. A tē səje kadi ində je nim, səi je nim kadine ti. 15 Ne je pəti ki tē dəje ti e mbata maji ləsi. Ningə, lo kin ti, ra maji la Luwə a to mbar mbar kadi aw ki də dije ti ki kəte kəte. Aw ki kəte kəte kəte, piti-e-n je, toi mbar mbar ki də ti.

16 E mbata kin ə, j-ingə-n təgi par par. Re darəje ki koo ki kəm ne kin ə təge isi təl ki gogi ka, ndilje isi ingə təgi ki rangi ki ndə je ndə je.

17 Tado kə je ki j-isi j-ingə-de bəne kin, e kə ki dəkagilo lie e ndəy be par, taa əle kəl kare to, loki j-un j-ində kadi təba ti ki əti bəl, ki dəbəye goto ki a re go kə je ti kin. 18 Ne ki j-isi j-ay ngəde, e ne ki dəw oo ki kəmne kin al, nə e ne ki dəw oo ki kəmne al yo. Ne ki dəw oo ki kəmne, ndəe e ngay al, nə ne ki dəw oo ki kəmne al, a to biti ki nə ti.

5

Darə ki sigi

1 Ji gər maji kadi re darəje ki je me ti donangi ti ne, ə ra rəne təkəy-lo be kin tuji ə, j-aw ki darə ki sigi ki e kəy ki Luwə ra adi-je me dərə ti noo, ki e kəy ki dəw ra ki jine al. E Kəy ki a to biti ki nə ti. 2 Ningə ki basine kin, j-isi ji timə rusi rusi, ji ndigi ngay kadi j-aw j-ur me kəy ti ləje ki dərə ti kin. 3 NGa ningə, re j-ur me kəy ti ki dərə ti ki sigi kin ə, dəw a oo-je ki rəje kare al. 4 Tado kisije me darə ti, ki e kəy-lo kin, ji timə rusi rusi, ne al də singəje. Ningə ji ndigi kadi j-ər rəje kə me darə ti kin al, nə ji ndigi kadi j-ilə darə ki dərə ti də ti, kadi darə ki kəm dəbi jine də darə ti ki koy. 5 Ningə e Luwə wa ə ində kadi ne je kin a rai ne be dəje ti. E e ə ində NDilne meje ti tə ne ki adi-je də kəte dan ne maji je ti ki ində ta dangi mbata ləje, kadi a adi-je.

6 Lo kin ti, j-uwə təgije ba ki dəkagilo je pəti. Ningə ji gər kadi loki je me darə ti ki donangi ti ne kin bəy ba, je gidi kəy ti ləje, say ki Babe. 7 Təki rəjeti, e kadi-me Kirisi ə j-isi j-aw-n, bi e kəmje ba oo lo ə j-isi j-aw-n al. 8 J-uwə təgi je ba ə j-isi j-aw-n, ningə ji ndigi ngay kadi j-iyə darə kin, ə j-aw j-ində bə kadi Babe ti. 9 NGa ningə, re j-isi-n me darə ti kin, ə se ji tuse j-iyə, ne ki uwə meje, e ta kadi ji nəl Babe. 10 Tado səbi kadi j-a ji tē kare kare kadi j-a nə Kirisi ti, lo gangi ta ti lie. Dəw ki ra ka a ingə ne ki səbi dəne, ki go kilə rae ti ki un darəne ra-n: ki re e-n kilə ki maji ə se kilə ki majal.

11 Gin ne ki kadi ji bəl-n Babe, ji gər maji, e ə j-isi sangi rəbi kadi ji buki-n dije goje je. Luwə gər-je ay njay, ningə m-gər kadi səi je ka, ki kadi əli ta ki ngom al ba, igari-mi ay njay to. 12 Ji ndigi kadi ji təl j-əl ta də rəje ti rangi bəy taa kadi igəri-je, al, nə j-adi səsi ta rəbi kadi rəsi nəl səsi dəje ti. Lo kin ti, a ingə ta ki kadi a turi dije ti ki isi indəl gude ki ne ra ki gidide ti ne kare, bi ne ra ki ngamede ti al kam. 13 Re e rəjeti kadi je dije ki dəje goto ba, e mbata ti la Luwə ə dəje goto-n, a re je njé kəm-kaa je to ba, e mbata ti ləsi ə je-n njé kəm-kaa je to. 14 Təki rəjeti, ndigi-naa la Kirisi o bə dəje ti, je ki ji gər tək dəw kare ba oy mbata ti la dije pəti, adi dije pəti oyi kin. 15 Oy mbata ti la dije pəti, mba kadi dije ki isi ki dode taa, isi ki mbata ləde əi je wa al ngata, nə mbata ti la dəw ki oy ə j lo koy ti mbata ləde kin.

¹⁶ NGA ningə, j-a j-o dəw ki go koo-e ti lə daw al biti ngata. Re kəte je, j-o Kirisi ki go koe ti lə dəw ka, ki basine kin, j-a j-o-e be al ratata ngata. ¹⁷ Re dəw ində rəne naa ti ki Kirisi 6a, e ne kində ki sigi. Ne je ki kəke dāi kə, ne je ki rəe ti pəti, təli ne ki sigi. ¹⁸ Ningə ne je kin pəti j rə Luwə ti, ki nje təl kulə-je noji naa ti səne, ki rəbi lə Kirisi. Luwə ki adi-je kilə kulə dije noji naa ti sie e wa. ¹⁹ Tado e Luwə ə, ki rəbi lə Kirisi, ilə-n dije ki duniya ti, noji naa ti səne, ki kanji tidə majal je ləde ki rai. NGA ningə, ində ta kulə noji naa ti taje ti kadi j-ilə mbge.

²⁰ Je dije ki Luwə ilə-je tənje ra kilə to Kirisi ti. NGA ningə, Luwə un-je 6ar-n səsi ki rəne ti. Me to Kirisi ti, j-uwə njasi ba, iləi noji naa ti ki Luwə. ²¹ Kirisi ki ra majal al, nə Luwə ɔy majal je laje ki doe ti. Jy ki doe ti, mba kadi ki rəbi lie, Luwə tidə-n-je dije ti ləne.

6

¹ Təki je j-ində rəje naa ti ki Luwə də kilə ti, ji dəji səsi kadi ikidi ra maji lə Luwə ki ingəi kin al. ² Tado Luwə wa ə lə nə:

«Dəkagilo ti ki maji, m-o də ndui,
NDə ki e ndə kaji dije, m-re m-ɔsi sili.»
NGA ningə, dəkagilo ki maji nga ə to kin, ndə kaji dije nga ə re kin*.

³ Kadi tə kilə ki j-isi ra kin ta goto də ti, ji sangi rəbi kadi ji tigə daw madi jigi ti al. ⁴ Ne ki j-isi sangi, ji sangi kadi ji toji me ne je ti pəti, təkə rəjeti, je 6əə kilə je lə Luwə. J-uwə tɔgije ba ə ji tal j-uwə 6əy, me kə je ti, me kəm-tondoo ti, me 6əl ti, ⁵ gin kində ti lə dije, me dangay ti, ki me sulə ti ki dije suləi kosi je doje ti. Me kilə ti ki al də singəje, lo to 6i goto, lo kuso ne goto, ka j-uwə tɔgije ba*. ⁶ Ji toji kadi je 6əə kilə lə Luwə me kay njay ti, me gər Luwə ti, me kore me ti, me ra maji ti. NDil Luwə e səje naa ti, ji ndigi dije ndigi ki rəjeti. ⁷ Ji toji kadi je 6əə kilə lə Luwə me kilə mbge ta ti ki rəjeti, ki j-ilə ki tɔgi lə Luwə. Ne kati laje, ki də rə laje, e ne ra ki dana ta kəm Luwə ti. ⁸ Dije ɔsi gonje je, iləi rəsol doje ti je, əli ta ki majal dəje ti je, əli ta ki maji je. J-isi j-əl ta ki rəjeti kin ka ooi-je tə njə ngom je, ⁹ gəri-je 6əti, nə ooi-je ta dije ki gəri-de al be, j-a ji njiyə ki dəje taa, nə ooi-je tə njə koy je. Uwəi-je dangay ti ki kanji tal-je, ¹⁰ tuji meje ka rəje nəl-je par par. Je njə ndoo je, nə ji təl dije ngay njə ne kingə ti, to tə ne ki ne laje goto be, nə ki rəjeti 6a, ne kingə je pəti e yaje.

¹¹ Səi dije ki Koreti ti, j-əl səsi ka kəm ta, ji tɛɛ meje ki rəsi ti. ¹² Ji toji səsi ndigi ki ji ndigi səsi ki taga, nə e səi je ə iteɛi mesi adi-je al. ¹³ Lo kin ti, m-əl səsi ta təkə baw ngan je a əl-n ngane je ta kin be. Ningə ji dəji səsi kadi səi ka, iteɛi mesi adi-je təkə je ji tɛɛ-n meje j-adi səsi ka kin be to.

Gangi naa ki majal

¹⁴ Maji kadi iləi dəsi ki noɔ be par gin jugi ti ki kare ba ki njə ki gəri Luwə al kam al. Ne ki rəjeti ki ne ki majal a indəi rəde naa ti al; kunji əi ki til asi kadi a indəi rəde naa ti al. ¹⁵ Lo kadi Kirisi əi ki Su tade asi naa goto; dəw ki gər Luwə əi ki dəw ki gər Luwə al, ne ki a uwəi-naa də ti goto. ¹⁶ Ne ki a ore kay lə Luwə ki kagi yo je naa ti goto. Tado j-əi 6a, j-əi kəy lə Luwə ki nje kisi kəm ba təkə Luwə wa əl-n ə nə:

«M-a m-ra 6e dande ti, ə m-a m-njijə səde naa ti,

M-a mi Luwə ləde, ə əi a əi dije ləm tə*.»

¹⁷ E mbata kin ə, Babe əl-n ə nə:

«tɔgani-naa ki dije ki gəri-mi al,

ɔdi ne ki to nje al,

Ba mi m-a m-uwə səsi ki rəm ti*.»

¹⁸ Babe ki nje tɔgi pəti əl 6əy ə nə:

«M-a mi Bawsi, ə səi, a səi ngan ləm ki dingəm ki ki dənə*.»

7

¹ Njə ndigi je ləm, təkə j-ingəi ndu-kun je ki Luwə un adi-je be kin, maji kadi j-əi je wa, j-ayi rəje njay də ne ti ki a tuji darəje ki ndilje. Ningə adi j-indəi rəje ta dangi me 6əl Luwə ti.

Rənəl lə Pol

² Indəi-je dan ursi ti! Dəw madi ki ji ra sie majal goto, daw ki ji to ko ne lie goto, taa dəw ki j-əde ji taa ne lie ka goto tə. ³ Ningə m-əl ta kin be kadi m-gangi-n ta dəsi ti al, tado m-əl kəte ngata təkə j-ində səsi dan urje ti kadi re e koy ə koy, kaji ə kaji. ⁴ M-ti mem kati ki rəsi ti, rəm nəl-m ngay dəsi ti. M-ingə tɔgi ngay, rənəl təi dam, me-kə je ti ki j-ingə-de.

⁵ Loki ji re ji tɛɛ dənangi Masaduwan ti nu kin, lo kor kəə goto, j-ingə kə je ki dangi dangi, rə gə gidije, 6əl rəsi meje. ⁶ Nə Luwə ki nje kilə dingəm me dije ti ki njə sol dode, adi-je tɔgi ki rəbi re lə Titi. ⁷ NGA ningə, e re lə Titi par ə adi-je tɔgi al, nə e tɔgi ki adi-e kin to ə adi-je tɔgi. Titi əl-je təkə indigi ngay kadi oi-mi, taa man nɔ re kəmsi ti nim, ta ɔ mesi nim mbata ti ləm. Lo kin ti, m-ingə rənəl ngay də made ti 6əy.

⁸ Re makitibi ki m-ndangi m-adi səsi kəte kin tuji mesi ka, m-ndingə rəm də ti al. Re m-ndingə rəm də ti 6a, e mba koo ki m-o kadi tuji mesi dəkagilo madi ti*. ⁹ Ningə ki basine kin, rəm nəl-m mbata mesi ki tuji kin al, nə mba ke ki me tuji ləsi aw səsi adi iyəi rəbi ne ra ki majal kə. Mesikə ki tuji kin ə e ne ki Luwə ndigi, adi-je j-əl təkə ne madi ki majal kare ki ji ra səsi goto. ¹⁰ Tado me tuji ki nəl Luwə, re ki kiyə rəbi ne ra ki majal kə, mba kadi tɛɛ ki dəw kaji ti, ki kanji kadi dəw ndingə rəne də mee ti ki tuji kin. Nə me tuji ki daw iyə-n rəbi ne rane ki majal kə al, a re ki koy. ¹¹ Ki

* 6:2 Ejay 49.8 * 6:5 Knjk 16.23; 19.29; 21.30 * 6:16 Ləbetiki 26.12; Ejəkəl 32.27 * 6:17 Ejay 52.11; Ejəkəl 20.34 * 6:18 2 Samiyal 7.14; Ejay 43.6 * 7:8 2.3

basine kin, sai je wa oi kandi me tuji ki nāl Luwə kin ki kamsi. Ra adi itoi 6i dō rōsi ti al! Iḏaji me-səl ki rō t̄isi nim, indingəi rōsi ngay nim, 6əl təl səsi nim, indigi ngay kadi oi-mi nim, ta o mesi mbata ləm nim, taa tasi e dō dāw ti ki ra nē ki go rābe ti al ka kin nim tō. Itōji me nē je ti p̄ati t̄aki ta kin sai, igotoi me ti. ¹² NGA ningə, m-ndangi makitibi kin m-adi səsi mbata lə dāw ki ra nē ki go rābe ti al kin al nim, taa mbata lə dāw ki nē ki go rābe ti al kin tuji me al nim tō. Nə e mba kadi səi je wa, oi tingə ki itingəi bil mbata ti ləje kin ki kamsi, ta kəm Luwə ti. ¹³ E kin ə e nē ki adi-je t̄ogi. Ningə j-ingə t̄ogi par al, nə j-ingə rōnəl ki bo ngay ə wa 6əy tō, loki j-o nəl ki rō Titi nāl-e mbata kuwə ki səi p̄ati uwai angale indəi nangi me kalsi ti ki itōji. ¹⁴ Kində ki m-un səsi m-ində-n gum ki rōe ti kin, rəm səl-m al. Tə ka ki j-əl-n səsi ta ki rōjeti ki ndo je, p̄iti ki ji p̄iti səsi nō Titi ti t̄oji rōne ki taga kadi e ta ki rōjeti. ¹⁵ Lo kin ti, rōe nāl-e ngay 6əy dōsi ti, loki me ole dō təl rō go ta ti ləsi p̄ati, ki kuwə ki uwai-e ki rōsi ti ki 6uki-naa ti ki 6əl. ¹⁶ Rəm nāl-m ngay adi m-ində mem dōsi ti me nē je ti p̄ati.

8

Kaw nē mba ra-n ki njé kadi-me je ki Jori-jalm

¹ NGakom je, ji ndigi kadi igəri maji ki Luwə ra ki njé kaw-naa je ki dōnangi Masaduwan ti kin. ² Ko je ki dangi dangi tēḏe dōde ti, nə be ka rōde nəl-de ki al dō maji, adi me ndoo ti ləde ki ngay wa kin ka, adi nē maji je ləde ngay ki me ki kare. ³ M-ma naji ləde dō ti t̄aki adi ki go t̄ogide ti, ki madi je adi ki al dō t̄ogide wa 6əy. Ningə e ki me ndigi ləde wa ə adii. ⁴ Dəji-je ə təl dəji 6əy, kadi j-adi-de ta rəbi kadi n-əi ka n-iləi jide me nē kaw ti ki mbata lə dije lə Luwə ki isi Jorijaləm ti kin tō*. ⁵ Rai nē ki al dō e ki j-ində meje dō ti kadi a rai. Uni rōde wa adi Baḏe kate, ningə go ti, uni adi-je tō, ki go ndigi ti lə Luwə. ⁶ E mbata kin ə, j-ilə-n dingəm me Titi ti kadi təl aw təl ta kilə nē kaw ki mba ra maji kin, t̄aki ilə-n ngire dānsi ti ngata kin. ⁷ NGA ningə, t̄aki səi njé nē ki tō mbar me nē je ti p̄ati, adi e me kadi-me ti, me kuji kəl ta ti, me nē gər ti, me tingə bil ti ki kanji tō 6i dō rō ti, ki me ndigi-naa ti ki ji t̄oji səsi rābe, maji kadi itōji t̄aki kilə ra maji kin e nē kingə ləsi ki awi mbar mbar tō. ⁸ Ningə e nē ki m-ində dōsi ti ki t̄ogi al; re m-əl səsi ta tingə bil lə madisi je 6a, e mba kadi səi, oji ndigi-naa ləsi ki rōjeti adi dije gəri, me nē kaw ti kin. ⁹ Tado igəri ra maji lə Baḏe ləje Jəju Kirisi maji. Kirisi ki e nje nē kingə, nə ra rōne nje ndoo ti mbata ləsi, kadi me ndoo ti lie, sai, itali njé nē je. ¹⁰ E ta ki go koe ti ləm ki m-o ə m-əl dō ti. Ningə e ta ki sobi dōsi wa maji, mbata səi, ə səi dije ki dōsəy ki irai kilə

kin. Səi dije ki dōsəy me ra-e ti par al, nə səi dije ki dōsəy me kun-ndu ti ki mba ra-e. ¹¹ Ə ki basine kin, maji kadi itali ta kilə kin, mba kadi, ki go t̄ogisi ti, kilə ki irai ngata nim, ndigi ra-e nim, isi naa ti lay. ¹² MBata, loki dāw adi nē ki me ki kare, Luwə taa nē lie ki adi kin ki go t̄oge ti ki me kəy ti, 6i nē ki aw-n al par ə, Luwə a ində mene dō ti al. ¹³ Ningə e ta kadi ji ra səsi kadi osi me ndoo ti al. Osi me ndoo ti kadi e so madisi je ti al, nə e ta kadi asi-naa yo. ¹⁴ Ki basine kin, ki nē ləsi ki tō mbar kin, asi kadi a rai ki njé ki nē isi tō rōde, ningə ndo ki nē ləde a tō mbar ə nē tō rōsi 6a, a rai səsi tō. Lo kin ti ə a asi-naa, ¹⁵ t̄aki makitibi lə Luwə əl-n ə nə:

«Dəw ki ɔy ngay, dāw oo pa nē lie al, ningə dāw ki ɔy ngay al, nē ki du-e goto*.»

Titi ki madine je madi awi Koreṭi ti

¹⁶ J-ilə t̄oji dō Luwə ti ki ra adi ta ləsi tō rō Titi t̄aki tō-n rəm kin be tō. ¹⁷ Titi ndigi ta ki j-ində nōḏe ti kadi təl aw rōsi ti. Ningə kəte 6əy taa ka, e wa ki dane tō rōe ngay mbata ləsi, adi e ki me ndigi lie e wa ə isi aw-n rōsi ti. ¹⁸ J-ilə ngokoje kare j-adi aw sie. E ngokoje ki njé kaw-naa je ki dangi dangi əli ta lie maji oji-n dō kadi rō lie mbata Poy Ta ki Maji. ¹⁹ Bəy tō, e dāw ki njé kaw-naa je ki dangi dangi iləi jide dōe ti kadi aw səje mba ki mba kilə nē kaw ki mbata ra maji kin. E kilə ki j-adi rōje ki mbae mba kadi tō Baḏe ingə-n kōsi-gon, taa kadi ji t̄oji-n ndigi ra maji ki rōsi meje kin tō. ²⁰ Ki oji dō lə ki dije adi-je ngay kadi je ə j-ində kəmje go kilə ti ki kadi ra, j-ində kəm-kədi dō ti kadi dije ooi-je ta dije ki rōjeti al, al. ²¹ Ji sangi kadi ji ra nē ki nəl Luwə par al, nə ji sangi kadi ji ra nē ki nəl dije tō. ²² Njé kaw ki rōsi ti kin, j-ilə ngoko je kare səde nō 6əy. E dāw ki nja ngay, ji na-e, adi j-o tingə bil lie. Ningə ki basine kin, tō rōe ngay kadi n-e me kilə ti kin tō, mbata taa ki taa mesi. ²³ Ningə ki oji dō Titi, e madi njiyə ləm, taa e madi-kiləm ki rōsi ti tō. Ba, ndage je ki dani-e, əi ngan njé kilə je lə njé kaw-naa je ki dangi dangi ki mba kadi Kirisi ingə-n kōsi-gon tō. ²⁴ Itōji dije kin adi gəri t̄aki indigi-de ndigi ki rōjeti. Lo kin ti, njé kaw-naa je ki dangi dangi a gəri t̄aki indigi-de ndigi ki rōjeti, taa t̄oji ki j-isi j-ilə dōsi ti ta kəmde ti kin ka e ki rōjeti tō.

9

Luwə ndigi dāw ki adi nē ki rōnəl

¹ Ki oji dō nē kaw ki kadi ji ra-n ki dije lə Luwə ki isi Jorijaləm ti, kəm kadi m-ndangi ta dō ti m-adi səsi, m-o al. ² M-gər ndigi ra maji ki rōsi mesi kin, adi m-p̄iti səsi ki taga ta kəm dije ti ki dōnangi Masaduwan ti*. M-əl-de m-ə nə: «NGakoje je ki dōnangi Akay ti isi dō njade ti kal ne kal.» Ningə tingə bil ləsi kin ra adi njé kaw-naa je ngay ndəli. ³ Lo kin

* 8:4 1-4: Rm 15.26

* 8:15 Tēḏe ki taga 16.18

* 9:2 1.16

ti, m-ilə ngakoje je ki rōsi ti kadi piti ki ji piti sasi oji-n dō lo kin, təl ne ki kare al. Ningə təkī m-al-n, m-ndigiŋ ngay kadi isi dō njasi ti təkī rōjeti wa tō. ⁴ Tado kin ə re dije ki donangi Masaduwan ti awi səm rōsi ti, ə isi dō njasi ti al ningə, je ki ji taa mesi kin, j-a təl dije ki rōde sol-de, nga ningə, rōsol ki bo ngay a e dōsi ti səi je wa. ⁵ E mbata kin ə, m-o maji ngay kadi m-dəjiŋ ngakoje je madi kin kadi awi kəte nōm ti, rōsi ti, kadi kawī nja kadi-kare me ndigiŋ ki uni ndusi dō ti kin. Lōki e ki kōsi njae naa ti pəti ə dəw oo 6a, a e ne kadi ki me ndigi, 6i e ne ki dəw ində tōgi dō madine ti ə adi-n al. ⁶ Ningə kadi igəri təkī:

«Dəw ki dibi neŋ ndəy be,
A tati ndəy be tō;
Ə dəw ki dibi neŋ ngay,
Ə tati ngay tō.»

⁷ Kadi dəw ki ra adi ki go kōje ti ki oji mene ti, 6i ki ndinga rō ə se ki tōgi madi ki kində dō ti al. Tado Luwə ndigiŋ dəw ki adi ki rōnal. ⁸ Luwə aw ki tōgi kadi adi maji je ki dangi dangi ndogi səsi man ti. Lo kin ti, a awi ki neŋ je pəti ki kadi ra səsi ki dəkagilo je pəti. A to səsi mbar mbar kadi uni irai kilə je ki maji. ⁹ Taki makitibi lə Luwə əl-n a nə:
«Kay neŋ kingə ləne ki me ndigiŋ adi njé ndoo je,

Ra maji lie tō ki ndō je ndō je*».

¹⁰ Luwə ki nje kadi ko ne nje dibi neŋ ki nje kadi ne kuso dəw uso, a adi səsi ko neŋ ki to mbar mbar, taa a ra kadi tōgi tō. Lo kin ti, ra maji ləsi a tēē ki dōne ki taga wangi. ¹¹ NGA ningə a səi njé neŋ kingə je me neŋ je ti pəti, kadi irai maji ki me ndigiŋ ləsi ki kəte kəte. Ningə a ra kadi dije ki a iləi jisi adi j-adi-de kin, a təl ki oyo adi Luwə tō. ¹² Kadi kare ləsi kin, a ra ki njé kadi-me je par al, nə a ra kadi dije təl ki oyo ngay adi Luwə tō. ¹³ Lōki əi oi maji lə kilə kin 6a, a iləi tōji dō Luwə ti mbata təl ki itəli rōsi go Poy ta ti ki Maji lə Kirisi, imai naje ki taga kin, ki maji ki irai səde ə ikəyī neŋ maji je ləsi adi-de nim adi ndəgiŋ dije pəti nim kin tō. ¹⁴ A əli ta ki Luwə mbata ti ləsi, tōji ndigiŋ-naa ləde ki rōsi ti, oji-n dō maji lə Luwə ki ində nangi ripi ripi ki dōsi ti kin. ¹⁵ Tōji e ki dō Luwə ti mbata kadi-kare lie ki dəw oo gəe al kin.

10

Pol rō dō kilə ti ki to me jie ti

¹ Dije əi nə mi Pol, lōki m-o kəmsi 6a m-ilə dōm nangi, a re mi say tō ningə, m-un dōm taa, m-ra madiŋ ngə səsi. Nə m-dəjiŋ səsi ki takul səl lōm lōm ki me-maji lə Kirisi, ² kadi irai-mi adi m-ra m-adiŋ ngə səsi al, dəkagilo ti ki m-a m-re-n dansi ti. Tado m-ində dōm ti kadi m-a m-ra m-adiŋ ngə ki dije madi ki isi əli əi nə j-isi ji ra kilə lə dije kare kin. ³ E ki rōjeti kadi je dije, nə j-isi rō ko rō ki dije isi rōi-naa

kin al. ⁴ Neŋ rō je ki j-isi rō-n, e neŋ rō ki j-isi rō dəw ti al, nə e neŋ rō ki tōge j-isi rō Luwə ti, kadi tui tōgi je ki ngə ngə. Ji tui-j-n taga je lə dije ki e taga je ki go rəbe ti al, ⁵ ji budi neŋ je pəti ki re ki kun dō taa ogi gər Luwə kō. J-a ji ra kadi mər ta je lə dije e mər ta ki kadi təl re səde go ndu ti lə Kirisi. ⁶ NGA ningə, je 6asi kadi j-ində ba kal dije madi ki a təl rōde go ta ti al j-ōji-de, ndō ti ki səi pəti a təl rōsi maji go ta ti.

⁷ Igoi neŋ je ki to ta kəmsi ti ne kin! Re dəw madi gər tijəne ti kadi ne dəw lə Kirisi 6a, səbi kadi ində neŋ kare kin dōne ti tō: re e dəw lə Kirisi 6a, je ka je dije lə Kirisi tō. ⁸ A re m-ra rōnal ki al dō lo ndəy, oji-n dō tōgi ki Ba6e adi-je mba kadi j-osi-n ginsi ki kəte, 6i kadi ji tui-j-n səsi al kin ka, rōm sol-m al. ⁹ M-ndigiŋ kadi dəw oo-m m-tō tə dəw ki nje kadi səsi 6al me makitibi je ti ləm ki m-ndangiŋ m-adi səsi kin al. ¹⁰ Tado dije madi əli əi nə: «Pol, re o makitibi je ki ndangiŋ 6a, e ta je ki ngə ngə, tōgide tō, nə lo ki re ki rōne 6a, dəw oo tage al, taa ta kəle ka ndae goto tō.» ¹¹ Ningə kadi dəw ki əl ta kin gər dōne ti maji təkī, kae ti wa ki oo-n-je me makitibi ti ki j-isi say ji ndangiŋ ka kin ə, re ji re ki rōje ka, kilə ki j-a ji ra a to be tō.

¹² Təkī rōjeti 6a, je j-asi-naa ki dije madi ki njé kun ta rōde kin al, ə se j-a j-un rōje j-ōji kadide ti al. Neŋ kare, kun ki isi uni ndude əi je wa par ə rai kilə, isi gōi lo ki rōde wa par kin, ra adi neŋ gər ləde goto. ¹³ NGA ningə, ki oji dōje, j-a j-ōji rōje ki al dō loe al, nə j-a j-ōji rōje ki go gangi kilə ti ki Luwə adi-je ə adi j-aw biti ji tēē-n rōsi ti kin. ¹⁴ Tə kin ə re j-ə nə j-aw biti ji tēē rōsi ti ə, ji tōji rōje ki al dō gangi loe al. Tado j-aw biti ji tēē rōsi ti dōsəy ki Poy Ta ki Maji lə Kirisi, təkī rōjeti. ¹⁵ Lo kin ti, ji tōji rōje ki al dō gangi kilə ləje al, j-ində guje ki kilə lə dije ki rangi al. Nə j-ində meje ti kadi kadi-me ləsi a aw ki dō made ti, kadi j-ingə rəbi ji ra-n kilə je ki əti 6al ngay dansi ti. J-a ra ki go gange ti ki Luwə oji-je kadi ji ra. ¹⁶ J-a j-ilə mbe Poy Ta ki Maji go nangi je ti ki say gidisi ti, ki kanji kadi ji tōji rōje ki kilə lə dije ki rangi ki rai gangi lo ti ləde ki səbi dōde. ¹⁷ Dəw ki ge kində guŋe ningə, maji kadi un Ba6e ə ində-n guŋe*. ¹⁸ E dəw ki Ba6e pite ə ndae to ti 6i e dəw ki nje kun ta rōne 6a ndae to ti al.

11

Pol əi ki njé kaw kilə je ki njé ngom

¹ Re asi kadi əsi ginm ndəy me dō majal ti ləm ningə, m-ə nə oyo əsi ginm 6e! ² Jangiŋ ram mbata ti ləsi, ningə e jangi ki j-isi rō Luwə ti. M-uwə dōsi mbata ti lə dingəm kare ba be, ki e Kirisi, kadi tə m-tēē səsi nōe ti tə ngon ki mandī ki ay njay, ki gər ngaw al 6əy. ³ Nə m-6al kadi neŋ gər ləsi, təl neŋ gər ki majal, kadi gangi dōo ki idōo-naa naa ti ki Kirisi maji, ə ai dana kin, naa ti. Gangi səsi naa ti, əsi səsi

ngərəngi, təkɪ Su ədi-n Awa ki ta ngom ləne kin be⁴. Dəw madi ki rangi a j nɔɔ kadi re ilə səsi mbɛ Jəju ki rangi ki e ki j-ilə səsi mbɛ kate, a adi səsi ndil ki rangi ki e ki ingəi kate kin, ə se a adi səsi Poy Ta ki Maji ki rangi ki e ki itaai kate kin ka, a jɪ kadi əsi gine ki tɔgisi par.⁵ Nɛ kare, mi m-o nɛ ki njɛ kaw kilə je ki ooi rɔde təkɪ ngay kin itəi-mi al.⁶ Dəmaji ə m-aw ki kuji kəl ta ngay al, nə ki əji dɔ nɛ gər 6a, mi me ti nɔɔ. E nɛ ki j-əji səsi taga wangi me nɛ je ti pəti ki rəbi je ki dangi dangi.

⁷ Ningə kadi m-dəji səsi m-o se Poy Ta ki Maji lə Luwə ki mi wa m-ilə səsi mbɛe ki dɔ ki kilə nangi kadi m-un dəsi taa, taa m-ilə səsi mbɛe kare ki kanji kingə nɛ loe kin, e nɛ ki loe ti al ə m-ra wa?⁸ M-taa nɛ jɪ njɛ kaw-naa je ki ti rangi, ki əi je ə rai səm 6a m-ra-n kilə dansi ti.⁹ Dəkagilo ti m-ij-n dansi ti, ə nɛ to-n rəm kin, dəw madi ki m-əy-e goto. E ngakojɛ je ki jɪ dənangi Masaduwan ti ə rai səm me nɛ je ti ki to rəm. Me nɛ je ti pəti, m-uwə tɔgim ba kadi m-əy dəw madi al, ningə, m-a m-nay ki lo kuwə tɔgim ba ti wa kin.¹⁰ M-əl wangi təkɪ dəw madi ki kadi a ɔgim kində gum ki ta kin dənangi Akay ti goto. Ningə m-əl ki rəbi la ta ki rɔjeti ki i rɔ Kirisi ti ə isi mem ti kin.¹¹ MBA ri ə m-əl ta kin be ə? M-əl be mbata e ndigi 6a m-ndigi səsi al, al. Luwə gər maji kadi m-ndigi səsi!

¹² Nɛ ki m-ra kin, m-a m-nay ki lo ra ti ki nɔm ti, kadi m-ɔgi-n dije madi kin rəbi. Dije ki isi sangi rəbi kadi indəi gude təkɪ n-asi-naa səje.¹³ Ko dije kin əi njɛ kaw kilə je, ki njɛ ngom je, əi njɛ ra kilə je ki rɔjeti al, ki təl rɔde njɛ kaw kilə je ti lə Kirisi.¹⁴ Ningə e nɛ ki əti dəw 6al al, tado *Satə wa ki done ka isi təl rone malayka ti ki aw ki kunjɪ.¹⁵ E nɛ ki mba al, kadi njɛ ra kilə je lə Su təl rɔde njɛ ra kilə je ti lə Luwə ki rɔjeti. Nə a təlɪ tade ki go kilə rade ti ki majal.

Ko je ki ingə Pol

¹⁶ M-təl m-əl 6əy, kadi dəw oo-m tə dəw ki dɛe goto al. A re be al ningə, indigi kadi mi dəw ki dɔm goto, kadi mi ka m-ində-n gum ndəy tɔ, təkɪ isi rai ki dije madi ki isi indəi gude, ə indigi səde kin be tɔ.¹⁷ Ta ki m-aw tə m-əl kin, m-əl ki go ndigi ti lə Bəbe al, nə m-əl ki go dɔ majal ti ləm. Ningə m-gər kadi e nɛ ki asi kində gu.¹⁸ MBata dije ngay isi indəi gude ki go koe ti lə dəw, adi mi ka m-a m-ində gum tɔ.¹⁹ Səi ki səi dije ki kəmsi ay njay, ə ki me ndigi ləsi wa, itəlɪ isi əsi gin dije ki dode majal.²⁰ Ɔsi ginde adi isi rai səsi 6əə ti, adi isi usoi səsi, adi isi taai nɛ jisi ti, ooi tosi al, 6uki jide kəmsi ti indəi səsi.²¹ M-əl ta kin ki rɔsəl, ningə e nɛ ki tɔji kadi je dije ki tɔgije goto. Lo kin ti, m-əl ta tə dəw ki dɛe majal be: nɛ ki dije madi ooi tə nɛ kində gude, mi ka m-ində-n gum tɔ.²² Re əi nə n-əl Ebirə je ə? Mi ka mi Ebirə tɔ.

Re əi nə n-əl ngan *Isirayəl je ə? Mi ka mi koji Isirayəl tɔ. Re əi nə n-əl ngan ka *Abirakam ə? Mi ka mi ngon ka Abirakam tɔ.²³ Re əi nə n-əl njɛ kilə je lə Kirisi ə? M-a m-əl ta tə dəw ki dɛe goto be m-ə nə m-itə-de me ti say. Tado m-ra kilə m-itə-de nim, m-ra dangay m-itə-de nim, m-ingə kində m-itə-de nim, mi ta yo ti bəsi bəsi ki dəkagilo je pəti nim tɔ.²⁴ Asi nja mi, *Jipi je indəi-mi ta ndəy kuti mitə gide jikare²⁵, əsi nja mitə, Rom je tindəi-mi ki gəl, dije təlɪ-mi ki mbal nja kare kadi n-təlɪ-mi, man uwə-m nja mitə, m-ra kondə kare ki kada kare gin man ti²⁶. Me kaw mba je ti ləm ki ngay, əsi kadi man mbo a uwə-m, əsi kadi kaya je ki njɛ gangi rəbi rai-mi, əsi kadi ngakom Jipi je tɛɛi tam ti ə rai-mi, əsi kadi njɛ gər Luwə al tɛɛi tam ti ə rai-mi, əsi kadi me 6e bo ti, nɛ ki majal tɛɛ dɔm ti, əsi kadi nɛ ra-m dilə lo ti, əsi kadi ba uwə-m, əsi kadi ngakom je, ki əi ngakom ki rɔjeti al rai-mi²⁷. M-ra kilə je madi ki m-ɔ bəgəgə me ti, nɛ je ki nja ingə-m; dəkagilo je ngay bi ədi kəm al, 6o ra-m nim, kində ra-m nim, taa taa m-ingə nɛ kuso al, kul o-m, m-a ki rəm kare.²⁸ Ki kanji kəl nɛ je madi, nɛ ki uwə mem ki ndə je, m-mar ta dɔ njɛ kaw-naa je ti ki dangi dangi pəti.²⁹ Kin ə tɔgi dəw madi goto ə, mi ka tɔgim goto tɔ, kin ə dəw madi iyə rəbi lə Kirisi ə, usom singəm ti mur mur.³⁰ Kin ə re e ta kində gu 6a, m-ində gum ki tɔgi goto ləm.³¹ Ningə Luwə ki Baw Bəbe Jəju, Luwə ki kəsi-gon e dɛe ti bitɪ ki nɔ ti, gər kadi m-əl ta ngom al.³² Loka m-tɛɛ Damasi ti, nje kɔ6e ki gin ngar Aratasi ti adi dije toi ta rəbi je ti ki 6e bo ti kadi uwəi-mi.³³ Nə uni-mi me kare ti, tuyi-mi ki bole bɔr adi m-j taa ki ngal ndogɪ bɔr ki gəi gidi 6e bo m-osi nangi. E be ə m-tɛɛ-n jie ti³⁴.

12

Nɛ je ki Bəbe adi Pol oo me ndil ti

¹ Kində gu e nɛ ki ndae goto, nə m-a m-nay ki lo kində gum ti 6əy. Ningə m-a m-əl ta dɔ nɛ je ti ki Bəbe adi m-o me ndil ti ki nɛ je ki tɛɛ ki dɛe adi m-gər.² M-gər dɪngəm kare ki nje kadi mene Kirisi, ki asi 6al dɔgi gide sɔ 6one, Luwə un-e awi sie bitɪ me dɔrɔ ti ki kɔ mitə. Ningə dɪngəm kin, Luwə un-e ki darɛ wa kin be ə se e me ndil ti wa ka m-gər al, nə Luwə gər³. M-gər kadi dɪngəm kin Luwə un-e, nə un-e ki darɛ wa kin be ə se e me ndil ti wa ka m-gər al, nə Luwə gər 6əti.⁴ Luwə un-e aw sie bitɪ kɔ6e ti ləne, adi oo ta je ki dum kadi dəw əl ki tane. E ta je ki adi dəw madi ta rəbi kadi təl əl rangi al⁵. M-a m-ində gum ki ɔji dɔ dawe kin, nə ki ɔji dɔm, m-a m-ində gum 6a, m-ində me tɔgi goto ti ləm kin par.⁶ A re kadi m-ində gum ka, dəw a oo-m tə dəw ki dɛe goto al, tado e ta ki rɔjeti ə m-a m-əl. Nə m-mbati kində gum, nə pane taa dəw oo-m

* 11:24 Dətərənom 25.3 * 11:25 Knjk 16.22; 14.19

* 12:2 Knjk 9.30; 11.25; Gal 1.21 * 12:4 3-4: Lk 23.43

* 11:26 Knjk 9.23; 14.5 * 11:33 32-33: Knjk 9.23-25

tə dəw ki ngay ki al dō nə ki oo-m m-isi m-ra ə se oo tam ti. ⁷ Ningə mba kadi m-ində gum ki nə koo me ndil ti ki əti 6əl kin al, m-ingə məti madi rəm ti. Nje kaw kilə la *Sata kare ə ingə kilə kadi ta ində-m kadi m-ində gum al. ⁸ Asi nja mitə, m-nō dō Bəbe ti kadi ər kō kin rəm ti kō. ⁹ Nə Bəbe əl-m ə nə: «Mə-maji ləm asi naki, tado m-isi m-ɔji togim me tōgi goto ti ləi.» Adi m-a m-ində gum ki tōgi goto ləm, kadi tōgi Kirisi e dōm ti. ¹⁰ E mbata kin ə, togim goto ka m-ra rənəl nim, dije taji-mi je, adi-mi me-kō je, indai kamm ndoo je, adi-mi kō je mbata ti lə Kirisi ka, m-ra rənəl par, tado loki togim goto kin 6a, e ə m-ingə tōgi ti.

Me Pol osi nangi al mbata ti lə Koreṭi je

¹¹ Basine m-təl dəw ki dōe majal, ningə e səi ə indai tōgi dōm ti adi m-təl nje dō majal. Səi ə re a mai naji dōm ti, tado re mi nə madi al ka, nə ki njé kaw kile je ki ngai ngay kam itəsi-mi goto. ¹² Nə je ki tōji kadi mi nje kaw kilə rai nə dansi ti adi oi. M-uwə togim ba me nə je ti ki nga, m-ra nə kōji je, ki nə je ki əti 6əl, ki tōgi je ta kamsi ti. ¹³ E ri ə ndangi njé kaw-naa je ki rangi ingəi itəi səsi ə? Nə kare ki m-gər 6a, e kōy ki mi nə ki kōy dōsi ti al kin par. NGA ningə, kadi mesī səl dōm ti ki ɔji dō nə ki go ti al kin!

¹⁴ Ki 6asine kin, njam e ta rəbi ti kadi m-aw m-ə səsi ki kō mitə*. Ningə kawm ki m-a m-aw kam, m-a mi nə ki kōy dōsi ti al, tado e darəsi wa ə m-isi m-sangi, 6i m-sangi nə kingə ləsi al. Təki rojeti, e baw ngan je ə a ngəmi nə kingə mbata ti lə ngande je, 6i e ngan je 6a a ngəmi nə kingə mbata ti lə bawde je al. ¹⁵ Ningə ki ɔji dōm, mi 6asi ngay kadi m-ra nə kō dōsi ti. Darəm ə wa ba pəti, mi 6asi ngay kadi m-ra kō mbata ti ləsi. M-gər kadi re m-ndigi səsi ngay be kin ə, səi a indigi-mi ngon ndigi al.

¹⁶ Dije madi a əli əi nə e ki rojeti kadi mi nə kōy ki dōsi ti al, nə a əli təki mi nje kədi kəm dije, m-tə səsi ki ta ngom m-taa-n nə ləsi. ¹⁷ Ə se dan dije ti ki m-ilə-de ki rəsi ti kin, dəw madi ki m-un girə dōe ti m-taa-n nə jisi ti e nōq wa? ¹⁸ M-dəji Titi m-ade aw dansi ti, ningə m-ilə ngokōje kare m-adi aw sie to*. Ə se Titi un girə taa-n nə madi jisi ti wa? Titi a un girə taa-n nə jisi ti al, tado je sade je kin, je dije ki ndil ki kare ba ə isi ɔr-je ta rəbi, taa j-isi j-un go rəbi ki kare ba to.

¹⁹ Mari nu ba, isi oi ə nə j-isi ji sangi kadi j-ɔr ta dōje ti ki nōsi ti, nə jagi, e nō Luwə ti, me kində rō naa ti ki Kirisi ə j-isi j-əl-n ta. Ningə nə je kin pəti, e mba kadi əsi ginsi ki kəte me kadi-me ti ləsi. ²⁰ Təki rojeti, m-6əl kadi loki m-aw m-təe dansi ti 6a, m-ingə səsi ta nə ra ti ki nəl-m al. Ə re m-ingə səsi ta nə ra ti ki nəl-m al 6a, nə ki m-a m-ra a nəl səsi al to. M-6əl

kadi m-aw 6a, m-tər ta kəl-naa ti, ki ta jangi ki ra ti, ki ta wong ti, ki ta ni ti, ki nə taji ti, ki ta kəl-naa ta ti, ki ta kōji rō ti, ki ta nə ra ki biriri ti. ²¹ M-6əl kadi kirem dansi ti me ndō je ti ki a re kin, Luwə ilə rəsəl dōm ti ta kəmsi ti. M-6əl kadi m-aw m-a ta nə ti mbata dije madi ngay ki kəte rai majal, nə iyəi rəbe kō al, ə isi ta nə kəbi ti, ki ta sangi-naa kaya ti, ki ta nə ki to ra al ti ba.

13

Ta kōji ki dōbəy ti ki kuwə ji-naa

¹ E kaw ki kō mitə* ngata ə m-a m-aw dansi ti am. NGA ningə, j-a j-o go ta lə dije ki rai majal təki makitibi lə Luwə əl-n ə nə: «Ta je pəti a e ki kun-ndu dō ti ki naji ki ma lə dije joo ə se mitə*» ka kin. ² Lo kin ti, m-əl dije ki ndō ki rai majal kəte ki njé je ki rangi pəti, təki re m-təl m-aw dansi ti gogi ə, dəw ki m-a m-isi sie dō majal ti lie goto. Ningə ta kin e ta ki ndō ki m-əl kəte, kawm dansi ti ki kō joo kin ngata, nə ki 6one mi say səsi kin ka, m-təl m-re dō ti 6əy. ³ M-a m-isi səsi dō ti al, tado isi sangi kadi oi nə ki tōji kadi Kirisi al ta ki rəbi ki rəm ti. Kirisi ki, ki rəsi ti aw ki tōgi, isi ɔji tōgine dansi ti. ⁴ E ki rojeti kadi dije 6əi Kirisi kagi-dəsi ti mbata tōge ki goto, nə 6i ki dane taa ki tōgi lə Luwə. Be to ə, je ka, tōgi je goto me kində rō naa ti ki Kirisi, nə j-a j-isi ki dōje taa, naa ti sie ki tōgi lə Luwə, ta kəm-naa ti.

⁵ Indai manji rəsi səi je wa oi se isi njiyəi tə njé kadi-me je wa wa? A igəri kadi Kirisi e dansi ti nōq. A re be al ningə, asi kadi oi lo wa ki ai ti dana me kində manji rō ti ləsi kin al to ən. ⁶ M-gər maji kadi a igəri təki je ji gar lo ki j-a titi. ⁷ J-əl ta ki Luwə kadi irai nə madi kare ki majal al. Ji sangi kadi j-ɔji təki je ə j-ingə me ti al, nə ji sangi kadi j-o səsi irai nə ki maji. Təki re to tə nə ki j-osi ti be ka, kadi j-o səsi irai nə ki maji. ⁸ Tado je j-aw ki tōgi madi ki kadi j-əsi-n ta ta ki rojeti al. J-aw ki tōgi ki kadi ji ra-n kilə ki rojeti par. ⁹ Loka tōgije goto, nə səi tōgisi e ngay 6a, j-ingə rənəl. Ningə nə ki j-isi dəji Luwə, e ta kadi itōgi ki kəte. ¹⁰ E mbata kin ə, mi say səsi ka, m-ndangi makitibi kin m-adi səsi kadi tə re ndō ki m-təe dansi ti 6a, m-ra madi nga səsi ki tōgi ki Bəbe adi-m kin al. Tōgi ki Luwə adi-m kadi m-əsi-n ginsi kadi awi ki kəte yo, 6i kadi m-tuj-i-n səsi al.

¹¹ Ki ne kin, ngakom je, maji kadi isi ki rənəl, awi ki kəte kəte, kadi iləi dīngəm me-naa ti, adi ndusi osi go-naa ti, ə isi ki lapiya, ningə Luwə ki nje ndigi dije ki nje kadi lapiya a e naa ti səsi.

¹² Uwəi ji-naa kare kare pəti ki kuwə-naa rō ti. Njé kadi-me je pəti uwəi jisi.

¹³ Kadi me-maji lə Bəbe Jəju Kirisi, lə Luwə ki nje ndigi dije, ki lə Ndil Luwə ki nje kuwə dije naa ti, e naa ti səsi pəti. Amen!

* 12:14 Kawe ki dōsəy to e ki kō joo to Knjk 18; 2Kor 13.2 Mt 18.16; 1Tim 5.19; Eb 10.28

* 12:18 8.18 * 13:1 12.14 * 13:1 Dətərənəm 19.15;

Makitibi ki Pol ndangi adi Galati je

Ta ki do makitibi ti ki Pol ndangi adi Galati je

Bal 6u mita kate no koji Jaju, dije ki bari-de Salti Gol je awi biti tepei Aji ti ki du (6one bari-e Turki ki Aji ti), 6a uwai lo kisi isi ti noo. NGa ninga dije madi ki gin koji ti lade a bari-de Galati je. Galati je isi donangi ti ki e basi kadi 6e bo ti ki 6one bari-e Akara.

Loki Pol aw mba lane ki ko joo mba kila mbe Poy Ta ki Maji a tee rade ti (Knjk 16.6), ki madi je adi mede Jaju Kirisi. MBA ki ko mita ka Pol aw tee rade ti bay to (Knjk 18.23).

Ne kare, go Pol ti, dije madi ki rangi awi tepei rade ti, ndoi-de kadi ai ki ai Jipi je al, a uni go Kirisi kin, maji kadi tali rade go ndu-kun ti la Jipi je, ki bo ngay, maji kadi ijai motide. Na Pol oo kadi e kin e ne ndo ki go rabe ti al. Re e be 6a, ki go ndil ti, a ra kadi Galati je ki nje kun go Kirisi kin a tali 6aa la ndu-kun ki sobi do Jipi je. E be a, loki Pol, domaji a a isi Epa ji ti, a oo kadi Galati je isi sangi kadi tali rade go ne ndo ti ki go rabe ti al kin 6a, to rae ngay adi ndangi makitibi kin adi-de.

NGa ninga, kadi ta Pol tel-n ki Galati je, re sade do rabi ti ki rojeti, ila jine do ne je ti mita kadi gari:

Øl-de ta ki do rone ti e wa, adi e kadi ki tal adi mene Jaju Kirisi nim; ndu ki nje kaw-naa je ki Jorijaləm adi-e taki e go rabe ti al kadi daw inda tugi do nje kun go Kirisi ti ki ai Jipi je al kadi tali rade go ndu-kun ti la Jipi je nim; ndu kasi-naa al lade ai ki Piyar do tal ti ki Piyar ge tal rone go ndu ti lade ki adi kin nim. Pol al Galati je adi gari taki n-aw ki tugi mba kilan mbe Poy Ta ki Maji, ninga a do ti noo al-de taki e Ba6e Jaju Kirisi wa a adi-ne tugi kin, adi n-e nje kaw kila la Jaju Kirisi to (1-2).

A do ndu Luwa ti me Kilamindi ti ki kake, al-n-de taki e ki rabi tal ro go ndu-kun ti 6a daw a inga-n kaji al, na e ki go rabi kadi-me Jaju Kirisi a daw a inga-n kaji (3-4).

Pol tal ta ta lane ki daji ki daji-de kadi njiyail ki me ndigi lade gin tugi ti la NDil Luwa, tado e NDil Luwa a inda ne je ki sigi ki kadi daw ra adi nal Luwa (5-6).

Sobi kadi nje kaw-naa je ki ra, a se nje kun go Kirisi ki ra, oo do ndu kin, a un ra-n kila ki ngame ki kare, kadi tee gin 6aa ti la ndu-kun je pati.

Kuwaji-naa

¹ Mi Pol ki nje kaw kila la Jaju Kirisi, ki nje kaw kila la Luwa ki Bawje ki adi Jaju Kirisi i

taa dan nje koy je ti a m-ndangi makitibi kin. Ki rojeti, mi nje kaw kila ki go ndigi ti la dije al, taa ki takul daw madi al to. ² Je ki ngakom je pati ki ai sam naa ti ne, j-uwai jisi sai nje kaw-naa je ki isi donangi Galasi ti. ³ Ji daji kadi Bawje Luwa ai ki Ba6e laje Jaju Kirisi adi me-maji ki kisi-maje lade e naa ti sasi. ⁴ Jaju ki, e wa ila rone ko gangi-n daji mba kadi Luwa iya-n go majal je laje ko, kadi ta taa-n-je gin tugi ti la majal ki donangi ti ne. Jaju Kirisi ra be mbata e go ndigi ti la Bawje Luwa. ⁵ Kadi j-ilai taji do Luwa ti ki dokagilo je ki dokagilo je. *Amen!

Poy Ta ki Maji e kare ba

⁶ E Luwa a 6ar sasi ki takul Kirisi ki ra sasi maji, nga ban be a, itali gidisi kalangi ba adie, a itali rasi go poy ta ti ki rangi yo a? E ne ki ai-m 6al ngay. ⁷ A oi taki Poy Ta ki Maji ki rangi to noo bay, na Poy Ta ki Maji ki rangi goto. E dije par a isi yati dosi ki ne ndo je lade ki rangi, mba kadi n-yatii gin Poy Ta ki Maji la Jaju Kirisi. ⁸ Kin a re daw madi ki rangi, a se e-n je wa, a se malayka ki dora ti, re ila sasi mbe poy ta ki to ta dangi ki e ki j-ilai sasi mbe kin ninga, kadi dawe kin Luwa man-e. ⁹ Ta kin j-al sasi ngata, na m-tal m-re do ti ngosine kadi m-al sasi bay: re daw madi ila sasi mbe poy ta ki to ta dangi ki e ki ingai kin ninga, kadi dawe kin Luwa man-e.

¹⁰ Ninga ki ngosine kin, m-isi m-sangi kadi m-inga maji ro Luwa ti bi m-isi m-sangi kinga maji ro dije ti al. M-isi m-sangi kadi m-nal dije al. Re m-isi m-sangi kadi m-nal dije bay ninga, m-a mi nje ra kila 6aa la Kirisi al.

Poy Ta ki Maji ki i ro Kirisi ti

¹¹ M-al sasi madi igari ngakom je, taki Poy Ta ki Maji ki m-ilai sasi mbe kin e ta la daw al. ¹² Ninga e Jaju Kirisi a tee ki doe adi-m m-igar, bi e daw madi 6a adi-m al, taa e daw madi 6a ndo-m al to.

¹³ M-gar kadi oi poy kila ram je ki m-ra dokagilo ti ki kate mi-n me kuji ra ne ti la Luwa, ki *Jipi je isi rai kin 6ati. M-inda kam nje kaw-naa je ndoo kindai ki al do maji, taa m-sangi kadi m-tuji-de ko to. ¹⁴ Me kuji ra Luwa ti, ki Jipi je isi rai, m-ra yam madi ai 6al, ita ya madim Jipi je ki bal koji-de e naa ti sam. M-ra m-itai-de tado m-tinga bil mbata ne jibal 6e la kam je. ¹⁵ Na Luwa ki ar-m inda-m ta dangi loki mi-n me kom ti bay, 6ar-m ki go me-maji ti lie. ¹⁶ Ninga, loki Luwa oo maji, a tee ki do NGonne adi-m, mba kadi m-ilai mbe gin dije ki ai Jipi je al, m-aw m-taa ta koji ro daw madi ti al, ¹⁷ taa, m-aw Jorijaləm ti m-inga nje je ki ai nje kaw kila je ki kate nom ti al nim to. Kalangi ba, m-i taa m-aw donangi Arabi ti, taa m-tal m-re Damasi ti. ¹⁸ Bal mita go ti bay taa, m-aw Jorijaləm ti

☆ 1:2 Knjk 16.6 ☆ 1:6 2.3-5, 12-14 ☆ 1:14 13-14; Knjk 8.3; 22.3-5; 26.9-11 ☆ 1:16 15-16; Knjk 9.3-6; 22.6-10; 26.13-18 ☆ 1:18 Knjk 9.26-30

kadi m-gar Piyar, m-isi røe ti ndø dōgi gide e mi¹⁹.¹⁹ Ninga lo kin ti, m-o nje kaw kilø madi ki rangi al. Døw ki m-o-e e Jaki²⁰ ki ngoko Babe. ²⁰Ki nō Luwø ti, ta ki m-ndangi m-adi sasi kin e ta ki røjeti bi m-əl ta ngom al. ²¹Go ti m-oti m-aw dōnangi Siri ti ki dōnangi Silisi ti. ²²Nø dōkagiloe ti kin, njø kaw-naa je læ Kirisi ki dōnangi Jude ti ooi darøm ki kamde al. ²³Poy ta læm par ə ooi ki ndu mbø əi nø: «Døw ki kate isi indø kəmje ndo ka, basine kin e wa nga ə a ilø mbø Poy Ta ki Maji ki kadi dije adi mede Kirisi, ki ndø ki ndigi kadi n-tuji kō ka.»²⁴ Lo kin ti, iløi tōji dō Luwø ti mbata læm.

2

Kingø-naa læ njø kaw kilø je Jorijaløm ti

¹Bal dōgi gide e sō go ti, m-tøl m-aw Jorijaløm ti gogi bøy. J-aw naa ti ki Barnabasi. Madi Titi aw søje naa ti tō². ²M-tøl m-aw Jorijaløm ti gogi tadø Luwø tēē ki dō adi-m kadi m-aw gogi. M-aw m-øar njø kor nō njø kaw-naa je ki Jorijaløm ti, ki dije ooi ta læde, dam kare, m-ør-de gin Poy Ta ki Maji ki m-isi m-ilø mbøe dan dije ti ki əi *Jipi je al. M-ør-de gine be mba kadi kilø je ki m-ra kate ki e ki nay kadi m-ra bøy kin e ki ndangi kare al. ³Madi kiløm Titi ki e søm e Giræki, nø døw madi ki indø gu døe ti kadi ijø mōtine goto. ⁴Ta læ kijø mōti, e ta læ ngako je je ki ngom⁵, ki røi uri danje ti ki go ngøy ə gei kadi tō Titi ijø mōtine. Døwe je kin røi uri danje ti kadi n-gøri gin taa kiyø taa læje ki Jøju Kirisi taa-je iyø-je taa. NDigi kadi je bōø je gin ndu-kun ti. ⁵Nø ngon dōkagilo ki ndøy be ka j-iyø j-adi-de kadi dumi dōje al. Be mba kadi ta ki røjeti læ Poy Ta ki Maji kin tō-n lo tone ti mbata læsi. ⁶Ningø dije ki əi njø kor nō njø kaw-naa je, ki əi je ə əi dije ki ndøge je isi ooi ta læde, usim dō ke ki boy ti læde al. Tadø Luwø o døw madi tæki e ki ngay itø made al. Ningø dije ka kin indøi gu døm ti kadi m-ra nē madi ki rangi al tō. ⁷Nē kare ki gøri, gøri kadi Luwø ə adim kilø kilø mbø Poy Ta ki Maji dan dije ti ki əi Jipi je al. Adim tæki adi-n Piyar e nje kilø mbø Poy Ta ki Maji dan Jipi je ti ka kin be tō. ⁸Luwø indø Piyar adi e nje kaw kilø rō Jipi je ti, ə indø-m adi mi nje kaw kilø rō dije ti ki əi Jipi je al tō. ⁹Jaki nim, Piyar nim, Jø nim ə əi dije ki ndøge je ooi-de kadi əi tōgi njø kaw-naa je. Ningø əi je wa kin ka gøri kadi ki røjeti, Luwø ə ilø kilø kin jim ti, ki go me-maji ti lie. E be ə, adi-je ji kōde adi j-uwø tæki ndude e naa ti søje kadi je j-aw rō dije ti ki əi Jipi je al ə əi je awi rō Jipi je ti tō. ¹⁰Nē ki dōji-je, e kindø kəm go njø ndoo je ti. Ningø e kin e nē ki m-indø kəm go ti maji m-isi m-ra tō⁶.

Pol ndangi Piyar me be bo ti ki Atiyosi

¹¹Loki Piyar re Atiyosi ti⁷, ra nē ki go røbe ti al, adi m-ndange ta kəm dije ti. ¹²M-ndange,

tadø, kætø nō kadi dije madi ki Jaki ilø-de røi tēēi røde ti, Piyar uso nē naa ti ki dije ki əi *Jipi je al. Nø loki dije kin røi tēēi røde ti, Piyar ør røne gogi, mbatu kuso nē ki dije ki uso sæde nē kætø ka kin. MBati kuso sæde nē, tadø bøl njø kijø mōtide ki oo-de. ¹³Ra adø njø kaw-naa je ki nā je ki əi Jipi je, ndaji Piyar me tulø rō naa ti kin tō. Biti kadi Barnabasi wa ki dōne osi me hal kædi kəm-naa ti læde ka kin tō. ¹⁴Loki m-o kadi nē rade un go røbi ki røjeti læ Poy Ta ki Maji al, m-əl Piyar ta kəm dije pøti m-ə nø: «Re j ki j Jipi, iyø nē ra Jipi je, ə ira nē læ Jipi je al, e go ti al kadi indø gu dō dije ti ki əi Jipi je al kadi rai nē læ Jipi je.»¹⁵ J-əi ningø, j-əi Jipi koji bø je, bi j-əi ndøgi dije ki njø ra majal je kam al. ¹⁶Ji gør kadi Luwø tidø daw daw ti læne ki takul kadi-me Jøju Kirisi par, bi ki go røbi ra go ndu-kun ti læ *Moji al. E be ə, je wa ka, j-un meje j-adi Jøju Kirisi mba kadi Luwø ør-n ta dōje ti. Ør ta dōje ti ki go røbi kadi-me Kirisi bi ki go røbi tøl rō go ndu-kun ti læ Moji al. Tadø døw kare ki Luwø a ør ta døe ti ki go røbi tøl rō go ndu-kun ti læ Moji goto⁸. ¹⁷Kin ə re, je Jipi je, ji sangi røbi kadi Luwø ør-n ta dōje ti ki go røbi kadi-me Kirisi ningø, tōji kadi je njø ra majal je tø ndøgi dije ki əi Jipi je al be tō. Ə se e kin tōji kadi Kirisi e nje ra kilø læ majal wa? Jagi e be al. ¹⁸Ningø, re m-tøl m-aw go ndu-kun je ti ki m-iyø-de kō kætø kin bøy ə, mi wa m-tōji kadi mi nje kal dō ndu-kun. ¹⁹Ki øji dō ndu-kun, m-oy koy ki e ndigi læ ndu-kun, mba kadi m-isi ki døm taa mbata læ Luwø. Mi ki bø kagi-dasi ti naa ti ki Kirisi. ²⁰Ningø kisi-m ki døm taa, e mi ə m-isi ki døm taa al, nø e Kirisi ə isi me darøm ti. Kisi-m ki døm taa daw ti, m-isi me kadi-me NGon Luwø ti. NGon Luwø ki ndigi-m ə adi røne mbata læm. ²¹Ningø, m-ndigi kadi ra maji læ Luwø kin e nē ki kō kare al. Tadø re e ki go røbi tøl rō go ndu-kun ti læ Moji ə Luwø ør-n ta dō døw ti ningø, koy læ Kirisi e nē ki ndangi kare ba.

3

Ndu-kun ki kadi-me

¹Søi dije ki Galati, ti dōsi a dana al! Dōsi a dana al, tadø j-ør sasi gin koy læ Kirisi dō kagi-dasi ti ay njay ta kəm si ti adi oi, ə itøi adi døw madi ki rangi re yøl sasi. ²M-əl sasi nē kare madi igøri: E mbata Poy Ta ki Maji ki itaai, ə adi mesi kin, ə Luwø adi-n sasi NDil Luwø bi e mbata ra go ndu-kun ti læ *Moji al. ³Dōsi a dana al! Lo kilø ngire ti, uwøi kul NDil Luwø, ningø ki basine kin igøi kadi uwøi kul rōsi ngata. ⁴NGa kō ki ingøi bore be kin kadi e kare ki dangi a? A e go ti al kadi e kare ki ndangi. ⁵Luwø adi sasi NDil nē ki ay njay taa ra nē koji je ki øti bøl dansi ti tō. Ə se ra be mbata tøl ki itøi rōsi go ndu-kun ti læ Moji

* 1:19 2.9; Knj 15.13 * 2:1 Knj 11.30; 15.2 * 2:4 1.7 Rm 1.17; 3.20, 22; Pa je 143.2

* 2:10 Knj 11.29-30 * 2:11 Knj 11.19-26 * 2:16

wa? Jagi e be al, ra mbata taa ki itaai Poy Ta ki Maji ki kadi-me.

Kadi-me la Abirakam

⁶ E be ə, Luwə tidə-n *Abirakam dəw ti ləne, ɓar-e-n dəw ki dana, mbata adi mene Luwə^ə. ⁷ Sobɪ kadi igari maji təkɪ dije ki uni mede adi Kirisi ə ɪ ngan la Abirakam ki rojeti^ə. ⁸ Makitibi la Luwə əl ta ɓal ngay kəte təkɪ dije ki əi *Jipi je al, Luwə a tidə-de dije ti ləne ki takul kadi-me ləde. Poy Ta ki Maji kin e ki kəl Abirakam təkɪ Luwə a njangi dɔ dije pəti ki dɔnangi ti ne ki takule^ə. ⁹ E be ə, njɛ ki adi mede, Luwə a njangi dɔde təkɪ njangi-n dɔ Abirakam ki adi mene be.

¹⁰ Dije pəti ki gai kadi Luwə a ɔr ta dɔde ti ki takul təl rɔ go ndu-kun ti lə *Moji, ndəl e dɔde ti. NDəl e dɔde ti, tado makitibi la Luwə ə nɛ: «Dəw ki ra ki ində kəmne go ndu-kun je ti pəti, ki e ki ndangi me makitibi ti la Luwə kin ki dɔkagilo je pəti al ningə, ndəl e dɔe ti^ə.» ¹¹ Ji gər maji kadi daw ki Luwə a təl-e dəw ti ləne ki takul təl rɔ go ndu-kun ti goto. Tado makitibi la Luwə ə nɛ: «Dəw ki adi mene Luwə ə e dəw ki dana, ningə ki takul kadi-me lie ə a isi-n ki dane taa^ə.» ¹² Ki rojeti, ngira ndu-kun e dɔ kadi-me ti al, əi nɛ je ki dangi dangi. Makitibi la Luwə ə nɛ: «Dəw ki ra go ndu-kun je ti ɓa a ingə kaji ki go rəbi təl rɔ go ti^ə.» ¹³ Kirisi taa-je ila-je taa ta ndəl ti la ndu-kun. Kirisi ɔr to je, un ndəl ki dɔje ti ki dɔne ti. MBata makitibi la Luwə ə nɛ: «Dəw ki ɓəi-e dɔ kagi-dəsi ti e dəw ki Luwə ndole^ə.» ¹⁴ E be mba kadi njangi dɔ ki Luwə un mindine kadi n-adi Abirakam kin, dije ki əi Jipi je al ka ingəi ki takul Jəju Kirisi, ə kadi ki go rəbi la kadi-me, j-ingə NDil Luwə ki Luwə un ndune kadi n-adi-je.

Ndu-kun əi ki kun mindi

¹⁵ NGakom je, m-a m-un nɛ kare ki j-isi j-oi ki ndɔ je pəti dɔnangi ti ne mba kadi m-ɔji-n sasi nɛ kin: loki daw un mindine, ndangi me makitibi ti, dəw made ki rangi ki asi kadi tuji kilə mindi lie kin, ə se kadi ilə nɛ ki rangi dɔ ti goto. ¹⁶ Ningə kun mindi ki Luwə un adi *Abirakam, ki dəw ki gin koji ti lie ka e be to. Makitibi la Luwə ə nɛ: «Luwə un mindine adi dəw ki gin koji ti la Abirakam^ə,» adi e dəw kare ba, ki e Jəju Kirisi, ɓi makitibi ə nɛ: «Luwə un mindine adi dije ki gin koji ti la Abirakam,» tə dije ki bayi-naa, al. ¹⁷ Nɛ ki m-ge kadi m-al ə to kin: Luwə un mindine adi Abirakam maji. Ningə asi ɓal ɓu sɔ ki kuti mitə go ti ɓay taa, ndu-kun re. *NDu-kun ki re go gogi kin ra tɔgi kadi tuji kun mindi ki Luwə un adi Abirakam kate kin al. Re ndu-kun tuji kun mindi kin ningə, kun mindi la Luwə a təl nɛ ki kɔ kare. ¹⁸ Re Luwə adi nɛ

dije ki go rəbi təl rɔ go ndu-kun ti ningə, tɔji kadi e ki go kun mindi ti ə Luwə adi-n nɛ dije al. NGA je j-o kadi e ki go rəbi kun mindi ə Luwə adi maji-kur re-n dɔ Abirakam ti tɔ.

Kilə la ndu-kun

¹⁹ Re e be ningə, se kilə ra ndu-kun ki Luwə adi *Jipi je e ri wa? Luwə adi ndu-kun mba kadi gari majal rade je ki isi rai ta kəm Luwə ti. *NDu-kun to be ki naa ti, biti kadi nginə-n dəw ki gin koji ti la *Abirakam ki a re. Adi e dəw ki Luwə un ndune ade. Loki Luwə ndigi kadi ndu-kun, e malayka je ə Luwə ilə-n-de ki go rəbi la dəw ki kare ki a mbɔ Luwə ti ki dije kadi ila-de noji naa ti^ə. ²⁰ Ningə nje ka mbɔ dije ti kadi ila-de noji naa ti, a a mbɔ dije ti ki bayi-naa, nɛ Luwə e kare ba ɓi bay al. ²¹ Ə se e kin ɔji kadi ndu-kun ɔsi ta kun mindi la Luwə wa? Jagi ɔse ta al. Re ndu-kun madi to noɔ, asi kadi adi dije kaji ningə, m-gər kadi re ndu-kun a ɔr ta dɔ dije ti nɔ Luwə ti. Ke ə ndu-kun ki be kin goto. ²² Makitibi la Luwə əl təkɪ dije pəti ki dɔnangi ti əi gin tɔgi ti la majal. To be mba kadi kun mindi ki Luwə un adi dije ki adi-e mede, tɔl tane me kadi-me Kirisi ti.

²³ Kəte taa kadi dɔkagilo kadi-me Jəju Kirisi re, j-isi tɔ dangay je gin tɔgi ti la ndu-kun. J-isi gin ti biti kadi Luwə tɛɛ ki dɔ kadi-me Jəju Kirisi adi-je. ²⁴ Dɔkagiloo ti kin ndu-kun to tɔ nje kində kəmne goje ti biti kadi Kirisi re-n. Lo kin ti nga ə Luwə ɔr-n ta dɔje ti ki takul kadi-me Kirisi. ²⁵ Ningə loki dɔkagilo kadi-me Kirisi re kin, je gin tɔgi ti la ndu-kun ki kəte isi ində kəmne goje ti ka kin al ngata. ²⁶ MBata sɔi pəti, sɔi ngan la Luwə ki takul kadi-me Jəju Kirisi. ²⁷ Sɔi pəti, rai sasi batəm la Kirisi, adi itoi tɔ Kirisi wa be. ²⁸ NGosine, dangi dangi goto mbɔ dije ti. Jipi ə se Girəki goto; ɓəə ə se dəw ki e ɓa rone goto; dənə ə se dingəm goto. Pəti, sɔi kare ba be kində rɔ naa ti ki Jəju Kirisi. ²⁹ Re sɔi dije la Jəju Kirisi ningə, sɔi gin koji la Abirakam tɔ. A ingəi nɛ je pəti ki Luwə un ndune kadi n-adi Abirakam ki dije ki gin koji ti lie tɔ.

4

Njɛ kadi-me je əi ɓəə je al ngata

¹ Nɛ ki kadi m-adi igəri ə to kin: NGon ki bawe iyə nɛ nduwə ade, e ə e ɓa nɛ kingə je pəti ki bawe iyə, nɛ loki nay ngon ɓəy, to ta dangi ki ɓəə al. ² To ta dangi al, tado e gin tɔgi ti la njɛ kote je ki njɛ ngəm nɛ maji lie, biti kadi dɔkagilo ki bawe ɔji asi ɓay taa, a adi-e nɛ nduwə lie. ³ J-əi ka to be tɔ. Loki ji gəri Jəju Kirisi al, j-əi ɓəə je gin tɔgi ti la majal je ki dangi dangi ki dɔnangi ti nɛ^ə. ⁴ Nə loki dɔkagilo ki Luwə ɔji asi, Luwə ilə NGone adi

✧ 3:6 Kilə ngirə nɛ je 15.6; Rm 4.3 ✧ 3:7 Rm 4.16 ✧ 3:8 Kilə ngirə nɛ je 12.3 ✧ 3:10 Dətarənom 27.26 ✧ 3:11 Abakuki 2.4 ✧ 3:12 Labatki 18.5; Rm 10.5 ✧ 3:13 Dətarənom 21.23 ✧ 3:16 Kilə ngirə nɛ je 12.7 ✧ 3:19 Knjk 7.53 ✧ 4:3 4.9; Kol 2.8, 20

re. Ngon ki dāne oje gin ndu-kun ti lə *Jipi je. ⁵ Re mba kadi taa dō dije ki isi gin tōgi ti lə ndu-kun, taa kadi tə təl-je nğan lə Luwə ti tō. ⁶ Səi nğan lə Luwə ki rōjeti, be ə Luwə ilə-n NDil ngonne me je ti. NDil ki adi j-isi bari Luwə Aba! ki kər me nō Bai^o. ⁷ E be ə, j bəə al ngata, nə j ngon lə Luwə. Ə re j ngon lə Luwə ningə, Luwə a adi nē nduwə je pəti ki ngəm mbata lə nganne je ki go me-maji ti lie.

Pol bəl kadi Galati je təl awi gin ndu-kun ti gogi

⁸ Kəte, loki igəri Luwə al bəy, isi irai bəə lə luwə je ki dangi dangi, nə ki rōjeti bə, əi luwə je al. ⁹ Nga ki bəsi ne igəri Luwə, taa Luwə gər səsi tə yane je tō, ə igēi təl kaw gin nē je ti ki tōgide goto, taa ndade ka goto ka kin bəy. Igei təl kaw ra bəə ləde bəy. ¹⁰ Isi indəi kəmsi go ndo je madi ti, go nay je ti, go dəkagilo je ti, ki go bəl je ti madi bəy! ¹¹ M-bəl kadi kilə ki m-ra dansi ti be kin to kare rəm ti ki ndangi.

¹² NGakom je, m-uwə njasi ki ngangi ti ba, itoi tə mi be, tadō mi ka m-to tə səi be tō. Igəri maji, nē madi ki majal kare ki irai səm goto. ¹³ Kadi mesi ole dō ti, təkə e ki go rəbi lə moy ə m-ilə-n səsi mbə Poy Ta ki Maji ki m-ilə səsi dəsəy. ¹⁴ Me rō to ti ləm, rəm maji kadi dəw oo ki kəmne al, adi re a kidi-mi je, injei-mi je, nə irai nē kin səm al. Uwəi-mi rasi ti tə kuwa yo. Ningə Oi-mi tə malayka lə Luwə ə se Jəju Kirisi wa ki dāne be yo. ¹⁵ Dəkagiloe ti kin rəsi nəl səsi ngay, nga bəsi ne rənəl ka kin goto ngata. M-gər maji kadi dəkagiloe ti kin re ingəi rəbi kadi ərī kə kəmsi adi-mi ka re a ərī adi-mi. ¹⁶ Ningə bəne m-təl nje bə ləsi mbata kəl ki m-əl səsi ta ki rōjeti. ¹⁷ Dije ki isi ədi səsi kin, rai nē tə nē ki tə ləsi to rade ngay be, nə ki rōjeti, gir ta ləde e gir ta ki majal. Isi ndigi kadi n-gangi səsi naa ti səm, kadi n-awi səsi gode ti yo. ¹⁸ Nē ki m-o maji ngay, e ta kadi itingəi bil me nē ra je ti ki maji ki dəkagilo je pəti. Dəkagilo ki m-goto səsi ka maji kadi uwəi nē ra ki maji ba bi iyəi tae al. ¹⁹ Nغانm je, m-ingə kō ki rangi bəy ki mbata ləsi tə dāne ki nje ndoo be, biti kadi itali dije ki tōgi gangi me ta ti lə Kirisi. ²⁰ M-ndigi ngay kadi mi səsi naa ti ki bəsi ne wa kin, kadi m-əl səsi ta ki ndu ki səbi kəl-n səsi ta. Tadō m-gər nē wa ki kadi m-ra dana ki mbata ləsi, al.

Kun mindi je ki joo, Agar əi ki Sara

²¹ Səi ki indigi kadi isi gin tōgi ti lə ndu-kun, təkə rōjeti, igəri me ta ki ndu-kun əl kin al. ²² Makitibi lə Luwə əl ə nə: «Abirakam oji nğan je ki dingəm joo: ki kare, kōe e bəə ə ki nungi kōe e bəə al. Dāne ki bəə tōe nə Agar, ə e ki e dəw dərone tōe nə Sara tō^o.» ²³ Nغان lə dāne ki bəə, oje təkə oji ndəgi nğan je pəti ki dənangi ti, nə ngon lə dāne ki e dəw dərone, koje to ta dangi. Luwə un mindine adi kəte

dō koje ti^o. ²⁴ Me ta je ti kin Luwə oji-je nē kare kadi ji gər. Dāne je ki joo kin əji dō kun mindi je joo ki Luwə un: Kun mindi ki dō mbal Sinay ti e Agar ki a oji bəə je. ²⁵ Agar e mbal Sinay ki Arabi ti, to tə bə bo ki Jorijaləm ki dəkagilo ti ki bəne kin be. To be, mbata Jorijaləm ki dije ki me ti pəti əi bəə je gin tōgi ti lə ndu-kun. ²⁶ Nə Jorijaləm ki dərā ti, e bəə al. E ə e koje tō. ²⁷ Makitibi lə Luwə ə nə: «I kuji dāne, ira rənəl, j ki igər to ndoo ngon al, ur kəl rənəl. MBata dāne ki ngawə mbate a aw ki nğan je ngay itə e ki isi ki ngawne^o.» ²⁸ NGakom je, səi, itoi tə *Isaki ki *Abirakam oje ki go kun mindi ti ki Luwə un ade kin be. ²⁹ Dəkagiloe ti kin, ngon ki oji-e tə ndəgi nğan je pəti ki dənangi ti adi kō e ki oji-e ki tōgi lə NDil Luwə. Ko nē wa ki ra nē kin ə isi ra nē bəne bəy. ³⁰ Ə se ta ri ə makitibi lə Luwə əl wa? Makitibi lə Luwə əl ə nə: «Ituwəi dāne ki bəə ki ngone ka, tadō ngon lə dāne ki bəə a j tə kingə nē nduwə naa ti ki ngon lə dāne ki e dəw dərone^o.» ³¹ NGakom je, ki oji dōje, j-əi nğan lə dāne ki bəə al, nə j-əi nğan lə dāne ki e dəw dərone yo taa.

5

Kirisi taa je iyə-je taa

¹ Kirisi taa-je iyə-je taa mba kadi j-əi ki taa kiyə taa ki dō gangi. Ai dō njasi ti, iyəi rəsi kadi dəw madi təl səsi bəə ti bəy al ngata. ² Oi maji, mi Pol m-əl səsi ta taga wangi. Re adi iyəi mətisi bəy ningə, Kirisi a təl nē ki kare ki rəsi ti. ³ M-ndor mbisi ki kō joo bəy, dəw ki ra ki adi iyəi mətə ningə, səbi kadi ində tane dəm go ndu-kun je ti. ⁴ Səi dije pəti ki isi sangi kadi Luwə ər ta dəsi ti ki go rəbi lə ndu-kun, səi ki gangi naa ti ki Kirisi. A asi kingə ra maji lə Luwə al ratata. ⁵ Ki səbi dōje, j-ində meje ti kadi Luwə a ər ta dōje ti tadō j-ində meje Jəju Kirisi. E kin ə j-isi j- inginə kadi NDil Luwə a adi-je me tōge ti. ⁶ Re dəw madi ində rone naa ti ki Jəju Kirisi, ə iyə mətine, ə se iyə mətine al ka, e nē ki ndae goto. Nē ki bo ngay e ta kadi dəwe kin adi mene, ningə kadi kadi-me kin aw sie adi ndigi dije. ⁷ Lo kilə ngire ti, irai kilə maji ki dum, ningə ki bəsi ne kin, dəw madi ilə kagi nōsi ti, ogi səsi kadi itali rəsi go ta ki rōjeti ka kin ngata. ⁸ Dəw ki ogi səsi rəbi kin e dəw ki Luwə ki bər səsi ile al. ⁹ Dije əli əi nə: «Ngon əm ki ndəy be ra nduji ki ləy ba pəti adi j.» ¹⁰ Ki rəm ti, m-taa mesi me kində rō naa ti ki Bəbe. Ningə m-gər maji kadi səi ka iməri ta tə mi be tō. Nə dəw ki yəti dəsi kin, re dəwe e-n nā nā ka Luwə a gangi ta dōe ti. ¹¹ NGakom je, ki səbi dəm, re m-isi m-ilə mbə kadi, gar, dəw iyə mətine bəy taa Luwə ər ta dōe ti ningə, *Jipi je a indəi kəmm ndoo al ngata. A indəi kəmm ndoo al, taa re koy lə Kirisi dō kagi-dəsi

* 4:6 Mk 14.36; Rm 8.15 * 4:22 Kilə ngirə nē je 16.15; 21.2 * 4:23 Kilə ngirə nē je 17.16; Rm 9.7-9 * 4:27 Ejay 54.1 * 4:30 29-30: Kilə ngirə nē je 21.9-10

ti a e ne kɔbi mbata ti lə dəw al tɔ. ¹² Ki rɔ njé yəti dəsi ti, sɔbi kadi re a ɔri gəmdə wa par.

Kilə lə darɔ ki kilə lə NDil Luwə

¹³ Səi ngakom je, Luwə ɔar səsi mba kadi səi ki taa kiyə taa. Ke ə, kadi taa ki Luwə taa səsi iyə səsi taa kin, uni girə dɔ ti irai ne lə darɔ təkɪ mesɪ ndigɪ al. Nə kadi irai kilə ɔəə adi-naa ki yo ki ne ki ndigɪ-naa. ¹⁴ MBata ndu-kun je pəti ɔsi dɔde naa ti me ndu-kun ti ki kare ki ə nə: «A indigɪ dəw madi tə darɔl j wa be» kin^ɔ. ¹⁵ Re idɔi-naa je, iribəi-naa je ta da je ki wale be ə, igɔi rɔsi maji, ta tɔl tae ə a tuji-naa. ¹⁶ E be ə, m-əl səsi m-ə nə: Iyɛi NDil Luwə adi ɔr nɔsi ningə a rai ndigɪ lə darɔ al. ¹⁷ NDigɪ ra je lə darɔ ka kin isi rɔi ki NDil Luwə, ningə NDil Luwə isi rɔi ki ndigɪ ra je lə darɔ tɔ. Tɔgi je ki joo kin isi rɔi-naa dande ti, adi lo kadi irai ne ki mesɪ ndigɪ goto. ¹⁸ Nə re NDil Luwə ɔr səsi ta rəbi ɔa, ndu-kun aw ki tɔgi dəsi ti al. ¹⁹ Kilə ra je ki majal lə darɔ toi taga wangi: Adi e sangi-naa ki go rəbe ti al, ki ne ki tɔ nje, ki sangi-naa ki lo kaya ti, ²⁰ ki kəsi makəsi nangi nɔ yo je ti, ki ra mbəli, ki kuwə-naa me ti, ki koo ta-naa al, ki jangi, ki wongi, ki ni, ki gangi-naa, ki kɔr kəm-naa, ²¹ ki kəm-nda, ki go kasi, ki kuso ne kədi, ki ndəgi koo kilə ra je ki be kin. M-ndəji səsi təkɪ m-əl-n kəte: njé ra ne je ki be kin a ooi kɔɔe lə Luwə al.

²² Ningə, kilə ra lə NDil Luwə e: ndigɪ-naa, ki rɔnal, ki kisi-maje, ki kisi dɔ ti ki naa, ki me-maji, ki ra maji, ki ka dana, ²³ ki sɔl ləm ləm, ki kula darɔ gin tɔgi ti. *NDu-kun ɔsi ta kilə ra je kin al. ²⁴ Dije pəti ki əi yə Kirisi, tətɪ rɔ darɔ ki ndigɪ ra je lie pəti dɔ kagi-dəsi ti. ²⁵ E NDil Luwə ə adi-je kisi ki dɔ taa, ə maji kadi j-adi NDil ɔr-je ta rəbi. ²⁶ Maji kadi j-əi njé kun dɔ taa al. Sɔbi kadi j-adi-naa wongi al, taa kadi jangi ra-je dɔ-naa ti al tɔ.

6

Kira ki naa yo ki ne

¹ NGakom je, re uwəi dəw madi dɔ ne ra ti ki go ti al, maji kadi səi ki awi ki NDil Luwə mesɪ ti, irai sie kadi təl re dɔ rəbi ti ki maji. Nə ke ə kadi ɔji-e ki mindi ki sɔl ləm taa. Ningə kadi dəw ki ra dansi ti oo rɔne maji, kadi ɔsi me ko ne na ti kin al. ² Irai kadi itaai ne ki kɔy dɔ-naa ti. Re irai be ningə, a səi njé təl rɔ go ta ti lə Kirisi. ³ Re dəw madi ki ndae goto, oo rɔne kadi ne dəw ki nga ningə, dəwe kin isi ədi rɔne. ⁴ Kadi nə nə ka ində maji kilə rane oo. Re ingə ne madi ki maji me ti ningə, kadi ra rɔnal dɔ kilə ti ki e wa ra ki kanji kadi un rɔne ində kadi ndəgi dije ti. ⁵ Tado nə nə ka a ta kilə je ləne ki ra.

⁶ Sɔbi kadi dəw ki nje taa ne ndo ki j rɔ Luwə ti, kay ne kingə je ləne pəti ki dəw ki nje ndo-e ne. ⁷ Dəw a mbə ki Luwə al, ə ədi rɔsi al. Ne ki dəw dibi a tətɪ kande. ⁸ Kin ə re

dəw dibi ne ki go darɔ ti ningə, kande ki a tətɪ e koy. A kin ə re dəw dibi ne ki go NDil Luwə ti tɔ ningə, kande ki a tətɪ e kaji ki tɔ ratata ki nɔ ti. ⁹ Lo kin ti, maji kadi ne madi ɔr tɔgije ta ra maji ti al. Lokɪ j-uwəi roje ba ta ra-e ti ningə, j-a ji tətɪ kandi ki maji dɔkagiloe ti. ¹⁰ E be ə, lokɪ j-ingəi dɔkagilo ra maji ningə, maji kadi ji rai maji ki dije pəti. Ki bo ngay e njé ki adi mede Jəju Kirisi.

Ta ki dɔbəy ti ki kuwə ji-naa

¹¹ Oi ne ki m-ndangi m-adi səsi kin. E mi wa ə m-ndangi boy guri guri ki jim. ¹² Əi *Jipi je ki ndigɪ kadi n-nəli ndage je ə yə isi indəi gu dəsi ti kadi ijəi mətisi. Rai be mba kadi dije adi-de kɔ mbata ta koy lə Kirisi dɔ kagi-dəsi ti al. ¹³ Əi je wa ki njé kijə mətide kin, uni go ndu-kun je lə Jipi je ba pəti al. NDigɪ kadi səi je ə ijəi mətisi kadi kijə mətɪ ləsi e ne kində gu ləde. ¹⁴ Ningə mi, m-ində gum ki kagi-dəsi lə Bəbe ləje Jəju Kirisi, ɔi m-ində gum ki ne ki rangi al. MBata ki takul koy lə Jəju Kirisi dɔ kagi-dəsi ti, ne je ki dɔnangi ti ne təlɪ ne ki koy ki rɔm ti, ə mi m-təl ne ki koy ki rɔ ne je ti ki dɔnangi ti ne tɔ. ¹⁵ Ningə re dəw ijə mətine, ə se ijə mətine al ka, e ne ki ndae goto. Ne ki bo ngay e ta kadi dəw təl ne kində ki sigi. ¹⁶ Kadi kisi-maje ki me-maji lə Luwə e dɔ dije ti pəti ki uni go rəbi ki sigi, ki dije pəti ki əi dije lə Luwə.

¹⁷ Kaw ki kəte nɔɔ kin, kadi dəw ra səm ne ki kɔ al ngata. Tado m-aw ki ndunə dɔ je ki ɔji go kɔ lə Jəju rɔm ti. ¹⁸ NGakom je, kadi me-maji lə Bəbe ləje Jəju Kirisi e naa ti səsi. *Amen.

Makitibi ki Pol ndangi adi Epøji je

Ta ki do makitibi ti ki Pol ndangi adi Epøji je

Asi 6al kuti mi go koji Kirisi ti, kalangi ba, njé kaw-naa je indæi ngiræde ki lo lo dɔnangi Aji ti ki du (6one bari-e Turki ki Aji ti). Njé kaw-naa je ki dangi dangi kin, kulæ noji to dande ti ki yo je ki ne je. Ningæ njé ki Epøji ti, ji kisiide to soti itæ madide je. Loki Pol aw mba læne ki kɔ mitæ mba kilæ mbæ Poy Ta ki Maji, tɛɛ rɔde ti, 6a ra 6al ki asi mitæ me 6e bo ti ki Epøji ti (Knjk 19.1-20.1). Kin æ ji tidæ Ep 3.1 æi ki 4.1 6a, j-a j-o kadi Pol to dangay ti æ ndangi makitibi kin. Ningæ e mbata kin æ bari-e-n «makitibi ki ndange e dangay ti», oræi kadi e ki Pol ndangi adi Pilipi je nim, Pilæmo nim, Kolosi je nim tæ.

Næ ndo ki me makitibi ti ki Pol ndangi adi Epøji je kin toji kadi e makitibi ki un dije ki ta tate ba, 6i e makitibi ki sɔbi dɔ njé kaw-naa je gin kare par al. Kɔ ta ki boy ki to me ti, e ta læ koji ra læ Luwæ ki kadi kaw dije pæti ki doræ ti nim, dɔnangi ti ne nim gin togi ti læ NGar kare ba be ki e Jøju Kirisi (1.10).

Kadi j-indæ manji makitibi ki Pol ndangi kin maji 6a, j-ingæ kadi ngon ta ki ilæ-n ngiræ ta e ndæy be nim (1.1-2), ta ki tæl-n tæ e ndæy be nim to (6.21-24). Ba daræ ngadan ta wa dæw a kæki gin joo:

Me kæy kæme ti ki dɔsæy (1.3-3.21), Pol æl ta ki dɔ nɛ ti ki æti 6æl ki Luwæ ra adije ki ræbi læ Kirisi, 6a go ti, tæl æl ta ki dɔ kindæ rɔ naa ti adi goe ngal. Ningæ ki oji dɔ kindæ rɔ naa ti, Pol toji nɛ ki Luwæ ra taa kadi Jipi je ki dije ki æi Jipi je al, tælii dije ki kare ba, tæ dije lie.

Me kæy kæme ti ki kɔ joo (4.1-6.20), Pol dæji Epøji je kadi pa njiyæde me kindæ rɔ naa ti kin toji tæki æi dije ki koji sigi me kindæ rɔ naa ti ki Kirisi. NGA ningæ sɔbi kadi pa njiyæ ki maji re ki kilæ ra ki maji dande ti, me kæy je ti læde, ki rɔ njé kaw-naa je ti ki rangi, ki ki rɔ ndægi dije ti pæti.

Kadi tæ toji-n kindæ rɔ naa ti læ dije læ Luwæ, Pol un nɛ asi gin mitæ æl-n ta: un daræ, adi e njé kaw-naa je ki Jøju Kirisi e jam dode; un kæy ki Jøju Kirisi e mbal ki dɔ kume ti; un dæne æi ki dingam, adi e njé kaw-naa je ki æi dæne læ Kirisi. Næ kare, j-o kadi ki kanji kindæ rɔ naa ti ki rojeti ki Bæbe, lo kadi kindæ rɔ naa ti ki rojeti læ njé kun go Kirisi a to goto. E be æ, maji kadi kindæ rɔ naa ti ki rojeti e naa ti ki Bæbe Jøju Kirisi ki dækagilo je pæti.

Kuwæ ji-naa

¹ Mi Pol ki nje kaw kilæ læ Jøju Kirisi ki go ndigi ti læ Luwæ. M-ndangi makitibi kin m-ilæ-n madi dije læ Luwæ ki adi mede Jøju Kirisi, ki

isi me 6e ti ki Epøji ti. ² M-køy kadi Luwæ ki Baw je ki Bæbe læje Jøju Kirisi adi me maji ki kisi-maje læde nay sasi.

Ra maji je ki Luwæ isi adi-je ki takul Kirisi

³ Piti ki dɔ Luwæ ti ki Baw Bæbe læje Jøju Kirisi, ki adi-je maji-kur je, adi e nɛ maji je pæti ki adi-je ki go NDil ti, ki j doræ ti, ki takul kindæ rɔ naa ti læje ki Kirisi. ⁴ Be æ, loki Luwæ ra doræ ki dɔnangi ki nɛ je ki me ti al 6æy æ, kæti je ki takul Kirisi ti tæ dije læne mba kadi j-ayi njay ki kanji ta madi dæje ti ta kæme ti. Nɛ je kin toji kadi Luwæ ndigi je. ⁵ Tæki Luwæ ndigi-n-je ka kin æ, indæ-n je kæte nɔ dækagilo je ti, mba kadi ji tali ngane je ki takul Jøju Kirisi. Luwæ ge kin be ki go me-maji ti lie. ⁶ Adi ji piti Luwæ, mbata me-maji lie ki æti 6æl. Me-maji kin, adi-je kare ki takul NGone, ndigi ngone kin ngay. ⁷ Me Kirisi ti, ki takul mæse ki ay dɔ kagi-dæsi ti go koye ti, je ki taa kilæ taa, ningæ majal je læje e ki kiyæ go kɔ to. Be æ, Luwæ oji-n je me maji læne ki ngay. ⁸ Oyo, Luwæ oji-je me-maji læne koji ki æti 6æl. Be æ, adi-n-je tær ki nɛ gær ki ngay. ⁹ Ningæ ki go ra maji ti læ Luwæ ki ngay, adi j-ingæi koji ta ra lie ki to lo 6oyɔ ti. Koji ta ra kin, indæ dæe naa ti kæte kadi n-a ra ki takul Kirisi. ¹⁰ Koji ta ra læ Luwæ kin, e mba kadi kaw nɛ je ki doræ ti ki nɛ je ki dɔnangi ti ne pæti, gin togi ti læ nje kɔbe ki kare ba ki e Kirisi. Nɛ kin, a ra nɛ dækagilo ti ki Luwæ wa oji.

¹¹ Luwæ adi nɛ je pæti rai nɛ tæki e wa oji-n æ se ndigi-n kæte. Be æ, koti-n-je kæte ki go koji ta ra ti lie, adi ji tæli dije lie ki go kindæ rɔ naa ti læje ki Kirisi. Ningæ adi-je nɛ ki un-n mindine mba kadi n-adi-je tæ. ¹² Luwæ ra be mba kadi j-osi pa j-ilæi toji dɔ kæti 6æl ti lie, Je je ki j-indæi me je dɔ kirisi ti dɔsæy.

¹³ E me Kirisi ti to æ, sasi ka, oi dɔ ta ki rojeti, ki e Poy Ta ki Maji ki aji sæi. Ningæ go ti, adi mesi Kirisi, 6a Luwæ indæ nduna ki sɔbi dæne rɔsi ti. NDunæ ka kin e NDil ki ay njay ki un-n mindine adi kæte dɔ ti. ¹⁴ NDil ki ay njay ki Luwæ adi-je kin, toji kadi ja j-ingæi ndægi nɛ maji je pæti ki Luwæ a adi-je. Nɛ maji je kin ja j-ingæi pæti ndo ki Luwæ a taa-je ilæ-je taa ji majal ti ratata. Adi ji piti ndole læ Luwæ ki æti 6æl.

Pol æl ta ki Luwæ ki mbata læ njé kadi-me je ki Epøji ti.

¹⁵ E ki mbata kin æ, mi ka loki m-o poy kadi me læsi ki adi Bæbe Jøju, ki poy ndigi læsi ki isi ndigi dije læ Luwæ pæti, ¹⁶ ndo ki m-o-n ta wa kin nu, m-iyæ ta ra oyo Luwæ ki mbata læsi al me kæl ta ti je læm ki m-isi m-æl si-e. M-isi m-6a tæsi taa taa. ¹⁷ M-dæji kadi Luwæ læ Bæbe læ je Jøju Kirisi, Bawje ki nje toji, adi sæi ki takul NDil ki ay njay, tær, ki gær gin nɛ ki to lo 6oyɔ ti, mba kadi igæri-e-n ay njay. ¹⁸ M-dæje kadi tɛɛ angalsi, mba kadi asi gær nɛ kindæ me dɔ ti ki adi sæsi ki aw naa ti ki 6ar ki 6ar sæsi. Taa a igæri nɛ je ki maji maji ki Luwæ æl ta-e kadi

n-a n-adi dije l ne. ¹⁹ Ning  a igari tugi ki  ti  al ita tugi je p ti ki Luw   ji mbata laje j-ai ki j-adi-e meje. Ning  tugi ka kin, Luw   ji ki taga me tugi ti ki  ti  al. ²⁰ Tugi ki  ti  al kin, Luw  tugi taga, d kagilo ti ki adi J ju ii taa dan je koy je ti,   ade isi d  ji k e ti me d ra ti. ²¹ Loe ti kin, J ju e ki kind  d  nj  k be je ti ba p ti, d  tugi k be je ti ba p ti, a e d  tugi je ti ba p ti, taa t e e d  to je ti p ti t . E d  n  kind  je ti p ti mbata d kagilo ki ngosine kin par al, n  biti d kagilo ti ki a re. ²² Oyo, Luw  il  n  je p ti gin tugi ti l  Kirisi. Loki inde d  n  je ti p ti ning , kate ade e ki boy d  nj  kaw-naa je ti. ²³ *Nj  kaw-naa je toi ta ngan r e je be. Kasi-naa b r re l  Kirisi rosi nj  kaw-naa je ki d kagilo je p ti. Ning  Kirisi ka, kasi-naa b r re l  Luw  rose to.

2

Kaji e ki takul me-maji

¹ Sai ki kate, sai toi t  dije ki koy ki mbata majal je l si. ² Majal je l si kin ra adi mari go rabi n  rasi je e go hal n  ra l  dije ki duniya ti, uni go ki bo l  tugi je l  ndil je ki majal ki me nal ti. NDil ki majal kin  , isi ra kil  ngosine me dije ti ki nj  kosi ta Luw . ³ J-ai je ka, ndo ki mari j-ai mb  dije ti kin t . Adi ji njiyai ki go ndigi ti l  ngur daroje, j-isi ta n  ra ti ki kadi ji tali kon ndigi ra l  daroje, ki mar ta je laje ki majal yo. Be   ki go jib l kisije ki doje taa ti, ji toi ta ndagi dije kin be, adi wongi l  Luw  e doje ti t .

⁴ N  Luw  e nje koo k m-to-ndoo ki  ti  al, adi ndigi-je ngay. ⁵ Be  , j-ai je ki ndo ki j-ai dije ki koy ki takul majal je laje kin, t l-je adi j-ai nj  kisi ki doje taa ki Kirisi. Oyo e ki takul me-maji l  Luw    ingai kaji. ⁶ Ki takul kind  ro naa ti laje ki J ju Kirisi, Luw  adi j-i taa sie naa ti dan nj  koy je ti,   adi j-oi 6e naa ti sie me d ra ti t . ⁷ Luw  ra be kadi  ji-n kadi dije p ti gari mbata ndo je ki a rai, me-maji lie ki d b ye goto, ki  ji ki takul J ju Kirisi ki go rabi ra maji lie ki mbata laje. ⁸ E takul me-maji ki go rabi l  kadi-me  , ingai kaji 6i e ki go t gisi ti al. N  e Luw    adi sasi kaji kin kare. ⁹ Kaji kin e ki takul kil  rasi madi ki majal ai. E be al, mba kadi d w madi ind -n gune al. ¹⁰ Oyo, j-ai kil  ra ji Luw . Ind -je ki go kind  ro naa ti laje ki Kirisi mbata kadi ji rai kila je ki maji me kisi ki doje taa ti. Ning  kil  je ka kin, e wa ind  d e naa ti k te mba kadi ji rai-de.

Ke kare me Kirisi ti

¹¹ Adi mesi ole d  ti, t ki ndo ki kate, sai Jipi koji je al, adi *Jipi je ki nj  6a r de nj  kij  m tide, ki e n  ki dije rai ki jide adi awi ki ndune r de ti, 6ari sasi nj  kij  m tide je al. ¹² Kadi mesi ole d  ti taki d kagiloe ti kin, sai ki gangi-naa ti ki Kirisi. Sai mb  *Isirayal je ti ki ai dije l  Luw  kin al. Sai gotoi me kil  mindi je ti ki Luw  il  ki dije l ne kin. Isi me duniya ti ki kanji n  kind  me d  ti   se ki

kanji Luw . ¹³ N  ngosine, ki takul kind  ro naa ti l si ki J ju Kirisi ti, sai ki ndo ki mari sai say, itali dije ki 6asi ki takul m si kadi-kare l  Kirisi. ¹⁴ Tado e Kirisi wa   re ki kisi ki naa ki lapiya mb  je ti. E   ra adi Jipi je ki dije ki ai Jipi je al tali dije ki kare ba. Koye d  kagi-dasi ti  r b  ki to dande ti k te k . ¹⁵ J ju Kirisi t l ndu-kun je l  *Moji ki rabi ra kile je, n  je ki kare ti. Ning , un gin dije ki joo kin t l ind -n gin dije ki kare ki sigi ki go rabi kind  ro l de naa ti sie. Be  , adi lapiya to-n mb de ti. ¹⁶ Ki takul koye d  kagi-dasi ti, J ju ind  gin dije ki joo kin naa ti adi t li daro ki kare. H -de noji naa ti ki Luw . Ning  ki takul koye d  kagi-dasi ti, tuji-n n  ki ra adi ai nj  b  je l  naa kin k . ¹⁷ Re il  mb  Poy Ta ki Maji ki  ji d  lapiya adi sai ki sai say, ta mbata l  nj  je ki ai 6asi t . ¹⁸ E ki takul J ju   j-ai p ti ki j-ai, Jipi je   se Jipi je al, j-asi kadi ji rai ta k m Luw  ti ki takul NDil ki ay njay ki kare ba wa kin.

¹⁹ Be  , sai ki sai Jipi je al ka, sai mba je al,   se nj  dir  ki njade taa al ngata. N  ngosine, sai ngan nj  6e ki mb  dije ti l  Luw . Sai ngan je ki me k y ti l  Luw . ²⁰ Sai toi t  mbal je ki Luw  ind -n k y be. Ning  ngir  k y ka kin e ki kind  d  nj  kaw kil  je ti ki ai nj  k l ta ki ta Luw  ti. Ba Kirisi wa   e mbal ki e tugi k y. ²¹ E me kind  ro naa ti laje ki Kirisi ti  , mbal ra k y je kare kare uwai-naa maji. Ning  kay ka kin bo ki ta made ti ki kate kate mba kadi t l k y ki ay njay me Ba6e ti. ²² E me kind  ro naa ti ki J ju Kirisi  , sai ki sai Jipi je al ka, ind i rosi naa ti ki ndagi dije l  Luw  kadi t li k y ki Luw  isi me ti ki takul NDile.

3

Pol nje kil  mb  Poy Ta ki Maji ro dije ti ki ai Jipi je al

¹ E ki mbata kin  , mi Pol, m-isi m-ai ta ki Luw . Mi dangay mbata Poy Ta ki Maji l  J ju Kirisi, mbata l si sai dije ki sai Jipi je al... ² M-g r maji kadi oi poy kil  6  , ki go me-maji ti l  Luw  il  jim ti, ki mbata maji l si. ³ Luw  t e ki d  n  je ki to lo 6 yo ti adi-m g r. E n  je kin   m-ndangi nday m-il -n madi sasi. ⁴ Loki itidai makitibi ki m-ndangi m-il -n madi sasi kin ning , sai wa a oi n  g r ki  ji d  Kirisi ki to lo 6 yo ti, ki Luw  t e ki d e adi m-g r ay njay kin. ⁵ Taki rojeti, n  je ki Luw  t e ki d e adi nj  kaw kil  je, ki nj  k l ta ki tae ki takul NDil ki ay njay ki ind -de ta dangi t  nj  ra kil  l ne, t e ki d e be adi kaje je ki kate al. ⁶ Ning  n  ki to lo 6 yo ti ka kin, ki takul kind  ro naa ti l de ki J ju Kirisi  , dije ki ai Jipi je al, a ing i n  maji je ki Luw  un-n mindine kadi n-a n-adi-de naa ti saje j-ai ki j-ai Jipi je. Taa, ai saje naa ti me daro ti ki kare, ning  kun mindi ki kare wa kin to ki mbata l de t  me Kirisi ti, ki takul Poy Ta ki Maji.

⁷ M-t l nje ra kil  6   l  Poy Ta ki Maji kin. E kin e kadi kare ki Luw  adi-m ki go me-maji

lie ki takul kilā ra tōge. ⁸ Mi ki ndam goto toi njé kadi mede Kirisi pəti tigə. Ninga re e be ka, Luwə oo maji ngay kadi mi ə, ilā kilā kilā mbə nē gər ki əti ɓal lə Kirisi jim ti mbata dije ki əi Jiji je al. E nē gər lə Kirisi ki bo ki tōy nē gər lə dije pəti tigə. ⁹ Ningə m-ingə me-maji ki kadi m-taji-n dije pəti ay njay, se go rəbi ki ban ə, Luwə a təl-n ta nē ki un ndune dō ti, ki to lo ɓoyo ti kin wa. Luwə ki nje ra nē je pəti, ɓoyo dō nē kin ki dije ki dəkagilo ti ki kəte. ¹⁰ Ningə ngosine ki takul njé-kaw-naa je, njé kofe je ki njé tōgi je ki me nəl ti taa, asi kadi gəri nē gər lə Luwə. Nē gər kin, Luwə tōji ki rəbij je ki dangi dangi. ¹¹ Nē kin təl tane ki go kōji ta ti lə Luwə ki to ki nōne ti. Kōji ta ra ka kin, təl tae ki takul Baɓe ləje Jaju Kirisi. ¹² Me kində rō naa ti ləje ki Kirisi me kadi me ti ə, j-ingəi ta rəbi kadi ji ndotii ki rō Luwə ti ki me ki tji kati. ¹³ E be ə, m-dəji səsi mba kadi tōgi si or mbata lə kō je ki m-isi m-ingə ki mbata ləsi kin al. Nə kadi e gin kəsi-gon ləsi yo taa.

NDigɪ ki Kirisi ndigɪ je

¹⁴ MBata kin ə, m-isi m-osi məkəsım nangi nō Bawje ti ki dōrə ti, ¹⁵ ki takule ki karne ba ə, gin kōji je pəti ki dōrə ti ə se ki dōnangi ti ne isi ki dōde taa. ¹⁶ M-dəji Luwə kadi ki go maji-kur ti lie ki to mbar mbar ki go NDil ti ki ay njay, kadi adi səi njé kadi-me je itōgi gangi me ndilsı ti. ¹⁷ Kadi Kirisi ra lo kisi ləne ngamesi ti ki takul kadi-me. Nē dəji ləm e mba kadi ndigi-naa ra səsi adi ngangi, ningə kadi gin si uwə nangi nga me ndigi ti to. ¹⁸ Be ə, a asi kadi igəri ki ndəgi dije lə Luwə pəti, kadi ndigi lə Kirisi e ndigi ki əti ɓal, ki dəw asi kadi a mbōji ngale je tate je kəbe je ki ngale ki taa je al ratata. ¹⁹ Oyo, a asi kadi igəri ndigi lə Kirisi ki itə nē gər je pəti, ningə kadi Luwə wa rōsi səsi ki rōsi ki batate ləne.

²⁰ Luwə aw ki tōgi ki asi naki. Adi, loki ji dəji-e nē madi ɓa, ra tōy nē ki ji dəji-e, ə se, e ki j-isi giri tə gir ɓay. ²¹ Kadi tōji e dōe ti mbō njé kaw-naa je ti ki takul Jaju Kirisi, mbata dəkagilo je pəti ki a rəi, ki dō ɓal je ki dō ɓal je. *Amen!

4

Ke daro ki kare me Kirisi ti

¹ M-ilā dingəm mesi ti, mi ki mi dangay ki mbata lə Baɓe, kadi go rəbi kisi ki dō taa ləsi asi ta ɓar ki Luwə ɓar səsi. ² Kadi awi ki səl dō, ki hal ki səl ləm ləm, ki kore me, ə kadi isi dō ti ki naa me ndigi-naa ti. ³ Uwəi rōsi nga kadi ingəmi go kesi kare me NDil ti, ki go rəbi lapiya ki dōo səsi naa ti. ⁴ Daro e kare ba, taa NDil ki ay njay ka, e kare ba tō. E be ə, Luwə ɓar səsi kadi awi ki nē kində me dō ti ki kare ba tō. ⁵ Baɓe e kare ba, kadi-me e kare ba, taa batəm ka e kare ba tō. ⁶ Luwə e kare ba, ningə e ə, e Baw je pəti, taa e dō nē je ti pəti, ra kilā ki takul dije pəti, ningə isi me nē je ti pəti tō.

⁷ Nə, dəw ki ra ra danje ti, ingə kadi-kare ra kilā ki sōbi dōne, ki go kadi ti ki Jaju Kirisi ndingi kadi-n-je. ⁸ E be ə, ndangi me makitibi ti lə Luwə əi nə:

«Loki jı aw me lo je ti ki taa nu, uwə dangay je, Adi aw səde kəmne ti, Ningə adi kadi-kare dije.»

⁹ Ningə kəl kə nə: «Jı aw me lo je ti ki taa», kin, to ay njay kadi kəte ɓay taa kadi aw taa, Kirisi ur aw gin nangi ti, me lo je ti ki boo nu tō. ¹⁰ Nje kaw nangi wa kin ə, e nje kaw lo je ti ki taa gidı dōrə je ti tō. Nē kin ra nē be mba kadi nē je pəti asi-naa bərəre me ti. ¹¹ E ə adi kadi-kare dije, njé ki nā je adi əi njé kaw kilā je, njé ki nā je kadi əi njé kəl ta ki ta Luwə ti, njé ki nā je kadi əi njé kilā mbə Poy Ta ki Maji, njé nā je kadi əi njé kul njé kaw-naa je, ningə kadi njé ki nā je əi njé ndo dije tō. ¹² Ki go rəbi kin ə, ra adi dije lə Luwə a asi kadi rai kilā lie, mba daro Kirisi ki tōgi ki kəte kəte. Daro Kirisi e njé kaw-naa je. ¹³ Ki rəbi kin ə, j-əi pəti, j-a tēgi ke kare me kadi-me ti, ki gər NGon Luwə ti. Ningə j-a təli dije ki tōgi gangi ə j-asi-naa bərəre tə Kirisi be. ¹⁴ Be ə, j-a to tə ngan je ki nəl nē ndo je ki ngom isi aw səde ki yo je ki ne je be, tə bato ə pugi man ba isi ra-e be al ngata. Ningə dije ki njé kadi dije ki ta je ki ngom je lade kin, a asi kadi toi-je pe pe taa ədi-je ki takul nē ndo je ləde ki ngom kin al tō. ¹⁵ Nə me kəl ta ki rōjeti me ndigi-naa ti, j-a tōgi me nē je ti pəti, bitı kadi ji tōi tə Kirisi wa be, e ki e ki boy ki dō njé kaw-naa je ti. ¹⁶ Me Kirisi ti ə daro ba pəti e ki rōti naa ti ki takul tōgi lə ngirə ki ra. Loki ngon rō ki ra, ra kilā ləne maji ningə, a ra kadi daro ba pəti a tōgi taa taa me ndigi naa ti.

Kisi ki dō taa me Kirisi ti

¹⁷ E be ə, m-əl səsi ta kin, ə m-təl m-re dō ti ɓay me tō Baɓe ti. Oti kadi rəbi nē rasi to tə ya dije ki gəri Luwə al kam be, tadō kilā rade e ki go gir ta je ti ləde ki ndae goto. ¹⁸ Loki ndul o ɓe dō gir ta ti ləde. Əi say kadi kisi ki dō taa ti ki sigi ki Luwə adi. Təki rōjeti, gəri al ki mbata me nga ləde. ¹⁹ Əi dije ki rai kaya ka, rade a səl-de dō ti al. Dōgakilo je ləde pəti e kadi rai nē je ki majal. Be ə, nē rade ki dangi dangi ki to nje kin, dəwe je kin, nayji ki lo ra ti ki nōde ti kanji kadi mede uwə-de ki ta dō ti.

²⁰ Nə səi je, e ki go rəbi je ki be kin ə, indoyi kadi igəri Kirisi al. ²¹ Təki rōjeti, səi ki səi njé kadi-me je, oi ta ki sōbi dōe. Ningə, ndoi səsi nē je ki awi naa ti ki ta ki rōjeti ki dəw a ingə rō Jaju ti. ²² Re e be ningə, sōbi kadi imbati nē rasi je ki mari ki go lo kon daw ti, ki ndigi ra je lie ki majal ki a aw ki dəw tuji ti. ²³ Maji kadi iyəi adi NDil Luwə yatı mər ta ləsi. ²⁴ Sōbi kadi itəli dije ki sigi me ji kisisi ti. Dije ki Luwə ində-de ki go ndigi ti ləne, mba kadi kisi ki dō taa ləsi e me nē ra ti ki dana, ki me nē ra ti ki ay njay ki e kandi ta ki rōjeti.

²⁵ MBata kin ə, kadi imbati kəl ta ki ngom, ə kadi dəw ki ra, əl ta ki rəjeti madine, tado j-əi pəti j-əi ngan rə ki kare. ²⁶ Re wongi ra səsi ə, kadi wongi kin aw səsi adi irai majal al. Oti kadi isi me wongi ti ba bitu kadi kadi ur dəsi ti. ²⁷ Adi ta rəbi Su kadi na səsi al. ²⁸ Kadi dəw ki e nje bogi kəte ə iyə ta bogi ləne, ningə kadi ra kilə ki jine mba kadi ingə-n ne ə ra-n ki dəw ki ne to rəe ²⁹ Kadi ta ki majal tē tasi ti al. Nə kadi ta ki maji (ki a ra ki njé kadi-me je ki rangi) ə tē ta si ti. Ta ki a ra maji ə se a ilə dingəm me njé ki rangi ti ki go ne ge je ti lade. Ta ki be kin ə a ra maji ki dije ki njé koo do ta lasi. ³⁰ Oti kadi tuji me NDil Luwə ki Luwə adi səsi. NDil ki Luwə adi səsi kin ə a toji kadi ndə madi a re nə ki Luwə a taa səsi ilə səsi taa do majal ti ratata.

³¹ Ūri hal je ki kati bangi pəti mesi ti kə, (fngəmi majal madi mesi ti al), ki kəl-naa, ki wongi, ki taji-naa, ki kəl-naa ki ndu ki taa, ki kuso ndil-naa. Ningə kadi hal ra majal madi goto mesi ti ta goto. ³² Kadi səi irai maji ə indigi-naa ngay ki yo ki ne. Ningə kadi iyəi go majal ki madisi je rai səsi kə təkī Luwə iyə-n go majal je lasi kə, me Kirisi ti be.

5

Kisi ki do taa me kunji ti

¹ Sai ngan je ki Luwə ndigi səsi ə, maji kadi indaji-e. ² Maji kadi isi ki dəsi taa me ndigi-naa ti, təkī Kirisi ndigi-je ə adi rəne Luwə koy ti mbata ləje, təkā kadi kare ə se ne məsi ki əti Luwə maji be. ³ Sai ngan lə Luwə, be ə, e go ti al, kadi ta kaya ki ra madi ki ne ki to nje ə se kam-nda e ki kal tae dansi ti al təkā al. ⁴ E go ti al kadi ta je ki to nje ki ta ki to kəl al ki ta mənə ki to nje madi je tē tasi ti. Nə kadi ta ki a tē tasi ti, e ta ra oyo Luwə yo taa. ⁵ Maji kadi igəri ne je kin maji: njé ra kaya je nim, njé ra ne je ki to nje nim, njé ra kam-nda ne je ki asi-naa ki yo ki ra nim kin, a əi mbo dije ti ki Kirisi əi ki Luwə a oī be dode ti kin al ratata. ⁶ Kadi adi dəw madi əl səsi ta je ki ndade goto adi indəmi ta rəbi al. Tado e ki takul ne je ki be kin ə, wongi lə Luwə isi re-n do dije ti ki njé tal rəde go ta ti lie al. ⁷ Indəi rəsi naa ti səde do ne madi ti al. ⁸ Təkī rəjeti, ndə ki mari isi me lo ki ndul ti, nə ngəsi, ki takul kində rə naa ti lasi ki Bəbe, səi dije ki lo kunji ti ə maji kadi ne rasi e ne ra lə ngan je ki lo kunji ti. ⁹ Tado kandi lo kunji e: ne ra je ki maji, ki ne ra je ki dana, ki ne ra je ki rəjeti. ¹⁰ Təkī səi ngan je ki lo kunji ti, maji kadi indəi togi do rəsi ti mba kadi Ūri mbo ne ki nəl Bəbe ki ne ki nəl Luwə al naa ti. ¹¹ Kadi ne madi ki ore səsi naa ti do ne ra je ki majal ki lo ndul ti ki ndae goto kin al. Nə itēi ki ginde taga tē tē yo taa. ¹² Tado ne je ki ko dije kin isi rai lo bəyo ti, e ne je ki to rəsəl ngay kadi dəw əl tae. ¹³ Ningə loki e ki kər gin ne je ki isi rai bə, kilə radeje ki majal to taga ay njay njay. ¹⁴ Tado

ne je pəti ki ginde tē lo kunji ti təl lo kunji. E be ə, makitibi lə Luwə əl ə na:

«Indəl do bi ti, i nje to bi,

I taa dan nje koy je ti,

Ə Kirisi a adi kunji ləne a unji doi ti.»

¹⁵ Kadi indəi kəm-kədi do rəsi ti me ji kisi ki do taa ti lasi. Kadi ne rasi e ne ra lə dije ki njé tər je bi ne ra lə mbə je al. ¹⁶ Dəkagilo ki j-isi ti kin e dəkagilo ki majal, ə kadi dəkagilo je pəti ki Luwə adi səsi bə, irai ne je ki maji taa taa bi adi dəkagilo kin man kare al. ¹⁷ MBata kin ə, kadi itoi tə dije ki ku dode goto be al, nə kadi igəri ne je ki Bəbe isi ngam rəsi ti.

¹⁸ Adi kasi ra səsi al, kay kasi nju ki al do maji a aw ki dəw kaya ki ra ti. Nə kadi irosi ki NDil ki ay njay yo ta. ¹⁹ Maji kadi əli naa ta me pa je ti, osi pa je lə Luwə ki ndagi pa je ki NDil adi səsi. Osi pa je kin iləi toji do Bəbe ti ki ngaməsi bə pəti. ²⁰ Maji kadi irai oyo Luwə ki Bawje ki dəkagilo je pəti, me ne je pəti me to Bəbe ti ləje Jəju Kirisi.

Kulə noji ki to mbo dāne je ti ki dingəm je

²¹ Həi dəsi gin togi ti lə nə ki yo ki ne, mbata koji ki kilə do Kirisi ti ki awi. ²² Sai dāne je, kadi nə nə ilə dāne gin togi ti lə ngawne təkī isi iləi dəsi gin togi ti lə Bəbe be. ²³ Tado ngaw e ki boy do dāne ti, təkī Kirisi e ki boy do njé kaw-naa je ti kin be to. Kirisi e nje kajī njé kaw-naa je ki əi darə je. ²⁴ Be ə, təkī njé kaw-naa je iləi dode gin togi ti lə Kirisi ka kin ə, dāne je ka, kadi iləi dode gin togi ti lə ngawde je me ne je ti pəti to.

²⁵ Ningə səi ngaw dāne je, maji kadi nə nə ndigi nene təkī Kirisi ndigi-n njé kaw-naa je ə adi rəne koy ti ki mbata ləde kin be. ²⁶ Adi rəne koy ti mba kadi təl njé kaw-naa je dije ki asi ta kede dije ti lə Luwə, go togi ti ki togi-de ki man nim ki ta ləne nim to. ²⁷ Jəju ge kadi n-tē ki njé kaw-naa je ta kəmne ti ki kəsi-gon ki əti bəl, ki kanji yoro nim, kadi ngirə rəde je tur ju ju al nim, kadi ne madi ki asi-naa al goto rəde ti nim to. Ge kadi njé kaw-naa je ayi njay ki kanji ta madi dode ti. ²⁸ Be to ə, maji kadi ngaw dāne je ndigi nede je təkī isi ndigi darəde əi je wa be. Dəw ki nje ndigi nene, ndigi darəne wa. ²⁹ Təkī rəjeti, dəw ki əsi rəne ta nja kare goto. Nə j-əi pəti j-uli-de ki ne kuso, ə j-indəi kəm je gode ti təkī kində yo taa. E be ə, Kirisi isi ra-n ki njé kaw-naa je, ³⁰ tado j-əi ngan darə je. ³¹ MBata kin ə, dingəm a iyə-n me kəy lə bawne əi ki kəne, ningə tiyəi-naa ki nene, bə əi joo pu təl dərə ki kare. ³² Ta ki rəjeti ki bo e ki bəyo me ta ti kin, nə m-əl səsi kadi e ta ki əji do Kirisi ki njé kaw-naa je. ³³ Nə ta kin əji dəsi to, kadi ngaw dāne ki ra ndigi nene təkī darəne wa be, bə kadi dāne ilə koji do ngawne ti to.

6

Ta lə ngan je ki bawde je

¹ NĠan je, ki mbata kesi dije lə ʔabe, maji kadi itəli rəsi go ta ti lə njé kəji si je, tadə e kilə ra ki maji. ² ʔsi ngən baw i əi ki kəji, tadə e kin e ndu-kun ki kəte ki Luwə adi ki kun mindi də ti. ³ «Be kadi isi maji me duniya ti ningə ndəi a e ngay tə.»

⁴ Ningə səi baw je, kadi adi wong i ngansi je ki takul kilə rasi je al tə, nə kadi ingəmi-de me nē ndo ti ki maji, ki me kində kəji ti ki go ta ti lə ʔabe.

Ta lə ʔəə je ki ʔade je

⁵ Səi ʔəə je, maji kadi itəli rəsi go ta ti lə ʔasi je ki donangi ti ne ki səl də, ki kilə kəji də ti ki ngame ki ay njay tək i Kirisi wa ə, isi təli rəsi go ta ti lie be. ⁶ Oti kadi irai kilə ləsi dəkagilo ti ki dije indəi kəmdə gosi ti par, tək i isi irai kilə mba kadi ingəi maji ta kəm dije ti yo be. Nə maji kadi irai kilə tə ʔəə je lə Kirisi ki isi rai ndigi lə Luwə ki mede ki kare ba be. ⁷ Maji kadi irai kilə ki me ndigi, tə nē ki e kilə lə ʔabe wa ə isi rai be, ʔi e kilə lə dije al. ⁸ Tadə igəri ʔəti tək i nā nā a ingə nē kingə go ji ləne rə ʔabe ti ki go maji ti ki ra, re e-n ʔəə ə se e dəw dərəne.

⁹ Səi ʔə ʔəə je, səi ka, kadi irai be tə ki ʔəə je ləsi. Maji kadi iyəi ta kində-de ʔəl ti kə, ə kadi igəri tək i ʔade nim, ʔasi nim e kare ba, ə isi me dərə ti taa nu, ʔa kər kəm dije dana goto roe ti.

Rə də kadi-me ti

¹⁰ Kadi ji təl-n ta ta je, maji kadi itəli dije ki njé təgi je ki takul kində rə naa ti ləsi ki ʔabe me təge ti ki ngay. ¹¹ Maji kadi əyi nē kati je ki Luwə adi-je ba ʔəti jisi ti, mba kadi ai dīgəm nə kədi-naa je ti lə su. ¹² Tadə e dije ki awi ki dərə ki məsi ə j-a ji rəi səde al, nə j-isi rəi ki ndil je ki majal ki njé təgi me lo je ti ki taa dərə ti, ki njé kəbe je, ki təgi kəbe je, ə se j-isi rəi ki nje kəbe donangi ti ki e me lo ki ndul ti. ¹³ MBata kin ə, maji kadi əyi nē kati je ki Luwə adi-je ba ʔəti jisi ti, mba kadi lo ki ndə je majal rəi ningə, ai gərərə ba. Ningə kadi go rə ti ʔa, ai taa ba. ¹⁴ Maji kadi ai taa ba! Ningə kadi ta ki rəjeti ə idəi ʔədisi ti tə nda be, ə kadi nē ra ki dana to tə gindi ki kadi idəi gusi ti be. ¹⁵ Maji kadi ki langisi kaw kilə mbe Poy Ta ki Maji ki nje kadi lapiya, to tə sa kilə nja ti ləsi be. ¹⁶ Me nē je ti ʔəti, maji kadi uni kadi-me adi to tə də ləsi be, e ki takule ə a indəi ningə je lə nje ʔa ki tae isi tē ʔor iləi kə. ¹⁷ Maji kadi itaai kaji ki Luwə adi-je iləi dəsi ti tə ʔəgi rə be, ʔa kadi uni ta lə Luwə ki NDil adi-je tə kiyə kasigar be. ¹⁸ Nē je kin ʔəti, idəji Luwə me kəl si-e ta ti. Əli si-e ta ki dəkagilo je ʔəti ki takul NDil ki ay njay. Irai ki kisi də nja ti, ə kadi inay i ki lo rə-e ti par par. Əli ta ki Luwə ki mbata lə dije lə dije lie ʔəti. ¹⁹ Əli ta ki Luwə ki mbata ləm tə, mba kadi Luwə wa ində ta tam ti, mbata kadi m-ilə-n mbe də nē je ti ki kəte toi lo ʔəyə ti ə Poy Ta ki Maji tē ʔe ki dəe kin, ki me ki tē

kati. ²⁰ E ki mbata Poy Ta ki Maji kin ə, m-taa-n to Kirisi m-to-n ki kula gindi jim ti kəy dangay ti. Be ə, əli ta ki Luwə mba kadi m-əl ta ki me ki tē kati, tək i səbi kadi m-əli-n.

Kuwə ji-naa ki dəbəy ti

²¹ M-ndigi kadi igəri nē ki səbi dəm, ki nē m-isi m-ra. E be ə, Tisiki ki e ngokom ki nje ndigi ləm, ki nje ra kilə ki rəjeti me ʔabe ti, a əl səsi nē je ʔəti ki əji dəm. ²² E mbata kin ə, m-ile rəsi ti mba kadi igəri ji kisi je, ningə kadi ilə dīgəm mesi ti tə. ²³ Kadi Luwə ki Bawje ki ʔabe ləje Jəju kirisi adi ngakoje je ʔəti, lapiya, ki ndigi-naa, naa ti ki kadi-me. ²⁴ Kadi me-maji lə Luwə e naa ti ki dije ʔəti ki njé ndigi ʔabe ləje Jəju Kirisi ki ndigi ki a yəti al. Amen!

Makitibi ki Pol ndangi adi Pilipi je

Ta ki dɔ makitibi ti ki Pol ndangi adi Pilipi je

Pilipi e 6e bo ki dɔsɔy ki Eropi ti ki Pol ila mbɛ Poy Ta ki Maji titi. Pilipi e kɔki 6e madi kare ki Rom je isi titi, dɔnangi Masɛduwan ti. Ningɛ e kaw mba ti lie ki kɔ joo ɛ Pol indɛ-n gin njɛ kaw-naa je ki Pilipi ti (Knjk 16.12-40). NGan 6al je go ti 6a Pol ndangi makitibi ki mindi ki sɔl lɔm lɔm adi-de. Dɔkagilɔe ti kin, Pol e dangay ti. Njɛ ki na je ɛi na e dangay ti Epɛji ti, ɛ njɛ ki nungi ɛi na e Sejure ti ɛ se e Rom ti wa be tɔ (Pilipi 1.7). Pol ra oyo Pilipi je mbata kadi-kare ki ilai Epapirɔditi adi-e, dɔkagilɔe ti ki ne je to rɔe. Bɔy tɔ, ila dingam mede ti kadi ai dɔ njade ti ki rɔ Kirisi ti, taa kadi iyai rɔde adi njɛ ki a njiyai ki ne ndo ki ngon dan njɛ kaw-naa je kin ɛdi-de al tɔ.

Lo kilɛ ngirɛ ta ti (1.1-11), Pol tɔji rɔnal ki oyo ki ra lane loki mee ole dɔ njɛ kun go Kirisi ti ki isi Pilipi ti. Go ti, adi-de ngan poy ta je ki dɔne ti adi-de ooi. Pol gɛr ta ki dɔne ti ki lo ti ti al, nɛ kindɛ ki indɛ rɔne naa ti ki Kirisi ra adi ti mene kati (1.12-26). Hɛ dingam me Pilipi je ti kadi ai dɔ njade ti me kadi-me ti, taa kadi sangi rabi lapiya ki rɔ naa ti, ki rabi dɔ sɔl, ki kilɛ ra ki maji ki jɔ Jɔju Kirisi ti (1.27-2.28). Bɔy taa kadi ndɔ madi ɛ Pol ɛi ki Pilipi je a ooi-naa, Epapirɔditi ki ngon nje kilɛ lɛ Pilipi je ɛi ki Timote ki madi-kilɛ lɛ Pol a rai kadi kula noji ki dan Pol ti ki njɛ kaw-naa je ki Pilipi ti kin to lo tone ti (2.19-30).

Pol ndɛji-de ki tɔgine kadi indai kɛm-kɛdi dɔ rɔde ti ki rɔ dije ti ki njɛ mbatɔ rabi go Poy ta ti ki Maji ki rɔjeti. Dɛji njɛ kaw-naa je ki Pilipi ti kadi ndaji pa njiyane, kadi kamde e dɔ njiyɛ naa ti ki Kirisi, kadi toi tɔ Kirisi be (3). Pol tɔl ta makitibi lane ki ta kilɛ dingam me naa ti je ki dangi dangi, ki oyo ki ra tɔ kuwɛ ji-naa tɔ (4).

Makitibi ki Pol ndangi adi Pilipi je kin 6ari-e ilɛ makitibi rɔnal», tado e kɔ ta kin ɛ j taa nu ilɛ nangɛ rabi. Rɔnal kin e ta lɛ ka dɔ nja ti ki Kirisi. E Kirisi kin ɛ pa kilɛ tɔji dɔ kilɛ rae ti e me 2.6-11 ti. E ne ki sai je wa a tɛɛi dɔ ti lo tida makitibi ti kin tɔ.

Kuwɛji-naa

¹ E mi Pol, naa ti ki Timote, je ki je 6ɛɛ kilɛ je lɛ Jɔju Kirisi ɛ ji ndangi makitibi kin j-adi sai dije lɛ Luwɛ ki me kindɛ rɔ naa ti ki Kirisi, ki isi Pilipi ti^ɔ. Makitibi kin sɔbi sasi, naa ti ki njɛ kɔr nɔsi je, ki diyakin je. ² Ningɛ kadi me-maji ki kisi-maje lɛ Bawje Luwɛ ɛi ki Babe laje Jɔju Kirisi e naa ti sasi.

Pol ɛl ta ki Luwɛ mbata ti lɛ njɛ kadi-me je ki Pilipi ti

³ Dɔkagilɔe je pɛti ki mem ole dɔsi ti 6a, m-ra oyo Luwɛ. ⁴ Taa dɔkagilɔe je pɛti ki kadi m-ɛl-n ta ki Luwɛ mbata ti lasi pɛti 6a, m-ɛl sie ki rɔnal tɔ. ⁵ Rɔnal lɛm e ki mbata ra ki irai sam me kilɛ kilɛ mbɛ Poy Ta ki Maji ti, lo kula ngire ti nu biti ɔne^ɔ. ⁶ M-gɛr maji kadi Luwɛ ki indɛ ngirɛ kilɛ ki maji mesi ti kin, a aw-n biti ta tɔl tae ti, ndɔ tɔl Jɔju Kirisi ti. ⁷ E go rabe ti kadi m-aw ki mɛr ta ki be kin ki mbata lasi pɛti, tado m-indɛ sai dan urm ti. Sai, indai rɔsi naa ti sam dɔ maji ti ki Luwɛ ra sɛm. Indai rɔsi naa ti sɛm pɛti me keem dangay ti, ki me rɔ ti ki m-rɔ ki tɔgim mbata Poy Ta ki Maji^ɔ. ⁸ Luwɛ asi kadi ma naji lɛm tɔki, sai pɛti m-ndigi sasi ndigi lɛ Jɔju Kirisi, m-ɔr man dɔ ti soti.

⁹ Nga ningɛ, ne ki m-dɛji Luwɛ, e kadi ndigi-naa lasi j ki dɔ made ti dɔ made ti, naa ti ki ne gɛr ki rɔjeti ki me kɔr kam ne ki maji ki ne ki majal naa ti kadi ay njay. ¹⁰ Lo kin ti, a gari go ne ki maji ki sɔbi ra. Ba a sai dije ki kay njay, ki ndɔ tɔl Kirisi ti, dɛw asi kadi a aw ki ta madi dɔsi ti al. ¹¹ Ningɛ a sai dije ki ne ra ki dana, ki j rɔ Kirisi ti a to mbar mbar rɔsi ti, mbata tɔba ki tɔji lɛ Luwɛ.

Poy Ta ki Maji aw ki kate kate

¹² NGakom je, m-ndigi kadi igari tɔki ne ki tɛɛ dɔm ti kin ra adi Poy Ta ki Maji aw ki kate tɔ kaw yo. ¹³ E be ɛ, dije pɛti ki njɛ ra kilɛ ki nje kɔbe ki boy, ki ndɛgi dije, gari kadi e mbata kilɛ lɛ Kirisi ɛ m-to-n dangay ti. ¹⁴ Nga ningɛ, tom dangay ti, ra adi ngakom je ngay, adi mede Babe, ɛ ingɛ tɔgi dɔ made ti kadi ɛli ta lɛ Luwɛ ki kanji 6ɛl. ¹⁵ E ki rɔjeti kadi dije madi ilai mbɛ tɔ Kirisi ki hal ta ki ra, ki angal ni, nɛ dije ki na je, ilai mbɛe ki angal ki maji tɔ. ¹⁶ Dije ki awi ki angal ki maji kin, rai kilɛ kin ki ndigi-naa. Ningɛ gari kadi mi lo kin ti ne, m-isi m-rɔ mbata Poy Ta ki Maji. ¹⁷ Nje ki awi ki hal ta ki ra, isi ilai mbɛ tɔ Kirisi ki ndigi ra ki sɔbi dɔde. Ningɛ ne ki mede ti ki ɔsi-de adi isi ilai mbɛ tɔ Kirisi kin e ne ki dana al. Sangi kadi n-adi-mi kɔ dɔ made ti, me dangay ti ki mi ti. ¹⁸ Ningɛ re e ki me ki maji ɛ se e ki majal ɛ isi ilai mbɛ tɔ Kirisi ɛ, e kin dɛw aw go ti al. M-gar kadi isi ilai mbɛ tɔ Kirisi, ningɛ m-ra rɔnal dɔ ti, ɛ m-nay ki lo ra rɔnal dɔ ti. ¹⁹ Tado m-gar kadi e ne ki isi ra ne kadi ta tɔl tae ɛ m-ingɛ-n kaji. M-ingɛ-n kaji ki takul kɛl ki isi ɛli ta ki Luwɛ mbata ti lɛm nim, ki takul tɔgi ki NDil Jɔju Kirisi adi-m nim. ²⁰ Ki oji go ne ki m-isi m-ngam tae parere, ki m-isi m-inda mem dɔ ti, ne ki rɔm a sɔl-m goto. M-ti mem kati kadi re e-n ɔne ɛ se ndɔ je pɛti, m-a m-tɔji ke ki bo lɛ Kirisi kadi dije ooi rɔm ti. Re e-n me ka ki dɔm taa ti ɛ se me koym ti. ²¹ Ki rɔm ti, kisi-m ki dɔm taa e mbata lɛ

Kirisi, ə koym e maji ləm tə. ²² Ningə, re kisi-m ki dəm taa bəy, a adi-m ta rəbi kadi m-ra kilə madi ki to soti 6a, lo kin ti, m-gər ne ki kadi m-kəti al, se e kisi ki də taa ə se e koy wa ka m-gər al. ²³ Ne je joo isi ndəri-mi yana: m-ndigi kadi m-tusi duniya kin m-iyə, ə m-aw m-isi kadi Kirisi ti. E kin ə e ne ki to soti ngay. ²⁴ Ningə kisi-m danangi ti ne, ndae to ti ngay mbata ti ləsi. ²⁵ NGa ningə, m-gər maji, tija-m ti kadi uwəi tğisi ba me ndil ti ki kare, m-a mi kadisi ti ne pəti bəy mbata kaw kəte ləsi, mbata rənəl ləsi me kadi-me ti. ²⁶ Lo kin ti, loki m-təl m-təe dansi ti ə, ki ta kulm, a gəri kəm təji ki isi iləi də Kirisi ti kin ay njay.

²⁷ Nə ke ə, kadi pa njiyəsi e ki go Poy ta ti ki Maji lə Kirisi, mba kadi re m-re dansi ti, ə se mi say səsi ka, m-o ta ki dəsi ti maji. Kadi m-o poy si təkəi uwəi tğisi ba me ndil ti ki kare, indəi rəsi naa ti, iroi ki me ki kare ki go mesiti ki adi də Poy ta ti ki Maji. ²⁸ Ningə iyəi ta rəbi adi njə ta je ləsi iləi bəl kare mesiti al. Loki iyəi ta rəbi adi iləi bəl mesiti al, a to taga kadi əi dije ki uni rəbi ki kaw tuji ti, ə səi, uni rəbi kaji tə. Ningə pəti, e ndigi lə Luwə kadi tə to be. ²⁹ Tadə ki oji də Kirisi, Luwə ra səsi maji adi ad-e mesiti par al, nə adi ingəi kə mbata ti lie tə. ³⁰ Ningə ki basine kin, səi iləi rəsi me rə ti ki kəte m-isi m-rə ka kin tə. Rə kin, bəne je kin ka m-isi ta ti ne m-isi m-rə təkəi igəri^o.

2

Kirisi təl rəne bəə kilə ti

¹ Tə ka ki Kirisi ilə-n dīgəm mesiti, təkəi ingəi tği me ndigi-naa ti, təkəi NDil də-n səsi naa ti, təkəi mesiti to-n də-naa ti, isi oji maji ləsi ki rə naa ti, ² m-dəji səsi kadi adi-mi rənəl me kuwə-naa məsi ti ləsi kin. Adi ndigi-naa ki kare wa kin ə uwə mesiti, adi mesiti e kare, indəi rəsi naa ti. ³ Irai ne madi kare ki hal ni ki ra al, taa hal kəji rə al tə. Nə ki də ki səl ləm, kadi dəw ki nungəi oo madine təkəi bə dəne ti. ⁴ Kadi dəw madi sangi maji lə rəne wa par al, nə kadi sangi maji lə ndəge je tə taa. ⁵ Kadi pa njiyəsi ki rə naa ti e pa njiyə dije ki njə kində rəde naa ti ki Kirisi.

⁶ Kirisi ki, lo kilə ngire ti nu, re o ne je ki rəe ti pəti ə, e Luwə wa par, nə sangi kadi n-uwə maji rəne ki ji kasi ki n-asi-naa ki Luwə kin al.

⁷ R təbə kin dəne ti kə təkəi kor yo,

Ra rəne bəə kilə ti,

Təl rəne tə dəw ti,

Adi dije gari-e me ne je ti pəti təkəi e dəw.

⁸ Hə dəne nangi,

Təl rəne go ta ti bəti oy-n,

Koy ki də kagi-dəsi ti.

⁹ E mbata kin ə, Luwə un-n dəe taa ade a ngaw,

Ade tə ki e də təje ti pəti.

¹⁰ Mba kadi me tə Jəju ti,
Ne kində je pəti ki dərə ti,
Dənanği ti, ki gin dənangi ti,
Əsi məkəsidi nangi nqə ti,

¹¹ Ə kadi ta təe ta dije ti pəti təkəi Jəju Kirisi e Bəbe,

Kadi tə Luwə ki Bawje 6a-n^o.

Kilə lə njə kadi-me je me duniya ti

¹² NGakom je ki maji, tə ka ki irai go ndum ti ki ndə je ndə je, dəkagilo ki mi-n dansi ti, kadi irai ki dəkagilo ki oi-mi dansi ti par al, nə dəkagilo ki m-goto-n dansi ti ne wa kin ka, kadi irai kilə də kaji ti ləsi ki bəl Luwə, ki də ki səl. ¹³ Tadə Luwə wa ə ində ndigi ra mesiti ti nim, əsi səsi adi irai nim, ki go kəji ra ti lie. ¹⁴ Irai ne je pəti ki kanji 6a ta, ki kanji kəl, ¹⁵ mba kadi dəw aw ki ta madi dəsi ti al, kadi səi dije ki kay njay, kadi səi ngan lə Luwə ki ne ki majal ədi kadisi al, ə isi dan dije ti ki rəjeti al, dije ki kilə rade majal ki me duniya ti ne. Kadi unji tə por ki unji də duniya ti^o, ¹⁶ loki a iləi-de mbə ta kaji. Lo kin ti, m-a m-un səsi kadi m-ində-n gum, ndə təl Kirisi ti. MBata m-ay ngədi ki rəm to-m ki ndangi kare al. ¹⁷ Re kadi məsim osi nangi də kilə ti ki m-ra, kadi ki m-un-n kadi-me ləsi tə kadi-kare m-adi Luwə 6a, m-ra rənəl, ningə kadi rənəl ləm kin e rənəl ləsi pəti. ¹⁸ Ningə səi ka, kadi irai rənəl tə, 6a adi rənəl ləsi e rənəl ləm tə.

Pol sangi kadi Timote əi ki Epapiroditəi awi Pilipi ti

¹⁹ M-gər dəm ti maji kadi me tə Bəbe Jəju ti, nay ngay al kadi m-a m-ilə ki Timote rəsi ti nqə kadi re ki poy si adi-m kadi mi ka m-ingə-n tği tə. ²⁰ Timote ki karne ba par ə e dəw ki aw ki mər ta ləm, ta ləsi uwə mee adi isi ga ta dəsi ti. ²¹ NDəge je pəti, ngədi ki mbata maji lə rəde wa par ə uwə mede, bə ngədi lə Jəju Kirisi al. ²² Nə e, təji ki taga adi dije gəri-e tə ngon ki nje njiyə nja bawne ti. Ində rəne ta kilə kilə mbə Poy Ta ki Maji ti səm. ²³ M-gər kadi e ə m-a ile ki rəsi ti loki m-a m-o ta ki dəm ti ay njay. ²⁴ Taa m-gər dəm ti maji, kadi-me tə Bəbe ti, dəkagilo ngay al ə, darəm mi wa, m-a m-re kadi m-o səsi.

²⁵ Ningə ki basine kin, m-o maji ngay kadi m-təl m-ilə ngokəje Epapiroditəi, ki e madi-kiləm ki madi rə ləm rəsi ti gogi. E ki iləi-e kadi re ki ne je ki m-aw ki ndooe, kadi ra səm^o. ²⁶ Epapiroditəi ndigi ngay kadi n-oo səsi pəti, ningə sangi ki rə tīne, mbata mōy ra-e, adi oi tae. ²⁷ Mōy ra-e, ki koye e bəsi, nə Luwə oo kəm-to-ndoo lie. Ningə e kəm-to-ndoo lie par al, nə e kəm-to-ndoo ləm tə ə Luwə oo, mba kadi m-ingə me-kə ki rangi də made ti bəy al. ²⁸ M-sangi kadi m-ile rəsi ti gogi law, kadi re oi-e 6a, ingəi rənəl, ə kadi mi ka mem osi-n ki nangi tə. ²⁹ Lo kin ti, maji kadi uwəi-e

ki rōsi ti ki rōnal ngay, me tō Baḅe ti. Ko dije ki tē e be kin, sōbi kadi ōsi gonde. ³⁰ Tado nay nday ba kadi ingə yo mbata kilə lə Kīrisi. Un rone ilə kō, kadi re ra sām tosi ti, me ne ti ki sēi je wa asi kadi irai adi-mi al.

3

Rəbi ka dana ki rōjeti nō Luwə ti

¹ Ki ḅasine kin ngakom je, maji kadi irai rōnal me kində rō naa ti ki Baḅe. Ne ki a ḅgi-m kadi m-təl m-əl sēsi ko ta ki kare ki m-əl sēsi kəte ngata kin goto. Ningə ki rōsi ti ḅa, e ne ki maji sēsi ta maji. ² Maji kadi indai kəm-kədi dō rōsi ti ki rō dije ti ki rai rōde tē ḅisi je be kam, ki rō dije ti ki ai njē ra kilə ki mede ki majal, ki rō dije ti ki njē koo mōti ki kijə tē ne ki ngay. ³ Njē kijə mōti je ki rōjeti e j-ai je, tado j-isi ji rai kilə ḅəə lə Luwə ki rəbi lə NDile, raje nəl-je ngay kadi j-ində raje naa ti ki Jəju Kīrisi, ningə j-uwə kul rōje al tō. ⁴ Nə ki rōjeti, m-aw ki ta ki asi kadi m-uwə-n kul rōm. Kin ə dāw madi oo kadi n-asi kuwə kul rone ḅa, mi m-asi kuwə kul rōm m-itə dāwe kin. ⁵ Tjəi mōtim ndo ki kō jijoo lə ndo koji-m, mi ngon *Isirayəl, gin koji ti lə Bənjame, mi Ebirə ki me mēsi ti, ningə ki ōji dō ndu-kun, mi me ḅuti ti lə *Parisi je. ⁶ Ki ōji dō tingə bil, mi nje kində kəm njē kaw-naa je ndoo, ki ōji dō təl rō go ndu-kun ti, ta ki kadi dāw ində dōm ti goto*. ⁷ NGA ningə, ne je kin ki kəte m-o-de tē ne ki ngay, ḅasine m-o-de tē ne ki kō kare mbata ti lə Kīrisi. ⁸ M-o-de tē ne ki kō kare, loki m-un-de m-ōji kadi ne maji ti ki əti ḅəl ki e gər ki m-gər Jəju Kīrisi ki Baḅe ləm. MBata ti lə Kīrisi, m-iyə ne je pəti kō, m-o-de tē ne ki dō yibi kare. M-ra be mba kadi min naa ti ki Kīrisi, ⁹ kadi mi me jie ti. Ningə kadi e ki takul ka ḅa m-a dana me *NDu-kun ti al, nə kadi e ki takul kilə ra Kīrisi. Kadi e ki takul tidə ki Luwə tidə-m dāw ti ləne ki go rəbi kadi-me Kīrisi. ¹⁰ Ne ki uwə mem, e ta kadi m-gər Kīrisi, taa kadi m-gər tōgi ki ki j lo koy ti. Ningə kadi m-ingə kō kō lie kin, ə kadi m-oy kō koy lie kin tō. ¹¹ Be kadi tē re to ban ə, m-j-n taa lo koy ti, dan njē koy je ti.

Kay ngodi sōbi dō ne ki j-isi j-ay ngode

¹² Təki rōjeti, ne ki m-isi m-ay ngodi ki mbəe kin, m-ində jim dō ti al ḅəy, taa mi dāw ki mbuji girim al ḅəy tō. M-nay ki lo kay ngodi ti mba kadi m-ində jim dō ti, tado mi wa ki dōm, Jəju Kīrisi ində jine dōm ti. ¹³ NGakom je, m-gər kadi m-ində jim dō ne ti ki m-isi m-ay ngode ka kin al ḅəy, ningə ne kare ki m-ra, mem oy dō ne je ti ki gom ti, m-ində tōgi dō rōm ti kadi jim ḅdi ne ki e nōm ti kin yo. ¹⁴ M-ay ngodi sōbi dō ne ki e nōm ti, kadi m-ingə ne baji ki Luwə ḅar-je kadi adi-je dōrə ti ki go rəbi lə Kīrisi. ¹⁵ J-ai ki ji tōgi gangi me NDil ti, sōbi kadi mər ta ləje a nangi dō lo ki m-əl ta ti kin. NGA ningə, kin ə re ne madi to, ə ndusi

asi-naa dō ti al ḅa, Luwə a tēg kamsi dō ti. ¹⁶ Re e ri ə ra ne ka, adi ji njiyai naa ti təkī j-ji nu biti ji tēgi ne kin. ¹⁷ NGakom je, maji kadi indaji-mi, ə kadi indai kamsi go nja dije ti ki isi njiyai ki go lo njiyaje ti təkī igəri. ¹⁸ Tado ngay je, njiyade ḅsi ta koy Kīrisi dō kagi-dəsi ti. Ningə e ta ki m-əl sēsi ki dəkagilo je pəti, nə m-təl m-əl sēsi ḅone ḅəy, ki man nō kam ti. ¹⁹ Əi dije ki ta tōl tade e tuji, tado luwə ləde e kandade, taa tōḅa ləde e me ne ti ki to rōsol ti tō. Ningə ne ki uwə mede, e ne ki dōnangi ti ne par. ²⁰ Nə je ḅa, je ngan njē ḅe je ki dōrə ti. Dōrə ki e lo ki j-isi ji nginə nje kaji-je, Baḅe ləje Jəju Kīrisi kadi a j ti tē re ingə-je. ²¹ Jəju a mbəl darəje ki tōge goto, ki a oy kin, kadi təl to tē darəe ki əti ḅəl kin be. A ra kilə kin ki tōgi ki aw-n kadi uwə-n ne je pəti gin tōgine ti.

4

¹ NGakom je ki njē ndigi ləm, m-ndigi ngay kadi m-təl m-o sēsi. Səi, səi ne rōnal ləm, səi jōgi kōsi-gon ki isi dōm ti. Lo kin ti, njē ndigi ləm, maji kadi uwai tōgisi ba tē kin be, injiyai naa ti ki Baḅe.

Ta kōji mba kisi ki naa ki lapiya

² M-uwə nja Eḅodi əi ki Setisi, m-dəji-de kadi adi mede e kare me kində rō naa ti ki Baḅe. ³ NGA ningə j ki madi-kiləm ki maji, m-dəji kadi ira səde adi ndude ḅsi go-naa ti, tado əi dāne je ki indai rōde naa ti sām, rai mbata Poy Ta ki Maji. Roi, naa ti ki Kiləma je ki ndagi madi-kiləm je ki rangi pəti ki Luwə ində tōde me makitibi kaji ti.

⁴ Irai rōnal ki dəkagilo je pəti me njiyə naa ti ki Baḅe. M-təl m-əl sēsi ḅəy, irai rōnal! ⁵ Maji kadi dije pəti gəri ra maji ləsi. Baḅe a re ḅasine. ⁶ Ningə, kadi adi mesī a sururu dō ne madi ti al. Me ne je ti pəti ki to rōsi, maji kadi indai nō Luwə ti, əli sie ta, inḅi dōe ti, ə irai-e oyo tō. ⁷ NGA ningə, lapiya lə Luwə ki itə ne gər lə dāw, a ngəm ngamesi ki taga je ləsi me kində rō naa ti ki Jəju Kīrisi.

⁸ Ki ḅasine kin ngakom je, maji kadi ne je pəti ki e ne ki rōjeti, ne ki dije piti, ne ki e ne ki dana, ne ki ay njay, ne ki nəl dije, ne ki dije ḅsi-gone, ne ki tōe ḅa, ne ki dije iləi tōji dō ti, ə kadi uwə mesī. ⁹ Ne ki m-ndo sēsi, ne ki ingai rōm ti, ne ki oi tam ti, ki ne ki oi rōm ti, maji kadi uni irai kilə. Ningə Luwə ki nje kadi lapiya a e naa ti sēsi.

Pol ra oyo Pilipi je mbata ne ki iləi adi-e

¹⁰ Rom nəl-m ngay me kində rō naa ti ki Baḅe, loki m-o itōji ki taga ḅone təkī mesī to dōm ti. Mesi kin to dōm ti be mari nu, nə ta rəbi ki kadi itōji-mi adi m-gər ə ingai al. ¹¹ NGA ningə, m-əl ta kin be mbata ne ki to rōm, al jagi. Tado mi dāw ki m-gər lo ra rōnal dō ne ti ki to jim ti. ¹² M-gər kisi me ndoo ti, taa m-gər kisi me ne kingə ti tō. Me ne je ti pəti, ki lo je pəti, m-gər kisi me ndan ti ki me

* 3:6 Knjk 8.3; 22.4; 26.9-11

60 ti, me ne to mbar ti ki me ne to ro ti. ¹³ M-asi kadi m-doo urm me ne je ti pæti ki takul Kirisi ki nje kadi-m tægi. ¹⁴ NGa ningæ, e ne ki maji æ irai kadi indæi ræsi naa ti sæm dæ kq ti læm. ¹⁵ Sæi Pilipi je, sæi wa igæri maji tæki, lo kilæ ngiræ kilæ mbæ Poy Ta ki Maji ti, loki m-aw kadi m-iyæ dænanægi ki Masæduwan ti[✧], dæw madi ki rangi ki kadi un ne adi-m to ne ti ki mi m-un m-adi kin goto. Dæw 6a, e sæi je par. ¹⁶ Loki mi Tæsaloniki ti, ilæi ki ne ki m-aw ki ndooe asi nja joo kare, irai sæm[✧]. ¹⁷ Ningæ e kadi-kare 6a m-isi m-sangi jisi ti al, næ m-isi m-sangi kadi kær ra maji læsi aw ki dæ made ti dæ made ti. ¹⁸ Ki 6asine kin, ne je ki m-aw ki ndooe ka m-ingæ pæti to ngata. M-ingæ ki to mbar mbar ræm ti, ne ki du-m goto loki Epapiroditi adi-m ne ki adi-e kadi adi-m kin. Ne ki adi-mi kin to tæ kadi-kare ki bayæ æti maji, ki Luwæ taa, kadi-kare ki næl-e. ¹⁹ Lo kin ti, Luwæ a adi sæsi ne je pæti ki awi ki ndooe, ki go ne kingæ ti lie ki æti 6æl ki go ræbi læ Jæju Kirisi. ²⁰ Ningæ kadi kæsi-gon e ki dæ to Luwæ ti ki Bawje ki dækagilo je ki dækagilo je. *Amen!

Kuwæ ji-naa ki dæbæy ti

²¹ Uwæi ji njé kadi-me je pæti me to Jæju ti adi-mi. NGakom je ki æi sæm ne uwæi jisi.

²² Taa njé kadi-me je pæti uwæi jisi to. Ki bo ngay e njé ki isi rai kilæ me kæy ti læ nje kqbe ki boy Sæjar.

²³ Kadi me-maji læ Ba6e Jæju Kirisi e naa ti sæsi pæti. Amen!

Makitibi ki Pol ndangi adi Kolosi je

Ta ki do makitibi ti ki Pol ndangi adi Kolosi je

Kate mari nu, Kolosi e 6e bo kare ki donangi Aji ti, ki a asi kulə mətər 200, kaw ki lo kibi kadi ti lə 6e ki Epəji ti be. Basine kin 6ari-e Turki ngata. Re ə nə o maji 6a, a e 6e ki Pol ində njane ti nja kare al. E madi-kilə Pol kare ki təe nə Epapirasi, ki e dəw ki Kolosi ti wa nqo ə e dəw ki dəsəy ki aw ki Poy Ta ki Maji me ti (Kol 1.7; 4.12).

Dokagiloe ti kin Pol e dangay ti (4.3; 10, 18), dōmaji ə a e Rom ti. Ə Epapirasi re rō Pol ti or-e poy njé kaw-naa je ki Kolosi ti təkə nē ndo ki go rəbe ti al isi njiyə dande ti nqo ki tagine ngay. Əl təkə njé ndo nēe je ka kin əli kadi dəw gər Luwə ə ingə kajj 6a, sōbi kadi aw nq tōgi je ti ki go ndil ti nim, kadi ilə dōne gin nē jibəl 6e je ti madi tə kijə mōti je, kində kəm go kuji kuso nē je ti ki kuji kay nē je ti. NGay al go poy ta ti kin 6a, nje kaw kilə Pol ndangi makitibi adi njé kadi-me je ki Kolosi ti, ole mede təkə kajj ki Luwə adi-je ki takul Jəju Kirisi kin asi naki ngata. Makitibi kin, dōmaji ə a ilə-n adi-de ki rəbi lə Tisiki əi ki Onəjim (4.7, 9). J-a j-ingə kay kəm ta joo me ti:

Go ta kuwə ji-naa ti, ki oyo ki ra Luwə (1.1-14) me kəy kəm ta ti ki dəsəy, Pol tōji Kirisi tə nje kisi dō nē je ti pəti. Əl təkə Kirisi aw ki tōgi dō tōgi je ki go ndil ti pəti, e ki karne ba ə e NGar dō njé kaw-naa je ti (1.15-2.3). Go ti 6a, Pol ndəji Kolosi je dō nē ndo ti ki loe al ki dije madi isi njiyəi dande ti (2.4-25).

Me kəy kəm ta ti ki dōbəy ti, Pol ole me Kolosi je dō nē ti ki e njiyə me kisi ki dō taa ki sigi, naa ti ki Kirisi, dan njé kun go Kirisi je ti wa nim, dan dije ti ki me kəy je ti ləje ə se dan dije ti ki me 6e ti ba pəti (3.1-4.6). Nje kaw kilə Pol tōl ta ta lane ki ta je ki dōne ti wa, əl-n ta ndəy be dō Tisiki ti nim dō Onəjim ti nim, taa ta kuwə ji-naa ki e wa ndangi ki jine kin tō (4.7-18).

Nē ndo je ki go rəbi ti al, toi dangi dangi ki dokagiloe, dokagiloe, nə nē kare ki njé ndo nēe je kin pəti isi sangi, e ta kadi njé kun go Kirisi je soli me kadi mede Kirisi ti ki e ki karne ba par ə aw ki tōgi kin. E mbata kin ə, makitibi ki Pol ndangi adi Kolosi je kin, re isi tidə 6a, a o kadi ta ki me ti sōbi dō dokagilo ki je ti 6one wa kin tō. Makitibi kin a dō Kirisi ti, tōje kadi aw ki tōgi dō tōgi je ki go ndil ti pəti, kadi taa-n dije ki isi gin tōgide ti ilə-de taa.

Kuwə ji-naa

¹ Mi Pol ki nje kaw kilə lə Jəju Kirisi ki go ndigi ti lə Luwə, naa ti ki ngokoje Timote ə ji ndangi makitibi kin, ² j-adi səi dije lə Luwə ki

isi me 6e ti ki Kolosi, səi ngakoje je ki adi mesi Kirisi. Kadi Luwə ki Bawje ra səsi maji ə kadi adi səsi lapiya tō.

Pol ra oyo Luwə mbata lə Kolosi je

³ Ji ra oyo Luwə ki Baw Bəbe ləje Jəju Kirisi, dokagilo je pəti ki j-isi j-əl sie ta ki mbata ləsi. ⁴ Ji ra-e oyo tado j-o poy kadi-me ləsi ki adi Jəju Kirisi, ki ndigi ki indigi dije pəti ki əi dije lə Luwə. ⁵ Kadi-me əi ki ndigi-naa kin, ginde e dō nē kində me dō ti ləsi ki Luwə isi ngəm me dōrə ti adi səsi. Igəri nē kində me dō ti kin ki takul kilə mbe Poy Ta ki Maji ki e ta ki rōjeti. ⁶ Poy Ta ki Maji kin aw bitj tēe rōsi ti. Ningə asi danangi ba pəti ki kandine, ə aw ki kate kate təkə to-n dansi ti kin be tō, ilə ngire me ndo ti wa ki oji poy ta ki oji dō me-maji lə Luwə, taa igəri me-maji kin tə nē ki rōjeti. ⁷ E Epapirasi, ki e madije ki ngay me kilə ti ə ndo səsi nē je kin. E dəw ki dana ki nje ra kilə 6əə lə Kirisi dansi ti. ⁸ Ningə e ə əl-je ta dō ndigi-naa ti ki NDil Luwə adi səsi.

Kəl ta ki Luwə mbata ti lə Kolosi je

⁹ Be ə, je ka, ndo ti wa ki j-o-n poy ta ləsi kin, j-iyə ta kəl ta ki Luwə ki mbata ləsi al. Ji dəje kadi adi səsi igəri ndigi lie maji ki takul gosi ki nē gər ki NDile adi səsi. ¹⁰ Lo kin ti, pa njiyəsi a e pa njiyə dije lə Bəbe ki nal-e me nē je ti pəti, a e pa njiyə ki aw ki kate kate me kilə ra ki maji ti, ə a itōgi me gər Luwə ti par par tō. ¹¹ Ji dəji Luwə kadi adi səsi tōgi me nē je ti pəti ki takul tōge ki əti 6əl, mba kadi uwai tōgisi ba me nē je ti pəti, ki kisi dō ti ki kore me tō. ¹² Irai oyo Luwə ki Bawje ki ronal təkə adi səsi asi kingə nē nduwə ki isi ngəm me 6eko ti lie ki ndole, mbata dije ki əi yae je. ¹³ E ə, or-je gin tōgi ti lə til, re saje me 6eko ti lə NGone ki nje ndigi lie. ¹⁴ Ki takul NGone kin ə, je-n ki taa kiyə taa, ningə majal je ləje e ki kiyə go kō tō. ¹⁵ NGon kin, e bana kəm Luwə ki dəw asi kō-e al. E NGon dər nē kində je pəti. ¹⁶ Təkə rōjeti, e ki takule ə Luwə ra-n nē je pəti kə me dōrə ti nim, ki dōnangi ti ne nim tō. Nē je ki dəw oode ki kəmne, ki nē je ki dəw oode ki kəmne al, re ən kōbe je, ki tōgi je, ə se njé kōbe je ba pəti ka, e ki takule ə Luwə ra-n nē je kin pəti nim, ta e ki mbata lie nim tō. ¹⁷ Kirisi e nq nē kində je ti pəti. Ningə e ki takule ə, nē je pəti ki Luwə rade, ai ki dōde taa tō. ¹⁸ Kirisi ə wa e ki bo dō njé kaw-naa je ti, ki əi darəe. E wa ə e kilə ngirə nē, e dəw ki dō kate ki tēe dan njé koy je ti. Be mba kadi-me nē je ti pəti, e ki dō kate. ¹⁹ Tado Luwə ge kadi nē je pəti ki rone ti asi-naa barəre rō Kirisi ti. ²⁰ Ningə e ki takul Kirisi ə Luwə ndigi kadi dije pəti ki dōnangi ti ne iləi noji naa ti sene. E ki takul məsi NGone ki ay dō kagi-dəsi ti kin ə, Luwə adi lapiya re-n dōnangi ti ne ə se dōrə ti. ²¹ Ningə səi je ki kate ori kagisi kō ta kəm Luwə ti, səi njé bə je lie ki mbata mar ta je ləsi, ki nē rasi je ki majal. ²² Nə ngəsine Luwə ilə noji naa ti səsi ki takul darə Kirisi ki go rəbi koye, mba kadi

ra adi tɛɛi ta kɔm Bɔbe ti ta dije ki ayi njay nim, ki kanji yoro nim, taa ki kanji ta madi dɔsi ti nim to. ²³ Ningə, maji kadi ai dɔ njasi ti me kadi-me ti. Kadi-me kin ə e gin kay ki ngə ki ai dɔ ti, ki kanji kadi nɛ madi ɔr sasi aw sasi say ki nɛ kində me dɔ ti lasi ki Poy Ta ki Maji adi sasi kin. Poy Ta ki Maji ki e ki kilə mbɛ kadi dije pəti ki donangi ti ne kin. Ningə e ə mi Pol mi nje ra kile.

Ko lə Pol mba njé kaw-naa je

²⁴ NGosine, rɔm nəl-m mbata kɔ je ki m-isi m-ingə mbata lasi. Təki rɔjeti, me rɔm ti, ki mbata maji lə njé kaw-naa je ki əi darɔ Kirisi, m-təl ta kɔ je ki nay kadi Kirisi ingə. ²⁵ Ki mbata njé kaw-naa je ə m-təl-n nje ra kilə bəə ləde. E Luwə ə ilə kilə kin jim ti mba kadi m-ra-n sasi. Kilə kin e kadi m-ilə mbɛ Poy Ta ki Maji lə Luwə kin ba pəti madi sasi. ²⁶ E nɛ ki to lo bɔyɔ ti ki rɔ gin dije ti pəti ki dəkagilo je pəti, nə ngosine tɛɛ ki dɔe adi dije lane gəri. ²⁷ Tado Luwə ndigi kadi gəri nɛ ki əji kadi ra ə e nɛ ki maji ki əti ɔl kin. E nɛ ki kində dɔe dana mbata maji lə dije pəti. Nɛ ki to lo bɔyɔ ti ki Luwə tɛɛ ki dɔe e Kirisi ki isi dije lane gəri, ə adi igəri ay njay təkɪ a sasi me tɔbɔ ti lə Luwə kin. ²⁸ E Kirisi kin ə, j-isi j-ilə mbɛ Poy Ta ki Maji lie ki rəbi ndrɔr mbi dije pəti, ki rəbi ndo-de nɛ ki takul kəm-kədi ki Luwə adi-je. Mba kadi əi pəti təlɪ dije ki tɔgi gangi me Kirisi ti. ²⁹ MBata kin ə, m-isi m-ra-n kilə nim, m-isi rɔ-n nim, ki tɔgi Kirisi ki isi ədi rəne rɔm ti.

2

¹ Təki rɔjeti m-ndigi ngay kadi igəri rɔ ki ngə ngay ki m-isi m-rɔ mbata ti lasi, ki mbata lə Lawodise je, taa ki mbata ti lə ndəge je pəti ki ooi mi ki kəmde al kin to. ² Rɔ kin, m-rɔ kadi m-ilə-n dingəm mede ti, ə kadi indai rɔde naa ti kare ba me ndigi-naa ti, taa kadi ingəi nɛ gər ki a adi-de me ki tɔ kati, kadi gəri nɛ lə Luwə ki to lo bɔyɔ ti, ki e Kirisi kin nim to. ³ E rɔ Kirisi ti kin ə dɔw a ingə gosi je ki nɛ gər je ti. ⁴ M-əl ta kin be mba kadi dɔw madi ədi sasi ki ɔl ta ki tane ti al. ⁵ E ki rɔjeti, kadi darəm e say sasi, nə ndilm e naa ti sasi. Ningə rɔm nəl-m ngay kadi m-o sasi, ai dɔ njasi ti, taa uwəi tɔgisi ngə me kadi-me Kirisi ti to.

Nɛ je pəti e rɔ Kirisi ti

⁶ NGa ningə, təkɪ itaai Jəju Kirisi, ki Bəbe mesi ti, maji kadi injiyəi sie naa ti. ⁷ Hai ngirəsi rɔe ti, ə adi kisi ki dɔ taa lasi e kəy ki indai dɔe ti to. Ningə kadi ai dɔ njasi ti me kadi-me ti ki go nɛ ndo ti ki ingəi, ə kadi irai oyo Luwə ki dɔ-naa ti dɔ-naa ti to. ⁸ Indai kəm-kədi dɔ rəsi ti, kadi dɔw madi ədi sasi ki nɛ gər ki ngom, ki ndae goto ki e nɛ gər lə dije ki donangi ti ne kin al. E nɛ gər ki ngire e dɔ nɛ jibəl 6e ti lə dije ki dɔ tɔgi ndil je ti ki majal ki donangi ti ne, 6i e dɔ Kirisi ti al. ⁹ Tado nɛ je

pəti ki rɔ Luwə ti, tade asi-naa bərərə rɔ Kirisi ti. ¹⁰ NGa ningə sasi ingəi nɛ je pəti asi-naa rɔ Kirisi ti, nɛ ki du sasi goto. Kirisi ki e ki bo dɔ tɔgi je ti, ki dɔ njé kɔbɛ je ti pəti.

¹¹ E me kində rɔ naa ti ki Kirisi kin ə itəlɪ dije ki njé kijə matode. Ningə e kijə mətɪ ki dɔw ɔa ijə ki jine al, nə e kijə mətɪ ki Kirisi wa ə ijə, mba kadi ɔr-n ngur darɔ ki isi aw sasi ki majal ti kin kɔ. ¹² Ki rəbi lə batəm ki irai, dibi sasi naa ti ki Kirisi, ningə uni sasi naa ti sie lo koy ti to tado adi mesi dɔ tɔgi ti lə Luwə ki tɛɛ sie dan njé koy je ti. ¹³ Sai ki kəte, sasi dije ki koy mbata majal je lasi, sasi dije ki sai *Jipi je al, ijəi matisi al to, nə ɔsine, Luwə təl adi isi kəm ba naa ti Kirisi. Luwə iyə go majal je ləje pəti kɔ. ¹⁴ Luwə buji nɛ rajɛ je ki to me makitibi, ki isi səkɪ dɔje, taa ɔsi-je ta ki go rəbi lə ndu-kun je kin kɔ; Luwə tuji-de kɔ ki go rəbi ɔə-de dɔ kagi-dəsi ti. ¹⁵ E be ə, Luwə ɔr-n tɔgi ndil je ki majal ki tɔgi ki isi ɔi 6e kɔ, ilə rɔsəl dɔde ti ta kəm dije ti, adi me njiyə tətɪ rɔ ti lə NGone, ki e Kirisi, əi je njiyəi tə dangay je. ¹⁶ Lo kin ti, adi dɔw madi gangi ta dɔsi ti mbata nɛ kuso ə se nɛ kay al, taa əji dɔ ndɔ kə nay ə se ndɔ taa kəə lə Jipi je al. ¹⁷ Nɛ je kin pəti əi ndil nɛ je ki a rai, nə nɛ ki rɔjeti, e darɔ Kirisi. ¹⁸ Otɪ kadi adi dɔw madi təl rɔ ki tətɪ lasi kin yane ti. Adi e dije ki njé ra rɔde njé dɔ səl ti, isi ɔsi dɔde nangi nɔ malayka je ti, əi dije ki njé koo nɛ ki koo me ni ti ta nɛ ki najay. Əi dije ki tagade e taga ki a dɔ dɔw ti wa par, adi isi indai gude. ¹⁹ Dijee kin, mbati kuwə ki Kirisi ki e ə e dɔ kin. Nə təkɪ rɔjeti, e ki takul Kirisi ki e dɔ kin ə ngan rɔ je pəti ingəi nɛ ki kadi a ra sɔde. E ki takule ə tal je ki singə je isii ta naa ti isi rai kilə. Ningə e Luwə ə e nje ra kadi darɔ kin tɔgi. ²⁰ Sai ki koy naa ti ki Kirisi, adi sai ki taa kijy taa ji tɔgi ndil je ti ki majal ki me duniyɔ ti. NGa ra ban ə, to təkɪ ji kisisi ki dəsi taa, isi gin tɔgi ti lə nɛ je kin ɔy ɔe ə? Mba ri ə itəlɪ rəsi gin ndu je ti ki ə nə: ²¹ «Un nɛ kin al! Ɔdi nɛ kin tai ti al! adi ji ɔdi nɛ kin al!» ²² Nɛ je kin pəti əi nɛ je ki a tuji kɔ go kilə ti ki dɔw ra-n. Ningə əi ndu-kun je ki nɛ ndu je ki go nɛ gər ti lə dije. ²³ Təkɪ rɔjeti, kun-ndu je kin, təkɪ o ɔa, e nɛ ki toji gosi, mbata toji rəbi ra Luwə lə dɔw ki ra, rəbi səl dɔ ki rəbi kində tɔgi dɔ darɔ rɔ ti, nə ke ə e ndu-kun je ki ndade goto, toi mbata təl ngur darɔ par.

3

Kisi ki dɔ taa ki sigi ki Kirisi

¹ Təkɪ uni sasi lo koy ti naa ti ki Kirisi, maji kadi isangi nɛ je ki taa dɔrɔ ti, ki e lo ki Kirisi isi ti, dɔ ji kɔ Luwə ti kin. ² Imari ta dɔ nɛ je ti ki dɔrɔ ti, 6i dɔ nɛ je ti ki donangi ti ne al. ³ Tado sasi dije ki oyi, ningə kaji lasi e ki bɔyɔ naa ti ki Kirisi rɔ Luwə ti. ⁴ Dəkagilo ki Kirisi ki e kisi ki dɔ taa lasi a tɛɛ ningə, sasi je ka a tɛɛi sie me tɔbɔ ti ki taa lo.

Kisi ki dɔ taa ki kate ki e ki bone

⁵ Maji kadi idibi ne je pæti ki dɔnangi ti ne, ki to rosi ti: adi ə sangi-naa ki lo kaya ti, ki ne ra ki to nje, ki ngur darɔ ki æti bəl, ki ɔo ne je ki majal, ki ra ta ne kingə, ki e yo ki ra. ⁶ E ne je kin ə isi re ki wongi lə Luwə dɔ dije ti ki njé tæ-e ro. ⁷ E kin ə, e pa njiyəsi je ki kate, loki isi me majal ti ɔəy. ⁸ Nə ngəsine, maji kadi imbati ne je kin pæti, adi e wongi ki ra, ki ne ra ki dɔ gu ti, ki me ndul, ki ne taji, ki ta je ki go ræbe ti al ki isi te tæ tasi ti. ⁹ Oti kadi əli-naa ta ngom. Tado səi dije ki ɔri koki dæw rəsi ti kɔ, ki kilə rae je ngata. ¹⁰ Ningə ngəsine ilai dæw ki sigi rəsi ti, dæw ki Luwə ki nje kində ne je isi tæl-e ki sigi ti taa taa, kadi titi-naa sie, kadi tæe gær-e ti ki rojeti. ¹¹ Me kisi ki dɔ ta ti ki sigi kin, kɔr kəm-naa goto, mbɔ dije ti ki əi *Jipi je ə se njé je ki əi Jipi je al, mbɔ njé kijə mətide ki njé kijə mətide al. Kəl kə nə mba ə se dæw ki kəm tæe al, goto, kəl kə nə bəə ə se dæw dɔrɔne, goto. E Kirisi par ə e ne je pæti me ne je ti pæti.

¹² Səi dije ki Luwə mbæti səsi, səi dije lie ki ndigi səsi. E mbata kin ə, maji kadi əwi ki koo kəm-to-ndoo lənaa rəsi ti, kadi səi njé ra maji, njé kilə dɔ nangi, kadi səi dije ki səl ləm ləm, dije ki njé kore me. ¹³ Maji kadi isi dɔ ti ki naa. A re dæw madi aw ki ta ki to rɔe dɔ ngokɔe ti ə, maji kadi iyəi go kɔ yo ki ne adi-naa, tæki Kirisi iyə-n go majal je ləsi kɔ kin be tɔ. ¹⁴ Ne ki e dɔ ne je ti pæti, e kadi ndigi-naa e kibi rəsi. E ə a ra kadi kində rɔ naa ti ləsi a e ki rojeti. ¹⁵ Kadi lapiya lə Kirisi ɔ ɔe ngamesi ti. E ki mbata lapiya kin ə Luwə ɔar-n səsi, kadi itæli darɔ ki kare. Ningə kadi səi njé ra oyo Luwə. ¹⁶ Maji kadi ta lə Kirisi rəsi mesi. Ningə kadi indoi-naa ne je, indəji-naa je ki yo ki ne ki gosi ki ngay. NGa ningə, kadi osi pa, ilai toji dɔ Luwə ti ki oyo ki ra me Pa je ti ki me makitibi ti lə Luwə, ki me pa kila dingəm me naa ti, ki me pa je ti ki NDil Luwə adi səsi. ¹⁷ Ne je pæti ki isi irai, ki ta je pæti ki isi əli, maji kadi e me tɔ Bæbe Jəju ti, nga ningə kadi irai oyo Luwə ki takule.

Kisi njé kadi-me je me kəy ti

¹⁸ Səi dæne je ki njé ngaw, maji kadi ilai dəsi gin togi ti lə ngawsi je tæki sɔbi kadi irai ta kəm Bæbe ti. ¹⁹ Səi ngaw dæne je, maji kadi indigi nesi je. Adi rəsi æti səsi dɔde ti al. ²⁰ Səi ngan je, maji kadi itali rəsi go ta ti lə ɔasi je ki dɔnangi je me ne je ti pæti, tado e ne ki nəl Bæbe. ²¹ Ningə səi baw ngan je, oti kadi irai adi wongi ra ngansi je, tado re e be ə, mede a tuji. ²² Səi bəə je, maji kadi itali rəsi go ta ti lə ɔasi je ki dɔnangi ti ne kin. Ningə, oti kadi irai tɔ kilə kadi kəm-naa taga ne par kadi nəl dæw, nə kadi irai ki me ki kare, ki ɔəl NDil Bæbe. ²³ Kilə ki to ban ki isi irai ɔa, kadi irai ki me ki irai tɔ kilə lə Bæbe ə isi irai, ɔi tɔ kilə lə dæw, al. ²⁴ Ningə kadi igəri

tæki Bæbe a adi səsi ne maji ki ngəm mbata lə dije ləne kin, tə ne kiga go jisi. Tado Bæbe ki rojeti e Jəju Kirisi. ²⁵ Ki rojeti, dæw ki ra ne ki go ræbe ti al, a tæti kandi ne ra ki go ti al ləne kin, tado kɔr dæw dana goto rɔ Luwə ti.

4

¹ Səi ki awi ki ɔəə je, maji kadi irai-de maji, ki go ræbi ki dana. Ningə kadi səi ka igəri tæki, awi ki Basi dɔrɔ ti nqɔ tɔ.

Ta kɔji ki dɔ kaw kilə ti

² Maji kadi uwəi tagisi ba me kəl ta ti ki Luwə, kadi kəl ta ki Luwə ra adi isi dægi ti, irai oyo Luwə ki dɔ-naa ti dɔ-naa ti. ³ NGa ningə, əli ta ki Luwə ki mbata ləje tɔ, kadi Luwə tæe ta ræbi nqje ti kadi j-əl ta lie, kadi j-ilə-n mbə ne ki to lo ɔəyɔ ti ɔji dɔ Kirisi, ki m-to-n dangay ti kin. ⁴ Əli ta ki Luwə kadi m-əl ta lə Kirisi kin ay njay, tæki sɔbi kadi m-əl-n. ⁵ Maji kadi kamsi ədi dɔ pa njiyəsi ti ki rɔ dije ti ki adi mede Kirisi, al. Ningə kadi dɔkagilo ki Luwə adi səsi kin, irai kilə, ɔi adi man kɔ kare al. ⁶ Maji kadi ta kəlsi e ta kəl ki maji ki dɔkagilo je pæti, ki kadi dæw ingə ne ki to sie soti me ti. Kadi igəri lo kuji tur ta dije ti ki adi mede Kirisi, al.

⁷ NGokom ki nje ndigi ləm, Tisiki a əl səsi ta je pæti ki dɔm ti adi oi. Tisiki* e nje kilə bəə ki a dɔ njane ti, taa e madi-kiləm me kilə ti lə Bæbe nim tɔ. ⁸ NGa ningə, m-ilə sie be mba kadi adi səsi poyje adi oi nim, taa ki mba kadi ilə dingəm mesi ti nim tɔ. ⁹ Onəjim* ki e ngokɔje ki dana, ki ji ndige ngay kin, a uwə sie ræbi. Onəjim e dæw rəsi. Əi ki Tisiki a əli səsi ne je pæti ki isi rai ne rɔje ti ne adi oi.

Kuwə ji-naa ki dɔbəy ti

¹⁰ Madi dangay ləm Arisitariki* uwə jisi, taa Marki* ki ngonan Barnabasi*, ki ingəi ta kɔji je ki ɔji dɔe kin ka uwə jisi tɔ. Re aw tæe rəsi ti ɔa, kadi uwəi-e ki rəsi ti maji. ¹¹ Jəju, ki isi ɔari-e Jusitusi uwə jisi tɔ. MBɔ *Jipi je ti ki adi mede Kirisi kin, əi je kin par ə isi rai səm kilə ki ɔji kɔbe lə Luwə ne. Əi je kin ə əi toɡim ki ngay. ¹² Eparirasi* ki e dæw ləsi uwə jisi tɔ. Eparirasi e ɔəə kilə lə Jəju Kirisi, ki iyə ta rɔ al ki mbata ləsi, me kəl ta ti ki Luwə. Əl ta ki Luwə mba kadi ai dɔ njasi ti, kadi səi dije ki togi gangi me NDil ti, taa kadi səi ɔasi kadi irai ndigi ra je lə Luwə pæti tɔ. ¹³ M-ma maji lə Eparirasi tæki adi rɔne kɔ ngay mbata ti ləsi, ki mbata lə njé kaw-naa je ki Lawodise ti nim, taa njé ki Iyerapolisi ti nim tɔ. ¹⁴ Madije ki ngay, Luki, ki e dɔkittur əi ki Dəmasi uwəi jisi tɔ*. ¹⁵ Uwəi ji ngakɔje je ki Lawodise ti, naa ti ki Nimpa əi ki njé kaw-naa je me kəy ti lie adi-je tɔ. ¹⁶ Loki itidəi makitibi kin ningə, ilai adi njé kaw-naa je ki Lawodise ti ka tidai tɔ. NGa ningə e ki njé ki Lawodise ti a ilai

* 4:7 Knjk 20.4; Ep 6.21-22 * 4:9 Plm 10-15 * 4:10 Knjk 19.29; 27.2 * 4:10 Knjk 12.12, 25; 13.13; 15.37-39 * 4:10 Knjk 9.27; 11.22, 30 * 4:12 1.7 * 4:14 2Tim 4.10, 11; Plm 24 * 4:17 Plm 2

adi səsi kin, səi ka itidəi to. ¹⁷ Ningə kadi əli
Arsipi* adi ində kəmne go kilə ti lə Ba6e ki
ingə kin, kadi ra kile maji. ¹⁸ Ta kuwə ji kin
e mi Pol ə wa ə m-ndangi. Kadi mesi oy dəm
ti al, təkə m-to dangay ti ne. Kadi me-maji lə
Luwə e naa ti səsi. Amen!

Makitibi ki dɔsɔy ki Pol ndangi adi Tsaloniki je

*Ta ki dɔ makitibi ti ki dɔsɔy ki Pol ndangi
adi Tsaloniki je*

Tsaloniki e be ki kate e be bo ki isi dɔ made je ti, go nangi ti ki Masɔduwan ki dije ki Rom isi dɔ ti. Masɔduwan ki a ki jam dɔ be ti ki Girasi, kaw ki lo kibɔ kadi ti be.

NGa ningɔ, e kaw mba ti lɔ Pol ki kɔ joo ki aw mba kilɔ mbɛ Poy Ta ki Maji kin ɔ, ɔti Pilipi ti aw Tsaloniki, indɔ gin njɛ kaw-naa je ki Tsaloniki ti. Nɔ lo kadi Pol isi Tsaloniki ti ndɔ ngay goto, tado Jipi je madi ki ɔsi-e ta. E be ɔ, ra adi Pol ɔi ki Silasi, tusi Tsaloniki iyɔi, ɔ ɔti law ba awi Bɛre ti (Knjk 17.1-10). Dɔkagilo ki rangi go ti nga 6a, Timote ki tɛl re Tsaloniki, aw ingɔ Pol Koreti ti, ade poy njɛ kaw-naa je ade oo (1Tasa 1.6). Lo kin ti ɔ, Pol a ndangi-n makitibi ki dɔsɔy kin, kaw ki 6al ti ki 51 je be go Jɔju Kirisi ti. Njɛ sangi gin makitibi je ɔli tɔki makitibi ti ki dɔsɔy ki Pol ndangi adi Tsaloniki je kin e makitibi ki ndange a e nɔ makitibi je ti ngay ki me Kilɔ-mindi ti ki Sigi.

Poy njɛ kaw-naa je ki Pol oo, ade rɔnɔl ngay. Be ɔ, me makitibi ti ki Pol ndangi adide kin, ra oyo Luwɔ mbata njɛ kaw-naa je ki Tsaloniki ki tɛli nɛ ndaji ki maji mbata lɔ ndangi njɛ kaw-naa je ki dɔnangi Masɔduwan ti. Pol ole mede dɔ kilɔ ti ki e wa ra dande ti, ningɔ ɔl-de tɔki n-ndigi ngay kadi n-tɛl n-oo-de tɔ (1.1-3.13). Pol ilɔ dingɔm mede ti kadi uwɔi tɔgide ba nim, kadi tɔgi ki kate me njiyɔ naa ti ki Kirisi nim (4.1-12).

Ta ki rangi, Pol ɔl-de ta ki dɔ ta ti ki isi dɔji-naa ɔji-n dɔ ki lo koy ti lɔ njɛ koy je, ki tɛl ki Kirisi a tɛl tɛ re me tɔ6a ti (4.13-5.11). Pol tɛl ta makitibi lane ki ndu je ki kadi njɛ kaw-naa je ai dɔ ti tɔ, ta kuwɔ ji-naa tɔ (5.12-28).

Makitibi ki Pol ndangi adi njɛ kaw-naa je ki Tsaloniki ti kin, re ki me kosi nangi adi dije pɛti ki isi dɔji rode ta dɔ dɔkagilo ti ki dɔbɔy ti. Dije ki njɛ kun go Kirisi ingɔi me makitibi ti kin tɔki ɔi dije ki ɔi me kunji ti ngata, ningɔ kilɔ lɔde e ta kadi tɛj mede kati, mai naji lɔ Kirisi dɔkagilo ti ki ɔi dɔnangi ti ne 6ay kin. NGA ningɔ, ki ɔji dɔ ndɔ ki Kirisi a re-n, dɔw ki gɔr goto. Nɔ ta lɔde e kadi indɔi mede ti tɔki Kirisi a re nɔɔ, ɔ ndɔ ki tɛɛ pati 6a, a indɔi be naa ti sie (4.17).

Kuwɔ ji-naa

¹ Mi Pol, naa ti ki Silasi ɔi ki Timote^ɔ, ɔ ji ndangi makitibi kin j-adi ɔi njɛ kaw-naa je lɔ Luwɔ ki Bawje ɔi ki Bɛbe lɔ Jɔju Kirisi, ki

isi Tsaloniki ti^ɔ. Kadi me-maji ki kisi-maje lɔ Luwɔ e naa ti sasi.

*Pol ra oyo Luwɔ mbata kadi-me lɔ
Tsaloniki je*

² Ji ra oyo Luwɔ ki ndɔ je ndɔ je mbata ti lɔsi pɛti, loki j-isi j-ɔl ta lɔsi Luwɔ taa taa, me kɔl ta ti sie. ³ Ta kɔm Luwɔ ti ki Bawje, meje isi ole dɔ kadi-me ti lɔsi ki isi kɔm, ki ndigi-naa lɔsi ti tingɔ bil, ki kuwɔ tɔgi ba me kindɔ me dɔ Bɛbe ti lɔje Jɔju Kirisi^ɔ. ⁴ Tado ji gɔr maji kadi Luwɔ kɔti sɔsi, ɔi ngakoje je ki ndigi sasi. ⁵ Tɔki rɔjeti, Poy Ta ki Maji ki j-ilɔ mbɛɛ dansi ti, e me ta ki kɔl ti par al, nɔ e ki tɔgi, ki me ki kare ki NDil Luwɔ adi-je. Sɔi, igɔri pa njiyɔje ki ji njiyɔ-n dansi ti mbata maji lɔsi kin 6ɔti. ⁶ Ningɔ sɔi je, indaji-je nim, indaji Bɛbe nim, tado itaai ta lɔ Luwɔ me kɔ je ti ki ngay. Htaai ki rɔnɔl ki NDil Luwɔ adi sasi^ɔ. ⁷ Lo kin ti, itali nɛ ndaji mbata ti lɔ njɛ kadi-me je ki dɔnangi Masɔduwan ti^ɔ ki dɔnangi Akay ti^ɔ. ⁸ Ka ta lɔ Bɛbe 6a j rɔsi ti, tɛɛ dɔnangi Masɔduwan ti ki dɔnangi Akay ti par al, nɔ poy kadi ki adi mesi Luwɔ kin sane ki lo je pɛti. Sane sane ki j-aw ki ndoo kadi j-ɔl tae 6ay taa al. ⁹ Dije kare kare ɔli ta ki dɔje ti ɔji-n dɔ kuwɔ ki uwɔi-je ki rɔsi ti, ki tɛl ki itɔli gidisi adi kagi yo je lasi, ɔ itui kamsi dɔ Luwɔ ti ki rɔjeti, ki nje kisi kɔm ba, kadi irai 6ɔɔ lie kin. ¹⁰ Irai 6ɔɔ lie, inginai ngone ki j dɔrɔ ti, ki un-e dan njɛ koy je ti taa. NGone Jɔju ki nje taa je ta wongi ti ki a re.

2

Kilɔ ki Pol ra Tsaloniki ti

¹ NGakom je, sɔi je wa igari maji kadi e kare ki ndangi ɔ j-aw-n rɔsi ti al. ² Taa igari maji 6ay tɔ kadi kate nɔ kawje ki rɔsi ti, dije adi-je kɔ je taji-je je Pilipi ti, nɔ be ka Luwɔ adi-je tɔgi adi j-ilɔ-n sasi mbɛ Poy Ta ki Maji me rɔ je ti ki ngay^ɔ. ³ Tɔki rɔjeti, ta lɔ Luwɔ ki j-isi j-ilɔ sasi mbɛɛ, ngire e dɔ nɛ ki go ti al ti al nim, e dɔ rɔbi nɛ ki ay njay al ti al nim, taa ji sangi rɔbi kadi ji tɔ dɔw madi al nim tɔ. ⁴ Ningɔ, e Luwɔ ɔ oo-je kadi j-asi, ɔ ilɔ Poy Ta ki Maji jije ti kadi j-ilɔ mbɛɛ. NGA ningɔ, j-ilɔ mbɛɛ kilɔ ki kadi ji nɔl-n dɔw al, nɔ kadi nɔl Luwɔ ki nje koo ngame dɔw kɔre kɔre. ⁵ Sɔi je wa igari maji kadi ndɔ kare j-ɔl sasi ta ki ji to-n sasi pe pe al jagi, taa ji tɔ sasi ki taje kadi j-ingɔ-n nɛ madi jisi ti al nim tɔ. Lo kin ti, Luwɔ asi kadi ma naji lɔje. ⁶ Ji sangi kadi dɔw piti je al, ji sangi piti lasi al nim, ji sangi piti lɔ dije madi ki rangi al nim tɔ. ⁷ Ningɔ ki rɔjeti, ke je njɛ kaw kilɔ je lɔ Kirisi kin, asi kadi j-a j-indɔ-n tɔgi dɔsi ti, nɔ loki je dansi ti, ji tɛl ji sɔl lɔm lɔm. Ji ra rɔje tɔ kɔ ngan je ki isi indɔ kɔmne go ngane je ti, isi ngɔm-de be. ⁸ Ji ndigi sasi ndigi ki je-n 6asi kadi j-adi sasi Poy Ta ki Maji lɔ Luwɔ par al, nɔ je 6asi kadi j-un rɔje

* 1:1 Knjk 15.22; 16.1 * 1:1 Knjk 17.1-9; 1Tasa 2.1-2

* 1:7 2Kor 1.1 * 2:2 Knjk 16.19-24; 17.1-9

* 1:3 1Kor 13.13 * 1:6 Knjk 17.5-9 * 1:7 2Kor 1.16

wa j-adi sasi. Sai, itali ne ki gate e ngay ki roje ti.

⁹ M-gar kadi mesi a ole do ko ti ki j-inga me kilā ki ra ti ki do ko rogo to laje. Ji ra kilā kondō je, kada je kadi ji tal ne ki oy do daw madi ti dansi ti al. Ji ra be a j-ilā sasi mbe Poy Ta ki Maji la Luwā. ¹⁰ Asi kadi imai naji laje, taa Luwā ka asi kadi ma naji laje to taki, pa njiyaje ki rōsi ti sai ki adi mesi Kirisi, e pa njiyā ki ay njay, e pa njiyā ki dana, ne ki kadi daw a indā-n ta doje ti goto. ¹¹ Igari kadi, kare, kare pati, ji ra sasi taki baw ngan je a ra-n ngane je be. ¹² J-ilā dingam mesi ti, j-adi sasi togi, taa ji daji sasi ki nja naa ti ki nja naa ti kadi pa njiyāsi e pa njiyā ki toji kadi sai dije la Luwā. Luwā ki bar sasi kadi indai rōsi naa ti sane do koge ti ki do toba ti lane.

Kadi-me ki ko ki inga dije ki Tasaloniki ti

¹³ Gin ne ki j-isi ji ra-n oyo Luwā ki ndo je ndo je a to kin: loki j-ilā sasi mbe ta la Luwā a osi mbisi ti, itaai ta kin ta ta la daw par kare al, na itaai taki e-n ta la Luwā taki rojeti. Ningā ta kin isi ra kilā mesi ti sai ki adi mesi Kirisi. ¹⁴ NGakom je, sai uni do nja njē kaw-naa je la Luwā, ki adi mede Jaju Kirisi, ki isi Jude ti. Ingai ko ji ngakosi je ti ki 6e koji-si ti, ko ko ki ai je ingai ji *Jipi je ti^o. ¹⁵ Jipi je ki tōi Babe Jaju ki njē kal ta je ki ta Luwā ti, taa je ka adi-je ko to. Kilā rade nāl Luwā al, ningā ai njē ba je la dije pati^o. ¹⁶ J-ilā mbe Poy Ta ki Maji dije ki ai Jipi je al, kadi ingai kaji, nā ogi-je. Ta tal tae ti, wongi la Luwā osi dođe ti.

Pol ndigi kadi n-tal n-aw Tasaloniki ti bəy

¹⁷ NGakom je, ki oji doje, j-iyā sasi dokagilo ki nday be, ningā je say sasi, kamje a oo naa al, na meje e naa ti. Ji sangi ki roje kadi ji tal j-o sasi, tado j-aw ki bosī ngay. ¹⁸ E mbata kin a, ji sangi kadi j-aw rōsi ti, ningā mi Pol wa ki dom, m-sangi rabi nja ngay, nā *Satā ilā kagi noje ti. ¹⁹ Ne ki e ne kindā me do ti laje, ne ronal laje, jogi kosi-gon ki j-a j-indā-n guje no Babe Jaju ti ndo re ti e sai kin. ²⁰ Taki rojeti, sai a sai ne toba laje ki ne ronal laje.

3

Timote aw kilā Tasaloniki ti

¹ J-asi kadi j-ore meje, ji ngina bitī al, adi j-un nduje kadi j-isi ki karje ba Atən ti^o, ² a j-ilā ki ngokoje Timote, ki e madi-kilaje me kilā ti la Luwā, oji-n do kilā mbe Poy Ta ki Maji la Kirisi, kadi adi sasi togi, a ilā dingilo ki ndo ki me kadi-me ti lāsi. ³ E be mba kadi daw madi dansi ti iyā rane adi ko ki basine isi ingai kin dum doe al. Tado sai je wa igari maji kadi e ne ki sōbi doje kadi a ra-je. ⁴ Dokagilo ki ndo ki je-n sasi bəy, j-al sasi j-a nā dije a indai kamje ndoo, ningā e nee ka kin a isi ra ne kin, adi e ne ki igari maji. ⁵ E mbata kin a, ta ka ki

m-asi kadi m-ore mem, m-nginā bitī al, m-ilā Timote ki rōsi ti kadi daji ta do kadi-me ti lāsi oo. M-bəl kadi su adi sasi, adi ko laje tal ne ki kare roje ti.

⁶ Ningā ki basine kin, Timote tal rōsi ti re teje roje ti ne^o, a adi-je Poy Ta ki Maji ngay oji do kadi-me lāsi ki ndigi-naa ki to dansi ti adi j-o. Timote al-je taki mesi to daje ti maji ngay ki ndo je pati, taa al-je bəy kadi indigi ngay kadi oi-je taki je ka j-isi sangi ngay kadi j-on sasi ka kin be to. ⁷ Lo kin ti ngakom je, me ndingā roje ti, ki me ko je ti laje pati, j-ingā togi rōsi ti ki takul kadi-me lāsi. ⁸ Ki basine kin, ji tal j-ingā togi kisi kam, tado uwai togi si ba me kindā rō naa ti ki Babe. ⁹ Ji gar ne wa ki kadi ji ra taa kadi ji ra-n oyo Luwā ngay mbata ti lāsi, oji do ronal ki adi j-ingā ta kam Luwā ti kin, al. ¹⁰ Kondō ki kada, j-isi ji daji Luwā ki rotije kadi adi-je ta rabi adi ji tal j-o-n sasi, a kadi ji tal-n ta ne ki du sasi me kadi-me ti lāsi to.

¹¹ Kadi Luwā ki Bawje a wa, ai ki Babe laje Jaju Kirisi, teje ta rabi ki kaw rōsi adi-je. ¹² Ningā kadi Babe ra adi ndigi-naa ki to dansi ti, ki ndigi ki isi indigi dije pati kin aw ki kate kate, to e ndigi ki je j-isi ji ndigi sasi kin be to. ¹³ Taa kadi Luwā adi sasi togi ngamesi ti, kadi ndo ki Babe Jaju a re ki dije lane ba, kadi ayi njay, ta goto dōsi ti ngo Luwā ti ki Bawje.

4

Pa njiyā ki nāl Luwā

¹ NGakom je, do ndagi ta je ti, ji ndo sasi pa njiyā ki kadi injiyai kadi nāl Luwā, ningā e pa njiyā ka kin to a isi injiyai, na ji tal ji daji sasi bəy, taa j-ilā dingam mesi ti me to Babe Jaju, kadi irai adi maji ki do made ti bəy. ² Sai, igari ne ndo ki j rō Babe Jaju ti ki j-adi sasi kin maji. ³ Ne ki Luwā ndigi rōsi ti, e ta kadi ayi rōsi njay, ogi rōsi sangi-naa kaya ti. ⁴ Kadi daw ki ra dansi ti, gar lo kisi ki dane ki go rabi ki ay njay, ki adi kosi-gon, ⁵ ki kanji kadi ngur daro aw sie adi ra ko ne ki dije ki gari Luwā al isi rai kin. ⁶ Ki oji do lo kin, kadi daw madi ra majal ki ngokone a se kadi ade al, tado dije ki njē ra ne ki be kin, ba e uwa-de ki rō Babe ti, adi j-al sasi kate, a ji tal j-al bəy ngata. ⁷ Tado Luwā bar-je kadi j-ayi njay, bi bar-je mba kadi ji sangi-naa kaya ti al. ⁸ E be a, daw ki osi ne ndo kin ngarangi, e daw a ose ngarangi al, nā e Luwā a ose ngarangi. Luwā wa ki nje kadi sasi NDilne kin.

⁹ Ki oji do ndigi ki kadi ngakona je ndigi-naa, awi ki ndoo kadi ji ndangi makitibi do ti j-adi sasi al, tado sai je wa, Luwā oji sasi rabi ndigi-naa dansi ti yo ki ne adi igari. ¹⁰ Ningā e ka to a isi oji ki rō ngakoje je ti pati ki danangi Masəduwan ti ki tae ba kin^o, nā ngakom je,

j-ilə dingəm mesi ti kadi irai adi maji ki do made ti wa bəy. ¹¹ Kadi ne ki uwə mesi ngay, e kisi ki naa ki lapiya, kadi dəw ki ra dansi ti ore kamne do kilə je ti lane, ningə kadi irai kilə ki jisi səi je wa ə ingəi ne. ¹² Lo kin ti, dije ki əi njé kadi-me je al, a piti səsi me kilə rasi ti, ningə a awi ki ndoo ne madi ki to rəsi ji dəw madi ti al to.

Njé koy je ki njé kisi kəm je ndo təl Babe ti

¹³ NGakom je, ji ndigi kadi isi day do ta ti ki do njé koy je ti al. Kadi isi day, indingəi rəsi ta ndəgi dije ki awi ki ne kində me do ti al kin al. ¹⁴ Tə ka ki j-adi-n meje kadi Jəju oy, ə j lo koy ti ka kin ə, j-adi meje kadi njé ki oyi me kində rə naa ti ki Jəju, Luwə a un-de lo koy ti ki Jəju. ¹⁵ Ningə ta ki kadi j-əl səsi ə to kin, e ta lə Babe. J-əi ki j-a j-isi kəm ba ndo təl Babe ti, j-a j-aw dərə ti noq njé ki oyi ti al. ¹⁶ Tado loki ndu nje kun do malayka je, ki ndu təbi lə Luwə a ba ba, Babe wa a j dərə ti taa re, ningə dije ki adi mede Kirisi ki oyi, a j lo koy ti kəte, ¹⁷ nga ningə go ti ba, j-əi ki j-isi ki doje taa bəy, Luwə a oy-je naa ti səde me kil ndi ti, kadi j-ingə Babe me nəl ti, ngadan lo ti. Lo kin ti, j-a j-isi naa ti ki Babe ki ndo je ndo je*. ¹⁸ Maji kadi iləi dingəm me-naa ti yo je ki ne je ki ta je kin.

5

Kisi do nja ti nginə-n ndo təl Babe

¹ NGakom je, ki əji do do kadi ki dəkagilo ki kadi ne je kin a rai ne, awi ki ndoo kadi ji ndangi makitibi do ti j-adi səsi al. ² Səi je wa igəri maji ngay kadi ndo lə Babe a re tə nje bogi ki a re bogi ti kondə kin be. ³ Loka dije a əli əi nə: «Lapiya to ngata, j-isi maji ngata!» kin ba, e ə tuji a tēe ibə-de nangi busi, təki ndoo ki a ra-n dənə ki nje səm kin be. Ningə dəw ki a asi kadi tēe ay ta ne ti kin goto. ⁴ Nə səi ki səi ngakom je, isi me til ti ba ne kin a ibə-n səsi nangi busi tə nje bogi ki a re be al. ⁵ Tado pəti, səi ngan je ki me kunjji ti, səi ngan je ki kada. J-əi dije lə lo ki kondə al nim, j-əi dije lə til al nim to. ⁶ Ə adi ji toi bi tə ndəgi dije be al, adi j-isi kəm, j-adi kəmje aa. ⁷ NJé to bi je, toi bi kondə, ə njé kay kasi je, kasi ra-de kondə to. ⁸ Nə j-əi ki j-əi dije lə lo ki kada, səbi kadi j-əi njé kəm-kaa je. Adi j-uni kadi-me əi ki ndigi-naa tə nda do bədije, ə kində me do kaji ti tə jəgi taa ne kati doje ti to. ⁹ Tado Luwə bar-je mba kadi wongə lie ində-je al, nə mba kadi j-ingəi kaji ki go rəbi lə Babe ləje Jəju Kirisi. ¹⁰ Kirisi ki oy mbata ti ləje, mba kadi re j-isi kəm ba, ə se j-oy ka, ji təl j-ində be naa ti sie. ¹¹ E mbata kin ə, maji kadi iləi dingəm me-naa ti je, irai ki naa je kadi itəgi me kadi-me ti ləsi, ki yo je ki ne je, təki isi irai ngata kin be.

Ta kəji ki dəbəy ti ki kuwə ji-naa

¹² NGakom je, ji dəji səsi kadi oi to dije ki isi rai kilə dansi ti, adi e njé ki isi indəi kamde gosi ti ki go ndu Babe ti, isi ndəji səsi kin. ¹³ Maji kadi itəji-de ge ki igəi ta ləde ki taga wangi ki ndigi-naa adi-de gəri, mbata kilə ki isi rai. Maji kadi isi ki naa ki lapiya dansi ti.

¹⁴ NGakom je, ji dəji səsi kadi indəri mbi dije ki isi njiyəi biriri, iləi dingəm me njé ki mede tuji ti, əsi gin njé ki təgide goto, ə isi do ti ki dije pəti. ¹⁵ Kadi oi maji, kadi dəw madi igə kirə majal ki made ra sie ki majal al, nə kadi adi kəmsi e go maji ki ra ti ki ndo je pəti. Irai maji ki naa dansi ti səi je wa nim, ki rə dije ti pəti nim to.

¹⁶ Adi rəsi nəl səsi ki ndo je pəti, ¹⁷ əli ta ki Luwə ki kanji kiyə tae, ¹⁸ irai-e oyo me ne je ti pəti. E kin ə e ne ki Luwə ge rəsi ti, səi ki indəi rəsi naa ti ki Jəju Kirisi.

¹⁹ Ningə maji kadi, NDil Luwə ki isi mesi ti kin, əgi-e al, kadi ər səsi ta rəbi, ²⁰ taa ta ki njé kəl ta je ki ta Luwə ti əli ka, kadi ikidi al to. ²¹ Nə kadi indəi manji ne je pəti, ba uni ki maji dan ti. ²² Əgi rəsi ra majal je ki dangi dangi.

²³ Maji kadi Luwə wa ki nje kadi dije lapiya, ər səsi ki tae ba, ində səsi ta dangi mbata ti lie. Ningə kadi ngəm ndilsı, ki rəsi, ki darəsi, kadi ndo təl Babe Jəju Kirisi ti ə, awi ki ta dəsi ti al. ²⁴ Luwə ki bar səsi a do njane ti, adi e e wa bəy ə a ra ne je kin.

²⁵ NGakom je, əli ta ki Luwə mbata ti ləje. ²⁶ Uwəi ji ngakoje je pəti ki kuwə-naa ki rə ti rututu.

²⁷ M-dəji səsi me to Babe Jəju Kirisi ti, kadi itidəi makitibi kin mbi ngakoje je ti pəti.

²⁸ Ningə kadi me-maji lə Babe Jəju Kirisi e naa ti səsi pəti to. Amen!

Makitibi ki kɔ joo ki Pol ndangi adi Təsaloniki je

Ta ki dɔ makitibi ti ki kɔ joo ki Pol ndangi adi Təsaloniki je

Me makitibi ti ki kɔ joo ki Pol ndangi adi njɛ kaw-naa ki Təsaloniki ti kin, təl re dɔ ta ti kare ki e təl ki Kirisi a təl tɔ re me tɔɔa ti ka kin ɔay. Tado ta kin nay ki lo tilɛ njɛ kaw-naa je naa ti ɔay. Dije madi əli əi nɛ Kirisi re ngata (2.2), ningə njɛ ki nungi əli əi nɛ dɔbɔy ndɔ e basi, adi kawɪ jide isi be par, mbati ra kilɔ (3.6-9). E be ə, Pol ndangi makitibi ki kɔ joo kin adi-de kadi ɔr-n nɛ ki go rɔbe ti al ki isi njɪyɛ dade ti, isi tilɛ-de naa ti kin, kɔ.

Nje kaw kilɔ Pol ila ngirɛ makitibi ki ndangi kin ki oyo ki ra Luwə ɔji-n dɔ kadi-me, ki ndigi-naa lɛ njɛ ndole go Kirisi ki to ki taga, taa dɔji Luwə kadi adi-de kuwə tɔgi ba me kilɔ ti ki adi rɔde ki mbae kin tɔ (1.1-12). Go ta ti kin ɔa, Pol re dɔ kɔ ta ti wa ki ndangi-n makitibi ki e təl Kirisi ki a təl re me tɔɔa ti. Pol əl tɔki Kirisi a təl re kɔte nɔ dɔw madi ti ki ndɔji ta ki e «nje majal» kin, al. E ki a ɔy dije kadi ilɛ-n rɔ dije lɛ Luwə, taa a indɛ gune yɔ Kirisi ti tɔ (2.1-12). ɔji-n dɔ rɔ ki a re kin, maji ngay kadi njɛ kaw-naa lɛ Kirisi ai dɔ njade ti me kadi-me ti, ningə kadi iyɔi ta kəl ta ki Luwə al tɔ (2.13-3.5). Wongɪ ra Pol dɔ dije ti ki njɛ daw, ki umi girɛ dɔ dɔbɔy ndɔ ti ki e basi, mbatii ra kilɔ kin. Pol toji-de maji lɛ kilɔ ki ra ki a ra kadi dɔw təl nɛ ki kɔy dɔ dɔw madine ti al (3.6-15), ɔa təl ta makitibi lɛne ki njangi dɔ tɔ, ta kuwə ji-naa tɔ (3.16-18).

Ta ki bo ngay ki Pol əl ə nɛ: «Re dɔw madi ge ra kilɔ al ɔa, kadi uso nɛ əl tɔ» kin, ila jine kəm dije ti ki njɛ kɔr nun nɛ je naa ti al, adi əi nɛ dɔbɔy ndɔ e basi, ningə mbati ra kilɔ ki e nɛ ki Luwə adi dɔw kadi ra ki ndɔ je pɛti ki isi-n ki dɔne taa kin.

Kuwə ji-naa

¹ Mi Pol, naa ti ki Silasi əi ki Timote, ə ji ndangi makitibi kin j-adi sɛi njɛ kaw-naa je lɛ Luwə ki Bawje, əi ki Bəbe lɔje Jəju Kirisi, ki isi Təsaloniki ti[⊕]. ² Kadi me-maji ki lapiya lɛ Luwə ki Bawje əi ki Bəbe lɔje Jəju Kirisi e naa ti sasi.

Ta ki gangi ki a re ndɔ tɔl Jəju ti

³ NGakom je, sɔbi kadi ji ra oyo Luwə ki dɔkagilo je pɛti ki mbata ləsi. Ningə e go rɔbe ti kadi ji ra be mbata kadi-me ləsi aw kɔte ki tɔgine ngay, taa sɛi pɛti, ndigi-naa ki dansi ti ka j ki dɔ made ti dɔ made ti tɔ. ⁴ Ningə, e mbata kin ə, j-un sasi j-isi j-indɛ-n guje ki rɔ ndangi njɛ kaw-naa je ti lɛ Luwə, ɔji-n dɔ kuwə

tɔgi ba ki kadi-me ləsi me kindɛ kəm-ndoo ti ki me kɔ ti ki tɛɛ dɔsi ti.

⁵ Kɔ je kin tɔji kadi Luwə e nje gangi ta ki dana, ningə a tɔji kadi sɛi dije ki asi ta kadi oi ɔekɔ lɛ Luwə ki isi ingai kɔe kin tɔ. ⁶ Tɔki rɔjeti, Luwə e dɔw ki dana, adi a adi kɔ dije ki njɛ kadi sasi kɔ kin tɔ, ⁷ ningə sɛi ki adi sasi kɔ, a ingə lo kɔr kɔɔ sɔje, loki Bəbe Jəju a tɛɛ dɔrɔ hɔy tɔ re ki malayka je lɛne ki njɛ tɔgi. ⁸ A re me por ti ki ɔ bilingi bilingi mba kadi adi kɔ dije ki gəri Luwə al, ki dije ki njɛ mbati Poy Ta ki Maji lie, e ki e Bəbe lɔje Jəju. ⁹ Kɔ ki a ingə-de, e tuji ki dɔbɔy goto. A əi say ngay ta kəm Bəbe ti, ki gidɪ tɔgi tɔɔa ti lie, ¹⁰ loki a re ndɔe ti kin kadi dije lie ilai tɔji dɔe ti, kadi dije pɛti ki a adi-e mede piti-e. Nga ningə, sɛi ka a sɛi dande ti nɔɔ tɔ, mbata sɛi itaai naji ki ma ki ji ma dansi ti.

¹¹ E mbata kin ə, j-isi j-əl ta ki Luwə ki ndɔ je pɛti mbata ti lasi, kadi Luwə oo sasi tɔ dije ki asi ta kilɔ ki ɔar sasi ki mbae. Kadi Luwə ra sasi ki tɔgine kadi ndigi ra maji ki to mesɪ ti kin tɔl tane maji ə kadi kadi-me ləsi isi kəm ba tɔ. ¹² Lo kin ti, a ilai tɔji dɔ Bəbe Jəju ti, ningə e a ila tɔji dɔsi ti tɔ, ki go me-maji ti lɛ Luwə lɔje əi sie, e Bəbe Jəju Kirisi.

2

Nɛ ki a ra nɛ kɔte nɔ re Bəbe ti

¹ NGakom je, ki ɔji dɔ re lɛ Bəbe Jəju Kirisi, ki dɔje ki a ɔsi-naa rɔe ti, nɛ ki ji dɔji sasi ə tɔ kin: ² loki dɔw madi a əl sasi ta ə nɛ e ta ki j rɔ Luwə ti, ə se a əl sasi ə nɛ e ta ə se makitibi ki j rɔje ti ə nɛ: ndɔ lɛ Bəbe re ngata ə, adi ta kin yɛti dɔsi al nim, adi ra sasi ɔal al nim tɔ. ³ Adi dɔw madi adi sasi ki go rɔbi madi al. Sɔbi kadi tɔ rɔ Luwə, ki e tɔ rɔ ki dɔbɔy ti kin dɔe tɛɛ, taa dɔw ki nje tɔ rɔ Luwə ki e dɔw ki tuji sɔbi dɔe kin ka, dɔe tɛɛ taga ɔy tɔ taa ndɔ kin a re. ⁴ Dɔw ki nje tɔ rɔ kin a j kadi rɔ ki nɛ je pɛti ki tɔ Luwə ɔa dɔsi ra, ə se nɛ ki dije isi ɔsi məkaside nangɪ nɔe ti. Dɔw kin a aw biti kadi isi me kɔy ti lɛ Luwə, a ə nɛ ne wa ə ne Luwə. ⁵ M-gar kadi mesɪ a ole dɔ ti tɔki ndɔ ki mi-n sasi naa ti ɔay kin, m-əl sasi ta kin ngata. ⁶ Nga ningə, ki basine kin, igəri nɛ ki uwə dɔw ki nje tɔ rɔ Luwə ka kin nangɪ kadi tɔ dɔkagiloe ɔay taa a tɛɛ ki dɔne taga. ⁷ Tado tɔgi ki majal ki nje tɔ rɔ Luwə əsi ra kilɛ ne lo ɔyɔ ti, na nay kadi dɔw ki uwə nje tɔ rɔ kin nangɪ iyɔ rɔbi ade ɔay taa, ⁸ nje tɔ rɔ a tɛɛ ki done taga. Ningə lo kin ti, Bəbe Jəju a to kɔɔ ki tane ti tuje-n kɔ, a tɔl-e nɛ ki kɔ kare ti ki tɔgi ki a re-n. ⁹ Ki ɔji dɔ nje tɔ rɔ Luwə, e a re ki tɔgi lɛ *Satɔ, a tɛɛ ki tɔgi je ki dangɪ dangɪ, a ra nɛ kɔji je, ki nɛ mbali je ki ngom. ¹⁰ A ra nɛ je ki go rɔbe ti al ki dangɪ dangɪ mba kadi-n kəm dije ki kadi a awi tuji ti. Dije ki kadi a awi tuji ti mbata mbati taa nɛ ki rɔjeti, mbati ndigi nɛ ki rɔjeti ki kadi a aji-de. ¹¹ E mbata kin ə, Luwə ila ki tɔgi ki kadi

ur sade wale, kadi adi mede ne ra ki ngom.
¹² Lo kin ti, ta ki gangi a asi do dije ti pæti ki mbati taa ta ki ræjæti, æ ooi maji røde me ne ra ki dana al ti yo kin.

Kuwæ tægi ba me kadi-me ti

¹³ NGakom je ki njé ndigi læ Babe, ki æji dæje, sæbi kadi ji nay ki lo ra oyo Luwæ ti ki mbata læsi, mbata Luwæ mbæti sæsi lo kilæ ngire ti nu mba kadi ingæi kaji ki ræbi læ NDil ki tæl-je dije ti læ Luwæ nim, ki ræbi læ kadi-me ta ki ræjæti nim to. ¹⁴ E mbata ne kin æ Luwæ ðar-n sæsi ki ræbi læ Poy Ta ki Maji ki j-ilæ sæsi mbæe, kadi ingæi kæsi-gon læ Babe læje Jæju Kirisi. ¹⁵ E be æ, ngakom je, maji kadi ai do njasi ti, æ kadi ingæmi ne ndo ki ji ndo sæsi ki taje æ se ki makitibi ki ji ndangæ j-adi sæsi kin dæsi ti maji. ¹⁶ Maji kadi Babe læje Jæju Kirisi æ wa æi ki Luwæ ki Bawje, ki ndigi-je, æ adi-je mesol ki dæbaye goto, ki kindæ me do ti ki maji, ki go ræbi me-maji lie kin, ¹⁷ sæl mesi, æ kadi adi sæsi tægi kadi irai maji me ne je ti pæti ki isi irai ki me ta je ti pæti ki isi æli.

3

Æli ta ki Luwæ mbata ti læje

¹ NGakom je, ki kadi ji tæl-n tæe, ji dæji sæsi kadi æli ta ki Luwæ mbata ti læje, kadi ta læ Babe sane aw law law ki lo je pæti, æ kadi ingæ kæsi-gon tæki ingæ-n ræsi ti kin be to. ² Æli ta ki Luwæ bæy to kadi taa-je ilæ-je taa ji dije ti ki majal ki njé me ndul. Tædo e dije pæti bæ awi ki kadi-me, al. ³ Ningæ Babe e dæw ki a do ndune ti, adi a adi sæsi tægi nim, a ngæm nje majal dæsi ti nim. ⁴ Je ji taa mesi, me to Babe ti kadi isi rai ne ki ji dæji sæsi kadi irai, ningæ isi ta ti isi irai ki kæte bæy to. ⁵ Maji kadi Babe adi mesi e ki do ndigi Luwæ ti nim ki do kuwæ tægi ba ti ki Kirisi adi sæsi kin nim to.

Sæbi kadi dæw ki ra ra kilæ

⁶ NGakom je, ji dæji sæsi me to Babe ti kadi æsi ræsi ngærangæ, kadi ngækoje je ti pæti ki isi njiyæi galala, tæli røde go ne ndo ti ki ji ndo sæsi kin, al. ⁷ Sæi igæri ræbi ki kadi indajæ-je maji. Ji njiyæ dansi ti tæ njé dæbi je al. ⁸ Dæw madi ki ji dæje kadi adi-je ne kusoje goto. Kondo ki kada, ji ra kilæ me kæ ti ki me kæ ræggæ ti, kadi je ne ki æy do dæw madi ti dansi ti al. ⁹ Tæki ræjæti, e ne ki sæbi kadi j-ingæ ræsi ti æ wa, bæ sæbi bæ sæbi dæje al, al. Næ ji ra be mba kadi je ne ndajæ ki ræsi ti. ¹⁰ Ji gær kadi loki je dansi ti, j-adi sæsi ndu kin, j-æ næ: re dæw madi ge ra kilæ al bæ, kadi uso ne al to. ¹¹ NGa ningæ j-o kadi dije madi dansi ti isi njiyæi galala, mbati ra kilæ, æ ai ka kindæ røde me ne je ti læ madi de je yo. ¹² Ko dijee kin, ji dæji-de, æ j-adi-de ta kæji me to Babe Jæju Kirisi ti kadi tæ røde, rai kilæ tæki dije isi rai, kadi ingæi ne kuso me ti, usoi. ¹³ Ningæ ki æji dæsi, ngakom je, kadi æi al ta ra maji ti. ¹⁴ Re dæw madi mbati tæl ræne go ndu je ti ki j-adi sæsi me makitibi ti kin bæ, maji kadi oi dæwe kin

maji, æ kadi dæw madi tæe kade ti al, adi ræe sæl-e. ¹⁵ NGa ningæ, kadi oi-e tæ nje bæ læsi al, næ kadi indajæ-e tæ ngokæsi.

Ta je ki dæbay ti

¹⁶ M-dæji kadi Babe ki nje lapiya, e wa adi sæsi lapiya ki dækagilo je pæti, ki go ræbi je ki dangi dangi. Ningæ kadi Babe e naa ti sæsi pæti. ¹⁷ Ta kuwæ ji-naa kin, e mi Pol æ wa æ m-dangæ ki jim. E be æ m-isi m-indæ-n jim gin makitibi je ti læm pæti; e ne ndangæ læm mi wa. ¹⁸ Kadi me-maji læ Babe Jæju Kirisi e naa ti sæsi pæti. Amen!

Makitibi ki dɔsay ki Pol ndangi adi Timote

Ta ki dɔ makitibi ti ki dɔsay ki Pol ndangi adi Timote

Makitibi kin e makitibi ki dɔsay ki Pol ndangi adi Timote, loki Timote e-n dɔ njɛ kaw-naa je ti ki Epɛji. A ndangi makitibi kin go dangay ti ki dɔsay ki ra me 6e ti ki Rom. Timote e ngon ki kɔe e Jipi ɛ bawe e Giraki to. Kɔ Timote tɔl nje kun go Kirisi, adi Timote ka tɔl nje kun go Kirisi tɔ. NGA ningə, e kaw mba ti lə Pol ki kɔ joo ki aw mba kilə mbɛ Poy Ta ki Maji lə Kirisi kin ɛ ingəi-naa ki Timote dɔsay me 6e ti ki Lisitir, donangi Aji ti ki du (6one kin 6ari-e Turki) (Knjk 16.1-3). Go kingə-naa ti lade wa ki ingəi-naa kin 6a, Timote tɔl ki kare dan madi-kilə Pol je ti ki njɛ njiyə sie. Lo je ngay ki Pol aw ti, Timote e sie naa ti naa ti. Ki madi je, Pol iyə ngodi ki oji dɔ njɛ kaw-naa je ki lo je ti ki dangi dangi jite ti. E be ɛ, tɔe re-n nja ngay me makitibi ti lə NJɛ kaw kilə je (17.14-15; 18.5; 19.22) ɛ se me makitibi je ti ki Pol ndangi (1Kor 4.17; 16.10-11; Plp 2.19-24; 1Tɔsa 3.2-6). Makitibi je ki joo ki Pol ndangi adi Timote tɔ, e ki ndangi adi Titi tɔ kin, 6aride «makitibi lə 6əə kilə je», mbata ɛi makitibi je ki oji rəbi ra kilə 6əə lə Luwə, ɛ se rəbi kɔr nɔ njɛ kaw-naa je maji ngay.

Makitibi ki dɔsay kin ɛl ta dɔ ne je ti mitə:

Nɛ ki dɔsay, me makitibi ti kin, Pol ndɔr mbi njɛ kaw-naa je dɔ ne ndo ti ki ngom nim, dɔ pole ne ndo lə Jipi je ki ya njɛ gər Luwə al, naa ti ki ne ndo lə Kirisi.

Nɛ ki kɔ joo, makitibi kin toji rəbi ra kaw-naa nim, kində kəm go njɛ kaw-naa je ti kadi njiyə maji nim, njiyə lə njɛ kɔr nɔ njɛ kaw-naa je nim tɔ.

Ta tɔl ta ti, Pol adi ta kɔji Timote oji dɔ kilə 6əə ki Luwə ilə jite ti, taa ade gosi ki kadi gər-n lo kində kəmne go buti je ti ki dangi dangi ki toi dan njɛ kaw-naa je ti. Nɛ ki bo ngay, sɔbi kadi Timote e 6əə kilə ki maji lə Jɔju Kirisi (4.6).

Makitibi ki Pol ndangi adi Timote kin, dɔji njɛ kaw-naa je ki njɛ kɔr nɔde je kadi rɔi rɔ ki rɔjeti ki ngire e dɔ kilə toji ti, ki kɔsi məkəsi nangi nɔ Jɔju Kirisi ti ki e nje taa dɔje ji majal ti (2.3-6).

Kuwə ji-naa

¹ Mi Pol ki nje kaw kilə lə Jɔju Kirisi ki go ndigi ti lə Luwə ki NJe kaji-je, taa ki go ndigi ti lə Jɔju Kirisi ki e ne kində me dɔ ti ləje. ² ɔ m-ndangi makitibi kin m-ilə-n m-adi j Timote* ki j ngonm ki rɔjeti. J ngonm ki rɔjeti ki go

☆ 1:2 Knjk 16.1 ☆ 1:3 2Kor 1.16 ☆ 1:3 2Kor 1.8

* 1:17 Amen e ta Ebira ki kɔr me nə e rɔjeti, kadi e be!

rəbi kadi-me ki adi mei Jɔju Kirisi. M-uwə ji, ningə kadi me-maji ki koo kəm-to-ndoo ki kisi-maje lə Bawje Luwə ɛi ki 6a6e ləje Jɔju Kirisi e sɔi naa ti.

Ta dɔ ne ndo ti ki ngom

³ Taki ndo ki m-ali, loki m-un ta rəbi ki donangi Masəduwan ti*, isi 6e bo Epɛji ti nɔɔ*. Isi ti nɔɔ mba kadi indɔr mbi dije madi ki njɛ ndo ne je ki ngom, kadi tai kəə ta ti. ⁴ Kadi ko dije ka kin tai kəə ta su je ti ki kidə ki kɔr gin noji* ki gine gangi al, tado lo tɔl ta ne je kin pəti e gaki-naa par. A ra sɔje maji dɔ kilə ti ki Luwə ilə jije ti, ki go rəbi kadi-me kin al. ⁵ NDɔr mbi kin a re ki ndigi-naa ki ngame ti ki ay njay njay, ki me ki maji ki uwə daw ki ta al, ki kadi-me ki rɔjeti tɔ. ⁶ Dije madi mbati go rəbi ta kɔji ki maji kin ɛ tɔli nayi-naa ta ta ki maji ti ki ndae goto. ⁷ Rai rɔde njɛ ndo dije ndu-kun ti lə Luwə, nə təkɔ rɔjeti, ɛi je wa ka gəri me ta ki isi ɛli al nim, taa gəri gin ne ndo ki isi ndoi ki tɔgide kin al nim tɔ.

⁸ Ji gər kadi ndu-kun lə Luwə e ndu-kun ki maji loki daw gər lo ra-n kilə ki go rəbe ti. ⁹ Maji kadi ji gər ta kin maji: E dije ki njɛ ra ne ki dana ɛ ndu-kun re mbata lade al, nə re mbata lə njɛ kadi dije kɔ, ki njɛ ta rɔ je, ki njɛ mbati Luwə, ki njɛ ra majal je, ki dije ki njɛ ra ne ki nal Luwə al, ki njɛ ki ooi tɔ Luwə ta ne ki ay njay al, ki njɛ tɔl bawde je ki kɔde je. Re mba njɛ tɔl dije, ¹⁰ njɛ ra kaya je, ki dingam je ki njɛ sangi-naa, ki njɛ gati ki dije 6əə ti, ki njɛ ngom je, ki dije ki njɛ tati ta je. Re ki mbata lə dije pəti ki njɛ ra ne ki ɔsi ta ne ndo ki rɔjeti lə Luwə. ¹¹ Ne ndo kin e ki go poy ta ti ki maji ki Luwə ilə jim ti. E Poy Ta ki Maji ki toji tɔ6a lə Luwə ki nje maji.

Me-maji lə Luwə mbata lə Pol

¹² M-ra oyo 6a6e Jɔju Kirisi ki adi-m tɔgi kadi m-ra-n kilə lie. M-ra-e oyo mbata koo ki oo adi masi naki ɛ ilə kilə kin jim ti. ¹³ Mi ki kəte mi nje kəl ta ki mal dɔ tɔ Luwə ti, mi nje kadi kɔ dije lie, ki nje taje. Nə Luwə, oo kəm-to-ndoo ləm, tado m-ra ne je kin pəti ki go gər-e ti al. M-ra-de tado m-adi mem al*. ¹⁴ 6a6e ləje, ki go me-maji ti lie ki to mbar mbar ki mbata ləm adi-m kadi-me ki ndigi-naa ki go rəbi kində rɔ naa ti ki Jɔju Kirisi. ¹⁵ Ta kin e ta ki rɔjeti ki maji kadi dije pəti taai ki me ki kare ba. Jɔju Kirisi re donangi ti mba kaji njɛ ra majal je. NJɛ ra majal je kin, mi majal ləm itə-de pəti. ¹⁶ Nə Luwə oo kəm-to-ndoo ləm. Ra be kadi Jɔju Kirisi toji kisi dɔ ti lie sam, mi ki majal ləm itə dije pəti. MBata kadi e ne ndaji lə dije ki a adi-e mede kadi ingəi kaji ki to biti ki nɔ ti.

¹⁷ Kadi toji ki tɔ6a e

Lə NGar ki nje kisi ki dɔkagilo ki dɔkagilo, Lə Luwə ki nje koy al,

☆ 1:4 Kilə ngirə ne je 4-5; 9-11 ☆ 1:13 Knjk 8.3; 9.4-5

Lə Luwə ki dum koo ki kəm,
Lə Luwə ki e karne ba e Luwə. Amen.*

Pol ilə dingəm me Timote ti

¹⁸ Ngonm Timote, ta kəji ki m-adi ə to kin: Ki go ta je ti ki njé kəl ta je ki ta Luwə ti əli doi ti kate, m-ndigi kadi uwə ta je kin səm, irə-n rə ki maji. ¹⁹ Irə rə ki maji, ki kadi-me ki maji ki uwə dəw ki ta al. Dije madi mbati kadi mede uwə-de ki ta, adi kadi-me ləde tuji. ²⁰ Dan dije ti kin, Iməne əi ki Aləgijandir əi ti noq. M-ilə Iməne* əi ki Aləgijandir* ji Satə ti, kadi ndoi kəl ta ki mal də Luwə ti al ngata.

2

Nə ndo ki də kəl ta ti ki Luwə

¹ Kəte nq ne je ti pəti, m-ndəji kadi dije kəyi ne Luwə, kadi əli sie ta, kadi nqi dəe ti, kadi rai-e oyo ki mbata lə dije pəti. ² Maji kadi əli ta ki Luwə ki mbata lə ngar je, ki njé kəbe je pəti, kadi j-isi maji jəke me be ti, me bəl Luwə ti, ki buki-naa ti. ³ E kin ə e ne ki maji ki nəl Luwə ləje ki Nje kaji-je. ⁴ Tado Luwə ləje ge kadi dije pəti ingəi kaji ə tēgi me gər ta ti ki rojeti. ⁵ Təki rojeti Luwə e kare ba, taa Nje ka mbo dije ti ki Luwə e kare ba ta. E dəw ki bari-e Jəju Kirisi. ⁶ E ki re adi rəne koy ti mba kadi gangi-n də dije pəti. E kin ə e naji ki ma ki Jəju ma də gangi lo ti ki Luwə oji. ⁷ E ki mbata kin ə, Luwə ində-m nje kilə mbe ki nje kaw kilə. Ta ki m-əl kin e ta ki rojeti bi e ta ngom al. Luwə ində-m mba kadi mi nje ndo ta ki oji də kadi-me ki ta ki rojeti gin dije ki dangi dangi ki əi *Jipi je al.

Ta ki oji də dingəm je ki dəne je me kəy kaw-naa ti

⁸ E be ə, m-ndigi kadi dingəm je əli ta ki Luwə ki lo je pəti ki ji ki kəy taa* ki me ki ay njay, ki kanji ra wongi ki kanji gaki.

⁹ Be tə ə, maji kadi dəne je ka kibi kəde e ki go rəbi ti ki dana, kadi tuji me dəw al, ki ki ndoji ta al. Ningə kadi də ki ra ki ndoji ta, or ki gate e ngay, madi ki gate e ngay, ki kibi ki gate e ngay, e ne su rə ləde al. ¹⁰ Nə kadi sui rəde ki kilə ra je ki maji ki toji kadi əi dəne je ki njé ra kilə bəə lə Luwə yo taa. ¹¹ Dəkagilo ne ndo ti lə Luwə, maji kadi dəne isi jəke oo də ne ndo ki kanji kəl ta, ki kilə də gin tōgi ti. ¹² Bəl taa, madi ta rəbi dəne kadi ndo ne dingəm al nim, kadi aw ki tōgi dəe al nim, nə kadi isi jəke ki kanji kəl ta. ¹³ MBata Adam ə Luwə ra-e kəte bəy taa ra Ebi. ¹⁴ E Adam ə su əde al, nə e dəne ə su əde adi al do ndu Luwə*. ¹⁵ Be ka, dəne a aji ki go rəbi lə ngon ki koji, təkə re uwə tōgine ba me kadi-me ti, me ndigi-naa ti, ki me kay njay ti, ki hal ki ndoji ta al.

3

Njé kər nq njé kaw-naa je

¹ Ta ki m-aw tə m-əl kam e ta ki rojeti: Re dəw madi sangi kadi m-n-ər nq njé kaw-naa je ningə, e kilə ki maji ə ndigi ra. ² Ningə səbi kadi dəw ki nje kər nq njé kaw-naa je e dəw ki ta goto dəe ti, e ngaw dəne ki kare ba, e dəw ki nje kuwa rəne gin tōgine ti, e dəw ki nje gosi ta, e nje ra ne ki go rəbe ti, e dəw ki nje ra mba, ta səbi kadi e dəw ki asi ndo ne dije tə. ³ Səbi kadi e go kasi al nim, e dəw ki nje tə rə al nim, nə e dəw ki səl ləm ləm, dəw ki nje ge kəl al. Taa kadi e nje ra ta la al tə. ⁴ Səbi kadi e dəw ki asi kində kəmne go me kəy ti ləne, ningə kadi ra adi nganne je əi njé təl rəde go ta ti ki njé buki-naa ti. ⁵ Tado re dəw asi kində kəmne go me kəy ti ləne al ə, ra ban ə a ində kəmne maji go njé kaw-naa je ti ə?. ⁶ Səbi kadi e nje kadi-me ki sigi al, nə tə kəji rə aw sie adi osi me ta ki gangi ti təkə su osi-n me ti be. ⁷ Səbi kadi dije ki njé kadi-me je al ka, əli ta ki maji dəe ti, mba kadi təl ne kidi al, ta kadi osi me gum ti lə su al tə.

Diyakir je

⁸ *Diyakir je ka, səbi kadi əi dije ki njé ra ne ki rojeti, səbi kadi əi dije ki njé kəl ta mindide joo al. A əi go kasi je al, taa a əi njé ra ta ne kingə ki go rəbe ti al, al tə. ⁹ Səbi kadi ngəmi ta lə Luwə ki tēgi ki dəe me kadi-me ki kin ki ngame ki ay njay kanji kuwa-de ki ta. ¹⁰ Kəte nq kilə ti, səbi kadi nai-de oi taa. Go na koo ti, re ne ki ilə bəngirə nəde ti goto ningə, asi kadi rai kilə diyakir kare.

¹¹ Dəne je ki njé ra kilə diyakir ka, səbi kadi əi njé ra ne ki rojeti tə. Səbi kadi əi njé kəl dije ta ndilde ti al, taa kadi əi dije ki asi kuwai rəde gin tōgide ti tə. A əi dije ki dana me kilə ra je ti pəti.

¹² Səbi kadi diyakir je əi njé dəne ki kare, kadi əi dije ki indəi kəmdə go ngande je ti, ki go me kəy ti ləde maji. ¹³ MBata njé ki rai kilə diyakir maji, ingəi kəsi-gon, taa asi kadi əli ta ki tōgide də kadi ti ki, adi mede Jəju Kirisi tə.

Nə ki Luwə tēgi ki dəe

¹⁴ M-ində mem də ti kadi me ndo je ti ki ngay al, m-a m-aw m-ingə-i. Nə m-ndangi makitibi kin m-ilə-n m-adi, ¹⁵ mba kadi re njam nay bəy ka, igər-n rəbi ra kilə ləi me kəy ti lə Luwə. Adi əi njé kaw-naa je lə Luwə ki nje kisi kəm ba. Təkə kagi ngadan kəy əi ki ngirə kəy əi tōgi kəy, be tə ə, njé kaw-naa je əi tōgi ne ndo ki rojeti lə Luwə.

¹⁶ Nə ki Luwə tēgi ki dəe e ne ki bo ngay ki dum maji,

Adi e Jəju Kirisi ki j-ade meje.

Oji rəne tə dəw ki go darə ti,

Ningə, NDil Luwə bəe-dəw ki dana,

Malayka je ooi-e,

Dije ləi mbe ki oji dəe dan gin dije ti ki dangi dangi,

Dije adi-e mede ki lo je pəti danangi ti.

* 1:20 2Tim 2.17

* 1:20 2Tim 4.14

* 2:8 Tēgi ki taga 9.29; 1 NGar je 8.22

* 2:14 Kilə ngirə ne je 2.7-22; 3.1-6

Luwə un-e aw sie dərə ti me kəsi-gon ti.

4

Ta dō njé ndo ne je ti ki ngom

¹ NDil Luwə əl ta ay njay təkɪ dəkagilo ki dɔbɔy ti, dije madi a iyəi go kadi-me lade kɔ, kadi oi ta lə ndil je ki ngom. Taa a taai ngirə ne ndo ki j̄ r̄o ndil je ti ki majal tɔ. ² NJé ndo ne je ki ngom ki njé kədi kəm dije ki ta ki nda tade ne, ki mede uwə-de ki ta dō majal ti al, a ədi-de kadi buki-de wale. NJé ndo ne je ki ngom ka kin əi dije ki mər ta ləde e ki tuji. ³ Ko dijeə ka kin əgi kadi dije taai-naa, ta əgi kadi dije usoi ne je madi. Nə Luwə ində ne kuso je pəti mba kadi dije ki adi-e mede ki gəri ta ki rɔjeti, usoi ne je kin ki oyo ki ra. ⁴ Ki rɔjeti, ne je pəti ki Luwə rade əi ne je ki maji. Ne ki kadi dəw mbatɪ goto. Ke ə kadi kuso-e e ki oyo ki ra Luwə. ⁵ Tado ta lə Luwə, ki kəl ta ki Luwə təlɪ ne je kin pəti ki kay njay ti.

⁶ Loki re or gin ne je kin ki taga adi ngakoi je ooi nɪngə, a j̄ nje ra kilə ɔəə ki maji lə Jəju Kirisi. A əji kadi j̄ dəw ki ul r̄oi ki ta je ki go ndil ti, ki ne ndo ki rɔjeti ki ingə.

Pol ilə dingəm me Timote ti

⁷ Maji kadi əsi su je ki kidə ki kəme goto ngerəngi. Əi su je ki əsi ta ta lə Luwə. Ində dō r̄oi ti kadi isɪ me ɔəl Luwə ti. ⁸ Kində dō r̄o ti mbata kingə ne me ti, tə ngodi ki kay je be kin maje e nɔɔ, nə ke ə, e ngay al. Ne ra ki go ndu Luwə ti a ra maji ki dəw me ne je ti pəti. Tado a adi-je kaji ki dənangi ti ne ki e ki dərə ti. ⁹ Ta kin e ta ki rɔjeti ki maji kadi dije pəti taai ki me ki kare. ¹⁰ Rɔje ki j̄-isi j̄-adi kɔ, ki r̄o ki j̄-isi j̄i r̄oi, e ki mbata meje ki j̄-ində dō Luwə ti ki nje kisi kəm ba. E ə e nje kaji dije pəti ki dənangi ti ne, ki bo tɔi, e njé ki adi mede Jəju Kirisi.

¹¹ E kin ə e ne je ki kadi indəji dije ə indo-de tɔ.

Ne ndaji mbata njé kadi-me je

¹² Adi dəw madi kidi mba ke ki j̄ basa al. Nə kadi j̄ ne ndaji mbata njé kadi-me je, me ta kəlɪ ti, me pa njiyəi ti, me ndigi-naa ti, me kadi-me ti, ki me kay njay ti.

¹³ Kəte nɔ kadi m-re m-ingə-i ti, m-ndəji kadi ində r̄oi ta tida makitibi ti lə Luwə nɔ kosi je ti, ki ta kɔji ta ti, ki ta ndo dije ndu Luwə ti. ¹⁴ Oti kadi ikidi kadi-kare ki Luwə adi ki go me-maji ti lie kin. Adi ki go rəbi lə njé kəl ta je ki tae ti, ki əli ta dɔi ti, ki go rəbi lə ngatogi je ki njé kər nɔ njé kaw-naa je, ki indəi jide dɔi ti. ¹⁵ Maji kadi ində r̄oi ta kilə ti kin ira ki me ki kare ba. Ira be kadi dije ooi kaw ki kətə ləi taga ta kəmde ti. ¹⁶ M-ndəji kadi kəmi ədi dō r̄oi ti j̄ wa, taa dō ne ndo ti ləi nim tɔ. Uwə tɔgi ba me ti. Re ira be nɪngə, a əji r̄oi j̄ wa taa a əji dije ki njé koo dō ne ndo ləi nim tɔ.

5

Kal Timote ki r̄o njé kaw-naa je ti

¹ Oti kadi indangi dəw ki tɔgi ki tɔgi ngay, nə kadi əl-e ta ki ndui ki sɔl tə bawi ə isɪ əl sie ta be. Nɪngə ngan basa je ka, sɔbi kadi ira-de tə ngakoi je ki me darɔ ti be tɔ. ² Ira ki dane je ki tɔgi tə koi je taa ngan mandɪ je tə konani je be tɔ. Ira ne je kin pəti ki mər ta ki ay njay nɔde ti.

Njé ngaw koy je

³ Maji kadi ində kəmi maji go njé ngaw koy je ti ki rɔjeti, ki dəw ki nje ra səde goto. ⁴ Re nje ngaw koy aw ki ngane je ə se ngan kane je nɔɔ nɪngə, sɔbi kadi, ngane je ə se ngan kae je ndoi ne ra ki go rəbi ti lə Luwə dō nojide je ti. Sɔbide kadi ooi go njé koji-de je təkɪ njé koji-de je ooi gode kətə kin be tɔ. Tado ne ra ki be kin ə nəl Luwə. ⁵ Nje ngaw koy ki rɔjeti, e e ki dəw ki nje ra sie goto, ki isɪ ki karne ba, ində mene dō Luwə ti par. Dəkagilo je pəti, kondɔ ki kada, isɪ əl ta ki Luwə, dəje kadi ra səne. ⁶ Nə nje ngaw koy ki isɪ ta koo maji r̄one ti me kaya ti ki ra, re a-n ki dɔne ta nɔɔ ka, e dəw ki koy me ndil ti. ⁷ Indo-de ne je kin be, mba kadi isɪ ki dɔde taa ki ta dade ti al. ⁸ Re dəw madi oo go nojine je al, ki bo tɔy, oo go dije ki me kəy ti ləne al, e dəw ki ilə kadi-me ləne kɔ. Dəw ki gər Luwə al ka e soti ite ɔəy.

⁹ Onoi ndangi tɔ nje ngaw koy ki ɔale asi kuti mehe al nim, taa ki taa ngaw kare ba al nim, mbɔ njé je ti ki njé kaw-naa je isɪ ooi gode. ¹⁰ Maji kadi dije gəri-e əji go kilə rae ki maji. Maji kadi e dəw ki kate e nje koti ngan je nim, nje ra mba je nim, nje tɔgi nja dije ki kay njay lə Luwə nim⁶, e nje ra ki dije ki ne ki to tɔe dɔde ti nim. Taa e nje ra kilə je ki maji ki go rəbi je ki dangi dangi nim tɔ. ¹¹ Onoi kadi indangi tɔ njé ngaw koy je ki r̄ode to mbəl ɔəy me makitibi ti. Indangi tɔde al tado loki 60 taa dingəm ra-de nɪngə, a iyəi kadi r̄o ləde mba kun go Kirisi kɔ, ə a taai ngaw. ¹² Ra-e ki be kin a re ki ta ki gangi dɔde ti, tado naji ta kadi-me ləde ki kətə kɔ. ¹³ Ne ki rangi ɔəy a təlɪ njé dabi je. Nɪngə kilə rade ki bo ngay e kilə lo mbə ki ta kəy lə dije par. Əi njé dabi je par al, nə indəi ta ɔa go dabi ti, taa əi njé kində gəngi dɔ ta ti lə dije to. Ne ki lagide al ka, iləi tade me ti. Nɪngə ta kəldə ka to biriri tɔ. ¹⁴ E mbata kilə ra je ki be kin ə, sɔbi kadi njé ngaw koy je ki r̄ode to mbəl ɔəy taai dingəm ki rangi. Kadi oji ngan je ə indəi kamde go me kəy ti ləde tɔ mba kadi nje bə ingə rəbi əl-n ta ki mal dɔje ti al. ¹⁵ M-əl ta kin be mbata njé ngaw koy je ngay ki r̄ode to mbəl ɔəy iləi kadi-me ləde kɔ ə uni go *Satə. ¹⁶ Re nje kadi-me ki dane madi aw ki njé ngaw koy je me kəy ti ləne nɔɔ nɪngə, sɔbi kadi e wa ngəm-de. Loki ra be nɪngə e ne koti ki əy ə un dō njé kaw-naa je ti, kadi njé kaw-naa je rai ki njé ngaw koy je ki rɔjeti ki dəw ki nje ra səde goto.

Njé kər nō njé kaw-naa je

¹⁷ Maji kadi ngatōgi je ki njé ra kilə maji dan njé kaw-naa je ti, ingəi kəsi-gon ki ne kigə go ji ki asi ta kilə ləde gidi joo. Ki bo təy, e njé je ki isi adi rōde kō mba kōji ta, ki ndo dije ta lə Luwə. ¹⁸ Tado ndangi me makitibi ti lə Luwə əi nə: «Dəw a dō ndugidu ta mangi ti al, dəkagilo ti ki a njiyə dō ko ti mba kadi kande tēē.» Taa makitibi lə Luwə əl bəy tō ə nə: «Maji kadi dəw ki nje ra kilə ingə ne kigə go ji ki asi ta kilə ki ra*» ¹⁹ Re dəw madi əl ta ki majal dō ngatōgi ti, ə dije joo ə se mitə mai naje al ningə, oti kadi indigi sie dō ti. ²⁰ Njé je ki rai majal, sōbi kadi indangi-de ta kəm kosi je ti mba kadi ndəge je bəli.

²¹ M-ndəji ta kəm Luwə ti ki ta kəm Jəju Kirisi ti, taa ta kəm malayka je ti ki Luwə mbəti-de, kadi itəl rōi go ta je ti ki m-əli. Itəl rōi go ti ki kanji kun ki madi je ə kiyə njé ki nungə, ki kanji kor kəm dije dana. ²² Ne ki sōbi kadi igər ə to kin: Oti kadi ində ji dō dəw ti kalangi ba mba kadi təl nje ra kilə dan njé kaw-naa je ti. Maji kadi ində rōi-naa ti ki dəw dō majal ti lie al. Ningə, j wa ay rōi njay dō majal ti.

²³ NGa ningə, maji kadi ay man ki ndul wa kare ba par al, nə kadi ay kasi kandi nju ndəy ndəy mba kadi ra maji ki mōy ki me ti ki ra adi rōi ta kati al ki dəkagilo je pəti kin. ²⁴ Dije madi je gin majal ləde to taga kəte bəy taa kadi ta ki gangi re dōde ti. Nə njé ki nungə, majal ləde to lo bəyo ti biti kadi ta ki gangi taa a ər ginde ndō ki gogi ti. ²⁵ Kilə ra je ki maji ka to be to. Yə njé ki madi to taga pay pay. Ningə njé ki nungə, re yəde to taga pay pay al ka, a toi lo bəyo ti ratata al.

6

Ta dō bəə je ti

¹ Dije pəti ki adi mede ki əi bəə je, sōbi kadi iləi dōde gin tōgi ti lə bade je. Həi dōde gin tōgi ti lə bade je mba kadi dəw əl ta ki mal dō to Luwə ti al, taa dō ne ndo ti ki ji ndo səsi kin al tō. ² E go ti al kadi bəə je ki bade je adi mede Luwə, uni girə dō ke ngakona me ta ti lə Luwə ə mbati kadi iləi dōde gin tōgi ti lə bade je. Kede ngakona me ta ti lə Luwə ka kin ə sōbi kadi rai kilə adi-de ki kəte nōq bəy, tado e ngakode je ki njé kadi-me je ə isi rai kilə adi-de.

Njé ne ndo je ki ngom ki ra ta ne kingə

³ Ta ki m-aw tō m-əli kam, e ta ki sōbi kadi indo dije ə indəji-de kadi rai kilə. Re dəw madi ndo dije ne ki rangi, ə iyə go rəbi ta ki rōjeti lə Bəbe ləje Jəju Kirisi, ki go rəbi ne ndo ki go kadi-me ti ləje kin ningə, ⁴ e dəw ki kun dō ta təl-e, taa e dəw ki isi day to. Ne ki gər e ta ki naji ki to rəe ti tə moy. E nje sangi ta me ta ki naji ti dō ta je ki ndade goto. Ningə lo kin

ə, jangi je, ki gaki-naa je, ki taji-naa je, ki ta ki təti dō-naa ti je tēē ti. ⁵ Ta ki naji ki gine gangi al, mbō dije ti ki ku dōde goto, ki ngon gir ta ki ndəy ki əji dō ta ki rōjeti goto dōde ti, tēē lo kin ti nōq. Ningə məri kadi, kadi-me Luwə e rəbi kingə ne. ⁶ Təki rōjeti, kadi-me Luwə e ne kingə ki bo ngay, re dəw ra rənəl dō ne ti ki to me jie ti. ⁷ Təki ji re-n me duniya ti ki jije kare, be tō ə j-a ji təl-n ki jije kare. ⁸ E be ə, re j-ingəi ne kusoje ki kibi rōje ningə, kadi ji ra rənəl dō ti. ⁹ Dije ki sangi kadi n-təli njé ne kingə ki ngay ki rəbi je ki dangi dangi, osi me gum ne na ti. Osi me gum ti ki go rəbi ra ta ne ki to mba, ki ki majal, ki aw ki dije me ne ti ki majal, ki me tuji ti. ¹⁰ Tado ra ta la e ngira majal je pəti. Njé ki madi uni rōde ba pəti indəi ta sangi la ti, adi ndəmi say go rəbi kadi-me ti. Ningə əi je wa adi kō ndiilde.

Rə rō ki maji

¹¹ Nə j ki j dəw lə Luwə, ay gədi ne je ti kin ki rangi, sōbi kadi isa rəbi ne ra ki dana, ki bəl Luwə, ki kadi-me, ki ndigi-naa, ki kore me, ki səl ləm. ¹² Irō rō ki maji ki əji dō kadi-me, uwə kaji ki to ratata kin səm, tado Luwə bari mba kadi igər ta kaji kin, dəkagilo ti ki un ndui taa ima-n naji ki maji dō ti nō kosi dije ti. ¹³ M-ndəji ta kəm Luwə ti ki nje kəndə ne je pəti, taa ki nō Jəju Kirisi ki un ndune ki taa man naji ki rōjeti nō Posi *Pilati ti*, ¹⁴ kadi ingəm go ndu-kun ki ingə kin maji, me kay njay ti ki kanji ta madi dōi ti biti kadi Bəbe Jəju Kirisi təl re-n. ¹⁵ Bəbe Jəju Kirisi a re dəkagilo ti ki Luwə əji,

Luwə ki nje maji-kur, ki e ki karne ba e 6a rənə,

E NGar lə ngar je ki Bəbe lə bəbe je,

¹⁶ E ki karne ba e nje koy al,

Isi me kunjti ti ki dəw asi kadi tēē kadi ti al.

Dəw kare ki dōnangi ti ne ki oo-e ki kəmne goto.

Dəw ki asi koo-e goto.

Tōba ki tōgi ki to biti ki nō ti e yəe! Amen!

Ta ki əji dō njé ne kingə je

¹⁷ Əl nje ne kingə je ki dōnangi ti ne kadi indəi gude al. Əl-de kadi uwəi kul ne kingə je ki a tuji kin al, nə kadi uwəi kul Luwə ki nje kadi-je ne je pəti ki to mbar mbar, jie əy al, mba kadi j-isi-n me rənəl ti. ¹⁸ Əl-de kadi rai maji, kadi ne kingəde e kilə ra ki maji. Ningə kadi əi dije ki jide əy al, kadi kəki ne kingə je ləde ki dije ki rangi. ¹⁹ Re rai be ningə, isi kawi ne maji je ləde indəi lo ngəm ne ti ki maji ki ngə mba ndō ki lo ti ti, kadi ingəi kaji ki rōjeti.

Ta ki dəbəy ti ki kuwəji-naa

²⁰ I Timote, sōbi kadi uwə go ndu Luwə kin səm. Əsi rōi kō kadi ta je ti ki kəl ki ndae goto, ki əsi ta ta lə Luwə, əsi rōi kō kadi ta je ki naji ti ki go ne gər ti ki ngom ki dōnangi ti ne. ²¹ Dije

madi uwæi kul nɛ gær kin, adi ndæmi go ræbi
kadi-me læde.

Kadi me-maji læ Luwæ e naa ti sæsi. Amen!

Makitibi ki kɔ joo ki Pol ndangi adi Timote

*Ta ki dɔ makitibi ti ki kɔ joo ki Pol ndangi
adi Timote*

Makitibi ki kɔ joo ki Pol ndangi adi Timote kin, ndange Rom ti, loki to-n ta kɔ ti me kɔy dangay ti (1.17; 2.9). E dɔkagilo ki madi-kilɔ je lɔ Pol tusi-e iyɛi-e (4.10, 16). Pol e ta tɔl ta kilɔ ti lane (4.6), ɛ ndangi makitibi adi madi-kilɔne ki ngay Timote, ade-n ngan ndu je ki dɔbɔy ti (1.2). Makitibi ki kɔ joo ki Pol ndangi adi Timote kin a e dɔbɔy makitibi lɔ Pol ki ndangi.

Kilɔ ngirɛ ta ti, nje kaw kilɔ Pol, ra oyo Luwɛ mbata kadi-me ki ndigi-naa ki to me Timote ti. NGa ningɛ, ɔji-n dɔ kɔ ki a ingɛ bɛɛ kilɔ je lɔ Luwɛ lo ti ti, ki rɔ ki a ingɛ-de me kilɔ kilɔ mbɛ Poy Ta ki Maji ti lɔ Kirisi, Pol ilɔ dingam me Timote ti kadi uwɛ tɔgine ba, rɔ tɔ asigar lɔ Jɛju Kirisi ki a dɔ njane ti (1.3-2.13). Dɛje kadi ɔsi rɔne ngerɛngi kadi dije ti ki njɛ ge ta ki maji ki ndae goto, ki njɛ tidɛ ta je ki galala ki ɔsi ta Poy Ta ki Maji. Pol ndɔji Timote kadi oo dɔ njane n-e Pol, ningɛ kadi indɛ kɛme go nɛ ndo ti ki rɔjeti ki n-ade (2.14-4.5). Ta tɔl ta ta ti, Pol ɔl ta ki dɔ rɔne ti ɔji-n dɔ dɔkagilo ki ngɛ ki e me ti, ningɛ iyɛ ta ra oyo Babɛ Luwɛ ki isi indɛ kɛme gone ti me kɔ je ti kin, al (4.6-22).

Nje kaw kilɔ Pol rɔ rɔ ki maji mba ta lɔ Luwɛ, biti tɔl tae (4.7). NGa ningɛ, ɔbi kadi njɛ kadi mede Kirisi, rɔi ko rɔ lɔ Pol kin, ki kanji bɛl. Kadi rɔi ki kadi-me, ki kore me, ki ndigi-naa, taa ki kuwɛ tɔgi ba tɔ.

Kuwɛ ji-naa

¹ Mi Pol ki nje kaw kilɔ lɔ Jɛju Kirisi ki go ndigi ti lɔ Luwɛ. Kilɔ ram e mba kadi m-ilɔ mbɛ ta kaji ki Luwɛ un ndune adi dɔ ti ki takul kindɛ rɔ naa ti ki Jɛju Kirisi. ² M-ilɔ ki makitibi kin madi j Timote* ki j ngon ndigi lɔm. M-uwɛ jii ɛ m-dɔji kadi me-maji ki koo kɛm-to-ndoo ki kisi-maje lɔ Luwɛ ki Bawje ɔi ki Babɛ lɛje Jɛju Kirisi e ɔai naa ti.

Pol ra oyo Luwɛ

³ M-ra oyo Luwɛ ki m-isi m-ra kilɔ made ki ngame ki ay njay tɛki kam je* rai kɛte be tɔ. Kondo ki kada loki m-isi m-ɔl ta ki Luwɛ ningɛ, mem ole dɔi ti. ⁴ Loki mem ole dɔ nɔ ti lai*, 60 koo-i ra-m ngay mba kadi rɔnal lɔm rɔsi. ⁵ Mem ole dɔ kadi-me ti lai ki rɔjeti. Kadi-me kin j rɔ kai Loyisi ti ki balme ɔay taa to rɔ kɔi Enisi ti tɔ. M-badi al kadi kadi-me kin e ngamei ti tɔ.

*Pol dɔji Timote kadi ingɛ kɔ sɔne mbata
Poy Ta ki Maji*

⁶ MBata kin ɛ, m-ole mei dɔ ta ti kin kadi indɛ kɛmi maji go kadi-kare ti lɔ Luwɛ ki ingɛ ki go me-maji ti lie, loki m-indɛ jim dɔi ti. ⁷ Tɛki rɔjeti, NDil ki kay njay ki Luwɛ adi-je, e NDil bɛl al, nɛ e NDil ki rɔsi ki tɔgi ki ndigi-naa. Taa e NDil kindɛ dɔ rɔ ti tɔ. ⁸ Adi rɔi soli mba ma naji dɔ Babɛ ti lɛje al. Taa adi rɔi soli dɔm ti, mi ki mi kɔy dangay ti mbata lie kin al tɔ. Nɛ kadi ingɛ kɔ sɛm mbata Poy Ta ki Maji ki go tɔgi ti ki Luwɛ adi. ⁹ Luwɛ ki aji-je ɛ bar-je, mba kadi kisi ki dɔ taa lɛje e kisi ki dɔ taa ki ay njay. Ra nɛ kin be mba kilɔ raje je al, nɛ e ki go ndigi ti ki go ki me-maji ti lie. Me-maji kin Luwɛ adi-je me Jɛju Kirisi ti kɛte ɔay taa kadi indɛ duniya. ¹⁰ Me-maji ka kin j-oi ki kamje ngɔsine ki takul re lɔ Nje kaji-je Jɛju Kirisi. E ɛ tɔl koy nɛ ki kare ti. Ningɛ ki takul Poy Ta ki Maji, ra adi jɛ gari kaji ki kisi kɛm ba ay njay njay tɔ. ¹¹ E ki mbata Poy Ta ki Maji kin ɛ Luwɛ indɛ-m tɔ nje kilɔ mbɛ nim, nje kaw kilɔ nim, taa ki nje ndo nɛ dije nim tɔ. ¹² E kin ɛ, e gin kingɛ kɔ lɔm ki ngɔsine kin. Nɛ rɔm sɔl-m dɔ ti al. Tɛki rɔjeti, m-gɛr Luwɛ ki m-indɛ mem dɛte ti kin ɔati. M-gɛr maji kadi tɔgi Luwɛ asi naki kadi indɛ kɛmne go nɛ ti ki adi-m biti dɔbɔy ndo ti. ¹³ Nɛ ndo ki ingɛ rɔm ti, un tɔ nɛ ndaji me kadi-me ti ki me ndigi-naa ti ki Jɛju Kirisi adi-je me kindɛ rɔ naa ti sie. ¹⁴ Ingɛm go nɛ ndo ki adi-ni ki takul NDil Luwɛ ki isi meje ti kin maji.

Kuwɛ rɔ ba lɔ Onɔsipɔr

¹⁵ Igɛr kadi njɛ ki dɔnangi Aji ti mbati mi. Pijal ɔi ki Ermojan ɔi mbɔde ti tɔ. ¹⁶ Ki ɔji dɔ Onɔsipɔr, kadi ra maji lɔ Babɛ e dɔ me kɔy ti lie. Tɛki rɔjeti, ilɔ dingɛm mem ti taa taa. Taa rɔe sɔl-e dɛte ti me kɛem kɔy dangay ti kin al tɔ. ¹⁷ Dɔkagilo ki tɛɛ Rom ti taa ɛ, sangi-m ki rɔ ki ti kati kadi ingɛ-m. ¹⁸ M-kɔy Babɛ Jɛju kadi adi Babɛ Luwɛ oo kɛm-to-ndoo lɔ Onɔsipɔr ndɔ gangi ta ti. Taa jɛ wa ki dɔi, igɛr itɛ ndɔgi dije pɛti, kilɔ je pɛti ki Onɔsipɔr ra adi-m dɔnangi Epɔji ti.

2

Nje rɔ lɔ Kirisi ki maji

¹ J ngonm Timote, maji kadi uwɛ tɔgi ba me me-maji ti ki j-ingɛ ki takul kindɛ rɔ naa ti ki Kirisi kin. ² Ningɛ nɛ ndo ki ingɛ rɔm ti ta kɛm kɔsi dije ti, maji kadi indo dije ki dana ki asi naki kadi ɔi je ka, un ndoi dije ki rangi kɛte tɔ. ³ Ingɛ kɔ sɛm tɔ nje rɔ ki maji lɔ Jɛju Kirisi. ⁴ Nje rɔ madi dan njɛ rɔ je ti ki ge kadi n-nɔl ki bo ki dɔne ti, ki indɛ rɔne ta nɛ je ti ki rangi yo goto. ⁵ Nje kay ngɔdi ki a ingɛ nɛ kingɛ go jine re ay ngɔdi kɔ go ndu-kun ti al goto. ⁶ Nje ndɔr ki nje ra kilɔ ki tɔgine ɛ a ra rɔnal dɔ kandɔ ko ti kɛte. ⁷ Maji kadi imɔr ta dɔ ta ti ki m-ɔli kin maji ningɛ, Babɛ a adi tɔr kadi igɛr-n ndɔgi nɛ je pɛti tɔgi.

Adi mei ole do Jəju Kirisi ti

⁸ Adi mei ole do Jəju Kirisi ti ki e gin ka ti la *Babidi, Jəju Kirisi ki j taa dan njé koy je ti ki go Poy Ta ti ki Maji ki m-isi m-ilə mbeə. ⁹ E ki mbata Poy Ta ki Maji wa kin ə, m-isi m-ingə-n kə. Dəoi-mi ki kula gindi tə dəw ki nje təl dəw be. Nə ta la Luwə dəw ki asi də-e goto. ¹⁰ Be ə, m-tigə tam njaki də nē je ti pəti mbata njé je ki Luwə mbəti-de, mba kadi əi je ka, ingəi kaji ki e me Jəju Kirisi ti, naa ti ki kəsi-gon ki ratata tə. ¹¹ Ta ki m-a m-əl kam e ta ki rəjeti: Re j-oyi naa ti ki Kirisi ə, J-a j-isi kəm ba naa ti sie tə. ¹² Re j-uwəi təgije ba sie ə, J-a j-qi 6e naa ti sie tə. Re j-ə nə ji gəri-e al ə, E ka ə nə n-gər-je al tə. ¹³ Re je j-a də njəje ti al ə, E a də njane ti. Tadə a naji ta gər rəne al ratata.

Nje ra kilə ki rəe səl-e al

¹⁴ Maji kadi inay ki lo kole mede də ta je ti kin taa taa. Ki nə Luwə ti, əl-de ki təgi mba kadi gaki-naa də ku ta je ti ki ndade goto kin al. E kin a ra nē madi al, nə a tuji dije ki njé ko dəe tə tuji yo. ¹⁵ Ində də rəi ti kadi iteē nə Luwə ti tə dəw ki asi, nje ra kilə ki rəe səl-e də kilə ti lie al, ki ilə mbe Poy Ta ki Maji ki rəjeti la Luwə ki go rəbe ti. ¹⁶ ĩmbati ta ki naji je ki ndade goto ki əsi ta kadi-me. Təki rəjeti, njé je ki ta je ki be kin nəl-de, ndadə ngal ki Luwə par par. ¹⁷ Nə ndo ləde to ta do bay ki aw ki kəte kate kin be. Iməne* əi ki Piləti əi mbə dije ti kin tə. ¹⁸ Əi say kadi ta ti ki rəjeti. Ningə əli əi nə, njé koy je j taa lo koy ti ngata. E be ə, tuji ki kadi-me la njé ki nə je. ¹⁹ Be ka, ngirə kəy ki ngə ki Luwə ində isi lo kise ti. Luwə ndangi ta je kin də ti ə nə: «Babə gər dije ki əi yae je bəti, ningə maji kadi dəw ki ra ki ə nə n-e ya Babə, kadi ay say kadi majal ti.» ²⁰ Me kəy ki bo ti, dəw a ingə nē ra kilə je ki ra ki or ə se ki ningə kasi par al, nə a ingə njé ki madi je ki rai-de ki kagi ə se wanji tə. Njé je ki nə je, e ki mba ra kilə ndə madi je par. Njé je ki nungi, e ki mba ra kilə ki ndə je pəti tə. ²¹ Re dəw madi ay rəne njay də majal je ti kin ə, a to tə nē ra kilə kəsi-gon, ki kində ta dangi, ki ndae to ti mbata bəe, ki kində də dana mbata kilə je pəti ki maji.

Nje ra kilə la Babə

²² Maji kadi or rəi kə me ngur darə ti ki dəkagilo basa ti. Isangi rəbi ra nē ki dana, ki kadi-me, ki ndigi-naa, ki kisi ki naa maje, ki njé je ki isi əli ta ki Babə ki me ki ay njay. ²³ ĩmbati ta ki naji je ki to mbə ki ndae goto. Ta ki naji je ki be kin a re ki gaki-naa. ²⁴ Təki rəjeti, dəw ki nje ra kilə bəə kadi Babə, e dəw ki a gaki dije al, nə e dəw ki a oji ndigi-naa ləne ki rə dije ti pəti nim, dəw ki asi ndo nē

dije nim. A e dəw ki a isi də ta ti tə. ²⁵ Ki mindi ki səl ləm ə a tur-n ta dije ki njé kəse ta. Dəmaj i ə Luwə a ra adi tui kalde mba kadi tēgi me gər ta ki rəjeti ti, bə a təli uni angal ki maji gogi. ²⁶ A tēgi me gum je ti lə su ki uwə-n-de dangay ti, gin təgine ti mba kadi rai ndigi lie.

3*Nje je ki a rai nē dəbəy ndo je ti*

¹ Maji kadi igər tək i me ndo je ki dəbəy ti, kagi lo je ki ngə a rəi. ² Dije a təl njé ra ta nē, njé ndigi la. A əi njé kində gude, njé kun dəde taa, ki njé kəl ta ki mal də tə Luwə ti. A əi njé təl rəde go ta ti la njé koji-de je al. Ningə, a asi kadi rai oyo Luwə al tə. Taa a iləi koji də nē je ti la Luwə al tə. ³ Koo to dəw a goto rəde ti, koo kəm-to-ndoo a goto rəde ti, a əli ta ki rəjeti al də-naa ti, pa njiyəde a ale mbə. A əi njé təl nē ki kanji koo kəm-to-ndoo, taa a əi njé kəsi ta nē ra ki maji tə. ⁴ A əi njé kun də-naa, njé ra nē ki də gu ti, kun də taa a təl-de njé kəm to je ti. A ndigi rənal ki duniya ti itə Luwə. ⁵ A oji gidi rəde ti tək i n-əi njé bəl Luwə, nə tək i rəjeti, naji ta gər təgi kadi-me. Or rəi kə kadi ko dije ti ki be kin. ⁶ MBə ko dije ti kin, a ingə njé je ki isi uri me kəy ti la dəne je ki njé təgi goto, uwəi-de me gum je ti ləde. Əi dāne je ki majal dum dəde, adi iyəi rəde adi ngur darə je ki dangi dangi. ⁷ Isi ta ndo nē je ti ki dəkagilo je pəti, nə lo kadi asi tēgi me gər ta ti ki rəjeti goto ratata. ⁸ Tək i dəkagilo ti ki kate, Janəsi əi ki Jambirəsi əsi ta *Moji ka kin ə*, njé je kin ka əsi ta, ta ki rəjeti tə. Əi dije ki nē gər ləde aw səde me nē ra ki majal ti yo, taa kadi-me ləde ka, ndae goto tə. ⁹ Lo kaw kəte ləde ki ngay a goto, tadə dije a gəri nē rade je ki majal tək i ndə je ti ki kəte, dije gəri nē ra je ki majal la Janəsi əi ki Jambirəsi ka kin be tə.

Pol ndəji Timote kadi ngəm go nē ndo ki ingə rəne ti

¹⁰ Nə j, ində kəmi o-m me nē je ti pəti: me nē ndo ti ləm, me pa njiyəm ti, me koji ta ra je ti ləm, me kadi-me ti ləm, me kisi də ti ləm, me ndigi-naa ti ləm, taa me kuwə təgi ba ti ləm tə. ¹¹ ĩgər rəbi ki dije indəi kəm-ndoo ki mbata Poy Ta ki Maji, ki kə je ki ngay ki m-ingə me bə bo ti ki Atiyosi, ki Ikoniyom, taa me bə ti ki Lisitir tə*. Tək i rəjeti m-ingə kə ngay wa, nə taa taa, Babə isi or-m me nē je ti kin kə. ¹² Tə ki rəjeti, dije pəti ki gei njiyə me bəl Luwa ti ki takul kində rə naa ti ləde ki Jəju Kirisi a ingəi kə. ¹³ Nə dije ki njé me ndul, ki njé ndo tē je a awi kəte kəte me majal ki ra ti par par. Me kilə rade je ti, a ədi ndəgi dije tək i əi je wa ka dije ki rangi ədi-de be tə. ¹⁴ Nə ki oji dəi, maji kadi uwə go nē je pəti ki ində ə itaa ta nē je ki rəjeti kin səm. Tadə igər dije ki ingə nē ndo

kin rōde ti 6ati⁵. ¹⁵ Dɔkagilo ki ito ki dui ba 6ay ə igar ta je ki ndangi ki ay njay lə Luwə kin. Ta je kin a asi kadi-ni ne ɔar ki rɔjeti, ki a tɛɛ səi kaji ti ki takul kadi-me Jəju Kirisi. ¹⁶ Tado makitibi ki ndangi lə Luwə pəti, Luwə to NDilne ki ay njay səm ti. Ningə ndae to ti mba ndo ne dəw, mba kadi ɔji dəw adi mbati ne ra ki majal, mba kər dəw ta rəbi, taa mba ndo ne dəw mba kadi pa njiye e go ndigi ti lə Luwə to. ¹⁷ E be mba kadi dəw lə Luwə e ki kasi naa bərəre me ne je ti, mba kadi ra-n kilə je pəti ki maji.

4

Kilə mbɛ Poy Ta ki Maji

¹ E be ə, ta kəm Luwə ti ki ta kəm Jəju Kirisi ti ki a gangi ta dɔ dije ti ki isi ki dɔde taa ə se njé koy je, ki mbata təl re lie ə se kɔbe lie, ² m-dəji kadi ilə mbɛ Poy Ta ki Maji kin par par, dɔkagilo ti ki maji ə se ki majal. Ɔr dije ta rəbi, ikəl dɔ hal ti ki majal, ilə dingəm me dije ti ki takul ne ndo ləi, ki kisi dɔ ti ki kanji kiyə tae. ³ Tado dɔkagilo a re nɔ kadi dije a mbati ne ndo ki rɔjeti, ə a rai ne je ki go me ge je ti ləde. A sangi njé ndo ne je ngay ki a gugi dɔde wuki mba kadi ndoi-de ne je ki mbide ndigi koo. ⁴ A uti mbide dɔ ta ti ki rɔjeti, ə təl rɔde go su ki kidə ti yo. ⁵ Nə j, maji kadi ində dɔ rɔi ti me ne je ti pəti. Uwə rɔi ba me kɔ je ti. Maji kadi ira kilə kilə mbɛ Poy Ta ki Maji ləi kin maji. Ində kəmi go ra kilə 6əə ti lə Luwə maji to.

Pol təl ta ngədi

⁶ Ki ɔji dəm, dɔkagilo re kadi m-ilə rəm kadi-kare ti m-adi Luwə ngata. Dɔkagilo koy ləm re nga. ⁷ M-rɔ rɔ ki maji, m-təl ta ngədi ləm, m-ngəm go kadi-me ləm. ⁸ NGə sine, ne kigə go ji njé tətə rɔ je, adi e ne ra ki dana ki a to ratata isi ngəm-m. Bəbe ki e nje gangi ta ki dana, a adi-m ndɔ dangi ta ti. A adi-m mi par al, nə dije pəti ki ndigi təl-e, ə isi ngəmi ndəe kərəngi.

Poy ta je ki dɔbɔy ti

⁹ M-dəji kadi ində dɔ rɔi ti, ə re kalangi ingə-m. ¹⁰ Tado Dəmasi iyə-m kɔ, ə aw Təsaloniki ti, mbata ne maji je ki dənangi ti, ki dɔkagilo ti ki 6one uwə me. Kirəsasi aw dənangi Galasi ti. Ningə Titi aw Dalmasi ti to⁵. ¹¹ Luki ki karne ba par ə e səm ne. Ire ki Marki kəmi ti adi-m tado a ra səm maji ngay me kilə 6əə ti ki e jim ti⁵. ¹² M-ilə Tisiki me 6e bo ti ki Epəji⁵. ¹³ Dɔkagilo ki a re ə, un kibi kul ləm ki m-iyə me kəy ti lə Karpusi, me 6e ti ki Tirowasi⁵ kin jii ti ire-n adi-m. Ɔy makitibi je ləm jii ti to. Ki bo ngay, e makitibi nda je kin. ¹⁴ Aləgijandir⁵ ki kɔdi ko ne je adi-m kɔ ngay, nə Bəbe a ige ki go kilə rae ti. ¹⁵ J ka, maji kadi

ində kəm-kədi dɔ rɔi ti rɔe ti to, tado mbati ta je ləje ki tagine ngay. ¹⁶ NDɔ gangi ta ti ləm ki dəsay, dəw kare ki re a gom ti goto, dije pəti iyə mi kɔ. Ningə kadi Luwə tidə majal kin dɔde ti al. ¹⁷ Nə Bəbe e səm naa ti. E ə adi-m tɔgi mba kadi m-ilə-n mbɛ Poy Ta ki Maji lie m-təl tae, mba kadi dije pəti ki əi *Jipi je al ooi dɔe. Luwə ə ɔr-m kɔ ta 6əl ti. ¹⁸ Bəbe a ɔr-m kɔ ta ne je ti ki majal pəti. Ningə a aji-m mbata kɔbe lie ki dərə ti to. Tɔji e lie ki dɔkagilo je ki dɔkagilo je! *Amen.

Kuwə ji-naa ki dɔbɔy ti

¹⁹ Uwə ji Pirisika nim, Akila nim adi-m. Taa uwə ji dije ki me kəy ti lə Onəsipɔr to⁵. ²⁰ Erasi nay 6e bo Korəti ti. Tiropim e ki moy adi m-iyə Mile ti⁵. ²¹ Isangi rəbi kadi ire kəte nɔ nay kul ti. Ebulu, ki Pudasi, ki Linusi, taa Kilodiya ki ndəgi ngakɔ je je pəti uwai jii.

²² Kadi Bəbe e səi, ningə kadi me-maji lie nay səsi pəti to.

⁵ 4:10 Kol 4.14; Plm 24; 2Kor 8.23; Gal 2.3; Tt 1.4

⁵ 4:11 Knjk 12.12, 25; Kol 4.10

⁵ 4:12 Knjk 20.4; Ep 6.21-22; Kol

4.7-8 ⁵ 4:13 Knjk 20.6

⁵ 4:14 1Tim 1.20

⁵ 4:19 Knjk 18.2; 2Tim 1.16-17

⁵ 4:20 Knjk 19.22; 20.4; 21.29; Rm

Makitibi ki Pol ndangi adi Titi

Ta ki do makitibi ti ki Pol ndangi adi Titi

Titi ki Pol ndangi makitibi ade kin e Jipi (Gal 2.1-3). Titi e ki kare dan madi-kilə Pol je ti. E e ə ilə rəne nangi ra adi Pol əi ki njé kaw-naa je ki Koreti ti təli iləi noji: naa ti (2Kor 7.6-16). Pol ndangi makitibi kin adi Titi loki Titi e do dar ti ki Kirəti. Pol ade kilə kadi ində kəmne go njiyə maji ti lə njé kaw-naa je ki Kirəti ti (1.5).

Lo kilə ngirə ta ti, Pol əl Titi ne ki uwə mee ə ndangi-n makitibi kin ade (1.1-4). Go ti, əl- e ne je ki sɔbi kadi dəw oo rɔ njé kər nɔ njé kaw-naa je ti (1.5-16). Ta ki re go ti, Pol adi Titi ta kɔji ɔji-n do ɔuti dije je ki dangi dangi ki toi dan njé kaw-naa je ti, kadi ində kəmne gode ti. Adi e dingəm je ki tɔgi, ki dāne je ki tɔgi, ki ngan basa je, ki ngan mandij je ki sɔbi kadi dāne je ki tɔgi a indəi kəmde gode ti, ki ɔəə je (2.1-15). Go ta kɔji ti, Pol ɔji Titi rəbi kilə lə njé kun go Kirisi ki sɔbi kadi ɔji-de adi rai, kadi isi ki naa ki lapiya ki kanji gangi-naa (3.1-11). Pol tɔl ta ta ləne ki ngan ndu je ki kadi ra ki Titi me kilə ti nim, ki ta kuwə ji-naa nim tɔ (3.12-15).

Ta ki to me makitibi ti ki Pol ndangi adi Titi kin, e ta ki un njé kaw-naa je pəti, ɔi e ta ki dɔkagilo ti lə Titi par al. Ta do kində-naa do kilə ti ki goe goe do njé kaw-naa je ti, ə se kində kəm go njé kaw-naa je ti kadi njiyəi maji, ki ta ki do pa njiyə njé kər nɔ njé kaw-naa je ti, ki kilə ki sɔbi kadi njé kaw-naa je wa rai kin, e ta ki sɔbi do njé kaw-naa je pəti ki lo je ti ki dangi dangi.

Kuwə ji-naa

¹ Mi Pol ki ɔəə kilə lə Luwə, mi ki nje kaw kilə lə Jəju Kirisi ə m-ndangi makitibi kin. Mi nje kaw kilə mba kadi dije ki Luwə mbəti-de adi mede. Taa kadi m-ɔji-de kadi gəri ne ki rɔjeti ki go ndu Luwə ti tɔ. ² Be mba kadi indəi mede do kaji ti ki biti ki nɔ ti, ki Luwa ki nje ngom al, un mindine adi-je do ti kəte nɔ ne je ti pəti. ³ Luwə ɔji ta lə ne adi dije gəri ki takul kiyə ki iyə jim ti kadi m-ilə mbeə dɔkagilo ti ki e wa ɔji. M-ilə mbeə ki go ndigi ti lie e ki Nje kaji-je.

⁴ M-ndangi makitibi kin m-adi j Titi* ki j ngonm ki rɔjeti. I ngonm ki rɔjeti me kadi-me ti, ki je kare ba do ti. Kadi me-maji ki kisi-maje lə Luwə ki Bawje əi ki Jəju Kirisi ki Nje kaji-je e səi naa ti.

Kilə ki kadi Titi ra me ɔe ti ki Kirəti.

⁵ M-iyəi gogi danangi ti ki Kirəti mba kadi tə itɔl ta kilə je ki nay. Ningə kadi ində ngatɔgi je do njé kaw-naa je ti me ɔe bo je ti kare

kare pəti. Ində-de ki go kɔji ti ki ndo ki m-ɔji. ⁶ Ningə sɔbi kadi dəw ki ngatɔgi e dəw ki ta goto dəe ti, e ngaw dāne ki kare ba, kadi e dəw ki ngane je əi njé kadi-me je, ki kadi dəw ində ta dode ti ɔji do hal ki majal ə se do nga al. ⁷ Sɔbi kadi nje kər nɔ njé kaw-naa je e dəw ki ta goto dəe ti, mbata e nje ngəm ne lə Luwa. Kadi e nje tɔ rɔ al, e nje wongi al, e go kasi al, e nje rɔ al, taa kadi e nje ge ne ki go rəbi ti ki dana al, al tɔ. ⁸ Sɔbi kadi e nje ra mba, kadi e nje ge ne ra ki maji, e nje kəl ta ki go rəbe ti, e dəw ki dana, e dəw ki ay njay, e nje kuwə rəne gin tɔgine ti. ⁹ Maji kadi uwə rəne ngame ta ti ki rɔjeti, ki aw naa ti ki ne ndo ki ingə. Lo kin ti, a asi kadi ilə dingəm me ndəgi dije ti ki ne ndo ki rɔjeti. Taa a asi kadi ɔji njé je ki isi ndoi ne je ki rangi kadi gəri təkɔ ndəmi rəbi tɔ.

¹⁰ Dije ngay dan *Jipi je ti əi njé mbati təl rɔde go ta ti ki rɔjeti, isi tidəi ta je ki biriri, isi ədi dije ki ta ki ndae goto. ¹¹ Adi uti tade do ta je ti lade. MBata tui do dije me kəy je ti ngay ki ne ndo ki kadi dəw ndo al. Rai be mba kadi ingəi ne kingə ki go rəbe ti al jɔ dije ti. ¹² Dəw kare dande ti, adi e nje kəl ta ki tade ti əi je wa ə nə: «Dije ki Kirəti ti əi njé kəl ta ki ngom ki ndo je pəti, əi da je ki mande majal, əi njé ra ta mede, ki njé dabi je.» ¹³ Ningə ta ki əl kin e ta ki rɔjeti, ə maji kadi indangi-de ki rɔ tii, kadi əi njé kadi-me je ki rɔjeti. ¹⁴ Bi kadi təlɔi rɔde go su je ki kidə ti lə Jipi je ki go ndukun ti lə dije ki njé mbati ta ki rɔjeti kam al. ¹⁵ Ki rɔ dije ti ki ayi njay, ne je pəti ayi njay tɔ, nə ki rɔ dije ti ki ayi njay al, ki dije ki njé kadi mede al, ne ki ayi njay goto rɔde ti. Ne ki ayi njay goto rɔde ti, tado ne gar lade, ki mede ki kadi uwə-de ki ta tuji. ¹⁶ Dije kin, əli tade ti təkɔ n-gəri Luwə, nə kilə rade naji ta gər-e. Əi njé ra ne ki to nje, əi njé tɔ rɔ je, asi kadi rai ne madi kare ki maji, al.

2

Ta do dije ti ki tɔgi, ki ngan basa je ki mandij je, ki ɔəə je

¹ Ningə ki sɔbi dəi, maji kadi indo ne ki aw naa ti ki ne ndo ki rɔjeti. ² Əl baw dingəm je kadi əi dije ki njé kuwə rɔde gin tɔgide ti, dije ki asi ta kasi-gon, dije ki njé ra ne ki go rəbe ti, dije ki awi ki kadi-me ki tɔge to, kadi əi dije ki awi ki ndigi-naa mede ti, dije ki njé kore mede.

³ Əl kɔ dāne je kae ti wa kin be tɔ. Əl-de kadi pa njiyəde e pa njiyə dije ki ayi njay, kadi əi njé kəl ta ki majal do dije ti al, taa kadi əi go kasi je al tɔ. Ningə, kadi əi njé ndo ne ki maji. ⁴ Maji kadi ndoi dāne je ki du kadi ndigi ngawde je ki ngande je. ⁵ Kadi əi njé ra ne ki go rəbe ti, əi njé ngəm rɔde, əi njé kində kəmde go me kəy je ti lade maji, əi dije ki maji, əi njé kilə dode gin ngawde je ti. Re

rai be ningə, dije a əli ta ki mal dɔ ta ti lə Luwə al.

⁶ Əl ngan basa je ki ngan mandı je tɔ, kadi awi ki hal ki maji me ne je ti pəti. ⁷ Ningə jı wa ki dɔi, sɔbi kadi jı ne ndaji me ne ra je ti ki maji mbata ti ləde. Kadi ne ndo ləi e ne ndo ki tɔgi gangi ki ndam goto me ti. ⁸ Kadi ta kəli e ta kəl ki ay njay, ki dəw asi kadi a əl yəne ɔsi-n kade al. Re ıra be ningə, njé kɔsi-je ta a gəri ne ki kadi rai al, kadi awi ki ta ki majal kare kadi əli dɔje ti al.

⁹ Əl bəə je kadi iləi dɔde gin tɔgi ti lə bade je me ne je ti pəti. Kadi bade je ingəi maji rɔde ti. Kadi naji ta bade je ti al, ¹⁰ taa kadi ɔogi-de al tɔ. Kadi naji-naa ki lo ka dana ti ki asi-naa bərəre, kadi bade je adi-de mede. Be ə, me ne je ti pəti, a adi-de kɔsi-gon dɔ ne ndo ti lə Luwə ki nje kaji-je.

Me-maji lə Luwə

¹¹ Luwə tɔji me-maji ləne, ki e gin kaji lə dije pəti ki taga wangi. ¹² Me-maji lə Luwə kin ndo-je kadi jı tusi ne ra ki go bəl Luwə ti al, ki ngur ne lə duniya jı-iyə kɔ. Jı-iyə kɔ mba kadi jı-si ki dɔje taa dakagilo ti ki ɔone kin me njıyə ti ki go rəbi ti ki dana, ki təl rɔ go ndu Luwə ti. ¹³ Jı rai be taa kadi jı nginəi maji ki jı-indəi meje dɔ ti, kadi jı nginəi ndɔ ki Luwə ləje ki bo, ki nje kaji-je Jəju Kirisi a tɛe-n me tɔba ti ləne. ¹⁴ Kirisi ki un rone adi ki mbata ləje, mba kadi gangi-n dɔje ta ne ra ti ki majal pəti. Gangi dɔje kadi jı təli dije lie ki kay njay. Dije ki kay njay, ki tingəi bil me ne ra je ti ki maji. ¹⁵ E kin ə, e ne ki kadi indo dije, kadi ilə-n dingəm mede ti. Tɔgi kər nɔ dije ki aw-n kin, kadi indangi-n-de ki rɔ ki tı kati. İra adi dəw madi kidi al.

3

Pa njıyə njé kadi-me je

¹ Ole me njé kadi-me je kadi iləi dɔde gin tɔgi ti lə ngar je ki njé kɔbe je. Kadi təli rɔde go ta ti ləde, ningə kadi əi bəsi ta ra ne je ti ki maji maji pəti. ² Əl-de kadi əli ta ki majal dɔ dəw madi ti al, kadi əi njé ge kəl al, kadi əi njé kilə noji naa ti, kadi dije pəti gəri səl ləm ləm ləde tɔ. ³ MBata je wa ka, kəte dɔje goto, je njé təl rɔ go ta ti al, jı ndəm rəbi, je gin tɔgi ti lə ngur darə je, ki koo maji rɔ je ki dangi dangi. Jı-si ta ra me ndul ti ki ta ndingə ne ti, dije mbati je, taa je wa ka jı mbati-naa tɔ. ⁴ Nə loki Luwə ki nje kaji-je tɔji maji ki ndigi ləne ki taga mbata ti lə dije kin ə jı-ingə-n kaji. ⁵ Luwə əji-je ki go rəbi kilə raje je ki dana al, nə e ki go koo kəm-to-ndoo lie e wa. Əji-je ki ta rəbi lə man batəm koji ki sigi, ki ta rəbi lə NDile ki təl-je dije ki sigi ti. ⁶ Luwə buki NDil ki kay njay kin dɔje ti ki tae ba, ki takul Jəju Kirisi ki nje kaji-je. ⁷ Luwə buki NDil ki kay njay dɔje ti ki go me-maji lie, mba kadi ɔr-n

ta dɔje ti. Ɔr ta dɔje ti kadi jı nginə-n kaji ki tɔ biti ki nɔ ti ki jı-ində meje dɔ ti.

⁸ Ta kin ə e ta ki rɔjeti. Ningə m-ndigi kadi a dɔ ti nga, mba kadi dije pəti ki adi mede Luwə, indəi rɔde ta ne ra je ti ki maji maji. E kin ə e ne ki maji ki ndae tɔ to ti mbata lə dije pəti. ⁹ Ningə, ta ki naji-naa ti ki tɔ mbə, ki kər gin noji je, ki gangi-naa, ki kəl-naa dɔ ndukun je ti kin, əi ne ki ndade goto, ə maji kadi ɔsi rɔi ngərangi kɔ kadide ti. ¹⁰ Dəw ki nje re ki gangi-naa dan njé kaw-naa je ti, maji kadi indər mbie nja kare, indər ki kɔ joo, ə re oo ta ləi al ningə, sɔbi kadi ɔse ngərangi. ¹¹ İğər maji kadi dəw ki be kin, e dəw ki ndəm rəbi. Ə re nay ki lo ra majal ti ningə, ısı gangi ta dɔ rone ti e wa.

Ta je ki dɔbəy ti

¹² NDɔ ki m-a m-ilə Artəmasi ə se Tisiki wa, a tɛe rɔi ti ɔa, kadi jı kalangi ire ingəm Nikopolisi ti. Tado m-ndigi kadi nay kul ɔsi dɔm ti Nikopolisi. ¹³ Maji kadi ində kəmi go Jənası ti, ki nje gər rəbi gangi ta je əi ki Apolosi maji. İra səde dɔ rəbi mba ti ləde. İra səde kadi ne madi du-de al. ¹⁴ Maji kadi dije ki əi dije ləje, ndoi kaw kəte me ne ra je ti ki maji. Be ə, a gəri lo ra ki dije ki ne tɔ rɔde. Ningə, kisi ki dɔ taa ləde a e kare ki ndangi al tɔ.

¹⁵ Dije pəti ki əi səm naa ti ne uwəi jii. Uwə jı madije je, ki əi njé kadi-me je.

Kadi me-maji lə Luwə e naa ti səsi pəti. Amen!

Makitibi ki Pol ndangi adi Pilamq

Ta ki do makitibi ti ki Pol ndangi adi Pilamq

Pilamq e daw kare ki tœ ba ki adi mene Jœju Kirisi. Ningœ a e ki kare dan njœ kaw-naa je ti ki Kolosi. Pilamq e madi Pol (1). Aw ki bœœ kare ki tœ nœ Onœjim, ki tœœ me kœy ti lie œy. Ningœ daw gœr nœ ki ra nœ œ Onœjim œy-n al nim, taa daw gœr rœbi ki ingœi-naa ki Pol ki dœkagiloœ ti noœ kin to dangay ti kin al nim to. Nœ kare œa, j-ingœ kadi Onœjim tœl nje kun go Kirisi. NGA ningœ, Pol un ndune kadi n-ilœ ki Onœjim rœ Pilamq ti gogi. E be œ, ndangi-n makitibi kin ade kadi uwœ Onœjim ki rœne ti. Kadi oo-e tœ bœœ al ngata, nœ kadi oo-e tœ ngokœe ki me kadi-me Kirisi ti.

Pol ilœ ngirœ makitibi lane ki ta kuwœ ji Pilamq nim, kuwœ ji njœ ki isi me kœy ti lœ Pilamq nim (1-3). Ba go ti, ra oyo Luwœ mbata tingœ bil lœ Pilamq (4-7). Go oyo ki ra ti nga œa Pol indœ nœ dœji lœne ki mbata lœ Onœjim ki noœ Pilamq ti, tadoœ Pol ndigi kadi Onœjim tœl aw rœ bœne ti gogi (8-22). Me ta kuwœ ji-naa ti ki Pol tœl-n ta makitibi lœne kin, tida to dije ngay ki tœde to me makitibi ti ki ndangi adi Kolosi je (Kol 4.10, 12, 14). J-a j-ingœ to daw tœ Arsipi ki j-o tœ Plm 2 to Kol 4.17 to kin. Dœmaji œ e darœ Onœjim œ wa œ aw ki makitibi lœ Kolosi je to e ki ya Pilamq to.

J-ingœ me makitibi ti ki Pol ndangi adi Pilamq kin kadi œl-e ta ki mindi ki sœl lœm lœm œi indœ tœgi dœe ti al nim, taa maji tœgi ki Pilamq aw-n dœ Onœjim ti al nim to. Nœ kare œa, olœ me Pilamq to, me dije pati ki a tidœi makitibi kin to dœ ndigi-naa ti lœ Kirisi ki a ra kadi ta ri œ to dan dije ti ka, a tœli ilœi noji naa ti me Kirisi ti.

Kuwœ ji-naa

¹ Mi Pol ki mi dangay ti mbata Poy Ta ki Maji lœ Jœju Kirisi, naa ti ki ngokœje Timote, j-ilœ ki makitibi kin j-uwœ-n jii j Pilamq ki j madije ki ngay taa j madi-kila je to^œ. ² J-uwœ ji konanje Apiya, taa Arsipi ki e madi rœ lœje ki mbata lœ Kirisi kin to^œ. Ningœ j-uwœ ji njœ kaw-naa je ki isi me kœy ti lœi j Pilamq to. ³ Kadi me-maji ki kisi-maje lœ Bawje Luwœ œi ki Bœbe lœje Jœju Kirisi e naa ti sœsi.

NDigi-naa ki kadi-me lœ Pilamq

⁴ M-ra oyo Luwœ lœm mbata dœkagiloœ je pœti ki m-isi m-œl sie ta ningœ, mem ole dœi ti j Pilamq. ⁵ Tadoœ m-o poyi kadi indigi ngan lœ Luwœ pœti. Ki œji dœ kadi-me ningœ, adi mei Bœbe Jœju Kirisi to. ⁶ M-dœji Luwœ kadi kindœ rœ naa ti lœi saje dœ kadi-me ti tœœ ki kandi nœ ngay. Kadi-me kin a tœji kadi dije gœri kilœ je

pœti ki maji ki j-asi ra ki takul kindœ rœ naa ti lœje ki Jœju Kirisi. ⁷ NGokom, m-ingœ rœnal ki me-sœl ngay ki mbata ndigi lœi, tadoœ ngan lœ Luwœ ingœi me-sœl ki go rœbi ndigi lœi kin.

Nœ dœji lœ Pol mbata Onœjim

⁸ E be œ, re m-ingœ tœgi ji Kirisi ti mba kadi m-œjii nœ ki sobi kadi ira ka, ⁹ m-ge kadi, ki takul ndigi-naa ki to danje ti kin, m-dœji nœ tœ dœji yo. Tœki o-n, mi Pol mi ngatœgi, taa dœkagiloœ ti kin mi me kœy dangay ti mbata lœ Jœju Kirisi, ¹⁰ m-dœji nœ kare ki mbata ngonm ki me Kirisi ti Onœjim. NGœsine, m-tœl bawœ ki go ta ti lœ Jœju me kœy dangay ti nœ^œ. ¹¹ Kœte e daw ki ndœe goto ta kœmi ti, nœ ngœsine, tœl daw ki ndœe to ti mbata lœje joo pu.

¹² M-tœl m-ile ki roi ti gogi, e ki e daw rœm.

¹³ M-ge ngay kadi m-ngœm-e rœm ti ne mba kadi ra kilœ adi-m toi ti, dœkagiloœ ti ki mi-n dangay ti ki mbata Poy Ta ki Maji lœ Jœju kin.

¹⁴ Nœ m-ndigi ra nœ madi ki kanji koo yœi, al. Mœr ta lœm e ki mba kadi ra maji lœi e ki go me ndigi ti lœi j wa, œi e ki tœgi ti ki kindœ dœ ti al.

¹⁵ Dœmaji œ, Onœjim gangi-naa sœi dœkagiloœ ki ndœy be, mba kadi re ingœ gogi ningœ, isi sœi ratata. ¹⁶ A ingœ gogi tœ bœœ al ngata. A o-e tœ daw ki gate e ngay ita bœœ. A e ngokœi ki nje ndigi lœi me Kirisi ti. M-ndige ngay, nœ m-gœr kadi ndigi ki a indige a ita yœm bœy, ki go darœ ti, œ se ki go rœbi ti lœ Luwœ.

¹⁷ E be œ, re o-m tœ madi-kilœi ningœ, uwe roi ti tœki e mi wa œ uwœ-m roi ti be. ¹⁸ Re ra sœi nœ madi ki nœl-i al, œ se re aw ki bœngi lœi dœe ti ka, indœ dœm ti. ¹⁹ Mi Pol wa œ m-ndangi ta kin ki jim. M-a m-igœ-i bœngi kin. Maji kadi igœr tœki m-aw ki bœngi dœi ti, adi e darœi j wa. ²⁰ Oyo NGokom, m-dœji mba kadi ira kilœ kin adi-m me to Bœbe ti. Ira adi mem sœl me to Kirisi ti.

²¹ Mœm ole dœ tœl rœ go ta ti lœi dœkagiloœ ti ki m-isi m-ndangi-n makitibi kin m-adi. Ningœ m-gœr kadi a ira tœki m-dœji. Dœmaji œ, a ira ita e ki m-dœji kin bœy. ²² Ningœ m-dœji mba kadi indœ dœ kœy madi dana adi-m. Tadoœ m-indœ mem dœ ti kadi, kœl ki isi œli ta ki Luwœ ki mbata lœm kin, a ra adi njœ kœbœe je a iyœi mi taa adi sœsi.

Kuwœ ji-naa ki dœbœy ti

²³ Epapirasi uwœ jisi. E sœm naa ti kœy dangay ti ne ki mbata lœ Jœju Kirisi^œ. ²⁴ Madi kilœm je, Marki^œ œi ki Arisitarki^œ, taa Dœmasi^œ œi ki Luki^œ uwœi jisi to.

²⁵ Kadi me-maji lœ Bœbe Jœju Kirisi e naa ti sœsi.

œ 1:1 13, 22, 23 œ 1:2 Kol 4.17 œ 1:10 Kol 4.9 œ 1:23 Kol 1.7; 4.12 œ 1:24 2Tim 4.11 œ 1:24 Knj 19.29; 27.2; Kol 4.10 œ 1:24 Kol 4.14; 2Tim 4.10 œ 1:24 Kol 4.14

Makitibi ki ndangi adi Ebirə je

Ta ki do makitibi ti ki ndangi adi Ebirə je

Dəw ki ilə rəne səl ləm ə tidə makitibi ki ndangi adi Ebirə je kin 6a, a oo kadi e makitibi ki dəw ndangi sɔbi do dəw ə se dije madi al, nə to tə mbə Poy Ta ki Maji ki kilə kam be par. E ta kuwə ji-naa ki ta təl ta ta ti kin par ə ra kadi dəw gər-n təkɪ e makitibi ki ndangi kadi dəw ə se dije madi. NGA ningə, e makitibi ki dəw gər nje ndange al nim, dəw gər dije wa bangi ki dəw ndangi adi-de kin al nim tɔ. Nə kare 6a, to tə nə ki nje ndangi makitibi ka kin isi Itali ti ə ndangi be (13.24). Ningə ndangi adi njé kun go Kirisi ki rɔ je ki dangi dangi isi re dode ti. Rɔ je ka kin ra adi dije madi isi sangi kadi iyəi ta kun go Kirisi. E be ə, nje ndangi makitibi, ndangi adi-de, ilə-n dingəm mede ti kadi ai do njade ti, ningə tɔji-de kadi gəri təkɪ Kirisi ki isi uni goe kin e ki bo do dije pəti, ki do nə je ti pəti.

Lo kilə ngirə makitibi ti wa 6ay 6a, nje ndangi makitibi əl təkɪ Luwə oji rone ki taga kadi dije gəri-e ki rəbi lə NGone Jəju Kirisi (1.1-3). To kadi dəw a gangi kəy kəm makitibi kin asi joo kare:

Kəy kəme ki dəsəy (1.4-10.18) ilə kagi do ke ki bo ti lə Kirisi. Kirisi e ki bo do njé kəl ta je ki ta Luwə ti par al (1.1-3), nə e ki bo do malayka je ti nim (1.4-2.18), do Moji əi ki Jojuwe ti nim (3.1-4.13). Kirisi e ki karne ba ə e Nje kijə nə məsi kadi-kare ki bo ngay me kun mindi ti ki sigi. Ningə e ki bo do ki bo je ti lə njé kijə nə məsi kadi-kare je pəti ki me kun mindi ti ki kəke (4.14-7.28). Məsi ki ilə nja kare par ə təl-n ta nə pəti adi asi-naa kin, itə məsi je pəti ki njé kijə nə məsi kadi-kare je pəti iləl (8.1-10.18).

Kəy kəme ki kɔ joo (10.19-13.19) ilə dingəm me dije ti ki makitibi kin sɔbi dode, kadi uwəl tɔgide ba me njiyə go Kirisi ti (10.19-39). Lo kin ti noo, j-ingə ta lə njé kadi-me je ki me kun mindi ti ki kəke, ki to kadi njé kadi-me je ki 6one ndaji-de (11). NGA ningə nje ndangi makitibi daji dije ki ndangi makitibi adi-de kadi adi kəmde e do Jəju Kirisi ti, kadi tətɪ rɔ təkɪ Kirisi tati-n be tɔ (12.1-11). Go nğan ta je madi ti, ki ndəji-naa (12.12-13.19), nje ndangi makitibi təl ta makitibi ləne ki njangi do nim, ki kuwə ji-naa nim (13.20-25).

Kadi tə dije ki a tidəi makitibi kin ingəi tɔgi me nə je ti ki nga ki a tɛɛ dode ti, nje ndangi makitibi kin a do ta je ti ki kadi adi tɔgi par al, nə əl to təkɪ kisi nje ndole go Kirisi dan dije ti ki gəri Kirisi al e nə ki nga ngay. Nə re e be

ka, sɔbi kadi njé kadi-me je goi Kirisi do kagi-dəsi ti, ə ai do njade ti, mai naji lie mbata kaji ki bitɪ ki no ti ki to isi nginə dije ki njé təl rɔde go ta ti lie kin.

Luwə əl ta dije ki takul NGonne

¹ Dɔkagilo ti ki kəte, Luwə əl ta ki kaje je nja bay bay, taa ki rəbi je ki dangi dangi tɔ ki takul njé kəl ta je ki tae ti. ² Ningə ki ngosine kin, dɔkagilo ki dɔbəy ti, Luwə əl-je ta ki takul NGonne. E ki takule ə Luwə ra-n dɔrə ki dɔnangi ki nə je pəti ki me ti, taa ade e 6a nə je pəti to. ³ Kunji ki əti 6əl lə Luwə oji rone ki taga rɔ NGone ti. Ningə titi-naa ki dara Bawne wa ay njay njay. Ki takul ta lie ki aw ki tɔgi, ra adi nə je toi lo tode ti me dɔnangi ti ne. Loki ay dije njay do majal je ti lə nje ngata ningə, aw isi do ji kɔ Luwə ti ki nje tɔgi ki əti 6əl, me dɔrə ti*. ⁴ Be ə, NGon Luwə e ki bo itə malayka je say. Taa Luwə ade tɔ ki e dode ti pəti to.

NGon Luwə e do malayka je ti

⁵ Malayka madi kare ki Luwə əl-e ta dan made je ti ə nə:

«I ə j ngonm,
M-təl bawi me ndo ti ki 6one» goto.

Taa, ta ki ə nə:

«M-a mi bawe,
Ə e, a e ngonm» kin ka, tɛɛ ta-e ti ki rɔ malayka ti madi al ratata tɔ*.

⁶ Nə dɔkagilo ti ki Luwə aw kadi ilə ngonne ki kare ba me dɔnangi ti ningə, əl ə nə:
«Kadi malayka je ləm pəti əsi məkəside nangi noe ti.»

⁷ Luwə əl ta ki oji do malayka je ə nə:

«Malayka je rai kilə adi-mi tə nəl je be,
Taa tə ndon por je be tɔ*.»

⁸ Ningə ki oji do ngonne, Luwə ə nə:

«I Luwə, a o 6e ratata.
Nə ra ki dana e gəl kɔ6e ki a o-n 6e do dije ti ləi.

⁹ I nje ndigi nə ra ki dana, ə nje mbati nə ra ki go ti al tɔ.

Be ə, j ki j Luwə, Luwə ləi, kɔti dan ngar madi je ti,

Ur yibi rɔnəl dəi ti*.»

¹⁰ Ningə təl əl 6əy to ə nə:

«E j Babe ə, lo kilə ngirə nə je ti, ira dɔnangi,
Ningə dɔrə e nə ra ji tɔ.

¹¹ Nə je kin pəti a gotoi, nə j, a isi lo kisi ti ratata.

Dɔrə ki dɔnangi a ngisi tə kibi be.

¹² A dole-de təkɪ dəw a dolə-n tuwə kam be, Oyo, a mbəli-de təkɪ dəw a mbəl-n kibi kam be.

Nə j, a mbəl al ratata.

Ningə a isi ki dəi taa, ki do 6al je, ki do 6al je*.»

¹³ Malayka madi kare dan malayka je ti lie ki Luwə əl-e ə nə:

* 1:3 Pa je 110.1 * 1:5 Pa je 2.7; 2 Samiyal 7.14 * 1:7 6-7: Dətərənəm 32.43; Pa je 104.4 * 1:9 8-9: Pa je 45.7-8
* 1:12 10-12: Pa je 102.26-28

«Ire isi dɔ ji kɔm ti,
Biti kadi m-ilə njé bə je lai gin tɔgi ti, goto.»

¹⁴ Ki ɔji dɔ malayka je, si ndil je ki njé ra
kilə kadi Luwə par. Luwə ilə-de mba kadi rai
ki dije ki a aji-de.

2

Adi ji kidi ta ki Luwə əl je al

¹ Be ə, maji kadi ne ndo je ki j-ingəi kin,
adi ji rai ji ndami al, re ji rai ji ndamii ə, j-a
ndami rəbi. ² Ji gər kadi ta ki ndo ki malayka
je rəi əli kaje je e ta ki rɔjeti^ə. Ningə dije pəti
ki njé kal dɔ ndu kin nim, njé təl rɔde go ti al
nim, Luwə adi-de kində kɔji ki sɔbi kadi ingəi.
³ Təki rɔjeti, j-əi wa ka j-a nali kində kɔji lə
Luwə kin al, re j-oi ta kaji ki əti bəl be kin ta ne
ki kare. Ta kaji kin, Bəbə Jəju wa ə ilə mbəe
dɔsəy. Ningə njé je ki ooi ta-e ti, rəi mai naje
adi-je, təkə e ta ki rɔjeti. ⁴ Luwə wa ki dɔne ma
naji dɔ ta kəl-de ti kadi e ta ki rɔjeti ki takul ne
kɔji je ki əti bəl nim, ne ra je ki dəw asi ra al
nim, ki mbəli je ki ra ki rəbi je ki dangi dangi
nim tɔ. Taa Luwə tɔji ne ki rangi bəy, adi njé
ma naji je ka kin, kadi-kare je ki dangi dangi
ki go NDile ti, ki go ndigi ti lie.

Jəju oi mbata lə dije ki dənangi ti ne pəti

⁵ J-isi j-əl ta dɔ kisi ki dɔ taa ti ki sigi ki a re.
Ningə kisi ki dɔ taa ki sigi ka kin, e malayka je
ə, Luwə a adi tɔgi dɔ ti al. ⁶ Makitibi lə Luwə ə
nə:

«¹ Luwə, nda dəw e ri ə kadi to rəi ki mbata
lie be ə?

Ə se, ngon dəw e ri ə kadi ində kəmi goe ti be
ə?

⁷ Ra-e adi malayka je si dɔe ti mbata ngon
dəkagilo ki ndəy be,

Ningə ilə jɔgi piti ki kɔsi-gon dɔe ti.

⁸ Ɔsi gone mba kadi ɔ bə dɔ ne kində je ti
pəti^ə.»

Loki Luwə ilə ne je pəti gin tɔgi ti lə dəw, ne
madi kare ki iyə taga goto. Ningə ki ngosine
kin, j-o kadi ɔ bə dɔ ne je ti pəti al bəy. ⁹ Nə j-o
Jəju ki kate, malayka je itəi-e ki mba dəkagilo
ndəy, ki mba kadi ki takul me-maji lə Luwə,
ki ade oy mbata lə dije pəti. Ningə e ki tado
kɔ ki koy ki Jəju ingə kin ə, Luwə ilə-n jɔgi piti
ki kɔsi-gon dɔe ti.

¹⁰ Təki rɔjeti, Luwə e nje ra ne je pəti, taa
ne je pəti si yəe je tɔ. Luwə təl Jəju dəw ki asi
naa bərərə ti go rəbi kɔ je ki ingə, mba kadi
dije ngay ki təl ngane je, indəi rɔde naa ti sie
dɔ piti ti lie tɔ. Tado Jəju e njé kər nɔde kaw
səde kaji ti. ¹¹ Ningə Jəju ki nje təl dije ki kasi-
naa bərərə ti dɔ majal je ti ləde, taa njé je ki
təli-de ki kay njay ti ba pəti, Bawde e kare ba,
adi e Luwə. Be ə, rɔ Jəju sɔl-e al kadi bər-de
ngakone je. ¹² Jəju əl Luwə ə nə:

«Ma m-əl ta ki ɔji dɔi ngakom je,
Ta kam kosi dije ti lai,

M-a m-osi pa m-ilə-n tɔji dɔi ti^ə.»

¹³ Ningə əl bəy:

«M-a m-adi mem Luwə ba pəti,
Bəy taa, m-a ne ki dije pəti ki Luwə adi-m-de,
Ki toi tə nganm je be^ə.»

¹⁴ Təki dije ka kin awi ki daro ki məsi ka kin
ə, Jəju wa ka, təl rone dəw ti ki rɔjeti tə si be
tɔ. Ra be mba kadi ki takul koye, su ki aw ki
tɔgi lə koy jine ti, təl ne ki kare. ¹⁵ Jəju oy mba
kadi taa dije ilə-de taa tɔ. Dije ki dəkagilo kisi
ki dɔ taa ləde pəti, isi tə bəə je me bəl koy ti.
¹⁶ Təki rɔjeti, Jəju re mba kadi ra ki malayka
je al, nə re ki mba kadi ra ki dije ki gin kɔji ti
lə *Abirakam. ¹⁷ E be ə, me ne je ti pəti, kadi
tɔ tə ngakone je be, mba kadi təl nje kijə ne
məsi kadi-kare ləde ki bo ki nje ndigi dije ki
əti bəl, taa ki nje ka dɔ njane ti njururu dɔ kilə
ti ki Luwə ade tɔ. E ə, a bər majal lə dije nim,
taa a ilə-de noji naa ti ki Luwə nim tɔ. ¹⁸ Oyo,
Jəju wa ki dɔne ingə ne na nim, ingə kɔ nim
tɔ. Be ə, ngosine kin, asi kadi a ra ki njé je ki
ne na je tɔeji dɔde ti.

3

Jəju e ki bo dɔ Moji ti

¹ NGakom je ki njé kadi-me je, səi ki Luwə
bər səsi, maji kadi uri kamsi ki dɔ Jəju ti. E
ə, Luwə ilə sie adi-je, mba kadi e nje kijə ne
məsi kadi-kare ki bo. E ki takule ə, j-adi-n me
je, ə j-isi j-əl ta dɔ ti taga ta kəm dije ti. ² Təki
rɔjeti, Luwə kəti Jəju mba kadi e nje kijə ne
məsi kadi-kare ki bo. A dɔ njane ti ki rɔ Luwə
ti ki nje mbəte, kadi ra kilə kin, təkə ndo ki
*Moj i a-n dɔ njane ti me kilə je ti pəti ki ra
me kəy ti lə Luwə kin be tɔ^ə. ³ Təki rɔjeti, Jəju
asi ta piti ki itə yə Moji say təkə ji gəri kadi nje
kində kəy aw ki kɔsi-gon itə kəy kin be. ⁴ Kəy
ki aw ki nje kində ne al goto. NGa ningə nje
ra ne je pəti e Luwə. ⁵ Moji a dɔ njane ti me
kilə je ti pəti ki ndo ki ra me kəy ti lə Luwə.
Nə ke ə e ngon nje kilə kare. Kilə lie e ki mba
kadi əl dije ta ɔji dɔ ne je ki Luwə a əl me ndo
ti ki lo ti ti. ⁶ Nə Kirisi a dɔ njane ti tə NGon
lə Luwə, ki Luwə un-e inde dɔ kəy ti ləne. J-əi
ə, j-əi kəy je lie, re j-uwai tɔgi je ba, taa ji rai
rɔnəl dɔ ne kində me dɔ ti ləje tɔ.

Kər kəɔ lə dije lə Luwə

⁷ Maji kadi uri mbisi oi dɔ ta ki NDil Luwə
əl kin:

«Dəkagilo ki bəne kin, re oi ndu Luwə ningə,
⁸ Oti kadi adi mesi nga təkə ndo ki kasi je tɔi-
mi rɔ kin be,

Dəkagilo ti ki nai mi me dilə lo ti.
⁹ Oyo e dəkagilo ti ki kasi je indəi kadide səm
ə nai mi,

Go bəl ti ki kuti sɔ ti ki m-ra ne je m-adi oi ki
kəmde kin.

¹⁰ E be ə, wongi ra-m ngay ki gin kɔji kin,

Adi m-əl m-ə nə, mede nay ki lo ndəm ta rəbi ti.

Lo kadi gəri ne ki m-isi m-ngəm rəde ti goto.

¹¹ Be ə, me wongi ti ləm, m-un-n mindim m-ə nə:

A uri me be kər kəə ti ki m-isi m-ra ki mbata lade kam al ratata^φ.»

¹² Be ə, ngakom je, maji kadi indai kəm-kədi də rəsi ti, mba kadi dəw madi kare dansi ti aw ki me ki majal ə se me nga ki kadi aw sie adi təl gidine adi Luwə ki nje kisi kəm ba al.

¹³ Təki bone Luwə nay ki lo kəl səsi ta ti bəy kin, maji kadi ilai dingəm me na ti ki ndo je kare kare pəti, dəkagilo ti ki isi oi də bar lie bəy kin. Irai be mba kadi majal ədi dəw kare dansi ti adi təl nje me nga al. ¹⁴ Təki rəjeti, je ki kində rə naa ti ki Jaju Kirisi. Nə ke ə, kadi-me ki ndo ki j-adi-e, ə ji təli njé kadi-me je kin, kadi j-uwəi ba biti ta təl ta ne je ti. ¹⁵ Makitibi lə Luwə ə nə:

«Dəkagilo ti ki bone kin, re oi ndu Luwə ə, Oti kadi adi mesi nga tək i ndo ki kasi je taji-n rə dilə lo ti kin be.»

¹⁶ Se nə je ə, ooi ndu Luwə ə təli taji rə dilə lo ti wa? Ə njé je ki *Moji-ər nōde ə tēē səde me be ti ki Ejipi ti wa kin. ¹⁷ Ə se njé je ki ra tə ə, wongi ra Luwə səde bal kuti sə wa? Wongi ra Luwə ki njé je ki rai majal ə ninde a də-naa ti bisiri dilə lo kin. ¹⁸ Ə se njé ki ra tə ə, Luwə ibi rəne kadi a uri be kər kəə ti al ratata wa? E njé ki mbati kadi təli rəde goe ti kin^φ. ¹⁹ J-o kadi asi kur me be kər kəə ti lə Luwə əl, tado mbati kadi adi-e mede.

4

¹ Be ə, tək i dəkagilo kun mindi kur me be kər kəə ti lə Luwə ənə bəy kin ba, maji kadi j-indai kəm-kədi də roje ti mba kadi dəw madi kare njae nay gogi al. ² Tado je ka, tək i ilai mbə Poy Ta ki Maji adi kaje je wa kin tə ə, ilai mbə kin adi je tə. Nə ke ə, Poy Ta ki Maji ki kaje je ooi kin, tə tənə ki kare rəde ti, mbata taa ki kadi-me al. ³ Ningə je ki j-adi me je, j-a j-asi kadi j-ur me be kər kəə ti kin, tək i makitibi lə Luwə əl-nə ə nə:

«Me wongi ti ləm, m-ibi rəm m-ə nə: A uri me be kər kəə ti ləm al ratata^φ.»

NGa ningə, tək i rəjeti, Luwə təl ta kilə ləne mari nu lo kilə ngirə donangi ti. ⁴ Tək i rəjeti, makitibi lə Luwə əl ta əji-n də ndo ki kə siri ə nə: «Luwə ər kəə me ndo ti ki ko siri də kilə je ti pəti ki ra^φ.» ⁵ Makitibi lə Luwə əl bəy ə nə: «A uri me be kər kəə ti ləm ki m-isi m-ra ki mbata lade kin al ratata^φ.»

⁶ NJé je ki ilai mbə Poy Ta ki Maji adi-de kəte, adi mede də ta ti ki Luwə əl-de al. Adi lo kadi a uri me be kər kəə ti lə Luwə kin goto. Re to be ka, ta rəbi to tagira bəy kadi njé ki rangi a uri ti. ⁷ E be ə, Luwə ində də ndo ki

rangi dana, bar-e ə nə: «NDo ki bone.» Luwə əl ta je kin bal ngay kəte go ta je ti ki kaje je mbati tae ti. Ə ta je ka kin ki ta *Dabidi, me makitibi pa je ti lie ki ndangi kəte ə nə:

«Bone kin ə, oi ndu Luwə ə, Oti kadi adi mesi nga.» tək i m-əl-n səsi kəte.

⁸ Tək i rəjeti, re Jojuwe ər nō *Isirayəl je aw səde me be kər kəə ti lə Luwə ə, Luwə ə əl ta lə ndo kər kəə ki rangi gogi al ngata^φ. ⁹ Be ə, ndo kər kəə ki rangi lə dije lə Luwə to nōō bəy. A e ndo kər kəə ki titi-naa ki ndo ki kə siri ki Luwə ər-n kəə kin be. ¹⁰ Tado dəw ki ur lo kər kəə ti lə Luwə ə, a ər kəə də kilə ti ləne, tək i Luwə ər-n kəə də kilə ti ləne kin be tə. ¹¹ Be ə, maji kadi j-indai togi də roje ti mba kadi j-uri me be kər kəə ti kin. Adi j-indai kəm-kədi də rəjeti mba kadi dəw madi kare dan je ti təl nje mbati ta ki ta Luwə ti adi osi tək i kaje je osi kəte kin be al ngata.

¹² Ta lə Luwə e ta ki isi kəm, aw ki togi ngay tə. Təe ati itə kiyə kasigar ki ta kate e dam joo. Ta lə Luwə a ur rəjeti maki maki. A aw ədi dan bəngirə je nu. Ningə ta rəje je ki rəti-naa, ki wuy doje je ka aw ədi tə. Kəji ta ra je ləje ki maji, ki ki majal ki mar ta je ki də bəngirə je ti ka, ta lə Luwə tēē ki gine. ¹³ Nə kare ki mbə ne kində je ti lə Luwə ki bəyo rəne ta kəme ti goto. Ne je pəti naji rəde ta kəme ti ay njay njay. Ningə e nō Luwə ti tə ə nə nə a ər gin kilə rane je.

Jaju e nje kijə ne məsi kadi-kare ki bo

¹⁴ Adi j-uwəi kadi-me ləje ki j-əli ta də ti nō dije ti taga kin ba, tado, tək i rəjeti, j-awi ki nje kijə ne məsi kadi-kare ki bo, ki nje togi ki aw biti tēē lo kisi Luwə ti. Adi e Jaju Kirisi ki NGon lə Luwə. ¹⁵ Nje kijə ne məsi kadi-kare ləje ka kin, asi naki kadi ingə kə saje də togi kasi al je ti ləje. Tək i rəjeti, e wa ka, nai-e me ne je ti pəti tə je be tə. Nə ke ə, e osi me majal ti nja kare al. ¹⁶ Adi j-əti basi ki nō kimbər kəbe ti lə Luwə ki nje me-maji, ki me ki ti kati. Lo kin ti ə, Luwə a iyə-n go majal je ləje kə nim, taa me-maji lie ka a nay saje nim, mba kadi tə ra saje dəkagilo ti ki me je ge.

5

¹ Tək i rəjeti, njé kijə ne məsi kadi-kare je ki bo, kare kare pəti, Luwə ə mbəti-de dan dije ti. Ningə Luwə ində-de mba kadi rai kilə ləne mbata maji lə dije ka kin. Kilə ləde e mba kadi adi kadi-kare nim, taa jəi ne məsi kadi-kare adi Luwə mbata majal je lə dije ki rai nim to. ² Nje kijə ne məsi kadi-kare ki bo wa ki dəne ka, aw ki kasi al je ləne ngay tə. Be tə ə, a asi kadi gar ə ra ki dije ki njé ra ne ki majal ki go me ndigi ti ləde al, adi ndəmi ta rəbi. ³ E mba kasi al je lie ka kin ə, a ilə məsi kadi-kare adi Luwə mbata majal je ləne wa

φ 3:11 7-11: Pa je 95.7-11 φ 3:18 16-18: Kər Isirayəl je 14.1-35; Pa je 95.11 φ 4:3 Pa je 95.11 φ 4:4 Kilə ngirə ne je 2.2 φ 4:5 Pa je 95.7-8 φ 4:8 Dətaranom 31.7; Jojuwe 22.4 φ 5:3 Labətiki 9.7

nim, taa ki mbata majal je lə dije nim to⁴. 4 Ra kilə kijə ne məsi kadi-kare e kəsi-gon, nə ke ə dəw a ində rəne ki də rəne mba kingə-n kəsi-gon kin al. Dəw a ingə kəsi-gon kin ki takul bar ki Luwə bar-e taa. Ne kin ə ra, dəkagilo ti ki bari-n *Aro.

5 E be ə, ya Kirisi ka to be to. E e wa ə adi rəne təfa mba kadi n-təli-n nje kijə ne məsi kadi-kare ki bo ki itə ndəge je al. Nə ingə ji Luwə ti ki əl-e ə nə:

«[ə, i ngonm,
ilə ngire bone, mi m-təl Bawi.»

6 Me Makitibi ti lə Luwə, loki rangi ti, Luwə əl bəy ə nə:

«[nje kijə ne məsi kadi-kare ki a isi ratata,
Tə Məlsisədəki be⁷.»

7 Dəkagilo ti ki Jəju e dənangi ti ne bəy, əl ta ki Luwə ki rəbi je ki dangi dangi, taa əl sie ta ki go kare ki səl də, ki ndune ki bo taa ki man nə kəmmə ti, Luwə ki asi kadi taa-e ta koy ti⁸. Ningə Luwə oo də ndue mbata kilə ki ilə dəne gin toge ti. 8 Təki rəjeti, E NGON Luwə wa, nə ki go rəbi kə je ti kin pəti, ndo kadi təl rəne go Luwə ti. 9 Lok i Jəju təl ta kilə je pəti ki ra mba kadi ra ngata ningə, Jəju təl rəbi kaji ki a to ratata mbata dije pəti ki njé təl rəde goe ti. 10 Təki rəjeti, Luwə inde nje kijə ne məsi kadi-kare ki bo tə Məlsisədəki be.

NDər mbi də kiyə go rəbi ki maji ti

11 Ne je toi ngay kadi j-əl də ta ti kin, nə ke ə, lo kadi j-ər mee kadi ay njay dəsi ti goto, tadə ngə səsi ngay kadi igəri me ne je kalangi. 12 Təki rəjeti, dəkagilo ki rai me ta ti lə Luwə kin e ngay nga, adi maji kadi itəli nje ndo dije ndu Luwə ngata. Nə bit i bone ka, igei kadi dije ki rangi ə ndoi səsi ne əji də ta lə Luwə ki indoi lo kilə ngire ti nu wa kin bəy. Igei mba tə ngan je ki kasi be bəy bi ne kuso lə ngatəgi je ki toge to ti al. 13 Dəw ki nay ki lo kay mba kone ti e ngon ki kasi. Gər kəl ta də ne ti ki rəjeti al. 14 NGata ningə, ne kuso ki toge to ti e ki mbata ngatəgi je. Tadə ki go kilə je ti ki isi rai ki ndə je kare kare pəti me kisi ki də ta ti ləde, asi kadi əri mbo ne ki maji ki ne majal naa ti.

6

1 E be ə, maji kadi j-ai də ne ndo ti ki əji də ta lə Kirisi ki j-ingəi lo kilə ngirə kadi-me ti ləje nu kin par par al. Adi j-awi ki kəte kəte me ne ndo je ti lə dije ki təgi gangi me kadi-me ti. Adi ji təli ji rəi də ne ndo je ti ki lo kilə ngire ti nu, tə rə ne je ki majal ki a awi ki daw koy ti, ə se kiyə ta kadi-me kə kin al, 2 taa kadi ji təli ji rəi də ne ndo je ti ki əji də ra dəw batəm je ki dangi dangi, ə se kində ji də dəw ti, ə se ki njé koy je lo koy ti, ə se ta ki dangi ki dəbəy ti kin al ngata to. 3 J-a ji ndoi-naa ne lə dije ki təgi gangi ngata, re Luwə adi-je ta rəbi.

4 Adi j-uni tə ne ndo, ta lə njé je ki təli osi me pa njiyəde ti ki kəte: kəmmə e ki tēē ki takul kunj i lə Luwə. Nai kadi-kare ki dərə ti ooi nim, taa ingəi NDil ki ay njay nim to. 5 NDigi Poy Ta ki Maji lə Luwə kadi e ta ki maji ngay, taa gəri ne ki əji də təgi je ki a rəi naa ti ki dəkagilo ki Luwə a ilə-n ngirə kəbe ki a re nim to. 6 Nə re e be ka, təli osi me pa njiyəde ti ki majal ki kəte kin gogi. Ko dije ka kin, lo kadi dəw a təl re səde ki nja joo bəy kadi yəti pa njiyəde goto. Təki rəjeti, bəi NGON lə Luwə də kagi-dəsi ti tək i rangi bəy. Ningə iləi rəsol dəe ti ta kəm dije ti.

7 Adi j-uni ne ndo ki də lo ndər ti, loki dənangi ay man ndi ki isi ədi ki dəkagilo je pəti, ə tēē ki kandi ki maji adi njé je ki ndəri ki mbata ləde to ningə, təji ki taga kadi Luwə njangi də lo ndər ka kin. 8 Nə re dənangi ibə tone je ki kon je yo ningə, e dənangi ki ndae goto. Luwə a ndəle ə təl ta dənangi kin e kadi iləi por dəe ti par.

9 NGakoje je ki njé ndigi je ləje, re j-əl ta kin be mindi ka, ji gər me je ti maji kadi səi, səi də rəbi ki maji ti. Də rəbi ki a tēē səsi kaji ti. 10 Təki rəjeti, Luwə e nje ra ne ki dana ki dəkagilo je pəti. Adi mee a oy də ne ki maji ti ki irai al. Irai ki njé kadi-me madi je, ningə isi ta ra ti ne bəy. Ne ra je ki maji ki isi rai kin təji kadi indigi Luwə. 11 Nə ndigi ləje e mba kadi dəw ki ra dansi ti uwə təgine ba, ə nayi ki lo ra maji ti tək i isi rai kin bit i ndə ki dəbəy ti. Ningə a ingəi ne je pəti ki indəi mesi də ti. 12 Ji ndigi kadi itəli njé dabi je al. Nə kadi indaji pa njiyə njé je ki adi mede Luwə ə awi ki kore me. Njé je kin ə, ingəi ne maji je ki Luwə un-n mindine kadi n-adi-de.

Ne kində me də ti ki rəjeti

13 Lok i Luwə un mindine adi *Abirakam, dan go kun mindi ka kin ki kibi rə me tane ti wa. Təki rəjeti, dəw ki rangi ki ite kadi ibi rəne ki təe goto. 14 Luwə ə nə: «M-a m-jangi dəi tək i rəjeti, ə m-a m-adi gin kai je bayi-naa¹⁵.» 15 Abirakam ngəm go kun mindi lə Luwə ki kore me. Be ə, ingə-n ne ki Luwə un-n mindine ade. 16 Lok i dije ibi rəde ningə, ibi rəde ki tə dəw ki boy itə-de. Kibi rə ka kin a təji kadi ta je ki n-əli əi ta je ki rəjeti. Adi a ində gangi ta je ki tade asi-naa də ti al. 17 Ningə Luwə ge təji njé je ki a ingəi ne maji je ki un-n mindine ka kin ki taga ay njay bəy, kadi ndu-kun je ləne a yəti al. Be ə, dan go kun mindi ləne ki kibi rə bəy. 18 Kun mindi əi ki kibi rə əi ne je ki joo ki dəw a yəti-de al. Be ə me kun mindi ti ə se me kibi rə je ti lə Luwə kin, a əi taje ki ngom al ratata, adi ta je kin ilə dingəm me je ti ngay, j-ai je ki j-iyəi ne je pəti mba kadi j-uwə ne kində me də ti, ki e ki kadi-je kin ba. 19 Ne kində me də ti kin ra adi kisi ki də taa ləje to tə kəy ki kində də mbal ti be. E

✧ 5:6 5-6: Pa je 2.7; 110.4 ✧ 5:7 Mt 26.36-46; Mk 14.32-42; Lk 22.39-46 ✧ 6:14 Kilə ngirə ne je 22.16-17

ne ki daw a badi do ti al nim, taa e ne ki nga nim to, ningə ində kibi gangi lo ki me kay ti la Luwə ki to dora ti gangi, ə ur me lo ti ki ay njay njay itə made je. ²⁰ E lo kin ə, Jəju ur ti kəte noje ti tə nje tee ta rəbi noje ti. Jəju təl nje kijə ne məsi kadi-kare ki bo ki ratata tə Məlsisədəki be.

7

Məlsisədəki nje kijə ne məsi kadi-kare

¹ Məlsisədəki ka kin e ngar ki 6e bo Salem ti, taa e nje kijə ne məsi kadi-kare la Luwə ki e do ne je ti pəti to. E ə ingə *Abirakam lo ki təl lo təti ro ti ki təti ngar je, ə njangə dəe to. ² E ə, Abirakam ade ki kare me ne ki doği ti, me ne je ti pəti ki təl-n ta ro ti. Ki do kəte, kor me to ki nə Məlsisədəki e «ngar ki nje ra ne ki dana». Bəy taa, Məlsisədəki e ngar ki 6e bo Salem ti to, kor me to ka kin nə: «NGar ki nje lapiya^o» ³ Makitibi la Luwə əl ta la baw Məlsisədəki ə se ta la kəe al, nim taa əl ta la gin kae je al nim to. Bəy taa, əl ta do koje ti ə se do koye ti al ratata nim to. Titi-naa ki NGon la Luwə, ningə e nje kijə ne məsi kadi-kare ki a isi ki dokagilo je pəti.

⁴ İgəri maji kadi Məlsisədəki e daw ki ndae e ngay. Be ə, kaje Abirakam wa ka, ade ki kare me ki doği ti, me ne je ti pəti ki təl-n lo ro ti^o. ⁵ NGan *Isirayəl je, ki go ndu-kun ti la *Moji, e gu dade ti kadi adi ki kare me ki doği ti me ne je ti pəti ki ingəi, dije ki əi gin koji ti la *Ləbi ki əi njé kijə ne məsi kadi-kare je, ki əi ngakode je wa, tado əi je ka, əi gin ka ti la Abirakam to. ⁶ Məlsisədəki e gin koji ti la Ləbi al, nə Abirakam ade ne kare me ki doği ti me ne je pəti ki ingə. Adı Məlsisədəki njangə do Abirakam ki Luwə un mindine ade. ⁷ Ningə təkı rəjeti, ngatəği ə a njangə do ngon ki du. ⁸ Gin ka je la Ləbi ki njé taa ki kare me ki doği ti, me ne maji je ti ji ndəgi Isirayəl je ti, əi dije ki a oyi. Nə ki oji do Məlsisədəki, Makitibi la Luwə əl kadi e, isi kəm ba. ⁹ Ki dəbəy ti, ta ki kadi j-əl ən: dokagilo ti ki Abirakam adi ki kare me ki doği ti me ne kingəne je ti pəti kin, Ləbi ki gin kae je əi njé taa ki kare me ki doği ti me ne je ti pəti kin ka, adi to. ¹⁰ Təkı rəjeti, dokagilo ti ki Məlsisədəki ingə-n Abirakam kin, oji Ləbi al bəy, nə ke ə, e məsi kane Abirakam ti ngata.

¹¹ Me ndu-kun ti la nğan Isirayəl je, e dije ki gin koji ti la Ləbi ə səbi kadi dije kəti-de tə njé kijə ne məsi kadi-kare je. Əi njé kijə ne məsi kadi-kare je tə *Arə be. Nə rəbi ra kilə kijə ne məsi kadi-kare ləde to asi-naa bərəre al. Re e be al ə, daw a sangi nje kijə ne məsi kadi-kare ki rangi tə Məlsisədəki be bəy al ngata. ¹² NGa ningə, re rəbi ra kilə la njé kijə ne məsi kadi-kare ki gin ka ti la Ləbi yəti ningə, e go ti kadi ndu-kun ka yəti to. ¹³ Ningə Bəbe ləje ta je kin oji dəe, e gin ka ti la Ləbi al, nə e gin ka ti

ki rangi. Ningə gin ka ti kin, daw madi ki ra kilə tə nje kijə ne məsi kadi-kare do dingiri lo ti goto. ¹⁴ Dije pəti gəri kadi oji Bəbe ləje gin koji ti la Juda. Ningə ki oji do gin koji kin, Moji əl ta madi do ti al, loki əl ta ki oji do njé kijə ne məsi kadi-kare je.

Nje kijə ne məsi kadi-kare ki rangi ki titi-naa ki Məlsisədəki

¹⁵ NGəsinə ne je toi ay njay nga. Nje kijə ne məsi kadi-kare ki rangi ki e gin koji ti la *Ləbi al, ki to tə Məlsisədəki be re. ¹⁶ E təl nje kijə ne məsi kadi-kare ki go rəbi koji ki daro ti al, nə ki go təgi kisi ki do taa ti ki a to ratata. ¹⁷ Təkı rəjeti, makitibi la Luwə əl ə nə:

«İ nje kijə ne məsi kadi-kare ki ratata, Təkı ndo ki Məlsisədəki isi-n be.»

¹⁸ Be ə, kun-ndu je ki kəte, e ki buji ko mbata təge goto, taa ndae ka goto to. ¹⁹ *NDU-kun je la *Moji asi kadi rai adi dije asi-naa bəre-re ta kəm Luwə ti al. NGa ningə ne kində me do ti ki maji toi ndu-kun je la Moji e ki kadi-je. Ningə ki takule j-əsi kadi ji re ki ro Luwə ti. ²⁰ Ne ki rangi bəy, ne je kin pəti rai ne ki takul kibi ro la Luwə. Nə ndəge je teei njé kijə ne məsi kadi-kare ki kanji kun mindi la Luwə. ²¹ Nə ki oji do Jəju, Luwə un mindine, loki əl ə nə:

«Mı Bəbe ma m-yəti ndum al, M-un mindim m-ə nə:

İ nje kijə ne məsi kadi-kare ki ratata.»

²² Be ə, ki rəbi kibi ro la Luwə kin, ji ti meje kati kadi j-ingə kilə mindi ki sigi ki maji itə e ki kəte kin say ki takul Jəju.

²³ Ne ki rangi bəy, njé kijə ne məsi kadi-kare ki gin koji ti la Ləbi bayi-naa. Nə ke ə, yo təl-de taa taa adi lo kadi rai kilə kijə ne məsi kadi-kare kin ratata goto. ²⁴ Nə Jəju e nje kisi ratata, ningə kilə kijə ne məsi kadi-kare lie a to ki nəne ti to. ²⁵ E be ə, Jəju asi kadi kaji ki ratata dije ki njé re ki ro Luwə ti ki takule. Təkı rəjeti, e nje koy al adi a əl ta ki Luwə ki dokagilo je pəti ki mbata ləde.

²⁶ Jəju e nje kijə ne məsi kadi-kare ki bo ki səbi kadi j-ingə. E ay njay nim, ra ne ki majal nja kare al nim, taa Luwə əse nğərəngi kadi njé ra majal je ti nim to. Ningə, un-e inde adi isi nğərəngi dora ti nu, do ne je ti pəti. ²⁷ Jəju to tə ndəgi njé kijə ne məsi kadi-kare je ki bo kam al, adi e ne ki ndae goto rəe ti kadi ijə ne məsi ki ndo je kare kare pəti ki mba kadi Luwə iyə-n go majal je ləne wa nim, taa mba kadi iyə-n go majal je la kosi dije pəti ko to. Jəju ijə ne məsi kadi-kare nja kare ba par ə asi naki. Adı e kadi-kare darəe wa ki adi do kagi-dəsi ti kin. ²⁸ Tado ndu-kun la Moji ində jine do dije ti madi ki kilə rade asi-naa al, tə njé kijə ne məsi kadi-kare je ki bo. NGa ningə kun mindi la Luwə ki re go ndu-kun ti, ində jine do NGone ti tə nje kijə ne məsi kadi-kare ki bo, e ki asi-naa bəre-re ki nəne ti.

8

Jaju e nje kijə ne məsi kadi-kare ki bo

¹ Ta ki bo ki kadi j-al də ta ti kin ə to kin: J-aw ki nje kijə ne məsi kadi-kare ki bo, ki isi me dərə ti, də ji kə lo kisi kəbe ti lə Luwə, ki təge e də təgi je ti pəti. ² İsi ra kilə kijə ne məsi kadi-kare ki bo ləne me kəy ki ay njay ti, adi e me kəy kaw-naa ti ki rəjeti ki e dərə ti nu. E kəy ki Luwə wa ə ra bi e dije ə rai ki jide al.

³ *Njé kijə ne məsi kadi-kare je ki bo, kare kare pəti, kilə ləde e mba kadi adi ne je Luwə nim, rai ki kadi-kare məsi je nim tə. Be tə ə, e go rəbe ti kadi Jəju ka, aw ki ne kadi adi kadi-kare ti tə. ⁴ Təki rəjeti, re Jəju e dənangi ti ne ningə, a e nje kijə ne məsi kadi-kare al, tadə nje kijə ne məsi kadi-kare je ki isi rai kilə kin ki go ndu-kun ti lə *Moji, isi dənangi ti ne ə bəlme ngata. ⁵ Njé kijə ne məsi kadi-kare je ka kin, isi rai kilə me kəy kaw-naa ti. Nə kəy kin e ndil kəy ki rəjeti ki to dərə ti. Təki rəjeti, loki Moji ilə ngirə kadi ra kəy kibi, Luwə əl-e ə nə: «Ur mbi maji 0-n də ta ki m-a m-əli kam: maji kadi ira kəy kibi kin təkı ndə ki m-əjii də mbal ti.» ⁶ Nə ngə sine, Jəju aw ki kilə ki ndae e ngay itə kilə lə njé kijə ne məsi kadi-kare je. Adi e ə, e nje ka mbə lo ti ki mbata kilə mindi ki maji, ki ngire e ki kində də kun mindi ti ki maji tə.

Luwə adi mindi ne mbata kilə mindi ki sigi

⁷ Təki rəjeti, re ne ki majal goto me kilə mindi ti ki kəte ə, Luwə a re ki e ki rangi ki kə joo al. ⁸ Nə, Luwə kəl ki dije ləne mbata majal je ki rai, ə nə:

«Oi ndə je a rai nə, Ki m-a m-ilə mindim kilə ki sigi, Ki dije ki İsirayəl ti nim, Ki dije ki Juda ti nim tə.

⁹ Kilə-mindi kin, a to tə kilə mindi, Ki ndə ki m-ilə ki kade je, NDə ki m-uwə-n jide, MBa kadi m-təe-n sade dənangi Ejipi ti kin al. Lo kadi ay də njade ti səm me kilə mindi ti kin goto.

Be ə, mi Bəbe, m-a m-təl gidim madide tə.

¹⁰ Bəbe ə nə: Kilə-mindi ki m-a m-ilə Ki dije ki İsirayəl ti go ndə je ti kin ə to kin: M-a m-adi-de ne gər MBa kadi gəri ndu-kun je ləm, M-a m-ndangi ndu-kun je ka kin də bəngirəde ti.

M-a mi Luwə ləde, Ə a əi dije ləm tə. ¹¹ Dəw madi kare ki a aw NDoo dəw ki me be ti ləne, Ə se ngokone kadi gər-m goto, Tadə dije pəti,

Hə ngire də dije ki təgi ti bitı tēe-n də ngan je ki du ti,

A gəri mi.

¹² M-a m-iyə go ra go ti al je ləde kə,

Mem a oy də majal je ti ləde ratata.»

¹³ Loki Luwə əl ta də kilə mindi ki sigi ti ningə, e kin əji kadi təl e ki kəte tə ne ki kəke ti. Ningə j-əi pəti ji gəri kadi re ne to kəki ningə nay ngay al kadi a goto.

9

Rəbi kəsi məkəsi nangi nə Luwə ti ki kəte

¹ Kilə-mindi ki kəte ka, aw ki ndu-kun je ki təji dije go rəbi kəsi məkəsi nangi nə Luwə ti, ə se aw ki lo kaw-naa ki dənangi ti ne tə.

² Kəy kibi ki gangi mee joo e ki ra. Me kəy ti ki dəsəy, ki bəri-e lo ki ay njay, lo kində lambi ki bajie e siri isi me ti. Taa tabilə ki mapa kadi-kare ki dije adi Luwə e də ti, isi ti nəgo tə.

³ Ningə kəy ki kə joo ki kibi gangi lo e ta ti, e lo ki bəri-e lo ki ay njay itə ndəgi lo je. ⁴ Lo kin ti ə dingiri lo ki ra ki ər e ti. Ningə də dingiri ti ka kin ə, yibi ki baye əti mbj e ki kilə por də ti. Me lo ti ki kə joo ti ka kin tə ə, sanduki kilə mindi ki gide e ki ra ki ər e ti. Me sanduki ti ka kin ə, ku madi ki man rosi mee e səm ti. Ku ka kin gide e ki ra ki ər tə. Bəy taa, me sanduki ti ka kin ka, kagi təsi lə Aro ki ibə mbine e me ti tə.

Bəy taa, me sanduki ti wa ki kare kin ə, mbal je ki ndangi ta je ki əji də kilə mindi ti e me ti tə. ⁵ Də sanduki ti ka kin ə, təli kagi je joo ki toi tə *Malayka je ki bəri-de nə serube je, ki awi ki kəsi-gon ngay indai-de də ti. Malayka je ka kin naji bagide də lo kadi-kare məsi ti ki əji go kiyə go majal je lə dije kə. Nə ke ə, e dəkagilo ki kadi dəw ər-n gin ta je kin pəti al bəy.

⁶ Kəy kibi ka kin e ki gangi lo joo. *Njé kijə ne məsi kadi-kare je uri me kəy ti ki dəsəy ki ndə je kare kare pəti mba ra kilə ləde». ⁷ Nə me kəy ti ki kə joo, nje kijə ne məsi kadi-kare ki bo ki karne ba par ə, a ur ti nja kare me bal ti kare. Lo kin ti ə a re ki məsi də mba kadi adi Luwə kadi-kare ti kadi iyə-n go majal je lə nje kijə ne məsi kare ki bo wa kin kə nim, taa ya ndəgi kəsi dije ki rai ki go me ndigi ti ləde al nim tə». ⁸ NDil ki ay njay ndə-je ki takul ne je kin kadi dəkagilo je pəti ki me kəy ki dəsəy kin to ningə, ta rəbi kur me lo ti ki ay njay njay itə ndə je kin e ki tēe al bəy. ⁹ Ne kəji je kin əi ndil ne je ki dəkagilo ti ki bəne. Kor me nə: kadi-kare je ki ne məsi je ki j-isi j-adi Luwə kin asi kadi rai adi me dəw ki nje ra kilə kadi Luwə kin asi-naa bərəre al. ¹⁰ Təki rəjeti, ne je kin əi ndu-kun je ki əji də ne kuso ə se ne kəy ki kuji ne ra je ki əji də kəy rə ki man par. Ne je kin əi kuji ne ra lə dije ki dənangi ti ne. NDade to ki mbata dəkagilo ki ndəy be par,

* 8:1 Pa je 110.1 * 8:5 Tēe ki taga 25.40 * 8:7 Tēe ki taga 24.3-8 * 8:12 Jərəmi 31.31-34 * 9:6 Kor İsirayəl je 18.2-6 * 9:7 Ləbatiki 16.2-34

biti dɔkagilo ti ki Luwə a ində-n gin ndu-kun je ki sigi.

Kirisi adi rone kadi-kare ti

11 Nə Kirisi re tə nje kijə ne məsi kadi-kare ki bo mba kadi adi-je ne maji je ki toi ne ngata. Kirisi ur me kay kibi ti ki bo ngay nim, asi-naa bərərə nim tɔ. E kəy kibi ki dije ə rai ki jide al nim, taa e kəy ki goto dɔnangi ti ne nim tɔ. 12 Kirisi ur me kəy ti ki ay njay njay itə made je ka kin nja kare ba par. Ur me kəy ti ka kin ki məsi bal biyə ə se ki məsi ngan mangi je al, nə ki məsine wa. E ki rəbi kin ə, Kirisi gangi-n dɔje nja kare ba par ratata dɔ majal je ti. 13 Təki rɔjeti, ki go ne jibəl 6e ti, dije a təlɪ bal biyə je ki ngan mangi je, ə a sikəi məside je ki bu ngon kɔ mangi ki kilə por dɔ ti dɔ dije ti ki rai majal*. Rai ne je kin be mba kadi dije ka kin təlɪ ki kay njay gogi ki go ne jibəl 6e ti. 14 Re ne kin e ki rɔjeti kadi məsi da je awi ki togi ningə, məsi Kirisi, toge a itə məsi da je say ngay 6əy. Nə Kirisi wa un rone adi Luwə tə ne kadi-kare ki ay njay ki togi lə NDil ki nje kisi ratata. Məse ka kin a togi ngameje adi ay njay mba kadi ji ra ne je ki majal ki a aw səje koy ti al. NGata ningə, j-a j-asi kadi j-a ra kilə j-adi Luwə ki nje kisi kəm ba.

Kilə-mindi ki sigi me məsi ti

15 Be ə, Kirisi e nje ka mbɔ dije ti ki Luwə ki rəbi kilə mindi ki sigi. MBA kadi njé je ki Luwə bər-de ingəi ne nduwə ki a to ratata ki Luwə un-n mindine adi-de. Ne kin a ra ne, tadɔ Kirisi oy ningə məse taa dije ilə-de taa ta ne je ti ki majal kisi rai ne dɔkagilo ti ki əi gin togi ti lə kilə mindi ki kəte.

16 J-ingə kadi re dəw ra makitibi kilə mindi ki oji dɔ ləbi ne nduwə tone ti ningə, maji kadi dəwe ka kin a oy 6əy taa, noje je a ləbi-naa ne nduwə. 17 Təki rɔjeti, re dəw e ki dɔ ne taa 6əy 6a, nda makitibi kilə mindi ki oji dɔ ne nduwə goto. Loki dəwe ka kin oy ngata ningə ndae to. 18 Be tɔ ə, kilə mindi ki kate ka, lo kadi aw ki togi ra kilə kəte goto nɔ məsi ti ki ay. 19 Loki *Moji ɔr me ndu-kun je pəti təkɪ ndangi-n me makitibi je ti ki mi nɔ kosi *Isirayal je ti pəti ningə, un məsi ngan mangi je ki məsi bal bati je ki pote-de ki man jine ti. Ningə un baji kagi madi ki ul njuki ki əti maji ngay ki bari-e nə ijopi. Baji kagi ka kin e ki bɪr gine ki kibi ki rai ki bəl bati je adi sol lom lom ə kər njir njir tɔ. Ningə kagi ka kin ə, ilə me məsi ti 6a sikə dɔ makitibi je ti ki ndangi ndu-kun je me ti nim taa dɔ kosi dije ti nim tɔ. 20 Dɔkagilo sikə məsi ti, Moji ə nə: «E kin e məsi kilə mindi ki Luwə un ndune dɔ ti adi səsi, kadi itəlɪ rəsi go ti*» 21 Be tɔ ə, sikə-n məsi ka kin dɔ kəy kibi ti ki dɔ ne ra kilə je ti pəti ki me ti tɔ. 22 Təki rɔjeti, ki go ndu-kun ti, ne je ngay a təlɪ ki kay njay ki takul məsi par. Ningə ki kanji məsi ki sikə, kiyə go majal je a goto tɔ.

Kun rɔ kadi lə Kirisi ɔr majal je kɔ

23 Ne je ki titi-naa ki ne je ki rɔjeti ki dɔrə ti pəti sɔbi kadi e ki təl-de ki kay njay ti ki rəbi kin. Ningə ki oji dɔ ne je ki rɔjeti ki me dɔrə ti wa ka, gei ne kadi-kare məsi ki maji itə məsi da je say. 24 Təki rɔjeti, Kirisi ur me kəy kibi ti ki dije rai ki jide ki e ndil e ki rɔjeti ki me dɔrə ti kin al. Nə e aw me dɔrə ti, oji rone ta kəm Luwə ti, isi əl sie ta ki mbata ləje. 25 Jəju aw me dɔrə ti mba kadi adi rone kadi-kare ti Luwə nja bay bay al. Nə nje kijə ne məsi kadi-kare ki bo ur me kəy ti ki ay njay itə made je ka kin ki bəl je kare kare pəti, ki məsi da je. 26 Re e be al ə, Kirisi a ingə kɔ nja bay bay lo kilə ngirə dɔrə ki dɔnangi ti nu. Nə təkɪ rɔjeti, Kirisi re nja kare ba dɔkagilo ki dɔbay ti, mba kadi bɔr majal kɔ, ki takul darəe ki un adi Luwə ne məsi ti. 27 Ningə e ki kində dɔ dana kəte, kadi dəw ki ra ra a oy nja kare par, ningə go koye ti, Luwə a gangi ta dɔe ti. 28 Be tɔ ə, Kirisi adi rone nja kare ba par, mba kadi bɔr majal lə kosi dije. Ningə a oji rone ki kɔ joo 6əy, nə ke ə, e ki mba bɔr majal al ngata, nə ki mba kadi aji njé je ki isi nginai ndɔ təl-e.

10

Kirisi adi rone kadi-kare ti nja kare ba par

1 *NDU-kun je lə *Moji əi ndil ne je ki rɔjeti ki a rəi, bi əi darɔ ne je wa al. Be ə, lo kadi ayi dije ki isi rai ra Luwə ti njay goto. Re ijəi ne məsi kadi-kare ki bəl je kare kare pəti ka loe goto. 2 Re e be al ə, njé je ki isi ijəi ne məsi kadi-kare adi Luwə kin, Luwə a iyə go majal je lade kɔ pəti nja kare ba par. Lo kadi mede a ole dɔ majal je ti lade gogi 6əy a goto. Ningə gin kijə ne məsi kadi-kare ka, a gangi tɔ. 3 Nə təkɪ rɔjeti, ki rəbi kijə ne məsi wa kin ə, me dije ole-n dɔ majal je ti lade bəl je kare kare pəti. 4 Tadɔ məsi ngan mangi je ki məsi bal biyə je asi kadi bɔr majal je kɔ al.

5 E be ə, loki Kirisi isi re me dɔnangi ti, əl Luwə ə nə:

«Ige ne məsi al nim, kadi-kare al nim tɔ, Nə ibə darəm.

6 İra rɔnəl dɔ da je ti ki kilə por dɔ ti dɔ dingiri ti al nim,

Taa ne məsi mbata bɔr majal je ka nəl-i al nim tɔ.

7 Ningə m-əli m-ə nə:

Mi ne, m-re dɔnangi ti kadi m-ra ndigi ləi, Təkɪ ndangi me makitibi ti ki kay njay oji-n dəm*»

8 Ta ki dosay ki Kirisi əl ə to kin: «Ige ne məsi al nim, kadi-kare al nim, da je ki kilə por dɔ ti dɔ dingiri lo ti al nim, taa ne məsi mbata bɔr majal je al nim tɔ». NGa ke ə, ne məsi je kin pəti, e ki rade ki go ta je ti ki e ki ndangi ki go ndu-kun ti. 9 Kirisi təl əl 6əy ə nə: «O, m-re dɔnangi ti mba kadi m-ra go ndigi ləi». Kirisi

buji ne məsi je ki kəte, ə un rone tə ne məsi ki sigi ində to ti. ¹⁰ Jəju Kirisi ra ne ki Luwə ndigi. Be ə, adi rone kadi-kare ti, nja kare ba par, mba kadi taa-je ilə-je taa dō majal ti.

¹¹ Ningə njé kijə ne məsi kadi-kare je kare kare pəti, awi ki njade taa, ndə je kare kare pəti mba ra kilə ləde nō Luwə ti. Adi kadi-kare ne məsi ki kare wa kin ki dəkagilo je pəti. Nə ne məsi kin asi bər majal je lə dije al ratata^φ. ¹² Nə Kirisi, adi rone kadi-kare ti nja kare ba par mbata bər majal je, ə aw isi dō ji kō Luwə ti ki nōne ti. ¹³ NGəsinə ki isi dō ji kō Luwə ti, isi ngəm kadi Luwə ilə njé bə je lie gin njəe ti tə kimbər kində nja be. ¹⁴ Be ə, ki kul ne məsi ki kare wa kin, təli-n dije ki ay-de dō majal ti ki kasi-naa bərare ti ratata.

¹⁵ NDil ki ay njay ka ma naje ay njay to, ningə ta ki dōsəy ki əl ə to kin:

¹⁶ «Bəbe ə nə:

Kilə-mindi ki ma m-ilə səde,
Go ndə je ti kin ə to kin:

M-a m-ində ndu-kun je ləm dō bəngirəde ti,
M-a m-ndangi-de mede ti, me mər ta je ti ləde.»

¹⁷ Ningə təl əl bəy ə nə:

«M-a m-adi mem ole dō majal je ti ləde al nim, taa dō kilə rade je ti ki go rəbe ti al al nim to^φ.» ¹⁸ NGa ningə loki majal je e ki kiyə go kə, nda ne məsi ki kadi dəw a ra bəy taa a bər-n majal goto.

Ji rai basi ki rō Luwə ti

¹⁹ Be ə, ngakom je, ji gər kadi ta rəbi e ki tēē noje ti kadi j-ur lo ki ay njay njay itə made je ki takul məsi Jəju Kirisi ki ay. ²⁰ Tēē ta rəbi ki sigi ki a to ratata ki takul kibi gangi lo ki ində gangi, adi e darəw me ki adi ne məsi ti dō kagi-dəsi ti. ²¹ J-aw ki nje kijə ne məsi kadi-kare ki bo ki e ki kinde dō kəy ti lə Luwə. ²² Adi ji rai basi ki rō Luwə ti ki me ki rəjeti, ki kadi-me, ki badi al, ki me ki ay ki uwə-je ki ta al, ki rō ki togi ki man ki ay njay. ²³ Adi j-ai dō ne kində me dō ti ki j-isi j-iləi mbe kin ngə, tadō ne je ki Luwə un mindine kadi n-a ra n-adi-je, a ra təkı rəjeti. ²⁴ Adi j-indai kəm je go-naa ti yo je ki ne je, ki go rəbi kilə dingəm me naa ti mba kadi ji ndigi-naa nim, ji rai ne je ki maji nim to. ²⁵ Adi j-iyəi ta re lo kaw-naa je ti ləje təkı njé ki nə je isi rai be kin al. Nə adi j-iləi dingəm me naa ti yo je ki ne je, tadō təkı oy, ndə re lə Bəbe e basi.

²⁶ Ji gər ta ki rəjeti ə bəlme. Ningə, go gər ta ki rəjeti kin ə, ji ra majal ki go me ndigi ti ləje ə, kadi-kare məsi ki rangi ki a bər majal je ləje goto ngata. ²⁷ Ne kare ba ki nay ki mbata ləje, e ngəm ki rō dadi par par ta ki gangi lə Luwə ki por ki əti bəl ki a o njé mbate je. ²⁸ Re dəw madi mbati kadi təl rone go ndu-kun je ti ki *Mojı ndangi ə, a ingə yo ki kanji koo kəm-to-ndoo, re dije joo ə se mıtə mai

naji dō mbati təl rō go ndu-kun je ti lie kin. ²⁹ Təkı rəjeti, dəw ki kidi NGon lə Luwə ə, a ingə kində kəji ki ngə ngay bəy. Ne ki ra kin oji kadi ilə kəji dō məsi kilə mindi ki taa-e ile taa dō majal ti kin al. Təji NDil ki ay njay ki ra-je adi ji gər me-maji lə Luwə. ³⁰ Təkı rəjeti, ji gər Luwə ki ə nə:

«Mi ə, mi nje dal bə nim, taa nje kadi ne dəw ki ra ra ki go kilə rae ti nim to!

«Taa ilə dō ti bəy ə nə:

Bəbe a gangi ta dō dije ti ləne^φ.»

³¹ E ne ki əti bəl ngay kadi dəw osi me ta ki gangi ti ki ngə lə Luwə ki nje koy al.

³² Adi mesi ole dō ne ti ki ra ne kəte, dəkagilo ti ki ingəi lo kunjı lə Luwə. Kalangi ba go ti par ə, ingəi kō ngay, nə kə ə uwəi tōgisi ba ta rō ti ki bo kin. ³³ Njé ki nə je dansi ti, dije taji-de je adi-de kō je ta kəm kosi dije ti. Ningə njé ki nungı əi bəsi mba kadi əsi gin njé je ki isi ingəi kō kō je kin. ³⁴ Təkı rəjeti, ingəi kō ki njé je ki əi kəy dangay ti. Taa ndigi ki rənəl mba kadi dije taai ne maji je ləsi dō gu ti, tadō igəri kadi awi ki ne je ki Luwə un mindine kadi n-a n-adi sasi, ki ne je ki ndade itə ne maji je ləsi, taa a toi ratata to. ³⁵ Oti kadi iyəi ta kadi-me ləsi, tadō ki go rəbi kadi-me kin, a ingəi ne kigə go ji ki bo ngay. ³⁶ Majı kadi inayı ki lo kuwə tōgi ba ti, mba kadi irai ne ki Luwə ndigi ə ingəi ne ki un-n mindine mba kadi n-a ra.

³⁷ Təkı rəjeti, makitibi lə Luwə əl ə nə:

«Me dəkagilo ki goji ngay ti, nay ngay al nga, Nje re a re təkı rəjeti, a or ndə aw-n kəte al.

³⁸ Ningə, Luwə ə nə, dəw ki nje ra ne ki dana ta kəmne ti,

A isi ki dōne taa ki takul kadi-me.

Nə re təl gōgi me majal ti ə, rəm a nəl-m sie al^φ.»

³⁹ Nə je, je dan dije ti ki njé təl gōgi ki mba tı ta rōde al. Nə je mbō njé je ti ki adi mede, ə əi dō rəbi kaji ti kin.

11

Ta dō kadi-me ti lə kaje Isirayəl je

¹ Tadō kadi-me Luwə, e kaw ki badi al dō ne kində me dō ti, taa e tıj me kati dō ne ki rəjeti ki dəw oo ki kəmne al to. ² E ki takul kadi-me ləde ə, ngatōgi je ki kəte, me Luwə nəl-e dode ti.

³ Ki takul kadi-me ə, ji gər-n kadi dərə ki dənangi ki ne je ki me ti, Luwə rade ki ta ki tane ti. Be ə, Luwə ra ne je ki j-o-de, ki takul ne je ki j-o-de al. ⁴ Ki takul kadi-me ə, Abəl adi-n kadi-kare Luwə. Kadi kare lie maji itə yə Kay. Ki takul kadi-me lə Abəl ə, Luwə ndigi-n kadi-kare je lie, ə ma naji lie kadi e dəw ki nje ra ne ki dana. Təkı rəjeti Abəl oy wa, nə ki takul kadi-me lie, ne je ki ra isi əli-je ta bitı bōne^φ.

* 10:11 Tēē ki taga 29.38

* 10:17 Jərəmi 31.33-34

* 10:30 Dətərənəm 32.35

* 10:38 Abakuki 2.3-4

* 11:4

⁵ Ki takul kadi-me ə Luwə un-n Enoki ki rone ti ki kanji kadi oy. Lo kadi dəw inge goto, tado Luwə un-e aw sie rone ti dora ti nu. Makitibi la Luwə ə na: «Kate bay taa kadi Luwə un-e aw sie dora ti, Enoki nal Luwə*»
⁶ Dəw ki a nal Luwə ki kanji kadi-me goto. Ningə dəw ki isi re basi ki rə Luwə ti, kadi gər mae ti maji təkı Luwə isi nq təkı rəjeti nim, taa isi igə go ji njé je ki isi sangi-e nim tə.

⁷ Ki takul kadi-me la Nuwe ə, Luwə ndər-n mbie də ne je ti ki a rai ne, ki dije ooi ki kəmde al bay. Nuwe mbati ta kəji la Luwə al, adi ra bato mba kadi aji-n rone nim, aji-n gin dije ki me kəy ti lane nim. Ki go rəbi tal rə go ta ti la Nuwe kin ə, ndəl re-n də dije ti ki donangi ti. Ningə ki takul kadi-me lie ə, Luwə tide-n dəw ti ki nje ra ne ki dana*.

⁸ Ki takul kadi-me la *Abirakam ə, loki Luwə 6ar-e ningə, ndigı tae ti. Abirakam ndigı ta 6ar ti la Luwə ə jı taa osi də rəbi ti ə aw me 6e ti ki gər nja kare al, ki un ndune kadi n-a n-ade ne nduwa ti. ⁹ Ki takul kadi-me ə, jı aw isi-n tə 6e donangi ti ki Luwə un ndune kadi n-a n-ade. Abirakam aw isi gin kəy kibi ti naa ti ki *Isaki əi ki *Jakobi. Əi je ka, əi njé kingə ne nduwa wa ki kare ki Luwə un ndune adi Abirakam kin tə*.
¹⁰ Abirakam ngəm kadi n-isi me 6e bo ti ki ngire ngə maji, ki Luwə wa mar ta də rəbi ra-e ti kəte bay taa, ində 6e bo ka kin ki darəne wa tə.

¹¹ Ki takul kadi-me la Sara ki e kuji dāne tə ə, dəkagilo ti ki 6igə yipi ə bəlme ka, Luwə ade təgi ade oji ngon, tado 6adi al kadi Luwə a ra ne ki un-n mindine kadi na ra. ¹² E be ə, ki takul dəw ki kare wa ki 6igə yipi adi ndəe nay ngay al donangi ti wa kin ə, gin koji ki bayı-naa tə mee je ki dora ti ə se yangira ki ta ba ti ki dum tidə kərde, tēgi ti.

¹³ Dije pəti ki adi mede Luwə ka kin oyi ki kanji kadi ingəi ne maji je ki Luwə un-n ndune kadi n-a n-adi-de ka kin. Nə ke ə, ooi ne je ki ndə ki a rai ne nim, rai ronəl də ti ngay nim tə. Ningə gəri maji kadi n-əi mba je ki njé njiyə mba donangi ti ne. ¹⁴ Njé 6ar rəde mba je ki njé njiyə mba je donangi ti kin, əji ki taga ay njay kadi isi sangi 6e ki səbi dəde təkı rəjeti. ¹⁵ Giri ta də 6e ti ki tēgi me ti kin al, tado re giri də ti ə, ne ki a əgi-de kadi tali awi me ti gogı goto. ¹⁶ Təkı rəjeti, isi sangi 6e ki səbi dəde ki maji itə 6e ki tēgi me ti, adi e 6e ki dora ti. E be ə, rə Luwə səl-e al kadi 6ari-e Luwə ləde, be ə, ində də 6e bo madi dana ki mbata ləde.

¹⁷ Ki takul kadi-me la Abirakam ə, Luwə ge kadi n-a n-oo ne ki Abirakam a ra, adi dəje kadi adi Isaki ne məsi ti. Be ə, Abirakam e basi kadi adi ngonne ki kare ba wa kin. Ne je kin rai ne go kün ti ki Luwə un-n mindine ade-n kin*.
¹⁸ Təkı rəjeti Luwə əl-e ə ne:

«E ki takul Isaki ə, a ingə-n gin koji lai ki m-un mindim madi*»

¹⁹ Abirakam əl təkı Luwə asi nakı kadi a ndəl Isaki lo koy ti. E be ə, Luwə tal ki ngone ade, tə ne ki Isaki oy ə ndəl lo koy ti be.

²⁰ Ki takul kadi-me ə, Isaki tər-i ndune də Jakobi ti əi ki Esuwa əji də ji kiside ki lo ti ti. ²¹ Ki takul kadi-me ə, Jakobi, loki e basi kadi oy, tər ndune də ngan je ti la Jisəpi kare kare pəti. Ində təgine da kin kagı təsi ti lane, əsi-n məkəsi-ne nangı nq Luwə ti. ²² Ki takul kadi-me ə, loki Jisəpi e basi kadi oy, al ta də tēgi ti ki ngan *Isirayəl je a tēgi donangi Ejipi ti kə. Ningə adi ngan Isirayəl je ndu je ki əji də singə ninne*.

²³ Ki takul kadi-me la nje koji *Moji je ə, 6əyoi-e-n nay mitə go ndə koje ti. Nje koje je ooi kadi ngon ka kin kurə ngay. Be ə, 6ali mbati ra go ndu-kun ti la ngar al. ²⁴ Ki takul kadi-me la Moji ə, loki təgi gangı nga ningə, mbati kadi dije gəri-e tə ngon koji Parawo ki dāne. ²⁵ Moji oo maji ngay tə kəne ti kadi n-ingə kə naa ti ki dije la Luwə, itə kadi n-isi me-maji ti dan majal ki ra ti, mbata ngon dəkagilo ki ndəy be. ²⁶ Moji oo kadi dije kidi-e tə Kirisi be, e ne ki ndae tə ngay itə ne maji je ki Ejipi ti, tado ur kəmne də ne kigə go ji je ti ki a ingə me ndə je ti ki a re. ²⁷ Ki takul kadi-me ə, Moji əti-n me 6e ti ki Ejipi ti kə, ki kanji kadi 6əl wurıng la ngar. Ningə kəme e kəte də rəbi ti lane tə ne ki oo Luwə ki dum koo ki kəm kin, ki kəmne be. ²⁸ Ki takul kadi-me Luwə ə, Moji ində-n ndə ki a 6ari-e nə Paki, ə di Isirayəl je sikai məsi ta kəy je ti ləde, mba kadi malayka ki nje tuji ngan dər je ki Ejipi ti, tuji ngan dər je la Isirayəl je al.

²⁹ Ki takul kadi-me la Isirayəl je ə, gangı ba kasi tə donangi ki tuti kungı me. Ba, loki dije ki Ejipi ti nai kadi n-irai tə Isirayəl je be ningə, man ba ka kin, tibi dəde pinim. ³⁰ Ki takul kadi-me la Isirayəl je ə, loki njiyə gugi də ndogı bər ki də 6e bo Jariko ti ndə siri ningə, ndogı bər ka kin budı nangı mur mur. ³¹ Ki takul kadi-me ə, Rakabi ki e kaya dāne ingə yo təkı njé kəsi ta Luwə ingəi kin, al, tado uwə njé kində manji 6e je ki rone ti maje.

³² Ningə ta ki kadi m-əl nay ngay 6ay, nə dəkagilo asi-m al kadi m-əl kidi ta je ki əji də Jədiyo je, ki Baraki je, ki Jəpıte je, ki *Dabidi je, ki Samiyəl je, ki njé kal ta ki ta Luwə ti je. ³³ Ki takul kadi ki dije kin adi mede Luwə ə, tətı rə gin dije ki rangı je, gangı ta ki dana je, ingəi ne je ki Luwə un-n mindine adi-de je, taa adi 6əl je təlı da je ki təgide goto ti nim tə.

³⁴ Təlı por je ki kəde əti 6əl adi oyi bəm bəm nim, tēgi ta koy ti la kiyə kasigar ki dije gei təlıi-de nim tə. Taa me təgi goto ti je ləde ki ngay, ingəi təgi ki al də maji. Dəkagilo rə je ti, təlı gə rə je ki əti 6əl, adi indəi ngədi nja njé rə

* 11:5 Kılə ngırə ne je 5.24

* 11:7 Kılə ngırə ne je 6.13-22

* 11:9 8-9: Kılə ngırə ne je 12.1-5; 23.4; 35.12, 27

* 11:17 Kılə ngırə ne je 22.1-14

* 11:18 Kılə ngırə ne je 21.12

* 11:22 Kılə ngırə ne je 50.24-25; Tēgi ki taga 13.19

je ti ki mba. ³⁵ Ki takul kadi ki dāne je madi adi mede Luwə kin ə, ingəi dije je lade ki oyi ə ndali.

Ningə njé ki na je mbati kiyə tae, adi dije adi-de kə bitī tēg-n koy dōde ti. Rai be mba kadi ingai tēg lo koy ti ki dōbəy ti ki maji itə e ki taji-naa ti ne kin. ³⁶ Njé ki madi je tali nē kogi je, tindai-de ki ndəy je. Təi njé ki nungi ki kulə gindi, ə buki-de kəy dangay ti. ³⁷ Tiləi-de ki gajī mbal je tōli-de je, tijəi-de ki si gangi-de dana joo je, tōli-de ki kiyə kasigar je. Njé ki na je ilai lo ta gəngi gəngi, ningə kibi kode je e ngirə biyə je ə se ngirə bati je. Nē je pəti nal-de. Adi-de kə ngay nim, taa rai-de majal ki əti bəl nim tə. ³⁸ Dije ka kin əi dije ki maji ngay, na ke ə dije ki dānangī ti ne ooi-de tə dije ki ndade goto be. Adi toi tə dije ki rə tuwə-de 6e lade be adi njiyai ki dilə lo je, ki dō mbal je, awi ki bole mbal ti je, ki bole 6e ti je.

³⁹ Əi je pəti Luwə ma naji lade maji ki takul kadi-me lade, nə ke ə, ingəi nē je ki Luwə un-n mindine adi-de kin al 6əy. ⁴⁰ Təki rəjeti, Luwə ində dō nē madi ki maji tōi dana ki mbata ləje. E be ə, lo kadi Luwə tal-de ki kasi-naa bərərə ti ki kanji je kəte goto.

12

Kuwə tōgi ba me ngədi ti

¹ J-əi je ka, təki njé ma naji dō kadi-me ti ləje gəi gidije wuki ka kin ə, adi ji mbati nē je pəti ki a ɔgi-je kəti kəte. Ki bo tōi adi ji mbati majal ki isi 6indi je 6indi 6indi kin. Adi j-ayī-naa ngədi ki kuwə tōgi ba me na-naa kay ngədi ti ki to nō je ti kin. ² Adi j-uri kəmjə dō Jəju ti, ki e nje kində gin kadi-me ləje, taa e nje ra-e kadi asi-naa bərərə to kin. NDigi kadi oy dō kagi-dəsi ti ki kanji kadi tur go rəsəl ki ko koy je ki be kin a re-n. Təki rəjeti, ɔ ronal ki a ingə kəte. Be ə, ngəsine kin isi dō ji kə Luwə ti ki isi dō kimbər ngar ti ləne.

³ Oyo, adi mesi ole dō Jəju ti, ki dije ki njé ra majal je adi-e kə ki əti bəl, nə oo ta nē ki kare. Jəju ra be mba kadi iyəi rəsi adi me tuji je taai tōgisi al. ⁴ Me rə ti ləsi ki isi rəl ki majal ki ra, uwai tōgisi ba me rə ti bitī adi tēg koy dəsi ti al 6əy. ⁵ Mesi oi dō ta kōji ti ki Luwə adi səsi ki to me makitibi je ti ki ay njay, tə ta kōji ki baw ngon adi ngonne ki ə nə:

«NGonn, oti kadi ikidi kində kōji ki Luwə isi ində-i ɔji,

Ningə, loki kəl səi ə, adi ɔr tōgi al.

⁶ Dəw ki Luwə ndige, a ɔje nē je ki ra majal ade oo ki kində kōji,

Ningə dije pəti ki Luwə gər-de tə ngane je, ində-de ki ndəy tə*».

⁷ E ki mba kadi kəmsi tēg dō nē ra je ti ki majal ki isi rai, ə isi ingəi kə. Luwə ra səsi tə ngane je be. Tādə e nē ki go rəbe ti kadi baw ngon ɔji ngonne nē je ki majal ki isi ra.

⁸ Luwə isi ində nganne je pəti ɔji-de, re ində səsi ɔji səsi al ningə, ɔji kadi səi nganne je ki rəjeti al, nə səi ngan lə dəw ki rangi yo. ⁹ Adi meje ole dō bawje je ki go darə ti ki dānangī ti ne, ki indəi-je ɔji-je, ə j-isi təlī rəje go ta ti je lade mbata kində ki indəi-je ɔji-je. Be ə, maji kadi ji təlī rəje go Bawje ki dərə ti ki itə bawje je ki dānangī ti 6əy, mba kadi j-ingəi kaji. ¹⁰ Bawje je indəi-je ɔji-je ki mbata ngon dəkagilo ki ndikiri ba par, ki go koo ti ki oi maji ta kəmde ti. Nə Luwə ində-je ɔji-je ki mbata maji ləje ki rəjeti. Ge kadi ji tali dije ki ayi njay tə e be tə. ¹¹ Təki rəjeti, taji-naa ti ne, kində kōji a adi daw ronal al, a re ki me tuji yo. Nə me ndə je ki rangi ti, njé je ki njé təl rəde go ti, a təlī dije ki nje ra nē ki dana nim, dije ki nje kisi ki lapiya nim tə.

¹² E be ə, maji kadi imbati kadi səi dije ki njé tōgi goto je, ə kadi təlī dije ki nje tōgi je.

¹³ Maji kadi uni go rəbi ki a njururu, mba kadi njé məti je tōi dō rəbi ti al, nə kadi ingəi rə nga.

Kisi ki dō ta ki maji lə nje kadi-me

¹⁴ Maji kadi indəi tōgi dō rəsi ti mba kadi isi ki lapiya ki dije pəti. Ningə kadi kisi ki dō ta ləsi e me nē ra ti ki ay njay. Re injiyai me nē ra ti ki ay njay al ə, dəw madi ki a oo Luwə goto. ¹⁵ Indəi kəm-kədi dō rəsi ti, kadi dəw madi dānsi ti tu gidine adi me-maji lə Luwə kin al. Kadi dəw madi kare dānsi ti təl to tə kagi ki ati ki mane majal, ki a tōgi ningə, a tuji dije ngay ki manne ki majal kin be al. ¹⁶ Kadi dəw madi kare dānsi ti e nje ra kaya al. Taa kadi dəw madi kare dānsi ti e nje kidi nē je ki kər kində ta dangi mbata Luwə al. Oti kadi irai tə Esuwa ki, un ke ngon ki ngatōgi ləne ndogi-n nē kuso ki nja kare par kin al. ¹⁷ Igəri 6əti kadi-me ndə je ti ki rangi go nē ti ki ra kin, ge kadi n-ingə njangī dō ji bawne ti, nə loe goto. Esuwa sa rəbi ki man nō kəmne ti mba kadi n-aw ki bawne kadi yəti kōji ta ra ləne, nə loe goto.

¹⁸ Irəi 6əsi kadi nē madi ti ki dəw asi kadi, tə mbal Sinay ki tinge to tə por ki ɔ bilim bilim, ə se kil ndi ki ndul kururu, ə se lo ki ndul, ə se nəl ki ilə ki tōgine, ¹⁹ ə se ndu təbi, ə se ndu ta madi, al. Loki *Isirayəl je ooi dō ndu kin ningə, daji kadi n-ooi ta ki rangi kare dō made ti gogi al ngata. ²⁰ Təki rəjeti, tōgi Isirayəl je asi kadi rai go ndu-kun ti ki Luwə adi-de ə nə: «Dəw ki ra ra, daw ə se da, ki ɔdi mbal ə, a tiləi-e ki gajī mbal təlī-e*» kin al. ²¹ Nē ki oi əti bəl ngay adi *Moji ə nə: «Bəl ram ngay adi m-dadi*».

²² Nə səi irəi 6a, irəi 6əsi ki rə mbal *Siyo ti, taa ki rə be bo ti lə Luwə ki nje kisi kam ba ti. E Jorijaləm ki dərə ti, loki malayka je dibi bay bay isi rai ronal ti. ²³ Səi irəi 6əsi ki lo kawnaa ti lə njé je ki toi tə ngan je ki ngatōgi je lə

Luwə, ki tōde e ki ndangi me dōra ti. Səi irəi bəsi ki rō Luwə ti ki nje gangi ta dō dije ti pəti. Taa irəi ki rō dije ti ki njé ra ne ki dana ki ndo ki kəte oyi, ki tali asi-naa bərəre təkī Luwə ge. ²⁴Səi irəi bəsi ki rō Jəju ti ki buki məsine mba kadi tal-n je ki kay njay ti. E nje ka mbō dije ti ki Luwə ki mbata kilə mindi ki sigi ki Luwə ilə səje. Ningə məse ki buki ka kin əl ta ki tōgine itə yə Abəl.

²⁵Indəi kəm-kədi dō rōsi ti, Oti kadi imbati koo dō ta lə nje kəl səsi ta! Isirayəl je ki dəkagilo ti ki kəte, mbati koo dō ta lə Moji ki nje kəl-de ta dōnangi ti ne, kində kōji nal-de al. Ningə j-əi je, Luwə ki isi me dōra ti nu ə isi əl-je ta. Re ji təlī gidije ta ta ti lie ə, kində kōji a ədi-je kodi ki rōjeti! ²⁶Luwə ki dəkagilo ti ki kəte ndue yəki dōnangi ka kin ə, un ndune dəkagilo ti ki bōne bəy ə nə: «Nja kare bəy ma yəki dōnangi bəy, nə ke ə, a e dōnangi par al, dōra ka ma yəke tō.» ²⁷Ku ta ki ə nə: «Nja kare bəy» kin əji kadi ne je ki Luwə ində-de kin a tuji-de pəti kō mba kadi gotoi. Ningə ne je ki dum tuji par ə a nayi.

²⁸Ningə j-əi je, kōbē ki j-ingəi e kōbē ki dəw ki a asi tuwə-je me ti goto, ə adi ji rai oyo Luwə, ə ji rai kilə j-adi-e ki go rəbi ti ki nəl-e, ki tōji ki kilə dōe ti ki bəl. ²⁹Təkī rōjeti, Luwə ləje e por ki nje rō ne je.

13

Kilə dingəm me naa ti ki dangi dangi

¹Maji kadi inayī ki lo ndigi-naa ti ki yo je ki ne je ta ngakonaa je be. ²Adi mesī oy dō kuwə mba je ki rōsi ti al. Tado njé ki madi je, lo kuwə mba je ti kin ə, uwəi malayka je ki rōde ti kanji kadi gəri go*. ³Adi mesī ole dō dije ti ki toi kəy dangay ti, tə ne ki səi je wa ka, səi dangay je naa ti səde be tō. Adi mesī ole dō njé je ti ki dije adi-de kō, tə ne ki səi je wa ə dije isi rai səsi majal be.

⁴Maji kadi taa-naa ingə kōji ki kilə dō ti rō dije pəti. Ningə kadi njé taa-naa je, dingəm ki dāne ngəmi rōde mbata lə naa. Tado Luwə a gangi ta dō njé ra kaya je ti ki njé kuwə marim ti. ⁵Me kisi ki dō ta ti ləsi, oti kadi irai ta la ki al dō maji. Irai rōnəl dō ne ti ki awi jisi ti. Tado Luwə wa, ə nə:
«Jagi, m-a m-iyə-i kō al ratata.»

⁶E be ə, j-a j-asi kadi j-əli ta ki me ki ti kati j-əi nə:

«Bəbē e nje ra səm,
Nə ki a ra-m bəl goto,
Nə ki dəw a ra səm goto*!»

⁷Adi mesī ole dō njé kor nōsi ti je ki əli səsi ta lə Luwə kəte. Inayī ki lo mər ta dō ji kisi de ki dōde taa ti biti koyde ti, ə indajī kadi-me ləde. ⁸Jəju Kirisi a yəti al ratata, isi lo kisine ti, dəkagilo ti ki kəte ti nu nim, dəkagilo ti ki bōne ti nim, taa dəkagilo je ti ki a re nim tō.

⁹Oti kadi ne ndo je ki mba ki dangi dangi ədi səsi adī itoi dō rəbi ti ki maji. Nə ki a maji, e kadi me-maji lə Luwə ə ilə dingəm mesi ti bī e ndu-kun je ki əji dō ne kuso, ki a ilə dingəm mesi ti al kin al. Tado ndu-kun je kin, njé je ki isi njiyəi go ti, ne ki ra səde maji me ti nōq goto.

¹⁰*NJé kijə ne məsi kadi-kare je ki rai kilə me kəy ti lə Luwə ki rai ki kibi, awi ki tōgi kadi usoi ne ki e ki kilə dō dingiri lo kadi-kare ti ləje kin al. ¹¹Təkī rōjeti, ki bo lə njé kijə ne məsi kadi-kare je, re ki məsi da je lo ti ki ay njay itə ndəge je, mba kadi adi kadi-kare ki yəy go majal lə dije kō. Nə darō nin da je e ki kilə por dō ti gidī bē ti. ¹²Be ə, Jəju ka, oy gidī bē bo Jorijaləm ti, mba kadi bər-n majal lə dije kō ki məsine*. ¹³Adi j-awi j-ingəi e gidī bē ti, ə adi ji ndigi kadi dije kidi-je ta e be. ¹⁴Tado dōnangi ti ne j-awi ki bē ləje ki kadi j-isi ti ratata al. Be ə, j-isi sangi kadi j-ingə e ki a re lo ti ti. ¹⁵Ki rəbi lə Jəju Kirisi, adi j-iləi tōji dō Luwə ti ki dəkagilo je pəti, tə ne məsi be, ə kadi-kare pa je ki tēgi taje ti, ə gəri-e kadi e Bəbē. ¹⁶Adi mesī ole dō ra ne je ki maji ti taa taa, ə maji kadi ikayī ne maji je ləsi ki madisi je tō. Tado kadi-kare je ki be kin ə, maji ta kəm Luwə ti.

¹⁷Maji kadi itali rōsi go njé kor nōsi je ti, ə iləi dōsi gin tōgi ti ləde. Isi indəi kəmdē gosi ti ki dəkagilo je pəti, tado Luwə a dəji-de kadi əji-e go kində ki isi indəi kəmdē gosi ti kin kade oo. Be ə, re itəli rōsi gode ti ningə, a rai kilə ləde ki rōnəl. Re e be al ə, a rai kilə ləde ki bə ta, adi ne ki a ra səsi maji me ti nōq goto.

¹⁸Əli ta ki Luwə ki mbata ləje. Ji gər ay njay kadi meje uwə-je ki ta dō ne madi ti al. Təkī rōjeti, ndigi ləje e kadi pa njiyəje maji ki dəkagilo je pəti. ¹⁹M-dəji səsi ki ngədem ba pəti kadi əli ta ki Luwə ki mba kadi m-təl m-re dānsi ti gogi kalangī ba.

Kuwə ji-naa

²⁰Luwə ki nje kadi lapiya, adi Jəju Kirisi j taa dan njé koy je ti ki go rəbi məsi kilə mindi ki a to ratata. Kirisi ki e Bəbē ləje, e je e nje kul ba ti je ki bo. ²¹Kadi Luwə ka kin ra adi asi rai kilə ki maji par par, mba kadi irai ndigi lie. Kadi ində kilə ra ki nəl-e meje ti ki takul Jəju Kirisi. Ningə kadi dije piti-e ki dəkagilo je, ki dəkagilo je! *Amen!

²²NGakom je, m-dəji səsi kadi itaai ta kilə dingəm me naa ti kin ki kisi dō ti. Təkī rōjeti, makitibi ləm ki m-ndangi m-ilə-n m-adi səsi wa ka, ngal ngay al tō. ²³M-ge kadi m-əl səsi madi igəri təkī ngokō je ki me kadi-me ti Timote tēy kəy dangay ti*. Re re kalangī ingə-m ə, m-a m-aw sie naa ti kadi m-o səsi.

²⁴Irai lapiya njé kor nōsi je, ki njé kaw-naa je pəti. *NJé kaw-naa je ki dōnangi Itali ti ka uwəi jisi tō.

²⁵Kadi me-maji lə Luwə e səsi naa ti pəti.

* 12:26 Aje 2.6 * 13:2 Kilə ngirə ne je 18.1-8; 19.1-3

* 13:12 Jə 19.17, 20 * 13:23 Knkj 16.1

* 13:5 Dətarənom 31.6, 8; Jojuwe 1.5 * 13:6 Pa je 118.6

Makitibi ki Jaki ndangi

Ta ki do makitibi ti ki Jaki ndangi

Makitibi ki Jaki ndangi kin, ta je ki asi go-naa go-naa me ti e ta je ki kadi or ta rabi dije la Luwa ki sani-naa ki lo je pati ki donangi ti ne (1.1). E ta ki toge e ngay, ninga Jaki un ne je ki dije ooi ki kamde ne ki kadi re al-nde ta a ra kilã røde ti maji kin a ndangi-n makitibi adi njé kun go Kirisi ki sani-naa ki lo je ki dangi dangi. NDangi makitibi adi-de, ila-n jine do pa njiyade ti ki majal ki ro-naa ti ai je wa a se ki ro dije ti ki gari Kirisi al.

Ne ki dosay, Jaki al ta la gosi ki e ne ki j ro Luwa ti a sibi kadi e ki daje ki kadi-me (1.2-8). Go ti, al ta ki do ndoo ti ai ki ne kinga, ta ki do ne ki nga ti ai ki ne na la su, ta ki do njiya ki rojeti go Luwa ti, ki kadi daw a oo kande me kilã ki ra ti (1.9-27). Go ta je ti kin, Jaki al ta ki togine ngay do gangi-naa ti ki to dan njé kaw-naa je ti (2.1-13), bay taa kadi tal re do ta ti ki ra rone to ko ta ki me makitibi ti lie kin be, adi e ta la kadi-me ki kadi njiya naa ti ki ra kile (2.14-26). Go ti, Jaki un ne je ngay tojin ndonje ki isi ra majal je ki ati bal (3.1-12). Ninga tal re al ta ki do gosi ti ki rojeti (3.13-18). Jaki ndr mbi dije ki njé re ki gangi-naa, dije ki ne ra ki donangi ti ne nal-de ngay, dije ki isi ii do røde ba gangi ta do madide je ti, taa ila jine kam njé ne kinga ti ki isi rai njé ra kilã je lade ba ti to (4.1-5.6). Ta tal ta ta ti, Jaki daji dije ki ndangi makitibi adi-de kin kadi ai dije ki njé kore mede, kadi ai njé kuwã togide ba me kal ta ti ki Luwa, kadi ai njé ra ki naa me kilã ti la NDil (5.7-20).

Ta ki makitibi la Jaki al njé kun go Kirisi ne kin, e ta ki ay njay, tado kun go Kirisi e ta kadi daw al a ne: «Oyo m-adi mem Poy Ta ki Maji la Jaju» tane ti ne be par al, na kadi toji me pa njiyane ti ki taga adi dije ooi. Re toji ki taga adi dije ooi ninga, e kin e go rabe ti, tado «kadi-me ki kile goto e kadi-me ki koy» (2.26).

Kuwã ji-naa

¹ Mi Jaki, ki nje kilã ba la Luwa al ki Babe Jaju Kirisi, a m-ndangi makitibi kin madi sai gin ka la *Isirayal ki dogi gide e joo ki isanai-naa donangi ti ki tae ba. Ne ki dosay m-uwã jisi.

Kuwã togide ba me ne na je ti

² NGakom je, loki ne na je ki dangi dangi teji dasi ti ninga, maji kadi irai ronãl ngay do ti. ³ Tado sai je wa igari baati, loki kadi-me Luwa lasi, toge ita togide ne na je kin ninga, a ra kadi uwai togisi ba. ⁴ Ninga maji kadi kuwã togide ba lasi, tal tane maji, mba kadi sai dije ki

kasi-naa beraere, kadi ne ki majal ilã bal rasi ti al, taa kadi ne kare ka du sasi al to.

⁵ Re daw kare dansi ti, kam-kadi du-e ninga, kadi koy Luwa, a Luwa a ade. Tado Luwa e nje kadi dije pati ne kare ki noo, ki me-nda, ki kanji ndr mbi daw. ⁶ Ninga kadi daw kin koy ki me joo al, na ki kadi-me taa. Tado daw ki nje me joo, to ta pulum man, ki nal un-e, isi aw sie ki yo je ki ne je be. ⁷ Kadi daw ki be kin gar mene ti, taki a inga ne madi kare ro Luwa ti al. ⁸ Tado e nje me joo, gar rabi ne rane al.

Nje ndoo ki nje ne kinga

⁹ Maji kadi j ngokom ki nje kadi-me ki j nje ndoo, ira ronãl do kun ti ki Luwa un dai taa. ¹⁰ Be to a, kadi j nje kadi-me ki j nje ne kinga, ira ronãl do sol ti ki Luwa sol dai to. Tado nje ne kinga a jore to puti kam be. ¹¹ Loki kadi asi ki togine ninga, kam ndole, pute jore adi maji lie goto, be to a nje ne kinga a goto-na ta ne je ti lie ki isi ra*.

Ne na je

¹² Daw ki uwã togine ba me ne na ti, e nje ronãl. Tado loki dum do ne na je pati ninga, a inga jogi kaji ki Luwa un mindine kadi n-adi dije ki ndigi-e. ¹³ Loki ne na tee do daw ti ninga, kadi a ne: «E Luwa a na-m al, tado majal asi na Luwa al, taa Luwa wa a na daw al to.» ¹⁴ Taki ne na tee do daw ti ninga, e kam-nda lie e wa a ade, or-e aw sie me ti. ¹⁵ NGata ninga kam-nda j sam taki dane j sam be, ba oji majal, nga ninga loki majal togi gangi ba tee koy. ¹⁶ NGakom je ki njé ndigi lam, kadi adi rasi ki ta je ki ngom, al. ¹⁷ Ne kadi ki maji ki kadi-kare ki asi-naa, ii ro Luwa ti ki nje ra kunji je ki dara ti. Luwa mbal rone al, taa kam ndile a yati rone, taki kam ndil a yati-n rone ki go kadi be kin al to. ¹⁸ E ki go me ndigi lie wa, a oji-n-je koji ki sigi ki ta ki rojeti. Oji-je koji ki sigi mba kadi j-ai ne kindã je ki dosay dan ne kindã je ti lie.

Koo do ta a ra go ti

¹⁹ NGakom je ki njé ndigi lam, kadi oi ta ki m-a m-al sasi kam maji: kadi daw j langisi oo do ta, na kadi al ta kalangi al, taa ra wongi kalangi al to. ²⁰ Tado wongi la daw a ra ne ki dana no Luwa ti al. ²¹ Gin ne kin a, kadi imbati ne ra je ki to nje, ki kilã ra je ki majal al do, ki re ki go me ndul. Ninga itaai ta la Luwa ki dibi mesi ti, ki do ki sol lam, tado e ta ki asi kaji sasi.

²² Ta la Luwa kin kadi oy mbisi ti par al, na kadi oy ba itali rasi go ti taa. Loki isi ta koo do ti ta koo par ninga, e kadi a isi adi rasi sai wa. ²³ Tado re daw oo do ta, a ra go ti al ninga, to ta daw ki go ta kamne me kotirongi ti be. ²⁴ Loki go rone a ati aw ninga, ta naa ti noo par a me oy do rae ti ki kate oo. ²⁵ Na daw ki ndr gin ndu-kun la Luwa ki asi naa beraere ki taa-je

* 1:11 Tee ki taga 40.6-7

ilə-je taa, ki isi uwə rone ba me ti, bi ra ronel do ko dæe ti par, adi me oy do ti al, nə ra go ti, dæwe kin a ingə maji-kur me kilə ti pəti ki a ra.

²⁶ Loki dæw madi oo rone tə nje kun go Luwə, nə asi kuwə ndonne gin tögine ti al ningə, isi adi rone tə kadi, kun go Luwə lie e ne ki kame goto. ²⁷ M-əl səsi kadi igəri taki kun go Luwə ki maji ki ki rjeti ki Luwə ki Bawje ndigi, e koo go ngan kal je ki njé ngaw koy je me kə je ti, ki isi teğ dæde ti, ki kosi rə ngərəngi kadi ne je ti ki to nje ki dənangi ti ne.

2

Kər kəm naa dana e majal

¹ NGakom je, səi ki adi mesi Bəbe Jəju Kirisi ki toji e lie, səbi kadi kər kəm-naa goto dansi ti, tado e ne ki uwə-naa ki kadi-me al. ² Tə kin ə bəne, dæw ki nje ne kingə kare, ilə kibi ki ndole maji rone ti, ki ningə ki ra ki or jine ti, re lo kaw-naa ti ləsi. Ningə dæw ki nje ndoo, ki ilə ngisi kibi rone ti, re lo kaw-naa ti ka kin tə. ³ Loki iləi kəmsi oi nje kilə kibi ki ndole ningə, iɬuki-e ti ə əli-e əi nə: «İre, isi nangi lo ki maji ti kin.» Ningə əli nje ndoo əi nə: «İ a ki taa noo» ə se «isi njam ti nanga ne be.» ⁴ Təki isi rai be ningə, se oi kadi e kər ə isi or kəm-naa dana dansi ti, ə isi təli njé gangi ta do dije ti ki kəji ta je lasi ki majal al wa?

⁵ NGakom je ki njé ndigi ləm, uri mbisi oi ta kin: Se oi kadi Luwə mbəti njé ndoo je ki dənangi ti ne mba kadi təli njé ne kingə je, ki go kadi ki adi mede Jəju Kirisi, al wa? MBəti-de kadi ingəi kəbe ki Luwə un mindine adi dije ki ndigi-e. ⁶ Ningə səi je isi kidi-de. Se njé ne kingə je ka kin ə isi adi səsi kə al wa? Taa isi awi səsi nə njé gangi ta je ti tə al wa? ⁷ E əi je wa kin ə isi əli ta ki majal do tə ti ki maji ki Luwə ində dəsi ti kin.

⁸ Təki rjeti, re itəli ta ndu-kun lə Luwə ki itə ndəge je ki ndangi me makitibi ti ə nə: «A indigi dæw madi tə darəi j wa be,» kin ningə, irai go rəbe ti. ⁹ Nə re irai ki go kər kəm-naa dana ti ningə, e majal ə isi rai, ndu-kun lə Luwə uwə səsi ki ta tə njé kal do ta je. ¹⁰ MBata re dæw təl rone go ndu-kun je ti lə Luwə pəti, nə al do ndu-kun ki kare ningə, təl nje kal do ndu-kun je pəti. ¹¹ Tado nje kəl kə nə: «A uwə marim al,» ka kin ə əl ə nə: «A təl dæw al tə.» Ə re uwə marim al, nə itəl dæw ningə itəl nje kal do ta. ¹² Gine kin ə, kadi ta kəlsi je, ki ne rasi je, toji kadi səi dije ki səbi kadi a gangi ta dəsi ti ki ndu-kun ki nje taa kilə taa. ¹³ Tado dæw ki nje koo kəm-to-ndoo lə dije al, Luwə a oo kəm-to-ndoo lie ndə gangi ta ti al tə. Ningə koo kəm-to-ndoo e ne ki uti do ta ki gangi.

Kadi-me Luwə ki kanji ra kile e ki koy

¹⁴ NGakom je, loki dæw madi ə nə n-e n-aw ki kadi-me, ningə toji kadi-me Luwə lane, ki kilə ki ra, al, se maje e ri wa? Maje goto. Kadi-me Luwə ki be kin asi kaje al. ¹⁵ Tə kin ə bəne, ngokoje ki dingəm ə se ki dæne awi ki rəde kare, taa asi kingə ne kusode ki ndo je pəti al tə. ¹⁶ Ningə dæw madi dansi ti əl-de ə nə: «Awi ki maje, kadi rəsi tingə rututu, ə usoi ne mesi dan.» Ki kanji kadi adi-de ne ki kadi ra səde, se maje e ri wa? ¹⁷ Kadi-me Luwə ka to be tə, re toji rone me kilə ki ra ti al ningə, e ne ki koy.

¹⁸ Dæw madi ə nə: «İ aw ki kadi-me Luwə, ə mi m-aw ki kilə je ki ra tə.» Ba m-a m-əle m-ə nə: «Maji kadi oji-m kadi-me Luwə ləi ki kanji kilə je ki ra adi-m m-o, ə mi m-a m-əji kadi-me Luwə ləm ki kilə je ki m-ra m-adi oo tə.» ¹⁹ İ adi me təki Luwə e kare ba al wa? E ne ki maji, ningə kadi igər təki ndil je ki majal ka gari-e be tə. Bəl rade adi dadi noe ti. ²⁰ İ dæw ki dəi goto, indigi kadi igər se e ki mba ri ə kadi-me ki kile goto a re ne kare al wa? ²¹ Se oo kaje *Abirakam ki Luwə or ta dæe ti ki takul kilə rae je, mbata ndigi kadi n-təl ngonne *Isaki do dingiri kadi-kare ti lə Luwə, n-ade kadi-kare ti kin al wa? ²² OO, kadi-me Luwə lie awi naa ti ki kilə rae je. Kilə rae je təli ta kadi-me Luwə lie adi asi naa bəre. ²³ E be ə təl-n ta ta ki ndangi me makitibi ti lə Luwə əi nə: «Abirakam adi mene Luwə, loki Luwə oo kadi-me lie ningə tide tə dæw ki dana.» Adi bəre-e madine. ²⁴ Oi ne maji, təki Luwə or ta do dæw ti ki takul kilə rae je, bi e ki takul kadi-me lie par kare ba al.

²⁵ Adi mesi ole do Rakabi ti ki e kaya dæne kin. Rakabi uwə njé kilə je lə *Isirayəl rone ti, ningə ra səde adi teği uni rəbi ki rangi ayi-naa awi. E ki mbata kilə rae kin ə Luwə or-n ta dæe ti.

²⁶ Be ə, təki j-o-n kadi darə ki kəə goto ti e ki koy ka kin ə, kadi-me Luwə ki kile goto ka e ki koy tə.

3

Kadi njé ndo ne dije ooi go ndone

¹ NGakom je, kadi dije ngay dansi ti, buki-naa me ndo ne dije ti al, tado igəri maji kadi Luwə a gangi ta ki nga ngay doje ti itə ndəge je, j-əi ki j-əi njé ndo ne dije. ² J-əi pəti j i rai majal ki go rəbi je ki dangi dangi. Re dæw madi ra majal me ta kəne ti al bitə ningə, e dæw ki təgi gangi me ta kəne ti, asi kuwə rone ba pəti gin tögine ti. ³ Re j-iləi jam ta sində je ti mba kadi təli rəde go ndigi ti ləje ningə, j-awi ki təgi do rəde ti ba pəti tə. ⁴ Oi ne kare to ne ki oji do bato je: re bato bo-n tə ri, ə nəl ki bo əse-n ki tögine tə ri ka, ki ngon ngande ki ndəy wa kin ə nje kuwə ngandi bato, a aw-n ki bato lo ti ki mee ndigi kaw sie ti. ⁵ E be ə,

ndon daw ka to be to. E ngon ro ki nday ba, na oji rone kadi n-asi ra ne je ki to bal. Taki oi, ngon por ki nday be par asi kadi o ku ki bo inde nangi rapi be. ⁶E be to a, ndon daw ka to ta por be to. E e lo ki majal isi ti dan ngan roje je ti, ninga un majal inda-n ngan roje ba pati. Isi inda por ki i lo kinga ko ti do ndo kisi ki do taa ti la daw.

⁷Daw asi kuwa gin da je ki dangi dangi pati ki me mu ti, ki gin yal je, ki gin da je ki njé kagi nangi, ki gin da je ki isi me ba ti, gin togine ti. ⁸Ná ndon je, daw kare ki asi kuwe gin togine ti goto. E ne ki nje tuji lo ki dum kuwe nangi gin tigi ti. NDonje rosi ki kangi ne ki nje tol daw batete. ⁹Ki ndonje a j-isi j-ilá-n toji do Babe ti ki Bawje, ninga ki ndonje ki kare wa ka kin a ji tal j-isi ji man-n dije ki Luwa inda-de adi titi-naa sie kin to. ¹⁰Taje ki kare wa kin a isi ilá toji do Luwa ti, ninga taje ki kare wa ka kin a isi man dije to. NGakom je, sobi kadi irai be al. ¹¹Se man ki nal ai ki man ki ati a teji naa ti ta bole ti ki kare wa? Jagi a teji ta bole ti ki kare al. ¹²NGakom je, kagi mbay-kote asi kadi andi siya al, taa kagi mati asi kadi andi mbay-kote al to. Re e be al ninga, e be to a ta bole ki man ki kati isi teji ti, man ki nal asi kadi a teji ti al.

Kam kadi ki donangi ti ki kam-kadi ki dora ti

¹³Daw ki a na ne nje kam-kadi ki nje ne gar dansi ti ninga, maji kadi toji kam-kadi ki ne gar lane me pa njiya ti ki maji, ki do ki sol lom. ¹⁴Ná kin a re, ni ki ati bangi ki hal jangi e meso ti ninga, inda gusi ai na sai njé kam-kadi, kare al, taa kadi ali ta ki ngom asi ta, ta ki rojeti al to. ¹⁵Tado ko kam-kadi ki be kin, e kam-kadi ki donangi ti ne, e kam-kadi la daw, e la su, bi e kam-kadi ki i ro Luwa ti al. ¹⁶Ninga loki ni ki jangi ai ti, ne ra ki go rabe ti al, ki ko ne ra je ki majal pati ai ti nogo to. ¹⁷Ná daw ki aw ki kam-kadi ki i ro Luwa ti, do kate, e daw ki ay njay, e nje re ki lapiya, e daw ki sol lom, e nje kila dije noji naa ti, e nje koo kam-to-ndoo, isi teji ki kandi ki maji maji, gangi-naa goto roe ti, ta kadi kam-naa ka goto roe ti to. ¹⁸Dije ki njé sangi rabi lapiya, isi rai kile to ko ne a isi dibi gai gidide be, ninga kande ki a tati e ne ra ki dana.

4

Daw ki ne je ki donangi ti ne uwá me ngay e nje kasi ta Luwa

¹NGakom je, ro-naa je, ki kol-naa je ki dansi ti kin teji ki ra? Loki teji sam ti, e me ngur daro je ti ki rasi ti, ki isi roi-naa. ²Isi rai kam-nda ne je, na asi kingai al, ninga isi tali dije, isi ndingai ne, na lo kadi ingai goto, lo kin ti, itali njé kol-naa ki njé ro-naa. Ikoyi ne, a ingai al, tado igari koy Luwa al. ³Ɔ re ikoyi ne Luwa ka, adi sai al, tado ne koy lasi e ne koy

ki majal, isi koyi ne Luwa kadi re ingai ninga, itinda ti ko do koo maji ro ti la daro. ⁴Sai njé kuwa marim! Maji kadi igari taki daw ki ne je ki donangi ti ne uwá me ngay, e nje kasi ta Luwa. Re daw madi, ne je ki donangi ti ne uwá me ngay ninga, isi ra rone nje ba ti la Luwa. ⁵M-al kadi igari taki, ta la Luwa ki to me makitibi ti e kare ki ndangi al. Makitibi la Luwa al a na: «Jangi ra Luwa ngay do NDil ti ki inde meje ti.» ⁶Ná me-maji ki adi-je, e ne ki bo ngay ita ne je pati. Tado makitibi la Luwa al a na: «Luwa ta ro dije ki nje kun dode taa, a adi me-maji lane e ki dije ki njé sol dode to.» ⁷E be a, kadi isoli dasi gin tigi ti la Luwa, itai ro su, a su a ay ko say kadisi ti. ⁸Irai ngosi ro Luwa ti, a Luwa a re ngosi rasi ti to. Sai njé ra majal je, itogi jisi adi ay njay; sai njé me joo, ori majal meso ti ko. ⁹Maji kadi igari taki sai njé kam-to-ndoo, uwai ndo rasi, a inoi ki man kamsi; kadi kogi lasi tal no, kadi ronal lasi tal ndoo ki kuwa. ¹⁰Sobi kadi isoli dasi no Luwa ti a Luwa a un dasi taa.

Kadi daw gangi ta do ngokone ti al

¹¹NGakom je, sobi kadi ali ta ki majal do-naa ti al, daw ki isi al ta ki majal do ngokone ti, a se isi gangi ta doe ti ninga, e ndu-kun la Luwa a isi al ta ki majal do ti nim, isi gangi ta do ti nim. Ninga re isi igangi ta do ndu-kun ti la Luwa ba, i nje tal roi go ndu-kun ti al, na i nje gangi ta do ti yo. ¹²Ji gar taki Luwa ki karne ba par a e nje kadi ndu-kun ki nje gangi ta. E ki karne ba a aw ki togi kadi aji-n daw nim tuji-n daw nim to. NGA i, i na a kadi igangi ta do ngokoi ti a?

Koji ta ra

¹³Oi do ta lam maji, sai ki njé kal ka na: «Bone a se lo ti a j-a j-aw me be bo ti ki be, j-a ji ra bal kare me ti, j-a ji ra gati, j-inga-n la.» ¹⁴Ɔli yasi be, a igari ne kare ki a ra ne ndo ti ki lo ti ti do kisi ki do taa ti laba al to. Itoi ta sa ki su luy luy adi o-e, ninga njaba a a goto kin be. ¹⁵Ta ki re a ali a to kin: «Taki re Babe ndigi, a j-isi ki doje taa a, j-a ji ra ne ki yo, j-a ji ra ne ki ne.» ¹⁶Ná ngosine, isi oji rasi me ndigi ra ti lasi ki dasi. Koji ro ki be kin e koji ro ki majal. ¹⁷Re daw gar rabi ra maji Ɔati, na mbati ra ninga, dawé kin e nje ra majal.

5

Ko ki a re do njé ne kinga je ti

¹Sai ki sai njé ne kinga! Maji kadi inoi ki ndusi ki bo, mbata ko je ki a roi dasi ti. ²Ne kinga je lasi ndumi ko, yo je oi kibi je lasi. ³Ɔr je ki la je lasi noi mikiri mikiri, ninga nde ki mikiri a ma naji asi-n sasi ta. A o darosi ta por be. Imboi ne kinga je ki naa ti naa ti, dokagilo ki je ti, ki e dokagilo ki dabey ti. ⁴Dije ki njé ra kila me ndar ti lasi, ogi-de ne kiga go ji lade, adi noi, ndu nde aw ratata teji mbi Luwa ti

✧ 3:9 Kila ngira ne je 1.26-27 ✧ 4:6 Tar ta je 3.34 ✧ 4:14 13-14: Tar ta je 27.1

ki Nje tɔgi pɛti. ⁵ Kisisi dɔnangi ti ne, isi lo ki ndole ti, isi usoi je ayi-naa je me maji ti. Fboi mbul mbul, itoi tɔ da je ki uli-de adi a ngɛmi ndɔ tɔl-de be. ⁶ Dije ki rai nɛ madi al, igangi ta dɔde ti, itɔli-de, nɛ tɔi sɛsi rɔ al.

Kore me ngina-n kire Babe

⁷ NGakom je, sɔbi kadi orɛi mesi biti, kadi Babe re-n. Oi nje ndɔr, a ngina kandi nɛ ki maji ngay ki a tɛɛ dɔnangi ti, ki kore me dɔ ti ngɔ. A ore mene biti kadi ndi binɔ ɛdi, ndi ki dɔbɛy ti ɛdi, ɔɛy taa kadi ijɔ ko lɛne. ⁸ Be tɔ ɛ, sɛi je ka, kadi orɛi mesi, uwɛi tɔgisi ba, tado Babe e basi.

⁹ NGakom je, iɛai ta dɔ-naa ti al, mba kadi Luwɛ gangi-n ta dɔsi ti al. Nje gangi ta a ta rɛbi ti. ¹⁰ Sɔbi kadi oi go nja njɛ kɛl ta je ki ta Luwɛ ki kɛte nu kin maji. Oi go njade tɔ nɛ ndaji lɛsi, go rɛbi kɔ ti ki go rɛbi kore me ti. ¹¹ J-ɛl ta dɔ njɛ kuwɛ tɔgidɛ ba me kɔ je ti j-ɛ nɛ ɛi njɛ rɔnɛl. Adi mesi ole dɔ kuwɛ tɔgi ba ti lɛ Jobi dan kɔ je ti pɛti ki tɛɛ dɛe ti. Igɛri kadi go ti gogi, Luwɛ ade ingɛ maji, tado Luwɛ e nje me-maji ki ngay, ki nje koo kɛm-to-ndoo*.

¹² NGakom je, nɛ ki bo ngay ki kadi igɛri ɛ to kin: sɔbi kadi ibi rɔsi al, se e ki ndi, se e gɔji ki kuso, se e kibi rɔ madi ki rangi. Re e oyo ɛ ɛi nɛ oyo, re e jagi ɛ ɛi nɛ jagi tɔ par, mba kadi osi me ta ki gangi ti lɛ Luwɛ al.

¹³ Re, dɛw madi dansi ti, ingɛ kɔ ɛ, kadi nɔ dɔ Luwɛ ti. A re rɔe nɛl-e ɛ, kadi osi pa ilɛ-n tɔji dɔ Luwɛ ti. ¹⁴ Re, dɛw madi dansi ti, rɔe to-e ɛ, kadi ɔar ngatɔgi je lɛ njɛ kaw-naa je, kadi nɔi dɔ Luwɛ mbata ti lie ki yibi ki kɔy-n rɔe me tɔ Babe ti. ¹⁵ Kɛl ta ki Luwɛ ki kadi-me a aji dɛw ki nje rɔ to, Babe a un-e taa, ningɛ re ra majal madi ka, Luwɛ a iyɛ go majal je lie kɔ. ¹⁶ Be ɛ, kadi itɔri ndusi dɔ majal je ti lɛsi ki rɔ-naa ti. Ningɛ ɛli ta ki Luwɛ mbata lɛnaa, kadi ingɛi rɔ nga dɔ rɔ to je ti lɛsi. Kɛl ta ki Luwɛ lɛ dɛw ki dana, tɔge e ngay. ¹⁷ Oi Eli ki nje kɛl ta ki ta Luwɛ ti e dɛw tɔ je be tɔ, nɛ kɔy Luwɛ ki rɔ tɔine kadi ndi ɛdi al, ningɛ ndi ɛdi dɔnangi ti al ɔal mitɛ ki nay mehe tɔ. ¹⁸ Ba, tɛl kɔy Luwɛ gogi tɛki sigi, ɛ yɔ Luwɛ adi ndi tɛl ɛdi dɔnangi ti gogi, adi dɔnangi tɛɛ ki kandi nɛ je*.

Dɔbɛy ta

¹⁹ NGakom je, tɛki re dɛw madi dansi ti ndɛm go rɛbi ki rɔjeti, ur wale, ɛ dɛw madi ki rangi ɔr-e tɛl re sie go rɛbi ti ki dana gogi ningɛ, ²⁰ kadi igɛri tɛki dɛw ki tɛl ki nje ra majal dɔ rɛbi ti ki ndɛm re sie go rɛbi ti ki dana kin, a aji nje ra majal ta koy ti. Ningɛ Luwɛ a iyɛ go majal je lɛ nje ra majal ka kin pɛti kɔ tɔ. Amen!

Makitibi ki dɔsay ki Piyar ndangi

Ta ki dɔ makitibi ti ki dɔsay ki Piyar ndangi

Makitibi ki dɔsay kin Piyar ndangi adi njé kun go Kirisí ki sanai-naa ki lo je ki dangi dangi donangi Aji ti ki du (6one ɓari-e Turki). Njé kaw-naa je ki dije kin ai dande ti, ai njé kaw-naa je ki Pol ai ki madi-kiláne je indai ginde. Dɔmaji ə Piyar a isi Rom ti ə ndangi-n makitibi kin. Rom ki Piyar inda tɔe nɔ Babilon (5.13). Ta ki Piyar əl oji dɔ dije ki ndangi makitibi adi-de kin toji kadi dije ki ai njé kun go Kirisí al ki gai gidide, isi kidi-de nim, isi indai je je ki majal dɔde ti nim, taa isi sangi kadi n-adi kɔ darɔde nim tɔ. Ningə e mbata kin ə nje kaw kilə Piyar ndangi makitibi, ilə-n dingam mede ti kadi adi kəmde e dɔ Bade Jəju Kirisí ti ki isi ingai kɔ lie kin.

Me kəl ta ti ki Luwə ki re go ta kuwə jinaa ti, Piyar ole mede dɔ rabi ti ki Luwə ajin-de, taa adi-de ne kində me dɔ ti ki bal bo ngay ki takul koy Kirisí ki kje lo koy ti tɔ (1.3-12). Piyar ilə dingam mede ti nim, kadi isi dɔ njade ti nim, daji-de kadi pa njiyade ay njay me kində rɔ naa ti ki Kirisí nim (1.13-2.10). Daji-de tɔ kadi ooi ne je ki tɛɛ dɔ Kirisí ti, ningə əl je kadi toji təkai ai dɔ njade ti me ta ti lie ki rabi kilə rade je nim, ki rabi kuwə tɔgi ba me ne je ti ki ngə ki a tɛɛ dɔde ti nim. Piyar adi-de ta toji je ngay dɔ kilə je ti ki sɔbi dɔde kadi rai dan dije ti me ɓe ti lade, dɔ kulə noji ti ki kadi tɔ dan ɓəə je ti ki bade je, dɔ buki-naa ti ki kadi tɔ dan ne-naa je ti ki ngaw-naa je, dɔ ji kisi ki naa ti lə kosi njé kaw-naa je, ki dɔ pa njiyade ti ki rɔ njé kun go Kirisí al je ti (2.11-4.19). Lo kaye ti ki 5, Piyar adi-de ngan ndu je madi ki oji dɔ ngatɔgi je (njé kɔr nɔ njé kaw-naa je) nim, basa je ki mandí je nim, taa njé kadi-me je pəti nim tɔ, kadi pəti, ai dɔ njade ti me kɔ ti ki isi tɛɛ dɔde ti. Piyar tɔl ta makitibi ləne ki ta kuwə jinaa.

Kin ə Piyar daji dije ki ndangi makitibi adi-de kin kadi re e kɔ ki ban ə tɛɛ dɔde ti ka kadi uwai rɔde ba me kadi-me ti ɓa, e mbata naji ki ma ki sɔbi kadi mai donangi ti ne. Sɔbi kadi ji kisi de ki dɔde taa, ki pa njiyade, ki kilə rade pəti ilə mbɛ kilə je ki ɔti ɓal ki Luwə ra-de (2.9), kadi tɔ dije ki njé kun go Kirisí al, gari kilə rade ki maji ngay ki isi rai, ə kadi ilai toji dɔ Luwə ti ndɔ ti ki a re-n tɔ (2.12).

Kuwə jinaa

¹ Mi Piyar ki nje kaw kilə lə Jəju Kirisí, m-ndangi makitibi kin madi səi je ki Luwə mbəti səsi, ki isanai-naa, adi isi tɔ mba je

donangi je ti ki Pɔ, ki Galasi, ki Kapadosi, ki Aji, ki Bitini. ² Luwə ki Bawje mbəti səsi kate, ki go ndigi ra ti ləne, kadi səi dije lie ki takul NDile, kadi itali rəsi go Jəju ti, ə kadi mase togi səsi adi ayi njay*. Kadi me-maji ki kisi-maje lə Luwə tɔ mbar mbar ki dəsi ti.

Ra oyo Luwə tado kaji ki tɛɛ dɔe ki takul Jəju Kirisí

³ Toji ki dɔ Luwə ti ki Baw Bəbe ləje Jəju Kirisí, tado me-maji lie ki ngay ki oji-n-je koji ki sigi, ki go rabi ki Jəju Kirisí dan njé koy je ti. Lo kin ti, j-aw ki ne kində me dɔ ti ki tɔ ratata, ⁴ tado j-aw ki ne maji je ki Luwə ngəm dɔra ti mbata ləje. E ne ki a ndum al nim, a uwə yoro al nim, taa ndolee a goto al nim tɔ. ⁵ Ne je kin Luwə ngəm-de dɔra ti mbata ləsi səi je ki tɔge isi ngəm səi ki takul kadi-me, mbata kaji, adi e kaji ki e ɓasi kadi dɔe a tɛɛ nda ki dɔbɔy ti. ⁶ E kin ə isi adi səsi rɔnəl, loki ne na je ki dangi dangi ki dɔkagilo ndəy be adi me-kɔ ra səsi. ⁷ Or ki e ne ki a tuji ka, nai-e me por ti kadi ooi-e. Be tɔ ə, ne na je ka kin isi nai kadi-me Luwə ləsi ki gate itə or, kadi ooi se e ki rojeti wa. Re e ki rojeti ningə, a ingai piti, ki tɔba, ki kosi-gon loki Jəju Kirisí a tɛɛ hɔy. ⁸ Jəju ki oi-e ki kəmsi al, nə indigi-e, oi-e al ɓay, nə adi-e mesi. Ningə isi rai rɔnəl, adi e rɔnəl ki bo ngay, dum kəl tae. ⁹ Tado ingai ne ki adi mesi ki dɔe, adi e kaji rəsi. ¹⁰ Ki oji dɔ kaji kin, njé kəl ta je ki ta Luwə ti, ndəri gine, taa daji ta dɔ ti ngay tɔ. Adi e njé kəl ta je ki ta Luwə ti dɔ kadi-kare ti ki Luwə ində dɔe dana kate adi səsi. ¹¹ *Njé kəl ta je ki ta Luwə ti sangi kadi n-gəri se dɔkagilo ki ra ə ne je kin a rai ne, ə ne je ki ban ə a rai ne dɔkagilo e ti ki NDil Kirisí oji-de wa? Tado NDil Kirisí ki mede ti toji-de dɔkagilo kin kate, loki əl ta dɔ kɔ je ki Kirisí a ingə ki toji ki a re go kɔ ti*. ¹² Luwə adi nje kəl ta ki tae ti gari təkai, mbɛ ki n-ində tade ti kin e ki mba maji lade əl je wa al, nə e ki mba maji ləsi ə ilai mbɛ kin. NGɔsine njé kilə mbɛ Poy Ta ki Maji ilai səsi mbɛ kin ki takul tɔgi lə NDil Luwə ki Luwə ilə sie adi j dɔra ti re. MBɛ kin, malayka je ki dɔde ka sangi kadi n-gəri gine tɔ.

Kində me dɔ ti ki a ge ne ra ki ay njay

¹³ Tado kin ə, kadi adi tagasi isi kəm, adi kəmsi ay njay kadi ɔri mbɔ ne ki maji ki ne ki majal naa ti. Kadi kində me dɔ ti ləsi ba pəti e dɔ kadi-kare ti ki Luwə a adi səsi, loki Jəju Kirisí a tɛɛ hɔy. ¹⁴ Sɔbi kadi səi njé tal rɔ go ta ti lə Luwə, ɓi uni go ngur darɔ ki kate isi ndɔr səsi, loki isi day dɔ rəsi ti ɓay kin al. ¹⁵ Ningə, təkai Luwə ki ɓar səsi e nje Kay NJay ka kin ə, səi je ka, kadi ayi njay me pa njiyəsi je ti pəti tɔ. ¹⁶ MBata makitibi lə Luwə əl ə nə: «A səi dije ki kay njay, tado mi ki Kay NJay*.» ¹⁷ Re me kəl ta je ti ləsi ki Luwə, isi ɓari-e Bawsi, e ki e Luwə ki nje gangi ta dɔ dɔw ti ki ra ki go

* 1:2 Tɛɛ ki taga 24.3-8; Ləbətiki 16.14-15

* 1:11 Pa je 22; Ejay 53; Lk 24.25-26

* 1:16 Ləbətiki 19.2

kilə rae ti bi, or kəm dəw dana al ningə, maji kadi nē rasi e ki go bəl Luwə ti, dəkagilo ti ki isi tə mba je dənangi ti ne kin. ¹⁸ Ningə igəri maji taki e ki la ə se or ki əi ne je ki a tuji kin ə Luwə igə-n dəsi me nē ra je ti ki majal, ki kasi je iyəi adi sasi kin al. ¹⁹ Nə e ki məsi Kirisi ki gate dum ndogi, ə Luwə igə-n dəsi. Kirisi ki e ta ngon bati ki nē madi ra-e al, ta nē ki majal əde al tō. ²⁰ Luwə mbəte, ində dōe dana kəte nō kilə ngirə duniya ti nu ki mbata kadikare kin, ningə tēē ki dōe dəkagilo ti ki dōbəy ti, mbata maji ləsi. ²¹ E ki takul Kirisi ə, uni mesi adi Luwə, ki tēē sie dan njé koy je ti, ə ade tōba, mba kadi kadi-me, ki kində me dō ti ləsi e ki dō Luwə ti.

Njyə lə nğan lə Luwə me ndigi-naa ti

²² Təki ayi rəsi njay, ki go rəbi təl rō go ta ti ki rōjeti, mba kadi indigi ngakōsi je ki me Kirisi ti, ki kanji kadi kəm-naa, sōbi kadi indigi-naa dansi ti, ki yo ki nē, ki me ki kay njay. ²³ Koji ki oji səsi sigi, e ki ta rəbi lə bawsi je ki njé koy kin al, nə e ki takul nē dibi ki a oy al, ki takul ta koy al ki a to ratata. ²⁴ MBata makitibi lə Luwə əl ə na:

«Dije pəti toi tə mbi kam be,
Ningə majide pəti, to tə puti kam be tō.
Kam ndole, pute jore,

²⁵ Nə ta lə Bəbe to lo tone ti ratata ki nō ti*»

Ta kin e Poy Ta ki Maji ki iləi səsi mbe.

2

MBal koy al ki dije ki kay njay

¹ Sōbi kadi imbati nē ra je ki majal pəti, ki ta je ki ngom, ki kadi kəm-naa, ki jangi, ki kəl-naa ta ndil-naa ti. ² Adi bō ta lə Luwə ra səsi, təki bō mba a ra-n nğan je ki kasi be. E mba ki go ndil ti, e mba ki ay njay kadi ra səsi adi itōgi, itēēi kaji ti. ³ Təki makitibi lə Luwə əl-n: «Inai Bəbe ki rəsi adi oi maje ki ngay*» ⁴ Irəi ki rō Bəbe ti ki e mbal ki isi kəm ba ki dije mbati-e tō nē ki majal, nə Luwə mbəte tado gate e ngay ki rōe ti. ⁵ Səi je ka, səi mbal je ki isi kam ba. Kadi əsi rəsi ki naa ti kadi itəli kəy lə Luwə ki go ndil ti, kadi səi buti njé kijə məsi mba kijə nē məsi kadikare ki go ndil ti nəl Luwə ki takul Jəju Kirisi. ⁶ Tado ndangi me makitibi ti lə Luwə əl nə: «Oi m-mbati mbal ki gate e ngay, m-inde bē bo *Siyo ti. E mbal ki dō kum lo ti. Dəw ki un mene ade ə nē ki rəsəl e tēē dōe ti al*» ⁷ MBal kin e mbal ki gate e ngay rəsi ti səi je ki uni mesi adi-e. Nə ki rō dije ti ki uni mede adi-e al, e mbal ki njə ra kay je mbati, ki təl mbal ki dō kum kəy ti. E mbal ki nje tigə dəw jigi ti ki nje kadi dəw osi*. ⁸ Tigəi-e jigi ti osi tado mbati kun mede kadi ta ki rōjeti. Ningə e nē ki sōbi kadi a re dōde be*. ⁹ Nə səi je, səi gin dije ki mbati, səi njé kijə nē məsi je lə NGar, səi gin dije ki kay njay,

səi dije ki Luwə ində səsi dō jine mba kadi iləi mbe kilə je ki əti bəl ki ra. E ki bər səsi lo ki ndul tēē səsi lo kunji ti ləne ki ay njay njay*. ¹⁰ Səi ki kate səi dije lə Luwə al, nə ngosine səi dije lie, səi ki kəte ingəi koo kəm-to-ndoo lə Luwə al, nə ngosine ingəi koo kəm-to-ndoo lie*.

Kisi nje kadi-me dan dije ti ki gəri Luwə al

¹¹ NGakom je ki njé ndigi ləm, təki səi mba je ki isi dənangi ti tə bē ləsi al, m-ilə dingəm mesi ti kadi imbati ngur nē ra lə darō ki to rəsi ti, isi rō ki rəsi ki me ti. ¹² Sōbi kadi awi ki hal ki maji dan dije ti ki uni mede al, mba kadi re isi təti ta dəsi ti tə njé ra majal je ka, ooi kilə rasi je ki maji ningə iləi toji dō Luwə ti ndō ti ki a re. ¹³ Ki mbata lə Luwə, sōbi kadi iləi dəsi gin tagi ti lə dije pəti ki isi dō kōbē ti, adi e ngar ki bo ki isi dō kōbē ti pəti, ¹⁴ ki njé kōbē je ki gine ti, ki inda-de mba kadi indəi njé ra nē je ki majal əji-de, ə əsi gon njé ra nē je ki maji. ¹⁵ Tado e ndigi lə Luwə kadi irai nē ki maji uti ta ta ki kəl ki dō day ti lə dije ki mbə. ¹⁶ Kadi kilə rasi e kilə ra dije ki taa kiyə taa, ningə kadi taa kiyə taa ləsi təl nē kuti dō majal al, nə kadi kilə rasi e kilə ra bəə kilə je lə Luwə. ¹⁷ Kadi əsi gon dije pəti, indigi ngakōsi je ki njé kadi-me je, awi ki bəl Luwə mesi ti, əsi gon ngar.

Bəə je ki njé kadi-me

¹⁸ Səi bəə kilə je, kadi iləi dəsi gin tagi ti lə bəsi je ki bəl ki rōjeti. Kadi iləi dəsi gin tagi ti lə njé ki kalde maji ki səl lom lom par al, nə kadi iləi dəsi gin tagi ti lə njé ki kalde nga tō. ¹⁹ Tado e nē ki maji kadi, ki takul bəl Luwə, dəw uwa mene nga me kō je ti ki ingə ki kanji kadi ra nē madi ki majal. ²⁰ Loki indəi səsi kində nē ra ki majal, ə uwa mesi nga ə, se tōba ri ə to ti nōq wa? Nə kin ə re e nē ra ki maji ki isi rai ə re ki kō dəsi ti, ə uwa mesi ngame ti ningə, e nē ki maji ki ta kəm Luwə ti. ²¹ E ki mbata kin ə Luwə bər-n səsi, tado Kirisi e wa ki dōne ingə kō mbata ləsi. Ningə iyə nē kōji kin adi səsi mba kadi tə uni dō njae. ²² Kirisi ki ra majal al, taa ta ki ngom tēē tae ti nja kare al tō. ²³ Loki dije taji-e, təl taji-de gogi al; loki dije adi-e kō, təl tə-de rō al. Nə iyə rone ji Luwə ti ki nje gangi ta ki dana. ²⁴ Kirisi ki əy majal je laje done ti dō kagi-dəsi ti mba kadi j-oy dō majal ti ə j-isi ki doje taa mbata nē ra ki dana. E ki takul ndunə dō je lie ə ingəi rō nga. ²⁵ Tado kəte itoi tə bati je ki ndəmi rəbi be*, nə ngosine, itəli ki rō nje kul-si ti ki nje ngam darəsi ti gogi.

3

Ta ki əji dō dāne je ki ngawde je me kay ti

¹ Bē to ə, səi dāne je, sōbi kadi iləi dəsi gin tagi ti lə ngawsi je, mba kadi re njé ki nā je

dande ti mbati taa ta lə Luwə ka, ingəi-de adi Luwə ki takul pa njiyəsi, ki kanji kadi əli-de ta. ² Tado isi ooi nē rasi je ki to ay njay ki buki ki isi buki-de ti. ³ Səbi kadi mandı ki ra ləsi e ki gidi rə ti taga ne al. Adi e do ki kuwə ki ndəji ta, ki ningə je ki ra ki ər, ki kibi je ki gatide e ngay. ⁴ Səbi kadi mandı ki ra ləsi e ki ngame ti kəy, ki e mandı ki a tuji al ki hal ki səl ləm ləm, ki kisi-maje ki e nē ki gate e ngay ta kəm Luwə ti. ⁵ E be ə, dāne je ki kay njay ki kəte nu, ki indəi mede do Luwə ti rai mandı, iləi dade gin tōgi ti lə ngawde je. ⁶ J-o dāne kare tə Sara ki təl rone go ta ti lə *Abirakam adi ər- e bane. NGosine itəli ngane je, təkı re irai nē ra ki maji, ki kanji kadi nē madi kare ra səsi 6əl. ⁷ Be ə, səi ngaw dāne je ka səbi kadi isi ki nesi je, indəi kəmsi gode ti maji, tado əi dije ki tōgide goto. Ɔsi gonde tado a ingəi kadi-kare kisi ki do taa lə Luwə naa ti səsi. İrai be mba kadi nē madi kare ərđi səsi ta rəbi kəl ta ki Luwə al.

Rəbi ndigi-naa lə ngakonaa je

⁸ Ta təl ta ti, səbi kadi səi pəti, mər ta ləsi e kare, ta ki ga ləsi e kare, kadi indigi-naa tə ngakonaa je, kadi səi njé koo kəm-to-ndoo lənaa, ki njé do səl. ⁹ Səbi kadi ugəi kirə majal ki majal al, ta kirə nē taji ki nē taji al tə. Səbi kadi səi njé njangi do yo taa, tado e kin ə e nē ki Luwə ər səsi ki mbae. Luwə ər səsi mba kadi ingəi njangi do ki un mindine kadi n-adi səsi.

¹⁰ Ningə nē ki makitibi lə Luwə əl ə to kin: «Dəw ki ge kadi n-isi ki done taa maji, Ə n-oo maji ndone je ki dənangi ti ne 6a, Səbi kadi ngəm ndonne do kəl ta ti ki majal, Ə ngəm tane do kəl ta ngom ti tə.

¹¹ Kadi ərđi rone ngərəngi kadi majal ti ə ra nē ki maji,

Kadi sangi kisi-maje ə uwə rone ba me ti.

¹² Tado kəm Ɔabe e do dije ti ki dana, Taa mbie to tagira kadi oo-n do ta ki isi əli sie to,

Nə isi ərđi ta njé ra nē je ki majal*.»

Kuwə tōgi ba me kō ti

¹³ Nə ə ra səsi majal, loki itı rəsi kati me ra maji ti ə? ¹⁴ Re dije adi səsi kō mbata nē ra ki dana ki irai ningə, səi njé rənəl, ə kadi ıbali-de al, ta kadi mər ta lasi aw ki yo je nē je al. ¹⁵ Nə kadi ərđi gon Kirisi ki e Ɔabe mesı ti. Kadi səi 6ası ki dəkagilo je pəti kadi dəw ki ra ki dəji səsi gin kində me do ti ləsi 6a əli-e. ¹⁶ Ningə kadi əli-de ki mindi ki səl ləm, ki buki-naa ti. Kadi awi ki me kuwə ki ta ki ay njay, mba kadi re isi tətı ta dəsi ti tə njé ra ti majal je be ka, njé kəl ta je ki majal do nē ra ti ki maji ki isi rai kin, rōde səl-de. ¹⁷ Re e kin ə e ndigi lə Luwə ningə, kingə kō mbata nē ra ki maji e soti itə nē ra ki majal.

Jəju Kirisi ingə kō mbata lə dije pəti

¹⁸ Tado Kirisi e wa ingə kō nja kare ba ki nō ti mbata majal je lə dije. E ki e daw ki dana, nə ingə kō mbata lə njé ra nē ki dana al, mba kadi re səsi rə Luwə ti. Toli-e me darəe ti, nə NDil ki kay njay təl tōse ndəl adi isi ki done taa. ¹⁹ E ki tōgi NDil ka kin ə aw-n biti ilə-n mbə Poy Ta ki Maji ndil dije ki isi dangay ti koo. ²⁰ Adi e ndil dije ki ndo ki kəte taji rə Luwə, loki isi-n səde do ti dəkagilo ti ki Nuwe isi ra-n bato. Me batoe ti kin, kər dije ndəy ba, adi dije jıjoo par ə awi ti ə aji ki takul man ki un-de ki taa*. ²¹ Man kin ərđi do batəm ki isi aji səsi ngosine. E mbata kər yoro je ki rə dəw ti kə al, nə e kun rə kadi Luwə ki me kuwə ki ta ki ay njay. Aji səsi ki takul kı Jəju Kirisi lo koy ti. ²² J lo koy ti aw dərə ti, isi do jı kō Luwə ti, Ɔ be do malayka je, ki ndəgi nē kində je ki go ndil ti ki awi ki kō6e, ki tōgi.

4

Gangi-naa ki majal

¹ Təki Kirisi ingə-n kō me darəne ti, səi je ka kadi awi ki mər ta kin mesı ti tə nē kati ləsi. Tado daw ki ingə kō me darəne ti e dəw ki goto me majal ti ki ra ngata. ² Goto me ti mba kadi ndəgi ndo je ki nay nōe ti, kisi ki do taa lie e ki go ndigi ti lə Luwə 6i ki ndigi ti lə darə al. ³ Adi asi be, dəkagilo ngay isi ta nē ra ti ki majal tə dije ki gəri Luwə al be. İrai majal me kaya ti, me ngur darə ti, me kasi ra ti, me kuso ki kay kədi ti, ki me yo ki ra ti ki to ra al. ⁴ Njé kun mede kadi Luwə al, ooi kadi e nē ki go ti al kadi imbatı buki rəsi me nē ra ti ki majal ki al do lo kin səde, ə yə isi taji səsi. ⁵ Nə ə ərđi gin nē rade ki majal nō Luwə ti ki e 6ası kadi a gangi ta do njé kisi ki dode taa ki njé koy je ba pəti. ⁶ E mbata kin ə njé koy je ka iləi-de mbə Poy Ta ki Maji lə Luwə mba kadi go ta ki gangi ti ki Luwə gangi dode ti tə dije pəti, kadi isi ki dode taa ki takul NDil təkı Luwə wa isi-n ki done taa be.

Maji kadi njé kaw-naa je isi kəm

⁷ Dəbəy nē je pəti e 6ası, ə kadi isi ki kəm-kədi ki kəm ki ay njay mba kadi əli ta ki Luwə. ⁸ Ningə kəte nō nē je ti pəti, kadi indigi-naa ndigi ki tingə bil dansı ti yo ki ne. Tado ndigi-naa uti do kosi majal je*. ⁹ Səbi kadi uwəi-naa ki rə-naa ti me kəy ti je lənaa ki yo ki ne, ki kanji 6a ta. ¹⁰ Təkı dəw ki ra dansı ti taa-n kadi-kare ki Luwə ade, səbi kadi uni irai kilə mbata maji lə ndəge je, tə dije ki njé ngəm nē ki maji, adi e njé ngəm kadi-kare je ki dangı dangı lə Luwə. ¹¹ Re dəw isi əl ta ningə, kadi əl ta ki ta Luwə ti, re dəw isi ra kilə 6əə ningə, kadi ra ki tōgi ki Luwə ade, mba kadi Luwə ingə tə6a me nē je ti pəti ki takul Jəju Kirisi ki tə6a ki tōgi e lie ki dəkagilo je ki dəkagilo je. *Amen. ¹² NGakom je ki njé ndigi ləm, re nē na ki ngə ngay tēe dəsi ti ka, kadi ərđi səsi 6əl

adi oy tɔ nɛ ki mba al. ¹³ Nə kadi irai rɔnəl yo tadɔ kɔ ki ingə Kirisi, ə isi ingəi sie, mba kadi tə səi me rɔnəl ti ki bo ngay, ndɔ ti ki a re me tɔba ti ləne. ¹⁴ Re dije taji səsi mbata lə Kirisi ningə, səi njé rɔnəl, tadɔ NDil tɔba, ki e NDil Luwə isi dɔsi ti. ¹⁵ Sɔbi kadi dəw madi dansi ti ingə kɔ ki be kin al, adi e kɔ tɔl dəw, ə se kɔ ɔogi, ə se kɔ nɛ ra ki majal, ə se kɔ kində rɔ ta ti lə dije. ¹⁶ Nə re ingə kɔ mba kee nje kun go Kirisi ningə, kadi rɔe səl-e al, kadi ilə tɔji dɔ Luwə ti tə kilə mbata tɔ Kirisi ki ɔa dɔe ti. ¹⁷ Tadɔ e dɔkagilo kadi ta ki gangi ilə ngirəne, ningə a ilə ngirə dɔ dije ti lə Luwə. NGA kin ə re a ilə ngirəne dɔje ti ningə, dije ki njé mbati təl rɔde go Poy ta ti ki Maji lə Luwə kam dɔbəyde a to ban ə? ¹⁸ Makitibi lə Luwə ə nə: «Re ngə ki dəw ki dana ngay ɔəy taa kadi ingə kaji ningə, dəw ki nje me ndul ki nje ra majal, se yəe a to ban wa?» ¹⁹ Be ə, kadi njé ki isi ingəi kɔ ki go ndigi ti lə Luwə, iyəi rɔde ji Nje kində nɛ je ti, ki e nje ka dana, ə nayi-naa ki lo me-maji ki ra ti.

5

Kilə lə nje kɔr nɔ njé kaw-naa je

¹ Ki ngəsine kin, m-ilə dingəm me ngatɔgi je ti ki isi dansi ti. Mi ki mi ngatɔgi madide, ki m-o lo kɔ je ki ingə Kirisi ki kəm, mi, m-a mi lo tɔba ti ki dɔe a tɛɛ tɔ. ² Kadi uli njé kaw-naa je tɔ bati je ki Luwə ilə-de jisi ti. Kadi uli-de ki go kində dɔ ti al, nə ki go me ndigi ti təkɔ Luwə ndigi-n. Uli-de mba kingə-n la al, nə kadi e ki kadi rɔ ki tingə bil. ³ Kadi irai ngar dɔ njé ti ki Luwə ilə-de gin jisi ti kin al, nə kadi səi nɛ ndaji mbata ti ləde yo taa. ⁴ Ningə loki Nje kul bati je ki bo a ində lo tɛɛ hɔy ɔa, a ingəi jɔgi tɔba ki ndolee a goto al. ⁵ Be tɔ ə, səi ngan je, sɔbi kadi iləi dɔsi gin tɔgi ti lə ngatɔgi je. Ningə səi je pəti, kadi dɔ səl to dansi ti ki rɔ-naa ti. Tadɔ makitibi lə Luwə əl ə nə: «Luwə tɔ rɔ dije ki njé kun dɔde taa, ə adi me-maji ləne e ki dije ki njé səl dɔ.» ⁶ Sɔbi kadi isɔli dɔsi gin tɔgi ji Luwə ti ki Nje tɔgi, kadi tə un dɔsi taa dɔkagiloe ti ki ɔji. ⁷ Ɔri taga je ləsi iɔbuki dɔ Luwə ti, tadɔ e ə isi ində kəmne gosi ti. ⁸ Sɔbi kadi isi dɔ njasi ti ki kəm ki kay njay, tadɔ nje bə ləsi, nje majal a njiyə ki lo, nɔ tə ɔəl ki a sangi dəw kadi tə n-ribe be. ⁹ Ai dɔ njasi ti ngame kadi-me Luwə ti ləsi, itai-e rɔ. Tadɔ igəri ɔəti, ngakɔsi je ki njé kadi-me je pəti ki dɔnangi ti, isi ingəi kɔ kɔ ki isi ingəi kin tɔ. ¹⁰ A ingəi kɔ dɔkagilo ndəy be, nə Luwə ki me-maji pəti e lie, ki ɔar səsi ki me tɔba ti ləne ki dɔbəye goto, ki takul Kirisi, a təl ində səsi maji gogi, a adi ngirəsi ngə, a adi səsi tɔgi, ta a adi ai dɔ njasi ti ba tɔ. ¹¹ Kadi tɔgi e lie ki dɔkagilo je ki dɔkagilo je. *Amen!

Dɔbəy ta ki kuwə ji-naa

¹² NGon makitibi ki m-ndangi m-adi səsi kin, nje ra səm kadi m-ndangi e Silbɛ (Silasi)^ɔ, ki m-o-e tə ngokɔje ki a dana. M-ndangi m-adi səsi kadi m-ilə-n dingəm mesi ti, ə m-ɔji səsi m-adi igəri təkɔ e me-maji ki rɔjeti lə Luwə ə uni rɔsi adi ki mbae. ¹³ *Njé kaw-naa je ki *Babilon ti, ki əi njé ki Luwə mbəti-de, uwəi jisi, taa ngonm Marki^ɔ ka uwə jisi tɔ. ¹⁴ M-dəji səsi kadi uwəi ji-naa kuwə ji ki tɔji ndigi lə ngakonaa je. Ningə kadi kisi-maje lə Luwə e səsi naa ti, səi pəti ki səi lə Kirisi.

Makitibi ki ko joo ki Piyar ndangi

Ta ki do makitibi ti ki ko joo ki Piyar ndangi

Dije ki Piyar ndangi makitibi kin adi-de, ai njé kun go Kirisi wa ba pæti (1.1). NGa ningæ, ne ki bo ngay ki uwæ me Piyar, e ro ki dije ki njé kilæ lo ki ne ndo ki æsi ta Poy Ta ki Maji ki rojeti. Djee kin turi dan njé kaw-naa je ti, ra adi pa njiyæ njé kaw-naa je to biriri. Ne kare ba ki a ra kadi dæw a dum-n-de, e ta kadi dæw gar Luwæ ai ki Jaju Kirisi gar ki rojeti, tæki njé ki ooi Kirisi ki kamde nim, ooi ne ndo lie ki mbide nim, ælii tæe.

Go ta kuwæ ji-naa ti (1.1-2), Piyar a do hal ti ki kadi nje kun go Kirisi aw-n me pa njiyæne ti nim, a do tal ro go ndu Luwæ ti nim, tæki njé ki ooi Kirisi ki kamde ælii tæe (1.3-21). Ningæ go ti, Piyar æl ta ki togine ngay, ær-n gin njé kilæ lo ki ne ndo ki ngom (2.1-22). Øl ta do ne kare ti ki to ta dangi me ne ndo ti lade lo kaye ti ki 3, oji-n do mbæ ki isi mbæ ki dije ki njé nginæ tal Kirisi. MBæi sade æi næ dæw oo Kirisi ki a tal re al. Ningæ do ta ti læde kin, Piyar æl æ næ kin æ re Kirisi tal law al 6a, oji do kore me læ Luwæ ki iyæ do kagilo adi dije ngay kadi æli ta do røde ti ingæai kaji.

Njé kilæ lo ki ne ndo je ki ngom kin toi ki do kagilo je pæti, adi ta ki Piyar ndangi me makitibi ti læne ki ko joo kin, e ta ki toge to ki do kagilo je pæti. Piyar ilæ dingæm me njé kadi-me je ti kadi awi ki kæte kæte me gar Baæe ti, bi kadi iyæi røde adi dæw buki-de wale ki ne ndo je ki kæme goto kin al.

Kuwæ ji-naa

¹ Mi Simo Piyar ki nje ra kilæ 6ææ, ki nje kaw kilæ læ Jaju Kirisi æ m-ndangi makitibi kin. M-ndangi makitibi kin m-ila-n madi sæi njé je ki, ki go ræbi ne ra ki dana læ Luwæ, æ se Nje kaji-je Kirisi, ingæi kadi-me ki maji ngay ta yaje be. ² Kadi me-maji ki kisi-maje læ Luwæ to mbar mbar ki doæi ti, ki go ræbi gar ki igæri Luwæ æi ki Baæe læje Jaju Kirisi tæki rojeti kin.

Bar ki Luwæ bar-je ki kati ki kati-je

³ Me togi Luwæ ti kin æ, Baæe adi-n-je ne je pæti ki j-awi ki ndooe mbata kisi ki do taa læje me 6æl Luwæ ti. Tæki rojeti, ra adi ji gær-e e ki 6ær-je mba kadi je naa ti sie do kæsi-gon ti lie ki kilæ ræe ki maji. ⁴ E be æ, adi-je ne maji je ki ndolæi ngay taa ki ndade e ngay to ki un-n mindine, mba kadi loki ingæi-de 6a, a asi kadi aji rasi ta ngur ne je ti ki njé tuji dije ki do nangi ti ne. Ningæ a indæi ræsi naa ti ki Luwæ do ji kise ti ki go kee Luwæ ti. ⁵ Ki mbata kin æ, iræi ki togiæi ba pæti kadi do kadi-me ti læsi, ilæi pa njiyæ ki maji do ti, ningæ do pa njiyæ

ki maji ti, ilæi gær Luwæ ki rojeti do ti. ⁶ Do gær Luwæ ki rojeti, maji kadi ilæi kindæ do ræsi ti do ti, do kindæ do ræsi ti, ilæi kuwæ togi ba me ne na je ti do ti, ningæ do kuwæ togi ba me ne na ti, ilæi ne ra ki go lo 6æl Luwæ ti do ti. ⁷ Do ne ra ki go 6æl Luwæ ti, maji kadi ilæi ndigi ngakoje je do ti, ningæ ilæi ndigi-naa do ndigi dije pæti do ti. ⁸ Re awi ki hal je kin mesi ti ngay, æ re togi ki kæte kæte ningæ, Luwæ a adi sæsi togi me kilæ ki ra ti. Ba a asi kadi awi ki kæte kæte me gær Baæe ti læje Jaju Kirisi. ⁹ Næ re dæw madi aw ki hal je kin ræne ti al æ, lo kadi a oo lo ay njay goto. Ba a to ta dæw ki nje kæm to be. Mee oy do ti kadi Luwæ togi majal je lie ki isi me ti kæte kin kæ. ¹⁰ E be æ ngakom je, uwæi togiæi ba mba kadi iræi adi 6ær ki Luwæ 6ær sæsi ki kati ki kati sæsi kin to ta ne ndam al. Re iræi be ningæ, ne ki a ra ne kadi a oosi me majal ti a goto. ¹¹ Be æ, ta ræbi koæe ki a to ratata, a tæe tati pay pay noæi ti, adi e koæe læ Baæe læje æ se Nje kaji-je Jaju Kirisi.

¹² MBata kin æ, m-a m-ole mesi do ne je ti kin taa taa. Tæki rojeti igæri-de adi ingangi me ta ki rojeti ki itaai kin ki bæme ngata. ¹³ Næ m-o kadi e ne ki go ræbe ti kadi m-ole mesi do ne je ti kin taa taa kadi isi kæm ba ki do kagilo je pæti, ki mi-n ki do m taa do nangi ti ne 6æy. ¹⁴ M-gær kadi do kagilo koym nay 6æsi. Baæe læje Jaju Kirisi wa æ tæe ki do æe adi-m gær. ¹⁵ M-a m-indæ togi do rom ti ki ræbi je ki dangi dangi mba kadi re go koym ti ka, asi kadi olæi mesi do ne je ti kin par par.

Ta læ dije ki njé koo toji læ Kirisi

¹⁶ Tæki rojeti, loki j-adi igæri ta læ re me togi ti læ Baæe læje Jaju Kirisi, j-indæ ngiræje do su je ti ki kidæ ki maji maji læ dije kam æ, j-æ-l-n sæsi ta je kin al. Næ j-o ndole ki æti 6æl ki kæm je. ¹⁷ Oyo, Luwæ ki Bawje ade kæsi-gon nim, taa ilæ toji doæe ti nim to, do kagilo ti ki Luwæ ki aw ki piti kæ æti 6æl ade oo ndu ta æ næ: «E kam e Ngonm, nje ndigi læm, ki ræm næl-m doæe ti ngay.» ¹⁸ Ningæ je wa j-o do ndu ki j dæra ti kin ki mbije, loki je naa ti ki Jaju do mbal ki ay njay ti^o.

¹⁹ Bæy taa, j-aw ki ta je læ njé kæl ta je ki ta Luwæ ti ki asi kadi j-indæ ngiræ je do ti nga. Maji kadi uri mbisi go ta ti kin maji. Tæki rojeti, ta kin to ta por lambi ki unji lo ki ndul kururu ti be. Unji ratata kadi kunji læ kadi re. Ningæ kadi kunji læ Kirisi unji ngæmesi, tæki me ki ta gin lo ti, adi lo unji-n do do nangi ti kin be.

²⁰ Kæte no ne je ti pæti, maji kadi igæri ta kin ay njay: dæw madi kare ki asi kadi ær me ta ki e ki ndangi me makitibi ti læ Luwæ kin ki ne gær læne ki sæbi dæne goto. ²¹ Tæki rojeti, njé kæl ta je ki Luwæ ti ki æli, æli ki go ndigi ti læ dæw al. Næ e NDil ki ay njay æ æsi dije adi æli ta ki ta Luwæ ti.

✧ 1:18 17-18: Mt 17.1-5; Mk 9.2-7; Lk 9.28-35

2

Njé ndo ne je ki ngom

¹ Dɔkagilo ti ki kate ka, njé ngom je ki njé kál ká nà n-àí njé kál ta je ki ta Luwá ti ài dan ngan *Isirayal je ti nɔɔ; be tɔ à, njé ndo ne je ki ngom a tɛɛi dansi ti tɔ. A rai ki ne ndo je ki ngom dan dije ti ki kanji kadi gari, kadi a buki-de kɔ, ninga a mbati Bade ki nje taa dɔde ji majal ti. Lo kin ti, a ndori tuji ki a re ta ji naa ti ne ki dɔde ti. ² Dije ngay a uni gode me kaya je ti lade, ninga kilá rade a ra adi dije a indai njade dɔ ne ki rojeti, ibai nangi. ³ Ki mbata ra ta la lade ki ngay, a adi sasi ki taje ki tade ti kadi taai ne maji je lasi jisi ti. Ninga dɔkagilo ti ki mari nu bay a, Luwá inda dɔ ta ki gangi lade naa ti taa tuji a iba-de nangi busi tɔ. ⁴ Taki rojeti, malayka je ki rai majal kate, Luwá iyá-de kare ki kanji gangi ta dɔde ti al, nà buki-de lo kinga kɔ ti ki ati bal. Dɔɔ-de ki kulá gindi me lo ki ndul kururu ti. Ninga lo kin ti a, isi ngam-de ti mba ngam-ndɔ gangi ta. ⁵ Taa Luwá iyá dije ki kate ki kanji gangi ta dɔde ti al tɔ. Be a adi man kɔ ki ati bal re tuji dije ki majal ki rosi donangi. Nə ke a, aji Nuwe ki ila mbɛ ne ra ki dana, taa aji dije ki rangi ki me kay ti lie siri tɔ*. ⁶ Luwá gangi ta koy dɔ be bo je ti ki Sodom ki Gomar, ninga tuji-de ki por ki ro-de raki raki adi tali bu por. Ne kin to ta ne ndo ki a re dɔ dije ti ki njé bal Luwá al*. ⁷ Nə aji Loti ki nje ra ne ki dana, ki to rɛe ngay ki mbata hal njé sangi-naa kaya ti ki osi dɔ ta ti je ki njé tal dije ki me be bo je ti kin*. ⁸ Dɔkagilo ti ki Loti ki nje ra ne ki dana ka kin isi-n dande ti, oo ne je ki isi rai ki ta je ki isi ali, kada je ki kondɔ je, adi me tuji mbata hal kilá rade ki to lo ra ti al. ⁹ Be a, Babe asi kadi taa dije ki njé bal-e ila-de taa dɔkagilo kɔ je ti. Ninga asi kadi ngam dije ki njé ra ne ki majal mba kadi inda oji-de ndɔ gangi ta ti tɔ. ¹⁰ Ki bo ngay, a gangi ta dɔ njé je ti ki njé tal rɔde go ngur darɔde ti ki go ji kiside ti yo, a kidi tɔgi kɔbe ki dana lə Luwá. Əi dije ki njé kuwá kul rɔde, ninga ne inda ta ki nga tade ti, adi balai al kadi ali ta je ki mal dɔ ne kindɔ je ti lə Luwá ki isi darɔ ta ne piti je lie. ¹¹ Nə malayka je wa ki tɔgide ita tɔgi njé ndo ne je ki ngom say kin ka gangi ta dɔde al nim, taa taji-de nɔ Babe ti al nim tɔ. ¹² NGA ninga dije ka kin rai tɔ da je ki wale, ki wa dɔde goto be, ki oji-de mba kadi e ki kuwá-de a kaw tɔl-de par. Əli ta ki mal dɔ ne je ti ki gari-de al. Luwá a tuji-de tɔki dije isi tɔli da je kam be. ¹³ Kilá rade je ki majal ki isi rai wa kin a a tal ne kigə go jide. Əi dije ki nəl-de ngay kadi ooi maji rɔde dan kadi nda ti. Kiside ta ne kuso je ti sasi, loki isi adi sasi ki ngan ta je ki tade ti kin e ne ki to nje, e ne ki to rɔsal.

¹⁴ Re a nə igə kəmdə ba, 60 sangi-naa kaya ti a rosi mede. Bo ra majal to mede ti par par, isi buki dije ki tɔgide ki go ndil ti goto, wale. Mar ta je lade e dɔ rabi kingə la ti ki go rabe ti al ki dɔkagilo je pati. Əi dije ki ndal lə Luwá e dɔde ti. ¹⁵ Loki tusi rabi ki rojeti iyai ka kin ba, uri wale, uni rabi ki go Balam ti ki ngon lə Bewor. Balam ki nəl-e ngay kadi taa la ra-n majal, ¹⁶ nə Luwá kəl sie ki mbata majal lie ki ra. Be a ngon kɔ koro ki e da, əl ta al, nə əl ta gangi-n nje kəl ta ki ta Luwá ti Balam, dɔ kilá ra ti ki mbə lie*. ¹⁷ Djee kin toi tə man ki ii kam be, toi tə kil ndi ki nəl ndur-e aw sie kam be. Luwá inda dɔ lo kin ndul kururu dana mbata ti lade. ¹⁸ Əli ta je ngay ki kəme goto ki dɔ-naa ti. Uni kilá rade je ki go koo ngur darɔ ti, ədii dije ki ta ji naa ti ne bay, tɛɛi pati pati ta kuwá madi ti ki dije ki njé njiyá njiyá ki go rabe ti al. ¹⁹ Əli-de tɔki e rabi kingə dɔ, nga ningə əi je wa əi bəə je lə ngur darɔ ki isi tuji-de kɔ yo. Tada daw ki ra ka e bəə lə ne ki uwe gin tɔgine ti. ²⁰ Ki oji dɔ dije ki tɛɛi kɔ gin ne ra je ti ki to nje ki donangi ti ne ki go rabi gar Babe laje ki e Nje kaji-je Jəju Kirisi kin, re tali awi ilai dɔde gin ne je ti kin gogi bay, adi oji be dɔde ti ba, ji kiside ki gogi ne kin a majal ngay ita e ki kate bay. ²¹ Tada e soti ngay mbata ti lade kadi gari rabi ne ra ki rojeti al, kadi gari bay taa tali tusi ndu-kun ki ay njay ki ingai kin iyai. ²² Ningə ne ki tɛɛ dɔde ti kin e ta ki rojeti ki to me tər ta ti ki ə nə: «Bisi tal aw ta tamɔ ti ləne gogi*,» ə se «Kəsongi, tɛɛ ki lo ndogi man ti be par ə tal aw rogi bər ti gogi.»

3

Babe Jəju Kirisi a tal re

¹ Njé ndigi je ləm kin ngay, e kin e makitibi ki kɔ joo ngata ə m-ndangi m-adi sasi kin. Ningə me makitibi ti ki joo ki m-ndangi m-adi sasi kin, m-sangi kadi m-ole mesi dɔ mar ta ti ki maji ki ne ndo je. ² M-dəji sasi kadi adi mesi ole dɔ ta je ti ki njé əli ta je ki ta Luwá ti, ki əi dije ki dana əli kate kin nim, taa dɔ ndu-kun ti lə Babe laje, Nje kaji-je, ki njé kaw kilá je adi sasi kin nim tɔ. ³ Ne ki dɔsay, maji kadi indai dɔsi ti maji tɔki me ndo je ti ki dɔbəy ti a, a oi dije ki kilá rade e kilá mbə ki naa par ki a tɛɛi kadi mbai sasi. A rai ne je ki go ndigi ti lə darɔde, ⁴ ningə a əli əi nə: «E al ə əl ə n-a n-re a? NGA a ra ban tɔy ə j-o-e al ə? Ka je je oyi mari nu ba, nə ne je pəti toi tɔki toi lo kilá ngrade ti nu wa kin ba ə toi kin!» ⁵ Lo kin ti, gari bati, nə mbati kadi gari tɔki e Luwá ə inda darɔ əi ki donangi ki ta ki tane ti mari nu ba. Luwá gangi donangi naa ti ki man, ningə adi donangi tɛɛ a dangi dan man ti. ⁶ Ba e be tɔ ə, ndɔ ki Luwá tuji-n dije ki kate kɔ ki man kɔ ki bo ngay*. ⁷ NGA ningə ki oji

* 2:5 Kilá ngirə ne je 6.1-7.24 * 2:6 Kilá ngirə ne je 19.24 * 2:7 Kilá ngirə ne je 19.1-16 * 2:16 Kər Isirayal je 22.4-35 * 2:22 Tar ta je 26.11 * 3:6 5-6: Kilá ngirə ne je 1.6-9; 7.11

dɔ dɔrɔ ɛi ki dɔnangi ki ɓone kin, ta lɛ Luwɛ ki kare wa kin ɛl tɛki Luwɛ indɛ-de adi isi nginɛi por ki kadi a ɔ-de. Toi isi nginɛi ndɔ gangi ta ki kadi Luwɛ a tuji-n dije ki njɛ mbati tɛl rɔde go ndue ti. ⁸NGa ningɛ ne kare ki kadi sɛi njɛ ndigi je lɛm indɛi dɔsi ti maji, e kadi igari tɛki ki rɔ Bɛbe ti, ndɔ kare to tɛ ɓal ki dibi, ɛ ɓal ki dibi to tɛ ndɔ ki kare be tɔ. ⁹Bɛbe ɔy lo kɔji ndigi ra ti lɛne, tɛki dije madi gai kin al. E kisi ɛ isi dɔ ti sɛsi, tɛdɔ ndigi kadi dɛw madi tuji al, nɛ kadi dije pɛti ingɛi dɔkagilo kadi iyɛi rɛbi njiyɛde je ki majal kɔ. ¹⁰NDɔ lɛ Bɛbe a re tɛki nje ɓogi a re-n kam be. Ningɛ ndɔe ti kin, dɔrɔ a goto kɔ ki tɔgi ki tɛ ɓal ngay. Ne kindɛ je ki dɔrɔ ti por a ro-de kɔ, ningɛ dɔnangi ki ne je ki dije rai-de me ti kin, Luwɛ a gangi ta dɔde ti tɔ. ¹¹E be ɛ, tɛki ne je kin pɛti a gotoi, sɔbi kadi sɛi a sɛi dije ki toi ban ɛ? A sɛi dije ki pa njiyɛsi e dana, dije ki njɛ ɓal Luwɛ. ¹²Sɔbi kadi a ingɛmi ndɔ lɛ Luwɛ, ningɛ kadi isangi rɛbi kadi re kalangi. NDɔe ti kin, e ndɔ ki por a ɔ dɔrɔ ro-e raki, ningɛ ne kindɛ je ki dɔrɔ ti a lɛi me por ti jipi tɔ. ¹³J-ɛi je ɓa, tɛki Luwɛ un-n ndune adi-je, j-a ji nginɛi ta dɔrɔ ki sigi ɛi ki dɔnangi ki sigi^ɔ ki kadi ne ra ki rɔjeti a ɔ ɓe me ti.

¹⁴E mbata kin ɛ, njɛ ndigi je lɛm, me nginɛ ta ndɔ re Bɛbe ti kin, maji kadi indɛi tɔgi dɔ rɔsi ti kadi sɛi dije ki kay njay, dije ki ta goto dɔde ti nɔ Luwɛ ti, kadi lapiya e dansi ti sie. ¹⁵Maji kadi igari tɛki kisi dɔ ti lɛ Bɛbe kin adi sɛsi dɔkagilo kadi ingɛi kaji. Ningɛ e kɔ ta wa kin tɔ ɛ ngokoje, nje ndigi lɛje Pol ndangi-n makitibi adi sɛsi ki gosi ki Luwɛ ade. ¹⁶Ningɛ e wa kin tɔ ɛ e ta ki ndangi me makitibi je ti lie pɛti, loki ɛl ta ki dɔ ta je ti ki m-ɛl kin. Ta je lie ki madi, lo gɛr mee ngɛ ngay, adi dije ki isi day, dije ki ai dɔ njade ti me kadi-me ti al, mbiri me ta lie tɛki mbirii ndɛgi ta je ki me makitibi ti lɛ Luwɛ ka kin be tɔ. Ra-e ki be kin a re ki tuji dɔ darɔde ti ɛi je wa.

Ta kɔji ki dɔbɔy ti

¹⁷Ki ɔji dɔsi, sɛi njɛ ndigi je lɛm ki ngay, m-ndɛji sɛsi ngata. Ningɛ maji kadi adi kɛmsi ɛdi dɔ rɔsi ti, ɓi adi dije ki njɛ mbati tɛl rɔde go ndu Luwɛ ti, ki uri wale kam, ndari sɛsi gode ti, ki ta ngom je lɛde, adi iyɛi dɔ rɛbi ki maji ki ai ti kin kɔ al. ¹⁸Ne ki kadi irai, e ta kadi awi ki kɛte kɛte me ne ra ti ki nɛl Bɛbe lɛje Jɔju Kirisi ki e nje kaji-je, ki me gɛr-e ti. Ningɛ kadi dije ilɛi tɔji dɔe ti, ɓone ki lo ti, biti ki nɔ ti! *Amen!

Makitibi ki dɔsay ki Ja ndangi

Ta ki dɔ makitibi ti ki dɔsay ki Ja ndangi

Daw inda tɔ Ja dɔ makitibi ti kin al, nɛ njɛ ki kɛte gari maji kadi makitibi je mitɛ e Ja ɛ ndangi-de. E ki dɔsay kin ɔji-je nɛ madi kare dɔ dije ti ki nje ndangi makitibi ndangi adi-de al. Ne kare ki ɓa, nje ndangi makitibi tɔji ndaji nɛ je madi ki rɔ njɛ kaw-naa je ti ki makitibi kin sɔbi dɔde adi j-o. Njɛ kaw-naa je kin, njɛ ki ɛli ɛi nɛ n-ɛi njɛ ra kilɛ lɔ Luwɛ, ki ndami rabi kadi-me Kirisi rai-de majal ki nɛ ndo je ki ngom. Rai-de majal tɔki j-o-n rɔ njɛ kaw-naa je ti lɔ Kirisi ngay go koy Kirisi ti. E mbata kin ɛ, nje ndangi makitibi ilɔ jine dɔ nɛ je ti joo me makitibi ti lane:

Kilɛ dingɛm me dije ti ki ndangi makitibi adi-de kadi njiyɛi me kindɔ rɔ naa ti ki rɔjeti ki Luwɛ nim ki NGone Jɔju Kirisi nim. Ningɛ e nɛ ki sɔbi kadi a tɔji me ndigi-naa ti dande ti.

Rɔ ki nɛ ndo ki go rɛbe ti al ki ɛ nɛ dɔnangi ki je me ti kin e dɔnangi ki rosi ki majal bi Kirisi ki e NGon lɔ Luwɛ asi kadi a tɔl rɔne dɛw ti re me ti al. Njɛ ndo nɛ je ki ngom kin ɛli tɔki Jɔju ki dɔnangi ti ne e dangi ki Kirisi ki e dɛw ki Luwɛ mbɛte. Ɖli ɛi nɛ Kirisi e dɛw ki me ndil ti par bi dɛw a oo-e al. Taa tɛli ɛli ɓɛy tɔ tɔki re dɛw gɔr Luwɛ ki rabi nɛ gɔr lɛne, ɓa ingɛ kaji par ngata, bi e ta kadi go ti ɛ dije ndigi-naa je, rai nɛ ki go rɛbe ti wa taa al ngata. Ningɛ ɛi je kin ɛi nɛ ndo je ki go rɛbe ti al ki ila kagi nɔ Poy ta ti ki Maji, ɛ kadi e ki rɔ sɛde.

Nje ndangi makitibi ilɔ ngirɔ ta lɛne ki nɛ ki uwɛ mee ki e kadi tɔgi njɛ kadi-me je me kindɔ rɔ naa ti ki sɔbi kadi indai-naa ti ki Luwɛ nim ki Jɔju Kirisi nim kin, taa me kindɔ rɔ naa ti dande ti nim tɔ (1.1-4). Lo kin ti, sɔbi kadi ai dana me naji ki ma ti ki njɛ ki ooi Kirisi ki kamde nim, ooi ta lie ki mbide nim mai kin. Nje ndangi makitibi dɔji njɛ ki dangi makitibi kin adi-de kadi njiyɛi me kunji ti, tɔdɔ Luwɛ e kunji. Ningɛ e mbata kin ɛ, sɔbi kadi rai kilɛ ki ndu-kun ki dɔ ndigi-naa ti (1.5-2.17). Go ti, nje ndangi makitibi ɛl tɔki njɛ tɔ rɔ Kirisi ki tɔgide ngay a jii taa, ningɛ ɛi njɛ ngom je ki a naji tɔki Jɔju e Kirisi ki Luwɛ mbɛte kin al (2.18-29). Ba a nɔɔ ole mede dɔ ti tɔki njiyɛ me nɛ ra je ti ki rɔjeti, me ndigi-naa ti yo je ki ne je, ki me ka dɔ nja ti ki Jɔju Kirisi kin ɛ e nɛ je ki tɔji kadi je ngan lɔ Luwɛ tɔki rɔjeti (3.1-24). Go ti, nje ndangi makitibi tɔji-de rabi kɔr kam nɛ ki rɔjeti al ki nɛ ki rɔjeti naa ti, ɓa tɔl re dɔ kɔ ta ti ki dɔ ndigi-naa ti ka kin ɓɛy. Ɖl-de tɔki ke dɛw lɔ Luwɛ e ndigi-naa,

tɔdɔ Luwɛ e nje ndigi dije (4.7-21). Ja tɔl ta makitibi lɛne ki kilɛ ji dɔ nɛ ti ki ɓari-e kadi-me ki nje tɛti rɔ, taa tɔl re dɔ ngongi ta je ti madi tɔ (5.1-21).

Makitibi kin e makitibi ki ilɔ jine dɔ rabi njiyɛ ki Kirisi ti adi ay njay. Adi tɔgi njɛ kun go Kirisi me mɔr ta je ti lade, taa ra sɛde kadi ɔsi nɛ ndo ki go rɛbe ti al ki a ur ki dɛw wale kin ngɛrɛngi nim, ilɔ dingɛm mede ti kadi gari lo dɔ rɔde naa ti ki Jɔju nim, ki ndigi-naa nim tɔ.

Ta Kaji

¹ Nɛ ki e lo kilɛ ngirɔ nɛ je ti^ɔ, nɛ ki j-o ki mbije, nɛ ki j-o ki kamje, nɛ ki ji go kɔri kɔri, nɛ ki jije ɔdi, e ta kaji ki bitɛ ki nɔ ti. ² Kaji kin ɔdi rɔne adi j-o-e e ki kamje; ji ma naji lie. Ningɛ e mbata kin ɛ, j-isi j-ilɔ sɛsi mbɛ kaji ki kɛte e kadi Bawje Luwɛ ti, ɓa go ti, e ki tɛɛ ki dɛe kadi-je. ³ Nɛ ki j-o ki kamje nim, j-o ki mbije nim, ɛ ɛai ka j-ilɔ sɛsi mbɛe tɔ. Lo kin ti, a indai rɔsi naa ti sɛje dɔ me kasi-naa ti ki j-aw-n ki Bawje Luwɛ nim, ki NGone Jɔju Kirisi nim kin. ⁴ Ningɛ ji ndangi makitibi kin j-adi sasi kadi rɔnal lɛje asi-naa tapi.

Njyɛ me kunji ti

⁵ Luwɛ e kunji, ngon til ki ndɛy be ka goto rɔe ti, ningɛ e kin ɛ e ta kilɛ mbɛ ki j-ingɔ ta Jɔju Kirisi ti ɛ je j-ilɔ sasi mbɛe. ⁶ Kin ɛ re j-ɛli j-ɛi nɛ meje e naa ti ki Luwɛ, ningɛ j-ai nɔɔ ji njiyɛi me til ti ɓɛy ɛ, j-ɛi njɛ ngom je, nɛ ki rɔjeti goto rɔje ti. ⁷ A re ji njiyɛi me kunji ti tɔki Luwɛ wa e-n me kunji kin be ɓa, me je e naa ti ki naa nim, taa mɛsi Jɔju ki NGone togi majal je lɛje pɛti kɔ tɔ.

⁸ Kin ɛ re j-ɛli j-ɛi nɛ ji rai majal al ɛ, j-isi j-ɛdi rɔje j-ɛi je wa, taa nɛ ki rɔjeti goto rɔje ti tɔ. ⁹ Nɛ re ji tɛɛ taje dɔ majal je ti lɛje ɛ, Luwɛ ki e dɛw ki yati ndune al nim, e dɛw ki dana nim kin a iyɛ go majal je lɛje kɔ, taa a bɔr ra go ti al je lɛje pɛti kɔ tɔ. ¹⁰ A kin ɛ re j-ɛli j-ɛi nɛ j-ɛi njɛ ra majal je al ɛ, ji bari Luwɛ nje ngom, ningɛ ta lie ka goto meje ti tɔ.

2

Kirisi, nje ra sɛje

¹ NGANm je, m-ndangi makitibi kin m-adi sɛsi mba kadi ɔsi me majal ti al. A kin ɛ re dɛw madi ɔsi me majal ti ɛ, j-awi ki nje naji ta dɔje ti ki isi kadi Bawje ti nɔ, adi e Jɔju Kirisi, ki e dɛw ki dana. ² Tɔdɔ e e ɛ un rɔne ilɔ kɔ adi koy mbata majal je lɛje. Ningɛ e mbata majal je lɛje par al, nɛ mbata majal je lɛje pɛti ki dɔnangi ti ne.

Tɔl rɔ go ndu-kun ti ki bo ngay, ki e ndigi-naa

³ Re ji tɔl rɔje go ndu-kun je ti ɓa, j-asi kadi j-ɛli ki me ki tɔ kati tɔki ji gari Luwɛ. ⁴ Dɛw ki ɛl ɛ nɛ: «M-gɔr Luwɛ», nɛ tɔl rɔne go ndu-kun

je ti lie al, dawe kin e nje ngom, ta ki rojeti goto røe ti. ⁵ Nə re dæw tal rone go ndu Luwə ti 6a, ndigi Luwə adi asi-naa tapi. Lo kin ti, j-a ji gəri ki me ki ti kati kadi meje e naa ti ki Luwə. ⁶ Dæw ki əl ə nə mene e naa ti ki Luwə 6a, sɔbi kadi dawe kin njiyə tæki ndo ki Jəju njiyə-n kin be.

⁷ Madim je, njé ndigi je læm ki ngay, e ndu-kun ki sigi 6a m-ndangi m-adi səsi al, nə e ndu-kun ki to mari nu, ki ingəi lo kilə ngirə kində ne je ti nu wa kin^o. NDU kune ki to mari nu kin, e ta wa ki osi mbisi ti kəte nu kin. ⁸ Nə m-təl m-əl 6əy to m-ə nə e ndu-kun ki sigi 6a m-ndangi m-adi səsi. Ningə kee ki rojeti, dæw oo ki rø Kirisi ti nim ki røsi ti nim, tado til də kə, adi kunji ki rojeti ngata ə isi unji.

⁹ Dæw ki ə nə n-isi n-njiyə me kunji ti, nə a də ti nqo isi əsi ngokone ta 6a, dawe kin e me til ti wa 6əy. ¹⁰ Dæw ki ndigi ngokone, e me kunji ti, nə madi kare ki to røe ti ki kadi a ra adi osi goto. ¹¹ Nə dæw ki isi əsi ta ngokone, e me til ti; isi njiyə me til ti, gər lo ki isi aw ti al, tado til dibi kəme ti.

Kəsi rə ngərangi ki nə ra je ki dɔnangi ti ne

¹² NGanm je, m-ndangi makitibi kin m-adi səsi tado majal je læsi e ki kiyə go kə ki takul Jəju Kirisi. ¹³ Njé koji-m je, m-ndangi makitibi kin m-adi səsi tado igəri dæw ki e kəte lo kilə ngirə ne je ti. NGan basa je ki ngan madi je, m-ndangi makitibi kin m-adi səsi tado itəti rø nje majal.

¹⁴ NGanm je, m-ndangi makitibi kin m-adi səsi tado igəri dæw ki e Bawje. Njé koji-m je, m-ndangi makitibi kin m-adi səsi tado igəri dæw ki e kəte lo kilə ngirə ne je ti. NGan basa je ki ngan madi je, m-ndangi makitibi m-adi səsi tado tɔgisi e ngay, ta lə Luwə uwə lo kisi mesi adi itəti rø nje majal. ¹⁵ Adi nə ra je ki majal ki dɔnangi ti ne kin uwə mesi al, taa adi mər ta je ki dɔnangi ti ne uwə mesi al nim to. Kin ə re ne je ra je ki dɔnangi ti ne uwə me dæw ə, dawe kin lo kadi a ndigi Luwə goto. ¹⁶ Tado, nə ra je ki majal ki dɔnangi ki əi: ngur ra ndigi lə darə, ki kəm-nda, ki kində gu ki ne kingə je ki dɔnangi ti ne kin, ne je kin pəti ij rø Bawje Luwə ti al, nə ij dɔnangi ti ne. ¹⁷ NGA ningə dɔnangi ki ngur nə ra je ki majal ki me ti kin pəti a dæi, nə dæw ki nje ra go ndigi ti lə Luwə a isi ki dɔne taa biti ki nqo ti.

¹⁸ NGanm je, j-əi dɔbɔy ndo ti ngata. Ningə əli adi oi tæki nje tɔ rø Kirisi a re, nga ningə ki basine kin, dije ngay ki njé tɔ rø Kirisi a njiyəi ne. Lo kin ti, ji gər kadi je dɔbɔy ndo ti ngata. ¹⁹ Əi dije ki tɔeɔi danje ti ne ə awi, nə kə ə əi dije ləje ki rojeti al. Kin ə re əi dije ləje ki rojeti ə re a isi səje ne. Nə tusi-je iyəi-je be ə awi, kadi tɔji ki taga tæki dæw kare dande ti ki e dæw ləje ki rojeti goto.

²⁰ Səi 6a, ingəi NDil Luwə ki Kirisi adi səsi, ə ra adi igəri ne ki rojeti. ²¹ NGA ningə, kin ə m-ndangi makitibi m-adi səsi 6a, e mbata gər 6a igəri ne ki rojeti al al, nə e mbata gər ki igəri ne ki rojeti ka kin ə m-ndangi-n makitibi m-adi səsi. Ningə igəri maji kadi ne ki ngom a tɔe me ne ki rojeti al to. ²² Nə ə e nje ngom ə? Nje ngom e dæw ki nje kəl kə na: «Jəju e Kirisi al» kin. Nje tɔ rø Kirisi e dæw ki mbati Baw NGon əi ki NGon. ²³ NGA ningə, dæw ki mbati NGon, dawe kin uwə Baw NGon ki rone ti al jagi to.

²⁴ Səi je 6a, maji kadi ingəmi ta ki osi mbisi ti lo kilə ngirə ne je ti nu kin maji. Kin ə re ingəmi ta ki osi mbisi ti lo kilə ngirə ne je ti nu kin maji 6a, mesi a e naa ti kare ba ki NGon nim ki Bawe nim. ²⁵ Ningə kun mindi ki Kirisi un adi-je e kajj ki biti ki nqo ti.

²⁶ Nə ki m-a də ti ngay ə m-ndangi-n makitibi kin m-adi səsi e ta lə dije ki isi sangi kadi n-buki səsi wale kin. ²⁷ NGA ningə səi, NDil Luwə ki Kirisi adi səsi kin isi mesi ti, adi awi ki ndoo kadi dæw ndo səsi ne al. Ki rojeti, NDil Luwə ndo səsi ne je pəti, ningə ndo səsi ne ki rojeti 6i ndo səsi ngom al. E mbata kin ə, kadi irai ne ki ndo səsi, adi mesi e naa ti ki Kirisi.

²⁸ Oyo, nganm je, adi mesi e naa ti ki Kirisi, mba kadi ji ti meje kati lo ki a tɔe hɔy, taa kadi j-ilə dɔje nangi ki rɔsəl nqə ti, ndə ree ti al to.

²⁹ Tæki igəri kadi Kirisi e dæw ki dana, maji kadi indəi dəsi ti tə tæki dæw ki nje ra ne ki dana e ngon lə Luwə.

3

¹ Oi ndigi ki əti 6al ki Bawje Luwə ndigi-je kin! NDigi-je ndigi ki 6ar-n-je ngane je. Ningə j-əi ngane je tæki rojeti wa ka to! Kin ə re dije ki gei ne je ki dɔnangi ti ne ngay gəri-je al ə, tɔji kadi gəri Luwə. ² Njé ndigi je læm ki ngay, ki basine kin j-əi ngan lə Luwə, nə ne ki j-a ji təl lo ti ti, to lo 6əy to 6əy. Ningə ne kare, ji gər kadi ndo ki Kirisi a tɔe hɔy 6a, j-a ji to titi-naa sie, tado j-a j-o darəe wa tæki rojeti. ³ NGA ningə, dije pəti ki awi ki kində me ki be kin də Kirisi ti 6a, a ogi røde ra majal tæki Kirisi wa tɔe kadi majal ti al kin be.

⁴ Dæw ki ra ki ra majal, əsi ta ndu-kun lə Luwə, tado majal ki ra e tɔ rø ndu-kun lə Luwə. ⁵ Igəri maji kadi Kirisi re mba kər majal je ləje, ningə e, dæw oo majal røe ti al. ⁶ Lo kin ti, dæw ki a də Kirisi ti, e dæw ki a nay ki lo ra majal ti al, nə dæw ki nay ki lo ra majal ti, e dæw ki oo Kirisi al nim, gər-e al nim to.

⁷ NGanm je, indəi kəm-kədi də rəsi ti, adi dæw ədi səsi al. Kin ə re dæw ra ne dana 6a, e dæw ki dana tæki Kirisi e-n dæw ki dana kin be to. ⁸ Dæw ki nay ki lo ra majal ti, e dæw lə su, tado su e nje ra majal lo kilə ngirə ne je ti nu. Ningə kire NGon lə Luwə e ki mba kadi tuji kilə rae je.

⁹ Dəw ki təl rone ngon Luwə ti, e dəw ki a iya ta majal ki ra, tado tōgi ki j rō Luwə ti e rōe ti. Asi kadi a nay ki lo ra majal ti al, tado Luwə e Bawe. ¹⁰ Rabi ki kadi dəw a gər-n ngan lə Luwə ay njay dan ngan lə su ti ə to kin: dəw ki mbati ra ne ki dana nim, mbati ndigi ngokone nim e dəw lə Luwə al.

NDigi-naa

¹¹ MBə ta ki osi mbisi ti lo kilə ngirə ne je ti, e ta kadi indigi-naa ki yo je ki ne je^o. ¹² Ningə kadi irai təkī Kay ra-n kin al. Kay e dəw lə nje majal ə təl ngokone. Ningə e mbata ri ə təl-n ngokone ə? Təl-e mbata kilə rae e Kay majal, nə kilə ra ngokōe e kilə ra ki dana^o.

¹³ NGakom je, kin ə re dije ki ne ki dōnangi ti ne nəl-de ngay ədi ta ləsi al ə, adi əti sasi bəl al. ¹⁴ J-əi, ji gəri kadi ji tēgi me koy ti j-uri me kaji ti, tado ji ndigi ngakoje je. E be tado dəw ki ndigi ngokone al, e dəw ki isi gin tōgi ti lə koy. ¹⁵ Dəw ki me majal ki ngokōe e dəw ki nje təl dije. NGA ningə igəri maji kadi dəw ki nje təl dije, kaji ki biti ki nō ti goto rōe ti. ¹⁶ Ne ki kadi ji gər-n ne ki bari-e ndigi-naa ə to kin: Jəju Kirisi un rone ilo kō mbata ləje, e be ə, je ka maji kadi j-un rōje j-ilə kō mbata ti lə ngakoje je to. ¹⁷ Ne kare, kin ə re dəw aw ki ne kingə je ki dōnangi ti ne, ə oo ngokone me ndoo ti, nə uti kəmne dē ti ningə, ndigi Luwə to ra be rōe ti ə? ¹⁸ NGakom je, adi ji ndigi-naa ki bəl ta je ki taje ti ne par al, nə adi ji ndigi-naa ki kilə ji kadi-naa, me ne ra ti ki rōjeti. ¹⁹ Lo kin ti, j-a ji gəri kadi j-əi dije lə ta ki rōjeti, ngata ningə, ta kəm Luwə ti, j-a j-iləi meje nangi. ²⁰ Təkī rōjeti, re meje uwə-je ki ta ka, ji gər kadi Luwə itə meje taa, gər ne je pəti ta. ²¹ Njé ndigi je ləm ki ngay, kin ə re meje gangi ta dōje ti al ə, j-a j-əl ta ki Luwə ki me ki tī kati. ²² Ne je pəti ki ji dōje, j-a j-ingə rōe ti, tado ji təl rōje go ndu-kun je ti lie nim, ji ra ne je ki nəl-e nim.

²³ NGA ningə, ndu ki un adi-je ə to kin: e ta kadi j-ade meje ki tō NGone Jəju Kirisi, taa kadi ji ndigi-naa ki yo je ki ne je təkī Kirisi adi-n-je ndune^o. ²⁴ Dəw ki ngam ndu-kun je kin, e dəw ki a dō Luwə ti nim, Luwə isi mee ti nim to. Ne ki kadi ji gər-n təkī Luwə isi meje ti, e ki takul NDile ki adi-je.

4

Gər NDil Luwə ki ndil ki majal

¹ Njé ndigi je ləm, dije ki isi əli əi nə n-awi ki ndil mede ti kin itaa mede pəti al, nə kadi nai-de oi bəy taa se NDil ki awi e NDil ki j rō Luwə ti wa. Tado njé ngom je ngay ki njé kəl kə nə n-əi njé kəl ta je ki ta Luwə ti, sanəi-naa dōnangi ti ne. ² Dəw ki ra ki gər kadi Jəju Kirisi təl rone dəw ti aw ki NDil Luwə mene ti, ningə e kin ə e rəbi ki kadi igərii NDil Luwə. ³ Ningə dəw ki mbati kadi gər təkī Jəju Kirisi

təl rone dəw ti, aw ki NDil Luwə mene ti al, nə e ndil nje bə lə Kirisi yo ə aw-n mene ti. Əli adi oi ki mbisi təkī nje bə lə Kirisi a re, ningə ki bəsi ne kin, re e dōnangi ti ne ngata.

⁴ Səi nganm je, səi dije lə Luwə, ningə səi itətī rō dije ki njé kəl kə nə n-əi njé kəl ta ki ta Luwə ti kin, tado NDil ki awi mesi ti ita ndil ki isi me dije ti ki njé kodi ta lə Luwə al. ⁵ Njé ngom je ki njé kəl kə nə n-əi njé kəl ta ki ta Luwə ti ka kin əi me ne ra ti ki osi ta Luwə, taa ta kəl-de ka e ta kəl ki osi ta Luwə to. E mbata kin ə dije ki njé kodi ta lə Luwə al ooi ta ləde maji ngay. ⁶ NGA ningə, j-əi, j-əi dije lə Luwə adi dəw ki gər Luwə bə a oo ta ləje, nə dəw ki e dəw lə Luwə al, a oo ta ləje al. Lo kin ti, j-a ji gəri NDil ki rōjeti ki ndil ki ngom.

NDigi-naa j rō Luwə ti

⁷ Njé ndigi je ləm ki ngay, adi ji ndigi-naa ki yo je ki ne je, tado ndigi-naa j rō Luwə ti. Dəw ki nje ndigi madine e ngon lə Luwə, taa e dəw ki gər Luwə to. ⁸ Nə dəw ki ndigi madine al, gər Luwə al, tado Luwə e dəw ki nje ndigi dije. ⁹ Oi tōji ki Luwə tōji-je ndigi ki ndigi-je kin: Luwə ilə NGonne ki kare ba be dōnangi ti ne kadi tə ki go rəbi lie bə j-isi-n ki dōje taa. ¹⁰ E je bə ji ndigi Luwə al, nə e e ə ndigi-je, ə ilə NGonne ki un rone ile kō kadi-kare ti mbata kigə-n dō majal je ləje^o.

¹¹ Njé ndigi je ləm ki ngay, kin ə Luwə ndigi-je be ningə, sōbi kadi j-əi ka ji ndigi-naa ki yo je ki ne je to. ¹² Dəw ki oo Luwə ki kəmne goto, nə kin ə ji ndigi-naa ki yo je ki ne je bə, Luwə isi meje ti, ningə ndigi dije lie tōji rone ki taga rōje ti to.

¹³ Ne ki a ra kadi ji gəri-n təkī j-isi me Luwə ti nim Luwə isi meje ti nim e NDile ki adi-je. ¹⁴ NGA ningə, je j-o ki kəmje nim, ji ma naje nim təkī Bawje Luwə ilə ki NGone kadi aji dije ki dōnangi ti ne. ¹⁵ Kin ə re dəw gər kadi Jəju e ngon Luwə ə, Luwə isi mee ti nim, e isi me Luwə ti nim. ¹⁶ Ba j-əi, ji gəri maji nim, j-adi meje nim təkī Luwə ndigi-je. Luwə e nje ndigi dije, adi dəw ki njiyə me ndigi-naa ti, Luwə e mee ti nim, e e me Luwə ti nim to. ¹⁷ Kin a re ji ndigi-naa j-adi osi rəbə pay bə, j-a ji tī meje kati ndō gangi ta ti. J-a ji tī meje kati tado ji kisi ki dō taa ləje dōnangi ti ne to ta ya Kirisi be to. ¹⁸ Bəl goto me ndigi-naa ti, ndigi-naa ki rōjeti ə r bəl kō. Bəl e ne ki tōji kində kōji ki kadi a re, ningə dəw ki nje bəl e dəw ki ndigi-naa goto rōe ti.

¹⁹ J-əi bə, ji ndigi-naa tado e Luwə ə ndigi-je kəte. ²⁰ Kin ə re dəw madi əl ə nə: «M-ndigi Luwə», ningə təl osi ta ngokone ə, e dəw ki nje ngom kare. Kin ə re ngokōji ki o-e ki kəmi ne kin indige al ə, Luwə ki o-e ki kəmi al kin asi kadi a indige al. ²¹ *NDu-kun ki j-ingə rō Luwə ti al ə nə: «Dəw ki ndigi Luwə bə, sōbi kadi ndigi ngokone to.»

5

Kadi-me NGon Luwə e ng̃irə ndigi-naa

¹ Dəw ki adi mene kadi Jəju e *Dəw ki Luwə mbəte e ngon lə Luwə. NGa ningə, dəw ki ndigi baw ngon, ndigi ngone ki oje tə. ² Kin ə re ji ndigi Luwə, ə ji rai kilə ki ndu-kun je lie ningə, lo kin ti ə j-a ji gəri-n tək̃i ji ndigi ngane je. ³ Tadə ndigi Luwə e ta kadi ji ngəmi go ndu-kun lie. Ningə ndu-kun je lie əy al tə, ⁴ mbata ngan lə Luwə pəti təti rə ndigi ra ki dənangi ti ne. Ningə ne ki ji tət̃i-n rə ndigi ra ki dənangi ti ne e kadi-me ləje. ⁵ Nə ə asi kadi tət̃i rə ndigi ra ki dənangi ti ne ə? Dəwe 6a e dəw ki adi mene kadi Jəju e ngon Luwə kin par.

Naji ki ma ki də Jəju ti

⁶ E Jəju Kirisi ə re dənangi ti ne ki man batəm ləne nim ki məsi koynə nim. Re ki man par al, nə re ki man əi ki məsi. Ningə NDil ə e nje ma naji, mbata NDil e ta ki rəjeti. ⁷ Ba ki ne kin, njé ma naji je əi mitə, ⁸ adi e NDil Luwə nim, man nim, taa məsi nim tə. Ningə ne je ki mitə kin ndude e naa ti. ⁹ Ji taa naji ki ma lə dije maji, nə naji ki ma lə Luwə təge e ngay wa bəy tə; ningə e naji ki ma ki ma də NGonne ti. ¹⁰ Dəw ki adi mene NGon Luwə aw ki naji ki ma kin mene ti, nə dəw ki taa ta lə Luwə al, ra-e nje ngom ti, tadə taa naji ki ma ki Luwə ma də NGonne ti kin al.

Kaji ki bit̃i ki nə ti

¹¹ Naji ki ma ki kadi ji gəri maji e kaji ki bit̃i ki nə ti ki Luwə adi-je kin. Ningə e kaji ki adi-je ki takul NGone. ¹² Dəw ki e me NGon ti ingə kaji, nə dəw ki e me NGon ti al, kaji lie goto. ¹³ NGa ningə, ki ne kin, m-ndangi makitibi kin m-adi səsi, səi ki adi mes̃i NGon Luwə, kadi igəri tək̃i ingəi kaji ki bit̃i ki nə ti.

Kəl ta ki Luwə mbata lə njé ra majal je

¹⁴ Kin ə re ji dəji Luwə ne ki go ndigi ti lie ə, a oo də nduje, ningə lo kin ti, j-a ji t̃i meje kati. ¹⁵ Tək̃i ji gər kadi oo də nduje, ji t̃i meje kati kadi j-a j-ingə ne ki ji dəje tə.

¹⁶ Kin ə dəw madi oo ngokone me majal ti ki asi kadi t̃eə koy ə, maji kadi əl ta ki Luwə ə Luwə a aje. E dije ki majal je ləde a t̃eə koy al ə ta kin s̃əbi d̃əde. Ta kare, majal madi e n̄oə a t̃eə ki koy, ningə e ko majal ki be kin 6a m-dəji səsi kadi əli ta ki Luwə də ti al. ¹⁷ Ne ra ki go ti al pəti e majal, nə majal pəti 6a t̃eə koy al. ¹⁸ Ji gər kadi dije ki əi ngan lə Luwə, a nayj-naa ki lo ra majal ti al, tadə NGon lə Luwə ngəm d̃əde, nje majal asi ra s̃əde ne madi al. ¹⁹ Ji gər kadi je dije lə Luwə, nə dənangi ba pəti e gin t̃əgi ti lə nje majal. ²⁰ Ji gər bəy tə kadi NGon lə Luwə re, adi-je ne gər ki kadi ji gər-n Luwə ki rəjeti. Ningə je, j-ində rəje naa ti ki Luwə ki rəjeti ki takul NGone Jəju Kirisi. E ə e Luwə ki rəjeti, e ə e kaji ki bit̃i ki nə ti.

²¹ NGanm je, əgi r̃əsi kun go kagi yo je.

Makitibi ki kɔ̄ joo ki Ja ndangi

Ta ki dɔ̄ makitibi ti ki kɔ̄ joo ki Ja ndangi

Nje ndangi makitibi kin 6a rane ə nə n-e «NGatɔ̄gi». Ningə ta kələ tɔ̄ji kadi e dəw ki aw ki ngon tɔ̄gi madi dɔ̄ dije ti ki ndangi makitibi adi-de kin. NDangi ta adi «Dəne ki Luwə mbəte nim adi ngane je nim». Ningə Dəne əi ki ngane je kin, ki rɔ̄jeti 6a, əi njé kaw-naa je ki lo madi ti (1).

Hə dɪngəm mede ti kadi njiyəi me ta ki rɔ̄jeti ki me ndigi-naa ti (1-6); taa ndəji-de kadi indəi kəm-kədi dɔ̄ rɔ̄de ti ki rɔ̄ dije ti ki njé ndo ne ki go rəbe ti al təkɪ əl-n me makitibi ti ki dɔ̄səy kin be tɔ̄ (7-11). Nje ndangi makitibi təl ta makitibi ləne ki ta kaw mba ki ndigi kadi n-a n-aw ki dɔ̄de ti, taa əl-de ta kuwə ji-naa lə njé kaw-naa je ki e səde indəi tae ti tɔ̄ (12-13).

Təkɪ əl-n me makitibi ti ki dɔ̄səy, dəji dije ki ndangi makitibi kin adi-de kadi indəi kəm-kədi dɔ̄ rɔ̄de ti nim, kadi uwəi tɔ̄gide ba me kadi-me ti ki rɔ̄jeti nim tɔ̄.

Kuwə ji-naa

¹ Mi NGatɔ̄gi lə njé kaw-naa je, m-ndangi makitibi kin madi j Dəne ki Luwə mbəti, taa madi ngani je ki səl səde je, m-ndigi səsi ndigi ki rɔ̄jeti. Ningə e mi par 6a m-ndigi səsi al, nə e dije pəti ki gəri ne ki rɔ̄jeti ə ndigi səsi. ² Ji ndigi səsi mbata ne ki rɔ̄jeti uwə meje, ningə e ne ki a to meje ti ki ndo je ndo je. ³ Ba ji dəji kadi me-maji, ki koo kəm-to-ndoo, ki lapiya lə Bawje Luwə əi ki NGone Jəju Kirisi e səsi naa kadi isi me ne ra ki rɔ̄jeti ki me ndigi-naa ti.

Ne ra ki rɔ̄jeti əi ki ndigi-naa

⁴ Rəm nəl-m ki dum biti kadi m-o təkɪ ngani je madi isi njiyəi dɔ̄ rəbi ti ki rɔ̄jeti, təkɪ Bawje Luwə dəji-n-je. ⁵ Ningə ki basine kin, Dəne ki nje ndigi ləm, ne ki m-dəji, e ta kadi ji ndigi-naa ki yo je ki ne je. E ndu-kun ki sigi 6a m-adi al, nə e ndu-kun ki j-ingəi lo kilə ngire ti nu wa kin*. ⁶ NDigi-naa e njiyə go ndu-kun ti lə Luwə. NGA ningə, ndu-kun ki osi mbisi ti lo kilə ngire ti nu, e ta kadi injiyəi me ndigi-naa ti.

⁷ Njé kadi dije kilə-de kɔ̄ ngay sanəi-naa ki lo pəti dɔ̄nangi ti ne, ningə mbati kadi n-əli təkɪ Jəju Kirisi təl dəw təkɪ rɔ̄jeti. Lo kin ti a oi dəw ki nje ngom, ki nje tɔ̄ rɔ̄ Kirisi. ⁸ Indəi kəm-kədi dɔ̄ rɔ̄si ti səl je wa, mba kadi kandi kilə rasi nay kɔ̄ kare al, nə kadi ingəi ne kigə go jisi ki asi loe ti bərəre. ⁹ Ningə dəw ki a dɔ̄ njane ti me ne ndo ti ki ɔ̄ji dɔ̄ Kirisi al, nə tɔ̄ a dam kare yo, e dəw ki ne madi ki dɔ̄-e naa

ti ki Luwə goto. Dəw ki a dɔ̄ njane ti me ne ndo ti ki ɔ̄ji dɔ̄ Kirisi, e dəw ki dɔ̄i-naa naa ti ki Luwə nim ki NGone nim. ¹⁰ Kin ə re dəw madi re rɔ̄si ti ki ne ki rangi 6i ki ne ndo kin al 6a, uwəi-e ki rɔ̄si ti al nim, uwəi jie al nim. ¹¹ Tado re uwəi jie 6a, ɪrai madi-naa sie dɔ̄ kilə rae ti ki majal.

Ta ki dɔ̄bəy ti

¹² M-aw ki ne je ngay bəy kadi m-əl səsi, nə m-ndigi kadi m-ndangi ki man ndangi ne me makitibi ti al. Tado m-ində mem ti kadi m-a m-aw rɔ̄si ti kadi m-əl səsi ta ki tam, kadi tə rɔ̄nəl laje osi taga pəy. ¹³ Dije ki dan njé kaw-naa je ti ki ne, ki əi dije ki Luwə mbəte uwəi jii.

* 1:5 Ja 13.34; 15.12, 17

Makitibi ki kō mitə ki Ja ndangi

Ta ki dō makitibi ti ki kō mitə ki Ja ndangi

Makitibi kin ka e «NGatōgi» ə ndangi tō (3 Ja 1; 2 Ja 1), ningə ndangi adi Gayusi. Ji gər ne madi kare dō Gayusi ti kin al, nə ne kare 6a, nje ndangi makitibi tōje kadi e dəw ki a dō njane ti me ne ki rōjeti. Hale e dangi ki hal Diyotirəbi ki e dəw kare ki aw ki hal ki nga dan njé kaw-naa je ti. Diyotirəbi əl ta lə «NGatōgi» majal nim, taa e dəw ki uwə mba je ki rone ti al nim tō.

Nje ndangi makitibi piti Gayusi maji ngay oji dō ka dō nja ti lie nim oji dō maji ki isi ra ki njé kadi-me je nim tō (1-8). NGatōgi nō rone oji dō hal Diyotirəbi (9-10), nə əl ta lə nje kun go Kirisi madi ki tōe nə Dəmetirusi maji ngay, təki e dəw ki kile rae maji (11-12). Go ti 6a, əl ta kaw mba ki ndigi kadi n-a n-aw ki dōde ti, taa əl-de ta kuwə ji-naa lə made je ki indəi tae ti tō (13-15).

Təki j-o-n me makitibi ti ne, ji gəri kadi ra mba ki kuwə ngakoje je ki rōje ti e ne madi ki tōji ndigi-naa nim, tōji ka dō nja ti me ne ki rōjeti nim tō.

Kuwə ji-naa

¹ Mi NGatōgi lə njé kaw-naa je, m-ndangi makitibi kin madi j nje ndigi lam ki ngay Gayusi, ki m-ndigi ndigi ki rōjeti. ² Madim ki ngay, m-ndingə kadi ne je pəti ki rōi ti awi maji ki kəte kəte. M-dəji kadi darəi e ki lapiya təki ndili e-n ki lapiya kin be tō.

Gayusi e nje ra ne ki maji

³ Təki rōjeti, rəm nəl-m ngay, tadō ngakoje je ki rōi tēgi ne, mai naji dō ne ki rōjeti ki ooi rōi ti. Əli ta dō njiyə ti ki isi njiyə me ne ki rōjeti. ⁴ Ne ki adi-m rənəl ngay e ta kadi m-o təki nganm je isi njiyəi dō rəbi ti ki rōjeti. ⁵ Madim ki ngay, isi tōji ka dō nja ti ləi me kində ti ki isi ində kəmi go ngakoje je ti, ki əi mba je wa 6əy. ⁶ NGakoje je kin, mai naji ndigi ki indigi-de kin ki ta kəm njé kaw naa je ti. Kadi inay ki lo ra ti səde ra ki asi ta tō Luwə kadi uni ta mba ləde ki kəte. ⁷ E ki mbata tō Kirisi ə osii dō rəbi ti ki kanji taa ne ji dije ti ki gəri Luwə al. ⁸ J-əi 6a, səbi kadi j-osi gin dije ki be kin, mba kadi j-indəi rōje naa ti səde dō kilə kilə mbə ne ki rōjeti ki isi rai.

Hal Diyotirəbi

⁹ M-ndangi ngon makitibi m-adi njé kaw-naa je, nə Diyotirəbi ki e dəw ki ge kadi n-e taa n-isi dō dije ti ra kilə ki ta ləm al. ¹⁰ E mbata kin ə, ndo ki m-a m-tēg rəsi ti ə, m-a m-əl kilə rae ki majal kin ki taga, e ki isi ində dōje lo ti ki ta je ki majal. Ningə ne kare ki to ngay, e wa mbati kuwə ngakoje je ki mba

ki rone ti, taa dije ki ndigi kadi n-uwəi-de ki rōde ti ka əgi-de doe tō. Dije ki uwəi ngakoje je ki rōde ti 6a, e tuwə-de kō dan njé kaw-naa je ti. ¹¹ Nje ndigi lam ki ngay, indaji majal ki ra al, nə kadi indaji maji ki ra. Dəw ki nje ra maji e dəw lə Luwə, nə dəw ki nje ra majal e dəw ki gər Luwə al.

¹² Re e Dəmetirusi 6a, e dije pəti ə mai naji ki maji dōe ti. Ne ra ki rōjeti ki j rō Luwə ti, ki isi təl rone go ti wa kin ka ma naji lie. Taa je wa ka ji ma naji lie tō. Ningə igər kadi naji ki ma ləje e naji ki ma ki rōjeti.

¹³ M-aw ki ne je ngay kadi tə m-əli, nə m-ndigi kadi m-ndangi ki man ndangi ne ki kagi ndangi ne al. ¹⁴ Tadō m-ində məm ti kadi kagi lo ngay ə j-a j-o-naa, kadi j-əl-naa ta ki taje. ¹⁵ M-dəji kadi isi ki lapiya. Madije je ki ne uwəi jii. Ningə kadi uwə ji madije je ki nōo kare kare adi-je tō.

Makitibi ki Judi ndangi

Ta ki do makitibi ti ki Judi ndangi

Makitibi la Judi kin, ndangi adi njé kaw-naa je ki lo madi ti gin kare be par al, na ndangi adi dije pæti ki njé kun go Kirisi. Ta ki me makitibi ti kin aw naa ti basi ki makitibi ki ko joo ki Piyar ndangi (2Pi. 2). Makitibi la Judi ai ki Makitibi ki ko joo la Piyar joo pu rai ki dije ki njé ndo ne ki majal. Dije kin daw a gar-de ki rabi kaya rade.

Go kilá ngiræ ta ti (1-2), nje ndangi makitibi ilá jine ki togine kam njé njiyæ taa ki ne ndo ki ngom ti, ki turi dan njé kaw-naa je ti, 6a el-de adi gari tæki ta ki gangi ki bo to isi ngam-de noo (3-16). NGA ningæ, dam ti læ njé kadi-me je 6a, Judi dæji-de kadi ai do njade ti me kadi-me ti (17-23). Go ti, tol ta makitibi læne ki kilá taji do Luwæ ti ki e ki karne ba par æ e Luwæ. Luwæ ki e nje kaji dije ki go rabi læ Jæju Kirisi (24-25).

Kin æ re makitibi kin tee ki gin tægi ta ki ngom ki e ne ki daw a maji al 6a, ilá jine maji ngay do tægi ti æi ki ne kindæ me do ti ki njé kun go Kirisi ingai ki ro Luwæ ti, me to Jæju Kirisi ti ki rabi læ NDil Luwæ kin (20-21).

Kuwæ ji-naa

¹ Mi Judi, 6ææ kilá læ Jæju Kirisi, ki mi ngoko Jaki^æ, æ m-ndangi makitibi kin m-adi sæi ki Luwæ 6ar sæsi, ki Bawje Luwæ ndigi sæi, ki Jæju Kirisi ngam sæsi tæ ne læne kin. ² Ningæ kadi koo kam-to-ndoo, ki lapiya, ki ndigi-naa læ Luwæ to mbar mbar ki dæsi ti.

Njé ndo ne je ki ngom

³ Njé ndigi je læm ki ngay, m-ndingæ ngay kæte kadi m-ndangi makitibi madi sæsi oji do kaji ki j-æi kare ba do ti kin. Ningæ ki basine kin, e tægi madi ki isi dæm ti kadi m-ndangi makitibi kin m-adi sæsi, m-ilæn dingæm mesi ti kadi iræi do kadi-me ti ki Luwæ adi dije læne nja kare ba par goe gangi kin. ⁴ M-æl be mbata dije madi ki ta ki gangi ki dæde ti e ki ndangi me makitibi ti læ Luwæ kæte nu kin, turi dansi ti, isi mbiri ta me-maji læ Luwæ kin, tali-e ta ra kaya ti læde, taa mbati daw ki e karne ba æ e Nje kun dæje, ki e Bæbe læje Jæju Kirisi kin to.

⁵ M-gar kadi igæri ne je pæti maji, næ m-ndigi kadi m-ole mesi do ti tæki, loki Bæbe tee ki dije læne 6e 6ææ ti Ejipi ti, go ti, to ko njé je ki rai ræde tæ njé me nga je^æ. ⁶ Ningæ m-ndigi kadi m-ole mesi do ti bæy tæki, malayka je ki ai do tægi ti ki Luwæ adi-de kin al, næ mbati

lo kiside, Luwæ uwæ-de dangay ti lo ti ki koo, doo-de ki kulá gindi ki kadi a toi biti ki no ti, mbata ta ki gangi ki boy ki a re. ⁷ E be to æ, Sodom ki Gomar^æ ki 6e je ki gai gidide, ki uni ræde ilæi me kaya ki ra ti, kae ti læ malayka je wa ka kin to, adi sangi-naa ki lo sangi ti al kin, Luwæ uwæ-de dangay ti me por ti ki a to biti ki no ti. Ningæ e kin e ndæji-naa ki to mbata læ dije pæti.

⁸ E be æ, njé ndo ne je ki ngom ka kin, me do majal ti læde, buri ki ræde, kidi tægi læ Luwæ, taji malayka je ki æi ne piti je. ⁹ Ne kare, Misæl ki nje kun do malayka je^æ, loki isi naji-naa ta ti ki su, isi kolí-naa do nin Moji ti kin ka^æ, sangi kadi n-gangi ta madi tæ ne taji doe ti al, næ ta ki æl 6a, æl æ na: «Kadi Bæbe indæi oji^æ.» ¹⁰ Næ dije ki njé ndo ne je ki ngom kin, ne ki gæri-e al ka taji-e, nga ningæ, ne gær ki ojii-de tæ yæ da je be par kin 6a, e ne ki kadi tuji-de tæ tuji yo. ¹¹ Tuji e dæde ti, tadæ uni ræbi læ Kay^æ; mbata læ læ æ uri wale tæ Balam^æ be; tuji tadæ tæi ro tæ Kore^æ æi ki dije læne be. ¹² Kiside sæsi ta ne kuso ti læ ngakonaa je, ra adi ne kuso læsi tæl ne ki to nje. Usoi je ayi-naa je adi aside ki kanji ræsol, goi ta tide æi je wa. Toi tæ kil ndi ki nal ær-e aw sie ædi lo kadi ædi goto kin be, toi tæ kagi je ki nay kandidate ti ka andi al, adi loki daw ær-de ki ngiræde ba ko 6a, tali oyi koy ki ko joo kin be. ¹³ Naji kilæ rade je ki to ræsol ki taga tæ pungi ba ki buki pulumne ngangi ba ti kin be. Taa toi tæ mee je ki gæri lo kawde al, ki lo ki ndul kururu to mbata læde biti ki no ti kin be.

¹⁴ E æi je æ nje kæl ta ki ta Luwæ ti Enoki^æ ki e kaje ki nje ko siri go Adam ti ndo ndil dæde ti æ na: «Oi, Bæbe a re ki malayka je dibi kuti bæy bæy, ¹⁵ kadi gangi ta ki bo do dije ti pæti. A uwæ njé ra majal je pæti dangay ti oji-n do kilá rade je ki majal pæti ki rai sæsi ta Luwæ, taa oji-n do ta je ki to kæl al pæti ki æli do Luwæ ti to.» ¹⁶ Æi dije ki rænal læde goto, isi 6ai ta ki dækagilo je pæti. Rai ne je ki mede ndigi, ta ki isi tee tade ti e ro ki kaji, ningæ re o-de isi toi daw pe pe kin 6a, e kadi ingai ne ki to soti ki daræde ro dæwe ti kin.

Ta kaji ki ro njé ndole go Kirisi ti

¹⁷ NGA ningæ, ki oji dæsi, sæi njé ndigi je læm ki ngay, m-dæji sæsi kadi adi mesi ole do ta ti ki njé kaw kilá je læ Bæbe læje Jæju Kirisi æi sæsi kæte nu kin. ¹⁸ Æli sæsi æi na: «Dækagilo ki dæbæy ti æ a ingai dije ki a ibæi sæsi kogii nim, a njiyæi ki go ndigi ra ti ki majal ki mede ti nim to.» ¹⁹ Kadi igari, e æi je æ æi njé re ki gangi-naa. Ningæ mær ta je læde e mær ki go daræ ti, 6i e mær ta ki j ro NDil Luwæ ti al. ²⁰ Næ sæi, njé ndigi je læm ki ngay, m-dæji sæsi kadi adi ngiræ kisi ki do taa læsi e do kadi-me ti ki rojeti læsi

☆ 1:1 Mt 13.55; Mk 6.3 ☆ 1:5 Tee ki taga 12.51; Kor Isirayal je 14.29-30 ☆ 1:7 Kilá ngiræ ne je 19.1-25 ☆ 1:9 1Tæsa 4.16; Daniyel 10.13, 21; 12.1; Ntd 12.7 ☆ 1:9 Dætaranom 34.6 ☆ 1:9 14-15 ☆ 1:11 Kilá ngiræ ne je 4.3-8 ☆ 1:11 Kor Isirayal je 22.1-35 ☆ 1:11 Kor Isirayal je 16.1-35 ☆ 1:14 Kilá ngiræ ne je 5.18, 21-24

kin. Əli ta ki Luwə ki təgi NDile. ²¹ Nینگə kadi uwai təgisi ba me ndigi ti ki Luwə ndigi-je. Uwai təgisi ba inginai ta Babe ləje Jəju Kirisi ki me me-maji ti lie, a adi səsi kaji ki biti ki nō ti kin. ²² NJé ki mede isi tasi, maji kadi oi kəm-to-ndoo ləde. ²³ Aji-de ki rəbi nagi ta por ti taa. NJé ki rangi bəy, maji kadi oi kəm-to-ndoo ləde, nga ningə oi rəsi maji kadi ilati rəsi ki kilə rade je ki majal kin al, nə kadi əsi kilə rade je ki majal ngərangi. Əsi ngərangi, biti kadi kibi rəde ki kilə ki go darə ti təl-e ne ki to nje ti kin ka kadi əsi ngərangi bəy.

Kilə təji də Luwə ti

²⁴⁻²⁵ Kadi kilə təji e ki də Luwə ti ki e ki karne ba ə e Luwə, e ki asi kadi ngəm səsi adi osi me majal ti al, e ki kadi a ra adi iteji rai me kunje ti ki rənəl ki kanji yoro, e ki aji-je ki rəbi lə Babe ləje Jəju Kirisi kin. Nینگə kadi təba, ki kəti bəl, ki təgi, ki kəbe, e lie, dəkagilo ti ki də, ki dəkagilo ki bəne, ki dəkagilo ki a re biti ki nō ti! *Amen.

Makitibi Nɛ ki tɛɛ ki dɔe

Ta ki dɔ makitibi Nɛ ki tɛɛ ki dɔe ti

To ki «Apokalipisi» ki j-ingə me makitibi ti e ta Giraki ki kɔr mee ki ta Nanginda nə «Nɛ ki tɛɛ ki dɔe». Ningə e Ja ki e ki kare dan njɛ kaw kilə je ti ki dɔgi gide joo ə Baɓe Jəju Kirisi tɛɛ ki dɔ nɛ je ki rɔjeti ki to lo ɓɔyɔ ti ade ndangi (1.1-2).

Ja ndangi Makitibi kin a e basi ki ɓal ki ɓu kare go koji Kirisi ti be. NGa ningə, e dɔkagilo ti ki nje kɔɓe ko bo ki Rom ti ndigi kadi dije ɔsi məkaside nangi nɔne ti tə yo madi be. Njɛ kun go Kirisi ki mbati kɔsi məkaside nangi nɔe ti, adi-de kɔ ngay. Be ə, uwəi Ja awi ilai-e dangay ti dɔ dər ti ki Patimosi, mbata lə Poy Ta ki Maji ki ilə mɓeɛ. NDangi makitibi kin adi njɛ kaw-naa je ki siri ki dɔnangi Aji ti ki bari-e Aji ji du (ɓone bari-e Turki).

Njɛ kun go Kirisi ingai kɔ mbata gər ki gəri kadi Baɓe ləde e kare ba ə e Jəju Kirisi. E be ə, me kɔ ti kin, Ja ndangi makitibi adi-de, ilə-n dingəm mede ti kadi ai dɔ njade ti. Me makitibi ti ki Ja ndangi kin, nɛ ki əl tae ngay me ti e nɛ je ki oo me ndil ti, ki ndaji nɛ je ki tɔji nɛ je ki to ki kame kame. E ndaji nɛ je ki to me makitibi kun mindi ti ki kəke nɔɔ. Je dɔkagilo ti ki tɔgi je ki majal isi ɔdi rɔde, nə Jəju Kirisi ki e Baɓe a re kadi a budi-de mur mur.

Lo kilə ngirə ta ti, Ja əl ta ki dɔ rɔne ti tə nje kaw kilə lə Kirisi ki nje kɔ lo koy ti (1.1-8).

Nɛ ki dɔsay, Ja tɔji nɛ koo me ndil ti lie ki dɔsay ki Jəju əl-e ta me ti kadi ndangi adi njɛ kaw-naa je ki siri ki dɔnangi Aji ti ki bari-e Aji ki du (1.9-3.22).

Go ti, Ja əl ta lə kun ki uni-e awi sie dɔrɔ ti adi oo nɛ je ki dangi dangi ɔsi go-naa me ndil ti. OO nɛ kində je ki me dɔrɔ ti ki isi ɔsi kura Luwə əi ki Jəju Kirisi (4-5); oo makitibi ki nɛ kuwe je ki siri (6.1-8.1); oo tɔbi je ki siri (8.2-11.19); oo dirago əi ki da je ki joo (12.1-13.18); oo NGon bati əi ki dije ki kigə dɔde ki dibi ɓu ki dibi kuti ki dibi so dɔ ti (144.000), taa ta ki gangi ki a re ki malayka əl ta dɔ ti to (14.1-20); oo kɔpi je ki siri ki a rai ki wongi lə Luwə (15.1-16.21); oo tuji ki a osi dɔ Babilon ti, ki rɔ a tati da, ki nje kəl ta ngom kə nə n-e nje kəl ta ki ta Luwə ti, ki rɔ ki a tati su (17.1-20.10); taa oo dɔrɔ ki sigi, ki dɔnangi ki sigi, ki Jorijalam ki sigi to (21.1-22.5).

Makitibi Nɛ ki tɛɛ ki dɔe təl tane ki ndu ki ndaji ki ngə ngay ki Kirisi, Nje kɔ lo koy ti ndaji, ki ndue ki un ə nə: «M-a m-re ɓasine» (22.6-21). E makitibi ki rə rone tɔ makitibi ki ngə ngay ə se to ɓal wa be. NGA ningə

Ja ndangi mba kadi ilə-n ɓal me njɛ kadi-me je ti əl, nə ndangi kadi ilə-n dingəm mede ti dɔkagilo je ti ki nga. Nɛ je ki koo me ndil ti kin tɔji kilə ki Kirisi ra mbata maji lə dije lie ki njɛ ndole goe.

¹ Makitibi kin e nɛ ki to lo ɓɔyɔ ti ki Jəju Kirisi tɛɛ ki dɔe. Ningə e Luwə ə ade kadi tɔji ɓəə kilə je ləne, kadi gəri nɛ ki a ra nɛ ɓasi. E be ə, Jəju Kirisi ilə ki malayka ləne kare adi aw tɛɛ ki dɔe adi ɓəə kilə lie Ja gər. ² Ja ma naji dɔ nɛ je ti pəti ki oo kin təkɛ e ta lə Luwə, təkɛ e ta ki rɔjeti ki Jəju Kirisi tɛɛ ki dɔe.

³ Maji-kur e dɔ dɔw ti ki tidə makitibi kin, ki dɔ dije ti ki njɛ koo dɔ ta je ki tɛɛ ta Luwə ti kin, ə təlɛ rɔde go ti. Tado dɔkagilo ki nɛ je kin a rai nɛ e ɓasi.

Ta ki ɓabi dɔ njɛ kaw naa je ki siri ki dɔnangi Aji ti

⁴ Mi Ja, ə m-ndangi makitibi m-adi səi njɛ kaw naa je ki siri ki isi dɔnangi Aji ti^ɔ.

M-daji kadi Luwə ki isi nɔɔ ɓone, ki isi mari nu, ki e nje re nim, kadi ndil je ki siri ki ai nɔ kimbər ngar ti lie nim, ⁵ taa kadi Jəju Kirisi ki e nje ma naji ki rɔjeti, ki e dɔw ki dɔsay ki j dan njɛ koy je ti, ki e NGar lə ngar je ki dɔnangi ti ne kin nim, pəti kadi me-maji ləde ki lapiya ləde e səsi naa ti.

Jəju Kirisi ndigi-je, ə taa-je gin tɔgi ti lə majal ki masine, ⁶ ɔr-je ində ta dangi tə ngar je, təl-je njɛ kijə nɛ məsi kadi-kare ti mba kadi ji ra kilə j-adi Luwə ki Bawne. M-daji kadi tɔji ki tɔgi e lie ki dɔ ɓal je ki dɔ ɓal je, *Amen!

⁷ Oi-e, isi re me kil ndi ti, Dije pəti a ooi-e ki kəmdɛ^ɔ, Njɛ wa ki njɛ kɔsi kade ki ningə kin ka a ooi-e ki kəmdɛ,

Gin ka je ki dangi dangi ki dɔnangi ne a nɔi ndoo mbata lie.

Oyo, Amen!

⁸ Baɓe Luwə ə nə: «Mi Alpa ki Omega, nje kisi nɔɔ ɓone, nje kisi mari nu, ki nje re, mi nje kisi dɔ tɔgi je ti pəti.»

Ja oo Kirisi me ndil ti

⁹ Mi ngokɔsi Ja, ki mi səsi naa ti me kɔ ti, mi dansi ti səi ki Luwə ində səsi tə ngar je, mi m-uwə tɔgim ba səsi me kində rɔ-naa ti ki Kirisi. Dije iləi-mi dangay ti dɔ dər ti ki Patimosi ki mbata ta lə Luwə ki m-ilə mɓeɛ, taa ki mbata naji ki ma ki m-ma dɔ ta ki rɔjeti ki Jəju Kirisi tɛɛ ki dɔe. ¹⁰ NDɔe ti kin, adi e Epəji, ki Isimir, ki Pərgam, ki Tiyatir, ki Sardi, ki Piladəlpi, ki Lawodise.»

¹² Lo kin ti, m-yəti rɔm kadi m-o dɔw ə wa ki a əl-m ta kin ɓa, m-o lambi je, ki rai-de ki

✧ 1:4 2Kor 1.8 ✧ 1:7 Daniyal 7.13; Jakari 12.10

or ęi siri. ¹³ Ningę dan lambi je ti ka kin, dęw madi ki to tę *NGon dęw be isi ti nęę. Hę kibi ngal rone ti, ęa dę kadine ki kulę ki rai ki ęr. ¹⁴ Dęe je, ki bisi dęe je, ndai bal bal tę buy, ę se bu wa be. Kę kęme ndęy tę por be. ¹⁵ NJae je toi tę andi ki ndole, ki kodi o kam be, ęa ndue ęa tę pungi ba kam be tę^o. ¹⁶ Uwę mee je siri ji kone ti, ningę kiyę kasigar ki tae ki taa ati soy soy, taa ta kate e dam joo nim, tęę tae ti. Kęme unji tę kadi ki dan kada kam be. ¹⁷ Loki m-o-e ęa, m-osi njae ti tę dęw ki oy, m-to. Nę indę ji kone dęm ti ę nę: «t6al al, mi ki dęsay, ę mi ki dębęy ti tę^o, ¹⁸ mi nje kisi kęm ba, m-oy, nę m-tęl m-isi kęm ba, kadi m-isi biti ki dę ęal je, dę ęal je. M-aw ki lakęle lę koy ki lo ki koo jim ti. ¹⁹ Ningę, kadi indangi nę ki o, nę ki isi ra nę basine, ki nę ki a ra nę go ti gogi. ²⁰ NGA ningę, ki ęji dę mee je ki siri ki o ji kom ti, ki lambi je ki siri ki rai-de ki ęr, kęr mede ę to kin: mee je ki siri, ęi malayka je lę nję kaw naa je ki siri, ningę lambi je ki siri, ęi nję kaw naa je ki siri tę.»

2

Makitibi ki ndangi kadi nję kaw-naa je ki Epęji ti

¹ Nje kuwę mee je ki siri ji kone ti, nje njiyę dan lambi je ti siri ki rai-de ki ęr ęl-m mi Ję ę nę: «Indangi makitibi kin adi malayka lę nję kaw naa je ki Epęji ti, ęl-e tęki nje kuwę mee je ki siri ji kone ti, nje njiyę dan lambi je ti siri ki rai-de ki ęr ęl ę nę: ² M-gęr nę ra je lęi, m-gęr kilę rai, ki kuwę tęgi ba lęi. M-gęr kadi j ilę bandi ta naa ti ki nję me majal je al. Dije madi ki isi ęari rōde nję kaw kilę je, nę ęi nję kaw kilę je al kin, j ina-de adi igęr-de tę nję ngom je. ³ j nje kuwę tęgi ba, ingę kę mbata lęm, nę be ka, iyę tae al. ⁴ NGA ningę, nę kare ki m-aw-n sai ki ta, e ta lę kiyę ki iyę ta ndigi ki indigi-m kęte kin kę. ⁵ ę adi mei ole dę lo ki osi ti, iyę pa njiyęi ki ęasine kin kę, ę itel ire dę njai ti ki kęte gogi. Re iyę pa njiyęi ki ęasine kin kę al ę, m-a m-re kadi m-rę lambi lęi lo kise ti kin kę. ⁶ Ningę ki ęasine kin, nę kare ki m-o maji, ręi ti, imbatı kilę ra Nikolayiti je, tęki mi m-mbati-n kilę rade ka kin be tę. ⁷ NGA ningę, dęw ki aw ki mbine ęa, kadi oo-n dę ta ki NDil Luwę ęl nję kaw naa je kin!

«Dęw ki nje tęti rę, m-a m-ade uso kandi kadi koy al ki a me ęe ręnәl ti lę Luwę^o.»

Makitibi ki ndangi kadi nję kaw naa je ki Isimir ti

⁸ «Makitibi kin indangi adi malayka lę nję kaw naa je ki Isimir ti: Ta ki dęw ki dęsay, ki e dęw ki dębęy ti tę, dęw ki oy nę tęl isi kęm ba, ęl me ti ę to kin: ⁹ M-gęr kę lęi ki ndoo lęi, nę ki rōjeti, j nję nę kingę. Taa m-gęr ta je ki majal ki nję ki ęari rōde ęi nę n-ęi *jipi je, nę ki

rōjeti, ęi jipi je al, isi ęli dęi ti: ęi nję kaw-naa je lę *Sata. ¹⁰ A ingę kę, nę maji kadi ęal al. Su a ęuki dije madi dansi ti dangay ti kadi na-n tęgisi, a ingę kę asi ndę dęgi, nę ai dę njasi ti biti koy, ę m-a m-adi ęasi jęgi tęti rę, ki e kaji ki biti ki nę ti.

¹¹ «Dęw ki aw ki mbine ęa, kadi oo-n dę ta ki NDil Luwę ęl nję kaw-naa je kin maji!

«Dęw ki nje tęti rę, kęy ki nje kę joo a tęę kade ti al.»

Makitibi ki ndangi kadi nję kaw naa je ki Pęrgam ti

¹² «Makitibi kin indangi adi malayka lę nję kaw naa je ki Pęrgam ti: Ta ki dęw ki nje koti kiyę kasigar ki tae ki taa ati soy soy, taa ta kate e dam joo nim tę, ęl me ti ę to kin: ¹³ M-gęr lo ki isi ti kin; e lo ki *Satę o ęe titi, nę be ka, biti ęone, j uwę ręi ręm ti adi ngę, inaji ndui al. Dękagilo wa ki ndę ki tęli ęę kilę lęm ki rōjeti, Atipasi, lo ti wa ki Satę isi ti kin ka, inaji ndui al. ¹⁴ Ningę, nę kare ki m-aw sai ki ta dę ti, e ta lę dije lęi madi ki uwei go nę ndę ki to tę ya Balam be ngę kin. Balam ki nje kęji ngar Balaki kadi iyę gum uwę-n ngan *Isirayal je ki rębi kuso da ki pęli yo je nim, sangi-naa kaya ti nim^o. ¹⁵ E be lo ę, j ka aw ki dije ki nję kuwę go nę ndę lę Nikolayiti je nęę tę. ¹⁶ ę kadi iyę pa njiyęi kę. A re e be al ę, m-a m-re ęasine kadi m-rę ki dije kin ki kiyę kasigar ki tęę tam ti kin.

¹⁷ «Dęw ki aw ki mbine ęa, kadi oo-n dę ta ki NDil Luwę ęl nję kaw naa je kin!

«Dęw ki nje tęti rę, m-a m-ade man ki e nę kuso ki ęęy lęki, m-a m-ade kęsi mbal ki nda, ki e ki ndangi to ti ki sigi^o ki e to ki dęw gęr al titi. Dęw ki mbal kin ędi jie par ę gęr tę kin.»

Makitibi ki ndangi kadi nję kaw naa je ki Tiyatir ti

¹⁸ «Makitibi kin indangi adi malayka lę nję kaw naa je ki Tiyatir ti: Ta ki dęw ki kę kęme ndęy tę por be, taa njae je toi tę andi ki ndole, ki kodi o kam be, ęl me ti ę to kin: ¹⁹ M-gęr nę rai je, ki ndigi-naa ki to ręi ti, ki kadi-me lęi, ki ra kilę kadi dije, ki kuwę tęgi ba lęi. Nę rai je ki gogi ne maji al dę ki kęte je. ²⁰ Nę nę kare ki m-aw sai ki ta dę ti, e kiyę ki iyę Jęjabęl, ki ę nę n-e dęne ki nje kęl ta ki ta Luwę ti kin, adi isi ęuki ęę kilę je lęm wale: isi ęsi-de ki me kaya ki ra ti, ki me kuso da ti ki pęli yo. ²¹ M-iyę dękagilo m-ade kadi iyę-n pa njiyęne kę, nę mbati kiyę rębi kaya ki ra. ²² E be ę, m-a m-ile nangi dę tirę rę kę ti, naa ti ki nję sangle kaya ti je. A re iyę ta pa njiyęde je ki majal kin kę wa taa, ta m-iyę ta nę ki m-ęji kadi m-ra sęde kin. ²³ M-a m-adi ngane je oyi. ęa, lo kin ti, nję kaw naa je pęti a gęri kandi m-dęw ki m-gęr męr ta je, ki ndigi ra je lę dije. Dęw ki ra dansi ti, m-a m-ra-e ki go kilę rae ti^o. ²⁴ NGA

* 1:15 13-15: Daniyal 7.9, 13; 10.5-6 * 1:17 16-17: Ejay 44.6; 48.12; 49.2; Eb 4.12 * 2:7 Kilę ngirę nę je 2.8-9

* 2:14 Kor Isirayal je 31.16; Kor Isirayal je 22-24 * 2:17 Tęę ki taga 16.14-15, 33-34; Ejay 65.15 * 2:23 Pa je 7.10;

62.13; Jęręmi 17.10

ningə, səi ndəgi njé kaw-naa je ki Tiyatir ti, ki uwəi go ne ndo ki ngom kin, al, taa indoi ne ki əi je ɓari-e “ne ɓoyɔ kəki lə Satə” kin al tə, m-əl səsi kadi igəri təkɪ m-a m-ində ne kəy madi ki rangi dəsi ti al ngata. ²⁵ NGa ningə, ne kare ɓa, maji kadi, ne ki ai dɔ ti kin, uwəi ba, biti kadi m-re.

²⁶ «Dəw ki nje tətɪ rɔ, dəw ki uwə go kilə je ləm biti dɔbəy ti, m-a m-ade tɔgi kɔbɛ dɔ gin dije ti ki dangi dangi. ²⁷ A ɔ-de ɓe ki gɔl gindi, a tɔ-n dɔde təkɪ dəw a tɔ-n ngoo wanji kin be. ²⁸ E be ə, mi wa ka m-ingə-n tɔgi ki rɔ Bai ti. Taa m-a m-ade mee ki nje kibə ta gin lo ti tɔ*».

²⁹ «Dəw ki aw ki mbine ɓa, kadi oo-n dɔ ta ki NDil Luwə əl njé kaw naa je kin!»

3

Makitibi ki ndangi kadi njé kaw naa je ki Sardi ti

¹ «Makitibi kin indangi adi malayka lə njé kaw naa je ki Sardi ti: Ta ki nje ndil je ki siri lə Luwə ki mee je ki siri əl me ti ə to kin: M-gər kilə rai je: ira rai adi dije ooi-ni tə dəw ki isi kəm, nə ki rɔjeti ɓa, j, dəw ki koy. ² Isi kəm dɔ rai ti, adi tɔgi ndəge je ki isi oyi, tado m-o kilə rai kare ki asi naa ta kəm Luwə ti goto. ³ Adi meɪ ole dɔ ne ndo ti ki ingə je, o dɔe je kin, ningə kadi a dɔ njai ti ə iyə pa njiyəi ki majal kɔ. Kin ə re indal dɔ bi ti al ə, m-a m-re m-uwə-i nangi busi tə nje ɓogi be ki kanji kadi igər dɔ kade. ⁴ NGa ningə, dije madi je ti lade al. A ilai kibi ki nda rɔde ti kadi dani-mi, tado əi dije ki asi. ⁵ Dije ki njé tətɪ rɔ, a ilai kibi ki nda rɔde ti, ningə m-a m-buji tɔde kɔ me makitibi kaji ti al. M-a m-gər-de tə dije ləm ta kəm Bai ti ki ta kəm malayka je ti lie. ⁶ Dəw ki aw ki mbine ɓa, kadi oo-n dɔ ta ki NDil Luwə əl njé kaw naa je kin!»

Makitibi ki ndangi kadi njé kaw naa je ki Piladəlpi ti

⁷ «Makitibi kin indangi adi malayka lə njé kaw naa je ki Piladəlpi: Ta ki nje kay njay, dəw ki rɔjeti, e ki uwə lakələ lə *Dabidi jine ti, e ki uwə tēē ə dəw asi kuti al, e ki uwə uti ə dəw asi tēē al, əl me ti ə to kin: ⁸ M-gər kile rai, m-gər kadi tɔgi e ngay al, nə ingəm ta ləm maji, inaji ndui al. NGa ningə, ki ne kin, m-tēē ta kəy nɔi ti, ki dəw ki asi kadi uti goto. ⁹ Ningə ne ki m-a m-ra ki dije ki njé kaw-naa ki tɔ *Satə, ki əi njé ngom je, ki əi nə n-əl *Jipi je, nə əi Jipi je ki rɔjeti al ə to kin. M-a m-ində tɔgi dɔde ti kadi rai əsi dɔde nangi nɔi ti. Lo kin ti, a gəri kadi m-ndigi. ¹⁰ Təkɪ ingəm-n ndu ki m-adi kadi uwə-n tɔgi ba, mi ka m-a m-ngəm-i dəkagilo kɔ ti ki a re dɔ dije ti ki dɔnangi ti ne pəti kadi na-de kin tɔ. ¹¹ M-a m-re ɓasi, ə uwə ne ki to ji ti kin ngə, kadi dəw madi taa ne kiga go ji lai al.

¹² «Dəw ki nje tətɪ rɔ, m-a m-ra-e tə kagi ngadan kəy me kəy ti lə Luwə ləm, ningə a tēē taga al ratata. M-a m-ində tɔ Luwə ləm nim tɔ ɓe bo lie ki e Jorijalam ki sigi kin nim dɔe ti. Jorijalam ki j dɔrə ti rɔ Luwə ti ləm, re ur nangi. Taa m-a m-ində tɔm ki sigi dɔe ti tɔ.

¹³ «Dəw ki aw ki mbine ɓa, kadi oo-n dɔ ta ki NDil Luwə əl njé kaw naa je kin!»

Makitibi ki ndangi kadi njé kaw naa je ki Lawodise ti

¹⁴ «Makitibi kin indangi adi malayka lə njé kaw-naa je ki Lawodise: Ta ki dəw ki e *Amen, dəw ki nje ma naji ki a dɔ ndune ti, dəw ki rɔjeti ki e dɔ ne kində je ti lə Luwə pəti, əl me ti ə to kin: ¹⁵ M-gər kile rai; m-gər kadi isɔl al nim, itingə al nim. Kin ə re isɔl al ɓa, re a tingə! ¹⁶ Nə ki ne kin, isɔl al nim, itingə al nim, ilala, adi m-a m-tɔmɔ-i kɔ. ¹⁷ j əl ə nə j nje ne kingə, ira gati ingə-n ne ngay, aw ki ndoo ne madi al. NGa ningə, kei nje kəm-tondoo, kei dangiti, ne lai goto, a ki rai kare, kəmi oo lo al kin ə, o al. ¹⁸ E be ə, m-adi ta kɔji kadi ire indogi səm ɔr ki pɔr ndir-e maji kin kadi indu-n, kadi indogi səm kibi ki nda uti-n dɔ ka ki rɔ kare lai kin kadi rai sɔl-i al, ə kadi indogi ne kilə kəm ti ilə kəmi ti kadi kəmi oo lo maji gogi. ¹⁹ Dije pəti ki m-ndigide, m-ndangi-de ə m-inde-de m-ɔji-de. Maji kadi itingə bil, ə iyə rəbi njiyəi ki majal kɔ. ²⁰ O maji, mi m-a ta kəy ti, m-ində ta kəy. Re dəw oo dɔ ndum ə tēē ta kəy ɓa, m-a m-ur kəy goe ti, m-a m-uso sie nim e a uso səm nim.

²¹ «Dəw ki nje tətɪ rɔ, m-a m-ade isi səm dɔ kimbər ngar ti ləm, təkɪ mi m-tətɪ rɔ ə m-aw m-isi ki Bai dɔ kimbər ngar ti lie kin be tɔ. ²² Dəw ki aw ki mbine ɓa, kadi oo-n dɔ ta ki NDil Luwə əl njé kaw naa je kin!»

4

Kilə tɔji dɔ Luwə ti me dɔrə ti

¹ Go ne je ti kin ɓa, m-o ne ki rangi me ndil ti ɓay: m-o ta rəbi tēē dɔrə ti, ningə ndu dəw ki əl-m ta kəte ka kin, təl ɓa tə təbi be əl-m ə nə: «Ire taa ne, ə m-a m-tɔji ne ki a ra ne lo ti ti m-adi o.» ² Ta naa ti nɔɔ, NDil Luwə tətɪ-m uwə-m aw səm dɔrə ti. Ningə yə, m-o kimbər ngar tēē isi, ɓa dɔw madi isi dɔ kimbər ngar ti ka kin. ³ Dəwe ndole tə mbal je ki ɓari-de jasipi ki sarduwan kin be. NGabirəndi ki kunje to tə mbal əmerodi be unji gə kidi kimbər ngar ka kin. ⁴ Ningə kimbər je kuti joo gide sɔ isi gəi gidi kimbər ngar ka kin, ɓa ngatɔgi je kuti joo gide sɔ ki ɔy kibi ki nda isi dɔ kimbər je ti ki kuti joo gide sɔ ka kin, ilai jɔgi kəsi-gon ki rai ki ɔr dɔde ti. ⁵ Kunji je, ki ndu dije, ki ndangi ndi je tēēi kimbər ngar ti. Lambi je siri ɔi ta kəm NGar ti, adi əi ndil je lə Luwə ki siri. ⁶ Nɔ kimbər ngar ti, ne madi ki titi-naa ki man ba ki ay njay njay tə bər be a titi.

Nə je ki njé kisi kəm əi sɔ, kəmde rosi rɔde ki kate je ki gogi je, isi dana nɔ kimbər ngar ti nim, gəi gide nim. ⁷ Nə ki nje kisi kəm ki dɔsəy titi-naa ki ɔl, e ki kɔ joo titi-naa ki ngon baw mangi, e ki kɔ mitə, ta kəme to tə ta kəm dəw be, ningə e ki kɔ sɔ, to tə soro ki isi nal be tɔ. ⁸ Nə je ki njé kisi kəm kin, ki kare aw ki bagine mehə mehə, ɔa kame rosi lo dɔ bage ti je gin bage ti je. Kondɔ je ki kada je isi ta kosi pa ti əi nə: Nje kay njay, nje kay njay, nje kay njay e Bəbe Luwə ki aw ki tɔgi dɔ nje je ti pəti. E ki isi mari nu, isi ɔone, e ki a re. ⁹ Dɔkagilo je pəti ki nje je ki njé kisi kəm ki sɔ ka kin osi pa, ilai tɔji dɔ nje kisi dɔ kimbər ngar ti, nje kisi biti ki nɔ ti, əsi kure, rai-e oyo ɔa, ¹⁰ *NGatɔgi je ki kuti joo gide sɔ əsi məkəsidi nangi nɔ nje kisi dɔ kimbər ngar ti, əsi gon nje kisi biti ki nɔ ti, ɔuki jɔgi kosi-gon je ləde nɔ NGar ti ningə əli-e əi nə: ¹¹ Bəbe Luwə laje, j əsi kadi dije ilai tɔji dɔi ti, əsi kurəi, taa əsi kingə tɔgi tɔ, tado j əira nje je pəti, nje je ki koo ki kəm kin toi ki go ndigi ti lai.

5

Makitibi lə NGon bati

¹ M-o makitibi ki kuu gidi-naa ti to da ji kɔ nje kisi dɔ kimbər ngar ti. E makitibi ki ndangi nje me ti je gidi ti je, ningə uwəi lo siri ki nje kuwə makitibi je. ² M-o malayka ki nje tɔgi kare un ndune ki taa ə nə: «Nə ə əsi kadi rəy nje kuwə makitibi je ə tēg makitibi kin ə?» ³ Nə ki me dɔrə ti, ki dɔnangi ti ə se gin dɔnangi ti, dəw ki əsi kadi tēg makitibi kin, ə se kadi ilə kəmne me ti goto. ⁴ Lo kin ti, m-nɔ ngay, tado dəw əsi kingə dəw ki əsi kadi tēg makitibi kin ə ilə kəmne me ti al. ⁵ Ba dəw kare dan ngatɔgi je ti əl-m ə nə: «fno al, o ɔl nda ki gin koji ti lə Juda, dəw ki tēg gin *Dabidi ti, ki tətə rɔ, e əsi kadi rəy nje kuwə makitibi je ki siri ə tēg makitibi kin.»

⁶ Lo kin ti nɔɔ, m-o NGon bati a taa dana nɔ kimbər ngar ti, ningə nje je ki njé kisi kəm ki sɔ ki ngatɔgi je ki kuti joo gide sɔ gəi gide. NGon bati ka kin to tə nje ki dəw ijə minde be. Gaje je əi siri, taa kame je əi siri to, tə ndil je ki siri lə Luwə ki ilə-de ki dɔnangi ba pəti. ⁷ NGon bati isi re ɔasi ki rɔ nje kisi dɔ kimbər ngar ti kadi taa makitibi je ti. ⁸ Tanaa ti nɔɔ, nje je ki njé kisi kəm ba ki sɔ ki ngatɔgi je ki kuti joo gide sɔ əsi məkəsidi nangi nɔ NGon bati ti. Dəw ki ra uwə kənde ki kəpi je ki rai ki ɔr ki nduji kagi ki əti maji jine ti. Nje je kin əi ta je ki dije lə Luwə isi əli ki Luwə. ⁹ Njé kisi kəm ba ki sɔ ki ngatɔgi je ki kuti joo gide sɔ, osi pa ki sigi əli əi nə:

«J əsi kadi un makitibi,

Ə irəy nje kuwe je.

Tado dije tɔli-ni, j igangi dɔ gin koji je ki dangi dangi,

NDon ta je ki dangi dangi,
Dije ki dangi dangi,
Gin ɔe je ki dangi dangi ki məsi, adi Luwə.
¹⁰ Gin dije ki dangi dangi kin,
ɪndə-de ta dangi tə ngar je,
ɪtal-de njé kijə nje məsi kadi-kare ti mbata lə
Luwə laje,
Ningə əi je ɔi ɔe dɔnangi ti ne*».

¹¹ Lo kin ti, m-gɔ lo ɔa, m-o ndu kosi malayka je ngay, ki əi dibi kutide dibi kutide*, gəi gidi kimbər ngar, ki nje je ki njé kisi kəm ba, ki ngatɔgi je. ¹² Ningə uni ndude ki taa əli əi nə:

«NGon bati ki dije tɔli-e,

Asi kadi ingə tɔgi, ki nje kingə, ki gosi, ki ngangi, ki kosi-gon, ki tɔba, ki kilə tɔji!»

¹³ Taa m-o ndu nje kində je pəti ki dɔrə ti, ki dɔnangi ti, gin dɔnangi ti, ki me ba bo ti osi pa əi nə:

«Kilə tɔji, ki kosi kurə, ki tɔba, ki tɔgi,

E lə nje kisi dɔ kimbər ngar ti əi ki NGon bati biti ki nɔ ti!»

¹⁴ Lo kin ti nɔɔ be, nje je ki njé kisi kəm ba ki sɔ əli əi nə: «Amen!» Ba ngatɔgi je əsi məkəsidi nangi nɔ nje kisi dɔ kimbər ngar ti əi ki ngon bati, əsi gonde.

6

NGon bati əi ki nje kuwə makitibi je mehə

¹ M-o NGon bati uwə nje kuwə makitibi ki dɔsəy lə nje kuwə makitibi je ki siri ɔr, ningə m-o ndu nje ki nje kisi kəm ba ki dɔsəy dan nje je ki njé kisi kəm ba ti ki sɔ un ndune ki taa, ndue ɔa tə ndangi ndi be ə nə: «frel!» ² M-gɔ lo, ningə m-o sinda kare ki nda. Nje kale uwə kagi kunduru jine ti, adi-e jɔgi kosi-gon. E dəw ki tətə rɔ ngata, nə aw tə tətə rɔ ki rangi ɔəy. ³ Loki NGon bati uwə nje kuwə makitibi ki kɔ joo ɔr ningə, m-o ndu nje ki nje kisi kəm ba ki kɔ joo əl ə nə: «frel!» ⁴ Lo kin ti, sinda ki rangi, ki kər tə por be tēg re. Nje kale aw ki tɔgi kadi ɔr-n lapiya dɔnangi ti kɔ, kadi dije tɔli-naa dande ti. Adi-e kiyə kasigar ki ngal.

⁵ Loki NGon bati uwə nje kuwə makitibi ki kɔ mitə ɔr ningə, m-o ndu nje ki nje kisi kəm ba ki kɔ mitə əl ə nə: «frel!» Ə m-gɔ lo ningə, m-o sinda kare ki ndul. Nje kale uwə nje mɔjɔi nje jine ti. ⁶ Ningə m-o ndu ta madi j ki dan njé kisi kəm ti ki sɔ ə nə: «Game ngon ngo mɔjɔi nje kare be par e lo kilə ti ki ndo kare, ə ɔrji ngon ngon mɔjɔi nje mitə be par e lo kilə ti ki ndo kare to; nə kadi ituji yibi əi ki kasi kandi nju al.» ⁷ Loki NGon bati uwə nje kuwə makitibi ki kɔ sɔ ɔr ningə, m-o ndu nje ki nje isi kəm ba ki kɔ sɔ əl ə nə: «frel!» ⁸ Ə m-gɔ lo ningə, m-o sinda kare ki ɔale to tə mbi kam be. Nje kale tə nə «Yɔ», ɔa lo ki koo isi njiyə goe ti. Adi-de tɔgi dɔ dam dɔnangi ti ki kare me ki sɔ ti kadi tuji dije ki me ti ki rɔ je, ki ɔo je, ki moy tɔ ko dije ki da je ki majal ki

dōnangi ti ne. ⁹ Go ti, loki NGon bati uwā ne kuwā makitibi ki kō mi ɔr ninga ya, m-o ndil dije ki ndo ki tōli-de ə ai gin dingiri kadi-kare ti lə Luwā. Əi dije ki tōli-de mbata ta lə Luwā ki ai dō ti, mai naje. ¹⁰ Dije ka kin uni ndude ki taa, əli ta ki tōgide əi nā: «Bābe, i ki i nje kay njay, i ki i dōw ki rōjeti, a ngəm biti dōkagilo ti ki ra taa a gangi ta dō dije ti ki dōnangi ti, əji-n dō māsije ki buki kō ə?» ¹¹ Ba lo kin ti nōo, adi dāw ki ra kibi ngal ki nda, ningə dōji-de kadi orəi mede ndəy bəy, biti kadi tə ndəgi ngakode je, ki madi-kilade je, ki nayi-naa nōo, kadi ta a tōli-de tə əi je be kin, kōrde re dō made ti, təl tae bəy taa. ¹² Ningə m-o NGon bati uwā ne kuwā makitibi ki kō mehe ɔr, 6a dōnangi yaki yaki ki əti bəl ngay. Kadi təl ndul kururu tə kibi sirə be, ə nay ba pu təl to tə māsije be tō. ¹³ Mee je i dōrə ti tosi ki nangi tə kandi mbay-kote ki mbuji al bəy, ə nəl gange ki nangi kin be. ¹⁴ Dōrə a goto kō tə tuwā ki dāw a kuu gidi-naa ti kin be; ningə mbal je, ki dō dər je a ndui rade kō. ¹⁵ NGar je ki dōnangi ti ne, ki njē tōbā je, ki bo je lə asigar je, ki njē nē kingə je, ki njē tōgi je, ki ndəgi dije pəti, bəe je ki dije ki kare, a ayi-naa kadi bəyoi rōde bole lo je ti ki gidi mbal je ti ki təti. ¹⁶ A əli mbal bo je ki mbal je ki təti əi nā: «Itosi dōje ti, i bəyoi-je say ta kəm nje kisi dō kimbər ngar ti, ki ta wongi ti lə NGon bati». ¹⁷ Tado ndo wongi ki bo re ngata, dāw ki asi kadi ə nā mi ə m-a am goto». »

7

Dije ki 144.000 ki Luwā ində mbō ləne nōde ti

¹ Go nē je ti kin, m-o malayka je sō ai taa dō kum dōnangi ti ki sō. *Malayka je ka kin uwāi nəl je ki sō ki dōnangi ti ne kadi tə ləi dōnangi ti al nim, dō ba ti al nim, taa dō kagi je ti al nim ta. ² M-təl m-o malayka madi ki rangi bəy i ki lo kibə kadi ti be, uwā mō lə Luwā ki nje kisi kəm ba jine ti. Ningə un ndune ki taa əl malayka je ki sō ki ingəi tōgi kadi adi kō nē kində je ki dōnangi ti ne ki me ba ti ə nā: ³ «Oti kadi adi kō nē kində je ki dōnangi ti, ə se me ba ti, ə se dō kagi je ti, biti kadi j-ində mbō nō 6əə kilə je ti lə Luwā bəy taa.» ⁴ Adi-mi kər dije ki e ki kində mbō lə Luwā nōde ti əi dije dibi bō kare ki dibi kuti sō ki dibi sō dō ti, gin koji je ti lə ngan *Isirayəl je pəti. ⁵ Adi e: gin koji ti lə Juda, dije dibi kuti ki dibi joo; gin koji ti lə Rubē, dije dibi kuti ki dibi joo; gin koji ti lə Gadi, dije dibi kuti ki dibi joo; ⁶ gin koji ti lə Asər, dije dibi kuti ki dibi joo; gin koji ti lə Nəpitali, dije dibi kuti ki dibi joo; gin koji ti lə Manase, dije dibi kuti ki dibi joo; ⁷ gin koji ti lə Siməyō, dije dibi kuti ki dibi joo; gin koji ti lə *Ləbi, dije dibi kuti ki dibi joo; gin koji ti lə Isakar, dije dibi kuti ki dibi joo; ⁸ gin koji ti

lə Jabilo, dije dibi kuti ki dibi joo; gin koji ti lə Jisəpi, dije dibi kuti ki dibi joo; gin koji ti lə Bənjame, dije dibi kuti ki dibi joo.

Gin dije ki dangi dangi

⁹ Go ti, m-go lo 6a, m-o kosi dije ki əti bəl ngay ki dāw asi kadi tidə kōrde al. Əi dije ki gin 6e je ti ki dangi dangi, gin koji je ti ki dangi dangi, gin dije ki dangi dangi, ki ndon ta je ki dangi dangi. Dije kin ai nō kimbər ngar ti, ki nō NGon bati ti, ai ki kibi ngal ki nda nda rōde ti, taa uwāi baji tan je jide ti tō. ¹⁰ Ningə uni ndude ki taa əli əi nā: «Kaji i rə Luwā ti laje ki e nje kisi dō kimbər ngar ti əi ki NGon bati.» ¹¹ *Malayka je pəti ləi-naa gəi gidi kimbər ngar, ki ngatōgi je ki nē je ki njē kisi kəm ba je, osi ki ta kəmde nangi nō kimbər ngar ti, əsi kura Luwā, ¹² əli əi nā: «Amen! Kilə tōji, ki tōbā, ki gosi, ki oyo ki ra, ki kōsi-gon, ki tōgi, ki ngangē e lə Luwā laje ki dōkagilo ki dōkagilo, biti ki nō ti! *Amen!» ¹³ Lo kin ti nōo, ki kare dan ngatōgi je ti un ta əl-m ə nā: «Dije ki əi kibi ngal je ki nda nda kin əi nā je ə? Ə i jī ra be ə rəi ə?» ¹⁴ Ə m-ile ti m-ə nā: «Bābe, i igər maji!» Ba əl-m ə nā: «əi dije ki tēgi me kində kəm-ndoo ti ki bo. Əi togi kibi ngal je lade, togi adi nda me māsije NGon bati ti. ¹⁵ E mbata kin ə, uwāi rōde ai nō kimbər ti lə Luwā, əsi kure kondə je kada je me kəy ti lie. Ba nje kisi dō kimbər ngar ti a dabi bəgine dōde ti gin kəy kisine ti. ¹⁶ Bō a ra-de al ratata, kində man a ra-de al ratata, taa por kadi ə se kunji nē madi a ndabi-de al ratata tō, ¹⁷ tado NGon bati ki nje ka dadan lo ti nō kimbər ngar ti a e nje kul-de, kadi a aw sade lo man ti ki maji kadi ayi-naa. Luwā a bər man nō lay lay kəmde ti». »

8

Nē kuwā makitibi ki kō siri

¹ Loki NGon bati ɔr nē kuwā makitibi ki kō siri, lo ki dōrə ti təl to ndingē asi ngan kadi dō mitə. ² Ningə m-o malayka je ki siri ai ta kəm Luwā ti, adi adi-de təbi siri.

³ Malayka madi kare re ilə rōne a kadi dingiri ti, uwa bay por ki nduji kagi ki əti maji e me ti jine ti. E bay ki rai-e ki ɔr, ningə adi-e nduji kagi je ngay ki əti maji, kadi aw-n ki ta je ki dije lə Luwā isə əli ki Luwā. Aw-n dō dingiri ɔr ti ki a nō kimbər ngar ti. ⁴ Ba sa nduji kagi ki əti maji su ji malayka ti ta kəm Luwā ti aw ki taa ki ta je ki dije lə Luwā isə əli ki Luwā. ⁵ Ningə go ti, malayka un bay por ki nduji kagi ki əti maji e me ti ka kin, buki por dingiri rosi, 6a igə ilə ki dōnangi ti, par ə ta naa ti nōo, ndangi ndi je, ki ndu dije, ki təl ndi je tēgi, taa dōnangi yaki tō.

Təbi je ki sō ki dōsəy

✧ 6:16 Oje 10.8; Lk 23.30

✧ 6:17 Juwal 2.11; Sopeni 2.2-3

✧ 7:17 Ejay 25.8; 49.10; Pa je 23.1-2; Ejakəl 34.23

6 *Malayka je ki siri ki uwai tɔbi je ki siri jide ti indɔi dɔ rɔde dana kadi kɔli-de.

7 Malayka ki dɔsay kɔl tɔbi lɔne 6a, kɔsi, ki por ki pole-naa ki mɛsi ɔ ɔdi ki dɔnangi ti. Ningɔ lo kin ti nɔɔ be, dam dɔnangi ki kare me ki mitɔ ti ɔ por, kagi kare me ki mitɔ ti ɔ por, taa mbi kom kare me ki mitɔ ti ɔ por to.

8 Malayka ki kɔ joo kɔl tɔbi lɔne 6a, nε madi ki boy tɔ mbal ki a taa be, ɔ por, 6ingɔ osi me ba ti, adi dam ba ki kare me ki mitɔ ti tɔl mɛsi. 9 Nε kindɔ je ki kare me ki mitɔ ti me ba ti oyi, taa bato kare me ki mitɔ ti tuji tɔ.

10 Malayka ki kɔ mitɔ kɔl tɔbi lɔne 6a, kɔkɔrɔ mee kare ki ɔ tɔ por be, j dɔrɔ ti osi nangi dɔ ki kare me ki mitɔ ti lɔ mbo je ki wol man je. 11 Tɔ mee ka kin nɔ «nε ki ati.» Ki kare me ki mitɔ ti lɔ man je tɔli ati kanana, ningɔ dije ngay ki ayi-naa man je kin oyi tɔ, tado tɔl ki tɔli ati kanana.

12 Malayka ki kɔ sɔ kɔl tɔbi lɔne 6a, dam kadi ki kare me ki mitɔ nim, dam nay ki kare me ki mitɔ ti nim, taa mee je ki kare me ki mitɔ ti ingɔi kindɔ adi lo kadi damde ki kare me ki mitɔ ti unji goto. Dam lo ki kada kare me ki mitɔ ti nim, dam lo ki kondɔ kare me ki mitɔ ti nim, kunjɔi goto dɔde ti*.

13 M-tɔl m-go lo bɔy ningɔ, m-o soro kare ki nal taa say dan nal ti un ndune taa ki tɔgine ɔ nɔ: «Kɔm-to-ndoo! kɔm-to-ndoo! kɔm-to-ndoo a e dɔ dije ti ki dɔnangi ti ne, loki ndagi malayka je ki nayi-naa mitɔ kin a kɔli tɔbi lɔde.»

9

Tɔbi ki kɔ mi 6a

1 Malayka ki kɔ mi kɔl tɔbi lɔne 6a, m-o mee kare j dɔrɔ ti osi dɔnangi ti. Adi mee ka kin lakɔle ta lo ki koo. 2 Tεε ta lo ki koo ningɔ, sa por su ti tεε ki taga tɔ sa por ki me pur ti ki boy be. Sa ka kin uti kɔm kadi ɔi ki dɔrɔ. 3 Bati je tεε me sa por ti ka kin, sanɔi-naa dɔnangi ti. ɔi bati je ki adi-de tɔgi ki to tɔ ya ni be. 4 ɔgi-de kadi adi kɔ wale je, ki kam je, ki kagi je, nɔ kadi adi kɔ dije ki awi ki mbɔ lɔ Luwɔ nɔde ti al kin par. 5 Adi-de ta rɔbi kadi tɔli dije kin al, nɔ kadi adi-de kɔ ngay tɔ kadi yo par asi nay mi. 6 Dakagiloe ti kin, dije a sangi koy, nɔ a ingɔi koy al. A ndigi kadi n-oyi, nɔ koy a ay say kɔ kadide ti.

7 Bate je kin, toi tɔ sindɔ je ki dɔw dɔɔ nε rɔ rɔde ti, adi ɔi basi lo kaw rɔ ti kin be. Nε je ki dɔde ti toi tɔ jɔgi kɔsi-gon ki rai ki ɔr be, ningɔ ta kɔmde to tɔ ta kɔm dije be tɔ. 8 Bj dɔde to tɔ bi dɔ dɔne je be, 6a ngangide to tɔ ngangide 6al be tɔ. 9 Ningɔ toi tɔ nε ki dɔw ilɔ nε rɔ ki ki gindi nɔ gude ti be, 6a ka bagide 6a tɔ ka pusi rɔ je ki sindɔ je bay bay ndɔri-de ki ngɔdi dɔde sɔbi lo rɔ kin be*. 10 Ta mongide ati tɔ ta mongɔ ni be, ningɔ e mongide ti kin ɔ awi ki tɔgi ki kadi adii kɔ dije nay mi titi. 11 Awi

ki malayka ki dɔ lo ki koo ti tɔ ngar dɔde ti. Tɔ ngar lɔde ka kin nɔ «Abidɔ» ki ta ebira, ɔ «Apoliyɔ» ki ta girɔki to. Kɔr me tɔ kin nɔ «Nje tuji lo». 12 Kɔ ki dɔsay dɔ ngata, ningɔ nay kɔ je ki rangi joo kadi rai go ti bɔy.

13 Malayka ki kɔ mehe kɔl tɔbi lɔne, ningɔ m-o ndu dɔw madi j dingiri ti ki rai ki ɔr ki isi nɔ Luwɔ ti, j dɔ kume je ti ki sɔ re. 14 Ba ndu ka kin ɔl malayka ki kɔ mehe ki uwɔ tɔbi jine ti ɔ nɔ: «Iyɔ malayka je ki sɔ ki dɔɔi-de ki sɔn dɔ ba Epirati ti kin taa.» 15 Ningɔ iyɔ malayka je ki sɔ ka kin taa. ɔi malayka je ki isi dɔ njade ti mbata dɔ kadi wa kin, me ndɔ ti wa kin, me nay ti wa kin, me 6al ti wa kin tɔ, kadi tɔ tuji dije ki kare me ki mitɔ ti kɔ, dɔnangi ti ba pati. 16 Adi-mi kɔr asigar je lade ki awi ki sindɔ ɔi miliyɔ 6u joo. 17 NGa ningɔ ya, m-o sindɔ je ki njɛ kal-de je me ndil ti: awi ki nε rɔ kuti dɔ nɔ gude ki kɔr tɔ por be, to tɔ 6al dɔrɔ be, taa to tɔ 6al kadi-man sindɔ be tɔ. Dɔ sindɔ je ka kin to tɔ dɔ 6al be, ningɔ por je, ki sa je, ki nε je ki njɛ taa por ki tɔgide je tεε tade ti. 18 E ki nε tuji lo je ki mitɔ, ki ɔi por je, ki sa je, ki nε je ki njɛ taa por ki tɔgide je, ki tεεi tade ti kin ɔ kɔ dije ki kare me ki mitɔ ti dɔnangi ti ba pati a tɔ-n. 19 Tado tɔgi sindɔ je e tade ti nim mongide ti nim tɔ. Mongide to tɔ li be, ningɔ ta mongide to tɔ dɔ nε be kadi adii kɔ dije. 20 NGa ningɔ, ki ɔji dɔ ndagi dije pati ki tεεi ta yo ti lɔ nε je ki njɛ tuji lo kin 6a, mbati kadi iyɔi ta kaw nɔ kagi yo je ti ki ɔi nε je ki rai-de ki jide. Nayi-naa ki lo kɔsi makɔside nangi nɔ ndil je ti ki majal, ki nɔ kagi yo je ti ki rai-de ki ɔr je, ki la je, ki ningɔ-kasi je, ki gaji mbal je ɔ se ki kagi je ki asi koo lo al nim, asi koo dɔ ta al nim, taa asi njiyɔ al nim tɔ kin. 21 Taa iyɔi ta tɔl dije al nim, ta ra kimɔ al nim, ta kuwɔ marim al nim, ta bɔgi al nim tɔ.

10

Malayka ɔi ki ngon makitibi

1 Go ti, m-o malayka ki rangi kare ki nje tɔgi j dɔrɔ ti risi ki dɔnangi ti. Kil ndi tibi dɔe, taa ngabirɔndi isi dɔe ti tɔ jɔgi ngar be, 6a ta kɔme ɔsi tɔ kadi be tɔ, ningɔ njae je toi tɔ bar por be. 2 Uwa ngon makitibi jine ti, indɔ nja kone dɔ ba ti, ɔ indɔ nja gɔlne dɔnangi ti tɔ. 3 Un ndune ki taa ki tɔgine, nɔ tɔ 6al be, ningɔ go ndue ti, ndangi ndi siri 6a. 4 ɔ loki m-aw kadi m-ndangi ndude me makitibi ti 6a, m-o ndu ta madi ki j dɔrɔ ti ɔl-m ɔ nɔ: «Ingɔm ndu ta lɔ ndangi ndi je kin mei ti, 6i indangi me makitibi ti al.»

5 Lo kin ti, malayka ki m-o-e, njae kare e dɔ ba ti, ɔ e ki nungi e dɔnangi ti ka kin, un ji kone ilɔ ki dɔrɔ ti, 6 ningɔ un mindine ki tɔ Luwɔ ki nje kisi biti ki nɔ ti, ki nje kindɔ dɔrɔ, ki dɔnangi, ki ba bo, ki nε je ki mede ti ɔ nɔ: «Dɔkagilo ki rangi kadi dɔw a iyɔi adi man

* 8:12 10-12: Ejay 14.12; Jɔrami 9.14; Tεε ki taga 10.21-23

* 9:9 Juwal 2.4-5; 1.6

goto ngata. ⁷ NDọ ki malayka ki kọ siri a ila ngirẹ kadi kal tabi lāne kin 6a, Luwẹ a tal ta ndigi ra lāne ki to lo 6ọyọ ti, tẹki ẹl-n tae 6aa kilẹ je lāne ki ai njẹ kal ta je ki tae ti^o.»

⁸ Ndu daw ki kate m-o i ki dora ti ka kin tal ẹl-m ta ki rangi bay ẹ na: «Aw itaa ngon makitibi ki tee mee kin ji malayka ti ki inda njane kare do ba ti ẹ inda ki nungi donangi ti kin.» ⁹ M-aw basi ki ro malayka ti ka kin, m-ḗje kadi adi-m ngon makitibi ninga, ila-m ti ẹ na: «Itaa uso, a ati kanana kandai ti, na a nəl tai ti ta taji be.» ¹⁰ M-taa ngon makitibi ka kin ji malayka ti m-uso, ninga nəl tam ti ta taji be, na loki m-tibi mem ti 6a, ati kandam ti kanana. ¹¹ Ninga go ti ẹli-mi ẹ na: «Maji kadi ẹl ta ki ta Luwẹ ti ki ẹl oji-n do ne je ki a ra gin dije ki dangi dangi, ki gin 6e je ti dangi dangi, ki ndon ta je ti ki dangi dangi, ki ngar je ngay, kin 6ay.»

11

Njẹ ma naji je ki joo

¹ Daw adi-m gakira ki to titi-naa ki kagi mboji ne be, ninga ẹl-m ẹ na: «I taa imboji kay la Luwẹ nim, dingiri nim, taa itida dije ki njẹ kosi makasani nangi nọ Luwẹ ti me kay ti kin ta. ² Nẹ ta mba lo ki taga ne 6a, kadi iyẹ dam kare, imboji al, tado ẹ lo ki e ki kadi dije ki gari Luwẹ al, ki a tuji ki 6e bo ki ay njay la Luwẹ asi nay kuti so gide joo. ³ Ninga mi m-a m-ila ki njẹ ma naji je lam ki joo ki kibi kuwẹ ndoo rode ti kadi ẹli dije ta ki ta Luwẹ ti ndo dibi ki 6u joo ki kuti mehe (1260).»

⁴ Njẹ ma naji je ki joo ai kagi bini ki joo, ki lambi je ki joo ki ai ta kam Ba donangi ti. ⁵ Kin ẹ re daw madi ge kadi n-ra sade ne ki majal ẹ, por a tee tade ti kadi tuji njẹ ba je lade kin ko. E be ẹ, daw ki ge kadi n-ra sade majal a inga-n yo oy. ⁶ Njẹ ma naji je kin awi ki taji kadi uti ta dora kadi ndi ẹdi al, dokagilo ti ki a ẹli dije ta ki ta Luwẹ ti kin. Awi ki taji kadi talii man ki ndul masi ti, taa kadi adi ko je ki dangi dangi dije ki donangi ti ne, ki dokagilo ki ra ki mede ndigi to.

⁷ Nẹ loki a mai naji lade gine gangi ninga, da ki a tee koo a ila-de ro, a tati-de ro, a tal-de. ⁸ Ninde a ta mba lo ti, lo ti ki ndo ki bai Bade kagi-dasi ti titi, me 6e bo ti. E 6e bo ki a 6ari-e ki to ki ndoi ndil dbe ti ẹ na Sodom ki Ejipti. ⁹ Dije ki dangi dangi, ki gin koji ki dangi dangi, ki ndon ta je ki dangi dangi, ki gin 6e je ki dangi dangi a rai kadi goi ninde ndo mita ki nusi, ninga a ogi kadi daw dabi-de. ¹⁰ Ro dije ki donangi ti ne a nal-de ngay mbata koy ki oyii kin. A rai ronal ngay, a mbali-naa kadi-kare je, tado njẹ kal ta ki ta Luwẹ ti ki joo kin adi-de ko ki al do maji.

¹¹ Nẹ go ndo je ti ki mita ki nusi kin 6a, kẹẹ ki j ro Luwẹ ti re ur mede ti, adi ji isi taa.

Lo kin ti, dije ki kate a goi-de ka kin, 6al tal-de. ¹² Ninga ooi ndu daw madi ki 6a ki tagine ngay i dora ti ẹ na: «Irai taa ne!» Ba ji, awi ki dora ti me kil ndi ti, ta kam njẹ ba je ti lade ki isi goi gode. ¹³ Taa naa ti nogo, donangi yaki yaki ki ati 6al, adi dam 6e bo ki kare me ki dọgi ti budi nangi mur mur. Ko dije dibi siri to me ti. NDagi dije ki isi ki dode taa, mede gangi man adi ilai toji do Luwẹ ti ki nje kisi dora ti.

¹⁴ Tuji ki ko joo da, ninga e ki ko mita e re nogo basi.

Tabi ki ko siri

¹⁵ Malayka ki ko siri kal tabi lāne ninga, ndu dije 6a ki taji ngay dora ti ẹ na: «Kofe ki do donangi ti e ya Babe laje ẹ ki Kirisi ki e wa mbate kin ngata. A o 6e ki do 6al je ki do 6al je.» ¹⁶ Ninga ngatagi je ki kuti joo gide so ki isi do kimbar ti, osi ki ta kamde nangi nọ Luwẹ ti, ilai toji dbe ti ¹⁷ ẹ na:

«Babe Luwẹ ki nje taji pati, i ki isi nogo 6one, i ki isi nogo mari nu, j-ila toji dai ti mbata un kilẹ kati 6al lai ki jii ti, inda-n gin kofe lai.

¹⁸ Gin 6e je ki dangi dangi ji ki wongi, Nẹ ki basine kin, e wongi lai ngata ẹ isi toji rane.

Dokagilo gangi ta do njẹ koy je ti re ngata, Dokagilo ki kadi inga-n do nja 6aa kilẹ je lai, Ki ai njẹ kal ta je ki tai ti re ngata, Dokagilo kiga do nja dije lai, Ki njẹ kaw ki 6al NDili mede ti, Ki du je ki ki taji je, re ngata.

E dokagilo ki kadi ituji-n dije ki njẹ tuji donangi.»

¹⁹ Go ti, me dora ti, ta kay la Luwẹ tee, adi sanduki kun mindi isi ki taga. Lo kin ti, ndi talje, ndangi ne je, ndu dije 6a ki taa, donangi yaki, taa ndi kosi ki ati 6al ẹdi to.

12

Dane ai ki da ki 6ari-e dirago

¹ Nẹ koji madi ki ati 6al tee dora ti. Ninga e dane ki kadi uti do roe ta kibi ti, 6a nay isi gin njae ti. Mee je kuti gide joo ẹ indai rode naa ti ta jogi kosi-gon isi dbe ti. ² Dane ka kin naye ngay al kadi oji ngon, a loki to ndoo rane 6a, un ndune ki taa nọ. ³ Nẹ koji madi ki rangi bay tee dora ti. Ninga e kakira da madi ki 6ari-e dirago, kar ta por be a tee a. Doe e siri, ẹ gaje e dọgi to, ninga jogi kosi-gon isi dbe je ti ka kin kare kare. ⁴ Un mongine 6a, ita-n me je ki kare me ki mita ti dora ti buki-de ki donangi ti. Re a ta dane ti ki aw ta oji ngon ka kin kadi ta re oji ngon taa 6a, n-ribẹ ngon n-uso-e. ⁵ Dane oji ngon ki dingam ki kadi ta a isi do gin 6e je ti pati ki donangi ti ne, a o-de 6e ki kofe lie a nga ta gindi be. E mbata kin ẹ, loki oji ngon taa par ẹ, uni ngon ka kin awi sie kadi Luwẹ ti, kadi kimbar ngar ti lie.

* 10:7 Tee ki taga 20:11; Dataranom 32:40; Daniyal 12:7; Amosi 3:7

⁶ NGA ningę dęne taa ay yęne aw dilę lo ti ki e lo ki Luwę indę dę lo madi dana titi kadi tę isi ti adi tę ngęmi-e ki nę kuso asi ndę dibi ki ęu joo ki kuti meęę (1260).

⁷ Lo kin ti, rę j dęrę ti. Misęł ai ki malayka je lęne ręi ki da ki ęari-e dirago ka kin. Dirago ka ai ki malayka je lęne ij sęde ki rę tę, ⁸ nę rę tęte. Lo lęde ai ki malayka je lęne goto dęrę ti ngata. ⁹ ęsi kękirę dirago ilęi-e nangi. E ki e ęigę li ki ęari-e su je ki *Sata je, e ki e nje kędi dije pęti ki dęnangi ti ne. ęsi-e ilęi nangi, naa ti ki malayka je ki goe ti.

¹⁰ Lo kin ti, m-o ndu dęw madi ęa ki tęgine ә nę: «Dokagilo kęji re ngata, dękagilo kadi Luwę oji tęgine re ngata, dękagilo kębe lie re ngata. E dękagilo ki tęgi e ji Kirięi ti ngata. Tadı dęw ki nje kindę ta dę ngakoje je ti ka әsi-e dęrę ti ilęi-e dęnangi ti. E ki nje kindę ta dęde ti kondę je ki kada je nę Luwę ti lęje. ¹¹ Nę әi je tęti-e rę ki takul męsi NGon bati nim, ki takul ta lę Luwę ki mai naje nim. Bęli ręde al, әi ęasi ngay kadi ndigi koy. ¹² E mbata kin ә,

Maji kadi j dęrę ira ręnęł,

Ә sai ki isi me dęrę ti ka irai ręnęł tę!

NGA ningę j dęnangi, sęi ki ba bo, tuji e lęsi,

Tadı su risi nangi ki ręsi ti nęę,

Wongi tәl-e,

MBata gęr kadi dękagilo lęne nay ngay al ngata.»

¹³ Lоki dirago oo kadi әsi-ne ilęi-ne nangi ęa, әr ngędi ki go dęne ti ki nje koji ngon ki dingęm ka kin. ¹⁴ Nę adi dęne iбә bagine joo tę bagi kękirę sorо be, kadi ij-n aw osi lo ti ki Luwę indę dęe dana ade dilę lo ti, kadi tę ngęmi-e ki nę kuso asi ęal mitę ki nusi, sęy, kadi li ndęti kade al. ¹⁵ Lo kin ti, li ilę man tane tę man ba be ki go dęne ti nęę kadi tę tęgi man ka kin inde aw sie. ¹⁶ Nę dęnangi re rę lę dęne, tęę tane tibi-n ndęә man ki li tәmę ka kin yiki. ¹⁷ Lo kin ti, wongi tәl dirago dę dęne ti, adi aw rę dę gin koji ti lie, ki әi nję tәl ręde go ndu Luwę ti, nję ka dana dę nę ki rojeti ki Jęju tęę ki dęe ki taga.

¹⁸ Go ti, aw ilę ręne a ta ba bo ti.

13

Da je ki joo

¹ M-o da madi kare ki gaje e dęgi, ә dęe e siri tęę me ba bo ti. Jęgi kәsi-gon isi ta gaje je ti kare kare, ningę tę kәl ta ki mal dę Luwę ti ә isi jam dęe je ti tә. ² Da ki m-o-e ka kin to titi-naa ki kaga be, ningę njәe je toi tә nja da ki ęari-e ursi kin be, ęa tәe to tә ta ęәl be tә. Dirago tәl ki tęgine, ki kimbęr ngar lęne, ki tęgi kębe ki әti ęәl ade. ³ Jam dęe kare to tә nę ki ingę do ki asi koy be, nę ęasine do ka kin idi ngata. Lo kin ti, dije ki dęnangi ti ne pęti, kilę ra da kin әti-de ęәl, adi uni goe. ⁴ ęsi mәkәside nangi nę dirago ti, tadı tәl ki kębe

adi da ka kin. Ningę әsi mәkәside nangi nę da ti tә әi nә: «Nę ә asi kęji ręne kadi da ti kin ә? Nę ә asi kadi rę sie ә?»

⁵ Adi ta rәbi da kadi tęę tane әl-n ta je ki nga nga ki ta je ki mal dę tә Luwę ti. Ningę ingę ta rәbi kadi ra-n ndigi lęne nay kuti sę gide joo (42). ⁶ Hę ręne әl ta je ki mal dę Luwę ti, taje je, taji lo kise je, taa taji dije pęti ki isi dęrę ti tә. ⁷ Adi-e ta rәbi kadi rә-n ki dije lә Luwę kadi tәti-de rę, taa adi-e tęgi dę gin koji je ti ki dangi dangi, ki gin dije ti ki dangi dangi, kin gin ndon ta je ti ki dangi dangi, ki gin ęe je ti ki dangi dangi⁹. ⁸ Dije pęti ki dęnangi ti ne әsi mәkәside nangi nęe ti. Adi әi dije ki lo kilę ngirę dęrę ti ki dęnangi ti nu, ә tәde e ki ndangi me makitibi kәji ti al. Dęw ndangi tәde me makitibi kәji ti lә NGon bati ki dije tәli-e kin al.

⁹ «Dęw ki aw ki mbine ęa, kadi oo-n dę ta ki m-aw tә m-al kin maji: ¹⁰ Dęw ki sәbi dangay ęa, a aw dangay ti; dęw ki sәbi tuji ki kiyę kasigar ęa, a tuji ki kiyę kasigar tә. Ningę e dę kadi ki kadi dije lә Luwę uwәi tęgide ba, ә kadi awi ki kadi-me tә.»

¹¹ Go ti, m-o da madi ki rangi tęę nanga. Gaje e joo tę gәji ngon bati be, ningę әl ta tә dirago be tә. ¹² Da ka kin ra kilę ki tęgi da ki dęsәy pęti ta kәme ti. Ba indę tęgi dę dije ti adi әsi mәkәside nangi nę da ti ki dęsәy ki ingę do ki asi koy, nę do ka kin tәl idi kin. ¹³ Da ki kę joo kin ra nę koji je ki әti ęәl. Aw bati ra adi por j dęrę ti, risi dęnangi ti, ta kәm dije ti pęti. ¹⁴ Әdi dije ki dęnangi ti ne ęuki-de wale ki nę kәji je ki adi-e kadi ra ta kәm da ti ki dęsәy. ęsi-de kadi tә tәli kәgi yo madi әsi gon da ki ingę do kiyę kasigar ә tәl әji gogi kin. ¹⁵ Da ki kę joo ingę tęgi kadi ra adi kәgi yo kәsi-gon da ki dęsәy kin tәl nę ki isi kәm, mba kadi tә әl ta, ә adi tәli dije pęti ki a mbati kәsi mәkәside nangi nę kәgi yo kәsi-gon da ki dęsәy ti. ¹⁶ Da ki kę joo indę tęgi dę dije ti pęti, ngan je ki dije ki tęgi, nję nę kingę je ki nję ndoo je, dije ki kare ki ęәә je, kadi taai ndәji ji kęde ti al ә j galde ti. ¹⁷ Kin ә re dęw aw ki ndәji tә da kin ә se kәr nę je ki tәji tәe al ęa, a asi kadi ndogi nę al nim, gati-n al nim tә.

¹⁸ E dękagilo kәm-kәdi. Dęw ki aw ki nę gęr, a asi kadi gęr me kәr nę ki oji dę da kin, tәdę e kәr nę ki tәji dęw madi. Kәr nę ka kin e kәr nę ki ęu meęę ki kuti meęę gide meęę (666).

14

NGon bati әi ki dije ki kigę dәde

¹ M-go lo ęәy, ęa m-o NGon bati a taa dę mbal *Siyo ti, ningę dije dibi ęu ki dibi kuti sę gide sә (144.000) ki awi ki tәe nim, tә Bawe Luwę nim, ki ndangi nati nęde ti әi sie. ² M-o ka nę madi ęa j ki dęrę ti tә ka man ba ki isi lo kam be, ęa tә ka ndi ki ndangi nę ki tęgine ngay kam be. Ka nę ki ęa ә m-o kin, ęa tә ka

kundi je ə dije a indəi be. ³ Ningə kosi dije kin pəti osi pa ki sigi nō kimbar ngar ti, ki nō nē je ti ki njé kisi kəm ki so, ki nō ngatōgi je ti. Dəw ki asi kadi ndo pa kin goto. Dəw 6a, e dije ki dibi 6u ki dibi kuti sō gide sō (144.000), ki əi dije ki əi ki kigə dade donangi ti kin par. ⁴ Əi dije ki lati rōde ki majal sangi dāne je al, tadō gəri dāne al. Uni go NGon bati lo je pəti ki aw ti. Əi dije ki e ki kigə dade dan dije ti ki donangi ti ne tə kandi nē ki dəsəy ki kun kadi Luwə nim kadi NGon bati nim. ⁵ Əi dije ki dəw oo ta ki ngom tade ti al. Ta ki kadi dəw ində dode ti goto.

Malayka je iləi mbə ta ki gangi ki a re

⁶ Go ti, m-o malayka kare ki nal dan nəl ti taa say ngay. Poy Ta ki Maji ki biti ki nō ti e jie ti kadi ilə mbi dije ti ki isi donangi ti ne, adi e gin 6e je ki dangi dangi, ki gin koji je ki dangi dangi, ki ndon ta je ki dangi dangi, ki gin dije ki dangi dangi. ⁷ Malayka ka kin un ndune ki taa ə nə: «Iləi dōsi gin tōgi ti lə Luwə, ə iləi tōji dōe ti, tadō dōkagilo ta ki gangi lie re ngata. Jsi məkəsiso nangi nō nje ra dōrə ki donangi ti, nje ra ba bo ki lo je ki dangi dangi ki man isi ibə ti.»

⁸ Malayka ki rangi 6əy un go e ki kəte ka kin ningə əl ə nə: «Osi ngata, osi ngata, *Babilon ki e 6e ki boy. E ki adi gin 6e je pəti kasi kaya ki ra ləne ki əti 6əl adi-de ayi-naa.» ⁹ Malayka ki rangi 6əy ki kō mitə un gode ningə əl ə nə: «Dəw ki osi məkəsiso nangi nō da ti, ki nō kagi yo ti lie, ə taa ndaji nōne ti, ə se jine ti 6a, ¹⁰ e ka a ay kasi wongi lə Luwə ki kanji kilə man ti ki Luwə a 6ulki me kōpi wongi ti ləne kin to. Ko dije ki be kin a ingəi kō ta kəm malayka je ti ki kay njay ki ta kəm NGon bati ti. A ingəi kō kin me por ti ki me nē ti ki o por rigi rigi. ¹¹ Sa por ki nje kadi-de kō kin a su taa ki dō 6əl je, dō 6əl je. Ningə kondō ki kada, lo kadi dije ki njé kosi məkəside nangi nō da ti ki nō kagi yo ti lie, ə taai ndaji nōde ti ə se jide ti kin a ɔri kəə goto. ¹² E dōkagilo ki kadi dije ki əi ya Luwə, ki njé ngəm ndu-kun lə Luwə, ki njé kadi mede Kiriši, uwəi tōgide ba.»

¹³ Go ti m-o dō ndu madi j dōrə ti əl-m ə nə: «Indangi ta kin ə nə: Njé maji-kur je ə əi dije ki isi oyi me ndo ti ki 6one me kilə ti lə Bəbe. NDil Luwə əl ə nə: əi njé maji-kur je tadō uwəi kō rōde dō kō je ti ləde, ningə kilə rade je ki maji ki rai a ndole gode.»

Ta ki gangi ki dō dije ti ki donangi ti ne

¹⁴ M-go lo 6a m-o kil ndi ki nda, ningə dəw ki titi-naa ki *NGon dəw isi dō ti. Jōgi ngar ki ra ki ɔr isi dōe ti, ningə uwə ngorongi ki tae ati jine ti. ¹⁵ Malayka madi ki rangi tēē me kəy ti lə Luwə, ningə un ndune taa ki tōgine əl nje kisi dō kil ndi ti ə nə: «Ilə ngorongi ləi ijə-n kō, tadō kō ki donangi ti mbuji asi kija

ngata.» ¹⁶ Ba lo kin ti, nje kisi dō kil ndi ti ilə ngorongi ləne ijə-n kō je ki donangi ti ne.

¹⁷ Go ti, malayka ki rangi 6əy tēē me kəy ti lə Luwə, dōrə, ti ki ngorongi ki ati ngay jine ti tō.

¹⁸ Go ti, malayka ki rangi 6əy ki aw ki tōgi dō por ti, tēē ki dō dingiri ti, 6a un ndune ki taa ki tōgine ngay əl nje kuwə ngorongi jine ti ə nə: «Ilə ngorongi ləi ijə-n dō nju je ki donangi ti kin, tadō kande je mbuji ngata.» ¹⁹ Ə malayka ilə ngorongi ləne donangi ti ijə-n dō nju je ki donangi ti, ningə bi ilə me 6e mbore kandi nju ti, ki e 6e ki boy ki wongi lə Luwə e me ti. ²⁰ MBisəi kandi nju ka kin me 6e mbore kandi nju ti, gidi 6e bo ti gogi, ningə məsi lo tēē me 6e mbore kandi ndu ti ka kin ki taga, j biti ɔdi ta sində je taa, 6a ngale asi kulə mətər 6u mitə kare.

15

Malayka je ki siri ki nē tuji lo je ki dōbəy ti e jide ti

¹ M-o nē koji madi ki rangi ki bo, to əti 6əl dōrə ti. *Malayka je siri uwəi nē tuji lo je siri tō jide ti. Əi dōbəy nē tuji lo je, tadō e əi ə wongi lə Luwə a təl-n tane.

² Go ti, m-o man ba ki to tə bər be, pole naa ki por. Ningə dō man ti ka kin, njé tati rō da, ki kagi yo lie, ki kōr nē ki tōji tōe, uwəi kənde lə Luwə jide ti. ³ Osi pa lə *Moji ki 6əə kilə lə Luwə, ki pa lə NGon bati əi nə:

«Bəbe Luwə ki nje kisi dō tōgi je ti pəti, Kilə rai je bo ngay, əti 6əl ki dum!

J NGar dō gin 6e je ti pəti,

Koji ra je ləi e koji ra ki dana, e ki rojeti*.

⁴ J Bəbe, nə ə asi kadi 6əl ndili al ə?

Nə ə a mbati kilə tōji dōi ti ə?

Tadō j ki kati ba ə j dəw ki ay njay,

Gin 6e je pəti a rəi kadi ɔsi məkəside nangi nōi ti.

Tadō kilə rai je ki dana toi ki taga ta kəmede ti*.»

⁵ Go ti, m-o ta kəy lə Luwə ki kəy kibi kulə noji lə Luwə e me ti, tēē tane dōrə ti.

⁶ Malayka je siri ki uwəi nē tuji lo je ki siri jide ti tēēi, me kəy ti lə Luwə ki taga. Ji kibi lē ki nda, nda ki əti 6əl, ningə dōoi rōde ki nda ɔr.

⁷ Ki kare dan nē je ti ki njé kisi kəm ki sō adi malayka je ki siri kōpi je ki rai-de ki ɔr siri, tə kōpi je ki wongi lə Luwə ki nje kisi biti ki nō ti, rosi. ⁸ Sa rosi kəy lə Luwə ta nē ki tōji tō6a ki tōgi lə Luwə. Dəw asi kadi ur me kəy ti lə Luwə al biti kadi nē tuji lo je ki siri ki malayka je ki siri uwəi jide ti kin tōli ta kilə ləde 6əy taa.

16

Kōpi wongi je lə Luwə ki əi siri

¹ M-o ndu ta madi ki tēē ki tōgine me kəy ti lə Luwə, əl malayka je ki siri ə nə: «Awi

mbəli kəpi wongī lə Luwə ki siri dənangi ti.»² Malayka ki dəsay aw mbəl kəpi ləne dənangi ti. Lo kin ti nōg, do bay ki əti bəl, ki to ngay osi dō dije ti ki njé kaw ki ndaji lə da nim, kəsi məkəside nangi nō kagi yo ti lie nim.

³ Malayka ki kō joo mbəl kəpi ləne dō ba ti, adi man təl to tə məsi dəw ki oy be. Lo kin ti, ne je pəti ki ədi rōde ki isi me ba ti oyi.

⁴ Malayka ki kō mitə mbəl kəpi ləne dō man mbo je ti, ki lo je ki dangi dangi ki man isi ibə ti, adi təlī məsi. ⁵ Ba m-o ndu malayka ki aw ki tōgi dō man je ti əl ə nə: «I Nje kay njay, i ki isi bōne, i ki isi mari nu. I itōji be təkī i nje gangi ta ki dana. ⁶ Tado əi je buki məsi dije ləi ki məsi njé kəl ta je ki tai ti kə, ə adi-de məsi wa ka tō kadi ayi-naa. Asi ta kadi ne kin rade be wa.» ⁷ Ningə go ti, m-o ndu ta madi i ki dō dingiri ti əl ə nə: «Oyo, Bəbe ki Nje kisi dō tōgi je ti pəti, ta ki gangi ləi e ta ki gangi ki rojeti nim, e ta ki gangi ki dana nim.»

⁸ Malayka ki kō sō mbəl kəpi ləne dō kadi ti, ade tōgi kadi buki-n porne dō dije ti kadi o-de. ⁹ Ba lo kin ti, kunjī kadi ki dum kəl tae o dije. Dije kin əli ta ki mal dō Luwə ti ki aw ki tōgi dō nē tuji lo je ti kin, ə mbati ki yəp pa njijəde je ki majal kə ə kulə-n tōji dō Luwə ti.

¹⁰ Malayka ki kō mi mbəl kəpi ləne dō kimbər ngar ti lə da, adi kōbē lie təl lo ki ndul kururu. Dije ingəi kō, usoi ngangide mur mur. ¹¹ Nə be ka, mbati ki yəp rəbi kilə rade je ki majal kə, əli ta ki mal dō Luwə ti ki dōra ti, par par, mbata kō ki isi ingəi, ki mbata lə do bay ki rōde ti.

¹² Malayka ki kō mehe mbəl kəpi ləne dō ba ti ki bari-e Epirati. Ba ka kin ii ə iyə lo kadi ngar ki nje kī lo kibə kadi ti də ti. ¹³ Go ti, m-o ndil je ki majal mitə ki toi ta kəa je be, tēji ta dirago ti nim, ta da ti nim, ta nje ngom ki nje kəl kə nə n-e nje kəl ta ki ta Luwə ti nim tō. ¹⁴ Əi ndil je lə su ki njé ra nē kōji je. Ningə awi rō ngar je ti ki dənangi ti ne pəti, kawī-de mbata rō ki a re ndō ki bo ti lə Luwə ki nje kisi dō tōgi je ti pəti.

¹⁵ Ningə Bəbe əl ə nə: «Oi, m-a m-re tə nje bōgi be. Nje rōnəl ə e dəw ki isi kəni, taa ngəm kibi je ləne maji to, kadi tə dəw oo-e ki rōe kare bə rōe a sōle-n al.»

¹⁶ NDil je ki majal kawī ngar je ka kin lo ti madi ki bari-e ki ta Ebirə nə Armagədo^o.

¹⁷ Malayka ki kō siri mbəl kəpi ləne dan nəl ti, ningə ndu dəw bə me kəy ti lə Luwə, i ki lo kisi kimbar ngar ti, əl ə nə: «Gin nē je gangi ngata!»¹⁸ Lo kin ti, nē je ədi rōde, adi e təl ndi je, ki ndu dije, ki ndangi ndi je, taa dənangi yəki yəki ki əti bəl ngay tō. Lo kilə ngirə kisi ki dō taa ti lə dije nu kin, dəw oo kō dənangi ki yəki be kin nja kare al bəy. ¹⁹ Kəkirə bē bo gangi rōne dana mite, ningə bē bo je ki me bē je ti ki dangi dangi ki dənangi ti ne budi

ki nangi. Me Luwə ooi dō bē bo *Babilon ti al, Luwə ade ay kəpi, ki kasi wongī lie ki ngə ngay isi ole me ti. ²⁰ Dō dər je pəti ayi-naa, adi dəw oo mbal je al. ²¹ Kəkirə kəsi je ki ayi tə mbal bo be i i taa tosi dō dije ti. Dije əli ta ki mal dō Luwə ti oji-n dō kəkirə kəsi je ki njé tuji lo, tado tuji lo tuji ki əti bəl ngay.

17

Ta ki gangi ki dō dāne ti ki nje kaya ki dum

¹ Malayka kare dan malayka je ti ki siri ki uwəi kəpi je ki siri jide ti re əl-m ə nə: «Ire, m-a m-taji ta ki gangi ki a re dō dāne ti ki nje kaya ki dum, ki isi kadi man ba je ti ki kin, m-adi o. ² NGar je ki dənangi ti ne buki rōde ta sange lo kaya ti, ningə kosi dije ki dənangi ti ne ayi-naa kasi kaya lie adi rade tō^o».

³ Bē ə, NDil un-m aw səm dilə lo ti. Ningə m-o dāne kare isi dō da ti ki kər pir pir, ki tō je ki əl ta ki mal dō Luwə ti rosi rōe. Da ka kin dōe e siri ə gaje je e dōgi tō. ⁴ Dāne ə kibi je ki ndole, ki kər pir pir, ningə, ningə ər je, ki ningə ki gate e ngay je, ki mədi-kosi je, rosi rōe. Uwə kəpi ki rai ki ər, ki nē je ki to koo al, ki nē ra kaya je lie ki to nje rosi mee. ⁵ Nē ki isi nati nōe ti, e nē ki ndangi əi nə: «Babilon ki boy, kō kaya dāne je, ki bə nē ra je ki to koo al ki dənangi ti ne.» ⁶ M-o kadi dāne ka kin məsi dije lə Luwə ra-e kasi ti. Adi e məsi dije ki tolī-de mbata kede njé ma naji lə Kirisi. Lōki m-o-e, e nē madi ki əti-m bəl. ⁷ Ə malayka əl-m ə nə: «Ra ban ə əti bəl ə? M-a m-ər-i gin nē ki to lo bōyo ti oji dā dāne əi ki da ki dōe e siri ə gaje je ə dōgi, ki oti dāne gidine ti kin. ⁸ Da ki o-e kin kate e nōg, nə bāsine goto ngata. A tēg koo kadi aw tuji ti. NGa ningə, dije ki dənangi ti ne ki lo kilə ngirə dōra ki dənangi ti nu, tōde e ki ndangi me makitibi kajī ti al kin, lōki ooi da kin bə, a əti-de bəl, tado kate e nōg, nə bāsine goto, ningə a təl tə re gōgi.

⁹ «E dəkagilo kəm tēg ki dəkagilo kaw ki gosi. Dō da ki siri əi mbal je ki siri ki dāne isi dō ti. Taa əi ngar je ki siri tō. ¹⁰ NJé ki mi osi, e ki kō mehe isi dō kimbər ngar ti dəkagilo ti ki j-a-n ne kin, ningə e ki kō siri re al bəy. NDō ki a re bə, a isi dō kimbər ngar ti dəkagilo ki ndəy be par. ¹¹ Da ki kate e nōg, ə bāsine goto kin, e wa ə e ngar ki kō jijoo. E ki kare dan ngar je ti ki siri, ningə isi aw ki tuji ti. ¹² Gaji da ki dōgi ki o, əi ngar je ki dōgi ki isi dō kimbər ngar ti al bəy, nə a ingəi tōgi kadi o i bē kadi-kare be ki da. ¹³ Mər ta ləde əi ki dōgi kin pəti e kare ba, adi e ta kadi unī tōgide ki kōbē ləde rai kilə adi da. ¹⁴ A rōi ki NGon bati, nə NGon bati a tətī-de rō, tado e Bəbe lə bəbe je, e NGar lə ngar je. NGa ningə njé ki bari-de, njé ki mbəti-de, ki njé ka dō njade ti, a tətī rō sie tō.»

¹⁵ Malayka təl əl-m bəy ə nə: «Man je ki o-de lo ki kaya dāne isi ti kin, əi gin dije ki dangi

dangi, ąi kosi dije ki dangi dangi, ąi gin 6e je ki dangi dangi, ki ndon ta je ki dangi dangi. ¹⁶ Gaji da je ki dągi ki o-de, ki daro da wa, a ąsi ta kaya dąne, a rąyi kibi je ki rae ti kadi a ki rone kare. A usoi dae taa a adi por o-e to. ¹⁷ Tado Luwą inda ndigi ra ląne mede ti kadi rai go ti. Tade a e naa ti kare ba kadi uni tągi kọbe lade rai kilą adi da, biti kadi ta je ki ta Luwą ti talı tade.

¹⁸ «NGa ningą, dąne ki o-e, e 6e bo ki boy ki isi do ngar je ti ki dąnangi ti ne.»

18

Babilon osi

¹ Go ti, m-o malayka madi ki rangi i dora ti risi ki nangi. Aw ki tągi ki bo, ningą kunje unji, taa dąnangi pąti. ² Malayka ka kin un ndune ki taa al ą na: «Babilon osi, *Babilon osi, Babilon ki boy osi; ningą ki ąasine kin, tąl lo kisi ndil je la su, ki lo 6ąyo ro la ndil je ki majal pąti. E e ą yal je pąti ki toi nje, ki da je ki nję ra ne ki to koo al, rai tą lo 6e lade. ³ Tado gin 6e je pąti ąyi-naa kasi kaya ki ra lie ki dum kin. NGar je ki dąnangi ti ne sangi-e kaya ti, ningą nję ra gati je ki dąnangi ti ne, ndui ki madi ki ra lie ki dum kıl tae kin.»

⁴ Go ti, m-o ndu ta madi ki i dora ti ąl ą na: «Iteęi ka me 6e bo ti kin sai dije ląm, ną tą i indą rąsi naa ti sie do majal rae je ti, kadi tą tuji ki a re dąe ti kin ingą sası sie. ⁵ Tado majal rae je oji-naa, awi biti tęęi ro Luwą ti, adi me Luwą ole do ne rae je ti ki majal. ⁶ Irai sie ne ki ndo ki e ra ki dije kin to. Irai sie be nja joo. Me kọpi ki 6uki kasi je ti adi dije ąyi-naa kin ą, i6uki ti nja joo adi-e ąy to. ⁷ Kae ti wa ki roe nal-e-n me ro ki tąji ti nim, 00-n maji rone nim ka kin ą, maji kadi adi-e ingą kọ je, ndingą ndoo je to. MBata ąl mene ti ą na: “M-isi do kimbąr ngar ti tą ngar, ningą mi nje ngaw koy al, tado m-a m-uwą ndoo yo al ratata.” ⁸ E mbata kin ą, ne tuji lo je ki toi isi ngąmi-e kin a 6uki-naa dąe ti pąti ndo kare ba. Adi e koy, ki kuwą ndoo yo, ki 6o bo, ningą por a o-e to. Tado Ba6e Luwą ki gangi ta dąe ti e Nje tągi.»

⁹ Lo kin ti, ngar je ki nję sange kaya ti, ki nję koo maji rąde sie, a nąi je, a uwai ndoo yoe, loki a ooi sa por ki o-e su ki taa. ¹⁰ A ai say, mbata 6alı kọ ki isi inge kin, ningą a ąli ąi na:

«Kọ ri ą to be ą! kọ ri ą to be ą!
I Babilon, 6e bo ki boy, ki nje tągi!
Kadi kadi-kare ba be par ą ta ki gangi osi dąi ti be a?»

¹¹ Nję njįą ra gati dąnangi ti ne, nąi ki mbata lie nim, uwai ndoo yoe nim to, tado dąw kare ka ndogi sade ne gati je lade al. ¹² Ne gati je, ki ąr je, ki la je, ki mbal ki gate e ngay je, ki madi-kąsi je, ki lę je, ki kibi ki kę

pir pir je, ki kibi je ki ndoy, ki kagi je ki bayde ąti maji je, ki ne je ki rai-de ki ngangi kadi je, ki kagi je ki gatide e ngay je, ki ningą kasi je, ki gindi je, ki ne je talı mbal je ki ndole, ¹³ ki kadi kagi ndir tąy je, ki yibi kagi je ki ąti maji, ki nom kagi je ki ąti maji, ki nduji kagi je ki ąti maji, ki kasi, ki yibi, ki nduji, ki ąme je, ki mangi je, ki bati je, ki sindą je, ki pusi ro je, ki 6ąą je, ki dangay je. ¹⁴ Kandi kagi ki ndili ndigi kuso ka ąy say kadi ti. Ne kingą je lai ki ne koo maji ro je lai talı ne ki tuji kọ, ningą dąw a ingą-de gogi al ratata. ¹⁵ Nję ra gati je ki rai gati kate me 6e ti kin ingąąi ne, ąsi rąde ngarąngi, tado 6alı kọ je ki isi inge kin. Noi, uwai ndoo yoe, ¹⁶ ningą ąli ąi na: «Kọ ri ą to be ą! kọ ri ą to do 6e bo ti kin be ą! E ki kate o kibi lę, ki kibi ki kęr pir pir, ki kęr njir njir, ki ąr je, ki ningą ki gate e ngay je, ki madi-kąsi je, rosi rąe. ¹⁷ Ną kęm kadi ki kare wa par ą ne kingą je kin pąti gotoi kọ!»

Nję kuwą ngandi bato je, ki dije ki me bato ti, ki nję ra kilą do bato ti, ki nję ra gati do ba ti, ąsi rąde ngarąngi, ¹⁸ ningą loki ooi sa pore ki isi su 6a, ąli ąi na: «Dąw oo 6e bo ki ąti 6al ta 6e bo kin be al 6ąy!» ¹⁹ Ọyi ba bur ki dąde ti, ningą nąi, uwai ndoo yoe, uni ndude ki taa ąli ąi na: «Kọ ri ą to be ą! kọ ri ą to do 6e bo ti kin be ą! E ne kingą je lie ą dije pąti ki awi ki bato je do ba ti isi ingąi. Ną kęm kadi ki kare wa par ą ne kingą je kin pąti gotoi kọ!»

²⁰ I dora, ira ronąl do tuji ti ki inge kin! Sai dije la Luwą, ki nję kaw kilą je, ki nję kıl ta je ki ta Luwą ti, irai ronąl, tado ta ki Luwą gangi dąe ti kin, e sai je ą Luwą gangi ta adi sası.

²¹ Lo kin ti nọ, malayka ki nje tągi kare un mbal ki to tą kękirą mbal kusi ko be, ige ile ba, ningą ąl ą na: «E ki ka tągi kin ą, a igąi Babilon, 6e bo ki boy kin kadi ilai-e kọ, kadi dąw a oo-e gogi al ratata. ²² Dąw a oo ndu kąnde je, ki nję kosi pa je, ki nję kıl nal je, ki nję kıl tąbi je, 6e lai gogi al ratata. Dąw a ingą kadi ra ne madi, ą se a oo ndu mbal kusi ko al ratata. ²³ Dąw a oo por lambi o 6e lai al, taa dąw a oo ndu nję taa-naa sigi al to, tado nję ra gati je lai ą ąi nję tąba je ki ąti 6al dąnangi ti ne, taa ki mbalı ki ra lai ą, i6uki-n gin dije ki dangi dangi ki dąnangi ti ne kọ.» ²⁴ E Babilon ti ą mąsi nję kıl ta ki ta Luwą ti, ki mąsi dije la Luwą, ki mąsi dije pąti ki tijai mindide dąnangi ti ne, ąy titi.

19

Pa tati ro ki ba me dora ti

¹ Go ne je ti kin 6a, m-o do ndu ki 6a tą ndu kosi dije ki ngay be dora ti ą na: «Aleluya! Kaji, ki tąba, ki tągi e ya Luwą ląje. ² Ta ki gangi lie e ta ki gangi ki rąjeti, e ta ki gangi ki dana, tado gangi ta do kaya dąne ti ki tuji lo ki dąnangi ti ne ki kaya ki ra ląne. Luwą ade igą kirą

* 18:8 4-8: 4: Ejay 48.20; Jerąmi 50.8; 51.6, 45; 5: Kilą ngirą ne je 18.20-21; 6: Pa je 137.8; Jerąmi 50.29; 7-8: Ejay 47.7-9

tɔl ki tɔl ɔɔ kila je lie.» ³ Ningə tɔli əli ɔɔy əi nɔ: «Aleluya! Tɔji ki dɔ Baɓe ti! Sa por ɓe bo su ki dɔ ɓal je, ki dɔ ɓal je!» ⁴ *NGatɔgi je ki kuti joo gide sɔ, ki nɛ je ki njɛ kisi kɛm ki sɔ, əsi məkəsidi nangi nɔ Luwə ti ki Nje kisi dɔ kimbər ngar ti, əsi kure, ningə əli əi nɔ: «Amen! Aleluya! Tɔji ki dɔ Baɓe ti!»

Lo taa-naa lə NGon bati

⁵ Go ti, m-o ndu ta madi j ki dɔ kimbər ngar ti be əl ə nɔ: «Ilai tɔji dɔ Luwə ti laje, sɔi pəti ki sɔi ɔɔ kila je lie, sɔi ki sɔi njɛ ɓal-e je, sɔi ngan je ki dije ki tɔgi.» ⁶ Ningə m-o dɔ ndu ki ɓa tɔ ndu kosi dije ki ngay be. NDU ka kin ɓa tɔ ka man ba ki isi lo be, taa ɓa tɔ ka ndangi ndi ki ɓa ki tɔgine ngay kam be tɔ, ə nɔ: «Aleluya! Ilai tɔji dɔ Baɓe ti, tado Luwə laje ki Nje tɔgi pəti inda ngirə kɔɓe lane. ⁷ Adi ji rai ronal, ji tilai kole ə j-ilai tɔji dɔe ti, tado dɔkagilo taa-naa lə NGon bati re ngata, ningə dɔne lie ka isi dɔ njane ti tɔ. ⁸ Adi-e kibi ki ndole ngay ki rai ki kula le.» Kibi le ki əli tae, tɔji kila ra je ki dana lə dije lə Luwə.

⁹ Malayka kare əl-m ə nɔ: «Indangi ta ə nɔ: Njɛ je ki ɓari-de lo taa-naa ti lə NGon bati əi njɛ ronal je.» Ningə ila ti ɔɔy ə nɔ: «E kin ə e ta je ki rɔjeti lə Luwə.»

¹⁰ M-osi nangi njae ti kadi m-əsi kure, nə əl-m ə nɔ: «O rɔi kadi ira ne kin! Mi ɔɔ kila tɔ j je ki ngakɔi je ki ai dɔ njade ti me nɛ ki rɔjeti ki Kirisi tɛɛ ki dɔe, kin be tɔ. E Luwə ə sɔbi kadi əsi kure!» Tado nɛ ki rɔjeti ki Kirisi tɛɛ ki dɔe kin ə, adi dije kosi əli ta ki ta Luwə ti.

Rɔ ki tati lə Kirisi ki e dɔw ki Luwə mbɔte

¹¹ Go ti, m-o dɔrɔ tɛɛ tane, ningə sində ki nda ə tɛɛ a. Dɔw ki nje kale, tɔe nɔ Nje ka dana nim, Dɔw ki rɔjeti nim. E Nje gangi ta, ki Nje rɔ rɔ ki dana. ¹² Ka kame je tɛɛi por bilim bilim, ningə nɛ je ki ndole ndole isi dɔe ti ngay ta jɔgi kasi-gon, taa tɔ ki ndangi dɔe ti e tɔ ki e ki karne ba par ə gar tɔ. ¹³ C kibi ngal ki məsi rosi, ningə tɔe nɔ «Ta lə Luwə.» ¹⁴ Asigar je ki dɔrɔ ti uni goe, isi dɔ sində je ti ki nda, ningə əi kibi le ki nda, ki nɛ ki majal ɔde al. ¹⁵ Kiyə kasigar ki tae ati soy soy, ki sɔbi dɔ tigə-n gin ɓe je ki dangi dangi tɛɛ tae ti. O ɓe dɔ dije ti ki dɔnangi ti ne ki tɔgi ki nga tɔ gindi be. Njiyə dɔ nju ti, tal-e mbasi mɓasi me ɓe mbore kandi nju ti, ki kasi wongi lə Luwə ki Nje tɔgi pəti e me ti. ¹⁶ NDangi tɔ kare kibi ti lie nim, njae ti nim əi nɔ: «NGar lə ngar je, Baɓe lə ɓaɓe je.»

¹⁷ Go ti, m-o malayka kare a taa me kadi ti. Un ndune ki taa ki tɔgine, əl yəl je pəti ki isi nali dan nəl ti say ə nɔ: «Irai, ikawi-naa ki mbata ne kuso ki bo lə Luwə! ¹⁸ Irai usoi da ngar je, ki da ki bo je lə asigar je, ki da asigar je wa, ki da sində je ki njɛ kal-de je, da dije pəti, dije ki kare je, ki ɓaɓe je, ngan je, ki dije ki tɔgi je.»

¹⁹ Go ti, m-o da ki m-əl ta lie kəte, ki ngar je ki dɔnangi ti ne, ki asigar je ləde, kawinaa mba kadi rɔi ki nje kisi dɔ sində ti əi ki asigar je lane. ²⁰ Lo kin ti, uwai da ka kin dangay ti, naa ti ki nje ngom ki nje kəl kə nə n-e nje kəl ta ki ta Luwə ti. Nje ngom ki nje kəl kə nə n-e nje kəl ta ki ta Luwə ti ki ra nɛ kɔji je lane ta kəm da ti, ɓuki-n dije ki njɛ kaw ki ndaji lə da rɔde ti nim, əsi məkəsidi nangi nɔ kagi yo ti lie nim, wale. Uwai-de, ɓuki-de joo pu kəm ba me dilə por ti, ki e por nɛ ki nje kɔ rigi rigi. ²¹ Kiyə kasigar ki tɛɛ ta nje kisi dɔ sində ti tɔl asigar je ləde pəti, adi yəl je pəti usoi dade ndani.

20

Bal ki dibi kare

¹ Go ti, m-o malayka kare ki j dɔrɔ ti risi ki nangi, uwə lakəle ta wol ɓe ki dɔɔyɛ goto nim, sən ki boy ngay nim jine ti. ² Uwə dirago, ɓigə li, ki e su ki ɓari-e *Sata, dɔ-e ki sən ka kin kadi tɔ ɓal dibi kare. ³ Malayka un-e ile wol ɓe ti ki dɔɔyɛ goto, uti tae ki lakəle, ɔr nɛ tae ti landangi, kadi ta ingə rəɓi ɓuki-n dije wale al, biti kadi gin ɓal ki dibi kare gangi. Go ti ɓa, sɔbi kadi iyəi-e taa ngon dɔkagilo ki nday be.

⁴ Go ti, m-o kimbər ngar je isi, ɓa adi njɛ kisi dɔ ti tɔgi kadi gangii ta. Ningə m-o ndil dije ki ndɔ ki gangi dɔde ki kiyə mbata ma naji lə Kirisi, ki ma naji ta lə Luwə kin tɔ, taa njɛ ki mbati kosi məkəsidi nangi nɔ da ti nim, nɔ kagi yo ti lie nim, adi əi dije ki taai ndaji lə da nɔde ti al nim, jide ti al nim kin. Dije kin tɔli isi ki dɔde taa gogi, ningə a oɓi ɓe ki Kirisi ɓal dibi kare. ⁵ NDəgi njɛ koy je ɓa, a tɔli isi ki dɔde taa gogi al, biti kadi ɓal ki dibi kare kin gine gangi ɓɔy taa. Lo kin ti, e kɔ taa ki dɔsay lə njɛ koy je lo koy ti. ⁶ Njɛ ke me ki taa ti ki dɔsay lo koy ti kin əi njɛ maji-kur, əi dije lə Luwə. Koy ki nje kɔ joo aw ki tɔgi dɔde ti al. A əi njɛ kijə məsi kadi-kare lə Luwə əi ki Kirisi, ningə a oɓi ɓe naa ti ki Kirisi ɓal dibi kare.

Rɔ tati Sata

⁷ Loki ɓal ki dibi kare a asi ɓa, a ɔri *Sata kəy dangay ti lie, ⁸ ningə a aw kadi ədi gin ɓe je ki dangi dangi ki dɔ kum dɔnangi ki sɔ, adi e Gogi ki Magog.⁹ A əsi njade naa ti kadi aw rɔ-n. Bayi-naa tɔ yangira ki ta ba bo ti be. ⁹ Uni lo ki dɔnangi ti ki ta tate, ilai-naa gəi gidi lo kisi dije lə Luwə ki ɓe bo ki Luwə ndige, nə por a j dɔrɔ ti kadi osi dɔde ti o-de. ¹⁰ Nga ningə, su ki e nje kədi-de, a uni-e kadi ilai-e dilə por ti, me nɛ ti ki nje kɔ por rigi rigi, go da ti əi ki nje ngom ki nje kəl kə nə n-e nje kəl ta ki ta Luwə ti. Lo kin ti, a ingəi kɔ ki dum kəl tae, kondə je ki kada je, ki dɔ ɓal je ki dɔ ɓal je.

Ta ki gangi ki dɔɔy ti

¹¹ Go ti, m-o kimbər ngar ki bo ki nda, ki dāw ki nje kisi dō ti. Dōrā əi ki dōnangi ayinaa kō ta kəme ti, ki kadi dāw a oo-de gogi al ratata. ¹² Ba m-o njé koy je, dije ki tōgi ki ngan je ki du, ai taa nō kimbər ngar ti ka kin. Lo kin ti, makitibi je əi ki tẹe. Makitibi madi ki rangi kare e ki tẹe, ningə e makitibi kaji. Njé koy je ingai ta ki gangi ki go lo kilā rade je ti ki rai. E ta ki gangi ki go lo ta ti ki ndangii me makitibi ti. ¹³ Ba bo tal ki njé koy je ki oyi mee ti adi gogi. Koy ki lo ki koo tali ki njé koy je ki ngami-de adi gogi. Ba dije pəti ingai ta ki gangi ki go lo kilā rade je ti ki rai. ¹⁴ Oyi koy əi ki lo ki koo bukide dilā por ti. Dilā por kin ə e koy ki nje kō joo. ¹⁵ NGa ningə dāw ki tōe e ki ndangi me makitibi kaji ti al, a ilai-e dilā por ti kin tō.

21

Dōrā ki sigi ki dōnangi ki sigi

¹ M-o dōrā ki sigi əi ki dōnangi ki sigi, tado dōrā ki kōke əi ki dōnangi ki kōke gotoi kō, taa ba bo ka goto tō. ² Ningə m-o 6e bo ki ay njay, adi e Jorijalam ki sigi əi dōrā ti rō Luwə ti, tə dāne ki ra mandī maji isi-n dō njane ti isi nginə ngawne kam be. ³ Ba m-o ndu ta madi j ki dō kimbər ngar ti, əl ta ki tōgine ə nā: «Oi lo kisi Luwə ə re isi dan dije ti kin. Luwə a isi dande ti, ningə əi je a əi dije lie. A isi dande ti tə Luwə lade. ⁴ A bər man nō lay lay kəmde ti. Koy a goto, ndingə ndoo y a goto, nō kuwə ndoo a goto, kō a goto, tado dōrā ki dōnangi ki kōke ki nje je ki me ti gotoi kō.»

⁵ Lo kin ti nōq be, nje kisi dō kimbər ngar ti əl ə nā: «Ki 6asine kin, m-ra nē je pəti tēki sigi ngata.» Ningə tal əl-m ə nā: «İndangi nje je kin, tado ta je ləm e ta je ki rōjeti, e ka kəm ta.» ⁶ Ba ilā dō ti 6əy ə nā: «Gin ta gangi ngata! Mi Alpa ki Omega, lo kilā ngirə nje ki lo tōl ta nē. Dəw ki kindā ra-e ə, m-a m-ade man ki ngire e dō kaji ti kade ay kare. ⁷ Ningə dāw ki nje tēti rō, m-a m-ade kadi-kare kin: mi m-a mi Luwə lie, ə e a e ngonm tō. ⁸ NGa ningə, njé me ndul je, ki njé naji ndude, ki njé ra nje je ki to ra al, ki njé tōl dije, ki njé ra kaya je, ki njé ra mbəli je, ki njé kaw nō kagi yo je ti, ki njé ngom je, pəti, lo lade e me dilā por ti, ki e por ki o rigi rigi. Lo kin ə, e koy ki nje kō joo.»

Jorijalam ki sigi

⁹ Malayka kare dan malayka je ti ki siri ki uwəi kōpi je ki siri ki rosi ki nje tuji lo je ki siri ki dōbəy ti jide ti, re əl-m ta ə nā: «İre, m-a m-tōji nje nongī lə NGon bati, adi e dāne lie m-adi o-e.»

¹⁰ NDil tēti-m uwə-m, 6a malayka aw səm taa dō mbal ti ki boy, ngal, ningə tōji-m 6e bo ki ay njay, adi e Jorijalam ki j dōrā ti rō Luwə ti, risi nangi. ¹¹ Tō6a lə Luwə unji dōe ti. Kunje to tə kunji mbal ki gate e ungy kin

be, ndoy tə kunji mbal ki 6ari-e jasipi kin be, taa dāw oo lo me ti tə bər be tō. ¹² NDogi bər ki gə gide ndəə nim, ngal nim. Ta kəy kur me ti e dōgi gide joo. Ningə malayka je dōgi gide joo ngəmi ta kəy je ki dōgi gide joo ka kin. Ba ndangi tō gin koji lə ngan *İsirayəl je ki dōgi gide joo, kare kare, ta kəy je ti ki dōgi gide joo. ¹³ Kaw ki lo kibā kadi ti ta kəy e mitə, lo kur kadi ti ta kəy e mitə, jam dō 6e ti ta kəy e mitə, gin 6e ti ta kəy e mitə tō. ¹⁴ NDogi bər ki gə gide kəy, ngire e ki kində dō mbal je ti dōgi gide joo, ki tō njé kaw kilā je ki dōgi gide joo lə NGon bati e ki ndangi titi, kare kare.

¹⁵ Malayka ki nje kəl-m ta ka kin uwə nje mbōji nje jine ti, adi e gakira ki rai-e ki ər mba mbōji-n 6e bo, ki ta kəye je, ki ndogi bər ki gə gide. ¹⁶ Be bo kin dame je ki sō asi-naa, adi ngale asi-naa ki tate. Malayka mbōji 6e bo ka kin ki gakira lāne, asi kun nja dāw dibi kuti gide joo (12.000). MBōji ningə nim, tate nim, kawē ki taa nim, asi-naa. ¹⁷ MBōji ndogi bər ki gə gide 6e bo ka kin 6a, ra ngal jī dāw tẹe kosile ti 6u ki kuti sō gide sō, tə nje mbōji nje ki dije isi rai kilā. ¹⁸ Nje je ki indəəi ndogi bər ka kin e mbal ki 6ari-e jasipi, ningə 6e bo wa e ki kinde ki ər dōrəe, adi ndoy tə bər be. ¹⁹ Gin ndogi bər ki gə gide 6e bo ka kin e ki ra rōe ki mbal je ki dangi dangi ki gate e ngay, kadi ndole. Gine ki dōsay e ki ra ki mbal ki 6ari-e jasipi, ki kō joo e ki ra ki mbal ki 6ari-e sapir, ki kō mitə e ki ra ki mbal ki ndoy, ki 6ari-e agati, ki kō sō e ki ra ki mbal ki 6ari-e emərodi, ²⁰ ki kō mi e ki ra ki mbal ki 6ari-e onisi, ki kō mehē e ki ra ki mbal ki 6ari-e sarduwan, ki kō siri e ki ra ki mbal ki 6ari-e kirijoliti, ki kō jijoo e ki ra ki mbal ki 6ari-e bəril, ki kō jikare e ki ra ki mbal ki 6ari-e topaji, ki kō dōgi e ki ra ki mbal ki 6ari-e kirijopiraji, ki kō dōgi gide kare e ki ra ki mbal ki 6ari-e yasēti, ki kō dōgi gide joo e ki ra ki mbal ki 6ari-e ametisiti. ²¹ Ta kəy je ki dōgi gide joo lə ndogi bər, e madi-kōsi je dōgi gide joo tō. Ningə ta ndogi ki ra e ki ra ki madi-kōsi kare par ki dāne. Ta mbalo ki 6e bo ti e ki ra ki ər ki dōrəe, adi dāw oo lo me ti tə bər be. ²² Dəw oo kəy lə Luwə me 6e bo ti kin al. Kəy 6a, e Ba6e Luwə wa ki nje tōgi pəti tō, NGon bati tō par. ²³ Be bo ka kin aw ki ndoo kadi ə se nay ki kadi oo-n lo al jagi, tado kunji Luwə unji dōe ti, ningə NGon bati e lambi ki kadi oo-n lo. ²⁴ Gin 6e je ki dangi dangi njiyəi kunje ti, ə ngar je ki dōnangi ti ne rəi ki nje kingə je lade me ti tō. ²⁵ Ta kəy je ki kur me 6e bo ti kin a ai tagira ba ki ndō je pəti, dāw a uti-de al, tado lo a ndul me 6e ti kin al. ²⁶ NGa ningə, dije a rəi ki nje kingə je ki nje tō6a je lə gin 6e je ki dangi dangi me ti. ²⁷ Nje madi kare ki to nje a ur me ti al, taa dāw ki nje ra nje je ki to koo al, ki nje ngom a ur me ti al tō. E dije ki tōde e ki ndangi me makitibi kaji ti lə NGon

bati par ə a uri me ti⁹.

22

¹ Malayka taji-m man ba kaji, ki ndoy tə bər be ki isi ibə ki təgine lo kisi Luwə ti əi ki NGon bati. ² NGA ningə, dana ngadan 6e bo ti, ki dan ba ji man ti ki tō joo, kagi kaji ki tēg ki kandine nja dōgi gide joo me 6al ti ki kare a noo. Nay kare ə tēg ki kandine, nay kare ə tēg ki kandine, 6a mbie e ki kaji gin 6e je ki dangi dangi tō. ³ Nə madi ki kadi tə Luwə a man-e goto.

Kimbar ngar kisi Luwə əi ki NGon bati a e me 6e bo ti, ningə 6əə kilə je lə Luwə a awi nge ti kadi tə əsi kure. ⁴ A ooi ta kəme, ningə təe a e ki ndangi nati nge ti. ⁵ Lo ki ndul a goto, dəw a aw ki ndoo kunji lambi al nim, kunji kadi al nim, tado Babe Luwə a buki kunjine dode ti, ningə a oī 6e ki dō 6al je ki dō 6al je.

Re Jəju Kirişi

⁶ Go ti, malayka əl-m ə nə: «Ta je kin e ta je ki rōjeti, e ka kəm ta. Ningə Babe Luwə ki nje kadi gosi njé kəl ta je ki tae ti, ilə ki malayka ləne kadi tōji 6əə kilə je ləne nje je ki a rai nje 6asi adi-de gəri.»

⁷ Lo kin ti, Jəju əl ə nə: «Oī, m-a m-re 6asine, ningə dəw ki nje ngəm go ta je ki tēg ta Luwə ti ki to me makitibi ti kin e nje rənəl.»

⁸ Mi Jə, m-o nje je kin ki kəm nim, ki mbim nim. Ningə go ko-e ti ki m-o ki kəm je, ki mbim je, m-osi nangi nja malayka ti ki tōji-m nje je ka kin kadi m-osi kure. ⁹ Nə e əl-m ə nə: «Onoi kadi ira nje kin. Mi 6əə kilə tə j je, tə ngakōi njé kəl ta je ki ta Luwə ti je, ki dije pəti ki njé ngəm go ta je ki me makitibi ti kin maji, be tō. E Luwə ə sobi kadi əsi kure.»

¹⁰ Ningə ilə ti 6əy ə nə: «Ta je ki tēg ta Luwə ti ki to me makitibi ti kin, onoi kadi i6əyɔ adi to, tado dəkagilo ki kadi nje je kin a rai nje e 6asi ngata.» ¹¹ NGA ningə kadi dəw ki nje ra majal, nay ki lo ra majal ti ləne, ə dəw ki nje ra nje je ki to ra al, nay ki lo ra-e ti tō; ningə

dəw ki nje ra nje ki maji, nay ki lo ra nje ki maji ti, ə dəw ki ay njay, nay ki lo kay rəne njay ti tō.

¹² Lo kin ti, Jəju əl ə nə: «Oī, m-a m-re 6asine! M-a m-re ki nje kigə go ji kadi m-adi dəw ki ra ki go kilə ti ki ra. ¹³ Mi Alpa ki Omega, mi ki Dəsay ki ki Dəbəy ti, mi Lo kilə ngirə nje ki Lo təl ta nje⁹.»

¹⁴ Njé rənəl je ə əi dije ki njé togi kibi je ləde kadi tə ingəi ta rəbi kuso kandi kagi koy al, ə kadi uri ki ta kəy me 6e bo ti. ¹⁵ Ningə kadi dije ki njé ra kilə lə bisi je, awi gidi 6e bo ti, naa ti ki dije ki njé mbəli, ki dije ki njé sanginaa kaya ti, ki dije ki njé təl dije, ki dije ki njé kaw nō kagi yo je ti, ki dije ki ngom nəl-de ki njé kəl ta ki ngom.

¹⁶ «Mi Jəju, m-ilə ki malayka ləm kadi ma naji nje je ki rōjeti kin ki rō njé kaw-naa je ti. Mi dəw ki gin kōji ti lə *Dabidi, mi NGawndə ki nje kibi gin lo ti.»

¹⁷ NDil Luwə əi ki dəne ki nje ngaw əli əi nə: «frel!»

Ə kadi dəw ki oo dō ndu ta je kin ə nə: «frel!»
Kadi dəw ki kində man ra-e, re, ə kadi dəw ki ge kay man kaji, ingə kare ki kanji ndogi tō.

Təl ta ta

¹⁸ Mi Jə m-ilə ndum dō ta je ti ki tēg ta Luwə ti ki to me makitibi ti kin be: Dəw ki ilə nje madi dō ti, Luwə a buki tuji je ki e ki kəl tae me makitibi ti kin dō kō ti lie. ¹⁹ A re dəw ər nje madi me ta je ti ki tēg ta Luwə ti ki to me makitibi ti kin tō6a, Luwə a ər nje maji ki sobi dəe kō me kagi koy al ti nim, me 6e bo ti ki ay njay nim. Adi e kagi koy al əi ki 6e bo ki ay njay ki e ki kəl ta ləde me makitibi ti kin⁹. ²⁰ Ningə dəw ki nje kaw ki ndu dō ta je ti kin təkə e ta je ki rōjeti əl ə nə: «Oyo, m-a m-re 6asine.»

Amen! Ire, Babe Jəju! ²¹ Kadi me-maji lə Babe Jəju e səsi naa ti pəti.